This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

KE 32754

INSIGNIA ACADEMIAE HARVARDIANAE CANTAB: NOV: ANGLIAE

VE RI TAS

The Gift of
Mary Bryant Brandegee
in Memory of
William Fletcher Weld

HARVARD COLLEGE LIBRARY

Q. HORATII
FLACCI
OPERA.
Interpretatione, Notis
et Indice illuſtravit.
Ludovicus Desprez
AMSTELODAMI Aº MDCLXXXXV.

Q. HORATII FLACCI OPERA.

Interpretatione, Notis & Indice illuſtravit

LUDOVICUS DESPREZ.

In uſum Sereniſſ.

DELPHINI

Accedit

HORATII VITA,

&

ALDUS MANUTIUS

DE

METRIS HORATIANIS.

HAGÆ COMITUM,

Apud PETRUM VAN THOL, Bibliopolam.

CIↃ. IↃCC. VIII.

KE 32754
~~LL 4192.5~~

Harvard College Library
Bowie Collection
Gift of
Mrs. E. D. Brandegee
Nov. [illegible]

BOUND JAN 1 1914

PRÆFATIO.

QUo fato ultimus prodit qui inter primos Auctores cenſetur? Dicam, Lector. Horatius Romanis Proceribus gratioſus quondam, Principibus etiam Francis dudum ſeſe avet inſinuare. Opem ei ſuam præſtitere tum illuſtriſſimus Dux MONTAUSERIUS, tum præſtantiſſimus Eccleſiæ Meldenſis Præſul BOSSUETIUS, nec non Doctiſſimus HUETIUS Abrincenſium Epiſcopus deſignatus: atque interpretandi & adnotandi provinciam duobus ſubinde viris eruditione conſpicuis commiſerunt. Ecce verò unum, dein & alterum abſtulit invida mors. Tandem res ad me delata, damno, fatebor enim, publico. Ut ut eſt, æqui bonique conſule, Lector, ut jàm antea feciſti. Meas ad Juvenalem & Perſium annotationes haud aſpernatus ante annos fere ſeptem,

nunc ad Horatium accipe non minus accuratas, paulò verò copioſiores. Age, ſpatiare mecum non invitus per amœna hæc Muſarum viridaria, ad argutos & dulces Venuſini Cycni cantus, & ad elegantis admodum Satyrici feſtivos ac lepidos ſales & ſermones.

Q. HORA-

Q. HORATII FLACCI
VITA,

E vetuſto quodam exemplari deſcripta.

Quintus Horatius Flaccus, Venuſinus, patre, ut ipſe quidem tradit, libertino, & exactionum coactore: ut verò creditum eſt, ſalſamentario: quum illi quidam in altercatione exprobraſſet, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio ſe emungentem!* Bello Philippenſi excitus à M. Bruto imperatore, tribunus militum meruit: victiſque partibus, venia impetrata, ſcriptum quæſtorium comparavit: ac primo Mæcenati, mox Auguſto in gratiam inſinuatus, non mediocrem in amborum amicitia locum tenuit. Mæcenas quantopere eum dilexerit, ſatis demonſtratur illo epigrammate,

Ni te viſceribus meis Horati
Plus jam diligo, tu tuum ſodalem
Hinno me videas ſtrigoſiorem.

Sed multo magis extremis, tali ad Auguſtum elogio,

Horatii Flacci, ut mei, eſto memor. Auguſtus epiſtolarum quoque ei officium obtulit, ut hoc ad Mæcenatem ſcripto ſignificat. *Ante ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum: nunc occupatiſſimus & infirmus, Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſta paraſitica menſa ad hanc regiam, & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit.* Ac ne recuſanti quidem aut ſuccenſuit quicquam, aut amicitiam ſuam ſuggerere deſtitit. Extant Epiſtolæ, è quibus argumenti gratia, pauca ſubjeci, *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Recte enim & non temere feceris, quoniam id uſus mihi tecum eſſe volui, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit.* Et rurſus, *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire, nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſprevisti, ideo nos quoque ἀντυπερηφανοῦμεν.* Præterea ſæpe eum, inter alios jocos, potiſſimum penem, & homuncionem lepidiſſimum appellat: unaque & altera liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraque perpetuo credidit, ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & Vindelicam victoriam Tiberii Druſique, privignorum ſuorum: eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere. Poſt Sermones verò lectos quoſdam, nullam ſui mentionem factam ita ſit queſtus, *Iratum me tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimum loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit quod videaris familiaris nobis eſſe?* Expreſſitque Eclogam, cujus initium eſt,

Quum tot ſuſtineas & tanta pericula ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes: in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora Cæſar.

Habitu corporis brevis fuit, atque obeſus: qualis & à ſemetipſo in Satyris deſcribitur, & ab Auguſto, hac epiſtola. *Pertulit ad me Dionyſius libellum tuum: quem ego (ne accuſem brevitatem) quantuluſcunque eſt, boni conſulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui ſint, quam ipſe es: ſed ſi tibi ſtatura deeſt, corpuſculum non deeſt. Itaque licebit in ſextariolo ſcribas, quum circuitus voluminis tui ſit ὀγκωδέστατον, ſicut eſt ventriculi tui.* Ad res venereas intemperantior traditur. nam ſpeculato cubiculo ſcorta dicitur habuiſſe diſpoſita, ut quocunque reſpexiſſet, ibi ei imago coïtus referretur. Vixit plurimum in ſeceſſu ruris ſui Sabini, aut Tiburtini: domuſque ejus oſtenditur circa Tiburni luculum. Venerunt in manus meas & elegi, ſub ejus titulo, & epiſtola proſa oratione, quaſi commendantis ſe Mæcenati. Sed utraque falſa puto. nam elegi, vulgares: epiſtola autem, obſcura, quo vitio minimè tenebatur. Natus eſt VI Id. Decemb. L. Cotta & L. Torquato conſulibus. Deceſſit V. Kal. Decemb. C. Mario Cenſorino & C. Aſinio Gallo conſulibus, poſt nonum & quinquageſimum annum: hærede Auguſto palam nuncupato, quum urgente vi valetudinis non ſufficeret ad obſignandas teſtamenti tabulas. Humatus & conditus eſt extremis Eſquiliis, juxta Mæcenatis tumulum.

EJUSDEM
Q. HORATII FLACCI
VITA,

In alio exemplari aliter ſcripta.

Q. Horatius Flaccus Libertino patre natus in Apulia, cum parente in Sabinos migravit. Quem quum pater puerum Romam miſiſſet in ludum litterarium, parciſſimis eruditus impenſis, anguſtias patris vicit ingenio: coluitque adoleſcens Brutum: ſub quo tribunus militum civili bello militavit: captuſque à Cæſare, poſt multum tempus, beneficio Mæcenatis non ſolum ſervatus, ſed etiam in amicitiam receptus eſt. Quapropter Mæcenati & Auguſto in omnibus ſcriptis ſuis venerabiliter aſſurgit. Scripſit Carminum libros IV. Epodôn I. Carmen ſeculare. De arte Poëtica I. Epiſtolarum lib. II. Sermonum II. Commentati ſunt in illum, Porphyrion, Modeſtus, Helenius Acron: omnium optimè C. Æmilius.

EJUS-

EJUSDEM
Q. HORATII FLACCI
V I T A,

Per Petrum Crinitum, *Lib.* III. *De Poëtis Latinis.*

Q. Horatius Flaccus in Venuſio Apuliæ oppido natus eſt. Patrem habuit libertini generis, unde illud Sat. 6. l. 1.

Quem rodunt omnes libertino patre natum.

Pro certo habetur, ejus natalem fuiſſe duobus circiter annis ante conjurationem L. Sergii Catilinæ. quo tempore celebres erant in civitate, ex Poëtis, Valerius Catullus, Licinius Calvus, & Helvius Cinna: ex oratoribus, M. Cicero, Q. Hortenſius, & Q. Catulus: ex Philoſophis, Varro Terentius, & Figulus Nigidius. Orbilium Beneventanum (ut conſtat) à puero audivit, quem appellat Epiſt. 1. lib. 2. *plagoſum*: ac mirum quam brevi tempore in bonis literis profecerit. Ingenio enim facili & avidiſſimo fuiſſe traditur in capiendis optimis diſciplinis. Ubi autem ſatis viſus eſt navaſſe operam Latinis ſtudiis, Athenas ſe contulit, ut Philoſophorum præceptis liberius incumberet. Maximéque Epicureorum placita videtur probaſſe: ut *illud urbanè* dictum teſtatur, Epiſt. 4. lib. 1.

Me pinguem & nitidum bene curata cute viſes,
Quum ridere voles Epicuri de grege porcum.

Moribus fuiſſe dicitur ſubobſcœnis, & ad bilem interdum paulò excitatior: adeo erga amicos gratus atque officioſus, ut nobiliorum etiam ſtudiis & gratia clarior indies ac nobilior eſſet. Nam primò dignitatem tribunitiam honeſtis ſuffragiis eſt adeptus, & Romanæ legioni præpoſitus: quod ipſe de ſe ſcribit. Amicos verò habuit, ex Poëtis, Albium Tibullum, Quintilium Varum, cujus obitum officioſe deplorat: Valgium conſularem, Virgiliumque ipſum ex prima nobilitate, Julianum Florum, Maximum Lollium, & Mæcenatem, cum quó ſupra ſeptem annos ſumma familiarite vixit, quod cum ex locis multis, tum maximè his verſibus apparet, Sat. 6. lib. 2.

Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mæcenas me cœpit habere ſuorum
In numero.

Nam cum ipſo quidem Horatio jocari liberius Mæcenas, atque agere conſuevit, eidemque concredere ſua ſtudia, in rebus civilibus. Quum ipſa civitas magnis factionibus teneretur, variiſque ſeditionibus æſtuaret, ſequutus primò eſt Bruti & Caſſii partes; quod à multis aliis & à Sidonio Apollinari, traditum eſt: qui ad Julium Majoranum ſic refert,

Et tibi, Flacce, acies Bruti Caſſique ſequuto,
Carminis eſt autor qui fuit & veniæ.

Mox verò accidit ut favore Mæcenatis non dignitates tantum aſſeque-

retur, ſed ipſi quoque Octavio imperatori foret inſinuatus: quum liberè & amicè ad illum ſcribat. illas tamen epiſtolas, quæ referuntur à quibuſdam, Auguſti ad Flaccum, magis confictas opinamur, quàm dignas tanto principe, ejuſque ſumma eruditione. quod ipſum cum alia multa, tum elocutio inprimis probat. Compoſuit perplura, quæ vulgo etiam ſunt notiſſima: nos quam breviſſimè repetemus: Libros carminum quatuor, Epodôn, & Seculare carmen: quibus Auguſtum ac Mæcenatem miris laudibus celebrat. In ſcribendis jambicis mirè efficax habitus eſt: quod & Fabius Quintilianus teſtatur. Inter Lyricos verò (inquit) ſolus verè dignus eſt legi Horatius: quoniam & inſurgit aliquando, & plenus eſt jucunditatis & gratiæ: variiſque verbis & figuris feliciſſime audax. Ex quo illud pervulgatum,

Hic inter lyricos ſublimi vertice vates
Sidera ſumma ferit, ſeu dulcia furta puellæ
Cantat, amicitias, convivia, prælia, paces:
Sive Lycambeis lacerat latratibus hoſtem,
Impetit aut vario corruptos carmine mores.

Apollinaris quoque ſic ad Tonantium de Horatio,

Sed tu per Calabri tramitis aggerem
Vis ut noſtra dehinc curſitet orbita,
Qua Flaccus lyricos Pindaricum ad melos
Frænis flexit equos plectri potentibus,
Dum metro quatitur chorda Glyconio,
Nec non Alcaico, vel Pherecratio,
Juncto & Lesbiaco, ſive Anapæſtico:
Vernans per varii carminis eclogas
Verborum violis multicoloribus.

Diomedes Grammaticus, & alii veteres, undeviginti carminum modos ab Horatio decantatos aſſerunt, quorum rationes in tertio de Grammatica libro à Diomede ipſo referuntur. Scripſit de Poëtica librum ad Piſones: volumina duo Satyrarum, ac totidem Epiſtolarum. In Satyra verò Lucilium ſequutus eſt, etſi eum ut lutulentum accuſat. Fabius certè Quintilianus præcipuum in Satyra dicit hunc ipſum Horatium, ac purum in primis, & terſum. Quin hoc illi proprium & peculiare fuit, ut ridenti ſimilis, & quaſi diſſimulans, improbitatem ac vitia hominum accuſaret: quod ea magis urgeant atque afficiant quæ ſenſim irrepunt, quam quæ aperta fronte invadunt. quod ipſum & Poëta Perſius demonſtrat,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico,
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

Sed & Poëta Ovidius ingenuè fatetur magnopere ſe Horatianis verſibus delectatum, & ejus carmen diligenter audiſſe: veluti Propertium, Macrum, Ponticum, & Baſſum, qui jambicos luſit.

Et tenuit noſtras numeroſus Horatius aures,
Quum ferit auſonia carmina culta lyra.

Permultos vero enumerat Horatius, quorum & ſtudium & judicium per-

percoluit : ut Plotium, Mæcenatem, Varium, Virgilium, Fuſcum, Viſcos, Valgium, Pollionem, Meſſalam, & alios. Sequutus eſt eum in componendis lyricis Paulus Paſſienus : qui (ut eſt autor Plinius) mirificè illum exprimebat. Staturâ fuiſſe traditur brevi, corpore obeſo, oculis lippis : quæ vel ex carmine illius variis locis colliguntur. Mortuus eſt autem Horatius anno ætatis ſuæ ſeptimo & quinquageſimo, ut in Euſebii annalibus relatum eſt. Alii ſupra ſeptuageſimum annum vixiſſe ſcribunt. quod ego tamen falſum exiſtimo, ut alibi obſervatum eſt.

DE Q. HORATII VITA AC SCRIPTIS,

Ex ipſius potiſſimum Poëmatibus.

HORATIUS *Quinctum* ſe appellat ipſe lib. II. Sermonum Satyra VI. verſ. XXXVII. *Horatium* alii omnes, & ipſe diſertis verbis in fine Odæ ſextæ libri quarti. *Flacci* cognomen Plutarchus in vita Luculli ei tribuit, & ſic ſeipſum notat perſpicuè Epod. XV. & lib. II. Sat. I.

Patriam habuit Venuſiam, quæ Romanorum Colonia nequaquam ignobilis. Cujus ampliſſima laudandæ opportunitas peti ab Horatio potuiſſet è Romanorum ſecundo bello Punico calamitatibus. Nam & ſumma fide atque humanitate uſi ſunt Venuſini in reliquiis Cannenſis cladis, ipſoque etiam ejus capite Varrone recipiendis ac reficiendis. & apud Livium lib. XXVII. Annalium ab V. C. inter eas numeratur Venuſia Colonias, quæ alieniſſimo Rom. imperii tempore in fide tamen P. R. perſtiterunt. Horatius poſterioris libri Satyra prima ita patriæ mentionem facit : ut ſatis arguat, neque patriam Horatianis, neque Horatium Venuſini nominis ornamentis indigere.

Patre natus eſt libertino & coactore, hoc eſt, loco obſcuro, in re tenui, & conditione minimè ſplendida. Legenda quarta & ſexta libri prioris Satyra, ut qualem ſibi quiſque patrem optare debeat, conſtet. Certe ſalſamentarium fuiſſe patrem (quod in vita calamo exarata legitur) vel ea de cauſa non credo, quod mentionem ejus rei ipſe nullam fecerit : non diſſimulaturus ſcomma illud, quòd pater cubito ſe emungeret. In auctore Rhethoricorum ad Herennium lib. IV. id dicterium pro exemplo ſignificationis per conſequentiam ponitur ;

in

in quem, non expreſſo. de quo joco vide Pet. Victorium lib. XIV. Variar. cap. X. & Joan. Brodæum lib. VI. Miſcellan. capite VIII.

Satis conſtat natum eſſe biennio ante Catilinariam conjurationem, quam M. Tullius Cicero Coſ. anno poſt R. C. DCXC. extinxit: nimirum L. Aurelio Cotta & Manlio Torquato utroque iterum Coſſ. anno ab V. C. DCLXXXVIII. quod non ſemel ipſe teſtatur, ut cum teſtam ſecum natam Coſ. Manlio alloquitur lib. III. Carm. Od. XXI. & Torquatum Conſulem ſuum vocat XIII. Epod. Unde ad Q. Lepidi cum M. Lollio Conſulatum anni fuerunt XLIX. atque tot annos iis Coſſ. ſe natum ſcribit extrema Epiſtola libri prioris.

A patre puer Romam eſt deductus, ut liberaliter ibi educaretur, animique culturam perciperet; ſumtus patre benigne admodum pro ſuis facultatibus præbente. Sic ipſe narrat lib. I. Sat. VI. copioſe, & lib. II. Epiſt. II. verſ. XLI. Romæ ſe enutritum, ac Iliadem Homeri didiciſſe oſtendit. Quibus ſit uſus Magiſtris, non ſatis liquet. Livii quidem Andronici principis inter Latinos Poëtæ carmina ſibi parvo dictata fuiſſe ab Orbilio Grammatico (qui Romam Cicerone Coſ. venit, ut in ejus vita Suetonius perhibet) in Epiſtola ad Auguſtum prima lib. II. teſtatur in ſequente, ſe Roma Athenas Philoſophiæ cognoſcendæ cauſſa profectum eſſe, indeque in bellum Civile abreptum, à partibus Bruti apud Philippos in acie ſtetiſſe innuit. Agebat tum ætatis annum viceſimum tertium: ſiquidem Lepido II. & Planco Coſſ. apud Philippos periit Brutus, quod vel ex Dionis XLVII libro doceri poteſt. & quidem meminit hujus anni, cum ſe *calidum juventa* fuiſſe ait *Conſule Planco* (lib. III. Od. XIV.) Sub Bruto eum Tribunum plebis credo fuiſſe: nam eum honorem à ſe fuiſſe geſtum, ipſe lib. I. Sat. VI. verſ. XLVIII. commemorat. Sed ſtatim poſt infelix illud bellum poëticæ ſe dediſſe, dicta ad Julium Florum Epiſtola oſtendit: & apparet ex Oda VII. libri II. in bellum eum poſtmodò non rediiſſe. Sed & Suetonius (putatur ſaltem ejus vita Horatii, quam ex veteribus libris Nannius prodidit) idem ſentit: & in vita Horatii breviore incerti auctoris idem eſt: idque præterea, captum Philippenſi bello à Cæſare Horatium, poſt magnum tempus beneficio Mæcenatis non ſolum ſervatum, ſed & in amicitiam receptum eſſe. Bonis paternis ſe exutum eo bello Horatius ſatis apertè prodidit: de captivitate nihil. quod tamen diſſimulaturum vix puto, cum alia referat ſua pericula, quæ Mæcenatis aut ipſius Auguſti prædicandi materiam non æque ſuppeditarent. Evitatam à ſe cædem in pugna ad Philippos, etiam alibi refert, ut quam modo dixi Oda, & Oda IV. verſ. XXVI. libri III. ubi etiam de naufragii periculo ad Palinurum Lucaniæ promontorium ſuperato mentionem facit. Arboris lapſu ſe pæne fuiſſe oppreſſum, quam ſæpe etiam alibi dicit? ut Odis XIII. & XVII. libri ſecundi & Oda VIII. lib. III.

Amicitiam quidem cum Auguſto non jactat ſuam Horatius, quippe quem ſuperiorem humana conditione agnoſceret, & ceteroqui non indignis laudibus veheret: obiter quidem ſæpe, ut lib. I. Oda II. XII. & penultima, lib. II. Od. VII. lib. III. Oda III. IV. V. & XII. atque alibi, diſertiſſime autem & magnifice in quarto libro, quem Suetonius

tonius ille & alii recte (meo judicio) *ſentiunt* ipſius juſſu ad Tiberii Druſique etiam privignorum laudes celebrandas ab eo elaboratum fuiſſe. quas ita exornavit Poëta ut Auguſto interim ſummam ſui acceptam ferret, quod ejus libri Odas IV. & penultimam legenti animadvertere facile eſt. In ſecunda autem ad laudes Auguſti mira occaſione delabitur, quas pleno ore detonat in quinta & ultima, ut & Sæculari carmine: quo & Epodon carmen nonum pertinet. Et divinavit profecto optimus ac doctus Princeps, victurum quod ſcriberet Horatius. Ut enim Varius, cui in Epico genere palmam Horatius lib. I. Od. VI. & lib. Serm. Sat. X. verſ. XLIIII. tribuit, ſuoque merito ab Auguſto donis affectum teſtatur lib. II. Epiſt. I. à Virgilio, quem non noſter *ſolet* laudare, oblitteratus eſt: ita Venuſinus lucerna omnium aliorum Lyricorum luminibus offecit. In ſatyris quidem parca mentio Auguſti, non tamen nulla, ut lib. II. Sat. V. verſ. LXII. & in Epiſtolis, ut lib. I. Epiſt XVIII. verſ. LV. &c. Sed in prima lib. II. Epiſt. (quam Eclogam Suetonius ille nominat, ut Porphyrio & Acro Satyras Eclogarum nomine etiam affecerunt) ita Auguſtum exornavit atque celebravit, ut abſolutius potuerit nemo. Neque dubium eſt, quin ab eo etiam donatus ac locupletatus ſit, quod ſemel atque iterum factum idem auctor aſſerit. Crediderim liberalitatem iſtam ideo ab Horatio non eſſe celebratam, quod minor materies eſſet, quam quæ laudando totius pene mundi domino ſufficeret. *Illud* Auguſto dignum, quod eum invidia majorem, vivum *incolumemque*, *ob* merita in patriam dei loco haberi demonſtrat: quod patrem urbium ante mortem appellat: utpote licentiæ domitorem, & bonorum morum legumque ſaluberrimarum inſtauratorem, auctorem atque tutorem. lib. III. Od. XXIIII. lib. IIII. Oda ult. lib. II. Epiſt. I.

Mæcenatis alia fuit ratio, de ſuo donantis. In cujus amicitiam ut pervenerit, & quo loco fuerit, ex ipſius malo te verſibus, quàm de meis verbis cognoſcere. lib. I. Sat. VI. & lib. II. Sat. VI. Id quidem ingenuè fatetur ac paſſim Horatius Mæcenatis ſe liberalitate eas conſecutum opes, quibus contentus beate vivat, ac plura ne requirat quidem; etiam hæc, ſi vellet, ab ipſo impetraturus; quo pertinent illa I. Epod.

Satis ſuperque me benignitas tua
Ditavit.

Et lib. 2. Od. 18.

——— *Nec potentem amicum*
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.

Et alibi lib. 3. Od. 16.

Importuna tamen pauperies abeſt.
Nec ſi plura velim, tu dare deneges.

Tum quæ Epiſtola ſeptima libri prioris habentur, lepida juxta atque arguta, & alia id genus. Laudat autem grato animo Mæcenatem, ejuſque virtutem prædicat, qui regio Etruſcorum genere ortus, equeſtri ſtatu contentus, doctrinæ ac virtuti tantum detulerit honoris,

ris, ac tam impenſe doctos foverit. lib. I. Sat. VI. lib. I. Od. I. & XVII. lib. III. Od. XVI. & XXIX. & I. Epod. Itaque eum *præſidium* ac *decus ſuum* & *columen ſuarum rerum* vocat, ac *partem animæ ſuæ*; ſine quo etiam vitam ſibi acerbam duceret. Natalem quoque Mæcenatis, ut diem feſtum, ſacrificio & convivio dignatus eſt. Denique Virgilio ſuo, in Mæcenate prædicando & exornando, longe eſt prolixior. Audacter enim nugantur, qui eum ſub Malthini nomine Mæcenatis mollitiem proſcidiſſe, & ejus uxorem Lycymniæ nomine notam ita belle laudaſſe fingunt. lib. I. Serm. Sat. II. Carm. Od. XII.

In Sabinis ſua habuit prædia & fundum ſuum perelegantem lib. I. Epiſt. XVI. ad Quinctium depinxit. Apparet autem ſatis ex ipſius ſcriptis, maxime Sat. VI. libri poſterioris, & Epiſtola ad Ariſtium Fuſcum, quæ eſt prioris libri decima, (ne cætera perſequar) fuiſſe eum animo à vita urbana alieno, & rure ita vixiſſe libenter; ut felicem maxime in ſua ſe villa putaret. quod genus vitæ ut homini philoſopho, eidemque Poëtæ, ad ſuum inſtitutum tenendum commodiſſimum; ita & veris voluptatibus erat, ac moleſtiarum & invidiæ vacuitati maxime aptum. Itaque ſentio eum plane liberam vitam atque omni munere officioque publico vacuam egiſſe jam inde ab eo tempore, quo benignitate Mæcenatis atque Auguſti tantam rem conſecutus fuit, quanta ei ad frugaliter & honeſte vivendum ſuppeditaret: quod ipſe vocat, *Quod non deſit habere*, lib. II. Epod. II. verſ. LII.

Scribæ functum officio qui autumant; non ſatis firma nituntur conjectura ex his verſibus lib. II. Sat. VI.

De re communi ſcribæ magna atque nova te
Orabant hodie meminiſſes Quincte reverti.

Potuit enim ſcribis communis res eſſe, nihil ad Flaccum pertinens, de qua ejus (ut deos propius contingentis) opera & interceſſione apud Mæcenatem, Agrippam, Auguſtum ipſum, opus haberent. Certe Suetonius ille ſcribit, Auguſtum uti voluiſſe Horatii opera in Epiſtolis ſcribendis, neque tamen obtinuiſſe. Credat, qui vult eum Auguſti noluiſſe ſcribam eſſe, voluiſſe aliorum. Et quidem ubi oſtendit ſibi non vacare ſcribere poëmata, nullum publici muneris impedimentum allegat. lib. II. Epiſt. II. verſ. LXV. Plane ita ſtatuo, idque ipſius ſcripta videntur demonſtrare, eum, quicquid officio amicos (Auguſtum maxime, & Mæcenatem, qui eo non libenter caruit, ut lib. I. Epiſt. VII. & alibi intelligitur) colendi ſuperfuit temporis, poëſi ac philoſophiæ impendiſſe. Maximum autem documentum ſingularis virtutis eſt atque doctrinæ, quod eorum amicitia uſus eſt atque familiaritate, quos & ætas opibus, doctrina, auctoritate, virtute præſtantiſſimos tulit. Nam & ad M. Vipſanium Agrippam perfamiliariter ſcripſit, (lib. I. Od. VI.) & Claudio Auguſti privigno ita carus fuit, ut etiam commendandi alios poteſtatem haberet: lib. I. Epiſt. IX. Quid dicam Julium Antonium M. F. Aſinium Pollionem, Varium, Meſſallam, Julium Florum, Torquatum, Lollium, Ælium, alios viros primarios?

qui-

quibus quam fuerit conjunctus, ipſius poëmata te docebunt. Imo quid felicius amico Virgilii potuit eſſe? at hunc *animæ ſuæ dimidium* vocat. lib. I. Od. III. huic ita placuit, ut ab eo & Vario Mæcenati primum inſinuatus atque traditus fuerit: hunc & Varium candidiſſimas & ſibi devinctiſſimas animas appellat. lib. I. Sat. V. verſ. XL. Valgium quoque nobilem Poëtam amicum habuit, (lib. II. Od. IX) quo propiorem Homero alium negat Tibullus, prima libri quarti Elegia. Sed & hunc ei familiarem fuiſſe colligunt ex conſolatione (lib. I. Od. XXXIII.) ad eum ſcripta parum feliciter amantem. & ad eumdem ſcriptam ſentiunt Epiſtolam quæ libri prioris numeratur quarta. Atqui ad eum Flaccus ut felicem ac divitem ſcribit, & ſuorum *Sermonum* judicem candidum, cum Sermones Horatium ſcripſiſſe jam ætate maturum conſtet.

Ovidii de Horatio verſus ex IV. Triſtium Elegia X. ſunt notiſſimi, quibus eum *numeroſum* vocat, & qui *aures doctas teneret*. Amicitiæ neuter mentionem facit, etſi minime occultum eſt Tullu & Ovidii mentione abſtinuiſſe, qui Auguſtum offendere nollet. Extat aliorum quoque poëtarum recenſio, quos Horatius ea tempeſtate claros refert, ac quibus probare ſua cupit: ad finem Sat. X. libri prioris.

Porro autem cælibem fuiſſe Horatium admodum credibile eſt, cum nuſquam in tam variis Carminibus & Sermonibus uxoris aut familiæ meminerit. Immo cælibem ſe diſerte dicit Martiis Kalendis, *qua die alias Matro*nalia agebantur, ſacrificare, lib. III. Od. VIII.

Sua ſe ſorte contentum vixiſſe honeſtam neque tamen expertem voluptatum *liberalium* vitam, paſſim de ſe canit; vini, & otii, & munditiæ ac conviviorum cum amicis frugalium laudatorem, opum & ſplendoris contemptorem: lib. I. Epiſt. X. & XIV. & XV. & XVIII. lib. III. Od. I. & XVI. lib. I. Sat. VI. lib. II. Sat. VI. & alibi.

Sunt qui obeſum fuiſſe colligant, inde ducto argumento quod ſe nitidum & pinguem ac bene curata cute porcum de Epicuri grege, lib. I. Epiſtola IV. ad Albium dicit. at alibi (lib. I. Epiſt. XX.) ſe corporis exigui vocat, ut prius εἰρωνικῶς dictum ſuſpicari poſſemus, niſi Suetonius etiam ut ſerio dictum acciperet, & ex Auguſti Epiſtola demonſtraret, alterum illud ad ſtaturam pertinere. Lippum fuiſſe uſumque collyriis ipſe quoque retulit, lib. I. Sat. V. nec non præcanum ſe fuiſſe, hoc eſt, ante annos & ſenectutem canum, lib. I. Epiſt. ult. ſcripſit autem hoc annum agens ætatis quadrageſimum quartum, ut ipſe ait.

Quamdiu vixerit Horatius, non eſt in obſcuro. Euſebius in ſuis Chronicis eum mortuum ait XXXIV. anno Auguſti, anno ætatis LVII. *Quod* planiſſime confirmat Suetonius qui eum mortuum ait *C. Marcio* (*ſic* enim legendum) *Cenſorino* & *C. Aſinio Gallo Coſſ.* qui fuit annus ab U. C. IↃCCXLVII. quem numerum invenies ſi natali Horatii adjicias annos LVII. Itaque non diſſentire ab his Acronem, ſed in ejus libro LXXVII. pro LVII. perperam ſcriptum arbitror. De mortis genere nihil traditum invenio, vulgare fuiſſe exiſtimo. Ipſe, poëtico more non modo ſuis carminibus perpetuitatem & famam per-

perennem pollicetur (lib. III. Od. XXX.) ſed & ſe (lib. III. Od. IV.) qui puer à Muſis amatus eſſet, & à palumbibus tectus, in olorem tandem transformatum iri, atque ita immortalitatem conſecuturum, totumque terrarum orbem pervagaturum jactat, lib. II. Od. XX.

Quam ſectam philoſophorum potiſſimum amplexus fuerit, miror diſputari; cum ſuam ipſe libertatem prædicet, his verbis quæ in prima exſtant Epiſtola:

Et ne forte roges, quo me duce, quo lare tutor:
Nullius addictus jurare in verba magiſtri; &c.

Academicorum hunc fuiſſe morem ajunt; & aurea ſunt verba Tullii hac de re, ſui Luculli præfationem claudentis. hoc tamen refert, quod nimia illa *ἐπεχόντων* cautione, metuque ea quæ certa ſunt certa pronuntiandi, auctoritas & fides principiorum & eorum quæ principii vim obtinent, proditur atque labefactatur. Itaque Horatius longe his prudentior, de magni momenti rebus, quod verum ſciret, intrepide adſeveravit. Ex eo quidem, quod *inter ſylvas Academi verum ſe quaſiviſſe Athenis* ait lib II. Epiſt. II. verſ. XLV. Academicum velle efficere, λεπτολογοῦντος fuerit potius, quam aliquid demonſtraturi. Non deſunt qui Epicureum fuiſſe dicant, quod *Epicuri de grege porcum* ſe ipſe lib. I. Epiſt. IIII. appellet, quod in voluptatibus prædicandis nequaquam ſit parcus. Atqui his nemo credet, qui Epicuri quæ fuerint de felicitate & multis aliis rebus placita apud fide dignos ſcriptores legerit. Nam in eo quidem *εἰρωνεία* eſt, quod ſe *porcum Epicureum* vocat; ut alibi (*lib.* I. Epiſt. XV. verſ. XXIIII.) *Phaacem*, & quidem non ſine joco. Quippe ubi victus ſui rationem deſcribit, frugalitatem cum munditia conjunctam videbis. lib. I. Od. XXXI. verſ. XV. & lib. II. Sat VI. verſ. LXIII. & lib. I. Sat. VI. verſ. CXV. & lib. I. Epiſt. V.

TESTI-

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM
DE
Q. HORATIO FLACCO.

Ovidii ex lib. 4. Triſt. Eleg. 10.

Et tenuit noſtras numeroſus HORATIUS *aures*,
Dum ferit Auſoniâ carmina culta lyrâ.

Petronii Arbitri ex Satyr.

Homerus teſtis & Lyrici, Romanuſque Virgilius & HORATII *curioſa felicitas.*

Lucani ex Poëmatio ad Calpurnium Piſonem.

——— *Mæcenas alta Tonantis*
Eruit & populis oſtendit nomina Grajis:
Carmina Romanis etiam reſonantia chordis
Auſoniamque chelin gracilis patefecit HORATI.

Perſii ex Satyra 1.

Omne vafer vitium ridenti FLACCUS *amico*
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

Quintil ex Orator. Inſtitut. lib. 10. cap. 1.

Multo eſt terſior [ſc. Lucilio.] *ac purus magis* HORATIUS, *& ad notandos hominum mores præcipuus.* & paulò poſt, *Iambus non ſane à Romanis celebratus eſt ut proprium opus, à quibuſdam interpoſitus: cujus acerbitas in Catullo, Bibaculo,* HORATIO: *quanquam illi Epodos intervenire reperiatur. At Lyricorum idem* HORATIUS *fere ſolus legi dignus. Nam & inſurgit aliquando, & plenus eſt jucunditatis & gratiæ, & variis figuris & verbis feliciſſime audax.*

Ejuſdem ex Dialogo de Oratorib.

Exigitur enim jam ab oratore etiam Poëticus decor, non Attii aut Pacuvii veterno inquinatus, ſed ex HORATII *& Virgilii & Lucani ſacrario prolatus.*

Martialis ex lib. 1.

Sic Maro nec Calabri tentavit carmina FLACCI,
Pindaricos poſſet cum ſuperaro modos.

Ælii Lampridii ex Alexandri Severi vita.

Latina cùm legeret, non alia magis legebat quàm de officiis Ciceronis & de republica nonnunquam & Oratores & Poëtas, in queis Serenum Sammonicum, quem ipſe noverat & dilexerat, & HORATIUM.

Auſonii ad Nepotem de ſtudio puerili.

Te præeunte, nepos, modulata Poëmata FLACCI,
Altitonumque iterum fas eſt didiciſſe Maronem.

D. Hieronymi ex Præfat. in Chron. Euſebii.

Denique quid Pſalterio canorius? Quod in morem noſtri FLAC*ci* & *Græci Pindari, nunc Iambo currit, nunc Alcaico perſonat, nunc Sapphico tumet, nunc ſemipede ingreditur.*

Sidonii Apollinaris ex Epiſtol. lib. VIII. ad Lampridium.

——— *ſtilus aut Maronianus*
Aut quo tu Latium beas HORATI,
Alcæo potior Lyriſtes ipſo.

Ibidem.

In Lyricis FLACCUM *ſequutus, nunc ferebatur in Iambico citus, nunc in Choriambico gravis, nunc in Alcaico flexuoſus, nunc in Sapphico inflatus.*

Ejuſdem ex Præfat. Panegyr. dicti Cæſari Jul. Val. Majorano.

Et tibi FLACCE *acies Bruti Caſſique ſequuto*
Carminis eſt auctor, qui fuit & venia.

Ejuſdem Felici Domino Pioque fratri.

Non quod per Satyras, Epiſtolarum
Sermonumque ſales, novumque Epodon,
Libros Carminis ac Poëticam Artem
Phœbi laudibus & vaga Dianæ
Conſcriptis voluit ſonare FLACCUS.

Commentatoris veteris in Horatium.

Satyra HORATI *inter Lucilii Satyram & Juvenalis eſt media: nam & aſperitatem habet, qualem Lucilius, & ſuavitatem qualem Juvenalis.*

J. Lipſ. Epiſtolic. Quæſt. lib. 2. Epiſt. 9.

HORATIUS *in Satyra placidus, lenis, quietus, monet ſæpius quàm caſtigat, ſed ita præclarè tamen hoc ipſum, ut in ea parte & arte nihil poſſit ſupra eum.*

AL-

ALDI MANUTII
DE
METRIS HORATIANIS
TRACTATUS.

Carminum genera, quibus HORATIUS *in Odis utitur, ſunt undeviginti.*

PRIMUM genus: ut Ode 1. lib. I. quæ eſt monocolos. Sunt enim omnes verſus Choriambici Aſclepiadei tetrametri acatalecti: qui conſtant è ſpondeo, & duobus choriambis, & pyrrhichio, vel jambo: hoc modo,

Mæce -- nas atavis - vv - edite re - vv - gibus vv
O & -- præſidium & - vv - dulce decus - vv - meum vv
--- vv -- vv - vv
--- vv -- vv - v -

Primi generis Odæ 3.

Lib. I. Ode 1. *Mæcenas atavis edite regibus.*
III. Ode 31. *Exegi monimentum ære perennius.*
IV. 8. *Donarem pateras, grataque commodus.*

SECUNDUM genus: ut Ode 2. quæ eſt dicolos tetraſtrophos. Primi quique tres verſus ſunt hendecaſyllabi Sapphici pentametri acatalecti: qui conſtant è trochæo, ſpondeo, dactylo, & duobus trochæis: *vel ſpondeo* ultimo: ſic,

Jam ſa - v tis ter -- ris nivis - vv atque - v diræ --
Grandi - v nis mi -- ſit pater - vv & ru - v bente - v
Dexte - v ra ſa -- cras jacu - vv latus - v arces --

Quartus autem quiſque Adonius dimeter catalecticus, ex dactylo & ſpondeo vel trochæo: ſic,

Terruit - vv urbem --
- v --- vv - v --
- v --- vv - v - v
- v --- vv - v --
- vv --

Secundi generis Odæ 26.

I. 2. *Jam ſatis terris nivis atque diræ.*
10. 12. 20. 22. 25. 30. 32. 38.
II. 2. *Nullus argento color eſt.*
4. 6. 8. 10. 16.
III. 8. *Martiis cœlebs quid agam Kalendis.*
11. 14. 18. 20. 22. 27.
IV. 2. 6. 11. *Pindarum quiſquis ſtudet æmulari.*
Epod. 18. *Phœbe ſilvarumque potens Diana.*

TERTIUM genus: ut Ode 3. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus Choriambicus Glyconius trimeter acatalectus: conſtans è ſpondeo, choriambo, & pyrrhichio, vel jambo: ſic,

Sic te -- diva potens - vv - Cypri v -

Secundus vero quiſque, Choriambicus, Aſclepiadeus tetrameter acatalectus: è ſpondeo, duobus choriambis, & pyrrhichio vel jambo: ſic,

Sic fra -- tres Helenæ - vv - lucida ſi - vv - dera vv

--- vv - v

--- vv -- vv - vv

Tertii generis Odæ 12.

I. 3. 13. 19. 36. *Sic te diva potens Cypri.*
III. 9. 15. 19. 24. 25. 28. *Donec gratus eram tibi.*
IV. 1. 3 *Intermiſſa Venus diu.*

QUARTUM genus: ut Ode 4. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Dactylicus Archilochius heptameter acatalectus conſtans è quatuor primis pedibus ſpondeis, vel dactylis, indifferenter, ut in verſu Heroïco: deinde è tribus trochæis, vel ſpondeo ultimo: ſic,

Solvitur - vv acris hy-vvems gra--ta vice- vvveris -v& Fa - v voni --

Secundus verò quiſque eſt Archilochius, conſtans ex penthemimeri jambica, id eſt, ex jambo vel ſpondeo jambo, & ſyllaba. Deinde è tribus trochæis, vel ſpondeo: ſic,

Trahunt - v que ſic v - cas - machi - v næ ca - v rinas --

- vv - vv --- vv - v - v --

v - v --- v - v --

Quarti generis Odæ una.

I. 4. *Solvitur acris hyems grata vice veris & Favoni.*

QUINTUM genus: ut Ode 5. quæ eſt tricolos tetraſtrophos. Primi quique duo verſus ſunt Aſclepiadei, qualis ille, *Mæcenas atavis edite regibus.* Scanduntur enim ſic,

Quis mul -- ta gracilis - vv - te puer in - vv - roſa v -
Perfu -- ſus liquidis - vv - urget odo - vv - ribus vv

Tertius autem quiſque eſt Pherecratius Heroïcus trimeter acatalectus: conſtans è ſpondeo, dactylo & ſpondeo: ſic,

Grato -- Pyrra ſub - vv antro --

Quartus vero quiſque eſt Glyconius: qualis ille, *Sic te diva potens Cypri.* Scanditur enim hoc modo,

Cui fla -- vam religas - vv - comam v -

--- vv -- vv - v -

--- vv -- vv - vv

--- vv --

--- vv -- vv

Quinti generis Ode 7.

I. 5. 14. 21. 23. *Quis multa gracilis te puer in roſa.*
III. 7. 13. *Quid fles Aſterie quem tibi candidi.*
IV. 13. *Audivêre Lyce Dii mea vota.*

SEXTUM genus: ut Ode 6. quæ eſt dicolos tetraſtrophos. Primi quique tres verſus ſunt Aſclepiadei, qualis ille, *Mæcenas atavis edite regibus.* Scanditur enim hoc modo,

Scribê -- ris Vario - vv - fortis & ho - vv - ſtium vv
Victor -- Mæonii - vv - carminis a - vv - lite vv
Quam rem -- cunque ferox - vv - navibus aut - vv - equis v -

Quartus autem Glyconius, qualis, *Sic te diva potens Cypri.* Scanditur ſic,

Miles -- te duce geſ - vv - ſerit vv

--- vv -- vv - vv

--- vv -- vv - vv

--- vv -- vv - v-

--- vv - vv

Sexti generis Odæ 9.

I. 6. 15. 24. 33. *Scriberis Vario fortis, & hoſtium.*
II. 12. *Nolis longa feræ bella Numantia.*
III. 10. 16. *Extremum Tanaim ſi biberes Lyce.*
IV. 5. 12. *Divis orte bonis optime Romule.*

SEPTIMUM genus: ut Ode 7. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Heroïcus hexameter catalecticus in duas ſyllabas: conſtans è ſex pedibus, dactylo & ſpondeo indifferenter in omnibus locis. quanquam in quinto aliquando ſpondeus ponitur, & in ſexto dactylus: ubi etiam ſæpè pro ſpondeo trochæus admittitur. Sed de verſu Heroïco multa diximus in inſtitutionibus noſtris Grammaticis. Scanditur autem ſic,

Lauda -- bunt ali - vv i cla -- ram Rhoden - vv aut Mity - vv lenen --

Secundus autem quiſque eſt dactylicus Alcmanius tetrameter catalecticus, habens quatuor ultimos pedes Heroici verſus, ſic,

Aut Ephe - vv ſum bima - vv riſve Co - vv rinthi --

--- vv --- vv - vv - v

- vv - vv - vv --

Septimi generis Odæ 3.

I. 7. 28. *Laudabunt alii claram Rhoden, aut Mitylenen.*
Epod. 12. *Quid tibi vis mulier nigris digniſſima barris.*

OCTAVUM genus: ut Ode 8. lib. I. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Ariſtophanius dimeter acatalectus: conſtans è choriambo, & bacchio, ſive amphimacro: hoc modo,

Lydia dic - vv - per omnes v --

Secundus autem quiſque eſt Choriambicus Alcaïcus tetrameter acatalectus: conſtans ex epitrito ſecundo, duobus choriambis, & bacchio, ſive amphibracho, hoc modo,

Te Deos o - v -- ro Sybarim - vv - cur properes - vv - amando v --

- vv - v --

- v --- vv -- vv - v --

Octavi generis Ode unica.

I. 8. *Lydia dic per omnes.*

NONUM genus: ut Ode 9. quæ eſt tricolos tetraſtrophos. Primi quique duo verſus ſunt Dactylici Alcaïci acatalecti; qui conſtant ex penthemimeri jambica, id eſt, ex jambo, vel ſpondeo, jambo & ſyllaba, quæ dicitur cæſura: deinde è duobus dactylis, vel ultimo amphimacro: hoc modo,

Vides v - ut al v - ta - ſtet nive - vv candidum - vv

Sora v - cte nec v - jam - ſuſtine - vv ant onus - vv

Tertius autem quiſque eſt Jambicus Archilochius dimeter hypercatalectus: conſtans quatuor pedibus: primo & tertio, jambo vel ſpondeo: ſecundo & quarto, jambo duntaxat deinde ſupereſt ſyllaba, hoc modo,

Sylva -- labo v - rantes -- gelú v - que v

Quartus autem quiſque eſt Dactylus Alcaïcus acatalectus: conſtans ex dimetro Heroïco, & dimetro Trochaïco, id eſt, è duobus dactylis, & duobus trochæis: vel ultimo ſpondeo; hoc modo,

Flumina - vv conſtite - vv rint a - v cuto --

v - v --- vv - vv

v - v --- vv - vv

-- v --- v - v

- vv - vv - v --

Noni generis Odæ 37.

I. 9. *Vides ut alta ſtet nive candidum.*

16. 17. 26. 27. 29. 31. 34. 35. 37.

II. 1. *Motum ex Metello conſule civicum.*

3. 5. 7. 9. 11. 13. 14. 15. 17. 19. 20.

III. 1. *Odi profanum vulgus & arceo.*

2. 3. 4. 5. 6. 17. 21. 23. 26. 29.

IV. 4. 9. 14. 15. *Qualem miniſtrum fulminis alitem.*

Decimum genus: ut Ode 11. quæ eſt monocolos. Sunt enim omnes verſus Choriambici Alchaïci pentametri acatalecti: qui conſtant è ſpondeo, tribus choriambis, & pyrrhichio, vel jambo: hoc modo;

Tu ne -- quæſieris - vv - ſcire nefas - vv - quem mihi quem - vv - tibi vv

Finem -- Dii dederint - vv - Leuconoë - vv - nec Babylo - vv - nios v -

--- vv -- vv -- vv - vv

--- vv -- vv -- vv - v -

Decimi generis Odæ 3.

I. 11. 18. *Tu ne quæſieris ſcire (nefas) quem mihi, quem tibi.*

IV. 10. O *crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens.*

Undecimum genus: ut Ode 18. libri II. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt jambicus Archilochius dimeter acatalectus: conſtans amphimacro, & duobus jambis, vel ultimo pyrrhichio: hoc modo,

Non ebur - v - nequ' au v - reum v -

Secundus quiſque verſus eſt Jambicus Archilochius trimeter catalecticus: conſtans è quinque jambis & ſyllaba: recepto tamen in locis imparibus etiam ſpondeo: hoc modo,

Mea v - reni v - det in v - domo v - lacu v - nar u

- v - v - v -

v - v - v - u - v - v

Undecimi generis Ode una.

II. 18. *Non ebur neque aureum.*

Duodecimum genus; ut Ode 12. libri tertii, quæ eſt dicolos triſtrophos. Primi quique duo verſus ſunt Ionici à minore, Sapphici, trimetri acatalecti: qui conſtant è tribus Ionicis, a minore, vel ultimo pæone tertio: hoc modo,

Miſerar' eſt vv -- nequ' amori vv -- dare ludum vv --

Neque dulci vv -- mala vino vv -- laver' aut ex vv --

Tertius item verſus eſt Ionicus à minore, Sapphicus, acatalectus, ſed

ſed tetrameter: conſtans è quatuor Ionicis, a minore: hoc modo,

animari vv -- *metuentes* vv -- *patria ver* vv -- *bera lingua* vv --

vv -- vv -- vv --

vv -- vv -- vv --

vv -- vv -- vv -- vv --

Duodecimi generis Ode una.

III. 12. *Miſerarum eſt, neque amori dare ludum.*

DECIMUMTERTIUM genus, ut Ode 7. libri IV. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Heroicus hexameter catalecticus: qualis, *Laudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,* hoc modo,

Diffu -- *gêre ni* - vv *ves rede* - vv *unt jam* -- *gramina* - vv *campis* --

Secundus quiſque eſt Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalectus: conſtans duobus dactylis & ſyllaba: hoc modo,

arbori - vv *buſque co* - vv *ma* -

-- - vv - -- vv --

- vv - vv -

Decimi tertii generis Ode una.

IV. 7. *Diffugere nives, redeunt jam gramina campis.*

DECIMUMQUARTUM genus: ut lib. V. Ode 1. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Jambicus Hipponactæus trimeter acatalectus: conſtans è ſex Jambis: recepto tamen in locis imparibus etiam ſpondeo: hoc modo,

Ibis -- *Libur* v - *nis in* -- *ter al* v - *ta na* v - *vium* vv

Secundus quiſque eſt Jambicus Archilochius dimeter acatalectus: conſtans è quatuor jambis: recepto tamen in locis imparibus etiam ſpondeo: hoc modo,

Ami v - *ce pro* v - *pugna* -- *cula* vv

-- v --- v - v - vv

v - v --- vv

Decimiquarti generis Ode 10.

Epod. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. *Ibis Liburnis inter alta navium.*

DECIMUMQUINTUM genus: ut Ode 11. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Jambicus Hipponactæus trimeter acatalectus: qualis ille, *Ibis Liburnis inter alta navium.* hoc modo,

Pecti -- *nihil* v - *me ſic* -- *ut an* v - *tea* v - *juvat* vv

Secundus verò quiſque eſt Sapphicus: conſtans penthemimeri heroïca & dimetro jambico, id eſt, è duobus dactylis, & ſyllaba, deinde è quatuor jambis: recepto tamen in locis imparibus etiam ſpondeo: hoc modo,

Scribere - vv *verſicu* - vv *los* - *amo* v - *re per* v - *culſum* -- *gravi* v -

-- v --- v - vv

- vv - vv - v --- v -

Decimiquinti generis Ode una.

Epod. 11. *Pecti nihil me ſicut antea juvat.*

DECIMUMSEXTUM genus: ut Ode 13. quæ eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Heroïcus hexameter catalecticus; qualis ille, *Laudabunt alii claram Rhodum aut Mitylenen:* hoc modo,

Hor-

Horrida - vv tempe -- ſtas cæ -- lum con -- traxit & - vv imbres

Secundus vero quiſque eſt Archilochius, conſtans dimetro jamb co, & pentemimeri Heroïca, id eſt, è quatuor jambis: recepto t men in locis imparibus etiam ſpondeo. Deinde è duobus dactylis, ſyllaba: hoc modo,

Niveſ v - que de v - ducunt -- Iovem v - nunc mare - vv nunc ſilu-vv

- vv ------- vv - -

v -- v --- v -- vv - vv -

Decimiſexti generis Ode una.

Epod. 13. *Horrida tempeſtas cœlum contraxit & imbres.*

DECIMUMSEPTIMUM genus: ut Ode 14. quæ eſt dicolos d ſtrophos. Primus quiſque verſus eſt, qualis, *Laudabunt alii clara Rhodon, aut Mitylenen:* hoc modo,

Mollis in - vv ertia - vv cur tan -- tam dif -- fuderit - vv imis --

Secundus autem quiſque eſt Jambicus Archilochius dimeter acat lectus: qualis ille, *Amice propugnacula;* hoc modo,

Obli -- vio v - nem ſen -- ſibus vv

- vv - vv ------ vv --

-- v --- vv

Decimiſeptimi generis Ode 2.

Epod. 14 *Mollis inertia cur tantam diffuderit imis.*

15. *Nox erat, & cælo fulgebat luna ſereno.*

DECIMUMOCTAVUM genus: ut Ode 16. quæ eſt dicolos di ſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Heroïcus hexameter: hoc modo

Altera - vv jam teri - vv tur bel -- lis ci -- vilibus vv atas --

Secundus verò quiſque eſt Jambicus Hipponacteus trimeter: qua lis ille, *Ibis Liburnis inter alta navium.* Quanquam in hac Ode ſe cundus quiſque verſus conſtat è ſolis jambis, quod ſemel tantum le gitur feciſſe Horatius. Quamobrem verſus ille, *Eamus omnes exe crata civitas*, ſic eſt legendus, *Eamus omnis execrata civitas.* Quo & Porphyrioni placet, ut ſit figurata locutio, *Eamus omnis civita execrata hac & quà poterunt reditus abſcindere dulces.* Sunt enim omnes jambi hoc modo,

Suis v - & ip v - ſa Ro v - ma vi v - ribus v - ruit vv

- vv - vv ----- vv --

v - v - v - v - v - vv

Decimioctavi generis Ode una.

Epod. 16. *Altera jam teritur bellis civilibus ætas.*

UNDEVIGESIMUM genus: ut Ode 17. quæ eſt monocolos Sunt enim omnes verſus Jambici Hipponactei trimetri acatalecti qualis ille, *Ibis Liburnis inter alta navium.* hoc modo,

Iam j'ef -- fica v - ci do -- manus v - ſcien v - tia v -

Supplex -- & o v - ro re -- gna per v - Proſer -- pina v -

-- v --- v - v - v -

-- v --- v --- v -

Undevigeſimi generis Ode una.

Epod. 17. *Iam jam efficaci do manus ſcientia.*

Q. HORATII FLACCI CARMINUM SEU ODARUM LIBER I.

AD MOECENATEM, ODE I.

Alios aliis rebus duci: ſe laude Poëſeos præſertim Lyricæ.

MOecenas atavis edite Regibus,

INTERPRETATIO.

O *Mæcenas orte à majoribus proceribus,*

ANNOTATIONES.

Ode eſt monocolos, ſeu unius metri. Verſus omnes Choriambici, Aſclepiadei, Tetrametri acatalecti; conſtant ex Spondeo, duobus Choriambis, & Pyrrhichio vel Iambo: ſicque ſcandere licet:

Mœcē | nās ătăvīs | ēdĭtĕ rĕ | gĭbŭs.

vel iſto modo faciliori,

Mœcē | nās ătă | vīs | ēdĭtĕ | rēgĭbŭs |

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græciſque auctoribus conſtat ita ſcribendum hoc nomen, non, *Mecænas,* ut quidam è vulgo. Vide Cœl. Rhodig.

O, & præſidium, & dulce decus meum:
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

INTERPRETATIO.

ô & meum columen, & chara mea *gloria; ſunt* plerique *qui decurrentes gaude*

ANNOTATIONES.

lib. 12. cap. 16. *Mæcenas equeſtri ſed ſplendido natus genere, non minus Agrippâ, Cæſari charus.* Vell. Paterc. *Vir ingenioſus, & magnum exemplum Romanæ eloquentiæ daturus, niſi illum enervâſſet felicitas,* inquit Senec. Epiſt. 19.

Atavis.] Ex Non. Marcell. quaſi *avi tata*, id eſt, pater. Avi proavus propriè atavus dicitur. Plaut. Perſ. Sc. 2.

Pater avos, proavos, abavos, atavos, tritavos.

Qui his ſuperiores ſive anteriores ſunt, majores appellantur.

Edite regibus.] Id eſt, viris principibus: quicquid garriant nonnulli de Etruriæ Regibus: quamvis etiam illorum neſcio quam & quo nixam fundamento ſeriem contexant; ut Mœcenati pater fuerit Menodorus avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, &c. Certè divites quoſque & primarios viros nuncupari aliquando Reges, conſtat ex auctoribus tum profanis, tum etiam ſacris. Vide infrà Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. 3. Od. 29. *Tyrrhena Regum progenies.*

2. *O, & præſidium.*] Mœcenas fuit ſalutis atque dignitatis auctor ac defenſor apud Auguſtum, non Horatio tantùm, ſed & Virgilio, Propertio, aliiſque viris literatis præſidium ac tutela. Vide lib. 2. Od. 7. Tanta verò Mœcenatis apud poſteros fama extitit, ut ad omnes Eruditorum Patronos id nominis tranſierit, quorum ex munificentiâ atque ope ſcientiarum fata pendere videantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate: *dulce*, ex familiaritate viri Principis. Huc pertinet quod ait Perſius, Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymnici exercitationibus impensè ſtudent, ali agriculturæ, alii navigationi & mer caturæ, alii militiæ, alii venatio ſi, &c.

Curriculo.] Pro curru, vel ipſo cur ru, vel etiam loco in quo decurritur accipitur iſta vox.

Pulverem Olympicum collegiſſe juvat. Decurrendo ſtadium, ſive Romæ i Circo, vel in campo etiam Martio ſive apud Græciam in Ludis illis ſo lemnibus, qui totius orbis frequenti celebrabantur, in quibus pentathlon ſive quinquertium, id eſt, quintu plex certamen, Jaculatio, diſci ja ctus, ſtadii curſus, Saltus, Palæſtra ſive mavis, Curſus, Pugilatus, Diſcus Ceſtus, Lucta. Stadium longum era pedes ſexcentos. Victores Olympio nicæ vocabantur, coronabantur, lau dabantur; vacatione munerum cura ac tutelæ, perpetuaque immunitate donabantur; adeo ut Olympionicen eſſe cenſeretur aliquid majus quàm Romæ de hoſtibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejuſmodi celebre Ludi erant, Olympici, Pythii, Iſthmii, Nemei. Annui quidam, ut Pythii, quinquennales Olympici & Iſthmii; Nemei tertio quoque anno fiebant: plerique dies quinque durabant Ab Olympicis ludis nuncupatæ ſun Olympiades ea ſpatia ſeu intervalla duas inter ludorum celebrationes comprehenſa. Inſtitutos fama eſt Ludos Olympicos anno 4400. ab Hercule Cretenſi quidem, in honorem Pelopis, juxta flumen Alphæum, ad delubrum Jovis in Achaiâ, juxta Pilam & Elidem, in Campo cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. 3. v. 18. & ſeq. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 17. Pythii

Collegiſſe juvat: metáque fervidis
Evitata rotis, palmáque nobilis

INTERPRETATIO.

conſpergi pulvere Olympico, & quos meta non tacta rotis calidis, ac illuſtris victoria

ANNOTATIONES.

Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum *Pythonem* ſerpentem. Coronabantur *lauro* victores. Iſthmici à Theſeo dicati Neptuno, vel Herculi, vel *Melicertæ* ſeu Palæmoni, (nam variæ ſunt opiniones) in Iſthmo ſeu in anguſtiis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemei Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occiſum in Nemea ſylva leonem prodigioſæ magnitudinis, apud Cleonas Achaiæ civitatem in Peloponneſo, vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemea ſylva defunctum. Victoribus ex apio *corona conficiebatur*. In iſtis omnibus *Ludis præter exercitationes* corporis, erant & *ingenii certamina*, videlicet poëtarum victores heroas & athletas certatim laudantium. *Vide* Pindarum. Olympicis agona *Muſicum* addidit Nero, qui & in iis non bigis ſed decemjugi curru aurigavit, victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas & reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metáque.*] *Meta* lapis eſt, vel congeries quædam in acumen faſtigiata, ſeu è lato in acutum erecta, circa quam currus, ſeu bigæ vel quadrigæ, ſeu etiam in mari naves curſum flectebant. Ovid. Metamorph. 10.

Metaſque imitata cupreſſus.

In Circo Romano metæ primùm ligneæ, ab Imperatore Claudio factæ demùm aureæ ſunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis evitata rotis.] Præcipuus erat labor & ſumma cautio in curuli certamine, ne in flexu currus impingeretur ad metam ac diffringeretur. Apud Homer. Iliad. λ. Neſtor Antilochum filium erudiens monet cavendum ut rotæ modiolus ſummam quidem metam attigiſſe videatur, ſed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, curruſque diſrumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobiliſſima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto & Pindaro. Porrò circa metam currus agitari debebat ſepties. Auſon. Epitaph. 35.

Proſiliant alacres ſpatioſo per æquora Circi
Septenas ſolitus victor obire vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 25.

Aut prius infecto depoſcit præmia curſu,
Septima quam metam triverit ante rota.

Græci duodenum flexum notant. Pindar. Olymp. Od. 3 *δωδεκάγναμπτον τέρμα* & Pyth. Od. 5. *ποδαρκέων δυωδεκαδρόμων τέμενος*. Non prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis induſtriam ac ſolertiam, ad quam uſu quotidiano & exercitatione aſſueſcebant, *ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos ſuſtinere, ac brevi moderari & flectere, & per temonem currere, & in jugo inſiſtere, & inde ſe in currus recipere cito poſſent.* Cæſar Bell. Gall. lib. 4. cap. 33. meminit & Juvenal Sat. 4. v. 126.

5. *Palmáque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græci tantos honores tribuebant, *ut non modo in conventu ſtantes cum palma & corona ferrent laudes*, ſed & cum reverterentur in ſuas civitates quadrigis triumphantes invehebantur, atque vectigalibus à Republica conſtitutis totius vitæ ſpatio fruantur. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò lignum victoriæ paſſim apud omnes ſtatuitur, ex Plutarcho, propterea quod ea eſt ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibuſque minimè cedat. Unde eſt illud Alciati Epigramma.

Nititur in pondus palma, & conſurgit in altum:

Terrarum Dominos evehit ad Deos.
  Hunc, ſi mobilium turba Quiritium
Certat tergeminis tollere honoribus:
Illum, ſi proprio condidit horreo
Quidquid de Libycis verritur areis,
  Gaudentem patrios findere ſarculo
Agros; Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypria.

INTERPRETATIO.

extollit ad Deos orbis moderatores. Hunc, ſi conventus Romanorum inconſtantium certatim evehit ad maximas dignitates: illum, ſi congeſſit in ſuum granarium quidquid colligitur ex areis Libya; geſtientem ſcindere ſarculo rura paterna, nunquam deducas de propoſito, etiam promiſſione *opum Attali, ut nauta ti-*

ANNOTATIONES.

Quo magis premitur hoc mage tollit onus.

6. *Terrarum dominos.*] Iſta verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circenſibus, ſcilicet ob illud Virgilii, *Romanos rerum dominos*; nonnulli referunt ad vitam & fortunam Olympionicarum beatiſſimam, quæ & in proverbium abiit. Meliùs tamen alii ad ipſos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc & lib. 4. Od. 2. v. 18. *cœleſtes* appellantur Olympionicæ.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium*, leg. At illud aptiſſimum populi epithetum. *Quiritium*, à Romulo, qui poſt mortem & apotheoſim Quirinus vocatus, Quirites Romani ſunt dicti;

Sive quod haſta quiris priſcis eſt dicta Sabinis.

Ovid. Faſt. 2.

8. *Tergeminis honoribus.*] Ampliſſimis, Tribunatu, Quæſturâ, Ædilitate, Præturâ, Conſulatu, Cenſurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magiſtratus: nonnulli ſublatos & congeminatos plauſus in Theatro, quales Mœcenati gratulatur Horatius Ode 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. 6. Epig. 86.

Poſſideat Libycas meſſes, &c.

apud Pindarum Λιβύα πυρφόρος. *Lybia tritici ferax*: Claudian. de Laudib. Stilic. *Spicis inſignis Africa* dicitur.

Areis.] Varro de Ling. Lat. 4. *ubi frumenta ſecta terantur & areſcant.* Feſtus verò ait eſſe *locum vacuum, quaſi exaruerit, & non poſſit quidquam generare.* Hinc & areæ vocantur loca in urbe pura, vacua, nulliſque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Ruſticum eſt inſtrumentum in modum falculæ incurvum, quo ſegetes noxiis herbis internaſcentibus leviter ſcalpendo expurgantur. Gallicè *un ſarcloir.* Sarrire: *ſarcler.*

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentiſſimis ſcilicet illis: vel toto Aſiæ regno, ubi Attalus Pergami Rex floruit opibus tantis quidem, ut earum heredem non alium quàm Populum Romanum indicarit à ſe inſtituendum. Hinc & ſplendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. 2. Eleg. 13.

Nec ſit in Attalico mors mea nixa thoro.

De Attalo plura lib. 2. Od. 18. Vide Juſtin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricata ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptiſſima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Inſulâ, de quâ poſteà fuſiùs ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Iſidoro lignum unum quod tranſverſum continet utrumque parietem. Feſto duo ligna compacta: hinc trabica pro navi.

Myrtoum pavidus nauta ſecet mare.
Luctantem Icariis fluctibus Africum
Mercator metuens, otium & oppidi
Laudat rura ſui: mox reficit rateis
Quaſſas, indocilis pauperiem pati.
Eſt qui nec veteris pocula Maſſici,
Nec partem ſolido demere de die
Spernit: nunc viridi membra ſub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput ſacræ.
Multos caſtra juvant, & lituo tubæ
Permiſtus ſonitus, bellaque matribus
Deteſtata. Manet ſub Jove frigido

INTERPRETATIO.

vidus findat navi Cypria undas pelagi Myrtoi. Mercator timens Africum ventum pugnantem cum aquis maris Icarii, commendat quietem, & agros ſui pagi; paulo poſt tamen reficit naves laceras, paupertatis impatiens. Eſt alius qui non contemnit cyathos vini Maſſici veteris, neque detrahere aliquot horas ex die integro, modo jacentes habens artus ſub arbuto virenti modo ad originem placidam fontis ſacrati. Militia placet multis, ſonuſque buccinæ ac litui mixtus, & bella matribus execranda. Venator oblitus delicatæ

ANNOTATIONES.

14. *Myrtoum.*] *Pars Ægæi maris* Eubœæ proxima, ſic appellatur ex *Plinio*, ab Inſula parva, quæ *hodie Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt ſic appellari à Myrtoo quodam in mare iſtud præcipitato; vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ cæteris mare hic afferri videtur, quia naufragiis infeſtum nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras inſulas & ſcopulos.

15 *Icariis fluctibus.*] Hodie *mar di Nicaria* Ægei pars ad Samum ac Delum Inſulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio, in illud delapſo. Ovid. Faſt. 4.

Tranſit & Icarium lapſas ubi perdidit alas
Icarus & vaſtæ nomina fecit aquæ.

Africum.] Ventum ab Africa flantem vernaculè *Sud-oüeſt*, inter meridiem & occaſum. Virgil.

Creberque procellis Africus.

17. *Laudat rura.*] Mercator ruſticam laudat vitam, dum ingruit tempeſtas; at tranſacto periculo, negotiationem cogitat ſtatim ut priùs lucro inhians.

19. *Maſſici.*] In Maſſico monte Campaniæ creſcebat optimum vinum. Nominiſque & uvarum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè auſterum, & ſtomacho robur dans dicitur Athen. lib. 1. cap. 21.

20. *Partem ſolido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermiſſis negotiis ac feriis occupationibus.

21. *Arbuto*] Gallice, *arbouſier*.

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præeſſe Nymphas & quædam Numina crediturum pridem. Hinc illis victimæ & libamina florum ac vini. Vide lib. 3. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tuba eſt & incurvus, inſigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directa, ſic à tubo quem refert appellata, gravi ſono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metamorphoſ. 1.

Non tuba directi, non æris cornua flexi.

24. *Bellaque matribus deteſtata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet ſub Jove frigido Venator.*] Cic. Tuſc. 2. n. 40. *Conſuetudinis magna vis eſt. Pernoctant venatores in ni-*

Venator, teneræ conjugis immemor:
Seu viſa eſt catulis cerva fidelibus;
Seu rupit teretes Marſus aper plagas.
Me doctarum hederæ præmia frontium
Diis miſcent ſuperis: me gelidum nemus,
Nympharumque leves cum Satyris chori,

INTERPRETATIO.

uxoris moratur ſub aëre frigenti, ſive canes fidi conſpexerunt cervam, ſive aper Marſus fregit retia rotunda. Hedera verò, merces doctorum capitum, me collocant inter ſummos Deos: me ſilva frigida & celeres chorea Nympharum cum Satyris.

ANNOTATIONES.

ve: in montibus uri ſe patiuntur.

Sub Jove. Jovem pro aëre uſurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio. *Iſtic eſt is Jupiter, quem Græci vocant aëra, qui ventus eſt & nubes, imber poſteà, atque ex imbre frigus, ventus poſt, fit aër denuò, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Nat. Deorum 2. n. 158. *Canum tam fida cuſtodia, tamque amans dominorum adulatio . . . . . tam incredibilis ad inveſtigandum ſagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid ſignificat aliud, niſi ſe ad hominum commoditates eſſe generatos?* Vide Ælian. lib. 19. cap. 11. de animal. Huc ſpectat quòd ſunt quidam venatici canes, qui viſu melius quàm olfactu feras conſectantur. Gall. *chaſſer à vûë.* Sunt porrò fideles ii qui à rectâ prædâ non aberrant in adventitiam. Gall. *qui ne prennent point le change:* ou, *qui gardent le change.*

28. *Teretes plagas.*] Solent venaturi ſilvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes*, tereti fune confecta retia.

Marſus aper.] Apud Marſos Italiæ populos Sabinis affines ſilvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctarum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii & induſtriæ victores fuerant: vel quòd æternitatem & immortalitatem carminis deſignet perpetuus ille viror hederæ, quemadmodum & lauri: ſive quia Poëtæ Baccho perinde ac hedera ſacri ſunt, ob enthuſiaſmum, quo Bacchantium more interdum corripiuntur, vel potiùs ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noſter poſteà aſſeret non poſſe diu placere aut vivere carmina *quæ ſcribuntur aqua potoribus.* Virgil. Eclog. 7.

Paſtores hederâ creſcentem ornate Poëtam.

30. *Diis miſcent ſuperis.*] Felicitate me ſimilem Diis faciunt, ac perinde beatum ut qui divinos honores conſequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando & conſcribendis verſibus aptiſſimum. Nam

Carmina ſcribentis ſeceſſum & otia quærunt.

Hinc & in iis locis conſtituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id eſt, profundæ & eruditæ cogitationes doctis viris ſeſe immiſcentes & inſinuantes.

31. *Satyris.*] De his poſteà lib. 2. Od. 19. Ruſtica Numina ſunt, quorum ſuperna pars corporis humanam effigiem, inferior caprinam exhibebat: ceterum rerum omnium cognitionem habere atque hominibus impertire Satyræ, Fauni, Silvani exiſtimati ſunt. Patet ex Virgilii Eclogâ 6. in quâ Silenus de abſtruſiori rerum naturâ & origine ſolerter diſſerit. Vide Luciani Dialog. 26. cui titulus, *Dionyſus.* Diodor. Sicul. Plin. lib. 7. cap. 2. Satyri humano capite, ſed cornuto calvoque, acutis auribus, depreſſis naribus, villoſo corpore ab antiquis pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Theſſaliam & Macedoniam ad mare deſcendente Syllâ,

Secernunt populo; ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.
Quod ſi me Lyricis Vatibus inſeres,
Sublimi feriam ſidera vertice.

INTERPRETATIO.

Segregant à vulgo, ſi neque Euterpe fiſtulas coërcet, neque Polyhymnia dedignatur intendere lyram Lesbiam. Quod ſi me annumeres Poëtis Lyricis, cœlum attingam excelſo capite.

ANNOTATIONES.

non longè Dyrrachio vicinaque Apollonià, apud Nymphæum ſacrum quemdam locum, colle vireati ac rivulis amœno obdormiſcentem Satyrum, qualem Poëtæ Pictoreſque effingunt, captum fuiſſe: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis eſſet; nihil quod intelligi poſſet reſpondit; tantùm vocem aſperam hinnitu *equino & hirci* balatu mixtam edidit. *Quo aſtantes ipſeque Sylla* obſtupefacti Satyrum *dimiſerunt.* Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli *Eremitæ* ſcribit, temporibus Conſtantini viſum toti Alexandriæ populo Satyrum: præterea ſancto Antonio apud eremum occurriſſe homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus aſperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes deſinerent: interrogatum verò quis eſſet, reſpondiſſe: mortalis ego ſum, unus ex eremi incolis, quos deluſa Gentilitas Faunos, Satyroſque *appellat & colit.*

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut ſacrum à profano ſegregant. lib. 3. Od. 1.

Odi profanum vulgus & arceo.

Si neque tibias Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi ſuam opem non negent *Muſæ.* Tibiæ pridem confectæ ex oſſibus crurum ſeu tibiarum gruis, cervi, &c. & hinc nomen. Vide Scaliger. poëtic. *lib. 1. cap. 20.* Porrò *Euterpe*, Muſarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem ſortita à εὖ τέρπειν & à delectando: εὖ *bene*, τέρπειν *delectare.* Auſon. Eclog. de Muſis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter *Muſas* id memoriæ obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque inſignium laudationibus præſit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, ſcribunt Ovid. Faſtor. 5. Herodot. lib. 7. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesboum refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus & Sappho è Lesbo inſulâ oriundi, de quibus poſteà hujus lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Barbiton.] Inſtrumentum muſicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. & ſeq.

35. *Quod ſi me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi judicium, ſique me pronuncies inter Poëtas Lyricos dignum recenſeri, tum me Diis parem exiſtimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem Poëtæ Lyrici celebrantur. Pindarus, Alcæus, Sappho, Steſichorus, Ibycus, Bacchilides, Simonides, Alcman, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæſium Baſſum Quintilianus lib. 10. cap. 1.

36. *Sublimi feriam ſidera vertice.*] Platonicorum erat ſententia; Poëtam infra Deum, & ſupra hominem eſſe.

AD AVGVSTVM CAESAREM,

ODE II.

Deos omnes Romanis iratos eſſe, ob cædem Julii Cæſaris: totamque Imperii ſpem in Auguſto eſſe.

Jam ſatis terris nivis, atque diræ
Grandinis miſit Pater: & rubente
Dexterâ ſacras jaculatus arces,
Terruit urbem;

INTERPRETATIO.

Jupiter jam in terras immiſit ſat nivis & horrenda grandinis: vibranſque fulmina in ſacras arces manu flammatâ, Roma terrorem incuſſit.

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos tetaſtrophos. Tres quique priores verſus ſunt Sapphici. Conſtant è trochæo, ſpondeo, dactylo, & duobus trochæis. Et ſic ſcanduntur:

Jām să | tīs tĕr | rīs nĭvĭs | ātquĕ | dīræ

Quartus eſt Adonicus, è dactylo & ſpondeo.

Tērrŭĭt | ūrbēm.

1. *Jam ſatis, &c.*] Optimè Turnebus lib. 6. cap. 8. prodigia Cæſaris mortem ſecuta offenſionem Deorum & iram oſtendentia; atque augurium civilium deinceps bellorum eventumque portendentia Horatius commemorat: cùm autem ſolerent prodigia & portenta procurari & expiari; iraque Deorum obſecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funeſtum ac dirum oſtentum erat, cùm ædes ſacræ de cœlo tangebantur. Cic. de Divin.

Nam Pater altitonans ſtellanti nixus Olympo,
Ipſe ſuos quondam tumulos ac templa petivit,
Et Capitolinis injecit ſedibus ignes.

Nivis atque dira grandinis.] Poſtquàm à Caſſio & Bruto Julius Cæſar in Senatu interfectus eſt, nivis & grandinis tempeſtates prodigioſæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem agroſque fœdavit. De quibus fusè Appianus lib. 4. Dio lib. 47. aliique. Illa verò prodigia à Diis velut immiſſa in ultionem occiſi Principis, adulatoriè noſter aliique ejus ſeculi Poëtæ ſcripſerunt, Auguſti gratiam captantes, qui *omnium bellorum initium & cauſam hinc ſumpſit, nihil convenientius ducens, quàm necem avunculi vindicare, tuerique acta.* Sueton. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teſte Dione lib. 45. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis Ultoris . . . . quam bello Philippenſi pro ultione paternâ ſuſcepto voverat.*

Nivis.] Ingens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita eſt. Fruſtrà ergo Scaliger Hyperorit. locum hunc Horatii redarguit.

Dira grandinis.] Quoties erat grando ſolito major, lapidibus pluiſſe dicebant veteres & prodigium cenſebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cùm nec ſibi ſacratis parcit ædibus. Hinc verò portendi rerum

Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monſtra queſtæ;
Omne cum Proteus pecus egit altos
Viſere montes:
Piſcium & ſummâ genus hæſit ulmo,
Nota quæ ſedes fuerat columbis,

INTERPRETATIO.

Alias etiam nationes facit timere ne rediret triſte tempus Pyrrhæ conquerentis ob prodigia inaudita: quando Proteus totum armentum duxit in excelſos montes; atque piſcium genus adhæſit ulmo ſupremo; qui locus fuerat columbis cognitus:

ANNOTATIONES.

mutationem credebant olim, teſte Dione & aliis. Seneca quæſt. natural. lib. 2. cap. 41. *Prima*, inquit, *manubia* (Tuſcum eſt vocabulum, & ſignificat fulmen; ne quid te remoretur, Lector) *monet & placata eſt, ſoliuſque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, ſed ex conſilii ſententiâ: nam duodecim advocat Deos: quæ manubia prodeſt, at non impunè. Tertiam idem mittit, ſed adhibitis in conſilium Diis quos Superiores vocant: & manubia hæc tertia incendit & vaſtat, mutatque ſtatum privatum & publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, antonomaſticè; urbium ſcilicet principem.

6. *Seculum Pyrrhæ.*] Diluvium ſimile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, teſtibus Euſeb. Hieron. Iſidoro, & aliis. Una menſium novem ſub Ogyge priſco: altera Niliaca unius menſis ſub Hercule & Prometheo Ægyptiis: tertia duorum menſium ſub Ogyge Attico: quarta menſium trium in Theſſalia tempore Deucalionis & Pyrrhæ: quinta ſub Proteo Ægyptio. Has Poëtæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex ſacris codicibus acceperant de univerſali diluvio, quod deſcribit Moſes Geneſ. cap. 6. & ſeq. Sic & alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. 1. *Ubi Jupiter*, inquit, *aheneam prolem tollendam cenſuit, Deucalion Promethei conſilio fabrefactâ è lignis arcâ, repoſitiſque in eâ rebus ad vitam neceſſariis, ingreſſus in eam eſt cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter effuſis largè imbribus maximam Græciæ partem cooperuit; ut quicquid mortalium illic foret, interiret, præter admodum paucos.* Plutarchus de animant. comparat. refert columbam arcâ emiſſam Deucalioni nuncium tempeſtatis fuiſſe, cum remearet; ſerenitatis, cum evolaret.

Pyrrha.] Pyrrha uxor Deucalionis Theſſaliæ Regis: qui duo tantum ſuere ſuperſtites ex eluvione; naviculâ emergentes in Parnaſſum, cæteris montibus aquâ ſubmerſis. Subinde verò conſuluerunt Oraculum, quo pacto genus humanum poſſet reparari: acceptoque reſponſo jactis poſt tergum lapidibus id præſtiterunt. Vide Ovid. Metamorph. 1. Virgil. Eclog. 6. Juvenal. Satir. 1. v. 81. & ſeq. &c. Theſſalica illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante Hebræorum ex Ægypto egreſſum: ut volunt quidam non abſurde.

7. *Omne cùm Proteus, &c.*] Proteus cuſtos Phocarum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gregem ſuum, ſeu vitulos marinos deduxit in altos montes, qui priùs vel in aquis, vel in ripâ duntaxat degebant. Sunt enim ἀμφίβιοι Phocæ.

9. *Piſcium & ſummâ genus hæſit ulmo.*] Fluctibus terræ ſuperfuſis, piſces arborum ſummo cacumini, ſupremiſque fruticibus adhærebant.

10. *Nota quæ ſedes fuerat columbis.*] At *vix hoc perſuadeas rerum natura conſultis*, inquit Scaliger. Quaſi verò benè palumbes non hic intelligi queant,

Et ſuperjecto pavidæ natarunt
Æquore damæ.
Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etruſco violenter undis,
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Veſtæ:
Iliæ dum ſe nimium querenti
Jactat ultorem; vagus & ſiniſtrâ
Labitur ripâ, Jove non probante,
Uxorius amnis.

INTERPRETATIO.

nec non damæ timidi nataverunt in *mari ſuperſuſo. Aſpeximus flavum Tiberim ore proſtratum monumenta Regis* Numæ, *& ædem Veſtæ, aquis magno impetu reflexis à ripâ Tuſciam ſpectante: dum hic fluvius Jove indignante nimium indulgens uxori Iliæ dolenti præter modum, ſe vindicem oſtentat, atque in lævum littus errat exundans.*

ANNOTATIONES.

quas in arboribus conſtat nidificare. Quid porrò quod ſcribit Suetonius Octav. cap. 94. Cæſare ſylvam cædente, arborem palmæ in omen victoriæ ſervari juſſam, è quâ ſoboles enata paucis diebus ſic adolevit, ut non modò æquipararet matricem, ſed & obtegeret, *frequentareturque columbarum nidis.*

13. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbidum, ut fit; ſeu quod, ut ſcribit Virgil. Æneid. 7.

Verticibus rapidis, & multâ flavus arenâ.

Retortis littore Etruſco violenter undis.] Retroactis Romam verſus aquis, repulſiſque ab oſtio maris Tyrrheni ſive Etruſci, in quod influit: quâ exundatione vaſtitatem urbi viſus minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio lib. 45. flumina quædam in Italiâ contrarias in partes fluxiſſe, Auguſti temporibus: piſceſque innumerabiles è mari in continentem ejectos per oſtia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, ſecundi Romanorum Regis Palatium, quod & Curia Pompiliana & Regia vocabatur. Intelligunt alii cætera Numæ opera ſeu monumenta publica.

16. *Templaque Veſtæ.*] Ex Dionyſ. Halic. lib. 2. Templa duo Romæ habebat Veſta, alterum à Romulo, alterum à Numa Pompilio conditum medio ſpatio Capitolium inter & Palatium, unis mœnibus utroque colle incluſo.

Templa.] Abuſivè pro æde quæ non erat auguſta, ſive augurio conſecrata, at auguſtum erat illius atrium.

Veſta.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra quæ rotunda eſt, Veſta dicta fuit, quippe quæ rebus omnibus veſtitur: vel quia vi ſuâ ſtat. Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. 1. n. 67.

17. *Ilia.*] Matri Romuli, ſuæ uxori, conquerenti de nece Julii Cæſaris ſibi conſanguinei. Ilia juſſu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam, præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur: ab eoque indulgentiùs æquo vindicatur.

18. *Siniſtrâ labitur ripâ.*] Majorem ergò urbis partem, quæ ad ſiniſtram eſt, forum ſcilicet Romanum, atque Aventini Palatinique collium imam regionem exundans vaſtat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant, cur non probat Jupiter? aut ſi Jupiter non probat, cur adverſus fatum Tiberis ruit? ſi ve vult Cæſaris ultor eſſe, quid igitur Roma pulcherrima & religioſiſſima quæque demolitur, cùm Romam ipſam Cæſaris nepotibus promiſerint fata?* ſic magna lis Horatio mota à Jul. Scaligero. Nunquid verò noſtrum erit viros inter tantos tantas componere rixas? At cavillationem agnoſce, Lector,

Audiet cives acuiſſe ferrum,
Quo graves Perſæ melius perirent:
Audiet pugnas, vitio parentum,
Rara juventus.
Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperì rebus? prece qua fatigent
Virgines ſanctæ minùs audientem
Carmina Veſtam?
Cui dabit partes ſcelus expiandi

INTERPRETATIO.

Juvenes pauci culpâ parentum audient aliquando *Romanos ſtrinxiſſe gladios, quibus juſtè magis confoderentur Perſæ graves; diſcentque bella* civilia. *Quem Deorum populus invocet labante Republicâ? Quibus votis inſtabunt Virgines ſacratæ apud Veſtam obſecrationes minimè ſuſcipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi*

ANNOTATIONES.

ne dicam ſycophantiam vitilitigatoris. Probat Jupiter ſanè vindicari nefariam cædem Principis & Pontificis. *Ovid. Faſt. 3.*

At quicunque nefas auſi, prohibente Deorum
Numine, polluerant Pontificale caput.

At non probat quod uxori Iliæ obſequentior fluvius ultra modum evagetur, eaque dejectum ſacra profanaque ſine ullo diſcrimine. Nec abſurdè alii ſcribunt, Jovi Diiſque non placere quod Tiberis moliatur Cæſaris ultionem, quam Auguſto fata reſervabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus & indulgens. Virgil. Æneid. 4.

pulchramque uxorius urbem
Exſtruis.

21. *Audiet cives, &c.*] Quaſi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, & mutuis vulneribus cives abſumti, juventuſque imminuta ac propè exhauſta fuerat.

22. *Graves Perſæ.*] Parthi, ut ad calcem *hujus* Odes annotabo, intelligendi. *Graves*, ſeu ob armorum pondus, ſeu quod *Romanis* diu graves incubuere, vel propter unam cladem Craſſianam, de quâ poſtea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. 4. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in ſe met gladios ſtringentium, quibus hoſtes erant petendi.

27. *Virgines ſanctæ.*] Veſtales ignis æterni cuſtodes, Veſtæ perpetuâ virginitate & ſummo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cic. de Leg. 2. n. 20. *Virgines Veſtales in urbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.* & n. 29. *Veſta quaſi focum urbis . . . . . ei colendæ Virgines præſunt, &c.* Vide A. Gellium lib. 1. cap. 12. ubi inter alia benè multa, hæc ſcribit: *Veſtalem Virginem minorem annis ſex, majorem quàm annos decem natam capi fas non eſſe: patrimam & matrimam eſſe oportere: neque linguâ debili, ſenſuve aurium deminutam, aliâve quavis corporis labe inſignitam: neque quæ ipſa, aut ejus pater emancipatus ſit: aut cujus parentes ſervitutem ſervierint, vel in ſordidis negotiis verſantur, &c.*

Minus audientem.] Præ ira graviori & ferè implacabili, tum ob effuſum impiè ſanguinem ſibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob ſacrilegam percuſſorum audaciam, quæ ſummum Sacerdotem violarant, abſque ullâ Numinum reverentiâ. Ovid. Faſt. 3. ita Veſta loquitur:

—— Meus fuit ille Sacerdos.
Sacrilegæ telis me petiere manus.

Jupiter? tandem venias precamur,
Nube candentes humeros amictus
Augur Apollo.
Sive tu mavis, Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, & Cupido:
Sive neglectum genus, & nepotes
Reſpicis auctor,
Heu nimis longo ſatiate ludo:
Quem juvat clamor, galeæque læves,
Acer & Mauri peditis cruentum
Vultus in hoſtem.

INTERPRETATIO.

crimen? ô *Phœbe fatidice, obſecramus* ut *ſuccurras, albos humeros nube velatos* habens, *ſeu vis potius* adeſſe, *ô blanda Venus, circa quam joci & amores volitant: ſeu abjectam prolem atque poſteros reſpicis*, ô Mars Romanæ gentis *parens; oheu bello nimis diuturno ſatiate, qui gaudes vociferationibus, & galeis politis, atque aſpectu Mauri peditis erga ſævum adverſarium feroci:*

ANNOTATIONES.

30. *Venias precamur.*] Invocat præcipuè Apollinem qui & Troianis pridem, & pòſt Romanis ſemper impensè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Miſſis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant alluſiſſe Horatium ad id quod commemorant anno cædem Julii Cæſaris conſecuto Solem caligine obvelatum ſemper fuiſſe, quaſi in ſceleris admiſſi execrationem. Plutarch. in Cæſare, Dio lib. 45. Plin. lib. 2. cap. 30. *prodigioſus*, inquit, *Solis defectus, occiſo Dictatore Cæſare, totius pene anni pallore continuo.* Virgil. Georgic. 1.

Sol etiam extincto miſeratus Cæſare Romam,
Cùm caput obſcurâ nitidum ferrugine texit;
Impiaque æternam timuerunt ſecula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præeſſe credebatur.

33. *Erycina.*] Poſt Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ à cujus filio Julo Cæſar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte fanum habebat, unde Erycina dicta. Romam poſtea tranſlata in ædem ipſi ſub hac appellatione conſecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quod Venus Cæſaris dicta ſit genitrix; & ab eo dicatâ etiam æde ſingulari cultu honorata; in caſtris denique ejus teſſera fuit genitrix Venus; ſicut in Syllæ Apollo, in Antonii Lar Deus, in Pompeii Junioris Pietas, in Majoris Hercules invictus.

35. *Sive neglectum.*] Ad Martem denique convertitur, patrem ſcilicet Romuli, Romanæque adeò gentis auctorem.

37. *Longo ſatiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ ſunt ludus Martis. *Clamor* bellicus in pugnæ conflictu. *Galeæ leves*, ardente ſcilicet bello ſæpiùs contrectantur & poliuntur.

39. *Acer & Mauri peditis cruentum vulnus in hoſtem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Reſpiciunt hîc aliqui ad hiſtoriam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniæ Regis adverſus Jul. Cæſarem. De quo Sueton. cap. 66. *fama hoſtilium copiarum* ſuos *perterritos* . . . . *confirmabat* . . . . *cùm expectatio adventus Jubæ terribilis*

Sive mutatâ juvenem figurâ,
Ales in terris imitaris, almæ
Filius Maiæ, patiens vocari
Cæſaris ultor:
Serus in Cœlum redeas; diuque
Lætus interſis Populo Quirini:
Néve te noſtris vitiis iniquum
Ocior aura
Tollat. hic magnos potiùs triumphos,
Hic ames dici pater, atque Princeps:

INTERPRETATIO.

Sive immutatâ ſpecie adoleſcentem exhibes in terrâ, tu alatus filius benignæ Maiæ, ſinens te dici vindicem Julii *Cæſaris; tardè remigres in Cœlum, diuque maneas cum Populo Romano, neque celerior ventus rapiat te noſtris criminibus infenſum: Ama potius hos auguſtos triumphos, & appellationem parentis*

ANNOTATIONES.

eſſet, &c. Non malè quidem cenſent *reponendam hic, Mœſi pedites.* Iſti enim *optimi Italiæ* & Romani exercitus milites potiùs *videntur fuiſſe* commendandi, quàm hoſtes & alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Auguſtus quod valdè ingenioſus, Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio & fama, Mercurium Julii Cæſaris vindicem eſſe, aſſumptâ juvenili figurâ Auguſti, qui natus erat annos tantùm novendecim, quando Cæſar interfectus eſt.

43. *Maia.*] *Mater* hæc Mercurii erat.

44. *Cæſaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. & 29. anteà cit. Ovid. Faſt. 3. Cæſaris interfectores talè nefas auſi, inquit,

Morte jacent meritâ. Teſtes eſtote Philippi;
Et quorum ſparſis oſſibus albet humus.
Hoc opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæſaris, ulciſci juſta per arma patrem.

45. *Serus in cælum redeas.*] Sic multos annos Auguſto exoptat, ejuſque præſentiam opemque Populo Romano neceſſariam atque amabilem aſſerit Poëta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis ovans ingreſſus urbem eſt, poſt Philippenſe, & rurſus poſt Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus eſt Auguſtus, quàm cùm ab univerſis maximoque conſenſu pater patriæ conſalutatus eſt. Id enim cognomen afferenti, mandantibus cunctis, Valerio Meſſalæ lacrymans ita reſpondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quàm ut hunc conſenſum veſtrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque Princeps.] Cornel. Tacit. Annal. initio. *Lepidi atque Antonii arma in Auguſtum ceſſere: qui cuncta diſcordiis civilibus feſſa nomine Principis ſub Imperium accepit.* Et Dio lib. 53. ita ſcribit: *Princeps Senatus dictus eſt ſexto Conſulatu; eo more, qui integro etiamnum Populi in Rep. ſtatu, receptus erat.*

Neu ſinas Medos equitare inultos
Te Duce, Cæſar.

INTERPRETATIO.

auctoriſque; neque patiaris, ô Cæſar, *te imperante*, *Medos impunè in equis vagari.*

ANNOTATIONES.

51. *Medos.*] A Medis ad Perſas, & ab his ad Parthos tandem Orientis Imperium tranſiit. Hinc promiſcuè tria vocabula iſta uſurpantur ſæpiùs ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis iſtis inferre bellum meditabatur Auguſtus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu ſuo Romanis inſultare. Vel quod urbana etiam negotia equitando Parthi obirent, Strabone teſte.

ODE III.

Navi, quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolumitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

SIc te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida ſidera,

INTERPRETATIO.

ITa te ſalvam ducant Cypri Domina, & Helenæ fratres aſtra fulgentia, & parens

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus Choriambicus trimeter, conſtans è ſpondeo, choriambo & pyrrichio. Ita ſcanditur:

Sīc tĕ | Dīvă pŏtēns | Cypri |

Alter quiſque verſus eſt Choriambicus Aſclepiadeus tetrameter: conſtans è ſpondeo, duobus choriambis & pyrrichio:

Sīc frā | trēs Hĕlĕnæ | lūcĭdă sī | dĕră |

1. *Sic te Diva, &c.*] Venuſtatis & elegantiarum plena eſt hæc Ode: voces habet & ſententias perinde graves, exempla inſignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hic triumphat Heroïcus ille ſpiritus, quem in Poëta noſtro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum exiſtimet.

Sic.] Particula eſt adjurantis & voventis. Sic te Dii ventique integram ſervent precor, inquit, ut tu ſoſpitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem inſtituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æneidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum Inſulam maris Mediterranei, Ciliciam inter & Syriam. Variis illa dominis ſubinde paruit: à Turcis denique eſt occupata, & erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An, quod opinatur Marcilius, ejus numen in puppi appictum, & navis inſigne erat & tutela? an quod Veneris ſtella navigantibus utilis? an quod fabulantur è maris ſpumâ procreatam in mare jus & imperium obtinere? Virgil. Æneid. 5. Neptunus ita Venerem alloquitur:

Fas omne eſt, Cytherea, meis te fidere regnis,
Unde genus ducis.

Ovid. Epiſt.

Illa (Venus) *dedit faciles auras ventoſque ſecundos,*
In mare, nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Caſtor & Pollux. Leda Tyndari Laconiæ Regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux & Helena immortales è Jove nati, ex altero Caſtor & Clytemneſtra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, *Dioſcuri*. Porrò quod à Piratis ac prædonibus mare, dum viverent, liberaſſent, à Neptuno dicuntur adepti eſſe poteſtatem naufragis opitulandi. Hinc *σωτῆρες* dicti: & hinc *lucida ſidera*: in aſtris nimirum recenſentur Caſtor & Pollux: eorumque ſtellæ cùm ſimul apparent, ſalutares; cùm ſolitariæ, graves & noxiæ creduntur. Arnobius ignes ſeu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. 2. cap. 37. Hygin. lib. 2. &c. & infra Od. 12. hujus libri Annot.

Ventorumque regat pater,
    Obſtrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
    Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor;
    Et ſerves animæ dimidium meæ.
Illi robur & æs triplex
    Circa pectus erat, qui fragilem truci

INTERPRETATIO.

ventorum, concluſis reliquis, excepto Iapyge; O *navis, quæ debes Virgilium tibi commiſſum, ore* ut eum *ſoſpitem applices ad littus Athenienſe, ac tuearis* partem *dimidiam animæ meæ. Is* profectò *circa cor habebat lignum treſque æris* laminas, *qui pri-*

ANNOTATIONES.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcilius, quia veteribus Phyſicis Jupiter eſt aër agitatus & fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii meliùs exponunt de Æolo, qui ventorum rex & pater dictus, quod ventorum aſtrorumque rationem apprimè calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud Inſulas Æolias, quæ & Vulcaniæ, Italiam inter & Siciliam poſitæ. Plin. lib. 3. cap. 8. & 9.

4. *Obſtrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus emittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyſſi ab Æolo donatum, in quo venti erant incluſi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam legunt, *obſtructis*, ſed malè. Homer. modò cit. Odyſſ. 10. κατέδησε, *ligavit.* Virgil. Æn. 1. incluſos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiſcitur, adversùs Eurum flat, idem propemodum atque Caurus, in Græciam proinde ex Italiâ ſolventibus planè utilis. Vide Gell. lib. 2. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëta noſtro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quod nullam fecerit uſquam mentionem Lyricorum Principis Heroïcorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali & Auſtrali, ubi longè præclariſſima & nominatiſſima civitas caput extollit, *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. 1. de Orat.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confeſſ. lib. 4. cap. 6. *Benè*, inquit, *de amico ſuo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego ſenſi animam meam & animam illius unam fuiſſe animam in duobus corporibus: & ideò mihi horrori erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, &c. altero ſcilicet mortuo. Vide Perſ. Sat. 5. v. 22. & infrà lib. 2. Od. 17.

9. *Illi robur & æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis & ære durius, χαλκεοκάρδιος Theocrit. Idyll. 13. huic ferreum pectus erat, qui primus auſus eſt mari ſe credere, atque, ut canit Juvenalis Sat. 12. v. 57.

Ventis animam committere, dolato
Confiſus ligno, digitis à morte remotus
Quatuor aut ſeptem, ſit latiſſima teda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni ſtupenda, at nihil magis quàm quod homo fluctus tumidos naviculâ tamen ſubire non formidet. Vide Plin. Procem. lib. 19.

Robur.] Pro qualibet re duriori uſurpatur Virgil. Æneid. 7.

æternaque ferri
Robora.

Commiſit pelago ratem
  Primus: nec timuit præcipitem Africum
Decertantem Aquilonibus,
  Nec triſtes Hyadas, nec rabiem Noti;
Quo non arbiter Adriæ
  Major, tollere ſeu ponere vult freta.
Quem mortis timuit gradum,

INTERPRETATIO.

mari ſævo credidit navim frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Boreâ pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furorem Auſtri; quo nullus eſt dominator in Adriatico mari potentior, ſive concitare ſive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit

*ANNOTATIONES.

12. *Primus.*] Typhis Bœotius, inquiunt, à Pallade edoctus navim primus fabricavit, quæ Argo dicta eſt; eâque Colchicam expeditionem eſt aggreſſus Jaſon. Vide Plin. lib. 7. cap. 56. Conſtat tamen ante illud tempus fuiſſe navigatum. *Teſtis* Herodotus de Phœnicibus & *Græcis.* Ex Athen. lib. 15. cap. 13. Janus *navigia primus* reperit. Ex Thucyd. & Libanio primi *Corinthii* naves concinnarunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus proinde colluctantem. De eo jam Od. 1.

14. *Triſtes Hyadas.*] Ab ὕειν *pluere* dictæ ſunt quod pluvias ferant ex ſtellæ ſeptem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. 2. de Nat. Deor. n. 111.

Rabiem Noti.] A Meridie flat Notus, nebuloſus & humidus, & hinc nomen; nam Græcè νοτὶς *humor* dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. 2. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adria major.*] Ratio patet ex rerum ſitu & naturâ lib. 3. Od. 3. *dux inquieti turbidus Adriæ.* Atqui hypercriticè Jul. Scaliger, *Auſtrum*, inquit, *præter cæteros ventos ſummum habere imperium in mare Adriaticum ſcribit Horatius: quod eſſe falſum intelliget quiſquis ſciet Adriaticum rectà excurrere in Vulturnum, cujus impetu etiam creſcit Ionio ſubinvecto Adriaticum. Boreæ quoque ſubjectum eſt qui ex alto ſpirat . . . . . . Auſter autem ex devexiore parte flans Apenino frangitur: quamobrem non ſubruit, ſed radit, &c.* At Pantheum ex Petro Medinâ Hiſpano, qui rei Nauticæ & ventorum rationem luculenter inveſtigavit, egregiè Poetam noſtrum tuetur & vindicat: *Auſtrum*, inquit, *arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etſi non omninò in Notum excurrat Adriaticum mare, ut ſcribit Scaliger, nihilominus ita ſe habet, ut non minus ab Auſtro quàm à Vulturno poſſit concitari. Enimvero principales quinque venti duas quartas habent, (ita loquuntur Nautæ & ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ ſunt, una ad Subſolanum, altera ad Auſtrum reſpicit. Porro hujuſmodi venti principales & integri octo referuntur; intra quos alii ſunt quos medios vocant, *non profectò quod minori ſpiritu ac vehementiâ ferantur quàm illi, ſed quod in eorum medio deſinentur.* Itaque tam vehementes eſſe quartas quàm principales, perſpicuum fit. Hæc illi.

Adria.] Adria ſeu Adriaticum mare, hodie Sinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque, longe porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis afferunt, fatum, genituram, caſum: alii mortis acceſſus intelligunt: certè parum ad rem. Noſtra videatur interpretatio verior quo ſimplicior. Varia naufragorum mortis genera, ſi lubet accipe, fluctibus ſubmergi, à piſcibus devorari, ad rupes

Qui ſiccis oculis monſtra natantia,
Quid vidit mare turgidum, &
Infames ſcopulos Acroceraunia?
Nequicquam Deus abſcidit
Prudens Oceano diſſociabili
Terras, ſi tamen impiæ
Non tangenda rates tranſiliunt vada.
Audax omnia perpeti
Gens humana ruit per vetitum nefas.
Audax Iapeti genus
Ignem fraude malâ gentibus intulit.

INTERPRETATIO.

qui ſine lacrymis aſpexit piſces *monſtroſos nantes, ac mare intumeſcens, & Acroceraunias rupes naufragiis famoſas? fruſtrà Deus providus terram ſegregavit à mari disjungendo: ſi naves ſceleratæ tranſeunt nihilominus vada minimè ta tanda. Mortalium genus quidlibet aggr di non veretur, ferturque ad facinora pr hibita. Temerarius Iapeti filius popul advexit ignem furto improbo.*

ANNOTATIONES.

allidi, vel in ſcopulos inſulamve deſertam ejici, ibique omni ope deſtitutum contabeſcere & mori. Prætereà contingit aliquando navigantes tempeſtate ingruente diſpelli ad barbaras oras, ubi vel ab Antropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantùm non abſumpti ſunt Oreſtes & Pylades apud Tauricam regionem. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris: item noſtras annotat. lib. 3. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hoſpitibus feros*. Adde & aliud, navi etiam integrâ, periculum moriendi vel ſiti vel fame reflantibus & contrariis diu ventis nimirùm in navigatione longiori: ſive cùm aqua dulcis jam rara ad dimenſum diſtribuitur ſiticuloſis: ſive cùm deficientibus omnibus cibariis, navigantium unus vel aliorum conſpiratione vel ſorte aſſumitur jugulandus, urgente ſcilicet extremâ neceſſitate alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari poteſt abſque horrore.

18. *Monſtra natantia.*] Cete grandia & immania. Juvenal. Sat. 14. *Oceani monſtra*.

20. *Acroceraunia.*] Excelſi in Epiro montes, quod crebro fulmine percutiantur eorum faſtigia, ſic dicti κεραυνὸς *fulmen*, ἄκρον *ſummum*. Hic deſignat Horatius Acroceraunium Promonto rium Ionio mari imminens, vulgò *Capo della Chimera*, aliis *Capo della Le gueta*. In Epiro ſitum eſt, non proc Albaniæ finibus.

21. *Nequicquam Deus abſcidit*, &c. Voluit Deus pericula maris arcere hominibus; ipſi verò illis ſe ultrò com mittunt. Benè Poëta Græcus ait: quan tò eſt dulcior mater quàm noverca tantò eſſe terram mari optabiliorem Bias autem ſapienter dicebat, nec viv nec mortuis accenſeri navigantes d bere.

25. *Omnia perpeti.*] Quælibet agend patiendoque moliri, ut nihil grave a arduum videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de qu poſteà Ode 16. & lib. 2. Od. 13. Scrib Theophraſtus, idcirco dici Prometheu hominibus dediſſe ignem Cœlo der ptum, quia Philoſophiam ac lumen v tæ intellectualis, quæ divina eſt, mo talibus invexit. Ex Cic. Tuſc. 5. & alii Prometheus Caucaſo affixus fingitu quod ex eo monte altiſſimo ſideru naturam ac motum ſtudioſè contempl retur: ibique cœleſtium cognitioni ſ dulò incumberet. Et quod exinde fu minum rationem perſcrutatus homin bus indicaſſet, fabulati ſunt ignem co

Poſt ignem ætheriâ domo
Subductum, macies, & nova febrium
Terris incubuit cohors:
Semotique priùs tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.
Expertus vacuum Dædalus aëra
Pennis non homini datis.
Perrupit Acheronta Herculeus labor.
Nil mortalibus arduum eſt.
Cœlum ipſum petimus ſtultitiâ: neque
Per noſtrum patimur ſcelus
Iracunda Jovem ponere fulmina.

INTERPRETATIO.

Poſt ignem cælo ſubreptum terras invaſit macies & frequentia morborum inſolita; atque ſera neceſſitas mortis anteà dilata paſſum acceleravit. Dædalus per inanem aërem volare tentavit alis homini non conceſſis. Vi Herculis ſibi patefecit aditum ad Inferos. Nihil eſt hominibus intentatum. Cœlum ipſum affectamus per dementiam. Et noſtris criminibus non ſinimus Jovem iratum demittere fulmina.

ANNOTATIONES.

leſtem ab eo ſurreptum *ac in terras delatum.* Denique *vultur* ſeu *aquila cor* illius vellicans optimè ſignificat anxietatem animi naturæ arcana rimantis & non ſine labore inveſtigantis. Eccleſ. 1. *In multâ ſapientiâ multa indignatio .... labor & afflictio ſpiritus: & qui addit ſcientiam addit & laborem.*

29. *Poſt ignem ætheriâ, &c.*] Animadvertere expreſſa fabulis Adæ peccatum, peccatique ſtipendia, mortem, morbos, moleſtias, &c. ex Heſiodo, cùm ignem furatus eſſet Prometheus ad animandas [illegible] è luto à ſe fictas, iratus Jupiter Pandoram in terras miſit, quæ apertâ pyxide mala omnia diffudit.

32. *Tarda neceſſitas.*] Melioribus ſeculis vita erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S. Auguſt. lib. 2. de Civ. cap. 14. Porrò ex ſacris codicibus noverant *Ethnici* productiorem ac longiorem *fuiſſe vitam* primis hominibus. Plin. proœm. lib. 14. *Quando voluptas vivere cœpit, vita ipſa deſiit.*

34. *Dædalus.*] Is faber Athenienſis peritiſſimus erat & perquàm ingenioſus. multa quidem invenit: navi primus dicitur vela, malum, antennas impoſuiſſe. Pauſanias in Bœoticis. Plin. lib. 7. cap. 56. jam cit. Inde fabulati ſunt Dædalum pennis ſibi cerâ compactis avolaſſe Minoia regna fugientem, de quo Virg. Æneid. 6. v. 14. Ovid. Metam. 8. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Herculeus labor.*] Is Inferorum fluvius pro ipſis inferis non raro ponitur ſynecd. de Hercule, ejuſque laboribus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè lib. 5. cap. 2. &c.

38. *Cœlum ipſum petimus.*] Sic Phaëton, de quo lib. 4. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus lib. 2. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 4. &c.

AD L. SEXTIUM, ODE IV.

Veris deſcriptio : vitæ brevitas : carpendæ voluptates.

SOlvitur acris hyems gratâ vice veris & Favonî:
Trahuntque ſiccas machinæ carinas:
Ac neque jam ſtabulis gaudet pecus, aut arator igni:
Nec prata canis albicant pruinis.
Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ:

INTERPRETATIO.

ASpera hyems relaxatur jucundâ viciſſitudine veris ac Zephyri: & machinæ deducunt in mare naves ſiccas: jamque nec greges amant ſtabula, nec agricola focum neque prata albeſcunt pruinis candidis. Nunc Venus Cytherea choreas agit ad Lunam ſuper

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, unica verò ſui generis. Primus quiſque verſus eſt Dactylus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes ſunt vel dactyli vel ſpondei: tres ultimi ſunt trochæi. Sic:

Sōlvĭtŭr | ācrĭs hy | ēms grā | tā vĭcĕ | vērĭs | & Fă | vōnī |

Secundus quiſque verſus eſt Archilochius, conſtans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes ſpondeus vel Iambus : ſecundus ſemper Iambus, cum ſyllabâ : tres poſteà ſequuntur trochæi : ſic

Trăhūnt | quĕ sīc | cās | māchĭ | næ că | rīnās |

Nonnulli tricolon faciunt Odem hanc, & ſic diſtinguunt verſus:

Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris & Favoni:
Trahuntque ſiccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra quæ priùs hyeme & frigore ſtricta fuerat, jam reſolvitur & aperitur grato reditu vernæ tempeſtatis : in quâ & areolæ florum explicant ſeſe ; & mare gelu antè præcluſum jam adiri & navigari poteſt. Veris deſcriptionem, ſi lubet, pete, Lector, è Virgil. Georgic. 2. v. 324. & ſeq.

Favonî.] Favonius, à *fovendo* vel *favendo* dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit, initio veris. Vide lib. 3. Od. 1. Annot. ad vocem, *Zephyris.*

2. *Trahuntque ſiccas, &c.*] Jam machinis ad mare ſubducuntur naves quæ per hyemem in ſicco poſitæ fuerant, extra aquam, in navalibus. *Machinæ*, inſtrumenta quibus graviores quæque moles faciliùs moventur. Nonius Marcell. palangas vocat, & ſic deſcribit : *palanga*, inquit, *dicuntur fuſtes teretes, qui navibus ſubjiciuntur, quando attrahuntur ad pelagus ; vel cùm ad littora ſubducuntur.*

5. *Cytherea.*] Cythera hodie *Cerigo*, Inſula maris Ægæi ad oram Peloponneſi. In eâ templum Veneri antiquiſſimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus imminente Lunâ.] Novilunii lætitiam & ſacra hîc plures notari volunt, ſicut lib. 3. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Apriles Veneri ſacras intelligunt, qui menſis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, ſive matronalia, de quibus Ovid. Faſt. 3. Nam quanquam matro-

Junctæque Nymphis Gratiæ decentes
Alterno terram quatiunt pede, dum graves Cyclopum
Vulcanus ardens urit officinas.
Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto,
Aut flore, terræ quem ferunt ſolutæ.
Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis,
Seu poſcat agnam ſive malit hœdum.

INTERPRETATIO.

lucentem: Charites verò cum Nymphis pulſant terram modò hoc modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operoſas Cyclopum. Nunc juvat caput unguentis *delibutum coronare vel myrto virenti, vel flore quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit Fauno ſacrificare in lucis opacis, ſive petat agnam ſive hœdum.*

ANNOTATIONES.

num iſte feſtus; inquit Mancinellus, & nihil pertinebat ad viros auſteros quidem & negotioſos: verùm lætus erat hilarioribus quoque nepotulis Veneriis, ut Flacco & ſimilibus, paratis ſemper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas: *& gaudentibus ſpectare* Nympharum choreas ac *mulierum* coetus & choros.

Imminente Lunâ.] *Incipientem* Lunam intelligunt Interpretes mox citati: nobis verò magis placent alii qui Lunam provectiorem ac deſuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipſas hic accipi Calendas vel Martii vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratiæ, &c.*] Cum Venere tripudiant & ſaltant Nymphæ, Gratiæque tres, Aglaia, Euphroſyna, Thalia. Sannazar:

Tum manibus ſimul implicitis per gramina feſtas
Exercent choreas: alias alioſque reflectens
Inter ſe læta repetunt: nunc corpora librant
In ſaltus: nunc molle latus, nunc candida jactant
Brachia, & alternâ quatiunt veſtigia plantâ.

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætna monte Jovi cudit fulmina æſtate ſequenti vibranda. *Cyclopes* ex Heſiod. Theog. Cœlo Terraque nati; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii. Vulcano adeſſe miniſtri dicuntur & ferrariam exercere: alii aiunt Siciliæ populos fuiſſe barbaros & prædones. Vide Plin. lib. 7. cap. 2. init. & Virgil. Georg. 1. v. 471. & Æneid. 8. v. 418. & ſeq. Nomen à κύκλος *circulus* & ὤψ *oculus*, quod unum haberent oculum in fronte inſtar circuli. Virgil. de Polyphemo, Æneid. 3. v. 635.

ſolo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torvâ ſolum ſub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbeæ lampadis inſtar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Jovequé natus, ob deformitatem dejectus eſt ab iis in Inſulam Lemnum, claudus è caſu factus; ubi officinam inſtituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætna monte apud Siciliam; alii in Hierâ, quæ una eſt è Vulcaniis inſulis.

9. *Nunc decet aut viridi, &c.*] De myrto, deque coronarum & unguentorum uſu in conviviis apud veteres celebri, plura dicam poſteà. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. *Fauno.*] Huic ruris Deo ſacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Faſt. 2. Nimirùm placabatur initio veris, ut propitius eſſet gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionyſius Halicarn. lib. 1. Tull. de Nat. Deor. 2. Vide & lib. 3. Od. 18. v. 1. Annot.

12. *Seu poſcat agnam.*] Legunt alii, *agnâ, &c.* & magis latinitati & elegantiæ congruum volunt. Certè nodos in ſcirpo.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas,
Regumque turres. O beate Sexti,
Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam.
Jam te premet nox, fabulæque Manes,
Et domus exilis Plutonia: quo ſimul mearis,
Nec regna vini ſortiere talis:
Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juventus
Nunc omnis, & mox virgines tepebunt.

INTERPRETATIO.

Mors pallens æquali pede diruit egenorum caſas atque Regum palatia. O fortunate Sexti, breve ſpatium vitæ prohibet nos incipere ſpem diuturnam. Statim urgebunt te tenebræ, & Inferi celebratiſſimi, & Plutonis domus levis: ad quam ubi deveneris, neque talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore *ardent jam cuncti juvenes, & paulò poſt puellæ fervescent.*

ANNOTATIONES.

13. *Pallida mors æquo, &c*] Claudian.
Omnia mors æquat.

14. *O beate Sexti.*] Lucius Sextius, vel Seſtius, ille eſt qui tam fidelem Bruto etiam profligato amicitiam ſervavit, ut & probaretur ab Auguſto, & conſul poſt ipſum fuerit ſubſtitutus cum Cn. Calpurnio Piſone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. 43. Sigon. &c.

15. *Vitæ ſumma brevis, &c.*] Non debemus mortales vitam ſperare diuturnam.

16. *Nox.*] Mors, tenebroſique Inferi. Infrà Od. 28. *Omnes una manet nox.*

Fabulæque Manes.] Infernales Dii per antiphraſin *Manes*, id eſt boni dicti, ſæpiùs uſurpantur pro ipſis Inferis, de quibus tam multa fabulantur & jactant. Vide Epod. 5. v. 94.

17. *Domus exilis.*] Plutonis domum anguſtam ob frequentiam animarum eò deſcendentium, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum ſive animarum oculos fugientium. Homer.
νεκύων ἀμενηνὰ κάρηνα·
Capita mortuorum levia & evanida.
Virgil. Æneid. 6. v. 269.
Domos Ditis vacuas & inania regna.

Quo ſimul mearis.] Cùm illuc perveneris jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivia celebrare, &c.

18. *Nec regna vini ſortiere talis.*] In conviviis eligebant veteres regem ſeu bibendi magiſtrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat ſorte & talorum jactu. De eo nos ampliùs lib. 2. Od. 7. in fine, ad ea verba, *quem Venus arbitrum dicet bibendi?* Meminit Plautus Aſinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 4. Stich. Scen. 12. Cicer. in Verrem 5. *Iſte prætor ſeverus ac diligens qui Populi Romani legibus nunquam paruiſſet, iis legibus quæ in poculis ponebantur obtemperabat.* Plutarch. in Apophthegm. refert Ageſilaum in compotatione magiſtrum convivii ſorte creatum requirenti pocillatori, quantum cuique miniſtraret vini, reſpondiſſe: *ſi multum vini adeſt, quantum quiſque petierit: ſi parum, ex æquo omnibus.* Cornel. Tacit. Annal. 13. feſtis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum luſu ſortientium, evenerat ea ſors Neroni. Hic itaque convivii præfectus & rex dictus eſt. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus ſortitione factâ, Rex ita jubet: *tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.*

Talis.] De talis ac teſſeris jam diſſerui ad Perſ. Sat. 3. v. 48. & 49. dicam & aliquid ad lib. 2. Od. 7. v. 25. De his accuratè Meurſius.

19. *Tenerum Lycidam.*] Formoſum puerum, quem deperibat Seſtius.

20. *Tepebunt.*] Miſsâ quorumdam interpretatione ſubtiliori, ſic explico: puellæ mox inardeſcent amore Lycidæ pueri, cum adoleverit.

AD PYRRHAM,

ODE V.

Miſeros eſſe amatores Pyrrhæ, ſe ex ejus illecebris velut è naufragio enatâſſe.

QUis multâ gracilis te puer in roſâ
Perfuſus liquidis urget odoribus
Grato, Pyrrha, ſub antro?
Cui flavam religas comam,
Simplex munditiis? Heu, quoties fidem,
Mutatoſque Deos flebit, & aſpera
Nigris æquora ventis
Emirabitur inſolens,

INTERPRETATIO.

QUis adoleſcens exilis, delibutus unguentis ſuave olentibus, te amplectitur, ô Pyrrha, multas inter roſas ſub jucundo ſpecu? Cujus gratia flavos crines nodo colligis ornatu ſimplex? Eheu quoties deplorabit violatam à te *fidem. Deoſque inconſtantes, & non aſſuetus ſtupebit mare ſævum atris procellis, quo te*

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt tricolos tetraſtrophos. Priores duo verſus Aſclepiadei ſunt, ut in Ode primâ.

Mæcenas atavis edite regibus.

Tertius quiſque eſt Pherecratius heroïcus trimeter e ſpondeo, dactylo, ſpondeo: ſic;

Grātō | Pyrrhă sŭb | āntrō |

Quartus eſt Glyconius, qualis eſt iſte Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis multa, &c.*] Merum nectar eſſe hanc Oden, agnoſcit Scaliger hypercrit.

Gracilis.] Tenuior, non obeſus. Gallicè *de belle taille*. Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. *Haud ſimilis virgo eſt virginum noſtrarum, quas matres ſtudent demiſſis humeris eſſe, vincto corpore, ut graciles fiant. Si qua eſt habitior paulo; pugilem eſſe ajunt, deducunt cibum. Tametſi bona eſt natura, reddunt curatura junceas.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formoſa.

Sub antro.] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. 2. Od. 11. in fine.

5. *Simplex munditiis.*] Veſtes non habens nimis exquiſitas aut magnificas: ſine mundo muliebri. Terent. Phorm. *Virgo pulcra: & quo magis diceres, nihil aderat adjumenti ad pulcritudinem. . . . . Veſtitus turpis, &c.*

6. *Mutatoſque Deos.*] Venerem Cupidinem, anteà faventes, poſtmodum verò contrarios.

Aſpera nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulcram. Plaut. *mulier mare acerrimum.* Sicut in mari ventus, ita ſæpè amantis animus derepente mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Inſolens.] Inſuetus Cicer. de Orat. 1. *ea requiruntur à me, quorum ſum inſolens*

Qui nunc te fruitur credulus aureâ,
Qui ſemper vacuam, ſemper amabilem
Sperat, neſcius auræ
Fallacis! Miſeri quibus
Intentata nites. Me tabulâ ſacer
Votivâ paries indicat uvida
Suſpendiſſe potenti
Veſtimenta maris Deo.

INTERPRETATIO.

nunc amabili potitur, facilè confiſus te fo*re ſemper vacantem, ſemper gratam, ignorans ventos inſtabiles?* O *infortunati, quibus haud expertis fulges! murus ſacratus oſtendit me tabellam ex voto, & veſtes madidas affixiſſe* in æde Numini*s mari dominantis.*

ANNOTATIONES.

& ignarus. Cæſar. Bell. Civil. lib. 2. *Erat in oppido multitudo inſolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Aurea.*] Pretioſa velut aurum, chara, optabili.

10. *Semper vacuam.*] Alios amatores non habentem.

11. *Neſcius auræ fallacis.*] Nondum ſciens quàm crebra ſint amantium perjuria. Virgil. Æneid. 4. v. 570.

Varium & mutabile ſemper Fœmina.

12. *Miſeri, quibus, &c.*] Eheu quàm ſunt infelices ii qui te amant, neque nôrunt quàm ſis futura paulò poſt acerba & immitis.

13. *Me tabula ſacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evaſi, nec impunè. Pyrrham deperii quoque, ſævam expertus, poſt multa mala tantum non perii.

Tabula ſacer, &c.] Solebant naufragi pro ſervatâ vitâ gratias referre Diis, inprimiſque Neptuno: unde & in ædibus ſacris appendebant tabellam in quâ depictum erat ſuum naufragium: item veſtimenta in quibus enatarant. Virgil. Æneid. 12.

Votas ſuſpendere veſtes.

Juvenal. Satyr. 12. v. 27.

Votivâ teſtantur fana tabellâ

AD AGRIPPAM.

ODE VI.

Bellicas ejus laudes à Vario ſcribi oportere: ſe eſſe conviviis tantùm & amoribus canendis aptum.

SCriberis Vario fortis, & hoſtium

INTERPRETATIO.

VArius Homerici carminis ales te dicet

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos tetraſtrophos. Tres primi verſus Aſclepiadei, qualis iſte:

Mæcenas atavis edite regibus.

Quartus quiſque verſus eſt Glyconius, ut

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Scriberis Vario, &c.*] Res à te in *bello* præclarè geſtas deſcribet ſummus quiſque Poëta; *non* ego tenuis. Obſerva, *lector*, quemadmodum ſe Horatius eximit à triviali laudantium conſuetudine, qui tum ſe bellè feciſſe exiſtimant cùm per ſingula laudum capita diligenter ne dicam inſulsè ierint.

Vario.] L. Varius Poëta non è vulgo ſcripſit Auguſti Panegyricum, Tragœdias, & alia quædam: Thyeſtem ejus cuilibet Græcorum poſſe comparari affirmat Quintil. lib. 10. ad nos pervenerunt pauca tantùm fragmenta. Macrobius lib. 6. cap. 1. Virgilium è Vario nonnulla imitatum oſtendit: hoſque illius refert verſus de Morte:

Vendidit hic Latium populis, agroſque Quiritum
Eripuit: fixit leges pretio atque refixit.

Item,

Incubet & Tyriis, atque ex ſolido bibat auro.

Item:

Quem non ille ſinit lentæ moderator habenæ
Quà velit ire, ſed anguſto priùs ore coërcens,
Inſultare docet campis fingitque morando.

Item:

Ceu canis umbroſam luſtrans Gortynia vallem,
Si veteris potuit cervæ comprehendere luſtra;
Sævit in abſentem, & circum veſtigia luſtrans,
Æthera per nitidum tenues ſectatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua tardant;
Perdita nec ſeræ meminit decedere nocti.

Nonnulli ex Servio perperam ſcribunt hunc eſſe Varium, cujus meminit Virgilius Eclogâ 9. verùm hallucinantur. Illic enim legere oportet: *neque adhuc Varo videor digna dicere:* ſicut eſt paulò antè: *Vare tuum nomen, &c.*

Fortis & hoſtium victor.] Vell. Patercul. lib. 2. *M. Agrippa virtute nobiliſſimus, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 1. init. *M. Agrippam ignobilem loco, bonum militiâ, & victoriæ ſocium geminatis Conſulatibus extulit; mox defuncto Marcello generum ſumpſit* Auguſtus nempè. Senec. Epiſt. 94. *M. Agrippa vir ingentis animi, qui ſolus ex his quos civilia bella claros potenteſque fecerunt, felix in publicum fuit: dicere ſolitus erat, multum ſe huic debere ſententiæ:* Concordiâ parvæ res creſcunt, diſcordiâ maximæ dilabuntur.

Victor, Mæonii carminis alite,
Quam rem cumque ferox navibus, aut equis
Miles, te duce, geſſerit.
Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ ſtomachum, cedere neſcii,
Nec curſus duplicis per mare Ulyſſei,

INTERPRETATIO.

ſtrenuum & victorem hoſtium, & quicquid milites te imperante fortiter egerunt navibus aut equis: nos, ô Agrippa, nec iſta ſcribere, neque acrem iram Achillis cedere neſcientis, nec errores maritimos Ulyſſis doloſi, neque familiam

ANNOTATIONES.

2. *Mæonii carminis alite.*] *Alite*, quaſi volucri grandiore, ceu Cycno, cantum ſublimem pariter & ſonorum tollente. Sic Theocrit. Poëtas vocat ὄρνιχας μωσῶν *aves Muſarum.* Non moror aliorum interpretationem, *alite*, pro pennâ, calamo, ſtylo. *Mæonii carminis.* Mæonis filius, aut fortè è Mæoniâ regione Aſiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Homerus, qui heroïci carminis Princeps & quaſi Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ, Heroicæ, eximiæ Poëſeos facultate & ſpiritu, quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.*] Seu navali ſeu terreſtri prælio, terrâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanoſque equitatus robore præſtantes debellârat Agrippa. Appian. lib. 5. Bell. Civil. Sext. Pompeium vicerat: res præclarè geſſerat in Hiſpaniâ, Thraciâ, Germaniâ: ac ſecundus Romanorum tranſgreſſus Rhenum fuerat: quare detulit ei triumphum Auguſtus Cæſar. Dio lib. 48. *Navibus.* Vell. Paterc. cit. lib. 2. *ædificandis navibus, contrahendoque militi ac remigi, navalibuſque aſſueſcendo certaminibus atque exercitationibus, præfectus eſt M. Agrippa, virtutis nobiliſſimæ, labore, vigiliâ, periculo invictus, parendique ſed uni ſcientiſſimus aliis ſanè imperandi cupidus, & per omnia extra dilationes poſitus, conſultiſque facta conjungens.* Et poſteà: *inſigna claſſica corona, quo Romanorum nemo unquam donatus erat, hoc bello Agrippa ſingulari virtute meruit.* Meminit & Virgil. Æneid. 8. v. 683.

Parte alia, ventis & Diis Agrippa ſecundis
Arduus agmen agens; cui belli inſigne ſuperbum
Tempora navali fulgent roſtrata coronâ.

Sueton. Octav. cap. 25. *M. Agrippam in Sicilia poſt navalem victoriam cæruleo vexillo donavit.* huc & pertinet cuſus duplex denarius, quorum unus hinc Auguſti caput præferebat, illinc Agrippæ cum civicâ & roſtratâ coronâ. Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput roſtratâ coronâ exornatum, in averſâ verò Neptunus Delphinum manu dextrâ geſtans effictus erat.

4. *Te duce.*] Vell. cit. *navali primò prælio apud Mylas, ductu Agrippæ pugnatum proſperè.* Vide Plin. lib. 16. cap. 4. Appian. & Dion. jam cit. Oroſ. lib. 6. cap. 15. &c.

5. *Gravem Pelidæ ſtomachum, &c.*] Achilles Pelei filius, *iracundus, acer, inexorabilis, nihil non armis arrogans*, ut ait noſter ad Piſon. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum ſummo Imperatori ac Regum Regi: ſed nec Diis quidem. Nam & Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Homer. Iliad. 10.

7. *Curſus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyſſis. *Duplicis*, ſubdoli, fallacis. Græcis διπλὸς, *duplex*, aliud nempè dicens, aliud ſentiens. Legunt aliqui *curſus duplices*, cum Priſciano lib. 1. & 7. referuntque ad Ulyſſis navigationem per Oceanum, & mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem curſum: ſed apage. Animadverte, Lector, Homero delatum honorem, cujus eſt Ilias de Achille, Odyſſea de Ulyſſe.

Nec ſævam Pelopis domum
Conamur, tenues grandia: dum pudor,
Imbelliſque lyræ Muſa potens vetat
Laudes egregii Cæſaris, & tuas
Culpâ deterere ingeni.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè ſcripſerit? aut pulvere Troïco
Nigrum Merionem: aut ope Palladis
Tydeïden Superis parem?
Nos convivia, nos prœlia virginum
Sectis in juvenes unguibus acrium.
Cantamus vacui: ſive quid urimur,
Non præter ſolitum leves.

INTERPRETATIO.

crudelem Pelopis, parvi magna non tentamus; dum verecundia, & Muſa citharæ non bellicoſæ Præſes me prohibet laudes eximii Cæſaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. Quis poterit celebrare, ut decet, Martem armatum loricâ adamantinâ, vel Merionem pulvere Trojano ſordidum, vel Diomedem æqualem Diis auxilio Minervæ? Nos epulas, nos certamina canimus puellarum ſectis unguibus ferocium adverſus adoleſcentes, ſive liberi ſimus, ſive ardeamus amore aliquo, more noſtro inconſtantes.

ANNOTATIONES.

8. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funeſtam. Pelops à Tantalo patre, Atreus & Agamemnon ab Ægyſto, Clytemneſtra ab Oreſte filio cæſi ſunt. Adde Thyeſtis liberos jugulatos ab Atreo, ipſiſque patri appoſitos in cibum, quod Sol ne videret, refugiſſe dicitur. Horatius notare vult hic Thyeſten eximiæ artis Tragœdiam à Vario, ut jam antè dixi, compoſitam.

9. *Tenues grandia.*] Modeſtiam Horatius commendat ſuam.

10. *Imbelliſque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos verſus Lyricos, præſertim Alcaicos oſtendit Pindarus; noſterque ipſe pluribus Odis, maximè verò 4. 14. 15. lib. 4. &c. ad Piſones denique ſic ſcribit:

Muſa dedit fidibus Divos pueroſque Deorum
referre.

13. *Martem tunica, &c.*] Viros militares loricâ armatos forti & durâ, inſtar adamantis: vel ipſum Martem, quem Homerus æreâ induit loricâ.

14. *Pulvere Troico nigrum.*] In acie acriter dimicantem, & non indecoro pulvere Troiani campi coopertum & quaſi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellicâ glorioſum, Merionis ſimilem, apud Græcos tam inclyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. 13.

Ope Palladis Tydiden ſuperis parem.] Diomeden Tydei filium, quem ſuâ Pallas ope ſemper juvit, Diiſque non inferiorem præſtitit, ut & Mars & Venus ab eo vulnerati referantur: quin & immortalem fecit, & numero Caſtorum aſcripſit. Iliad. 5. v. 335. & 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. 11.

Ferro cæleſtia corpora demens
Appetii, & Veneris violavi vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras & tenuiora argumenta tractare dumtaxat & canere amamus.

AD MUNATIUM PLANCUM, ODE VII.

Aliis aliæ placent regiones; ſibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ ſollicitudines.

LAudabunt alii claram Rhodon, aut Mitylenen,

INTERPRETATIO.

ALii laudabunt illuſtrem Rhodum, vel Mitylenen,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt Hexameter heroïcus. quinque primi pedes ſunt vel ſpondei vel dactyli. Alter quiſque verſus eſt Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes verſûs Hexametri ſive heroïci.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans eſt verſibus hæc Ode, quam è duabus coaluiſſe volunt quidam: nimirùm novæ Odes initium ſtatuunt ad hæc verba: *Albus ut obſcuro, &c.* Veteres codices adſtipulantur, præfigentes iſtis novum hunc titulum: *Cohortatur Plancum ad hilariter vivendum.* Quicquid ſit, tota eſt ad L. Munatium Plancum, cujus patria Tibur, aut qui ſaltem villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longè remotam. In priori Odes parte, per comparationem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; in alterâ Plancum hortatur ut vino curas abſtergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirùm, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide poſteà Annot. ad vocem, *Plance.*

Claram Rhodon.] Rhodus Inſula Minoris Aſiæ, ad Cariæ oram, Emporium eſt nobile. *Clara* certè pridem, tum ob Coloſſum ſive ſtatuam Solis ſeptuaginta cubitis altam, & inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem ſignorum numerum; atque *operum nobilitatem*, ut ait Gell. lib. 7. cap. 3. tum quia nunquam tot nubilis cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod aſſerit Plin. lib. 2. cap. 42. Adde urbium pulcritudinem, portuum commoditatem, aëris ſalubritatem. Strabo lib. 14. ſcribit Rhodum ita præſtare cæteris, ut nullam poſſit huic parem nedum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 13. nec prætermittendum eſt, Rhodum mitti ſolitos Romanos juvenes diſcendæ facultatis oratoriæ gratiâ. Eò Tullius ipſe adiit, quem lege ad Attic. lib. 2. epiſt. 1. & in Bruto, n. 51. ubi ſic loquitur: *Hinc Aſiatici oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copiâ; ſed parum preſſi & nimis redundantes. Rhodii ſaniores & Atticorum ſimiliores.* Anno ſalutis reparatæ 1300. Equites Hieroſolymitani eam invaſerunt, indeque Rhodii appellati: ſervarunt ad an. 1522. quo à Turcis pulſi Melitam conceſſere, exinde Melitenſes cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi inſulæ, cui & eadem appellatio, v. *Metelin*, à Cicerone commendatur Agrar. 2. *Et naturâ, & ſitu, & deſcriptione ædificiorum & pulcritudine in primis nobiles Mitylenæ: agri jucundi & fertiles, &c.* Vide & Strab. lib. 13. & Vitruv. lib. 1. cap. 6. ubi ſcribit eam urbem *eleganter & magnificè ædificatam, ſed non prudenter poſitam. In eâ quippe, dum flat Auſter, incolæ ægrotant; dum Caurus, tuſſiunt; cùm Septentrio, in ſalubritatem reſtituuntur.* Adde ei regioni claritatem è natalibus

Aut Epheſum, bimariſve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Inſignes, aut Theſſala Tempe.
Sunt quibus unum opus eſt, intactæ Palladis urbem

INTERPRETATIO.

vel Epheſum, aut muros Corinthi inter duo maria poſita, aut Thebas Baccho, vel Delphos Apolline inſignes, vel Tempe Theſſalica. Sunt Poëtæ, quorum unicus labor eſt laudare carmine continuo

ANNOTATIONES.

Pittaci qui unus è ſeptem Græciæ Sapientibus, Alcæi Poëtæ, aliorumque illuſtrium hominum.

2. *Epheſum.*] Aſiæ minoris iſta civitas in Ionia ſita eſt ad littus medii Ægæi & ſinus Ionii, versùs oſtia Cayſtri fluminis: portum habet valde commodum arcemque muniſſimam. In ea celebratum eſt Concilium generale tertium anno ſalutis reparatæ 431. ſub Celeſtino Papa, adverſus errores Neſtorii hæreſiarchæ. Olim claruit Epheſinæ *Dianæ templo* toto orbe celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimariſve Corinthi mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponneſi in Iſthmo eſt medio ſita, inter duo maria Ægæum & Ionium; unde *Bimaris* dicitur: ære, & ſigulinâ celebratur: *totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. & Agrar. 2. n. 86. ita ſcribit: *poſita Corinthus in anguſtiis atque in faucibus Græciæ, ſic ut terra clauſtra locorum teneret, & duo maria navigationi diverſa penè conjungeret, cùm pertenui diſcrimine ſeparentur.* Luxuriæ verò infamiâ laboravit adeò, ut Corinthiari dicerentur qui impudice viverent. Lippis atque tonſoribus audita Laïs meretrix ibidem famoſa, tamque pretioſa, ut Demoſtheni ſui copiam non niſi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abſtinuit ille & reſpondit, *tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum eſt adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, nobilitavit maximè Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. 3.

Apolline Delphos.] Parnaſſi juga, fons Caſtalius, ac per omnibus oraculum Apollinis, effecerunt Delphos. Solin. Strabo lib. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Delphis*, inquit, *urbs nobilium, communi omnium oraculo, in alto Parnaſſo urbs non muralibus ſed abruptis rupibus munita, arduo ac difficili aſcenſu. Templum Apollinis aditu & religione longe celebratiſſimum intra urbem non manu exſtructa ſed nativo præcipitio munivere.* Hæc ille. Admirabilem porrò Gallorum ſtragem Brenno duce Delphos impiè oppugnantium, Apollinemque ſeſe acriter vindicantem, lege apud Juſtinum lib. 24.

4. *Theſſala Tempe.*] Horum in Theſſalia locorum tanta fuit amœnitas, ut ſi quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Oſſam & Olympum decurrebat, colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemoroſæ convalles, &c. Vide Solin. Strab. lib. 9. Ælian. lib. 3. init. &c. nos iterum poſteà Od. 21. & lib. 3. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus eſt, &c.*] Sunt Poëtæ qui ſemper canunt Athenas & olivam Palladi ſacram, nihilque norunt ſcribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis imponendo: hujuſque in illum victoriam; cùm, Neptuno equum proferente, Pallas oleam quæ præſtantior viſa & judicata eſt, produxiſſet.

Palladis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parentes; Pallas autem ſeu Minerva ſcientiis præeſſe cognoſcitur: non ergo mirum ſi urbs iſta illius veluti propria cenſetur. Quod ſi fabulari juvat, vide Apollodor. lib. 3. Hygin. &c.

Carmine perpetuo celebrare, &
Undique decerptæ frondi præponere olivam.
Plurimus, in Junonis honorem,
Aptum dicit equis Argos, diteſque Mycenas.
Me nec tam patiens Lacedæmon,
Nec tam Lariſſæ percuſſit campus opimæ,
Quàm domus Albuneæ reſonantis,

INTERPRETATIO.

civitatem Minervæ caſtæ, ac præferre olivam foliis undequaque collectis. Plerique in honorem Junonis commendant Argos equis nutriendis idoneum, ac Mycenas divites. Me nec Sparta illuſtris ob *patientiam, nec ager Lariſſæ fertilis tam afficit quàm fons Albuneæ perſtrepentis,*

ANNOTATIONES.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen doctè Heinſius intelligit, quod perpetua ſerie complectatur laudes Athenarum, &c. De eo dicam in Epiſt. ad Piſon. v. 136. ubi *ſcriptor cyclicus.*

7. *Undique decerpta frondi, &c.*] Ut præ cæteris urbibus Athenas, ſic & olivam præ omnibus arboribus efferre. Scilicet ea eſt, quam Tull. de leg. 1. init. laudat, ita ſcribens: *nullius autem agricolæ cultu ſtirps tam diuturna, quàm Poëtæ verſu ſeminari poteſt.* Ex vett. codd. nonnulli hîc legunt, *undique decerptam fronti præponere olivam:* intelliguntque tonſiles coronas, id eſt circumcirca detonſas, ut ſint foliis brevioribus atque ornatioribus: quo videtur pertinere quod ait noſter lib. 1. Epiſt. 19.

At ne me foliis ideo brevioribus ornes.
Alii explicant: ex omni loco & materia colligere, quod in Palladis Athenarumque & olivæ, quæ ad Palladem præcipuo jure pertinent, laudes convertatur. Denique *fronti præponere olivam*, interpretantur ex oliva ſibi coronam texere, eaque frontem exornare. Verùm prima lectio atque interpretatio magis arridet: eamque ſequi doctiores jam aſſuevere.

8. *Plurimus in Junonis honorem, &c.*] Plerique amant celebrare Argos equis nutriendis aptum, ob læta paſcua urbi circumjecta: vel Mycenas auro & divitiis inſignes, Agamemnonis regni ſedem inclytam. Vide Strab. lib. 8. Sophocles in Electra, πολυχρύσους Μυκήνας vocat. *In Junonis honorem*, quia in utraque urbe iſta Juno præcipuè colebatur.

10. *Me nec tam patiens Lacedæmon, &c.*] Me Horatium nec Lacedæmon nec Lariſſa æquè movet & afficit, ut domus Albuneæ, &c.

Patiens Lacedæmon.] Hæc Peloponneſi urbs Laconiæ caput ad Eurotam fluvium poſita, dicta eſt & Sparta, hodie *Miſitra*: ſervitutis olim impatiens, at malorum tolerantiſſima; ut *Spartana generoſitas & patientia* in proverbium abierit. Spartani liberos ad ſeveram omnem diſciplinam inſtituebant. Cic. Tuſcul. 5. n. 77. *pueri Spartiatæ non ingemiſcunt verberum dolore laniati. Adoleſcentium greges Lacedæmone vidimus ipſi incredibili contentione certantes pugnis, calcibus, unguibus, morſu denique ut exanimarentur priuſquam ſe victos faterentur.* Idem alibi meminit eorumdem, quod ad aram loris & verberibus ſic acciperentur, ut multus è viſceribus ſanguis exiret, imò interdum ad necem uſque; neque tamen exclamarent, ſed nec ingemiſcerent quidem.

11. *Lariſſæ campus opimæ.*] Urbs Theſſaliæ Lariſſa, agris perquam fertilibus gloriabatur: cùm verò proxima eſſet Phthiæ, quæ Achillis patria inde factum ut Lariſſæus ille ſæpiùs dictus ſit.

12. *Domus Albuneæ reſonantis.*] Albunea Nympha, quæ & Sibylla Italica, Tiburi colebatur, atque lucum & fontem ſacrum habebat. Virgil. Æneid. 7.

Lucoſque ſub altâ
Conſulit Albuneâ, nemorum quæ maxima ſacro
Fonte ſonat.

Et præceps Anio, & Tiburni lucus, & uda
    Mobilibus pomaria rivis.
Albus ut obſcuro deterget nubila cœlo
    Sæpè Notus, neque parturit imbres
Perpetuos: ſic tu ſapiens finire memento
    Triſtitiam, vitæque labores
Molli, Plance, mero: ſeu te fulgentia ſignis

INTERPRETATIO.

& Anio cadens, & nemus Tiburni, & pomaria rivulis decurrentibus irrigua. Quemadmodum Leuconotus aliquando nubibus expurgat cœlum caliginoſum, nec pluvias parit ſemper; ita, Plance, recordare prudens imponere finem mœrori & vitæ laboribus, bibendo vinum ſuave.

ANNOTATIONES.

Lactant. lib. 1. cap. 5. *Tiburtem Sibyllam dicunt nomine Albuneam, quæ Tiburi colitur ut Dea, juxta ripas Anienis, cujus in gurgite ſimulacrum ejus inventum eſſe dicitur tenens in manu librum, cujus ſacra Senatus in Capitolium transtulerit.*

13. *Præceps Anio.*] Strabo lib. 5. *In Roma conſpectu ſunt Tibur, Præneſte, & Tuſculum. Tibur quidem Herculeum, & Cataracta, ſive deſcenſus quem facit Anio, ubi navigabilis eſſe incipit, cùm è ſublimi in profundam vallem præceps defertur, & per vicina urbi nemora.* Dionyſ. Halicarn. lib. 5. refert Anienem ex urbe Tibure effundi per excelſum ſcopulum, atque in planitiem ferri Romanorum ac Sabinorum, utrorumque diſterminando regionem, ac denique in Tiberim influere, aſpectu quidem jucundum & pulcrum, potu verò etiam gratum.

Tiburni lucus.] Tiburnus Tiburis conditor, vicinis quoque nemoribus dat nomen.

Uda mobilibus pomaria rivis.] Legunt quidam *nobilibus*, intelliguntque Albulas & *Labanas* aquas ſalubritate nobiles, *de quibus* Strabo lib. 5. alii *mobiles* interpretantur ductiles rivos. Item legunt *pomaria*, referuntque ad Tibur, cujus muros alluit & rigat Anio.

15. *Albus ut obſcuro, &c.*] Non ſecùs ac Leuconotus, (*λευκὸς candidus, νότος Notus.*) Ventus iſte à meridie ſpirans, nonnunquam ſerenitatem affert, quamvis ſæpè imbres pariat: ita hunc Reipublicæ curam gerens ſemper, interdum hilaritati vacare debes, & animum vino recreare tantiſper, ne illum nimiùm obruant ſollicitudines.

18. *Triſtitiam.*] Si rei cura privatæ comites habet ægritudines aliquando magnas: certè Reipublicæ ferè ſemper maximas.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus eſt, Conſulatu cum M. Æmilio Lepido, Cenſurâ, &c. Nulla re autem nobis quidem videtur illuſtrior, quàm quod Lugdunum nobiliſſimam Romanorum in Galliâ coloniam condiderit, dum Galliæ Comatæ præfectus eſſet: ſunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem aſſeverent. Is porrò non leves putandus labores exhauſiſſe in tot civilibus tumultibus, quibus Imperium Romanum ſuo tempore concuſſum eſt, atque in tot rerum mutationibus. Ipſe nimirùm à Senatu primùm ſtetit, deinde ad M. Antonium defecit, poſteà ad Auguſtum Cæſarem transfugit. Vell. Paterc. lib. 2. Extant Ciceronis ad Plancum iſtum, & Planci ad Ciceronem Epiſtolæ perelegantes.

Seu te fulgentia ſignis, &c.] Sive ſis militiæ, ſive domi, & in villa tua Tiburtina. *Fulgentia caſtra.* Cornel. Tac. Annal. 15. *Fulgentibus Aquilis, ſignisque, & ſimulacris Deum in modum templi.* Porrò ſigna militaria ſeu vexilla

Caſtra tenent, ſeu denſa tenebit
Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
Tempora populeâ fertur vinxiſſe coronâ,
Sic triſtes affatus amicos:
Quo nos cumque feret melior fortuna parente,
Ibimus, ô ſocii comiteſque.
Nil deſperandum Teucro duce, & auſpice Teucro.
Certus enim promiſit Apollo,

INTERPRETATIO.

Teucer fugiens patrem atque Salamina dicitur nihilominus caput vino madidum cinxiſſe corona populea, ſic allocutus mœrentes amicos: ô ſocii & comites pergemus quocunque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non ſperandum duc-ctu & auſpiciis Teucri. Nam Phœbus veridicus pollicitus eſt ancipitem fore

ANNOTATIONES.

ſunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, &c. Vide Veget. de re milit. lib. 2. cap. 13. & lib. 3. cap. 5. Plin. lib. 10. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Denſum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide poſteà Od. 18. & lib. 2. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teucri fortiter adverſa ſuſtinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis ſit in fortunæ viciſſitudine, vinoque, ut ille, depellat curas.

Salamina patremque cùm fugeret.] Poſt expeditionem Troianam reverſus in patriam Teucer à Telamone patre repulſus eſt, dolente & indignante, quod Ajacem fratrem non reduceret. Proficiſcentibus enim mandarat ne alter ſine altero rediret. Atqui Ajax ſe ipſe interemerat, iratus quod Achillis arma Ulyſſi potius quam ſibi fuiſſent adjudicata.

Salamina.] Salamis hodie *Coluri*, urbs & Inſula maris Ægei, in ſinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Engia*, inter Atticam & Peloponneſum. Illic regnavit Telamon Ajacis & Teucri pater.

22. *Lyæo.*] Cognomen eſt Bacchi, à λύω *ſolvo*, quia metu & curis vinum liberat. Horat. Epiſt. 15. lib. 1.

Generoſum & lene requiro
Quod curas abigat.

Ovid.

Vina parant animos.
Tunc dolor & cura, rugaque frontis abit

23 *Tempora populea fertur vinxiſſe corona.*] Ita ſe Teucer inſtruit adversùs mœrores. Vinum ſumit; populea ſe corona redimit, ſeu quod Herculi ſacrificet ſic ornatus ex more; ſeu ad ſignificandam animi fortitudinem. Nam hujus ſymbolum eſt populus arbor Herculi ſacra. Demum ad omnes fortunæ caſus ſocios parat. *Triſtes* ob exilium, & quod carendum eſſet patria, quæ ſemper chariſſima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. 4.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio ſolo & paternis Laribus exterminamur à Telamone patre. At fortuna ſpondet nobis exulibus offertque novas ſedes in aliena regione. Aiunt profectam à Teucro exulante ſententiam hanc: *Ibi patria eſt omnibus, ubi benè.*

27. *Duce & auſpice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, poſt acceptum felix ab Apollinis oraculo reſponſum.

28. *Certus enim promiſit Apollo, &c.*] Apollo cujus haud incerta ſunt oracula, juſſit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum ſit hoc nomen,

Ambi-

Ambiguam tellure novâ Salamina futuram.
O fortes, pejoraque paſſi
Mecum ſæpè viri, nunc vino pellite curas:
Cras ingens iterabimus æquor.

INTERPRETATIO.

Salaminem in terra nova. O viri strenui & ſæpius deteriora mecum perpeſſi, jam vino mœrorem detergite, cras iterum navigabimus magnum mare.

ANNOTATIONES.

cùm duplex erit urbs ejuſdem appellationis; Altera apud Atticam regionem in qua nati ſumus, & qua pellimur; altera in Cypro mox à nobis ædificanda, ſic fatis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. 1. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque paſſi.*] O viri qui mecum exantlaſtis ærumnas apud Trojam majores quidem & graviores iſtis malis quibus jam conflictamur, fortes eſtote animo: certè meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; at cras iterum conſcendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, à Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quæſituri apud Cyprum, priorem curſum relegemus. Vell. Paterc. *non receptus Teucer à Telamone patre, ob ſegnitiam non vindicatæ fratris injuriæ, Cyprum adpulſus eſt, atque ibi cognominem patriæ ſuæ Salamina conſtituit.*

AD LYDIAM,

ODE VIII.

Sybarim juvenem notat, quod relictis honeſtis exercitationibus, meretricio amori ſe manciparit.

LYdia dic, per omnes
Te Deos oro, Sybarim cur properas amando

INTERPRETATIO.

O *Lydia, per cuncta Numina te obſecro, fare quamobrem feſtines amoribus tuis corrumpere Sybarim?*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos: at metri ſingularis. De eo ſic ſcribit Attilius eruditus Grammaticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale eſſet, laborioſà obſervatione, ſemel omninò facere conatus eſt: & in eo tamen parum decenter erravit. Nam fecit illud aſperius uno immutato pede. Quod ſi ſciviſſet Choriambicum eſſe, & habere clauſulas certas non in illam ſalebram incidiſſet. Nam primum comma ex Choriambo & Baccho conſtat:*

Lydĭă dīc, | pĕr ōmnēs |

Secundum colum, quod eſt longius, tres habet Choriambos, & unum Baccheum ſcilicet clauſula gratià. Quod metrum Alcaus ſic ordinavit vir in Muſicis exercitatiſſimus. At Horatius primum Choriambum duriſſimum fecit, pro Iambo ſpondeum inſarciendo ſic,

Tē Dĕōs ō | ro . . . .

Error tamen illius habet excuſationem, quod in ea perſeveraverit lege, quam ipſe ſibi aliquo caſu fecerat, uſque ad ultimam partem non mutando.

1. *Lydia dic, &c.*] Lydiam ironicè compellat Horatius, at Sybarim petit, ſuum, ut videtur, rivalem, ſicut & Telephum Ode 13. Expreſſit autem hac Ode iſtam ſanè Terentii ſententiam: Eunuch. Act. 2. Scen. 1. v. 19.

Adeon' homines immutarier ex amore, ut non
Cognoſcas eumdem eſſe?

Hic igitur Sybaris adoleſcens, Comici Phædriæ inſtar, totus ex amore meretricis immutatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujuſlibet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando inter æquales excellit; ſed abjectis campeſtribus armis, & exercitationibus viro dignis, meretriciis captus illecebris latet apud Lydiam, atque iners ac perditus elangueſcit.

2. *Sybarin.*] Lydi luxu perditi: ſic & Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sybaris tamen urbs ad oram Tarentini ſinus olim ſita, potens adeò primùm fuit, ut finitimis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter uſurpatum eſt ejus nomen pro perditiſſimo luxu. Philoſtrat. Strabo lib. 6. Athen. lib. 12. Plutarch. Lamprid,

Amando perdere.] Antiphraſis. Cæterùm, ut ſcribit Virgil. Eclog. 3.

Quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Quiſquis enim meretricum amoribus ſe dat, brevi opes abſumet, vires corporis animique perdet, & famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil. de Didone

Perdere? cur apricum
Oderit campum, patiens pulveris atque Solis?
Cur neque militaris
Inter æquales equitat; Gallica nec lupatis
Temperat ora frænis?
Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum

INTERPRETATIO.

quare Martium Campum Soli expoſitum averſetur, valens *tolerare pulverem & æſtum: quare nec bellicoſus equum agitat cum paribus: neque frenis lupatis moderatur* equorum *ora Gallorum: quare formidat contingere Tiberim* ...

ANNOTATIONES.

Æneam deperiente, Æneid. 4.

Non cœptæ aſſurgunt turres, non arma juventus
Exercet: portuſve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo.

Lege Plaut. *Mercat. Prolog.* & Terent. Eunuch. Act. 1. Scen. 1. &c. *Lib.* 3. Od. 12. ibique annot.

3. *Cur apricum oderit campum.*] Cur honeſtis exercitationibus, quas antea frequentabat, jam ſe mollis ſubducit? *Campum* hunc Gellius lib. 6. cap. 7. ſcribit Populo Romano condonatum à Tarratia Virgine Veſtali: at Livius Tarquiniorum primo fuiſſe affirmat, & his pulſis, *Marti* conſecratum. Vegetius de re milit. lib. 1. cap. 10. ſic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juventus poſt exercitium armorum, ſudorem pulveremque dilueret, ac laſſitudinem curſuſque laborem natandi deponeret.* Deſcribit verò Strabo lib. 5. his verbis: *Magnam monumentorum partem Campus Martius continet . . . . Etenim admiranda magnitudo, cùm Equiria, id eſt Ludos Curules, & alias Equeſtres pugnas ſuppeditet, locum tamen multis Pilâ, Circo, Palaſtrâque ſe exercentibus vacuum relinquit: . . . . . ſolum herbis conſertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri ſpeciem & ornatum & alveum uſque ſpe-minus pro ſe ferentes ſpectaculum præbent ita amœnum, ut ægre & invitus ab eo diſcedas.*

4. *Patiens pulveris atque Solis, &c.*] Plutarchus in vitâ Catonis Cenſoris refert filium ab eo literis inſtitutum, deinde vero edoctum artem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem & frigus tolerandi, rapidoſque gurgites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. 1. v. 3.

5. *Cur neque militaris inter æquales equitat.*] Cur more ſolito ſtrenue non decertat equitando cum æqualibus ætate ac ſtudio juvenibus? equitandi ſtudium nobili viro maximè convenire, aſſerit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæſari equitandi uſum facilem adeo à pueritia fuiſſe, ut reflexis in tergum manibus, equum curſu velociſſimo concitaret.

6. *Gallica nec lupatis temperat ora frænis.*] Hinc peritum equitandi oſtendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare conſueviſſet. Nam & hi Romæ in pretio, & feroces fuiſſe perhibentur, quos lupatis coërceri opus erat. Apuleius: *jumenta Gallicana, quibus generoſa ſoboles perhibet generoſam dignitatem.*

Lupatis.] Frænis aſperioribus inſtar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Triſt. 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere.*] Cur ſe ad natationem non exercet, ut ante? hæc enim valdè utilis, &

Sanguine viperino
Cautiùs vitat: neque jam livida geſtat armis
Brachia; ſæpè diſco,
Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
Quid latet, ut marinæ
Filium dicunt Thetidis, ſub lacrymoſa Troiæ

INTERPRETATIO.

tenum: quare oleum diligentiùs fugit, quàm *vipera cruorem: nec deinceps lividentibus lacertis arma portat, frequenter diſco, frequenter telo ultra metam projecto illuſtris? cur ſe abſcondit, quemadmodum aiunt* latuiſſe *filium Thetidis marinæ, circa luctuoſum Troiæ*

ANNOTATIONES.

pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte ſublicio in Tiberim deſiliens ad ſuos armatus tranavit. Sic Julius Cæſar Alexandriæ circa pontis oppugnationem, cùm in mare deſiluiſſet, nando per ducentos paſſus evaſit ad proximam navem, elatâ quidem lævâ manu, ne madefierent libelli, quos tenebat; paludamentum verò mordicus trahens, ne ſpolio potiretur hoſtis. Sueton. Hinc ex eodem Sueton. Auguſtus nepotes docuit natare. Et Plato 3. de Legibus, probroſum ait, ſi quis natare non didiciſſet.

Flavum Tiberim.] Hic fluvius olim Albula dictus, poſteà Tiberis ac Tiberinus vocatus eſt, ab hujus nominis Rege in eo ſubmerſo. Euſtath. *flavum*. Sic Æneid. 7.

Multâ flavus arenâ.

Cur olivum ſanguine viperino cautiùs vitat?] Cur nunc luctam fugit Sybaris, & angue pejus odit; adeoque ſe nequaquam ceromate perungit; ut ſolent athletæ, quo membra reddant tum robuſtiora cum lubrica.

9. *Sanguine viperino.*] Quod venenum eſt præſentiſſimum, quippe calidiſſimum, Alberto teſte.

10. *Neque jam livida geſtat armis brachia.*] Cur arma non amplius contrectare, portare, vibrare amat? hinc non jam livent ejus brachia, ſeu attritu armorum & pondere ſeu ictibus. Vide Veget. cit. lib. 1. cap. 11.

11. *Sæpè diſco, ſæpè trans finem, &c.*] Robore brachiorum contendebant ſeu diſcum ſeu jaculum projiciendo. Duplex eſt autem ea exercitatio, artis altera; altera virium. In priori collineatur ad certum ſcopum. In poſteriori vincebat qui longiſſimè contorſiſſet; & de hac fit hic mentio. Sic Iliad. Ψ. dicitur Ajax diſcum ejaculatus prævalida manu, & omnium metas exſuperaſſe. Et Odyſſ. θ. Ulyſſes diſcum lapideum ultra metas aliorum longè torquet.

Diſco ἀπὸ τοῦ δίσκειν, *jacere*. Orbis erat, ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui medius loro circumnexus in auras totâ vi jaciebatur: à quibuſdam circumrotando: ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

Trans finem jaculo nobilis expedito.] Frequenti nobilitatus victoria, jaculo ſcilicet & diſco: trans aliorum finem, ſeu ſignum, Græcè σῆμα, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ filium dicunt Thetidis, &c.*] Achillem nempe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abſcondiſſe narratur, ne ad bellum Troianum raperetur, eo quod in fatis erat, ſi gloriæ bellicæ operam daret, brevi perimendum. At quia ſine eo capi Troia non potuiſſet, ex Calchantis reſponſo, Ulyſſes detexit Achillem, & abduxit eo, quo norunt omnes, modo, propoſitis ſcilicet armis.

Marinæ.] Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

Funera: ne virilis
Cultus in cædem, & Lycias proriperet catervas.

INTERPRETATIO.

excidium, ne viri habitus pertraheret ipſum ad ſtragem, & contra turmas Lyciorum.

ANNOTATIONES.

16. *In cædem, & Lycias, &c.*] Adverſùs Troianas copias atque exercitus. Lycia *duplex*: altera eſt Troadis regio, ex *Homero* & Strabone; altera eſt Cariæ finitima. Hujus quidem populi Troianis auxilium tulerunt. Ab utrâ vero Troiani denominentur Lycii; arbiter eſto Lector: certè dices, non ab hac, ſed ab illâ. Mecum igitur mirare turbam Interpretum qui ferè omnes hactenus contrarium ſcripſere.

Catervas.] Hic Grammatistæ vulgo monent Catervam militum ſena millia continere, propriamque Aſiorum eſſe, ſicut Phalanx eſt Macedonum, Legio vero Gallorum. Sed quid ad rem? Et quid hoc juvat ad Homeri ſenſum hic expiſcandum, ubi omnia in propatulo ſunt?

AD THALIARCHUM,
ODE IX.

Dum ſævit hyems, voluptati indulgendum.

VIdes, ut alta ſtet nive candidum
Soracte: nec jam ſuſtineant onus
Sylvæ laborantes: geluque
Flumina conſtiterint acuto?
Diſſolve frigus, ligna ſuper foco
Largè reponens, atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,

INTERPRETATIO.

CErnis, ô Thaliarche, quemadmodum Soracte denſis nivibus album rigeſcat: neque ſilvæ fatiſcentes ferre ampliùs queant *pondus: & fluvii acri glacie hæſerint. Arce* verò *tu frigus ligna copioſè congerens ad ignem: & vinum quatuor annorum libe-*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos tetraſtrophos. Duo primi verſus ſunt Dactylici, Alcaïci, Acatalecti: pes primus eſt ſpondeus vel Iambus: ſecundus eſt Iambus ſemper cum cæſurâ: tertius & quartus ſunt dactili.

Vĭdēs | ŭt āl | tă | ſtĕt nĭvĕ | cāndĭdŭm |

Tertius eſt Iambicus Archilochius dimeter hypercatalectus. Pes primus & tertius eſt Iambus vel ſpondeus: ſecundus & quartus ſemper Iambi cum ſyllabâ ſuperſtite.

Sīlvæ | lăbō | rāntēs | gĕlū | que

Quartus eſt Dactylicus Alcaïcus Acatalecticus, (vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus dactylis, & totidem trochæis.

Flūmĭnă | cōnſtĭtĕ | rīnt ă | cūtŏ |

1. *Vides ut alta, &c.*] Hypotypoſis, ſeu deſcriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam ſacer, de quo Virgil. Æneid. 2. & 11.

ſancti cuſtos Soractis Apollo.

Plin. lib. 7. cap. 2. *haud procul urbe Româ in Faliſcorum agro familia ſunt pauca, quæ vocantur Hirpia, quæ ſacrificio annuo, quod fit ad montem Soracten Apollini, ſuper ambuſtam ligni ſtruem ambulantes non aduruntur.* Idem ferè Strabo lib. 5. Dictus exinde mons Divi Silveſtri, quoniam in ejus ſpeluncâ delituit ſanctus ille Pontifex, dum in Chriſtianos ſæviret Maxentius. Hodie *Monte S. Oreſte* vocatur, ab adjacente oppido, in ditione Pontificiâ: recentioribus *Mons ſancti Oedeſti.*

Nec jam ſuſtineant onus ſilvæ laborantes.] Hyperbole, aſperitatem frigoris, & nivium copiam exhibens. Quaſi arborum fatiſcant & incurventur rami ſub pondere nivis & glaciei.

3. *Geluque flumina conſtiterint acuto.*] Quæ nempè fluere ex naturâ poſtulant, hærent jam & ſtant gelu conſtricta. *Acuto.* Seu quod frigus vehemens haud ſecùs pungat ac ferri acies & acumen: ſeu quod acutæ ſint glaciei cruſtæ.

5. *Diſſolve frigus, &c.*] Imitatio verſuum Alcæi, hyeme potandum aſſerentis: apud Athen. lib. 10. cap. 8.

7. *Sabina diota.*] Vaſe in Sabinis fabricari ſolito, quod quidem utrinque anſas habet velut auriculas. *diota,* διώτα. Quadrantal dicunt octo & quadraginta ſextarios capiens. Alii vas non ita magnum hîc intelligunt, ſed potiùs in quo hauriatur vinum è dolio. Perperam

O Taliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cætera: qui ſimul
Stravere ventos æquore fervido
Deprœliantes; nec cupreſſi,
Nec veteres agitantur orni.
Quid ſit futurum cras, fuge quærere: &
Quem ſors dierum cunque dabit, lucro
Appone: nec dulces amores
Sperne puer, neque tu choreas;

INTERPRETATIO.

raliter exhibe. vaſe Sabino. Remitte Diis reliqua: qui ſtatim ac dejecere ventos æſtuante mari luctantes, nec moventur cupreſſi, nec orni vetuſtæ. Cave percontari quid cras eventurum ſit: & quemcumque diem fortuna largietur, quæſtui adjice. Neque vero ſuaves amores tu juvenis contemne, neque choreas, dum à

ANNOTATIONES.

nonnulli ſcribunt *dyota*, quaſi ὦτα δύο ἔχουσα amphora.

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem ſonat quod ſympoſiarchus: θαλείας ἄρχων, *convivio præſidens.*

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca voluptati; cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui ſimul ſtravere ventos, &c.] Hic Stoicum agit Horatius, alibi verò ſæpiùs Epicureum; nempè mortalia hæc & infima Diis eſſe curæ aſſerit, potentiamque & providentiam videtur ſtabilire, exemplo iſto. Cùm primùm illi, inquit, ventos deprœliantes retinent, quieſcunt: cum ſedari tempeſtates volunt, mare ſtatim pacatur atque ſubſidit: adeoque tranquilla ſunt omnia, ut nec orni, nec cupreſſi moveantur. Sic ergo & curabunt ea quæ ad homines ſpectant, adverſa quæque & contraria in melius commutantes.

11. *Cupreſſi.*] Pro qualibet arbore hic ponuntur, ſicut & *orni.* Cato de re ruſticâ cap. 42. & 151. de illis abundè. Plin. lib. 16. cap. 33. *Cupreſſus natu moroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbra quidem gratioſa, materie rara, Diti ſacra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, propter gravem uſtrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Servius ait, ideò cremandis cadaveribus convenire, quia præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, quemadmodum è mortuis nihil ſperatur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ & graciles; ſilveſtres fraxini: montes amant, ex Plinio.

13. *Quid ſit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ ſibi timentis ſollicitudine, ſive ex curioſâ futurorum inveſtigatione per Genethliacos, noli te diſcruciare. Nam Mathematici plus torquent quàm juvant: & hoc Deos oſtendit, qui notitiam hanc ſibi reſervarunt. Phavorinus apud Gellium lib. 14. cap. 1. *aut adverſa prædicunt Genethliaci, aut proſpera. Si proſpera, & fallunt: miſer fies, fruſtrà expectando. Si adverſa, & mentiuntur, miſer fies fruſtra timendo, &c.* Vide Annot. ad Od. 11. ſeq.

14. *Quem ſors dierum cunque, &c.*] Pro lucro habe ſingulos qui tibi conceduntur vitæ dies: ac velut lucrum lucro appone quotquot jam ante conceſſis adduntur. Cùm enim *morti debeamur*, ut ait ad Piſones, quot dies vivimus, & quot *ſors*, ſeu Deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis verò quaſi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. 9. Epiſt. 17. *de lucro jam quadriennium vivimus.*

Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.

15. *Nec dulces amores ſperne puer, &c.*] Dum juvenis es, juveniles exercitationes & oblectationes ne omitte; antequàm veniat ſenectus, quæ his omnibus finem imponit.

Donec virenti canities abeſt
Moroſa. Nunc & campus, & areæ,
Leneſque ſub noctem ſuſurri
Compoſitâ repetantur horâ.
Nunc & latentis proditor intimo
Gratus puellæ riſus ab angulo;
Pignuſque dereptum lacertis,
Aut digito malè pertinaci.

INTERPRETATIO.

te valido procul eſt ſenectus difficilis. Jam & Campum Martium & areas frequenta : *nec non ſecretas ad noctem condictâ horâ confabulationes. Jam quoque revocetur jucundus adoleſcentulæ cachinnus ab angulo ſecreto abſconditam indicans: atque pignus detractum brachiis, vel digito parum tenaci.*

ANNOTATIONES.

18. *Moroſa.*] Cic. de Senectute, n. 64. & ſeq. *moroſi, anxii, iracundi, & difficiles ſenes ſunt. Moroſitas illa tamen excuſationis habet aliquid . . . . contemni ſe putant, deſpici, illudi. Præterea in fragili corpore odioſa omnis offenſio eſt.* Et paulò pòſt: *Quarta reſtat ratio, quæ maximè angere ac ſollicitam habere noſtram ætatem videtur : appropinquatio mortis, quæ certè à ſenectute non poteſt longè abeſſe, &c.*

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari ſolitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. ſuprà.

Areæ] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes deſtinata. *Campus* eſt ampla terræ planities ; *area* verò eſt paulò magis anguſta. Valla. Vitruv. lib. 1. cap. 7.

19 *Leneſque ſub noctem ſuſurri.*] Colloquia clam & ſummiſsâ voce cum amicâ, quæ blanditias & murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc & latentis, &c.*] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus laſcivæ puellæ latebras petunt, & ſe cupiunt tamen intelligi, &c. Virgil Eclog 3.

Malo me Galatea petit laſciva puella;
Et fugit ad ſalices, & ſe cupit antè videri.

Cornelius Gallus:

Erubuit vultus ipſa puella meos.
Et nunc ſubridens latebras fugitiva petebat:
Non tamen effugiens, tota latere volens:
Sed magis ex aliquâ cupiebat parte videri;
Lætior hæc multò, quod malè tecta foret.

23. *Pignuſque dereptum, &c.*] *Pignus,* armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum*, vel ab amatore, vel à puellâ. Poteſt enim intelligi hæc abſtuliſſe quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro : vel ab hac ille, ut referendi, atque iterum conveniendi anſam arripiat.

Dereptum.] Malè quidam, *direptum.* Nam diripere eſt diſcerpere & lacerare; quod hic non convenit. At *deripere* eſt movere & rapere de loco. Virgil. Georgic. 2. v. 242.

Colaque prælorum fumoſis deripe tectis.

Æneid. 1. v. 215.

Tergora deripiunt coſtis.

Cicer. Verr. 4. *Victoriam deripere, & Deam Deæ detrahere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Qui ſimulet retinere velle quod ſibi adimi gaudet, maximè, ut repetendi occaſio detur ruſſumque comeſſandi.

AD MERCVRIVM,

ODE X.

MErcuri facunde, nepos Atlantis,
Qui feros cultus hominum recentum
Voce formaſti catus, & decoræ
More palæſtræ:

INTERPRETATIO.

O Diſerte Mercuri, Atlantis nepos, qui hominum novorum agreſtes mores ſermone finxiſti doctus, & non pulcra palæſtra:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tanti facit Lylius Gyraldus, ut non modò legendum, ſed ediſcendum cenſeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger ſuo more. *In eo Mercurium* celebrat Horatius, ut ſcribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultûs pericula evaſiſſet. Imitatio eſt Alcæi Laudatio petitur à quatuor præcipuè locis: à genere; verſu 1. à rebus inventis; v. 4. 6. 7. à rebus geſtis; v. 2. 13. ab officio & auctoritate; v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quaſi medicurrius, ſeu medius currens dictus eſt, tanquam internuntius Deos inter & homines. Feſtus à mercibus originem trahit, quia negotiationibus præeſt Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurium ſunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Facunde.] Eſt enim Eloquentiæ Deus, & orationis inventor. Hinc & Lyſtrenſes viſo ſigno per Barnabam & Paulum facto; velut Diis ſacrificare voluerunt: atque illum quaſi Jovem reveriti ſunt: hunc verò ſicut Mercurium, *quoniam ipſe erat dux verbi.* Act. Apoſt. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filiâ Atlantis, qui Mauritaniæ Rex, & Aſtrologiæ inventor, inde cœlos humeris ſuſtinere dictus. S. Auguſt. refert tempore quo Moſes natus eſt, floruiſſe Atlantem Aſtrologum, Promethei Phyſici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerit Mercurius ille Triſmegiſtus.

2. *Qui feros cultus, &c.*] Quod Orpheo in epiſt. ad Piſones, verſu 391. hoc idem Mercurio tribuit hic; ſcilicet à victu agreſti homines recens terrâ editos (ut fabulantur) ad cultiorem traduxiſſe facundiæ vi, & orationis ſuavitate. Vide Cic. 1. de orat. & 1. de invent. *Feros cultus.* S. Aug. de Civit. ait, feram nullam immaniorem eſſe homine, ſi ſuis affectibus relinquatur.

3. *Voce formaſti.*] Nempe orationis inventor pariter & Muſices. *Catus*, Vocem hanc Sabinam eſſe, & acutum ſignificare, auctor eſt Varro, 6. de Ling. Lat. Cic. 1. de Legibus: *prudens, &, ut ita dicam, catus.* 1. de Orat. n. 198. *egregiè cordatus homo catus Ælius Sextus.*

Decora more palæſtra.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò ſcribendum fuiſſe, *lege*, non, *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde ſono ſe rythmico offendi, ait. Verùm quot ejuſmodi locutiones Tullius ipſe non ſcripſiſſe modò, ſed amaſſe reperiatur? Poſteà epitheton *decora* velut parum conveniens notat. Atenim palæſtra duplex eſt: rudis altera & ſine arte, quâ ſolent ſe ruſtici exercere, qualitercumque ſe agitando ac decertando. Hanc deſcribis

Te canam magni Jovis & Deorum
Nuncium, curvæque lyræ parentem:

INTERPRETATIO.

Te celebrabo ſummi Jovis aliorumque *Deorum interpretem, atque inventorem citharæ*

ANNOTATIONES.

Virgil. Georgic. 2.

Corporaque agreſti nudant prædura palæſtrâ.

Altera eſt artificioſa, & decora ſanè, quæ partes corporis ſingulas format ad decorem; & decentem actionem præceptis & exercitatione fingit. Tullius de Oratore. *Numerus quamdam veluti palæſtram orationi & extrema lineamenta confert.* Et poſtea: *ut athletas videmus nihil aut vitando, aut petendo vehementer, in quo non motus hic habeat palæſtram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter ad pugnam, idem ad aſpectum etiam ſit venuſtum: ſic oratio nec plagam gravem facit, niſi petitio fuerit apta; nec ſatis tectè declinat impetum, niſi etiam in cedendo quid deceat intelligit.* Quintil. lib. 1. cap. 11. Palæſtricis vacandum cenſet, *quibus geſtus motuſque formantur . . . . ne indocta, ruſticave manus: ne ſtatus indecorus, &c.*

More palæſtræ.] Sunt qui intelligant Mercurium ita recentes homines formaſſe ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari ſolent in Academiâ modò & palæſtrâ. At aliis videtur Horatius reſpexiſſe ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accenſetur palæſtra, græcè πάλη; gymnica exercitatio nimirùm, ſeu luctatio quâ nudi unctique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verò roboris etiam & agilitatis & artis acquirendæ.

5. *Jovis & Deorum nuntium.*] Heſiodo ἀθανάτων κήρυκα, *præconem immortalium:* Orpheo Διὸς ἄγγελον *Jovis nuntium:* Homer. Hym. in Mercur. v. 3.

ἄγγελον ἀθανάτων ἐριούνιον, ὃν τέκε Μαῖα.

Nuntium immortalium perquàm utilem, quem peperit Maia.

Virg. Æn. 4. v. 356.

Interpres Divum Jove miſſus ab alto
celeres mandata per auras
Detulit.

6. *Curvæque lyræ parentem.* Mercurii inventum eſſe lyram conſtat, quam tamen Apollini tribuunt aliquando, quoniam hanc ei conceſſit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga.* Sic autem inventa fertur. Poſt inundationem Nili teſtudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui ſuperſtites erant tenſi, cùm digitis eſſent pulſi ſonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus ſimilitudinem lyram conſtruxit Mercurius, quæ exinde teſtudo vocata eſt. Aliter paulò alii rem afferunt, aiuntque teſtudinem vocatam à teſtâ iſtius animalis: ut mox fuſiùs explicabo.

Lyra.] Lyram cum cytharâ confundunt Grammatici vulgò, ipſeque Euſtathius, qui ait, *chelyn cytharam dictam eſſe, quod teſtudinis teſta jugo addita, fidibuſque tenſa lyram deformabat*: & rurſus: *chelyn id eſt lyram è teſtudinis teſtâ factam.* Quod porrò inter illas diſcrimen, vix ſtatuas: quanquam fuiſſe non eſt dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitiſſe auctor eſt: at Horatius citharam ſeu teſtudinem ſeptem nervis tenſam & inſtructam ſcribit, imitatione Pindari, qui ἑπτάγλωσσον φόρμιγγα, id eſt, ſeptenos edentem ſonos, ait. S. Hieron. ſcribit, *citharam effici in modum litteræ Δ, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis ... bus, tinnuliſque ictibus in diverſis ... concitari.* Hoc autem obſervare licet, ... ci chelyn ſeu teſtudinem & citharam digitis aut pectine pulſari: Seneca: *chelyn plectro verberari*, ait. ... Lucanus:

Seu chelyn digitis, & eburno verbere pulſat.

Callidum, quidquid placuit jocoſo
Condere furto.
Te, boves olim niſi reddidiſſes
Per dolum amotas, puerum minaci
Voce dum terret, viduus pharetrà
Riſit Apollo.
Quin & Atreidas, duce te, ſuperbos

INTERPRETATIO.

incurvæ; nec non ſolertem clam ſurripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cùm verbis minacibus Apollo territurет, niſi vaccas per fraudem abactas reſtitueres; niſi ipſe advertens ſe pharetrâ quoque [illegible]. *Quin etiam Priamus opulentus Troiâ*

ANNOTATIONES.

At lyra pelli dicebatur. idem ibidem.

Nec potuit pepuliſſe lyram.

Ovid. Metamorphoſ. 10. cap. 5.

Te lyra pulſa manu, te carmina noſtra ſonabunt.

Cruquius ita in hunc locum ſcribit. ex *idiomate Italico*, *Alemannico*, Flandrico, *Gallico*, *lyra ſuum adhuc* nomen habet integrum. *Ea nimirum eſt*, quâ mendici vicatim ſtipem quæritare notum eſt: nam & *incurva eſt*, & ἐλλιπτικῆ formam refert propius intuenti. Cithara verò teſtudo vocata à formâ teſtæ ejus animalis, &c.

7. *Callidum quicquid placuit*, &c.] Clam, ingenioſe, jocosè, furandi magiſtrum. Duplex nimirum eſt furti ſpecies, ſeu furandi ars. Una ſeria, improba, injurioſa, legibus vetita: & de hac non eſt mentio. At altera eſt oblectationis, joci, & induſtriæ ludicræ, in quâ excelluit Mercurius. Hinc & Lycurgus ad acuendos furandi ſolertiâ Spartanorum animos, impunita eſſe furta ſanxerat. Philoſtrat. Imagin. lib. 1. furta Mercurii jocoſa vocat ἀδείας κλοπάς. Fulgentius ideo negotiatoribus præeſſe dicit Mercurium, quod illi vix à furto immunes ſint. *Alii* volunt deſignari vim orationis, quæ ſenſim animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præſtigiorum inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempè ſic aſtantium oculos præſtringendi, ut dolum non advertant coram ipſis perpetratum.

8. *Te boves olim*, &c.] Calliditatem Mercurii, & peritiam jocosè furandi probat. hæc autem eſt hiſtoria, ſeu fabula: cum Apollo ob Cyclopas interfectos divinitate aliquandiu privatus eſſet, atque interim Admeti Theſſaliæ Regis armenta paſceret; boves aliquot exerrantes & longius progreſſas abegit Mercurius & occuluit. Ille verò hunc pueri formâ indutum quaſi bubulcum furacem aggreſſus mortem minatur, niſi abacta pecora reſtituat: ac telum protrahere volens, quaſi percuſſurus, vacuam ſenſit pharetram, vel hanc quoque ſibi ſubreptam. Tum denique Apollo Mercurii ſubtilem in furando induſtriam demiratus, riſum tenere non potuit; *iracundiam voluptate ſuperante*; ut ait Philoſtrat. Imagin. lib. 1. ubi fabulam hanc egregiè expreſſit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphoſ. 2. cap. 11. &c. & Annot. infrà ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetrà.*] Infrà lib. 2. Od. 9.

Et foliis viduantur orni.

Virgil. Æneid. 8.

Viduaſſet civibus urbem.

Quem in locum Servius laudat Virgilium tanquam propriè locutum: Horatium verò carpit & vellicat tanquam hic male ſcripſerit *viduum Apollinem*. Sed o puerilem aſtutiam!

13. *Quin & Atreidas*, &c.] Præclarè & benignè à Mercurio facta jam oſtendit. Nimirùm ex Homer. Iliad. ult. Mercurius à Jove miſſus præbet ſe ducem Priamo Hectoris interfecti corpus

Ilio dives Priamus relicto,
Theſſaloſque ignes, & iniqua Troiæ
Caſtra fefellit.
Tu pias lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces

INTERPRETATIO.

diſcedens, ducente te latuit arrogantibus Atridis, excubiis Theſſalorum, & caſtris Troiæ infeſtis. Tu animas bonorum beatis ſedibus collocas: atque aureâ

ANNOTATIONES.

redemptum pergenti: eumque per media hoſtium caſtra ad Achillem uſque ſic deducit, ut nec tentus à quoquam, imò nec viſus fuerit.

Atridas.] Agamemnonem & Menelaum Atrei filios, Græci exercitûs Imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scaliger ſtylum acuit & vibrat, *an dives*, inquit, *ille qui miſerrimus, orbus liberis, regno ſpoliatus, quique adeo mærens potius & inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copioſa ſanè & pretioſa munera ad Achillem delata à Priamo Troiam deſerente; atque, ut eſt ibid. *infinita dona è thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum:* quæ etiam ibi recenſentur; *duodecim lanas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia, item & ſagula: auri vero talenta decem: duos inſuper tripodas ardentes, lebetes quatuor; poculum denique conſpicuum, quod Thraces donarant.*

15. *Theſſaloſque ignes.*] Nocturnas Theſſalorum ſive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoc. Nam & Theſſali Græciæ populi, & ipſe Achilles Theſſalus erat. Homeri Scholiaſtes ad Iliad. 18. *nocturnum ſignum caſtrenſe, ignis; diurnum, fumus:* inquit.

Iniqua Troiæ caſtra fefellit.] Caſtra nempè Græcorum Troiæ hoſtium occultè ingreſſus, & ad uſque tentorium Achillis ſic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo ſenſerit, nemo interceperit, aut prohibuerit. Quâ verò id ratione factum ſit, explicat Homerus, ubi ait: *cum ad turres navium & foſſam veniſſent, cuſtodes quidem è. cœna laborabant: his vero Mercurius ſomnum injecit.*

17. *Tu pias lætis, &c.*] Jam præſtans Mercurii officium & inſignis auctoritas declaratur. Videlicet priſcis illis exiſtimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio ſuſcipi, atque vel ad Campos Elyſios ſeu beatas ſedes perduci, vel ad Inferos. Unde *diſpenſator ac deductor animarum* dictus eſt ille. Quod munus tamen Plutoni aſſignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coërces, &c.*] Caduceo domas, regis, deducis, animas ſpiritales corporeæ molis expertes, adeoque *leves* & agiles; ſeparaſque alias ab aliis pro tuâ auctoritate atque ex officio, ſecundum variam benè vel malè factorum ac meritorum rationem; has quidem ad tartarea ſupplicia, illas autem ad ſedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyſſ. ult. Virgil. Æneid. 4. v. 242.

Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallentes; alias ſub triſtia Tartara mittit:
Dat ſomnos, adimitque; & lumina morte reſignat.

Coërces. Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, quâ ſedantur & coërcentur homines concitati; & inertes è contrario ignavique incitantur.

Virga.] Hanc ab Apolline Mercurius acceperat, conceſſâ viciſſim lyrâ: poſtquam enim boves, ut antè dictum, his furatus eſſet; ita demum convenerunt, eâque lege & conditione venia eſt data Mercurio, ut lyræ inventor Apollo di-

Aureâ turbam, ſuperis Deorum
Gratus & imis.

INTERPRETATIO.

Virgâ catervam exilem ſummoves, ſuperis æquè Numinibus ac inferis gratioſus.

ANNOTATIONES.

teretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, λέγειν quaſi λύτρον dictam eſſe, quòd eâ ſe Mercurius ab *irato* Apolline redemerit. Ergo mirificâ *illâ* inſtructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnantes duos cùm Dracones reperiſſet, hac inter eos projectâ prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellarunt: eique duo circumvoluti ſerpentes additi ſunt. Hygin. lib. 2. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejuſmodi caduceo inſignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò ſerpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes eſſe debet.

AD LEUCONOEN,

ODE XI.

Indulgendum voluptati, omiſſâ futurorum curâ.

Tu ne quæſieris ſcire (nefas) quem mihi, quem tibi
Finem Dii dederint, Leuconoë: nec Babylonios

INTERPRETATIO.

Tu ne cupiveris noſſe (nec enim *licet) quem mihi, quem tibi, Leuconoë, conceſſerint Numina terminum vitæ. Neque experiare Chaldaïcas* [illegible]

ANNOTATIONES.

Ode hæc eſt monocolos. Verſus nempè omnes ſunt Choriambici, Alchaïci, Pentametri, Acataleĉti, conſtantque ſpondeo, tribus Choriambis, & Pyrrichio, vel Iambo. Sic:

Tŭ nĕ | quæsīĕrĭs | ſcīrĕ nĕfās | quēm mĭhĭ quēm | tĭbī |

1. *Tu ne quæſieris.*] Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam verò ob rationem ego neſcio: nec, ut opinor, ipſe ſcivit, qui nullam profert. Horatius Leuconoën Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipſa verò præſentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii ſeparant voces: alii parentheſi includunt utramque. Perinde eſt. Quod ſi cui videtur nimis abſciſſa interpoſitio (nefas): meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores. Terent. *Quid tua (malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) iſta fuit amentia?* 2. de Off. *Quæ te (malum) ratio in iſtam ſpem induxit?*

Quem mihi, quem tibi finem Dii dederint.] Ne ſcire deſidera quod nefas; ne affecta quod ſibi reſervarunt Dii, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. 6. Epiſt. 4. *Equidem mihi omnia propono: nec ullum eſt tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali ſit, quàm in illo ipſo quod timetur, deſino: præſertim cum id impendeat, in quo non modo dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus ſit.* Seneca verò ſic paucis vanas eas ſollicitudines perſtringit: *Quod times aut futurum eſt, aut ſecus. Si ſecus: fruſtrà vexaris. Si venturum eſt; tum ſatis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoë.*] Alii legunt *Leucothoë.* Fictum nomen eſt à Poëta. Ludunt [illegible] qui in etymologiâ nominis iſtius, & quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoë filia Lycambis, quam Archil[illegible] acribus conviciis ad ſuſpendium ad[illegible].

Nec Babylonios tentaris numeros.] [illegible] Mathematicos adi, & conſule, [illegible] crede: ſunt enim fallaces. Quod [illegible] dem probant egregiè tum hiſtori[illegible] ſim, cùm ratio. Vide Cic. 1. & [illegible] Divin. Item de Fato. Item 3. de [illegible] Deor. A. Gell. lib. 14. cap. 1. [illegible] futat eos qui curioſiùs auſcultant G[illegible] thliacis, futura dicturos per artes [illegible] digioſas ſpondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus lib. 17. Math[illegible] cos appellat *genus hominum p*[illegible] *infidum, ſperantibus fallax.* Cic. [illegible] Divin. *contemnamus Babylonios,* [illegible] *Caucaſo ſigna cœli ſervantes nu*[illegible] *motibus ſtellarum curſus perſequuntur.* [illegible] venal. Sat. 6. à verſu 550. ad 590. [illegible] modi ſtudium in mulieribus [illegible] graviter inſectatur.

Tentaris numeros. ut melius, quidquid erit, pati
(Seu plures hyemes, ſeu tribuit Jupiter ultimam;
Quæ nunc oppoſitis debilitat pumicibus mare
Tyrrhenum) ſapias; vina liques, & ſpatio brevi

INTERPRETATIO.

lis: ut ſatius tolerare quodcunque acciderit: ſive multas hyemes Jupiter largiatur; ſive poſtremam det hanc, *quæ modo Etruſcum pelagus frangit ob-jectis rupibus. Sapiens ſis. Vina fundas: ac*

ANNOTATIONES.

Babylonios.] In Babyloniâ templum erat Beli Sideralis Scientiæ inventoris, ex Plin. lib. 6. cap. 26. Babylonii, ſeu Chaldæi Babyloniam incolentes Aſtrologiæ peritiſſimi erant. ex Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell. lib. 1. cap. 9. Q. Curt. lib. 5.

Babylonios numeros.] Certè neceſſaria valdè numerorum cognitio & praxis accurata, ad dimenſionem horoſcopi, aſpectumque ad alia ſidera planetaſque diligenter inquirendum. Hinc Arithmetica *ſæpè uſurpatur* pro Aſtrologiâ (ut vocant) Judiciariâ. *Lactant. Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris eſt tota doctrina, &c.* Auſon.

Tu Cœli numeros, & conſcia ſidera fati
Callebas.

Ut melius quicquid erit pati.] Quanta hic apud Interpretes diſſenſio? Alii jungunt iſta cum voce, *ſapias*; quæ verò intermedia ſunt, parentheſi includunt. Alii ſenſum finiunt voce *pati*; explicantque ſic: cùm melius ſit, vel tanquam melius ſit pati conſtanter quicquid evenerit, quàm animum diſtorquere, anxiè quæ ſint eventura inquirendo. Alii, *ut melius* interpretantur: Quàm, vel quanto melius æquo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.*] Gratis profectò ſe diſcruciant aliqui, ut oſtendant vocem, *hyemes*, priori loco poni pro toto anno: poſteriori verò pro tempeſtate hyemali: quandoquidem ſatis patet, quid velit Horatius.

5. *Quæ nunc oppoſitis, &c.*] Synecd. id eſt, quâ fluctus Tyrrheni maris hyeme, ut fit, procellis agitari ad rupes alliduntur, *debilitantur*, franguntur. Quidam legunt *quo*, & referunt ad vocem, *Jupiter*. Sed vulgata lectio præferenda videtur doctiſſimis.

Pumicibus.] Pumex lapis eſt ſpongioſus, aſper, foramine multiplici pertuſus, cavus, cavernoſus. unde ab Ovid. *multicavus*, à Virgil. Æneid. 5. v. 214. & 12. v. 587. *latebroſus* dicitur. De iſto lapidum genere Plin. lib. 36. cap. 21.

Mare Tyrrhenum.] Thuſcum, Inferum, quod pars eſt maris Mediterranei: id verò nominis ei dedit Tyrrhenus Atyos Lydiæ Regis filius, poſtquam ad vicinas terras cum coloniâ appuliſſet, Tuſciam nempè, ibique ſedem fixiſſet.

6. *Sapias.*] Explicant nonnulli: ſi ſapias, ſcilicet utere vitâ, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. Priſcian. lib. 18. cap. 5.

Vina liques.] Vel ſimpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potiùs, hilaritatis causâ ſatage ut pares tibi vina ſacco percolata, defæcata, dulcia ſic effecta, adeoque naturæ & palato muliebri accommodatiora. Veteres nempè muſtum priuſquam ferbuiſſet, per ſaccum toties colabant, ut defæcaretur: atque ſic ademptâ, quæ vini vim alit augetque, fæce, liquidius, imbecillius, ac lenius, dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur Theophraſt. lib. 6. cap. 24. ἐκτετμημένον, *caſtratum*, quod nempe ſparteis eſt ſaccis colatum. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 26. *Eunuchum & effeminatum* ex Plutarcho mox citando, *quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genuinum relinquit calorem: mollius autem facit ad gulæ curioſitatem: hoc veluti ſophiſmate invento & excogitato, ut perdendo nati*

Spem longam reſeces: dum loquimur, fugerit invida
Ætas: carpe diem, quam minimum credula poſtero.

INTERPRETATIO.

limite anguſto ſpem longam reſcindas. En *dum fabulamur, ævum præterit invidum.* Ergo *diem* hodiernam, *ſequenti minimè confiſa, arripe.*

ANNOTATIONES.

vino plurimum valeant ingurgitare. Plin. lib. 14. cap. 22. *ut plus capiamus vini, ſacco frangimus vires: & alia irritamenta excogitantur.* lib. 19. cap. 4. *Ferendum ſane fuerit . . . . . . inveterari vina, ſacciſque caſtrari;* al. *caſtigari.* lib. 23. cap. 1. *utiliſſimum vinum omnibus ſacco viribus fractis.* Plutarch. Sympoſ. ſive Convival. quæſt. lib. 6. Problem. 7. ait, *exoleſcere vinum, cùm tam crebro diffunditur, eſſeque ad bibacitatem commentum ejuſmodi percolationem: detrahi vino firmitatem relicto blandimento, vi illâ quæ mentem ſollicitat & infeſtat ejectâ & excluſa; ipſum verò jucundius effici: neque ſicut à ferro acumine decuſſo; ſed potius velut rubigine & ſordibus deterſis. Quippe defæcatio illa vini vim quæ caput tentat, detrahit atque ad ſtatum redigit mitem & ſalubrem.*

Spatio brevi ſpem longam reſeces.] Quanto brevius eſt vitæ noſtræ ſpatium, tanto reſecandæ ſpes longæ: minus expectandum, minùs fidendum futuro; neque adeò differendum carpere præſentes lætandi occaſiones. Ode 4. ſuprà:

Vita ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam.

7. *Dum loquimur, fugerit invida ætas.*] Leguntalii, *diffugit. Invida ætas.* Dum enim ſic elabitur & nos quaſi fugit, nobis videtur invidere uſuram præſentis temporis. Juvenal. Sat. 9. v. 126.

feſtinat enim decurrere velox
Floſculus anguſtæ, miſeræque breviſſima vitæ
Portio: dum bibimus, dum ſerta, unguenta, puellas
Poſcimus, obrepit non intellecta ſenectus.

Perſ. Sat. 5.

Vive memor lethi: fugit hora.
Hoc quod loquor inde eſt.

8. *Carpe diem.*] Utere præſenti tempore, in diem vive, fruere deliciis & voluptatibus, dum licet & dum vita ſtat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgò, quæ quidem frequens paſſim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi ſic impii loquuntur: *fruamur bonis quæ ſunt, tanquam in juventute celeriter: pretioſo vino & unguentis nos impleamus: non prætereat nos flos temporis: coronemus roſis, antequam marceſcant.* Martial.

fugitivaque gaudia [illegible]

Perſ. mox cit. loco.

carpamus dulcia.

Multò verò ſapientiùs Seneca ad L[illegible] Epiſt. 62. *Id ago, ut mihi inſtar [illegible] vita ſit dies quiſque. Nec mehercule [illegible] quam ultimum rapio: ſed illum ſic a[illegible] tanquam eſſe vel ultimus poſſit. [illegible] ſenectutem curavi, ut benè viverem [illegible] ſenectute, ut benè morerer: benè [illegible] mori, eſt libenter mori.*

AD AUGUSTUM,

ODE XII.

Deos & heroas primùm, dein Auguſtum laudat.

QUem virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ ſumes celebrare, Clio?
Quem Deum? Cujus recinet jocoſa
Nomen imago,

INTERPRETATIO.

O Clio, quem virum aut heroëm, quem Deum ſuſcipies laudare citharâ, vel acutâ fiſtulâ? Cujus laudes reſonabit ſimilitudo ludicra.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſupra Ode. 2.

1. *Quem virum.*] Plena eſt artis & elegantiarum hæc Ode: artis quidem eò plus habet, quò apparet minus. Elegantias autem, lepores ac veneres affatim agglomerat. *Figuris* lucet, varietate diſtinguitur, *rerum atque verborum* copiâ & pulcritudine *dives eſt*: *mirâ inſuper* ſuavitate conditur. *Fingit Horatius* œſtro ſe correptum poëtico, dignum ardori huic divino argumentum quærere. Hinc Auguſti grave texit elogium ex conglobatâ veluti artificioſâ comparatione. Quamquam enim Diis, Semideis, ac viris illuſtribus ſuas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eò tandem, ut Auguſtum quaſi Jovem alterum conſtituat. Simile adulationis genus in eumdem Auguſtum habet Virgilius Georgic. initio, & in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. 51. afferunt; nimirum poſt Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuiſſe, ut in Hymnis ſolemnibus Auguſti mentio fieret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Eſt igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus feſtis ac profeſtis cani ſolebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teſte Horatio lib. 4. Ode 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo*, uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm deſcenſus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ, vel acri tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungere amabant veteres, illâ dulciori ſonum hujus acriorem benè temperante. Alii ſic explicant: carmine Lyrico, ſuavi & moderato, Diis ac heroibus canendis idoneo: vel Epico graviori, ſublimiorique, bellicis virorum nobilium facinoribus referendis accommodato. Vide Epiſt. ad Piſones v. 73. & 83.

2. *Clio.*] Hanc è Muſis aptè invocat, quippe quæ præſit laudationi virorum illuſtrium; quibus & celebritatem nominis & immortalitatem conferre dicitur. *κλείω, laudo, celebrem reddo*: κλέος & κλεῖος, *fama nominis ſplendor*. Virgil. de Muſis:

Clio geſta canens tranſactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocoſa nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ eſt vocis imitatio, adeoque imago dicta quaſi imitago. Vide infrà, Ode 20. eamdem locutionem, ibi fuſiùs explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, legens: *vetuſta nomen imago*: quo enimverò ſenſu? Quâ autem ratione fiat Echo, ſic Plinius exponit lib. 2. cap. 44. *Mu-*

Aut in umbroſis Heliconis oris,
Aut ſuper Pindo, gelidove in Hæmo?
Unde vocalem temerè inſecutæ
Orphea ſylvæ,
Arte maternâ rapidos morantem
Fluminum lapſus, celereſque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.
Quid prius dicam ſolitis parentis
Laudibus; qui res hominum, ac Deorum,
Qui mare & terras, variiſque mundum
Temperat horis?
Unde nil majus generatur ipſo;
Nec viget quicquam ſimile, aut ſecundum:

INTERPRETATIO.

ſeu in regione umbriferâ Heliconis, ſeu in Pindo, ſeu in Hæmo frigido. Hinc ſilvæ ſecutæ ſunt canentem Orpheum, matris arte retardantem præcipites fluviorum curſus, veloceſque ventos, atque ſuavem auritas quercus trahere chordis ſonantibus. Quid verò antè canam, quàm *præconia conſueta patris, qui res mortalium & immortalium, qui mare terraſque & orbem diverſis temporibus moderatur? Quare nihil ipſo majus oritur:* imò *neque par quidpiam vel pro-*

ANNOTATIONES.

tium flexus, crebrique vertices, & confluens cubito, aut anfracta in humeros juga, vallium ſinus concavi, ſcindunt inæqualiter inde reſultantem aëra: quæ cauſa etiam voces multis in locis reciprocas facit.

5. *Umbroſis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Muſiſque ſacros nominat: Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ: Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum ſilvæ ſecutæ ſunt dulcedine cantûs velut animatæ, *temerè*, id eſt, facilè & ſine cunctatione: vel confusè, per devia & invia. Nota lippis & tonſoribus fabula. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 391. *Vocalem*, id eſt, canorum, vel voce pariter & lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ*] Muſicâ, & ſuavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum & auritas, &c.*] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud ſecus ac ſi auritæ & animatæ fuiſſent illæ.

13. *Quid priùs dicam ſolitis parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum*: hoc ſenſu. Quid priùs dicam quam eas Jovis laudes, quas majores noſtri ſolent dicere. Alii melius, *parentis*, id eſt, quid prius aut potius referam, quàm notas omnibus ac paſſim celebrari ſolitas laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æquè Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variiſque mundum temperat horis.*] Variis tempeſtatibus, vere, æſtate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur; à quo Jove utpote optimo maximo nihil ipſo majus gignitur. Alii, *unde*, id eſt, quapropter.

18. *Simile aut ſecundum*] Par & proximè accedens: æquè magnum ac potens.

Proximos illi tamen occupavit
Pallas honores,
Prœliis audax, neque te ſilebo;
Liber, & ſævis inimica virgo
Belluis: nec te metuende certâ,
Phœbe, ſagittâ.
Dicam & Alciden pueroſque Ledæ;
Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem: quorum ſimul alba nautis
Stella refulſit,
Defluit ſaxis agitatus humor;

INTERPRETATIO.

ximum valet. Attamen Pallas obtinuit ſequentem gradum. Nec tacebo te, Bacche, certaminibus ſtrenue: neque te, virgo feris crudelibus infeſta: neque te, Apollo, telis ineluctabilibus formidande. Canam etiam Herculem, nec non filios Ledæ, alterum equo, alterum pugnis illuſtrem, quorum ſidus candidum ubi primùm nautis illuxit, ſtatim concitata unda ſcopulis decidit, quorſùmque

ANNOTATIONES.

19. *Proximos tamen, &c.*] Non. Marcell. *proximum dicebant veteres non ſolum adhærens & adjunctum: verum etiam longe remotum, ſi tamen inter duo diſtantia nihil medium extitiſſet.*
Virgil. Æneid. 5.
Proximus huic, longo, ſed proximus intervallo
Inſequitur Salius.
Tull. in Bruto: *Lat. Philippus Antonio proximus accedebat, ſed longo tamen intervallo proximus.*
Pallas honores occupat Jovi proximos; quippe nata illius cerebro. Alii volunt ſpectari ab Horatio, quod in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, ſiniſtra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni ſoleat. Varro 4. de Ling. Lat.

21. *Prœliis audax neque te ſilebo Liber.*] Quod curis liberet animum Bacchus Liber dictus: vel quòd devictis hoſtibus ſe ſuoſque aſſereret in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac prœliis vide Diod. Sicul. lib. 5. &c. item infrà lib. 2. Od. 19.

22. *Et ſævis inimica virgo belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac ſylvarum Dea, arcu & ſagittis feras ſectari aſſueta.

23. *Nec te metuende certa, Phœbe, ſagittâ.*] Arcu enim & ſagittis valere, præſertim ob Nioben cum filiis interfectam, ſemper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quaſi φῶς βίου, *lux vitæ.*

25. *Alciden.*] Hercules ita dictus, ſive quòd eſſet Alcæi nepos; ſive ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore.

Pueroſque Ledæ.] Caſtorem, & Pollucem, alium equeſtri, alium pedeſtri inclytum pugnâ. Ovid. Faſt. 5.
Tyndaridæ fratres; hic eques, ille pugil.

27. *Quorum ſimul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioſcuros. Et ſuprà Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *lucida ſidera.* Ajunt nempè Aſtrologi propitias ac ſalutares eſſe ſtellas geminas, non ita verò ſolitarias.

29. *Defluit ſaxis agitatus humor.*] Unda ſpumans jactata in ſcopulos & in altum ſublata defluit, cùm primùm faventibus Caſtore & Polluce tempeſtas ſedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta & ſaxis adhærens tum reſolvitur ac fluit, cùm oriuntur Caſtor & Pollux, vere nimirùm, & aſcendente Geminorum ſidere. Quidam interpretantur, *defluit*, fluere & agitari deſinit aqua maris, ante in rupes illiſa per impulſionem ventorum, & concitationem fluctuum.

Concidunt venti, fugiuntque nubes,
Et minax (quod ſic voluere) ponto
Unda recumbit.
Romulum poſt hos priùs, an quietum
Pompilì regnum memorem, an ſuperbos
Tarquinì faſces, dubito, an Catonis
Nobile lethum.
Regulum, & Scauros, animæque magnæ

INTERPRETATIO.

venti, nubila evaneſcunt, & maris irati ſubſidunt fluctus, quoniam ita juſſere. Poſt iſtos quem *potiſſimùm referam ambigo; Romulumne, an tranquillum Numæ Imperium, an Tarquinii regnum potens, an mortem Catonis glorioſam?* Certè *Regulum & Scauros, &*

ANNOTATIONES.

31. *Quod ſic voluere.*] Pro ſua poteſtate, atque benigno favore in navigantes ſic juſſere placari omnia ante naufragium minitantia. Legunt alii *Dii voluere*, nempè Caſtor & Pollux: quibus cùm placuit, redit ſerenitas, & maris agitatio planè ceſſat.

33. *Romulum poſt hos.*] Poſt Deos ac Semideos, Romæ Romanique Imperii conditorem in primis celebrare eſt æquum.

Quietum Pompilì regnum.] Numam deinde laudat ſecundum Romanorum Regem, qui mitigandum ferocem populum armorum deſuetudine ratus, Jani templum clauſit, novamque civitatem vi & armis conditam, jure ac legibus, moribuſque de integro condere aggreſſus, quieta fecit omnia, & Rempublicam religione juſtitiâque firmavit. Tit. Liv. lib. 1. cap. 18. & ſeq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinì faſces.*] Ambitioſam dominationem Tarquinii non Superbi (is enim indignus Hymno celebrari) ſed Priſci, qui bello ſtrenuus Imperium Romanum devictis finitimis populis auxit; circo, ludis, faſcibus aliiſque inſignibus decoravit. Flor. lib. 1. cap. 5. Tit. Liv. lib. 1. cap. 35. *Tarquinium Priſcum virum cætera egregium ſecuta quam in petendo habuerat, etiam regnantem ambitio eſt.* Quidam non abſurdè intelligunt Junium Brutum, qui faſces Tarquiniis pulſis ereptos ſplendidè geſtavit ac tenuit. Virg. Æneid. 6.

Vis & Tarquinios Reges, animamque ſuperbam
Ultoris Bruti, faſceſque videre receptos.

35. *Catonis nobile lethum.*] De eo Cæſar dixiſſe fertur: *Invideo morti tuæ, Cato: nam & tu gloria mea invidiſti.* Nimirum ille ad Uticam obſeſſus, Pompeianas partes aſpiciens victas propriâ manu ſe peremit, poſtquam bis legiſſet Platonis librum de animâ, inquiunt: ac, *ne Tyrannum videret*, ut ait Cicero Offic. 1. Vide Appian. Plutarch. Dion. &c. S. Aug. de Civ. lib. 19. cap. 8. mortem Catonis indignam laude aſſerit, ut qui Cæſarianæ de Pompeio victoriæ impatientiâ, violentas ſibi manus intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus poſteà fusè laudatur, lib. 3. Od. 5. Vide & Cic. 1. & 3. de Offic. & in Piſonem ſic habet: *nec mihi ille M. Regulus, quem Carthaginenſes reſectis palpebris illigatum in machinâ vigilando necaverunt, ſupplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia conſulari dignitate illuſtris, & clara virtus extitit in adminiſtrandâ Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q. Vario Hiſpano accuſatus eſt, quod Socios ad arma concitaſſet. Ita ſe verò ille conſtantiâ plenus & gravitate defendiſſe fertur: Q. Varius Hi-

Prodigum Paulum, ſuperante Pœno,
Gratus inſigni referam Camœnâ,
Fabriciumque.
Hunc, & incomptis Curium capillis

INTERPRETATIO.

Paulum generoſæ vitæ liberalem, victore Carthaginenſi; quin & Fabricium beneficii memor *celebrabo verſibus magnificis. Hunc & Curium incomptis crinibus*

ANNOTATIONES.

ſpiamus M. Scaurum Principem Senatûs ait egit Socios ad arma concitaſſe: M. Scaurus Princeps Senatûs negat: teſtis nemo: Utri vos, Quirites, credere debetis. Quibus quidem auditis abſolutus eſt. Vide Valer. Maxim. lib. 3. cap. 7. n. 8. Plin. lib. 36. cap. 15. &c.

Animæque magnæ prodigum Paulum.] L. Æmilium Paulum, qui nullum periculi genus pro Republicâ detrectavit: & ſi non habuiſſet Collegam Terentium Varronem, *aut plus certaminis cum ipſo ſuo Collegâ, quàm cum Annibale*, (ut ait Q. Fab. Maximus apud *Liv. lib.* 22. cap. 39.) non majori quidem animo, at certè majori felicitate, melioriqué exitu ad Cannas pugnaſſet. Verùm, ut eſt apud eumdem Liv. eod. lib. cap. 43. *ad nobilitandas clade Rom. Cannas urgente fato profecti, ... dum altercationibus magis, quàm conſiliis tempus teritur*, miſerè ibidem cæſi, fuſi, fugatique ſunt: atque Paulus *unus inſons* tam horrendæ *cladis* interiit, ut rectè teſtatus Cn. Lentulus, cit. mox lib. cap. 49.

38. *Superante Pœno.*] Annibal certè nuſquam magis inſigni de Romanis victoriâ exultare potuit: nam plus quadraginta Romanorum millia, præter Socios, octoginta Senatores, aliique viri graves benè multi interciderant. Vide cætera apud Livium loco cit. &c.

40. *Fabriciumque.*] Hic contrà Pyrrhum Regem miſſus, cùm nec ab ipſo priùs, quartâ regni parte promiſsâ, ſollicitari potuiſſet; nec Pyrrhi Medicum veneno regem tollere ſpondentem audire voluiſſet, imò perfidum illum catenis vinctum ad ſuum dominum remiſiſſet: juſtam hanc ab Rege mirabundo laudem promeruit: *Ille eſt Fabricius, qui difficiliùs ab honeſtate, quàm Sol à ſuo curſu averti poſſit.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho: Cic. 3. de Offic. Gell. lib. 1. cap. 14. vide & ſeq. Annot.

41. *Hunc & incomptis Curium capillis, &c.*] Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus ſummis viris cum Horatio venerare, lector, in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enimverò *ſæva paupertas*, id eſt, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris, *fundulus*, ſeu pauca agri jugera ſibi ab *avis* relicta, *cum lare apto*, id eſt, pariter modico, *bello utiles* fecit. Nimirùm victu aſpero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Reipublicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam ſuæ quàm publicæ utilitati ſtudentes: unde & ſummam laudem conſecuti ſunt.

Hunc.] Nempè C. Fabricium Luſcinum, ter Conſulem; de quo ante: & Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Is *honoribus & auctoritate omni cive temporibus ſuis major; cenſu vero par unicuique pauperrimo; decem æris & quinque pondo argenti, ſervoſque totidem ſibi miſſos à Samnitibus, quos univerſos in clientelâ habebat, in Samnium remiſit; continentia ſua beneficio ſine pecuniâ prædives; ſine uſu familiæ abundè comitatus; quia locupletem illum faciebat non multa poſſidere; ſed modica deſiderare. Ergo domus ejus, ut ære & mancipiis vacua; ita gloriâ ex his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide & ejuſdem Valer. lib. 2. cap. 9.

Utilem bello tulit, & Camillum
Sæva paupertas, & avitus apto
Cum lare fundus.
Creſcit occulto velut arbor ævo
Fama Marcelli. Micat inter omnes

INTERPRETATIO.

bello idoneum pariter *& Camillum produxit inopia durior, & patrius agellus cum domo conveniente. Marcelli* porrò *nomen augeſcit ſicut arbor ſecreto temporis* progreſſu. *At cæteros inter ſplen-*

ANNOTATIONES.

Curium.] *Curius Dentatus exactiſſima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectiſſima ſpecimen, Samnitium legatis agreſti ſe ſcamno aſſidentem foco, atque ligneo catillo cœnantem (quales epulas apparatus indicio eſt) ſpectandum præbuit. Ille eorum divitias contemſit: paupertatem ejus Samnites mirati ſunt.* Offerentibus aurum reſpondit: *malle ſe locupletibus imperare, quàm ipſum fieri locupletem: & Curium nec acie vinci, nec pecuniâ corrumpi poſſe. &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. Vide & Aurelium Victorem de Viris Illuſtribus: Cic. de Senectute, &c.

Incomtis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano quidem lib. 9. cap. 3. *intonſis capillis:* ſcilicet priſcis temporibus nondum erant Romæ tonſores: & cultum negligebant maximè bellatores viri. Hoc quidem perinde ſignificatur per vocem *incòmtis:* ſed non illud; quod ſanè ab Horatio ſpectari oportuit: ſic Ovid. Faſt. 2.

Hoc apud intonſos nomen habebat avos.

Et Faſt. 4 de Numâ:

Bis caput intonſum fontanâ ſpargitur undâ.

Codices tamen ferè omnes habent: *incomtis Curium Capillis:* unde ab eâ lectione temerè diſcedendum non fuit.

42. *Camillum.*] M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit, de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam ſtrenuè pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ ſemper utilis vixit: hinc pater patriæ, alter Romulus ac urbis conditor meritus appellari. Vide Liv. lib. 5. &c.

45. *Creſcit occulto velut arbor ævo fama Marcelli.*] Sicut arbor ſenſim ac nemine advertente creſcit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progreſſu menſium & annorum, ita Marcelli fama in dies augetur ac celebrior evadit. Eraſmus hunc locum ſic illuſtrat: *ſolent præcocia ſubitò flacceſcere: ſed quod paullatim accreſcit, durabile eſt. Unde Horatius Marcelli famam velut cum tore arborem ſurgentem celebrat.*

46. *Marcelli.*] Quis ille, non planè conſtat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Auguſti ſororis filium, cui in Imperii ſucceſſorem adoptato ſuam ille filiam deſponderat Juliam. De eo Virgil. Æneid. 6. v. 861. & ſeq. & Seneca ad Marciam cap. 2. Verùm cùm is admodum juvenis, ſolâ indole præclarâ nobilitatus obierit, quo pacto ejus fama creſcere in dies ab Horatio dicatur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Conſulem, qui Gallos Germanoſque debellavit, ipſumque Annibalem invictum anteà vinci poſſe docuit; atque ab eo demum circumventus ac cæſus etiam coli & obſervari meruit poſt mortem. Nam & honorificè cremandum Annibal curavit, ejuſque cineres urnâ argenteâ incluſos & coronâ aureâ decoratos ad ejus filium miſit. Plutarch. Tit. Liv. lib. 23. & ſeq. Virgil. Æneid. 6. v. 855.

Micat inter omnes Julium ſidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita ſcribit: *In Deorum numerum relatus eſt, non ore modo decernentium, ſed & perſuaſione vulgi. Si quidem ludis, quos primo conſecratos ei heres Auguſtus edebat, ſtella crinita per ſeptem dies continuos fulſit, exoriens circa undecimam horam: credi-*

Julium ſidus, velut inter ignes
Luna minores.
Gentis humanæ pater atque cuſtos,
Orte Saturno, tibi cura magni
Cæſaris fatis data: tu ſecundo
Cæſare regnes.
Ille ſeu Parthos Latió imminentes
Egerit juſto domitos triumpho,
Sive ſubjectos Orientis oris
Seras & Indos:

INTERPRETATIO.

let aſtrum Julii, ut Luna inter minores ſtellas. O fili Saturni Jupiter, *humani generis auctor & conſervator, commiſſa* tibi eſt à *fatis ſummi Cæſaris tutela:* ergo tu regna primus: *Cæſar autem ſit à te ſecundus. Sive is Parthos Italiæ bellum inferentes legitimè victoria fractos ſubegerit; ſive Seras Indoſque in Orientali plagâ domuerit.*

ANNOTATIONES.

tamque eſt animam eſſe Cæſaris in cœlum recepti: & hac de cauſa ſimulacro ejus in vertice additur ſtella. Idem refertur in Epiſtolis Auguſti.
Virgil. Eclog. 9.
Ecce Dionæi proceſſit Cæſaris aſtrum.
Vide & Plutarch. Dion. lib. 45. Senec. Quæſt. Natural. lib. 7. cap. 17. Plin. lib. 2. cap. 5. ubi Auguſti ipſius de crinito illo ſidere teſtimonium refert. Porrò cometes ille Chriſti Servatoris noſtri natalem prænuntiaſſe multò meliùs creditur.

49. *Gentis humanæ pater, &c.*] Præclarè ad Auguſtum, quò totus tendebat, laudandum venit tandem, per apoſtrophen ad Jovem, cui diviſum cum ipſo Imperium aſſerit.

50. *Tibi cura magni Cæſaris fatis data.*] Duo nempè veteribus credita: primùm, Reges, Imperatores, Principes in tutelâ eſſe Jovis: alterum, fato ſic omnia decerni, gubernari, ſubeſſe, ut ipſi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu ſecundo Cæſare regnes.*] Tu quidem ita ſupremum rerum omnium dominium habe, ô Jupiter; ut Auguſtus ſit à te ſecundus.

53. *Ille ſeu Parthos, &c.*] Sueton. Auguſt. cap. 21. *Parthi quoque & Armeniam vindicanti facilè ceſſerunt: & ſigna militaria quæ M. Craſſo & M. Antonio ademerant, repoſcenti reddiderunt, obſideſque inſuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, nonniſi ab ipſo electum comprobaverunt.* Vide & infrà Od. 19. v 12. Annot. Quoniam verò Parthos anteà victoriis feroces, Romaniſque etiam terribiles jam eò deduxerat Auguſti fama, ut ultrò virtuti Romanæ obſervantiam deferrent, hinc benè ominatur Horatius, juſto eos triumpho aliquando profligandos.

55. *Sive ſubjectos Orientis oris Seras & Indos.*] Sive ille remotiſſimas nationes ſubegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teſte Diodoro Siculo, ſolus triumphavit Bacchus.

56. *Seras.*] Seres interioris Æthiopiæ ſunt populi: ſunt etiam ex Oroſio citerioris Indiæ: ſunt & alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*, Metropolis autem Sera, ſerico opere celebres: de quibus Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. 6. cap. 17. *Primi ſunt hominum qui noſcantur Seres lanificio ſilvarum nobiles, perfuſam aquâ depectentes frondium canitiem.* Ammian. Marcellin. Se-

Te minor latum reget æquus orbem;
Tu gravi curru quaties Olympum,
Tu parum caſtis inimica mittes
Fulmina lucis.

INTERPRETATIO.

Te quidem inferior juſtè gubernabit ille hunc *orbem amplum : tu* verò *tremendo curru Cœlum concuties : tu infeſta in contaminatos lucos tonitrua vibrabis.*

ANNOTATIONES.

res, inquit, *armorum expertes . . . . . . nulli finitimorum moleſti . . . . Cœli apud eos jucunda ſalubriſque temperies; aëris facies munda, ventorum commodiſſimus flatus, & abundè ſilva ſublucida, à quibus arborum fœtus aquarum aſperginibus crebris, velut quædam vellera molientes, ex lanugine & liquore mixtam ſubtilitatem teneriimam pectunt, nenteſque ſubtegmina conficiunt ſericum ad uſum antehac nobilium, nunc etiam infimorum ſine ullâ diſcretione proficiens. Ipſi præter cæteros frugaliſſimi, pacatioris vitæ cultores, &c.*

Indos.] Horum regio India Aſiæ eſt ad ortum ampliſſima ab Indo fluvio dicta : Gange fluvio item rigatur, & ſcinditur media : ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occaſu Perſiam, ab Auſtro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem & Indum fluvios, continetur hodie Imperium magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta ſeptem ſatis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem, &c.*] Senſus eſt : Auguſtus autem ô Jupiter, ſic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut ſe gerat ſemper minorem te, ſicut decet & æquum eſt. Et quanquam laudibus omnium jam effertur; *& virtutis moderationiſque famâ Indos etiam ac Scythas, auditu modo cognitos, pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam*; (ex Sueton. Octav. cap. 21.) quanquam Parthos etiam nominis ſui ſplendore ſimiliter perculit, eorumque ferociam ſine armis fregit : attamen ille ſeu novis in dies triumphis augeatur, ſeu tot populos ſibi ſubjectos cernat, nunquam tamen animos ultrà quàm fas eſt, ſuperbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. 1.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono.

Legunt alii *lætum*, nimirùm ob *æquitatem* Auguſti, qui jus ſummâ lenitate pariter ac diligentiâ dixiſſe ſcribitur Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum.*] Tu in Cœlo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cùm fueris ad juſtam provocatus iram, vibrabis. Nempè vulgus opinabatur è *curru* Jovis *cœlum quatiente* formari tonitrua, & *mitti fulmina*.

59. *Tu parum caſtis, &c.*] Quoniam luci Diis ſacri habebantur, hinc ſi aliquo ſcelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati eſſent, Jovis excitari credebant furorem, & ſacrilegium vindicari, miſſo fulmine. Unde & ſatagebant expiare locum, & cæſis hoſtiis Numinis iram placare.

AD LYDIAM.

ODE XIII.

Zelotypum ſe pingit Horatius, ac rivalem ſuum vellicat.

CUm tu, Lydia, Telephi
Cervicem roſeam, & cerea Telephi
Laudas brachia, væ, meum
Fervens difficili bile tumet jecur.
Tunc nec mens mihi, nec color

INTERPRETATIO.

O Lydia, quando tu collaudas collum rubicundulum Telephi, & molles lacertos Telephi, væ, meum hepar turgeſcit acri cholerâ inflammatum. Tum neque animus mihi, neque color

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos, ut tertia ſuprà, Sic te Diva, &c.

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi*. Nam & qui amant, nunquam ſatis id loquuntur quod amant: & zelotypo illud idem eſt intollerabile. Lydia cervicem roſeam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quod rivalem ſuum in ore frequentiùs habeat. Unde, cùm præſentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione ſe conſolatur.

2. *Cervicem roſeam.*] Pulcram inſtar roſæ, & fragrantem: vel roſei coloris. Scaliger hic Horatium graviter reprehendit, & *lacteam* dici oportuiſſe contendit, non *roſeam*. Verùm quidni adoleſcens amore fervidus roſeâ cervice & rubicundulâ celebretur? Virgil. Æneid. 1.

roſea cervice refulſit.

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortaſſe etiam candida, politula, nitida, pura, puta, formoſa inſtar imaginum cerearum, quæ ſine oſſibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcell. in voce, *putus*.

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant *ne*, *vai*, id eſt, *certe*, *hercle*.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumeſcit fellis receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in ſplene riſus, in corde ſapientia propriè reſident. At Horatius modò libidinem in jecore ſtatuit, ut lib. 4. Od. 1.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Aliàs iracundiam, ut hic: pariter & Juvenalis Sat. 1. v. 45.

Quid referam quantâ ſiccum jecur ardeat irâ?

Secuti videntur Archilochum, χολὴν οὐκ ἔχεις ἐφ᾽ ἥπατι. *bilem non habes in hepate.* Apud Athen. lib. 3. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis ſe perturbationibus agitari indicat, pudore, timore, irâ. Opportunè Macrob. lib. 7. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honeſto pudore dignum, imum petendo penetrat ſanguinem, quo commoto atque diffuſo cutis tingitur, indeque naſcitur rubor . . . . gaudium extrinſecùs contingit. Ad hoc animoſo natura occurſu feſtinat, quam ſanguis comitando, quaſi alacritate in-*

Certa ſede manet: humor & in genas
Furtim labitur, arguens
Quàm lentis penitùs macerer ignibus.
Uror, ſeu tibi candidos
Turpârunt humeros immodicæ mero
Rixæ; ſive puer furens
Impreſſit memorem dente labris notam.
Non, ſi me ſatis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oſcula, quæ Venus
Quintâ parte ſui nectaris imbuit.

INTERPRETATIO.

ſtatu firmo conſtat. Tum etiam lacryma clàm decidunt in malas, patefacientes quantum intus abſumar flammis ſecretis. Efferveſco, ſive jurgia ex vino immoderata deformarunt albas tibi ſcapulas: ſive juvenis inſaniens memorem cicatricem labellis tuis dente inuſſit. O ſi mihi ſat auſcultes, ne expecta conſtantem eum fore qui *immaniter vulnerat baſia ſuaviſſima, quibus induſit Venus quintum ſua dulcedinis gradum.*

ANNOTATIONES.

tegritatis ſua competem tingit cutem; & inde ſimilis color naſcitur. Contrà, qui metuunt, palleſcunt. Natura enim, cum quid de extrinſecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, ſicut nos quoque cum timemus latebras quærimus. Sic natura tota deſcendens, ut lateat, trahit ſecum ſanguinem. Hoc verò demerſo, humor dilutior cuti remanet, & inde palleſcit, &c.

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidunt lacrymæ, propter vim indignationis & zelotypiæ. Hanc deſcribit Tullius Tuſcul. 4. n. 28. *ægritudinem ex eo quod alter potiatur eo, quod ipſe concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *concremer.*

9. *Uror ſeu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficior, cum video te mihi adamatam vexari crudeliter, atque ictibus laniari ab juvene temulento, & poſt epotum vinum petulco, ſine modo laſcivienti, ruſticè jurganti, imò durè ac barbarè te molliculam tractanti. Horatius nempè ut Lydiam demereatur, ſuum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus perſentiat, illumque opponit ſævæ rivalis libidini, quæ, ut ſe expleat, amicæ haud parcit: ſicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc & malignè interpretatur comeſſationes illas, nec non morſiunculas amatorias; ac velut diras plagas truceſque ac belluinos morſus traducit, ut Lydiam à Telepho quacumque ratione abſtrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrænatâ & impotenti abreptus libidine, ac propè furioſus momordit labia tua, ad relinquendam qualemcunque ſui memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. act. 7. in Verrem, n. 32. *Metuendum . . . . . ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne Populus Romanus aſpiciat cicatrices ex mulierum morſu, veſtigia libidinis atque nequitia.*

13. *Non ſperes perpetuum.*] Si mihi credis, Lydia, ne perpetuum tui amatorem ſpera illum fore, qui ſic abutitur amore tuo, ut oſculando vulnera infligat œſtro velut percitus. Nam, ut ajunt, *omne violentum non eſt durabile.*

16. *Quintâ parte ſui nectaris.*] Miſsâ plurium interpretatione in putidis & obſcœnis plus æquo ſagacium, ego cum paucis ſentio, & *oſcula quæ Venus quintâ parte ſui nectaris imbuit*, intelligo

Felices ter & ampliùs,
Quos irrupta tenet copula: nec malis
Divulſus querimoniis,
Supremâ citiùs ſolvet amor die.

INTERPRETATIO.

O ter & plus beati, quos nectit ſtabilis conjunctio, nec amor improbis querelis diviſus ſeparabit ante diem ultimam.

ANNOTATIONES.

valdè fragrantia, nectaris inſtar ſuavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. 2. cap. 2. ſub finem, Ibycus, ut ſignificet mel eſſe dulciſſimum, ait, mel nonam eſſe partem ambroſiæ: id eſt, habere nonam partem ſuavitatis quæ eſt in ambroſiâ.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Horatius expugnare Lydiæ amorem, dicens longè feliciorem eam fore, ſi ſe Horatium conſtanter amaturum præferat Telepho nunc ardenter quidem, ſed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis divulſus querimoniis.*] Bonæ ſunt in amore querimoniæ ob abſentiam, ob deſiderium: malæ verò ob inconſtantiam, mutationem, ac fidem fractam.

20. *Supremâ citiùs ſolvet, &c.*] Non citò deſinam te amare, Lydia, ſi me ames, quam deſiero vivere, inquit Horatius: imò, ut ait ipſe in perſonâ Lydiæ, Ode 9 lib. 3.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE XIV.

Non eſſe redintegrandum civile bellum.

O Navis, referent in mare te novi

INTERPRETATIO.

O Navis, novi fluctus in mare te

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus eſt Horatius in hac Ode, quam ferè omnes allegoriam agnoſcunt totam, ipſeque Quintilian. lib. 8. cap. 6. In ea certè plurima dicuntur figuris ac tropis involuta, quæ apertè nequaquam dici fas fuiſſet. Vel Rempublicam, vel Brutum, vel Sextum Pompeium alloquitur, dehortaturque à reparandis civilibus tumultibus, quibus velut novis procellis non niſi ingenti ſuo malo Reſpublica concutienda ſit.

Porrò ſic interpretari ſingula nobis licet.

Navis, eſt Reſpublica Romana: *mare*, civile bellum: *fluctus*, diſcordiæ ac tumultus: *portus*, pax: *nudum remigio latus*, Caſſius cum ſiniſtro cornu cui præerat, militibus cæſis aut fugatis, fractus: *malus Africo ſaucius*, Magnus Pompeius à Ptolemæo Ægypti Rege, nefariè obtruncatus: *antennæ gementes*, Senatores aliique Principes Pompeii fatum dolentes: *carinæ ſine funibus*, ſta-

Fluctus. O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,
Et malus celeri ſaucius Africo,
Antennæque gemant? ac ſine funibus
Vix durare carinæ
Poſſint imperioſius
Æquor? non tibi ſunt integra lintea;

INTERPRETATIO.

reducent. O quid facis? Firmiter portum tene. Annon cernis quod latus tuum eſt remis deſtitutum: & malus auſtro præcipiti labefactus: atque antennæ ſtridant: & vix carina abſque rudentibus valeat ſuſtinere mare violentius. Non adſunt tibi vela ſalva; neque

ANNOTATIONES.

rium ſine pecuniâ, quæ nervus belli eſt: *lintea non integra*, vexilla & legiones diſſipatæ: *æquora Cycladas nitentes interfuſa*, quæ caveri atque evitari debeant; quorumdam potentium occulta ambitio, invidiaque alienæ gloriæ. Quippe hi ſæpè ſpecioſo publicæ utilitatis prætextu, rebus ſuis ſtudent: atque ut militaria imperia, dignitates ac magiſtratus captent, pacem impediunt, turbas fovent, populis illudunt, perniciem civium moliuntur.

1. *Navis.*] Bruti para intelligi poteſt, ſicut Pompeianæ partes Navi deſignantur apud Cicer. lib. 2. Epiſt. 5. & lib. 12. Epiſt. 25.

Novi fluctus.] Primum civile bellum exarſit Cæſarem inter & magnum Pompeium: alterum inter Auguſtum Antoniumque, & Cæſaris percuſſores Caſſium & Brutum: tertium inter Sextum Pompeium Magni filium & Auguſtum; de quibus vide Appian. lib. 4. Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempe Antonio hoſte Patriæ judicato, literiſque per Senatum datis ad Julii Cæſaris interfectores de recuperandâ libertate, quid aliud quàm inceditur grave bellum, ac Romanum peſſumdatur Imperium?

Fortiter occupa portum.] Una ſalutis ratio eſt, compone pacem cum Octav. Auguſto, cui niſi ſummam defers rerum, nunquam ſanè conquieſces. Conjecturam audaciorem quorumdam retundere videtur iſte locus. Nec eſt quod aut Muretus Quintiliano dormitationem ita objiciat, aut Faber Critic. Epiſt. 54. alterque ei adſtipulatus ſibi plaudant & acclament velut invento Api, exultantes; εὑρήκαμεν συγχαίρομεν: enimverò ſi, quod volunt illi, citrà metaphoram aut allegoriam ſcribat ad eam navim, quâ ſui amici iratum Auguſtum metuentes fugere properabant, ſique hac Ode ſecundam ei navigationem apprecatur, non ſecus ac navi Athenas Virgilium transvehendi, Od. 3. quo ſenſu diceret hic: *fortiter occupa portum.* Imò verò debuiſſet inclamare ad immorantes, *ſolvite protinus*; ad navim autem; *portum hunc citò deſere non tutum: ſtatione malè fidâ ſtatim cede, in quâ periculoſius quàm in alto mari verſarere.*

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo Virgil. Æneid. 1. v. 89.

creberque procellis Africus.

6. *Antennæque gemant.*] Fracto navis malo, dependentes ex eo antennæ concidant neceſſe eſt: ſic & Senatores ac Proceres, qui adhæſerant Pompeio, eo quidem ſublato gemunt ac dilabuntur. Hi certè alii in alias diffluxere provincias, ex Appiano cit. loc. *antennæ*, trabs in ſummo navis malo tranſverſa, cui velum alligatur.

8. *Imperioſius æquor.*] Virtutem ac fortunam Auguſti manifeſtè prævalentes,

Non Dii, quos iterum preſſa voces malo:
Quamvis Pontica pinus,
Silvæ filia nobilis,
    Jactes & genus, & nomen inutile,
Nil pictis timidus navita puppibus
Fidit. Tu, niſi ventis
Debes ludibrium, cave.
    Nuper ſollicitum quæ mihi tædium,

INTERPRETATIO.

Numina, quæ invoces rurſus ærumnis obruta. Licet Ponti ſis pinus, orta è ſilva celebri, atque originem oſtentes, vanamque famam. Nauta meticuloſus haud confidit pictæ puppi. Tibi proſpice, niſi ventis in jocum es deſtinata. Tu quæ mihi nuper moleſtum tædium

ANNOTATIONES.

10. Non Dii *quos iterum preſſa voces.*] Cùm enim fatis deſtinatum Auguſto videatur orbis Imperium, tibi contra fata pugnanti non aderunt aut favebunt Dii. Adde quod *fruſtra Neptunum invocat qui ſecundum patitur naufragium.*

Dii.] *Caſtor & Pollux*, Apollo, Minerva, aut *quilibet alius*, ſolebat eſſe & vocari tutela & inſigne navis: & ſacrarium in puppi collocabatur, vel in proræ. Act. Apoſt. cap. 28. ſcribitur navigaſſe Paulus Alexandrinâ quadam navi, cujus inſigne Dioſcuri. Perſ. Sat. 6.

jacet ipſe in littore, & una
Ingentes de puppe Dei.

Quidam ſic interpretantur locum hunc: *tibi non ſunt Dii, quos iterum preſſa voces malo*: jam Pompeius occidit, Caſſius periit, divini illi libertatis vindices: quid tentes ultrà?

11. *Quamvis Pontica pinus*, &c.] Sicut adverſus tempeſtatem ſævam parùm valet nobilitas arborum è quibus compacta eſt navis, minimè quoque picta & ornata puppis: ſic à naufragii periculo nequaquam eximit Rempublicam contentionibus laceratam, aut ipſius famæ quamlibet celebris, aut Ducis exercitûs generoſitas. Hæc enim quid juvant, ſi præſertim deſint præſidia ſat firma: zonarum locuples, &c.

12. *Silva filia nobilis.*] In Ponti regione multiplex erat ſilva, egregiæque arbores fabricandis navibus idoneæ.

44. *Nil pictis timidus navita puppibus fidit.*] Ne ſplendori tui nominis fide, ô Reſpublica Romana, vel originis præclaræ: neque tu hunc, aut ingentem nobilitati, aut puppis ornamento. Sunt enim hæc vana præſidia ac ſigmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero putes legendum: *tumidus*. Eſt enim *timidus* epitheton nautis ſemper conveniens, & hinc maximè. Sic enim ſignificatur nauta prudenter metuens omnia ab infido mari, ab inſtabilibus ventis, à repentinis tempeſtatibus, cùm præſertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Niſi ventis ludibrium debes.*] A bello deſiſte, niſi vis fortunæ jocantis, aut Martis communis, aut etiam fatorum ludibrium eſſe.

17. *Nuper ſollicitum quæ mihi tædium*, &c.] Militaverat Horatius ſub Caſſio, & Bruto; poſteà tamen Auguſto victori conciliatus veniam obtinuerat: hæc autem ſcripſiſſe fertur poſt Caſſium cæſum, & antequam Brutus adverſus Auguſtum belli aleam experiretur. Ait ergo: O publica ſalus, quæ tædium mihi tunc præbuiſti ob diuturnitatem diſcordiarum ac militiæ labores; nunc autem ſollicitudinem & curam præſtas ob novos tumultus, cur evidens periculum, taleſque anguſtias ſponte adis? Vel ad Brutum loquitur. O Brute, qui ſollicitum me habuiſti

Nunc deſiderium, curaque non levis,
Interfuſa nitentes
Vites æquora Cycladas.

INTERPRETATIO.

dium, *jam* verò *deſiderium ac ſollicitudinem haud modicam*, *fuge maria* *Cycladas emicantes interfluentia.*

ANNOTATIONES.

de eventu belli, ſub tuis ſignis merentem: nunc autem tui ac libertatis, quam vindicas, deſiderio crucias, cùm præciſam ſalutis tuæ ſpem animo jam concipiam: ſi mihi credis, ne Auguſti partes fortiores laceſſe, pone arma, neve tam periculoſæ plenos aleæ labores incaſſum ſubi: imò conciliandæ pacis conſilia & rationes ini. Vide lib. 2. Od. 7. & Epiſt. 2. lib. 2.

20. *Cycladas.*] Inſulæ ſunt circiter quinquaginta, in Ægeo mari in cycli prope formam diſpoſitæ: quæ quidem ob frequentes ſcopulos, & maris anguſtias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum poſſunt.

ODE XV.

Vaticinium de Troiæ excidio.

PAſtor cùm traheret per freta navibus
Idæis Helenam perfidus hoſpitam,

INTERPRETATIO.

CUm paſtor fallax per maria abduceret Helenam hoſpitam navibus Troianis,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 6.

1. *Paſtor cum traheret, &c.*] Sicut apud Bacchilidem Caſſandra Paridi Troiam ingredienti, ita hîc eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adeoque Troiæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterùm cuncta ferè ex Homero deprompta. Senſus eſt. Cùm Paris Helenam raperet hoſpitis Menelaï uxorem; atque è Spartâ Troiam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus, & inceſtas nuptias. Vide Herodot. lib. 2. Euſtath. in 6. Iliad.

Paſtor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expoſitus in Idâ monte, educatuſque à Paſtore, & ipſe aliquandiu paſtor, quanquam erat filius Priami Troianorum Regis & Hecubæ, quæ prægnans facem ſe ardentem parere ſomniavit: quæ territa & conjectorum impulſa reſponſo exponendum curaverat filium.

Traheret.] Per varias regiones, diverſaque maria, tandemque in patriam ſuam Troiam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hoſpitam.*] Paris hoſpitio receptus apud Menelaum, eo-

Ingrato celeres obruit otio
Ventos, ut caneret fera
Nereus fata. Malâ ducis avi domum,
Quam multo repetet Græcia milite,
Conjurata tuas rumpere nuptias,
Et regnum Priami vetus.
Eheu, quantus equis, quantus adeſt viris
Sudor! Quanta moves funera Dardanæ
Genti! Jam galeam Pallas & ægida,

INTERPRETATIO.

injucundâ tranquillitate ventos veloces oppreſſit Nereus, ut dira præcineret fata, ſic: infauſtis auſpiciis domum ducis eam, quam numeroſo exercitu repoſcet Græcia conſpirans tuas diſſolvere nuptias, atque antiquum Priami regnum. Eheu, quantus equis, quantus viris ſudor inſtat! Quantas addis Trojanæ nationi pœnas! Jam Pallas aptat caſſidem & clypeum,

ANNOTATIONES.

quidem abſente in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formoſiſſimam *Paridi ſpoponderat* fœminam, *in præmium judicii, quo* Junoni & Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura eſt erumpere & vagari: hinc nihil injucundius ipſis eſt quàm frænari & in otio contineri. Eſt qui referat ad Paridem, celeriter avehere prædam ſuam cupientem: cui proinde valdè ingrata fuerit ea mora. Sed cùm per multas ac diverſas regiones Paris Helenam circumduxiſſe legatur, antequàm in Troadem perveheret, non videtur ea poſſe interpretatio ſtare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac paterni regni prænuntiaret flagitioſo Paridi, ventos compeſcuit Nereus, ſilentiumque impoſuit. Quidam contentiose legunt, *Proteus*, eo quod apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinetur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm Poëtæ quid non licet? Deinde naviganti quis meliùs vaticinans inducatur quàm Marinus Deus? Adde quod Apollonius Rhodius Interpres in 4. Argonautic. ex Pherecydis ſententiâ, ſcribit Nereum conſultum reſpondere velut oraculum. Apollodorus lib. 2. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: & Heſiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Proſopopœia, & rectè poſita cenſeatur.

5. *Mala ducis avi domum.*] Ex Augurum obſervatione tracta dictio; id eſt, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, ô Pari, tibique adſumis & rapis uxorem alienam.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes univerſi jurejurando ſe adſtrinxerunt non diſceſſuros à bello, donec Helena reſtitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, everſâ Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta diſcrimina, quantæ ſtrages ac labores virorum & equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Genti.*] Dardanus Jovis ex Electra filius in Aſiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troë poſteà Trojana dicta eſt. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor, &c.

11. *Jam galeam Pallas & ægida.*] Pallas & Juno pro Græcis pugnabant nempè, tum quod manebat altâ mente repoſtum Judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ: tum quia virgo Pallas ſa-

Curruſque & rabiem parat,
Nequicquam Veneris præſidio ferox,
Pectes cæſariem: grataque feminis
Imbelli citharâ carmina divides.
Nequicquam thalamo graves
Haſtas, & calami ſpicula Gnoſſii
Vitabis, ſtrepitumque, & celerem ſequi

INTERPRETATIO.

& currus, & furorem. Fruſtrà ſuperbus ob Veneris favorem pectes comam: & lyrâ molli jucundas mulieribus cantilenas diſtribues. Fruſtrà fugies lanceas nuptiali *thoro moleſtas, & acumen telorum Cretenſium, ſonitumque, & acrem*

ANNOTATIONES.

gitioſo Paridi infenſa erat. Porrò bellicoſæ Palladi ſueta aptantur hic arma. Ovid.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus.

Virgil. Æneid. 8.

Ægidaque horrificam turbatæ Palladis arma.

Quem in locum Servius ita ſcribit: *ægis pectoris eſt munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod ſi in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: ſi in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum ſtatuis videmus, lorica dicitur.*

12. *Curruſque & rabiem.*] Bigas & quadrigas bellicas Pallas inveniſſe fertur: & apud Homer. è curru, non ex equo pugnari ſcribitur. *Rabiem*, iram, indignationem, furorem & impetum animi, quæ quidem vix abſunt à quocumque bello

13. *Nequicquam Veneris præſidio ferox, &c.*] Tunc parum juvabit te præſidium Veneris minimè bellicoſæ, multò minùs decebit illa tua venuſtas & cultus corporis: quæ apud mulieres valent quidem, non ita verò adverſus hoſtem. Vide ſuprà Od. 12. v. 41. apud Homer. 3. Iliad. Idem Paris ſic admonetur, objurgaturque: *inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, & coma, & ſpecies, quando humi in pulvere jacebis mixtus.*

15. *Citharâ carmina divides.*] Modulaberis diſtinctè, concinnè, ex arte, modò hos, modò iſtos, carpendo nervos: non malè ſic; meliùs tamen: modò lyrâ, modò voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulieroſum Paridem modò huic, modò illi fœminæ gratificari, ac ſuam cuique cantilenam diſpertire. Sic infrà Od. 36. *dividere oſcula*, eſt ſingulis dare oſcula.

Imbelli citharâ.] Hac quidem valebat Paris, ſed quam bellicoſo viro parùm conveniret, oſtendit Alexander ille Magnus, cùm Paridis ſprevit citharam; Achillis optavit. Illâ videlicet amores ac nugæ, hac heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. *Nequicquam thalamo graves haſtas, &c.*] Licet initio amori ac nuptialibus jocis vaces, at tandem ad arma concurrendum erit, & ſeras licet pœnas exolves, cùm humi proſtratus in pulvere volutaberis, traheriſque à victore hoſte crinibus illis, adulterii incentivis.

17. *Gnoſſii.*] Gnoſſus urbs Cretæ, cujus populi ſagittas emittendi arte pollebant. Adde quod, ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas ſagittas aptiſſimis. Porrò inter Proceres Græcos erat Idomeneus Cretenſium dux, Merionis comes.

18. *Celerem ſequi Ajacem.*] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum inſequentem evaderet nemo. Verùm Oïleuſne, an Telamonius? Hic certè, ſi Darete Phrygio fides, Paridem perſequi & occidere legitur.

Ajacem

Ajacem. Tamen, heu, ſerus adulteros
Crines pulvere collines.
Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylium Neſtora reſpicis?
Urgent impavidi te Salaminius,
Teucerque, & Sthenelus ſciens
Pugnæ, ſive opus eſt imperitare equis,
Non auriga piger. Merionem quoque
Noſces. Ecce furit te reperire atrox
Tydeides melior patre:
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ
Viſum parte lupum graminis immemor,

INTERPRETATIO.

inſequendo Ajacem. Attamen heu, tardè mœchos capillos pulvere inſperges. Nonne vides filium Laërtis, nonne Pylium Neſtorem populo tuo fatales? Te Salaminius Teucer, te Sthenelus belli gnarus, ac ſi oportet equos regere, auriga haud ſegnis, intrepidè perſequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet occurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aſpectum in adverſâ vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effœminatus,

ANNOTATIONES.

19. *Serus adulteros crines pulvere collines.*] Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris ſemper declinare pugnam & congreſſum, in quo cùm vel proſtratus vel occiſus fueris, pulvere tandem fœdabuntur crines illi tui tanto ſtudio calamiſtrati, & unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, & hinc in adulterii facinus à te pertracta eſt. Vel ſimpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aſpergi & illini, quos unguentis duntaxat anteà illinire ſatagebas. Sunt enim qui affirment Paridem Ajacemque Oïleum concertantes mutuis occubuiſſe vulneribus; alii volunt Paridem poſtquam Achillem intereniſſet, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfectum.

21. *Laërtiaden.*] Ulyſſem filium Laërtis, *Ithacæ* & Dulichii Inſularum Regem, prudentiâ ſolertiâque ſuper æthera notum. *Exitium tuæ gentis*: nempè quia detexit ipſe atque ad Troianum bellum adduxit Achillem, ſine quo ex fatis capi Troia non potuiſſet.

22. *Pylium Neſtora.*] Hic ſapientiâ & diuturnitate inclytus: apud Pylum Peloponneſi oppidum educatus, jam ſenior cum aliis Græciæ Proceribus convenit ad expeditionem Troianam. De eo fertur Agamemnon dixiſſe: brevi expugnandum Illum, ſi decem Neſtores adfuiſſent.

23. *Salaminius Teucer.*] Ajacis ille frater, vide ſuprà, Od. 7. v. 27. & ſeq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnaciſſimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo ſe Troiano abdiderunt.

26. *Merionem quoque noſces.*] Tuo quidem malo cognoſces & experieris virtutem, iram, acreſque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretenſium Ducis. De eo ſuprà, Od. 6. v. 15.

28. *Tydides melior patre.*] Suprà Od. 6. *Tydidem ſuperis parem vocat* Horatius, ſanè quia Iliad. 5. dicitur Martem ac Venerem in prœlio vulneraſſe. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia ſubvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, ſi hic Tydeo patre quanquam bono & forti melior tamen ac fortior Diomedes nuncupetur.

Sublimi fugies mollis anhelitu,
Non hoc pollicitus tuæ.
  Iracunda diem proferet Ilio,
Matroniſque Phrygum claſſis Achillei,
Poſt certas hyemes uret Achaïcus
Ignis Iliacas domos.

INTERPRETATIO.

graviter anhelans: quod quidem *tua nequaquam promiſiſti. Indignata claſſis Achillis Troia Troianiſque fœminis fatale tempus differet: at poſt aliquot annos ignis Græcorum Troianas ædes incendet.*

ANNOTATIONES.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Ferocem illum Diomedem patre meliorem ac ſuperis parem fugies, tam graviter anhelans, præ metu & pavore, quàm cervus lupum aſpiciens. Mecum verò, lector, mirare, quo ducat carpendi cacoëthes. En Scaliger *ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid ſit ſublimis anhelitus.* Verùm enim ſine Medicæ ſcientiæ aut Medicorum ope, benè intelligitur copioſè, & ex alto pectore anhelare cervus, vel potiùs, elato & ſublimi, ut fit, capite fugiens, ore quoque ſublimem anhelitum ac ſpiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirùm jactaveras, ô Pari, Helenæ per illicitos amores *tuæ*, & Menelao totique Græciæ parem te unum oſtentaras. At facile eſt apud amaſiam gloriari: non ita apud Græcos raptam perfidè, & ultionem juſtam *multo milite repetentes*, Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam:

Finge tamen, ſi vis ingens conſurgere bellum:
Et mihi ſunt vires; & mea tela nocent.
Nec plus Atrides animi Menelaus habebit,
Quàm Paris, aut armis anteferendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad ſingulare certamen, vixque tandem congreſſus, niſi ope Veneris ſubtractus eſſet, certè victus occubuiſſet, ex Homer. Iliad. 3. unde ibid. Helena inducitur ſuam Paridi exprobrans ignaviam, & Menelaï, quem priùs ille contempſerat, virtutem experto inſultans.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam ſibi Briſëidem iratus à pugnâ & bello ſuam claſſem continens Troiæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Troiæ ac Troianis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, & amici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem Ilienſium defenſorem unicum proſternat. Virgil. Æneid. 2.

Venit ſumma dies, & ineluctabile tempus
Dardaniæ: fuimus Troës: fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum*] Phrygia Aſiæ minoris regio, cujus pars eſt Troas, ac metropolis Troia.

Achillei.] Achilles fortiſſimus Græcorum, vel ſuo nomine apud omnes famoſus.

35. *Poſt certas hyemes.*] Poſt certum annorum ſpatium fatis decretum. Chalcas augur è paſſerum numero, poſt annos decem Troiam expugnandam diruendamque prædixerat,

Uret Achaïcus ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars. Synecdoche. Quidam legunt: *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA

AD AMATAM PUELLAM.

O Matre pulcrâ filia pulcrior,
Quem criminoſis cumque voles modum
Pones iambis: ſive flammâ,
Sive mari libet Adriano.
Non Dindymene, non adytis quatit

INTERPRETATIO.

O Formoſâ genitrice nata formoſior, quem libuerit finem dabis injurioſis Iambis, ſive igne, ſive mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inha-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. ſuprà.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offenſæ puellæ animum. Scripſerat olim Iambos aut adverſus ipſam, aut contrà matrem ipſius. Jam volens redire in gratiam cum eâ quam deperibat, 1. fatetur ſe peccaſſe: 2. non per contemptum ſe feciſſe quidquam, ſed per iram, aſſerit: 3. vindictam offert. Porrò quæ ſit, quæque vocetur amica illa non conſtat. Gratidiæ nomen reperitur in quibuſdam codicibus inſcriptum. Alii volunt hanc eſſe Tyndaridem illam, ad quam Ode ſequens nuncupata eſt.

1. *O matre pulcrâ filia pulcrior.*] Aiunt quidam ſcriptum dicaciter antè ab Horatio fuiſſe:

O matre turpi filia turpior.

Quicquid ſit: jam laudat egregiè puellam, ſciens nihil ferè mulieri jucundius eſſe, quàm formâ & pulcritudine commendari. Imitatio verò eſt Steſichori, qui cùm Helenam quamdam Siculam iambis proſcidiſſet, Apollinis oraculo primus Palinodiam canens, oculorum uſum, quem amiſerat, recepit.

2. *Quem criminoſis cumque, &c.*] Criminis ſe reum, pœnamque ſubire quamlibet ſe paratum profitetur; ejuſque, quam læſit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici verſus ad maledicendum aptiſſimi. *Sicut Iambus ex brevi & longâ conſtat; ita contumelia ex parvis initiis ad magna procedit:* Suidas. ἰαμβίζειν Græcis eſt, *maledictis inſectari.* Horat. ad Piſones.

Archilocum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flammâ, ſive mari libet.] Ipſe ſuum carmen maledicum damnat igni, vel aquâ, ut placuerit.

Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Illa velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ
Torreat; & liquidâ deleat amnis aquâ.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Iræ deſcribit vim, & impotentiam, in eamque culpam omnem ſuam transferre ſatagit, ut odium & contemptum, quo gravius nihil ad offenſam, omnino abfuiſſe comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicta Cybele, cujus ibi ſacra peragebantur, Sacerdoteſque furore perciti membra ſibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, ſuos ſacrificulos, nec Apollo Phœbades oracula reſ-

Mentem Sacerdotum incola Pythius,
Non Liber æquè, non acuta
Sic geminant Corybantes æra,
Triſtes ut iræ: quas neque Noricus
Deterret enſis, nec mare naufragum,

INTERPRETATIO.

bitator animum ſacrificulorum in ſacrariis ita commovet, nec Bacchus: neque Corybantes tam crebro pulſant cymbala acuta, ſicut mœſta indignatio: quam nec gladius ex Illyrio cohibet, nec mare naufragiis infeſtum, nec dira flamma,

ANNOTATIONES.

ponſaque dituras, nec Bacchus Mœnadas & Bacchantes in Orgiis tanto furore implent, quanto irritatus amor amantem.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus & celebris: vel ita dictus à Pythone ſerpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 19. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 2. *Incola*, inſeſſor, invadens & afflans mentem Pythiæ tripodi inſiſtentis, in adytis ac penetralibus templi, ut extra ſe rapta jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non liber æquè.*] De Bacchanalium origine, inſaniâ, abrogatione, vide Tit. Liv. lib. 39. cap. 8. & ſeq.

Non acuta ſic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulſant Corybantes æreа cymbala, cùm furioſi diſcurrunt, quàm ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes* Rheæ ſacrificuli, iidem qui Curetes, ex Strabone lib. 10. & Lucret. lib. 2. dicti vel à *κόρυς galea*, vel à *κορύπτω, cornibus peto*; item *caput jacto*: vel à *κρύϐειν*, vel *κρυϐάζειν* quoniam adjuverunt Rheam in abſcondendo partu. Vel à *κρούειν pulſare*, & ſtrepitum ac ſonitum reddere: quoniam ex Lucret. cit. *pulſabant æribus æra*, & ex Apollod. lib. 1. *τοῖς δόρασι τὰς ἀσπίδας συνέκρουον, haſtis clypeos percutiebant*: ſic nimirùm *Jovis illum vagitum in Cretâ quondam occultaſſe feruntur, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus.* Lucret. cit & paulò antè:

Tympana tenta ſonant palmis, & cymbala circum.
Concava, rauciſonoque minantur cornua cantu.
Et Phrygio ſtimulant numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti ſigna furoris.

Omnes autem à Græco origines parum ſatisfaciunt, & longè petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certè ad rem eſt quod refert Diod. Sicul. lib. 6. cap. 11. Corybantas dictos à Cybeles filio Corybanto, qui ſacra Matris Deûm in Phrygiam detulit; quique abs ſe nominavit eos qui Matris ſacrificiis incumbebant.

9. *Triſtes ut iræ.*] Nihil æquè violentum eſt ut iratus amor ac triſtis quòd ſe ſperni ſentiat, aliumque præferri: tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur ſæpiùs.

Neque Noricus deterret enſis.] Pergit oſtendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipſius tonantis fragor ac metus. *Noricus enſis*, optimi ſcilicet enſes fabricantur in eâ regione Illyrii. Plin. lib. 34. cap. 14. *Alibi ferro bonitatem præſtat factura*, v. g. aqua, *cui ſubinde candens immergitur: at in Noricis vena ipſa bonitatem præbet.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat contendit, per maris diſcrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur & properat: nec ullâ nunquam reverentiâ, nec pavore tonitruorum ac fulminum retardatur aut deterretur.

Nec ſævus ignis, nec tremendo
Jupiter ipſe ruens tumultu.
Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Deſectam, & inſani leonis
Vim ſtomacho appoſuiſſe noſtro.
Iræ Thyeſten exitio gravi
Stravere: & altis urbibus ultimæ
Stetere cauſæ, cur perirent
Funditùs, imprimeretque muris

INTERPRETATIO.

tus ipſe Jupiter horriſono fragore. Dicitur Prometheus primario luto obſtrictus adjungere portionem hinc & inde decerptam, pectori noſtro indidiſſe vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyeſten perdidit execranda ſtrage; atque extremas præbuit cauſas maximis urbium vaſtationibus, ut prorſus diruerentur; ac mœnia-

ANNOTATIONES.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio eſt per amœnam cauſæ diſquiſitionem; unde nempè homini ſic *dominetur ira? fabellamque* confingit, vel intexit de *Prometheo*, qui formans hominem *varias ei indiderit* affectiones diverſis ex animantibus depromptas, ut vulpis aſtutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, &c. *Coactus*, quia cùm in fingendis brutis omnes naturæ facultates abſumpſiſſet, coactus eſt demùm è ſingulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vide Fulgent. Mytholog. lib. 3. cap. de Peleo.

Principi limo.] Homini, qui licet ex argillâ & *limo* non ſecùs ac cætera animantia conflatus, in ea tamen principatum obtinet. Vide Lucret. lib. 5. Diodor. Sicul. lib. 1. cap. 1. &c.

17. *Iræ Thyeſten, &c.*] Effectus iræ proſequitur. De Thyeſte atque Atreo fratribus tam infanda in ſeſe invicem perpetrantibus, ut Sol averſatus retrò converſus ſit, omnibus auditum: & jam dictum eſt, Od. 6. v. 8. ad *ſævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perdita & conſumpta interiit *exitio gravi*: ſeu cùm Thyeſtes appoſitum ab Atreo filium devoravit; ſeu cùm ob vitiatam uxorem Atreus execrandâ illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ ſtetere cauſæ cur perirent funditus.*] Interdum urbes expugnantur non odio, ſed quadam eas tenendi cupiditate: at cùm ira facit ut capiantur, tum ultimi quoque fit cauſa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod veſtigium ſuperſit civitatis.

20. *Imprimeretque muris hoſtile aratrum, &c.*] Per iram victor hoſtis non ſolùm urbes aliquando demolitur, ſed & exciſis mœnibus ædibuſque univerſis, ſolum arat; *imprimitque aratrum* iis locis, in quibus erant muri antea, arces, ædeſque. Hinc illud:

Et ſeges eſt ubi Troia fuit.

Manilius lib. 4. ejus qui ſub ortum candæ Scorpii fuerit natus, gravem iram & victoriam ita præſagit:

Aut ſternet poſitas urbes, inque arva reducet
Oppida, & in domibus maturas reddet Ariſtas.

Socrates Eccleſiaſt. Hiſtor. lib. 4. c. 32. de Valente Imperatore Conſtantinopolitanis irato, refert minatum eſſe civitati vaſtitatem, adeoque *ἄροτρον βαλεῖν κατ' αὐτήν: aratrum in eam immiſſurum.* Seneca de Clementia lib. 1. cap. 26. *injicere tectis ignem*, inquit, *aratrum vetuſtis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum J. Lipſius citat Horatii locum quem explica-

Hoſtile aratrum exercitus inſolens.
Compeſce mentem. me quoque pectoris
Tentavit in dulci juventâ
Fervor, & in celeres iambos
Miſit furentem. nunc ego mitibus
Mutare quæro triſtia, dum mihi

INTERPRETATIO.

bus infeſtum aratrum applicaret ſuperbus exercitus. Animum reprime. Me etiam impulit cordis ardor in amanâ juventute, atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam verò, cupio vertere dira ſuavibus, modò retractatis

ANNOTATIONES.

mus, aitque: mos erat iſte in evertendis olim urbibus: & ſicut aratro condebantur; ita aratro pariter ſignificabant exſcindi: affert quoque Modeſtinum Juriſconſ. *Si uſusfructus civitati legatus ſit, & aratrum in eam inducitur, civitas eſſe deſinit: ut paſſa eſt Carthago; ideoque quaſi morte deſinit habere uſumfructum.* Vide Iſidor. lib. 15. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 5. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 14. ubi non ædificandis modò urbibus, ſed & funditùs evertendis aratrum induci ait, quaſi ſegetes ibi mox futuras denotaretur. Imò quandoque tantum eſt odium, tantus ulciſcendi appetitus, ut verſa aratro terra ſale inſpergatur, ad eam ſterilitati damnandam. Quod egregiè ſuo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. 5. *Legimus*, inquit, *in ſcripturis urbes quaſdam irâ victorum ſale ſeminatas, ut nullum in ipſis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. 9. Abimelec Sichimitarum maledictis exacerbatus eorum *urbem cepit, interfectis habitatoribus ejus, ipsâque deſtructâ, ita ut ſal in eâ diſpergeret.*

22. *Compeſce mentem.*] Quandoquidem igitur tam ferox & impotens ira eſt, ut ad ultima quæque præter jus & fas adigat; quæſo obteſtorque, ne ei indulgeas; ſed *compeſcas mentem iracundam.* Nam & ego malè me ipſi indulſiſſe jam agnoſco. Unde & *mutare quæro.* Juveniliter in culpam lapſus ſum: nunc ætate factus ſapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. 1. Epiſt. 14. *Si quidem ita ſtatueris, & irritabiles animos eſſe optimorum ſæpè hominum, & eoſdem placabiles; & eſſe hanc agilitatem (ut ita dicam) mollitiemque naturæ plerumque bonitati: &, id quod caput eſt, nobis inter nos noſtra ſive incommoda, ſive vitia, ſive injurias eſſe tolerandas: facilè hæc, quemadmodum ſpero, mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro, qui te unicè diligo, &c.*

23. *In dulci juventâ.*] Quò voluptatum avidior eſt juvenis, eò eſt irritabilior, ſi negentur ea ad quas anhelat, vehementiuſque ad ulciſcendum fertur. Id ſibi contigiſſe Horatius fatetur, atque Iambos ita ſcripſiſſe mordaces quidem, dum non alia ſuppeteret ratio ſedandi animum amore & ita *furentem.* At nunc laudes & encomia ſe ſcripturum pollicetur, ut quaſi deleat quæ triſtia priùs & acerba ſcripſerat. Nam, quod ait lib. 3. Od. 14.

Lenit albeſcens animos capillus
Litium & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Conſule Planco.

24. *Celeres Iambos.*] Pes citus, ad Piſones: ſeu quod facilè incurrit, ſeu propter frequentes ſyllabas breves in pedis Iambicis.

26. *Dum mihi ſias recantatis amica, &c.*] *Dum*, Id eſt modo tu quoque deſinas me lacerare conviciis & dictis probroſis. Vel potiùs, *dum*, id eſt, donec mihi deſinas eſſe inimica, cùm me videris palinodiam canere: donec igitur

Fias recantatis amica
Opprobriis, animumque reddas.

INTERPRETATIO.

conviciis, mihi ſias propitia, atque benevolentiam repares.

ANNOTATIONES.

mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus triſtia mutanti ſias amica, non ceſſabo tibi ſupplicare, mitia ſcribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur ſignificare Horatius, exhibiſſe quandam olim amicitiam quam velit reparari: proindeque non matrem puellæ iſtius, ſed ipſam puellam Iambis & diſſidiis abalienatam intelligere oportet.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam ſuam, ejus oſtentans amœnitatem & commoda.

VElox amœnum ſæpè Lucretilem
Mutat Lycæo Faunus; & igneam
Defendit æſtatem capellis
Uſque meis, pluvioſque ventos.

INTERPRETATIO.

CEler Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo; capraſque meas tuetur ſemper ab æſtate fervida, ventiſque imbriferis.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode: ea, lector, collige. *Igneam æſtatem defendit capellis, pluvioſque ventos, Olentis uxores mariti. Martiales lupi. Uſtica cubantis ſaxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fides Teia. Laborantes in uno Leſbium innocens. Incontinentes manus. Male diſpar. Immerita veſtis, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agreſtes Dii, curſu ſaltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem mutat Lycæo Faunus.] Hypallage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Sabinorum monte, ad cujus declive ſita erat Horatii villa & fundus, de quo ipſe initio Epiſtolæ 16. lib. 1. Hujus verò tantam aſſerit amœnitatem, ut eò ſæpiùs immigraret Faunus, ſeu Pan Deus Paſtorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte ſibi ſacro: ejus porro Numinis præſentiâ quicquid noxium eſt propulſari.

2. *Igneam defendit æſtatem capellis, &c.*] Æſtum arcet à gregibus, peſtiferaſque tempeſtates. Columell. lib. 7. cap. 6. *capellis nocet æſtus, ſed magis frigus.* Ventum etiam cum tepore humidum (qualis Notus) animantibus quibuſlibet, autumno præſertim, eſſe peſtiferum nemo neſcit. Virgil. Eclog. 7.

Solſtitium pecori defendite.

Impunè tutum per nemus arbutos
Quærunt latentes, & thyma deviæ
Olentis uxores mariti:
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hœdilia lupos:
Utcunque dulci, Tyndari, fiſtulâ
Valles, & Uſticæ cubantis
Lævia perſonuere ſaxa.

INTERPRETATIO.

Fœmina maſculi fœtentis, citrà periculum errantes per ſilvam, ſecura inveſtigant arbutos occultas ac thymum: capri verò non timent lupos Martios, neque colubras virides: quomodocunque, ô Tyndari, ſuavi ejus tibiâ reſonuere valles, rupeſque haud aſpera montis *Uſticæ declivu.*

ANNOTATIONES.

5. *Arbutos quærunt latentes & thyma.*] Grata ſibi pabula. Plin. lib. 12. c. 17. *frutices odoratos appeti* quærique à capellis, teſtatur. Virgil. Eclog. 3.

Dulce ſatis humor, depulſis arbutus hœdis.

Georgic. 3. v. 300.

Jubeo frondentia capris
Arbuta ſufficere.

Arbutus, vernaculè, *arboiſier*, pridem fuit in deliciis, quod ἀείφυλλος: frondes lauro, fructus ceraſis non abſimiles. Vide Columell. cit.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ caprique gravem emittunt odorem. Unde & proverb. *hircum olet.* Virgil. Eclog. 7.

Dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipſe caper deerraverat.

9. *Nec Martiales hœdilia lupos.*] Martis in tutelâ dicuntur eſſe lupi, utpote rapaces ac violenti deprædatores. Virg. Æneid. 9. v. 566.

agnum Martius à Fabulis rapuit lupus.

Alludit fortè Poëta ad id quod aiunt templum fuiſſe in Parthenio Arcadiæ monte ſacrum Fauno ſeu Pani, quod aſylum erat pecudibus inſequentes leones ac lupos fugientibus, qui quidem eò adire non audebant.

Hœdilia.] Magna de eâ voce contentio. Quidam legunt *hœdulei*. Nam, inquiunt ab *hœdus hœdulus* & *hœduleus*; ſicut ab *hinnus*, *hinnulus*, & *hinnuleus*. Alii *hœdulia* vel *hœdilia*, ex membranis non paucis: ſicut enim *hœdile*, *is*; ſic & *hœdilia*, *a*, dicitur. Ergo ex Lambini Muretique placito, nihil cenſeo mutandum in vulgatâ lectione; ut pes ſit Ionicus pro Choriambo, certè ἰσόχρονος. Itaque de metro non amplius ſolliciti, dicamus *hœdilia*, hœdorum ſepta vel ſtabula, ſynecdochicῶs poni pro hœdis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges ſecuri paſcuntur, *utcunque*, ubicunque, quandocunque, ſimul atque ſuam inflat fiſtulam Pan ſeu Faunus, qui ex Virgil. Eclog. 2.

Primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit: Pan curat oves oviumque magiſtros.

Hinc verò poteſtatem ac præſidium Numinis oſtendit, quod vel levis ejus fiſtulæ ſonus fugat & avertit noxia quæque, & ſecuritatem præbet.

Tyndari.] Hanc eſſe eamdem quidam volunt, quam in Epodis Canidiam vocat, & ſalsè proſcindit, Gratidiam autem in Odæ præcedentis deſcriptione pleriſque in codicibus appellat, nimirùm ut offenſam mitiget; nunc verò ſibi reconciliatam, in formæ commendationem Tyndaridem nuncupat, quaſi Helenam alteram ob pulcritudinem, atque invitat ad ruſticationem ac delicias apud ſuum in Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Uſtica cubantis.*] Uſtica mons in Sabinis leniter declinans hominis inſtar decumbentis.

Dii me tuentur: Diis pietas mea,
Et Muſa cordi eſt. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hic in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æſtus, & fide Teiâ
Dices laborantes in uno
Penelopen, vitreamque Circen.
Hic innocentis pocula Lesbii

INTERPRETATIO.

Numina me protegunt. Pietas mea, Poëſiſque placet Numinibus. Illinc tibi liberali cornu fluet affatim dives abundantia opum agreſtium. Ibi profundâ in convalle fugies ardorem Caniculæ; eâdemque Teiâ cantabis Penelopen & Circen fulgidam pro eodem ſolicitas. Hic innocens Lesbos ſcyphos haurres ex um-

ANNOTATIONES.

13. *Dii me tuentur.*] Quaſi ſibi ipſe applaudens infert: ſic me tueantur Dii, quorum laudes verſibus meis piè celebro, ipſis non ingratas. Contrà verò, ſi *quis Numinum cultor non fuerit, hunc inſignem licet attenuat Deus.* Ut ſcribit Ode 34. *hujus libri.*

14. *Hinc tibi copia manabit, &c.*] Ex amoenâ hac villâ meâ, cùm adfueris, ô dilecta Tyndari, colliges frugum omnis generis copiam. Hi ſunt enim *ruris honores.*

16. *Cornu.*] Alludit ad copiæ, vel Amalthea cornu fabuloſum. Scilicet Hercules, inquiunt, detractum victo Acheloo cornu fortunæ dedit, è quo illa bonorum omnium abundantiam promit ac elargitur. Porrò ex Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ. Amalthea fuit vetula quædam avara mercatrix, quæ nummos bene multos ingeſſerat in cornu: quod Hercules adeptus in voluptates ac genium liberaliter profudit. Hinc verò fabulæ & commenta vulgi.

17. *Caniculæ vitabis æſtus.*] Noxios ardores vitabis ſideris iſtius; ex opinione vulgi; non enim ortus Caniculæ æſtum facit, ſed Sol Leoni junctus, nempe ſub finem Julii, ad uſque Auguſti diem 23. Dies Caniculares vulgò, indeque morbi frequentes & acerrimi. Vide plura infrà, lib. 3. Od. 13. & 29.

18. *Fide Teiâ dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos Verſus & amatorios ad modum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in Paphlagoniâ, apud Aſiam Minorem. Vide lib. 4. Od. 9. & Epod. 14. *Dices laborantes in uno*, recitabis carmen de amoribus Penelopes uxoris, & Circes amicæ, famoſæ illius veneficæ, erga unum & eundem Ulyſſem. *Laborantes*, amore tabeſcentes, amore æſtuantes. Vide Lyl. Gyrald.

20. *Vitreamque Circen.*] Inſtar vitri nitidam, ſplendentem, decoram, ſpecioſam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.*] Epulaberis etiam hilariter & jucunde: bibes nempè vinum innocuum, è Lesbo Ægei maris inſulâ, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec adeo impellens ad rixas: quapropter *non confundet cum Marte Bacchus prælia.* Vinum ſaccatum hic aliqui comminiſcuntur, quod ſit magis ad mulieris ſalivam ac palatum. Sed quid opus? cùm tale ſit per ſe Lesbium, quo *nullum potu ſuavius*; cui ἀτιλεσαν impertivit Bacchus, id eſt, *immunitatem ac innocentiam*: quod νεκταρογευγῆ, *manans nectare, ambroſiaque propius quam vino*, veteres illi paſſim vocarunt apud Athenæum lib. 1. cap. 22. & 23. &c. Vide, ſi vacat, apud Gell. lib. 13. c. 5. lepidum Ariſtotelis acutamque de Lesbio vino judicium, quo

Duces ſub umbra: nec Semeleius
Cum Marte confundet Thyoneus
Prælia: nec metues protervum
Suſpecta Cyrum; ne malè diſpari
Incontinentes injiciat manus,
Et ſcindat hærentem coronam
Crinibus, immeritamque veſtem.

INTERPRETATIO.

brâ: neque furens Semeles filius cum Marte pugnas miſcebit: neque timebis ſuſpicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minimè æquali intemperantes manus adhibeat frangatque corollam impoſitam capillis, & innocens veſtimentum.

ANNOTATIONES.

ſucceſſorem ſuæ diatribæ deſignavit Theophraſtum è Lesbo.

22. *Nec Semeleius cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen deſinet in pugnas ac rixas. Semelæ filius Bacchus: ea porrò etiam Thyone dicta. Ne tamen inde *Thyoneum* hic appellari credas, cum pluribus: aliàs idem bis perperàm dixiſſet Horatius. Sed potiùs à θύω *ferveo, inſanio, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 5. Id eſt, vinum iſtud innocens non creabit ebrietatem, nullaſque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τὸ παροινεῖν ἐκ τοῦ μεθύειν. Athen. lib. 10.

24. *Nec metues protervum ſuſpecta Cyrum.*] Cyrus iſte Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non benè cum eâ conſentiens. Qui quidem ſi reſciſſet cum alio familiariter verſari, haud æquo tuliſſet animo, ſed zelotypiâ accenſus, aut velut in ſuam manus injeciſſet, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, lacerata veſte ultus adulterium quod ſuſpicaretur.

25. *Malè diſpari.*] Viribus impari ad reſiſtendum, ictuſque declinandos. Vel moribus planè diverſis, ut Tyndaris lepida hilariſque fuerit, Cyrus triſtis moroſus ac ferox: unde non ferat ejus ingenium ac vivendi inſtitutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure ſibi vindicans quod ſuum eſt, ubicunque repererit. Quo vir ejus fuiſſe, indicari videtur. Numquid enim in alienam tantum auſus fuerit alienus, in liberam liber? niſi fortè vis & impetus zelotypiæ ſignificetur illius, qui ab amicâ ſuâ alium amari intellexerit: quique ſibi temperare ſeque continere haud queat, cùm epulantem cum alio viderit, quin pugnas miſceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam diſcerpat, nec veſtibus parcens, quoquo modo ſuo dolori ſatisfaciat.

28. *Immeritamque veſtem.*] Quid enim peccavit, quid malè meruit veſtis mœchæ, vel infidæ amaſiæ, ut ab irato zelotypoque diffringatur?

AD QUINTILIUM VARUM, ODE XVIII.

Uſum vini moderatum commendat.

NUllam, Vare, ſacra vite prius ſeveris arborem
Circa mite ſolum Tiburis, & mœnia Catili.
Siccis omnia nam dura Deus propoſuit: neque

INTERPRETATIO.

O *Vare, nullam arborem potius* quàm *vitem ſacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catili. Sobriis enim cuncta probat gravia Deus. Nec aliter ſo-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 11.

Horatius Quintilium Varum, ut nimiùm vel Reipublicæ, vel literarum ſtudioſum uſu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poëticâ celebrat velut optimum judicem ac cenſorem *Poëmatum.* Epiſt. ad Piſones, v. 438. inſcriptionem tamen hujus Odes falſam aſſerit *Marcilius*, vultque ſibiipſi Horatium loqui, ſicut & Epod. 5. & 17. Adde quod abeſt illa à pleriſque membranis.

1. *Nullam, Vare, ſacrâ vite prius ſeveris arborem.*] Metrum pariter & ſententiam mutuatus eſt ab Alcæo: cujus apud Athen. hæc leguntur *μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδριον ἀμπέλω. ſacrâ vite*, Baccho nempè conſecratâ: vel quia libationes in ſacris inde fiebant.

2. *Mite ſolum.*] Plin. lib. 17. cap. 5. *Optima terra eſt quæ vocatur pulla; tenera, temperatæ ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec ſitiens, poſt vomerem nitescens.* Ibid. *optimus ager eſt ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius eſt Italiæ ſitus:* ex Catone *lib.* 34. cap. 5. Columell. lib. 2. cap. 2. & lib. 3. cap. 11.

Tiburis.] De eâ urbe jam antè ad Od. 7. Hodie *Tivoli*, ſita eſt ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, ſingulari verò gaudet aëris temperie. Hinc fortè *mite ſolum* appellatur. *Tiburtes originem multo ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuiſſe tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit, unâ ætate ante Iliacum bellum.* Plin. lib. 16. cap. 44.

Mœnia Catili.] Urbem Tibur iterum deſignari aliis verbis aiunt: quippe quam operâ communi condiderunt Amphiarai filii tres Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellarunt. Virgil. Æneid. 7. v. 670.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,
Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,
Catillusque, acerque Coras, Argiva juventus.

Repugnat verò Theod. Marcil. cit. tum quod bis idem perperam dixiſſet Horatius: tum quod ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contenditque *mœnia Catili*, eſſe montem Catilli. Catilus autem ſeu Catillus Arcas claſſis Evandri præfectus: Tibur qui & Tiburnus & Tiburtus, ejus frater fuit.

3. *Siccis omnia nam dura, &c.*] Qui naturâ vinoſi, ſunt plerumque hilares, nullâque aut valdè exiguâ curâ torqueri ſe conſueverunt: contrà, ſobrii res penitùs conſiderant, atque hinc ſollici-

Mordaces aliter diffugiunt ſollicitudines.
Quis poſt vina gravem militiam, aut pauperiem crepat?
Quis non te potius, Bacche pater, teque decens Venus?
At, ne quis modici tranſiliat munera Liberi,
Centaurea monet cum Lapithis rixa ſuper mero

INTERPRETATIO.

gantur edaces curæ. Poſt vina epota, *quis incommoda belli queritur aut paupertatis? Quis non te magis,* Bacche *parens,* laudat; *teque ô decora Venus? Verum-enimvero pugna Centaurorum adverſus Lapithas inter potandum commiſſa docet ut nemo dona*

ANNOTATIONES.

ti, difficiles, ac moroſi eſſe ſolent. Quare *dura* & gravia his eſſe notum eſt, quæ aliis lævia. Sicut enim omnia ſana ſanis, & contrà: ſic triſti ingenio præditis triſtia ſunt omnia; læta verò aut ſaltem parum moleſta quælibet jocoſis ac feſtivis hominibus. *Siccis* vino non madidis, ſobriis, jejunis. Plaut. in Perſa. *Jam diu factum eſt, cum bibimus: nimis ſicci ſumus.* Tull. contra Rullum in Senatu. *An conſilia ſiccorum, an vinolentorum ſomnia videntur?* Perſ. Satir. 5. v. 163.

An ſiccis dedecus obſtem cognatis?

Neque mordaces aliter diffugiunt ſollicitudines.] Lib. Judic. cap. 9. *muſtum Deo & hominibus lætitiam dare ſolet.* Sapient. 31. *Date vinum iis, qui amaro ſunt animo: bibant, & obliviſcantur egeſtatis ſuæ; & doloris ſui non ampliùs recordentur.* Pſalm. 103. *Vinum lætificat cor hominis.*

5. *Quis poſt vina gravem, &c.*] Anacreon. ὅταν Βάκχος εἰσέλθῃ εὕδουσι μέριμναι, *cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ.* Tibull. lib. 1. Eleg. 7.

Bacchus & agricolæ magno confecta labore
Pectora triſtitiæ diſſolvenda dedit.
Bacchus & afflictis requiem mortalibus affert.

Senſus Horatii eſt; cùm quis ſe pluſculum vino exhileravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines ſentit: imò jocatur hilariter, Bacchi munera laudat, & cantiunculis animum recreat, *decentique Venere*, ſeu non indecorâ aut invenuſtâ feſtivitate. Sic aiunt Catonem Uticenſem cum amicis ad auroram perpotando vigilaſſe; quod exiſtimaret vini potu largiori animam reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. *At ne quis modici tranſiliat, &c.*] At verò cavendum in primis illud Græcorum μηδὲν ἄγαν, *ne quid nimis*: Item quod monet Plin. lib. 14. cap. 5. *nec viribus corporis aliud, ſi modus adſit, utilius;* nec *aliud perniciosius vino, ſi modus abſit.* Ibidem, Androcydes ſapientiâ clarus ad Alexandrum Magnum ſcribebat intemperantiam ejus cohibens: *Vinum potaturus Rex, memento te bibere ſanguinem terræ.* Quibus ille ſi obtemperaſſet, profectò amicos in temulentiâ non interemiſſet. Hactenus Plinius. Bellè ſuo more Apuleius; *prima cratera pertinet ad ſitim: ſecunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad inſaniam.* Vide Athen. lib. 2. cap. 1. & 2. ubi de juvenibus temulentis triremi ſe navigare credentibus, faceta hiſtoriâ: quam quidem haud à vero alienam probat Caſaubonus in dictum locum. Ibidem Mneſitheus, *vinum rectè utentibus Dii monſtrarunt, ſummum bonum: intemperantibus ſummum malum, &c.*

8. *Centaurea monet cum Lapithis, &c.*] Centauri Theſſaliæ populi cùm veniſſent ad nuptias Pirithoï Principis Lapitharum, propè montem Olympum in Theſſaliâ pariter degentium; vino immodicè hauſto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel ut ſcribunt alii, Lapitharum uxoribus vim inferre tentarunt. Unde

Debellata; monet Sithoniis non levis Evius:
Cum fas atque nefas exiguo fine libidinum
Diſcernunt avidi. Non ego te, candide Baſſareu,

INTERPRETATIO.

Bacchi moderati prætergrediatur: docet & Bacchus Thracibus gravis; quando voluptatum cupidi licitum & illicitum parvo diſcrimine ſeparant. O Bacche ſin-

ANNOTATIONES.

gravis pugna, cædeſque Centaurorum ferè omnium. Tull. in Piſonem meminit: *iſtius in his Reipublicæ luctibus ſymposium quaſi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur.* Vide Ovid. Metamorph. 12.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipſe quoque Bacchus rectum vini uſum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta eſt, Thracibuſque univerſis infenſus & ultor inſtat, quoties illi ſuis abuſi muneribus, nimio potu in inſaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infrà Oden 27. Apud Athen. cit. Eubulus in [illegible] Bacchum fingit loquentem: *Tres ego pocula tantum miſceo illis qui ſapiunt; unum ſanitatis; alterum voluptatis; ſoporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus ſapientes, domum ſeſe recipiunt. Poſtea verò ſi quartum addatur, non eſt id amplius noſtrum, ſed protervia; quintum vociferationis; ſextum petulantis comeſſationis; ſeptimum macularum & vulnerum; octavum apparitoris; nonum iracundiæ; decimum furoris, quo proſternuntur qui bibunt. &c.*

Evius.] Ita Bacchus eſt appellatus, vel à voce Bacchantium εὐοῖ: vel potiùs ex eo quod cum debellatis fortiter gigantibus revertentem Jupiter ſic affatus eſt: εὖ υἱὲ, *euge fili.*

Exiguo fine libidinum.] Per fas & nefas voluptates quærit & conſectatur temulentus, accenſâ vino libidine. Juvenal. Sat. 6.

Quid enim Venus ebria curat?

11. *Non ego te candide Baſſareu, &c.*] Quaſi diceret: Thraces, & Bacchantes, ſpecioſo ſacrorum prætextu, cùm celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, ô bone pater Bacche; at ego ſobrior illis, temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo: nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut diſcurram furioſus.

Candide Baſſareu.] Simplex, apertè, verax. Tibull.

Candide Liber ades.

Item,

Candidior ſemper, candidiorque veni.

Baſſareus. Vel ob tunicam è pelle vulpinâ; vel à calceamento, quæ βασσάραι dicuntur: vel à talari veſte apud Baſſaram Lydiæ locum confici ſolita: quorum uſus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias comminiſcuntur. Tibull. cit. de Baccho,

Fuſa ſed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te invitum quatiam.] Etſi videantur hæc ſatis intellecta ex iis quæ antè dixi; ampliùs tamen explicantur, enodanturque, allato ritu veteri Bacchanalium ſeu Orgiorum, in quibus Thyades ſeu Bacchæ ſacra movere dicebantur, cùm furioſæ his in feſtis curſitantes, thyrſos quaterent, ipſumque Bacchi ſimulacrum loco ſuo motum circumferrent, ac velut invitum temulentæ ſacrificulæ exagitarent. Virgil. Æneid. 4. v. 301.

Qualis commotis excita ſacris
Thyas, ubi audito ſtimulant trieterica Baccho
Orgia.

Catull. de nuptiis Pelei ac Thetidis:

Lymphatâ mente furebant,
Evoë bacchantes, Evoë capita inflectentes.
. . . . . Pars tecta quatiebant cuſpide thyrſos.

Invitum quatiam: nec variis obſita frondibus
Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio
Cornu tympana, quæ ſubſequitur cœcus amor ſui,
Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem,
Arcanique fides prodiga, perlucidior vitro.

INTERPRETATIO.

cere, non ego te repugnantem exagitabo: neque proferam in lucem abſcondita foliis diverſis. Comprime dira cymbala cum Phrygio cornu, quæ comitatur obcæcatus ſui amor, atque arrogantia pluſquam ſatis efferens inane caput, & fides ſecretum prodens, vitro pellucidior.

ANNOTATIONES.

12. *Nec variis obſita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua myſteria, aut ſecreta revelabo: alludit rurſum ad Orgiorum morem, quo ſacra Bacchi in ciſtis condita, hederaque & pampinis contecta, è templo atque urbe in montes agroſque exportabantur.

Catull. cit.

Pars obſcura cavis celebrabant Orgia ciſtis;
Orgia quæ fruſtrà cupiunt audire profani.

Tibull. Eleg. 7. lib. 1.

Et levis occultis conſcia ciſta ſacris.

13. *Sub divum.*] Pro *ſub dio*, vel *ſub dium*, id eſt, ſub cœlo, quod Græci Ἴα vocant. Varro. Aſcon. in Verr. 3. id eſt, ex arculis & ciſtis non extraham tua ſacra, quæ foras & in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala & cornua tua apud Berecynthum Phrygiæ montem in ſacris adhiberi ſolita, quibus ad furorem incitantur Sacerdotes. Porrò illa duo jungit Horatius, ob affinitatem ſacrorum Bacchi, & Cybelæ matris Deûm, quæ Berecynthia inde nuncupatur: pariter ut & ſuprà Od. 16. v. 5. ac ſeq. ſenſus eſt: à me coërce ac depelle ebrietatem, inſaniam, furorem. Catull. cit.

Plangebant alii proceris tympana palmis,
Aut tereti tenues tinnitus ære ciebant.
Multi rauciſonis efflabant cornua bombis.
Barbaraque horribili ſtridebat tibia cantu.

14. *Quæ ſubſequitur cæcus amor ſui, &c.*] Ebrietatem nempè ſequuntur multa mala, quorum alia jam propoſuit: hæc ſunt rixæ, contentiones, flagitioſæ libidines abſque ullâ cujuſquam reverentia. Alia verò jam exponit; quæ ſunt φιλαυτία, ſuperbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cæcus amor ſui.] Congruens epithetum: nihil enim tam impellit in errorem, quàm *ſui amor*. Hinc Tull. ad Attic. lib. 13. Epiſt. 13. *niſi fortè me communis φιλαυτία decepit*. Et de Offic. lib. 1. n. 91. *Tales nos eſſe putamus, ut jure laudemur...... cum homines inflati opinionibus turpiter irridentur, & in maximis verſantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c*] Vana gloriatio, quâ homo inaniter ſe extollit, prudentiâ *vacuus*. Quod ſi pleriſque paſſim, at nemini frequentiùs accidit, quàm vino efferveſcentibus.

16. *Arcanique fides prodiga.*] Denique ſicut vitrum nihil abſcondit, ſic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda ſilentio divulgat; adeoque fidem labefacit ac violat, cùm religioſæ taciturnitati commiſſa & credita temerè profert & propriam effutit.

ODE XIX.

Glyceræ ſe uri amore ſcribit.

MAter ſæva Cupidinum,
Thebanæque jubet me Semeles puer,

INTERPRETATIO.

CRudelis amorum genitrix, & filius Semeles Thebanæ, atque luxurioſa li-

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 3.

1. *Mater ſæva Cupidinum.*] Tria ſunt incentiva libidinis præcipua, humorum craſis & temperies, vinum, familiaritas & comeſſatio cum mulieribus. His ſe revolvi in abjectos amores atque abripi ſcribit Horatius, *Venere*, *Baccho*, *laſcivâ licentiâ.* Cæterùm verſiculus iſte non temerè ſcriptus, qui iterùm habetur Od. 1. *lib.* 4. Singulas ergo voculas ponderemus. *Mater ſæva*, Venus. Nam

quiſquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Virgil. Eclog. 3. & Eclog. 8.

Sævus amor docuit, &c.
puer improbus ille.

Benè Anacreon:

Χαλεπὸν τὸ μὴ φιλῆσαι,
Χαλεπὸν δὲ καὶ φιλῆσαι,
Χαλεπώτερον δὲ πάντων
Ἀποτυγχάνειν φιλοῦντα.
Durum eſt non amare:
Durum eſt etiam amare,
Duriſſimum verò eſt,
Non frui re amatâ.

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres eſſe ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. 3. de Naturâ Deorum n. 58. *Venus prima*, inquit, *Cælo & die nata, cujus Elide delubrum vidimus. Altera ſpumâ procreata . . . . . Tertia Jove nata & Diones. Quarta Syria, quam Adonidi nupſiſſe traditum eſt.* & num. 60. *Cupido primus Mercurio & Dianâ primâ natus dicitur: ſecundus Mercurio & Venere ſecundâ: tertius quidem eſt Anteros, Marte & Venere tertiâ.* Quid ergo hic? Certè Poëtis ſolemne eſt uni tribuere quod plurium eſt, præſertim cùm nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à diverſis confecta ſunt. Patet ab Ovid. init. Faſt. 4. Venus appellatur *geminorum mater Amorum.* Et hic *mater Cupidinum.* Sic & à Pauſan. in Attic. tres Veneris filii referuntur Ἔρως. Ἵμερος. Πόθος. Apud Lucianum verò Venus Paridem alloquens duos ſibi filios jactat eximios eſſe, Ἵμερον καὶ Ἔρωτα. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios & multiplices affectus, qui eam & amorem nunquam non comitantur. Nam qui amant, modo ſpe recreantur, aut gaudio fruuntur; ſæpius autem triſtitiâ ob repulſam, irâ adverſus rivalem, interdum etiam deſperatione aguntur, uſque ad ſuſpendium: &c. minùs placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris affectus, ludum, jocum, ſaltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum Regis filiâ: ibique ipſe colebatur. Quod autem vino accendatur Venus quis neſcit? Apoſt. ad Epheſ. cap. 5. v. 18. *nolite inebriari vino, in quo eſt luxuria.* S. Hieron. *venter mero æſtuans facile deſpumat in libidinem.*

Et laſciva licentia,
 Finitis animum reddere amoribus.
Urit me Glicerae nitor
Splendentis Pario marmore puriùs:
Urit grata protervitas,
 Et vultus nimiùm lubricus aſpici.
In me tota ruens Venus
Cyprum deſeruit: nec patitur Scythas

INTERPRETATIO.

bertas cogit me ad extinctos amores reducere animum. Accendit me decor Glycera marmore Pario clarius refulgentis. Inflammat me *jucunda* ejus *procacitas, & facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit, neque ſinit* me *referre Scy-*

ANNOTATIONES.

3. *Laſciva licentia.*] Otium, indulgentia, laſcivia. Theophraſtus ait amorem eſſe *affectum animi otioſi*, πάθος ψυχῆς σχολαζούσης.

5. *Urit me Glycera nitor.*] Amoris tyrannidem excuſſerat Horatius, at aſpectus Glycerae novas catenas injecit. Nimirùm pulcritudo eſt *ſplendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore conſiſtens, humanum ad ſe rapiens animum.* Virgil. Georgic. 3. v. 215

uritque videndo
Fœmina.

6. *Splendentis Pario marmore puriùs.*] Paros inſula maris Ægaei, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima. Strab. lib. 10. Plin. lib. 36. cap. 5. &c. Pindar. de Callicle.

Παρίου λίθου λευκοτέραν.
Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quaedam & ſeveritas ſaltem ficta; ferocia quae plerumque amantes plus accendit, qui quod negari videtur, eò ferventiùs appetunt, eoque jucundiùs proſequuntur.

8. *Vultus nimium lubricus aſpici.*] Aſpectus enim mulieris formoſae in lapſum ſtatim impellit. metaph. à locis lubricis, in quibus ſine cadendi periculo nemo ſtat aut incedit. Virgil. Eclog. 8.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

Alii interpretantur, oculos Glycerae mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon carm. 2. ait, *Naturam dediſſe tauris cornua, calces equis, curſum leporibus, dentes leoni, &c. viris prudentiam: at mulieribus pulcritudinem, qua parmis & lanceis fortior ferrum flammamque vincit & domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deſeruit.*] Adeò nempe me Venus obſidet & occupat, inquit, ut videatur reliquiſſe Cyprum, ubi tamen dominatur potentiſſimè, & colitur. Virgil. Æneid. 1. v. 722.

inſcia Dido
Inſideat quantus miſera Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuſlibet rebus, niſi amori: unde nequaquam poſſum ſcribere Scytarum vel Parthorum prœlia: id eſt, nec aliena bella, ſed nec ea quae ad Romanam Rempublicam & gloriam ſpectant. Poſterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut ſe excuſet atque commendet, & adulетur Auguſto, cui, inquit, tunc fortè remiſſa fuerint ultrò à Parthis ea ſigna militaria, quae M. Craſſo & M. Antonio erepta fuerant. De quibus Juſtin. in fine lib. 42. infrà citand. Verùm haec nullo ſunt argumento ſubnixa.

Scythas.] Hi populi ſunt Aſiae Borealis celeberrimi, & latè patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notatu digna memorantur à Juſtino lib. 2. antiquitas, virtus bellica,

Et ver-

Et verſis animoſum equis
    Parthum dicere: nec quæ nihil attinent.
Hìc vivum mihi ceſpitem, hìc
    Verbenas, pueri, ponite, thuraque

INTERPRETATIO.

thorum bella, *neque Parthos equis converſis ſtrenuos, nec quæcunque* ad ipſam *nihil ſpectant. O famuli, hìc ceſpitem virentem, hìc verbenas & thura mihi*

ANNOTATIONES.

& *quod* Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibuſque ſæculis diffuſam. *Non virorum magis imperio, quàm feminarum virtutibus claruere. Quippe cum ipſi Parthos Bactrianoſque; feminæ autem eorum Amazonum regna condiderint.... Imperium Aſiæ ter quæſivere, ipſi perpetuo ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti manſere. Darium Regem Perſarum turpi ab Scythiâ ſummoverunt fugâ, Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri Magni ducem Sopyriona cum copiis univerſis deleverunt. Romanorum audivere, non ſenſere arma ...... Gens laboribus & bellis aſpera. Vires corporum immenſa. Nihil parare quod amittere timeant: nihil victores præter gloriam concupiſcunt.*

11. *Et verſis animoſum equis Parthum.*] Virgil. Georgic. 3. v. 30.

Addam urbes Aſiæ domitas, pulſumque
    Niphatem,
Fidentemque fugâ Parthum verſiſque
    ſagittis.

Juſtin. lib. 41. *Parthi*, inquit, *pugnant procurrentibus equis, aut terga dantibus. Sæpè etiam fugam ſimulant, ut incautiores adverſum vulnera inſequentes habeant........ Intolerandi forent, ſi quantus his impetus eſt, vis tanta & perſeverantia eſſet. Plerumque in ipſo ardore certaminis prælia deſerunt, ac paulo poſt pugnam ex fugâ repetunt, ut cum maximè viciſſe te putes, tunc tibi diſcrimen ſubeundum ſit.* Ergo non abs re Horatius *Parthum* dicit *animoſum*: adeò virtus etiam in hoſte laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles ſemper fuere ſub Mithridate præſertim illo, *cui res geſtæ Magni cognomen dedere*, ut ait Juſtin. lib. 42. imo ſæpè illorum fuderunt exercitus Duceſque. Juſtin. lib. 41. init. *à Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentiſſimis temporibus laceſſiti, ſoli ex omnibus gentibus non pares ſolum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Auguſti famâ perculſi, ejus arma pertimeſcentes, captivos è Craſſiano atque Antoniano exercitu totâ Parthiâ recollectos, ſignaque cum his militaria remiſerunt. Unde & cuſi nummi cum hac epigraphe: SIGNIS RECEPTIS, *pluſque Cæſar magnitudine nominis ſui fecit, quàm armis alius Imperator facere potuiſſet.* Hæc Juſtin. cit. lib. 42. in fine. Vide & Flor. lib. 3. cap. 11. & lib. 4. cap. 9. præſertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expreſſit laudem è Barbaris: *Ite & bene valete, Romani, meritò vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fertis.* Vide & ſuprà Od. 12. Annot. ad v. 53.

Hic vivum mihi ceſpitem, &c.] Victus denique amore Glyceræ Horatius, ſacra parat, quibus ejus animum, placatâ Venere, demereatur. Sui verò ardorem amoris & impatientiam denotat vel ex eo quod aram è ceſpite extruat, brevi quidem & expeditâ ratione: quod fieri ſolitum duntaxat in ſubitis rebus, & moram haud ferentibus.

14. *Verbenas.*] Herbas in ſacris aſſuetas parate. Propriè verbena eſt herba quædam, Gall. *de la verveine.* De hac Plin. lib. 25. cap. 9. *Herba nulla Romana nobilitatis plus habet, quàm hierabotane: noſtri verbenacam vocant. Hæc eſt, quam legatos ferre ad hoſtes indicavimus. Hac Jovis menſa verritur; domus purgantur luſtranturque.* Servius ait eſſe virgulta quæ ſemper virent. Ex Donato verbena quaſi herbena di-

Bimi cum paterâ meri.
Mactata veniet lenior hoſtia.

INTERPRETATIO.

afferte cum cratere vini bimi. Poſt *immolatam victimam mitior fiet* Glycera.

ANNOTATIONES.

citur, eſtque herba è puro loco decerpta cum terrâ adhærente. Similiter Plin. lib. 22. cap. *Verbenæ nomine ſignificatur gramen ex arce* (al. area) *cum ſua terra evulſum, &c.* Conſtat eo nomine cenſeri eas omnes herbas, quæ in ſacris adhibentur. Virgil. Eclog. 8.

Verbenaſque adole pingues & maſcula thura.

Ubi per epithetum, *pingues*, volunt indicari olivam. Terent.

ex ara hinc ſume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde ſententiam ille tranſtulit & verba, verbenæ ſunt myrti. Plinius quoque dixit *myrteam verbenam*. Ergo per catachreſin verbenæ appellantur rami, virgæ, frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore marino: aliæque felices herbæ religioni & ſacris ſervientes, his nempè aras coronabant; deinde thus adolebant: poſteà vinum è paterâ libabant.

15. *Bimi cum paterâ meri.*] *Bimi*, id eſt, duorum annorum: *du vin de deux fueilles.* Affectabant veteres in ſacris vetus vinum, tanquam optimum, item *merum*, & purum ſine aquæ admixtione. Quapropter *Græca vina libare nefas, quoniam aquam habeant*; ex Plin. lib. 14. cap. 19.

16. *Mactata veniet lenior hoſtia.*] An Venus *ſæva Cupidinum mater*; an Glycera *proterva*? Hanc ego potiùs, quàm illam intelligi ab Horatio cenſuerim, leniorem futuram, quæ dura priùs erga illum & immitis fuerat. Scilicet hoc ſperat per Veneris favorem, quem ſacro peracto ambit & ſibi conciliare nititur. Atenim quod illud ſacrificium? Quæ hoſtia mactanda? *hoſtia* quidem & victima differunt, quod hæc minor ſit, illa major. *Mactata* porrò dicitur, quaſi magis aucta, cujus capiti nimirùm impoſita ex hordeo toſto mola, ſale conſperſa, thure ſuffita. Sunt qui Venerem ſanguine non placari nec cæsâ victimâ pridem ſolitam contendant: eo quod genitrix paſſim vocaretur: nec deceret eam ita coli, per quam vita datur: afferuntque Virgil. Æneid. 1. ubi in templo Veneris Paphiæ thus & ſerta duntaxat memorantur:

Ipſa Paphum ſublimis abit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Hinc & Eraſmus locum hunc ſic explicat: poſtquam Venerem placavero verbenis, thure, vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque tam facilis ac domita, quàm ſit hoſtia mactata. Dormitaſſe verò ille bonus tunc credendus, meo quidem judicio. Alii contrà ſentiunt, hoſtiam hìc ab Horatio verè mactandam ſignificari, ſeu columbam, utpote Veneri ſacram; ſeu quamcunque aliam. Cruquius. Turnebus. Certè *Veneri ſuem immolari quandoque Callimachus ſcribit. Factum id Argis adnotavit hiſtoria.* Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 26. *Apud Tuſſas autem in Ægypto Veneri, quæ ibi cornuta colitur, vaccam ſacrificari*; refert Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 12. Aiunt verò, primis quidem ſæculis incruenta fuiſſe quævis ſacrificia, litatumque duntaxat arborum fructibus, ramis, foliis, herbis: at poſteà uſum invaluiſſe mactandi victimas Diis quibuſlibet, ipſique Veneri.

ODE XX.

Mæcenati ſpondet convivium, ſed frugale.

VIle potabis modicis Sabinum
Cantharis, Græcâ quod ego ipſe teſtâ

INTERPRETATIO.

O Dilecte Mæcenas Eques, apud me quidem mediocribus in poculis bibes ignobile Sabinum, quod egomet illi-

ANNOTATIONES.

Hæc Ode ejuſdem eſt metri, ut ſuprà 2. *Jam ſatis terris.*

1. *Vile potabis, &c.*] Profecturus erat Mæcenas ſeu in Apuliam (ut vult Cruquius ex Divæi codice, quod idem notat Lubinus) ſeu quovis alio: anteà verò ſe Horatio pro ſummâ inter eos familiaritate convivam fore ſignificarat. Hac Ode reſcribit Horatius Mæcenati, gratum id ſibi quidem, at pro ſua tenuitate tenue fore convivium: ejuſque caput ex more proponit *Sabinum vinum*, ut eruditè monet Theod. Marcilius.

Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis generoſum bibes apud me: ſed tantummodò *vile* & modicum: nempè vinum vel ex *uvâ Bituricâ*, *quæ in diuturno ſole moreſcit, pingui putreſcit, gracili omnino non provenit: mediam temperiem delicatè quærit, ob hoc Sabinis collibus familiaris. Ex Plin. lib.* 14. *cap.* 2. vel è *vinaciolâ*, *quam ſoli novere Sabini et Laurenti*: ex eodem ibid. cap. 3. Athenæus autem lib. 1. cap. 21. ait, *inter Italiæ vina leviſſimum eſſe Sabinum, potuique tempeſtivum ab anno ſeptimo uſque ad decimum quintum.*

Modicis Cantharis.] *A petits brocs.* Pro quolibet vaſe hic ponitur *cantharus*, qui quidem non parvum eſt vas, cùm Sileno attribuatur perquam ebrioſo, graviſque appelletur, Eclog. 6.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

Xenarchus apud Athen. lib 11. cap. 6.

Ne effunde, ô puer, in argenteum poculum; ſed potiùs in profundum cantharum. Ibid. Epigenes. *At canthari nunc non fingunt amplos illos & capaces, ſed humilia pocula, &c.*

2. *Græcâ quod ipſe teſtâ conditum levi.*] Vinum alioqui non exquiſitum ex eo commendat Horatius, quod ipſe ſtudioſè condiderit, condierit, obturarit, notarit. Quatuor iſta, nempè veteres vinum ſervaturi faciebant: diffundebant in vaſa: deinde condiebant *admiſtâ aloe, ſale, croco, reſinâ, pice, &c. ut odor vino contingeret, & ſaporis aliquid*, ex Plin. lib. 4. cap. 19. 20. & 21. tum diligenter obturabant atque illinebant pice, gypſo, limo. Docet Columella lib. ult. & Plin. cit. *oportet dolia aperire, dum perfundi aquâ marinâ, aut ſalsâ; poſteà cinere ſarmenti aſpergi.* Et paulò poſt *ſic operculo doliorum muniunda, addita maſſula ac pice.* Perſ. verò Sat 4. v. 29.

Seriola veteris metuens deradere limum,
Ingemit:

Denique notabant quale vinum, & quo tempore conditum fuiſſet. Id paſſim obſervare eſt, & poſteà notabimus pluribus locis. Hic ergo priora tria quatuor verbis exprimuntur, quartum ſequentibus. *Græcâ teſtâ conditum levi*, inquit, *datus in theatro cùm tibi plauſus.* Quaſi diceret: condidi, ſeu in vaſa infudi: *Græcâ teſtâ*, vel ſuper fæcem vini Græci, vel in doliis in quibus antè fuerit vinum Græcum, ut ita vis Sabino ſaporque accederet. Tertiò levi, ſeu pice, ſeu gypſo. Demum tempus notat, addendo: *cum datus tibi plauſus, &c.*

Teſtâ Græcâ.] Cado teſtaceo, quod

Conditum levi, datus in theatro
Cùm tibi plauſus,
Care Mœcenas eques: ut paterni
Fluminis ripæ, ſimul & jocoſa
Redderet laudes tibi Vaticani
Montis imago.
Cæcubum, & prælo domitam Caleno.

INTERPRETATIO.

vi Græco fictili recluſum; quando in amphitheatro acclamationes tibi conceſſa fuerunt tantæ, *ut applauſum itera-* *rent tibi littora patrii fluvii, pariter & adumbratio feſtiva collis Vaticani. Tu* domi *potabis Cæcubum, atque uvam*

ANNOTATIONES.

vaſis genus è Græcia ortum. Plin. lib. 14. cap. 21. cit. *circa Alpes ligneis vaſis condunt, circuliſque cingunt.* Quibus verbis oſtendit Romæ iſta vaſa nondum tunc in uſu fuiſſe.

3. *Datus in theatro cum tibi plauſus.*] Jucundè ſimul & honorificè refricat Horatius Mœcenati memoriam dati per Populum Romanum plauſus, ſeu cùm ad ſpectacula veniſſet; ſolebant enim viri graves ac de Republicâ benè meriti acclamationibus excipi: ſeu cùm ludos ipſe exhibuiſſet pro ſuâ liberalitate magnificos: ſeu ob lætitiam recuperatæ à Mœcenate valetudinis, varias enim varii plauſûs hujus cauſas comminiſcuntur.

5. *Eques.*] Modeſtia hic Mœcenatis celebratur, qui cùm ſummos quoſque capeſſere magiſtratus potuiſſet, oblatos etiam recuſavit, & Equeſtri dignitate contentus vixit. Propert. lib. 3. Eleg. 9.

Mæcenas Eques Etruſco de ſanguine Regum,
Intra fortunam qui cupis eſſe tuam.

Ut paterni fluminis ripa, &c.] Tantus porrò fuit ille plauſus, ut inde perſonarent ripæ Tiberis ſcaturientis in Hetruriâ, quæ Mœcenatis patria erat: nec non acclamantium voces ingeminaret Echo reſidens in concavis locis apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii proximus, ſicut & fluvius Tiberis.

7. *Vaticani montis.*] Hic unus è collibus, quibus Roma inædificatâ eſt, adhuc retinet vetus nomen, inſuper autem oſtentat inſignem S. Petri Baſilicam, & palatium Pontificium dictus eſt à vaticiniis illic edi pridem ſolitis. Vide Gell. lib. 16. cap. 17.

8. *Imago.*] Repetitio vocis, & acclamationum populi repercuſſio facta in monte *Jocoſa*, quia jocari videtur Echo, dum ultima tantùm verba repetit atque ingeminat. Supra Od. 12.

Recinat jocoſa nomen imago.

Virgil.

Saxa ſonant, vociſque offenſa reſultat imago.

Tullius Tuſcul. 3. initio, ſimile quid habet ubi ſcribit: *popularem gloriam in ſummâ inanitate verſari*, neque hanc eſſe *eminentem virtutis effigiem, ſed adumbratam imaginem gloriæ.* Additque *eſt enim gloria ſolida quædam res, & expreſſa, non adumbrata. Ea eſt conſentiens laus bonorum, incorrupta vox benè judicantium de excellenti virtute. Ea virtuti reſonat, tanquam imago gloriæ.*

9. *Cæcubum & prælo domitam Caleno tu bibes, &c.*] Tu quidem apud te bibes vina ejuſmodi haud vulgaria, non ita verò apud me. Exquiſita certè vina ſectatum eſſe Mœcenatem indicat quòd ejus nomine quædam celebrata ſint ac Mœcenatiana dicta: quæ quidem refert & inter generoſa cenſet Plinius lib. 14. cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad ſinum Caietanum, Fundis vicinus & Amyclis, optimi vini ferax. Martial. lib. 13. Epigram. 115.

Cæcuba Fundanis generoſa coquuntur Amyclis.

Tu bibes uvam. Mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

INTERPRETATIO.

in torculari Caleno preſſam. Nam certè *mea vaſa neque Falerni condiunt nectar, nec montes Formiani.*

ANNOTATIONES.

Vitis & in mediâ nata palude viret. Plin. lib. 14. cap. 6. *generoſitas celeberrima in paluſtribus populetis.* Athen. lib. 1. cap. 21. ex Galeno ſcribit *Cæcubum generoſum, firmum, infeſtum capiti, non niſi poſt annos plures vetuſtum.* Porrò non à loco dictum vult Cæcubum Galenus variis locis, ſed ita vocari vetuſtiſſimum quodlibet & ob vetuſtatem fulvum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campaniæ ſeu Regni Neapolitani, in provinciâ terræ Laboris: à Calo Boreæ filio Argonauta, ut ferunt, condita; fertilem habet agrum vino generoſo: nec minùs celebrem aquâ temulentos faciente, ſi Plinio fides. Athen. cit. *Calenum lene magis quàm Falernum ſtomacho placet*, ὁ Καληνὸς κοῦφος τοῦ Φαλερίνου εὐστομαχώτερος.

10. *Mea nec Falerna.*] Mea vina non ſunt è nobilioribus.

Falerna.] Cui non audita fama vini è monte & agro Falerno in Campaniâ? De eo Strabo lib. 5. Athen. cit. *Falernum anno decimo tempeſtivum eſt potui, &c.* Plin. cit. *ſecunda nobilitas Falerno.* Lib. verò 23. cap. 1. ejus ſalubritatem perſequitur, ſicut & aliorum.

11. *Formiana.*] Et hoc celebre vinum erat ex agro Formiano in Campaniâ, non procul Caietâ. Athen. cit. *Formianum ſtatim viget.*

ODE XXI.

IN DIANAM ET APOLLINEM.

Dianam teneræ dicite virgines,

INTERPRETATIO.

Molles puellæ canite Dianam:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen ſeculare inſcriptum legimus. Unum tamen ludis ſecularibus decantatum; illud nempe quod eſt poſt Epodos: alia duo, (ut volunt quidam) hoc ſcilicet & Ode 6. libri quarti ludis Apollinaribus, de quorum origine fusè diſſerit Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 17. Eſt hic igitur Hymnus Apollini & Dianæ Diis averruncis & ἀλεξικάκοις dedicatus, ut mala in hoſtes avertant, Populo verò Romano ſecuritatem, ſanitatem, frugumque abundantiam impertiant: Auguſtum autem principem diu ſervent. De ſeculari carmine plura ſuo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortè priorem in-

Intonſum pueri dicite Cynthium,
Latonamque ſupremo
Dilectam penitus Jovi,
    Vos lætam fluviis, & nemorum comâ,
Quæcunque aut gelido prominet Algido,
Nigris aut Erymanthi

INTERPRETATIO.

adoleſcentuli canite Apollinem crinitum, & Latonam omnino charam ſummo Jovi. Vos celebrate *gaudentem fluminibus & ſilvarum* denſis *frondibus, quæcunque vel frigido extat Algido, vel nemoribus umbroſis Erymanthi, vel Cra-*

ANNOTATIONES.

vocat, quia prior nata parturienti fratrem geminum Apollinem matri Latonæ obſtetricis officium præſtitiſſe fertur: *Dicite virgines*, his mandabatur cantandum carmen in honorem Deorum, quia *caſta placent ſuperis.*

2. *Intonſum.*] Pindaro ἀκερσεκόμην, *non raſo capillo.* Nimirùm ob radios ſolares: vide Macrob. ante cit. & ob perpetuum juventutem. Tibull.

Solis æterna eſt Phœbo Bacchoque juventus:
Et decet intonſus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. 31. *carmen ab ter novenis virginibus cani per urbem juſſerunt.* Et lib. 37. *decem ingenui, decem virgines, patrimi omnes matrimique ad id ſacrificium adhibiti.* Zoſimus hiſtor. novæ lib. 11. *ter novem pueri illuſtres totidemque puellæ.* Flav. Vopiſcus Aurelian. *patrimis matrimiſque pueris carmen indicite.*

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus apud Cynthum montem in Delo inſulâ. Hunc verò pariter & Dianam præcipuè celebrat, quòd eorum oraculis motus Æneas in Italiam venit. Æneid. 3. v. 97. & 381. Æneid. 4. v. 345. Æneid. 6. initio, v. 67. ubi ſic precatur Æneas:

Da Latio conſidere Teucros . . . . . .
Tum Phœbo & Triviæ ſolido de marmore templa
Inſtituam, feſtoſque dies de nomine Phœbi.

In carmine ſeculari poſteà Horatius ad Apollinem & Dianam,

Roma ſi veſtrum eſt opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis & Dianæ mater ab Horatio jungitur hîc iis Numinibus, quibus edebantur Ludi Seculares. Ita verò recenſentur ab Zoſymo cit. *Jupiter, Juno, Apollo, Diana, Parcæ, Lucina, Ceres, Pluto, Proſerpina.*

4. *Dilectam penitus Jovi.*] Et quidem tantâ Junonis zelotypiâ, ut eam pellicem ejuſque fœtus omni conatu perdere tentarit, immiſſo adverſus prægnantem Pythone ſerpente; incaſsùm tamen. varias enim illa regiones fugiendo pervagata, appulit in Ortygiam inſulam, quæ & Delos nominata: ubi ex Jove Dianam & Apollinem uno partu edidit. Vide Ovidium, Macrob. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, & nemorum comâ.*] Vos ô virgines, laudate virginem Dianam, propterea gaudentem *ſilvis* ac venationi, ut virorum fugiat conſortium: *fluviis* autem, in quibus abſtergeret ſudorem in ſectando feras contractum. Ovid. Metamorph. 3.

Hic Dea ſilvarum venatu feſſa ſolebat
Virgineos artus liquido perfundere rore.

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] Sive in *Algido* Latii, ab urbe paſſ. 20000. ſive in *Erymantho* Arcadiæ, ſive in *Crago*, Lyciæ montibus. In hoc aiunt fuiſſe agreſtium Deorum antra. Apud *Erymanthum* venari Diana ſcribitur Homer. Odyſſ. 6. *Algidum* denique perinde ac Aventinum tenere, ſeu in iis dominari jactatur Diana in Carmine ſeculari, ſub finem.

Sylvis aut viridis Cragi.
Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque, mares, Delon Apollinis,
Inſignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.

INTERPRETATIO.

...gi viridantis. Vos, ô maſculi, tot encomiis efferte Tempe, & Delum Phœbi natalibus inclytam; & ſcapulam ejus exornatam pharetrâ, & fratris citharâ.

ANNOTATIONES.

9. *Vos Tempe totidem, &c.*] Vos autem, ô caſti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut *Tempe* in Theſſaliâ, crebris lauris, quæ ſacræ ſunt Apollini, præcipuâque amœnitate inclyta: *Delum* item inſulam ejus ortu, ſummâque eam ob rem religione nobilem ac reverendam. Cic. Verr. 3. n. 47. & ſeq. *Apollinem tu Delium ſpoliare auſus es? Illine tu templo tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias ac ſacrilegas afferre conatus es .... proditum memoria ac literis Latonam ex longo errore & fugâ gravidam, & jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis, fugiſſe Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperiſſe: quâ ex opinione hominum, illa inſula eorum Deorum ſacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis & eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſæ quidem, cùm bellum toti Græciæ Diis hominibuſque indixiſſent, & mille numero navium claſſem ad Delum appuliſſent, quicquam conarentur aut violare aut attingere.*

Tempe.] Plin. lib. 4. cap. 8. *Inter Oſſam & Olympum nemoroſa convallis, ... Tempe vocantur quinque millium paſſuum longitudine, & ferme ſeſquijugeri latitudine ultra viſum hominis attollentibus ſe dextrâ lævâque leniter convexis jugis: intus ſuâ luce viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.*

10. *Delon.*] Plin. mox cit. cap. 12. *Longe clariſſima, Cycladum media, templo Apollinis & mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, ſola motum terræ non ſenſit ad M. Varronis ætatem. .... hanc Ariſtoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata ...... Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant ... cingitur quinque millibus paſſuum: aſſurgit Cynthio monte.* Et ſub finem ejuſdem cap. ſcribit, *Hyperboreos frugum primitias ſolitos Delon mittere Apollini, quem præcipue colunt. Virgines ferebant eas, hoſpitiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.*

11. *Inſignemque pharetrâ.*] Jaculandi peritus habitus eſt ſemper Phœbus, atque *certâ metuendus ſagittâ*, ut eſt Ode 12. ſuprà: tum ob interfectum Pythonem ſerpentem, occiſoſque Niobes filios. Adde Virgil. Æneid. 6. v. 57. tum verò quod radiis in mortales ferventi æſtu vibratis, morbos peſtemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. 1. Saturnal.

12. *Fraternaque humerum lyra.*] Inſignem etiam lyræ inventione & melodiâ ipſi quidem à Mercurio conceſſâ: quæ fusè explicui Annot. ad Oden. 10. ſuprà. *Fraterna.* Apollo & Mercurius, fratres noſcuntur, ambo nimirùm ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genitrice, ille verò Latonâ Cœi Titanis filiâ, ut ſuprà jam dictum.

13. *Hic bellum lacrymoſum, &c.*] Apollo Deus averruncus prece veſtrâ permotus in hoſtes depellet impendentia nobis mala. *Bellum* matribus filios amittentibus ac deflentibus deteſtatum, ut eſt Od. 1. *Famem*, quâ nihil miſerabilius, cùm proprios aliquando filios parentes comederint, urgente fame. *Peſtem* denique è fame ſæpiùs exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem,
Peſtemque à populo, & principe Cæſare in
Perſas, atque Britannos
Veſtra motus aget prece.

INTERPRETATIO.

Veſtris ille votis exoratus, à plebe & Auguſto Imperatore luctuoſum bellum ac famem ærumnoſam, atque luem propulſabit ad Perſas & Britannos.

ANNOTATIONES.

15. *In Perſas ac Britannos.*] Ab Auguſto Cæſare feliciter Rempublicam adminiſtrante Phœbus dicta averret mala in hoſtes Populi Romani. *Perſas*, qui pro Parthis hic poſiti videntur; quos ille per Ventidium legatum ſubegit: Sueton. Flor. *Britannos*, hodie *Anglos*, de quibus Virgil. Eclog. 1.

Toto diviſos orbe Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam eſſe.

INteger vitæ ſceleriſque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,
Nec venenatis gravidâ ſagittis,
Fuſce, pharetra.

INTERPRETATIO.

O *Fuſce*, quiſquis *innocenter vivit & ſine crimine, non habet opus Maurorum telis, nec arcu, nec pharetrâ plenâ ſagittis toxico infectis.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Oden, atque Epiſtolam decimam ejuſdem ferè argumenti ſcribit Horatius, Ariſtio Fuſco, viro probo, Grammatico, amico. Apud bonum morum integritatem laudat: amico declinatum à ſe vitæ periculum ſignificat; Philologo dictionum & verborum elegantiâ ſtudioſè velificatur. Hæc tria, Lector, obſerva, dum ego cætera perſequor.

2. *Non eget Mauri jaculis, &c.*] Vir innocens ſuâ ſatis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. *Mauri*, Quidam legunt *Mauris*. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent ſine telis, ob frequentiam ferarum à quibus diſcrimen imminet. Herodian. Ælian. lib. 14. de animal. cap. 5. Mauritania Africæ regio Barbarica, ubi nunc Regna Feſſanum, Marochium, Tremiſſenum, Algerianum.

3. *Venenatis ſagittis.*] Plin. lib. 18. cap. 1. *Quod animal tela ſua, excepto homine, venenis tingit. Nos & ſagittas ungimus, ac ferro ipſi nocentius aliquid damus . . . . à nullo animalium,*

Sive per Syrtes iter æſtuoſas,
Sive facturus per inhoſpitalem
Caucaſum, vel quæ loca fabuloſus
Lambit Hydaſpes.
Namque me ſylvâ lupus in Sabinâ,
Dum meam canto Lalagen, & ultra
Terminum curis vagor expeditus,
Fugit inermem:

INTERPRETATIO.

Seu ambulet per Syrtes fervidas, ſeu per Caucaſum hoſpitibus carentem, ſeu per regiones quas alluit Hydaſpes fabulis celebratus. Enimvero nuper in Sabinâ ſilvâ, dum canerem Lalagen meam amicam, *atque præter limites excurrerem liber* ab omni *ſollicitudine,* armis licet *deſtitutum vitavit me lupus:*

ANNOTATIONES.

præter hominem, veneno pugnatur alieno. Vide Cœl. Rhodig. lib. 23. cap. 10. ubi de multiplici ratione tela veneno imbuendi plura.

5. *Syrtes æſtuoſas.*] Non de Syrtibus maritimis hic agitur; ſed de arenoſis iis locis Africæ, apud Lybiam, Solis ardore ſabulique ſiccitate æſtuantibus ſeu fervidis, per quæ iter fieri nequit niſi ex ſiderum obſervatione, & cum magno quidem vitæ periculo, tam à feris, venenoſiſque animalibus, cùm ob volubiles arenæ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent. in Apotheoſi. cap. 4. adverſus Judæos.

Hoc reſponſa refert Libycis in Syrtibus Ammon.

Inhoſpitalem Caucaſum.] Aſiæ montem altiſſimum atque celebratiſſimum, vel ob Prometheum, quem ibi fabulantur vinctum, ejuſque jecur ab aquilâ perpetuò arrodi. *Inhoſpitalem*, ob nives aſſiduas inhabitatum, item ob ſcopulos, unde Virgil. Æneid. 4.

cautibus horrens Caucaſus.

Mons ille inter duo maria Caſpium & Euxinum, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad tertiam noctis partem Solis radiis illuſtretur. Vide Ariſtot. Meteor. 1. cap. 3. Quint. Curt. lib. 7. ejus pars à quibuſdam creditur mons Ararath versùs Armeniam, in quo poſt diluvium quievit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabuloſus lambit Hydaſpes.*] Per Indiam nimirùm. Duplex eſt Hydaſpes fluvius in Aſiâ: alter Medos alluit, & hinc Georgic. 4. dicitur *Medus Hydaſpes*: alter Indiam occidentem irrigat, hodie *Romey*, fuitque terminus victoriarum Alexandri Magni, in Indum illabitur, apud Nyſam urbem: unde à Lucano lib. 8. vocatur *Nyſæus Hydaſpes.* Hic porrò nuncupatur *fabuloſus*, quoniam multa de illo fabulantur, ut quod arenam volvat auream; quod gemmas ferat: unde *aurifer* Claudiano, *gemmifer* Senecæ Trag. in Medeâ appellatur: quod tanto ſonitu vortices agat, undas collidat, ſpumas attollat, ut non ſine trepidatione procul aſpiciatur: atque remiges Alexandri Magni reddiderit attonitos ac ſtupentes: ipſis etiam gubernatoribus rei novitate ſuſpenſis. Arrian. lib. 6. paulò poſt initium.

9. *Sabina.*] Hæc Italiæ regio pridem Latium inter Umbriam atque Hetruriam adhuc nomen ſervat, ſed anguſtiores habet fines: in ditione Pontificiâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum meditor & compono de amoribus meis in Lalagen verſus & carmen. *& ultra terminum vagor*: dum œſtro poëtico & amatorio abreptus in ſylvam aliquantò longiùs progredior, non advertens incidi in lupum ingentem & magnitudine portentoſum, qui tamen non modo non læſit, ſed ſponte me licet *inermem fugit.*

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expeditu*, perinde eſt.

12. *Fugit inermem.*] Meum veritus.

Quale portentum neque militaris
Daunia in latis alit eſculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.
Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æſtivâ recreatur aurâ:
Quod latus mundi nebulæ, maluſque
Jupiter urget:

INTERPRETATIO.

Quale monſtrum haud nutrit Apulia bellicoſa in patentibus eſculentis, nec gignit terra Jubæ ſicca leonum altrix. Colloca me in agris ſterilibus, ubi nulla arbor fovetur tepenti aëre; quam orbis partem infeſtant nubila, & malignus Jupiter:

ANNOTATIONES.

innocentiam, non armis territus ille lupus ceſſit fugitque; inquit Poëta S. Auguſt. lib. 1. contra Julianum; *omnes beſtia*, inquit, *ante peccatum homini erant ſubjecta. Quod autem nunc nocent, pœna primi eſt peccati. A principatu decidimus; à fiduciâ, & honore.* Ille quidem principatus utcunque eſt reſtitutus, poſt diluvium Deo ſic Noë & filiis ejus loquente, Geneſ. cap. 9. *ſit terror veſter ac tremor ſuper cuncta animalia terræ:* unde S. Ambroſ. Epiſt. 58. *feræ ſuos morſus ſæpè ſuſpenderunt revocante ſono vocis humanæ. Leones ipſos vidimus, ſi vox hominis reſultaverit prædam dimittere: pardos & urſos incitari ac revocari vocibus.* At cùm ſanctitate morum ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam atque ad plenam apud Deum gratiam homo rediit, tum certè beſtiis, ut infelici quondam illo ſtatu, dominatur planè & ad arbitrium. Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. Antonium accedentes ejus manus ac pedes lingebant: Serpens Hilarioni morem geſſit, duo dracones Ammoni, crocodilus Heleno, leæna Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino, &c.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus erat lupus iſte, ut major haud occurrat bellua ſive in Apuliæ ſilvis, ſive in Libyæ deſertis.

Militaris Daunia.] A Dauno Rege, Diomedis, ut aiunt, ſocero, Daunia dicta eſt olim Italiæ regio quædam in Apuliâ, hodie *la Capitanata*; alluitur Adriatico mari, regni pars eſt Neapolitani. Synecdoch. Vide Plin. 3. lib. c. 11. & alibi. *Militaris*, aptos habens militiæ viros benè multos.

14. *In latis eſculetis.*] In latè patentibus ſilvis, quæ conſitæ ſunt eſculis arboribus glandiferis: Plin. lib. 16. *Jovi ſacris.* lib. 12. cap. 1. *arborum genera Numinibus dicata. . . . Jovi eſculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrthus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.*] Mauritania, in quâ regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæſari primùm acriter reſtitit, & ab eo tandem debellatus eſt. Plutarc. in Cæſare. Synecdoch. ponitur pro Africa cujus eſt pars verſus Occidentem Plin. lib. 5. c. 1.

Leonum arida nutrix.] Tum arenarum ſiccitate; tum etiam aquarum penuriâ laborat & areſcit tota illa regio: leones aliaſque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. 8. cap. 16. ubi inter alia multa, ſic ait initio quidem: *Leoni præcipua generoſitas, tunc cum colla armoſque veſtiunt juba . . . . Africa hæc maximè ſpectat, inopiâ aquarum ad paucos amnes congregantibus ſe feris. Ideo multiformes ibi animalium partus . . . . . unde vulgare dictum: Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide & Cœl. Rhodig. lib 13. cap. 8. & 19. ubi de leonum natura quæpiam diſſerit non ſpernenda.

17. *Pone me pigris ubi nulla, &c.*] Ergo intrepidus ubique fuero & ſecurus.

Pone ſub curru nimium propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ,
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

INTERPRETATIO.

Conſtitue me *ſub curru Solis nimis vicini, in regione ædificiis carente*, ubicunque diligam *Lalagen ſuaviter ridentem*, *ſuaviter & verba facientem.*

ANNOTATIONES.

etiamſi me ponas in terris horrorem incutientibus vel ob nimium frigus, vel ob æſtum intolerabilem.

Ubi nulla campis arbor, &c.] Apud utrumque mundi Polum Arcticum, & Antarcticum; ubi aſſiduum propè gelu terras facit ſteriles: longioreque Solis abſentiâ, per ſex nempè circiter menſes, pigri manent campi, *arborque nulla* creſcit, ubi non *æſtivâ recreatur aurâ:* benigno carens eo tepore, quo plantis incrementum ac fœcunditas præſtatur. *Hoc etiam latus mundi* infeſtant ſemper *nebulæ*, quippe quas non diſcutit Sol; *maluſque Jupiter urget*, id eſt, rigidum, inſalubre, graveque cœlum; ſeu aër nunquam ſerenus & clemens. Ovid.

Triſte ſolum, ſterilis ſine fruge, ſine arbore tellus.

Frigus iners, illic habitant pallorque tremorque.

23. *Pone ſub curru nimium*, &c.] In Zonâ torridâ, inter utrumque Tropicum, ubi Sol *nimium propinquus* terras adurit, nulloſque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metamorph. 1.

Quarum quæ media eſt, non eſt habitabilis æſtu.

In eo ſcilicet errore verſati ſunt antiqui, quo nos levarunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem luſtrarunt, habitatoreſque non deeſſe iis in plagis viderunt, quas inhabitatas olim exiſtimavere. Neque eſt immodicus illic æſtus, quem valdè temperari conſtat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Juſtinus lib. 2. initio: *Naturam, cum primum incrementa caloris ac frigoris regionibus diſtribuerit, ſtatim ad locorum patientiam animalia quoque generaſſe: ſed & arborum atque frugum pro regionum conditione apta genera variaſſe.* Compertum itaque modò eſt & ſalubrem ſatis aërem, & frequentes adeſſe populos in regionibus Æquatori ſubjectis ac vicinis: v. g. in inſulis Javâ, Sumatrâ, Borneo, Maldivis, Delphinâ, ſeu Madagaſcariâ: &c. In continentibus verò terris, apud Malacam, in Aſiâ, Guineam in Africâ; in Americâ verò, apud Caſtellam auream, Guianam, Peruviam, &c.

AD CHLOEN,

ODE XXIII.

Ut jam nubilis haud ita viros fugiat.

VItas hinnuleo me ſimilis, Chloë,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non ſine vano
Aurarum & ſiluæ metu.
Nam ſeu mobilibus veris inhorruit
Ad ventum foliis, ſeu virides rubum

INTERPRETATIO.

O Chloë, me fugis velut hinnulus timidam parentem requirens per montium devia, haud abſque vani formidine ventorum ac nemoris. Corde enim ac genibus contremiſcit, ſive frondes vitis leves aura concutiuntur; ſive

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in ingenuâ maximè laudandum puellâ videri debeat. At propriè tum Veneri litat, cùm queritur quod illa jam grandior non audeat abſente matre virum ſe alloqui, ſermoneſque miſcere.

1. *Vitas.*] Quibuſdam placet *vitat.* Verùm, ut benè monet Theodorus Marcilius, Flaccum velle *vitas*, liquet, cùm ſubjungit, *atqui non ego te, &c.*

Hinnuleo ſimilis.] Tam meticuloſa quàm hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus, à matre præſertim abſtractus.

Chloë.] Nomen adoleſcentulæ conveniens. Nam χλόη eſt herba virens.

2. *Quærenti pavidam matrem.*] Aquâ exerravit. *Pavidam*, cerva enim ſemper timet, ejuſque in fugâ ſecuritatem natura conſtituit, tum à venatoribus, cùm à feris.

Montibus aviis.] A trita nempè viâ declinare amant feræ.

4. *Siluæ.*] Diæreſis. Sic Tibull. Eleg. 10. lib. 1.

diſſoluiſſe comas.

5. *Nam ſeu mobilibus vitis inhorruit ad ventum foliis.*] Hanc in interpretatione ſecutus ſum lectionem, quæ Mureti eſt atque Scaligeri: quanquam non ſatisfacit. Quid enim hinnulo per nemus cervam matrem quærenti, cùm vite? Legunt vulgò: *nam ſeu mobilibus veris inhorruit adventus foliis*: ut ſit hypallage; pro, ſeu folia veris adventu inhorruere mota, ſcilicet vento quolibet tenui, puta Zephyro. Quod nec omninò placet. Quid ſi referatur ad vocem antecedentem, *ſilva*; legamuſque, planiori certè ſenſu ac ſententiâ: *ſeu mobilibus veris inhorruit ad ventum foliis*: id eſt; ſeu motis foliis ſilva inhorruit ad ventum levem, Zephyrum nempè veris comitem. Vel; *ſeu mobilibus veris inhorruit adventu foliis*: id eſt; ſeu tremuit ſilva foliis motis veris adventu, flante Zephyro nimirum.

6. *Seu virides rubum dimovere lacertæ.*] Sive latentes in rubo lacertæ, diſcurrendo ſtrepitum edidere, tantulum commoventes fruticem & ſpinas: tum verò hinnuleus trepidat, cor palpitat, & genua labant. De lacertis vide Plin. lib. 8. cap. 39. & alibi.

Dimovere lacertæ,
Et corde & genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aſpera,
Gætuluſve leo, frangere perſequor.
Tandem deſine matrem
Tempeſtiva ſequi viro.

Interpretatio.

lacerti virides dumum commoveant. Verum ego te nequaquam inſequor, ut dilacerem quaſi Tigris violenta, aut leo Gætulis. Ergo viro matura deſine aliquando genitrici inhærere.

Annotationes.

9. *Atqui non ego te tigris ut aſpera, &c.*] Ego non nocendi, ſed amandi cupiditate perſequor te, Chloë: cur me fugis? Apud Ovid. Apollo Daphnen inſequens:

Nympha precor Peneia, mane: non inſequor hoſtis:
Nympha mane. Sic agna lupum, ſic cerva leonem,
Sic fugiunt aquilam pennâ trepidante columba.

Tigris ut aſpera.] Hujus tanta fertur crudelitas, ut ſponte hominem petat, cùm reliquæ feræ, niſi fames aut ira ſtimulet, ultrò fugiant. Plin. lib. 8. cap. 18. *Tigrin Hircani & Indi ferunt, animal velocitatis tremendæ, &c.*

Gætuluſve leo.] *Gætulia tota ad flumen Nigrin, qui Africam ab Æthiopiâ dirimit:* inquit Plin. lib. 5. cap. 4. lib. verò 8. cap. 16. *leoni tantum ex feris clementia in ſupplices: proſtratis parcit: & ubi ſævit in viros prius quam in fœminas fremit: infantes non niſi magnâ fame. Credit Libya intellectum pervenire ad eos precum. Captivam certe Gætulam reducem audivi, multarum in ſilvis impetum à ſe mitigatum alloquio, auſam dicere ſe fœminam, profugam, infirmam, ſupplicem animalis omnium generoſiſſimi cæteriſque imperantis, indignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hoc opinio, &c.* Gætulia Libyæ interioris regio, hodie *Biledulgerid* magnam habere ferarum copiam à nemine ignoratur.

Frangere perſequor.] Phraſis Græca.

AD VIRGILIUM,

ODE XXIV.

De morte Quintilii Vari.

QUis deſiderio ſit pudor, aut modus
Tam chari capitis? Præcipe lugubres
Cantus, Melpomene; cui liquidam pater
Vocem cum cithara dedit.
Ergo Quintilium perpetuus ſopor

INTERPRETATIO.

QUa ſit verecundia, vel finis doloris, ob jacturam *viri adeo dilecti? Doce querulum carmen*, ô *Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ.* An *igitur ſempiternus Va-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 6.

Suas Horatius querelas jungit lacrymis & querimoniis Virgilii dilectum caput morte ſublatum deflentis; ejuſque dolorem dividit artificiosè quidem, ut imminuat atque conſoletur. Vult Sigonius proſopopæiam eſſe & dialogum Virgilii & Melpomenes, quos Horatius inducit: illum à Musâ conſilium opemque implorantem, duabus ſtrophis prioribus: hanc reſpondentem deinceps & conſolantem ab his verbis, *Multis ille bonis, &c.* Sigon. emendat. lib. 2.

1. *Quis deſiderio ſit pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amiſſo tam charo capite? Seneca tamen Epiſt. 100. ſic præcipit: *Eſt aliquis & dolendi decor: hic ſapienti ſervandus eſt: & quemadmodum in cæteris rebus; ita & in lacrymis aliquid ſat eſt. Imprudentium ut gaudia, ſic dolores exundavere. Æquo animo excipe neceſſaria.*

2. *Cari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Euſtath. Sic Odyſſ. Penelope de abſente Ulyſſe:

> Τοίην κεφαλὴν ποθέω Τεῦκρε φίλη κεφαλή.
>
> *Tale caput deſidero, Teucer, charum caput.*

Hanc & Latini uſurparunt: *lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, & ſubaudiunt *Dea*; hoc ſenſu: ô Melpomene lugubris cantûs Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Muſam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebuſque mœſtis præſidentem. Auſon. Eidyl. 20.

> *Melpomene Tragico proclamat mœſta boatu.*

3. *Cui liquidam pater vocem, &c.*] Muſæ ſunt filiæ Jovis & Mnemoſynæ. Melpomene à cantus ſuavitate dicta: μέλπομαι *cano. Liquidam*, ſuavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. 6. cap. 3. ex Hoſtio Poëtâ:

> *ſi mihi linguæ*
> *Centum, atque ora ſient totidem, voceſque liquatæ.*

Perſ. Sat. 1. v. 35.

> *plorabile ſi quid eliquat.*

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu ſuo evincere conatur; ſic & illa-

Urget? Cui pudor, & juſtitiæ ſoror
Incorrupta fides, nudaque veritas,
Quando ullum invenient parem?
Multis ille bonis flebilis occidit:
Nulli flebilior quàm tibi, Virgili.
Tu fruſtrà pius, heu, non ita creditum
Poſcis Quintilium Deos.
Quod ſi Threïcio blandiùs Orpheo
Auditam moderere arboribus fidem,

INTERPRETATIO.

rum ſomnus occupat? Cui verecundia, atque integra fides juſtitiæ germana, & veritas ſimplex, quando reperient ſimilem quemquam? Is certè *plurimis occubuit probis lugendus: at nemini magis quàm tibi, Maro. Tu religioſus incaſſum, eheu, Quintilium repetis à Numinibus, haud ſic concreditum. Etiamſi dulcius, quàm Thrax Orpheus, chordam pulſes arboribus auſcultatam, au-*

ANNOTATIONES.

bitur in ejus animum, ut majorem habens fidem ſolatium faciliùs admittat, imò & aliquantulam objurgationem. *Sic benè utitur* Poëta conſilio à Muſâ, quam *ſtatim invocavit*, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonenſem illum Virgilii atque *Horatii* amicum, cujus meminit Euſeb. Chron. Olymp. 189. vel præfectum Romani exercitûs, qui cum tribus legionibus atque auxiliaribus copiis cæſus in Germaniâ ab Arminio Germanorum Rege. Dio lib. 56. Sueton. Auguſt. cap. 23.

Perpetuus ſopor.] Sic & *longus ſomnus*, pro morte, lib. 3. Od. 11. v. 38.

6. *Cui pudor, &c.*] Breve ſed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus 2. *moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc & de orat. 1. n. 122. Craſſum ita laudat: *fuit mirificus quidam in Craſſo pudor.*

Juſtitiæ ſoror incorrupta fides.] Ex Platone juſtitia cùm in Deos obſervatur, vocatur pietas; fides autem, cùm erga homines. Tull. Offic. 1. n. 23. *fundamentum juſtitiæ fides.* Et Partit. orat. *Juſtitia erga Deos religio, erga parentes pietas, vulgo autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentiâ nominatur.*

7. *Nudaque veritas.*] Cujus *magna vis, quæ contra hominum calliditatem & ſolertiam ſe per ſe ipſa defendit.* ut ait Tull. pro Cælio. & Offic. 1. n. 109. *ſunt alii ſimplices & aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex inſidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii *multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu fruſtra pius, &c.*] Jam caſtigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *non ita creditum*, id eſt, non eâ lege ut non moreretur. Scilicet quæ donantur non ſolent repoſci: at quæ credita & commiſſa ſunt, cùm libuerit repetuntur. Quinctilius ita creditus nobis ad tempus, tandem ſine injuriâ eripitur: imò tum creditor utitur jure ſuo. Vide ergo, Virgili, ne cùm poſcis Quintilium Deos, videare non ſolùm pius heu fruſtrà, ſed & præpoſterè; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. 3. ſub finem:

Vitaque mancupio nulli datur; omnibus uſu.

13. *Quod ſi Threïcio.*] Alii legunt, *quid ſi.* Alii: *quo ſi.* Et pro, *non*, interrogativè *num. Threicio blandius Orpheo, &c.* Adverte comparationem Virgilii cum Orpheo. Senſus eſt: noſti Or-

Non vanæ redeat ſanguis imagini,
Quam virgâ ſemel horridâ
Non lenis precibus fata recludere,
Nigro compulerit Mercurius gregi.
Durum. Sed levius fit patientia,
Quidquid corrigere eſt nefas.

INTERPRETATIO.

nimè tamen *vita reddatur inani ſimulacro, quod tremendo ſemel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius nequaquam facilis exorari*, ut *fata reſcindat*. *Grave* quidem eſt illud : *at tolerabilius ferendo efficitur quodcunque immutare haud licet.*

ANNOTATIONES.

pheum arboribus cantûs ſuavitate pertractis, à ſe demulcendum etiam ſperaſſe Inferorum tyrannum, ut Eurydicem uxorem morte ablatam redderet; ſed irrito & inani conatu : ſic tu etſi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium reſtituant.

15. *Non vanæ redeat ſanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque *vanam imaginem* interpretari libet hominis umbram, manes. Virgil. Æneid. 4. v. 654.

Et nunc magna mei ſub terras ibit imago.

Et Æneid. 6. v. 292.

Et ni docta comes tenues ſine corpore vitas
Admoneat volitare cava ſub imagine formæ.

Sanguis.] Vita. Æneid. 9. v. 349.

Purpuream vomit ille animam.

16. *Quam virga ſemel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejuſque animas deducendi poteſtate, vide ſuprà Ode 10. verſ. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. 4. v. 469. de Orpheo :

Maneſque adiit, regemque tremendum,
Neſciaque humanis precibus manſueſcere corda.

Æneid. 6. v. 376.

Deſine fata Deûm flecti ſperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris manibus aggregarit, & ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientia quicquid, &c.*] Euripid. Phœniſſ. *δεῖ φέρειν τὰ τῶν θεῶν*. Senec. *optimum eſt pati quod emendare non poſſis.* Plaut. Captiv. *decet id pati æquo animo : ſi id facietis levior labos erit.* Virgil. Æneid. 5.

Superanda omnis fortuna ferendo eſt.

Ovid. Metamorph. 8.

pauperatemque ferendo,
Effecere levem.

Contrà verò, quiſquis mala neceſſaria impatienter & iniquè fert, quid aliud, quam novum ſibi dolorem creat, & malum malo addit? Ejuſmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda reſpuit, egregiè ſuggillat Juvenalis, & *gallinæ filium albæ*, per ludibrium vocat, Satir. 13. verſ. 141.

ODE

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti inſultat.

PArcius junctas quatiunt feneſtras
Ictibus crebris juvenes protervi,
Nec tibi ſomnos adimunt: amatque
Janua limen:
Quæ priùs multùm faciles movebat
Cardines. Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia, dormis?
Invicem mœchos anus arrogantes

INTERPRETATIO.

FEneſtras tuas clauſas variis modò verberibus impetunt adoleſcentes procaces: neque tibi ſoporem auferunt: jamque limini adhærent fores, quæ anteà valdè volubiles agebant cardines. Infrequentius deinceps & infrequentius audis: dum ego tuus pereo, Lydia, quieſcis longis noctibus. Jam vetula plorabis viciſſim adulteros fa-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2.

1. *Parcius junctas quatiunt, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac feneſtras lapidibus quatere, noctu quidem, ut aperire cogerent, ſeque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. & 26. lib. 3.

3. *Amatque janua limen.*] Janua vix diſcedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo ſignificatur raró januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis faſtidientibus.

5. *Quæ prius multum faciles movebat cardines.*] Uſu nempè aſſiduo volubilis erat cardo, vel benè unctus haud ſtrepebat, atque, ut ait Plautus, *lepidus non mutiebat*, dum *aperirentur ædes feſtiviſſimæ*, & paulò anteà, *belliſſimum hercle, & taciturniſſimum oſtium*, quod *nunquam ullum verbum mutit, cumque aperitur, tacet; cumque noctu clanculum exit meretricula, tacet.* Curcul. Scen. 1. Item, *placidè egredere, ſonitum prohibe forum, & crepitum cardinum* . . . . . *ſuffundam aquulam.* Ibid. Scen. 3. init.

6. *Audis minus & minus jam, &c.*] Minùs minuſque in dies ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id eſt, ante illas cantiones amatorias canant; qualis eſt Ode 10. lib. 3. qualis & hæc: *me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis:* id eſt, me præ amore tuo contabeſcente, ſomnumque haud capiente, altum dormis: tu quieta valdè ſtertis longas noctes, dum inquietum me ſollicitumque tui deſiderium excitat & vigilare cogit.

7. *Longas noctes.*] Expectanti nimirùm & deſideranti longum ſemper videtur tempus.

9. *Invicem mœchos anus arrogantes flebis, &c.*] Tandem vices tuæ advenerunt: olim flore juventutis ac formæ ſuperba depereuntes te ridebas adoleſcentes viroſque quoſlibet: jam anus facta fruſtrà lucrum & mœchos quæres; hi verò te ſenio deformatam

Flebis, in ſolo levis angiportu,
Thracio bacchante ſub inter-
lunia vento:
Cùm tibi flagrans amor, & libido
Quæ ſolet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulceroſum,
Non ſine queſtu.

INTERPRETATIO.

perbes, contempta in angiportu deſerto; dum Thrax ventus ſævit gravius circa Luna intermenſtrua; quando libidinoſus ardor, qui ſuevit equas reddere furioſas, inflammabitur ad hepar tuum *ulceribus plenum; haud abſque luctu,*

ANNOTATIONES.

ſpernent arrogantes. Ovid. 3. Amor.

Tempus erit quo tu, quos nunc excludis amantes,
Frigida deſertâ nocte jacebis anus.

10. *In ſolo levis angiportu.*] Vaga, obſervans ſi quis triobolaris agaſo commeet ad te: vel, amans leviter, juvenili more, & flens te deſpici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta, *in angiportu* ſolitario & à pauciſſimis frequentato.

11. *Thracio bacchante magis, &c.*] Tumque frigidum perpetiere ventum: & ſicut olim tui amatores eo algentes vidiſti, & contempſiſti: ita nunc alii te ridebunt ſub dio pernoctantem. *Thracio vento*: hic reſpectu Græciæ Septentrionalis eſt: adde quod regio perquàm frigida eſt Thracia: unde & officina ventorum appellata: atque in eâ regnaſſe Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poëtas, Thracius ventus, pro Aquilone paſſim uſurpatur. Latini verò eam quoque dictionem imitati ſunt, quanquam impropriè & καταχρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiam nequaquam à Thraciâ venit. Epod. 13.

Nunc mare, nunc ſilva
Threicio Aquilone ſonant, &c.

Bacchante magis ſub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem & novam; id eſt, cùm Luna non apparet, tum crebræ ſunt tempeſtates, & frigidiores vehementioreſque venti. Theophraſt. libello de ventis. χειμεριώτεραι τῶν μηνῶν αἱ σύνοδοι. *Interlunia*: Plinius lib. 16. cap. 39. *Interlunium alii Lunæ coitum* (quia nempè tunc Sol cum Lunâ conjungitur & congreditur: Græci σύνοδον vel συνόδιον) *alii ſilentis Lunæ appellant.* & lib. 18. cap. 32. *in coitu, quod interlunium vocant, cum apparere deſierit.* Hoc porrò Virgil. Lunæ ſilentium; Apul. Illunium, Varro intermenſtruum nuncupat. Lege, ſi vacat, Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 32.

14. *Quæ ſolet matres furiare equorum.*] Rem explicat Virgil. Georgic. 3. v. 266.

Scilicet ante omnes furor eſt inſignis equarum:
Et mentem Venus ipſa dedit, &c.

Prudent. lib. 1. contra Symmachum:

Advena quos profugus gignens, & equina libido
Intulit Italiæ: Tuſcis namque ille puellis
Primus adhinnivit, ſimulato numine mœchus.

Huc etiam pertinet audax & elegans ea dictio quam in Piſonem adhibet Tullius: *Itaque admiſſarius iſte, ſimul atque audivit à Philoſopho voluptatem tantopere laudari, nihil expiſcatus eſt: ſic ſuos ſenſus voluptarios omnes incitavit, ſic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magiſtrum virtutis, ſed auctorem libidinis à ſe illum inventum arbitraretur.*

15. *Sæviet circa jecur ulceroſum.*] Cùm te libidinis aget furor talis, qualis eſſe ſolet equina, inflammabitque jecur tuum; tum certè mirum in modum diſcruciabere. *Jecur*, in quo amoris ſedes

Læta quòd pubes hedera virenti
Gaudeat, pulla magis atque myrto,
Aridas frondes hyemis ſodali
Dedicet Hebro.

INTERPRETATIO.

eo quod juventus hilaris hederâ virenti myrtoque ſubnigrâ lætatur amplius; ſicca vero folia conſecrat Hebro hyemis ſocio.

ANNOTATIONES.

eſt atque libidinis: ex Platone & aliis. *Ulceroſum*, intùs libidine multâ ſaucium, tectiſque ulceribus corruptum. Non. Marcell. *ulcus*, inquit, *tecta eſt & clauſa malignitas*. Et Servius ex Varrone, *vitium obſcœnæ libidinis ulcus vocatur*.

16. *Non ſine queſtu; læta quod pubes, &c.*] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te faſtidiant, marceſcentem poſthabeant; adoleſcentulas autem ætate virentes ſectentur.

17. *Hederâ virenti gaudeat atque myrto.*] Appoſitè comparat juvenculas cum *hederâ*, quæ facilè adhæreſcit, & *ſequax* vocatur à *Perſio in Prologo*: item cum *myrto*, quæ Veneri ſacra eſt: cujus etiam color nigricans & conſtans eſt, & quod veteribus in formoſis laudabatur, exhibet, teſte noſtro Poëta in Epiſt. ad Piſones, v. 37.

Spectandum nigris oculis nigroque capillo.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contractâ & rugosâ areſcentes non pluris faciat, quàm aridas frondes arborum flumini adſitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoveat non ſecus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis ſodali*, ob regionis illius frigus aſperrimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægæum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longe abeſſe à ſenili fœditate ac deformitate, quæ cum hyeme ſimilitudinem habet. Quidam legunt, *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas ſcorti veruli, per folia Euro vento ſeu quovis alio velut ad ludibrium volvi rapique ſolita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac ode carpit: at profectò χρηςίζειν toties litaſſe videatur. Judex ſit lectator quiſque. En ejus reprehenſionis capita. Sic igitur ille: *Viceſima quinta in humili genere dicendi eſt. Illa duo membra ſine copulâ non cohærent*:

Audis minus & minus jam:
Me tuo longas pereunte noctes,
Lydia dormis.

Neque ſatis mollis illa locutio: flebis mœchos arrogantes, *niſi addas* effœtos.

Levem pro nudà videtur poſuiſſe, ſatis duri.

Illa quoque omnia, bacchante magis ſub interlunia vento, *videntur eſſe unum epithetum Boreæ alioqui ipſo Boreâ frigidiora ſunt.*

Ulceroſum, *non ſervit potiùs jecori indicando, quàm metro ſuſtinendo.*

Tu Lector erudite, hinc jam infers, ſine affectu eſſe oportere omnem Ariſtarchum: intelligiſque quam Cenſoriâ dignus interdum virgâ ſit magnus quiſque Cenſor.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

MUſis amicus, triſtitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis: quis ſub Arcto
Rex gelidæ metuatur oræ:
Quid Tiridatem terreat, unicè

INTERPRETATIO.

EGo *Muſis charus ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequaquam ſollicitus, quis ad* polum *Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur; quidve Tiri-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 9.

1. *Muſis amicus, &c.*] Pulcram init Horatius laudandi viam, quæque à tritâ imperitorum conſuetudine longè recedat. Illi ſi laudum quidem acervum congeſſerint, bellè ſe feciſſe exiſtimant. At ingenioſus Poëta Lamiam arte novâ celebrat. Primò curâ liberum ſe ab omni jubet eſſe: tum ſe convertit ad Muſam, quaſi minùs idoneum tanto ſe operi intelligat: illamque obteſtatur, ut Lamiæ coronam paret, hoc eſt, eum conſecret immortalitati. Hæc benè ut omnia notavit Parthenius Horatii adverſus maledicos acerrimus vindex.

Muſis amicus.] Nimirùm quiſquis Muſas colit, earum præſidio tutus ac lætus ſemper eſſe debet: nemo verò iis ſedulam poteſt operam navare, quin omnem animi ſollicitudinem anteà depoſuerit.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur mare quod proximum eſt Cretæ inſulæ maris Mediterranei amplisſimæ, quæ hodie *Candia* vocitatur.

3. *Quis ſub Arcto.*] Quis dominetur & regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Urſâ: quod cœleſte ſidus Septentrionale duplex eſt, Urſa Major, & minor, quas Græci ἄρκτους nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur, ea pars orbis quæ axi & Aquilonâ propinqua eſt. Ovid. Faſt. 3.

Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis; Helicen Graia carina notet?

4. *Gelida ora.*] Ad utrumque polum ſævire frigus nemo neſcit. Ad Arcticum, mare congelatum ſeu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum ſit, omnibus auditu ſaltem cognitum. Vide Annor. ſuprà Od. 22. v. 17. & ſeq. Terræ Arcticæ verſus Boream ſunt Spitzberga, Gronelandia, nova Dania, Eſtotilandia, &c. Has verò omninò Boreales non videtur habuiſſe in animo Horatius; ſed potiùs magis cognitas ipſius ævo, & paulò minùs Septentrionales, nempè Britanniam, Scotiam, Germaniam, Daciam, Scythiam, &c.

Metuatur.] Reſpicit fortaſſe ad duas clades in Germaniâ acceptas; de quibus Sueton. Octav. cap. 23.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is ejecto in exilium Phraate Parthorum rege, nobilitatis unanimi conſpiratione in locum ejus fuerat ſubrogatus: at cum audiſſet maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus eſt ut ad Au-

Securus. O quæ fontibus integris
Gaudes, apricos necte flores,
Necte meo Lamiæ coronam,
Pimplea dulcis. Nil ſine te mei
Proſunt honores. Hunc fidibus novis,
Hunc Lesbio ſacrare plectro,
Teque tuaſque decet ſorores.

INTERPRETATIO.

deti formidinem incutiat. O Pimplea ſuavis, quæ puris fontibus delectaris, apricos flores collige, corollam texe meo Lamiæ. Abſque te nihil juvant meæ laudes. Novis illum canticis, illum citharâ Lesbiâ æquum eſt conſecrari cùm à te, tum à tuis ſororibus.

ANNOTATIONES.

guſtum relictâ Parthiâ fugerit. Hæc fusè Juſtin. lib. 42. ſub finem. Dio lib. 51. & 52. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè ſecurus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat*: alii jungunt cum hac voce, *ſecurus*: id eſt, *ſingulariter* ego & maximè abjeci magnas curas de Republicâ. & Imperiis exterrarum gentium, ut Muſis vacem.

6. *O quæ fontibus integris gaudes, &c.*] O Muſa tuum eſt laudare meum Lamiam; meos conatus parum valere intelligo: virum immortali dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens ſumpſeram, tu tibi aſſumas æquum eſt.

7. *Apricos necte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico naſcentibus, quibus exornes pro meritis meum amicum Ælium Lamiam.

8. *Lamiæ.*] Is anno poſt Horatii mortem octavo Conſul fuiſſe cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. lib. 6. Annal. circa medium ita ſcribit: *extremo anni mors Ælii Lamiæ funere* Cenſorio *celebrata; qui admini ſtrandæ Syriæ imagine tandem exſolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum, vivida ſenectus, & non permiſſa provinciæ dignationem addiderat.* Vide Od. 17. lib. 3.

9. *Pimplea.*] A Pimplâ Macedoniæ monte pariter & fonte Muſis ſacro. Muſæ dictæ ſunt Pimpleæ & Pimpleides.

Nil ſine te.] Huc pertinet adagium, μετὰ μουσῶν, quo ſignificatur ope Muſarum grave quodvis inceptum perfici.

16. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter ſolitum magnifico genere carminis vir tantus immortalitate conſecrandus eſt.

13. *Lesbio plectro.*] Carmine Sapphico & Alcaico: vel eximiis verſibus, quales fuere Alcæi & Sapphus, qui in Leſbo Ægæi maris inſulâ nati. Hæc hodie *Metelina*, olim *Mitilene*, celebrata eſt vini generoſitate, ubertate ſoli, cantorum peritiâ, & ædificandi ratione ſpeciali, è quâ natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Ariſtot. Moral. 5. cum nempè lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis ſiquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur: non contra. Vide Coel. Rhodig. lib. 7. cap. 22. & Annot. ad Od. 17. v. 21. ſuprà.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

NAtis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare, Thracum eſt: tollite barbarum
Morem; verecundumque Bacchum
Sanguineis prohibete rixis.
Vino & lucernis Medus acinaces
Immane quantum diſcrepat. Impium

INTERPRETATIO.

THracum eſt decertare poculis ad hilaritatem idoneis. Reſcindite immanem conſuetudinem; & cruentas contentiones à Baccho modeſto removete. Perſicus gladius mirum quantum diſtat à mero & candelis. O ſocii, cohi-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum eſt.*] Hi enim non ſolùm bibacitatis infamià, ſed & inter potandum petulantiæ vitio laborabant. Hinc πολυπόται, & ἀκρατοπόται dicti Athen. lib. 10. Ibidem & ὀρχηκότες ἐπιεικῶς. cap 12. Idem lib. 1. cap. 24. magnam fuiſſe ſcribit ob vini præſtantiam Thraciæ celebritatem. Vide ſuprà Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum morem.] Solebant Thraces non ſolùm hianti ore affatim vinum bibere, ex Callimacho apud Athen. cit. lib. 10. cap. 12. ſed etiam ferro accincti epulabantur, & quemlibet cogebant æquales bibere cyathos. Quod certè barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundià & moderatione tractandum: aliàs enim ulciſcitur vino abutentes & immodicè haurientes furore aliiſque malis percutiendo. Suprà, Od. 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centaureà cum Lapithis rixà ſuper mero, ſuprà Ode 18. & Virgil. Georgic. 2. v. 456.

Ille furentes
Centauros leto domuit, Rhœtumque Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratère minantem.

5. *Vino & lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate & epulis? Vide Macrob. lib. 7. cap. 1. & Plutarch. Sympoſ. lib. 1. cap. 4.

Lucernis.] Convivia veſperè incipiebant, & in multam ſæpè noctem protrahebantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quod autem veteres largiùs cœnarent, quàm pranderent, idque rectè & ad ſanitatem, exponit Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. ſub finem.

Medus.] Quoniam Medi Perſæque vicini, atque uni Cyro paruere, hinc promiſcuè ponuntur maximè à Poëtis.

Acinaces.] Eſt Perſarum haſta pariter & enſis, ex Heſychio & Suida. Περσικὸν ξίφος ἀκινάκην καλοῦσι. Herodot. lib. 7. *Perſicum enſem acinacem vocant*, παρὰ τὴν ἀκὴν, ob mucronem ſcilicet & cuſpidem. Erat igitur acinaces ut & ſagaris, Perſis ac Medis proprius, ſicut pila Romanis, geſſa Gallis, gladius Lacedæmoniis, ſariſſa Macedonibus, lancea Hiſpanis, falarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, ſparus ruſticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib 6. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de finib. *nimium quantum*, & de Oratore n. 87.

Lenire clamorem, ſodales,
Et cubito remanete preſſo.
Vultis ſeveri me quoque ſumere
Partem Falerni? Dicat Opuntiæ
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, quâ pereat ſagittâ.
Ceſſat voluntas? Non aliâ bibam

INTERPRETATIO.

hete vociferationes execrandas: cubitoque innixi conſiſtite. An jubetis etiam me capere portionem Falerni auſteri? Declaret Opuntiæ Megillæ frater, quo felix ictu, quo telo intereat. Scilicet renuis? At ego non alia conditione po-

ANNOTATIONES.

mirum quantum. Cornel. Tacit. lib. 19. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis, ut finem belli accepit.* Græci, θαυμαςὸν ὅσον. Plato Epiſt. 7. &c.

Impium.] Menſa res inter ſacras numerabatur, ex Plutarch. Sympoſ. itaque *genialem menſam*, & convivalem hilaritatem *vociferando confundere, impium eſt. Adde* quod ſic violatur ſilentium menſæ & Angeronæ Deæ debitum. Juſt. Lipſ. mox citandus. *Angerona ſilentii* Deæ *ſacra menſâ habetur.*

8. *Cubito remanente preſſo.*] Ita compoſiti veteres menſæ accumbebant, reclinatâ ſuperâ parte corporis in cubitum ſiniſtrum, inferâ in longum porrectâ & jacente: capite leviter erecto, dorſo pulvillis modicè ſuffulto. J. Lipſ. antiq. Lect. lib. 3. cap. unico. Cætera notabuntur poſteà ad iſtos Horatii locos.

Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos.

Et

In cubitum ſeſe conviva reponit.

9. *Severi Falerni.*] Acrioris, inquiunt, ſaporis; vel meri, ut placet Theod. Marcilio; alii, veteris, Seneca Epiſt. 63. *in vino nimis veteri ipſa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntiæ, &c.*] Ut rixandi animum à convivis arceat Horatius, ſtatim læta proponit, imprimiſque morem hunc, quo ſuos quiſque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipſius. Inter leges convivii, hæc una eſt ibidem.

Dominam ſi quis habeſſit, indicanto ſarito.

Interpres Theocriti ad Idyll 14. *Solebant*, inquit, *merum ſumere in ſympoſiis, & nominare aliquos amores aut amicos, tum terra invergere, & pronuntiare amiciſſimorum nomina.* Nempe & cottabiſmus illic habebat locum. Sic igitur epuli progreſſu merum poſcebant, atque amico vel amicæ libabant, ac benè precabantur. Tibullus.

Sed, benè Meſſalam, ſua quiſque ad pocula dicat:
Nomen & abſentis ſingula verba ſonent.

Quin etiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial.

Nævia ſex cyathis, ſeptem Juſtina bibatur.

Opuntiæ frater Megillæ.] Per notam pulcritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Locridis urbe.

11. *Quo beatus vulnere.*] Cujus amore teneatur: quâ Cupidinis ſagittâ percuſſus langueat, quam virginem aut mulierem deperéat. *Beatus*, ſiquidem redamabatur.

13. *Ceſſat voluntas.*] Renuebat indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus eſſe convivarum id ab unoquoque ſodalium exigere: quare hic ſtatim poſteà obtemperat, ſuoſque amores, clam tamen, & in aurem declarat.

Non aliâ bibam mercede.] Niſi hanc

Mercede. Quæ te cunque domat Venus,
Non erubeſcendis adurit
Ignibus: ingenuoque ſemper
  Amore peccas. Quidquid habes, age,
Depone tutis auribus. Ah miſer,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!
  Quæ ſaga, quis te ſolvere Theſſalis

INTERPRETATIO.

tabo. Certè *quiſquis te amor tenet, haud pudenda incendit flamma: atque liberali ſemper amore delinquis. Euge, quodcunque tibi eſt, fidelibus crede auriculis. Ah infelix quàm pravâ cum voragine luctaris! O adoleſcens clementiores amores meritus* fuiſti. *Ecqua venefica, quis incantator herbis è Theſſaliâ*

ANNOTATIONES.

convivii legem obſervas, nec aliam ego. Si quæ ſit amica tua recuſas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud. J. Lipſ. cit. & hæc convivii lex habetur: *à ſummo ad imum more majorum bibunto.* Item hæc altera: *decem cyathi ſumma potio ſunto.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Inſtat Horatius, ne erubeſcat ille indicare amaſiam; cujus ſanè amor utpote ingenuæ & honeſtus ſit, & glorioſus; quantum ipſe quidem exiſtimabat.

17. *Quicquid habes, depone tutis auribus.*] Quiſquis ſit amor tuus; tuto mihi declara fideli arcanorum cuſtodi: clam ſaltem aperi, ſi non vis palam: ne dubita mihi ſecretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miſer.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem & amicam ſuam indicat Horatio: at hic audiens quæ ſit illa, erumpit in commiſerationis voces iſtas.

19. *Quanta laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas, quàm cum Charybdi luctarere. Scilicet ejuſmodi mulierem deperis? Ah miſer periiſti: meliori profectò ſorte & amore dignus eras. *Charybdi* omnia abſorbenti benè comparatur avara meretrix. Cicero Philip. 2. *quæ Charybdis tam vorax?* Eſt propriè vorago, ſeu gurges vorticoſus in freto Siculo, ad Meſſanam, hodie, *Capo di Faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem ſcortum fuiſſe rapacitate famoſum, quod cùm Herculis abduxiſſet boves, à Jove fulminatum, in mare præcipitatum eſt atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. Æneid. 3. v. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis
Obſidet: atque imo barathri ter gurgite vaſtos
Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Seneca ad Lucilium: *Charybdis an reſpondeat fabulis, perſcribi mihi deſidero. Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices; an omnis tempeſtas illud mare contorqueat: & an verum ſit quicquid illo freti turbine abreptum eſt, per multa millia trahi.*

21. *Quæ ſaga, &c.*] Cùm videaris faſcino & incantamentis tam pernicioſo amori implicitus; vix apparet ſalutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens, Quis & Deus expedire queat fatali velut nexu aſtrictum atque illigatum?

Theſſalis magus venenis.] Venenatis & ad incantamenta efficaciſſimis herbis in Theſſaliâ copiosè creſcentibus. Aiunt nimirùm Poëtæ, Medeam illac fugientem, aëre ſublatam, ſcriniolum veneficiis & herbis magicis plenum dejeciſſe, ſicque ſparſa illa pullulaſſe. Apuleius apud Theſſaliam in aſinum ſe mutatum ſcribit; Metamorph. ſeu de aſino aureo: ibidemque deſcribit veneficarum Theſ-

Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegaſus expediet Chimærâ.

INTERPRETATIO.

veneficis, quod Numen te queat expedire? Ipſe *Pegaſus implicitum te vix liberabit* ex iſtâ *Chimærâ triformi.*

ANNOTATIONES.

ſalarum apparatum, atque, ut ſit ipſe, *Theſſalam officinam.* Vide Plin. lib. 30. cap. 1. ubi & refert *Menandrum Theſſalam cognominaſſe fabulam, complexam ambages feminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipſe Bellerophon qui Pegaſo inſidens Chimæram interfecit, capite aut formâ triplici horrendam, vix te liberabit ab iſtâ pravâ muliere huic monſtro non abſimili. Vide infrà.

24. *Pegaſus.*] Apud Strab. & Palæphat. Pegaſus non eſt equus, ſed navis *longa & citiſſima*, hoc ideò nomine inſignita, quâ *Bellerophon* inſecutus comprehendit & cecidit Lyciorum Ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teſte etiam Plutarcho, de claris mulieribus.

Chimæra triformi.] Ex Strab. cit. Mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem ſerpentes habebat. Hunc verò Bellerophon expurgavit & inhabitatum priùs exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* eſt monſtrum *triforme*, caput & pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. πρόσθε λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μέσση δὲ χίμαιρα. Hinc Lucretius lib. 5.

> *Prima leo, poſtrema draco, media ipſa Chimæra.*

Ovid. Metamorph. 9.

> *mediis in partibus hircam*
> *Pectus & ora leæ, caudam ſerpentis habebat.*

Hoc verò Bellerophon Neptuno adjutus, allato equo invectus, ſagittis confecit. Lucianus Dial. de Aſtrol. ait minime ſibi perſuaſum, alatum Bellerophonti equum fuiſſe: verum putare, illum talis ſapientiæ ſtudio deditum, ſublimia & quæ ad ſidera pertinent meditantem in cœlum aſcendiſſe non equo ſed mente. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 13. cap. 9. Porro benè Horatius meretricem cum Chimæra confert. Nam enim habet illa venenum, fœtorem, feritatem: impuræque libidinis flammas paſſim eructat. Adde quod amoris principia imperum leonis, medium capræ ſalacitatem; finis autem doloris morſus velut ſerpentis, ac draconis letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. 3. Chimæræ, tanquam rei quæ nunquam fuit aut eſſe potuit meminit Tullius de Naturâ Deorum lib. 1. n. 109. & ad Attic. lib. 2. Epiſt. 16. ubi & citat verſiculum Græcum, qui ſuprà habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus orans nautam prætereuntem ne ſe inſepultum relinquat.

TE maris & terræ numeroque carentis arenæ
Menſorem cohibent, Archyta,

INTERPRETATIO.

O Archyta, te qui mare terramque & ſabulum innumerabile dimenſus es

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam inſignem, ſimul & irriſionem Pythagoricæ diſciplinæ exhibet Horatius, ipſe quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quod miſerè jaceat; nec Babylonicorum numerorum ope tam dirum fatum evitarit. Ecce verò Jul. Scaliger humilem ſtylum, interruptaque orationis membra culpat: nimirùm hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas ſortem ſuam lamentatur: an non iſta decet oratio tenuis? An magniloquentia hîc congrueret? At inſurgit ille porrò: *quid quod ſibi Poëta contradicit?* &c. vide infrà v. 23.

Te maris & terra, &c.] Alloquitur Poëta Archytam: ſiccine deeſt ſat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi; qui Geometra egregius Aſtrologuſque & in Pythagoricâ diſciplinâ perfectus fuiſti? Aiunt apud Ægyptios inventam primum Geometriam. Cùm enim ſingulis annis exundaret Nilus, & limo cuncta coæquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla diſcrimina apparerent; atque lites hinc frequentes orirentur: tum demum per lineas & menſuras agri notati ſunt: curaque illa ſacerdotibus demandata. Hanc porrò ſcientiam ad Græcos tranſtuliſſe Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 34.

Numeroque carentis arena menſorem.] Eccleſiaſtici cap. 1. *arenam maris quis dinumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine. ψάμμος ἀριθμὸν περιπέφευγε, *arena fugit numerum. Menſorem.* Hyperbole ſcilicet, quod erat innumerabile cæteris ipſe numerare potuiſſet. An reſpicit Horatius ad oraculum Apollinis, quo numerum arenæ ſibi notum eſſe gloriatur; οἶδα, ἐγὼ ψάμμου τ' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θαλάσσης: an ad librum ab Archimede compoſitum cui titulus ψαμμίτης, in quo inſtar ratio arenam numerandi, ſi mundus eâ foret oppletus? Vide Turneb. lib. 26. cap. 1. Hyginus lib. de limitibus: *Archimedem præclari virum ingenii ferunt ſcripſiſſe quantum arenarum capere mundus queat, ſi eâ repleretur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit quemdam Archytam Firmanum Horatio coævum, geometricis & Aſtronomicis obſervationibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. 2. *ô vim magnam erroris!* &c. Juvat cum cæteris omnibus accipere hîc Archytam Tarentinum, Platonis familiarem & à Dionyſii crudelitate vindicem, ſiquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberiùs prolata neci addictum per epiſtolam eripuit. Diogen. Laërt. lib. 3. & 8. Is præfuit ſepties ſuæ civitati, cùm tamen imperandi tempus anno eſſet uno

Pulveris exigui prope littus parva Matinum
Munera: nec quidquam tibi prodeſt
Aërias tentaſſe domos, animoque rotundum
Percurriſſe polum, morituro.
Occidit & Pelopis genitor, conviva Deorum,

INTERPRETATIO.

modici pulveris donum tenue coërcet juxtà oram Matinam. Nihil ergo proficit tibi mortali, quod *cœleſtes regiones luſtraſti, ambitumque orbis mente circuiſti. Sic & Pelops obiit pater, Deorum-*

ANNOTATIONES.

aliis definitum : idem ibidem honorificam Archytæ mentionem habet Tullius in Catone majore, *virumque magnum in primis & præclarum* nominat, dicere quidem egregiè ſolitum : *capitaliorem hominibus peſtem nullam eſſe à naturâ datam, quàm corporis voluptatem, cujus avida libidines temerè & effrenatè ad potiundum incitarentur. Hinc patriæ proditiones, &c.* Is Pytagorica in Philoſophicis, Platonica in Geometricis præcepta hauſerat. Mathematicis & mechanicis artibus excellens, columbam ligneam *libramentis ſuſpenſam, & aurâ ſpiritus incluſâ atque occultâ concitam fecerat volantem.* Gell. lib. 10. c. 12. Cubum primus invenit, Platone teſte in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. 8.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum inſigni mauſolæo, nempè tot meritis præſtantem heu cohibet ac tegit pulviſculus marinis quidem undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ; ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini : ſunt & ſaltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. 9.

calidi lucent buxeta Matini.

4. *Nec prodeſt aërias tentaſſe domos.*] Qui factum ut mortis hoc genus miſerandum ab aſtris tibi parari non intellexeris nec effugeris eruditus apprimè aſtronomiâ & matheſi? Quin præſciſti & eluctatus es fatum, ô Archyta? Sic Aſtrologos futura prævidere & præjudicare tentantes datâ ſemper occaſione ſuggillat Horatius. *Aërias tentaſſe domos.* Planetarum domicilia, ſiderum affectiones, virtutes, ſitus, aſpectus, contemplatum fuiſſe : *animoque rotundum percurriſſe polum*, ſphæram ſphæræque inclinationes, orbis varia climata, diverſaſque regiones cognoviſſe.

6. *Morituro.*] Eſt qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri (cujus e grege Horatius) mortales animi aſſerantur. Ita Plutarch. de placitis Philoſophorum lib. 4. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθειρομένην.

7. *Occidit & Pelopis genitor.*] Hæc verba quidam & ſequentia uſque ad *vita me quoque devexi, &c.* Nautæ eſſe continua, pronuntiant : alii attribuunt Archytæ ad nautam reſpondenti ſic : quid miraris quod interierim, cum nemo ſummotum virorum hanc uſque mortem effugerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus ipſe Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od. 1. canit ſi quem mortalium honorarunt Dii, maximè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex, Agamemnonis & Menelai avus Deos convivio excepit, utque eorum divinitatem experiretur, Pelopem filium iis epulandum appoſuit : quas illi dapes exhorruere, detruſoque ad Inferos Tantalo facinus vindicavere. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 11. ait Tantalum Jovis filium divitiis & gloria inſignem, apud Aſiæ partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam charum ob generis claritatem: poſteà vero felicitate inſolentior ea evulgaſſe hominibus immortalium ſecreta quæ menſæ communione & conſuetudine cum Diis noverat: cujus criminis pœnas ſolvit ad inferos truſus; ut uſque ad mentum inſurgant aquæ, &

Tithonuſque remotus in auras;
Et Jovis arcanis Minos admiſſus: habentque
Tartara Panthoïden iterum Orco
Demiſſum; quamvis clypeo Troiana refixo
Tempora teſtatus, nihil ultra
Nervos atque cutem morti conceſſerat atræ,
Judice te, non ſordidus auctor

INTERPRETATIO.

num conviva: Tithonus etiam in cœlum ſublatus: nec non Minos ſecretorum Jovis particeps: Panthoi filius quoque rurſum ad Inferos truſus ibidem tenetur: quanquam detracto ſcuto res Troianas teſtificatus, præter nervos & pellem nigro letho nihil tradiderat, te arbitro, non ignobilis teſtis naturæ & veritatis.

ANNOTATIONES.

ad labia uſque poma dependeant: & tamen in magnâ ſiti & fame nec bibere liceat nec edere. Pindar. mox cit. addit, Tantalum ſuam felicitatem utpote nimiam concoquere non potuiſſe, ſed ſaturitate damnum tuliſſe immenſum ab ipſo Jove patre irrogatum.

8. *Tithonuſque remotus in auras.*] Quin & Tithonus Auroræ maritus quanquam ab uxore cœleſti ſucco perfuſus, atque ita vivax effectus, fatis tandem conceſſit. *Remotus in auras*, ab Aurorâ adamatus & hinc in cœlum raptus. Inſuper fabulantur Tithonum ſenectutis incommoda pertæſum in cicadam optaviſſe converti, ſicque adeò transformatum in aëre ſuſpenſum in caniſtro fuiſſe. Euſtath. ad Iliad. penult. Athen. lib. 3. & lib. 12. cap. 12.

9. *Et Jovis arcanis Minos admiſſus.*] Pariter & Minos Jovis familiaritate inſignis tamen mortuus eſt. Is apud Homer. Odyſſ. 19. Διὸς μεγάλου ὀαριστὺς, Plato in Min. hunc affert Homeri locum, ſcribitque Minoëm à Jove eruditum, & nono quoque anno cum eo verſari ſolitum & colloqui. Aiunt nempè Minoëm regem Cretenſibus dare leges volentem in antro ſe ſe condidiſſe, ubi ſe cum Jove ſermocinatum prædicavit, atque ex ejus conſilio cuncta ſtatuiſſe: porrò juſtitiæ famâ clarum apud Inferos judicem à Plutone conſtitutum. Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic ſignificari Plutonem, qui quidem *Jupiter Stygius* à Virgilio dicitur Æneid. 4. v. 638.

10. *Habentque Tartara Panthoiden.*] Ex hac etiam vitâ denuò ceſſit, jamque in Inferis degit celebratiſſimus ille transmigrationis animarum auctor Pythagoras, qui ſe fuiſſe jactabat Euphorbum Panthoi filium apud Troiam, atque à Menelao interfectum ſubinde revixiſſe, & factum Pythagoram, idque intellexiſſe agnito clypeo quem geſtarat olim in Troiano bello dum Euphorbus eſſet. Clypeus autem ille repertus in templo ſive Apollinis apud Cariæ oppidum, ſive Junonis apud Argos. Priùs illud refert Diogen. Laërt. lib. 8. Hoc verò poſterius Ovid. Metamorph. 15. cap. 3. Ex his habes explicata quæ ſequuntur, *iterum Orco demiſſum*. Item, *quamvis clypeo Troiana refixo tempora teſtatus*. Ovid. cit. ſic loquentem inducit Pythagoram

Morte carent animæ, ſemperque priore relictâ
Sede, novis domibus vivunt habitantque recepta.
Ipſe ego (nam memini) Troiani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram: cui pectore quondam
Hæſit in adverſo gravis haſta minoris Atrida.
Cognovi clypeum lævæ geſtamina noſtræ
Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.

12. *Nil ultra nervos, &c.*] Animo ſemper vivens, corpore duntaxat mortuus non ſemel. Sic palingeneſiam & metempſycoſin Pythagoræ explodit no-

Naturæ verique. Sed omnes una manet nox:
　Et calcanda ſemel via lethi.
Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti:
　Exitio eſt avidis mare nautis.
Miſta ſenum ac juvenum denſantur funera: nullum
　Sæva caput Proſerpina fugit.
Me quoque devexi rapidus comes Orionis

INTERPRETATIO.

Verum nox eadem cunctos exſpectat; ſemelque mortis iter peragendum eſt. Quoſdam Furiæ præbent ludum atroci Marti: pernicioſum mare eſt nautis cupidis. Confuſæ vetulorum ac juvenum mortes conglobantur: caput nullum eripitur crudeli Proſerpinæ. Sic etiam me Illyricis fluctibus ſubmerſit Auſter de-

ANNOTATIONES.

ſtet Poëta. Vide Perſ. Sat. 6. v. 11. ubi & annotavi non pauca. Cic. 1. de Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Univerſi perinde mortales ſerius ocyus hinc migrare debent & vitam exuere. Catul.

Nobis cum ſemel occidit brevis lux,
Nox eſt perpetua una dormienda.

16. *Calcanda ſemel via lethi.*] Apoſtolus ad Hebr. cap. 9. v. 27. *ſtatutum eſt omnibus hominibus ſemel mori.* lib. Reg. 3. c. 2. David morti proximus ita loquitur: *ego ingredior viam univerſæ terræ:* pariter & Joſuë, cap. 23. art. 14. Propertius:

Sed tamen huc omnes, huc primus & ultimus ordo:
Eſt mala ſed cunctis iſta terenda via eſt.

17. *Dant alios Furiæ torvo ſpectacula Marti.*] Quoſdam Furiæ mactant, & quaſi ludum Marti dant: id eſt; alios ad mortem trahit bellandi ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum faciendi cupiditas.

19. *Nullum ſæva caput Proſerpina fugit.*] Nullum caput fugit ſævam Proſerpinam; ideſt, mortem eluctatur nemo. Proſerpina uxor Plutonis credebatur morituris capillos reſecare, ac velut primitias inferis ſacras præmittere; nec alias potuiſſe animam corpore exolvi. Ad hanc ſuperſtitionem reſpicit Horatius hic; pariter & Virgil. Æneid. 4. v. 698.

Nondum illi flavum Proſerpina vertice crinem
Abſtulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.

Alluſit & Martial. lib. 3. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proſerpina canum.
Perſonam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. lib. 5. Saturnal. cap. 19. ubi quædam habet eximia de illo crinis abſcindendi ritu.

21. *Me quoque devexi, &c.*] Ne mirare igitur, nauta, quod interii, inquit Archytas: ſicut illi ſuo quiſque modo obiere mortem; ita ego ſubmerſus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Auſtralis eſt Orion, adeoque in parte cæli devexâ, ſicut oppoſita Borealis eſt ſubvexa & ſuperior: ſeu quod Orionis figura ſtatuitur prona in phænomenis: unde & *Pronus Orion*, lib. 3. Od. 27. v. 18. vel denique notatur occaſus hujus ſideris; quod ad rem certe magis videtur. Nam tempeſtates tunc maximè excitat Orion, cùm oritur vel occidit. Hinc *comes* ejus dicitur *Notus* ventus meridionalis valdè nebuloſus. *νότις humor:* unde nomen. Gell. lib. 2. cap. 22.

Orionis.] De Orione viro multa fabulantur, quæ ad rem præſentem non attinent. De Sidere agitur ſtellas continente plurimas; quæ dum refulgent ſerenitatem, ſin minus tempeſtates minantur: jugula vocatur Latinis. Plaut. Amphitr. Act. 1. Scen. 1.

Illyricis Notus obruit undis.
At tu, nauta, vagæ ne parce malignis arenæ
Oſſibus & capiti inhumato

INTERPRETATIO.

clivis Orionis aſſecla praceps. Tu verò nauta, ne improbus mihi ſis, neve te *pigeat errantis ſabuli portionem injice oſſi-*

ANNOTATIONES.

22. *Illyricis Notus obruit undis.*] Obtutus aquis perii in ſinu Illyrico, (Dalmatico, Hadriano, hodie *Veneto*) tempeſtatem cientibus Auſtro pariter & Orione Sic & jungit utrumque Virgilius Æneid. 1. v. 539.

Cum ſubito aſſurgens fluctu nimboſus Orion
In vada caca tulit, penituſque procacibus Auſtris, &c.

Æneid. 4. v. 52. *aquoſus Orion.* Noſter Epod. 10.

Nec ſidus atrâ nocte amicum appareat,
Quà triſtis Orion cadit.

Epod. 15.

Nautis infeſtus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim ſinus dicebatur univerſum illud mare, quod eſt Italiam inter & Illyricum. Poſteà Adriaticum mare continebatur ab Epidamno ex parte Illyrici ad Garganum montem ex parte Italiæ : reliquum autèm mare ad ſinûs fauces Ionium vocatum eſt ; Adriaticum verò Dalmatici nomen accepit. Tandem ſinus univerſus hodie Venetus appellatur.

23. *At tu nauta vaga ne parce, &c.*] Hic gravem Horatio dicam dicit, magnamque litem movet magnus Scaliger tanquam contraria loquenti. Quid enim, inquit rogat nautam *ut puſillam ſibi terram injiciat inhumato, quem in ipſo ſtatim Odes initio, pulvere contectum ait ? Satis erat quippe vel minimâ terrâ partem quampiam corporis tegi.* Scilicet arenam mare advolverat aliquantulam, & corpus utcunque texerat. At numquid hæc erat legitima ſepultura ? Talem verò poſcit Archytas,

qui ſolus bonos Acheronte ſub imo eſt,

ex Virgil. Æneid. 11. v. 23. Eo porrò qui carebant, annos centum errare, veterum ſuperſtitio exiſtimabat. Virgil. Æneid. 6. v. 325.

Hac omnis quam cernis inops inhumataque turba eſt :
Portitor ille Charon : hi quos vehit unda, ſepulti.
Nec ripas datur horrendas nec rauca fluenta
Tranſportare prius quàm ſedibus oſſa quierunt.
Centum errant annos, volitantque hac littora circum.
Tum demum admiſſi ſtagna exoptata reviſunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 26. ubi ſic ſcribit : *Ludi ad Tarentum ſeculares dicti, qui ſingulis centum annis ex præcepto Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos Manes : quorum auctor Valer. Publicola . . . . Proditur decretum inter Pontifices ut ſi defuncto cadaveri juſta quiſpiam exhibere vult, & an humatum eſſet, in dubium veniret, ſatis haberent ſi quibuſdam ſacris precationibuſque exhibitis glebam abſenti cadaveri aut terram injicerent, terque injecto pulvere à labe erroris cadaver maneſque expiatos ducerent : atque ſi operto humo cadavere os exceptum fuiſſet, donec purgetur inhumatum videri.* Hæc ille. Atqui *hic inhumato capiti arena dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quâ corporis præcipuâ parte non contectâ, inſepultum cenſeri debet corpus. Quod quidem intelligitur ex ſententia Juriſconſultorum, apud quos ſacrum habetur ſepulcrum in quo conditum ſit caput hominis, etiamſi reliqua abſint membra: item offenſo capite, violatum habetur ſepulcrum, quoniam arx ſenſuum & rationis caput eſt, eoque amoto cætera prorſ-

Particulam dare. Sic quodcunque minabitur Eurus
   Fluctibus Heſperiis, Venuſinæ
Plectantur ſylvæ, te ſoſpite: multaque merces,
   Unde poteſt, tibi defluat æquo
Ab Jove, Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.
   Negligis immeritis nociturum
Poſtmodò te natis fraudem committere forſan:

INTERPRETATIO.

bus & capiti inſepulto. Ita quicquid Eurus minitabitur Italico mari, luant ſilvæ Venuſinæ, te incolumi: præmium quoque multiplex undecunque fas erit, tibi conferatur a Jove juſto, & à Neptuno ſacrati Tarenti defenſore. Quod ſi *fortè ſpernis admittere delictum poſteris innocentibus exitio futurum, ipſe*

ANNOTATIONES.

ſàm ignota omnique decore jaceat exuta; & quicquid honoris contribuitur capiti, univerſo planè corpori attributum exiſtimatur: quæ Ambroſii ſententia eſt. Hæc appoſitè Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 19.

25. *Sic quodcunque minabitur, &c.*] Sic te pietas numinum ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, & quæ juſta peto conceſſeris. Ergo ſi me ſepelieris, avertant Dii à te pericula tempeſtatum, ventorumque furorem mari quod navigas minantium in ſilvas propinquas depellant, inſuper autem & quæſtum lucrumque tuum promoveant: adeoque ſit exigui laboris pro me tui *merces multa ab Jove Neptunoque* conceſſa.

Eurus.] Synecd. pro quolibet vento. Ille dicitur ab ἠὼ ῥέων, ab *oriente fluens*; alio nomine ἀπηλιώτης; Romanis autem nautis Subſolanus. Gell. lib. 2. cap. 22.

26. *Fluctibus Heſperiis.*] Italiam Græci Heſperiam dixere, quod ſit ipſis ad occaſum: hos imitati Poëtæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. 1. v. 534.

Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt.

Vel ſic appellata eſt Italia ab Heſpero, qui regionem iſtam à fratre Atlante pulſus adiit: vel etiam ab Heſpero ſtellâ quæ Veſper dicitur, & ad occaſum apparet. Poſtremam hanc originem aſſerit Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 3. ita ſcribens: *Italia dicta eſt Heſperia, quod occaſui ſubjecta ſit.*

Venuſinæ ſilvæ.] Metonym. Venuſia & Venuſium eſt urbs Apuliæ in Lucaniæ confinio: continetur hodie Baſilicatâ Neapolitani regni provinciâ: ad radices Apennini montis ſita; parva quidem, ſed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè, *Venoſa.*

29. *Neptunoque ſacri cuſtode Tarenti.*] Cic. de Nat. Deor. 2. n. 66. *datum eſt Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri maritimum omne regnum: nomenque productum, ut Portunus a Portu, ſic Neptunus à nando, paulum primis literis immutatis.* Porrò ſacrum illi Tarentum dicitur, quod in ejus ſit tutelâ, eumque præcipuè colat; ſive quod aiunt Phalantum Herculi & Neptuno templa ibi erexiſſe: vel quod ea urbs à Tarante Neptuni filio condita atque nominata: olim magnæ Græciæ fuit in Salentinis; hodie vero in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque & principatûs inſignia.

30. *Negligis immeritis nociturum, &c.*] Id eſt, ſi mihi ſuprema & juſta perſolvere parum curas, ſique per ſocordiam admittis piaculum tibi poſteriſque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum eſt, inſepultum relinquere obvium cadaver: quique id neglexiſſet, piacularis exiſtimabatur. Athenis autem Buzyges ejuſmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.*] Nam debito defraudat

Debita jura viceſque ſuperbæ
Te maneant ipſum. Precibus non linquar inultis;
Teque piacula nulla reſolvent.
Quanquam feſtinas, non eſt mora longa: licebit
Injecto ter pulvere curras.

INTERPRETATIO.

tibi jus acquiſitum ac vices arrogantes reddantur. Haud ego *deſtituar votu inutilibus: te vero nulla purgabunt expiationes.* Itaque *licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, tranſgredi fas erit.*

ANNOTATIONES.

officio mortuum qui inhumatum negligit.

Forſan.] Legunt alii *forſit*, vel *forſet*: alii *fors &*, junguntque cum ſequentibus, Sed quid inde?

32. *Debita jura viceſque, &c.*] Par tibi ſors contingat jure merita, tuæque ſuperbiæ & ſocordiæ debita: ſic tu quoque inhumatus aliquando projiciare. *Superba.* Paſſeratius legit, *ſuperbe.* Alii per *ſuperbas vices* intelligunt graves atroceſque pœnas, ex Priſciano.

33. *Precibus non linquar inultis.*] Dii certè meas preces exaudient juſti juſtas: nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut.

Eſt profecto Deus, qui quæ nos gerimus
auditque & videt.

34. *Teque piacula nulla reſolvent.*] Nullis ſacris tantùm ſcelus eluere unquam licebit. Nimirùm execrationes veteribus credebantur inexpiabiles. Nam alioqui præcidaneâ porcâ expiari conſueverat qui inſepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glebâ operuerat. Feſtus.

36. *Injecto ter pulvere curras.*] Hæc eſt illa tandem quam à nautâ petit Archytas, humatio legitima: glebæ injectio ſcilicet; ſive ut quis mortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. 2. n. 66. *Antiquiſſimum ſepulturæ genus id fuiſſe videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur: redditur enim terræ corpus, & ita locatum ac ſitum quaſi operimento matris obducitur.* Et paulò poſt: *Siti dicuntur ii qui conditi ſunt: nec tamen eorum ante ſepulcrum eſt quàm juſta facta, & corpus incenſum eſt. Et quod nunc communiter in omnibus ſepultis penitus humati dicantur, id erat proprium tum iis quos humus injecta contegeret: eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priuſquam in eos injecta gleba eſt, locus ille ubi crematum eſt corpus, nihil habet religionis: injectâ glebâ tumulis, & humatus eſt, & gleba vocatur: ac tum denique multa religioſa jura complectitur.* Igitur hoc eſt quod iſtic Archytas depoſcere putandus, tum ne religioſo iſto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elyſio diutiùs arceatur, quemadmodum antè annotavi. Sic & Palinurus idem inſepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æneid. 6. v. 365.

Eripe me his, invicte malis; aut tu mihi terram
Injice: namque potes.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 20.

AD ICCIUM,

ODE XXIX.

Miratur illum relicto Philoſophiæ ſtudio militiam ſectari.

ICci, beatis nunc Arabum invides
Gazis, & acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum,

INTERPRETATIO.

O Icci, jam ergò felices Arabum theſauros æmularis; atque grave bellum molitris tyrannis Sabæ nondum ſubactis: & Medo formidabili vincula fabricas? Quæ vero puellarum barbararum occiſo

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Iti*, quòd familia ſit Itia, nuſquam autem Iccia. Is fuiſſe dicitur Agrippæ in Siciliâ Procurator, ab eoque opimis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides gazis.] Grandes igitur accumulare theſauros ſtatuiſti? Tantane eſt avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te ſapientiæ deſertorem? *Beatis.* ex opinione vulgi, nemo felix niſi dives.

Arabum.] *Felix appellatur Arabia, ingrati licet & falſi cognominis, quæ hoc acceptum ſuperis ferat, cum plus ex eo inferis debeat. Beatam illam fecit hominum etiam in morte luxuria .... Verum Arabia etiamnum felicius mare eſt: ex illo namque margaritas mittit: minimaque computatione millies centena millia ſeſtertium annis omnibus India, & Seres, peninſulaque illa imperio noſtro adimunt. Tanto nobis deliciæ & feminæ conſtant.* Plin. lib. 12. cap. 18.

Gazis.] Perſica vox. Virgil. Æneid. 1. & 2. *Troia gaza.* Tull. pro Pomp. *qui ab auro gazâque regiâ manus abſtinuiſſet.*

2. *Acrem militiam paras non ante devictis Sabææ regibus.*] Acer habendi ardor, ac diripiendi acrem militandi animum creat ſcilicet. *Non ante devictis:* victis olim ab Alexandro, ſed nondum à Romanis. Ex Dione lib. 53. Ælius Gallus Ægypti præſes in Arabiam cum exercitu venit, multaſque urbes cepit. Plin. lib. 6. cap. 28. ſub finem: *Romana, inquit, arma ſolus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equeſtri ordine. Nam C. Cæſar Auguſti filius proſpexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit ...... retulit Sabæos ditiſſimos ſilvarum fertilitate odoriferâ, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu.* Porrò *Saba* felicis Arabiæ civitas in monte perampla & regia Sabæorum: ubi thus, myrrha, caſia, cinnamomum abundè proveniunt. Vide infrà Od. 35. Annot. ad v. 31.

4. *Horribilique Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæſum ab eis Craſſum, fugatumque Antonium. At poſt bella civilia miſſis ad Auguſtum legatis mitiores ſe oſtenderunt. Vide ſuprà Od. 2. v. ult. Græcis etiam infeſtus dicebatur Medorum exercitus. Theogn. ϛρατὸν ὑβριϛὴν Μήδων.

Sponſo necato, barbara ſerviet?
Puer quis ex aulâ capillis
At cyathum ſtatuetur unctis,
Doctus ſagittas tendere Sericas
Arcu paterno? Quis neget arduis
Pronos relabi poſſe rivos
Montibus, & Tiberim reverti:
Cum tu coemtos undique nobiles
Libros Panæti, Socraticam & domum
Mutare loricis Iberis,

INTERPRETATIO.

ſuo ſponſo obſequetur tibi? Quis puer ex aulâ crinibus unguento perfuſis ad pocula præficietur; arcu patrio tela Serum vibrare peritus? Ecquis modò *inficiabitur fluvios defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi poſſe, quando tu comparatos undequaque Panætii codices eximios, & familiam Socratis* univerſam *permutare ſtudes tho-*

ANNOTATIONES.

7. *Puer quis ex aulâ, &c.*] Tit. Liv. lib. 45. *Pueri regii apud Macedonas vocabantur principum liberi ad miniſterium regis electi.* Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ miniſtros ſibi conquirebant, item generis claritate conſpicuos. Patet ex Daniel. cap. 1. Athen. lib. 10. cap. 6. *capillis unctis*, ad majorem laſciviam & luxuriam. Vide lib. 2. Od. 7. v. 8. Annot. *ad cyathum ſtatuetur*, pocillator, qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæſ. cap. 49. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum & vinum Nicomedi ſtetiſſe objecit, cum reliquis exoletis pleno convivio, &c.*

9. *Doctus ſagittas tendere Sericas arcu paterno.*] More patrio eruditus ſagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, aliique orientales inter quos Seres numerantur. Vide ſuprà Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seras*.

10. *Arduis pronos relabi poſſe rivos montibus.*] Surſum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Græc. *ἄνω ποταμῶν*, quo ſignificatur naturæ ordinem inverti. Initium autem eſt verſûs Euripidis in Medeâ: qui ſic habet: *ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χωροῦσι παγαί. Surſum fluminum ſacrorum feruntur fontes.* Ovid.

Xanthe retro propera verſaque recurrito lympha.

13. *Cum tu coemptos, &c.*] Cùm tu repentè mutatus deſeras Philoſophiæ ſtudium quod fueras *amplexus*, atque longè contrariam militiæ nempè viam ineas.

14. *Panæti.*] Is natione Rhodius, inſtituto Stoïcus, Scipionis Africani ac Lælii præceptor fuit. Scripſit libros tres *περὶ τοῦ καθήκοντος*, quos laudat, citatque, atque eſt imitatus Cicero ſuis lib. de Officiis. A. Gellius lib. 13. cap. 26. *Legebatur*, inquit, *Panætii Philoſophi liber de officiis ſecundus ex tribus illis inclytis libris, quos M. Tullius magno cum ſtudio maximoque opere æmulatus eſt.* Tum ex multis ab eo ſapienter ſcriptis & *ad bonam frugem ducentibus*, eam affert ejus ſententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiaſtarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni ſe ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adverſus injurias ſemper eſſe paratam, *erectam, arduam, ſeptam, ſolidam, expeditam.*

Socraticam domum.] Socraticæ diſciplinæ anteſignanos & coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricis Iberis.*] Hæ ſtruebantur op-

Pollicitus meliora, tendis?

INTERPRETATIO.

tacitus Hiſpanicis? certè laudabiliora promiſeras.

ANNOTATIONES.

timæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. & Plinius auctor eſt lib. 34. cap. 14. ubi ita ſcribit: *ferri metalla ubique propemodum reperiuntur. . . . . . . differentia ferri numeroſa, ... fornacum maxima. . . . . ſumma autem in aqua eſt, cui ſubinde candens immergitur. Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, ſicuti Bilbilin in Hiſpania, &c.* Idem lib. 7. cap. 56. ait loricam inventam à Midiâ Meſſenio. Porrò nomen à loris, è quibus primùm confecta, poſtmodum longè alia tamen reclusit.

Iberis.] Hiſpania ex Strabone & Plinio dicta eſt Iberia ſive ab Iberè, ſive à flumine Ibero. Hoc enim alveum dirigitur atque ſcinditur regio Tarraconenſis. Scaturit in Caſtella veteri, perfuſiſque variis terris in Mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.*] Meliorem ſanè de te ſpem concitaveras. Certè militiâ quam aſſumpſiſti, relictum à te ſapientiæ ſtudium multò melius eſt.

Tendis.] Quidam legunt *tentas.*

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in ſacellum à Glycerâ ipſi dedicatum.

O Venus, regina Cnidi Paphique,

INTERPRETATIO.

O Venus, Cnidi & Paphi domina,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 2.

1. *O Venus.*] Glyceræ ſe amore torreri ſcribebat ſuprà Ode 19. ejuſque animum ut redderet mitiorem mactatâ hoſtiâ, ſatagebat. Jam voti reus Veneri *μέλος* [illegible] canit in dedicatione ædiculæ quam in ſuo atrio Glycera ei conſecrarat. Simile carmen & Epigramma ſcribit Paci Tibullus lib. 1. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique.] Æſchyli circumfertur hic verſiculus de Venere

Κύπρου Πάφου τ' ἔχουσα τὸν πάντα κλῆρον.

Scilicet in iſtis urbibus ſanctiùs illa colebatur, ex Pauſania in Atticis. Strab. Plin. &c.

Cnidus.] Urbs Cariæ portu duplici inſignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiſcipuli; Agatharſidis tempore Strabonis hiſtorici, (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæſari familiaris, atque Artemidori ejus filii; Cteſiæ rerum Syriacarum & Perſicarum ſcriptoris: ex Strabone lib. 14. at maximè Veneris ſtatuâ; quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causâ multi Cnidum

Sperne dilectam Cypron, & vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.
Fervidus tecum puer, & ſolutis

INTERPRETATIO.

contemne caram Cyprum, & migra in exornatum Glyceræ ſacellum, te plurimo thure invitantis. Veniant tecum flagrans tuus filius, & Charites cingulis laxa-

ANNOTATIONES.

navigarunt. Auctor eſt Plin. lib. 36. cap. 5. ubi & addit: *Voluit eam à Cnidiis mercari rex Nicomedes, totum æs civitatis alienum diſſolvere promittens. Illi vero omnia perpeti maluere, nec immerito. Illo enim ſigno Praxiteles nobilitarat Cnidum. Ædicula ejus tota aperitur, ut conſpici poſſit undique effigies Deæ, favente ipsâ, ut creditur, facto. Nec minor ex quacunque parte admiratio eſt.*

Paphus.] Urbs Cypri portum habens, & templa egregiè ſtructa. Strabo. Plinius autem lib. 2. cap. 96. ita ſcribit: *Celebre fanum habet Veneris Paphos, in cujus quandam aram (al. aream) non impluit.* Cornel. Tacit. Hiſtor. lib. 2. init. idem refert. *Veſpaſianum cupido inceſſit, adeundi viſendique templum Veneris Paphiæ inclytum per indigenas advenaſque . . . . certiſſima fides hædorum fibris. Sanguinem aræ offundere vetitum: precibus & igne puro altaria adolentur; nec ullis imbribus quanquam in aperto madeſcunt.*

2. *Sperne dilectam Cypron.*] Cypro tibi licet tot numinibus dilectæ præfer tamen, obſecro, Glyceræ ſacellum. Quamvis enim tot ſacras ædes illic habeas, univerſaque inſula tibi devota ſit; at apud Glyceram quoque dominaris, novamque poſſidebis ædem, quam magnâ curâ, ſummo ſtudio exornavit, & tibi paravit. Illuc inſuper thure te plurimo invitat. Veni ergo ad ejus conſecrationem. De Cypro Strabo lib. 14. Plinius lib. 5. cap. 31. *quondam ibi novem regnorum ſedem* fuiſſe ſcribit. Vide & ſuprà Od. 3. Annotationes.

3. *Thure te multo.*] Floribus enim & thure, potiùs quam victimis, placari Venus & coli amabat. Æneid. 1.

Ipſa Paphum ſublimis adit, ſedeſque reviſit
Læta ſuas, ubi templum illi, centumque Sabæo
Thure calent aræ, ſertiſque recentibus halant.

Vide Annot. ad Od. 19. v. ult.

4. *Transfer.*] Propria vox, & ſolemnis, è Jure Pontificio accerſita, cùm ædes ſacratur. At contrà, cùm locus è ſacro privatus redditur, *evocari ſacra* dicuntur. Plin. lib. 10. epiſt. 58. Trajano Pontif. max. ſic ait: *Cùm quærerem num eſſet aliqua lex templo dicta, cognovi alium eſſe hic, alium apud nos morem dedicationis . . Deſpice ergo Domine, an putes ædem ſalvâ religione poſſe transferri, &c.* Vide & epiſt. 73. & 74. ejuſdem libri.

5. *Fervidus tecum puer.*] Solitus Veneris comitatus pariter ab Horatio invocatur, atque in dedicatum à Glycerâ ſacellum invitatur; inprimis autem Cupido filius ejus. *Fervidus*; quia πυρφόρος, & facem geſtat, quâ indicatur ea, quâ pollet, vis accendendi animos & amore inflammandi. *Puer* verò dicitur, ut ſignificetur ſtulta & puerilis libidinoſorum cupiditas, eo ſtudio turpia conſectantium, quo pueri ſolent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. 35. cap. 11. *à Nicearcho picta Venus inter Gratias & Cupidinem (al. Cupidines) celebratur.* Apul. lib. 11. *Venus omni Gratiarum choro ſtipata.* Heſiod. in Theogn. tres Charites nominat Aglaiam, Euphroſynen, Thaliam: pariter & Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi & ait: *per eas omnia mortalibus fieri dul-*

Gratiæ zonis, properentque Nymphæ,
Et parum comis ſine te Juventas,
Mercuriuſque.

INTERPRETATIO.

tis, & Nympha, & Juventas abſque te minimum ſuavis, & Mercurius.

ANNOTATIONES.

cia, ſi quis vir ſapiens, ſi pulcher, ſi ſplendidus: ſed nec Deos ſine Charitibus in Cœlo quidquam moliri. πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ. *omnium diſpenſatrices in cœlo operum.* Seneca lib. 1 de benefic. cap. 3. *Nunc dicam quare tres Gratiæ, quare ſorores, quare implexis manibus, quare ridentes, juvenes, & virgines, ſolutâque ac pellucida veſte.* Et paulò poſt: *Heſiodus Aglaiam maximam natu appellavit, mediam Euphroſinen, tertiam Thaliam. Homerus nomen uni mutavit, Paſithean appellavit* (nempè Iliad. ξ) *Mercurius unà ſtat.* Gratiæ porrò *ſolutis zonis* pinguntur ac pellucidis veſtibus, quia amicorum animi ſibi invicem debent eſſe aperti, ſine fuco, ſine ambagibus.

6. *Nympha.*] Et hæ comitatum Veneri præſtant, quia matres amorum, illa verò unius mater Cupidinis fertur: ex Philoſtrato. Claudian. de Nuptiis Honorii:

Gens mollis amorum.
Hos Nymphæ pariunt: illum Venus aurea ſolum
Edidit.

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium ac fluminum Naiades, ſilvarum Dryades, Hamadryades, quæ cum arboribus oriuntur & cadunt, Oreades montium, Napeæ florum.

7. *Parum comis ſine te Juventas.*] Hæc juventutis Dea, Græcis Hebe; etiam Veneri comes additur, ut apud Homer. in Odyſſ. ἴδεν Διὸς θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτη. Quoniam verò ii qui à Venere abhorrent, etſi juvenes, ſolent eſſe moroſi, ſeveri, triſtes, difficiles, quod ſenum eſt proprium, *hinc parum comis ſine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Juventas parum comis*, decora, gratioſa, *ſine Venere*, id eſt, ſine venuſtate. Epiſt. ad Piſones, ſeu de Arte Poët. v. 42.

Ordinis hæc virtus erit, & Venus.

Juventas.] Tit. Liv. ſub finem lib. 5. *cum augurato liberaretur Capitolium, Juventas Terminuſque, maximo gaudio patrum noſtrorum, moveri ſe non paſſi ſunt.*

8. *Mercuriuſque.*] Denique Veneri Mercurius adjungitur, ſermonis nempè Deus. Seu quòd amor diſertos faciat, ſeu quia per diſertam & facundam orationem ſolet amor conciliari. Unde Ovid. 1. de Arte:

Non formoſus erat, ſed erat facundus Ulyſſes;
Et tamen æquoreas torſit amore Deas.

Hinc etiam Veneri πάρεδρος & σύνεδρος celebratur ille, & ejuſdem cum eâ ædis, ſedis, ac religionis conſors. Plutarch. in præceptis connubialibus ſcribit, juxta Venerem in eodem ſacello veteres collocaſſe Mercurium συγκαθίδρυσαν, inquit, rationemque ibid. ſubjungit, eo quòd ſermone blando, non jurgiis aut contentione à ſe mutuò quod cupiunt conjuges debeant obtinere.

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUid dedicatum poſcit Apollinem
Vates? Quid orat, de paterâ novum
Fundens liquorem? Non opimas
Sardiniæ ſegetes feracis:
Non æſtuoſæ grata Calabriæ

INTERPRETATIO.

QVid Poëta petit à Phœbo conſecrato? Quid precatur recens vinum effundens è craterâ? haud arva pinguia Sardiniæ fertilis: haud pulcros greges for-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 9.

Longè ſe alienum ab omni avaritiâ declarat Horatius hac Ode, cùm ſumma votorum ejus ſit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud expoſcat præter mentem ſanam in corpore ſano, quod ait Juvenalis unicè poſtulandum à Diis, Sat. 10. v. 356. Vide Perſ. Sat. 2. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipſo Poëta conſecratum Phœbo ſacellum ſuis in ædibus intelligit; vel ab Auguſto poſt Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De paterâ novum fundens liquorem.*] Tunc cùm vini primitias libat & ſacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi poteſt ab Horatio factum inter epulas: nam ſuprà notavimus id obſervatum ab antiquis, ut in menſâ aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. 1. v. 740.

Dixit & in menſâ laticum libavit honorem.

Et Æneid. 8. v. 279.

In menſam læti libant, Diveſque precantur.

Vide J. Lipſ. antiq. lect. lib. 3. ubi morem hunc in omni convivio religiosè ſervatum pridem aſſerit, tum ex Homero, tum ex allatis mox Virgilii locis, tum ex Dione Caſſio: additque; *ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quidni Muſis & Apollini ſtudiorum præſidi ritè libemus nos eorum alumni?* Vel Poëta de Vinalibus prioribus dixit, in quibus guſtabantur vina, novumque vinum libabant; nempè 9. Calend. Maii: nec enim anteà cenſebant priſci vinum deferbuiſſe, nec purum aut ſacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling. Latin. Plin. lib. 18. cap. 29. Feſtum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur patera, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi poſteriori favet quod ait Horatius, *novum, &c.*

4. *Sardiniæ.*] Hæc inſula inter mare Tyrrhenum & Balearicum ſita, tritici feraciſſima, à Sardo Herculis filio dicta eſt Sardinia. *Segetes*, ex Varrone de re ruſt. lib. 1. cap. 29. Seges eſt quod aratum & ſatum eſt: arvum, quod aratum necdum ſatum.

5. *Calabriæ.*] Italiæ regio eſt inter mare Tyrrhenum & Ionium, ubi olim Brutii populi & magna Græcia: hodie pars eſt regni Neapolitani versùs Auſtrum ac Siciliam porrecta.

Æſtuoſæ.] Solis ardoribus valdè expoſitæ & æſtuantis.

Armenta: non aurum, aut ebur Indicum:
Non rura, quæ Liris quietâ
Mordet aquâ taciturnus amnis.
Premant Calenâ falce, quibus dedit
Fortuna vitem: dives & aureis
Mercator exſiccet culullis
Vinâ Syrâ reparata merce,
Diis charus ipſis: quippe ter & quater

INTERPRETATIO.

ventis Calabriæ: haud aurum, vel ebur Indicum; haud agros, quos modò lenè fluentibus *lambit Liris ſilens fluvius. Ii quibus ſors donavit Calenas vineas, eas cultro reprimant. Opulentus etiam negotiator vina Syris mercibus commutata bibat poculis ex auro: ipſis numinibus gratioſus: ſiquidem ter &*

ANNOTATIONES.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in ea regione abundantes; ſicut & in Apulia quæ proxima eſt Calabriæ. Vide Varronem de re ruſt. lib. 2. cap. 7. Ibidem & paſcua erant optima, quorum mentio eſt Epod. 1.

Aurum aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta ea Orientis ampla regio, auri & argenti metallis gemmis quoque dives eſt. *Ebur* quoque præ ceteris habet. Hinc Virgil. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura quæ Liris, &c.*] Non agros pero in Campaniâ fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, ſuprà Soram ſcaturit, ad Minturnas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. 13. Epigram. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido curſu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generoſa vina. De Caleno ſuprà Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis inſtar.

Premant.] Scindant racemos è vite, vel ipſam vitem putando, luxuriantem coërceant. Vel, uvas è Calenis vitibus in torculari calcent ac premant. Virgil. Georgic. 1. v. 157.

ruris opaci
Falce premes umbras.

10. *Dives & aureis mercator, &c.*] Per me licet, fruantur alii ſuâ felicitate, ſuis opibus, ſuis deliciis: ego verò tenui meâ ſorte victuque contentus ſum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui cululli dicti ſunt, Veſtæ ac Diis libabant Veſtales: inquit Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 12. ſignificatur hic quodlibet poculi genus. A culeo, inquiunt, quod ingens eſt vas, ſeu maxima liquorum menſura, fit culeolus, & inde culullus, quod poculum fuit ſat capax, quo uſi Pontifices olim in ſacris, & reges in conviviis. De his notiam ad Art. Poët. v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina exquiſita empta per commutationem pro mercibus è Syria advectis, nardo, balſamo, unguentis, odoribus, &c. Syria Aſiæ provincia, hodie, *la Sourie*, continet Palæſtinam, Phœniciam, & Syriam propriè dictam; Euphrate rigatur. Cic. pro domo. *Illa opima fertiliſque Syria.* Paul. Pandect. 18. tit. 1. *Non aliud olim merx, aliud pretium vocabatur: ſed quiſque ſecundum neceſſitatem utilibus inutilia permutabant; quando plerumque evenit, ut quod alteri ſupereſt, alteri deſit. Sed quia non ſemper nec facilè concurrebat, ut cum tu haberes quod ego deſiderarem, invicem haberem ego quod tu accipere velles; electa materia eſt, cujus publica ac perpetua æſtimatio difficultatibus permutationum æqualitate quantitatis ſubveniret. Ea materia formâ publicâ percuſſa, &c.*

13. *Diis charus ipſis.*] Caſtori & Polluci, Neptuno, quorum favor eſt navigantibus optabilis.

Anno reviſens æquor Atlanticum
Impunè. Me paſcunt olivæ,
Me cichorea, leveſque malvæ.

INTERPRETATIO.

quater annis ſingulis *ſine infortunio luſtrat mare Occiduum. Me nutriunt oliva, me cichorea, & malva lenes.*

ANNOTATIONES.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam alluit ad occaſum, ita dictum ab Atlante Mauritaniæ monte. Virgil. Æneid. 4. v. 480.

Oceani finem juxtà Solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus eſt: ubi maximus Atlas
Axem humero torquet ſtellis ardentibus aptum.

15. *Impunè.*] Ironicè dictum volunt quidam in mercatorem fraudibus & avaritiæ obnoxium, qui tamen mare quodlibet anno toto quæſtui inhians percurrat, citra ullum naufragii periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus, certè nequaquam vindicantibus. Interim verò ille merces ab Oriente advectas in Occidente commutat, Syriis unguentis vina comparat generoſa, lætus *bibit, ac fruitur Diis iratis*, non ſecùs ac Marius apud Juvenal. Sat. 1. v. 49. Atat cùm iſte mihi locus objicitur, *Cynthius aurem vellit, & admonet* parum ſolerter ac naviter illum à me haud ita pridem explanatum, imò vim & lucem diminutam eximiæ alioqui Satirici ſententiæ. Fatebor quod res eſt. Ego candidi ſemper ingenii: mens tum læva dormitavit. Enimverò illic Juvenalis non modò ſignificare vult Marium impunè ferre ſua furta, & raptis frui, ut ibidem annotaram, ſed & de exilio ſuo lætari, in quo à curis Reip. expeditus genio liberiùs indulget, *ab octavâ horâ* ſuaviter *bibit*, otioſè epulatur, atque adeò ex infenſis Diis capit emolumentum, ex irâ numinum ſibi quaſi delicias facit. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 445. ibique Annot.

Me paſcunt oliva, &c.] Ego verò me feliciorem illis hominibus exiſtimem, modico & parabili cibo victitantem, ſi modò largiantur Dii bonam valetudinem; fortunæ tenuis uſum tranquillum, ac Poëſeos oblectamenta.

Oliva.] Plin. lib. 15. cap. 3. *Oliva in Ægypto carnoſiſſima olei tamen habent exiguum: in Syriâ parva nec cappari majores, carne commendantur. Quam ob cauſam Italicis transmarina præferuntur in cibis, cùm oleo vincantur: & in ipsâ Italiâ cæteris Picena & Sidicina. Sale illa primùm condiuntur, & ut reliqua, amurcâ, (muriâ) ſapave: nec non aliqua oleo ſuo. . . . herbarumque viridium ſapore condiuntur*; præcipuè fœniculi, in Narbonenſi Galliâ, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] *κιχώρεια, κιχόρεια*, & *κιχόρεια*, pluralis nempè numeri, quæ agreſtes herbæ ſicut & *malva*, inter cibos & edulia veterum, pariter & *oliva*, recenſentur à Jul. Polluce lib. 6. cap. 9. Vide Caſaubon. in cap. 32. lib. 3. Athen. ubi Alexidis verſum ita corrigit; τῶν-γῦν κιχορείων οὐκ ἔπραξα σ' οὐδ' ἕν. Porrò quâ ratione coqui veteres olera iſta pararent & condirent, ediſſerit Galenus ex Eraſiſtrato lib. de ſectione venæ ad Eraſiſtrateos. Id. Caſaub. Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus, & intybum. Non. Marcel. ex Lucil. Sat. lib. 5. Virgil. Georgic. 4. v. 120.

Quoque modo potis gauderent intyba rivis.

Pomponius in Placentâ. *Ruſtici edunt libenter atros intybos.*

Leveſque malva.] Quæ ventrem levant gravem atque emolliunt. Apud Athen. lib. 2. cap. 8. Diphilus tradit, malvam eſſe boni ſucci; arteriam lenire, acres in corporis ſuperficie ſuccos educere, renum & veſicæ irritationibus

Frui paratis & valido mihi,
Latoë, dones: &, precor, integrâ
Cum mente, nec turpem ſenectam
Degere, nec citharâ carentem.

INTERPRETATIO.

O Latonæ fili, da mihi valere, & potiri acquiſitis; nec non cum ſanâ mente ſenectutem ducere haud ſœdam, quaſi, & lyrâ non deſtitutam.

ANNOTATIONES.

prodeſſe, excerni facilè, mediocriter alere, hortenſique ſilveſtrem eſſe meliorem. Ibidem Hermippus Callimach. *malvam utiliſſimam* appellat. Quo autem modo in cibum paretur, docet Dioſcorid. lib. 2. cap. 144. Tzetzes ad hunc Heſiodi verſum 41.

οὐδ' ὅσον ἐν μαλάχῃ τε καὶ ἀσφοδέλῳ μέγ' ὄνειαρ.

neque norunt quàm magnum ſit bonum in malvâ & aſphodelo.

17. *Frui paratis.*] Eccleſiaſtæ cap. 5. *cui dedit Deus divitias atque ſubſtantiam, poteſtatemque tribuit ut comedat ex eis, & fruatur parte ſuâ, & lætetur de labore ſuo, hoc donum Dei eſt.*

18. *Latoë.*] Apollo filius Latonæ, inde Latoüs & Latonius dictus, ſicut & Diana ejus ſoror, & eodem cum eo partu edita.

Et precor.] Non abſurdè Theod. Marcilius quovis pignore certet, fuiſſe à manu Horatii; *adprecor integrâ cum mente:* ſicut lib. 4. Ode ultimâ: *rite Deos prius apprecati.* Sacerdos nimirùm precatur, adprecatur populus, id eſt, verba precantis Sacerdotis iterat; quod, *favere linguis*, dicebatur. Ita ille.

19. *Nec turpem ſenectam.*] Non corporis infirmitatibus aut animi gravem & moleſtam; non languidam, inertem, imbecillam, non delirantem, non querulam, moroſam, anxiam, ſed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero de Seneƈt. ex Cæcilio; *hoc in ſenecta miſerrimum, ſentire eâ ætate eſſe ſe odioſum alteri.* Plin. lib. 7. cap. 50. *in ſenectute*, inquit, *hebeſcunt ſenſus, membra torpent, præmoriuntur viſus, auditus, inceſſus, dentes etiam ac ciborum inſtrumenta.* Vide & cap. 48. ejuſdem libri, ubi mentio de Gorgia Leontino, qui centum & ſeptem complevit annos; interrogatus autem quâ ratione tamdiu fuiſſet robuſto corpore, ſenſibus integris, memoriâ firmâ, ingenio vegeto, proſperâ denique valetudine; reſpondit: οὐδὲν πώποτε ἡδονῆς ἕνεκα πράξας: *nihil unquam voluptatis causâ faciens.* Is Empedoclis fuerat diſcipulus; præceptor autem Periclis, Iſocratis, aliorumque. Cic. de Seneƈt. & alibi. Philoſtrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.*] Poëſeos facultate, quæ ſolet in ſenibus ſeneſcere: vel ſuavitate muſicæ & cantûs, quâ Solon narratur ſeneƈtutis mala temperaſſe ac levaſſe: & Socrates ætate proveƈtus citharæ operam dediſſe. Sic & Achilles apud Homer. Iliad. 9.

ODE XXXII.

Ad Lyram ſuam quam commendat.

POſcimus, ſi quid vacui ſub umbrâ
Luſimus tecum, quod & hunc in annum
Vivat & plures: age, dic Latinum,
Barbite, carmen;
Lesbio primùm modulate civi:

INTERPRETATIO.

DEpoſcimus, ſi quidpiam privatim otioſi tecum cecinimus, quod vigeat, & hunc in annum, & in alios *multos, heus recita poëma Latinum, ô teſtudo,* quæ *Lesbio primum civi modulos*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2.

1. *Poſcimus, ſi quid, &c.*] Suam ipſe lyram compellat: quod Poëtis familiare eſt. Sic Virgil. Eclog. 8.

Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.

Sic & Pindar. Olymp. Od. 2. *ἀναξιφόρμιγγες ὕμνοι*, & Pyth. Od. 1. *χρυσέα φόρμιγξ Ἀπόλλονος*. Sic etiam regius Pſaltes Pſ. 107. *exurge pſalterium & cithara.*

Poſcimus.] Placet ſane quorumdam lectio, *poſcimur*. Hoc ſenſu: à Mœcenate poſcimur, ſi quid dignum memoriâ *ſub umbrâ*, in ſeceſſu & inter privatos parietes ſcripſimus, id in lucem edamus & in publicum, utque palam omnibus fiant noſtri verſus ſolis priùs amicis duntaxat auditi.

Vacui.] Curis ſolati.

2. *Luſimus.*] Animi relaxandi causâ lyram pulſantes, & Lyricos verſus conſcribentes. Vel potiùs ex more Poëtarum, carmina ſua ſtudio quamvis & arte elaborata luſus vocat.

Tecum.] Modò voce tantùm, modò fidibus & voce ſimul canebant veteres: modò alternatim ac viciſſim fidibus ac voce. Ammian. Marcell. lib. 15. *Bardi* (Gallorum vates) *fortia virorum illuſtrium facta heroicis compoſita verſibus cum dulcibus lyræ modulis cantitarunt.* Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Hanc primum veniens plectro modulatus eburno
Felices cantus ore ſonante dedit
Sed poſtquam digiti fuerant cum voce locuti,
Edidit hæc triſti dulcia verba modo.

Quod & hunc in annum vivat & plures.] Non *metuentia ſcombros carmina, nec thus*; ſed *digna cedro*, id eſt, immortali hominum memoria. Perſ. Sat. 1. v. 43.

3. *Dic Latinum, barbite, carmen.*] Latini carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius, ſicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.*] Βάρβιτος muſicum inſtrumentum pluribus intentum chordis, unde Theocrit. πολύχορδον. Suprà Od. 1. *Lesboum barbiton.*

5. *Lesbio primum modulate civi.*] Celebrate in primis ab Alcæo, duce poëtaque eximio, Mitylenis oriundo, in Lesbo inſulâ, de quâ antè.

Modulate.] In modulis obſecute, id eſt, qui modulatus es, modulos reddidiſti, ad Alcæi arbitrium. Alii paſſivam hîc ſignificationem notant; ſicut in Arte Poët. v. 263. *Immodulata poëmata.* Quod autem ait Horatius, primum, videtur Alcæum facere barbiti inventorem, quod quidem Anacreonti ipſo poſterio-

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo
Littore navim,
Liberum, & Muſas, Veneremque, & illi
Semper hærentem puerum canebat;

INTERPRETATIO.

dediſti; qui militiâ licet *efferatus, tamen* ſeu *in bello, ſeu navem agitatam* in *humidâ ripâ alligaverat; cantabat Bacchum atque Muſas, & Venerem, puerumque ſemper eam comitantem,*

ANNOTATIONES.

ri tribuitur apud Athen. lib. 4. cap. 23. Verùm ibid. cap. 25. Euphorion ait, barbiti meminiſſe tum Sapphonem tum Anacreontem, novumque non eſſe inſtrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipſo Alcæo, ſed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat: vel, quòd primus Odas Alcaïcas barbiti fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipſi aſcribi. Ex Lylio Gyraldo, Attilio Donatiano, & aliis, in Muſicis & in arte modulandorum carminum peritiſſimus Alcæus. & Athen. lib. 14. cap. 5. *Alcæus poëta, ſi quis alius, Muſices erat ſcientiſſimus.* Floruit ante Chriſtum annis ſexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.*] Qui ſeu in caſtris, ſeu à bello & navigatione quieſceret, citharæ ſtudium & oblectationem non omittebat. Athen. lib. 5. Alcæus dicitur fortiſſimus ac belliger poëta. Et lib. 14. cit. pugnacem ſtrenuitatem antepoſuiſſe poëticæ, plus æquo bellicoſum: ibidemque refertur ejus carmen, quo ſuas ædes omni genere armorum ſplendidas & ornatas oſtentat & gloriatur; illaque fusè deſcribit. Cic. Tuſcul. 4. n. 71. *fortis vir*, inquit, *Alcæus in ſuâ Republicâ cognitus.* Pittacum nempè tyrannum Mitylenis expulit: alioſque armis perſecutus eſt, Athenienſes quoque & Tyrrhenos bello fatigavit. Strabo, Laërt. Suidas. Quintil. lib. 10. cap. 1. ſic ſcribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro merito donatur, quia tyrannos inſectatur: multum etiam moribus confert; in eloquendo quoque brevis, & magnificus, & diligens, Homero ſimilis, ſed & in luſus & in amores deſcendit, majoribus tamen aptior.* Dionyſ. Halicarnaſſ. *Alcæi*, inquit, *ingentem conſidera ſpiritum, & brevitatem & ſuavitatem cum vehementiâ; præterea figuratam orationem cum perſpicuitate ..... ante omnia vero politicorum negotiorum affectus.* lib. de ſtructurâ orationis. Vide & lib. 2. Od. 13.

9. *Liberum.*] Apud Athen. lib. 1. cap. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: Τέγγε πνεύμονας οἴνῳ &c. *riga pulmones vino.* & alibi: μηδὲν ἄλλο φυτεύσῃς πρότερον δένδρεον ἀμπέλω. *nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius Od. 18. ſuprà. Ejuſdem ſententiæ carmina perleges apud eumdem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad bibendum largus invitat, quod *vinum inducat dolorum oblivionem, quod ſit remedium mœroris præſtantiſſimum, à Jovis ac Semelæ filio hominibus datum, &c.*

Veneremque, &c.] Amatoria namque ſcripſit etiam carmina. *Sed & in luſus & in amores deſcendit Alcæus.* Quintil. paulò antè citatus. Apud Ariſt. Rhet. 1. Alcæus ita loquitur: Θέλω τί τ' εἰπεῖν, ἀλλά με κωλύει αἰδώς. *volo tibi aliquid dicere, ſed me prohibet pudor.* Cui reſpondet Sappho: Si res honeſtas ac bonas animo ac deſiderio concupiſſes, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupaſſet. Vide Athen. lib. 13. cap. 8. ubi de *Alcæo Sapphûs amorem citharâ canente.*

10. *Semper hærentem illi puerum.*] Veneri filium Cupidinem appingi ſemper, & comitem addi ſolitum, notavimus antè, ad Od. 30. v. 5.

Et Lycum nigris oculis nigroque
Crine decorum.
O decus Phœbi, & dapibus ſupremi
Grata teſtudo Jovis, ô laborum
Dulce lenimen, mihi cunque ſalve
Ritè vocanti.

INTERPRETATIO.

nec non Lycum oculis & capillis nigris conſpicuum. O lyra Apollinis ornamentum, ſummique Jovis epulo jucunda, ave, ô ærumnarum levamen ſuave mihi quandocunque benè advocanti.

ANNOTATIONES.

11. *Lycum.*] Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuſcul. 4. cit. *quæ non juvenum amore ſcripſit Alcæus?* & de Nat. Deor. lib. 1. n. 80. *nobis, qui concedentibus Philoſophis antiquis, adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpè jucunda ſunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At eſt corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque crine decorum.] Sic ad Piſones v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Ita nimirum formoſi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Muſis capillitium cum laude aſſignat; *ἰοπλοκάμων*. Apud eumdem alibi, pariter & Homer. Iliad. pulcra ea celebrantur, quæ ἑλικῶπα; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phœbi.*] Citharam enim ipſe dicitur inveniſſe; lyram verò ſibi conceſſam à Mercurio velut propriam uſurpaſſe. Quod fuſiùs ſuprà monui Od. 10.

Dapibus ſupremi grata teſtudo Jovis.] Jovis epulum ſummâ lætitiâ, adeoque non ſine Muſicæ ac citharæ jucunditate celebrabatur. Athen. lib. 14. cap. 6 ex Homero ait: *citharam epularum ſociam à Diis factam:* quoniam utilis convivantibus ars Muſica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget & cohibeat; tum quod triſtitiam diſcutiat, liberalemque pariat lætitiam. Quapropter Homerus in primâ Iliade, poſt ambitioſam illam de Achille contentionem, fingit Muſicâ Deos recreari, Apolline citharam pulſante, Muſis autem dulci voce accinentibus. & paulò pòſt ſubjungit; priſcos ſtatuiſſe Deorum hymnos in conviviis cantari, ut reverentiâ numinum graviores fierent epulantium mores, &c.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. mox cit. Ibid. *fortiſſimi quidem Lacedæmonii cum tibia ſub ſignis ſunt: Cretenſes cum lyra, cum fiſtulis & tibiis Lydi, ut ſcribit Herodotus. Ex barbaris autem multi legatos ad hoſtes cum tibiis & cithara mittunt, ut eorum infeſtas mentes emolliant. Theopompus lib. 46. hiſtor. tradit Getarum legatos citharas pulſantes advenire.* Hæc ille. Conſtat certè muſicis modulis ac citharæ cantu leniri anxietates animi, ac diſcuti mœſtitiam: patet ex ſacris etiam codicibus, lib. 1 Reg. cap. 16. ubi Saül malo vexatus ſpiritu, citharam pulſante Davide, recreatur ac leviùs habet. Horatius Ode præcedenti ſenectam exoptat citharæ oblectamento non carentem.

Cunque.] Expletiva ſolùm & inanis videtur quibuſdam iſta vox: ſed non vacat ornatu, eamque non raro adhibere amavit noſter Poëta nuſquam vanus. Sic Terent. *adeſdum*, pro *ades*. Sic *πῶς*, neque Græcis nec aliis hactenùs *παρέλκον* exiſtimatum eſt.

Salve.] Videtur hìc ſignificare, ſalutiſis, fave, lenimen & auxilium præſta.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum conſolatur, quod à Glycera non redametur.

ALbi, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ; neu miſerabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.
Inſignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in aſperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appulis
Jungentur capreæ lupis,

INTERPRETATIO.

Tibulle, ne plus quam decet mœreas, revolvens animo crudelem Glyceram: neve lugubres elegias recites, quod fracta fide, præ te fulgeat adoleſcentior. Ecce amor Cyri adurit Lycoridem fronte arcti decoram: Cyrus autem fertur erga Pholoën amorem. At capræ lupis Apulis citiùs fœderabuntur,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod ſuprà Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille eſt, cujus Elegiæ manibus omnium tantâ cum voluptate teruntur, *terſus ac elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. 10. cap. 1.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. 10. Epiſt. 8. *te nimio plus diligo*: inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipſe noverat ingenium intractabile, & in ejus proterviam impegerat haud ſecùs ac Albius Tibullus. Vide infrà lib. 3. Od. 19. v. ult. Sunt qui fictum *Glyceræ* nomen hic poni velint, pro Deliâ vel Nemeſi, quas Tibullus adamavit; nominare verò noluerit Horatius, ſeu ob verecundiam, ſeu metu legis Juliæ: de quâ dixi, ad Juvenalis Sat. 1. v. 22. & Sat. 2. v. 37.

Miſerabiles elegos.] Rebus mœſtis aptum carminis genus: ab ἐλεῖν *miſeratione*, vel ἒ, ἒ, dolentis particula factum nomen. Ad Piſones, v. 75.

Verſibus impariter junctis querimonia primum, &c.

4. *Læsâ præniteat fide.*] Pulcrior videatur, in amore præferatur junior amaſius, non habitâ ratione fidei quam tibi dedit Glycera. Vide Tibull. paſſim. Ita verò ſcribit lib. 3. Eleg. ult.

Nulla fides inerit: perjuria ridet amantum
Juppiter.
quamvis perfida, cara tamen, &c.

5. *Inſignem tenui fronte Lycorida, &c.*] Affert exempla aliorum infeliciter amantium, quibus eum conſoletur. Lycoris amorem ſuum defert Cyro: hic verò illam ſpernit, & aliam amore proſequitur à quâ redamari nulla ſpes eſt.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretentur tenuem & pellucidam cutem in fronte. Alii anguſtam & parvam frontem in pulcritudine commendari aſſerunt; uno tamen refragante Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat ſuo more. Noſter lib. 1. Epiſt. 7.

reddes
Fortè latus nigros anguſtâ fronte capillos.

7. *Sed priùs Appulis, &c.*] ἀδύνατον

Quàm turpi Pholoë peccet adultero.
Sic viſum Veneri; cui placet impares
Formas atque animos ſub juga ahenea
Sævo mittere cum joco.
Ipſum me melior cùm peteret Venus,
Gratâ continuit compede Myrtale
Libertina, fretis acrior Adriæ
Curvantis Calabros ſinus.

INTERPRETATIO.

quàm Pholoë amatori fœdo morem gerens *delinquat. Ita placitum Veneri; quæ gaudet diſſimiles formas ac mores ſubjicere jugo ineluctabili, non ſine gravi ludibrio. Memet, cum requireret amaſia præſtabilior, jucundis vinculis innexuit Myrtale libertina, aſperior Adriatico mari Calabriæ ſinus inſultante.*

ANNOTATIONES.

Sic Virgil. Eclog. 1.

Ante leves ergo paſcentur in æthere
cervi, &c.

Et Eclog. 8.

Jungentur jam gryphes equis; &c.

Appulis.] Synecd. pro quibuſlibet aliis. De Apuliâ Italiæ regione, jam antè non ſemel.

9. *Quàm turpi Pholoë peccet adultero.*] Id eſt; nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo perditè amatur: ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quod ſine ratione Lycoridis amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus? An quod Pholoæ nequaquam Cyrus placeat, nec amabilis ſed turpis videatur; quamvis Lycoris formoſum exiſtimet? An quòd fidem alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

10. *Cui placet impares, &c.*] Delectatur Venus ſibique ludum parat, faciendo ut quis depereat omninò diſparem ætate, naturâ, moribus, conditione: neque adeò frui poſſit unquam cupitis. Euripides, *ſtulta*, inquit, *mortalibus proponit Venus.* τὰ μῶρα πάρεστιν Ἀφροδίτη βροτοῖς.

11. *Sub juga ahenea ſævo mittere, &c.*] Duro & inſuperabili amoris nexu devincire, atque addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noſter, nempè Epiſt. 1.

Hic murus aheneus eſto.

12. *Sævo mittere cum joco.*] Interpretentur licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum comitem, quæ mater ſæva Cupidinum, &c. at cum aliis malim intelligere; ſicut fortunæ, quando res humanas diſturbat ac vertit, ſic Veneri ludum eſſe, quoties, ut dixi, quis amore uritur ac languet infelici, ſuumque nunquam finem aſſecuturo. Infrà lib. 3. Od. 27. *perfidum ridens Venus, &c.*

13. *Ipſum me, &c.*] Sui dat ipſius exemplum, ut magis perſuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulcrior, vel nobilior, vel facilior, quæ me ipſa expetebat amatorem. Virgil. Eclog. 3.

Parta meæ Veneri ſunt munera.

14. *Gratâ detinuit compede, &c.*] Ita ſuam amant ſervitutem Veneris & Cupidinis mancipia licet duram ac moleſtam.

15. *Libertina.*] Iis nata qui ſervierant, & in libertatem aſſerti fuerant.

Fretis acrior Adria.] Maris fluctibus inſtabilior, vehementior, ac perfida magis.

Adria.] Sinus ille eſt ampliſſimus Mediterranei maris, inter Italiam hinc, & Illyricum atque Græciam inde protenſus. Hodie *Golfo de Veniſa.*

16. *Curvantis Calabros ſinus.*] Fluctuum impetu atque æſtu ripas diruentis, in terras ſe inſinuantis, ſinuſque

efficientis. Calabriam veterem notat, quæ erat velut peninſula inter mare Adriaticum & ſinum Tarentinum, ubi nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ Tarentum, Brunduſium, Hydruntum, Gallipolis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter quos Tarentinos tam à ſuper urbem notus, Ionii maris undas amplo ac ſinuoſo influxu recipit affuſas.

ODE XXXIV.

Arguit ſeipſum quod Epicureos ſecutus cultum Deorum neglexerit.

PArcus Deorum cultor & infrequens,
Inſanientis dum ſapientiæ
Conſultus erro; nunc retrorſum
Vela dare, atque iterare curſus
Cogor relictos. Namque Dieſpiter

INTERPRETATIO.

NUminum rarus & remiſſus venerator fui quidem; *cum veſanâ philoſophiâ eruditus aberro. Jam verò contrà veliſicari adigor & dimenſum iter relegere. Enimvero Jupiter fulgu-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.*] Quoniam de religione & cultu numinum agit, hinc περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν locuturus undique congerit & cumulat quicquid gravitatis eſſe poteſt in verbis, in figuris, in ſententiis. Eas paſſim attende, lector, & conſectare.

2. *Inſanientis ſapientiæ.*] ὀξύμωρον. Sic in Ajace Sophocles ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. S. Gregor. Nazianzen. ἄσοφος σοφία. Tull. Philip. 1. *inſepultam ſepulturam.* S. Aug. de Civit. Dei lib. 17. cap. 13. *Inſipienter ſapere.*

3. *Erro.*] Ex Epicuri diſciplinâ, omnes ſpernens religiones in graviſſimum errorem impegi. Cic. 1. de Nat. Deor. n. 122. *Epicurus ex animis hominum extraxit radicitus religionem, cum Diis immortalibus & opem & gratiam ſuſtulit. . . . . Tollit id quod maximè proprium eſt optimæ præſtantiſſimæque naturæ. Quid enim meliùs, aut quid præſtantiùs bonitate & beneficentiâ? quâ cum carere Deum vultis. . . . . neminem ab eo amari, neminem diligi vultis . . . . . Quanto Stoici melius, qui à vobis reprehenduntur? Et* n. 124. *At etiam Epicuri liber eſt de ſanctitate. Ludimur ab homine non tam faceto, quàm ad ſcribendi licentiam libero. Quæ enim ſanctitas, ſi Dii humana non curant? &c.*

Nunc retrorſum vela dare.] Metaph. à nautis, qui à recto ſe aberraſſe curſu intelligentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare curſus cogor relictos, &c.*] Fateri cogor hunc à Diis orbem regi, reſque humanas ab iis curari: adeoque Stoïcam diſciplinam amplexus, Epicuri dogmata erroreſque abjicio. Namque video non ſolùm coactis & colliſis nubibus fulgura & tonitrua fieri, ſed puro etiam cœlo; quod cùm præter naturam ſit, divinum eſſe oportet: hinc ergo ſapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri diſco. Vide Cic. 2. de Divinat. n. 43. & 44. Lucret. lib. 6. paulò poſt initium, &c.

5. *Dieſpiter.*] Jupiter, dici pater di-

Igni coruſco nubila dividens,
Plerumque per purum tonantes
Egit equos volucremque currum:
Quo bruta tellus, & vaga flumina,
Quo Styx, & inviſi horrida Tænari

INTERPRETATIO.

ribus nubes findens per ſudum intonantes equos ac velocem currum frequenter impulit: quo terra gravis, erranteſque fluvii, quo Styx atque odioſi Tænari ſ-

ANNOTATIONES.

ctus. Varro 4. de Ling. Lat. A. Gell. lib. 5. cap. 12. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 15. *Jovem lucis auctorem accipiamus: unde & Lucetium Salii in carminibus canunt: & Cretenſes* Δία τὴν ἡμέραν *vocant: ipſique Romani Dieſpitrem appellant, ut diei patrem.*

6. *Igni Coruſco nubila dividens.*] Cic. de Divin. cit. lib. 2. *Nonne perſpicuum eſt, ex primâ hominum admiratione, quod tonitrua jactuſque fulminum extimuiſſent, crediſſe ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem.* . . . . *placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidi ſunt, cum fluere cœperint, ventos eſſe: cum autem ſe in nubem induerint, ejuſque tenuiſſimam quamque partem cœperint dividere atque diſrumpere; idque crebrius facere & vehementius, tum fulgura & tonitrua exiſtere: ſi autem nubium conflictu ardor expreſſus ſe emiſerit, id eſſe fulmen. &c.*

7. *Per purum.*] Sic opinati veteres ea tonitrua quæ ſereno aëre fierent, eſſe portentoſa, & triſtia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominoſa, & à Jove aliquid monſtrante immiſſa. Quare hic ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Homer. Odyſſ. *υ* ex eo quod ſtellis micante cœlo, tonitru factum erat, monſtri quidpiam alicui à Jove oſtendi, conjicitur & infertur.

Ζεῦ μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' οὐρανοῦ
ἀστερόεντος,
Οὐδέ ποθι νέφος ἐστὶ· τέρας νυκτίῳ
τόδε φαίνεις.

Jupiter graviter è cœlo tonuiſti ſtellato,
Neque uſquam nubes eſt: oſtentum hoc
certè alicui præbes. Virgil. Georgic. 1.

Non alias cœlo ceciderunt plura ſereno
Fulgura.

Cic. 1. de Divin. n. 18.

Aut cum terribili perculſus fulmine civis
Luce ſerenanti vitalia lumina liquit.

Plin. lib. 2. cap. 51. *M. Herennius Decurio ſereno die fulmine ictus eſt.* Sueton. Tit. cap. 10. *Sabinos petit aliquanto triſtior, quod ſacrificanti hoſtia aufugerat; quodque tempeſtate ſerena tonuerat.* Vide & Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. & Turneb. lib. 9. cap. 9. & 13.

Tonantes egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aërem agente. Suprà Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus καταιβάτης *deſcenſor*; & Latinis Elicius; quòd putaretur curru ſuo invectus in nubes deſcendere, unde gravi ſonitu fulgura & tonitrua eliceret; ac fulmen jacularetur.

9. *Quo bruta tellus, &c.*] Fulminante Jove, ſumma & infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. *& tremefacta ſolo tellus, &c.* ita ſcribit: loquente Jove ſtupor elementorum oſtenditur. Nam quod in motu eſt, quieſcit; & contrà terra movetur quæ eſt immobilis; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 29. ait fulmine mox petendos priùs hebetari. Poteſt igitur *bruta tellus* explicari, hebes, immobilis, ſine ſenſu, ſtupens, iners.

10. *Styx, & inviſi horrida Tænari ſedes.*] Ipſi quoque Inferi, tonante Jove

Sedes

Sedes, Atlanteuſque finis
Concutitur. Valet ima ſummis
Mutare, & inſignem attenuat Deus,
Obſcura promens. Hinc apicem rapax
Fortuna cum ſtridore acuto
Suſtulit: hic poſuiſſe gaudet.

INTERPRETATIO.

pera domicilia, terminiſque Atlantis quaſſantur. Poteſt numen infima ſupremis commutare: excellentem etiam deprimit, attollitque humilia. Inde rapida ſors culmen aufert, cum ſtrepitu reſonante; hic vero depoſuiſſe delectatur.

ANNOTATIONES.

obſtupeſcunt. *Styx*, palus, aut flumen Inferorum. *Tænarus*, Laconiæ promontorium, ubi per ſpecum & hiatum ingentem delcenſus eſt ad Inferos, ſi Poëtis fides.

—11. *Atlanteus finis.*] Limites Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide ſuprà Ode 31. v. 14. ibique *Annot.*

12. *Valet ima ſummis mutare.*] Stoïcum planè agit. Apud *Laërt.* lib. 1. Chilon interrogatus, quid ageret Jupiter; reſpondit: *deprimit excelſa; attollit abjecta.* Senec. Thyeſt. Act. 3. Chor.

Ima permutat brevis hora ſummis.

13. *Inſignem attenuat Deus.*] Ex Heſiod. Op. init. per Jovem mortales ſunt obſcuri, clarique, nobiles & ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obſcurus augetur, ſuperbus deſiccatur, &c.

βριάει, βριάοντα χαλέπτει.
ἀρίζηλον μινύθει, ἄδηλον ἀέξει, &c.

14. *Obſcura promens.*] Eos qui latebant ignoti & abjecti, erigens, provehens, jamque niteſcere ac fulgere imperans. Pſalm. 75. *hunc humiliat, & hunc exaltat.* Senec. cit. Thyeſt.

Omne ſub regno graviore regnum.
Quem dies vidit veniens ſuperbum,
Hunc dies vidit fugiens jacentem.
. . . .
Res Deus noſtras celeri citatas
Turbine verſat.

Hinc apicem rapax fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, ſummum Imperium ab iſto aufert, & alteri tradit.

Apicem] Propriè eſt inſigne Sacerdotum apex, ex Feſto. Valer. Maxim. *Sulpitio inter ſacrificandum apex è capite prolapſus eidem ſacerdotium abſtulit.* Ovid.

Ludit in humanis divina potentia rebus:
Et ſubito caſu, quæ valuere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 604. & ſeq. Item Sat. 10. v. 56. & ſeq.

15. *Cum ſtridore acuto.*] Volubilis fortunæ rotam, ejuſque rapidæ converſionis ſtridorem notat. Et quidem non ſine gravi mortalium concuſſione, perturbatione, querimoniâ, fiunt illæ mutationes, quibus Imperia ab his ad illos transferuntur.

AD FORTUNAM,

ODE XXXV.

Ut ſervet Cæſarem in Britannos profecturum.

O Diva, gratum quæ regis Antium,
Præſens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel ſuperbos
Vertere funeribus triumphos:

INTERPRETATIO.

O Dea, quæ chare dominaris Antio, parata hominem morti obnoxium aut ex infimo loco erigere, aut arrogantes victorias mutare in clades:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9.

1. *O' Diva.*] Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametſi nullam numen habet; ut ait Juvenalis in fine Sat. 10. & Sat. 14. v. 3. 115. huic tamen omnia ſtulti aſſignant; atque, ut ait Plin. lib. 2. cap. 7. *Toto mundo, locis omnibus, omnibuſque horis, omnium vocibus, Fortuna ſola invocatur; una nominatur, una accuſatur, una agitur rea, una cogitatur, ſola laudatur, ſola arguitur, & cum conviciis colitur: volubilis, & cæca etiam exiſtimata, inconſtans, varia, indignorum fautrix. Huic omnia expenſa, huic omnia feruntur accepta; & in tota ratione mortalium, ſola utramque paginam facit. Adeoque obnoxia ſumus Sortis, ut Sors ipſa pro Deo ſit, quâ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.] Equeſtri Fortunæ templum erat Antii, valdè quidem famoſum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *monuerunt & Sortes Antianæ, ut à Caſſio caveret.* Macrob. lib. 1. cap. 25. *Vidimus apud Antium promoveri ſimulacra Fortunarum ad danda reſponſa, &c.* Alii *gratum* dici volunt, ob amœnum adeò ſeceſſum, ut eò cogitarit Nero ſedem transferre Imperii. Vide Strab. lib 5. Cic. ad Attic. lib. 4. Epiſt. 8. ſcribit, Antio *nihil quietius, nihil altius, nihil amœnius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volſcorum caput, Neronis patria, claſſe potens: nam cùm interdictum mari eſſet Antiati populo ſæpiùs rebelli, *naves Antiatium partim in navalia Romæ ſubducta, partim incenſa, roſtriſque earum ſuggeſtum in foro extructum adornari placuit: Roſtraque id templum appellatum.* Tit. Liv. lib. 8. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiosè colebatur. Quò pertinere non abs re videatur quod narrat. Tit. Livius lib. 6. cap. 9. *Animus Camilli rei majori, Antio, imminebat . . . . ſed quia niſi magno apparatu, tormentis, machiniſque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam eſt profectus ut Senatum ad excidendum Antium hortaretur. Inter ſermonem ejus (credo rem Antiatem diutiurnorem manere, Diis cordi fuiſſe) Legati ab Nepote ac Sutrio auxilium adversùs Etruſcos petentes veniunt: brevem occaſionem eſſe ferendi auxilii memorantes. Eò vim Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2 *Præſens vel imo tollere de gradu, &c.*]

Te pauper ambit ſollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris,
Quicunque Bithynâ laceſſit
Carpathium pelagus carinâ.
Te Dacus aſper, te profugi Scythæ,
Urbeſque genteſque; & Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, &
Purpurei metuunt tyranni.

INTERPRETATIO.

tibi votis anxiis ſupplicat inops agricola. Te maris potentem orat quiſquis mare Carpathium fatigat navi Bithynâ. Te ferox Dacus, te errantes Scythæ, civitates etiam, & nationes; nec non Latium bellicoſum, & matres regum barbarorum, atque tyranni purpurati venerantur.

ANNOTATIONES.

Potens & parata derepentè ac ſubitò ima ſummis mutare, *inſignem attenuare, obſcura promere, apicem inde rapere non ſine ſtrepitu ac ſtridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere*: ut eſt in Ode ſuperiori, quem locum cum iſto confer, ſtudioſe lector. Vide & Macrob. *lib.* 5. *cap.* 16. ubi ſic habet: *Fortunam Homerus neſcire maluit, & ſoli decreto quam μοῖραν vocant, omnia regenda committit; adeo ut hoc vocabulum τύχη, in nullâ parte Homerici voluminis nominetur. Contrà Virgilius non ſolum novit & meminit; ſed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam & Philoſophi, qui eam nominant, nihil ſuâ vi poſſe, ſed decreti ſive providentiæ miniſtram eſſe voluerunt.*

5. *Te pauper ambit, &c.*] Quiſque tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi, *σώτειρα* Τύχα, τὶν γὰρ ἐν πόντῳ κυβερνῶνται θοαὶ νᾶες, ἐν χέρσῳ τε λαιψηροὶ πόλεμοι, κἀγοραὶ βουλαφόροι. *O ſervatrix Fortuna, à te enim mari gubernantur celeres naves, in terrâ verò rapida bella, & conciones conſilium ferentes.*

7. *Bithyna.*] Metonym. pro qualibet aliâ navi. Seu quod Bithyni rei nauticæ peritiſſimi, *ναυτικοί τινες*, apud Euſtath. in Dionyſ. ſeu quod frequens erat negotiatio ad eam Aſiæ minoris regionem Euxino mari circumfuſam, Propontidi vicinam, Thraciæ adverſam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Inſulâ Carpatho. Cretam inter & Rhodum, hodie *Scarpantho*.

9. *Te Dacus aſper, &c.*] Te nationes omnes, ô Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicoſa, ad Iſtrum ſeu Danubium fluvium, Tranſylvaniâ, Moldaviâ, Valachiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plauſtris vagantes, nullam habentes ſedem fixam & ſtabilem. Juſtin. lib. 42. de illis: *ne ſpes quidem præmii foret ex hoſte vago, non pernices tantum, ſed etiam ſedis inopes.* Infrà lib. 3. Ode 24.

Campeſtres melius Scythæ,
Quorum plauſtra vagas rite trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclytum, ac vel unâ Româ Gentium & orbis dominâ ſuperbum. Virgil. Æneid. 5. v. 730.

Gens dura atque aſpera cultu
Debellanda tibi Latio eſt.

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode 1. dixit, *bella matribus deteſtata.* Metuunt nempè filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitùs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et benè quidem, memores hunc eſſe Fortunæ ludum, alta deturbare, humilia ſublevare. Et quod ait Juvenalis Sat. 10.

Injurioſo ne pede proruas
Stantem columnam: neu populus frequens
Ad arma ceſſantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.
Te ſemper anteit ſæva neceſſitas,
Clavos trabales & cuneos manu
Geſtans ahenâ: nec ſeverus

INTERPRETATIO.

Ne pede noxio ſubvertas columnam ſubſiſtentem; neve plebs aggregata ad arma quietos, ad arma provocet, ac Imperium labefaciat. Te nunquam non præcedit dura neceſſitas aneâ manu ferens claves prægrandes, & cuneos: adeſt

ANNOTATIONES.

verſ. 112.

Ad generum Cereris ſine cæde ac vulnere pauci
Deſcendunt reges, & ſicca morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne ſubruas Imperium Romanum jam ſtabilitum, vel Imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut ſeditiones populus movens quietas res perturbet, atque ita peſſum eant quæ videantur modò firma & ære perenniora.

17. *Te ſemper anteit ſæva neceſſitas.*] Quidam legunt *ſerva neceſſitas*, quaſi Fortunæ famula. Sed apage. Sic enim & lib. 3. Od. 29. *Fortuna ſævo læta negotio.* Et Od. 24. ejuſdem libri, *dira neceſſitas.* Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκαίαν τύχλω vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. 2. cap. 7. neceſſitatem Fortunæ pariter adjungit: his verſiculis:

Neceſſitas cujus curſus averſi impetum
Voluerunt multi, pauci potuerunt
Quo me detruſit, &c.
. . . .
Fortuna immoderata in bono æquè atque in malo,
. . . .
Nunc me quo dejicis? &c.

Huc & facit quod Ariſtot. rerum cauſas enumerat haſce quatuor, naturam, neceſſitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales & cuneos manu geſtans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuiſſe picturam, quâ exhiberentur varia illa inſtrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. ſeu cruciandis reis, ſeu rebus firmandis ac ſtabiliter defigendis idonea. *Claves trabales*, hi ferrei ſunt, ingentes & validi, quibus trabes figuntur: unde proverb. *trabali clavo figere*, pro, *firmiter ſtabilire.* Cic. 7. in Verrem, n. 32. Eraſm. Chiliad. *Herculanus nodus.* & noſter cit. lib. 3. Od. 24. *clavos adamantinos*, eodem ſenſu, *figi* à neceſſitate, ait. Item pali ſunt lignei præacuti, quibus olim & modò apud immanem Turcam homines tranſadacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. 16. *trabalibus telis capita diſciſſa quorumdam*, nimirùm ut ait paulò antè, *cum flexis enſibus, feriendi non ſuppeterent inſtrumenta, ipſis barbaris tela eorum vitalibus immergebat.* Itaque trabalia illa tela, ſtipites erant acuti per ſuffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu geſtans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat *manus ahena*, item *cuneus* ferreus, quo ſolebant ſtringi compedes, manicæ & pedicæ. Duobus etiam cuneis ſimul adactis aliquid magis adſtringitur. Unde Plaut. Stich. Scen. 9. *vel inter cuneos ferreos*, ſcilicet in arcto paraſitus ait accumbere ſe poſſe. Cuneis prætereà res finduntur ac ſcinduntur: his etiam rei velut clavis affiguntur cruci. Sic apud Cicer. Tuſcul. 2. Prometheus à Vulcano ſe affixum Caucaſo queritur.

Mulcibri aſcivit manus
Hos ille cuneos fabricâ crudeli inſerens,
Perrupit artus, &c.

Clavi nimirùm ad crucem ligneam, cu-

Uncus abeſt, liquidumque plumbum.
Te ſpes, & albo rara fides colit
Velata panno, nec comitem abnegat:
Utcunque mutatâ potentes
Veſte domos inimica linquis.
At vulgus infidum, & meretrix retrò
Perjura cedit: diffugiunt cadis
Cum fæce ſiccatis amici,
Ferre jugum pariter doloſi.

INTERPRETATIO.

etiam uncus, & liquefactum plumbum. Te veneratur ſpes, & fides infrequens, candido panno cooperta: neque recuſat tibi *adhærere, quandocumque mutato pallio ædes magnatum adverſa deſeris: plebs autem inſtabilis, & meretrix perfida contrà fugit: amici* quoque *jugum ſimul portare fraudulenter abſcedunt,* poſt *exhauſta ad fæcem uſque dolia.*

ANNOTATIONES.

nei ad lapideam; inquit Theodor. Marcilius.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad ſcalas Gemonias; ſeu quo annecti ac teneri firmiter aliquid ſolet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum eſt & affuſo cruciatos aliquando reos; & ferreas manus, uncos, cuneos, arctiùs alligari, tenaciuſque adhærere. Arnob. 6. contra Gentes: *Quid miſeriùs aut infelicius his eſſe poterit, quàm ſi eos in baſibus ita unci retineant, & plumbeæ ancßiones?*

21. *Te ſpes, &c.*] Hæc ſolet afflictos ſuſtentare, & ſolari adverſis preſſos. Hi enim ſperantes meliora, Fortunamque rotæ converſione benigniorem fore, præſentes ærumnas æquiori ferunt animo.

Et albo rara fides colit velata panno.] Licet enim rari ſint in adverſis amici, aliqui tamen reperiuntur interdum fideles uſquequaque. Sic *fides colit* Fortunam, *nec* adverſanti refragantique ſe *comitem negat*. Et ob hoc fortè dicitur *albo velata panno*; id eſt, ſimplex, ſincera, non fallax: vel quod albo velabant panno caput, qui fidei ſacrificabant. Alii locum hunc interpretantur de Candidatis, adeptâ dignitate parùm curantibus ea perſolvere quæ tum maximè promiſerant, cùm magiſtratum ambirent. Quod mihi quidem longè peritum videtur. Tuum eſto judicium, lector ſagax & erudite. Virgil. Æneid. 1. v. 296.

Cana fides.

Quo tamen loco ſignificare videtur antiquam fidem.

22. *Nec comitem abnegat, utcunque mutata, &c.*] Id eſt, non deſerit fidus amicos, etiam cùm ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum veſtibus mente; quando miſeros reddit eos, qui beati erant, & facta jam *inimica linquit domos potentium*, & aliò migrat.

25. *At vulgus infidum, & meretrix, &c.*] Veri quidem amici in adverſis perinde ac in ſecundis manent fidi, & juvare perſeverant. At hæc paucorum virtus eſt. Alii enim è multis & è vulgo, amicum fovent quandiu felix eſt: reflante verò Fortunâ protinus avolant. In primis autem meretrix datæ fidei immemor abſcedit, & quanquam utriuſque ſtatûs calamitoſi nimirùm & fortunati *jugum ferre pariter* ſpoponderant, *doloſi* tandem apparent. Nam *diffugiunt ſiccatis cum fæce cadis*, ubi quæſtus nulla ſpes ampliùs; atque ut eſt in proverb. *fervet olla, vivit amicitia.* Et Ovid. de Pont. 2. *Vulgus amicitias utilitate probat.* Eccleſiaſtici cap. 6. *eſt amicus ſocius menſæ; & non permanebit in die neceſſitatis.*

Serves iturum Cæſarem in ultimos
Orbis Britannos, & juvenum recens
Examen Eois timendum
Partibus Oceanoque Rubro,
Eheu, cicatricum & ſceleris pudet,
Fratrumque, Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefaſti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus

INTERPRETATIO.

O Fortuna, *incolumem præſta Cæſarem proficiſci meditantem adverſus ultimos terræ Britannos:* ſerves *etiam novum agmen adoleſcentium, formidabile* quidem, *orientalibus regionibus, ac mari Erythræo. Heu pudet vulnerum criminiſque, & fratrum* à fratribus interfectorum. *Ecquid exhorruimus nos homines ſævi? quid impii dimiſimus non violatum? à quo manum cohibuerunt adoleſcentes* ob *reverentiam numinum? Quæ*

ANNOTATIONES.

29. *Serves iturum Cæſarem, &c.*] Antii fortaſſe tum diverſantem Antiati Fortunæ commendat, tumque, ut videtur, illic meditantem eam *in Britannos* expeditionem, de quâ Dio lib. 53. *Ultimos orbis.* Virgil. Eclog.

Et penitus toto diviſos orbe Britannos.

Vide infrà lib. 3. Od. 4. v. 33.

30. *Et juvenum recens examen, &c.*] Appoſitè Marcilius obſervat duplicem hic ac diverſum Auguſti conſulatu belli apparatum notari: alterum in Britanniam (Majorem nempè, ſive Angliam) ductu & auſpiciis ipſius Auguſti: alterum in Arabiam felicem ductu Ælii Galli: ex Dione cit. lib. 53. Plin. lib. 6. cap. 28. &c. Strabon. lib. 2. & 16. &c. Senſus eſt conſcriptum in illa priori expeditione *juvenum examen*, ſeu *novum exercitum*, ob Romam famam nominis jam tum *Eois timendum partibus*, ac paulò pòſt terrorem illaturum eſſe, Parthis, Medis, Perſis; *Oceanoque Rubro*, Arabibus nimirùm illi proximis. Nam *ipſa peninſula Arabia inter duo maria Rubrum Perſicumque procurrit;* ex Plin. mox cit. Ergo perperam alii interpretantur Oceanum Britanniæ majori vicinum occidentis Solis rubeſcentem radiis: accipe verò ſinum Arabicum, ſeu ipſum mare Rubrum, quod Græci Erythræum vocant, quoniam ἐρυθρὸς vel ἐρυθραῖος rubrum ſignificat, ſcilicet ob terram rubram ſive miniatam aquæ ſubſtratam, vel ab imminentibus ejuſdem coloris montibus; unde Sole affulgente ſpecies rubra præbetur mari. Aliis ab Erythræo rege factum nomen placet. Euſtath. in Periegeſ. Dionyſ.

33. *Eheu cicatricum & ſceleris pudet.*] Inhoneſta quippe ſunt vulnera in bellis civilibus accepta: & quicquid adversùs cives perpetratur, flagitioſum eſt ac pudendum. *Pudet* igitur & *fratrum*, in contrariis, ut fit, militantium partibus, atque ita ſæpiùs à conſanguineis trucidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus ætas? &c.*] Nos hac ætate ferreâ odiiſque pluſquàm civilibus infeſtâ viventes, armaque in propinquorum corpora immaniter exacuentes, quid mali ac ſceleſti patrare detrectavimus! quid infandi non attentavimus?

35. *Nefaſti.*] Execrandi, conſcelerati, nefarii. Cic. 2. de Legib. n. 21. *Quæ augur injuſta, nefaſta, vitioſa, dirave dixerit, irrita infectaque ſunto.*

36. *Unde manus juventus metu Deorum continuit? &c.*] Legunt alii *manum.* Quos religio cohibuit ab audendo ſcelere, à violandis ſacris, à templis atque aris violandis, impieque diruendis.

Pepercit aris? O utinam novâ
Incude diffingas retuſum in
Maſſagetas Arabaſque ferrum.

INTERPRETATIO.

non altaria polluerunt? O Fortuna *hebetatos* malè noſtros *enſes utinam novâ incude fabrices contra Maſſagetas & Arabas*, benè.

ANNOTATIONES.

38. *O utinam novâ incude diffingas retuſum, &c.*] Quidam legunt *diſtringas*, &, *recuſum*. Senſus eſt: ò Fortuna, finge de novo & fabrica nobis gladios, glorioſè quidem in hoſtes Imperii Romani ſtringendos: nam illi priùs à nobis malè *retuſi* ſunt adversùs fratres, cives, propinquos: civiles diſcordias extingue ſemper funeſtas, ut externa duntaxat bella deinceps moliamur ſignaque Romana cum decore & gloriâ inferamus in *Maſſagetas* Scythiæ populos, ubi nunc pars Auſtralis Tartariæ; aliis autem Paludem Mœoticam incolentes; quaſi *graves Getas* appellatos: *maſſa* enim Scythicâ linguâ, grave ſignificat, ex Iſidoro Origin. 9. Claudian.

Maſſagetaque truces, duro gens aſpera bello.

Item in Arabes gentis ac divitiis famoſos. Arabia inter præcipuas Aſiæ partes cenſetur. Terminos habet à Septentrione Syriam, & fluvium Euphratem, ab Oriente ſinum Perſicum, ab Occidente ſinum Arabicum, ab Meridie mare Arabicum, ſive partem Indici Oceani. Porrò ad rem præſentem facit quod habet Strabo lib. 7. *Eo tempore*, inquit, *Byrebiſtas Getarum tenebat Imperium, adverſus quem Cæſar inſtruxit exercitum.* Et quod Ammian. Marcellin. *Arabiam vocat Getarum deſertum.*

ODE XXXVI.

Fauſtum ex Hiſpania reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, & fidibus juvat
Placare, & vituli ſanguine debito,
Cuſtodes Numidæ Deos:

INTERPRETATIO.

ET *thure, & Lyricis* carminibus, & *debito cruore vituli expedit litare Numinibus ſervatoribus Numidæ*, qui

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium *inſcribitur* Ode hæc. *Numida* verò cognominari videtur ab illa regione Africæ Libyæ interiori & Mauritaniæ finitima, in quâ militaverat.

1. *Et thure & fidibus juvat, &c.*] Æquum eſt ſacrum Diis facere, adhibitis, ex more veteri, thure, & muſicâ, vitulumque mactare Diis, ex voto pro felici reditu facto ab amico noſtro Numida.

3. *Cuſtodes.*] Caſtorem & Pollucem

Qui nunc Heſperiâ ſoſpes ab ultimâ
Caris multa ſodalibus,
Nulli plura tamen dividit oſcula,
Quàm dulci Lamiæ; memor
Actæ non alio rege puertiæ,
Mutatæque ſimul togæ.
Creſsâ ne careat pulcra dies notâ:

INTERPRETATIO.

Jam incolumis ab extremâ rediens *Hiſpaniâ, dilectis ſocius oſcula plurima, at nemini plura quàm ſuavi Lamiæ partitur, recordatus adoleſcentiæ non alio ductore tranſactæ, & mutata pariter toga. Ne læta diei ſignum deſit Cretenſe;*

ANNOTATIONES.

navigationis, vel Mercurium peregrinationis præſides. Unde hîc ſub nomine ἐνόδιε colebatur, teſte Heſychio.

4. *Qui nunc Heſperiâ ſoſpes ab ultimâ.*] Qui ſalvus rediit à bello Cantabrico. In eâ Hiſpaniæ regione Oceano Septentrionali proximâ ab Auguſti ducibus geſtum eſt non ſemel nec valdè feliciter bellum. Quo magis mirum, inde ſoſpitem Numidam rediiſſe *Heſperiâ ab ultimâ*. Quod addit, *ultimâ*. Hiſpaniam clarè deſignat.: aliàs enim Italia quoque Heſperia dicitur; ut ſuprà notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi annot. Strabo lib. 1. Hiſpani ad Occidentem vergunt maximè, *μάλιστα ἑσπέριοι*, inquit.

6. *Dividit oſcula.*] Quotidiana quidem obviis familiaribus dabantur: at præcipuè vel proficiſcentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. lib. 16. Epiſt. ult. ita ſcribit Tironi ſuo: *oculos tuos, etiamſi te veniens in medio foro videro, diſſuaviabor.* Sueton. Tiber. cap. 10. *paucos in digreſſu oſculatus.* Et cap. 34. *quotidiana oſcula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque adveniens neque proficiſcens quemquam oſculo impertivit, ac ne reſalutatione quidem.* Sic & ſacræ litteræ: *ſalutate invicem in oſculo ſancto.* D. Paul. Rom. cap. & art. ult. 1 ad Cor. cap. ult. D. Petr. 1 Epiſt. cap. & art. pariter ult.

7. *Lamiæ.*] De Ælio Lamia, ſuprà, Od. 26.

Memor actæ non alio rege puertiæ, &c.] Magnam animorum conjunctionem gignere hæc ſolent. Lamia & Numida eodem pædagogo ſeu rectore uſi, pueritiam ſimul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem unà ſumpſerant, tum ex more, *tandem cuſtode remoto*; ut ait noſter ad Piſones, Epiſt. Sunt qui *puertiæ regem* interpretentur patronum potentem: Sed quid hoc ad pueros? Alii creatum ſorte regem inter pueros colludentes in *βασιλίνδα*, de quâ Plato in Theæteto, Jul. Pollux lib. 9. cap. de convivalibus ludis, & nos poſteà Epiſt. 1. ad v. 59. ubi,

At pueri ludentes, rex eris, ajunt, &c.

Meliùs certè alii intelligunt magiſtrum, ſive inſpectorem & curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus inſtituendis præficiebatur: *παιδώναξ*, quaſi *παίδων ἄναξ*.

8. *Puertiæ.*] Syncope. Sic *lamna* pro *lamina*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. 8. v. 274 *ſurpite* pro *ſurripite*: infrà, lib. 2. Sat. 3. & l. 4. Od. 13. *porgam* pro *porrigam*. teſte Feſto; & Sil. lib. 9.

10. *Creſſâ ne careat, &c.*] Dies iſta, quâ redditus mihi es, notetur læto ſigno, vel cretâ, albo nempè lapillo ſeu Cretenſi; ex more apud Thracas inſtituto, lætas dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. 7. cap. 40. hinc legendum quidam putarunt, *Threſſâ*; ſed malè, ut notavi ad Perſ. Sat. 2.

Neu promptæ modus amphoræ,
  Neu morem in Saliûm ſit requies pedum:
Neu multi Damalis meri
  Baſſum Threïciâ vincat amyſtide:
Neu deſint epulis roſæ,
  Neu vivax apium, neu breve lilium.

INTERPRETATIO.

neve plorato cado parcatur; neque ſit pedum ceſſatio ad ritum Saliorum. Neve Damalis plurimi vini bibax *certet cum Baſſo poculis Thracibus: neve convivium roſis careat, nec apio conſtanti, nec fugaci lilio.*

ANNOTATIONES.

v. 1. Nec enim de conſuetudine Thracum hic agitur, ſed de Cretenſi notâ felicitatis indice, candida nimirùm. Sic poſteà Sat. 3. lib. 2. v. 246.

Cretâ an carbone notandum?

Et Perſ. Sat. 5. v. 108.

Illa prius cretâ, mox hæc carbone notaſti.

11. *Neu prompta modus amphora.*] Ad plenæ ſignificationem lætitiæ, largè bibendum ait; ſimul & veterum tangit morem, quo amicos vel proficiſcentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, & adventitiæ.

12. *Neu morem in Salium ſit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia & ſaltationes iis ſimiles, quas exercent Salii Martis Sacerdotes à Numa Pompilio inſtituti, numero duodecim, è Patricio genere: à Tullo deinde Hoſtilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, æthorace armati, per urbem incedebant, gradu compoſito, atque ad tibiæ modulos ſubſilientes: unde nomen. Sacra illa cœnis quoque ſumptuoſis, cantibus & ſymphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud Liv. lib. 1. cap. 20. Jul. Poll. lib. 4. cap. 14. maximè verò Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 26. &c. Dionyſ. Halicarn. lib. 2. ſic habet: *hi autem Salii omnes ſaltatores ſunt, & laudatores armatorum Deorum, &c.* Varro 4. de Lingua Lat. ſic habet: *Salii à ſaltando, quod facere in comitio quotannis in ſacris ſolent & debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Baſſum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo ſic amatore conſueſcat, ut relictâ veteris amici familiaritate, Baſſi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinoſa quidem mulier.

Multi meri.] Tull. lib. 9. Epiſt. ult. *non multi cibi hoſpitem accipies, ſed multi joci.* Alii ſic interpretantur: Baſſus & Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Baſſum.*] Is fortè eſt Iambicus ille Poeta ad quem eſt Propertii Eleg. 4. lib. 1. & Eleg. 10. lib. 4. Triſt. Ovidii. Ubi malè, *Battus* legitur; Baſſus enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii ſcriptores. teſtis Scaliger.

Threïciâ amyſtide.] Vel poculo valdè capaci; vel bibendi genere apud Thraces & Scythas uſitato ἀπνευστὶ, ſine reſpiratione. ἀμυστὶ, hiante & patente ore & rictu: unde ἀμυστίζειν dicitur is qui ſic vinum ingurgitat, largo hauſtu, ductim, confertim & confeſtim; non autem ſorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympoſ. Cœl. lib. 4. cap. 26. & lib. 15. cap. 6. Turneb. lib. 18. cap. 27.

15. *Neu deſint epulis roſæ.*] Ad corollas nempè texendas ex epulantium more veterum, tum ad delicias, tum ebrietatis coërcendæ causâ, ut notavi jam alibi, & mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque μένειν propterea dicitur, ac inter coronarios flores cenſetur apud Athen. lib. 15. Vide lib. 2. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

Omnes in Damalin putres
Deponent oculos: nec Damalis novo
Divelletur adultero,
Laſcivis hederis ambitioſior.

INTERPRETATIO.

In Damalin cuncti defigent aſpectus laſcivos: at Damalis ab novo non abſtrabetur amatore, ederis hærentibus tenacior.

ANNOTATIONES.

17. *Omnes in Damalin putres deponent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigent, condent, ac veluti ſepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni ſe addicet Numidæ.

Putres.] Laſcivos, libidine fractos. Perſ. Sat. 5. v. 58.

Ille in Venerem eſt putris.

Deponent.] Timentium & languentium oculi dejecti ac depoſiti: contrà ſecurorum elati & recti. Propert. lib. 1. Eleg. 1.

Tum mihi conſtantis dejecit lumina faſtus,
Et caput impoſitis preſſit amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo divelletur, &c.*] Damalis in amore conſtans & fida non recedet ab unius Numidæ complexu, ei tenaciùs adhærens, quàm edera muro vel arbori.

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrâ.

NUnc eſt bibendum, nunc pede libero

INTERPRETATIO.

JAm compotandum eſt ô ſocii; jam plantâ levi terra percutienda eſt: *jam*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 9.

1. *Nunc eſt bibendum, &c.*] Poſt inſignem illam ad Actium Auguſti victoriam, ſuperatumque Antonium cum ſuâ Cleopatrâ, quæ Romanis dominari ſtultè appetebat; liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum eſt. De his Flor. lib. 4. cap. 11. Liv. lib. 132. & 133. Plutarch. in vitâ Anton. Sueton. Oroſ. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Auguſti ſorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remiſſo, Cleopatræ ſe amoribus immerſit Antonius. Hinc iratus Cæſar bellum ei molitus, in Epirum copias tranſportavit, navalique prælio ad Actium Epiri promontorium commiſſo, Antonium & Cleopatram tam glorioſè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipſius vitæ deſperationem adegerit. Ob res tam præclarè geſtas, ſupplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum inſtitutas, indictaque lectiſternia, gratulatur Auguſto Romaniſque Horatius hac Ode, ut & Epod. 9. vide ibi.

Pulſanda tellus: nunc Saliaribus
Ornare pulvinar Deorum
Tempus erat dapibus, ſodales.
Antehac nefas depromere Cæcubum
Cellis avitis; dum Capitolio
Regina dementes ruinas,
Funus & Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium

INTERPRETATIO.

tempus adeſt epulis Saliaribus decorare Numinum lectos. Non licebat antea Cæcubum vinum *proferre è cellis vetuſtis, dum Capitolio everſionem, & exitium Imperio* Romano *moliebatur Regina inſaniens cum turmâ fœdâ hominum tur*

ANNOTATIONES.

2. *Nunc Saliaribus ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro, *tempus eſt:* vel, deſtinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, noſtramque lætitiam exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis numinibus ſternendo, tum opiparas celebrando cœnas & epulas, quales Saliis conſuetæ & ſolennes, ut locum dederint proverbio: *Saliares cœnæ*, *id eſt*, ſumptuoſæ. Vide ſuprà Annot. Od. 36. ad vocem *Saliam*. Turneb. lib. 7. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Tit. Liv. paſſim de lectiſterniis, quorum ſuperſtitionem inſectatur Arnob. lib. 7. contra gentes, his verbis: *Lectiſternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut ſtratis poſſint mollioribus incubare, pulvinorum tollitur atque excitatur impreſſio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus diſcordiis anteà Republicâ, & femina jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generoſa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, propè Fundos & Amyclas urbes. Martial. lib. 13. Epigr. 115.

Cæcuba fundanis generoſa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatra Ægypti Regina, furioſâ ambitione acta, ſolitis cubiculariis ſtipata, eunuchis nimirùm, omnia ſibi ſpondens, atque ob aſpirantem fortunam animo impotenter elata.

7. *Regina dementes ruinas funus & Imperio parabat, &c.*] Rectè obſervant docti Interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, ſed Cleopatræ duntaxat; tum quòd è civili bello nulla triumphi manet gloria; tum quia vulgo dicebatur mulier Ægyptia Romanum affectare Imperium. Flor. lib. 4. cap. 11. ita ſcribit: *Furor Antonii quatenus ambitu non interiit, luxu & libidine extinctus eſt. Quippe poſt Parthos, cum exoſus arma in otio ageret, captus amore Cleopatræ quaſi bene geſtis rebus in regio ſe ſinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia ab ebrio imperatore pretium libidinum Romanum Imperium petit; & promiſit Antonius: quaſi facilior eſſet Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacite; ſed patriæ, nominis, togæ, faſcium oblitus, totus in monſtrum illud ut mente ita animo quoque & cultu deſciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato *contaminare* eſt rem rei ſic miſcere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat: quod quidem ſpadonibus competit. Nam ex Greg. Nazianz. in Epitaph. Baſilii Magni, inter mulieres viri eſſe videntur, inter viros autem ſunt mulieres, ad obſcœna vero quælibet paratiſſimi. Hinc ſequitur, *cum grege turpium morbo*. Quidam legunt *cum grege*. Porrò *contaminati turpeſque morbo*, ſeu ob emaſculationem, ſeu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. 2.

Hiſpo ſubit juvenes: & morbo pallet utroque.

Morbo virorum; quidlibet impotens
Sperare, fortunáque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una ſoſpes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæſar, ab Italiâ volantem
Remis adurgens; accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmoniæ; daret ut catenis

INTERPRETATIO.

inquinatorum, nihil non ſibi *temerè promittens fortunâ favente dementata. Verum faſtum* ejus *imminuit unica navicula vix ab incendio ſalva : & animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Auguſtus, quando fugientem ab Italiâ perſecutus eſt remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox inſecutor per agros Æmonia niveſa) ut in vincula*

ANNOTATIONES.

10. *Quidlibet impotens ſperare.*] Sunt qui interpretentur, valde potens; ſed alii meliùs; impar & impotens ambitionem frænare, quidlibet temerè ſperabat. Sic enim qui ſe continere ab illicitis nequit, ſui dicitur non compos, & animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coërcere, imò ab iis victus, huc illuc ut ſervus trahitur.

12. *Sed minuit furorem vix una, &c.*] Bene ſcripſit quidam: *fortuna vitrea eſt; cum ſplendet, frangitur.* Itaque ſpes inſanas, ſuperbos faſtus, & arrogantes animos tandem Cleopatra fregit, quando è claſſe tam numeroſâ, vix ab incendio Romanorum navim unam eripuit, quâ fugeret. Subtiliter hic à nonnullis intelligitur Auguſtus, qui fuerit unus ſoſpes ab impuris illis Cleopatræ ardoribus, quibus deflagrarant Jullus quidem Cæſar primùm, ac ſubinde Antonius. Flor. cit. *Prima dux fuga Regina cum aureâ puppe, veloque purpureo ſe in altum dedit : mox ſecutus Antonius: ſed inſtare veſtigiis Caſar, &c. . . . . . . prope manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Caſaris provoluta tentavit oculos Ducis fruſtrà. Nam pulcritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico redegit, &c.*] Vel exquiſito vino ex illâ Ægypti regione, Mareotidi paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. & meminit Virgilius Georgic. 2.

Sunt Thaſia vites, ſunt & Mareotides alba.

Eo nempè, cum ſuo Antonio frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel, regni *Mareotici*, id eſt, Ægyptii opibus nimium confiſa, indeque velut cœco animi impetu abrepta ad quandam inſaniam, cùm jam ſibi arrogat aliena, de propriis laboravit, ſibique timuit, ne hoſtium præda fieret: quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volantem remis adurgens, &c.*] Addente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra: ſed inſtitit Auguſtus (teſte Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velociſſimæ ſunt, ut poſteà dicetur: hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.* Porrò illa abhorrebat, eò timens abduci ad hoſtilis triumphi pompam ſuo dedecore exornandam.

20. *Æmonia.*] Vel Thraciæ ſic dictæ ab Hæmo, ſeu Æmone nivoſo monte; vel potiùs, Theſſalicæ regionis Macedo-

Fatale monſtrum: quæ generoſius
Perire quærens, nec muliebriter
Expavit enſem, nec latentes
Claſſe citâ reparavit oras.
Auſa & jacentem viſere regiam
Vultu ſereno fortis, & aſperas

INTERPRETATIO.

conjicerat funeſtum portentum. Illa verò ſtrenuè mori volens, haud gladium exhorruit more fœmineo, nec reconditas celeri navigio terras requiſivit. Sed fronte læta deſperatum etiam regnum adire non verita eſt; & conſtans fuit aſ-

ANNOTATIONES.

nibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis fatale monſtrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Reipublicæ Romanæ fatalem & exitioſam; vel ſuæ gloriæ ac triumpho fatis reſervatam. Addunt alii, theſauris ejus potiundi ſpem, inſequendi cauſam fuiſſe.

21. *Quæ generoſius perire quærens, &c.*] Haud muliebrem animum ſed virilem potiùs gerens in corpore muliebri, nequaquam more feminarum enſis aciem expavit. Nimirùm cum Auguſtus Alexandriam, obſeſſoſque ibi Antonium & Cleopatram redegiſſet in ſuam poteſtatem; ſe quidem interemit Antonius: arripuit & Cleopatra gladium, quo ſibi mortem inferret: ſed prohibita eſt à Proculeio intra ſepulcrorum clauſtra miſſo à Cæſare, qui vivam ſervare ad ſui triumphi decus exoptabat. Plutarch. in vitâ Antonii. Tit. Liv. lib. 133. cit.

23. *Nec latentes claſſe citâ reparavit oras.*] Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit, aut uſquam latere voluit, ſed Alexandriam recto curſu contendit.

Latentes.] Cic. Agrar. 2. n. 43. *quid Alexandria, cunctaque Ægyptus: ut occulta latet, ut recondita eſt?* Suum tamen poſteà damnavit errorem: intellexitque ſatius futurum fuiſſe cedere tempori, & in tutum aliquem locum ſe recipere, dum bellum repararet; conſpirante præſertim in ejus auxilium totâ Ægypto. Vide Virgil. Æneid. 8. v. 707. & ſeq. & Servium in eum locum. Vide & Plutarch. Dionemque tentatam ab eâ fugam per ſinum Arabicum, contrà narrantes.

25. *Auſa & jacentem viſere regiam, &c.*] Deſperatum licet regnum ingreſſa nihil de ſuperbia remiſit: *vultu ſereno* regiam adit, ibique in omni luxu verſatur; teſte Plutarcho.

26. *Fortis & aſperas tractare ſerpentes.*] Cùm in victoris poteſtate eſſet, mortemque conſtituiſſet, ſerpentum morſus genus tentavit. Flor. cit. *Cleopatra*, inquit, *non jam de vitâ, quæ offerebatur, ſed de parte regni laborabat. Quod ubi deſperavit à Principe, ſervarique ſe triumpho vidit; incautiorem nacta cuſtodiam, in Mauſoleum ſe (ſepulcra regum ſic vocant) recepit: ubi maximos, ut ſolebat, induta cultus, in differto odoribus ſolio, juxta ſuum ſe collocavit Antonium, admotiſque ad venas ſerpentibus, quaſi ſomno ſoluta.* Similiter Plutarchus refert; omnium genera venenorum in damnatis expertam: anxiam autem fuiſſe, quod quæ citò extinguerent, crearent dolorem: quæ verò ſine dolore eſſent, celeritate carerent: tandem verò deprehendiſſe aſpidis morſum & citò & ſine dolore enecare, gravato ex ſomno capite, & leni ſudore per vultum diffuſo. Cæterum nemini compertum eſt quo mortis genere Cleopatra obierit: puncturas tantùm in brachio conſtat exiguas apparuiſſe. Hinc Auguſtus ejus ſimulacrum in triumpho duxit, admorſo aſpidibus brachio. De quo Propert. lib. 3. Eleg. 10.

Brachia ſpectavi ſacris admorſa colubris.
Et trahere occultum membra ſoporis iter.

Tractare ſerpentes, ut atrum
Corpore combiberet venenum;
Deliberatâ morte ferocior:
Sævis Liburnis ſcilicet invidens
Privata deduci ſuperbo
Non humilis mulier triumpho.

INTERPRETATIO.

pides attrectavit, ut nigrum virus corpore hauriret, morte conſtitutâ audacior. Nempe femina haud ignobilis ad magnificum Auguſti triumphum Liburnis ferocibus velut privata devehi abhorrebat.

ANNOTATIONES.

29. *Deliberatâ morte ferocior.*] Eò ferocior, quod mori quoquo modo ſtatuerat. Adverte pluribus extolli Cleopatræ generoſitatem ſupra muliebrem ſexum, ut hinc victori accedat & creſcat gloria. Alias enim habere locum potuiſſet, quod ſcribit Virgil. Æneid. 4.

Egregiam vero laudem . . . . .
Si femina victa eſt.

30. *Sævis Liburnis.*] Non parùm juverunt Auguſtum in reportanda navali victoriâ Liburni Illyrii populi, Liburnæque naves celeritate inſignes. Ex quo patet non cymbas quaſdam aut naviculas bello ineptas fuiſſe, ut putarunt quidam: Suidas certè roſtratas & conſtratas extitiſſe tradit, aliâ tamen quàm triremes formâ: Vide Veget. lib. 4. de re milit. Appian. lib. 4. &c.

Sævis.] Si quidem Romam deportaſſent vivam ad hoſtis triumphum.

Scilicet invidens privata deduci ſuperbo non humilis mulier triumpho.] Dio cit. lib. 51. ita ſcribit: *tantam inter calamitates regni memoriam retinebat, ut mallet nomine & ornamentis ejus retentis mori, quàm privata, vitâ frui.* Nihil itaque magis Cleopatra formidabat, quàm triumphari, invidens Auguſto illum quem tantopere anhelabat, honorem, victam & vinctam ſcilicet Reginam per urbem Italiamque circumducendi in ſuo triumpho. Hinc aiunt, cùm capta ab Auguſto clementiùs de induſtriâ tractaretur, quâ verò mente & conſilio ſatis intelligeret, dicere ſolitam: *non triumphabor.*

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere ſe in conviviis apparatu.

PErſicos odi, puer, apparatus.
Diſplicent nexæ philyrâ coronæ:

INTERPRETATIO.

O Famule, averſor Perſarum ſumptus. Non placent corollæ philyrâ colligatæ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Perſicos odi, puer, apparatus.*] Perſarum luxus paſſim famoſus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vaſa pretioſa in conviviis, lectos etiam diſcubitorios aureos & gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. 9. unguenta & odores amabant. Teſtis Plin. lib. 13. cap. 1. obſonia exquiſita, tibicines, miniſtros ſuccinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 2. &c. *Perſa & Medi omnium hominum maximè voluptatem ac delicias colere:* & paulò pòſt; *omnium primi luxu celebres fuiſſe Perſæ*, referuntur ab Athen. lib. 12. cap. 1. & lib. 4. cap. 10. ex Theophraſto; *Perſarum Reges luxu effœminati ingentem pecuniæ ſummam per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cumano, *qui cœnanti Regi Perſarum miniſtrant, loti omnes, pulcris induti veſtibus aſſiſtunt, ac diei parte dimidiâ circa cœnæ apparatum occupantur.* Denique ex Xenophonte in Ageſilao, ſub finem; *apud Perſas ſunt qui totum orbem circumeant quæritantes quid Regi ſit potu gratiſſimum; alii ſolerter inquirunt quid libenter edat, ubi & quomodo ſuaviter dormiat. Neque eſt facile dictu, quàm anxiè talia procurent.*

2. *Diſplicent nexæ philyrâ coronæ.*] Coronatos epulari veteres aſſuetos conſtat: ſed & luxum in texendis arte & labore corollis illis fuiſſe non minùs certum eſt. Ait verò Horatius odiſſe ſe ſumptuoſas ac operoſas has etiam coronas, quæ vel texerentur è floribus ac foliis inventu difficilibus, vel necterentur magno labore & apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter & lignum tiliæ arboris ſuccreſcit. Hac utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniſcos appendendos. Plin. lib. 16. cap. 14. *inter corticem & lignum tenues tunicæ, multiplici membranâ, è quibus vincula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorum honore.* & lib. 21. cap. 3. *Craſſus dives primus argento auroque folia imitatus, ludis ſuis coronas dedit. Acceſſerunt & lemniſci, quos adjici ipſarum coronarum honos erat . . . Claudius Pulcher bracteas etiam philyræ dedit.* Angel. Politian. Miſcell. cap. 72. ita ſcribit: *philyra uſus percelebris olim in texendis coronis: è philyris etiam fiebant lemniſci, id eſt, faſciolæ è coronis pendulæ.*

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, roſæ, violæ, lauri, lilii, narciſſi, myrti, &c. hiſque diſcuti ebrietatem, & capitis dolores credebant, ſeu conſtringendo, ſeu refrigerando. Plutarch. Sympoſ. lib. 3. quæſt. 1. An inter potandum, coronis floreis, ac ſertis utendum ſit, multis diſputat: ait verò *hederâ crapulam reſtingui . . . . amethyſto herbâ ficut & gemmâ vinolentiam retundi . . . . vinum ſi quando caput tentaverit, florum amæno*

Mitte ſectari, roſa quo locorum
Sera moretur.
Simplici myrto nihil allabores,

INTERPRETATIO.

Omitte perſcrutari quibus in regionibus durent roſæ ſerotinæ. In primis ſtudeo, ne quidquam laborioſè adhibeas ad myr-

ANNOTATIONES.

auxiliari, & munire adverſus crapulam; eo quod flores calidi leniter ſpiramenta laxantes ſpiraculum vino præſtant: frigidi vero modice ſtringendo repellunt inhibentque evaporationes: ſeu viola, & corona ex roſis, &c. Et ex his aliiſque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula uſos propterea veteres. Athen. lib. 3. cap. 21. jubet ex Archeſtrato, *perpetuo coronis inter cœnam caput omnifariis redimiri.* lib. verò 15. cap. 5. ex Ariſtotele & Ariſtone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem & dolorem à vini potu, vinculum temporibus adhibuiſſe, quod eam ligaturam prodeſſe crederent: poſteros autem, ornatûs & oblectamenti gratiâ, coronas in compotationibus excogitaſſe.* Et paulò pòſt, ait: *capitis dolori florum faſciculos ac ſerta mederi ſuo compreſſu & vinculo.* Plin. lib. 21. cap. 3. jam cit. ſic habet: *Apud Græcos de coronis ſcripſere Mneſtheus & Callimachus Medici, quæ nocerent capiti: quoniam & in hoc eſt aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi ſurrepente fallaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illitas veneno coronas Antonio inſidiatam. Ex illis verò quæ antè dicta ſunt, Ovidius ita canit: Faſt. 5.

Ebrius incinctis philyra conviva capillis
Saltat, & imprudens utitur arte meri.

3. *Mitte ſectari, roſa quo, &c.*] Ne labores ad inveſtigandas roſas extra tempus: texendaſve è raris floribus coronas. Athen. cit. in conviviis roſeas coronas commendat. At eas, cùm natura negat, luxurioſè ſectantes ita corripit Seneca Epiſt. 122. an vivunt contra naturam, qui hyeme concupiſcunt roſam? Et qui aquarum fomento calentium, & calorum aptâ mutatione (vel potiùs, *imitatione*, id eſt, imitando calorem æſtivum, qui à naturâ eſt, ex Lipſio ibid.) brumâ lilium florem vernum exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil volo præter myrtum, itaque ne quid ultra quærere ad convivii hilaritatem ſatagas. Intelligit autem vel myrti ramum, quem olim convivæ alter alteri porrigebant, ſuam quiſque edendo cantilenam: ex Plutarcho in Sympoſ. & Victorio lib. 16. cap. 2. ubi ſic ſcribit: *qui in conviviis olim carmina cantabant, myrtum laurumque manu tenebant, laurum, qui verſus Homericos recitarent: myrtum, qui Æſchyli, Simonidis Steſichori.* Vel implexam ſimpliciter è myrti ſurculo coronam. Athen. cit. lib. 15. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti homines, præter eam vim, quâ ebrietatis incommodis medetur corona è floribus, oculorum quoque & narium delectationem expetiverunt: ac tum maximè coronam myrteam, quæ aſtringit, & vini arcet exhalationes; tum etiam è roſis, quæ gravitatem capitis ſedat, & æſtuantes potione refrigerat, uſurparunt.* Et cap. 6. *Hereſtratus myrtos extemplo virentes conſecravit in æde Veneris, ejuſque dicatâ imagine, ſpectatiſſimos civium ad epulum vocavit in delubrum, eorumque ſingulos coronâ donavit myrteâ, quam Naucratiten appellarunt.* Additque, nihil aliud eſſe coronam illam ab Anacreonte geſtatam, præter myrteam adjectis roſis: verumque ſe arbitrari, quod prodidit Philænides; è myrto coronam meri vapores prohibere: è roſis autem, refrigerando vim habere leniendi capitis dolores.

Sedu-

Sedulus curo: neque te miniſtrum
Dedecet myrtus, neque me ſub arctâ
Vite bibentem.

INTERPRETATIO.

tum ſolam. Neque verò tibi famulo myrtus indecora, nec mihi ſubter denſam vitem perpotanti.

ANNOTATIONES.

6. *Neque te miniſtrum dedecet myrtus.*] Tu quoque ſatis decorus & ornatus mihi videbere ſimplici myrto, cùm mihi potanti miniſtrabis. Perſæ contrà more ſuo luxurioſi pueros ſeu miniſtros in conviviis optabant ſuccinctos & lemniſcatis coronis exornatos. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21. ait pariter; *feſtis diebus coronatos cum lemniſcis veteres epulari conſuevisse; fercula quoque lautiora à coronatis item miniſtris afferri ſolita cum cantu & tibicine.* Athenæus autem lib. 15. cap. 10. ex Philoxeno ſic refert: *aqua lavandis manibus allata eſt; mollis juvenculus puellus argenteo gutto, quam tenebat affudit: deinde coronam advenientes è puris myrti ramis, neque labore contextas.*

7. *Neque me ſub arctâ vite bibentem.*] Mihi pariter ſufficiet myrtus ſimplex confidenti quidem & hilariter bibenti, non ut Perſæ ſub lacunari ſplendido, ſed ſub vitis umbraculo, ſub humili & arctâ vite, id eſt, ſub palmitibus & pampinis pergulâ intextis & ſuffultis: *ſous la treille.*

Q. HORATII FLACCI CARMINUM LIBER II.

ODE I.

C. Aſinium Pollionem monet ut bella civilia deſcribere intermittat: tum laudat ejus ſcripta.

MOtum ex Metello conſule civicum,
Bellique cauſas, & vitia, & modos,

INTERPRETATIO.

BElla civilia à Metelli conſulatu, & diſcordiarum origines, criminaque, &

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Metello conſule.*] Plures hujus nominis cum fuerint Conſules, ambigitur ſanè, de quo potiſſimùm loquatur Horatius. Verùm ex adjunctis tamen intelligendus maximè videtur Q. Metellus Celer, qui conſulatum geſſit cum L. Afranio, anno ab urbe conditâ 690. vel, ut aliis placet, 693. Sub his enim bellum exarſit Cæſarem inter & Pompeium, ut fusè narrat Florus lib. 4. cap. 2. Res itaque per annos circiter viginti, civilibus diſſidiis geſtas, hoc eſt, ab eo, quod notavi, tempore ad ſuum uſque conſulatum Pollio perſequebatur, cùm Poëta noſter ab inſtituto curſu illum revocare nitebatur hac Ode; fortè ne excitata bellorum iſtorum recordatio aſperiorem ſibi faceret Auguſtum, contra quem militarat; ut explicatur Ode 7. ſequenti. Pollionis hiſtoriam altiùs repetitam volunt alii, nempè à conſulatu Q. Metelli Numidici, qui fuit Conſul cum M. Junio Silano, ann. U. C. 641. vel 644. ſecundum alios: afferuntque teſtimonium vetuſtiſſimi codicis, in quo ſic annotatum legitur: *Ex Metello*, id eſt, ex eo tempore quo Metellus fuit Conſul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certè negotium mihi faceſſit majus eorum ſententia qui Torrentio Duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertiùm Conſule in Collegam adſcitum, anno U. C. 701. quoniam lata eſt tunc ea lex, quâ à petitione Magiſtratuum abſentes arcebantur, ne excepto quidem Cæſare: Sueton. Jul. Cæſar. cap. 28. nam & cap. ſeq. *commotum his Cæſarem*, & paulò pòſt, *prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuiſſe*, idem teſtatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Conſulem: an. 673. quem afferunt quidam nullo certè aut levi admodùm fundamento.

2. *Bellique cauſas.*] Aliæ fuerunt ſi-

Ludumque fortunæ, graveſque

INTERPRETATIO.

rationes, & fortunæ jocum, & Ducum

ANNOTATIONES.

mutare; aliæ veræ: hæ profectò erant odium & invidia partium, Ducum autem ſuperbia, avaritia, ambitio, dominandi cupiditas. Lucan. lib. 1.

Nec quemquam jam ferre poteſt Caſarve priorem,
Pompeiuſve parem.

Alias verò Principes ipſi obtendebant, Pompeius defenſionem libertatis publicæ: Cæſar factam ſibi contumeliam, &c. Vide Sueton. Jul. Cæſar. cap. 28. 29. 30. Flor. lib. 3. cap. ult. & lib. 4. cap. 2. & ſeq. Plutarch. Appian. Oroſ. Dion. Cæſaris etiam de bell. civil. lib. 1. ubi ſic habet: *neminem dignitate ſecum exæquari volebat Pompeius: ſimul infamiâ legionum permotus, quas ab itinere Aſiæ Syriæque ad ſuam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci ſtudebat, &c.* De ſeipſo verò ſcribens, ita queritur: *novum in Republicâ introductum exemplum, ut Tribunitia interceſſio armis notaretur atque opprimeretur quæ ſuperioribus annis eſſet reſtituta . . . . . ſibi ſemper Reipublicæ primam dignitatem, vitâque potiorem: doluiſſe ſe quod Populi Romani beneficium ſibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque ſemeſtri Imperio, in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, & modos.] Vitioſos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum ſceleri*, quod ait Lucanus. Florus cit. cap. 2. lib. 4. *Marianam Cinnanamque rabiem, Syllanamque tempeſtatem, Caſaris furorem atque Pompeii* vocat. Et paulò pòſt, *non rectè civile tantùm, nec ſociale, aut externum* dici bellum oportere, ait, *ſed commune quoddam ex omnibus, & pluſquam bellum. Quippe ſi duces ejus inſpicias, totus Senatus in partibus: ſi exercitus, hinc undecim legiones, inde decem & octo, flos omnis & robur Italici ſanguinis: ſi auxilia ſociorum, hinc Gallici Germanique delectus; inde Dejotarus, Ariobarzanes, &c. . . . . . ſi moram belli quatuor anni, & pro clade rerum breve tempus: ſi locum intra Italiam, inde ſe in Galliam Hiſpaniamque deflexit: reverſumque ab occaſu, totis viribus in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum, inde in Aſiam; verſumque in Africam, poſtremò in Hiſpaniam remigravit. Nec verò prodi querit, quàm in urbe ipsâ, medio Senatu, eorum qui victi erant, odia victoris ſeſe cæde ſatiarunt, &c.* Et hi quidem modi, hæc belli vitia. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. cit. *Pompeio ſuſpectæ Caſaris opes, Caſari verò Pompeiana dignitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille ſuperiorem. Nefas! Sic de principatu laborabant, tanquam duos tanti Imperii fortuna non caperet, &c.* Et paulò pòſt: *Pompeius ab Italia, Senatus ab urbe fugatur: quam pæne vacuam metu Caſar ingreſſus, Conſulem ſe ipſe facit. Ærarium quoque ſanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, juſſit effringi; cenſumque & patrimonium Populi Romani antè rapuit quàm Imperium.* Hiſce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris ſpeciem prætexebat Cæſar, de bello civili lib. 1. ſcribens: *ſe non maleficii causâ ex provinciâ egreſſum, ſed uti ſe à contumeliis inimicorum defenderet; ut Tribunos plebis eâ re ex civitate pulſos in ſuam dignitatem reſtitueret; ut ſe & populum Romanum paucorum factione oppreſſum in libertatem vindicaret.* Et apud Sueton. Jul. cap. 30. Aſinius ipſe Pollio teſtatur Cæſarem Pharſalicâ cæſos acie cernentem adverſarios, in hæc erupiſſe verba: *hoc voluerunt: tantis rebus geſtis C. Caſar condemnatus eſſem, niſi ab exercitu auxilium petiiſſem.*

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miſcere; hos attenuare, illos

Principum amicitias, & arma
Nondum expiatis uncta cruoribus,
Periculoſæ plenum opus aleæ
Tractas: & incedis per ignes
Suppoſitos cineri doloſo.
Paulùm ſeveræ Muſa Tragœdiæ

INTERPRETATIO.

conſenſiones Reipublicæ damnoſas, & arma nondum luſtrato ſanguine conſperſa deſcribis; argumentum ſanè *periculoſum & lubricum: & ambulas per ignes ſub fallaci latentes favillâ. A ſcena tantiſper abſit auſtera Muſa Tragœdiæ*

ANNOTATIONES.

imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide ſuprà lib. 1. Ode 34. & 35. & Flor. antè cit. *turpe dictu: modo princeps patrum, pacis bellique moderator per triumphatum à ſe mare, lacerâ & inermi nave fugiebat.*

Graveſque principum amicitias.] Triumviratum nempè, quo nihil unquam fuit bonis ac Reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitiis Cæſaris & Pompeii, ſed ex ipſorum & Craſſi ſocietate & amicitiâ proveniſſe omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellige: vel Auguſtum, Lepidum, & Antonium; qui certè omnes rem ſuam non publicam quærentes Imperii Populique Romani libertatem peſſumdedere. Lucan.

Tempus ad Auguſti manſit concordia diſcors:
Paxque fuit non ſponte Ducum.

4. *Arma nondum expiatis uncta cruoribus.*] Bella vixdum benè ſopita; recrudeſcentes quotidie diſſenſiones, *nec finita cum bello partium odia*, ut ait Flor. cit. Theodorus Marcilius explicat, cives armiluſtrio nondum expiatos, nondum acto cenſu, nec luſtro condito: tunc nimirùm cives omnes in Campum Martium armati conveniebant, ibique ſacrificiis, ſive Solitaurilibus luſtrabantur. Dionyſ. Halicarn. lib. 4. antiq. Rom. ſcribit, *Servium Tullium cives omnes in maximum ante urbem campum in armis convenire juſſos, & in ſuis quoſque ordinibus conſtitutos expiaſſe, tauro, ariete, & hirco, ter exercitum circumductis, moxque immolatis: atque cenſu peracto eam purgandi rationem apud Romanos hactenus obſervatam ab iis qui ſacratiſſimum obtinent Magiſtratum, luſtrumque appellatam.* Hæc verò jam potitus rerum Auguſtus religioſè præſtitit anno ſui regni 16. cùm anno præcedenti, celebri triumpho Romam ingreſſus, Cleopatræ liberos ante currum duxiſſet; atque Nicopoli juxta Actium conditâ, ibidem agonem Actiacum inſtituiſſet. Euſeb. Chron. Vide Varronem lib. 5. de Ling. Lat. Tit. Liv. lib. 1. cap. 28. & 44. Feſtum in Armiluſtrio; Aſconium, Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27. Horat. lib. 1. Od. 2.

Cui dabit partes ſcelus expiandi
Juppiter?

6. *Periculoſæ plenum opus aleæ tractas.*] Monet Pollionem Horatius ne properet ſuum de bellis civilibus opus, ſeu poëma ſeu hiſtoriam evulgare; ſed potiùs expectet donec compoſitæ res ſint, cùm metuenda non erit ampliùs cujuſquam offenſio.

7. *Incedis per ignes ſuppoſitos cineri doloſo.*] Recenti nempe injuriarum memoriâ, flagrantibus adhuc diſcordiis, quis poſſet res ex fide hiſtoriæ narrare & perſequi, citra plurimorum offenſionem? certè ut è ſcintillis ſub cinere latentibus incendium; ita è potentium vituperatione ſuboriuntur iræ, odia, ultio.

9. *Paulum ſevera Muſa Tragœdia deſit theatris.*] Seu Tragœdia, cui præeſt Melpomene, ſeu hiſtoria bellorum civilium res Tragicas complectens, cui præſidet Clio, ne proferatur in lucem ante commodum tempus. At ubi pro Conſulis auctoritate & diligentiâ res turbatas pacaveris, tum verò edes quæ

Deſit theatris: mox, ubi publicas
Res ordinaris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Inſigne mœſtis præſidium reis,
Et conſulenti Pollio Curiæ:
Cui laurus æternos honores

INTERPRETATIO.

deinde cum publica negotia compoſueris, ingens opus reſumes ſtylo Tragico, ô præclarum ſolatium triſtibus reis & Senatui conſilium expetenti, Pollio, cui laurea immortale paravit decus in trium-

ANNOTATIONES.

à te gravi ſtylo ſcripta ſunt. Certè Pollionem Tragœdias ſcripſiſſe & bellè quidem, ſatis indicat Virgil. Eclog. 8. v. 10. ubi ait:

En erit ut liceat totum mihi ferre per orbem
Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno.

Nec enim de Auguſti *Ajace* imperfecto intelligunt ea verba Docti, *ſed de* Pollionis Tragœdiis: ſicut & Dalmaticum ejuſdem triumphum notant apertè quæ ſequuntur & quæ præcedunt:

Sive oram Illyrici legis æquoris
. . . .
hanc ſine tempora circum
Inter victrices ederam tibi ſerpere lauros.

Horat. lib. 2. Sat. 10.

Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo:

Id eſt, ſenariis verſibus Iambicis, quorum uſus eſt in Tragœdiis. Servius autem in Eclog. 3. ad v. 86. *Pollio & ipſe facit nova carmina*, citat hanc Horatii Oden, ut Tragœdiarum ſcriptorem probet fuiſſe Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.*] Cothurnus Tragœdorum altus & ſublimis calceus poni ſolet pro excelsâ & magnificâ oratione, qualis decet Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi regnavit Cecrops, claruerunt autem primi Tragœdiarum ſcriptores Theſpis, Æſchylus, Sophocles, Euripides.

13. *Mœſtis præſidium reis.*] Seu quod dicendi facultate clariſſimus multos in foro defenderat: ſeu quod Senatores aliosque proceres, qui contra Auguſtum ſteterant, ad Pollionis confugientes patrocinium, in Cæſaris gratiam redire veniamque impetrare ſatagebant; quibus ille opitulari, ut & Horatio Virgilioque, præſidiumque ſalutis eſſe non detrectabat; perinde ac Mæcenas. Ode 1. lib. 1.

14. *Conſulenti Curiæ.*] Tum quia dare conſilia laboranti Curiæ Pollio Conſul debebat: tum verò maximè quod ob ſummam prudentiæ laudem, nec minorem apud viros Principes gratiam, de conſtituendæ Reipublicæ rationibus, rebuſque componendis, à Patribus enixè conſulebatur.

Pollio.] Is orator, poëta, & hiſtoricus non vulgaris, exercituum etiam ductor non inglorius, conſulatum laudabiliter geſſit cum Cn. Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus meminere Quintil. pluribus locis; Sueton. tum in Cæſare cap. 30. & 55. tum de illuſtr. Gramm. cap. 10. Dio lib. 37. 49. 55. Tacit. lib. 6. Seneca lib. de tranquill. animi, ſub finem; & Epiſt. 100. Vell. Paterc. lib. 2. Plin. lib. 7. cap. 30. & alibi: Plutarch. in vitâ Cæſaris, &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni inſcripſiſſe non dubitant Eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Auguſto.

15. *Cui laurus æternos honores, Dalmatico peperit triumpho.*] Qui laudem & gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cùm lauro, ex more, coronatus triumphaſti de Salonâ Dalmatiæ

Dalmatico peperit triumpho.
Jam nunc minaci murmure cornuum
Perſtringis aures: jam litui ſtrepunt;
Jam fulgor armorum fugaces
Terret equos, equitumque vultus.

INTERPRETATIO.

pho Dalmatico. Jamjam aures verberas minaci tubarum ſonitu: jam clangunt litui: jam ſplendor armorum percellit equos fugientes, & equitum faciem.

ANNOTATIONES.

urbe à te expugnatâ. Inde Saloninum vocavit ille natum eo tempore filium, cujus Genethliacon canit Virgil. Eclog. 4. Fueritne Pollio Conſul antè quam triumpharet, an triumphum duxerit ante conſulatum, diſputant aliqui, ſed quid hæc ad nos, & ad hunc Horatii locum?

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.*] Belli tumultum, prælii ſtrepitum, clangentium & increpantium tubarum quaſi minas ac terrorem ſic depingis, ô Pollio, ut his adeſſe videatur ſibi quiſquis tua ſcripta perlegit. Quod fit per hypotypoſim, quam & hic Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipſa quæ laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum.] Varro lib. 4. de Ling. Lat. *cornua dicuntur, quod ea quæ nunc ſunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum perſtringis aures.] Cæſar bell. civil. lib. 3. cap. 92. *neque fruſtrà antiquitus inſtitutum eſt, ut ſigna undique concinerent, clamoremque univerſi tollerent: quibus rebus & hoſtes terreri, & ſuos incitari exiſtimaverunt.* Contrà tamen alii ſenſere, teſte Gellio, noct. Attic. lib. 1. cap. 11. ex Homero: *Aſt ibant taciti ſpirantes robur Achivi.* Additque: *Quid ille vult ardentiſſimus clamor Romanorum militum, quem in congreſſibus præliorum fieri ſolitum ſcriptores annalium memoravere? Contrane inſtitutum fiebat antiqua diſciplina tam probabile? An tum etiam gradu clementi, & ſilentio eſt opus, cum ad hoſtem itur in conſpectu longinquo procul diſtantem? cum vero prope ad manus ventum eſt, tum jam è propinquo hoſtis & impetu propulſandus & clamore terrendus eſt? &c.*

19. *Fugaces terret equos equitumque vultus.*] Cæſar. de bello civil. lib. 3. cap. 94. *cum recentes atque integri defeſſis ſucceſſiſſent, alii autem à tergo adorirentur, ſuſtinere Pompeiani non potuerunt, atque univerſi terga verterunt. . . . . . . Primum equitatus eſt pulſus: . . . . Pompeius ut equitatum ſuum pulſum vidit, cui maximè confidebat. . . . . protinus ſe in caſtra equo contulit, &c.* Quare verò tacet hìc Cæſar ſuum illud ſtratagema, quo maximè hoſtium fuga, & ſtrages; ſibique victoria contigit? Nimirùm ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliiſque, cohortibus ſuis mandaverat Cæſar, ut adverſariorum ora, oculos vultuſque gladiis peterent. Flor. lib. 4. cap. 2. *obequitantis Cæſaris exceptæ voces, altera cruenta, ſed docta & ad victoriam efficax:* MILES FACIEM FERI: *altera ad jactationem poſita;* PARCE CIVIBUS. Dolus an virtus quis in hoſte requirat? Sua certè Cæſarem non fefellit callida mens. Enimverò ſciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore oriſque venuſtate nimiùm quantum affectos, nunquam laturos impetum & ignominiam iſtam, atque eâ vultûs deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *ſtragem fugientis equitatus levis armatura ruina comitata eſt. Tunc terrore latius dato turbantibus invicem copiis, reliqua ſtrages quaſi una manu facta eſt.*

Audire magnos jam videor Duces,
Non indecoro pulvere ſordidos;
Et cuncta terrarum ſubacta,
Præter atrocem animum Catonis.

INTERPRETATIO.

Jam videor audire ſummos Principes glorioſo pulvere ſqualidos, omnemque terrarum orbem domitum, excepto Catonis animo invicto.

ANNOTATIONES.

21. *Audire magnos jam videor Duces.*] Utriuſque partis Imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam & obteſtationibus adhibitis. Sueton. Jul. Cæſar. cap. 33. *pro concione fidem militum flens ac veſte à pectore diſciſſâ invocavit. Exiſtimatur etiam equeſtres cenſus pollicitus ſingulis, per quos dignitatem ſuam defenſurus eſſet, &c.* Vel *audire videor Duces* victæ partis, ſubactam deflentes cauſam meliorem, atque peſſumdatam libertatem & Rempublicam.

Magnos Duces.] Pompeium in acie Pharſalicâ profligatum: Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ: Pompeii filium in Hiſpania ad Mundam urbem: ejuſque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubâ in Siciliam, & hinc in Aſiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæſus eſt.

22. *Non indecoro pulvere ſordidos.*] In ipſo conflictu, mediaque acie per ſingulos ordines diſcurrunt interdum Duces, hos illoſque ad ſtrenuè pugnandum adhortantur non verbis ſolùm ſed & exemplo, glorioſo proinde ipſi pulvere conſperſi. Apud Livium paſſim. Flor. cit. de Philippenſi certamine, *multus in eo prælio Cæſar fuit, mediuſque inter Imperatorem & militem. Voces quoque obequitantis excepta, &c.* Apud Mundam verò idem Cæſar, *ablegato equo, ſimilis furenti primam in aciem procurrit. Ibi prenſare fugientes, confirmare; per totum denique agmen, oculis, manibus, clamore volitare.* Vel, ſi referas ad poſteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem* accipe, in quo volutantur occumbentes pro patriâ & libertate civium. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & Ode 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.*] Cato apud Uticam interire maluit, quàm hoſtium patriæ, qui jam vicerant atque omnia penè tenebant, faciem videre. Plutarch. de eo Cæſar dixiſſe narratur: *tuam ego tibi mortem invideo Cato, quia tu mihi ſalutem tuam invidiſti.* Lucanus,

Victrix cauſa Diis placuit; ſed victa Catoni.

Flor. cit. *In Africâ cum civibus multò atrocius quàm in Pharſaliâ . . . ſatis amplè ſtrabant in Pompeiani nominis locum Cato & Scipio. Acceſſit copiis Mauritaniæ rex Juba, videlicet ut latiùs vinceret Cæſar. Nihil ergo inter Pharſaliam & Thapſon, niſi quod amplior, eoque acrior Cæſarianorum impetus fuit, indignantium poſt Pompeium creviſſe bellum . . . . Cato non interfuit bello: poſitiſque apud Bagradam caſtris Uticam velut alteram Africæ clauſtra ſervabat. Sed acceptâ partium clade, nihil cunctatus, ut ſapiente dignum erat, mortem etiam lætus acceivit. . . . . . perlecto nocte ad lucernam Platonis libro, qui immortalitatem animæ docet, paululum quievit: tum circa primam vigiliam ſtricto gladio revelatum manu pectus ſemel iterumque percuſſit, &c.* Benè ergo Poëta ait *cuncta terrarum ſubacta*, ſed non ſubactum Catonis animum *atrocem*, id eſt, invictum, intrepidum, flecti neſcium, denique Portiâ gente ac ſeveritate ſuperbum.

Juno, & Deorum quiſquis amicior
Afris, inultâ ceſſerat impotens
Tellure: victorum nepotes
Rettulit inferias Jugurthæ.

INTERPRETATIO.

Juno aliique Dii Africanis faventes demigrarant impares, terrâ illâ non vindicatâ; at modò *victorum poſteros Jugurthæ repræſentant inferias.*

ANNOTATIONES.

25. *Juno & Deorum quiſquis amicior Afris, &c.*] Dii qui Numidis in bello Jugurthino faverant, cùm tunc eos defendere non poſſent, urgentibus nimirùm fatis, cumque amicam ulciſci terram ac gentem modò non liceret, ſuum in Romanos odium diſtulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipſos aut eorum nepotes velut hoſtias mactarunt atque inferias Jugurthæ & Afrorum manibus in Africâ ipsâ dederunt ac retulerunt; tum nempè cùm ad Thapſum urbem Africæ maritimam quinque hoſtium myriadas interfecit Cæſar, adnitente quidem Aſinio Pollione, unâ die tribus exercitibus ſuperatis, Conſularibus ac Prætoriis viris compluribus aut captis aut cæſis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Juba, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæſaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. 1. v. 16. Carthaginem Junoni dilectam oſtendit his verbis:

Carthago, ...
Quam Juno fertur terris magis omnibus unam.
Poſthabitâ coluiſſe Samo: hic illius arma,
Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus eſſe
Si qua fata ſinant, jam tum tenditque, ſovetque.

26. *Ceſſerat.*] Demigrarat inde, velut reſiſtere fatis impotens. Ex veteri porrò conſuetudine Romanorum evocabantur ex obſeſſis urbibus Dii earum Tutelares. Solemne illud evocationis carmen refert Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 9. *Si Deus, ſi Dea eſt, cui populus civitaſque Carthaginienſis eſt in tutela; teque maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recepiſti, precor venerorque, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginienſem deſeratis; loca, templa, ſacra urbemque relinquatis, abſque his abeatis: eique populo civitatique metum, formidinem, oblivionem injiciatis; proditique Romam ad me meoſque veniatis; noſtraque vobis loca, templa ſacra, urbs acceptior probatiorque ſit; mihi quoque, populoque Romano militibuſque meis prapoſiti ſitis, ut ſciamus intelligamuſque. Si ita feceritis, foveo vobis templa ludoſque facturum.*

27. *Victorum nepotes.*] Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem Populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæſarianos bellum non infeliciter gerens, ab iis demùm profligatus occubuit; ut antè dixi. Appian. lib. 2.

28. *Rettulit inferias.*] In mortuorum ſacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum ſanguine illorum manes: poſteà gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cùm verò dux in acie cæſus eſſet, capti ex hoſtibus ad ejus ſepulcrum immolabantur ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. 23. v. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Troianos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virgil. Æneid. 10. v. 517.

. . . . Sulmone creatos
Quattuor hic juvenes, totidem quos educat Uſens,
Viventes rapit: inferias quos immolet umbris;
Captivoque rogi perfundat ſanguine flammas.

Quis non Latino ſanguine pinguior
Campus ſepulcris impia prælia
Teſtatur, auditumque Medis
Heſperiæ ſonitum ruinæ?
Qui gurges, aut quæ flumina lugubris
Ignara belli? Quod mare Dauniæ
Non decoloravere cædes?
Quæ caret ora cruore noſtro?
Sed ne relictis Muſa procax jocis,

INTERPRETATIO.

Quis ager pinguior Latinorum cruore, non exhibet tumulis infanda certamina, & cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vorago, quive fluvii non noverunt pugnas funeſtas? Ecquius maris Apulici æquora non mutarunt ſtrages? Quæ regio non imbuta noſtro ſanguine? Verum ô Muſa audacior, ne dimiſſis ludis, Ceæ tollas

ANNOTATIONES.

Jugurtha.] Is Rex Numidarum acri vir impigroque ingenio, manu promptus, & gloriæ militaris appetens, magnum & atrox variâque victoriâ cum Populo Romano bellum geſſit, donec miſſus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipſumque ad extrema compulit. Is enim ad Bocchum Mauritaniæ regem fugere coactus, ab ipſo proditus, ac Syllæ traditus eſt, à quo perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit: denique truſus in carcerem, illic mœrore contabuit. Salluſt.

29. *Quis non Latino ſanguine pinguior campus.*] Iſtum Poëtæ noſtri à Pollionis laudatione ad civilium bellorum deplorandas clades & ærumnas tranſitum non probat Scaliger, cùm tamen Pindarus aliique inſignes Poëtæ frequentius nihil habeant, nihilque ornatius quam ejuſmodi digreſſiones; iiſque ſummam artem exhibere ſoleant.

31. *Auditumque Medis Heſperiæ ſonitum ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem & tam famoſam, ut remotiſſimis uſque ad Orientem populis audita ſit. De *Medis* & *Heſperiâ* dixi lib. 1.

34. *Dauniæ.*] Id eſt, Apuliæ, ut notavi lib. 1. Hanc verò memorat Horatius eo quod per Adriaticum mare Cæſar Brunduſio profectus Pompeium inſecutus ſit. Vide comment. Cæſar. de bell. civil. lib. 1. cap. 27. & ſeq. & lib. 3. cap. 2. & ſeq. ubi ſic habetur: *Dictaturâ ſe abdicat Cæſar, ab urbe proficiſcitur, Brunduſiumque pervenit. Eo legiones duodecim, equitatum omnem venire juſſerat. Sed tantum navium reperit, &c. . . . . . gravis autumnus in Apuliâ, circumque Brunduſium. . . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus:
Tum primum rubuit civili ſanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore noſtro?*] Vide ſuprà Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc retuli: *bellum intra Italiam, inde ſe in Galliam, Hiſpaniamque deflexit; reverſumque ab occaſu, in Epiro Theſſaliaque conſedit: hinc in Ægyptum, inde in Aſiam, rurſumque in Africam, poſtremo in Hiſpaniam remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Muſa procax jocis, &c.*] Ad ſeipſum convertitur Horatius: quo vero progrederis, mea Muſa? inquit. Quidve refricas obducta vulnera? Et cur ab inſtituto recedimus? Ne ne relictis jocis mihi familiaribus, & cantilenis facetis & amatoriis, ad graviora pariter ac triſtiora deflectamus. Ergo tenuiores potiùs modulos atque jocularia carmina more noſtro conſectemur. Certè leviora iſta minori periculo tractabimus.

Ceæ retractes munera Næniæ:
Mecum Dionæo ſub antro
Quære modos leviore plectro.

INTERPRETATIO.

reponas: mecum potiùs ſub Dionæo ſpeca tenta modulos pectine leviori.

ANNOTATIONES.

38. *Cea munera Næniæ.*] Luctuoſos verſus velut inditos à Næniâ Deâ; de quâ Coel. Rhodig. lib. 22. cap. 3. vel lugubre carmen, quod primus invexit Lyricus Poëta Simonides, è Ceâ inſulâ oriundus; quæ quidem è Cycladibus eſt. Ovid.

Cingitur Ægæo nomine Cea mari.

Doricam ille ſecutus eſt dialectum. Quintil. lib. 10. cap. 1. ſic habet: *Simonides tenuis, alioqui ſermone proprio, & jucunditate quadam commendari poteſt: præcipua tamen ejus in commovendâ miſeratione virtus, ut quidam in hac eum parte omnibus ejuſdem operis auctoribus præferant.* Hoc idem teſtatur Dionyſ. Halicarnaſſ. Refert Suidas Steſichoro poſteriorem, Melicerten cognominatum ob ſuavitatem; Threnos, Encomia, Tragœdias & alia ſcripſiſſe, &c. Meminit & alterius Simonidis Ceii, qui prioris fuerit è filiâ nepos, & ſcripſerit quædam, ante bellum Peloponneſiacum.

Nænia.] Ex Non. Marcell. carmen eſt inconditum quod mulier dicta præfica exhibet his, quibus mortuis propinqui non eſſent. Ex Varrone 4. de vitâ Populi Romani ad tibias & fides cantari ſolebat. Cic. de Leg. 2. n. 61. *Honoratorum*, inquit, *virorum laudes in concione memorantur; eaſque ad cantus & tibicinem proſequuntur, cui nomen Næniæ: quo vocabulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo ſub antro.*] Dionæa modulemur carmina, id eſt, amatoria & Venerea, ut dixi; vel fortè, in honorem Auguſti, qui ducit genus à Venere, cujus matrem Dionem celebrat Homer. Iliad. E.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pollio quidem ſublimi & heroïco verſu Tragica deſcribit: Nos autem leviori decet canere Lyrica.

AD C. SALLVSTIVM CRISPVM,

ODE II.

Divitiarum non poſſeſſio, ſed contemptus ac laudabilis uſus beatum facit.

NUllus argento color eſt, avaris

INTERPRETATIO.

O Salluſti Criſpe, qui averſaris laminas.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Nullus argento color eſt, &c.*] Si quid habet pecuniæ nitoris, id omne mu-

Abditæ terris inimice lamnæ
Criſpe Salluſti, niſi temperato
Splendeat uſu.
Vivet extento Proculeius ævo,
Notus in fratres animi paterni:
Illum aget pennâ metuente ſolvi
Fama ſuperſtes.

INTERPRETATIO.

terris avaris conditas, certè *pecunia non habet ullum ſplendorem, niſi uſu fulgeat moderato. Proculeius vigebit ætate prorogatâ, conſpicuus ob animum erga fratres paternum: illum fama perennis vehet alâ diſſolvi refugiente.*

ANNOTATIONES.

tuatur à recto uſu. Quapropter, ô Salluſti, jure inimicus es iis, qui opes ſuas terræ infodiunt & abſcondunt, auro & argento non utentes, quæ tamen ſunt duntaxat ad uſum facta. Ariſtot. Ethic. 4. ὁ πλοῦτος δ' ἐςι τῶν χρησίμων Cyrus apud Xenophont. *pecunia utimini. Nam in terram ſatis ſit corpore defodi, cum quiſque diem obierit.* Caſſiodor. lib. 4. Epiſt. 34. *divitiis auri vena ſimilis eſt reliquæ terræ, ſi jaceat: uſu creſcit ad pretium.*

2. *Abdita.*] Alii legunt *abdito*. Sed quorſum tanta eâ de lectione contentio, cùm par utrinque ſenſus exoriatur? *Abdita* verò ſeu in fodinis à naturâ, ſeu in cavernis & terræ latebris, ab hominibus avaris theſauros ut plurimùm defoſſos cuſtodientibus.

Lamna.] Lamina, & per ſyncopen lamna, item lamella, bractea eſt ſeu cruſta exilis ex auro, argento, aliove metallo: ponitur hic pro pecuniâ. Sunt qui putent alludi ad *æs Salluſtianum in Centronum Alpino tractu* à Salluſtio primùm effoſſum. Plin. lib. 34. cap. 2. Argentum in laminis ſervari pridem ſolitum, innuit Seneca, de vitâ beatâ, cap. 21. ſcribens: *ſæculum illud, in quo Cenſorium crimen erat, pauca argenti lamella.*

3. *Criſpe Salluſti.*] C. Salluſtium Criſpum rerum Romanarum ſcriptorem intellexere hactenùs omnes ferè poſt Acronem interpretes: verùm benè Torrentius temporum haud rationem convenire ſubodoratus eſt. Enimverò de reſtituto in regnum Phraate meminit Horatius; quod aliquot poſt Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur ſcripta eſt hæc Ode ad illum Salluſtium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teſte Euſebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. 3. Cornel. Tacit. *Criſpum equeſtri ortum loco C. Salluſtius rerum Romanarum florentiſſimus auctor ſororis nepotem in nomen aſcivit.* Hunc igitur laudat quod avaritiæ ſordes averſetur; leniter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infrà declaro) ne impingat in majoris averſandi vitia. Increpat inter alia, ut lurco, popino, & decoctor notatus. Vide Sueton. de illuſt. Grammat. cap. 15.

5. *Vivet extento Proculeius ævo, &c.*] Nunquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate & pietate conſpicui; qualis Proculeius, ille Romanus Eques, Auguſto ſic gratioſus, ut ei filiam nuptui dare meditatus ſit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem & Murenam, qui Pompeianas ſecuti partes, victoris Cæſaris offenſionem incurrerant, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Proculeius iis ſe velut patrem exhibens, diviſâ, quæ ſua erat, hæreditatis parte, quâ victitarent ac ſuſtentarentur; reconciliationem inſuper & veniam procuravit. Vide Dion. lib. 54. Plutarch. in vitâ Antonii. Plin. lib. 7. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet

Latius regnes, avidum domando
Spiritum, quàm ſi Libyam remotis
Gadibus jungas, & uterque Pœnus
Serviat uni.
Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops,
Nec ſitim pellit, niſi cauſa morbi
Fugerit venis, & aquoſus albo
Corpore languor.

INTERPRETATIO.

Amplius dominaberis cupidam vincendo mentem, quam ſi Libyam addas longinquis Gadibus, atque uni ſubjiciatur gemina Carthago. Sæva hydropiſis ſibi largiens ingraveſcit, neque ſitim compeſcit, donec è venis origo mali, & aquea ægritudo pallente corpore depellatur.

ANNOTATIONES.

fama nomen Proculeii gloriamque ad poſteros: *pennâ metuente ſolvi*, nunquam diſſolvendâ celebritate. Sic alibi, *culpari metuit fides*, id eſt, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. Declam. 6. *in ipſa aſtra ſublimem pennata virtus feret*. Sidon. Apollinaris lib. 8. Epiſt. 11. *Eum jure cenſeres poſt Horatianos & Pindaricos cycnos, gloria pennis evolaturum.*

9. *Latius regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. 3. Annal. de C. Salluſtio Criſpo: *Ille quanquam prompto ad capeſſendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, ſine dignitate Senatoriâ multos triumphalium conſulariumque potentia anteiit: diverſus à veterum inſtituto, per cultum & munditias; copiaque & affluentia luxu propior, &c.* Hunc itaque monet Poëta, ambitionem frænare, avidum ſeu pecuniæ ſeu honoris ſpiritum domare, glorioſius eſſe quàm diſſitas regiones ſub jugum mittere. Ut ergo Salluſtius ille prior quanquam Numidiæ præfectus, nequaquam inde beatior fuit, ſic nec poſterior ab ipſo adoptatus quamvis Libyam Africæ, & Gades Hiſpaniæ provincias domet, non proinde felix habendus: & ſi ei *uni ſerviat* ac ſubjiciatur *uterque Pœnus*, utraque Carthago, Africana quam Dido, & Hiſpanica, quam Aſdrubal condidit.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddis ſeu Gadir apud Pœnos, hodie *Cadix*, inſula & urbs Hiſpaniæ Bæticæ à Tyriis condita. Ferrar. γάδειρα, quaſi γῆς δειρὰ, *terra cervix*. Euſtath. in Dionyſ. Veriorem tamen etymologiam expiſcatus videtur qui ſic canit:

Gadir prima fretum ſolida ſupereminet arce.
Attollitque caput geminis inſerta columnis.
Hæc Cotinuſa prius fuerat ſub nomine priſco:
Tarteſſumque dehinc Tyrii dixere coloni.
Barbara quin etiam Gades hanc lingua frequentat.
Pœnus quippe locum Gadir vocat undique ſeptum.

Idem teſtatur Plin. lib. 4. cap. 22. & Heſych. γάδειρα, inquit, Phœnices vocat τὰ περιφράγματα *ſepta*.

13. *Creſcit indulgens ſibi dirus hydrops, &c.*] Trita ſimilitudo, quam eleganter adhibet Poëta, at ſine apodoſi, ut aliàs ſæpè. Hanc verò ſic licet ſupplere. Hydropiſis non curatur, imò irritatur aquarum potu: ſic avaritia & cupiditas augeſcit nedum ſatietur opum acceſſione. Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.

Ovid. Faſtor. 1.

Creverunt & opes, & opum furioſa cupido;

Redditum Cyri ſolio Phraatem
Diſſidens plebi, numero beatorum

INTERPRETATIO.

Virtus populo diſſentiens è numero felicium expungit Phraatem throno Cyri re-

ANNOTATIONES.

Et cum poſſideant plurima, plura petunt.
Sic quibus intumuit ſuffusâ venter ab undâ,
Quo plus ſunt potæ: plus ſitiuntur aquæ.

Hydrops.] Metonymia. pro, hydropicus. Nomen à Græco ὕδωρ *aqua*: ὕδρωψ, morbus, Latinis aqua intercus: ejus non una ſpecies: leucophlegmatian indicant hæ voces: *aquoſus albo corpore languor*: quando nempè corrupto jecore vel ſplene non convertitur chylus in ſanguinem, ſed humore aqueo replentur venæ aliaque minora ſpatia corporis, quod eo morbo albeſcit. Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 3. *hydropiſeos tertiam ſpeciem Celſus leucophlegmatian vocat: nos albam pituitam dicere poſſumus*, inquit, &c. ubi & cæteras ejus morbi ſpecies, variaſque affectiones fusè juxta & doctè perſequitur. Pariter & Sammonicus ritè canit:

Corruptì jecoris vitio vel ſplenis, acerbus
Creſcit hydrops: aut cum ſiccata febre medulla
Atque avida fauces gelidum traxere liquorem.
Tum lympha intercus vitio gliſcente tumeſcit,
Secernens miſeram proprio de viſcere pellem.

17. *Redditum Cyri ſolio Phraatem, &c.*] Ut porrò oſtendat non eos omnes regnare aut beatos eſſe qui populis præſunt & imperant, affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum ſit reſtitutus, tamen quia ſceleribus inquinarat ſeſe, minimè cenſendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta inſtillat Criſpo, ne propter ſummam apud Cæſares gratiam, pluſculum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. 1. *Salluſtius Criſpus particeps ſecretorum*, & Lib. 2. *Tiberius anceps curâ diſtrahebatur. poſtremo dat negotium Salluſtio Criſpo.* ſcilicet coërcendi Clementem ſervum Agrippæ nomine habituque aſſumpto res novas molientem. lib. 3. cit. *Salluſtius incolumi Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui ſecreta Imperatorum inniterentur; & interficiendi Poſtumi Agrippæ conſcius; ætate provectâ ſpeciem magis in amicitia Principis, quàm vim tenuit. Idque & Mæcenati acciderat: fato & potentia raro ſempiterna.*

Cyri ſolio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus ſubacto toto Oriente. Phraatis hiſtoriam narrat integram Juſtinus lib. 42. ſub finem. *Fatum Parthiæ fuit, in quâ jam quaſi ſolemne eſt reges parricidas haberi, ut ſceleratiſſimus omnium, & ipſe Phraates nomine, rex ſtatueretur. Itaque ſtatim quaſi nollet mori, patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis ceſſant parricidia. Nam cum infeſtos ſibi optimates propter aſſiduâ ſcelera videret, ne eſſet qui nominari rex poſſet, adultum filium interfici jubet. . . . . cum multa crudeliter conſuleret, in exilium à populo ſuo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad poſtremum Scythas precibus fatigaſſet, Scytharum maximo auxilio in regnum reſtituitur, &c.* Phraatem ab Auguſto reſtitutum alii referunt. Vide Dion. lib. 51. & ſeq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Verſus hypermeter, cujus ultima ſyllaba ad ſequentem verſum pertinet *Eximit virtus*. Beatum plebs imperita vocet & dicat Phraatem, quia regno potitur; at *virtus* aliud omninò decernit, *eximit* enim & expungit *e numero beatorum* ſceleratos quoſque licet opulentos.

Eximit virtus, populumque falſis
Dedocet uti
Vocibus, regnum & diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quiſquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

INTERPRETATIO.

ſtituitur; atque emendat plebem fallaci utentem ſermone: ſbonrum principatum & imperium atque ſpeciatem gloriam ac-*tribuent ei ſoli, quicunque grandes cumulos rectis oculis intuetur.*

ANNOTATIONES.

19. *Populumque falſis dedocet uti vocibus.*] Laborat & ſatagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quiſque ab eâ exiſtimatur ac prædicatur beatus: Stoïcum verò dogma aſſerat, *ſolum ſapientem beatum eſſe, regem, &c.* Ipſa enim virtus *propriam* ſibi *laurum* & gloriam, proindeque *tutum diadema regnumque*, veram denique felicitatem ei *defert uni*, qui opes contemnit, oblatiſque auri argentique acervis adeò non movetur, ut nec oculos convertat. Sic Curius Samnitum & Pyrrhi ſprevit dona. De quo lib. 1. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non obliquis, ſtrabis, invidis, adeoque non ſæpè ad id quod concupiſcitur, retortis Græci, ὀρθοῖς ὄμμασι προσβλέπειν. Ovid. Metamorphoſ. 2. deſcribens invidiam, ait,

nuſquam recta acies.

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce *Strabones*, refert ex Varrone, περὶ ἐπαρχιῶν: *Multi enim qui limina intrarunt integris oculis, ſtrabones ſunt facti: habet quiddam enim* ἑλκυστικὸν *provincialis formoſula uxor.* Lucil. lib. 27. *nulli me invidere, non ſtrabonem fieri ſæpius deliciis me iſtorum.* Vel, *oculo irretorto*, id eſt aſpectu ſimplici, nec iterato; quod contemptum indicat, ſenſumque noſtri Poëtæ planè aſſequitur, abſque tot ambagibus, quibus non rarò interpretes auctoris ſententiam involvunt impediuntque, dum expedire & explanare ſatagunt. Vox tamen ſequens *ſpectat*, aliquid amplius innuere videatur; eum nempè qui ingentes acervos contemplatur fixis, immotis, conſtantibus oculis, ut auri fulgore acies oculorum non præſtinguatur, aut retorqueri ac reflecti cogatur. Seneca beatum aſſerit *cui non magis auri fulgor quàm gladii præſtinguat oculos.*

AD DELIUM,

ODE III.

Nec adverſis frangi, nec proſperis extolli debet moriturus, ſed moderatè lætari.

ÆQuam memento rebus in arduis
Servare mentem; non ſecus in bonis
Ab inſolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli;
Seu mœſtus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Feſtos reclinatum beatis

INTERPRETATIO.

INter adverſa pariter & proſpera ſtude animum æquabilem cuſtodire à laſciviente gaudio moderatum, ô Deli moriture, ſive triſtem ſemper egeris vitam, ſive genio indulſeris in feſtis, bibens Falernum reconditiorem intus, ...

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Æquam.*] Nec ſuperbia elatam in ſecundis rebus, nec mœrore fractam in adverſis Ariſtot. εὐτυχῶν μέτριος ἀτυχῶν μεγαλόφρων. ad Theod. 1. Euripides autem monet: ἴσθι πάντων πρῶτον εἰδέναι τόδε, φέρειν τὰ συμπίπτοντα μὴ παλιγκότως, *primum omnium ſcire decet caſus adverſos non ægrè excipere.*

3. *Ab inſolenti temperatam lætitiâ.*] Eſt enim temperantia *commotionum omnium moderatrix: quæ tum à libidine avocet, tum inſolenti alacritate geſtire non ſinat.* Cic. Tuſcul. 5. v. 42. *in alias non rectos impetus animi firma & moderata dominatio.* 2. de invent. 164.

4. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis eſt fati vis mortiſque neceſſitas, certè non decet eum ſuperbire qui ſe novit morti obnoxium; ſed nec debet animo cadere, cùm ei quidpiam humanitùs accidit; nihilque humani à ſe alienum homo exiſtimet, æquum profectò eſt.

Deli.] Fruſtrà quidam *Lon. Gellium* hic comminiſcuntur. Intelligendus certè eſt Q. Dellius vel Delius, qui primùm ſub Caſſii militavit ſignis; ab hoc deinde tranſfugit ad Antonium, tantùmque apud eum gratiâ valuit, ut Cleopatram quod Caſſium in bello juviſſe accuſaretur, judicium ſubituram per ipſum accerſierit: Plutarcho teſte in vitâ Antonii. Is demùm rebus ſuis maximè ſtudens, paulò ante bellum Actiacum relicto Antonio ſe contulit ad Auguſtum, à quo benignè exceptus, Cæſaris familiaritate opibuſque floruit. Vide Dion. Plutarch. cit. Senecam, &c. ita ſentit Torrent. ac Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mœſtus omni, &c.*] Quandoquidem mori neceſſe eſt, ſive mœſtus vixeris ſive lætitiæ te dederis; juvat, dum licet, indulgere genio; neque prætermittenda ætas & occaſio voluptatibus opportuna. Ergo *vina & unguenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboſo ab hominum frequentiâ ac tumultu ſeparato.

Interiore notâ Falerni:
    Quà pinus ingens, albaque populus
Umbram hoſpitalem conſociare amant
Ramis; & obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
    Huc vina, & unguenta, & nimium breves
Flores amœnæ ferre jube roſæ;
Dum res, & ætas, & ſororum

INTERPRETATIO.

cumbens in herbâ ſemota, ubi alta pinus & candida populus gaudent umbram ramis conjungere hoſpitibus amœnam, & aqua ſaliens obliquo nititur alveo perfluere. Illuc vina & unguenta & valde fluxos roſarum flores gratos tamen apportari cura; dum ſinunt res

ANNOTATIONES.

Per dies feſtos.] Quibus feriari impenſiuſque lætari apud veteres inſtitutum erat.

8. *Interiore notâ Falerni.*] Epulando cum amicis, & animum exhilarando exquiſitiſſimi vini potu, quod quidem in cella interiore condi ſolebat; quod autem erat minoris pretii & quotidiano uſui deſtinatum, magis ad manum ponebatur. Porrò vini cadis inſcribi ſolitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum eſſet, maximè per nomen Conſulis notabatur, nec ſciolis latet. Indicat Tull. in Bruto: 286. *Si quis Falerno vino delectetur, ſed eo nec ita novo, ut proximis Conſulibus natum velit; nec rurſus ita vetere ut Opimium aut Anicium Conſulem quærat. Atqui ea nota ſunt optima. Credo: ſed nimia vetuſtas nec habet eam quam quærimus ſuavitatem, nec eſt jam ſanè tolerabilis.* Vide Plin. lib. 23. cap. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. 5. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de
Setinis, cujus patriam, titulumque ſenectus
Delevit, multâ veteris fuligine teſta.

Hic itaque *notâ interior* excellentiam vini deſignat ſeu ob vetuſtatem, ſeu ob patriam; vel utramque.

9. *Quà pinus, &c.*] Deſcriptio amœni loci, ſeu villæ Dellii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. 16. c. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, & quæ Libica appellatur; minima folio, ac nigerrima. . . . . Alba folio bicolor, ſupernè candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hoſpitalem conſociare amant.*] Ramis amanter junctis, inſertis, conſociatis umbram præbent ac velut hoſpitium parant eo venientibus, ſedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus ſonorum edit murmur ob frequentiorem aquarum ad ripas & lapides colliſionem & conflictum, quod obliquus & flexuoſus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quaſi ſtrepitare, à ſtrepitu pedum ſubitò currentium: unde ſignificat *metuere*, & *feſtinare*. Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina & unguenta, &c.*] Iſta ad lætitiam adhiberi conſueta, fusè docuimus lib. 1. Od. 36. 38. & alibi.

Nimium breves flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quàm longa una dies, ætas tam longa roſarum,
Quas pubeſcentes juncta ſenecta premit.
Quam modo naſcentem rutilus conſpexit Eous,
Hanc rediens ſero veſpere vidit anum.

15. *Dum res, & ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum ſtatum, per juventutem, per vitæ uſuram, quam

Fila

Fila trium patiuntur atra.
Cedes coëmptis ſaltibus; & domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit,
Cedes: & extructis in altum
Divitiis potietur heres.
Divesne priſco natus ab Inacho,
Nil intereſt, an pauper, & infimâ
De gente ſub dio moreris,
Victima nil miſerantis Orci,

INTERPRETATIO.

ac tempus, & nigra ſtamina trium Sororum. Relinques enimverò tandem *nemora pretio comparata, & ædes, & villam quam rigat flavus Tiberis. Hinc demigrabis; heres autem fruetur opibus in æternum à te congeſtis. Nullum diſcrimen eſt; ſive opulentus fueris antiquo ab Inacho oriundus, ſive inops atque ignobili de ſtirpe, ſub Jove* frigido *maneas;* perinde *fies victima Plutonis nulli parcentis.*

ANNOTATIONES.

largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. 1.

16. *Fila trium patiuntur atra.*] Clotho, *Lacheſis*, Atropos, ſorores tres mortalium vitam & fata regere ſuperſtitioſis veteribus creditæ: prima colum geſtare penſumque velut materiam vitæ hominum: altera nere, ac ſtamen ducere ſeu atrum ſeu album prout bona vel mala diſpenſantur: tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel à particulâ vitâ, vel à non parcendo per antiphraſin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandeſcit, quod *atra* dicat *fila*, vitæ lucisque ſeriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? Atenim Ovid. in Ibin, de Clotho,

Nevit & infeſtâ ſtamina pulla manu.

Ego verò *atra fila Sororum* interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti prælucent, ipſæque dicuntur atræ, Erebo & Nocte videlicet natæ, ex Tullio 3. de Naturâ Deorum n. 44.

17. *Cedes coëmptis ſaltibus.*] Tandem amœna villa, nemus, ædes opulentæ ac ſplendidæ ſunt deſerenda ac heredi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Priſciano: pro, *lavat*. dixere paſſim veteres, *lavere* & *lavare*. Non. Marcell. Ennius. *Lavere lacrymis veſtem ſqualidam.* Virgil. Georgic. 3.

lavit ater vulnera ſanguis.

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahæ & Iſaac ejus filii, circa annum mundi bis milleſimum centeſimum. Virgil. Æneid. 7. v. 371.

Et Turno ſi prima domus repetatur origo;
Inachus Acriſiuſque patres.

23. *Sub dio moreris.*] Sive tam pauper fueris, ut ſine lare, ſine foco, ſine tecto, ſub dio & aperto cœlo maneas & cubes, nihilominus te prædam Orcus ſuam faciet: à morte victus, ô Delli, victima Plutoni mactaberis: *victis hoſtibus victima propriè cæditur.* Feſtus. Ovid.

Victima quod dextrâ cecidit victrice vocatur:
Hoſtibus à victis hoſtia nomen habet.

24. *Nil miſerantis Orci.*] Tullius 3. de nat. Deor. n. 43. *Age porro, Jovem & Neptunum Deum numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus. Et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Phlegeton: tum Charon, & Cerberus Dii putandi.* Quem verò nil miſerantem hic appellat, illacrymabilem dicet Od. 14. ſeq.

Omnes eodem cogimur: omnium
Verſatur urna: ſerius ocyus
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impoſitura cymbæ.

INTERPRETATIO.

Cuncti locum *in eumdem compellimur. Communis agitatur urna. Tarde* vel *cito prodibit ſors; noſque navigio tranſvehet in perpetuum exilium.*

ANNOTATIONES.

Virgil. Georgic. 4. v. 489.

Ignoſcenda quidem, ſcirent ſi ignoſcere Manes.

Eſt & proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnes eodem cogimur.*] Ovid. ad Liviam:

Tendimus huc omnes, metam properamus ad unam.

Omnia ſub leges Mors vocat atra ſuas.

Omnium verſatur urna.] Illa nempè fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina & ſortes conjiciuntur, verſantur; atque ut cujuſque nomen & ſors educitur; ita & mortis præda exiſtit, fatique legem volens nolens ſubit. lib. 3. Od. 1. *Omne capax movet urna nomen.* Virgil. Æneid. 6. v. 432.

Nec vero hæ ſine ſorte datæ, ſine judice ſedes.

Quæſitor Minos urnam movet.

27. *Nos in æternum exilium impoſitura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos tranſmittit, traducente eam per Acherontem fluvium Charonte in ſuâ naviculâ, de quâ Propertius,

Scandenda eſt torvi publica cymba ſenis.

Vide lib. 1. Od. 4. & hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legant *exitium.* Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra ſolum. Virgil. Georgic. 3.

Longeque ignotis exulat oris;

Et pòſt,

Regnis exceſſit avitis.

AD XANTHIAM PHOCEUM,

ODE IV.

Ancillam ab eo ſine notâ poſſe adamari.

NE ſit ancillæ tibi amor pudori,

INTERPRETATIO.

NE pudeat te ſervam diligere,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Ne ſit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoceum Phyllidis genere ſervili natæ amoribus irretitum conſolatur Horatius; atque heroum exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quâ ſervilem conditionem ſic aſpernatur, ut Plautus Amphit.

Xanthia Phoceu: priùs inſolentem
Serva Briſeis niveo colore
Movit Achillem:
Movit Ajacem Telamone natum
Forma captivæ dominum Tecmeſſæ:

INTERPRETATIO.

Xanthia Phocei: ante te Achillem ſuperbum Briſeis ancilla perculit candore ſuo: *perculit* etiam *Ajacem Telamonis filium pulchritudo captæ Tecmeſſæ, licet* ejus *dominum:*

ANNOTATIONES.

ſcripſerit: *Quem Jupiter odit, ſervum hunc primum facit:* & Romani per ludibrium *ancillariolos* appellabant eos, qui ancillas ſectarentur ac diligerent. Hinc dicaciter Martial. lib. 12. Epigr. 58. ad quemdam nomine Alaudam:

Ancillariolum tua te vocat uxor; et ipſa
Lecticariola eſt. Eſtis Alauda pares.

2. *Prius inſolentem.*] Interpretari quibuſdam placuit: non anteà ſuetum amare: quaſi non meminiſſent Deidamiæ Lycomedis filiæ, ſuſceptique ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum adoleſcentulus implevit. Videtur itaque melius, *inſolentem* vocari Achillem, id eſt, ferocem; ſi quidem ad Piſones ſcribens Horatius ita vult ut pingatur:

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briſeis, &c.*] Hippodamia à patre Briſe ſic dicta, quæ, Lyrneſſo urbe captâ, in prædæ partem ceſſit Achilli victori, cui poſteà ab Agamemnone erepta grave peperit diſſidium, quod Trojæ fatum remoratum eſt, ut fuſè explicui ad finem Odes 15. lib. 1.

Serva.] Jure belli capta, adeoque in ſervitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formoſis ſpectatur. Homerus Junonem λευκώλενον, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movit.*] Ita quidem, ut ob eam ſibi præreptam à bello receſſerit, vixque, ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. 2. Ovid. Epiſt. 3. quæ eſt Briſeidis ad Achillem. Vide & Dictin Cretenſem. lib. 2. ubi ſcribit: *Lyrneſſum ab Achille paucis diebus pugnando captam, & propere inde expugnatam Pedaſum Lelegum urbem, ubi rex Briſes: abductamque filiam regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita deſcribit: *Achillem pectoroſum, ore venuſto, membris valentibus & magnis, bene criſpatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapſilem, capillo myrteo.* Briſeidam porro *formoſam altâ ſtaturâ, candidam, capillo flavo & molli, ſuperciliis junctis, oculis venuſtis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo ſimplici, piam.*

5. *Movit Ajacem Telamone natum, &c.*] Dictys citatus, *Ajax*, inquit, *Telamonius iter ad Phrygas convertit, ingreſſuſque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum ſolitario certamine interficit, ac poſt paucos dies expugnatâ atque incensâ civitate magnam vim prædæ trahit, abducens Tecmeſſam filiam regis.* Et poſteà *Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tecmeſſam concedunt.* Græci nempè reliquam prædam inter ſe partientes. Dares item cit. ita deſcribit *Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ, capillis nigris, in hoſtem atrocem.* Ovid. lib. 3. de arte Amandi:

Odimus & mæſtas: Tecmeſſam diligat Ajax.
. . . .
Scilicet Ajaci mulier mæſtiſſima dixit;
Lux mea; quæque ſolent verba juvare viros.

Arſit Atrides medio in triumpho
Virgine raptâ;
Barbaræ poſtquam cecidere turmæ
Theſſalo victore, & ademptus Hector
Tradidit feſſis leviora tolli
Pergama Graiis.

INTERPRETATIO.

Agamemnon pariter *inter ipſam victoriam adamavit puellam* aris *abſtractam: poſteaquam Phrygiæ cohortes profligatæ Theſſalico victore* fuerant; *Hectorque interemptus pertæſis Græcis dimiſit Troiam everti facilem.*

ANNOTATIONES.

7. *Arſit Atrides, &c.*] Agamemnon Atrei ex Ærope, vel ex Pliſthene, ut ſcribunt alii, filius, Mycænarum & Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojanâ ſummus Imperator, in ipſo urbis excidio, mediâ in victoriâ, Caſſandræ Priamì filiæ amore incenſus captuſque, in prædæ partem eam depopoſcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oileo & vitiata fuerat in ipſo Minervæ templo. Hinc Virgil. Æneid. 2. v. 403.

Ecce trahebatur paſſis Priameia virgo
Crinibus à templo Caſſandra adytiſque Minervæ.

Dictis Cretenſis lib. 5. *Priamus ad aram Jovis confugit, Caſſandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa . . . . . Cæterum Caſſandram Ajax Oilei è ſacro Minervæ captivam abſtrahit. . . . . . Agamemnoni Caſſandra datur, poſtquàm ejus formâ captus, quin palam deſiderium fateretur diſſimulare nequiverat.* Dares jam cit. refert, *Caſſandram mediocri ſtaturâ, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præſchiam:* & paulò pòſt, *Agamemnonem albo corpore, magnum, membris valentibus, facundum, prudentem, nobilem.*

9. *Barbaræ poſtquam cecidere turmæ, &c.*] Poſt victos ac profligatos Troianos ab exercitu Græcorum, maximè verò ab Achille è Laryſsâ urbe Theſſaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur à Græcis omnes aliæ gentes, inprimis autem Phryges & Troiani. Patet ex Dicty Cretenſi paſſim. Plutarch. de audiendis Poëtis, diſparitatem Græcorum & Troianorum commemorans ait: *probatam eſſe Græcorum providentiam, ferociam verò Barbarorum vitioſam:* & paulò pòſt: in poteſtatem hoſtium Troianos vivos complures veniſſe, Achæorum verò neminem; atque illorum nonnullos fuiſſe hoſtibus ſupplices, ut Adraſtum, Antimachi filios, Lycaonem, ipſumque Hectorem, qui Achillem de ſepulturâ exoravit: horum verò neminem: *quod Barbarorum ſit ſupplicem eſſe in conflictibus, & ſummittere ſe ad pedes, Græcorum autem vincere dimicantem aut occumbere, &c.* Itaque vox *Barbarus*, aliquando nihil aliud ſonat quàm extraneus & peregrinus. Vide Turneb. lib. 9. cap. 18. ubi è Tuſcul. 1. n. 85. verba iſta, *aſtante ope barbaricâ*, de Priamo regno Phrygum florente benè interpretatur, &c.

10. *Theſſalo victore.*] Quanquam à Paride jam interfectus erat Achilles, antè quàm Troia caperetur, is tamen rectè victor dicitur, ſine quo capi non potuiſſet, ita volentibus fatis. Vide lib. 1. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector tradidit feſſis, &c.] Poſtquam ab Achille peremptus Hector, adeoque Troianis ademptus veluti ſuus clypeus, qui ſolus robore ac virtute ſingulari Græcos terrebat, ex Homero: *quo ſtetit ſtante Ilium*, Senec. Troad. initio. Et poſtea chorus ejus ſic luget interitum: *columen patriæ, mora fatorum: tu præſidium Phrygibus, tu murus eras: humeriſque tuis ſtetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit; ſummuſque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. *Tradidit feſſis leviora tolli Perga-*

Neſcias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes.
Regium certè genus : & Penates
Mœret iniquos.
Crede non illam tibi de ſceleſtâ
Plebe delectam : neque ſic fidelem,

INTERPRETATIO.

Quid ſi genero tibi aureo Phyllidis parentes opulenti decus afferant? Origo profectò regia eſt: & quidem *infeſtos Penates lamentatur. Sic habe non eam ex ſceleſtâ de plebeculâ tibi electam ; nec ita*

ANNOTATIONES.

ns Graiis,] Sublato ſcilicet Hectore jam capi everti que Troia facilè potuit à Græcis decennali quamvis obſidione feſſis. Virgil. Æneid. 2. v. 108.

Sæpè fugam Danai Trojâ cupiere relictâ
Moliri, & longo feſſi diſcedere bello.

Et Æneid. 9. v. 155.

Decimum quos diſtulit Hector in annum.

Leviora tolli.] Tranſlatum ex ultimo Iliados ubi Priamus ſic alloquitur Trojanos de amiſſo Hectore: Jupiter mihi dolores dedit, filium ut optimum perderem: quod & vos ſentietis. *Deinceps enim Achivis faciliores eritis tolli, eo mortuo.* ῥηΐτεροι γὰρ μᾶλλον Ἀχαιοῖσιν δὴ ἔσεσθε κείνου τεθνειῶτος ἐναιρέμεν.

Pergama.] Arces erant Troianæ ex Servio : ſynecdochicôs Troiam ipſam ſignificant.

13. *Neſcias an te generum, &c.*] Per prolepſin ingenioſè occupat Horatius id quod objici poterat, puellas antè memoratas licet captivas, è regia tamen ſtirpe ; non ita verò Phyllida: reſpondet igitur: An verò quis eam humili ſorte ac genere credat, quæ tam nobilem præfert indolem? &c.

15. *Regium certè genus,*] Hinc igitur honos tibi & decus accedat, ſi talem tibi deſpondeas: ejuſque parentes familiam tuam illuſtrabunt potiùs quàm dedecorent.

Penates mœret iniquos.] Sententiam hanc vulgò jungunt cum præcedenti, eo ſenſu: Phyllis certè cùm ſuam dolet vicem, regio ſe ortam genere lamentatur ad ſervitutem redactam ; indeque Penates accuſat, qui tutelæ ſuæ fidentem tam miſeram in ſtatum labi permiſerint. Placuit tamen interpungere, atque ſententias ſeparare, non ſine aliqua venuſtate, ut viſum eſt. Suus tamen ſit honos antiquitati, Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios, alii domeſticos, quibus in penetralibus domûs litari ſolebat, interpretantur : alii etiam aliter.

17. *Crede non illam tibi, &c.*] Nequaquam credenda eſt è fæce plebis illa, quæ nihil habet ſordidum ac vile. Plebeiæ animæ lucro ſeſe vendunt ultrò ac ſponte ; meretrices in primis infidæ ac perjuræ : lucri verò perquàm avidæ. lib. 1. Od. 35. *vulgus infidum, & meretrix perjura.* At Phyllis mirum quantum *fidelis*, tum quæſtui & *lucro averſa.* Honeſtam igitur educationem generoſus animus ; nobilis autem inſtitutio originem haud vulgarem indicat certè & arguit.

De ſceleſtâ plebe.] Vel, impura, & ſceleri praviſque affectionibus ut plurimùm obnoxiâ: vel, infortunata, & paupertatis incommodis ac ludibriis damnata velut & conſpurcatâ. Hinc non abludit quod Plaut. Moſtell. Scen. 7. ſcribit :

Sceleſtiorem ego annum argento fœnori (locando)
Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus obtigit

18. *Delectam.*] Alii legunt, *dilectam*

Sic lucro averſam potuiſſe naſci
Matre pudendâ,
Brachia, & vultum, tereteſque ſuras
Integer laudo. Fuge ſuſpicari,
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere luſtrum.

INTERPRETATIO.

fidam, ita quæſtûs aſpernatricem turpi matre gigni potuiſſe. Cæterùm *intactus laudo brachia & faciem & tibias rotundas* illius. *Noli ſuſpectum habere me, cujus ætas properavit octavum luſtrum finire.*

ANNOTATIONES.

19. *Averſam.*] Alii *adverſam.* perinde eſt, & par utrobique ſenſus.

Fidelem.] Caſtitatis amantem, honeſti propoſiti tenacem, quam à fide non facilè dimoveas, nec oblato quæſtu corrumpas.

20. *Matre pudendâ.*] Improbis ac flagitioſis moribus turpificatâ, vel inope, & abjectâ, cujus nomen ac memoria pudorem & verecundiam facere queat. E moribus natales poſſe ac debere æſtimari oſtendit Juvenalis Sat. 6. v. 238.

Scilicet exſpectas ut tradat mater honeſtos
Aut alios mores, quàm quos habet? utile porrò
Filiolam turpi vetula producere turpem.

22. *Integer laudo.*] Cæterùm ô Phoceu, ſi laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitrari ſpecie illius captum. *Integer* ego caſtuſque laudo *brachia* toroſa & candida, *vultum* ſpecioſum, ſuras teretes, totamque formoſam. Itaque ne zelotypus inde fias, neve ſuſpiceris rivalem me tuum quoquo modo eſſe.

23. *Cujus octavum trepidavit ætas claudere luſtrum.*] Nimirùm deferbuit ardor ille primus adoleſcentiæ, nec ita me jam ut olim cruciat amor. Annum ætatis quadrageſimum prætergreſſus æſtus illos priores evaſi.

24. *Luſtrum.*] Ex Varrone, Feſto, & aliis dictum à luendo, id eſt, ſolvendo; pendebantur enim vectigalia quinto quoque anno. Eſt igitur annorum quinque ſpatium; adeoque *luſtrum octavum* annos quadraginta *claudit* impletque Cic. Epiſt. 2. lib. 6. ad Attic. *Populi autem, nullo gemitu, publicanis, quibus hoc ipſo luſtro nihil ſolverant, etiam ſuperioris luſtri reddiderunt.* Ovid. in Ibin. ſic orditur:

Tempus ad hoc luſtris mihi jam bis quinque peractis.

Martial. lib. 4. Epigram. 45.

Ut qui prima novo ſignat quinquennia luſtro.

ODE V.

Coërcendus amor intempeſtivus virginis haud maturæ.

Nondum ſubactâ ferre jugum valet
Cervice; nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes eſt animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviis gravem
Solantis æſtum, nunc in udo
Ludere cum vitulis ſalicto
Prægeſtientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos

INTERPRETATIO.

Neque adhuc portare jugum ſubmiſſo collo; nec æquè officia conjugis, nec ſuſtinere impetum tauri Venerem appetentis. Circa virides agros verſatur mens buculæ tuæ, modo fluminibus temperantis moleſtos Solis *ardores; modo gaudentis colludere cum vitulis inter humidas ſalices. Cohibe deſiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Nondum ſubacta.*] An amicorum aliquem, an ſeipſum admoneat Horatius, planè incertum eſt. Rem verò cæteroqui turpiculam allegoriâ multiplici contexit ac propè honeſtavit. Cupidinem virginis intempeſtivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ verò junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem ſequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis æquare.*] Onera conjugii ſuſtinere, æqualem operam præſtare marito puellula ante pubertatem, nondum viro matura.

5. *Circa virentes eſt, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo eâ ætate teneriori, quam ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animuſque illius totus eſt in campis, in luſibus, &c. Sic Terent.

Animus eſt in patinis.

Horat. lib. 3. Od. 11.

Quæ velut latis equa trima campis
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.

9. *Prægeſtientis.*] Summopere cupientis. Ex Priſciano, & Feſto, *geſtire*, eſt rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis geſtus ejus deſiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem immitis uvæ.] Deſine amare, aut ſaltem concupiſcere puellam impuberem, immaturam, atque, ut Varro appellavit, acerbam; utens eâdem, quâ Poëta noſter, metaphorâ ab uvâ immiti ductâ. Expecta donec ætas idoneam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. n. 53. *uva primo eſt peracerba guſtu, deinde matura dulceſcit.*

10. *Jam tibi lividos diſtinguet, &c.*] Autumnus varietate fructuum abundans, & eorum multiplici diverſitate utilis pariter & jucundus, liventes antè immiteſque uvas purpureo ſtatim colore pulchras, ſimul & maturitate guſtûs dulces

Diſtinguet Autumnus racemos
Purpureo varius colore.
Jam te ſequetur. Currit enim ferox
Ætas: & illi, quos tibi demſerit,
Apponet annos: jam proterva
Fronte petet Lalage maritum.
Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
Non Chloris: albo ſic humero nitens,
Ut pura nocturno renidet
Luna mari, Cnidiuſve Gyges:

INTERPRETATIO.

gratus colore purpureo pinget tibi racemos liventes. Mox curret poſt te. Nam properat ætas vehemens: atque illi addet annos quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage virum quæret. Amata plusquam Pholoë viros abhorrens, vel Chloris ſplendens humero candido non ſecùs ac Luna clara micat in mari, aut Gyges Cnidius: quem ſi miſ-

ANNOTATIONES.

facit. Sic tibi paulò pòſt maturam ac tempeſtivam licebit ſectari Lalagen. Imò ipſa ætate jam perfectâ virum petet: ſicut uva planè matura carpi deſiderat.

12. *Purpureo varius colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virgil. *rubentes* uvas, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. *certantem purpura uvam* dixit Theophraſt. de cauſ. plant. lib. 3. c. 22. ὅταν ἄρχωνται περκάζειν οἱ βότρυες. *cum incipiunt uvæ nigreſcere*, ſeu *nigris diſtingui maculis.* Propert.

Prima mihi varias liventibus uva racemis.

13. *Jam te ſequetur.*] Lalage quæ te ſequentem modo fugit, deinde vel fugientem te proſequetur, ubi ferventis æſtu juventutis agitari cœperit. Quod quidem brevi fiet: *currit enim ferox ætas* labitur celeriter, imò *volat*, ut ait Tull. Tuſc. 1. n. 76.

Ferox ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, elata, ſuperba, ac niſi libidinis ſtimulos tum maximè prurientis virtute fregerit, etiam ferox indomita & impotens. Apage verò Cruquium dubitantem numquid tranſpoſita ſint epitheta iſta; ut legendum ſit: *ætas fugax*, &, *Pholoë ferox.*

14. *Illi quos tibi demſerit, apponet annos.*] Dum tu annis decreſces & imminueris viribus, illa creſcet atque augeſcet. Tu enim ab ætate perfecta vergis ad ſenium: illa ad annorum ætatiſque firmitatem quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipſam ætatis flore decoram laudat lib. 1. Od. 22. quo patet Oden iſtam ab Horatio poſt hanc eſſe ſcriptam.

17. *Dilecta quantum, &c.*] Cùm verò Lalage juventutis pariter ac formæ perfectionem adepta fuerit, tum certè multos amatores habebit, quot numquam *Chloris* pulcherrima, vel ſpecioſa *Pholoë* Chloridis filia, quæ tamen eo diligitur ampliùs, quo magis amantes fugit aſpera & repellit. De hac Cyro adamata, ipſumque ſpernente; lib. 1. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quàm Luna nullis infuſcata nebulis, ſudo cœlo, noctu ſplendet ac mari navigantibus formoſa apparet.

20. *Cnidiuſve Gyges.*] Velut etiam formoſus ille puer Gyges, virginea ſpecie inclytus, oriundus è Cnido urbe Cariæ maritimâ, hodie *Cabo di Chio*: ubi Veneris effigies valdè celebris. Vide lib. 1. Od. 30. formoſos olim pueros in de-

Quem ſi puellarum inſereres choro,
Mirè ſagaces falleret hoſpites
Diſcrimen obſcurum, ſolutis
Crinibus, ambiguoque vultu.

INTERPRETATIO.

ceas cœtui virginum, advenas maximè perſpicaces deciperet incerta differentia, passis capillis, dubioque facie.

ANNOTATIONES.

liciis fuiſſe, vel è Virgil. Bucol. notum. Eclog. 2.

Formoſum paſtor Coridon ardebat Alexin,
Delicias Domini.

21. *Quem ſi puellarum inſereres, &c.*] Gygis nempè vultus lævis, tener, candidus, venuſtus, adeò virginis ſpecioſæ pulcritudinem refert, ut vix internoſci queat, *ſi puellarum choro inſeratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaveris.

22. *Falleret hoſpites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoſcimus, fortè non falleret Gyges: hoſpites autem & peregrini nequaquam à puellis puellum hunc diſcernerent. Tam enim *obſcurum* eſt *diſcrimen.*

23. *Solutis crinibus.*] Prolixis & paſſis more ſcilicet virginum; at contrà nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut ſexum non diſtinguas. Sic Juvenalis Sat. 15. v. 137. de pupillo à Tutore defraudato.

Cujus manantia fletu
Ora puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. 8. Fab. 4.

Talis erat cultu; facies, quam dicere vere
Virgineam in puero, puerilem in virgine poſſes.

Idem lib. 9. Fab. 12.

Cultus erat pueri; facies, quam ſive puellæ
Sive dares puero; fieret formoſus uterque.

Auſon. Epigram. 105.

Dum dubitat natura marem faceretne puellam;
Factus es, ô pulcher, pene puella puer.

AD TIT. SEPTIMIUM, ODE VI.

Apud amœnum Tiburtinæ vel Tarentinæ regionis ſeceſſum tandem cum eo quietam degere ſenectutem exoptat.

SEptimi Gades aditure mecum, &
Cantabrum indoctum juga ferre noſtra, &

INTERPRETATIO.

O Septimi perrecture mecum ad Gades & Cantabros nobis ſervire neſcios, atque

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poëta etiam Lyricus & Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imò & commilito. Hujus meminit lib. 1. Epiſt. 3. 5. 9. fertur & Auguſtus ad Horatium ita de eo ſcripſiſſe: *tui qualem habeam memoriam poteris ex Septimio noſtro cognoſcere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc Interpretes huc uſque ferè omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimiique conſenſione: quaſi paratus eſſet alter alteri comes ire ad ultimas uſque orbis plagas: quemadmodum Catullus Carm. 11. Furium & Aurelium ſibi ſpondet comites, *ſive in extremos penetrerit Indos, &c.* Et Propertius lib. 1. Eleg. 6. Tullo ſeſe offert, ut cum eo *Riphæos etiam montes* ſuperare non vereatur, & *Ægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio ſcripta, *cum Auguſtus eſſet in expeditione Cantabricâ, quinto vix anno peractâ, quo Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non malè quidem ariolatus: meliùs fortè tamen, quando Cæſar expeditionem illam moliebatur, & cùm ad eam Horatius pariter ac Septimius ſeſe accingerent. De *Gadibus* ſuprà, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hiſpaniæ Tarroconenſis populi ad Oceanum Borealem, qui & inde Cantabricus vocatur, hodie *Biſcaia.*

Indoctum juga ferre noſtra.] *Serâ* nempè *domitum catenâ*, ut ait Od. 8. lib. 3. ab Auguſto tandem, ſive ab Agrippâ Auguſti auſpiciis Cantabri devicti ſunt; teſtes Sueton. Octav. cap. 20. & 21. Dio lib. 51. & ſeq. Strabo lib. 3. &c. Flor. lib. 4. cap. 12. *duæ validiſſimæ gentes Cantabri & Aſtures immunes Imperii agitabant. Cantabrorum altior & magis pertinax in rebellando animus, qui non contenti libertatem ſuam defendere; proximis etiam imperitare tentabant, &c.* Cæſi verò fugiunt *in eminentiſſimum Vinnium montem, quo maria prius Oceani, quàm arma Rom. aſcenſura eſſe crediderant.* Et paulò pòſt: *ipſe præſens hos deduxit montibus; hos obſidibus aſtrinxit; hos ſub coronâ jure belli venumdedit, &c.* Sil. Ital. *Cantaber ante omnes hyemiſque æſtuſque fameſque invictus.* Obſervandum porrò, ita ſub jugum mitti ſolitos olim victos hoſtes: haſtæ duæ interjecto ſpatio in terram defigebantur, tertiâ ſuperimpoſitâ, atque hinc & inde alligatâ. Sub hanc igitur inermes & diſcincti tranſire coacti, jugum ſubire, victique eſſe cenſe-

Barbaras Syrtes, ubi Maura ſemper
Æſtuat unda:
Tibur Argæo poſitum colono,
Sit meæ ſedes utinam ſenectæ:
Sit modus laſſo maris, & viarum,
Militiæque.
Unde ſi Parcæ prohibent iniquæ,
Dulce pellitis ovibus Galeſi

INTERPRETATIO.

ad Syrtes feras, ubi mare Mauritaniæ nunquam non fervet: faxint Dii ut Tibur ab Argivo colono conditum, meæ ſit domicilium ſenectutis: ſit requies per laſſo maris, itinerumque, & belli. Hinc verò ſi Parcæ me arceant improbæ; adibo fluvium Galæſum ovibus pelle coopertis

ANNOTATIONES.

bantur. Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 6. ubi Rom. Coſs. & legiones turpiter ad furculas Caudinas ſub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhoſpitas, inacceſſas, ſævas ob æſtus ac motus maris dubios.

Ubi Maura ſemper æſtuat unda.] Ubi mare Mauritaniæ ſeu Africæ crebris æſtuariis fervet, vadoſum paſſim & ſcopuloſum. Vide Plin. lib. 2. cap. 97. & Epod. 9. ſub finem, ibique annot.

5. *Tibur Argæo, &c.*] Detur utinam mihi lætam agere ſenectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo: ibique quietem nanciſci, poſt labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtina ſuâ villâ inprimis ſe delectari jam indicavit lib. 1. Od. 7. & 18. Vide ibi annot.

7. *Laſſo maris & viarum militiæque.*] Ex Suetonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem ſuſcepit Auguſtus devicto jam Antonio: in bellis antecedentibus militaverat Horatius, ut patebit ex Ode ſequenti: ad hoc etiam, ut dixi, ſeſe accingebat: Deos itaque rogat, ut ſibi fortunatam dent quietem & ſenectam poſtquam eas iterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde ſi Parcæ prohibent.*] Quod ſi, fatis ita volentibus non liceret apud Tibur conquieſcere; apud Tarentum ſaltem detur mihi ſecedere, ubi Galæſus leniter fluit, rigatque iſtam regionem Calabriæ, in quâ paſcuntur oves exquiſito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles eximium vellus habentibus, per antonomaſiam: vel potiùs quæ ob lanam præ cæteris exquiſitam adverſus aeris injurias integuntur pellibus, ad conſervationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *tectas*, Varro & noſter *pellitas* nuncupat Tarentinas illas oves, quas & Græcas alii vocant. Vide Columell. lib. 7. cap. 4. *Græcum pecus, quod & Tarentinum plerique nominant, niſi cum domini præſentia eſt, non expedit haberi, &c. ex omnibus eſt molliſſimum &c.* Polybius μάλακας [illegible] ſimiliter appellat. Varro rei ruſt. l. 2. cap. 2. ad finem: *pleraque ſimiliter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut ſunt Tarentinæ & Atticæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici recte poſſit, vel lavari ac parari. Harum præſepia ac ſtabula, ut ſint pura, majorem adhibeant diligentiam, quàm hirtis*; id eſt, cæteris ovibus, quæ & hirtæ, & montanæ, & ſoloces dicebantur, &c. Plin. lib. 8. cap. 47. *Ovium ſumma genera duo, tectum & colonicum: illud mollius, hoc in paſtu delicatius; quippe cum tectum rubis veſcatur:* (colonicum [illegible]lo gramine) *operimenta eis ex Arabia præcipua.*

Galæſi flumen.] Quidam legunt Ga-

Flumen, & regnata petam Laconi
Rura Phalanto.
Ille terrarum mihi præter omnes
Angulus ridet: ubi non Hymetto
Mella decedunt, viridique certat
Bacca Venafro.
Ver ubi longum, tepidaſque præbet

INTERPRETATIO.

Jucundum, agroſque ubi rex fuit Phalantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet; in qua mel cum Hymettio, & oliva cum Venafranis bonitate *contendunt. Illic ver diuturnum;* &

ANNOTATIONES.

læſum: Sic & lib. 4. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen*. Galæſus vel Galeſus, hodie *Galeſo*, Calabriæ fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in Sinum defluit lento curſu; umbris arborum, & paſcuorum copiâ circùm amœnus. Hinc Propert. lib. 2. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbroſi ſubter pineta Galeſi.

Et Virgil. Georgic. 4. v. 126.

Quo piger (al. niger) *humectat flaventia culta Galeſus.*

11. *Regnata petam Laconi rura Phalantho.*] Virgil. Æneid. 3. v. 4.

terra regnata Lycurgo.

Et Æneid. 6. v. 793.

regnata per arva Saturno.

Sic Tull. pro Murænâ: *pugna cum rege commiſſa eſt & ſumma contentione pugnata.* Porrò ſenſus Horatii eſt hic: ſi negetur mihi ſeceſſus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat, Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Spartâ profectis & ſedes quærentibus inſtauravit, ibique regnavit Juſtin. lib. 3. ubi *Parthenia vocati cum ad annos triginta perveniſſent, metu inopia . . . . ducem Phalantum aſſumunt filium Araci. . . . ad ſedes inquirendas proficiſcuntur . . . . tandem in Italiam delati occupatâ arce Tarentinorum, & expugnatis veteribus incolis, ſedes ibi conſtituunt, &c.* Vide & Pauſan. lib. 10. in Phocaïcis.

14. *Angulus.*] Scilicet orat ea Calabriæ in extremâ peninſula quæ eſt ad maris littus.

Ubi non Hymetto mella decedunt.] In Tarentinâ regione mel optimum eſt, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, hancque Atticæ regionis collem excellentiâ ſuâ celebrem toto orbe fecit: ſicut & Hybla Siciliam pariter melle inclytam reddidit.

15. *Decedunt.*] De viâ decedit qui honorem alicui defert & primas fatetur deberi.

Viridique certat bacca Venafro.] Ibi quoque creſcunt olivæ Venafranis adeò non deteriores, ut cum eis de excellentiâ contendant & certent.

Certat.] Virgil. Eclog. 5. v. 8.

Solus tibi certet Amyntas.

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio ſita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin. lib. 15. cap. 2. *principatum in hoc quoque bono* (oleo) *obtinuit Italia toto orbe, maxime agro Venafrano, &c.* Martial. lib. 12. Epigramm. 64. *uncte Corduba latior Venafro.* Et lib. 13. Epigramm. 101.

Hoc tibi Campani ſudavit bacca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virgil. Georg. 2. v. 149. *hic ver aſſiduum*; citatque hunc locum Horatii.

Tepidaſque præbet Jupiter brumas.] Hybernis etiam menſibus nulla ibi eſt aëris inclementia. *Bruma*, ſolſtitium hybernum, quod ſic Ovid. explicat Faſt. 1.

Bruma novi prima eſt, veteriſque noviſſima Solis.

Juppiter brumas: & amicus Aulon
Fertili Baccho minimùm Falernis
Invidet uvis.
Ille te mecum locus, & beatæ
Poſtulant arces: ibi tu calentem
Debitâ ſparges lacrymâ favillam
Vatis amici.

INTERPRETATIO.

hyemes temperatas dat Jupiter: atque Aulon abundanti vino ferax nequaquam deſiderat racemos Falernos. Terra hæc & fortunatæ arces me tecum expetunt; illic tu cineres tepidos familiaris poëtæ juſto luctu proſequeris.

ANNOTATIONES.

18. *Et amicus Aulon fertili Baccho, &c.*] Eſt & proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minimè inferius; proindeque non ei invidet, à quo ſuperari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum creſcere generoſum, teſtis Plin. lib. 14. cap. 6. ubi vina recenſet exquiſita: *verum & longinquiora Italiæ ab Auſonio mari non carent gloriâ, Tarentina, & Servitiana, &c.* Martial. lib. 13. Epigram. 125.

Nobilis & lanis, & felix vitibus Aulon,
Det pretioſa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. 6. Aulonia quaſi Vallonia à vicinâ convalle nominata, inquit: hanc autem urbem ab Aulone monte vel potiùs promontorio puto dici, in Tarentino tractu ſitam. Porrò textûs Horatiani ordo hic eſt: *amicus*, id eſt, vicinus Tarento *Aulon*, *fertili Baccho gaudens*, *minimum Falernis invidet uvis.* Vel: Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. dicitur

Bacchi cura Falernus ager.

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus & amœnus videlicet ſeceſſus te mecum invitat.

Beatæ arces.] Explicant alii editi colles optimis uvis beati: quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitiſſima, ex Polybio lib. 8. Tit. Liv. lib. 25. *Beata* verò *arces*, & felix Tarentum ſatis exprimitur apud L. Florum lib. 1. cap. 18. his verbis: *Tarentus Lacedæmoniorum opus, Calabriæ quondam & Apuliæ, totiuſque Lucaniæ caput, tum magnitudine & muris portuque nobilis, tum mirabilis ſitu: quippe in ipſis Adriatici maris faucibus poſita in omnes terras, Iſtriam, Illyricum, Epirum, Achaiam, Africam, Siciliam vela dimittit. Imminet portui ad proſpectum maris poſitum majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem debitâ, &c.*] Ibi tu mihi juſta & extrema perſolves officia, cùm fatis & vitâ functus fuero: cremato nempè cadavere, calentibus adhuc cineribus lacrymas impendes, infundes, ac velut immiſcebis: mortuum recens amicum luctu proſequeris vatem vates, & decorabis. Ennius verò contrà, & arrogantiùs paulò:

Nemo me lacrymis decoret: neque funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Miſerrimum etenim ac velut infauſtum veteribus putabatur, ſi abſque lacrymis humatio fieret, & funebri iſto honore privaretur. Virgil. Æneid. 11. v. 372.

Nos animæ viles, inhumata, infletaque turba.

Hinc & præficas accerſebant olim, quæ luctum facerent. Imo & exiguam ampullam lacrymis plenam urnæ ferali inſerebant, ſepulcroque inferebant; ut benè Torrentius obſervavit.

24. *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O Sæpè mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cœlo,
Pompei meorum prime ſodalium?

INTERPRETATIO.

O Vare meorum prime commilitonum, mecum frequenter ad extremum diem deducte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriis, atque Italico aëri?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

Athenis verſabatur Horatius, Philoſophiæ dans operam ſub Academo præceptore, cùm ad militiam eſt pertractus à Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipſe de ſe teſtatur Epiſt. 2. lib. 2. v. 43. & ſeq. Subinde & Tribunus legioni Romanæ præfuit: quod declarat lib. 1. Sat. 6. v. 48. interfuitque demùm ei pugnæ, Philippicis in campis, quâ Brutus ab Augusto cæſus tandem ac fuſus eſt. In eâ verò militiâ ſodalem habuit Pompeium Varum, qui poſt cladem Philippicam, non ut Horatius, armis valedixit, ſed Brutianis reliquiis, novoque bello ſe implicuit. Quibus extinctis, ſalvus tamen rediit Varus: quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invitat.

1. *Sæpè mecum tempus in ultimum deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiiſti mecum in eo fatali bello, in quo Caſſius & Brutus Julii Cæſaris interfectores adversùs Auguſtum atque Antonium pro libertate publicâ dimicarunt; ſicuti anteà Cn. Pompeius contra Jul. Cæſarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ reſtituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Auguſtum potens & gratioſus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur qui ſingulis præſunt urbibus, ſuntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximiè: ut Mars Romæ; Athenis Apollo & Minerva; Apollo Delphis & Rhodo; Bœotiis Hercules & Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis, Diana Cretenſibus; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. fortè Horatius hic Penates Deos intelligit, ut gratuletur Varo quòd redux iterùm videat ſuam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Deorum continens Penatium nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat:*

Juno, Veſta, Minerva, Ceresque Diana,
Venus, Mars,
Mercurius, Jovis, Neptunus, Vulcanus Apollo.

Coel. Rhodig. lib. 25. cap. 30.

Italoque cœlo.] Cœlum pro aëre & climate poni, conſtat vel ex hoc Horatii:

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime ſodalium.*] Vel amiciſſime: patet ex fine hujus odes. Vel,

Cum quo morantem ſæpè diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.
Tecum Philippos & celerem fugam
Senſi, relictâ non benè parmulâ:

INTERPRETATIO.

Cum quo non ſemel bibendo *vino interrupi tardantem diem, redimitos habens crines unguento Syrio nitidos. Tecum expertus ſum Philippos, & fugam præcipitem, abjecto indecore clypeo; quando*

ANNOTATIONES.

cum quo militavi primùm: ſic & condiſcipulus in Philoſophiæ ſtudio videtur fuiſſe Varus Horatii, & cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epiſt. 2. lib. 2. cit. v. 47.

Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æſtivum, re ipsâ longiorem; vel morari viſum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad ſtudia literarum Muſarumque otium magis quàm ad ſtrepitus militares nato graves erant ac moleſtæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, tranſegi, atque ita ſollicitudines ac dolorem feſelli utcunque, pertuli, ſuperavi.

Coronatus nitentes malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum ſolitos uti veteres, oſtendimus Od. 38. lib. 1. unguentis etiam perfudiſſe caput, notum ferè, & ex dicendis patebit. Ab Ionibus primùm ad ſeminas Rom. delicatiores tranſlatus iſte mos coronarum in conviviis, atque unguentorum, maximè verò malobathri, quod & foliatum dicebatur: teſtis Galenus. Obſerva porrò corollas iſtas unguentis interdum fuiſſe delibutas. Athenæus item lib. 15. Plin. lib. 21. cap. 3. *Lautiſſimum*, inquit, *dari coronas è nardi folio, aut verſicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum ſive malabathrum, unguentum erat exquiſitum è folio quod gignunt Indicæ paludes, in regione Malabar, & vernaculè *bathrum* vel *betrum* vocant Indi. Nomen hinc factum ſatis apparet. In Syriam apportabant ex Indiâ; illinc autem Romani mercatores deferebant; unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioſcorid. Plin. lib. 13. cap. 1. lib. verò 12. cap. 26. ita ſcribit: *Dat malobathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore, ex quo premitur oleum ad unguenta: fertiliore ejuſdem Ægypto. Laudatius tamen ex Indiâ venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo*, (lenticulæ paluſtris modo aquis innatare. Dalecamp.) *odoratius croco, nigricans, ſcabrumque, quodam ſalis guſtu..... ejus ſuper nardo ſimilis eſſe debet ſub lingua: odor autem in vino ſuffervefacti antecedit alios. In pretio quidem prodigio ſimile eſt, &c.*

9. *Tecum Philippos, &c.*] Adfui tecum in campis illis prope Philippos urbem Macedoniæ, in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis radices: quam Philippus Alexandri Magni pater inſtauravit, ac de ſuo nomine appellavit. Ibi nimirùm commiſſo duplici prælio Auguſtus atque Antonius Caſſii & Bruti exercitus fuderunt, vicerantque eos qui triumphum ante victoriam & pugnam occinerant. Vide infrà.

10. *Relictâ non benè parmulâ.*] In eâ clade fugam ſuam non diſſimulat hîc Horatius, inſuper & clypei projectionem. Quod ad primum attinet, non caret ſemper exuſtatione. Nam fortis eſt non modò reſiſtere, ſed & ſapienter fugere ac cedere. Sic Homerus Æneam laudat velut metuendi fugiendique peritum: & hanc ei laudem juſtè dari

Cum fracta virtus, & minaces
Turpe ſolum tetigere mento.

INTERPRETATIO.

virtus debilitata eſt; & terra mentum fœdè applicuerunt qui minas jactabant.

ANNOTATIONES.

agnoſcit Plato in Lachete. Vide & initium vitæ Pelopidæ apud Plutarch. Alterum verò culpâ nunquam vacare creditum eſt. Unde apud Germanos ſacris interdictum erat ei qui in acie ſcutum amiſiſſet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. apud Spartanos autem capite luebat. Idem lib. 2. cap. 13. Vide Ariſtot. lib. 2. Rhetoric. Modeſtin. Juriſc. lib. 3. de re militari. Hinc teſte Ammiano Marcell. lib. 25. paulò poſt initium. *Epaminondas ille dux inclytus lethaliter apud Mantineam ſaucius reverſus ex acie, ſcutum ſollicitè conquirebat: quod cum vidiſſet propius, lætior vi vulneris interiit; & qui animam intrepidus amittebat, jacturam clypei formidavit.* Quod idem ita refert Juſtinus lib. 6. *Relatus in caſtra ſemianimis Epaminondas, ut vocem ſpiritumque collegit, id unum à circumſtantibus requiſivit, num cadenti ſibi ſcutum ademiſſet hoſtis: quod ut ſervatum audivit, allatumque velut laborum gloriæque ſocium oſculatus eſt.* Apud Plutarch. Apophthegm. Lacon. Demaratus interrogatus, quid dedecoris & probri ſit clypeum abjicientibus; non ita verò galeam aut gladium: reſpondit, quia hæc ſui ipſorum causâ ſumunt, clypeum autem communis aciei gratiâ.

11. *Cum fracta virtus.*] Cùm Bruti pars & virtus victa eſt fatis adverſantibus, & Auguſto Imperium orbis deſtinantibus. Tum enim in ſummâ rerum deſperatione ille apud ſuos conqueſtus fertur: *fruſtrà coluiſſe ſe virtutem, quæ inane eſſet nomen, & fortunæ ſerviret.* Plutarch. in Bruto. Dio lib. 47. Appian. lib. 4. Tit. Liv. Epitome lib. 124. *C. Cæſar & Antonius apud Philippos vario eventu contra Brutum & Caſſium pugnaverunt; ita ut utriuſque partis cornua dextra vincerent. . . . . . ſed inæqualem fortunam partium mors Caſſii fecit, qui cum in eo cornu fuiſſet quod pulſum erat, totum exercitum fuſum ratus, mortem ſibi conſcivit. Altero deinde prælio victus M. Brutus & ipſe vitam finivit, annorum circiter quadraginta; exorato Stratone fugæ comite, ut ſibi gladium adigeret.* Xiphilinus in Auguſto ſic rem deſcribit: *Si Brutus cum Antonio decertaſſet, & Caſſius cum Auguſto Cæſare; ipſi pares inter ſe fuiſſent: ſed dum Brutus Cæſarem imbecillum vicit: Antonius autem Caſſio, qui par ei bellicis in rebus non erat, ſuperior fuit; victores quodammodo victi diſceſſerunt, &c.*

Minaces.] Milites Bruti ſcilicet ac eorum Duces arrogantiùs jactabant minas in Cæſarianos, quos priori certamine ſuperaverant, tam apertâ quidem victoria, ut *caſtra Cæſaris & Antonii, quæque in caſtris erant, omnia capta ſint: ac Cæſar ipſe mirabiliter ſalvus evaſerit.* Ex Xiphil. loco mox. cit. Item ex Appiano lib. 4. civil. bell. Rom. Brutus ipſe hoſtes retroceſſiſſe accipiens, ſic illudit: *hi ut deſeſſos nos provocantes minimè experiri auſi ſunt.* Cùm autem Cæſarianos intelligeret inediâ & famè propè enectos, ac morando citra ſuorum periculum, conficere vellet, *conquerebantur milites; mulierum more, intra vallum ſe contineri: excandeſcebant etiam eorum Duces . . . . hoſteſque ab exercitu prompto & parato faciliimè vinci poſſe exiſtimabant. . . . . tandem exercitus per cohortes, ac deinde per concurſus, apertiùs conqueritur: quid tandem Imperator noſter meditatur? in quo nuper victoriam adepti deliquimus? . . . . . Inſtantibus denique pertinaciter Ducibus ac primoribus Brutus indignatus, eorum temeritati, proprioque diſcrimini aſſenſus eſt.* Xiphil. ibid.

12. *Turpe ſolum tetigere mento.*] Id eſt, victi procubuere, non ſine gravi tur-

Sed

Sed me per hoſtes Mercurius celer
Denſo paventem ſuſtulit aëre:
Te rurſus in bellum reſorbens
Unda fretis tulit æſtuoſis.
Ergo obligatam redde Jovi dapem;

INTERPRETATIO.

At velox Mercurius tremebundum me per hoſtes aëre ſpiſſo rapuit: te mare fremens & æſtuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit. Debitum igitur epulum Jovi perſolve:

ANNOTATIONES.

pitudinis notâ, ob priorem arrogantiam, ac minas: atenim meminiſſe oportebat, quod ſcribit Cic. ad Attic. lib. 7. Ep. 3. *Armorum exitus incertos eſſe ſemper*; atque *ancipitem fortunam belli.* pro M. Marcello. Alii explicant *turpe ſolum*, terram cruore fœdatam, quam qui vulneribus confecti cadunt, dentibus ſolent apprehendere; aut ſaltem labra mordicùs premere; ſeu dolore & irâ adacti, ſeu ne quam emittant vocem querelarum, ſuâ virtute & exiſtimatione indignam.

Tetigere mento] Pronâ in terram facie, in pulvere volutati. Virgil. Æneid. 11. v. 418.

Procubuit moriens, & humum ſemel ore momordit.

Et v. 669. ibid.

Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensque ſuo ſe in vulnere verſat.

13. *Sed me per hoſtes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum vero fuſo exercitu noſtro, furtim me proripui, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur & furti Deus. Od. 10. lib. 1. in cujus etiam tutelâ ſunt Docti, qui idcircò *Mercuriales* vocantur, Ode 17. libri hujus. Ingenioſæ porrò ſuæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, ſubtractum ſe diſcrimini, protectumque à Mercurio, dicens; id nempè fingens ſibi accidiſſe, quod Priamo ſcribit Homerus. Vide Annot. lib. 1. Od. 10. v. 14. quodque *Paridi*; Od. 15. lib. 1. Item Hectori, quem Apollo pari modo ſervat, ἠέρι πολλῇ. Iliad. υ. Sic & Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit, Æneid. 5. v. 809.

Pelidæ tunc ego forti
Congreſſum Ænean nec Dis nec viribus æquis
Nube cavâ eripui.

14. *Denſo aëre.*] Nube, quæ denſatus eſt aër. Homer. Iliad. γ. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὴν δ' ἐξήρπαξ' Ἀφροδίτη, ἐκάλυψε δ' ἄρ' ἠέρι πολλῇ.

Te rurſus in bellum reſorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius ſublimem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula conjecit, ac recrudeſcenti bello implicuit, ſemper intrepidum, ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Reſorbens unda fretis tulit æſtuoſis.] Sicut in fretis æſtuoſis unda recedens iterumque accedens ea reſorbet quæ evomuerat, ac in littore reliquerat: ſic bellum cæſis Caſſio Brutoque quaſi profligatum ejecerat te, Vare, non ſecùs ac me, liberumque veluti fecerat: verùm exardeſcens porrò tumultus civilis in arma te rurſus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sexti Pompeii in Siculo freto commiſſum: adeoque ad illum cum aliis Varum confugiſſe, poſt cladem Brutianam: unde tandem ſalvus ille Romam redierit, & Auguſto reconciliatus ſit. Æſtus illos marinos egregiè deſcribit Virgil. Æneid. 11. v. 624.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate iſtâ tuâ poſt tot labores & pericula, ô Vare, grates Diis perſolve, fac ſacrum Jovi Servatori, Dapali; de quo M. Cato de re ruſt.

Longaque feſſum militiâ latus
   Depone ſub lauru meâ: nec
      Parce cadis tibi deſtinatis.
Oblivioſo lævia Maſſico
Ciboria exple: funde capacibus

INTERPRETATIO.

& corpus diuturno fatigatum bello reclina ſub meâ lauro: neque doliis abſtine tibi ſervatis. Polita vaſa reple Maſſico oblivionem malorum *afferente: & unguenta de amplis vaſis effunde,*

ANNOTATIONES.

cap. 132. *obligatam dapem*, ſacrificium inter diſcrimina promiſſum ac votum à Pompeio Varo, interpretari licet, ex Priſciano lib. 7.

18. *Longaque feſſum militiâ.*] Multò longiori quàm mea, inquit Horatius: nempè ſub Caſſio & Bruto, deinde ſub Sexto Pompeio, in Siciliâ: ut dictum eſt. Ergo tot ærumnis vires exhauſtas recrea, epulare mecum, quieſce apud me; *ſub lauru meâ* tutus: patrocinio meo confiſus, adeoque omni depoſitâ ſollicitudine. Spondet nempè Varo Horatius fortè nondum perfectè ab Auguſto veniam conſecuto, favorem Mœcenatis, per quem ipſe cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat: Cum enim proſcriptione bonorum, cum aliis partes adverſas ſecutis, mulctatus eſſet; inops rerum coactus eſt faciendo verſus victum quæritare. Quod ita narrat Ep. 2. lib. 2. v. 49.

Unde ſimul primum me dimiſere Philippi,
Deciſis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi, paupertas impulit audax
Ut verſus facerem.

Itaque Mœcenatis primùm animum demeruit, perque hunc Auguſti placare iram aggreſſus eſt: & quod ſcribit ad Piſones v. 414. quanquam alio ibi propoſito,

gratia regum
Pieriis tentata modis: ludusque repertus,
Et longorum operum finis.

Quod autem Mœcenas potens eſſet & idonea laurus ad averruncandum Auguſti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Auguſto ſcribit; *Mæcenati tantam à Cæſare datam poteſtatem in rebus omnibus, ut literas quaſcumque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipſe prius legere poſſet, & ex iis quæ vellet immutare.* Et poſteà: *Cæſari Mæcenatem profuiſſe tum cæteris in rebus, tum vero quoties vehementius iraſcebatur, quod ejus iram leniebat: & quod in multos alioqui mortis dicturus ſententiam, à Mæcenate correptus, nemine capitis condemnato ſtatim ſurrexerit, &c.*

21. *Oblivioſo lævia Maſſico ciboria exple.*] Largè pota vinum è Campaniâ melioris notæ, quod oblviviſci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem detergeat & diſcutiat. De *Maſſico* Od. 1. lib. 1. *exple*, vel imple, vel exhauri & ſicca ſcyphos & calices. Utrumque enim ſignificat ea vox, apud Ennium, Terent. Donat. Nonium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vaſa ſeu pocula ſatis capacia. Ex Athen. l. 3. & l. 11. c. 7. quem in locum Caſaubonus ita ſcribit: *Græcis peregrinum poculum opinor & nomen, etſi poteſt videri derivatum, unde & κιβωτός. Sed conſtat in Ægypto primum cœpta fieri ciboria ex Ægyptiâ faba ciboriis, deinde ex aliâ materiâ, figurâ eâdem. Heſychius disertè, Κιβώριον Αἰγύπτιον ὄνομα ἐπὶ ποτηρίου. Eccleſia uſurpavit ſuum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κιβώρια & κιβωτία, id eſt, arculas in hujus fabæ capite vo-

Unguenta de conchis. Quis udo
Deproperare apio coronas,
Curatve myrto? Quem Venus arbitrum

INTERPRETATIO.

Quis verò texet diligenter corollas ex apio humido vel myrto? Eumque potandi

ANNOTATIONES.

cabant eos loculos, quibus ſemen continetur: inquit. Fabæ iſtius deſcriptionem hic atterere non pigebit. *In Ægypti lacubus & ſtagnantibus aquis faba naſcitur, ſcapo ampliſſimo, longitudine ad cubitos quatuor ſurrecto, digiti craſſitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totus rimis intrinſecus pertuſus atque diſtinctus eſt, ut in lilio. Huic inſidet caput rotundo veſparum favo ſimile. Faba in ſingulis velut umbonum loculis aliquantulum prominens, ad ſummum numero triginta. Flos duplo major quàm papaveris, roſa colore. Extat caput ſuper aquam. Singulis faborum plantis adnaſcuntur folia magnitudine pilei Theſſalici, quorum caulis idem qui fabarum, &c.* Ex Theophraſto apud Athen. init. lib. 3.

Funde capacibus unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati deſit, adhibe & unguenta copioſè quidem. Vide ſuprà Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ poſteà mox.

23. *Conchis.*] Vel accipe pro quolibet vaſe & alabaſtro: vel ſimpliciter intellige repoſita pridem in *conchis unguenta:* quæ ſunt odorum permiſtio cum oleo vel balſamo, ad delicias, vel ad ſanitatem etiam corporis. Vide Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 26. Cur autem in compotationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum lib. 15. cap. 13. nempe quod *vini vim imbecilliorem fore crederent, ſi eo pacto veluti diluerentur, &c.* De unguentorum luxu & mollitie, Plin. lib. 13. cap. 3. & Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi ſcribit: *unguentariis aditum Spartæ præcluſum à Lycurgo, unguentaque velut corruptelam & perniciem omnino proſcripta atque amandata.* Cœl. Rhodig. cap. 24. lib. 27. Ex Xenophonte & Socrate, refert; cum bellariis corolliſque in ſecundas menſas veniſſe unguenta profligatis congruæ moribus atque impudicis.

23. *Quis udo deproperare apio, &c.*] Ad famulum hæc. Quis protinùs texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? *Udo*, vel recenti, vel potiùs quod humidis in locis creſcit affatim & colligitur. De *myrto* lib. 1. Od. 38.

24. *Apio*] Plin. lib. 20. cap. 11. *Apio gratia vulgo ineſt. Namque rami largis portionibus per jura natant, & in condimentis peculiarem gratiam habent. Honos ipſi in Achaiâ coronare victores ſacri certaminis Nemeæ.* Hæc poſteriora addit idem Plin. lib. 19. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Athenæus lib. 15. cap. 10. inter flores coronarios apium ita recenſet ex Pherecrate: *Age tu qui malvam intueris, hyacinthum ſpiras, melilotum loqueris, roſas ſubtractis labiis rides, amaracum oſculatis, dimoto corpore apium oles, coſmoſandalum incedis, vinum affunde, & acclama tertium Pæana, ut eſt lege ſancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, quocirca veteres eo ſe coronarent in conviviis. At repugnant Botanici Doctores: id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum dicet bibendi.*] Quis erit & fiet convivii Rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. Od. 4. lib. 1. *nec regna vini ſortiere talis.* Vide & quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum ſenſum Horatii duobus iſtis locis obſerva 1. in compotationibus veterum creari ſolitum regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio obſervanda præſcriberentur: eum porrò Græcis appellatum συμποσίαρχον, βασιλέα, στρατηγόν; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum. Horat. Vulgo convi-

Dicet bibendi? Non ego ſaniùs
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

INTERPRETATIO.

magiſtrum creabit.Venus? Ego certè non moderatius agam quàm Edoni. Nam & *mihi ſuave eſt inſanire amico recuperato.*

ANNOTATIONES.

vii Magiſtrum, Regem Ducem, Sympoſiarchum. Strategúm etiam dixit Plautus, & Dictatricem. 2. Conſuetum id ſorte fieri, & quidem talorum vel teſſerarum ſummo jactu, qui *Venus* dicebatur: eratque cum tali quatuor diversâ facie cadebant: in teſſeris autem quando ter ſenarius contingebat. De his ludis plura ad Perſii Sat. 5. annotavimus. Vetus Interpres hic ita ſcribit: *ἀρχιποσίαν ſignificat, id eſt, teſſerarum jactu datum in bibendo primatum. Veneris autem jactus latiſſimus dicitur, qui numerum habet ter ſenarium.* Ubi cave ita legas, ne verò malè, *tricenarium*, cum inſanientibus Librariis quibuſdam Acronis, Porphyrionis & aliorum. Quod optimè ſenſit pridem & correxit Hadrianus Junius, Animadverſ. Heſychius τρὶς ἓξ νικητήριος βόλος. Quo pertinet etiam proverb. ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι, cujus & meminit Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. id eſt, felix vel infelix jactus, ſenio, vel canis; ſeu; tres ſenarii, vel tres unitates. Nam κύβος idem ſonat interdum quod μονάς, ſive κύων, & χῖος: quod fefellit nonnullos malè feriatos Interpretes. De talis autem Lucian. in amorib. μηδένος ἀστραγάλου πεσόντος ἴσῳ σχήματι καλεῖται Ἀφροδίτη.

Venus.] Is jactus dicebatur & Baſilicus. Plaut. Curcul. Act. 2. Scen. 3. Vide Euſtath. ad Iliad. Ψ & Odyſſ. α. Cic. de Divinat. 1. & 2. Martial. lib. 14. Epigramm. 12. Propert. lib. 4. Eleg. 9. Iſidor. Origin. lib. 18. cap. 65. & 66. &c.

26. *Dicet*] Deſignabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solemne verbum Juris.

Arbitrum bibendi.] Is convivii moderator ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges: quales expreſſas legere eſt apud Lipſium, Antiq. Lect. lib. 3. capite unico. Unde & multa ad rem præſentem ſpectantia hauſimus: ergo & hæc accipe. Quindecim illic ſtatuta præſcribuntur; quorum præcipua ſunt iſta:

Vinum purum putum puer infundito.
A ſummo ad imum more majorum bibunto.
Decem cyathi ſummus potio ſunto.
Muſis nonum, decumum Apollini libanto;
Dominam ſi quis habeſſit, indicium facito.
Rixa, clamor, contentio ad Thracas ablegantor: eorum vicem carmen, aliudve quid Muſæum proferunto, &c.

Non ego ſanius bacchabor Edonis, &c.] Adeò me afficit ac velut extra me rapit ingens lætitia ob receptum præter ſpem Pompeium Varum mihi dilectiſſimum, ut mihi temperare nequaquam poſſim; nullumque gaudio modum adhibere queam. Itaque deſideratiſſimâ illius præſentiâ fruens totum me hilaritati tradam. Hinc & bibam largiùs, & ſaltabo, & diſcurram inſtar bacchantium: & quamvis *furere* & inſanire videar, hoc etiam *dulce* mihi futurum eſt.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio lib. 4. cap. 11. Mons Thraciæ, à quo Thraces Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius, Bacchantes quoque Edonides & Edonæ cognominantur. Propert.

Nec minus aſſiduis Edonis feſſa choreis
Concidit.

Porrò tum Edoni, cùm Thraces univerſi bibacitate ac petulantia famoſi noſcuntur. De quibus & ſuprà ad Od. 27. lib. 1.

Natis in uſum lætitiæ ſcyphis
Pugnare Thracum eſt.

AD BARINEN,

ODE VIII.

Juranti licet ei non eſſe cur credatur, ſiquidem amantium perjuria à Diis non plectuntur.

ULla ſi Juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuiſſet unquam:
Dente ſi nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;

INTERPRETATIO.

O *Barine, ſi qua tibi punitio aliquando contigiſſet, ob fidem violatam: ſi deformior eſſes effecta atro dente, vel ungue uno; Crederem.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Ulla ſi juris.*] *Si* non impunè toties fregiſſes fidem, ſi vel ſemel pœnam inde aliquantulam pertuliſſes, atque ultores perjuriorum Dii tantulò deformiorem effeciſſent, dente vel ungue uno denigratam; (quo quidem gravius nihil accidere tibi poſſe exiſtimo) tibi juranti, Barine, crederem; ratus nimirùm formidaturam te deinceps ulteriùs mulctari, ſi iterùm pejeraris. Alii interpretantur, *crederem* vindices adeſſe Deos fidem violantibus. Ea nempè apud antiquos inoleverat opinio mentientes quâdam parte corporis illicò pœnam ferre, ſeu puſtulam naſo aut linguâ, ſeu notam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive, nigram ac deformem: &c. Hinc Theocrit. Idyll. 9.

μηκέτ' ἐπὶ γλώσσας ἄκρας ὀλοφυγδόνα φύσῃς,

nec amplius in linguâ extremâ puſtulam produxeris.

Et Idyll. 12.

ἐγὼ δέ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,
ψεύδεα ῥινὸς ὕπερθεν ἀραιᾶς οὐκ ἀναφύσω.

Ego verò te pulcrum prædicans, mendacia ſuper ſummum naſum non produxero, id eſt, nihil falſi edam.

Hinc Ovid. Amor. 3. Eleg. 3. de amicâ quæ pejeraverat, velut admirans ait:

Eſſe Deos, credamus? Fidem jurata feſellit:
Et facies illi quæ fuit antè, manet.
Quam longos habuit nondum perjura capillos,
Tam longos poſtquam numina læſit, habet.
Candida candorem roſeo ſuffuſa rubore
Ante fuit: niveo lucet in ore rubor.
Pes erat exiguus: pedis eſt aptiſſima forma.
Longa decenſque fuit: longa decenſque manet.
Argutos habuit: radiant ut ſidus ocelli,
Per quos mentita eſt perfida ſæpè mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ ſpectabilis adoleſcentula; Romana, ut habent codices quidam, quanquam nomen iſtud Romani, Latini, Græcive nihil habet. Non abſurdè igitur *Earine* legendum ſuſpicantur viri certè eruditi, ab ἔαρ, quod ver ſonat.

3. *Dente ſi nigro, &c.*] Dentes albos ad pulcritudinem pertinere, nemo neſcit.
Vel uno turpior ungui.] Vel parte mi-

Crederem. Sed tu ſimul obligaſti
Perfidum votis caput, eniteſcis
Pulcrior multò, juvenumque prodis
Publica cura.
Expedit matris cineres opertos
Fallere, & toto taciturna noctis
Signa cum cœlo, gelidaque Divos
Morte carentes.
Ridet hoc, inquam, Venus ipſa; rident

INTERPRETATIO.

Verum ſtatim ac promiſſis fallacibus caput obſtrinxiſti, longè formoſior ſplendes, ſiſque adoleſcentium communis ſollicitudo. Ergo *juvat fraudare ſepultos cineres genitricis, aſtraque noctu ſilentia, olympumque univerſum, atque numina frigida mortis expertia. Id, inquam, ipſa ridet Venus: rident faci-*

ANNOTATIONES.

nimâ corporis mutilâ vel deformatâ.

5. *Sed tu ſimul obligaſti, &c.*] At ubi malum omne ipſa tibi, ſi fallas, imprecata es: fallis tamen, mali nihil metuens, mali nihil portans: imò verò pulcrior evadis, pluresque nanciſceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.*] Virgil. Æneid. 9. v. 300.

Per caput hoc juro, per quod pater ante ſolebat.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo ſi è perjuriis enaſcuntur emolumenta; nedum incommoda vel pœnæ ſubeantur, certè expedit religionem omnem flocci facere: adeoque promiſſa matri jam ſepultæ non valde refert implere, imò juvat non perſolvere, & *fallere.* Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil Æneid. 4. v. 427.

Nec patris Anchiſæ cineres manesve revelli.

10 *Et toto taciturna noctis ſigna cum cœlo, &c.*] Expedit, inquam, fallere, mentiri, perfidè teſtari ac jurare ſidera, Deos immortales, totumque cœlum. Virgil. Æneid. 6. v. 458.

Per ſidera juro,
Per Superos, &c.

Taciturna noctis ſigna.] Hypallage: ſidera nocte tacenti lucentia. Cæſar. lib. 7. de bello Gall. *Id ſilentio noctis conati:* & poſteà: *ſilentio noctis Cæſar è caſtris egreſſus.* Virgil. Æneid. 4. v. 524.

cum medio volvuntur ſidera lapſu:
Cum tacet omnis ager, ...
. . . .
. . . . ſub nocte ſilenti
Lenibant curas, &c.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus perjuriis ejuſmodi inter amantes frequentibus. Quare verò? quoniam pejerantes in rebus amatoriis, ſimiles pueris minimum mentis habent. *ὡς κεκα-τῶς παίδων, τῶν ἡδονῶν τῶν τὸ ὀλίγιστον κεκτημένων. Voluptates,* id eſt, qui eas cæco impetu ſectantur, *velut pueri minimum rationis poſſidens,* adeoque vix intelligunt quid agant: quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ovid. cit.

Scilicet æterni falſum jurare puellis,
Dii quoque concedunt.

Et alibi:

Jupiter ex alto perjuria ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.

Tibull.

Nec jurare time: Veneris perjuria venti
Irrita per terras & freta ſumma ferunt.

Hinc & proverb. *Aphrodiſium juramentum,* pro vano & futili.

Simplices Nymphæ, ferus & Cupido,
Semper ardentes acuens ſagittas
Cote cruentâ.
Adde quod pubes tibi creſcit omnis,
Servitus creſcit nova: nec priores
Impiæ tectum dominæ relinquunt
Sæpe minati.
Te ſuis matres metuunt juvencis,
Te ſenes parci, miſeræque nuper
Virgines nuptæ, tua ne retardet
Aura maritos.

INTERPRETATIO.

Ie Nymphæ, imò *& ferus Cupido ignitas aſſiduè ſagittas exacuens cote ſanguinolentâ. Præterea juventus tibi cuncta adoleſcit*, totque *captivi parantur novi*: veteres *autem irreligioſæ dominæ domum*, *frequenter minati* licet, *haud deſerunt. Te matres ſuis adoleſcentibus, te ſenes avari timent; puellæ quoque recens matrimonio junctæ metuunt, ne viros ſuos remoretur fulgor tuus.*

ANNOTATIONES.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoſcendum *faciles*, ex Virgil. Eclog. 3. v. 9.

Et quo, ſed faciles Nymphæ riſere, ſacello.

Nymphæ.] Aſſeclæ comiteſque Veneris, jocus, riſus, gratiæ, &c.

Ferus & Cupido.] Nec non ipſe, qui videtur *ferus*, Cupido ridet perjuria iſtiuſmodi, quamvis ad vindictam parata ſemper gerat arma, arcum, *ſagittaſque*, eaſque *ardentes* & *acutas cote cruentâ.* Nimirùm quas pugnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi creſcit omnis, &c.*] Impuberes creſcere & adoleſcere videntur ad tibi ſerviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores* tamen amatores *relinquunt* te, licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideliorem amicam quæſituros, non ſemel ante *minati* fuerint. Verùm *fixus hic eſt apud te animus* eorum *clavo Cupidinis*, ut eſt apud Plaut. Aſin. Scen. 3. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cum bene juravi, pes tamen ipſe redit.

Propert. lib. 2. Eleg. 3.

Primo juvenes trepidant in amore feroces
Dehinc domiti poſt hæc, æqua & iniqua ferunt.

Vide Perſ. Sat. 5. v. 161. & ſeq.

21. *Te ſuis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adoleſcentes, meretriciiſque amoribus innexi poſſeant, dato pudore *ſiccus dedecus obſtent cognatis*. Perſ. mox cit. *Te ſenes parci*, timent pariter; ne juvenes illi *rem patriam rumore ſiniſtro limen ad obſcœnum frangant*, ibid. id eſt, patrimonium dilapident in impurâ conſuetudine. Meretricem eſſe quaſi voraginem nihil non abſorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis ſuis parentes metuunt te velut ſcopulum, ad quem rerum imperiti illidantur, faciantque naufragium honoris ac fortunarum.

22. *Miſeraque nuper virgines nuptæ, &c.*] Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos ſuos à ſe abalienet abducatque ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venuſtas arte conquiſita; ſicque *miſeræ* ipſæ fiant, parum dilectæ, ſpretæ, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

AD VALGIUM,

ODE IX.

Ut deſinat tandem lugere Myſten puerum.

NOn ſemper imbres nubibus hiſpidos
Manant in agros; aut mare Caſpium
Vexant inæquales procellæ.

INTERPRETATIO.

AMice Valgi, haud perpetuo fluunt è nubilis pluvia in campos aſperos: nec varia tempeſtates agitant ſemper mare Caſpium: nec per menſes ſin-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

Inſcripta eſt Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipſius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenſet Sat. 10. lib. 1. ſub finem;

Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.

Tibullus quoque eum ita commendat lib. 4. Eleg. 1.

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

Conſularem virum produnt aliqui, quod non ita certum eſt: Romæ verò fuiſſe hujus nominis illuſtres conſtat vel ex Comment. lib. 6. de bello civili, ſeu lib. 6. de bello Hiſpanienſi, ubi ſic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in caſtris Pompeii fuiſſet, &c.* T. Valgii carmina quædam affert Servius in Æneid.

Sed nos ante caſam tepidi mulgaria lactis
Et ſinum vini ceſſamus fundere Baccho.

Iſidorus, ex annotatione Lilii, hæc etiam citat:

Hic mea me longo ſuccedens prora remulco
Lætantem gratis ſiſtit in hoſpitiis.

1. *Non ſemper imbres.*] Vide Ovid. de Ponto lib. 4. Eleg. 4. *hiſpidos agros* vel ſpicis ac frugibus maturis hiſpidos & hirſutos; vel potiùs, hyemis aſperitate horridos ac deformes. Ovid. Metam. 2. init.

Et glacialis hyems canos hirſuta capillos.

2. *Mare Caſpium.*] Hoc & Hircanum dicitur ab Hyrcaniâ regione proximâ, quam alluit, ut & Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *mer de Sala*, vel *mer de Baccu*, &c. Hoc *ſævum, & procellis undique expoſitum* Mela refert: & proinde nominari potiſſimùm hic dixeris: At potiùs adverte conglobatam figuram ſpeciei pro genere, *mare Caſpium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni*, pro quolibet mari, Boreali terrâ, vento, ſylvâ, arbore, monte: quo non mediocris carmini venuſtas & elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.*] Inæquale reddentes æquor, ſeu mare anteà pacatum turbantes, fluctuſque varios modò tollentes, modò deprimentes.

Uſque: nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, ſtat glacies iners
Menſes per omnes: aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu ſemper urges flebilibus modis
Myſten ademptum: nec tibi Veſpero
Surgente decedunt amores,
Nec rapidum fugiente Solem.

INTERPRETATIO.

gulos pigrum gelu manet in Armenia regionibus: nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis; *& frondibus ſpoliantur Fraxini. Tu* verò *modulis triſtibus ereptum* tibi *Myſten continuò proſequeris: neque tui deſinunt amores exorto Veſpere, neque cadente* illo *Sole rapido* exurgenti.

ANNOTATIONES.

4. *Armeniis in oris.*] Hæc Aſiæ regio duplex eſt, utraque Turcis modò paret; major quæ hodie *Curdiſtan* & *Turcomania*; & minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter Montes Taurum & Caucaſum *ſita eſt.*

5. *Glacies iners.*] Aqua nimirùm congelata curſum non habet: vel quod pigros & inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.*] Altæ quercus in Gargano Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie ſervat, & dicitur etiam mons ſancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus lib. 5.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

9. *Tu ſemper urges, &c.*] Haud hyems perpetuò ſævit, non imbres ſemper decidunt, non continuæ ſunt in mari procellæ, &c. Tu verò non deſinis lacrimari, ac lugere tuum *Myſten* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis verſibus luctui accommodatis. Vide Epiſt. ad Piſones v. 75. Tull. Tuſc. 1. n. 106. *Hæc cum preſſis & flebilibus modis, qui totis theatris mæſtitiam inferant, concinuntur, &c.*

10. *Myſten.*] Alicujus numinis initiatum ſacris, è nomine conjiciunt & augurantur aliqui. At puerumne dilectum Valgio, an ejus filium, quis aſſerat? Filium ſanè fuiſſe indicare videntur exempla mox allata, quæ ſingula ſunt parentum filios lugentium.

Nec tibi Veſpero ſurgente, &c.] Nec ceſſas deſideria & lamenta iterare, ſive cùm ſtella Veneris exoritur, ſerò nempè, & Veſper appellatur; ſive cùm occidit, & ſurgentem Solem fugit, manè ſcilicet; & tunc Lucifer dicitur. Cic. 2. de Nat. Deorum, n. 53. *Infima eſt quinque errantium, terræque proxima ſtella Veneris, quæ Φωσφόρος Græcè, Latinè Lucifer dicitur, cum antegreditur Solem, cum ſubſequitur autem Ἕσπερος, Heſperus.* Plin. lib. 2, cap. 8. *Infra Solem ambit ingens ſidus, appellatum Veneris, alterno meatu vagum, ipſiſque cognominibus æmulum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe & ante matutinum exoriens, Luciferi nomen accipit, ut Sol alter, diem maturans: e contrà ab occaſu refulgens, nuncupatur Veſper, ut prorogans lucem &c.* Ovid. Metamorph. 2. cap. 1.

Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, & plena roſarum
Atria: diffugiunt ſtellæ quarum agmina cogit
Lucifer, & cæli ſtatione noviſſimus exit.

11. *Decedunt amores.*] Virgil. Georgic. 4. v. 466.

Te veniente die, te decedente canebat.

At non ter ævo functus amabilem
Ploravit omnes Antilochum ſenex
Annos: nec impubem parentes
Troïlon, aut Phrygiæ ſorores
Flevere ſemper. Deſine mollium
Tandem querelarum: & potiùs nova
Cantemus Auguſti trophæa
Cæſaris, & rigidum Niphaten,

INTERPRETATIO.

Atqui Neſtor *vetulus triplici ætate exactâ, haud cunctis annis deflevit Antilochum dilectum: neque Troilum impuberem indeſinenter luxerunt parentes vel ſorores Troianæ. Aliquando ceſſa in teneris querimoniis: magis autem celebremus recentes Auguſti victorias;* dicamus *algentem Niphatem, fluviumque*

ANNOTATIONES.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, ô Valgi, conſidera Neſtorem ſenio & annis gravem, amiſſo perquàm amabili Antilocho filio ſuo, modum tamen aliquem poſuiſſe fletibus & lacrymis: pariter & Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam ætatem hominum vivebat*, inquit Tull. de Neſtore, in Catone majore, n. 31. Porrò trecentis licet annis illum vixiſſe Poëtæ narrent, treſque ætates totidem ſæculis definiant: melius tamen hominis ætas triginta duntaxat annos complecti, & Neſtor annos vixiſſe nonaginta dicatur: ut optimè probat Lambinus è Plutarcho in Catone ſeniore: ubi is Servilium Galbam accuſaſſe nonaginta annos natus refertur, ſuæque patriæ, non ſecus ac Neſtor, dum tertiam ætatem viveret, utilem operam navaſſe. Vide Ovid. 12. Metamorph. cap. 3. Juvenal. Sat. 10. v. 246. & ſeq. Plin. lib. 7. cap. 48. Cœl. Rhodig. lib. 19. cap. 21. Apud Athen. lib. 10. cap. 9. Neſtor ter ſenex ὁ τριγέρων dicitur.

Amabilem.] Seu valdè dilectum patri natu minimum; ſeu quod ſaucio parenti & in acie periclitanti adverſus Memnonem impigram opem tulit, ac demùm pro patre tuendo occubuit. Ut eſt apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Ploravit Antilochum* ab Hectore occiſum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem *Troilum* ab Achille interemptum ſine modo *flevere parentes*, Priamus & Hecuba; *aut Phrygiæ ſorores*, Polyxena, Caſſandra, Lycaſte, Creuſa, Iliona, &c. Virgil. Æneid. 1. v. 448.

Parte aliâ fugiens amiſſis Troilus armis
Infelix puer, atque impar congreſſus Achilli.

17. *Deſine mollium tandem querelarum.*] Phraſis Græca. Homer.

Ἀλλ' ἄγε λῆγ' ἔριδος.

18. *Et potius nova cantemus Auguſti trophæa.*] Quaſi aliud agens, nobili quadam arte Cæſaris Auguſti laudationem molitur Horatius. Hoc certè jucundius; quàm ſi ſtatim celebrandas ejus victorias aſſumeret & exequeretur.

19. *Trophæa*] Victoriæ monimenta à τρέπειν, *vertere in fugam.* Eo nempe in loco pridem quo fugere hoſtes cœperant ac vinci, detracta illis arma & ſpolia ramis arborum victores ſuſpendebant. Poſteà verò in montibus & locis eminentioribus trophæa conſtituta ſunt, ad poſteritatis documentum. Salluſt. victis Hiſpanis trophæa in jugis Pyrenæi montis à Pompeio erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphatem.*] Vel fluvium, vel montem potiùs nivibus rigentem. Pars Tauri montis, inter Armeniam majorem & Meſopotamiam, Niphates appellatur; unde & manat fluvius ejuſdem nominis, Armenos rigans, Me-

Medumque flumen gentibus additum
Victis, minores volvere vortices:
Intraque præſcriptum Gelonos
Exiguis equitare campis.

INTERPRETATIO.

Medum ſubactis nationibus adjunctum, fluctus minores agere: atque Scythas anguſtis jam agris, nec ultra definitos limites excurrere.

ANNOTATIONES.

dos, & Meſopotamios; dein in Tigrim illabitur. Lucan. lib. 3.

Armeniuſque tenens volventem ſaxa Niphaten.

21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius, à quo Media nomen accepiſſe creditur, in Araxem influit. Strab. lib. 15. Alii interpretantur Tigrin, Araxen, Euphratem. Virgil. Georgic. 4. in fine.

Cæſar dum magnus ad altum
Fulminat Euphratem bello, victorque volentes
Per populos dat jura.

Gentibus additum victis.] Armeniis, Parthis. Ovid. Triſt. 2.

Nunc petit Armenius pacem: nunc porrigit arcus
Parthus eques, timidâ captaque ſigna manu.

Vide Virgil. Æneid. 8. in fine. Et quæ annotavi lib. 1. Od. 12. ſub finem; Od. 19. v. 12. & Od. 35. in fine: . . . Quibus adde quæ narrat Xiphilinus in Auguſto: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit; & ſigna militaria, quæ à Craſſo acceperat. Quâ ex re Cæſar gloria efferebatur, quod abſque labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis præliis amiſiſſent. Ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. . . . . . Cum eſſet in Aſiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis & in amicitiam receptis, quamplurimæ legationes ad eum venerunt. Nam & Indi, qui anteà quoque legatos miſerant, tunc amicitiam confirmaverunt, datis muneribus, &c.* Et poſteà, *Phraates Parthorum Rex de Armeniâ juſſus decedere, Auguſto ſine regis nomine reſcribenti paruit.* Ibid. Vide & Luc. Florum. lib. 4. cap. ult. ſub finem: ubi Armenios ſubactos, Parthos rapta clade Craſſianâ ſigna referentes ultrò, tandemque clauſum tertiò Jani templum ab Auguſto Cæſare, obſervabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter attribuit Poëta fluviis, quod gentium eſt. Niphates & Medus minores jam æſtus agunt, non ita fluctus tollunt, id eſt, minùs ſuperbiae diſcerunt: quo fracta populorum audacia & arrogantia deſignatur. Sic Virgil. cit. Æn. 8. v. 726.

Euphrates ibat jam mollior undis.

23. *Intraque præſcriptum, &c.*] Refertur etiam & eorumdem debellatos Gelonos, Scythiæ Europeæ populos; id eſt, Scythas Armeniæ vicinos, ab Auguſto Cæſare intra certos fines compulſos, ut non liceret deinceps excurrere equitando ultra *præſcriptum* ſibi terminum, nec, ut anteà, quolibet vagari, & prædas agere. Virgil. mox cit.

Hic Lelegas, Caraſque, ſagittiferoſque Gelonos.

AD LICINIUM,

ODE X.

Servandam eſſe animi æquabilitatem in utraque fortunâ.

Rectius vives, Licini, neque altum
Semper urgendo; neque, dum procellas
Cautus horreſcis, nimium premendo
Littus iniquum.

INTERPRETATIO.

O *Licini, melius ages, neque ſemper altum petendo, neque ripam plus quàm decet ſtringendo haud tutam, dum tempeſtates ſollicitus fugis.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Rectiùs vives, &c.*] Tritam hanc ſententiam non uno tractat Horatius loco, ſed novâ quadam ratione, novo ſemper ornatu: ut novum quid ubique eſſe videatur: nimirùm præſtat ipſe quod in Arte Poëticâ præcipit eleganter, ac difficile eſſe fatetur; v. 128. *propriè dicit communia.* Hic allegoriis conglobatis oſtendit, extrema ſemper fugienda: ne, quod aiunt, incidas in Scyllam cupiens vitare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M. Licinium Craſſum Prætorem intelligunt: qui cùm ad Conſulatum anhelaret, tum quidem ſpei fruſtrationem impatienter & ægrè ferens, ritè quidem ab Horatio ſit monitus. Is verò poſteà conſulare munus adeptus eſt geſſitque cum Auguſto, anno U. C. 723. Ita Acron, Porphyrio, Lubin. Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphe hujus Odes vetus, Cod. MS. quæ ſic legitur: *Ad Licinium Muranam:* optimum eſſe medium vitæ ſtatum. Quæ cùm ita ſint, cum Torrentio & aliis, intelligo Licinium Varronem Murænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentiæ uxoris Mœcenatis. Is ambitione raptus, & cupiditati frænum laxans adverſus Auguſtum cum Fannio Capione conſpiravit, triſtemque merito ſuo nactus exitum eſt; de quibus Dio lib. 54. &c. Vide ſuprà Od. 2. v. 5. Annot. Benè itaque licet fruſtrà Licinius ille Muræna docebatur ab Horatio, ut ſibi temperaret, nec rapido huic & cæco indolis impetui obſequendum: mediocritatem verò eſſe tutiorem, auroque præferendam.

Neque altum ſemper urgendo.] In alto mari ſemper navigando, id eſt, ſumma quæque ſemper appetendo; altas dignitates quærendo, altumque fortunæ ſtatum.

2. *Urgendo.*] Aſſiduè vehementer & avidè proſequendo.

Neque, dum procellas cautus horreſcis, &c.] Neque docet ut timidus plus æquo puſilluſque animus deprimat te & adigat ad infima nimis ac ſordida.

3. *Premendo littus iniquum.*] Legendo littus ſemper, quod tamen ob ſcopulos & vada non caret periculis. Pythagoræ monitum erat; ἐπὶ γῆς μὴ πλεῖν; *circa terram non navigandum:* quo docebat terreſtribus haud ſic adhærendum, ut non ad ſublimia aſſurgeretur. Cic. ad Q. fratrem lib. 1. Epiſt. 1. *Quapropter*

Auream quiſquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obſoleti
Sordidus tecti, caret invidendâ
Sobrius aulâ.
Sæpiùs ventis agitatur ingens
Pinus: & celſæ graviore caſu
Decidunt turres, feriuntque ſummos
Fulmina montes.
Sperat infeſtis, metuit ſecundis

INTERPRETATIO.

Quicunque amat pretioſam mediocritatem, ſecurus & immunis eſt à ſqualore domûs vetuſtæ, pariter *temperans abſtinet aulâ invidiæ obnoxiâ. Frequentiùs convulſa pinus ventis concutitur, & turres editæ majorem trahunt ruinam, ac tonitrua verberant altos montes. Animus ritè præmunitus ſpem non abjicit in*

ANNOTATIONES.

hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, ſic magnitudine negotii ſinas: contraque erigas, ac reſiſtas, ſive etiam ultro occurras negotiis. Vide ſuprà Od. 3.

5. *Auream quiſquis mediocritatem diligit, &c.*] Medii ſtatûs ac mediocris fortunæ demonſtrat emolumenta: quod nec paupertatis malum habeat, v. g. obſoletam domicilium, vetuſtate labens ac deforme, vel ſordibus putidum: nec ſummæ conditionis comitem invidiam, ac proinde curas & labores. Heſiodus vult ut ſapiens ſectetur *μέτρῳ, mediocria:* quod *καιρὸς δ' ἐπὶ πᾶσιν ἄριστος: mediocritas in omnibus optima ſit.* Hinc proverb. *μηδὲν ἄγαν: ne quid nimis.* Et Salomon ipſe Rex ſapientiſſimus ita Deum optimum maximum precabatur: *divitias & paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obſoleti ſordidus tecti.*] Epiſt. ad Jul. Florum ſub finem:

Pauperies, immunda domus procul abſit.

7. *Invidenda aula.*] Martial. *invidioſa regis atria*, dixit.

9. *Sæpius ventis agitatur ingens quercus, &c.*] En ſummarum dignitatum mala & incommoda: ô Licini, tibi cave. Ovid.

Summa petit livor, perflant altiſſima venti:
Summa petunt dextrâ fulmina miſſa Jovis.

Juvenal. Sat. 10. v. 105.

numeroſa parabat
Excelſæ turris tabulata, unde altior eſſet
Caſus, & impulſæ præceps immane ruinæ.

Claudian.

Tolluntur in altum,
Ut lapſu graviore ruant.

13. *Sperat infeſtis.*] Jam monet quid in utraque fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempè ne frangatur ac deficiat animo in adverſis; neve proſperis infletur, ac benignæ nimiùm credulus auræ, ſuprà ſe rapiatur. Quæ quidem Licinius cùm nequaquam ſervaſſet, immodicæ cupiditatis ac ſuperbiæ pœnas luit. Sapientis eſt præceptum: *in die malorum, ne immemor ſis bonorum;* & vice verſâ, *in die bonorum, ne immemor ſis malorum.* Menander apud Stobæum:

ἐν ἐλπίσιν χρὴ τοὺς σοφοὺς ἔχειν βίον.
ἄνθρωπος ἀτυχῶν σώζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.

In ſpe docet ſapientes agere vitam.
Vir infelix ſervabitur ac ſtabit ſpe.

Hinc & apud Pindar. ſpes *γηροτρόφος* dicitur.

Metuit ſecundis.] Lib. 1. Epiſt. 10. ad Fuſcum Ariſtium:

Alteram ſortem benè præparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter: idem
Summovet: non, ſi malè nunc, & olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suſcitat Muſam; neque ſemper arcum
Tendit Apollo.
Rebus anguſtis animoſus atque
Fortis appare: ſapienter idem
Contrahes vento nimiùm ſecundo
Turgida vela.

INTERPRETATIO.

adverſis: in *proſperis* autem *contrariam timet fortunam. Hyemes horridas revocat Jupiter, idemque pellit. Si modò* res ſe habent *male*, *non etiam poſt ita ſe habebunt. Muſas dudum ſilentes ali*quando *lyrâ Phœbus excitat, nec arcum ſemper intendit. Mæſtis rebus generoſum te & conſtantem exhibe: aurâ* verò *propitiâ ipſe prudenter conſtringes vela pluſculum inflata.*

ANNOTATIONES.

Quem res plus nimio delectavere ſecundæ,
Mutatæ quatient.

Sapienter itaque Philippus Macedo, cùm tres uno die lætos accepiſſet nuntios, exclamaſſe fertur: *magne Jupiter pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

14. *Bene præparatum pectus.*] Virtutis ac ſapientiæ documentis inſtructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.*] Non ergo deſperandum, deſperatis etiam rebus: ſiquidem quotidianæ vices abjectum ſæpè erigunt; *ſummovetque* tandem *Jupiter hyemes*, & ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epiſt. 17. *Rempublicam deſperatam quoque ſanari puto poſſe*, inquiebat.

17. *Non ſi malè nunc, & olim ſic erit.*] Sophocl. in Electrâ: *maſſima dies melior erit ſtatim*: ταχ᾽ ἀμεινον ἔσεται μονον. Tibull. lib. 2. Eleg. 6.

—credula vitam
Spes fovet, & fore cras ſemper ait melius.

18. *Quondam citharâ tacentem ſuſcitat muſam, &c.*] Armatus ipſe arcu & ſagittis Apollo, hæc ponit interdum, & ad hilaritatem provocat Muſas, citharam prior accipiens & pulſans. Pæan à παίειν *ferire*, dictus, ex Feſto. *neque ſemper arcum tendit*: non ſemper nocet. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 17. *Apollinem adoramus*, inquit, *cognominibus modo ſoſpitatem, modo peſtem ſignificantibus.* Vide lib. 1. Od. 12. v. 23. Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, lævâ ſagittas & arcum tenens: quod modò radiis & calore naturam recreet ac beet univerſam: modò æſtus immodicos, morbos, luem, gignat.

23. *Contrahes vento nimium ſecundo turgida vela.*] Si proſpero fortunæ utaris flatu, quod ait Tullius, ſi res fluant ad arbitrium, ne ſuperiora ſemper & ulteriora proſequere: imò ambitionem coërce & arrogantiam. unde tibi ſit ruinæ cauſa. Quemadmodum nautæ, cùm remittit ventus, expanſis velis captant auram: at ſi vehementior evadat, vela contrahunt; ne validiore abrepti impetu, navim haud poſſint regere, atque in ſcopulos impellantur, illidanturque. Ovid. Triſt. 3. Eleg. 4.

Tu quoque formida nimium ſublimia ſemper,
Propoſitique precor contrahe vela tui.

Iſocrates ad Demonicum: ἔτ᾽ εὐτυχῶν περιχαρὴς, ἔτε δυςυχῶν περίλυπ[illegible] ἴσθι. Neque beatus ſuprà modum exultes; neque infortunatus ſine modo mœreas & contriſteris.

AD Q. HIRPINUM,

ODE XI.

Hilariter vivendum, omiſſis curis.

QUid bellicoſus Cantaber, & Scythes,
Hirpine Quinti, cogitet, Adriâ
Diviſus objecto, remittas
Quærere: nec trepides in uſum
Poſcentis ævi pauca: fugit retrò
Levis juventas & decor, aridâ

INTERPRETATIO.

O Quinti Hirpine, deſine percontari quid meditetur bello ſtrenuus Cantaber, ac Scytha, ſeparatus interpoſito mari Adriatico: neque ſollicitus ſis atitiam vitæ modica requirente. Abit retrorſum polita juventus ac pulcritudo,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 9. Lib. 1.

1. *Quid bellicoſus Cantaber, &c.*] Ne tam anxiè quæras, ô Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrumpant agroſque devaſtent eæ nationes, quas mare à nobis disjungit. *De Cantabris* vide Annot. Od. 6. v. 2. De *Scythis* lib. 1. Od. 35. v. 9. Hic verò per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut & omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant: hos verò tunc bello fatigabat Tiberius Nero Druſi Neronis frater, qui conſulatum geſſit cum T. Quinctio Criſpino, ut obſervat Cruq. unde & Criſpinum pro Hirpino, hic legendum ac ſubſtituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenſeatur; quod acutè ſuo more Torrentius indicat. Verùm enimverò nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulò poſt. Vide & Epiſt. 16. lib. 1. huic eidem inſcriptam.

2. *Adria.*] Sinus eſt ingens Illyrium inter atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. 1. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in uſum, &c.*] Hinc videtur habuiſſe prædia Quinctius noſter, quibus calamitatem aut vaſtitatem metueret ab hoſtibus ſuprà memoratis, ſi in Apuliam venirent: ubi fortè & ſita erant illa; & ipſe fortaſſis natus, aut diu commoratus cognomen ſortitus erat. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conjicere licet, dum certi nihil aliunde ſuppetit.

5. *Poſcentis ævi pauca.*] Conſolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etſi detrimentum capiat res ſua familiaris, ſatis ipſi ſuperfuturum ſit unde ſuſtentet vitam, quæ quidem brevis, & parvo contenta eſt. Unde poſteà rectè infert Poëta; præſentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quamdiu ſinunt fata.

Fugit retro levis juventas, &c.] En vides abiiſſe dudum juventutem noſtram: inſtare jam canitiem ac ſenii incommoda: ergo carpamus diem & oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Vel cita & velox: vel potiùs lævis, imberbis, polita, λεία.

Pellente laſcivos amores
Canitie facilemque ſomnum.
Non ſemper idem floribus eſt honos
Vernis, neque uno Luna rubens nitet
Vultu: quid æternis minorem
Conſiliis animum fatigas?
Cur non ſub altâ vel platano, vel hac
Pinu jacentes ſic temerè, & roſâ
Canos odorati capillos,
Dum licet, Aſſyriaque nardo,

INTERPRETATIO.

ſicca ſenectute amovente amores luxurioſos, ac ſoporem facilem. Haud eadem ſemper dignitas manet floribus vernis: nec pari facie micat Luna rubicundula. Quare mentem crucias ſempiternis propoſitis inferiorem? Quin ſub hac procerâ vel pinu vel platano, ut caſus tulerit, proſtrati bibimus, quandiu per vitam licet, albeſcentibus capillis odoriferâ roſâ

ANNOTATIONES.

Arida pellente laſcivos, &c.] Tum ob caloris naturalis, tum humidi radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos ſenes hic interpretantur parcos & miſerè victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non ſemper idem floribus eſt honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amiſſo decore: cùm nec ver ſit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor; nec Luna ſuum ſervet integrum ſemper ſplendorem ac ſpeciem. Ovid.

Non ſemper viola, non ſemper lilia florent.

Et riget amiſsâ ſpina relicta roſâ.

Tibull. Lib. 1.

Et mediis cælo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quàm nitida, & rubore quodam interfuſo pulcra.

11. *Quid æternis minorem conſiliis, &c.*] Cùm fluxa ætas brevi prætereat, morſque advolans hominum conſiliis finem citò imponat, cur æterna ſtruis & infinita conſilia meditaris? Quare animum diſcrucias iſtis longioribus propoſitis & curis; cùm mens humana ſit imbecillior, quam ut valeat conſulere, providere, ſtatuere aliquid æternum: alii, quam ut æterna Dei conſilia poſſit comprehendere. Quod minus placet. Ariſtot. θνατὰ χρὴ τὸν θνατὸν, οὐκ ἀθάνατα θνατὸν φρονεῖν. *mortalia mortalem non immortalia decet cogitare.*

13. *Cur non ſub altâ vel platano, &c.*] Cur genio non indulgemus, poſthabitis omnibus curis, in umbrâ procumbentes.

14. *Temerè.*] Sine ullis cæremoniis, Gall. *ſans façon; à la negligence.*

Roſa canos odorati capillos, &c.] Perfuſis ſucco roſæ capillis, aliiſque pretioſis unguentis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem & læta veterum convivia, ut annotavi fusè lib. 1. Od. ult. & alibi.

15. *Canos.*] Hinc apparet Horatium Hirpinumque tum ſenes fuiſſe, cùm hæc ab illo ſcriberentur.

16. *Aſſyriâque nardo.*] Nardino unguento. De quo Plin. lib. 13. cap. 1. *nardinum ſive foliatum conſtat omphacio, balanino, junco, coſto, nardo, amomo, myrrhâ, balſamo.*

16. *Aſſyriâ.*] Pro Syrâ: non quod in Syriâ nardus creſcat; ſed quod ibi mercatores comparabant, indeque Romam advehebant nardum, quæ ad Syros deferebatur ex Indiâ, ubi copioſè provenit. Sic & malobathrum Syrium vocatur, ſuprà Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco, *nardum Indicam*, appellat. Et lib. 12.

Pota-

Potamus uncti? Diſſipat Evius
Curas edaces. Quis puer ocyùs
Reſtinguet ardentis Falerni
Pocula prætereunte lymphâ?
Quis devium ſcortum eliciet domo
Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
Maturet, incomtum Lacænæ
More comam religata nodum.

INTERPRETATIO.

& nardo Syro delibuti. Bacchus ſollicitudines diſcutit mordaces. Quis ſervus calidi Falerni vaſa quamprimum refrigerabit aquâ defluente? Quis ædibus evocabit Lyden meretricem à viâ remotam? Illam jube cum eburneâ citharâ huc feſtinet capillos habens incomtos, ſicut Laconica mulier, nodo collectos.

ANNOTATIONES.

cap. 12. *in noſtro orbe laudatur Syriacum*, inquit: & paulò pòſt: *de folio nardi plura dici par eſt ut principali in unguentis. Frutex eſt gravi & craſſâ radice, ſed brevi & nigrâ, fragilique quamvis pingui, ... folio parvo denſoque. Cacumina in ariſtas ſe ſpargunt, ideoque geminâ dote nardi ſpicas ac folia celebrant.* Hinc patet cur ſpicatum & foliatum appellatur nardinum unguentum. Marci cap. 14. v. 3. *venit mulier habens alabaſtrum nardi ſpicati pretioſi.* Nardini veluti exquiſiti meminit Athen. lib. 15. cap. 12. & 13. Cœl. Rhodig. lib. 30. cap. 24.

17. *Diſſipat Evius Curas.*] Cur Evius dicatur Bacchus, Annot. lib. 1. Od. 18. v. 9. quod animo pellat curas & ſollicitudines, lib. 1. Od. 7. 18. 27.

18. *Edaces.*] Curas, quaſi cor urgentes dici ajunt.

Quis puer ocyus.] Quaſi ſit jam in convivio, ſic iſta profert: quis vini ardorem aquâ temperabit? vel potiùs, quis lagenas, pocula, vaſa refrigerabit aquis immerſa.

20. *Prætereunte lymphâ.*] In fonte, qui frigidus, ac in rivos permanat & defluit.

21. *Quis devium ſcortum eliciet.*] Lyden fidicinam, cythara canendo quæſtum facere ſolitam; quæ non ſe vulgare quibuſvis conſuevit, nec per vias oberrare. Hinc *deviam* vocat. Locum hunc ampliùs explanare nec licet, nec libet. Addam tamen, fortè commiſſatum vocari, atque hinc duntaxat *ſcortum* dici.

23. *Incomtum, Lacænæ more, comam religata nodum.*] Habens comam nodo religatam tantùm, parum verò comtam, more puellarum Laconicarum, quæ non eleganti corporis ornatui ſtudebant, ſed ad palæſtram, venationem, & alia ejuſmodi, neglecto cultu, exercebantur. Itaque vetat ne, dum crines nodantur in aurum, ac ſtudioſè commerentur, expectantes fatiget morâ. Legunt quidam *incomtam*, &, *nodo*: alii; *in comtum*, &, *nodum*; alii *incomtum*. Variéque ſe torquent ut perturbata ſatis verba ordinent. Verùm cum eodem recidat ſenſus utrobique non obſcurus; non eſt ita de cætero laborandum.

AD MOECENATEM, ODE XII.

Lyræ ſuæ haud convenire res graves: Mæcenas Auguſti bella ſcribat, dum à ſe cantabuntur Liciniæ laudes.

NOlis longa feræ bella Numantiæ,
Nec dirum Annibalem, nec Siculum mare
Pœno purpureum ſanguine, mollibus
Aptari citharæ modis:

INTERPRETATIO.

NE carmine Lyrico leniori decantari jubeas à me *diuturna prælia ferocis Numantiæ, vel ſævum Annibalem, vel mare Siciliæ Carthaginenſium cruore*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu longè meliùs exequêre, ô Mœcenas: perge Auguſti bella deſcribere, & quod jam feliciter auſpicatus es, confice. Ego verò Liciniæ tuæ laudes perſequar.

Longa feræ bella Numantiæ.] Longa quidem quæ per annos tot exarſere; Strabo 20, Polib. 18, Florus & Oroſius 14 numerant. Confecta tandem ſunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem iſtam octo jam annis obſeſſam cœpit ac delevit, imò fame ad extrema compulit: indeque Numantini cognomen alterum conſecutus eſt L. Flor. lib. 2. cap. 18. *Numantia quantum Carthaginis, Capuæ, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine & honore par omnibus; ſummumque, ſi viros æſtimes, Hiſpaniæ decus ſine muro, ſine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium ſita, quatuor millibus Celtiberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim ſola ſuſtinuit, nec ſuſtinuit modò, ſed ſævius aliquanto perculit, pudentiſque fœderibus affecit, &c.* & poſteà, *exitu denique deplorato in ultimam rabiem furoremque converſi . . . Duces ſuos, ſeque, patriamque ferro & veneno, ſubjectoque undique igne peremerunt, &c.* Idem memorat Oroſ. lib. 5. cap. 6. Vide & Strabon. Polyb. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. D. Auguſt. de Civit. Dei, lib. 3. cap. 21.

2. *Dirum Annibalem.*] Romanorum hoſtem per annos ſeptemdecim infenſiſſimum. Alii legunt *durum*, id eſt, *indefeſſum.* Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. ubi ſic ſcribit: *Annibali plurimum audaciæ ad pericula capeſſenda, plurimum conſilii inter ipſa pericula erat: nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinci poterat, &c. . . . . . virtutes æquabant vitia; inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica; nil veri, nil ſancti, &c.*

Siculum mare Pœno purpureum ſanguine.] C. Duillius Conſul in mari Siculo primus omnium Carthaginenſes navali prælio ſuperavit, captis navibus triginta, merſis tredecim, tribus hominum cæſis millibus, captis ſeptem. Unde perpetuus illi honos habitus eſt, ut revers-

Nec ſævos Lapithas, & nimium mero
Hylæum, domitoſque Herculeâ manu
Telluris juvenes; unde periculum
Fulgens contremuit domus
Saturni veteris. Tuque pedeſtribus
Dices hiſtoriis prælia Cæſaris,
Mœcenas, meliùs, ductaque per vias
Regum colla minacium.

INTERPRETATIO.

rubicundam, vel immanes Lapithas, & Hylæum vino immoderatum, & ſubactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus cladem timuit domus ſplendens antiqui Saturni. Tu vero Mæcenas ſolutis narrationibus referes commodiùs bella Cæſaris, ac reges ſuperbos domitâ cervice per vias ROMÆ *tractos.*

ANNOTATIONES.

tenti à cœna tibicines præcinerent, & funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illuſtr. Oroſ. lib. 4. cap. 7. Flor. lib. 2. cap. 2. &c.

5. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. 1. Od. 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. 12. &c.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum vini potu nimio ebrium, petulantem, ſuperbum, libidinoſum. Virgil.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitoſque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes Terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γηγενεῖς Homer.

7. *Unde periculum fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cœlum *contremuit*, cùm illi bellum moverent; ac Herculis auxilio domiti ac debellati ſunt. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. & poſteà Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc & Virgil. Æn. 7.

Saturnuſque ſenex.

Tuque pedeſtribus.] Et certè ipſe tu, Mœcenas, meliùs & ornatiùs referes egregia Cæſaris facinora & triumphos.

Pedeſtribus hiſtoriis.] Proſâ oratione; quam Græci πεζὸν λόγον dicunt, contrà Poëſim ἔποχον, orationem equo velut inſidentem; ſolitamque recitari ἐξ ἁμάξης, ἐξ ἅρματος, è curru, è plauſtro, & quadrigis velut invectam. Unde Cic. ad Quintum fratrem, lib. 2. Epiſt. 14. *Quemamm in iſto homine colendo tam indormivi diu, te mehercule ſæpius excitante, curſu corrigam tarditatem, cum equis tum vero (quoniam ſcribis poëma ab eo noſtrum probari) quadrigis poeticis*, &c. Pindar. ἀναγεῖσθαι ἐν μοισᾶν δίφρῳ. *tolli in curru Muſarum.* Porrò Mœcenatem conſtat fuiſſe literarum peritum, & plura compoſuiſſe carmina. *Nam & Auguſti Cæſaris geſta deſcripſit*, inquit, Servius ad 2. Georg. v. 42.

Non ego cuncta meis amplecti verſibus opto.

Ubi & affert locum hunc Horatii. Ne verò quis inde arbitretur ſcriptam verſibus à Mœcenate Cæſaris hiſtoriam.

11. *Ductaque per vias regum colla minacium.*] Reges in triumpho ab Auguſto circumductos per mediam urbem, & Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id fieret apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 6. De triumphis Auguſti Sueton. in Octav. cap. 22. *bis ovans ingreſſus eſt urbem poſt Philippenſe, & rursùs poſt Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum; continuo triduo omnes.* Anno ſcilicet U. C. 724. *jamque tantus erat Cæſar, ut poſſet triumphos contemnere*, inquit L. Flor. lib. 4. cap. ultimo. Adde quod ait Eutrop. lib. 7. *Multi autem reges ex ro-*

Me dulces dominæ Muſa Liciniæ
Cantus, me voluit dicere lucidum
Fulgentes oculos, & benè mutuis
    Fidum pectus amoribus:
Quam nec ferre pedem dedecuit choris
Nec certare joco, nec dare brachia
Ludentem nitidis virginibus, ſacro
    Dianæ celebris die.
Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

INTERPRETATIO.

At *Muſa me celebrare juſſit amica* tuæ *Licinia ſuaves modulos, oculos admodum rutilantes, animumque amori* tuo *æquè & fideliter reſpondentem: quam decuit & choris intereſſe, & facetiis contendere, & ſaltantem cum puellis ornatis brachia jungere, in religioſo celebrata Dianæ feſto.* Enimverò *tune Licinia*

ANNOTATIONES.

guis ſuis venerunt, ut ei obſequerentur: & habitu Romano, togati ſcilicet, ad vehiculum vel equum ipſius cucurrerunt.

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella, & Auguſti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis: ego dilectæ tibi Liciniæ tuoſque amores carmine Lyrico molli & dulci decantabo. Dicam ut illa ſuaviter canit, ut *fulgentes* habet *oculos*, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè ſaltet, quàm ſcitè & ingenioſè cavilletur, ac ſales jactet, &c.

Licinia.] Quidam, *Lycymnia*. Ea verò Terentia ſive Licinia fuit ſoror Licinii, cui eſt inſcripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mœcenati verò cùm ſcriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus feſto, inſerta dicatur mox: inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quod *bene mutuis fidum pectus amoribus* hic laudatur: at longè aliter fuit poſteaquam nupta eſt. Senec. de provid. cap. 3. refert *Mæcenati amoribus anxio & moroſæ uxoris quotidiana repudia deflenti ſomnum per ſymphoniarum cantum ex longinquo lene reſonantium, quæſitum fuiſſe.* Ubi J. Lipſius anxium fuiſſe Mœcenatem dicit, quod uxorem amabat, nec fortaſſe ſolus. Additque: Cæſarem Auguſtum eâ ſuſpicione aſpergit Dio lib. 54. *quod creditus Gallicanam peregrinationem ſuſcepiſſe, ut liberius & procul à vulgo ſermonibuſque frueretur Terentia Mæcenatis.* Itaque & ob hanc cauſam occultè infenſus Cæſari Mœcenas: quod idem ſcriptor lib. 55. tangit, in Mœcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc, fateor, alio referre, & ad nudum ipſum amorem, qui ſemper querulus & anxius, præſertim ubi non reſpondetur. Hæc Lipſ. cit. Idem Seneca Epiſt. 114. iterùm de Mœcenate: *hunc eſſe qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit:* Terentiam nempè ſuam, cum quâ aſſidua jurgia, divortia, iterumque conjugia, inquit Lipſ. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè geſticulari, ut quidam interpretantur: vel potiùs, ut alii, faceta, lepida, acuta jactare dicteria, ſive breves & ſalſas cavillationes. Quo quidem in certamine qui viciſſet olim etiam coronari inſtitutum fuit.

20. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ feſto, cujus ſacra virginum choris ac religioſis tripudiis peragi ſolita, Idibus Auguſti. Vide lib. 1. Od. 21. ubi

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Perſarum primus, à quo Perſiæ Reges ad Darium uſque ſunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ. Herodot. lib. 1. & alibi.

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes
Permutare velis crine Liciniæ;
Plenas aut Arabum domos:
Dum fragrantia detorquet ad oſcula
Cervicem, aut facili ſævitiâ negat,
Quæ poſcente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupet?

INTERPRETATIO.

capillum mutare conſtaties opibus quas poſſedit Achæmenes, vel divitiis Mygdoniis opima Phrygia, vel refertis Arabum ædibus; quando collum flectit ad baſia ſuaveolentia, vel molli aſperitate denegat, quæ plus lætetur à petente ſurripi, nonnunquam ipſa præripiat.

ANNOTATIONES.

22. *Pinguis Phrygia Mygdonias opes.*] Fertilem & opulentam ignorat nemo Phrygiam extitiſſe. Hujus rex Midas ille pecuniæ & auri tam avidus quam dives, vel unus teſtis fuerit locupletiſſimus. Adde Priami gazas, ac Troianorum opes. Mygdonia porrò Phrygiæ finitima erat regio; ex Plin. lib. 5. &c. Mygdones autem populi è Macedoniæ parte Thraciæ proximâ in Aſiam veniſſe, Phrygiæ quandam regionem occupaſſe, nomen ſuum indidiſſe, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Licinia.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ ſunt, ſed quantus ipſe eſt.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus & aromatibus exquiſitis. Vide ſuprà lib. 1. Od. 29. v. 1.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id eſt, amoris ardore ferventia.

26. *Facili ſævitiâ negat.*] Fictâ nimirùm ſævitiâ, quæ facile vincatur; & poſtquam tantulum irritavit amorem, amanti ſponte cedat; interdum etiam ultrò occurrat & occupet. Terent.

Nolunt ubi velis: ubi nolis cupiunt ultrò.

Ovid. de Arte lib. 3.

Quod datur ex facili longum malè nutrit amorem.
Miſcenda eſt lætis rara repulſa iocis.

Cæterùm Oden hanc allegoricè interpretari ſanè licet. Itaque per Gigantes & Lapithas Theſſaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes, ab Hercule verò domitos, intellige Brutum & Caſſium in campis Philippicis ab Auguſto victos ac debellatos. Hylæus mero nimius, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus & immodicis cum eâ conviviis perditum, Bacchi inſuper nomen & inſignia affectantem optimè deſignat. Denique ſicut Gigantes & Lapithæ domum Saturni pavore concuſſerunt: Ita Brutus & Caſſius, atque Antonius totam commoverunt Italiam, ac Romam quidem, eâ ſitam regione, quæ Saturnia dicta eſt, à Saturno, poſtquàm a Jove pulſus eſt, eò confugiente. Hæc recens auctor & Gallicus interpres ingenioſè, ut & cætera, ſagaciter & eruditè.

ODE XIII.

In arborem, cujus caſu penè eſt oppreſſus.

ILle & nefaſto te poſuit die,
Quicunque primùm & ſacrilega manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum & parentis crediderim ſui

INTERPRETATIO.

O *Arbos, quiſquis olim te plantavit, is & infauſto die, & impiâ dextrâ protulit, ad ruinam poſterorum, ac vici dedecus. Eum etiam patris ſui*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Ille & nefaſto, &c.*] Deambulantem in agro ſuo Sabino Poëtam noſtrum cadens inopinatò ferè oppreſſit arbos: atque, ut ait Od. 17. ſeq. *truncus illapſus cerebro ſuſtulerat, niſi Faunus illum dextrâ levaſſet.* Hinc illius beneficii memor, & quod *propè funeratus arboris ictu*, ac tantum non exanimatus fuerat, erga Deos gratus, *anno redeunte, die* ipſi quidem *feſto*, Kalendis Martiis ſacrificium parat, ac feſtivas epulas, Od. 8. lib. 3. Hic autem ominoſam illam arborem tanquam inauſpicatò ſatam duntaxat execratur: ac velut œſtro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expolitione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ caſibus bellè diſſerit. Denique velut *ἐν παρέργῳ* & *παρόδῳ*, occaſionem arripit Alcæi & Sapphonis verſus extollendi: omnia quidem non ſine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger qui & in hanc eximiam Oden ſtylum ſuum ſtrinxit, ut dicetur ad calcem.

Nefaſto.] Quid propriè ſit nefaſtus dies, in quo nimirùm Prætor Jus non dicebat, Gall. *jour non plaidoyable*; docet Ovid. Faſt. 1.

Ille nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur,

Scilicet, do, dico, addico. Contrà dies faſtus, Gall. *jour d'Audience*. Ovid. Ibid.

Faſtus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefaſtus dies*, ut & hoc Horatii loco, ſignificat infortunatum, & malè ominatum: Græci *ἀποφράδας ἡμέρας*, *dies infandos & conſceleratos*, dixere. Romani pariter, quoſdam atros & nefaſtos habuere, eo quod in iis clades acceperant: in primis poſtriduanos, ſeu qui ſunt poſtridie Calendas, Nonas, Idus, item alios aliquot: de quibus fusè Macrob. mox citand. Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 16. *dies poſtriduanos ad omnia majores noſtri cavendos putarunt: quos etiam atros veluti infauſtâ appellatione damnarunt.* Gellius lib. 4. cap. 9. item lib. 5. cap. 17. *religioſos, ſeu triſti omine infames* nuncupat; additque: *quos vulgus pravè, perperam, & imperitè nefaſtos dicit.* Non. Marcell. *atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefaſtos vel poſteros vocant:* Afranius Fratriis: *Septembris heri Calendæ: hodie ater dies.* Claudat ſcenam Cicero, ita ſcribens, 2. de leg. n. 21. *Quæ augur injuſta, nefaſta, vitioſa, dirave dixerit, irrita infectaque ſunto.*

5. *Illum & parentis, &c.*] Epod. 3.

Parentis olim ſi quis impiâ manu
Senile guttur fregerit, &c.

Fregiſſe cervicem, & penetralia
 Sparſiſſe nocturno cruore
  Hoſpitis. Ille venena Colchica,
Et quicquid uſquam concipitur nefas
Tractavit, agro qui ſtatuit meo
 Te, triſte lignum, te caducum
  In domini caput immerentis.
Quid quiſque vitet, nunquam homini ſatis
Cautum eſt in horas. Navita Boſphorum
 Pœnus perhorreſcit; neque ultrà
  Cæca timet aliunde fata.

INTERPRETATIO.

*guttur præſecaſſe crediderim, atque do*mûs *interiora ſanguine hoſpitis noctu polluiſſe. Is toxica Colchidis, & quodcunque uſpiam flagitium* animo *volvitur, præparavit qui* in *agro meo collocavit te lignum infelix, te ruinoſum in caput domini innocui. Nunquam ſatis homo providere* poteſt *quid per horas ſingulas quilibet eluctetur. Nauta Carthaginenſis Boſphorum formidat, nec amplius occulta fata aliunde metuit.*

ANNOTATIONES.

6. *Penetralia ſparſiſſe nocturno cruore hoſpitis.*] Jus hoſpitale violaſſe, hoſpite noctu *interfecto*, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod ſceleri ſcelus addere eſt. Virgil. *Æneid.* 1. v. 735.

Juppiter, hoſpitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. 5. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenent pupilli; ſecundum clientes; tertium hoſpites; poſteà cognati, affines, &c.*

8. *Venena Colchica.*] Colchis Aſiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, eſtque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famoſas reddidit vel una Medea Regis Colchorum filia veneficiis ſuis inclyta; vel quod *naſcuntur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti Regem, qui venenis etiam impunè veſcebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non ſit ultimam hujus versûs ſyllabam rejicere ad ſequentem verſum.

11. *Triſte lignum.*] Infelices arbores quæ dicantur, enarrat Plin. lib. 13. cap. 21. & lib. 16. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur caſum & ruinam: hic verò ſignificat quod jam cecidit: quo ſenſu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quod quiſque vitet, &c.*] Egregiè divertit ad locum communem de periculis & caſibus improviſis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli ſolium cavet diſcrimina: uterque verò quod non timet, ſubit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Boſphorum.*] Anguſtas fauces quaſlibet deſignat, per quas nemo ſine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Boſphorus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum & Propontidem, ſeu Thraciam inter & Aſiam minorem, quatuor ſtadiis patens: & Cimmerius, inter Mæotidem Paludem & Pontum Euxinum: hodie *Fretum Caffa.*

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nauta ponitur, per ſynecdochen: vel antonomaſticôs *Pœnum* dicit; tum quod emporium orbe toto celeberrimum Carthago; tum quia ejus urbis cives navigatione longinquâ nominati. Quàm inclytus fuerit Hanno, dux ille Carthaginienſium, docet Mela lib. 3.

16. *Timet aliunde.*] Obſerva vel cæſuram brevem licenter productam; vel tribrachyn pro dactylo.

Miles ſagittas & celerem fugam
Parthi; catenas Parthus, & Italum
Robur: ſed improviſa lethi
Vis rapuit rapietque gentes.
Quàm penè furvæ regna Proſerpinæ,
Et judicantem vidimus Æacum,
Sedeſque diſcretas piorum, &
Æoliis fidibus querentem

INTERPRETATIO.

Miles Parthorum ſpicula & fugam repentinam: Parthi vincula & potentiam Romanorum reformidant. *At mortis inopinata violentia populos abſtulit, & auferet. Quàm propè aſpexi Imperium nigra Proſerpina; & judicem Æacum; & bonorum domicilia ſeparata; & Sappho chordis Æoliis expoſtulantem de*

ANNOTATIONES.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. 1. Od. 19. ad. v. 12.

21. *Quàm propè furva regna Proſerpina, &c.*] Quantulum à morte abfui.

Furva.] Ex Varrone fur dicitur ex eo quod *furvum* atrum appellarint, & fures atrâ nocte faciliùs furentur. Nonius Marcellus. Contrà tamen de eâ etymologiâ ſentit A. Gellius lib. 1. cap. 18. vultque deduci ab antiqua voce φῶς: quanquam aptiùs fortè, furem à furvo, id eſt, nigro dici putarit vir excellentis doctrinæ, Varro ſcilicet, inquit ille ibid.

Proſerpina.] De eâ lib. 1. Od. 28. v. 20.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgiâ, Rhadamantum Aſianorum, Europæorum verò Judicem Æacum ſcribit; inde convenientiùs hunc quam illum ab Horatio quidem Europæo nominari, eruditè nonnulli obſervant. Ego tamen crediderim reſpexiſſe potiùs noſtrum Poëtam ad id quod lib. de luctu, Lucianus refert: *in Orci aditu portâque adamantinâ fuiſſe cuſtodem Æacum Regis fratruelem; atque juxta eum canem tricipitem.* Benè igitur Horatius qui morti proximus fuerit, ait ſe propè ſalutaſſe Æacum, Orci Janitorem, perinde ac Judicem cum Minoë ac Rhadamanto, ob inſignem juſtitiæ famam, à Plutone conſtitutum.

23. *Sedeſque diſcretas piorum.*] Elyſios campos, quos deſcribit & laudat Virgil. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *diſcriptas*, alii *deſcriptas*, id eſt, aſſignatas ac notatas: *diſcretas* habent tamen optimi codices: & vox illa pulcrum ſanè ac nobilem ſenſum efficit, ut boni deſignentur à reliquis, & à vulgo ſegregati. Sic Virgil. Æneid. 5. v. 734.

non me impia namque
Tartara habent, triſteſque umbra, ſed amœna piorum
Concilia, Elyſiumque colo.

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*] De popularibus puellis, quas amabat Sappho conquerentem quod in amore ſibi non reſponderent. Tres verò potiſſimum Suidas recenſet ab eâ dilectas, Atthin, Teleſillam, Megaram: plures Ovidius aliique numerant. Vel zelotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis ſuis querebatur, quod Phaoni, quem ipſa deperibat, adhærerent, ejuſque amorem retardarent. Ovid. Epiſt. Sapphûs ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades, Methymniadeſve puella,
Nec me Lesbiadum cætera turba juvant.
Vilis Amythone, vilis mihi candida Cydno.
Non oculis grata eſt Atthis, ut ante, meis:
Atque alia centum, quas non ſine crimine amavi.
Improbe, multarum quod fuit, unus habes.

Sappho puellis de popularibus:
Et te ſonantem plenius aureo,
Alcæe, plectro dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli.
Utrumque ſacro digna ſilentio

INTERPRETATIO.

virginibus patriæ ſuæ; nec non te, ô Alcæe, aureâ citharâ canentem altius molesta navigationis, mala exilii, gravia militiæ incommoda. Manes autem admirantur ambos loquentes religioſo di-

ANNOTATIONES.

Narrat Plin. lib. 22. cap. 8. in Phaonis amorem Sappho incidiſſe per herbam centum capita nuncupatam, cujus radix rara quidem inventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porrò ex Suidâ, Item ex Æliano, duplex Sappho fuit, utraque è Lesbo inſulâ: prior Ereſia, Alcæi, Steſichori, & Pittaci coætanea, quæ tres habuiſſe fertur ſodales ſeu amicas antè memoratas, plectrum inveniſſe, ſcripſiſſe verò Lyricorum carminum libros novem, Epigrammata, Elegias, Iambos, & Monodias. Poſterior Mitylenæa, quæ pſaltria fuerit, Lyrica ſcripſerit etiam, atque ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo ſpernebatur, de Leucate promontorio in mare ſe præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo lib. 1. Epiſt. 19. v. 28. ad has voces *maſcula Sappho*. Utut ſit, quemadmodum unum Herculem, etſi plures extiterunt, nominant, & quod multorum eſt, eidem tribuunt; ut alibi notavimus: ita unam Sappho vulgò celebrant, Sapphici carminis autorem, tam venuſtam & elegantem, ut decimæ quidem Muſæ cognomen obtinuerit. *Veris nuntiam, blandiloquam luſciniam* vocat Sophoclis Scholiaſtes. Floruit cum Alcæo & Steſichoro, annis ante Chriſtum circiter ſexcentis. Ejus (quæ temporum injuria eſt) apud varios auctores ſparſas quaſdam poëmatum reliquias duntaxat veneramur: & mirè laudant Strabo, Ariſtot. Socrates, Dionyſ. Halicarn. Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen ſuum 52. quod eſt ad Lesbiam, tranſtulit è Sapphûs Græco, quod Longinus lib. de ſublimi genere dicendi, ſic habet:

Φαίνεταί μοι κῆνος ἴσος θεοῖσιν
Ἔμμεν' ὠνὴρ ὅστις ἐναντίον τοι
Ἰζάνει, καὶ πλασίον ἆδυ φωνεύ-
σας ὑπακούει,
Καὶ γελώσας ἱμερόεν &c.

Æoliis fidibus.] Æolicâ nempè dialecto uſa eſt Sappho. Æolii quidem Græciæ populi, cùm eam Aſiæ minoris regionem, quæ antè Myſia dicebatur, invaſiſſent, quaſdam inſuper Lesbi inſulæ tenuere civitates ac in primis aliarum caput Mitylenen Sapphûs patriam. Hinc noſter lib. 4. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et Ovid. Epiſtolâ Sapphonis antè citatâ,

Lesbides Æoliâ nomine dicta lyrâ.

26. *Et te ſonantem plenius aureo, Alcæe, plectro.*] Ovid. Epiſt. mox cit.

Nec plus Alcæus conſors patriæque lyræque
Laudis habet, quamvis grandius ille ſonet.

Herodot. lib. 5. de Alcæo multa refert, quæ redarguuntur à Plutarcho, in ſuo de Herodoti malignitate libello. Vide quæ de illo ampliùs annotavi lib. 1. Od. 32. v. 5. & ſeq. Item lib. 4. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces camænæ* appellantur.

27. *Dura navis, dura fugæ mala, dura belli.*] Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque exantlavit pericula, mala, difficultates, ærumnas, cùm navigando fugere, patriâque exulare coactus eſt, eò quod civibus, ut aiunt, ſuis amorem libertatis ſuaderet, invíſus tyrannis; quos tandem collectâ exulum manu Mitylenæ exegit, patriamque vindicavit.

29. *Utrumque ſacro digna ſilentio mirantur umbræ dicere.*] Alcæum & Sappho

Mirantur umbræ dicere: ſed magis
Pugnas & exactos tyrannos
Denſum humeris bibit aure vulgus.
Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens
Demittit atras bellua centiceps
Aures: & intorti capillis,

INTERPRETATIO.

gnas res ſilentio. Verum turba ſcapulis conſerta libentius excipiunt auribus prælia & expulſos tyrannos. Quid ſtupendum? Quandoquidem attonita cantilenis iſtis beſtia centum capitum, nigras deprimit auriculas, atque demulcentur ſer-

ANNOTATIONES.

umbræ mirantur canentes *digna* ſilentum concilio, de quo Virgil. Æneid. 6. v. 432. Vel Ditis digna ſacrariis, quæ affert idem Virgil. Æneid 12. v. 199. vel auſcultari digna cum eo *ſilentio*, quod adhibetur in ſacris. Vel denique, *ſacro digna ſilentio*, id eſt, non profanis revelanda, nec evulganda quibuſlibet, veluti quædam myſteria. Huc facit *μυστηριῶδες ἡ σιγὴ*, apud Plutarch. lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis pugnas & exactos tyrannos.*] Quamvis autem uterque admiranda loqueretur, & ab ore utriuſque penderent umbræ; hoc tamen erat diſcrimen, quod amatoria quidem Sapphus carmina eximia prorſus atque divina vulgus admirans auſcultaret: at longè tamen attentiùs, cupidiùs, jucundiùs audiebat *pugnas* ab Alcæo deſcriptas, & quâ ratione *exactos tyrannos* Pittacum, Myrſilum, Megalagyrum inſectari non deſtiterat, donec omninò exterminaret.

32. *Denſum humeris, &c.*] Confertum, turmatim aggregatum, contentè & certatim appropinquans aureſque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulſis tyrannis, quos odit *vulgus* maximè, & de reſtitutâ civibus libertate, quam omnibus antefert, ipſiuſque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. v. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, denſuſque
viro vir.

Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Juvenalis Sat. 4. v. 50.

Nequicquam populo bibulas donaveris
aures.

33. *Quid mirum? Ubi illis carminibus ſtupens, &c.*] Neque verò mirandum, quod ita curioſè umbræ affluant, audiantque verſus Alcæi & Sapphonis; ſiquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem ſuam exhibet *demiſſis auriculis*, quibus depoſitam iram ac furorem indicat. Contrarium oſtendunt *ſublata aures*, Epod. 6. Lactant. de Ira Dei, cap. 7. *Riſus homini proprius eſt*, inquit, *& tamen videmus in aliis quoque animalibus ſigna quædam lætitiæ, cum ad luſum geſtiunt, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem ſerenant, oculos in laſciviam reſolvunt.*

34. *Bellua centiceps.*] *Canis apud Inferos fabuloſus*, ut ait Suidas, *immanis trifauci latratu, tria pandens guttura, horrentia colubris colla* exerens; Virgil. Æneid. 6. v. 417. & ſeq. *Plutonis canem æreâ voce, πεντηκοντακέφαλον quinquaginta capitum, crudivorum impudentemque fortemque* appellat Heſiodus in Theogoniâ. *τρίκρανον Ἅιδου σκύλακα*, *tricipitem Orci canem*, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quaſi *κρεωβόρος*, *carnivorus*, Mythol. terram deſignat cadavera conſumentem. Quoniam verò mortales univerſi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, & fortuito, quæ tria rursùs infinita ſunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta, nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per anti-

Eumenidum recreantur angues?
Quin & Prometheus, & Pelopis parens
Dulci laborum decipitur ſono:
Nec curat Orion leones,

INTERPRETATIO.

pentes Furiarum crinibus implexi. Imo etiam Prometheus, & Pelopis pater ſuavi cantu raptus ærumnas obliviſcitur: nec Orion ſatagit venari leones

ANNOTATIONES.

phraſin dictæ, quia nequaquam benignæ: tres cenſentur, Alecto, Megæra, Tiſiphone. Senſus eſt: infernales illæ Furiæ ejuſmodi carminibus placari, imò & ſerpentes earum crinibus inſerti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virgil. Georgic. 4. v. 482.

Cæruleoſque implexæ crinibus angues Eumenides.

Hæ quidem ſcelerum ultrices multiplici colubrorum morſu bellè exprimunt conſcientiæ ſtimulos quibus ſcelerati vellicantur intùs, ſemperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Propriè dictum. Nam cantu delectari naturaliter ſerpentes, aiunt: & Plinius auctor eſt lib. 8. cap. 16.

37. *Quin & Prometheus, &c.*] Prometheus quoque, item Tantalus ſuum uterque laborem ac ſupplicium non ſentit, velut raptus extra ſe, & deceptus amœnitate carminum Alcæi & Sapphonis. Illum ignis cœleſtis raptorem, in furti pœnam, aquilæ roſtro jecur depaſcentis excruciari Caucaſo affixum vulgò fabulantur: in inferis tamen collocat Ariſtoteles, Poëtices cap. 17. quod idem facit hîc Horatius. De Prometheo jam lib. 1. Od. 3. & 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conviva*, ut eſt lib. 1. Od. 28. v. 7. quid ſciant ac poſſint numina auſu temerario experturus, filium ſuum Pelopem coctum iis appoſuit. Tanti verò ſceleris pœnas luit apud Inferos detruſus, ubi perpetuâ fame ac ſiti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenùs immerſus, & poma cernens ex arbore capiti impendentia, nec tamen hæc neque illas captare queat. Cic. Tuſc. 1. n. 10. *mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus.* Ovid. Metamorph. 4. cap. 13.

tibi, Tantale, nullæ Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbor.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio, λήθεται πόνων. Sic & ſuprà Od. 9. *deſine querelarum.* Od. ſeq. 14. *damnatus longi laboris Siſyphus*: lib. 3. Od. 27. *abſtineto irarum calidæque rixæ*: Od. ult. ejuſdem libri: *regnavit populorum.* Nec Horatius vero tantum ejuſmodi locutionibus atque helleniſmis uſus. Plaut. Mercat. *animi pendeo.* Virgil. Æneid. 1. v. 119.

Implentur veteris Bacchi pinguiſque ferinæ.

Et Æneid. 11. v. 126.

Juſtitiæne prius mirer, bellíne laborum.

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus viſum? & quæ mens læva doctos alioqui viros perculit, ut aut lectionem comprobatam, aut ſenſum pervertèrent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, & *decipitur* accipiunt pro *decipit*. Quorſum verò tam audax figura atque mutatio? Turnebus Alcæi labores intelligit; ut ſit ſenſus, Prometheum ac Tantalum propriàs oblivìſci pœnas, delinitos ſcilicet ac veluti deceptos ſuavi cantu & narratione laborum Alcæi; de quibus ſuprà. Verum de Promethei Tantalique laboribus hîc ſermo eſt apertus quidem & manifeſtus: ſenſuſque eſt; *Prometheus & Pelopis parens dulci ſono* & modulatione Alcæi carminum & Sapphonis uterque adeò *capitur* & fallitur, ut quaſi ſenſum atque memoriam amittat *laborum* & cruciatuum ſuorum.

39. *Nec curat Orion Leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectâque venandi curâ, quâ ſolet occupari, ad dulces cantus accurrit.

Aut timidos agitare lyncas.

INTERPRETATIO.

vel lyncas meticuloſas.

ANNOTATIONES.

Aiunt nimirùm, eadem apud Inferos umbris ineſſe ac vigere ſtudia, quibus viventes tenebantur. Virgil. Æneid. 6. v. 653.

Quæ gratia currûm
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentes
Paſcere equos; eadem ſequitur tellure repoſtos.

Ovid. Metamorphoſ. 4. Fab. 13.

Errant exangues ſine corpore & oſſibus umbræ.
Parſque forum celebrant; pars imi tecta tyranni.
Pars aliquas artes antiquæ imitamina vitæ
Exercent.

Vide & Odyſſ. 11. & Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 9. &c. En verò quo ſolet in Horatium animo bellum movet Scaliger hoc etiam loco: *Nondum*, inquit, *apud Inferos hac inveni, aut Prometheum tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone, vir perſpicax, quicquid rerum ibì geritur perſpexiſti? an illic diverſatus aliquando ſingula otioſè tamque luculenter indagaſti, ut aſſeveranter dicas, ſcribaſque, hæc à te ibi minimè viſa aut reperta; quæ tamen ex Ariſtotelis citati, item ex Homeri mox citandi fide, inveniri aliò credam: teque exploſo credent alii.

Orion.] De eo variè fabulantur: illud conſtat acrem & ſtrenuum venatorem extitiſſe. Homerus Odyſſ. λ. paulò ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam viſum Ulyſſi per floridum pratum feras perſequentem, in deſertis autem montibus clava ferrea occidentem, &c.*

40. *Lyncas.*] Lynx animal pardo non prorsùs abſimile, ex Geſnero, de quadrup. perinde maculoſum. Virgil. Æn. 1. v. 127. acutiſſimi viſûs, ex *Plutarch.* Plin. lib. 28. cap. 8. &c.

AD POSTUMUM, ODE XIV.

Vitari mortem non poſſe.

EHeu, fugaces, Poſtume, Poſtume,

INTERPRETATIO.

HEu, Poſtume, Poſtume, anni

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Eheu fugaces.*] Dolet vitæ brevitatem, mortiſque duram neceſſitatem. Virgil. Georgic. 3. v. 284.

Sed fugit intereà, fugit irreparabile tempus.

Ovid. *Tempora ſic fugiunt.* Perſ. Sat. 5. v. 153. *fugit hora.*

Poſtume.] Parvi refert ſeu legas, *Poſtume*, quo ſignificatur ultimo loco natus; ſive *Poſthume*, id eſt, qui poſt hu-

Labuntur anni: nec pietas moram
Rugis & inſtanti ſenectæ
Afferet indomitæque morti.
Non ſi trecenis, quotquot eunt dies,
Amice, places illacrymabilem
Plutona tauris; qui ter amplum

INTERPRETATIO.

cito prætereunt. Neque religio rugas, & urgens ſenium, fatumque ineluctabile retardabit: nec ſi tauris quotidie trecentis immoles Plutoni inexorabili, qui ter

ANNOTATIONES.

natum patrem in lucem editus. Hic cognomen eſt, ut volunt quidam parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inſcribit Epiſt. 3. lib. 1. & ſecundam ſecundi. Conjectori tamen danda venia, cùm certi nihil aliunde ſuppetit. Virgil. Æneid. 6. v. 763. A. Gell. lib. 2. cap. 16. &c.

2. *Nec pietas moram, &c.*] Etſi Deos colas religioſiſſime, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnicus de falſis Numinibus non falsò. At ſacris nos codicibus inſtructi, multis dilatam ope Dei præpotentis mortem non ambigimus. Exod. cap. 20. & Deuteron. cap. 5. *Honora patrem & matrem ut longo vivas tempore, ac benè tibi ſit in terrâ, &c.* lib. 4. Reg. cap. 20. Ezechias uſque ad mortem ægrotans, ſanitatem oratione piiſque lacrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem: *Vidi lacrymas tuas: ecce ſanavi te: & addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis & inſtanti ſenectæ.*] Deficientibus in ſenectute humoribus ſubtilioribus, paulatim areſcit corpus ac dureſcit, & cutis in rugas contrahitur.

5. *Non ſi trecenis.*] Etiamſi tribus quotidie Hecatombis Plutonem ſatagas placare: non litabis tamen, & mortem fruſtrà deprecabere. Æſchyl. μόνος θεῶν γὰρ θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, οὐδ' ἂν θύων, οὐδ' ἐπισπένδων ναοῖς, *ſola Deorum mors non capitur muneribus, nec ſi ſacrificas in templis.*

Trecenis.] Perperam aliqui, *tricenis*, cujus prima ſyllaba cùm ſit longa, metri lege arcetur.

6. *Illacrymabilem.*] Lacrymabiles dicuntur ii qui ad miſericordiam facilè moventur per lacrymas & preces: è contrario Pluton vocatur illacrymabilis, quia nunquam flectitur. Sic Eraſm. ἀδάκρυτος, *implacabilis*, cujus ob inexorabilem ſævitiam illacrymamus, inquit Terentius.

7. *Plutona.*] Inferorum & mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis, ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum diviſere: Jupiter quidem Orientalis plagæ ſortitus eſt Imperium, & cùm inde lux oriatur, Cœlum dictus eſt occupaſſe. Neptunus Inſulas habuit, unde & maris dominus ac Deus appellatus eſt. Pluto natu minimus Occidentalem obtinuit regionem, ſecùs inferum mare. Hinc fabula, dominari Inferis ait: & quoniam terræ viſceribus conduntur metalla auri & argenti, Divitiarum Deus exiſtimatus eſt, & Ditis ac Plutus dictus. Lactant. Lib. 1. Divin. Inſtitut. Neque verò prætermittendum quod teſtatur Cœl. Rhodig. lib. 17. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum ſpectant cultum, Plutonem fuiſſe auctorem primum. Quo nomine creditum, mox vitâ functis præſidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quoſque & magnos domat, v. g. Geryonem & Titium. ſcilicet, ut ſcribit Juvenal. Sat. 10. v. 172.

Mors ſola fatetur
Quantula ſint hominum corpuſcula.

Geryonem Tityonque triſti
Compeſcit undâ, ſcilicet omnibus
Quicunque terræ munere veſcimur,
Enavigandâ; ſive reges,
Sive inopes erimus coloni.
Fruſtrà cruento Marte carebimus,

INTERPRETATIO.

magnum Geryonem & Tityum coërcet fluvio lethali nempè tranando cunctis, quotquot nutrimur frugibus telluris, ſeu principes, ſeu egeni agricolæ fuerimus. Abſtinebimus incaſſum ſanguinolento

ANNOTATIONES.

Ter amplum Jeryonem vocat Horatius, *tergeminum*. Virgil. Æneid. 8. v. 202. ex eo quod fabulantur, triplex ei corpus fuiſſe. Hinc Virgil. Æneid. 6. v. 289.

forma tricorporis umbra.

Fingendi porrò anſam præbuit triplex regnum, ſive triplicis circa Hiſpaniam inſulæ dominium; vel potiùs trium fratrum corporis robore præſtantium concordia, quæ tanta quidem, *ut uno regi animo viderentur*, inquit Juſtin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porrò valdè arridet ſententia Palephati aſſerentis, è Tricareniâ ad Pontum Euxinum inſulâ Geryonem fuiſſe, adeoque Tricarenum; & ex ambiguâ vocis ſignificatione tricipitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quàm Gigantæâ fertur, quod Latonæ vim inferre tentaſſet, ab Apolline ſagittis truſus ad Inferos, ubi vulture jecur perpetuò renaſcens exedente & laniante torquetur. Virgil. Æneid. 6. v. 595.

Nec non & Tityon terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui jugera corpus
Porrigitur; roſtroque immanis vultur adunco
Immortale jecur tundens, fœcundaque pœnis
Viſcera, rimaturque epulis, habitatque ſub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.

9. *Compeſcit undâ triſti.*] Detinet in Inferis, & coërcet *undâ* Stygiâ, ſeu palude illâ horridâ & irremeabili, de quâ Virgil. Æneid. 6. v. 438.

Quàm vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem & duros perferre labores!
Fata obſtant, triſtiſque palus innabilis undâ
Alligat, & novies Styx interfuſa coërcet.

10. *Terræ munere veſcimur.*] Plin. lib. 2. cap. 63. *Terra, quæ hominum, ut cœlum Dei; nos naſcentes excipit natos alit, ſemelque editos ſuſtinet ſemper . . . . . ſola quæ nunquam iraſcatur homini. Aquæ ſubeunt in imbres, rigeſcunt in grandines, tumeſcunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aër denſatur nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, uſuſque mortalium ſemper ancilla, quæ coacta generat! Quæ ſponte fundit! Quos odores ſaporeſque! Quos ſuccos! Quàm benè fide creditum fœnus reddit! Quæ noſtri cauſâ alit! &c.* quæ lege.

11. *Enaviganda.*] Mors omnibus ſubeunda; mortali cuilibet *calcanda eſt ſemel via lethi*, ut eſt in Ode 28. lib. 1. Styx tranenda & *enaviganda* vectore & portitore Charonte, qui *ferrugineâ ſubvectat corpora cymbâ*. Virgil. Æneid. 6. Vide locum à v. 295. ad 317.

Sive Reges, ſive inopes.] Vide lib. 1. Od. 4. & 28.

13. *Fruſtrà cruento Marte carebimus, &c.*] Nihilo ſeciùs moriemur, etſi abſtinuerimus bello, mari, &c. fruſtrà ca-

Fractiſque rauci fluctibus Adriæ:
Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.
Viſendus ater flumine languido
Cocytus errans, & Danaï genus

INTERPRETATIO.

Marte, & illiſâ undâ maris *Adriatici frementis. Incaſſum cavebimus Notum corporibus noxium Autumnali* tempeſtate. *Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaique ſtirps conſcelerata, &*

ANNOTATIONES.

vebimus pericula militiæ & navigationis aut peſtiferi Auſtri flatus in Autumno præſertim. Quamvis enim mortis unum aliquod ſpiculum eluctemur, at altero percuſſi occumbemus. *Improviſa lethi vis rapuit, rapietque gentes:* ut eſt in Ode ſuperiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virgil. Æneid. 1. v. 165.

unus ab alto
Frangitur, inque ſinus ſcindit ſeſe unda reductos.

Adriæ.] Suprà Od. 11. v. 2.

Rauci.] Horrendum frementis, quando tumentes fluctus ad ſcopulos illiduntur, ingenti ſonitu & fragore.

15. *Per Autumnos nocentem corporibus Auſtrum.*] *Autumno* quidem morbi ſemper acutiſſimi & exitiales, ex Hipocrat. lib. 3. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. 4. v. 56. *letiferum* appellat: & Sat. 10. v. 221.

Quot Themiſon ægros Autumno occiderit uno.

In causâ ſunt inæqualitas caloris & frigoris eodem ſæpiùs die ingruentium. Deinde æſtati ſucceſſio; in quâ bilioſi humores accumulati dein facilè computreſcunt. Adde cutis conſtipationem à frigore, per quam tetri halitus retinentur intùs, & morbos creant. Denique debilitatæ per æſtatem vires corporis, fructuumque copia noxiorum humorum colluviem gignens, Autumnum verè θηριώδη *ferinum* ab Hipocrate dici fecerunt. Cauſas afferunt iſtas quinque Galen. aliique, nec non Plutarh. Sympoſ. lib. 8. cap. ult.

16. *Auſtrum*] Hujus naturâ cùm calida ſit & humida, valet ad procreandas ægritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, ſenſus torpore inficiendos; vireſque diſſolvendas & enervandas. Hipocrat. lib. 3. Aphoriſmo 5. *Auſter auditum hebetat, caliginem effundit, caput gravant, pigros & languidos facit.*

17. *Viſendus ater flumine languido.*] Id eſt: adire tandem ad Inferos oportebit; illicque viſere Cocytum, &c. Vide lib. 1. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. aliàs ait. *tardam* Stygem vocat.

18. *Cocytus.*] Ex eâ derivatur Nomen à κωκύω *lamentor.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymaſque compellit, *Cocytum*: quod in gurgite mergit odiorum *Stygem* interpretati ſunt, inquit. Sic & ipſas pœnas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conſcientiæ indefeſſâ ſceleris admiſſi admonitione lanianctis, &c. Vide cætera ibidem.

19. *Danai genus infame.*] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euſeb. Chron. hujus filiæ quinquaginta ſuos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefarie obſequentes: quam ob noxam pertuſum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. 3. Od. 11. Virgil. Æneid. 10. v. 496.

unâ ſub nocte jugali
Cæſa manus juvenum fœdè thalamique cruenti.

Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Et Danai proles Veneris quod numina læſit,
In cava Lethææ dolia portat aquas.

Infame, damnatuſque longi
Siſyphus Æolides laboris.
Linquenda tellus, & domus, & placens
Uxor: neque harum quas colis arborum,
Te, præter inviſas cupreſſos,
Ulla brevem dominum ſequetur.

INTERPRETATIO.

Siſyphus Æoli filius æterna pœna addictus. Deſerenda terra, & domicilium, & grata conjux. Et harum, quas educas, arborum nulla te comitabitur haud diuturnum poſſeſſorem, præter ferales cupreſſos.

ANNOTATIONES.

19. *Damnatuſque longi, &c.*] Ellipſis ſup. pœnâ.

20. *Siſyphus Æolides.*] Latrociniis, ut aiunt, infamis à Theſeo eſt occiſus: alii dicunt virum fuiſſe rerum multarum notitiâ pollentem; & cùm immortalitatem ſibi parare attentaſſet, longo iſto labore damnatum, ut ad apicem montis portet ſaxum inde relapſurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. 4. Fab. 13.

Aut petis, aut urges ruiturum Siſyphe ſaxum.

Virgil. Georgic. 3. v. 39.

non exſuperabile ſaxum.

Lucret. lib. 3.

nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen à ſummo jam vertice rurſum
Volvitur, &c.

Vide & Odyſſ. 11. ubi Siſyphi labor graphicè deſcribitur ac pingitur, ut obverſari oculis videatur Siſyphus trudens ſaxum, connitens, totoque ſudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Suprà Od. 3.

Cedes coëmptis ſaltibus, & domo,
Villaque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora & pulcra, vel, *benè conveniens*, ut eſt apud Sueton. Tiber. cap. 7. & hinc viro dilecta & omninò placens.

22. *Quas colis arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. vino etiam platanos irrigaſſe Q. Hortenſium, teſtis Macrobius lib. 3. cap. 13. Valer. Max. lib. 9. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, & Luc. Craſſo altercantibus: *uter luxurioſior?* inquit Craſſus; *Egone qui decem columnas centum millibus nummûm emi: an tu qui decem arbuſcularum umbram tricies ſeſtertiûm ſummâ compenſas?* Idem ferè narrat Plin. lib. 17. cap. 1. Vide ſeq. Od. Annot. initio.

23. *Cupreſſos.*] Funebres quidem arbores, ideoque *inviſas* appellat Horatius: Proſerpinæ Ditique ſacras, ex Servio, Feſto, Plinio. Hic. lib. 16. cap. 33. ita ſcriptum reliquit: *natu moroſa, fructu ſupervacua, baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratioſa.*

24. *Brevem dominum ſequetur.*] *Sequetur*, foribus tuis ex more appoſita, cùm vitâ exceſſeris.

Brevem.] Paucis annis uſum, & poſſeſſorem ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ anguſtias redactum interpretantur. Quæ ſi cui placeat explicandi ratio, lucem huic afferet Juvenal. Sat. 10. v. 168. & quinque ſequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem Plin. mox cit. *Cupreſſus*, inquit, *Diti ſacra, & ideo funebri ſigno ad domos poſita*; adde *nobilium*, ex Lucano:

Et non plebeios luctus teſtata cupreſſus.

Ad rem prætereà faciunt, quæ de cupreſſo ſcribunt. Præciſo capite moritur, & ſubſecta non renaſcitur, ſicut ex mortuis nihil ſperatur. Servius. Rogis adhibetur, & cremandis utilis eſt cadaveribus, ob gravem uſtrinæ nidorem: quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris ſui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges publicas, & ſacrorum ritus, ob æternam firmitatem, in tabulis cupreſſinis deſcribi Plato jubebat. Vide Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 2.

Abſumet hæres Cæcuba dignior
Servata centum clavibus; & mero
Tinget pavimentum ſuperbum,
Pontificum potiore cœnis.

INTERPRETATIO.

Hæres dignior conſumet vina Cæcuba centenis clavibus cuſtodita: ſuperbumque pavimentum aſperget vino meliore Pontificum epulis.

ANNOTATIONES.

25. *Abſumet hæres Cæcuba dignior, &c.*] Heres dignior te, quia liberalior, & ſciens uti iis, quæ ad uſum ſunt facta; quibus improbè avari velut ſacris parcunt. Quæ verò tu parcè nimis ſervaſti vina exquiſita, hæc ille abſumet, & ſine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. 1. Od. 20. Vinum optimum profundet, diſperdetque.

26. *Mero tinget pavimentum.*] Cic. Philipp. 2. *natabant pavimenta vino.* Porrò in deliciis fuiſſe olim reſpergi pavimentum vino fragrantiſſimo, auctor eſt Athen. lib. 15. Alii referunt ad cottabiſmum; quo veteres inter potandum uſi, non ſiccantes omninò calicem, ſed arte quadam vini reliquias in terram elidentes, ut ſonus inde redderetur. Ita J. Lipſ. antiq. lect. lib. 3. de eo more & joco à Siculis invento, Heſychio teſte. Suidas paulò aliter, in κοτταβίζειν. Athen. variis locis, maximè verò lib. 15. Jul. Pollux. lib. 6. cap. 19. Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 26. &c.

7. *Pavimentum ſuperbum.*] *Marmoreum ſolum* vocat Tibull. lib. 3. Eleg. 3. & Cic. Parad. 6. de pavimentis arte & picturâ elaboratis, deque lithoſtrotis ac vermiculatis. Plin. lib. 36. cap. 25. Quidam legunt *ſuperbo*, referuntque ad vocem, *mero*; ut per hypallagen, ſignificetur heres ſuperbus vinum pretioſum effundere. Alii *merum ſuperbum* aiunt, quod non ampliùs clavibus incluſum jam marmoreo liberè decurrat pavimento. Sed vix id veniſſe in mentem Horatio, ſi dicam; plus crēdat mihi quiſque cordatus injunxeo, quàm junctis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.*] Meliore, pretioſiore, quàm illud quod adhibetur in ſumptuoſis illis Pontificum cœnis: quando novi quidem inaugurabantur, & in eorum collegium admittebantur. Varro lib. 3. cap. 6. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3. Centur. 2. Adag. 36. lib. 1. Od. 37. v. 2.

O

ODE XV.

Immoderatum ſui ſeculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAm pauca aratro jugera regiæ
Moles relinquent: undique latiùs
Extenta viſentur Lucrino
Stagna lacu: platanuſque cœlebs

INTERPRETATIO.

REgales deinceps ſubſtructiones modicam terram relinquent arandam. Undequaque venient ſpectatum ſtagna magis ſpatioſa, quàm ſit *lacus Lucrinus. Platanus*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Jam pauca, &c.*] Hæc Ode ſuperiori juncta legitur in quibuſdam exemplaribus: ſed perperàm: ut ſatis oſtendit argumentorum diverſitas.

Pauca aratro jugera regiæ moles relinquent.] Occupantibus ferè omnia ædificiis ſumptuoſis, operoſis, rege dignis. Cic. pro Milone, *inſanas ſubſtructiones*, & poſteà, *ſubſtructionum inſanas moles* vocat.

2. *Undique latius extenta viſentur, &c.*] In illis ædibus magnificè ſtructis viſentur piſcinæ, vivaria, ſtagna, Lucrino lacu ampliora; qui tamen ingens & ſpatioſus. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 1. *C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio ſubjectam haberet, peculiaria ſibi maria excogitavit, æſtuariis intercipiendo fluctus, piſciumque diverſos greges, ſeparatos molibus includendo: ut nulla tam ſæva tempeſtas incideret, quâ non Oratæ menſa varietate ferculorum abundaret. Ædificiis etiam ſpatioſis & excelſis deſerta ad id tempus ora Lucrini lacus preſſit, &c.*

3. *Lucrino lacu.*] Hic & Baianus appellabatur, inter puteolos & Baias ſitus, ac inter Avernum lacum & mare Tyrrhenum: maximè piſcoſus, & proinde afferens lucrum: hinc nomen. Ita quidem olim: ut anno 1538. terræ motus novum excitavit extulitque montem Cinereum dictum: nihilque reliquit è lacu Lucrino præter cœnoſam paludem cum arundineto, quod quidem in ſuo Lexico affirmat Michaël Anton. Baudrandus rerum Geographicarum ſtudioſiſſimus, teſtiſque oculatus. Strabo lib. 5. ſtadiis octo longum fuiſſe refert. Sueton. Aug. cap. 16. *Portum Julium apud Baias immiſſo in Lucrinum & Avernum lacum mari, effecit.* Virgil. Georgic. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita
clauſtra:
Atque indignatum magnis ſtridoribus
æquor? &c.

4. *Platanuſque cœlebs evincet ulmos.*] Arbores ad umbram, delicias, & mollitiem duntaxat utiles frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. 12. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratiâ tantum ex alio petitam orbe? platanus hæc eſt, per mare Ionium in Diomedis inſulam ejuſdem tumuli gratia primum invecta; inde in Siciliam tranſgreſſa, atque inter primas donata Italiæ . . . tantumque poſtea honoris increvit, ut mero infuſo enutriantur. Compertum id maxime prodeſſe radicibus: docuimuſque etiam arbores vina potare.* Platani folia latiſſima, umbram peramœnam, ali-

Evincet ulmos, tum violaria, &
Myrtus, & omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli

INTERPRETATIO.

quæque ſteriles ulmos excludet. Dein violaria, myrteta, & uberes odoratûs opes afflabunt ſuavitatem per loca oleis antè *conſita, quæ priori poſſeſſori fructum debant. Tum denſa laurus ardentes* Solis *radios ramis arcebit. Non ſic erat licitum per legem*

ANNOTATIONES.

bi notat. Vide apud Herodot. *lib.* 7. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam ſtantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortali committentem. Decem erant nempè millia virorum ſelectorum è Perſicâ militiâ, qui dicebantur immortales: quoniam uno moriente, ſtatim alter ſubſtituebatur, ut completus eſſet ſemper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius lib. 3. Porrò platanum auream ſibi fundi juſſit Xerxes, quæ ſupra memoratam effingens ejuſdem leniret deſiderium, & æſtuationem mentis ob ejus abſentiam. Cœl. Rhodig. lib. 25. cap. 1. Vide ſuprà Od. 14. ſub finem, Annot. ad ea verba, *quas colis arborum.*

Platanus cælebs.] Martial. lib. 3. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige ſterilem, vel non vitibus, ut ſolet ulmus, maritatam. Vide Plin. lib. 16. cap. 17. Senec. lib. 5. Epiſt. 6.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quaſi dimovebit loco, earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter & flores odoriferi exterminabunt fructuoſas arbores, hiſque neglectis & ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtuſque & omnis, &c.* ut metri conſtet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4. declin. eſſe, & num. plural. adeoque ultimam ſyllabam produci. Plin. lib. 21. cap. 11. *In Italiâ violis ſuccedit roſa: huic intervenit lilium: roſam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. 1. annotavi, ad Od. ult.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum & odorum, qui ſunt odoratûs opes velut ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Eſt qui *dormitaſſe* hîc Horatium cavilletur, nec ſatis *attendiſſe animum.* Quaſi verò temerè quidquam ſcribere ſoleat tantus Poëta. Imò feliciter *attendebat animum*, forſan *& vivos & roſerat ungues*, *& in verſu faciendo ſæpe caput* jam *ſcabebat*, atque, ut ait etiam Perſius, *pluteum ceciderat*; cùm ſcripſit, *omnis copia narium*: dictio ſanè tam grandis quàm inſolens, tam pulchra & dives, quàm audax & nova.

7. *Spargent olivetis odorem fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundent fragrantiam iis in locis, quæ priùs olivis conſita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum ſpiſſa ramis laurea fervidos excludet ictus.*] Seu quòd adversùs fulmen ejuſque ignitos ictus valere laurus dicatur ex Plinio lib. 15. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. 69. &c. Sive quòd arte quadam laurus apud Romanos veluti ſilveſcebat, ramoſque tam altè lateque extendebat, ut ſpiſſam & opacam umbram prætexeret, Soliſque ardorem arceret, *ictuſque fervidos*; qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spiſſam* quoque *ramis lauream* referunt aliqui ad horros operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempè aliique frutices gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, & cancellatim pingi poſſunt, inquit Cruq. hîc.

10. *Non ita Romuli præſcriptum, &c.*] Non ita majores noſtri: nec iſta graſſabatur luxuria temporibus *Romuli*; qui

Præſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterumque normâ.
Privatus illis cenſus erat brevis,
Commune magnum: nulla decempedis
Metata privatis opacam
Porticus excipiebat Arcton.

INTERPRETATIO.

Romuli & Catonis crinati, vel priſcorum inſtituta. Res familiaris aderat eis exigua, publica autem *dives Nemini privato porticus menſa decem pedum perticâ colligebat auram Septentrionalem plurimam.*

ANNOTATIONES.

ſingulis civibus duo tantùm agri jugera diſtribuit; aut *Catonis* Cenſorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hoſtis infenſiſſimi: qui Dux, Orator ac Senator præclarus, frugalitate & continentiâ longè clarior, quater & quadragies accuſatus, toties eſt abſolutus. Plutarch. in ejus vitâ. Plin. lib. 7. cap. 27. Valer. Max. lib. 3. cap. 7.

11. *Intonſi.*] Nimirùm Romani uſi tonſoribus, anno ab urbe conditâ 454. *anteà* verò *intonſi fuere:* quod ex Varrone aſſerit Plin. lib. 7. cap. 59. Vide Gell. lib. 3. cap. 4. Quod ſi Catonem intelligere Uticenſem placet: hic etiam intonſus, quia ex quo civilia bella exarſere, tonderi nunquam voluit: Lucan.

Ille nec horriferam ſancto dimovit ab ore
Cæſariem, duroque admiſit gaudia vultu,
Ut primum tolli feralia viderat arma,
Intonſos rigidâ in fronte deſcendere canos
Paſſus erat, miſeramque genis increſcere barbam.

13. *Privatus illis cenſus erat brevis.*] Exiguæ tunc erant privatorum opes: nec dives eſſe quiſquam ſatagebat: at univerſi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere & amplificare ſtudebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. ubi inter exempla non pauca hæc affert: Valerii Poplicolæ, *cui mortuo lectus funebris & rogus defuit; exequiæ verò pecuniâ publicâ ductæ ſunt:* Agrippæ Menenii, *qui publicæ ſalutis arbiter ita pecuniâ inops deceſſit, ut ſepulturæ honore caruiſſet, niſi à populo collatis in capita ſextantibus funeratus eſſet.* Et paulò pòſt, idem ſic ſcribit: *imo vero quos pericula Reipublicæ Imperatores aſſerebant, anguſtiæ rei familiaris (quid ceſſo proprium nomen veritati reddere?) bubulcos fieri cogebant.* Et poſteà: *Quid Ælia familia, quàm locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loci, quo nunc ſunt Mariana monimenta: & unus in agro Veiente fundus minus multos cultores deſiderans, quàm dominos habebat, &c.*

14. *Commune magnum.*] τὸ κοινὸν apud Cicer. ſenſus eſt; magni putabatur publica res, ſalus, auctoritas: commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco: *in privatis rebus minimo contenti erant majores noſtri: in Imperio & publicâ dignitate, omnia ad gloriam & ſplendorem revocabant.*

Nulla decempedis metata privatis, &c.] Privatorum nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valdè longa, ex arte, & magno proinde ſumptu extructa.

15. *Opacam excipiebat Arcton.*] Quæ porticus Septentrioni obverſa, apta eſſet ad captandum æſtate frigus plurimum, & ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. *Arctos* Græcis Urſa, Latinis ſidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem ſeptentrionalem deſignat, unde frigidæ & ſalubriores ſpirant auræ. *Porticus* definiri poteſt ambulacrum columnis ſeptum, Gall. *une Gal-*

Nec fortuitum ſpernere ceſpitem
Leges ſinebant; oppida publico
Sumptu jubentes, & Deorum
Templa novo decorare ſaxo.

INTERPRETATIO.

Neque fas erat contemnere glebam obvenientem: urbes autem communibus impenſis, ac numinum fana lapidibus novis exornare praeſcriptum erat.

ANNOTATIONES.

leriæ. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur à longitudine & numero paſſuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. 5. cap. 9. & 11. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 22. & 23. ubi & multiplex porticus recenſetur: præ cæteris autem Porticus Claudia, in quâ ſubdiales ambulationes, miro ingenio elaboratæ: item Porticus Auguſti, in palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore per ſymmetriam extructa, &c. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 39. Juvenal. *Sat.* 7. v. 182.

Parte aliâ longis Numidarum fulta columnis
Surgat, & algentem rapiat cœnatio Solem.

17. *Nec fortuitum ſpernere ceſpitem leges ſinebant, &c.*] Legum pœnis erat obnoxius, quiſquis operoſas ædes ſibi molitus eſſet è ſaxo quadrato, quæ quidem ſtructura templorum erat. At privatis vel crudo ceſpititio ſolo, aut coctis lateribus ædificare tantùm licebat. Turneb. lib. 10. cap. 21. Itaque nemo ſpernebat caſam hereditate ſibi obvenientem, agellum, prædiolum. Neminem pigebat habitare domunculas.

Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen,

Virgil. Eclog. 1. vel, paſſim, & ſine diſcrimine cibum aut quietem captabant majores noſtri ubicumque ſors tulerat. Ovid. Faſt. 1.

Nec pudor in ſtipulâ placidam cepiſſe quietem,
Nec fœnum capiti ſuppoſuiſſe fuit.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

feſtas exſtruet ille
Ceſpitibus menſas ceſpitibuſque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. 18. *Trans Rhenum vero eum vitæ ordinem tenuit, ut ſedens in ceſpite nudo cibum caperet; ſæpe etiam ſine tentorio pernoctaret.*

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juvenalis Sat. 13. v. 225. hic verò productam vides, à *fortuna* & *ire*. Servius in Æneid. 6. v. 179.

18. *Oppida publico ſumptu jubentes & Deorum templa, &c.*] Hinc Ædiles, ſive publicarum ædium, totiuſque urbis curatores. Hoc & ad Auguſti laudem ſcripſiſſe Horatius creditur. Sueton. Octav. cap. 30. *Spatium urbis in regiones vicoſque diviſit, inſtituitque ut illas annui magiſtratus ſortitò tuerentur. . . . . Ædes ſacras vetuſtate collapſas aut incendio abſumptas refecit, eaſque & cæteras opulentiſſimis donis exornavit, &c.*

20. *Novo ſaxo.*] Vel ſecto, quadrato, & polito; vel è longinquis terris Romam advecto; quale eſt marmor ex Armeniâ, Paro, Chio; ex Ægypto, Numidiâ, &c. Juvenal. Sat. 14. v. 68. & ſeq.

Ædificator erat Centronius . . . .
. . . . Alta parabat
Culmina villarum Græcis longeque petitis
Marmoribus, &c.

AD GROSPHUM,

ODE XVI.

Animi tranquillitatem nonniſi cupiditates coërcendo parari.

OTium Divos rogat in patenti
Prenſus Ægæo, ſimul atra nubes
Condidit Lunam, neque certa fulgent
Sidera nautis:
Otium bello furioſa Thrace,

INTERPRETATIO.

O Groſphe, quietem à numinibus petit quilibet in aperto mari *Ægæo deprehenſus, ſtatim atque nigra nubila texerunt Lunam, neque apparent nautis aſtra non dubia. Quietem Thracia bello*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 2.

Ad Groſphum.] Hunc Pompeium Groſphum nobilem & Magiſtratibus perfunctum innuit, quod in fine hujus Odes purpurâ veſtiri ſcribit. Sicilienſem aiunt nonnulli, eo quod ibidem Horatius Siculis gregibus & armentis opulentum notat. Virum autem frugi celebrat Epiſt. 12. lib. 1.

Utere Pompeio Groſpho: & ſi quid petet, ultro
Defer: nil Groſphus, niſi verum orabit,
& æquum.

1. *Otium divos rogat, &c.*] Otium poſcunt omnes, & tamen omnes avaritiam & ambitionem colunt, per quas aſſiduis laboribus & periculis exercentur, atque otio frui prohibentur. Sic impiger ad Indos, quæſtus causâ, currens mercator, cùm ſe jactatum tempeſtatibus, & mortis diſcrimini proximum ſentit, tum mare & navigationem deteſtatur, otiumque rogat à Caſtore & Polluce; at ultra pergit tamen, urgente avaritiâ, cùm primùm periculum præteriit lib. 1. Od. 1.

Luctantem variis fluctibus Africum
Mercator metuens otium & oppidi
Laudat rura ſui:

2. *Ægæo.*] Quod mare altum & ſcopuloſum, & multis adeò naufragiis infeſtum. Unde proverb. τὸ αἰγαῖον πλεῖν. ab Æga inſulâ, vel ab Ægis Eubœæ inſulæ oppido, ut Straboni placet, Ægæum mare dictum eſt. Alii alia fabulantur. Situm eſt Græciam inter & Aſiam, plures habet inſulas quaſi paſſim diſſeminatas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent ſidera.*] Cùm atris nubibus obducta cœli facies, non oſtendit ea ſidera certâ ſemper regione apparentia, quibus dirigi navigantes ſolent, & tutus eſſe curſus ac non dubius. Æneid. 1. v. 92.

Eripiunt ſubitò nubes cœlumque diemque
Teucrorum ex oculis. Ponto nox incubat atra.

Lucan.

miſeros fallentia nautas
Sidera non ſequimur.

5. *Otium bello furioſa Thrace.*] In mediis belli periculis & ærumnis, fatigatæ gentes etiam maximè bellicoſæ

Otium Medi pharetrâ decori,
Groſphe, non gemmis, neque purpurâ venale nec auro.
Non enim gazæ, neque Conſularis
Summovet lictor miſeros tumultus
Mentis, & curas laqueata circum
Tecta volantes.
Vivitur parvo benè, cui paternum
Splendet in menſâ tenui ſalinum:

INTERPRETATIO.

efferata; Parthi inſignes pharetrâ quietem poſcunt nec lapillis nec purpura nec auro venalem: enimvero divitiæ vel Conſulis apparitor haud pellunt graves animi turbas ac ſollicitudines circa palatia laquearibus ornata volitantes. Ei felix eſt è modico vita, cui majorum ſalinum rutilat in frugali menſâ:

ANNOTATIONES.

otium deſiderant: vix tamen poſteà bello abſtinent, prædâ alliciente.

Furioſa Thrace.] An quod atris infuſcati ſagulis (qui furiarum calor eſt) ad bellum procedunt Thraces? An quod terribili ſpecie? Sic apud *Plutarch.* in vitâ Pauli Æmilii, *pugnantium Thracum aſpectu Naſica maximè exhorruit. Erant nempe in acie primi, homines proceris corporibus, albis ac lucentibus ſcutis, ocreis armati, tunicas induti nigras; graves enſes & roſtes à dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetra decori.*] Parthos indicat Medorum victores: de quibus lib. 1. Od. 12. & 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: teſtis Herodot. lib. 7. Sagittas ab inguine jaculari ſeu torquere ſolitos, annotavi ad Perſ. Sat. 5. v. 4. ex Caſaubono.

7. Non *gemmis neque purpura, &c.*] Non emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa animi pax & tranquillitas, imò generoſa virtus, quam movere aut concutere nihil poteſt. Eam verò ſibi parat quiſquis affectus atque appetitus cogit rationi morem gerere & obtemperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ nec dignitates conferunt immunitatem à curis & ſollicitudinibus.

Conſularis lictor.] Miniſter publicus ante Conſulem aliosque magiſtratus tum honoris causâ tum ſummovendæ turbæ gratiâ præcedens, Imperiique inſignia faſces & ſecures præferens. Tit. Liv. lib. 3. cap. 48. *I, lictor ſummove turbam.*

10. *Miſeros tumultus mentis.*] Animi perturbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus miſer homo efficitur, quando ſe illis huc illuc diſtrahi patitur, & diſcruciari. Tumultus, quaſi timor multus.

11. *Curas laqueata circum tecta volantes.*] Palatia divitum curis obſidentur: & quo majores adſunt opes, eò plures & graviores comitantur atque urgent curæ, quaſi cor urentes, dictæ. Cornel. Tacit. *Invidia ſumma quæque appeti.* Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis curâ majore, metuque
Servantur. Miſera eſt magni cuſtodia cenſûs.

Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta marmorea, & laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.*] φροντίδες πτερ' ἔχουσαι. *alas habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo benè, cui, &c.*] Contra verò lætam ducit ille vitam, qui parvo contentus, modicam ſupellectilem & menſam ſatis habet, gaudetque ſuâ conditione mediocri. Unde pacatum capit ſomnum, quem non inter-

Nec leves ſomnos timor aut Cupido
Sordidus aufert.
Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
Se quoque fugit?

INTERPRETATIO.

neque tranquillum ſoporem metus adimit, vel turpis cupiditas. Exiguo tempore valentes cur plura intendimus? Cur petimus regiones diverſo calefactas Sole? Ecquis extorris à patriâ, procul eſt etiam à ſeipſo.

ANNOTATIONES.

rumpit vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum ſplendet in menſa tenui ſalinum.] Egregiè locum hunc illuſtrat Turneb. lib. 10. cap. 22. Inſulſus, inquit, videatur ſenſus, niſi intelligas ſalis olim quamdam in menſa religionem fuiſſe unde *ἱεροὺς ἅλας* Græci dicunt: & appoſitus ſal menſam conſecrare videbatur. Arnob. lib. 2. *ſacras facitis menſas ſalinorum appoſitu, & ſimulacris Deorum.* Sed tamen potiſſimùm tenuem & parcum pauperemque victum Horatius ſignificat hominum pro obſonio ſalem lingentium, quod pauperes olim faciebant, ut apud Perſ. Sat. 5.

Varo regustatum digito terebrare ſalinum
Contentus perages?

Huc uſque Turnebus. Salinum verò præcipuè memorat Horatius; tum quia primo loco ſolet apponi: tum præſertim quod veteres poculo & ſalino à majoribus accepto libenter utebantur. Et quibus nullum erat argenteum vas; ſalinum tamen ex argento habebant. Ex quibus intelliguntur hæ voces, *ſplendet*, & *paternum*.

15. *Leves ſomnos.*] Dulces, molles, placidos & tranquillos; vel ſolvi faciles.

Cupido ſordidus.] Amor pecuniæ ſordidus, turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti cenſûs.* Juvenal. Sat. 14. v. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo multa?*] Cùm ſciamus paucis nos annis eſſe victuros, cur tam multa & magna proſequimur & captamus? lib. 1. Od. 4.

Vitæ ſumma brevis ſpem nos vetat inchoare longam

Et Od. 11.

Spatio brevi ſpem longam reſeces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?*] Cur, patriâ relictâ, pergimus in alia planè climata, remotaſque valdè regiones, alio veluti Sole caleſcentes? Virgil. Georgic. 2. v. 511.

Exilioque domos & dulcia limina mutant;
Atque alio patriam quærunt ſub ſole jacentem.

Contrà Juvenalis, Sat 12. v. 103.

noſtro ſub ſidere.

19. *Patria quis exul ſe quoque fugit?*] Tranſlata ſententia è Græco: *τίς πατρίδος φυγὰς ὢν, καὶ ἑαυτὸν ἔφυγε*; id eſt, quis paternum deſerens ſolum, pravam ſimul indolem pravoſque affectus relinquit? imò ſe quiſque ſecum defert, id eſt, animum ſuum ſeu probum ſeu improbum. Senec. de Tranquill. vit. *hoc ſe quiſque modo ſemper fugit. Sed quid prodeſt, ſi non effugit? Sequitur ſeipſum, & urget graviſſimus comes.* Sic mercator avarus, quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circumfert. Horat. lib. 1. Epiſt. 11. v. 27.

Cœlum non animum mutant qui trans mare currunt.

Epiſt. 14. v. 13.

In culpâ eſt animus, qui ſe non effugit unquam.

Lucret. lib. 3. ſub finem.

Hoc ſe quiſque modo fugit, at quod, ſcilicet ut fit,
Effugere haud potis eſt, invitus adhæret & odit.

Scandit æratas vitioſa naves
Cura; nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, & agente nimbos
Ocyor Euro.
Lætus in præſens animus, quod ultra eſt
Oderit curare; & amara lento
Temperet riſu. Nihil eſt ab omni
Parte beatum.
Abſtulit clarum cita mors Achillem:
Longa Tithonum minuit ſenectus:
Et mihi forſan tibi quod negârit,
Porriget hora.

INTERPRETATIO.

Naves ære munitas ingreditur prava ſollicitudo, nec deſerit equitum cohortes, velocior cervis, & Euro nubes diſcutiente rapidior. Mens præſentibus contenta caveat inquirere quidquam ulterius: moleſta verò quadam lætitia moderetur. Non eſt aliquid omni ratione perfectum. Achillem glorioſum ſuſtulit mors repentina: Tithonum debilitavit ſenectus prolixior. Mihique forſitan indulgebit tempus id quod tibi non conceſſerit.

ANNOTATIONES.

Varro & Petronius, *longe fugit, qui ſuos* (id eſt, *ſe*) *fugit.*

21\. *Scandit æratas, &c.*] Seu navim ſeu equum conſcendas, ut effugias curam, hæc te facilè conſequetur, utpote cervis pernicior & ventis. Horat. lib. 3. Od. 1.

Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit ærata triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura.

23\. *Ocyor cervis.*] Cervorum pernicitas cuivis nota.

24\. *Euro.*] Ab ortu flat iſte ventus. Ovid. Metamorph. 1. cap. 2.

Eurus ad auroram Nabathæaque regna receſſit,
Perſidaque, & radiis juga ſubdita matutinis.

24\. *Lætus in præſens animus, &c.*] In diem vive: *dona præſentis cape lætus horæ.* lib. 3. Od. 8. utere præſenti fortunâ: quod ultra præſens tempus eſt, ne cura, ne futuris te diſtorque.

26\. *Amara lento temperet riſu.*] Si quid ingruit adverſi & amari, id animo læto perfer. Nam *levius fit patientiâ quicquid corrigere eſt nefas.* Lib. 1. Od. 24.

Lento riſu.] Moderatâ lætitiâ. Alii legunt *læto.*

27\. *Nihil eſt ab omni parte beatum.*] Cic. 1. de Invent. *nihil omni ex parte perfectum atque beatum.* οὐδεὶς πάντ᾽ ἐςὶ πανέλβιος: *nemo per omnia omnino felix & beatus.*

29\. *Abſtulit clarum cita mors Achillem.*] Quod mox protulit, exemplis comprobat Poëta. Fuit illuſtris *Achilles*, at paucis annis inclaruit, & cita mors finem gloriæ ſubitum impoſuit. E contrario *Tithonus* diu vixit quidem, ſed incommoda ſenii perſenſit adeò, ut vitæ pertæſus fuerit, optaritque in cicadam mutari, quod & à Diis obtinuit. Vide lib. 1. Od. 28. De Achille verò eodem lib. 1. Od. 6. v. 6. Od. 8. ſub finem: Od. 15. ad finem lib. 2. Od. 4. v. 3. lib. 4. Od. 6. Epod. 13.

31\. *Et mihi forſan, tibi quod negarit porriget hora.*] Parvo mihi fortaſſe vitam dabit longiorem, tibi verò divini negabit.

32\. *Hora.*] Vel, tempus: ſic Perſ. Sat. 5. v. 114. *fugit hora.* Vel horoſcopus. Idem Perſ. ibid. v. 48.

Te greges centum, Siculæque circum
Mugiunt vaccæ: tibi tollit hinnitum
Apta quadrigis equa: te bis Afro
Muricæ tinctæ
Veſtiunt lanæ: mihi parva rura, &
Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ

INTERPRETATIO.

Greges numeroſi & boves è Siciliâ circa te mugitum edunt, hinniunt tibi equi trahendis curribus idonei. Te operiunt panni è lanâ ſemel atque iterum Africano murice imbutâ. Mihi parca verax largita eſt agellum, & aliquantulam

ANNOTATIONES.

ſeu nata fidelibus hora
Dividit in geminos concordia fata duorum.

33. *Te greges, &c.*] Tu te beatum exiſtimas gregibus & armentis abundans, & optimâ purpurâ veſtitus. At ego mihi videor æquè ac tu fortunatus, tenuibus prædiis victitans & contentus, poëtica gaudens facultate, & vulgi ſpernens rumores. Divites Homero πολύῤῥηνες, καὶ πολυβοῦται *agnis & bobus affluentes*; Heſiodo πολύμηλοι *ovibus abundantes* nuncupantur.

Siculæque vaccæ.] Opimis è Siciliæ paſcuis valdè pingues.

34. *Tibi tollit hinnitum, &c.*] Equorum etiam greges tibi adſunt hinnitu generoſitatem exhibentium. Æneid. 3. v. 672. *clamorem immenſum tollit.* Cic. ad Q. fratrem Epiſt. 1. lib. 2. *clamorem ſatis magnum ſuſtulerunt.*

35. *Apta quadrigis equa.*] Curulibus & Circenſibus ineundis certaminibus hoc aptior, quo velocior. In illis bigæ, trigæ, quadrigæ: ſive currus duobus, tribus, quatuor equis tracti. Vide lib. 1. Od. 1. Annot. ad hæc verba: *ſunt quos curriculo, &c.* Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Te bis Afro murice tinctæ veſtiunt lanæ.] Pretioſæ nobileſque te operiunt & decorant veſtes ex optimâ purpurâ, ſeu è panno ſanguine muricis piſcis ſemel atque iterùm imbuto: ſic enim purpureus color efficitur exquiſitus; præſertim cùm murex eſt è mari Africano, vel Tyrio. Teſtis Plinius lib. 9. cap. 36. ubi *murices & purpura*, inquit, *florem illum tingendis expetitum veſtibus in mediis habent faucibus. Liquor is nimirum eſt in candidâ venâ, unde pretioſus ille bibitur nigricantis roſæ color ſublucens. . . . . . . Præcipuus hic in Meninge Africa, & Gætulo littore Oceani. . . . . . . Huic faſces & ſecures Romanæ viam faciunt: idemque pro majeſtate pueritiæ eſt. Diſtinguit ab Equite Curiam: & in triumphali miſcetur auro, &c.*

Bis tincta.] Dibapham purpuram vocant. Plin. lib. 9. cap. 39. *huic ſucceſſit dibapha Tyria, quæ in libras denariis mille non poterat emi . . . . dibapha tunc dicebatur, quæ bis tincta eſſet, veluti magnifico impendio. Qualiter nunc omnes pæne commodiores purpuræ tinguntur.* Cicero lib. 2. Epiſt. 16. *Curius noſter dibapham cogitat: ſed eum infoctor moratur.*

38. *Spiritum Graiæ tenuem Camœnæ.*] Lyricæ poëſeôs ab Alcæo aliiſque Poëtis Græcis deſumptæ facultatem, quâ *ſublimi feriam ſidera vertice*, tribuit mihi.

Camœnæ.] Quaſi canenæ à canendo dictæ, teſte Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3. Vde lib. 4. Od. 6.

Spiritum Phœbus, mihi Phœbus artem
Carminis nomenque dedit Poëtæ,

Parca non mendax dedit, & malignum
Spernere vulgus.

INTERPRETATIO.

Graca Muſa facultatem, nec non contemnere improbum vulgus.

ANNOTATIONES.

39. *Parca non mendax.*] Perſ. Sat. 5. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è vetere ritu. Ultimâ ſcilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur quæ ſcriberentur: quod eo die viderentur Parcæ in totam ſtatuere vitam, quâ fortunâ futurus quis eſſet. Tertullianus: *dum per totam hebdomadem Junoni menſa proponitur: dum ultimâ die fata ſcribenda advocantur.* Hæc Turneb. lib. 10. cap. 22. Credebant veteres muſtum cuilibet adnaſci genium: deinde verò ſeptimo à quo natus erat die, Parcas ſtatuere, quâ ille per totam vitam fortunâ uſurus eſſet.

Et malignum ſpernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam & applauſum. Quæ qui non ſpernit, nunquam bene vivet.

AD MOECENATEM ÆGROTUM,

ODE XVII.

Superſtitem ei ſe non futurum.

Cur me querelis exanimas tuis?
Nec Dîs amicum eſt nec mihi, te priùs
Obire, Mæcenas, mearum
Grande decus columenque rerum.

INTERPRETATIO.

Quare mihi vitam aufers per querimonias tuas? Neque numinibus placet, neque mihi, ut prior moriaris, ô Mæcenas, inſigne ornamentum, ac tutela rerum mearum.

ANNOTATIONES.

Motum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix è pertinaci morbo convaleſcentem inviſebat Mœcenatem Horatius, atque ſeu affectæ valetudinis tædio, ſeu integræ ſalutis deſperatione, graviores in querelas erumpentem, ærumnoſæ etiam iſti vitæ mortem præoptantem audiebat. Quo ipſe dolore perculſus Oden hanc ei ſcribit.

Exanimas.] Mœrore conficis ac perimis. Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant & interimunt hæ voces Milonis.* Æneid. 4. v. 360.

Deſine meque tuis incendere teque querelis.

2. *Dîs amicum.*] Dictio Græca, θεοῖς φίλον. Epod. 1. ad eundem Mæcenat.

Quid nos, quibus te vita ſit ſuperſtite
Jucunda: ſi contra, gravis?

4. *Grande decus columenque.*] Vide Od. 1. lib. 1. partem animæ, lib. 1. Od. 3.

Ah! te meæ ſi partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æquè, nec ſuperſtes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi ſacramentum: ibimus, ibimus,
Utcunque præcedes, ſupremum
Carpere iter comites parati.
Me nec Chimæræ ſpiritus igneæ,
Nec ſi reſurgat Centimanus Gyas

INTERPRETATIO.

Ah ſi promptior mors aufert te, dimidium vita mea, quorſum ego reſtabo, dimidium *alterum, haud pariter dilectus, neque remanens totus? Dies iſte feret ambobus exitium. Haud falſum juravi. Pergemus unà; quoquo modo anteibis, pergemus ultimam inire viam expediti ſocii. Neque me ſeparabit unquam à te Chimara flammas ſpirans, neque redivivus Gyas centum manus*

ANNOTATIONES.

anima dimidium mea. Pythagoras ajebat amicum eſſe animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat naturæ lex.

7. *Nec charus aquè.*] Vel Populo Romano non perinde charus, ut Mœcenas: vel ipſe ſibi moleſtus ablato amico.

Nec ſuperſtes integer.] S. Aug. Conf. lib. 4. cap. 6. *Senſi ego*, inquit, *animam meam & animam illius* (amici) *unam fuiſſe . . . . ideoque eo morte ſublato, mihi horrori vita erat; quia nolebam dimidius vivere, &c.* S. Gregorius Naz. ſuam cum D. Baſilio animi conjunctionem & amicitiam συμψυχίαν vocat, *eamdem animam.*

8. *Ille dies utramque ducet ruinam.*] Qui te dies è vivis auferet, is & me videbit morientem. Hoc ferè ita contigit; nam obiit Mœcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui imperii Auguſti 34. erat. Dio Euſeb. Chron.

9. *Non ego perfidum dixi ſacramentum.*] Non temerè, aut fallaciter, ſed ex animo & ſincerè ſpondeo fore me tibi vitæ mortiſque comitem, atque devoveo. Itaque Horatius oſtendit eſſe ſe ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæſar de bell. Gall. lib. 3. ſub finem: *aliâ ex parte oppidi Adcantuannus, qui ſummam Imperii tenebat, eruptionem facere conatus eſt cum ſexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant; quorum hac eſt conditio, ut omnibus in vitâ commodis unà cum his fruantur, quorum ſe amicitia dediderint: ſi quid eis per vim accidat, aut eumdem caſum unà ferant, aut ſibi mortem conſciſcant. Neque adhuc hominum memoriâ repertus eſt quiſquam, qui eo interfecto, cujus ſe amicitia devoviſſet, mori recuſaret.* Dio lib. 53. morem iſtum fluxiſſe ab Hiſpanis ait, favetque Salluſtius: *Hiſpani ſe regibus devovent, & poſt eos vitam refutant.* Et Valer. Max. lib. 2. cap. 6. *Celtiberi nefas eſſe ducebant prælio ſuperesse, cum is occidiſſet, pro cujus ſalute ſpiritum devoverant.*

11. *Supremum carpere iter.*] Diſceſſum è vitâ hac ad inferas regiones mortiſque Imperium.

13. *Me nec chimara, &c.*] Non divellar ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimærâ lib. 1. Od. 27. πῦρ πνέουσα, *ignem ſpirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec ſi reſurgat, &c.*] Epod. 1.

Et te vel per Alpium juga,
Inhoſpitalem & Caucaſum,
Vel occidentis uſque ad ultimum ſinum,

Divellet unquam: ſic potenti
Juſtitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, ſeu me Scorpius aſpicit
Formidoloſus, pars violentior
Natalis horæ, ſeu tyrannus

INTERPRETATIO.

habens. Ita decretum Themidi prævalenti & fatis. Sive Libra, ſive Scorpius *formidandus mihi dominatur, pars temporis natalitii perniculoſior; ſive Capricor-*

ANNOTATIONES.

Forti ſequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus è natis cælo terraque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*: alii *Gigas*. In ſcirpo eſt nodum quærere. De nomine controverſia eſt. Deſignatur certè Gigantum aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æneid. 10. v. 566.

Centum cui brachia dicunt,
Centenaſque manus; quinquaginta oribus ignem
Pectoribuſque arſiſſe.

15. *Sic potenti juſtitiæ placitumque Parcis.*] Has cum illâ jungit, quaſi juſtæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices & adminiſtras.

17. *Seu Libra, ſeu me, &c.*] Quodcunque naſcenti mihi ſidus affulſit, ac dominatum vitæ meæ obtinuit: eumdem affirmaverim tuis natalibus horoſcopum fuiſſe. Adeò id comprobant eventa nobis paria. Enimverò tu emergis vix è periculoſâ ægritudine: ego propè caſu ſum arboris oppreſſus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci, quæ noſtræ geniture tempore in hemiſphærium noſtrum aſſurgit, natalitias ſuas prædictiones colligunt Aſtrologi; quorum tamen vanitatem ſuggillat Juvenalis Sat. 6. v. 552. & ſeq.

Libra.] Septimum hoc eſt è duodecim Zodiaci ſignis, quod Sol ingreſſus circa diem 20. Septembris, Æquinoctium Autumnale facit. Vide Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 18. Virgil. Georgic. 1. v. 208. Manil. lib. 2.

Quoſque dabunt chelæ (Libra) *& quos dat Aquarius ortus,*
Unum pectus habent, fideique immobile vinclum.

Et lib. 5.

Felix æquato genitus ſub pondere Libræ

Perſ. Sat. 5.

Noſtra vel æquali ſuſpendit tempora Libra
Parca tenax veri.

Scorpius.] Octavum eſt hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cùm Orion occidit. Hinc fabula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam eſſe feram jactarat, quam conficere non poſſet. Ejus verò ſuperbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus ſuis fidere. Hygin. lib. 2. de Sign. cœleſt.

18. *Formidoloſus, pars violentior natalis horæ.*] Nempè ſidus hoc ad Martem pertinet, qui & inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc poteſt Horatii in Philippenſi clade periculoſa fuga, de qua ſuprà, Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. n. 113. Virgil. Georg. 1. v. 38. Manil. lib. 4.

Scorpius armatâ violentâ cuſpide caudâ,
In bellum ardentes animos, & Martia caſtra
Efficit, &c.

Hinc & Arat.

Scorpius infeſtus præportans flebile acumen.

Quidam codices habent: *lethalis horæ*. Sed apage. Aiunt porrò ſub hoc natis aſtro & horoſcopo vitam eſſe breviorem.

19. *Seu tyrannus Heſperiæ Capricornus undæ.*] Sive prodii in lucem ſub Capricorni ſidere, quod cùm Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempeſtates in mari præſertim occiduo; ſe-

Heſperiæ Capricornus undæ:
Utrumque noſtrum incredibili modo
Conſentit aſtrum. Te Jovis impio
Tutela Saturno refulgens
Eripuit, volucriſque fati
Tardavit alas, cùm populus frequens
Lætum theatris ter crepuit ſonum:
Me truncus illapſus cerebro

INTERPRETATIO.

nus occidentalis Oceani potens: vix credibili ratione convenit ſidus noſtri amborum. Te à crudeli Saturno defendit Jovis fulgor propitius; atque fati præcipitis volatum remoratus eſt, quandò plebs numeroſa alacrem ter ſuſtulit acclamationem in theatro. Me decidens in caput arbor oppreſſiſſet, niſi manu caſum

ANNOTATIONES.

ſte Servio in Georgic. 1. cit. Et Manil. lib. 4.

Tu, Capricorne, regis quicquid ſub Sole cadente, &c.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Lotus & Heſperiâ quid Capricornus aquâ?

Decimum hoc ſignum Zodiaci, ſolſtitium Decembri menſe facit hybernum: unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelans
Corpore ſemifero, magno Capricornus in orbe.
Quem cùm perpetuo veſtivit lumine Titan,
Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque noſtrum incredibili modo conſentit aſtrum.*] Senſus eſt: etſi non eſt idem mihi, qui tibi horoſcopus; at certè magna & incredibilis inter meum natalitium ſidus ac tuum conſenſio eſt, convenientia, ſimilitudo: quapropter ut mutuus dudum coaluit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum; iſta quidem efficiente cœleſtium vi: ſic licet ſpondere, alterum ab altero nec in morte ſejungendos aut divellendos. Perſius Horatii perpetuus imitator, hoc loco videatur ſuperaſſe Sat. 5. v. 45.

Non equidem hoc dubites amborum fœdere certo
Conſentire dies, & ab uno ſidere duci.

22. *Te Jovis impio tutela, &c.*] Benignus Jovis aſpectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in horâ natali. Perſ. cit. mox, v. 50.

Saturnumque gravem noſtro Jove frangimus unà.

Impio Saturno.] Fabulantur nimirùm Saturnum proprios devoraſſe filios: hinc & aiunt ſub ejus ſidere genitos ſævos & impios effici. Propertius & Perſ. cit. Saturnum *gravem*, Juvenalis *triſtem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præſtitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi ſuam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucriſque fati tardavit alas.] Advolantem properè, ut ſolet, mortem retardavit.

25. *Cùm populus frequens, &c.*] Iſtam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque ſibi redditum Populus Romanus gratulatus eſt, Jovique gratias retulit, ſublatâ in lætitiæ ſignum triplici acclamatione & plauſu, quando te poſt morbi periculum, meliùs habentem in theatrum adventare conſpexit. Vide lib. 1. Od. 20.

27. *Me truncus illapſus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, ſic me Faunus imminenti exitio ſubtraxit; cùm *triſte lignum* de-

Suſtulerat, niſi Faunus ictum
Dextrâ levaſſet, Mercurialium
Cuſtos virorum. Reddere victimas,
Ædemque votivam memento:
Nos humilem feriemus agnam.

INTERPRETATIO.

avertiſſet Faunus, tutor clientium Mercurii. Cura ut offeras victimas, & promiſſum templum. Ego parvulam agnam immolabo.

ANNOTATIONES.

deſtinavi *cadentis in domini caput immerentis*; ut eſt Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Niſi Faunus ictum dextrâ levaſſet.*] Perieram, niſi ſubveniſſet Faunus Mercurii amicus, & ſecundùm aliquos idem Deus: certè literatorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non ſemel, maximè verò ſuprà Od. 7. Porrò quod ruri beneficium, ſervatam nempè ſalutem acceperit, benè refert ad ruris ſylvarumque Deum. Porrò dicitur Faunus doctorum virorum *cuſtos* ac tutor, vel ob hoc quod ſtudioſi ſeceſſum & quietem ac liberale otium ruri conquirunt & captant, quæ quidem in urbibus ac inter populares ſtrepitus obtinere vix poſſunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eo quod illi clientes habeantur Mercurii. Hic enimverò diſciplinarum & artium repertor aſſeritur à Diodoro Siculo lib. 2. cap. 1. & lib. 1. cap. 2. inventor literarum, vocum, palæſtræ, numerorum, lyræ, Medicinæ, Aſtronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmat Plinius lib. 7. cap. 56. ex Gellio. Mercurio ſacras eſſe linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. 1. cap. 14. & lib. 13. cap. 1. Statuis Mercurii tanquam orationis & facundiæ præſidis ornata fuiſſe Gymnaſia. Quod & teſtatur Tullius ad Attic. ut obſervat Caſaubonus in citatum modò Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque ſeu templum, quod æger voviſti, ſi convaleſceres, jam voti reus, Saluti ædifica & perſolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi taurus, aliæque id genus majores hoſtiæ cædebantur: minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro ſuâ præ Mæcenatis opulentiâ, tenuitate; ut garriunt aliqui; ſed more majorum, & ex ſolemni inſtituto ſcribit, & ſpondet Fauno *humilem feriam agnam.* Sic lib. 1. Od. 4.

Nunc & in umbroſis Fauno decet immolare lucis;
Seu poſcat agnam, ſive malit hædum.

ODE XVIII.

Mediocri ſe fortunâ beatum eſſe: deſipere eos qui luxui & avaritiæ ſtudent, mortis immemores.

NOn ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar:
Non trabes Hymettiæ

INTERPRETATIO.

NEc ebur nec aurum ſplendet in laqueari ædium mearum. Haud Hymettiæ trabes innituntur columnis

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab Auctore: vel Euripidæum; quod eo frequenter uſus ſit Euripides.

Primus verſus eſt Trochaïcus dimeter catalecticus; ubi deeſt una ſyllaba ad perfectionem: & ſcanditur hoc modo:

Nōn ĕ | būr nĕ | que āurĕ | ūm |

Alii volunt eſſe Iambicum Archilochum dimetrum acatalectum; qui conſtat amphimacro, & duobus iambis; hac ratione:

Nōn ĕbūr | nĕque āu | rĕūm |

Alter verſus eſt Iambicus Archilochius trimeter catalectus, conſtans quinque iambis & unâ ſyllabâ: admiſſo locis imparibus ſpondeo: & ſic ſcanditur:

Mĕā | rĕnī | dĕt īn | dŏmō | lăcū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Opes & divitias nec poſſideo, nec cupio, quæ omnibus appeti ſolent: at ea quæ paucorum ſunt, habeo; indeque me beatum exiſtimo. Fide integer, ingenio valens cuilibet me oſtento & præfero.

Neque aureum meâ renidet in domo lacunar.] Domos non habito magnificas, ebore & auro exornatas, marmore peregrino ædificatas & fulgentes. Arnob. lib. 6. *laquearibus renideant aureis.* Lucret. lib. 2. ſub init.

Nec domus argento fulgens auroque renidens:
Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiæ premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non ſunt pretioſæ ex hymetto trabes, columnis exquiſiti marmoris ſuſtentatæ. Hymettus Atticæ mons regionis, melle quidem abundans, inſigni verò marmore clarus. Plin. lib. 17. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad ſcenam ornandam advectas refert. Has porrò centum millibus nummûm emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. 36. cap. 3. ita ſcribit: *L. Craſſus orator primus peregrini marmoris columnas habuit in eodem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. 9. cap. 1. *Cn. Domitius L. Craſſo collega ſuo, altercatione ortâ, objecit quod columnas Hymettias in porticu domûs haberet.* Magna porrò lis, fuerintne trabes illæ ligneæ, an marmoreæ. Verùm enim è ligno potiùs Hymettio quàm è marmore crediderim: quanquam & ex lapide trabes extitiſſe, clarè docet Plin. lib. 36. cap. 8. ubi ſic habet: *Circa Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyrropœcilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine obeliſcos vocantes Solis numini ſacratos.* Vide Strabon. lib. 9. ubi ex Hymetto advectas trabes longas & denſas, commemorat.

Pre-

Premunt columnas ultimâ reciſas
Africâ. Neque Attali
Ignotus heres regiam occupavi:
Nec Laconicas mihi
Trahunt honeſtæ purpuras clientæ.

INTERPRETATIO.

extremâ in *Africâ excisas. Neque Attali heres incognitus regalem* potentiam *invaſi. Nec clientæ haud viles nent mihi purpuram Laconicam.*

ANNOTATIONES.

4\. *Ultimâ reciſas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens fuiſſe teſtatur Plinius lib. 36. cap. 6. his verbis: *M. Lepidus Catuli in Conſulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo poſuit magnâ reprehenſione.* Numidia Africæ regio ultima, & maximè occidentalis.

5\. *Neque Attali ignotus heres regiam occupavi.*] Nec divitis cujuſquam hereditatem captavi, ullâve fraude & arte malâ invaſi, opulentus quoquo modo eſſe volens: ſicut Ariſtonicus (quem ſanè reſpexit hoc loco Horatius) regnum Aſiæ ſibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges. Prior Eumenis frater, poſterior autem filius. Hic Attalo patruo ſucceſſit in Aſiæ imperium. Poſt annos verò quinque inſtare ſibi mortem ſentiens populum Romanum opum ſuarum regnique heredem nuncupavit. Quod ut accepit Ariſtonicus Eumenis ex pellice filius, regiam ſtirpem oſtentans, conſcripto exercitu, Pergamenum invaſit, &c. principatum ac dominationem Aſiæ obtinnit; Craſſi à Romanis miſſi Prætoris fractis viribus & auctoritate. Poſt annos verò ferè quatuor debellatus à Perpennâ, moxque ab Aquilio Conſulibus planè extinctus eſt. Juſtin. lib. 36. ſub finem: *In Aſia Rex Attalus florentiſſimum & ab Eumene patruo acceptum regnum cædibus fœdabat . . . . . morbum ex Solis fervore contraxit, & ſeptimâ die deceſſit. Hujus teſtamento heres Populus Romanus tunc inſtituitur. Sed erat ex Eumene Ariſtonicus non juſto matrimonio, ſed ex pellice Epheſiâ citharistæ cujuſdam filiâ genitus, qui poſt mortem Attali velut paternum regnum Aſiam invaſit, &c.* Vide & Luc. Florum Hiſtor. Rom. lib. 2. cap. 20. ubi *Ariſtonicus*, inquit, *regii ſanguinis ferox juvenis urbes regibus parere conſuetas partim ſollicitat: paucas reſiſtentes vi recepit: Craſſi quoque Prætoris cecidit exercitum . . . . mox à Perpennâ domitus & captus . . . Aquilius Aſiatici belli reliquias confecit; mixtu (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarumdam urbium, &c.*

7\. *Nec Laconicas mihi trahunt honeſtæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos ſoli divites ac potentes habent: nec adeò clientium uxores nent mihi lanas, è quibus pannus confectus, ac imbutus humore piſcis muricis ad Tænarum Laconiæ promontorium capti ſuppeditet mihi veſtes purpureas eaſque valdè exquiſitas, quæ ad ſolos nobiles, Patricios, ac Magiſtratus pertinent. Cic. Verr. 4. n. 59. *ipſe dabat purpuram tantum, amici operas.* Laconia Peloponneſi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. 21. cap. 8. *unguento naturam viciſſe gaudens luxuria, veſtibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres eſſe principales: unum in cocco, qui in roſis micat. Gratius nihil aſpectu. Trahitur in purpuras Tyrias, dibaphaſque & Laconicas, &c.* & lib. 35. cap. 6. *E liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes eſt purpuriſſum . . . . . laudatur Laconicum, unde pretioſiſſima purpura.* Vide ſuprà Od. 16. ſub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro murice tinctæ veſtiunt lanæ.*

At fides, & ingenî
Benigna vena eſt: pauperemque dives
Me petit. Nihil ſupra
Deos laceſſo, nec potentem amicum
Largiora flagito,
Satis beatus unicis Sabinis.
Truditur dies die,
Novæque pergunt interire Lunæ.

INTERPRETATIO.

Verum fidelitas adeſt & copioſus ingenii fons. Et exiguum me opulentus requirit. Nihil prætereà à Numinibus efflagito: neque ab amico divite majora poſco contentus admodum agro tantum Sabino. Urgetur dies die: & nova Luna properant deficere.

ANNOTATIONES.

9. *At fides, & ingenî benigna vena eſt.*] Quod ſi deſint opes, at opibus quidpiam melius ac præſtantius habere contigit, nimiùm fidei virtutem, nec non ingenii lumen & facultatem.

Benigna vena.] Metaphorâ à terræ venis, è quibus fontes promanant uberes: deſignat optimè diſcendi ſcribendique facilitatem, quâ qui deſtitutus fuerit, is invitâ Minervâ, invitis Apolline ac Muſis litterarum ſtudium capeſſit, hoc eſt, oleum & operam perdit. Epiſt. ad Piſones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices facieſve Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ fieret laudabile carmen, an arte;
Quæſitum eſt. Ego nec ſtudium ſine divite venâ;
Nec rude quid proſit video ingenium.

10. *Pauperemque dives me petit.*] Me diligit, ac familiaritatem meam petit Mœcenas tum ob fidem, cùm propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epiſt. ad Piſones v. 405. *Gratia regum Pieriis tentata modis.* Quoties verò Doctores & Sapientes à Principibus viris ſunt honorati & accerſiti?

11. *Nihil ſuprà Deo laceſſo.*] Ut largiantur quidquam præter iſta, non importunis Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mœcenatem *amicum*, plura, ſi rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego laceſſo, nec ampliora flagito, quàm quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus & contentus. Sic cupiditatem averſatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo ſimilem aiebat Plato *in Phædro*. Diogenes autem Cynicus, *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat iſta vox, docet Cic. lib. 9. Epiſt. 8. ad Varronem: ubi ſic ſcribit: *metuo ne te fortè flagitent: ego autem mandavi ut rogarent.*

14. *Satis beatus unicis Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus ſum à Mœcenate, ſatis me locupletem exiſtimo, nec ab eo quidquam ultrà peto, vel cupio. Vide lib. 3. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Item Epiſt. 16. initium, ubi ſuam ipſe villam deſcribit Poëta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, & dies noctem.

Senec. Epiſt. 24. *Nullius rei finis eſt. Sed in orbem nexa ſunt univerſa. Fugiunt ac ſequuntur. Diem nox premit; dies noctem. Æſtas in Autumnum deſinit. Autumno Hyems inſtat; quæ Vere compeſcitur. Omnia tranſeunt, ut revertantur* Sic ferè ad rem noſtram Eccleſiaſtes cap. 1. *Oritur Sol & occidit, & ad locum ſuum revertitur: ibique renaſcens gyrat per meridiem, & flectitur ad Aquilonem.* Vide Perſ. Sat. 5. v. 66. & ſeq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menſes annique: novæ Lu-

Tu ſecanda marmora
    Locas ſub ipſum funus: & ſepulcri
Immemor ſtruis domos:
    Mariſque Baiis obſtrepentis urges
Summovere littora,
    Parum locuples continente ripâ.
Quid quod uſque proximos
    Revellis agri terminos, & ultra
Limites clientium

INTERPRETATIO.

Tu morti vicinus incidenda marmora paciſceris: & tumuli oblitus ædificas; atque ſatagis extendere littus maris ad Baias frementis, non ſat dives ſtabili terrâ. Quid dicam, quod vicinos etiam agri limites removes, & clientum ter-

ANNOTATIONES.

tur complectuntur; tum decreſcunt, ac intereunt: ruſumque renaſcuntur, & creſcunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita *fluit* ac perit ætas & vita noſtra. Tu tamen, ô ſuperbe & ambitioſe, quaſi vitæ *ſit tibi ſecuritas*, & immunitas à morte, inſanas *moliris* ſubſtructiones.

17. *Tu ſecanda marmora locas.*] Mercede conducis ſectores marmoris & ſculptores: vel redemptori negotium das ſecandorum marmorum, ad extruendas domos ſuperbas.

20. *Mariſque Baiis obſtrepentis urges ſummovere littora.* Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, amœno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt & obſtrepunt vehementer: quaſi non ſufficiat continens terra, ad conſtruendas ædes. Salluſt. *Divitias profundunt in conſtruendo mari, & montibus æquandis.* Senec. Controverſ. 5. *Maria ſummoventur projectis molibus.* Vide ſuprà Od. 15. init. ibique annot. Item poſteà, lib. 3. Od. 1. v. 33. Et Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, à Baio Ulyſſis ſocio ibi ſepulto nominata; ſita Puteolos inter & Cumas, in eo ſinu qui nunc dicitur *Golfo di Pozzuolo, & di Napoli*: calentibus aquis ad ſanitatem valdè utilibus, cœli temperie, amœno ſeceſſu, Romanorum Procerum nimirùm illic ædes habentium frequentiâ, perquam felix: ut etiam vitanda velut occaſio luxuriæ, dicatur à Seneca ad Lucil. Epiſt. 52. *Illic*, inquit, *tanquam loco debeatur licentia, magis luxuria ſolvitur. Non tantum corpori, ſed etiam moribus ſalubrem locum eligere debemus.*

21. *Quid quod uſque proximos, &c.*] Quinetiam ſacrilegâ ratione rem augere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo ſunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra juſtitiæ & religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eo conſtat graviorem eſſe, quod poſt parentes & pupillos fidei tutelæque noſtræ creditos, proximum obtineant locum clientes, qui ſeſe pariter in fidem patrociniumque noſtrum dederunt; ut aſſerit A. Gellius lib. 5. cap. 13. & lex 12. Tab. hæc eſt: *Si clienti patronus fraudem fecerit; ſacer eſto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum eſt peccati genus ſacrilegum quidem, ex iſtâ Numæ Pompilii lege, quæ jubebat, ut qui terminum exaraſſet, ipſe & boves Deo ſacri fierent. Eodem pertinet, quod Terminum Deum conſecrarunt colebantque veteres. Tranſlator etiam terminorum damnatus lege Divinâ noſcitur: Deuteron. cap. 19. v. 14. Proverb. cap. 22. v. 28. &c.

Salis avarus? pellitur paternos
In ſinu ferens Deos
Et uxor & vir, ſordidoſque natos.
Nulla certior tamen
Rapacis Orci fine deſtinatâ
Aula divitem manet
Herum. Quid ultrà tendis? Æqua tellus
Pauperi recluditur,
Regumque pueris: nec ſatelles Orci
Callidum Promethea
Revexit auro captus. Hic ſuperbum
Tantalum, atque Tantali

INTERPRETATIO.

minos tranſilis, per *avaritiam. Ejicitur & maritus, & conjux portans in gremio Penates, & pueros ſqualidos. Attamen petentem dominum haud expectat ulla baſilica melior paratâ ſede Inferorum* omnia *abſorbentium. Quid amplius quæris? Terra pariter inopi* ſinum *aperit, atque Principum filiis. Neque Inferorum cuſtos auro corruptus aſtutum Prometheum reportavit. Ille Tantalum*

ANNOTATIONES.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expolitio, ad augendam invidiam. Sic poſſeſſione legitimâ deturbatur cliens à te, & ad inopiam redactus abit, cum uxore gemebundâ, ſed religioſâ, quæ portat *in ſinu Deos* familiares, pueroſque ob egeſtatem *ſordidos*.

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quod ſi opibus mortem eluctari liceret, aut ſi potiorem apud Inferos ſedem opulentus quiſque occuparet; libens ego tibi ſanè condonarem, quod quà jure quà injuriâ divitias accumules. Verùm non ita ſe res habet: nec enim *divitem manet herum ulla certior aula aut finis*, quàm quæ *Orco deſtinata eſt*. Non ſors ibi aut conditio melior opulento cuilibet, quàm inopi. *Quid* ergo *ultrà tendis*, quàm ſancitum decretumque tibi eſt fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. lib. 2. Epiſt. 2.

Quid vici proſunt, aut horrea, quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, ſi metit Orcus
Grandia cum parvis non exorabilis auro?

32. *Æqua tellus pauperi recluditur, &c.*] Lib. 1. Od. 4.

Pallida mors æquo pulſat pede pauperum tabernas
Regumque turres.

34. *Nec ſatelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut ſuam dimittat prædam: omnes mortales rapit. Æſchil. μόνος θεῶν θάνατος οὐ δώρων ἐρᾷ, *Inter Deos ſola mors non capitur muneribus.* Theognis: οὔτις ἄποινα δοὺς θάνατον φύγοι *nemo pretium offerens ſeſe à morte redimit.* Vide ſuprà Od. 3. & 14.

Satelles Orci, &c.] Charon, de quo ſuprà Od. 3. ad v. ult. & alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo lib. 1. Od. 3. v. 27. & Od. 16. v. 13. Senſus eſt: nec Charon oblato captus auro tranſvectum in alteram Cocyti ripam Prometheum revexit ad vivos rediturum. Et Prometheus quantumvis ſagax, qui hominem ſapienter è luto finxerat, qui cœleſtem ignem ferula ad Solis currum extenſâ callidè ſuffuratus in terras detulerat, is tamen nec aſtu nec pretio Satellitem Orci vicit, ut mortem evadere poſſet. Lib. 2. Epiſt. 2. mox cit.

metit Orcus

Genus coërcet: hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus atque non vocatus audit.

INTERPRETATIO.

Tantalique poſteros tenet. Ille ipſe egenum ærumnas perpeſſum ſive rogatus, ſive non rogatus, auſcultat levatque.

ANNOTATIONES.

Grandia cum parvis non exorabilis auro.

36. *Hic ſuperbum Tantalum; &c.*] Hic ipſe Charon neque ſuperbos veretur, imo domat, & in Inferis coërcet. De Tantalo, ſuprà Od. 12. ad finem.

37. *Tantali genus.*] Pelopem, Atreum, Agamemnonem, Oreſtem.

38. *Hic levare functum pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præſto eſt; atque laborioſà & ærumnoſà defunctum vità ultrà ſublevat, cymbà excipit & transfert in ſedes quietas. Cic. Catilin. 4. n. 7. ſcribit; *mortem à Diis immortalibus non eſſe supplicii causà conſtitutam, ſed aut neceſſitatem naturæ, aut laborum ac miſeriarum quietem eſſe.*

40. *Vocatus atque non vocatus.*] Alludit ad oraculum Lacedæmoniis redditum: καλούμενος κἀκάλετος θεὸς παρέσται, *vocatus & non vocatus Deus aderit.*

ODE XIX.

Bacchi laudes eo canit aptius quod ejus numine eſt plenus.

BAcchum in remotis carmina rupibus

INTERPRETATIO.

BAcchum verſus dictantem in ſecretis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. I.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Feſtum Poëtis Bacchi diem, epulumque tunc Poëticum fuiſſe, ſacrumque celebre, & hymnum ſolemnem decantari ſolitum, conſtat: auctoreſque ſunt Ovid. Triſt. lib. 5. Eleg. 3. & Propert. lib. 4. Eleg. 6. ſive quod Liber & Apollo Deus idem eſt, ut pluribus aſſerit Macrob. lib. I. Saturnal. cap. 18. ac evincunt Æſchyli Euripidiſque teſtimonia ibidem allata. Æſchyl. Ἄπολλον, ὦ Βάκχε, ὦ Μάντις. Euripid. Φιλοδάφνε, Βάκχε, Παιὰν, Ἄπολλον, Εὔλυρε. Sive quod Bacchus id eſt, vinum ſcribendis verſibus ingenium exacuat. Unde

Nulla placere diu nec vivere carmina poſſunt
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus: &c.

Ut noſter egregiè docet lib. I. Epiſt. 19. Iſtius igitur generis hymnus eſt Ode hæc elegantiſſima, & quæ ſanè probet *benignam ingenii venam*; quâ gloriabatur Poëta, Ode ſuperiori. Talis etiam Od. 25. lib. 3. Et Propert. Eleg. 16. lib. 3.

In remotis carmina rupibus.] Longè à ſtrepitu tumultuque populari, urbano, forenſi. Nam

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

Vidi docentem, (credite poſteri)
Nymphaſque diſcentes: & aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evœ, recenti mens trepidat metu,
Plenoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. Evœ, parce, Liber,
Parce gravi metuende thyrſo.
Fas pervicaces eſt mihi Thyadas,

INTERPRETATIO.

aſpexi cantibus, & Nymphas auſcultantes, arrectaſque aures Satyrorum caprinos pedes habentium. Fidem habete, nepotes. Euhoë, timore nuper incuſſo agitatur animus, & ob repletum Baccho pectus, non ſine gaudio conturbatur. Euhoë: indulge, Bacche, Indulge verendo thyrſo formidande. Licet mihi canere Bac-

ANNOTATIONES.

2. *Vidi docentem.*] Sic & apud Virgil. Eclog. 6. Silenus in antro à pueris Nymphiſque deprehenſus petita dudum carmina tandem pangit.

Satis eſt potuiſſe videri.
Carmina quæ vultis cognoſcite: &c.

3. *Nymphaſque diſcentes.*] Muſas intellige. Sic Eclog. 7. v. 21.

Nymphæ, noſter amor, Libethrides, aut mihi carmen
Quale meo Codro concedite.

Aures capripedum Satyrorum acutas.] Vel in acumen factas & formatas; tales enim habere dicuntur Satyri: vel ad audiendum erectas, paratas, avidas. Lucian. οἱ δὲ σάτυροι ὀξεῖς τὰ ὦτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί. Et alibi: ὦτα μεγάλα ὄρθια dicit habuiſſe unum è Bacchici exercitûs ducibus, *magnas aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Fer, bone Liber opem, &c.
Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava juventus.
Adſit; & attonito non taceare ſono.

Vide lib. 1. Od. 1. De Satyris plura, ad v. 31.

5. *Evœ.*] Vel, Euhoë: ut doctiores aliqui volunt: quâ voce Bacchantes in ſacris divino ſe furore concitabant, ut aiunt. Juvenal. Sat. 7. v. 62.

Satur eſt, cum dicit Horatius; Euhoë.

Vide lib. 1. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthuſiaſmum ſibi affingit Poëta, quem ſemper comitatur ſacer quidam ac religioſus horror, ob Numinis præſentis agentiſque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil ſimulque lætatur mens divinitùs afflata, extra ſe poſita & alienata, ſuperioriſque potentiæ arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum lætatur.*] Numine inſidente correptus de divino gaudet conſortio, non tamen ſine perturbatione.

7. *Parce, Liber, parce.*] Indignum tali ſe dignatione profeſſus veniam rogat, ne in ultionem viſi numinis id ſibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo aliiſque acciderat. Deprecatur & vehementiorem Dei agitationem, quâ de ſuâ ſede mens omninò deiiciatur.

8. *Gravi metuende thyrſo.*] Quo tot adverſarios perculiſti ac perdidiſti.

Thyrſus.] Haſta erat hederis & pampinis intecta, quibus obvoluta etiam cuſpis inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Vas pervicaces, &c.*] Divino itaque ſpiritu correptus Poëta, vimque Numinis ſentiens, rectè ait: fas ſibi eſſe Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes & protervas. Pervicacia interdum eſt bonarum rerum perſeverantia, pertinacia ſemper malarum; inquit Non. Marcell. Acciique ad Myrmidones verba hæc affert: *tu pertinaciam, Antiloche, eſſe*

Viniqueque fontem, lactis & uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapſa cavis iterare mella.
Fas & beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis & exitium Lycurgi.

INTERPRETATIO.

ſpirantes protervas, & vinum defluens, & lac copioſe manans: & mel excavatis arboribus ſtillans celebrare; nec non fœlicis uxoris ornamentum aſtris inſertum: Pentheique domum gravi diturbatam caſu, & Lycurgi Thracis mortem.

ANNOTATIONES.

hanc prædicas: ego pervicaciam aio . . . . . . Tu addis quod vitio eſt: demis quod laudi datur.

Thyades.] A θύω *ſacrifico, ſeu ruo impetu quodam furibundo*, Thyades appellatæ ſunt Bacchi ſacrificulæ ſeu Bacchantes.

10. *Viniqueque fontem, lactis & uberes, &c.*] Licet mihi referre & cantare patrata Baccho prodigia & miracula. Perperam, ut videtur, afferunt hic aliqui morem veterem Baccho ſeu Dionyſio in ſpelæis ſacrificandi vino lacte & melle. Sanè reſpexit ea ſcribens Horatius Euripidis locum, in Bacchis, Act. 3. in quo *Baccharum una thyrſo dicitur petram verberaſſe, & mox inde proſiluiſſe aquæ fons: aliâ ferulam projiciente in terram, rivum Deus emiſiſſe: quæ vero candidi potûs cupidæ fuerunt, ſummis digitis terram ſcalpentes, lactis flumina ſtatim eliciuiſſe: è thyrſis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus ſtillaſſe.*

13. *Fas & beatæ conjugis additum ſtellis honorem.*] Dicam & Ariadnes coronam nuptialem inter ſidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georg. 1. v. 222. Ovid. Triſt. 5. Eleg. 3.

Sic micat æternum vicinaque ſidera vincat
Conjugis in cœlo clara corona tuæ.

Quomodo verò deſertam à Theſeo Ariadnen ſibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cœlum tranſtulerit, canit idem Ovid. lib. 8. Metam. cap. 2.

Deſertæ & multa querenti
Amplexus & opem Liber tulit; utque perenni
Sidere clara foret, ſumptam de fronte coronam
Immiſit cœlo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in ignes;
Conſiſtuntque loco; ſpecie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu eſt, anguemque tenentis.

14. *Tectaque Penthei disjecta.*] Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevi ſubvertendum minatur Bacchus: *ἀνατινάξατ᾽ ὦ Βάκχιε δώματα Πενθέως.* Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu diſcurrentes, quod nefas, ſpectans, iram in ſe numinis concitavit: unde & ab ipſâ matre ſuâ Agave ſociiſque Bacchantibus diſcerptus miſerè periit. Ita Pauſan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre inſaniâ & furore percuſſum violentas ipſum ſibi manus intuliſſe, refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. 3. cap. 7. & ſeq. Perſ. Sat. 1. v. 100. Diodor. Sicul. lib. 4.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii *non lenì ruinâ*, id eſt, ſævâ. Alii, *non levi*, ſeu *lævi*, id eſt, aſperâ.

16. *Thracis & exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi numen, proſtratis quotquot huic adverſari refragarive auſi ſunt: quales Pentheus, de quo mox; & Lycurgus, qui ſpreto illo pœnas luit, ſeu à Jove privatus oculis vitâque ipsâ, ut ſcribit Homerus; ſeu ab ipſo interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum Rex multa per temulentiam

Tu flectis amnes, tu mare barbarum;
Tu ſeparatis uvidus in jugis
Nodo coërces viperino
Biſtonidum ſine fraude crines.
Tu cùm parentis regna per arduum
Cohors Gigantum ſcanderet impia,
Rhœcum retorſiſti leonis
Unguibus, horribilique malâ:

INTERPRETATIO.

Tu domas fluvios, & mare longinquum. Tu ſecretis in montibus Thraciarum mulierum *capillos nodo ſerpentino citra periculum conſtringis* vino *madens. Cum* verò *ſcelerata Gigantum turma per ſublime appeteret Imperium* Jovis *patris tui, tu Rhœcum dejeciſti leoninis unguibus ac terribili maxillâ:*

ANNOTATIONES.

prave committi videns, abſcidi vineta juſſit omnia, vinumque aboleri: hinc porrò fabulati ſunt, ultore Baccho, verſum in furorem crura ſibi amputaſſe, falce vinitoriâ. Hygin. & Plutarchus. Aliter paulò, quod nimirum in carcerem Bacchas & Satyros conjeciſſet, Lycurgo exitium accidiſſe, narrant Apollodorus lib. 3. & Euripides anteà citatus. Ovid. triſt. 5. Eleg. 3.

Oſſa bipenniferi ſic ſint male preſſa Lycurgi;
Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacet.

Propert. cit. lib. 3. Eleg. 16.

Veſanumque novâ nequicquam in vite Lycurgum;
Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangen & Indum fluvios intelligunt quidam: alii Hydaſpen & Orontem, quos Bacchus tranſiit in Indiam pergens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cujus accolæ Edoni cum ſuo rege Lycurgo primùm reluctati, poſteà verò domiti Baccho, ejus ſe legibus ac diſciplinæ ſubdiderunt. Favet Ovid. mox cit.

Nec patria eſt habitata tibi: ſed ad uſque nivoſum
Strymona veniſti, Marticolamque Geten,
Perſidaque, & late ſpatiantem flumine Gangem,
Et quaſcumque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, populoſque Indos ſub jugum tuum miſiſti. Ex Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Triumphator Bacchus eſt appellatus, quoniam ille primus de Indis cum ſpoliis opimis in patriam reverſus triumphavit.

18. *Tu ſeparatis uvidus in jugis, &c.*] Per te fit, ut Bacchantes viperis ac ſerpentibus implicitos habeant crines, ſine ullo damno ſuo. Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres iſtas Orgia Baccho celebrantes impunè ſerpentes tractaſſe. volunt alii alludi ad fabulam, quâ Bacchus infans anguibus à Parcis cinctus fertur, qui nihil intulerint mali, ſed ora pueri lamberent.

20. *Biſtonidum.*] A Biſtone ſtagno vel lacu dicti Biſtonii & Biſtones Thraciæ populi; & Biſtonides mulieres ibidem ſacra Baccho facientes. Eſt & Biſtonia urbs propè mare, hodie *Bouron* dicta.

21. *Tu cum parentis, &c.*] Quin & præclarè à te in bello geſta celebrabo. Tu enim, Bacche, opem Jovi patri tuo egregiam operamque navaſti, quando impiè tentarunt Gigantes cœlum ſcandere, montes montibus imponendo. Tum ſiquidem aſſumptâ leonis ſpecie, unguibus & dentibus decertando. Rhœcum alioſque viciſti, dejeciſti, profligaſti. Leonis

Quanquam choreis aptior & jocis
Ludoque dictus, non ſat idoneus
Pugnæ ferebaris: ſed idem
Pacis eras mediuſque belli.
Te vidit inſons Cerberus aureo

INTERPRETATIO.

quamvis ſaltationibus, cavillationibus, luſibuſque habebaris magis idoneus, nec ita ad certamina habilis: veruntamen paci atque bello communis eras. Innoxius te Cerberus aſpexit aureo cornu

ANNOTATIONES.

pelle indutum pugnaſſe Bacchum aiunt alii, leoninâque audaciâ: quod quidem minus fabuloſum. Diodor. verò pardorum pellibus uſum refert.

25. *Quanquam choreis aptior.*] Duo extitere Dionyſii, inquit Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Prior ſenex promiſſa barba, ex veteri more. Alter juvenis, ſpecioſior, & delicioſus. Is Satyrorum ſaltatione, riſu, & joco delectabatur. Omnes etiam qui in exercitu muſicis exercerentur, immunes fecit. *Hæc* Diod. Ex quibus *mollities* Bacchi notatur, qui etiam in Indiam duxerit exercitum mulierum & delicatorum hominum tripudiis & cantionibus operam dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dionyſus*. Diodor. cit. &c.

Aptior & jocis, ludoque dictus.] Huc pertinet, quod vulgo circumfertur adagium: *ſine Cere & Baccho friget Venus.*

27. *Idem pacis eras mediuſque belli.*] Ad utrumque pariter, ſeu ad pacem ſanciendam, ſeu ad bellum movendum paratus & accommodatus. Diodor. cit. loco; *quidam duplicem ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas & iracundos efficiat & hilares.* Medium belli paciſque, communem interpretatus ſum, ex eo loco Ovid. Metam. 13. cap. 1. in fine.

Littera communis mediis pueroque viroque
Inſcripta eſt foliis.

29. *Te vidit inſons Cerberus.*] Cùm ad Inferos denique deſcendiſti, Semelen matrem, vel ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reducturus, nedum tibi nocuerit Cerberus, imo tuum numen reveritus eſt, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam & pedes lambens. De Cerbero plura ad Od. 13. hujus libri, ſub finem.

Aureo cornu decorum.] Cornua tribuuntur Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet obvium ferire ſoleant. Unde & tauro ſimilem faciunt, quod, perinde ut ille, bibaces ſint iracundi & petulci: teſte Athenæo lib. 1. Non ita videtur ad rem quod ex eodem Athenæo afferunt quidam, cornua pro poculis fuiſſe olim: nec quod, ex Diodoro, lib. 4. primus ille terram junctis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitantis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm ſacros Moyſis libros haud Ethnicis Auctoribus incognitos fuiſſe, alibi quidem annotavimus: inde verò pleraque veri Dei miracula expiſcatos imitatoſque fabulatores falſis numinibus & heroïbus ſuis affinxiſſe, ſciolus quiſque vix ignorat. At cùm id abundè probet & oſtendat vel una hæc Ode, non eſt leviter prætermittenda, quin rem penitùs excutiamus, atque paulò otioſiùs inſpiciamus & perſcrutemur. Enimverò quanta & quot attribuuntur Baccho, quæ vel Noachi ſunt, vel ipſius Môſis? Singula perſtringamus: quorum plurima tamen alii non abſurdè jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini, viteſque plantare docuiſſe jactatur. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 1. Atqui hoc longè veriùs Noacho vindicatur. Geneſ. cap. 9. v. 20. ubi & inebriatus ille &

Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes tetigitque crura.

INTERPRETATIO.

inſignem, movens caudam leviter, & regredientis pedes cruraque triplici lin-gua & ore delinxit.

ANNOTATIONES.

nudatus in tabernaculo ſuo, nec non majori filio ludibrio habitus refertur: quæ ad Bacchum tranſtulere ferè omnia.

Bacchus in ſylvis & rupibus Satyris & Muſis documenta variis tradidit. Noachus poſt diluvium devaſtatâ ac in ſolitudinem redactâ terrâ, de cultu Dei præcepta hominibus ſedulò inculcavit.

Bacchus amnes & mare flexit: Noachus aquarum eluvionem arcâ evaſit, ſuperavitque.

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit. Noë Chamo filio impiè ſe colendum Numinis inſtar exhibenti, poſteriſque ejus idololatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellique medius & arbiter extitit: Noë ſequeſter & conciliator Deum inter & homines, audire meruit: *non erunt ultrà aquæ diluvii, ad delendum univerſam carnem:* item: *ponam arcum meum in nubibus, eritque ſignum fœderis inter me & inter terram.* Geneſ. cap. 9. cit.

Quod ſi Moyſen, Joſuen, & quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho aſſignat Horatius, eadem propè eſſe agnoſcemus. Moſes in monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo perfert. *Bacchus in rupibus Satyros & Nymphas docet.*

Bacchi *thyrſus*, quid aliud, quàm virga Moſis? Per hanc patrata certè prodigia, per illum ſimiliter facta mentiti ſunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel ſtillans, quis non intelligat ficta, vel ex promiſſâ Hebræis terrâ lacte & melle mananti; vel ex erutis è ſilice per Moſen aquis? Virga Moſis in ſerpentem verſa, & ſine damno apprehenſa, ſerpens item æneus in deſerto juſſu Moſis erectus: Exod. 4. &c. nonne locum dederunt *viperis* & anguibus Baccharum *crines* implicandi *ſine fraude* quidem & coërcendi? Jam domita Baccho *flumina* ipſumque *mare*, vel lippientibus oſtendunt Jordanis mariſque Rubri ſicco veſtigio tranſitum, ducibus Moſe & Joſuë. *Disjecta* verò *Penthei tecta*, *Lycurgi*que fatale *exitium*, adumbrant ſatis clarè urbes deletas, Reges victos genteſque fractas *ab Iſraëlitis*, Deo ſuffragante & opitulante. Denique Gigantes & potentes à ſeculo viri famoſi, Geneſ. cap. 6. & monſtra filiorum Enaci de genere giganteo. Num. cap. 13. v. 34. nec non turris Babel, Geneſ. cap. 11. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabuloſam peperere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. 34. n. 29. & ſeq. legitur, de cornutâ Moyſi facie, ſeu duplici luminis radio conſpicuâ, ex conſortio ſermonis Domini, quam Iſraëlitæ quidem non ſine metu ac ſtupore animadverterunt.

Adde, ſi lubet, Bacchi deſcenſum ad inferos, ac reditum incolumem, imaginem videri genuinam Moſis in monte nebuloſo dies quadraginta commorantis, quem omnium opinione mortuum cùm rursùs viderunt Iſraëlitæ, velut ab Inferis reducem ac redivivum exceperunt.

AD MOECENATEM.

ODE XX.

Famam ſui nominis ſemper & ubique celebrem futuram.

NOn uſitatâ nec tenui ferar
Pennâ, biformis per liquidum æthera
Vates: neque in terris morabor
Longiùs: invidiâque major
Urbeis relinquam. Non ego pauperum
Sanguis parentum, non ego quem vocas,
Dilecte, Mœcenas, obibo;

INTERPRETATIO.

NEc ſolitâ nec levi per æthra ſluentem alâ vehar ego Poëta duplici formâ pollens. Nequaquam in terris manebo diutius: invidiâque ſuperior deſeram civitates. Ego proles majorum inopum: ego quem appellas, chariſſime, ô Mæcenas, haud moriar: nec Stygiâ

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Non uſitata, &c.*] Scaliger lib. 6. Poët. Oden hanc ait *magni ſpiritûs, & tanto dignam ingenio.* Se ſuoſque verſus immortales futuros præſagit Horatius, atque ſuo nomine & fama implendum orbem totum gloriatur. Quo ſi quis offendatur, ſummis quibuſque Poëtis magna de ſe, nec omnino ſine cauſa, jactare ſolitis ſuccenſeat neceſſe eſt. Paulò certè audaciùs canebat & vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignis,
Nec poterit ferrum, nec edax abolere vetuſtas.

Nec tenui ferar pennâ.] Non tenui aut fragili volatu, qui diſſolvatur, & brevi cadat, famamque meam perire ſinat. Ovid. mox cit.

Parte tamen meliore mei ſuper alta perennis
Aſtra ferar: nomenque erit indelebile noſtrum.

2. *Penna.*] Alæ naturam commune quidpiam cum Deo habent, aſſerit Plato in Phœdro.

Biformis.] Lyricus Vates atque Satyricus, inquiunt plerique. At videntur alii ſapere pluſculum, ſic interpretantes; paulò antè homo, jam verò cycnus: binâ formâ pendens, humanâ & cycneâ.]

4. *Invidiaque major, &c.*] Plutarch. de invidiâ & odio, ut Sol, inquit, ſuprà verticem extans aut umbram adimit, aut certè parvam facit; ita ſumma felicitas comprimit invidiam, quaſi ſuprà caput ejus conſiſtens.

5. *Pauperum ſanguis parentum.*] Obſcuro loco natus, avo nempè liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte:*] Sic interpunge ſedulò: id eſt, quem tibi dilectum vocas, pro tuâ in me animi propenſione, ô Mœcenas, quâ me ignobilem & humilem proſequeris, exornas,

Nec Stygiâ cohibebor undâ.
Jamjam reſidunt cruribus aſperæ
Pelles, & album mutor in alitem
Supernè, naſcunturque leves
Per digitos humeroſque plumæ.
Jam Dædaleo ocyor Icaro,
Viſam gementis littora Boſphori,
Syrteſque Getulas, canorus
Ales Hyperboreoſque campos.

INTERPRETATIO.

palude coërcebor. En modo tibiis increſcunt pelles ſcabra; atque in avem candidam transformor ſecundùm *ſuperiores* partes; *& pluma tenues exoriuntur in brachiis & ſcapulis.* Nunc *ad littus Boſphori frementis, & Libycas Syrtes, regioneſque Boreales pergam, factus avis canens ſuaviter, velocior* autem *Icaro Dædali filio.*

ANNOTATIONES.

bens. Mœcenatis in Horatium morte ſublatum næniola erat:

Lugens te, mea vita, nec ſmaragdos
Beryllos neque, Flacce, per nitentes,
Nec mi candida margarita quæro, &c.

8. *Nec Stygiâ cohibebor undâ.*] Id eſt, non moriar, nec proinde in Inferis detinebor aut coërcebor. Ovid. cit.

Quaque patet domitis Romana potentia terris,
Ore legar populi; perque omnia ſecula fama,
Si quid habent veri vatum præſagia, vivam.

Vide ſuprà, Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. 1. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam reſidunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cycnum: jamque meis tibiis humanâ carne & cute ſpoliatis ſuccreſcunt pelles aſperæ, quales ſunt in cruribus cycnorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ ſententiâ loquitur Horatius. Aiebat ille Poëtarum animas tranſire in canoras aves: ac viciſſim luſciniarum & cycnorum animas Poëtis immitti. Porrò cycnos ut & Poëtas in tutelâ eſſe Apollinis creditum eſt. Unde cycni appellantur boni Poëtæ, mali autem anſeribus comparantur. Cic. Tuſc. 1. n. 73. *Cycni non ſine causâ Apollini dicati ſunt; ſed quod ab eo divinationem habere videantur, quâ providentes quid in morte boni ſit, cum cantu & voluptate moriantur.* Virgil. Eclog. 9.

Vare tuum nomen
Cantantes ſublime ferent ad ſidera cycni.

Infrà noſter de Pindaro, Od. 2. lib. 4.

Multa Dircæum levat aura cycnum.

13. *Dædaleo ocyor Icaro.*] Id eſt, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neque pennas aſſumo fictitias & adſcititias. De *Icaro* ejuſque patre *Dædalo*, lib. 1. Od. 3. ſub finem.

14. *Viſam gementis littora Boſphori, &c.*] Barbaris etiam populis & regionibus innoteſcam: meaque poëſis ad remotiſſimas orbis partes celebris erit. De *Boſphoro*, ſuprà Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum ſtridet ac fremit mare anguſto coarctatum ſpatio, & ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrteſque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. 1. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes: de quâ lib. 1. Od. 23. v. 10.

Canorus ales.] Cycni more, canens dulciter. Sitne verò fabuloſus iſte cantus; diſſerui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreoſque campos.*] Ad Polum Arcticum, ultimumque ſeptentrionem; quaſi ultra Boreæ flatus & originem. Vide lib. 1. Od. 22. ad penultimam ſtrophen annot.

Me Colchus, & qui diſſimulat metum
Marſæ cohortis Dacus, & ultimi
Noſcent Geloni: me peritus
Diſcet Iber, Rhodanique potor.
Abſint inani funere næniæ,
Luctuſque turpes, & querimoniæ:
Compeſce clamorem, ac ſepulcri
Mitte ſupervacuos honores.

INTERPRETATIO.

Me Colchus, Dacuſque Italum exercitum ſimulans non timere, atque extremi celebrabunt Geloni. Me cognoſcet doctus Hiſpanus, & qui bibit aquas Rhodani. *Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletuſque indecoros, & querelas. Comprime ejulatus, & prætermitte vana tumuli ornamenta.*

ANNOTATIONES.

17. *Me Colchus.*] Aſiæ populus ad oram Euxini maris Orientalem. Ea regio vocatur hodie *Mengrelia.*

Qui diſſimulat metum.] Iſtâ periphraſi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. 1. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad ſequentem vocem *Dacus.*

18. *Marſæ cohortis.*] Vel per ſynecdochen Marſos pro Italis ponit: vel potiùs illos præ cæteris nominat, quod in bello erant *genus acre virûm*, ut vocat Virgil. Georgic. 2. v. 167. Marſi Italiæ populi fuere ubi nunc eſt pars Aprutii ulterioris, juxtà lacum Fucinum: nomenque regiuncula conſervat adhuc Marſi Ducatûs titulo inſignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Tranſylvani, Moldavi, &c.

19. *Geloni.*] Scythiæ populi ad fluvium Boriſthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam ſuprà Od. 9. v. penult. Intelligi poſſunt etiam Scythæ remotiſſimi, de quibus lib. 1. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hiſpaniæ populus ab Ibero ſeu Rege, ſeu fluvio dictus.

Peritus.] Litterarum ſtudioſus, variàque inſtructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique potor.*] Lugdunenſes Gallos innuit & deſignat, apud quos facundiæ certamen erat; cujus meminit Juvenalis Sat. 1. v. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunenſem Rhetor dicturus ad aram.

Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios ſcaturiens, per lacum Lemanum tam rapidè fluens, ut ſuas non coinquinet aut permiſceat aquas: Genevam alluit: Galliam à Sabaudiâ, Delphinatum à Breſſiâ diſcernit: ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Iſaram autem ad Valentiam & Vivarium: Occitaniam inter & Provinciam ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatem adit. Demùm oſtiis quinque mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Iſtro prædicat, apud Agell. lib. 10. cap. 7.

Abſint inani funere nænia, &c.] Funus velut inane, nænias, luctus & querimonias ut turpes viris, denique ſepulcri honores tanquam ſupervacuos reſpuit, quippe vivens immortaliſque futurus: quibus expreſſit Ennii Epitaphium ita de ſe ominati:

Nemo me lacrymis decoret; nec funera fletu
Faxit. Cur? Volito vivu' per ora virûm.

Næniæ.] De his ſuprà Od. 1. ad finem.

23. *Sepulcri mitte ſupervacuos honores.*] Planè loquitur ex mente ipſius Mœcenatis, cujus hæc apud Senec. Epiſt. 92. refertur ſententia:

Nec tumulum curo. Sepelit natura relictos,

Q. HORATII FLACCI CARMINUM LIBER III.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, ſed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ conſtat felicitas.

ODi profanum vulgus, & arceo.

Interpretatio.

IMperitum vulgus averſor atque amoveo.

Annotationes.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Odi profanum.*] Quod Perſius ſub finem Satiræ primæ, hoc Odes hujus initio præſtat Horatius. Nimirùm quibus ſcribat, & quos lectores velit, uterque imperiosè ſtatuit. Eſt igitur prima ſtrophe velut procemium graviſſimi carminis graviſſimè quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia continentis. Certè in hujus & ſequentis libri carminibus potiſſimùm eniteſcit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curioſa felicitas*. Audiatur hic Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere ſtructa eſt*; & poſteà: *ſequuntur carmina plena ſapientia, numeroſa, ardua*. Secunda Ode pariter altiloqua: tertia graviſſima: quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Sexta altiſſimè ſonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orpheus: Φθέγξομαι οἷς θέμις ἐστί· θύρας δ' ἐπίθεσθε βεβήλοις. *Loquar quibus fas eſt, at fores occludite profanis.* Arcet vulgus indoctum & rude utpote Muſarum ſacris haud initiatum. Solemnis erat Sacrorum formula, quam habet Virgil. Æneid. 6. v. 258.

Procul ô procul eſte profani.

Callimach. ἑκὰς ἑκὰς ἐστὲ βέβηλοι. In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: & ſumenda voces à plebe ſummota, ut fiat, odi profanum vulgus & arceo:* quibus verbis explicari quid voluerit Horatius per *vulgus profanum*, benè monet Cruq. A. Gel. ad finem lib. ult. ſic ait: *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne ea attingat, neve adeat profeſtum & profanum vulgus à ludo muſico diverſum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 2. Philoſophia ex fabulis quædam abs ſe abdicat, ac *velut profana ab ipſo veſtibulo ſacræ diſputationis excludit.*

Favete linguis: carmina non priùs
Audita, Muſarum Sacerdos
Virginibus pueriſque canto.
Regum timendorum in proprios greges,

INTERPRETATIO.

Obſecundate ore: Muſarum ego Antiſtes inauditos antea verſus cano puellis ac juvenibus. Reges metuendi ſuos in populos,

ANNOTATIONES.

2. *Favete linguis.*] Vox in ſacris olim uſitata, quâ ſilentium imperabatur. Et certè nihil eſt, quo reverentiam Numinis aptiùs aut ampliùs liceat proteſtari, quàm profundâ illâ taciturnitate atque attentione animi ad divina quaſi ſtupentis. Huc facit Pſal. 64. v. 1. Interpretatio ſancti Hieronymi ex Hebræo: *Tibi ſilentium laus Deus in Sion.* Ariſtophanes. *Linguis faveat omnis populus ore clauſo: adeſt enim ingreſſus eſt Muſarum cœtus.* Seneca de vitâ beatâ, cap. 27. *hoc verbum, favete linguis, non ut plerique exiſtimant, à favore trahitur; ſed imperatur ſilentium, ut ritè peragi ſacrum poſſit, nullâ voce malâ obſtrepente.* Quæ poſtrema verba favent iis, qui interpretantur: benè precamini; cavete ne quidquam loquamini infauſtum & mali ominis. Cic. 1. de Divin. n. 102. *Non ſolum Deorum voces Pythagorei obſervaverunt, ſed etiam hominum, quæ vocant omina. Quæ majores noſtri, quia valere cenſebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, fauſtum, fortunatumque ſit, præfabantur: rebuſque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent linguis imperabatur.* Feſtus: *faventia bonam ominationem habet: nam præcones clamantes populum ſacrificiis favere jubebant. Favere eſt bona fari.*

Carmina non prius audita.] Nova, Lyrica ſcilicet, à nemine Latinorum hactenùs, ſaltem exactè, facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur, *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxiſſe modos.*

Muſarum Sacerdos.] Bonus omnis Poëta Muſarum & Apollinis antiſtes & Sacerdos audit. Virgil Æneid. 6. v. 645. de Orpheo,

Nec non Threïcius longâ cum veſte Sacerdos.

Ovid. Amor. lib. 3. Eleg. 8.

Ille ego Muſarum purus Phœbique Sacerdos.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Phœbe, fave novus ingreditur tua templa Sacerdos.
Huc age cum citharâ carminibuſque veni.

4. *Virginibus pueriſque canto.*] Valent caſtis & docilibus, proindeque idoneis tum ad ſacra tum ad præcepta morum capeſſenda. Sic & in carmine ſeculari ait à Sibyllis moneri *virgines lectas puroſque caſtos Diis dicere carmen.* Et lib. 1. Od. 21.

Dianam teneræ dicite virgines:
Intonſum pueri dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non ſit felicitas ſtatuenda: & quam aberrent qui ſupremâ poteſtate gaudentem cenſeant beatum, quod ab aliis timeatur, nullum verò timeat. Enimverò mortalium nemo quantumvis potens ejuſmodi eſt; cùm ſuprà ſe Deos habeat æqui & iniqui vindices, & Regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Caſin. *Quaſi tu neſcias repentè ut emoriantur humani Joves*, id eſt, Reges & Principes.

In proprios greges.] Sunt Reges quaſi paſtores populorum. Pſalm. 76. *Deduxiſti ſicut oves populum tuum in manu Moyſi & Aaron.* Et Pſalm. 77. *Abſtulit ſicut oves populum ſuum, & perduxit eos tanquam gregem.*

Reges in ipſos imperium eſt Jovis,
Clari Gigantæo triumpho,
Cuncta ſupercilio moventis.
Eſt ut viro vir latiùs ordinet
Arbuſta ſulcis: hic generoſior
Deſcendat in campum petitor:
Moribus hic meliorque famâ
Contendat: illi turba clientium
Sit major. Æquâ lege neceſſitas

INTERPRETATIO.

ipſos autem in Reges poteſtatem habet Jupiter victis gigantibus inclytus, omnia nutu concutiens. Fit ut alius alio ſpatioſius diſponat arbores ſcrobibus. Ille candidatus in campum Martium *nobilior veniat: iſte virtutibus & exiſtimatione potior concertet. Huic adſit amplior clientium numerus:* at *pari jure magnos &*

ANNOTATIONES.

6. *Reges in ipſos imperium eſt Jovis.*] Sueton. Jul. Cæſ. cap. 6. *Eſt in genere & ſanctitas Regum, qui plurimum inter homines pollent; & cærimonia Deorum, quorum ipſi in poteſtate ſunt Reges.*

7. *Clari gigantæo triumpho.*] Apparuit ſatis quantum Dii hominibus prævaleant, cùm Gigantes immani robore ſuperbientes Jupiter debellavit. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. & Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta ſupercilio moventis.*] Orbem univerſum nutu unico quatientis. Virgil. Æneid. 9. v. 106.

Annuit: & totum nutu tremefecit
Olympum.

Egregia divinæ Majeſtatis declaratio; ex Homeri Iliad. 1. ἐπ' ὀφρύσι νεῦσε Κρονίων, *ſuperciliis annuit Saturnides*, id eſt, Jupiter: hinc & concuſſis comis cœlum concuſſiſſe, ibidem dicitur. Quibus è verſibus Phidias aiebat Jovis ſe Olympii ſimulacrum mirâ arte effinxiſſe. Plin. lib. 11. cap. 37. ita ſcribit: *ſuperciliis negamus, annuimus. Hæc maximè faſtum indicant.* ibid. *frons ſeveritatis index ut & clementiæ.* Ammianus Marcell. *ſupercilia velut cornua erigi*, dixit. Vide Cœl. Rhodig. lib. 3. cap. 27.

9. *Eſt ut viro vir, &c.*] Nec eos eſſe felices putaris, qui ingentibus prædiis, Magiſtratibus, Palatiis fruuntur. Nam ſint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, fama celebriores: at nemini propterea mors parcit; omnes æquat, & pariter aufert. Quæ ſententia variis eſt locis apud Horatium, variâ ubique dictione expolita. *Lib.* 1. Od. 1. &c.

Latius ordinet arbuſta ſulcis.] Vineta vel arbuſta plantet agro ampliori ſpatioſiora.

10. *Hic generoſior deſcendat, &c.*] Ille claritate generis fretus ambiat magiſtratum, proindeque veniat *in Campum* Martium, quò ad ferenda ſuffragia Populus Romanus conveniebat.

Deſcendat.] Erat campus ille inferior urbe collibus inædificatâ. Adde quod in edito colle ſpectandum ſe populo præbebat candidatus, antequam in campum deſcenderet. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3. ubi fusè de comitiis, & de ratione creandorum apud Romanos magiſtratuum.

12. *Moribus hic meliorque famâ contendat.*] Alius accedat minùs fortè domi nobilis, ſed virtutum gloriâ conſpicuus; & de eodem honore & magiſtratu capeſſendo adverſus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium ſit major.*] Alius potentiam oſtentet numeroſâ clientium turbâ ſtipatus, ut ad munera publica evehatur.

14. *Æquâ lege neceſſitas, &c.*] Numinis voluntas, æternum decretum, fa-

Sor-

Sortitur inſignes & imos.
Omne capax movet urna nomen.
Diſtrictus enſis cui ſuper impiâ
Cervice pendet, non Siculæ dapes
Dulcem elaborabunt ſaporem,
Non avium citharæque cantus
Somnum reducent. Somnus agreſtium
Lenis virorum non humiles domos
Faſtidit, umbroſamque ripam,
Non Zephyris agitata Tempe.

INTERPRETATIO.

parvos obtinet mors; quodlibet nomen urna complectitur & verſat. Cui ſuprà ſceleratum caput ſtrictus gladius impendet, guſtum ſuavem haud comparabunt epulæ Siculæ; nec ſoporem revocabit volucrum aut lyræ modulatio. Quietus ſopor haud aſpernatur abjectas hominum agreſtium caſas, & littus umbrâ amœnum, nec Tempe Zephyris afflata.

ANNOTATIONES.

tum ſine delectu ſummos æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, abſumit. Bene apud Suidam *lex quidem ſimilis eſt Tyrannidi: terrore enim & vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.*] Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec ſuo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti ſeriùs ocyùs ultimæ neceſſitati mancipantur & traduntur. Vide lib. 2. Od. 3.

17. *Diſtrictus enſis cui ſuper, &c.*] Quod ſi legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio aſſeruit, multò minùs tyrannica & per ſcelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *cui ſemper aliquis terror impendeat, nihil ei beatum:* is nec epularum nec ſomni dulcedinem experitur. Quod ſanè Damocles impius ille Dionyſii Syracuſarum Tyranni aſſentator intellexit, vel ab ipſo Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petiiſſet, aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo, magnificis operibus picto collocatus eſt. Aderant unguenta & coronæ: odores incendebantur: menſæ conquiſitiſſimis epulis extruebantur: ad menſam eximiâ formâ delecti miniſtrabant pueri. Jamque fortunatus ſibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari ſetâ equinâ appenſum demitti juſſit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aſpiciebat. Jam ipſæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut ſibi abire liceret, quod jam beatus eſſe nollet. Hæc Cicero Tuſcul. 5. n. 61.

18. *Siculæ dapes.*] Harum ut lautiſſimarum meminit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, & Tuſcul. 5. n. 100. Athenæus lib. 1. cap. 19. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat. lib. 14. cap. 23.

21. *Somnum reducent.*] Quem abſtulit mortis pavor imminentis.

Somnus agreſtium lenis virorum, &c.] Ruſticis contrà viris ſomnus adeſt ultrò ſuavis & placidus, ſeu in agreſti tugurio, ſeu ad fluminis ripam, ſub arboribus frigus umbram & amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georg. 2. v. 467.

At ſecura quies . . . .
Speluncæ, vivique lacus, at frigida Tempe
. . mugitusque boum, mollesque ſub arbore ſomni
Non abſunt.

24. *Tempe.*] Accuſativus eſt pluralis neutrius gener. Nomen erat vallis amœniſſimæ in Theſſalia, Peneo irrigata flu-

Deſiderantem quod ſatis eſt, neque
Tumultuoſum ſollicitat mare,
Nec ſævus Arcturi cadentis
Impetus aut orientis Hœdi:
Non verberatæ grandine vineæ,
Fundusque mendax; arbore nunc aquas
Culpante, nunc torrentia agros
Sidera, nunc hyemes iniquas.

INTERPRETATIO.

Qui cupit dumtaxat *quod ſufficit*, hunc *nec angit mare procelloſum, nec violentia occidentis Arcturi, vel Caprorum ſurgentium; neque vinea per grandinem attrita, vel ager fallax, arboribus modo pluvias accuſantibus, modo conſtellationes arva exurentes, modo frigoris ſævitiam.*

ANNOTATIONES.

vio, montibus Oſſa, Pelio, Olympo circumdatæ. Pro locis quibuslibet amœnis uſurpari ſolet. Vide lib. 1. Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aſpirante eo vento, qui *genitalis ſpiritus mundi* appellatur à Plinio lib. 16. cap. 25. *flat ab Æquinoctiali occaſu, ver inchoat, aperitque terras tenui frigore ſaluber: Favonius* Latinis à favendo vel fovendo; *Zephyrus Græcis nominatus, quaſi* ζωηφόρος, *vitam ferens.* Id Plin. lib. 18. cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus umbras*, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem omnia ſomnos dulces faciunt.

25. *Deſiderantem quod ſatis eſt, &c.*] Qui parvo contentus agit, & neceſſaria tantùm deſiderat, is pecunias augendi parùm cupidus, longinquam negotiationem minimè ſuſcipit, adeoque maris pericula declinat: nec ille angitur valdè, ſi quando calamitatem grando aut agrorum ſterilitas annonæ penuriam invehat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: ſi ad opiniones, nunquam eris dives.*

26. *Tumultuoſum mare.*] In fine Odes 29. hujus libri *Ægæos tumultus*, vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis impetus.*] Arcturus ſive Arctophylax, quod Urſam ſequatur ac veluti cuſtodiat dicta conſtellatio, magnas tempeſtates movet præſertim cùm occidit, videlicet Octobri ineunte. Vide Plaut. Rudent. Prolog. Ibi ſic loquens inducitur illud ſidus:

Increpui hybernum, & fluctus movi maritimos.
Namque Arcturus ſignum omnium ſum acerrimum:
Vehemens ſum exoriens; cum occido, vehementior.

28. *Orientis hœdi.*] Pro, *hœdorum.* Sunt enim duæ ſtellæ in ſiniſtrâ manu Erichthonii, ſeu Aurigæ, quibus orientibus ſævit mare; tum ſcilicet cum Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georgic. 1. v. 204.

Præterea tam ſunt Arcturi ſidera nobis
Hœdorumque dies ſervandi, &c.

30. *Fundusque mendax.*] Ager infructuoſus, ſpemque & laborem agricolæ deſtituens, *ſpem mentita ſeges*, ut ait Epiſt. ad Mœcen. Petronius ait ſimiliter, *fundos mendaces.* Et Pſalm. 32. *fallax equus ad ſalutem.*

Arbore nunc aquas culpante, &c.] Arbore ſterilitatem ſuam velut excuſante, tres ejus afferente cauſas, vitiumque refundente vel in *aquas* & imbres nimios, quibus putrefactio generatur; vel *in torrentia agros ſidera*, æſtus nimirùm & calores immoderatos, qui ſuccum & humorem abſumunt omnem: atqui ex humido & calido attemperatis fructum ac fœtum quemlibet ſuum natura producit & procreat: vel in aſperitatem de-

Contracta piſces æquora ſentiunt,
Jactis in altum molibus. Huc frequens
Cæmenta demittit redemptor
Cùm famulis, dominuſque terræ
Faſtidioſus. Sed timor & minæ
Scandunt eodem quo dominus: neque
Decedit æratâ triremi, &
Poſt equitem ſedet atra cura.

INTERPRETATIO.

Aquas molibus in mare projectis coarctatas ſentiunt piſces. Huc cæmenta ſæpius immittit operarum conductor cum ſervis, nec non poſſeſſor terram contemnens. At metus & formido eodem quo dominus aſcendunt: neque triremem ære munitam deſerit moleſta ſollicitudo, imo equitanti aſſidet.

ANNOTATIONES.

nique *hyemis* & immodicum gelu, quod nimis aſtringit, fruges adurit, arboreſque enecat, dum vegetandi vim prorſus extinguit. Lucret.

Et tamen interdum magno quæſita labore
Cum jam per terras frondent atque omnia florent,
Aut nimiis torret fervoribus Ætherius Sol,
Aut ſubiti perimunt imbres; gelidæque pruinæ.

33. *Contracta piſces æquora ſentiunt, &c.*] Invehitur modò in inſanas ſubſtructiones, inque ſtultam ædificandi in mari libidinem, de quibus jam lib. 2. Od. 15. & 18. Item poſteà Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico:

. . . *aſpice latè*
Luxuriam ſpoliorum, & cenſum in damna furentem.
Ædificant auro, ſedeſque ad ſidera mittunt.
Expelluntur aquæ ſaxis; mare naſcitur arvis;
Et permutatâ rerum ſtatione rebellant.
En etiam mea regna petunt: perfoſſa dehiſcit
Molibus inſanis tellus. Jam montibus hauſtis
Antra gemunt, &c.

Salluſt. Bell. Catilin. *Nam quid ea memorem, quæ niſi his qui videre, nemini credibilia ſunt? A privatis compluribus ſubverſos montes, maria conſtrata*; alii legunt, *conſtructa, &c.* Sueton. Caligul. cap. 37. *in extructionibus Prætoriorum atque villarum, omni ratione poſthabitâ, nihil tam efficere concupiſcebat, quàm quod poſſe effici negaretur. Et jactæ itaque moles infeſto ac profundo mari: exciſæ rupes duriſſimi ſilicis: & campi montibus aggere æquati: & complanata foſſuris montium juga; incredibili quidem celeritate; cum mora culpâ capite lueretur.*

34. *Huc frequens cæmenta demittit, &c.*] Variam è rudi ſaxo lapidumque cæſorum fruſtis & fragmentis materiam in mare dejicit, ut ſubſtratis molibus poſitoque fundamento ædificium ſuperſtruat ille fabricæ ſuſceptor, ἐργολάβος, manceps apud Cicer. Item *redemptor*, qui nempè quodlibet opus ſuo periculo, certâ mercede faciendum aſſumit.

36. *Dominuſque terræ faſtidioſus.*] Superbus & ambitioſus dominus faſtidiens ædes habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor & minæ ſcandunt eodem, &c.*] Verùm ſive ille dives & luxurioſus habitet in ædibus ejuſmodi maritimis; ſive naves & triremes, ſive equum inſcendat, non effugiet uſquam ſollicitudines & metus. Vide lib. 2. Od. 16.

Quod ſi dolentem nec Phrygius lapis
Nec purpurarum ſidere clarior
Delenit uſus, nec Falerna
Vitis Achæmeniumque coſtum:
Cur invidendis poſtibus, & novo
Sublime ritu moliar atrium?
Cur valle permutem Sabinâ
Divitias operoſiores?

INTERPRETATIO.

Quod ſi male habentem haud ſublevat Phrygium ſaxum, nec veſtis purpurea aſtro ſplendidior, neque vinum Falernum, & unguentum Perſicum; quare celſas ædes conſtruam poſtibus invidiam cientibus, & ratione ſingulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus pluſculum laborioſis.

ANNOTATIONES.

41. *Quod ſi dolentem nec, &c.*] Quod ſi magnifica palatia, ſi veſtes molles & nitidæ, ſi lautæ dapes, ſi odores & unguenta nihil proſunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem ſed tranquillam & felicem non anteferam opibus ſummis, quas magni perinde labores & curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ & exornatæ baſilicæ columnis è marmore Phrygio rubris inſperſo maculis. Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Quidve domus prodeſt Phrygiis innixa columnis?

44. *Achameniumque coſtum.*] Unguentum pretioſum & exquiſitum è coſto frutice, cujus *radix guſtu fervens, odore eximio*; proveniente in Perſiâ, ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. 12. cap. 12. Dioſcorid. &c.

45. *Invidendis poſtibus.*] Invidiæ expoſitis ob luxum & pompam. *Sic lib.* 2. Od. 10. dixit *aulam invidendam.* Et Martial. Spectac. Epigram. 2. *invidioſa atria.*

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur præ majoribus poſſeſſionibus curarum feracibus, præ baſilicis atque divitiis Regum, non amem & colam prædiolum meum, in Sabinis, amœnâ ſitum valle, unde mihi quod ſatis eſt ſuppeditatur: & quo valdè contentus & quietus victito, Regibus proinde beatior?

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate aſſuefaciendos eſſe rei militari & vitæ laborioſæ.

ANguſtam, amici, pauperiem pati
Robuſtus acri militiâ puer
Condiſcat, & Parthos feroces
Vexet eques metuendus haſtâ:

INTERPRETATIO.

O *Amici, puer gravi bello fortis diſcat tolerare arctam inopiam; atque bellicoſos Parthos urgeat equitans, telo formidabilis.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Anguſtam amici, &c.*] Horatii mentem & ſcopum in hac Ode præ cæteris expiſcatus eſt Theod. Marcilius. Hujus itaque non ſolum interpretandi rationem ſed ipſa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quaſi membra complexus eſt* Poëta; *artes belli*, *artes pacis*, *religionem*: in tribus nempe hujus Odes partibus. In primâ laudat *diſciplinam militarem*; in ſecundâ *virtutem*, quam *ad forum & campum refert*; in tertiâ denique *ſilentium quod ad religionem.* Tribus iſtis ſanè tota Reſpublica continetur.

Amici.] In quibuſdam codicibus legitur, *amice*; in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam eſſe paupertatem, ut jam gravis non ſit aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.] Id eſt, ut miles Romanus fiat robuſtus ac ſtrenuus, aſſueſcat puer militiæ laboribus; diſcatque in primis ferre *pauperiem*, quâ priſci inclaruere tùm Romani cùm Græci. Apuleius in Apolog. *paupertas*, inquit, *populo Romano Imperium à primordio fundavit.* Et paulò antè, *hæc in Ariſtide juſta, in Phocione benigna, in Epaminonda ſtrenua, in Socrate ſapiens, in Homero diſerta.* Vide Valer. Maxim. lib. 2. cap. 5. & 7. lib. 3. cap. 3. lib. 4. cap. 4. Plutarch. in vitâ Phocionis; ubi Dux ille eximius Athenienſium refertur nudis ſemper fuiſſe pedibus tum rari cùm militiæ, niſi ad calceos impuliſſet hyems atrocior. Unde jocantes milites aſperum & crudele frigus arguebant ex eo quod calceatus eſſet Phocion. Cicero Tuſc. 2. n. 34. *Cretum leges . . . . itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem venando, currendo, eſuriendo, ſitiendo, algendo, æſtuando.* Theocrit. Idyl. 22. init. πενία μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει. αὐτὰ τῶ μόχθοιο διδάσκαλος. *Paupertas ſola artes excitat: ipſa laboris magiſtra eſt.* Menander: πενία γάρ ἐστιν ὁ τρόπων διδάσκαλος. *paupertas morum eſt magiſtra.* Paupertatis è contrario incommoda, ſi vacat & libet, vide apud Juvenal. Sat. 3. v. 143. & ſeq.

3. *Parthos feroces vexet eques metuendus haſtâ.*] Equitando jaculandoque ſe valdè exerceat, ut par evadat propulſandis Romani nominis hoſtibus, præcipuè verò Parthis equitandi & ſagittandi ſolertiâ pollentibus. Vide lib. 1. Od. 8. De Parthis autem jam antè ſæpiùs.

Vitamque ſub dio & trepidis agat
In rebus: illum ex mœnibus hoſticis
Matrona bellanits tyranni
Proſpiciens, & adulta virgo
Suſpiret: Eheu, ne rudis agminum
Sponſus laceſſat regius aſperum
Tactu leonem, quem cruentæ
Per medias rapit ira cædes.
Dulce & decorum eſt pro patria mori.
Mors & fugacem perſequitur virum:
Nec parcit imbellis juventæ
Poplitibus timidoque tergo.

INTERPRETATIO.

Sub aperto cælo degat etiam inter pericula. Illum è muris hoſtium videns uxor Regis præſtantis, & grandior puella, ingemat: heu, ne maritus regalis certaminum imperitus incurrat in iſtum *leonem conflictu ſævum, quem furor ſanguinolentus agit in medias ſtrages. Jucundum atque glorioſum eſt occumbere pro patriâ: fugientem etiam hominem mors conſectatur. Nec indulget ignavis adoleſcentibus genu trementibus & dorſum* vertentibus.

ANNOTATIONES.

5. *Sub dio.*] Sub ardoribus Solis, ſub imbri, ſub frigore, ut quamlibet aëris inclementiam æquo animo ferat, robuſto corpore perferat. Lib. 1. Od. 1. *ſub Jove frigido.*

Trepidis agat in rebus.] Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem verſetur, ut fiat intrepidus impavidusque: nam, ex Philoſophis, aſſuetis parùm aut nihil movemur & afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hoſticis, &c.*] Egregiè tractatus per proſopopœiam locus; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hoſti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem è muris aſpiciens Tyranni contrà pugnantis uxor aut filia, cum gemitu ſtatim exclamet: heu de viro meo, vel ſponſo conclamatum eſt, ſi in talem incidat adverſarium. Hic enim in præliis exercitatus; ille *rudis agminum*, ſcilicet inſtruendorum ac ducendorum. Romanus iſte quaſi leo ferox & ſævus quicquid objicitur dejicit & vaſtat: ſponſus autem meus nihil par habet iſti bellico ardori.

13. *Dulce & decorum eſt pro patria mori.*] Mortis pavorem & metum adimere etiam Poëta ſolers conatur, gloriam certam generoſis, meticuloſis autem nihilo ſeciùs inſtare exitium aſſeverans. Cic. 1. Offic. n. 57. *pro patria quis bonus dubitet mortem oppetere, ſi ei ſit profuturus?* ad Attic. lib. 8. Epiſt. 2. *pro patria mori præclarum eſt.* Quam ſententiam Tyrtæus, carm. de virtute bellicâ, non uno loco ventilat: occumbere pro patriâ *pulchrum eſt*, inquit, καλὸν ἐστι *honorabile & ſplendidum*, τιμῆεν τε καὶ ἀγλαὸν, &c.

14. *Mors & fugacem perſequitur virum.*] Per prolepſin diluit quod objici poſſet: ſatiùs eſſe fugâ ſaluti conſulere, quàm ſe prædam inſtanti morti dedere. Atqui ingloriam velle vitam protrahere, ſtultum eſt & vanum, inquit: nam *mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit*, ex Simonide: Θάνατος ἔκιχε καὶ τὸν φυγόμαχον. Et Tyrtæus mox cit. ait: *eum qui è prælio teliſque elapſus eſt, domi ſæpè à morte corripi.*

15. *Nec parcit imbellis juventa poplitibus timidoque tergo.*] Huc revocari poſſunt & debent plures & variæ fugacium, & deliquentium in bello punitiones,

Virtus repulſæ neſcia ſordidæ,
Intaminatis fulget honoribus:
Nec ſumit, aut ponit ſecures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cœlum, negatâ tentat iter viâ:

INTERPRETATIO.

Virtus turpem repulſam ignorat: puris honoribus decoratur: neque accipit vel deponit faſces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens dignis immortalitate, ſemitas tuas arduas:

ANNOTATIONES.

quas fuſè refert Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 13.

17. *Virtus repulſæ neſcia ſordidæ, &c.*] Hæc ſecunda pars eſt Odæ, in quâ Stoïcè prorsùs omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus; proprios in ſemetipsâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obſcurare nihil poteſt. Contrà honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum, corruptelæ ſordibus contaminantur: abjectarum prenſationum adulationumque maculis fœdantur, turpis etiam repulſæ ignominiâ dehoneſtantur. Quot & quàm indecoris artibus uterentur candidati ad plebeculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 3.

Repulſæ neſcia ſordidæ.] Cato cùm peteret magiſtratum repudiatus populi judicium contempſit, aiebatque familiaribus perperam & incaſſum pudibundis, non ſibi qui rectè petiiſſet, ſed populo qui malè judicaſſet ignominioſum illud eſſe. Vide Plutarch. Cicer. Tuſcul. 5. n. 54. *Si in virtute ſatis eſt præſidii ad bene vivendum, ſatis eſt etiam ad beate. . . . . . . Cum ſapiens & bonus vir ſuffragiis præteritur; populus à bono Conſule potius, quàm ille à vano populo repulſam fert.*

19. *Nec ſumit aut ponit ſecures arbitrio popularis auræ.*] Inſignia magiſtratûs faſces & ſecures extitiſſe, & pro eo ſæpiùs uſurpari, nemo qui vel primoribus labris literas attigit aut delibavit, ignorat. Craſſus petens conſulatum, populo blandiri & ſupplicare detrectavit, coram ſocero ſuo Scævolâ viro graviſſimo. Apud Græcos autem Phocioni nedum plebem palpanti, imò ejus voluntatibus ſæpè acriter & mordaciter reluctanto, comitiis etiam adeſſe recuſanti, honores delati ſunt. Plutarch. cit. &c. Adeo verum eſt quod canit Claudianus:

Ipſa quidem virtus pretium ſibi, ſolaque late
Fortunæ ſecura nitet, nec faſcibus ullis
Erigitur, plauſuve petit clareſcere vulgi:
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis;
Divitiis animoſa ſuis, immotaque cunctis
Caſibus, ex altâ mortalia deſpicit arce.
Hanc tamen invitam blande veſtigat, & ultro
Ambit honor. Docuit toties à rure profectus
Lictor, & in mediis Conſul quæſitus aratris.

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris benè ſic appellatur: Virgil. Æneid. 6. v. 815.

Jactantior Ancus
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.

21. *Virtus recludens immeritis mori cœlum.*] Iis qui ſemper vivere digni forent, cùm urgente fati neceſſitate cedunt hac vitâ nominis immortalitatem æternamque decus virtus confert: cœleſtes etiam honores tribuit heroïbus inter Deos relatis. Apud Senec. Tragic. Hercules de ſe ita jactat:

Virtus mihi
In aſtra, & ipſos fecit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit ad cælum per excelſa facinora ignavis haud conceſſa: vel ſimpliciter, per *liquidum aëra* ſubvolat, *in terris neg*

Cœtuſque vulgares, & udam
    Spernit humum fugiente pennâ.
Eſt & fideli tuta ſilentio
Merces. Vetabo, qui Cereris ſacrum
    Vulgarit arcanæ, ſub iiſdem
        Sit trabibus, fragilemque mecum
Solvat phaſelum. Sæpe Dieſpiter

INTERPRETATIO.

vulgi turbam deſpicit, ac terram humidam linquit, *alâ fugaci* aſſurgens. *Fida taciturnitati ſecurum quoque ſtat præmium. Qui revelarit ſecreta myſteria Cereris, prohibebo* ne *ſub eodem tecto maneat*, neve *cymbam levem impellat mecum.* Etenim *haud rarò Jupiter*

ANNOTATIONES.

morando, ut eſt in Ode ult. lib. 2. Quæ *negata* eſt hominibus *via*, quippe non volucribus, aut alâ à naturâ donatis. Sic lib. 1. Od. 3. dicitur:

Expertus vacuum Dædalus aëra,
    Pennis non homini datis.

At virtus ſuprà vulgares ſenſus plebeioſque affectus aſſurgens, *pennâ*, id eſt, alto ſpiritu & generoſo, *udam ſpernit* & fugit *humum*, quaſi cœnoſam & lutoſam, id eſt, cupiditates ſordidas, in quibus vulgi mens demerſa hærere ſolet.

25. *Eſt & fideli tuta ſilentio merces.*] Pars hæc eſt Odæ tertia, in quâ ſilentii laudationem agnoſcit vulgus Interpretum. Verùm non tam ſilentii religio, quàm religionis ſilentium & ſanctitas hîc commendatur. Errant ergo qui Horatium ab inſtituto vel aberrare vel digredi exiſtimant. Imò ut Deorum cultum universè perſuadeat, ſacra Eleuſinæ Cereris religioſo quidem ſilentio peragi ſolita, velut ſpeciem pro genere, aſſumit; eorumque violationem pro quolibet ſacrilegio affert. Quæ quidem ſagaciter obſervarunt tum Parthenius, tum Marcilius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. 1. emolumenta obſervatæ religionis, neglectæ verò pœnas & mala Tertull. Apologet. cap. 7. *vel ex formâ omnibus myſteriis ſilentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Eleuſinia Valentiniana fecerunt lenocinia ſancta ſilentio magno ſolâ taciturnitate cœleſtia.* Vide S. Auguſt. de Civit. Dei lib. 7. cap. 20. Arnob. lib. 5. &c.

Fideli tuta ſilentio merces.] Grande ſemper credidere piaculum, tacenda effutire, ſeu Reipublicæ arcana, ſeu privatæ fidei commiſſa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos ſemper jactavere. Servius in Georgic. 1. ſub finem ſcribit Tribunum in crucem actum, quod urbis numen, quod nefas erat nominari, enunciaſſet. Euripides ait, *κόσμον σιγᾶς στέφανον ἀνδρὸς ὁ χρηστοῦ*, pulcram ſilentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuiſſe nocet: nocet eſſe locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo qui Cereris ſacrum, &c.*] Si quis arcana ſacrorum Eleuſinorum myſteria revelarit, adeoque ſancti ſilentii religionem violaverit, ejuſmodi hominem tanti reum ſacrilegii procul arcebo, ne, ſi contubernalis fuerim cum eo plectar ab ultoribus violatæ religionis Diis. Itaque ſub eodem tecto manere, aut ſimul navigare, fugiam. Proverb. eſt: cum viro ſceleſto ne viæ comes fueris. *κακῷ σὺν ἀνδρὶ μηδ' ὅλως ὁδοιπόρει.* Æſchyl. in ſeptem ad Thebas:

ἢ γὰρ ξυνεισβὰς πλοῖον εὐσεβὴς ἀνὴρ,
ναύτῃσι θερμοῖς ἐν κακουργίᾳ τινὶ,
ὄλωλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπτύστῳ γένει.

Ingrediens navim pius quiſpiam, nautis improbitate ferventibus, cum hominum gente Diis invisâ perit.

29. *Phaſelum.*] Navis erat oblonga & velox, quæ tam velis, quam remis agi poterat, myoparoni non abſimilis. Erat & fluviale navigium. Virgil. Georgic. 4.

Neglectus inceſto addidit integrum:
Rarò antecedentem ſceleſtum
Deſeruit pede pœna claudo.

INTERPRETATIO.

ſpretus innocentem ſcelerato junxit: & *vix unquam flagitioſum fugientem dimiſit punitio lento greſſu inſequens.*

ANNOTATIONES.

verſ. 288.

Et circum pictis vehitur ſua rura phaſelo.

Sæpè Dieſpiter, &c.] Diei pater, ſcilicet Jupiter iratus repertum cum nocente innocentem ſimul plectit, & quaſi participes ejuſdem improbitatis utrumque mulctat. Heſiod. *πολλάκι καὶ ξύμπασα πόλις κακοῦ ἀνδρὸς ἐπαυρεῖ. Sæpè civitas univerſa viri improbi pœnas luit.* In ſacris etiam codicibus ob unius peccata in omnes exarſiſſe divina ultio legitur. Lib. 4. Reg. cap. 21. *Quia fecit Manaſſes Rex Juda abominationes iſtas .... ecce ego inducam mala ſuper Jeruſalem & Judam, &c.*

31. *Rarò antecedentem, &c.*] Pœna licet *claudo*, id eſt, tardo *pede gradiens*, *ſceleſtum* aſſequitur tandem, nec multum *deſerit*, quamvis ille fugâ evadere malum ſperet. Huc pertinet quod ex adagio feruntur *Dii laneos habere pedes*. Vide Plutarch. de ſerâ Dei vindictâ. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Lento gradu ad vindictam ſui divina procedit ira; tarditatem vero ſupplicii gravitate compenſat.* Quam ſententiam prior extulit Homerus Iliad. 4. v. 160. Tibull. lib. 1. Eleg. 9.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Satyr. 13.

Ut ſit magna tamen certe lenta ira Deorum eſt.

ODE III.

Virum juſtum nihil extimeſcere. Item de non reparandâ Troiâ.

JUſtum & tenacem propoſiti virum

INTERPRETATIO.

VIrum integrum & in ſententia conſtantem

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Juſtum & tenacem, &c.*] Non *uſitatâ* profectò *nec tenui pennâ* hæc Ode ſcripta eſt, in quâ cæco velut impetu fertur vates, at certè divino: divino, inquam, ubi graves prorsùs ac ſublimes ſunt tum res cùm dictio: cæco tamen, ut videtur; quandoquidem temerè quolibet abripitur, atque à viri juſti laudatione ſubitò digreſſus, longiuſque evagatus ad canenda Troiæ fata prorumpit; ipſe *propoſiti* parum tenax, ac immemor ſui ad Piſones moniti, quo ita præcipit

Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus inſtantis tyranni
Mente quatit ſolidâ; neque Auſter,
Dux inquieti turbidus Adriæ:
Nec fulminantis magna Jovis manus.
Si fractus illabatur orbis;
Impavidum ferient ruinæ.
Hac arte Pollux, & vagus Hercules

INTERPRETATIO.

de firmo propoſito non dimovet vehementia civium improba præſcribentium, nec facies tyranni urgentis, neque Notus turbator Adriatici maris *procelloſi, nec potens dextera Jovis fulmen vibrantis. Si ruat mundi ſoluta* compages *intrepidum opprimet caſus. Iſtâ pollens virtute Pollux & errabundus Hercules ades ad*

ANNOTATIONES.

. *Tantum ſeries juncturaque pollet!* Quid ergo navus Poëta? Quid Interpretes? Horum plerique obvia certatim explicant, finem verò & ſcopum Odes ſatis quidem abſtruſum minimè ſcrutati, quod præcipuum eſt, omittunt. Nonnulli Oden hanc nec inſcriptione, nec literis à præcedenti ſejunctam in antiquis codicibus legi duntaxat admonent. Quidam Apotheoſim Romuli, alii Auguſti laudationem eſſe volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis oratio Troiam reſtitui vetantis? Hoc in ſummâ ſuâ felicitate Romani tunc fortaſſe moliebantur, inquit, Georg. Fabritius. At Fabritio ſagacior Faber in paucis eruditus vir acriſque judicii, mentem Horatii ſubodoratus, aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam omninò veroſimilem pulcram ſanè protulit. Is ita rem ſtatuit. Ex Sueton. Jul. cap. 79. Cæſar Ilium migrare; eoque Imperii opes transferre cogitaverat. Atqui ne Auguſti Julii heres idem moliretur, non abs re trepidatum eſt: quo Roma dubio procul extincta foret. Itaque ſolerter quidem, obliquè, & arte ſingulari, ut tale conſilium diſcutiat Horatius, exhibet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à primordiis ſuis gravem experti fuerant Romani.

2. *Prava jubentium.*] *Velitis, jubeatis, Quirites*: verba Tribuni ſolemnia. *volumus, jubemuſque*, populi erant legem ſancientis.

3. *Non vultus inſtantis tyranni.*] Ita *Q. Scævola truculentius ſibi minitanti Syllâ, licet, inquit, mihi agmina militum, quibus Curiam circumſediſti, oſtentes, licet mortem miniteris, nunquam tamen efficies ut propter exiguum ſenilemque ſanguinem meum, Marium, à quo urbs atque Italia conſervata eſt, hoſtem judicem.* Alia vide exempla apud eumdem Valer. Maxim. lib. 3. cap. 8.

4. *Auſter dux inquieti turbidus Adriæ.*] Lib. 1. Od. 3.

. . *Nec timuit præcipitem Africum*
. . . . *nec rabiem Noti,*
Quo non arbiter Adriæ
Major, tollere ſeu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorumdam opinionem; cœlum conſtare lapidibus, & aliquando ruiturum. Vide Ariſtot. Metaphyſ. 5. Diogen. Laërt. lib. 2. in Anaxagora. Celtæ quærenti Alexandro, quid potiſſimùm formidarent, hoc reſponderunt, ne cadente cælo opprimerentur. Quint. Curt. Eſt & proverb. apud Eraſm. *Quid ſi cælum ruat?*

9. *Hac arte Pollux, &c.*] Eâ virtute, æquitate & conſtantiâ heroës immortalitatem adepti, divinoſque honores ſunt conſecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. 1. Od. 12.

Vagus Hercules.] Qui varias orbis regiones peragravit, & multa paſſim, monſtris etiam domitis, virtutis ſuæ monimenta reliquit.

Innixus arces attigit igneas:
Quos inter Auguſtus recumbens
Purpureo bibit ore nectar.
Hac te merentem, Bacche pater, tuæ
Vexere tigres, indocili jugum
Collo trahentes: hac Quirinus
Martis equis Acheronta fugit:
Gratum elocutâ conſiliantibus
Junone Divis: Ilion, Ilion
Fatalis inceſtuſque Judex,

INTERPRETATIO.

ignitas aſcendit: inter quos Auguſtus ſedens ore roſeo nectar potat. Iſtâ clarum te, Liber pater, traxere tuæ tigres indomitâ cervice jugum ferentes. Per iſtam Romulus Martis equis effugit Inferos, Junone apud Deos conſilium habentes dicente rem jucundam: funeſtus (dixit) *& flagitioſus arbiter, & barba-*

ANNOTATIONES.

10. *Arces attigit igneas.*] Adiit cælum ſideribus micans & ardens.

11. *Quos inter Auguſtus, &c.*] Deorum epulis accumbens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus; nimirùm poſt debellatum omnino Sext. Pompeium. De quo vide Appian. lib. 5. de bell. civil. anteà tamen quoque, ſed per adulationem, ita Virgilio appellatus, Eclogâ 1.

Deus nobis hæc otia fecit.

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum ſtatuis os ſeu vultus minio pingebatur. Quò reſpexiſſe Horatium, non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *durere nectaris ſuccos.*

13. *Hac te merentem, Bacche, &c.*] Iſtâ pariter virtute clarus, ô Bacche, meruiſti divinos honores, feraſque intractabiles ad currum tuum junxiſti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuiſti naturâ ſuâ indociles. Tigres ebrioſorum feritatem optimè deſignant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; ſeu quod nullum ſit tam ferox ingenium, quod non vino manſueſcat & cicuretur.

15. *Hac Quirinus Martis equis Acheronta fugit.*] Romulus etiam virtute bellicâ inſignis, veluti Martis patris ſui equis invectus ad Superos evaſit, adeoque infernales effugit lacus. Vide Cic. 1. de Legib. n. 3.

Ovid. Faſt. 2.

Fit fuga: Rex patriis aſtra petebat equis.
. . . . Quirites
Thura ferant: placatque nova turba Quirinum.
. . . .
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo eſt.

17. *Gratum elocutâ conſiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum conſilio elocutâ rem Marti aliiſque gratam: ſcilicet non prohibere ſe quominus immortalibus accenſeatur Romulus, quod graves iras adverſus Troianos eorumque poſteros Paridis causâ dudum conceptas ipſa ex animo jam depoſuerat.

Conſiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cœlum Romulo, deque fato Imperii Romani. Cic. ad Attic. lib. 15. Epiſt. 10. *difficili ad conſiliandum legatione.* Cornel. Tacit. Hiſtor. 2. *rediere omnes Bononiam conſiliaturi.*

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porrò ſicut à Troë Rege Troia & Troas; ſic ab Ilo ejus filio Ilium & Ilienſes nomen ſortiti ſunt: cùm hic eam ampliaſſet urbem, quam priores condiderant reges aut exornarant.

19. *Fatalis inceſtuſque judex, &c.*]

Et mulier peregrina vertit
In pulverem, ex quo deſtituit Deos
Mercede pactâ Laomedon, mihi
Caſtæque damnatum Minervæ,
Cum populo & duce fraudulento.
Jam nec Lacænæ ſplendet adulteræ
Famoſus hoſpes: nec Priami domus
Perjura pugnaces Achivos
Hectoreis opibus refringit:
Noſtriſque ductum ſeditionibus

INTERPRETATIO.

ra femina in favillas redegit Troiam, mihi & pudica Palladi cum plebe & rege fallaci addictam, ex quo tempore *Laomedon numina defraudavit promiſſo ſtipendio. Non ampliùs mœcha Lacedæmonia fulget hoſpes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris: quievitque bel-*

ANNOTATIONES.

Ilium, inquit Juno, perdidit Paris inter Deas de pulcritudine contendentes malo ſuo patriæque *fato*, *judex* electus, cùm Junone & Minervâ poſthabitis, Veneri primas detulit.

Inceſtus.] Qui Helenam Menelaï conjugem, violatâ hoſpitii ſanctitate, *rapuit.* Vide lib. 1. Od. 15.

20. *Et mulier peregrina vertit in pulverem.*] Helena Spartana à Paride è Græciâ in Phrygiam abducta in causâ fuit cur Græci injuriam ulturi conjurarint in Troianos, Troiamque decennali bello captam ferro flammaque devaſtarint. Vide Senec. Trag. Troad.

21. *Ex quo Laomedon,&c.*] Hic declaratur prima excidii Troiani origo, nimirùm fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Troiæ muros ædificans, Neptuni & Apollinis operâ uſus eos *mercede pactâ* defraudavit. Quo Jupiter offenſus regni iſtius perniciem & ruinam ſanxit. Tam notæ fabulæ dedit locum quod Rex ille cùm exſtruendis urbi muris vel reparandis pecunia deeſſet, Deorum iſtorum theſauros & ornamenta templi, vel in hoc depoſitam pecuniam accepit, repoſiturum ſacramento ſe obligans. Quod tamen poſteà minimè præſtitit. Homer. Iliad. 21. paulò ante finem.

22. *Mihi caſtæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quamcumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant ſolvendo, creditoribus *obnoxios* facere, addicere, tradere conſuetorum.

24. *Cum populo & duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. mox cit. Neptunus Apollini exprobrat,quod pro Troianis fœdifragis militet, immemor ſuperbiæ & injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum perſolveret, etiam minas ſibi Diis intentarat. Virgil. Æneid. 5. v. 810.

Cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus perjuræ mœnia Troiæ.

25. *Jam nec Lacænæ ſplendet, &c.*] Non vivit ampliùs Paris, nec jam ſpecioſum ac ſplendidum Helenæ ſe oſtentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famoſus hoſpes.*] Impurus. Vide lib. 3. Od. 15. v. 3. annot.

26. *Nec Priami domus, &c.*] Nec Troiani Græcis jam repugnant Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. 2. Od. 4. v. 10. ibique annot.

29. *Noſtriſque ductum ſeditionibus bellum reſedit.*] Tandemque finitum eſt illud bellum, quod noſtris eſt diſcordiis ad annos decem productum & dilatum. Pro Troianis videlicet ſtabant Apollo,

Bellum reſedit. Protinus & graves
Iras, & inviſum nepotem,
Troïca quem peperit Sacerdos,
Marti redonabo. Illum ego lucidas
Inire ſedes, ducere nectaris
Succos, & adſcribi quietis
Ordinibus patiar Deorum.
Dum longus inter ſæviat Ilion
Romamque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati.

INTERPRETATIO.

lum noſtris diſcordiis protractum. Ergo etiam deinceps grandes inimicitias, & nepotem odioſum, quem genuit ſacrificula Troiana, Marti remittam. Hunc ego ſinam ingredi domicilium ſplendens, bibere nectareos liquores, atque numinum felici numero adſcribi. Dummodo Troiam inter & Romam ingens mare fremat, quacumque in regione imperent fortunati exterres.

ANNOTATIONES.

Mars, Diana, Latona, Venus: pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva. Homer. Iliad. 20.

30. *Reſedit.*] Quievit, pacatum eſt bellum. Cic. ad Famil. lib. 8. Epiſt. 2. *Marcelli impetus reſederunt, non inertiâ, ſed (ut mihi videbatur) conſilio.* Tuſcul. 3. *timor animi reſedit.* Tit. Liv. *poſtquàm ira reſediſſent.*

Protinus & graves iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, & Marti concedam ut in cælum admittatur Romulus ejus filius, meus verò *nepos* eo mihi *inviſus* quod è ſtirpe Troianâ ſit, matre ſcilicet Iliâ, ſeu Rheâ Numitoris filiâ Veſtæ Sacerdote: Virgil. Æneid. 1. v. 278.

. . . . . donec Regina Sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. 7. v. 293.

Heu ſtirpem inviſam, & fatis contraria noſtris
Fata Phrygum!

At cit. mox Æneid. 1. v. 283. Veneri prædicit Jupiter meliora, & ſic ſpondet:

Quin aſpera Juno,
Quæ mare nunc terraſque metu cælumque fatigat,
Conſilia in melius referet; mecumque fovebit
Romanos rerum dominos gentemque togatam, &c.

34. *Ducere nectaris ſuccos.*] Cœleſti cibo potuque, adeoque immortalitate frui: Deorum conſortem eſſe. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar & ambroſiam, in quibus Dii immortalitatem poſuerunt. Vide Lucian. in fabuloſis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum Concilium*: ubi facetè & lepidè nectar & ambroſia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, ſic ut mnâ jam conſtet ſextarius: unde & ſtatuitur animadvertendum in falſo aſcriptos, & neſcio quomodo exiſtimatos Deos.

35. *Quietis ordinibus Deorum.*] Apud Boëtium Deus ſtabilis *Immotuſque manens dat cuncta moveri.*

Virgil.

Scilicet is ſuperis labor eſt: ea cura quietos
Sollicitat.

Nempe ſolius divinitatis eſt quies.

37. *Dum longus inter, &c.*] Dummodo Ilium inter & Romam magnum interfluat mare, quo Romani à reſtituendâ Troiâ, repetendâque vetere patriâ deterreantur, arceanturque; *qualibet* in orbis *parte* ſint *beati*; quin & *regnent* ac dominentur; at *exulent* procul à regione & ſolo patrio.

Dum Priami Paridiſque buſto
Inſultet armentum, & catulos feræ
Celent inultæ; ſtet Capitolium
Fulgens, triumphatiſque poſſit
Roma ferox dare jura Medis.
Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quâ medius liquor
Secernit Europen ab Afro,
Quâ tumidus rigat arva Nilus:

INTERPRETATIO.

Modo ſuper ſepulcrum Priami & Paridis greges laſciviant, & bellua illæſa fœtus ſuos *abſcondant, ſtabile floreat Capitolium, & Roma bellicoſa leges imponat victis Medis.* Illa *formidabilis procul ad extremas* orbis *partes famam propaget*; ſive *ubi mare interfuſum ſeparat. Europam ab Africâ*; ſive *ubi Nilus intumeſcens agros perfundit*; *genero-*

ANNOTATIONES.

40. *Dum Priami Paridiſque buſto, &c.*] Modò tam deſerta ſit Troiana terra, ut gramen producat armentis paſcendis idoneum; ſit & luſtrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti & educare queant abſque ullo metu. Eâ conditione *ſtet Capitolium*, *Roma* floreat, atque *nomen*, famam Imperiumque *ad ultimas extendat oras.* Ad Orientem *det Jura Medis*; ad Occidentem Hiſpanis, *quà medius liquor*, *&c.* ad Meridiem, Afris; *quà tumidus rigat*, *&c.*

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eò ſtatim mittebant viros, qui jus & leges præſcriberent.

Medis.] Id eſt, Parthis, ut jam haud ſemel annotavi.

46. *Quà medius liquor ſecernit Europen ab Afro.*] Ad fretum uſque Gaditanum. Solin. *Oceanus ab occaſu irrumpens lævo latere Europam radit, Africam dextro; ſciſſis Calpe & Abylâ montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur & Hiſpaniam.*

48. *Quà tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum. Cic. 2. de Nat. Deorum n. 130. *Ægyptum Nilus irrigat, & cum totâ æſtate obrutam oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitoſque & oblimatos agros ad ſerendum relinquit.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deſerta & ardentia, immenſo longitudinis ſpatio ambulans, ... obſervatum eſt, prout in Mauritania nives imbreſve ſatiaverint, ita Nilum increſcere . . . Africam ab Æthiopiâ diſpeſcens, feris & belluis frequens . . . . . medios Æthiopas ſecat . . . . Inſulas innumeras ſpargit. . . . . certis diebus auctu magno per totam ſpatiatus Ægyptum fœcundus innatat terræ. Cauſas incrementi varias prodidere . . . incipit creſcere Lunâ novâ, quæcumque poſt ſolſtitium eſt, ſenſim modiceque Cancrum Sole tranſeunte; abundantiſſime autem Leonem. Reſidit in Virgine, iiſdem quibus accrevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centeſimo die. Juſtum incrementum eſt cubitorum ſexdecim. Minores aquæ non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . in duodecim cubitis famem ſentit Ægyptus; in tredecim eſurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim ſecuritatem, ſexdecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim. Claudio Principe, &c.* Nili aquas laudant Ariſtot. Galen. &c. originem nuper inquiſivit Iſaacus Voſſius. De eo multa Herodot. lib. 2. Senec. nat. qu. lib. 4. Agell. lib. 10. cap. 7. &c.

Aurum irrepertum, & ſic meliùs ſitum,
Cùm terra celat, ſpernere fortior,
Quam cogere humanos in uſus,
Omne ſacrum rapiente dextrâ.
Quicumque mundi terminus obſtitit,
Hunc tangat armis; viſere geſtiens,
Quâ parte debacchentur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.
Sed bellicoſis fata Quiritibus
Hac lege dico, ne nimium pii,
Rebuſque fidentes, avitæ

INTERPRETATIO.

fiet contemnendo aurum nondum inventum, atque ita convenientiùs poſitum, dum terra contegit; quàm addicendo illud *uſui hominum, manu quodlibet ſanctum deprædante. Quiſquis mundi finis impedivit, hunc bello obtineat, cupiens inveſtigare, quo loco æſtus, quo nebulæ & imbres ſæviant. Verum fata ſancio Romanis militiâ inclytis eâ conditione, ut non plus quam ſat eſt pii, novo opibus innixi ſatagant antiquæ Troiæ*

ANNOTATIONES.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo eſt: Roma fortior ſpernendo aurum quod è fodinis nondum erutum eſt, quam illud inde eruendo & ad uſum fabricando, nummoſque cudendo. De contemptu divitiarum apud Priſcos Romanos uſitato Valer. Maxim. lib. 4. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliiſque diximus lib. 1. ad Od. 12. & alibi.

Sic melius ſitum, cum terra celat.] Seu quod raptoribus non eſt expoſitum, dum latet in viſceribus terræ; ſeu potiùs, quod tunc avaritiam & cupiditatem non accendat, nec ad ſcelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat & facultatem. Ovid.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis ſiquidem inferri metallis videtur, cùm è terræ viſceribus extrahuntur.

52. *Omne ſacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc ſenſu poteſt accipi: vel quod à Romanis ſpernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec ſacris parcunt homines: vel quod ipſi Romani, Priſci nempè, fortiores & nobiliores aurum contemnendo ſe præbuerint; quàm poſteri illud ab exteris nationibus devictis auferendo, ſacra etiam è templis ac pretioſa quælibet ornamenta vi armorum & jure belli diripiendo. Dionyſ. Tyrannus Syracuſanus Jovi Olympio detraxit amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quod æſtate gravior, hyeme frigidior eſſet. Valer. Maxim. &c.

53. *Quicumque mundi terminus obſtitit, &c.*] Si quis autè orbis angulus Romanis haud patuit, deinceps pateat, eoque victricia inferant arma: ſeu ad Zonam torridam, ubi *debacchantur ignes*, ſævitque æſtus: ſeu ad mundi polos, ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii rores*, imbres. Vide lib. 1. Od. 22. Lucret. lib. 1. ponit etiam *rores* pro imbribus & aquis pluviis.

57. *Sed bellicoſis fata Quiritibus, &c.*] Bis jam dixi, & tertiùm repeto, me Romanis indulgere, ut ſint orbis domini, ſed eâ tantùm lege, ne præpoſterâ mori pietate in patriam avorum ſuorum Troiam, ejus muros & *tecta velint reparare*, neve ſuis opibus ac *rebus* proſperis *fidentes* id unquam moliantur. Quod ſi fecerint, malis auſpiciis & *alite lugubri* faxint: enimverò *triſti clade* iterùm ſubvertetur Troia, quamvis *muris aheneis*, *auctore* etiam *Apolline*, ſtabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Troianorum

Tecta velint reparare Troiæ.
Troiæ renaſcens alite lugubri
Fortuna triſti clade iterabitur,
Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis & ſorore.
Ter ſi reſurgat murus aheneus,
Auctore Phœbo; ter pereat meis

INTERPRETATIO.

domos inſtaurare. Namque *ſors Troiæ reſurgens infauſtis auſpiciis, repetetur caſu iterum luctuoſo, triumphantis exercitus ductrice me Jovis uxore & ſorore. Si ter ex ære mœnia reparentur, favente Apolline, ter* quoque *diruta proſternantur*

ANNOTATIONES.

coloniâ *Ilium in Italiam portavit victoſque Penates.* Æneid. 1.

60. *Tecta velint reparare Troiæ.*] Patriæ certè charitatis in illum antiquæ ſuæ originis locum Romani ſenſum habere ſe teſtati ſunt haud ſemel. Nam deletum à C. Fimbriâ Cinnæ legato Ilium reſtaurarunt. Vide Tit. Liv. Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. 25. *Ilienſibus quaſi Romanæ gentis auctoribus tributa in perpetuum remiſit: recitatâ vetere epiſtolâ Græcâ Senatus Populique Romani Seleuco Regi amicitiam & ſocietatem ita demum pollicentis, ſi conſanguineos ſuos Ilienſes ab omni onere immunes præſtitiſſet.*

61. *Alite lugubri.*] *Malâ avi.* lib. 1. Od. 15. Ex avium aſpectu, volatu, cantu, auſpicia captari ſolita, notum eſt.

64. *Conjuge me Jovis & ſorore.*] Virgil. Æneid. 1.

Aſt ego quæ Divûm incedo Regina, Joviſque
Et ſoror & conjux.

Servius ibid. *Phyſici*, inquit, *atherem Jovem, id eſt ignem volunt intelligi, Junonem vero aërem: & quia tenuitate hæc elementa paria ſunt; dixerunt eſſe germana: & quoniam Juno, id eſt aër, igni ſubjectus eſt, jure ſuperpoſito elemento mariti nomen inditum.* Cic. 2. de Nat. Deor. n. 66. *Aër, ut Stoïci diſputant, interjectus inter mare & cælum Junonis nomine conſecratur; quæ eſt ſoror & conjux Jovis; quod & ſimilitudo eſt atheris, & cum eo ſumma conjunctio. Effœminarunt autem eum, Junonique tribuerunt, quod nihil eſt eo mollius.* Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 17. *Apud Theologos*, inquit, *Jupiter eſt mundi anima, hinc illud:*

Ab Jove principium Muſæ: Jovis omnia plena.

Quod alii Poëtæ ſunt mutuati de Arato, qui de ſideribus locuturus, à Cælo in quo ſunt ſidera, exordium ſumendum eſſe decernens, ab Jove incipiendum memoravit. Hinc Juno & ſoror ejus & conjux vocatur. Eſt autem Juno aër: diciturque ſoror, quia ſeminibus iiſdem, quibus cælum, etiam aër eſt procreatus: conjux, quia cælo ſubjectus eſt aër.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impensè Troianis faviſſe compertum eſt. Legunt quidam *ductore*.

Ter pereat.] Alluſum videtur ad triplex Ilii excidium, primò ab Hercule, deinde à Græcis, poſteà à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut antè annotavi. Vide Appianum.

Meis exciſus Argivis.] Argivos Juno fovebat maximè, quòd ipſa præcipuè Argis colebatur; quæ urbs Argiæ Peloponneſi regionis princeps & caput erat. In eâ ſedebat Rex Agamemnon Græcæ in Troianos expeditionis Dux & Imperator. Virgil. Æneid. 1. v. 27.

Memor Saturnia belli,
Prima quod ad Troiam pro caris geſſerat Argis.

Exci-

Exciſus Argivis: ter uxor
Capta virum pueroſque ploret.
Non hæc jocoſæ conveniunt lyræ.
Quo, Muſa, tendis? Deſine pervicax
Referre ſermones Deorum, &
Magna modis tenuare parvis.

INTERPRETATIO.

à Græcis mihi dilectis: ter captiva conjux plangat maritum ac filios. At ludenti cithara iſta minimè congruunt. Quò pergis, ô Muſa? ceſſa narrare pertinax verba numinum, atque humili carmine diminuere grandia.

ANNOTATIONES.

67. *Ter uxor capta, &c.*] Vel Troianæ mulieres quælibet cæſos aut captos lugeant & ipſæ captivæ, aliæ viros ſuos, aliæ filios. Vel, *uxor capta virum*, Hecuba Priamum, Andromache Hectorem; *pueroſque ploret*, hæc Aſtyanacta, illa verò Hectorem, Parin, Deiphobum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocoſa conveniunt lyræ, &c.*] Egregiè ſe Poëta comprimit in ipſo Poëtici ardoris impetu, quaſi tam grave argumentum haud Lyricis verſibus benè conveniat: ipſe tamen ad Piſones ita docet:

Muſa dedit fidibus Divos, pueroſque
Deorum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Et Pindarus aliique res quaſque graves lyrâ graviter cecinerunt. Verùm bellè Horatius tum deſinit, cùm ultrà vix ſine offenſione Auguſti, progredi ſe poſſe intelligeret.

ODE IV.

Muſarum ſe præſidio tutum ſemper & ubique fuiſſe, gratus profitetur.

DEſcende cœlo, & dic age tibia

INTERPRETATIO.

O Princeps Calliope, veni ex Olympo;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

Oden hanc inter eximias cenſet eruditus quiſque: reſpondere ſuperiori, imò & continuari, placuit nonnullis; ſed perperam. Muſis accepta refert Horatius pleraque, id verò potiſſimùm, quod redierit in gratiam cum Auguſto, contrà quem militaverat. Hinc ejus Principis moderationem & clementiam extollit egregiè: eoque duntaxat ſpectaſſe, non immeritò videatur.

1. *Deſcende cœlo.*] Gravis & ſolemnis invocatio res graves notat, gravemque enthuſiaſmum præſagit.

Cœlo.] Illic etiam Muſis ſua ſedes eſt.

R

Regina longum Calliope melos,
Seu voce nunc mavis acutâ,
Seu fidibus citharâve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Inſania? Audire, & videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos & aquæ ſubeunt & auræ.
Me fabuloſæ Vulture in Appulo,

INTERPRETATIO.

& cantionem longiorem cane fiſtulâ, ſive placet magis, voce clarâ, vel chordis, aut lyrâ Apollinis. An *auditis? An me decipit jucundus furor? Videor audire,* & cernere illam *ambulantem in ſacris nemoribus, per quæ rivi penetrant ac venti. Me puerum defeſſum ludendo,*

ANNOTATIONES.

Heſiod. init. Theogon. nec ſemel, Muſas nuncupat *Olympiades Jovis filias*: Pariter & Homer. Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò 2. in cœlo domos habere, ſcribit.

Ἔσπετε νῦν μοι Μοῦσαι
ὀλύμπια δώματ' ἔχουσαι.

Ennius ſimiliter,

*Muſa quæ pedibus magnum pulſatis
Olympum.*

Vide & Macrob. in Somn. Scip. lib. 2. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Muſarum princeps, vel cantu aliis præſtans: Regum etiam comes Heſiod. Theogon. ἀπὸ σου προφερεστάτη, *omnium excellentiſſima.* βασιλεῦσιν ὀπηδεῖ. *Reges comitatur.* Diod. Sicul. lib. 5. cap. 1. *Muſis nomina, cuique à proprio munere tribuerunt. Clio propter gloriam, &c. . . . Calliopen quod cantus ſuavitate cæteras antecedens magni ab auditoribus æſtimetur.*

Longum melos.] Certè eſt Ode hæc è longioribus. Vide Agell. lib. 16. cap. 18.

3. *Seu voce, ſeu fidibus, &c.*] Iſtis nempè conſtat exercetúrque Muſica, voce, lyrâ, tibiâ. De citharâ ab Apolline inventâ, lib. 1. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O ſodales, an mecum auditis Calliopen canentem, meiſque jam votis reſpondentem?

Amabilis inſania.] Voluptatem ſanè maximam præſtat ardor poëticus iis qui divinâ illâ facultate ſunt donati.

6. *Audire & videor pios errare per lucos.*] Veluti præſentiam numinis ſentiat, atque enthuſiaſmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In ſolitariis maximè locis delubra ſtatuebant veteres: *ibique Deos* credebant libentiùs habitare ubi quies & ſilentium, ubi nullæ turbæ aut ſtrepitus mentium integritatem labefactarent: ubi *Sapientiæ gymnaſium, ubi mores bene inſtituuntur, & animi virorum diriguntur.* Hæc enim ſolitudo præbet, ex Plutarcho.

8. *Quos & aquæ ſubeunt & auræ.*] Perfluentes aquæ, & aſpirantes ſeu perflantes auræ ac Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabuloſæ, &c.*] Hæc ſtrophe magnam interpretibus crucem fixit hactenùs. At enim quò referenda vox *fabuloſa*? Deinde quid ait Poëta de *vulture Appulo, extra Apuliam*? Quod primum ſpectat; ſunt qui Apuliam dici fabuloſam velint, ac de inſulis etiam Diomedeis Apuliæ proximis meras ipſi fabulas texant. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabuloſa narrare ſolita ſit, comminiſcuntur: papæ! cudere ſe anile figmentum nec advertunt. Verùm enim, an palumbes (quod reſtat) fabuloſas dicat Poëta, quando rem ut verè geſtam commemorat? Ita ſanè melioris notæ Interpretes. Imò *palumbes fabuloſæ*, inquam ego; ſicut *hydaſpes fabuloſus*.

Altricis extra limen Apuliæ,
Ludo fatigatumque ſomno,
Fronde novâ puerum palumbes
Texere: mirum quod foret omnibus,
Quicunque celſæ nidum Acherontiæ,
Saltuſque Bantinos, & arvum
Pingue tenent humilis Ferenti:
Ut tuto ab atris corpore viperis
Dormirem & urſis: ut premerer ſacrâ
Lauroque, collatâque myrto,
Non ſine Diis animoſus infans.
Veſter, Camœnæ, veſter in arduos

INTERPRETATIO.

ſomnoque oppreſſum celebratæ palumbes recentibus foliis cooperuere in Vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis meæ. Quæ res admirationem cunctis faceret, quotquot ſublimis Acherontiæ domos incolunt, & Bantiæ campos, agroſque opimos Ferenti depreſſi: quo pacto ſtratum caperem ſecuro corpore à nigris viperis atque urſis: quâ etiam ratione contectus eſſem ſacratâ lauro, & myrto congeſtâ, puerulus ego non abſque numinum tutelâ ſtupendus. Veſter, ô Muſæ, veſter

ANNOTATIONES.

lib. 1. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. 5. cap. 1. *Atlas mons Africæ vel fabuloſiſſimus:* nimirùm quod de illis valdè multa ſcribunt, dicunt, fabulantur; præſertim verò Poëtæ. Sic palumbes curruí Veneris trahendo jungunt: eique numini ſacras, atque, ut hoc loci, miniſtras faciunt.

Vulture in Appulo altricis extra limen Apuliæ] Eſt Vultur mons in Apuliæ Lucaniæque confinio, quemadmodum & Venuſia Horatii patria & *altrix*. Itaque nullo negotio omnis ſolvetur, ſi quis eſt, nodus. Erat in *Appulo Vulture* Poëta, ibique obdormivit puer; extra fines tamen Appuliæ tum fuit: ſiquidem verſabatur in iſtius latere montis ad Lucanos reſpiciente & pertinente. Sic de ſeipſo ait, Sat. 1. lib. 2. v. 34.

Lucanus, an Appulus, anceps.
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumque colonus.

12. *Fronde novâ puerum palumbes texere.*] Jam tum ſuam mihi tutelam obtulere Dii, quam poſteà abundè expertus ſum.

Palumbes.] Columbæ ſilveſtres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia eſt urbs Lucaniæ in montis vertice, ut nidus in arboris faſtigio poſita. Cicero 1. de Orat. n. 196. *Tanta vis patriæ eſt, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.*

15. *Saltuſque Bantinos.*] Bantia oppidum eſt Apuliæ in Lucaniæ confinio, paſcuis abundans, Venuſiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniæ fines attingit, inter Venuſiam & Acherontiam ſita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumſtantibus nempè iſtarum urbium incolis mirum viſum eſt, qui fieret, ut puer ego dormirem tutus illic tum à viperarum venenis, cùm & ab urſorum voracitate. Quo etiam præſagio obtectus eſſem laureâ Apollini, myrtoque Veneri conſecratâ. Illinc autem oſtenſum eſt Poëtam me fore, hinc verò ad canendas res amatorias deſtinari.

20. *Non ſine Diis.*] Pindar. Pyth. Od. 5. *ἀ θεῶν ἄτερ.* Virgil. *non ſine numine Divûm.* Salluſt. *Tanta repente mutatio non ſine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à caſtitate mentis Feſtus nomen hoc factum aiunt.

In arduos tollor Sabinos.] Sive quando

Tollor Sabinos: ſeu mihi frigidum
Præneſte, ſeu Tibur ſupinum,
Seu liquidæ placuere Baiæ.
Veſtris amicum fontibus & choris,
Non me Philippis verſa acies retrò,
Devota non exſtinxit arbor,
Nec Siculâ Palinurus undâ.
Utcumque mecum vos eritis, libens
Inſanientem navita Boſphorum
Tentabo, & arentes arenas
Littoris Aſſyrii viator:
Viſam Britannos hoſpitibus feros,

INTERPRETATIO.

ſum; *ſeu veber ad Sabinos aſperos: ſive algidum Praneſte, ſeu declrve Tibur, ſeu Baias amœnas* adire *libuerit. Veſtros fontes & choros amantem haud me vitâ privavit actus in fugam exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus* in *mari Sicilia. Quandocumque mihi vos aderitis, ultrò Boſphorum aſtuoſum navigabo, & peragrabo ſicca ſabula finium Syria: pergam ad Britannos advenis crudeles, atque*

ANNOTATIONES.

montoſam Sabinorum regionem ſcando, pergens ad prædium meum ibi ſitum. Suprà, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Praneſte.*] Latii oppidum frigidas habens & ſalubres aquas. Strabo lib. 5.

23. *Tibur ſupinum.*] In montis aſcenſu ædificatum. De eo lib. 1. Od. 7. & 18.

24. *Liquida Baia.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, ſeceſſu grato celebrata. Lib. 2. Od. 18.

25. *Veſtris amicum fontibus, &c.*] Ope veſtrâ & patrocinio quoties ſalvus fui? Primò non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti & Caſſii, ad Philippos urbem Theſſaliæ. Lib. 2. Od. 7. Deinde me non oppreſſit arbor *cerebro* propè *illapſa*; de quâ lib. 2. Od. 13. & 17.

27. *Devota.*] Diris nempè, ſacra, deteſtabilis. Poſteà cùm à Philippenſi bello redirem in Italiam, periclitatus ſum graviter quidem, at naufragium tamen non feci ad promontorium Lucaniæ nominatum à Palinuro Æneæ nauclero illic merſo, quod mari Siculo perfunditur.

29. *Utcumque mecum vos eritis.*] Veſtram ergo tutelam ſæpè expertus nihil eſt quod uſquam formidem, nullum certè non periculum intrepidus adibo, veſtrâ fretus ope & præſidio.

30. *Inſanientem Boſphorum.*] Æſtuoſas ac frementes maris anguſtias. Lib. 2. Od. 13. v. 14. Virgil. Eclog. 9. v. 43.

Huc ades: inſani feriant, ſine, littora fluctus.

31. *Arentes arenas littoris Aſſyrii.*] Quidam legunt *urentes.* Intellige Syriæ ſeu Aſſyriæ vel fines extremos: nam veteribus quælibet regionum & agrorum extremitates, litora vocabantur: vel ſolitudines arenoſas & ferventes, in quibus viatores æſtu ſoluti nonnunquam intereunt. Ab Aſſur filio Sem dicta Aſſyria, Aſiæ regio, Meſopotamiæ affinis, ab eâ Tigri flumine diſtincta. Iſidor. Etym. S. Auguſt. Quod ſi placet Aſſyriam poni pro Syriâ: hæc certè ad mare extenditur, ejuſque tenet littus. Plin. lib. 5. cap. 12. *juxta Syria littus occupat, quondam terrarum maxima, & pluribus diſtincta nominibus .... Aſſyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hoſpitibus feros.*] Ab his olim hoſpites immolari ſolitos aiunt: ſicut apud Tauricæ regionis populos id

Et lætum equino ſanguine Concanum:
Viſam pharetratos Gelonos,
Et Scythicum inviolatus amnem.
Vos Cæſarem altum, militia ſimul
Feſſas cohortes abdidit oppidis,
Finire quærentem labores,
Pierio recreatis antro.

INTERPRETATIO.

ad Concanos cruoris equini potu *gaudentes: Gelonos pharetram geſtantes, atque fluvium Scythiæ adibo illæſus. Vos magnum Auguſtum finem laboribus petentem oblectatis in* ſpecu *Pierio, quando fatigatas bello turmas in urbibus collocavit.*

ANNOTATIONES.

factum conſtat. Vide Euripid. Iphigen. in Tauris.

34. *Lætum equino ſanguine Concanum.*] Concani Cantabrorum pars, apud Hiſpaniam Tarraconenſem, Maſſagetarum colonia fuere, quædam habuere communia cum Thracibus & Scythis, quantum ad crudelitatem belluinamque ritum, ex Strabone lib. 5. Iſtis omnibus, ſicut & Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum ſanguinem lacti permixtum potare. Plin. lib. 18. cap. 10. *pulte aluntur, & crudâ etiam farinâ, equino lacte vel ſanguine è cruris venis admiſſo.* Virgil. Georg. 3. v. 460.

Inter
Ima ferire pedis ſalientem ſanguine venam:
Biſaltæ quo more ſolent, acerque Gelonus;
Et lac concretum cum ſanguine potat equino,

Martial.

Venit & epoto Sarmata paſtus equo.

Sil. Italic. lib. 3.

Nec qui Maſſagetem monſtrans feritate parentem,
Cornipedis fusâ ſatiaris, Concane, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus lib. 2. Od. 9. & 20. Virgil. Æneid. 8. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaïm fluvium, (vernac. *Don*) inter Europam & Aſiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. 3.

vertice lapſus
Riphæo Tanaïs diverſi nomina mundi
Impoſuit ripis, Aſiæque & terminus idem
Europæ, mediæ dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæſarem, &c.*] Vos etiam, ô Muſæ, Auguſtum Cæſarem, poſt bellicos labores, recreatis cantionibus veſtris ac modulis poëticis; *in antro Pierio*, ſeceſſu & otio liberali.

Militia ſimul feſſas cohortes ſimul abdidit oppidis.] Cùm in urbibus copias, hyemandi causâ, ſeu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] Hic quidam alludi volunt ad id quod refertur Auguſtus quietem optaſſe & vacationem à Republicâ petiviſſe. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potiùs notatur Auguſti conſuetudo per hyemes vacandi literarum ſtudio, ingenii deliciis, carminum ſcriptioni. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam ſtudiaque liberalia ab ætate primâ & cupidè & laborioſiſſimè exercuit, &c.* cap. 85. *Multa varii generis proſâ oratione compoſuit . . . . . . Poëticam ſummatim attigit. Unus liber exſtat ſcriptus ab eo hexametris verſibus, cujus & argumentum & titulus eſt*, Sicilia. *Exſtat alter æquè modicus Epigrammatum quæ ferè tempore balnei meditabatur. Tragœdiam magno impetu exorſus, non ſuccedente ſtylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierus mons eſt Theſſaliæ Muſis ſacer. Inde Pierides illæ dictæ ſunt, & quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum eſt ac tritum. Cicero de Nat. Deor. à Pie-

Vos lene conſilium & datis, & dato
Gaudetis almæ. Scimus ut impios
Titanas, immanemque turmam
Fulmine ſuſtulerit caduco
Qui terram inertem, qui mare temperat
Ventoſum, & urbes, regnaque triſtia,
Divoſque, mortaleſque turmas
Imperio regit unus æquo.

INTERPRETATIO.

Vos manſuetum animum & donatis, & donato benigna lætamini. Novimus quomodo ſceleratos Gigantas, ac ferocem phalangem miſſo fulmine profligarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mœſtamque regionem. Deoſque & homines ſolus gubernat poteſtate legitimâ.

ANNOTATIONES.

rio patre nomen deſumit; at Sext. Pompeius à dicto monte, cujus amœnitas & ſolitudo opportuna eſt & grata ſtudioſis.

41. *Vos lene conſilium & datis.*] Humanæ literæ, quæ ad humanitatem & lenitatem inſtituant, dictæ Suet. Octav. cap. 51. *Clementia civilitatiſque ejus multa & magna documenta ſunt, &c.* Vide cap. ſeq. ibid. Erga literatos & ingenioſos benignitate ac liberalitate ſummâ uſum, nemo neſcit. Sueton. cap. 89. *Ingenia ſui ſeculi modis omnibus fovit. Recitantes & benigne & patienter audivit, &c.*

Conſilium.] Adverte duas breves pro unâ longâ, ſic & poſteà Ode 6.

Hinc omne principium.

Dato gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæſari humanitatis, quâ veſtros clientes fovet. Sueton. mox cit.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem deſignari Auguſtum, per Titanas & Gigantas omnes Auguſti adverſarios, quibus ſublatis ac virtute domitis rerum potitus eſt. Mirè verò Auguſto blanditur, dicens pro eo ſtetiſſe Palladem, id eſt, ſapientiam cum virtute conjunctam; Bruto verò & Caſſio fuiſſe vim conſilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porrò iſta Cæſaris elogia allegoricis ambagibus ingenioſè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios, Gigantas, qui Deos laceſſere auſi Jovemque cœlo pellere moliti ſunt: quaſi patris ulciſcendi causâ, ad quem hereditario jure cœli regnum pertineret, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. 2. Od. 12. & 19. Virgil. Æneid. 6. v. 580.

Genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine dejecti.

Diodor. Sicul. lib. 4. cap. 3. ſcribit Cœlum è Titeâ uxore decem & ſeptem filios procreaſſe, proprioque nomine ſingulos, communi autem omnes, à matre Titanas appellaſſe.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuiſſe credendum eſt, quàm hominum impiam quamdam gentem, Deos negantem: & ideo exiſtimatam Deos pellere de cœleſti ſede voluiſſe? Horum pedes in draconum volumina deſinebant: quod ſignificabat nihil eos rectum, nihil ſuperum cogitaſſe, totius vitæ eorum greſſu atque proceſſu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. 1. Od. 34. *bruta tellus.*

46. *Regnaque triſtia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyrannidem ob vocem, *urbes*, Inferis haud convenientem, inquit ille: quaſi verò jungenda eſſent hæc, *urbes, regnaque triſtia.* Imò Jovis Imperium extendit Poëta ad Superos Inferoſque, & orbem hunc ſeu mare terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus, *Divoſque mortaleſque tur-*

Magnum illa terrorem intulerat Jovi
Fidens juventus horrida brachiis,
Fratreſque tendentes opaco
Pelion impoſuiſſe Olympo.
Sed quid Typhoeus, & validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyrion ſtatu,
Quid Rhœcus, evulſiſque truncis
Enceladus jaculator audax,

INTERPRETATIO.

Jovi metum ingentem incuſſerant immanes illi juvenes lacertis confiſi, & fratres Pelion ſuperaddere conati Olympo umbroſo. Verum quid Typhon & fortis Mimas, vel quid Porphyrion ſtaturâ terribili, quid Rhœcus & Enceladus eradicatas arbores torquere niſus, valeant

ANNOTATIONES.

bus regit unus, ſcilicet Jupiter. Virgil.

Divûm pater atque hominum Rex.

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæteroſque Deos terruit, ac *periculum inde fulgens contremuit domus Saturni veteris:* ut eſt lib. 2. Od. 12. Vide Heſiod. Theogon. Ovid. Metamorphoſ. 5. cap. 5.

Emiſſumque imâ de ſede Typhœa terræ
Cœlitibus feciſſe metum: cunctoſque dediſſe
Terga fugæ; donec feſſos Ægyptia tellus
Ceperit, &c.

50. *Fidens juventus horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. 6. v. 582.

Immania vidi
Corpora: qui manibus magnum reſcindere cœlum
Aggreſſi, ſuperiſque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratreſque tendentes, &c.*] Intelligunt nonnulli Otum & Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox cit. ſed Gigantas omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius eſt accipi. De his Virgil. Georgic. 1. v. 280.

Et conjuratos cœlum reſcindere fratres.
Ter ſunt conati imponere Pelio Oſſam
Scilicet, atque Oſſæ frondoſum involvere Olympum.
Ter pater extructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion impoſuiſſe Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Theſſaliæ, Olympo & Oſſæ attiguus. *Olympus* Theſſaliam à Macedonia dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cœlo ponitur ſæpius apud Poëtas. Sunt & alii montes ejuſdem nominis tres, primus in Myſiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

53. *Sed quid Typhoeus.*] Quid Gigantum vis, inſolentia, temeritas, adverſus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhœus*; Τυφωεὺς, qui & Τυφὼς vel Τυφῶν, à τῦφος *arrogantia*: duplici fuiſſe naturâ, humanâ & ferinâ, dicitur ab Apollodoro lib. 1. & à Jove percuſſus eminùs quidem fulmine, cominus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon inſulam jaculari in Deos niſus dicitur apud Claudianum: at ipſe Prochytæ Tyrrheni maris inſulæ ſubjectus. Sil. Ital. lib. 12.

Apparet Prochyte ſævum ſortita Mimantem.

54. *Porphyrion minaci ſtatu.*] Ingenti ſtaturâ inſolens & minax. De eo Claudian. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is & *Rhœtus.* Lib. 2. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robuſtus ut evulſas arbores intorqueret: omnium Gigantum maximus fuiſſe per-

Contrà ſonantem Palladis ægida
Poſſent ruentes? Hinc avidus ſtetit
Vulcanus; hinc matrona Juno, &
Nunquam humeris poſiturus arcum,
Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque ſilvam,
Delius & Patareus Apollo.
Vis conſilî expers mole ruit ſuâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: iidem odere vires
Omne nefas animo moventes.

INTERPRETATIO.

adverſus crepantem Minerva clypeum irrumpentes? Ex hac parte certabat ardens Vulcanus, & domina Juno, nec non Phœbus arcum ſemper humeris geſtans, qui Caſtalii fontis *aquâ liquidâ paſſos capillos perfundit, qui Lycia nemora & ſilvam natalem obtinet, Patareus atque Delius* hinc dictus. *Robur ſine prudentiâ proprio cadit pondere. Moderatum robur ipſa numina promovent ad amplius: vires* autem *quodlibet ſcelus machinantes averſantur.*

ANNOTATIONES.

hibetur. De eo poſteà, ad voces, *nec peredit impoſitam celer ignis Ætnam.*

57. *Palladis ægida.*] Iſte Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repreſſiſſe audaces conatus, ſignificat ſapiens conſilium virtutis comes & præſidium, ſine quo ipſa parum valet. Utrumque verò Auguſto adfuiſſe, ut antè jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. 1. Od. 15.

58. *Hinc avidus ſtetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicarunt *Vulcanus*, *avidus*, ſeu quòd ignis omnia corripiat & depaſcatur; ſeu quod ille pugnæ avidus, præliumque ardens capeſſeret.

49. *Matrona Juno.*] Ovid. Faſtor. 6.

Si thorus in pretio eſt: dicor matrona Tonantis.

Et nunquam humeris poſiturus arcum, &c.] Apollo pharetrâ ſemper & arcu inſtructus, quæ ſunt ejus arma & inſignia, de quibus vide Macrob.

61. *Qui rore puro Caſtaliæ, &c.*] Cui ſacer fons Caſtalius ad radices Parnaſſi. Lib. 4. Od. 6.

Phœbe qui Xantho lavis amne crines.

62. *Qui Lyciæ tenet dumeta.*] Sacrum erat Phœbo delubrum in ſilvâ Lyciæ, Aſiæ minoris provinciæ, cujus civitas inſignis Patara, in quâ & ille præcipuè colebatur, & oracula edebat: *hinc dictus Patareus.* Strab. lib. 14. à Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuiſſe ſcribit Stephanus.

63. *Natalemque ſilvam Delius.*] Apud Delum inſulam & Cynthi montis nemora natus Apollo fertur: ſexque ibi menſibus æſtivalibus reſponſa dabat; ſex autem hyemalibus, apud Pataram, teſte Servio. Ovid. 2. de Arte.

Clario Delos amata Deo.

65. *Vis conſilii expers mole ruit ſuâ.*] Robur quantum quantum fuerit, niſi conſilio & prudentiâ temperetur & regatur, parum juvat & proficit: quin potiùs ut plurimum nocet ex Euripide: *Ῥώμη δ' ἀμαθὴς πολλάκις τίκτει βλάβην.* Sic Bruti virtus & Caſſii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu & robore quamvis ſtipata in irritam cecidit, quia conſilio caruere: ſuaque illi clade & ruinâ totam propè Rempublicam implicuere. Contrà Auguſti virtutem ſapientia temperatam. Dii provexere ad Romani clavum Imperii, & ad orbis univerſi dominationem. Ipſi verò Dii omnibus iis adverſantur, qui ſuâ fortitudine abutuntur ad ſcelus.

Teſtis mearum centimanus Gyas
Sententiarum notus, & integræ
Tentator Orion Dianæ,
Virgineâ domitus ſagittâ.
Injecta monſtris terra dolet ſuis;
Mœretque partus fulmine luridum
Miſſos ad Orcum: nec peredit
Impoſitam celer ignis Ætnam:
Incontinentis nec Tityi jecur

INTERPRETATIO.

Dicta mea manifeſtè comprobat Gyas centum manus habens, pariter *& Orion oppugnator caſtæ Dianæ*, hujus *virginis telis confoſſus. Terra ſuis portentis impoſita ægrè fert: atque filios ad furvula Tartara fulmine detruſos dolet. At vorax flamma non abſumit Ætnam injectam: neque libidinoſi Tityi hepar de-*

ANNOTATIONES.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges* Briarei frater, vel ipſe Briareus, aut Gigantum quiſpiam ad Tartara cum aliis deturbatus. *Vide lib.* 2. Od. 17.

70. *Integræ tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille auſus *interpellare* de ſtupro, ejus ſagittis eſt confoſſus ac peremptus. De eo tamen admodum aliter alii fabulantur. Vide lib. 1. Od. 28. v. 21. & lib. 2. Od. 13. v. penultimo.

73. *Injecta monſtris terra dolet ſuis.*] Monſtroſis filiis, nempe gigantibus, fulminatis, terra dolet quod etiam pœnæ ac ſupplicio illorum ſervire, eoſque premere cogatur ipſis injecta: unde & in ultionem ſuique doloris qualecumquè ſolatium, famam, quæ Deorum probra evulgaret, dicitur genuiſſe, *irâ iratâ Deorum*, ut canit Virgil. Æneid. 4. v. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis ſunt inſulis obruti: Otus Cretâ; Prochytâ Mimas, ex Silio antè cit. vel Typhœus, ut aliis placet: inſulâ Co Polybotes: Siciliâ Enceladus, vel ut alii ſcribunt, Typhon ſeu Typhœus. Virgil. Æneid. 3. v. 578.

Fama eſt, Enceladi ſemiuſtum fulmine corpus
Urgeri mole hac: ingentemque inſuper Ætnam
Impoſitam, ruptis flammam exſpirare caminis.
Et feſſum quoties motat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum ſubtexere fumo.

Ovid. Metamorphoſ. 5. c. 6.

Vaſta Giganteis ingeſta eſt Inſula membris
Trinacris: & magnis ſubjectum molibus urget
Æthereas auſum ſperare Typhœa ſedes.
Nititur ille quidem, pugnatque reſurgere ſæpè.
Dextrâ ſub Auſonio manus eſt ſubjecta Peloro:
Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura premuntur.
Degravat Ætna caput, ſub quâ reſupinus arenas
Ejectat, flammamque fero vomit ore Typhœus, &c.

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum, pallore & nigrore mixtum.

75. *Nec peredit impoſitam celer ignis Ætnam.*] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è Gigantis ſuppoſiti ore prorumpens abſumit eum montem: adeoque non minuuntur ejus cruciatus. Vide Lucret. lib. 6. Ætnæ deſcriptionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur relinquit ales.*] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum unquam patitur interquieſcere; quod Latonæ vim inferre tentaverit. Vide lib. 2. Od. 14.

Relinquit ales, nequitiæ additus
Cuſtos: amatorem trecentæ
Pirithoum cohibent catenæ.

INTERPRETATIO.

mittit vultur luxuriæ vindex appoſitus: amantem verò *Pyrithoum trecenta coërcent vincula.*

ANNOTATIONES.

78. *Nequitiæ.*] Libidinem non rarò notat ea vox. Cic. in Verrem: *Veſtigia libidinis & nequitiæ.* Tuſcul. 3. n. 17. *frugalitatis eſt motus animi appetentis negere & ſedare, ſemperque adverſantem libidini, moderatam in omni re ſervare conſtantiam; cui contrarium vitium nequitia dicitur. Frugalitas à fruge . . . nequitia ab eo quod nequidquam eſt in tali homine: ex quo idem nihili dicitur.* Gell. lib. 7. cap. 11. *nequam hominem Græci dicunt ἀκόλαςον libidinoſum; vel μιαρὸν ſceleſtum, &c.* Vide Macrob. Saturnal. lib. 2. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent catenæ.*] Amator ille temerarius Proſerpinam ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis conſtrictus pœnas luit graves ac diuturnas ſuæ intemperantiæ.

ODE V.

Auguſti laudes, Craſſi vituperium. Reguli virtus, fides, conſtantia.

CÆlo tonantem credidimus Jovem

INTERPRETATIO.

NOn dubitavimus Jovem cœlo dominari,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Cœlo tonantem, &c.*] Quando potentiam ſuam Jupiter oſtendit fulgoribus ac tonitruis, tum credidimus eum in cœlo regnare: ſic Auguſtum degentem in vivis ac nobis præſentem nemo dubitabit inter numina recenſere & colere, qui facinora pluſquam humanæ virtutis ediderit; reparans gloriam nominis Romani per Craſſum ejuſque milites obſcuratam & infractam. Porrò quas gentes & quot Auguſtus ſubegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib. ult. Sext. Aurel. Victor. Oroſ. lib. 6. &c.

Tonantem credidimus Jovem regnare.] Cic. de Nat. Deor. 2. *Nonne perſpicuum eſt ex prima admiratione hominum, quod tonitrua jactuſque fulminum extimuiſſent, credidiſſe ea efficere rerum omnium præpotentem Jovem?* Sueton. Octav. 29. *Tonanti Jovi ædem conſecravit liberatus periculo, cum expeditione Cantabricâ per nocturnum iter, lecticam ejus fulgor perſtrinxiſſet, ſervumque prælucentem exanimaſſet.* Lucan.

per fulmina tantum
Sciret adhuc ſolum cœlo regnare tonantem.

Regnare: præſens divus habebitur
Auguſtus, adjectis Britannis
Imperio, gravibuſque Perſis.
Mileſne Craſſi conjuge barbarâ

INTERPRETATIO.

quando intonuit: & Auguſtus vivens cenſebitur numen, additis Imperio Romano Britannis & Perſis terribilibus. Ergone Craſſi miles uxore peregrinâ

ANNOTATIONES.

2. *Præſens divus habebitur.*] Non à Romanis tantùm ſed & ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *pleraque provinciarum templa & aras conſtituerunt, quod aliis non niſi poſt mortem contigerat.* Id factum Pergami in Aſiâ, Nicomediæ in Bithyniâ refert Dio lib. 51. Virgil. Eclog. 1.

O Melibœe Deus nobis hæc otia fecit,
Namque erit ille mihi ſemper Deus: illius aram
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipſe *Intactus Britannus*, Epod. 7. & *poſt Divum Julium nulli tentatus*, nec niſi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. 17. Tacit. in vitâ Agricolæ, &c. Ergo quaſi futuræ victoriæ præſagium ſcripta eſt hæc Ode proficiſcenti ad bellum Britannicum Auguſto, unde tamen revocatus eſt motibus ac tumultibus Dalmaticis & Pannonicis, ex Dione. lib. 49. vel eos quaſi victos Poëta canit, qui ad Auguſtum aliquot pòſt annis arma rursùm eò parantem inferre, jamque *iturum Cæſarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miſerunt: quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, ſuamque Romanis inſulam propè addixerunt. Teſtis Strabo lib. 4. *οἰκείαν σχεδὸν παρεσκεύασαν τοῖς Ῥωμαίοις ὅλην τὴν νῆσον.* &c. Alii; quod per Druſum Auguſti privignum ſint ſuperati, ejus nempè felicibus auſpiciis. Vide lib. 4. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibuſque Perſis.*] Graves Perſas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ: melius alii, ob Craſſi graviſſimam certè cladem; de quâ mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur abſque dubio, dicuntur ſubacti, quod *Armeniam vindicanti Auguſto facile ceſſerunt: obſides obtulerunt.* Jus creandi Regis permiſerunt: adempta denique M. Craſſo & Antonio ſigna militaria remiſerunt. Sueton. Octav. cap. 21. Eutrop. Flor. Aurel. Victor. &c. Vide etiam quæ annotavi lib. 1. Od. 19. ad v. 12. Adde Xiphilinum, in Auguſti Monarchiâ: *Phraates per id tempus metuens ne Cæſar contra ſe exercitum duceret, captivos ad eum remiſit, & ſigna militaria, quæ à Craſſo acceperat: quâ ex re Cæſar gloriâ efferebatur, quod abſque labore recuperaſſet ea, quæ alii magnis præliis amiſiſſent: ob eam cauſam ſacra fecit, atque ſedens in equo urbem ingreſſus eſt. Tum laudabatur, quod ſibi nihil prætereà acquirendum eſſe putaret . . . cum eſſet autem in Aſiâ, regnaque & principatus partim aliis confirmaſſet, partim ad alios tranſtuliſſet, condemnatis quibuſdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quamplurimæ legationes ad eum venerunt, &c.*

5. *Mileſne Craſſi conjuge barbarâ. &c.*] Auget Poëta invidiam ac turpitudinem Craſſiani exercitus, ut hinc majorem paret Auguſto gloriam, qui dedecus illud abſterſerit, eos vincendo qui anteà victores, & *clade Craſſianâ altius animos erexerant*, ex Flor. lib. 4. cap. 9. exinde Romanis formidabiles: ut dixi lib. 1. ad Od. 19. cit.

Craſſi.] Jul. Flor. lib. 3. cap. 11. *Cupiditas Conſulis Craſſi, dum Parthico inhiat auro, undecim ſtrage legionum, & ipſius capite mulctata eſt. . . . . Filium ducis penè in conſpectu patris telis operuere hoſtes. Reliquiæ infelicis exercitus, quo quemque rapuit fuga, in Ar-*

Turpis maritus vixit? Et hoſtium
(Proh Curia, inverſique mores!)
Conſenuit ſocerorum in armis
Sub Rege Medo, Marſus & Appulus,
Anciliorum, nominis, & togæ
Oblitus, æternæque Veſtæ,
Incolumi Jove & urbe Româ?
Hoc caverat mens provida Reguli,

INTERPRETATIO.

vir infamis extitit? Etiamne Marſus & Appulus in caſtris hoſtium socerorum conſenuit ſub Principe Medo, Anciliorum, nominis togaque, & perennis Veſta immemor, ſtante Jove & civitate Romanâ? O Senatus, & corrupti mores! Reguli prudens animus id præſenſerat, cum

ANNOTATIONES.

moniam, Ciliciam, Syriamque diſtracta, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextera manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indigne. Aurum enim liquidum in rictum oris infuſum eſt: ut cujus animus arſerat auri cupiditate, ejus etiam mortuum & exangue corpus auro ureretur.

Conjuge barbarâ turpis maritus vixit.] In eâ nimirùm clade Romani exercitûs ad viginti millia deſiderati ſunt, ad decem verò millia capti turpitudine barbararum conjugum vitam redemerunt, imò & conſueverunt cum hoſtibus ſoceris, & in eorum caſtris militarunt. Appian. lib. 2. de bello Parthico; Plutarch. &c.

6. *Turpis maritus.*] Juſtum enim matrimonium eſt inter cives tantum, ex Juriſc. In eo prætereà turpitudo, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Aſſyrios, Medos ac Perſas obſcuriſſimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod & ſonat vocabulum; denique, quod conſcripti in eorum exercitu, qui totus penè è ſervis conſtaret. Nam & cum M. Antonio occurriſſent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad ſummum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curia inverſique mores.*] O Senatûs infracta majeſtas Conſulis turpi cæde! ô mores corrupti militum Craſſianorum, qui contra nominis Romani honorem ſerviant hoſtibus: Orodi Parthorum Regi fidem & ſacramentum præſtare non erubeſcant *Marſus & Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

Anciliorum nominis & toga oblitus, &c.] Dignitatem nominis Romani ſacra & religionem peſſumdantes. *Ancilia* ſcuta erant brevia duodecim, *dicta ab ancisu, quod ea arma ab utraque parte, ut pelta Thracum, incisa*, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cœlo emiſſum ibi fore Imperium ſpondebat: quod ne dignoſceretur ac ſurriperetur, undecim ei ſimilia fabricari Numa juſſit, ſimulque omnia in æde Martis condi & ſervari. Dionyſ. Halic.

11. *Æternaque Veſta.*] Ignis illius æterni, qui in Veſtæ templo debebat à Virginibus Veſtalibus cuſtodiri, ut Imperium Romæ ſtaret perpetuum. Dionyſ. Halic. lib. 2. Cic. 2. de Legibus *Virgines Veſtales in urbe cuſtodiunto ignem foci publici ſempiternum.* Virgil. Æneid. 4.

vigilemque ſacraverat ignem
Excubias Divûm æternas.

12. *Incolumi Jove & urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuiſſet ampliùs, culpandi ſanè non eſſent qui apud exteros ſedem & familiam figerent. At ſtante urbe & Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen & manus dare, hoc certè probroſum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Attilius ille Regulus, *primi Punici belli glo-*

Diſſentientis conditionibus
Fœdis, & exemplo trahenti
Perniciem veniens in ævum,
Si non periret immiſerabilis
Captiva pubes. Signa ego Punicis
Affixa delubris, & arma
Militibus ſine cæde, dixit,
Direpta vidi: vidi ego civium
Retorta tergo brachia libero,
Portaſque non clauſas, & arva

INTERPRETATIO.

reſragatus eſt ignominioſis legibus & exemplo in poſterum damnoſo, niſi juvenes bello capti interire ſinerentur, abſque miſeratione. Ego, inquit ille, *templis Carthaginenſibus appenſa conſpexi vexilla* Romana, *atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego etiam* Romanorum *conſpexi manus poſt dorſum ingenuum inverſas; & portas apertas: &*

ANNOTATIONES.

ria cladeſque maxima, ut ait Valer. Maxim. lib. 4. cap. 4. quando reddi pro ſe captivos Carthaginenſium venit: timebat nempè ne ſpem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeoque remiſſius in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque pernitioſum de ſe exemplum poſteris relinqui, quo diſciplina militaris, ipſaque ſubinde Reſpublica deperiret.

17. *Si non periret immiſerabilis captiva pubes.*] Ut ergo totam dumtaxat in virtute & armis vitæ ſpem collocarent milites, volebat eos qui ſeſe dedentes vitam ab hoſte precati eſſent, ei necandos permitti, nec quemquam redimi: quod quidem ſanxerat & Plato 5. de Rep. Cic. 3. Offic. n. 114. *octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepiſſet, aut qui periculo mortis diffugiſſent, ſed qui relicti in caſtris fuiſſent à Paulo & Varrone Conſulibus: eos Senatus non cenſuit redimendos, cùm id parvâ pecuniâ fieri potuiſſet: ut eſſet inſitum militibus noſtris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re auditâ fractus animus Hannibalis, quod Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam excelſo animo fuiſſet.*

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba ſunt, ullum cum hoſtibus pactum diſſuadentis in Senatu; oſtenſaque militum inertium indignitate & honoris Romani labe, omnem erga illos miſericordiæ ſenſum ex animo Senatorum amovere ſatagentis. Ego vidi, inquit, ſigna Romana hoſtium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, quæ tamen præ vita ſervare & tueri debuiſſent: vidi cives Romanos vinctis poſt tergum manibus fœdam ſervitutem glorioſæ morti, quod nefas ingenuis, antepoſuiſſe.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veterum, qui etiamnum viget apud varias nationes: ut ſic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portaſque non clauſas, &c.*] Vidi & Carthaginis portas præ ſecuritate non clauſas, velut in mediâ pace, adeo procul aberat omnis metus hoſtilis, poſt cladem noſtri exercitûs, agroſque liberè arari & coli; quos tamen paulò antè armis populati fueramus. Flor. lib. 2. cap. 2. *M. Attilio Regulo duce jam in Africam navigabat bellum . . . . ventis remiſque properatum eſt; tantuſque terror hoſtici adventûs Pœnis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur . . . . nec cum hominibus, ſed cum monſtris quoque dimicatum eſt . . .*

Marte coli populata noſtro.
Auro repenſus ſcilicet acrior
Miles redibit? Flagitio additis
Damnum. Neque amiſſos colores
Lana refert medicata fuco:
Nec vera virtus, cùm ſemel excidit,
Curat reponi deterioribus.
Si pugnat extricata denſis
Cerva plagis, erit ille fortis
Qui perfidis ſe credidit hoſtibus:
Et Marte Pœnos proteret altero,
Qui lora reſtrictis lacertis
Senſit iners, timuitque mortem.
Hic unde vitam ſumeret inſcius,
Pacem duello miſcuit. O pudor!

INTERPRETATIO.

agros arari noſtris armis paulò antè *devaſtatos. Nimirum redemptus auro miles animoſior fiet?* Imò *crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuco tincta: nec ſincera virtus, ſi quando fuerit labefactata, ſatagit reſtitui depravatis.* Si quidem *cerva ſtrictis retibus expedita dimicat, erit* etiam *ſtrenuus is qui perjuris hoſtibus ſe commiſit: atque in alio certamine Carthaginenſes conculcabit, qui ligatis retro brachiis vincula tulit ignavus, ac mori formidavit. Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit.*

ANNOTATIONES.

à . . . *Sed omnium victor Regulus cum terrorem nominis ſui latè circumtuliſſet, ... Carthaginem belli caput urgebat obſidio, ipſiſque portis inhærebat, &c.*

25. *Auro repenſus ſcilicet, &c.*] Ironicè. Redemptus ſcilicet miles in altero certamine fortior & acrior erit. Quiſquis hoc ſperat, quanto verſatur in errore? & pretium diſperdere eſt, & ignaviam augere atque infamiam. Enimverò ſicut *lana fuco medicata* genuinum & nativum colorem ſeu candorem amiſſum nunquam recuperat, ita virtus ſemel deformata & detrita ad priſtinum ſplendorem nunquam redit, nec reparatur in iis qui per inertiam & ſocordiam deteriores facti fuerint. Virgil. tamen contra ſcribit Æneid. 2.

Quondam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repenſus.] Æs olim non numerabatur ut nunc, ſed pendebatur.

Fuco.] Fucus herba eſt marina veſtibus tingendis idonea. Plin. lib. 26. cap. 10. *tria ſunt genera: latum, longius, quadantenus rubens: tertium criſpis foliis, quo in Creta veſtes tinguntur; omnia ejuſdem uſus.* & cap. 12. *fucum maris* appellat.

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera ſimilitudo. Si vidiſtis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem inſurgere, & animoſè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hoſtes majori animo debellandos ire. Atqui cerva retibus expedita meticuloſior fit: ſic & miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rurſum irretitur.* Plutarch. & Horat. lib. 2. Sat. 7.

Quæ bellua ruptis
Cum ſemel effugit, reddit ſe prava catenis?

33. *Perfidis hoſtibus.*] Adag. Punica fides, pro perfidiâ. Pœnos etiam T. Livius hac aſpergit labe.

37. *Hic unde vitam ſumeret inſcius, &c.*] Iners & ignavus iſte miles velut

O magna Carthago, probroſis
Altior Italiæ ruinis!
Fertur pudicæ conjugis oſculum,
Parvoſque natos, ut capitis minor,
Ab ſe removiſſe, & virilem
Torvus humi poſuiſſe vultum;

INTERPRETATIO.

Proh dedecus! O glorioſa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelſior! Regulus velut capite diminutus, à ſe dicitur repuliſſe ſuavium caſtæ uxoris, atque filiolos; & faciem generoſam ferox in terra

ANNOTATIONES.

ignorans armis non precibus, non cedendo ſed reluctando fortiter, vitam eſſe duntaxat tuendam; *pacem duello miſcuit*, unius ab altero diſcrimen malè ſtatuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma in pace tantùm deponenda; & in ardentiſſimo conflictu ſegnis fuit; ſeque tùm hoſti dedidit cùm maximè repugnandum fuiſſet.

39. *Magna Carthago.*] Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore poteretur: *in Hiſpania* vero ab Herculis columnis ad uſque Pyrenæos montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio exciſa & *finita eſt*: ut ait L. Flor. lib. 2. cap. 15. *Quanta vero urbs deleta ſit*, inquit ille ibid. *ignium morâ probari poteſt: quippe per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium extingui.*

40. *Altior Italiæ ruinis.*] Poſt fuſum Romanum exercitum, captumque Imperatorem Regulum, *ſpirantibus altius Pœnis*, ut ait Luc. Flor. lib. 2. cap. 2. cit. ubi & ſic habetur: *Tam fœda clades, Romaniſque uſu incognita Vivus in manus hoſtium venit fortiſſimus Imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] Attilius ille Regulus *nec uxori ſuæ loqui voluit, nec intrare urbem, quaſi exul eſſet.* Dio Reguli conjux Martia dicebatur ex Silio lib. 6.

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,
Infelix nimiùm magni virtute mariti,
Squalentem crinem & triſtis lacerabat amictus.
Atque ea poſtquàm habitu juxta & velamine Pœno
Deformem aſpexit, fuſo ululatibus ægra
Labitur, & gelidos mortis color occupat artus.
. . . .
. . . *me voce quærendi*
Aſſatus, jubet & veſtros, & conjugis unà
Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
Luctibus, &c.

42. *Ut capitis minor.*] Capite diminutus, id eſt, mutatâ ſorte & conditione; Jam non civis Romanus nedum Senator, ſcilicet factus è libero ſervus, ex Imperatore & Duce captivus Carthaginenſium. Capitis diminutio vocatur prioris ſtatûs mutatio. Caput enim ſtatum ſignificat. Cic. Top. *Si mulier teſtamentum fecit, quæ ſe capite nunquam diminuit*, id eſt, quæ per conjugium in viri manum non convenit. Paul. Juriſc. *Tria ſunt*, inquit, *quæ habemus; libertatem, civitatem, familiam. Cùm tria hæc amittimus, maxima eſt capitis diminutio. Cùm amittimus civitatem, & libertatem retinemus, media eſt diminutio. Denique cùm libertatem & civitatem retinemus; familia vero ſola mutatur*, (puta per adoptionem) *eſt diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur ſervi non habere caput, nec diminui capite dicantur: quia nullum ſtatum habent videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 23.

Donec laborantes conſilio patres
Firmaret auctor nunquam aliàs dato,
Interque mœrentes amicos
Egregius properaret exul.
Atqui ſciebat quæ ſibi barbarus

INTERPRETATIO.

deſixiſſe, uſque dum vacillantes Senatores ſuaſor confirmaret monitione haud unquam datâ; & per medios familiares dolentes illuſtris exul abiret. Noverat tamen quæ ſibi ſtatueret immanis

ANNOTATIONES.

45. *Donec labantes conſilio patres firmaret, &c.*] Incertos etenim quid ſtatuerent Senatores ipſe *firmavit auctor*, & compulit traduxitque in utiliſſimam Reipublicæ quamvis ſibi gravem ſententiam. Cic. 3. Offic. n. 99. *Cùm Regulus iterum Conſul in Africâ ex inſidiis captus eſſet, juratus miſſus eſt ad Senatum, ut niſi redditi eſſent Pœnis captivi nobiles quidam, rediret ipſe Carthaginem . . . . . . Is cùm Romam veniſſet . . . . In Senatum venit; mandata expoſuit: ſententiam ne diceret recuſavit: quamdiu jurejurando hoſtium teneretur, non eſſe Senatorem: reddi captivos negavit eſſe utile: illos enim adoleſcentes eſſe & bonos duces; eſſe ſe jam confectum ſenectute. Cujus cùm valuiſſet auctoritas, captivi retenti ſunt: ipſe Carthaginem rediit. . . .* n. 110. *Senatui niſi ipſe auctor fuiſſet, captivi profectò Pœnis redditi eſſent; incolumis in patria Regulus reſtitiſſet.*

Conſilio nunquàm aliàs dato.] In propriam nempè ſui perniciem, ſolius utilitatis publicæ habitâ ratione: piâ etiam fraude uſus, ut pacem & captivorum permutationem diſſuaderet. Nam affirmavit *venenum ſibi Carthaginenſes dediſſe, non præſentaneum, ſed ejuſmodi, quod mortem in diem proferret: eo conſilio, ut viveret quidem tantiſper, quoad fieret permutatio: poſt autem graſſante ſenſim veneno, cor tabeſceret.* Gellius auctor eſt lib. 6. cap. 4.

48. *Egregius properaret exul.*] Egregius ſanè & ſingularis exul, qui patriâ carere conſenſerit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultrò ſua omnia deſereret, ſalutis publicæ causâ. Ad cujus exemplum illuſtre poſteà, decem nobiliſſimi captivi ab Hannibale ad Senatum miſſi, poſt Cannenſem pugnam, jurati ſe redituros, niſi de redimendis captivis impetraviſſent; re non impetratà, reverſi ſunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis ſcribit, novem ex iis reveniſſe: unum verò per fraudem & ſtultam calliditatem quaſi jurejurando liberatum Romæ remanſiſſe: quem deinde Senatus vinctum ad Hannibalem duci juſſit. Hæc & alia Cic. 3. Offic. n. 113. Florus jam cit. lib. 2. cap. 2. *Sed ille quidem par tanta calamitati fuit. Nam nec Punico carcere infractus eſt; nec legatione ſuſcepta. Quippe diverſa quàm mandaverant hoſtes, cenſuit; ne pax fieret, ne commutatione captivorum reciperetur. Sed nec voluntario illo ad hoſtes reditu, nec ultimo ſive carceris ſive crucis ſupplicio deformata majeſtas; imò his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victoribus, atque etiam quia Carthago non ceſſerat, de fortunâ triumphavit.*

49. *Atqui ſciebat quæ, &c.*] Cicer. Epiſt. ad Famil. lib. 6. Epiſt. 6. de ſeipſo ita ſcribit: *ut in fabulis Amphiaraus, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus.* De Regulo verò cit. Offic. 3. *neque verò tum ignorabat, ſe ad crudeliſſimum hoſtem, & ad exquiſita ſupplicia proficiſci.* Valer. Maxim. lib. 1. cap. 1. *Regulus ex victore ſpecioſiſſimo ad miſerabilem captivi fortunam deductus, . . .*

Tor-

Tortor pararet: non aliter tamen
Dimovit obſtantes propinquos,
Et populum reditus morantem,
Quàm ſi clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret;
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

INTERPRETATIO.

carnifex. At nihilominus cognatos dehortantes, plebemque diſceſſui obſiſtentem amolitus eſt, non ſecus ac ſi poſt litem deciſam negotia prolixa dimitteret in Campos Venafri properans, vel Tarentum Spartanum.

ANNOTATIONES.

Carthaginem repetiit, non ignarus ad quàm crudeles, quamque etiam meritò ſibi infeſtos Deos reverteretur.

Quæ ſibi barbarus tortor pararet.] Tullius in Piſonem, n. 43. *M. Regulum illigatum in machinâ reſectis palpebris Carthaginenſes vigilando necaverunt.* Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. *Regulum palpebris reſectis, machinæ, in quâ undique præacuti ſtimuli eminebant, incluſum vigilantiâ pariter & continuo tractu doloris necaverunt.* Tertull. ad Martyras cap. 4. *Maluit hoſtibus reddi, & in arcæ genus ſtipatus, undique extrinſecus clavis confixus tot cruces ſenſit.* Aurel. Victor. de Viris illuſtr. *In arcam ligneam conjectus, clavis introrſum adactis, vigiliis ac dolore punitus eſt.* Ex Appiano, poſitus in caveâ ſtimulos undique habente. Senec. de tranquill. animi lib. 1. cap. 15. *An flebam Regulum, quod tot clavis configitur?* Suidas. *Regulus Carthaginem reverſus omni ſuppliciorum genere conficitur. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ anguſtâ incluſus, quæ magnitudini corporis ejus reſponderet, intus crebris clavis ferreis transfixâ, periit: cum nec immotus ſtare poſſet, & quieturus ſtatu corporis utcunque inclinato, in ferreas cuſpides incideret.* Gell. cit. lib. 6. cap. 4. *in atras & profundas tenebras Regulum includebant: ac diu poſt, ubi erat viſus ſol ardentiſſimus, repente educebant; & adverſus ictus ſolis oppoſitum continebant. Atque intendere in cælum oculos cogebant. Palpebras quoque ejus, ne connivere poſſet, ſurſum ac deorſum deductas inſuebant.* Ex Tuberone hæc. *Tuditanus autem, ſomno diu prohibitum, atque ita vitâ privatum, refert: idque ubi Romæ cognitum eſt, nobiliſſimos Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu deditos, & ab iis in armario muricibus præfixo deſtitutos, eâdemque inſomniâ cruciatos interiiſſe.* Gell. ibid.

Barbarus tortor.] Apud Feſt. & Non. Marcell. Ennius Annal.

Nam Pœni ſoliti ſuos ſacrificare puellos.

51. *Dimovit obſtantes propinquos.*] Cic. jam cit. *Neque eum patriæ caritas retinuit, nec ſuorum.* Suidas. *Lacrymis & lamentationibus ſuorum invicto animo neglectis.*

55. *Tendens Venafranos in agros, &c.*] Quaſi poſt forenſes ſtrepitus, poſt litium & negotiorum ambages ac tædia, relaxandi cauſâ animi otiique captandi, pergens Venafrum in urbem Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib. 2. Od. 6. v. 16.

56. *Lacedæmonium Tarentum.*] Civitatem à Phalanto Lacedæmonio conditam: de quâ lib. 1. Od. 28. ſub finem, & lib. 2. Od. 6. v. 12.

AD ROMANOS, ODE VI.

E religionis contemptu, & depravatione morum fluxiſſe Italiæ calamitates.

DElicta majorum immeritus lues,
Romane, donec templa refeceris,
Ædeſque labentes Deorum, &
Fœda nigro ſimulacra fumo.

INTERPRETATIO.

O *Romane, ſolves* pœnas *quas non es meritus,* ob *peccata patrum donec reſarcieris fana & delubra numinum decidentia, atque imagines atro ſqualore deformatas.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Delicta majorum, &c.*] Quanquam pœnas debet luere ſolus peccans, tamen ad quarti gradûs poſteros peccatorum pœnas interdum vel extendi vel reſervari exiſtimabat Plato. Quod dubio procul hauſerat è notitiâ ſacrorum codicum. Exod. cap. 20. *Ego ſum Dominus Deus tuus, fortis, zelotes, viſitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me: & faciens miſericordiam in millia, his qui diligunt me, & cuſtodiunt præcepta mea.* Idem repetitur cap. 34. ſeq. & Deuteronom. cap. 5. &c. poſteriorem iſtam ſententiæ partem videtur quoque expreſſiſſe Ariſtoteles Rhetor. ad Alex. cap. 3. ubi ſcribit, æquum eſſe ut benevolentiores Dii ſint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur qui viam rectam delinquit, & à legis præſcripto recedit.

Immeritus lues.] Deuteron. 24. v. 16. *Non occidentur patres pro filiis, nec filii pro patribus; ſed unuſquiſque pro peccato ſuo morietur.* Idem habetur 4. Reg. cap. 14. v. 6. *Non morientur filii pro patribus, &c.* Ezechiel. cap. 18. *filius non portabit iniquitatem patris . . . anima quæ peccaverit, ipſa morietur.* Et paulò antè: *Quid eſt quod inter vos parabolam vertitis in proverbium iſtud, in terra Iſraël, dicentes: patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt? &c.* ubi Chald. *patres peccaverunt: & filii vapulant.* Sic & Jerem. 31. v. 29. *In diebus illis non dicent ultra: patres comederunt uvam acerbam, & dentes filiorum obſtupuerunt. Sed unuſquiſque in iniquitate ſuâ morietur: omnis homo qui comederit uvam acerbam, obſtupeſcent dentes ejus.*

2. *Donec templa refeceris.*] Seu vetuſtate collapſa, ſeu bellorum civilium incendio correpta, labefactata, fœdata, abſumpta; quia & victorum avaritiâ direpta. Quò ſpectat id quod eſt in Ode 35. lib. 1.

Quid intactum nefaſti
Liquimus? unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris?

Porrò quod hic, itemque ſub finem Odæ 15. lib. 1. dixit Horatius, totum vergit in laudem & commendationem Auguſti, qui non modò ſacras ædes ipſe multas extruxit, ſed & cæteros principes viros hortatus eſt, ut pro facultate quiſque

Diis te minorem quod geris, imperas.
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dii multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.
Jam bis Monæſes, & Pacori manus
Non auſpicatos contudit impetus

INTERPRETATIO.

Regnas, quia te præſtas inferiorem numinibus. inde omne primordium: illuc ſinem redue. Spreta numina plures calamitates intulerunt afflictæ Italiæ. Jam ſemel atque iterum Monæſes & Pacori exercitus repulit noſtros conatus inau-

ANNOTATIONES.

reficerent, excolerent, adornarent: ut *jure gloriatus ſit urbem ſe marmoream relinquere, quam lateritiam accepiſſet.* Sueton. Octav. cap. 28. & 29.

5. *Diis te minorem quod geris imperas.*] Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, obſervas & colis; Idcircò Imperium orbis tibi donant illi. Hæc ad Auguſtum ſanè pertinent, de quo jam lib. 1. Od. 12.

Te minor lætum reget æquus orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cic. de Haruſpic. reſponſ. n. 18. *Ego verò primum habeo auctores ac magiſtros religionum colendarum majores noſtros . . . . . Quis tam vecors, qui aut cum ſuſpexerit in cœlum, Deos eſſe non ſentiat: . . . aut cum Deos eſſe intellexerit, non intelligat eorum numine hoc tantum imperium eſſe natum, & auctum, & retentum? Quàm volumus licet ipſi nos amemus, tamen nec numero Hiſpanos, nec robore Gallos, nec calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec denique hoc ipſo hujus gentis ac terræ domeſtico nativoque ſenſu Italos ipſos ac Latinos, ſed pietate ac religione, atque hac una ſapientia, quod Deorum immortalium numine omnia regi gubernarique perſpeximus, omnes gentes nationeſque ſuperavimus.*

Principium.] Ut ſuprà, Ode. 4. *Vos lene conſilium:* utrobique in cæſurâ accipe vel duas breves pro unâ longâ, vel craſin, vel converſionem vocalis in conſonantem: quemadmodum fieri ſolet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum imperii primordia, tum propagationis & amplificationis incrementa, & felicem quemcumque rerum exitum. Nam ſicut à religione Imperii hujus fundamenta locata ſunt, ita quoque per eamdem in Deos pietatem illud retinebis exornabiſque. Tit. Liv. *in ventis omnia proſpera evenire colentibus Deos adverſa ſpernentibus.* Vide Dionyſ. Halicarn. lib. 3. ubi à Martio Rege inſtaurata diligenter ſacra quæ antè neglecta aut pravè culta.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum neglecta cauſa fuit calamitatum quas tulit Italia, quæ *Heſperia* dicitur, ut notavi lib. 2. Od. 1. plurima tum obſervatæ tum neglectæ religionis exempla pete è Valer. Max. lib. 1. cap. 1. Pariter & bona ingentia promittit ſua præcepta ſervantibus, negligentibus autem mala gravia minitatur Deus Opt. Max. Levit. cap. 26. Deuteron. cap. 28.

9. *Jam bis Monæſes, &c.*] Jam bis victi ſumus à Parthis, contra auſpicia ſcilicet dimicantes. Impetus noſtros contudit Monæſes apud Parthos inſignis vir potentia & opibus, qui fortè idem cum Surenâ, à quo deletus cum exercitu Craſſus. Appian. lib. de Bellis Parthicis. Iterum profligati ſumus à Pacoro Orodis Parthorum Regis majore natu filio; quem tamen paulo pòſt Ventidius Antonii legatus, univerſamque ſimul Parthorum manum delevit; ut ait Juſtin. lib. 42. Vide & Dion. lib. 48. & 49. Tit. Liv. lib. 127. Flor. lib. 4. cap. 9. & 10. &c.

10. *Non auſpicatos.*] Cic. de Divin. 1. n. 28. *nihil ferè quondam majoris rei, niſi auſpicato, ne privatim quidem ge-*

Noſtros, & adjeciſſe prædam
  Torquibus exiguis renidet.
Pæne occupatam ſeditionibus
  Delevit urbem Dacus & Æthiops;
Hic claſſe formidatus, ille
  Miſſilibus melior ſagittis.

INTERPRETATIO.

ſpicatos: gaudetque noſtra *ſpolia addidiſſe torquibus* ſuis *minoribus. Civitatem diſſenſionibus detentam propemodum extinxit Dacus & Æthiops, hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus.*

ANNOTATIONES.

rebatur: quod etiam nunc nuptiarum auſpices declarant ... Ubi multis exemplis auſpiciorum contemptum aut vitium, magnarum populo Romano calamitatum fuiſſe cauſam oſtendit. *Quid vetera?* inquit. *M. Craſſo quid acciderit, videmus, dirarum obnuntiatione neglectâ, &c.* De Haruſp. reſp. cit. *majores noſtri rerum benè gerendarum auctoritates, augurio .... contineri putarunt.* Vide Valer. Maxim. lib. 1. cap. 4. & ſeq. cap. 6. *Craſſus inter graviſſimas noſtri Imperii jacturas numerandus, plurimis & evidentiſſimis ante ruinam monſtrorum pulſatus ictibus .... Sic Dii ſpreti excandeſcunt. Sic humana conſilia caſtigantur, ubi ſe cæleſtibus præferunt.* De Craſſo vide & Appian. Dion. lib. 40. Oroſ. lib. 6. Flor. lib. 3. cap. 11. & quæ annotavi ſuperiori Ode, v. 5.

11. *Et adjeciſſe prædam torquibus exiguis renidet.*] E ſpoliis noſtris, detractoque nobis auro auxere Parthi ſuos torques, majoreſque fecere eos, qui antè erant exigui. *Torques* nimirùm colli erant ornamenta ſeu aurea, ſeu argentea, iis etiam in præmium dari ſolita qui ſtrenuam in bello operam navarant. His inſignibus ornabant ſe pridem Parthi, Galli, aliique; etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, ſplendet: melius alii; geſtit, lætitiam præ ſe fert.

13. *Penè occupatam ſeditionibus, &c.*] Bellis civilibus diſtractam ac laceram urbem & Rempublicam Romanam propè delevit exercitus è Dacis atque Æthiopibus conflatus. Illis nempè conſtabant terreſtres Antonii copiæ; Ægyptiis verò Cleopatræ navales & maritimæ. *Daci*, ſeu Scythæ ſagittas mittere periti, cùm ad Cæſarem miſſis legatis non impetraſſent quæ petebant, ad Antonium ſe converterunt. Dio lib. 51. *Daci* propriè ſunt hodie accolæ Danubii fluminis, Moldavi, Tranſylvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto conterminus. Æthiopia, regio Africæ perampla. Duplex eſt. Una inferior, ultra Æquatorem, veteribus incognita; ſuperiori autem ſeculo detecta Luſitanis & perluſtrata. De hac itaque non agitur modò; ſed de alterâ, quæ ſuperior, & ſub Ægypto appellatur, proque illâ nonnunquam ſumitur: Abiſſiniam continet, ad ſinum Arabicum porrecta.

15. *Hic claſſe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus claſſem octingentas habuiſſe naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæſarem auditâ celeritate Antonii & magnitudine exercitûs, vehementer trepidaſſe: nimirùm Auguſto naves duntaxat adfuiſſe ducentas & quinquaginta; Antonio verò bellicas quingentas, eaſque tam firmas & ligneis turribus inſtructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi eſſent; atque una earum tres & quatuor hoſtium naves decertando occuparet. &c. Flor. lib. 4. cap. 11. *Hoſtium naves turribus atque tabulatis allevatæ, caſtellorum & urbium ſpecie, non ſine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipſa moles exitio fuit.* ....

Fœcunda culpæ ſæcula, nuptias
Primum inquinavere, & genus, & domos.
Hoc fonte derivata clades
In patriam populumque fluxit.
Motus doceri gaudet Ionicos
Matura virgo, & fingitur artubus

INTERPRETATIO.

Ævum delictis fertile primo fœdavit conjugia, & ſtirpem & familias. Ex iſta origine manans calamitas in patriam & populum graſſata eſt. Nubilis puella ſtudet addiſcere ſaltationes Ionum,

ANNOTATIONES.

Nec ulla re magis hoſtilium copiarum apparuit magnitudo, quàm poſt victoriam. Quippe immenſæ claſſis naufragio bello facto, toto mari ferebatur: Arabumque & Sabæorum, & mille aliarum gentium Aſiæ ſpolia, purpuram, aurumque in ripam aſſiduè mota ventis maria revomebant. Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ ſæcula, &c.*] In depravatis iſtis ſæculis crebra perpetrata ſunt adulteria, quibus inquinatæ ſunt familiæ: quin & inde *clades in patriam fluxit.* Nam procreati ſunt degeneres, imbelleſque homines à priſcâ Romanorum indole ac virtute prorſus alieni. Hinc vitia graſſata in populum; hinc ignavia militum exercitus profligati: hinc prima Reipublicæ gloria multùm defloruit. Hinc denique violatâ ſanctitate nuptiarum, & Pronubâ Junone illarum præſide, aliiſque numinibus graviter læſis, *in populum derivata clades*, calamitates, peſtilentiæ, ab iratis atque ultoribus Diis immiſſæ.

Nuptias primùm inquinavere.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Juliâ coërceri oportuerit. Vide lib. 4. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia & pravitas? nimirum quod nubiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent ſaltationibus, quibus mens pariter & corpus corrumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò inceſtos amores adoleſcentula meditatur, antequam nubat; nupta mœchos ſectatur: demùm lenocinante marito palam ſervit meretricio quæſtui. Animadverte gradus ad ſummam impudicitiæ labem.

Motus Ionicos.] Laſcivas ſaltationes ab Ionibus inventas. Cœl. Rhodig. lib. 18. cap. 25. *Ionicam mollitiem, & choreis mancipatos animos* vocat Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 25. *Saltationes gentis, & motus Ionicos addiſcere Romanam juventutem aliquando mos fuit*, inquit: *ſiquidem Iones pſallendi normam, & molles ſaltus primi in venuſte traduntur.* Plaut. Stich. ſub finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere poſſiet?* Apud Ariſtophan. ἰωνικῶς ponitur pro ἁβρῶς, *molliter, delicatè, feſtivè.* Athen. lib. 12. cap. 5. *Iones molles, delicatis amicti veſtibus, voluptate diffluentes*, appellantur. Ibid. ex Theophraſto, Ionum luxus immodicus in proverbium abiiſſe dicitur, ad ejus uſque ſeculum. lib. 14. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditiſſimi, cantus à vetuſto longè diverſus, harmonia remiſſior*, nuncupatur. cap. 7. ἐν δέ τις καὶ Ἰωνικὰ ὀρχεῖται παροίνιος. *Ionice ſaltatio inter vina.*

Ionicos.] Iones in Aſiâ minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis & Cariæ mediam, cœli clementia & bonitate, ſoli etiam amœnitate & ubertate præſtantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii, *artibus:* eodem certè recidit ſententia: id eſt, ſecundùm artem moveri & ſaltare docetur. Quidam *frangitur artubus.* Mollia ſtudet membra ad motus quoſlibet efficere. Macrob. lib. 3. cap. 14. *Saltandi artem non inhoneſtam, dummodo non curio-*

Jam nunc, & inceſtos amores
De tenero meditatur ungui.
Mox juniores quærit adulteros
Inter mariti vina: neque eligit
Cui donet impermiſſa raptim
Gaudia, luminibus remotis.
Sed juſſa coram non ſine conſcio
Surgit marito, ſeu vocat inſtitor,

INTERPRETATIO.

& modo formatur membris: atque flagitioſos amores cogitat ab ætate molliori. Deinde mœchos adoleſcentiores ſectatur inter viri ſui convivia: nullumque delectum adhibet, cui voluptates haud licitas furtim indulgeat, extinctis lucernis. Sed præſente & conſentiente viro pergit vocata, ſive petit negotiator,

ANNOTATIONES.

ſa, & uſque ad artis perfectionem. Quid enim, ait Salluſtius; pſallere, ſaltare elegantiùs quàm neceſſe eſt probæ? nimirùm matronæ, aut virgini. Addit ille, *Nobilium verò filios, & (quod dictu nefas eſt) filias quoque virgines inter ſtudioſa numeraſſe ſaltandi meditationem, teſtis eſt Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judiciariam Tib. Gracchi ſic ait: docentur præſtigias inhoneſtas: cum cinædulis . . . diſcunt cantare; cum ſambucâ & pſalterio eunt, &c. quæ majores noſtri ingenuis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum ſaltatorium, inter cinædos, virgines puerique ingenui . . . . In eo ludo vidi plus pueris & virginibus quingentis: in his vero unum (quo me maximè Reipublicæ miſertum eſt) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis ſaltare: quam ſaltationem impudicus ſervulus honeſtè ſaltare non poſſet, &c.*

23. *Inceſtos.*] Non caſtos, impuros.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis: ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Cicero ad Famil. Ep. 6. lib. 1.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta eſt, marito ſuo juniores mœchos quærit, vel inter ipſas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *invitavit ſeſe in cœnâ plusculum, atque appotus probe eſt*, quod ait Plaut. Amphitr.

26. *Neque eligit cui donet, &c.*] Eò demùm impudentiæ progreditur, ut non clam, raptim, furtim, aut per tenebras noctis, remotiſque lucernis, adulteria perpetret, mœchiſque indulgeat; ſed palam, &, quod turpius, *conſcio marito*, quemlibet vocantem ſequitur, ac ſine ullo diſcrimine obvio cuivis pretium offerenti, non ſecùs ac publicum & vile ſcortum, venalem ſe proſtituit.

29. *Non ſine conſcio ſurgit marito.*] Vidente & ſciente marito, ſurgit è triclinio, & ad mœchum accerſentem pergit: ſive ille conniveat & mercede corruptus uxoris flagitiis annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. 1. v. 56.

. . . . . . Doctus ſpectare lacunar,
Doctus & ad calicem vigilanti ſtertere naſo,

ſive ille imperioſæ non auſit petulantiam uxoris coërcere. Juvenal. Sat. 6. v. 135. & ſeq. Item v. 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orba tigride pejor:
. . . .
. . . . . olim convenerat, inquit,
Ut faceres tu quod velles; nec non ego poſſem
Indulgere mihi. Clames licet, & mare cœlo
Confundas, homo ſum. Nihil eſt audacius illis
Deprenſis. Iram atque animos à crimine ſumunt.

30. *Inſtitor.*] Gall. *Facteur de Marchand*, dictus quod inſtet gerendo negotio.

Seu navis Hiſpanæ magiſter,
Dedecorum pretioſus emptor.
Non his juventus orta parentibus
Infecit æquor ſanguine Punico;
Pyrrhumque, & ingentem cecîdit
Antiochum, Hannibalemque dirum:
Sed ruſticorum maſcula militum

INTERPRETATIO.

ſive dominus navis Hiſpanicæ, flagitia remunerans ingenti *mercede. Non ejuſmodi parentibus nati juvenes mare tinxerunt cruore Carthaginenſium: & profligavere Pyrrhum, Magnumque Antiochum, & ſævum Annibalem: ſed ſtrenui filii militum agreſtium, aſſueti* .

ANNOTATIONES.

31. Navis *Hiſpanæ magiſter.*] Seu naucleros, ſeu navis dominus, ſeu mercator & negotiator. Hiſpani frequentes in Italiam negotiaturi commeabant & navigabant, vina ſcilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. 1. Od. 31.

32. *Dedecorum pretioſus emptor.*] Quovis pretio emens & remunerans flagitia & adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juventus orta, &c.*] Non talibus effeminatis & corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt: qui navali certamine vicerunt Carthaginenſes, & *Siculum mare Pœno purpureum ſanguine* reddiderunt: ut eſt in Ode 12. lib. 2. Vide ibi annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem ſuperaverunt ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum Rex, paternum genus ad Herculem, maternum ad Achillem referebat. Imperium orbis animo verſans, de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum conſuluit; deluſuſque eſt ancipiti reſponſo: *aio te, Æacida, Romanos vincere poſſe.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adverſus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioque Conſulibus profligatus eſt. L. Flor. lib. 1. cap. 18. ita ſcribit; *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore: quidam hoſtibus ſuis immortui: omnium in manibus enſes; & relictæ in vultibus minæ, & in ipſa morte ira vivebat. Quod adeo miratus eſt Pyrrhus, ut diceret: ô quàm facile erat orbis imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune Regum Syriæ nomen hoc erat, teſte Appiano. Hic apertè deſignatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, *qui victus & profugus hoſtem populo Romano toto orbe quærebat.* Acilio Glabrione Conſule debellatus eſt, cæſis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sextio: *Antiochum illum Magnum majores noſtri magnâ belli contentione, terrâ marique ſuperatum, intra montem Taurum regnare juſſerunt.* Et pro Dejotaro: *Antiochus Magnus ille Rex . . . . . eam omnem habens Aſiam, quæ nunc eſt noſtra provincia, amiſiſſet; dicere eſt ſolitum, benignè ſibi à populo Romano eſſe factum, quod nimis magna procuratione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Plutarch. in vita Scipionis. Oroſ. lib. 4. cap. 20. Flor. lib. 2. cap. 8. Juſtin. lib. 31. T. Liv. lib. 46. Appian. &c.

36. *Annibalemque dirum.*] Vide annot. lib. 2. Od. 12.

37. *Sed ruſticorum maſcula militum proles.*] Sed filii virorum ruſtico labore & militiâ robuſtorum, & ipſi pariter agreſti vitâ indurati, diuturnoque operi aſſueti; proindeque virili animo junctâ & forti corpore, non molles & voluptatibus fracti.

Proles, Sabellis docta ligonibus
Verſare glebas, & ſeveræ
Matris ad arbitrium reciſos
Portare fuſtes; Sol ubi montium
Mutaret umbras, & juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens abeunte curru
Damnoſa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit

INTERPRETATIO.

terram colere bipalio Sabino, & ad auſtera matris voluntatem amputata referre ligna, cum montium vertit umbras & juga feſſis bobus detrahit Sol, horam adducens jucundam, recedente curru. Quid tempus edax non corrumpit? Ævum patrum noſtrorum *avis deterius,*

ANNOTATIONES.

38. *Sabellis docta ligonibus verſare glebas.*] Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores exiſtimatos pridem Appulos & Samnites, qui & Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. 5. & Plin. lib. 3. cap. 12.

39. *Et ſeveræ matris ad arbitrium, &c.*] Qui & matris imperio & ſeverâ diſciplinâ facti ad virtutem laborioſam: nam jubebat illa poſt diurnum opus, ligna etiam cædere, atque ad uſum domeſticum reportare.

41. *Sol ubi montium mutaret umbras.*] Veſperi, cùm vergens Sol ad occaſum auget umbras, aut convertit ad orientem, quæ manè ad occidentem fuerant. Prior interpretatio magis arridet. Virgil. Eclog. 1.

Majoreſque cadunt altis de montibus umbræ.

Eclog. 2.

Et Sol creſcentes decedens duplicat umbras.

Sol.] Cic. de Nat. Deor. n. 68. *Sol dictus, vel quia ſolus ex omnibus ſideribus eſt tantus: vel quia cum eſt exortus, obſcuratis omnibus ſolus apparet.*

42. *Et juga demeret bobus fatigatis.*] Quo tempore demitur jugum bobus arando fatigatis, ſolutique ab aratro domum reducuntur. Virgil. mox cit.

Aſpice, aratra jugo referunt ſuſpenſa juvenci;
Et Sol creſcentes decedens, &c.

43. *Amicum tempus agens, abeunte curru.*] Adducens tempus optimæ & jucundæ poſt laborem quieti deſtinatum, *cum ſe convolvens Sol elabitur atque abit*, ut ait Cic. 1. de divinat. n. 46. Virgil. Æneid. 2.

. . . . . . *Et jam nox humida cœlo*
Præcipitat; ſuadentque cadentia ſidera ſomnos.

Georgic. 3. v. 358.

Nec cum invectus equis (Sol) *altum petit æthera, nec cum*
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore currum.

45. *Damnoſa quid non imminuit dies.*] Quid non abſumit tempus, rebus omnibus ferens damnum interitumque? Cic. pro Mar. *nihil eſt opere aut manu factum, quod non aliquando conficiat & conſumat vetuſtas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.*] Avis pejores fuere patres noſtri: nos patribus deteriores ſumus: nobis etiam vitioſiores poſteros relinquemus: Homer. Odyſſ. 2.

Παῦροι γάρ τοι παῖδες ὁμοῖοι πατρὶ πέλονται,
Οἱ πλέονες κακίους, παῦροι δέ τε πατρὸς ἀρείους.
Pauci enim filii ſimiles patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores ſunt,

Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitioſiorem.

INTERPRETATIO.

produxit nos priores, dein prolem edituros etiam improbiorem.

ODE VII.

Aſterien conſolatur de Gygis abſentiâ, & ad fidem hortatur.

QUid fles, Aſterie, quem tibi candidi
Primo reſtituent vere Favonii,
Thyna merce beatum,
Conſtanti juvenem fide

INTERPRETATIO.

O *Aſterie, quare ploras Gygen, ſtabilis fidelitate adoleſcentem, quem boni zephyri initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 5. Lib. 1.

1. *Quid fles, Aſterie, &c.*] Accommodata valdè apoſtrophe iſta cum leni increpatione, principio conſolatorii ſermonis, & ad demulcendum muliebrem animum idonea. Propert. lib. 2. Eleg. 20.

Quid fles abductâ gravius Briſeide? Quid fles
Anxia captiva triſtius Andromache? &c.

Aſterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ ſtella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò pòſt frueris tuo Gyge; cùm primùm licebit navigare, ad te advolabit cupientem & ipſe cupiens.

2. *Vere primo.*] Cùm flare ab occaſu incipiunt zephyri, ſeu *Favonii: candidi*, ſereni, mites, propitii, faventes. Plin. lib. 2. cap. 47. *Ver aperit navigantibus maria, cujus in principio Favonii Hybernum molliunt cœlum.* Vide lib. 1. Od. 4. initio.

2. *Favonii.*] Plaut. in Mercatore.

Hic Favonius ſerenus eſt, iſtic Auſter imbricus; hic facit tranquillitatem, iſte omnes fluctus conciet. Vide lib. 3. Od. 1.

3. *Thynâ merce.*] Vel annulis Thynicâ limâ perpolitis, quorum mentio eſt in naulolâ de morte Horatii, apud Iſidor. lib. 19. cap. 32. vel cakellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. ſeu [illegible]: fortè & thynnis piſcibus, qui benè multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adeptis nomen; ut placet quibuſdam. Perſ. Sat. 5. v. 183.

. . . *Rubrumque amplexa catinum*
Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars eſt Bithyniæ. Plin. lib. 5. cap. 32. *Thyni ex Europâ tranſiere, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò pòſt: *tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Aſiæ eſt, &c.* Ibid. cap. 27. *Eſt etiam Thynos oppidum Ciliciæ.* Et lib. 4. cap. 11. *Thyni ſunt Thraciæ populi.* De his Clandian.

Thyni Thraces arant quæ nunc Bithynia fertur.

Vide lib. 1. Od. 35. v. 7.

4. *Conſtanti juvenem fide.*] Hac le-

Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
Poſt inſana Capræ ſidera, frigidas
Noctes, non ſine multis
Inſomnis lacrymis agit.
Atqui ſollicitæ nuntius hoſpitæ,
Suſpirare Chloën, & miſeram tuis
Dicens ignibus uri,
Tentat mille vafer modis,
Ut Prætum mulier perfida credulum

INTERPRETATIO.

hic ad Oricum ab Auſtris pulſus, poſt violentum Capræ aſtrum, noctes algentes ducit non dormiens, & abunde plorans. Verum internuntius hoſpitæ anxiæ, declarans, afflictam Chloën ingemiſcere, tuiſque flammis ardere, variis illum rationibus aſtutè ſollicitat. Exponit quemadmodum infidelis femina levem Præ-

ANNOTATIONES.

ctione vulgatâ memoriam vetuſtatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vett. codd. *conſtantu juvenem fide*, pro, *fidei*, nimirùm: quod ita pridem uſurpatum docent Priſcianus, Agellius lib. 9. cap. 14. Virgil. Georgic. 1.

Libra die (id eſt, diei) *ſomnique pares ubi fecerit horas.*

5. *Ille notus ad Oricum, &c.*] Cùm Italiam appeteret Gyges, reditumque maturaret, prohibitus eſt ventis ab Auſtro flantibus, actuſque ad Oricum; quæ prima eſt Epiri civitas à Colchis condita: ex Plin. cap. 23. lib. 3. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro ſita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu ſatis amplo, Orcum Straboni, Horicum Ptolomæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Poſt inſana Capræ ſidera.*] Poſtquàm ille jactatus fuit magnis tempeſtatibus, quas excitavit ſidus Capræ, quæ eſt in humero Aurigæ ſiniſtro, ſicut in manu ſunt Hœdi. Hygin. Capram Amaltheæ, cujus lacte nutritus eſt Jupiter, ab eo inter aſtra collocatam fabulantur. Oritur ſub finem Septembris: pariter & Hœdi; de quibus Ode 1. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex Arato, Capra & Hœdi jactatas in mari naves, & pavidos homines frequenter viderunt.

Frigidas noctes non ſine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Aſteriæ deſiderio contabeſcit, ſomno caret, lacrymatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte ſingulas voces amoris ſignificationem habentes, à Poëta coacervatas. Quid verò jucundius ſeu amicæ ſeu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abſtergendum dolorem; imò & ad excitandam fidem?

9. *Atqui ſollicitæ nuntius hoſpitæ, &c.*] Intereà verò Chloë, apud quam diverſatur & manet Gyges, ejus animum ſollicitat interpoſito nuntio, qui *mille vafer modis* ſuadere conatur, ut obſequatur amori hoſpitæ ſuæ..

10. *Chloe*] Χλόη, *viriditas*; adoleſcentiæ florem vox deſignans.

Tuis dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incenſam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu nempè ureris & flagras ipſa. Virgil. Eclog. 3.

At mihi ſeſe offert ultro meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.*] Pluribus exemplis Gygen movere incuſſo metu nititur Chloæ nuntius. Narrat Bellerophontem ſimili causâ & occaſione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prætum Regem Argivorum hoſpes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenobœa ejus uxor, Bellerophontis amore capta ſtuprum obtu-

Falſis impulerit criminibus nimis
Caſto Bellerophonti
Maturare necem, refert.
Narrat pænè datum Pelea Tartaro,
Magneſſam Hippoliten dum fugit abſtinens:
Et peccare docentes
Fallax hiſtorias monet.
Fruſtrà. Nam ſcopulis ſurdior Icari
Voces audit adhuc integer. At tibi
Ne vicinus Enipeus
Plus juſto placeat, cave.

INTERPRETATIO.

tum injuſtis calumniis excitarit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico. Refert Peleum tantum non interfectum, eum temperans eluctatur Hippolytam è Magneſiâ. Quinetiam deceptor narrat hiſtorias crimen admittere ſuadentes. Sed incaſſum. Etenim rupibus Icarii maris durior iſta verba excipit hactenúſque incorruptus. Tibi vero cave ne pluſquam par eſt, arrideat Enipeus vicinus.

ANNOTATIONES.

ſit. Hic reſpuit. Tum illa perfidiæ ſuæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prœtum: qui credulus irâ exarſit. Cùm tamen hoſpitii jura violare, hoſpitemque ipſe perimere nollet, ad alios occidendum tranſmiſit. Vide Homer. Iliad. 6. Apollodor. lib. 2. &c.

14. *Impulerit maturare necem.*] Ne temporis morâ & cunctatione, Bellerophontis innocentiâ, à ſe verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non ſine gravi dedecore à viro ipſa mulctaretur. De Bellerophonte jam lib. 1. Od. 27. in fine.

17. *Narrat penè datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta ferè eſt vita Peleo Achillis patri, dum caſtus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim excandeſcens velut inſidiatum ſuo pudori juvenem detulit viro ſuo. Jovis quidem Hoſpitalis iram veritus ille, Centauris inermem, dubioque procul interficiendum tradere cogitavit. At innocenti opem tulerunt Dii, miſſo Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros debellavit, mortemque evaſit. Vide Pindar. Nem. Carm. 4. & 5. Ovid. Metamorph. 11. Apollodor. lib. 3. &c.

18. *Magneſſam Hippolyten.*] Uxorem Acaſti Regis Magneſiæ, quæ Theſſaliæ regio. Hinc cognomen, quo diſtinguitur ab Hippolytâ Amazonum Reginâ.

19. *Peccare docentes fallax hiſtorias monet.*] Quoniam periculi mortiſque metus parum valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloes internuntius. Affert hiſtorias & exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucundè nec infeliciter admiſerunt. Ipſum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, & aliarum amores conſectatum, &c. Fortè addit Paridem & Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certè nihil magis, quàm exemplum, vitium ſuadet. Viam enim oſtendit quaſi tritam & facilem, atque à notâ criminis prope immunem. Apud Cicer. *hiſtoria magiſtra vitæ.* Sunt qui legant *hiſtorias movet*, nec abſurdè.

21. *Scopulis ſurdior Icari voces audit, &c.*] At Gyges *adhuc integer*, *voces* internuntii Chloæ ſollicitantis *audit* immotus, veluti ſcopulus. *Icarium* mare, hodie *Nicarium*, pars eſt Ægæi, verſus Icariam inſulam: frequentes habet ſcopulos. Nomen ab Icaro in illud lapſo, cum volare tentaſſet. De eo lib. 1. Od. 1. v. 15. lib. 2. Od. 20. v. 13. lib. 4. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi ne vicinus, &c.*] Tu ve-

Quamvis non alius flectere æquum ſciens
Æquè conſpicitur gramine Martio:
Nec quiſquam citus æquè
Thuſco denatat alveo.
Primâ nocte domum claude: neque in vias
Sub cantu querulæ deſpice tibiæ:
Et te ſæpè vocanti
Duram, difficilis mane.

INTERPRETATIO.

Tametſi nemo tam peritus equum regendi in *Campo Martio ſpectatur; nulluſque tam expedite flumen Hetruſcum tranat. Ædes occlude nocte ineunte: nec in vias deorſum aſpice ad ſonitum canoræ fiſtulæ: & crudelem frequenter appellanti crudelis perſiſte.*

ANNOTATIONES.

rò, Aſterie, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permaneas. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamſi habeat unde amari poſſit.

25. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò ſolertiam natandi & agilitatem præ cæteris oſtentet. Vide lib. 1. Od. 8.

28. *Tuſco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbriâ, Sabiniâ, & Latio diſterminat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrumpat Enipeus, noctis umbrâ & ſilentio abuſus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro, *noctis initio*.

Neque in vias ſub cantu querulæ deſpice tibiæ.] Ne per feneſtram in vias deſpecta, neve ſic videaris Enipei reſpondere amoribus, cùm ille, ex more amantium, ante fores tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. 1. Od. 25. & hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac reſonantis; vel molliori ſono exprimentis amorem Enipei & ejus querimoniam, quòd erga ipſum dura ſis.

31. *Vocanti duram difficilis mane.*] Licet ille te incuſet velut ferream, quæ laborantis ægritudine parum movearis; inexorabilis tamen & inexpugnabilis perſevera libidinoſam Enipei contentionem eluctari.

AD MOECENATEM,

ODE VIII.

Reddit rationem cur Martiis Kalendis ſacrificet.

MArtiis cœlebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores, & acerra thuris
Plena, miraris, poſituſque carbo in
Ceſpite vivo,
Docte ſermones utriuſque linguæ.
Voveram dulces epulas, & album

INTERPRETATIO.

O Mœcenas, *callens utramque linguam, demirans quid ego ſine uxore faciam Calendis Martiis, quid denotent flores, & vaſculum thure refertum, atque pruna conſtituta in gramine virenti.* Scilicet *arbore* ego *lapſo ferè*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Martiis cælebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quod ego cælebs diem hunc feſtum habere videar ſolis conjugibus celebrari ſolitam. Singulorum menſium Calendæ, præcipuè verò Martiæ Junoni dicatæ erant: dictaque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ ſacrificabant. Adde quod eâ die coli cœpta eſt ædes Junonis, quæ conjugiis præſidet. Macrob. lib. 1. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. Belli etiam per Sabinas mulieres compoſiti memoria tunc colebatur. Ovid. Faſtor. 3. Hinc *fœmineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. 9. v. 53. At mariti quoque Junoni ſupplicabant, ut uxorum pudicitiam tuerentur. Porrò quod primus anni menſis apud Romanos erat Martius, & unde Calendæ appellatæ, diſce ex Macrob. lib. 1. cap. 12. & 15.

Cælebs.] Romani cœlibem dicebant quaſi cælitem, qui vitam ageret in terris cæleſti ſimilem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempè Horatius ad ſacrificium perſolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas fictile ſeu patera, in quâ ponebatur thus adolendum.

3. *Poſituſque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo ceſpite, ſeu virenti gramine ſtructâ. Vide lib. 1. Od. 19.

5. *Docte ſermones utriuſque linguæ.*] Græcæ Latinæque, quarum ſtudio perinde incumbebant Romani. Cic. Offic. initio: *ut ipſe ad meam utilitatem ſemper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in Philoſophiâ tantum, ſed etiam in dicendi exercitatione feci, idem tibi cenſeo faciendum, ut par ſis in utriuſque orationis facultate.*

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo cauſam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evaſi periculum; unde & ſacrificium vovi & ſacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigræ Inferis mactabantur: Arnob. lib. 7 &c. Baccho præſertim caper, qui vitibus infeſtus, eas arrodendo. Virgil. Georgic. 2. v. 380.

Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris

Libero caprum, propè funeratus
Arboris ictu.
Hic dies, anno redeunte, feſtus
Corticem aſtrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ
Conſule Tullo.

INTERPRETATIO.

exanimatus lautas dapes & hædum candidum Baccho promiſeram. En *dies iſte lætus anno vertente* recurrens *corticem pice affixum auferet dolio ſumum contrahere cœpto* ſub *Conſulatu Tulli.*

ANNOTATIONES.

Caditur.
Ovid. Faſtor. 1.

Rode caper vitem: tamen hinc cum ſtabis ad aram,
In tua quod ſpargi cornua poſſit, erit.
Verba fides ſequitur: noxa tibi deditus hoſtis
Spargitur affuſo cornua, Bacche, mero.

7. *Prope funeratus arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppreſſus & extinctus. Vide lib. 2. Od. 13. & 17.

9. *Hic dies anno redeunte feſtus, &c.*] Anniverſarius adeſt iſte dies in feſtivis epulis mihi ducendus: quare vinum vetuſtate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *volventem annum* ait: Cicer. *vertentem annum.* Somn. Scip. 17. *Cum ad idem unde ſemel profecta ſunt, cuncta aſtra redierint, eamdemque totius cæli deſcriptionem longis intervallis retulerint, tum ille vere vertens annus appellari poteſt.*

10. *Corticem aſtrictum pice dimovebit, &c*] Reſignabit, relinet operculum amphoræ, è ſubere vel cortice, pice quidem aſtrictum. Cato. *in amphoram muſtum indito, & corticem oppicato.* Tibull. lib. 2. Eleg. 1.

Chio ſolvite vincla cado.

11. *Fumum bibere inſtituta.*] Fumo dudum expoſitæ, unde contentum in ea vinum jam maturum & lene prorsùs. Ovid. Faſt 5. *Fumea vina.*
Martial. lib. 3. Epigram 81.

Cocta fumis muſta Maſſilianis.

Idem lib. 10. Epigram. 36. *Improba fumaria* dicit, &,

Accipit ætatem quiſquis ab igne cadus.

Tibull. mox cit.

Nunc mihi fumoſum veteris proferte Falernum
Conſulis.

Columel. lib. 1. cap. 6. apothecæ ſuperponuntur locis, unde plerumque fumus exoritur: quoniam vina fumo celeriùs vetuſteſcunt: ejus tenore præcocem maturitatem trahunt, &c. Plin. lib. 23. cap. 1. *minus infeſtat nervos quod vetuſtate dulceſcit. . . . Nos fumi amaritudine vetuſtatem indui perſuaſum habemus.* Meminit & Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 21.

12. *Conſule Tullo.*] Conſulum nomine ſolebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2. Od. 3. Hîc certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quod ſi vinum illud conditum fuerat ſub L. Volcatio Tullo qui Conſul fuit cum M. Æmilio Lepido, anno urbis conditæ 687. prolatum verò eſt ab Horatio paulò pòſt ſubjugatos ab Agrippa Cantabros, de quibus ſub hujus finem Odes, anno ſcilicet 734. ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuiſſet annos 47. Intereà meminiſſe oportet quod ſcribit Plin. mox cit. *Falernum nec in novitate, nec in nimia vetuſtate corpori ſalubre eſt. Media ejus ætas à 15 anno incipit. . . . Si ſit fumo inveteratum, inſalubre eſt. Mangones iſta in apothecis excogitavere. Jam & patresfamilias ætatem ademere his, quæ per ſe cariem traxere. Quo*

Sume, Mœcenas, cyathos amici
Soſpitis centum; & vigiles lucernas
Perfer in lucem: procul omnis eſto
Clamor & ira.
Mitte civiles ſuper urbe curas.
Occidit Daci Cotiſonis agmen:

INTERPRETATIO.

O *Mæcenas, accipe centenos ſcyphos,* ob *amicum incolumem & lychnos accenſos produc* uſque *ad diem. Longe abſit vociferatio quælibet & rixa.*

Dimitte ſollicitudines de civitate. Deletus eſt exercitus Cotiſonis Daci:

ANNOTATIONES.

certe vocabulo ſatis conſilii dedere priſci: nempè vina ad extremam ſenectutem, quæ carioſa eſt, non eſſe recondenda. Dalecamp.

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiam de amici ſoſpitis incolumitate, ſeu de Horatii tui ſalute, bibe centum cyathos, id eſt, plures & plures, & totâ nocte mecum perpota. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas perfer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres: at cœnam maximè, non quidem ut nos ad candelas, ſed ad lychnos & lucernas, producebant uſque ad lucem poſteram, pergræcando, id eſt, ritu Græcorum totâ nocte compotando. Plaut. Menæchm. Scen. 3. *Inde uſque ad diurnam ſtellam matutinam potabimus.* Horat. Od. 21. ſep. *Vivaque producent lucernæ, dum rediens fuget aſtra Phœbus.* Propert. lib. 4. Eleg. 6. in fine:

Sic noctem paterâ, ſic ducam carmine, donec
Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiam olim perpotandi certamen, propoſitumque victoribus bibionibus præmium, placenta, ut ampliùs exponam Epiſt. 19. ad hæc verba: *nocturno certare mero.* Quòd autem nocturnæ cœnæ utiliores ſint corpori, ob Lunæ ſidus vim habens putrefaciendi, adeoque cibos concoquendi, crede, ſi lubet, aſſerenti Athenæo lib. 7. cap. 1. Quin potiùs auſculta Caſaubono eo loci, coctionem cum putrefactione confundi perperam, Athenæumque philologiæ quàm philoſophiæ ſacris auſpicatiùs initiatum, benè docteque redarguenti.

15. *Procul omnis eſto clamor & ira.*] Ebrietatis incommoda & vitia Horatius arcet à ſuis epulis: quo forte etiam notat bonitatem & lenitatem vini ſui, cujus cyathos queat Mœcenas centum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. 1. Od. 27.

17. *Mitte civiles ſuper urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc geſſiſſe Mœcenatem: qui ſi *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quàm par eſt, & illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotiſonis agmen, &c.*] O Mœcenas, omitte paululum curas & ſollicitudines, quibus civitati provides ſedulus: en hoſtes populi Romani jam domiti ſunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotiſon* Dacorum Rex ab Auguſto victus. L. Flor. lib. 4. cap. 12. *Daci montibus inhærent. Cotiſonis Regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere ſolebant & vicina populari. Viſum eſt Auguſto gentem aditu difficillimam ſubmovere. Miſſo igitur Lentulo, ultra ulteriorem repulit ripam; citrà, præſidia conſtituit. Sic tunc Dacia non victa, ſed ſummota atque dilata eſt.* Illud verò poſteà factum eſt. Sueton. cap. 21. Octav. *Coërcuit & Dacorum incurſiones, tribus eorum ducibus cum magnâ copiâ cæſis, &c.* cap. 63. *M. Antonius ſcribit, primum eum Antonio filio ſuo deſpondiſſe Juliam; dein Cotiſoni Getarum Regi: quo tempore ſibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petiiſſe.* De *Dacis*

Medus infeſtus ſibi luctuoſis
Diſſidet armis.
Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ
Cantaber, ſerâ domitus catenâ:
Jam Scythæ laxo meditantur arcu
Cedere campis.
Negligens, ne qua populus laboret,
Parce privatus nimiùm cavere, &
Dona præſentis rape lætus horæ, ac
Linque ſevera.

INTERPRETATIO.

Medus ſibimet adverſarius bello fatali diſtrahitur. Cantaber Hiſpania fines incolens, *antiquus* noſter *inimicus, ſubactus eſt*, quamvis *tardâ profligatus victoriâ. Modo Scythæ arcu remiſſo incipiunt agris diſcedere.* Tu quaſi *privatus omitte curare & pluſculum conſulere ne quid detrimenti capiat populus : atque temporis præſentis uſurâ fruere, genio indulgens, & moleſta abjice.*

ANNOTATIONES.

jam lib. 2. Od. 20. Hos porrò eoſdem eſſe ac Getas, certum eſt. Plin. lib. 4. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis.* Xiphilin. in Domitiano ita ſcribit: *Per id tempus bellum fuit Populo Romano cum Dacis . . . . Porrò eam gentem Dacos appello. Nam ita ſeipſi nominant, eodemque nomine à Romanis appellantur : etſi non ignoro eos à quibuſdam Græcis Getas eſſe dictos. Quod an rectè factum ſit, neſcio : illud quidem ſcio Getas trans Hæmum apud Danubium incolere.*

19. *Medus infeſtus ſibi, &c.*] Medi ſeu Parthi bellis civilibus occupati ſunt. Vide Strabonem lib. 10. & quæ anteà nec ſemel de iis annotavi, lib. 1. Od. 26. v. 5. & alibi.

21. *Servit Hiſpanæ, &c.*] Cantabri ab Agrippâ ſerò licet, fracti & ſubacti ſunt. Vide lib. 2. Od. 6. Sueton. Octav. cap. 20. Auguſtus *externa bella duo omnino per ſe geſſit : Dalmaticum adoleſcens adhuc : & Antonio devicto, Cantabricum.* & cap. 21. *domuit autem partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam, &c.*

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depoſitis cedunt. Vide lib. 2. Od. 9. in fine, ibique annot. Sueton. Octav. cap. 21. *Eâ virtutis moderationiſque famâ, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellexit ad amicitiam ſuam Populique Romani ultro per legatos petendam.*

25. *Negligens ne quà populus, &c.*] Dum mei ſacrificii particeps ſacras mecum epulas carpes, ita lætitiæ vaca ut ſi privatus eſſes. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, & ſollicitudines de Republicâ.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur abſolutè: quandoquidem non geris magiſtratum: volunt nimirùm urbis præfecturam eſſe officium duntaxat, nec inter magiſtratus cenſeri: Ex Sueton. Octav. cap. 37. *Quò plures adminiſtrandæ Reipublicæ partem caperent, nova officia excogitavit : curam operum publicorum . . . . præfecturam urbis, &c.* Quod minimè placet. Sic igitur intelligo: tu *linque ſevera* tantiſper, id eſt, ſerias & graves occupationes intermitte: *præſentis horæ dona*, ſeu, gaudia rape, cape, animo planè tranquillo, teque *privatum* hoc nocturno ſaltem convivio finge & cogita.

ODE IX.

Dialogus Horatii & Lydiæ.

HORAT. DOnec gratus eram tibi,
Nec quiſquam potior brachia candidæ
Cervici juvenis dabat;
Perſarum vigui Rege beatior.

LYD. 5 Donec non aliâ magis
Arſiſti, neque erat Lydia poſt Chloën;
Multi Lydia nominis
Romanâ vigui clarior Iliâ.

HORAT. Me nunc Creſſa Chloë regit,

INTERPRETATIO.

HORAT. *Quamdiu charus tibi extiti, neque alius præſtantior adoleſcens brachia inſerebat collo tuo candido, felicior ego vixi Rege Perſarum.* LYD. *Quamdiu non alteram plus dilexiſti, nec Lydia poſthabita eſt Chloë, Ego Lydia magnæ famæ, illuſtrior florui quàm Ilia Romana.* HORAT. *Mihi jam dominatur Chloë*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Donec gratus, &c.*] Amœbæum carmen eſt, cujus hæc lex eſt, ut qui poſterior dicit, priorem vincat, majus aliquid ſubjiciendo. Ode porrò hæc tanti æſtimatur à Scaligero, ut ejus deſcribere ſententiam non pigeat. Sic habet lib. 6. Poët. *Omnes Horatii Odæ tantæ ſunt venuſtatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerit ſpem talium ſtudiorum. Inter cæteras verò, duas animadverti, quibus ne ambroſiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera eſt tertia quarti libri:* Quem tu Melpomene ſemel, &c. *Altera eſt nona tertii,* Donec gratus eram tibi, &c. *Quarum ſimiles à me compoſitas malim, quàm Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum ſimiles malim compoſuiſſe, quàm eſſe totius Tarraconenſis Rex.* Vide Virgil. Eclog. 3. & 7. Hic zelotypiam uterque ſuam bellè exprimit, reſtituendiſq; amoribus prioribus viam ſternit.

2. *Nec quiſquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri conceſſiſti, nec alium mihi prætuliſti in amore.

4. *Perſarum vigui Rege beatior.*] Antiqui Perſarum Reges, Cyrus, Darius, ad ſummas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quiſque Regem Regum ſe jactabat. Quin & Perſarum montes pro montibus aureis dicti. Plaut. Stich. Scen. 1.

Neque ille moreat Perſarum ſibi
Montes, qui eſſe perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis arſiſti.*] Alii legunt, *aliam.* Æquè eleganter utrumque.

Formoſum paſtor Corydon ardebat Alexin.

6. *Neque erat Lydia poſt Chloën.*] Dum non amaſti Chloën præ Lydiâ. De hac jam lib. 1. Od. 8. 13. 25.

8. *Romanâ vigui clarior Iliâ.*] Ego me fortunatiorem exiſtimabam, quàm fuit unquam Ilia, ſeu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illâ lib. 1. Od. 2.

9. *Me nunc Creſſa Chloë regit.*] Nunc ego ſervio amoribus Chloës, quam præter formam commendat vocis & Muſicæ ſuavis modulatio. Quidam legunt, *Threſſa,* id eſt, Thrax, ſeu è Thraciâ: ve-

Dulces docta modos, & citharæ ſciens:
Pro quâ non metuam mori,
Si parcent animæ fata ſuperſtiti.

LYD. Me torret face mutuâ
Thurini Calais filius Ornithi;
Pro quo bis patiar mori,
Si parcent puero fata ſuperſtiti.

HORAT. Quid ſi priſca redit Venus,
Diductoſque jugo cogit aheneo?
Si flava excutitur Chloë,
Rejectæque patet janua Lydiæ?

LYD. Quanquam ſidere pulcrior
Ille eſt; tu levior cortice, & improbo
Iracundior Adria;
Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

INTERPRETATIO.

è Creta, perita ſuavium modulorum, ac pullandæ *lyra, pro quâ non verebor vitam profundere, ſi fata indulgeant animæ reſidua.*

LYD. *Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultro, ſi juveni vivo fata indulgeant.*

HORAT. *Quid ſi vetus amor reviviſcat, & divulſos copulet æreo vinculo; ſi formoſa Chloë rejicitur, & oſtium* meum *aperitur pulſa Lydia?*

LYD. *Tametſi eſt ille aſtro ſplendidior, Tu* verò *es levior ſubere atque Adriatico* mari *proceloſo ferocior, tecum vivere cupiam, tecum ſponte moriar.*

ANNOTATIONES.

rùm lectioni noſtræ favet quòd Cretes Muſicæ valdè ſtudioſos refert Ælianus.

12. *Si parcent animæ fata ſuperſtiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa ſuperſtes vivat, quæ eſt altera pars mei. De ſuperſtitione veterum pro alterius ſalute ſeſe devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ, &c.*] Mutuo me amore detinet Calaïs adoleſcens pulcherrimus. Alludi volunt aliqui ad nomen Callaïdis lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. lib. 37. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, ſive Thurium civitas erat in ſinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calaï bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid ſi priſca redit Venus?*] Quid faceres, ô Lydia, ſi Horatii vetus in te amor denuo accendatur; noſque diſſociatos reconciliet, arctiuſque jungat quàm olim, imò conſtringat *jugo aheneo*, ſeu ære firmiori & nunquam diſſolvendo? vide lib. 1. Od. 33.

22. *Levior cortice.*] Ode ſuperiori, *corticem aſtrictum pice*; pro ſubere nempè ponitur cortex, teſte Plinio, lib. 16. cap. 8. Proverbium eſt in inconſtantes, *cortice levior*, ſuber enim naturali ſuâ levitate ſuper aquas fertur & natat.

23. *Iracundior.*] Hoc ſibi vitium imputat Horatius non ſemel. Epiſt. lib. 1.

Iraſci celerem, tamen ut placabilis
eſſem.

Adria.] De eo lib. 1. Od. 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facilè reconciliantur diſcordiæ amantium. Et verè dixit Terentius Andr.

Amantium ira amoris redintegratio eſt.

Plaut. Amphitr. Act. 3.

Iræ interveniunt; redeunt rurſum in
gratiam.
Verùm iræ, ſi quæ fortè eveniunt hujuſmodi
Inter eos, rurſum ſi reventum in gratiam eſt,
Bis tanto amici ſunt inter ſe quàm
priùs.

ODE X.

Lycen admonet ut paulùm manſueſcat erga ſe.

EXtremum Tanaïm ſi biberes, Lyce,
Sævo nupta viro; me tamen aſperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.
Audis quo ſtrepitu janua, quo nemus

INTERPRETATIO.

O *Lyce: ſi potares ultimum Tanaïm, marito juncta barbaro, nihilominus fleres me ante januam* tuam *duram extenſum exponere ventis Septentrionalibus illic habitantibus.* Nonne *audis quo murmure* tuæ *fores, quo nemus in*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 6. Lib. 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejuſmodi cantiones & querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum, aliarumque *mulierum quas deperibant, ut ſic eas demererentur*, atque ab iis tandem ſuâ patientiâ *victis* admitterentur in domum anteà ſibi clauſam. Vide quæ annotavi lib. 1. Od. 25. Plura verò dixi ad Perſ. Sat. 5. v. 165. ubi ſic habetur:

Limen ad obſcœnum . . dum Chryſidos udas
Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Extremum Tanaïm ſi biberes.] Si nata in Scythiâ, in remotiſſimis illis & frigidiſſimis partibus, ubi ſcaturit Tanaïs: ſi barbara proinde, & *ſævo* quoque *viro nupta* eſſes, quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri meis amoribus, cùm ante fores tuas excubantem cerneres in iſta aëris intemperie.

Tanaïm.] Fluvius iſte notiſſimus, è Riphæis montibus, vel è Caucaſo monte fluere dictus, Aſiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Eſt maximè Septentrionalis, quique Nomades Tanaïm accolebant, erant agreſtiores, ex Strabone lib. 11. De eo jam anteà Ode 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen aſperas, &c.*] Non tam dura eſſes ut me jacentem ſuper limen januæ tuæ, frigidiſſimâ & moleſtiſſimâ tempeſtate, videres ſine ullo humanitatis ſenſu. Ovid.

Frigidus in quo nudâ ſæpè jacebis humo.

3. *Objicere incolis plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægrè ſineres me objici noctu ventis illis à Scythiæ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Metamorph. 1.

Scythiam ſeptemque triones
Horrifer invaſit Boreas.

Plorares objicere. Sic & locutus Plaut. Aulul. Scen. 7.

Aquam hercle plorat, cum lavat, profundere.

5. *Audis quo ſtrepitu, &c.*] Quam vehemens ſæviat ventus, judica è concuſſione tuæ januæ, & è murmure arborum viridarii tui graviter ſtridentium.

Nemus inter pulchra ſitum tecta.] In ſeptis domorum nemora etiam habebant veteres; quorum ſtruendorum rationem docet Vitruv. lib. 5. cap. 11. *Sint*, inquit, *inter duas porticus ſilva, & in his perficiantur inter arbores ambulationes, &c.* Sueton. Octav. cap. 72. *prætoria ſua quamvis modica non tam ſtatuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xyſtis & nemoribus excoluit, &c.*

Inter pulcra ſitum tecta remugiat
Ventis? Et poſitas ut glaciet nives
Puro numine Jupiter?
Ingratam Veneri pone ſuperbiam,
Ne currente retrò funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis

INTERPRETATIO.

ædibus magnificis conſitum reſonet ventis perflantibus: *atque Jupiter puro numine conſtringat nives demiſſas? Abjice faſtum Veneri odioſum, ne funiculus retrorſum abeat rotâ verſatâ. Tyrrhenus pater haud te procreavit Penelopen aman-*

ANNOTATIONES.

Tibull. lib. 3. Eleg. 3.

Et nemora in domibus ſacros imitantia lucos.

Cic. ad Quinctium fratrem lib. 3. Epiſt. 1. *nunc domus ſuppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epiſt. 122. Item ſuprà lib. 2. Od. 3. & Epiſt. 10. lib. 1.

Nempe inter varias nutritur ſylva columnas.

7. *Et poſitas ut glaciet nives, puro numine Jupiter.* Æſtimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quòd purum ſit cœlum, æther ſudus ac ſerenus, quo nives gelu concreſcunt & conſtringuntur; quia tunc facilè diffunditur, quando ſcilicet in aëre nihil eſt quo reprimatur frigus: contra nebuloſo æthere coërcetur ne ad nos uſque perveniat. ut docet Ariſtot. in Problem.

Poſitas.] E cœlo delapſas, & humi jacentes.

Glaciet.] Per licentiam poëticam uſurpatur hoc verbum activè, quod tamen abſolutè poni ſolet, pro *coaleſcit, concreſcit.* Cicer. 2. de Nat. Deor. n. 26. *tum aqua declarat effuſio, quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinâve concreſceret, niſi eadem ſe admiſſo calore liquefacta & dilapſa diffunderet. Itaque & Aquilonibus reliquiſque frigoribus adjectis dureſcit humor, &c.*

8. *Puro numine Jupiter.*] Benè ſic legito: alii, *puro lumine*, vel *limine*; ſed perperam. Jovem pro æthere non rarò uſurpari, notum: huic ergo reſpondet vox, *numine.* Puro lumine Sol quidem dicatur; at non Jupiter, præſertim concubiâ nocte; quâ Lyces januam occentabat, de more, Poëta noſter.

9. *Ingratam Veneri pone ſuperbiam.*] Venus enim jocis, gratiis, amoribus ſtipata ubique memoratur: quibus adverſatur omninò ſuperbia. Lib. 1. Od. 2.

Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat & Cupido.

10. *Ne currente retrò funis eat rotâ.*] Ne offenſa Venus iram in te ſuam ſtringat: tuque favore ejus deſtituta contemnaris, ut modò me contemnis. Time ergo ſapienter fortunæ vices. Tibull. lib. 1. Eleg. 5.

Heu canimus fruſtrà: nec verbis victa pateſcit
Janua: ſed plena eſt percutienda manu.
At tu qui potior nunc es, mea fata caveto.
Verſatur celeri ſors levis orbe rota.

Iſto tamen loco metaphora videtur eſſe ducta non à rotâ fortunæ volubili & inſtabili; ſed potiùs à rotis & trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia ſublevat & trahit pondera, ſi benè teneatur: at ſi dimiſſus fuerit, & rota & funis & pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Senſus itaque Horatii erit: ô Lyce, ne Veneris tu vincula nexuſque ſperne, quæ ſi dimiſeris cave ne res tuæ retrò & perſum eant ac diſſolvantur. Virgil. Ecl. 8.

Veneris, dic, vincula necto.

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non es ut Penelope, Spartana, nec educata inſtructaque duris moribus auſterâque vivendi ratione: imò venuſtam, lepidam, tractabilem genuit te pater Italus, vel Hetruſcus, ut placet quibuſdam, nec abſurdè. Hetruſcos ludorum ac vo-

Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice ſaucius
Curvat; ſupplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æſculo,
Nec Mauris animum mitior anguibus.

INTERPRETATIO.

tibus intractabilem. O licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore tabeſcentium, *neque maritus tuus* amore *pellicis Pieria vulneratus; indulge ſupplicantibus tibi, quæ fuiſti hactenus durâ quercu non flexibilior, neque manſuetior ſerpentibus Mauritania.*

ANNOTATIONES.

luptatum amatores nemo neſcit: refert Cœl. Rhodig. lib. 15. cap. 11. atque à Lydis traxiſſe originem ſuſpicatur.

Penelopen difficilem procis.] Hæc Ulyſſis uxor viro ſuo fidem ſervans viginti annos abſenti, procos benè multos acriter ſollicitantes, patrem etiam novas nuptias ſuadentem eluctata eſt. Homer. Odyſſ. 2. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi Tyrrhenia Straboni eadem regio cum Thuſcia. Ovid. Metamorphoſ. 14.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.

Porrò ſynecdochicôs illi pro Italis univerſis vel Romanis accipi poſſunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*] Color vultûs mei pallidus, inſtar violarum, quas etiam pallentes vocavit Virgil. Eclog. 2. Sunt enim aliæ purpureæ, aliæ luteæ, aliæ albæ; ex Plin. lib. 21. cap. 6. Quanquam duo tantùm genera violarum agnoſcit Nicander, pallidum & luteum: apud Athenæum lib. 15. cap. 9. *pallor amantium.* Ovid.

Palleat omnis amans: color eſt hic aptus amanti.

Nimirùm recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, & quoniam intenſior in amantibus eſt, ſpiritus vitales magis diſſipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice ſaucius.*] Quanquam nec offenſa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuriâ ad me amandum inclinaris. Hoc certè eſt irritamentum uxoris maximum, ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minùs gravatè fert uxor: at ſi à marito fallatur, quicquid eſt in vitâ jucundi perdit. Ovid.

Sed neque fulvus aper mediâ tam ſævus in irâ eſt.
. . . .
Nec lea, ...
Fœmina quàm ſocii deprehenſâ pellice lecti
Ardet, &c.

Pieriâ.] Vel nomen factum à ſolo natali, ad augendam invidiam, quaſi diceret, peregrinâ, & ex eâ Macedoniæ regione: vel notat fidicinam, pſaltriam, ob Pierum montem Muſis ſacrum: cujuſmodi mulieres ut plurimùm exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis parcas.*] Indulge aliquid ſupplicanti etiam apud te. Quis enim ſupplices unquam acerbè repulit, niſi qui humanitatem exuit? Ex ſententiâ veterum, qui talem hominem velut execrabilem averſabantur: cùm & natura ſupplicibus parcere doceat.

Æſculo.] Arbor eſt glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. 16. & nos jam lib. 1. Od. 22.

18. *Mauris.*] Mauritania Africæ regio ab ortu in occaſum extenſa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenoſa iſta loca, aquarum penuriâ & Solis æſtu arentia & fervida, omne genus ſerpentium alunt etiam ſæviſſimorum.

Non hoc ſemper erit liminis aut aquæ
Cæleſtis patiens latus.

INTERPRETATIO.

Latus iſtud haud ſemper erit tolerans liminis & pluviæ.

ANNOTATIONES.

19. *Non hoc ſemper erit liminis, &c.*] Amores meos tibi ſponte oblatos ne modò ſperne: nec enim ero ſemper eâ robuſtâ & ferventi ætate, quâ tui gratiâ poſſim & velim pernoctare ante januam, & cubare ſuper durum limen ædium tuarum. Epod. 11.

Ferebar incerto pede
Ad non amicos heu mihi poſtes, & heu
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.

Aquæ caleſtis patiens.] Imbres aliaque hyemalis tempeſtatis incommoda perpeti non ſemper libebit. Certè contra in Lycen jam vetulam acriter ſcripſit Od. 13. lib. 4. Ovid.

Sæpe feres imbrem cæleſti nube ſolutum
Frigidus, inque udâ ſæpe jacebis humo.

AD MERCVRIVM,

ODE XI.

Ut ſibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

MErcuri (nam te docilis magiſtro
Movit Amphion lapides canendo)
Tuque teſtudo reſonare ſeptem
Callida nervis,

INTERPRETATIO.

O *Mercuri, (ſiquidem te præceptore Amphion ſaxa cantu movit) & tu lyra, chordis ſeptenis reſonare perita;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Mercuri.*] De eo multa lib. 1. Ode 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.*] Jovis ille ex Antiopâ filius ſuavi lyræ ſono dicitur moviſſe lapides, ut ipſis inter ſe compoſitis & ſuperſtructis, Thebarum muri civitaſque ædificata fuerint. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 394. Plutarch. de Muſicâ. Propert. lib. 3. Eleg. 2.

Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem
Sponte ſuâ in muri membra coiſſe ferunt.

3. *Teſtudo reſonare ſeptem callida nervis.*] E teſtudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi lib. 1. Ode 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum ſeptem, poſteà novem inſtructa; demùm etiam pluribus. Vide Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. 1. Pindar. φόρμιγγα ἑπτάγλωσσον, id eſt, ἑπτάφωνον vocat.

Nec loquax olim, neque grata, nunc &
Divitum menſis & amica templis,
Dic modos, Lyde quibus obſtinatas
Applicet aures.
Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, & adhuc protervo
Cruda marito.
Tu potes tigres comiteſque ſilvas
Ducere, & rivos celeres morari.

INTERPRETATIO.

neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris tum opulentorum menſis, tum fanis Deorum; *numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde: quæ ſicut equa trium annorum exultat & ludit per apertos agros; fugitque attrectari à nuptiis immunis, nondum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres ſilvaſque ſimul, & rapidos tardare fluvios.*

ANNOTATIONES.

Virgil. Eclog. 2.

Eſt mihi diſparibus ſeptem compacta cicutis
Fiſtula.

Et *Æneid. 6. v. 646.*

Obloquitur numeris ſeptem diſcrimina vocum.

Porrò ſeptenas diapaſon ſpecies ſeu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis iſtis perinde ſingulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim neque grata.*] Prius muta & ſine ullo pretio, at poſtquàm in lyram eſt concinnata, gratum edidit ſonum, dulceſque modos ac numeros expreſſit; ut requiſita & adhibita ſit in divitum conviviis & Deorum ſacris.

6. *Divitum menſis.*] Quod vini vim fervidiorem elidere valeat Muſica, hanc ideò priſci adhibebant in ſuis conviviis. Teſtis Plutarch. lib. de Muſicâ: & Homer. Odyſſ. ubi cithara convivii ſodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide Tit. Liv. lib. 9. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in ſacrificiis Deorum ſolerter revocatis, hiſtoriam narrat ſat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obſtinatas applicet aures.*] Cantûs dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures deſinitas ad cor penetra, demulce, vitam ſterne, ſenſimque meos amores inſinua. Ex Plutarcho, Muſica concinno ſuo temperamento corpora menteſque revocat & emollit. Et lib. de Superſtit. ait ex Platone, Muſicam non deliciarum causâ & pruritûs aurium datam, ſed ut animi periodos improbè laſcivientes decenter reducat.

9. *Quæ velut latis equa trima campis ludit.*] Velut equa non domita juveniliter laſcivit & ludit per campos diſcurrendo & exiliendo: ſic Lyde juveniles ſectatur cum æqualibus ludos, à virili autem conſortio hactenus abhorret. Lib. 2. Od. 5.

Circa virentes eſt animus tuæ
Campos juvencæ, &c.

10. *Ludit exultim.*] Anacreon:

Πῶλε Θρῃκίη, τί δή με
. . . . . .
Νηλεῶς φεύγεις, . . .
. . . . .
Νῦν δὲ λειμῶνάς τε βόσκεαι
Κοῦφά τε σκιρτῶσα παίζεις, &c.
Equulea Threicia quid me
Crudeliter fugis,
At nunc prata depaſceris
Et agiliter exiliens ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.*] Nota eſt Orphei fabula feras & arbores trahentis ad lyræ dulces modos. Vide lib. 1. Od. 12. Et Epiſt. ad Piſones v. 393.

14. *Rivos celeres morari.*] Virgil.

Ceſſit immanis tibi blandienti
Janitor aulæ
Cerberus; quamvis furiale centum
Muniant angues caput ejus, atque
Spiritus teter ſanieſque manet
Ore trilingui.
Quin & Ixion, Tityuſque vultu
Riſit invito: ſtetit urna paulùm
Sicca, dum grato Danai puellas
Carmine mulces.
Audiat Lyde ſcelus atque notas
Virginum pœnas, & inane lymphæ

INTERPRETATIO.

Tibi demulcenti morem geſſit Cerberus crudelis aulæ janitor, licet caput illius furiis æquale ſtipent ſerpentes multi, & ex ore tres linguas habente halitus peſtilens & tabum fluat. Quinetiam Ixion & Tityus facie prætulit hilaritatem non ſponte: ſtetit dolium tantiſper aridum, dum ſuavi cantu Danai filias detineres. Diſcat Lyde crimen & ſupplicia famoſa puellarum, & vacuum aquâ vas

ANNOTATIONES.

Eclog. 8.

Quorum ſtupefactæ carmine lynces,
Et mutata ſuos requierunt flumina curſus.

15. *Ceſſit immanis tibi blandienti, &c.*] Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulſiſſe lyrâ fertur. De eo jam lib. 2. Od. 13. Et Virgil. Georgic. 4. v. 481.

Quin ipſa ſtupuere domus atque intima lethi
Tartara, cæruleoſque implexæ crinibus angues
Eumenides; tenuitque inhians tria Cerberus ora
Atque Ixionei vento rota conſtitit orbis.

21. *Quin & Ixion Tityoſque vultu riſit.*] Pulſante cytharam Orpheo recreari viſi ſunt illi, ſuaſque pœnas oblivíſci; ut vultu quædam ſigna lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem ſupplicii triſtitiam exigentis. De Tityo Ode 4. hujus libri ſub finem. Ixion Junoni ſtuprum inferre conatus ad Inferos pulſus eſt, & rotæ inter ſerpentes alligatus aſſiduè circumvolvitur. Tibull. lib. 1. Eleg. 3.

Illic Junonem tentare Ixionis auſi
Verſantur celeri noxia membra rotâ.

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert, Ἰξίονα ἐν πτερόεντι τροχῷ παντᾷ κυλινδόμενον. *Ixionem in alatâ rotâ circumquaque verſatum.*

22. *Stetit urna paulùm ſicca, &c.*] Danai Argivorum Regis filiæ laborioſos cruciatus intermiſere paululùm, dum caneret Orpheus. Vide lib. 2. Od. 14. Lucret. lib. 3. ſub finem:

Hoc, ut opinor, id eſt ævo florente puellas
Quod memorant laticem pertuſum congerere in vas,
Quod tamen expleri nullâ ratione poteſtur.

Hinc proverb. apud Plaut. Pſeud. *In pertuſum ingerimus dicta dolium, operam ludimus.*

25. *Audiat Lyde ſcelus, &c.*] Diſcat Lyde quas pœnas Dii attribuant mulieribus in ſuos amatores crudelibus: hincque deſinat mihi dura eſſe.

26. *Virginum.*] Danaidum.

Inane lymphæ dolium, &c.] Vide ſuprà.

Dolium fundo pereuntis imo,
Seraque fata,
Quæ manent culpas etiam ſub Orco.
Impiæ, (nam quid potuere majus?)
Impiæ ſponſos potuere duro
Perdere ferro.
Una de multis, face nuptiali
Digna, perjurum fuit in parentem
Splendidè mendax, & in omne virgo
Nobilis ævum:
Surge, quæ dixit juveni marito,
Surge; ne longus tibi ſomnus, unde

INTERPRETATIO.

evaneſcente ex imo fundo, perennemque ſortem delicti etiam apud Inferos reſervatam. Scelerata (quid enim pejus valuerunt?) Scelerata inquam illæ ſævo gladio perimere ſponſos valuerunt. At è pluribus una tædis nuptialibus idonea egregie fraudulenta ergà patrem fallacem, & in cuncta ſæcula illuſtris virgo extitit. Quæ ait adoleſcenti ſponſo: exurge, ne diuturnus tibi ſopor unde

ANNOTATIONES.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa & diuturna; *vel tardè venientia*, eoque graviora.

33. *Una de multis, &c.*] Hypermneſtra Lynceo ſponſo pepercit, ſalvumque abire & fugere juſſit; dum ſorores juſſu patris ſuos ſponſos nefariè jugularent: at ipſa noluit exequi impiè præſcripta; unde & nomen ſibi fecit immortale. Quidam ſcribunt duas fuiſſe quæ ſponſis vitam adimere non ſuſtinuerint. Hypermneſtram & Bebrycen. Euſtath, in Dionyſ. Alexandr.

Face nuptiali digna.] Honore matrimonii digna. Quod noctu ſeu veſperi nupta deducebatur domum ſponſi, hinc fax præferebatur. Feſtus. *In nuptiis*, inquit, *facem præferebant in honorem Cereris, & aquâ ſpargebatur nova nupta, ſive ut caſta puraque ad virum perveniret, ſive ut ignem & aquam cum viro communicaret.*

34. *Perjurum in parentum ſplendidè mendax.*] Rectè fallens patrem Danaum, qui Ægyptum fratrem ejuſque filios generos ſuos impiâ & cruentâ fraude circumveniebat. Ægyptus quinquaginta filiis ſuis Danai fratris totidem filias in matrimonium popoſcit. Hic recuſavit, quòd ex oraculo accepiſſet à genero ſibi mortem inferendam. At cùm inſtaret ille, fraudulenter annuit, filias monens, ut ipſâ nocte nuptiarum, ſponſos vino luxuriâque ſopitos cultro ſingulæ conficerent. Itaque patri contra fas morem gerentes, captatâ horâ viros necarunt, exceptâ Hypermneſtrâ, quæ Lynceum ſervavit. Hic verò poſteà Danao interempto Argivum regnum invaſit, atque oraculi fidem implevit.

35. *In omne virgo nobilis ævum.*] Hypermneſtram virginem manſiſſe, hocque pactam cum Lynceo ſponſo, nonnulli tradunt. Vide Pauſan. in Corinthiacis. Pindar. Nem. Od. 10. &c.

38. *Ne longus tibi ſomnus, &c.*] Ne tibi mors afferatur à Danao patre ſororibuſque meis: Ægypti enim patris tui ſtirpem extinguere conjurarunt. Ovid.

Surge age, Belide, de tot modo fratribus unus,
Nox tibi, ni properes, ima perennis erit.

Apud Heſiod. *ſomnus mortis frater*; apud Virgil. *conſanguineus lethi ſopor*, dicitur. Catull.

Nox eſt perpetua una dormienda.

39. *Sceleſtas falle ſorores.*] Celeriter fugiendo, prava ſororum mearum conſilia elude.

Non times, detur: ſocerum & ſceleſtas
Falle ſorores;
Quæ, velut nactæ vitulos leænæ,
Singulos (eheu!) lacerant: ego illis
Mollior nec te feriam, nec intra
Clauſtra tenebo.
Me pater ſævis oneret catenis,
Quod viro clemens miſero peperci:
Me vel extremos Numidarum in agros
claſſe releget.
I, pedes quò te rapiunt & auræ,
Dum favet nox & Venus: i ſecundo
Omine, & noſtri memorem ſepulcro
Sculpe querelam.

INTERPRETATIO.

non metuis comparetur: ſocerum & impias ſorores effuge; quæ tanquam leana vitulos adepta totidem heu diſcerpunt. Ego illis clementior neque te percutiam, neque detinebo intra ſepta. Me parens duris vinculis obruat, quoniam ſponſum infelicem benigna ſervavi: me navi amandet ad ultimos etiam Numidarum campos. Abi quo te ferent pedes & venti, dum nox & Venus obſecundant: abi fauſtis auſpiciis, & ad tumulum incure querimoniam, quà *noſtri recordatio* permaneat.

ANNOTATIONES.

45. *Me pater ſævis oneret catenis, &c.*] Obſerva quàm artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem & lenitatem Hypermneſtræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad ſibi amanti favendum. Vide Ovid. Epiſt. Heroid. ubi Hypermneſtra Lynceo ita ſcribit:

Clauſa domo teneor, gravibuſque coercita vinclis.
Eſt mihi ſupplicii cauſa, fuiſſe piam.
Me pater igne licet, quem non violavimus, urat:
. . . . .
Aut illo jugulet quem non bene tradidit enſe;
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadat.

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnum Algerii. Hic verò non ita ſtrictè ſumitur. Ex Plin. lib. 5. cap. 3. Numidia præter marmor & feras nihil habet inſigne; Maſiniſſæ nomine tantùm clarà. Hodie *Biledulgerid* quibuſdam vocatur.

49. *I, pedes quò te rapiunt & auræ.*] Seu terrâ, ſeu mari, fuge quamprimùm: *dum favet nox & Venus,* amor in te meus.

51. *Noſtri memorem ſepulcro ſculpe querelam.*] Cùm me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium ſcribe, quo diſcat poſteritas meam in te pietatem Danai crudelitate malè penſatam. Pauſan. in Corinth. refert Hypermneſtram in judicium vocatam à patre, quod Lynceo ſalutem dederit ſibi pernicioſam, &c. Ovid. mox cit.

Et ſepeli lacrymis perfuſa fidelibus Oſſa:
Scriptaque ſint titulo noſtra ſepulcra brevi.
Exul Hypermneſtra pretium pietatis iniquum,
Quam mortem fratri depulit, ipſa tulit.

ODE XII.

AD NEOBULEN,

Hebri amore contabeſcentem.

Miſerarum eſt, neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animari metuentes patruæ verbera linguæ.

INTERPRETATIO.

ÆRumnoſarum eſt, nec amori indulgere, nec mœrores diluere vino ſuavi, vel diſcruciari timentes iſtius linguæ patrui.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode dicolos triſtrophos: Metrum ſingulare. Sotadicum vocant aliqui, quod ſæpè à Sotade uſurpatum. Alii Rythmicum, quòd ferè nullus pedum numerus inſit.

Primi quique duo verſus tribus conſtant Ionicis à minore, tertius verò quatuor: hoc modo:

Mĭsĕrārŭm eſt | nĕquĕ amōrī | dărĕ lūdŭm |

Alii longè aliter, volunt carmen eſſe tricolon tetraſtrophon; ut duo priores verſus ſint Sapphici trimetri acatalecti; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus; quartus Adonicus: ſicque ſcribunt,

Miſerarum eſt neque amori dare ludum,
Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
Animari metuentes patruæ
Verbera linguæ. &c.

1. *Miſerarum eſt, &c.*] Magna diſſenſio de metro, de ordine verſuum, deque fine & ſcopo hujus Odes. De carmine diximus: de verſuum ſerie, vide annot. ad v. 9. denique quid velit Poëta, & quâ mente ſcribat, haut liquet. Quidam putant hortatoriam eſſe Oden, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adverſus patrui ſeu cujuſlibet cenſoris reprehenſiones. Alii ironicam arbitrantur, nec abſurdè; ut Horatius irrideat mulierculam adoleſcentis amore perculſam, opus diurnum deſerentem, ac præ animi impotentiâ deſidem.

Miſerarum eſt neque amori dare ludum, &c.] Sanè puella & mulier omnis miſera eſt, quæ nullam carpit hilaritatem & gaudium, vel ex amore, vel è vino; quæque ita metuit reprehenſiones & caſtigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere auſit. Peſſimi profectò exempli monitum, niſi ſarcaſmi ſale condiatur & corrigatur, ut antè dixi.

Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid.
Ego dare me ludum meo nato inſtitui, ut animo obſequium
Sumere poſſit. Æquum eſſe puto: ſed nimis nolo deſidiæ
Ei dare ludum.

Theophraſt. apud Athen. lib. 13. *Quis negabit eos ſolos vivere qui amant? &c.* Theophil. ibid. *Qui amantes amentes eſſe putat, ipſe deſipit, &c.*

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pelli curas, jam dictum alibi ſæpiùs, eoque exhilarari animum, teſtis etiam ſacer textus.

Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis*: & *ſonere*, pro *ſonare, &c.*

3. *Exanimari metuentes.*] Metu reprehenſionis propè mori.

Tibi qualum Cythereæ puer ales,
Tibi telas operoſæque Minervæ
Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri:

INTERPRETATIO.

At tibi calathum, ô Neobule, filius pennatus Veneris, tibi telas & laborioſæ Minervæ opus excutit pulcritudo Hebri

ANNOTATIONES.

Metuentes patruæ verbera linguæ.] Pater filio ſemper indulgens, at patruus ſeverior: & hinc proverbio locus: *patrua lingua, ſapere patruum.* Perſ. Sat. 1. v. 11. *cum ſapimus patruos.* Noſter poſteà lib. 2. Sat. 3. *ne ſis patruus mihi.* Cic. pro Cœlio: *qui in reliquâ vitâ mitis eſſet . . . . fuit in hac cauſſâ pertriſtis quidam patruus, cenſor, magiſter: objurgavit M. Cœlium, ſicut neminem unquam parens.* Et de Quincto fratris filio, Cicero patruus ad Atticum ejus avunculum, lib. 10. Epiſt. 6. *vellem ſuſcepiſſes juvenem regendum; pater enim nimis indulgens: quicquid ego aſtrinxi relaxat. Si ſine illo poſſem, regerem, quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cytherea, &c.*] At tu, Neobule, quid valeat amor, experiris: ipſius imperio domita ſponte obtemperas: ipſi tota vacas, lanificio & quotidiano opere prorsùs abjecto.

Qualum.] Quaſillum, calathum, in quo reponunt mulieres, penſum, filum, ſtramen, fuſos, forficulas.

Cytherea.] Ita dicta Venus, vel à Cythero Cypri inſulæ oppido; vel potiùs à Cytheris inſula, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari Ægæo, ipſius numini ſacrâ; in quam & dicitur primùm advecta marinâ conchâ. Ovid. Faſt. 4.

Veneri ſacra Cythera petit.

Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas affingunt & appingunt. Vide apud Athen. lib. 13. cap. 2. de alato Cupidine verſus planè lepidos. Eubulus quidem hoc ferè ſenſu ibi ſcribit: *quiſquis mortalium primus alatum amorem pinxit aut cerâ finxit, is hujus Dei ingenium ignorabat: levis enim minimè eſt, aut facilis; imo gravis ſupra modum. Quorſum ergo illi pennas? &c.* Alexis ibid. *Aiunt vulgo non volare Deum amorem, ſed illos qui amant: aliâ verò de cauſâ alas affingi.* Ariſtophon. ibid. *Amor apud Superos perturbans omnia, e Deorum eſt ejectus concilio, & huc ad nos exilio depulſus. Audaci autem & petulanti præciſæ alæ, ne revolare in cœlum poſſet: ablatas verò pennas dederunt Victoriæ geſtandas, præclara hoſtis ſpolia, &c.*

5. *Operoſæ Minervæ ſtudium.*] Lanificio textrinisque artibus præeſt Minerva. Heſiod. oper. dier.

Ἀθήνην
Ἔργα διδασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἱστὸν ὑφαίνειν.
Minervam opera docere, ingenioſam telam texere.

Virgil. Æneid. 5.

Operum haud ignara Minervæ.

Æneid. 7.

Bellatrix, non illa colo calathisve Minervæ
Fœmineas aſſueta manus.

Studium aufert, &c.] Sic amor die noctèque rem amatam animo duntaxat objicit, aliarum omnium rerum cogitationem & curam aufert. Sappho:

Γλυκεῖα μᾶτερ οὔτοι
Δύναμαι κρέκειν τὸν ἱστὸν,
Πόθῳ δαμεῖσα παιδὸς,
Βραδινὰν δι' Ἀφροδίταν.
Dulcis mater haud poſſum ordiri telam
Correpta amore pueri per lentam Venerem.

Apud Virgil. Dido amore captâ Æneæ, cetera negligit omnia. Æneid. 4. v. 86. Vide lib. 1. Od. 8. ibique annot.

6. *Neobule.*] *νέος βουλὴ juvenile conſilium: vel νέος βῶλος. nova gleba.*

Liparæi nitor Hebri.] Species & decor adoleſcentis Hebri è Liparâ oriundi: quæ præcipua eſt inter Æolias inſulas,

Eques ipſo melior Bellerophonte,
Neque pugno neque ſegni pede victus,
Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis:
Catus idem per apertum fugientes
Agitato grege cervos jaculari, &
Celer alto latitantem fruticeto excipere aprum.

INTERPRETATIO.

Liparenſis; qui eſt eques ſolertior ipſo Bellerophonte, nec pugilatu nec tardo curſu ſuperatus, ſtatim humeros oleo perfuſos ablavit in flumine Tiberi; peritus etiam configere cervos exagitato agmine fugientes patenti campo, *atque valens opprimere aprum denſo virgulto abditum.*

ANNOTATIONES.

in mari Tyrrheno; v. Lipari; pendet à Siciliâ; modò benè culta, & arce munita eſt.

Nitor Hebri; eques, &c.] Dictio planè inſolens, carens exemplo, & quæ bilem movit etiam admiratoribus Horatii, ejus iſto loco cacozeliam notantibus.

7. *Eques ipſo melior Bellerophonte, &c.* In Campo Martio paſſim victor.

Bellerophonte.] Hujus inventum eſſe, equo vehi, affirmat *Plin. lib.* 7. cap. 56. Vide lib. 1. Od. 27. in fine, ibique annot.

8. *Neque pugno neque ſegni pede victus, &c.*] Exercebat ſe Romana juventus pugilatu, curſu pedeſtri, equitando, natando, &c. lib. 1. Od. 8.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.* Hunc verſum interſerunt aliqui ſeptimo loco, planiori quidem ſenſu: verùm præterquàm quod repugnat carminis lex, & inſtituta verſuum ſeries; ſiquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur; id inſuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis uſitatarum. Nam poſt decurſionem in Campo Martio duplicem, equo nempè & pedibus, poſtque luctam, ſeu pugilatum, ſequebatur natatio in Tiberi, ad detergendum ſudorem ac pulverem; quod Horatius bellè hic expreſſit. Vide Veget. de re milit. lib. 1. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantùm campeſtri victoriâ inſignis, ſed & venandi ſolertiâ.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per ſilvas & campos vagari ſolent. Virgil. Georgic. 3.

Confertoque agmine cervi.

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt *arto* ſive *arcto*, id eſt, denſo. Videtur tamen Horatius Homerum ſecutus, Iliad. λ. circa medium, de *apro*.

ὁ δέ τ' εἶσι βαθείης ἐκ ξυλόχοιο.

Ille vero prodit è profundo fruticeto, ſeu loco arboribus condenſo.

Excipere.] Incautum & ex inſidiis capere.

ODE XIII.

AD FONTEM BLANDVSIAE.

O Fons Blanduſiæ ſplendidior vitro,
Dulci digne mero, non ſine floribus,
Cras donaberis hœdo,
Cui frons turgida cornibus
Primis, & Venerem prælia deſtinat
Fruſtrà: nam gelidos inficiet tibi
Rubro ſanguine rivos
Laſcivi ſoboles gregis.
Te flagrantis atrox hora Caniculæ

INTERPRETATIO.

O *Fons Blanduſine, vitro lucidior, digne vino ſuavi, cum floribus; cras tibi mactabo capreolum, cui frons tumet cornibus novis; quique laſciviam & certamina incaſſum præparat: nam proles gregis laſcivioſi tinget tibi frigidas aquas rubeo cruore. Te minimè attingit aſperum tem-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 5. Lib. 1.

1. *O fons, &c.*] Hic fontis Blanduſiæ apotheoſim quandam agnoſcunt nonnulli. At ſaltem notare licet, ex mente veterum fontes ſacros fuiſſe, & aliquid numinis habuiſſe: quare illis ſacrificabant, ut & Horatius præſtat iſtic. Lib. 1. Od. 1. *aquæ caput ſacræ.* Vide ibi annot.

Fons Blanduſia.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, ſitus erat in prædio noſtri Poëtæ, de quo lib. 2. Od. 18. v. 14. & Epiſt. 16. init. ubi,

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.

2. *Dulci digne mero.*] Digne ſacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non ſine floribus.] Libantes vina coronabant. Virgil. Georgic. 2. v. 528.

ſocii cratera coronant:
Te libans Lenæe vocat.

Et Æneid. 1. v. 728.

Crateras magnos ſtatuunt & vina coronant.

Tibull. lib. 2. Eleg. 5.

Coronatus ſtabit & ipſe calix.

Et Homer. Iliad. 9.

Κρητῆρας ἐπεστέψαντο ποτοῖο.

Quidam flores iſtos referunt ad hœdum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, quòd floribus ſpargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hœdo.*] Immolabitur tibi hœdulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo fruſtra meditatur prælia in alios hœdos. Ovid. Faſtor. 3.

Fonti Rex Numa mactat ovem;
Plenaque odorati diſponit pocula Bacchi.

5. *Venerem & prælia deſtinat.*] Laſcivum & petulans animal hœdus. Sic & Od. 22. ſeq.

Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Canicularibus æſtum nequaquam ſentis; tuque vel tum umbram & frigus præbes; cùm Sol primam partem Leonis aggreditur, menſe Julio; quando per dies multos ſævit *inſana Canicula* & *ſiccas meſſes coquit*, ut ait Perſ. Sat. 3. v. 5. Vide l. 1. Od. 17. v. 17. annot.

Neſcit tangere: tu frigus amabile
Feſſis vomere tauris
Præbes, & pecori vago.
Fies nobilium tu quoque fontium,
Me dicente cavis impoſitam ilicem
Saxis; unde loquaces
Lymphæ deſiliunt tuæ.

INTERPRETATIO.

pus ardentis Caniculæ. Tu amœnum frigus ſuppeditas tauris aratro fatigatis atque erranti gregi. Tu cenſeberis etiam inter illuſtres fontes, cum prædicavero ilicem ſuperextenſam rupibus excavatis, è quibus deſiliunt aquæ tuæ leniter ſtrepentes.

ANNOTATIONES.

Plin. lib. 2. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat? Cujus ſideris effectus ampliſſimi in terrâ ſentiuntur. Fervent ea exoriente maria: fluctuant in cellis vina; moventur ſtagna..* Eodem lib. cap. 47. *ardentiſſimo æſtatis tempore exoritur Caniculæ ſidus, Sole primam partem Leonis ingrediente, qui dies 15. ante Auguſtas Cal. eſt. . . . Solis vapor geminatus ardore ſideris.* Idem lib. 9. cap. 16. *totum mare ſentit exortum hujus ſideris. . .* lib. 18. cap. 28. *Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingreſſo. Hoc fit poſt Solſtitium 23. die. Sentiunt id maria & terræ . . . . accenditque Solem; & magnam æſtûs obtinet cauſam.*

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu eris unus è fontibus nominatiſſimis, me celebrante amœnitatem tuam, aquarum perſpicuitatem ac ſuave murmur, opacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc naſcuntur commoda: *cavis impoſitam ilicem ſaxis*, innatam ſaxis quercum; & ex iis deſilientes cum jucundo ſtrepitu aquas: unde

quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ.
. . . .
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus:
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.

Epiſt. 16. jam antè cit.

AD POPULUM ROMANUM,

ODE XIV.

De Auguſti reditu ex Hiſpaniâ, Cantabris devictis.

HErculis ritu modò dictus, ô plebs,
Morte venalem petiiſſe laurum
Cæſar, Hiſpanâ repetit Penates
Victor ab orâ.
Unico gaudens mulier marito
Prodeat, juſtis operata Divis;
Et ſoror clari ducis; & decoræ
Supplice vittâ

INTERPRETATIO.

O *Populo* Romane, *Auguſtus quem paulò antè dicebamus quaſiviſſe lauream morte emendam, inſtar Herculis,* jam *ex Hiſpanicâ regione domum redit triumphans.* Ergo *femina uno læta viro procedat, ſacro facto æquis numinibus: nobilis etiam Imperatoris ſoror: atque matres puellarum & adoleſcen-*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hac Ode Auguſtum gratulatur incolumem tum è morbo ſat diuturno, cùm è periculis belli difficillimi. Nimirùm ex Sueton. cap. 20. *Externa duo bella per ſe geſſit: Dalmaticum adoleſcens adhuc, & Antonio devicto Cantabricum.* Et cap. 21. *Domuit autem partim ductu partim auſpiciis ſuis Cantabriam, &c.* Porrò ad expeditionem Cantabricam profectus, Cæſar Tarracone detentus eſt morbo pertinaci, è quo tamen convaluit, rebuſque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi ſubinde rebellarunt. Vide lib. 2. Od. 6. init. ibique annot.

Dictus morte venalem petiiſſe laurum, &c.] De Auguſto ægrotante dicebamus nuper, illum periculo vitæ comparandam ſibi quæſiviſſe laurum & gloriam; nobis verò pacem: ſicut Hercules orbem ſuſcepit monſtris liberandum, non ſine gravi diſcrimine. At ecce victor & ſalvus rediit ad nos ex Hiſpaniâ, ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito prodeat, &c.*] Ergo ſinguli gratias Diis agant pro ſalute Imperatoris optimi, præ cæteris autem Livia Druſilla Auguſti conjux amantiſſima, eique pariter dilectiſſima, formâ & pudicitiâ perinde inſignis. De eâ quædam ſatis ſingularia narrat Dio lib. 58. ut quòd obvios fortè nudos habuerit, quos majeſtatis reos agi intelligens periculo exemerit, dicendo: apud caſtas illos nihil à ſtatuis differre, &c. Vix ad rem eſt quod aliqui hìc obſervant monogamiam pudicitiæ eſſe notam; atque eas coronâ ſolitas honorari caſtimoniæ, quæ uno contentæ matrimonio fuerant; ex Valer. Maxim. lib. 2.

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto priùs ex more domi ſacrificio, placatiſque Diis domeſticis. *Juſtis*, qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem & incolumi-

Virgi-

Virginum matres juvenumque nuper
Soſpitum. Vos ô pueri, & puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.
Hic dies verè mihi feſtus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæſare terras.
I, pete unguentum, puer, & coronas,
Et cadum Marſi memorem duelli;

INTERPRETATIO.

tium haud ita pridem ſalvorum, ornata tæniâ ſupplicanti. Vos ô juvenes & adoleſcentulæ marito junctæ, abſtinete vocibus inauſpicatis. Iſta lux mihi ſanè feſtiva depellet moleſtas ſollicitudines. *Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hoſtilem, Auguſto orbis domino. Perge, famule, affer unguentum & coronas, atque amphoram teſtem belli Marſorum, ſi fortè aliquod*

ANNOTATIONES.

ratem præſtitere. Quidam pro *Divis*, legunt *ſacris*.

Et ſoror clari ducis.] Pariter etiam Octavia Auguſti ſoror, Antonio nupta: procedant & matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex eo bello ſalvi redierunt. *Decora ſupplice vittâ*; qui veſtitus & ornatus matronarum erat proprius; in primis autem ſupplicantium & ſacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 27.

10. *Vos ô pueri & puellæ.*] Hos in ſacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri.

11. *Male nominatis parcite verbis.*] Et hæc intelliguntur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ nefas eſt nominari, quæque malum omen afferrent. Non abſurdè legunt aliqui; *malè ominatis*.

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne ſacra violate; ſilentio potiùs & mente attentâ juvate.

14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potietur Auguſtus, nec ullas civiles turbas metuo nec hoſtiles impetus & incurſiones.

Tumultum.] Cic. Philip. 8. n. 3. *poteſt eſſe bellum ſine tumultu: tumultus eſſe ſine bello non poteſt. Quid enim eſt aliud tumultus, niſi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum eſt tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam tenente Cæſare terras.*] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum ſemel atque iterùm à conditâ urbe memoriam ante ſuam clauſum in multo breviore temporis ſpatio, terrâ marique pace partâ, ter clauſit.* Lib. 4. Od. 5.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen,
Quis Germania quos horrida parturit
Fœtus, incolumi Cæſare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?

Et Od. 15.

Cuſtode rerum Cæſare non furor
Civilis aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum puer, &c.*] Lætitiæ ſigna plurima; epulæ, & in his vinum vetuſtate exquiſitum, unguenta, flores, coronæ, muſica. Vide lib. 1. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadum Marſi memorem duelli.*] Vinum diffuſum & in cellâ conditum tempore belli, quod Marſicum, Italicum, Sociale, nuncupatum eſt; nimirùm ante annos plus ſexaginta. Tum *ab omni parte Italia, duce & auctore belli diſcurſante Popedio*, qui Marſos ſub ſignis habebat, *diverſa per populos, & urbes ſigna cecinere.* Tandem *Marſos Gabinius diſcuſſit.* Vide L. Flor. lib. 3. cap. 18.

Spartacum ſi qua potuit vagantem
Fallere teſta.
Dic & argutæ properet Neæræ
Myrrheum nodo cohibere crinem:
Si per inviſum mora janitorem
Fiet, abito.

INTERPRETATIO.

fictile dolium potuit latere Spartaco graſſanti. Jube quoque Neæra canora ut feſtinet in nodum colligere capillos myrrheos. Quod *ſi impediaris ab importuno januæ cuſtode, abſcedito.*

ANNOTATIONES.

19. *Spartacum ſi qua potuit vagantem fallere teſta.*] O puer quære nobis vinum Marſici belli notam habens; ſi quidem ex eo ſuperfuit, & effugit Spartaci vaſtationem & depopulationes, quæ annis circiter ſexdecim graſſatæ ſunt poſt bellum Marſicum. Luc. Flor. lib. 3. cap. 20. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem neſcio*, inquit, *quippe cum ſervi militaverint, gladiatores imperaverint, &c. . . . . . Spartacus, Crixus, Ænomaus effracto Lentuli ludo cum triginta aut amplius ejuſdem fortunæ viris eruperunt Capuâ: ſervisque ad vexillum & ad auxilium vocatis, cum ſtatim decem amplius millia coiſſent hominum, non modo effugiſſe contenti, jam vindicare volebant . . . . . totam pervagantur Campaniam. . . . . terribili ſtrage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam eſſet juſtus exercitus, è viminibus pecudumque tegumentis inconditos ſibi clypeos, è ferro ergaſtulorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. . . . . Ille* Spartacus *de ſtipendiario Thrace miles, de milite deſertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator. . . . . Conſulares quoque aggreſſus in Apennino Lentuli exercitum percecidit: apud Mutinam C. Caſſii caſtra delevit. Quibus elatus victoriis de invadendâ urbe Româ deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem conſurgitur: pudoremque Rom. Licinius Craſſus aſſeruit. . . . Spartacus in primo agmine fortiſſimè dimicans, quaſi Imperator occiſus eſt.* Vide Plutarch. in vitâ Craſſi. Appian. lib. 1. bell. civil. Oroſ. lib. 5. cap. 26. &c.

21. *Dic & arguta properet Neæra, &c.*] Adhuc, ô puer, & Neæram voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii noſtri. Veniat autem protinùs vel incompta, & collectis tantùm in nodum capillis. Nam *dum comuntur annus eſt*: repentinum verò gaudium noſtrum haud fert moram. *Vide lib. 2.* Od. 11. in fine.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel, myrrhino unguento delibutum; vel, ſubflavum & myrrhei coloris. Quibuſdam placet legere *myrteum*, id eſt, medium inter flavum & nigrum.

23. *Si per inviſum mora janitorem fiet, abito.*] Redi verò quamprimùm, ſi non ſtatim admittaris, ſique moram faciat cuſtos januæ ædium Neæræ. Ovid. Amor. lib. 1. Eleg. 6.

Janitor indignè durâ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem.
. . . . . .
Aſpice ut invideas; inimicaque clauſtra relaxa.
. . . . . .
Non te formoſa docuit ſervare puella
Limina ſollicito carcere dignus eras.

Et lib. 2. Eleg. 2.

Quem penes eſt dominam ſervandi cura, Bagoë,
. . . . . .
Si ſapis, ô cuſtos, odium (mihi crede) mereri
Deſine, &c.

Lenit albeſcens animos capillus,
Litium & rixæ cupidos protervæ.
Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
Conſule Planco.

INTERPRETATIO.

Caneſcentes crines mitigant animum appetentem jurgiorum ac petulca contentionis. Id verò minimè toleraſſem juventute fervidus, ſub Munatii conſulatu.

ANNOTATIONES.

25. *Lenit albeſcens animos capillus.*] Jam nempè deferbuit prima ætas & ardor Juvenilis, injuriæ ac repulſæ impatiens. At ſi olim ſimile quid contigiſſet, continuò exarſiſſem irâ, & mox vecte, armis, vi effractum fores properaſſem: quando Munatius Plancus conſulatum gerebat ann. U. C. 711. ego vero Horatius annum ætatis agebam vigeſimum quartum. Vide poſteà Od. 26. v. 7. annotat.

ODE XV.

IN CHLORIM JAM VETULAM.

UXor pauperis Ibyci,
Tandem nequitiæ fige modum tuæ,
Famoſiſque laboribus.
Maturo propior deſine funeri
Inter ludere virgines,
Et ſtellis nebulam ſpargere candidis.
Non, ſi quid Pholoën ſatis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectiùs

INTERPRETATIO.

TU conjux Ibyci egeni impone finem aliquando tuæ libidini & infami operæ. Jam propinqua morti tempeſtiva ceſſa colludere cum adoleſcentulis, atque pulcris ſideribus caliginem inſpergere. Si quidpiam Pholoæ convenit, haud etiam tibi, ô Chlori. Nata tua aptiùs

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abutitur hoc nomine, ſiquidem dignitatis eſt non autem voluptatis, ut aiebat Commodus Imperator. Porrò ſolebant exoletæ meretrices pauperibus nubere: ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitia.*] Luxuriæ & laſcíviæ. Vide annot. ſuprà Od. 4. in fine.

3. *Famoſiſque laboribus.*] Quæſtui meretricio: nec plura comminiſci decet nos cum nonnullis, gravi quidem pudoris injuria. Cic. de Rep. lib. 4. apud Non. Marcell. *Si qua erat famoſa, ei cognati oſculum non ferebant.* De Orat. 2. *ad famoſas vetuit me mater accedere.* Plaut. Aſinar. *Miſerum me famoſum facit ſuis flagitiis.*

4. *Maturo propior deſine funeri ludo-*

Expugnat juvenum domos,
Pulſo Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ propè nobilem
Tonſæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus roſæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

INTERPRETATIO.

aggreditur ædes adoleſcentium, velut Bacchæ pulſato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit laſcivire capræ inſtar petulantu. Tibi exoleta convenit lana ad celebrem Luceriam detonſa, minimè verò lyra, aut ſertum è roſis rubicundis, vel amphora ad fundum exhauſta.

ANNOTATIONES.

re.] Publ. Syrus ad rem prorsùs ità ſcribit: *anus cum ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid.

Turpe ſenilis amor.

10. *Thyas.*] Bacchi Sacerdos, à θύειν. Unde & Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. ſub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lana, &c.*] Te lanificium decet jam ad ſenium vergentem; non autem laſcivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibuſdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, ſita eſt in planitie paſcuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *de ovibus generis eximii, Calabras Appulaſque milites noſtri exiſtimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lana Appula laudatiſſima, ... villo breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. 14. Epigram. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat ſacrum Minervæ, ex Strabone lib. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuiſſe lanificium, fusè dixi ad Oden 12. præced.

Non cithara, decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuiſſe meretrices: patet è Terentio, aliiſque paſſim.

15. *Nec flos purpureus roſa.*] Coronæ & ſerta è roſis in conviviis uſitata tibi minimè conveniunt; ſiquidem ætati florenti flores dumtaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *ſed*, pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam: meretricum porrò id proprium fuiſſe conſtat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & ſeq. Contrà honeſtis mulieribus, & quidem *matronis Romanis uſus vini pridem ignotus, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantia gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſuevit:* inquit Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Idem teſtatur Polyb. lib. 6. Plutarch. Athen. lib. 10. &c.

Vetulam fæce tenus, &c.] Quidam legunt, *vetulâ fæce tenus*, voluntque deſignari vetus vinum: ſed ô nugæ! tu lector adverte potiùs expreſſam Theocriti ſententiam Idyll. 7.

Πίομαι . . . . . .
. κυλίκεσσι ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.

Bibam, calicibus ad fæcem labrum infigens.

AD MOECENATEM,

ODE XVI.

Auro expugnari omnia: ſe tenui re contentum ac beatum vivere.

INcluſam Danaën turris ahenea,
Robuſtæque fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acriſium virginis abditæ
Cuſtodem pavidum Jupiter & Venus
Riſiſſent: fore enim tutum iter & patens
Converſo in pretium Deo.

INTERPRETATIO.

TUrris ex ære, & valida janua, necnon vigilantium canum mœſta cuſtodia clauſam Danaën abunde tuebantur noctu à mœchis, niſi Jupiter & Venus irriſiſſent Acriſium incluſæ puellæ meticuloſum obſervatorem: quippe viam fore ſecuram apertamque numini in aurum mutato.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 6. Lib. 1.

1. *Incluſam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adverſus avaros axiomata. quibus vix acriùs aut ſanctius quidquam habet aut pronuntiat ſchola Chriſtianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acriſius, ſubinde Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepiſſet ſe occiſum iri ab eo qui è filiâ ſuâ naſceretur, eam tenebat arctâ cuſtodiâ incluſam. At Prætus Acriſii frater auro primùm cuſtodes, dein ipſam Danaën corrupit, ex eâque Perſeum ſuſcepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam veniſſe in aureum imbrem verſum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Juppiter admonitus nil eſſe potentius auro,
Corrupta pretium virginis ipſe fuit.

Turris ahenea, &c.] Validiſſima, firmiſſima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi ingentes cuſtodiendis ædibus adhibebantur, præſertim è Laconicâ & Arcadicâ regione. Vide Cœl. Rhodigin. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus diſſerit, vocatque *fidiſſima animalia, nec ſpondentium indiga.*

3. *Triſtes excubiæ.*] Latratu & ululatu triſtitiam ingenerantes. Adde cuſtodiæ horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm noctu graſſantur, quaſi ſua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Evangel.

5. *Si non Acriſium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acriſii diligentiam non reddidiſſet.

6. *Cuſtodem pavidum.*] Qui ſuæ vitæ timebat, ob Oraculi reſponſum, de quo ſuprà

Expugnat ju[...] ſatellites,
Pul[...] ſaxa, potentius
Illam co[...] Concidit Auguris
[...] domus ob lucrum
Te[...]dio. Diffidit urbium
[...] Macedo, & ſubruit æmulos

INTERPRETATIO.

[Aurum] gaudet pervadere medios cuſtodes, [et] rupes frangere, vi fulminis va[lidius]. Vatis Argolici familia interiit propter quæſtum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos

ANNOTATIONES.

9. *Aurum per medios ire ſatellites, &c.*] χρυσὸς ἀνοίγει πάντα κ' ἀΐδου πύλας. *aurum aperit omnia etiam inferorum portas.* Apul. lib. 9. auro ſolent adamantinæ etiam perſtringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενὴς, *viribus latè potens*, quod Plutoni tribuitur. Homer. Odyſſ. v. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus, &c.*] Adraſtus Argivorum Rex Polynici genero ſuo Thebarum regnum aſſerere armis ſuſcepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis ſuis doctus malè ceſſuram in Thebanos expeditionem, avertere illam fruſtrà conatus eſt; ipſe verò fugit, & latuit, una conſciâ Eriphyle uxore ſuâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum ſibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adraſti filiâ; quod olim ſummâ arte Vulcanus fabricarat gemmiſque exornarat. Tractus itaque eſt Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo ſibi ſuiſque impendere non ignarus. Porrò cùm didiciſſet ſe ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cùm præſtitiſſet, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiſcente terra cum ſuo curru & aurigâ abſorptus eſt: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demerſa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebaid. lib. 6. Cic. lib. 6. Epiſt. 6. ad Cæcinam ita ſcribit: *Veritus ſum deeſſe Pompeii ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraüs, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus.* Et Act. in Verrem 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, eâ cupiditate, ut cum vidiſſet monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulcritudine ejus incenſa ſalutem viri proderet.* Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyla auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virgil. Æneid. 6. v. 445.

Mæſtamque Eriphylen
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium portas vir Macedo.*] Philippus Macedoniæ Rex, Alexandri Magni pater, urbium cuſtodes pecuniâ ſolebat corrumpere: & cùm expugnari vix poſſe nuntiaretur arcem quandam undique præmunitam, reſpondit: annon aſellus auro onuſtus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, ſed ejus aurum Græciam ſubegiſſe. Plutarch. in Pauli Æmilii vitâ. Et Valer. Maxim. lib. 7. cap. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ antè* fuiſſe *quàm victorem.* à Juvenale Sat. 12. appellatur *callidus emtor Olynthi.* Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis oraculo, quod ita ei conſulenti reſponderat:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα νικήσεις.

Argenteis haſtis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel ſibi

Reges muneribus. Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Creſcentem ſequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conſpicuum tollere verticem,
Mœcenas equitum decus.
Quantò quiſque ſibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus caſtra peto; & transfuga divitum
Partes linquere geſtio,
Contemtæ dominus ſplendidior rei,

INTERPRETATIO.

profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augeſcentes opes comitatur ſollicitudo, & cupiditas ampliorum. O *Mæcenas equitum gloria, non ſine causâ timui caput erigere valde ſplendidum. Quo majora ſibi quiſque ademerit, eò ampliora conſequetur à Numinibus. Pauper tranſeo ad partes nihil appetentium; atque opulentorum caſtra fugitivus deſerere exulto: bonorum ſpretorum poſſeſſor magis illuſtris, quàm ſi*

ANNOTATIONES.

invidentes Græciæ Imperium, vel inter ſe de eo contendentes. Certè cum infirmiores juvaret ſemper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus eſt dominus. Vide Juſtin. lib. 8. & 9. Oroſ. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Creſcentem ſequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* ſervandi, & *majorum fames* ſeu deſiderium & cupiditas, quam eſſe infinitam, aſſerit Ariſtot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam eſſe τέλος *finem*, non πέρας *terminum*. Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit:
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui late conſpicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ: quia noveram in his curas & ſollicitudines certas eſſe & moleſtas; contrà, in mediocri fortunâ ineſſe felicitatem.

21. *Quanto quiſque ſibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quiſque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit: tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis diteſceret, reſpondit: non pecuniæ ſuæ apponens, ſed multa de rebus neceſſariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium nudus caſtra peto, &c.*] Malo nihil habere, ſeu omnibus nudari, & nihil cupere; quàm dives eſſe & ſollicitus. Democritus aiebat: *ſi multa non deſideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Senſit Alexander, teſtâ cum vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
Nil cuperet, quàm qui totum ſibi poſceret orbem,
Paſſurus geſtis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum partes linquere geſtio.*] Ratus divites eſſe miſerrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores ſunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25 *Contemta dominus ſplendidior rei.*] Quia imperioſè dominor exiguis meis bonis, & majora deſpicio, mihique ipſe ea denego; hinc ſplendidè me oſtento. Contrà dives avarus velut mancipium ſervit opibus, ſordideque vivit: eſtque *inter opes inops.* Senec. Epiſt. 74. *occurrent* (*quod genus egeſtatis graviſſimum*

Quam ſi, quidquid arat non piger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, ſilvaque jugerum
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, ſorte beatior,
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læſtrygoniâ Bacchus in amphorâ
Langueſcit mihi, nec pinguia Gallicis
Creſcunt vellera paſcuis;

INTERPRETATIO.

meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laborioſus; ego interim *egens ſummis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, & ſilva paucorum jugerum, meſſiſque meæ ſpes ſecura eſt ignota illi qui fœcunda Libya dominatur, ejuſque fortunâ melior* eſt. *Licet mihi neque apes Calabriæ mel producant, neque vinum* apud me *ſeneſcat in cado Formiano, neque lana pretioſa creſcant in Gallia*

ANNOTATIONES.

eſt) in divitiis inopes. Nam *deeſt avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian.

Semper inops quicumque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Eſt mihi apud Sabinos in valle amœniſſimâ prædiolum; ubi è fonte Blanduſiæ Digentia rivus limpidiſſimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo ſuprà Od. 13. Eſt *ſilva paucorum jugerum*, ſed ad neceſſitatem uſumque foci ſufficiens: eſt *ſeges certa* & fundus non mendax, ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *ſorte beatior*, ſum eo qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo quicquid de Libycis verritur areis.* Lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit:* id eſt, neſcit me beatum, ſeque infelicem & miſerum eſſe, quod & parta ſervandi, & majora acquirendi nunquam non curâ diſcrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etſi nihil exquiſitum poſſideo, nec mel Calabriæ, quâ in regione ſunt flores apibus gratiſſimi; unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maximè laudatas: at res habeo neceſſarias ad victum; neque mala paupertatis ſanè importuna experior.

34. *Nec Læſtrygonia Bacchus in amphora langueſcit mihi.*] Nec domi habet vinum Formianum, quod reſervem donec vetuſtate pretioſum fiat.

Læſtrygones, qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Langueſcit.*] Sic Od. 21. ſeq. *languidiora vina* ponit pro exquiſitis, ob maturitatem quam vetuſtas attulit.

Nec pinguia Gallicis creſcunt vellera paſcuis.] Nec mihi ſunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ paſcuis, lanam afferentes laudatiſſimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita ſcribit: *generis eximii Calabras Appulaſque moliſtes noſtri exiſtimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallica pretioſiores habentur, earumque præcipuæ Altinates.* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Iſtius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem teſtatur; additque, *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

Importuna tamen pauperies abeſt:
Nec, ſi plura velim, tu dare deneges.
Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm ſi Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem. Multa petentibus
Deſunt multa. Benè eſt cui Deus obtulit
Parcâ, quod ſatis eſt, manu.

INTERPRETATIO.

paſcuis: at gravis egeſtas non adeſt: ſique majora cupiam, tu donare minime recuſares. Exigua tributa ſolvam faciliùs refrenatâ cupiditate, quàm ſi Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix eſt is cui manu contractâ Dii dederunt quantum ſufficit.

ANNOTATIONES.

38. *Nec ſi plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mœcenati gratias agit, laudemque tribuit egregiè Poëta accepti beneficii memor & toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. ſic eidem ſcribit:

Satis ſuperque me benignitas tua
Ditavit.

39. *Contractâ melius parva cupidine, &c.*] Vitam faciliùs ſuſtentabo, & exigua pendam vectigalia, pauca poſſidens; quàm ſi ingentes habenti divitias magna perinde tributa eſſent exſolvenda.

41. *Quàm ſi Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm ſi totas Phrygiæ Lydiæque opes poſſiderem. Vide lib. 2. Od. 12. ſub finem.

Regnum Halyattici.] Halyattes Crœſi pater fuit: uterque regnavit in Lydia, & divitiis celebratus eſt, quas è Lydiæ metallis hauſerant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15. Scribendum videtur fuiſſe *Halyattii.*

42. *Multa petentibus deſunt multa.*] Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profectò eſt*, inquit, *quod obſervato rerum uſu ſapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat .... & minus habendum eſſe, ut minus deſit, &c.*

43. *Bene eſt cui Deus obtulit parcâ, &c.*] Sapientiſſimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: ſed tantum victus meo tribue neceſſaria.*

AD ÆLIUM LAMIAM,

ODE XVII.

Ejus nobilitatem commendat: deinde monet ut diem craſtinum hilariter agat.

ÆLi vetuſto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Littoribus tenuiſſe Lirim,

INTERPRETATIO.

O *Æli illuſtris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac univerſam poſterorum familiam in annalibus mentionem* eorum *facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluiſſe Formiarum civitatem; & cir-*ca *Lirin Maricæ ripas alluentem longè*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia genus etſi plebeia Romæ inclaruit honoribus & præclarè geſtis. Variis cognominibus totidem illuſtres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus eſt ortus ex eâ ſtirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porrò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. ſcripſerit: *quadam Lamiarum*, pro unâ matronarum vetuſtâ nobilitate ſuperbarum. Hic intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Od. 26. & 36. ſcilicet Q. Ælius Lamia, bello Auguſti Cantabrico præfecturâ & bellicis rebus inſignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum. has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Euſtath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formia, Hormia dictum, ut exiſtimavere, antiqua Laſtrigonum ſedes.* His verò Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Faſtos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit deſcriptio; atque nomina Conſulum, & tres egregiè confectæ annuatim & breviter notantur. Feſt.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in littorali orâ Campaniæ inter Caietam & Minturnas, ubi nunc Moia pagus elegans; à Saracenis exciſa eſt anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ littoribus tenuiſſe Lirim.*] Liris fluvius, qui & Liternus Appiano, Latium ſeparat à Samnio & Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel ut placet quibuſdam, Venus marina cui ſacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa antè dicta Circe; ut Qui-

Latè tyrannus. Cras foliis nemus
Multis, & algâ littus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet; aquæ niſi fallit augur
Annoſa cornix: dum potes, aridum

INTERPRETATIO.

regnaſſe: craſtinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ conſperget; ſi me non decipit cornix longæva, pluviam præſagiens: ſicca ligna congere, dum licet,

ANNOTATIONES.

rinus antè Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Inſtitut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita ſcribit: *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, & novis cooptatis: ſi quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta . . . . Circe Marica, &c.* Virgil. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit & Marica ſilva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Marica denominata. Martial. lib. 13. Epigramm. 83.

Liris quem ſilva Marica
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, diſcrimen nullum: vox tamen odioſa cœpit eſſe ob aliquorum ſævitiam. Senec. de clementiâ lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege diſtat, non nomine . . . . ſpecies ipſa fortunæ, ac licentia par eſt: niſi quod tyranni ex voluptate ſæviunt; Reges ex cauſâ & neceſſitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere ſolent? ſed quoties utilitas ſuadet: Tyrannis ſævitia cordi eſt.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempeſtas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus benè multas aggeret, nec proinde licebit in agris verſari & operi ruſtico incumbere: ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*] Herba marina ad nihil utilis.

Euro.] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali vulturnus*, quem *Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aquæ niſi fallit augur annoſa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempeſtatem, auguror e cornice crocitante. Hæc ſi ter aut quater & liquidâ voce crocitet, ſerenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At ſi plenâ voce & raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præſagiunt terreſtres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes ſeſe: ſed maximè cornix.

13. *Annoſa cornix.*] De hujus vivacitate Heſiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Heſiodi verſus ita Latine vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis corvus quater; at tria corvi
Tempora cervus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos ſi mavis ex Auſonio, vide Idyl. 18.

Dum potes aridum compone lignum, &c.] Igne frigus, mœſtitiam ex aëris intemperie naſci ſolitam hilari convivio propulſa. Certè cœlo male affecto, affici pariter corpus noſtrum & ingraveſcere, non rarò experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, & *lætitiæ Bacchus dator.*

Compone lignum: cras genium mero
Curabis, & porco bimeſtri,
Cum famulis operum ſolutis.

INTERPRETATIO.

cras genium placabis vino & porcello duorum menſium, cum ſervis à labore vacantibus.

ANNOTATIONES.

14. *Genium mero curabis, & porco bimeſtri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti ſunt hic. Imò verba iſta contrarium oſtendunt. Nam quo die hauſerant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde ſanguinem fundebant, aut mactabant hoſtias, ut annotavi ad Perſ. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placare ſe exiſtimabant. Unde manarunt iſtæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut benè obſervat Caſaubonus.

15. *Porco bimeſtri.*] Porcellus tener etiam priſcis exquiſitum ferculum. Varro de Re Ruſt. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab naturâ dicunt ad epulandum: iis itaque animam eſſe datam proinde ac ſalem, qua ſervaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat

animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hunc verò ita curabant non in natali ſolùm, ſed quolibet anni die.

AD FAVNVM,

ODE XVIII.

Ut ſibi ſuiſque propitius ſit.

FAune Nympharum fugientum amator
Per meos fines & aprica rura

INTERPRETATIO.

F*Aune amans Nymphas fugientes; tranſi benignus per meos limites agroſque Soli*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varone, 6. de Ling. Lat. quòd *ſoleat fari in ſilveſtribus locis:* unde & ſylvarum & agrorum Deus habitus eſt. Huic Romæ ſacra fiebant bis in anno; ineunte vere, ut novam ſementem ſervaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cum jam conditæ ſunt omnes fruges: utque pecori ſanitatem & fœcunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in ſacris decantatam patet. De eo jam Lib. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientium amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Priſci capri pedes & ſalacitatem. Hinc invi-

Lenis incedas; abeaſque parvis
Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres:
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.

INTERPRETATIO.

expoſitos, ac diſcede propitius tenellis fœtibus; ſiquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copioſum in *paterâ Veneri amicâ, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembres tibi ſacræ recurrunt, pecudes cunctæ laſciviunt in pratis, vicus feſtum celebrans herboſo campo requieſcit cum bobus non laborantibus:*

ANNOTATIONES.

erant Nymphis, caſtiſque, Dryadibus, Hamadryadibus, quas ſylvis & arboribus præeſſe ethnici credebant. De laſciviâ *agreſtium illorum* numinum S. Auguſt. de Civit. Dei *lib.* 15. *cap.* 33. Virgil. Georgic. init.

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellæ:
Munera veſtra cano.

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & peſtilens, utpote Infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. *πικρὸς-amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu inſomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani ſcilicet & inanes.

Abeaſque parvis æquus alumnis.] Quoniam ea erat ſuperſtitio veterum, ut à quibuſdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, peſtilentem Deum, ne agnis & capreolis noceat, qui aluntur in agris & villis. Fruſtrà nonnulli interpretati ſunt vernas, famulos, pueros, per vocem, *alumnis.*

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis ſacrifico, vel, quemadmodum pius in te ſum, ita mihi propitius ſis.

6. *Larga nec deſunt, &c.*] In ſacris anniverſariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copioſè libo.

Veneris ſodalis cratera.] Scilicet abſque Baccho friget Venus. Ex Ariſtophane apud Athen. l. 10. cap. 12. οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. *vinum lac Veneris.* Ovid. remed. amor.

Vina parant animos veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit ruſticis iſtis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenſo thure benè olentem fumum tollit odoremque Superis gratam.

9. *Ludit herboſo, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, ſeu die quintâ menſis Decembris, tum ex more pecus otioſum aratro omnique opere ſolutum quieſcit & ludit in campis; ut & pagani ipſi feſta hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompſerant è ſacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & ſervus, & ancilla, & jumentum tuum.* & cap. 23. *Septimo die ceſſabis, ut requieſcat bos & aſinus tuus, &c.*

Expugnat juvenum domos,
Pulſo Thyas uti concita tympano.
Illam cogit amor Nothi
Laſcivæ ſimilem ludere capreæ.
Te lanæ propè nobilem
Tonſæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus roſæ,
Nec poti vetulam fæce tenùs cadi.

INTERPRETATIO.

aggreditur ædes adoleſcentium, velut Bacchæ pulſato tympano concitata. Eam Nothi amor adigit laſcivire capræ inſtar petulantis. Tibi exoletæ convenit lana ad celebrem Luceriam detonſa, minimè verò lyra, aut ſertum è roſis rubicundis, vel amphora ad fundum exhauſta.

ANNOTATIONES.

re.] Publ. Syrus ad rem prorsùs ità ſcribit: *anus cum ludit, morti delicias facit.* Cic. Offic. 1. n. 123. *Luxuria cum omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt. Sin autem libidinum intemperantia acceſſerit, duplex malum eſt, quod & ipſa ſenectus concipit dedecus, facit adoleſcentium impudentiorem intemperantiam.* Ovid.

Turpe ſenilis amor.

10. *Thyas.*] Bacchi Sacerdos, à θύειν. Unde & Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. 2. Od. 19. v. 9. annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide lib. 1. Od. 18. ſub finem, ibique annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

13. *Te lanæ, &c.*] Te lanificium decet jam ad ſenium vergentem; non autem laſcivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibuſdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, ſita eſt in planitie paſcuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. 8. *de ovibus generis eximii, Calabras Appulaſque milites noſtri exiſtimabant.* Plin. lib. 8. cap. 48. *Lana Appula laudatiſſima, ... villo breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. 14. Epigram. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

In eâ quoque urbe templum erat ſacrum Minervæ, ex Strabone lib. 6. quod ad rem facit; nam illi curæ fuiſſe lanificium, fusè dixi ad Oden 12. præced.

Non citharæ, decent.] Alibi notavi citharistrias ut plurimùm fuiſſe meretrices: patet è Terentio, aliiſque paſſim.

15. *Nec flos purpureus roſæ.*] Coronæ & ſerta è roſis in conviviis uſitata tibi minimè conveniunt; ſiquidem ætati florenti flores dumtaxat idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *ſed*, pro *nec*; ut bibacis vetulæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicare vetulam Chlorim minus jam bibacitati aptam: meretricum porrò id proprium fuiſſe conſtat. Vide lib. 1. Od. 36. v. 13. & ſeq. Contrà honeſtis mulieribus, & quidem *matronis Romanis uſus vini pridem ignotus, ne ſcilicet in aliquod dedecus prolaberentur: quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconceſſam Venerem eſſe conſuevit:* inquit Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. Idem teſtatur Polyb. lib. 6. Plutarch. Athen. lib. 10. &c.

Vetulam fæce tenus, &c.] Quidam legunt, *vetulâ fæce tenus*, voluntque deſignari vetus vinum: ſed ô nugæ! tu lector adverte potiùs expreſſam Theocriti ſententiam Idyll. 7.

Πίομαι . . . . . .
. κυλίκεσσι ἐς τρύγα χεῖλος ἐρείδων.
Bibam, calicibus ad fæcem labrum infigens.

AD MOECENATEM,

ODE XVI.

Auro expugnari omnia: ſe tenui re contentum ac beatum vivere.

INcluſam Danaën turris ahenea,
Robuſtæque fores, & vigilum canum
Triſtes excubiæ munierant ſatis
Nocturnis ab adulteris:
Si non Acriſium virginis abditæ
Cuſtodem pavidum Jupiter & Venus
Riſiſſent: fore enim tutum iter & patens
Converſo in pretium Deo.

INTERPRETATIO.

TUrris ex ære, & valida janua, necnon vigilantium canum mæſta cuſtodia clauſam Danaën abunde tuebantur noctu à mæchis, niſi Jupiter & Venus irriſiſſent Acriſium incluſæ puellæ meticuloſum obſervatorem: quippe viam fore ſecuram apertamque numini in aurum mutato.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Od. 6. Lib. 1.

1. *Incluſam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoica pleraque dogmata, & gravia adverſus avaros axiomata, quibus vix acriùs aut ſanctius quidquam habet aut pronuntiat ſchola Chriſtianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acriſius, ſubinde Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepiſſet ſe occiſum iri ab eo qui è filiâ ſuâ naſceretur, eam tenebat arctâ cuſtodiâ incluſam. At Prætus Acriſii frater auro primùm cuſtodes, dein ipſam Danaën corrupit, ex eâque Perſeum ſuſcepit. Vide Apollodor. lib. 2. Fabulantur autem Jovem ad illam veniſſe in auream imbrem verſum. Vide Pindar. Pyth. Idyll. 12. Ovid. Amor. 3. Eleg. 4.

Juppiter admonitus nil eſſe potentius auro,
Corrupta pretium virginis ipſe fuit.

Turris ahenea, &c.] Validiſſima, firmiſſima.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi ingentes cuſtodiendis ædibus adducebantur, præſertim è Laconicâ & Arcadicâ regione. Vide Cæl. Rhodigin. lib. 17. cap. 28. Plin. lib. 8. cap. 40. ubi de canum fide pluribus diſſerit, vocatque *fideliſſima auxilia, nec ſtipendiorum indiga.*

3. *Triſtes excubiæ.*] Latratu & ululatu triſtitiam ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimùm noctu graſſantur, quaſi ſua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam *qui male agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Evangel.

5. *Si non Acriſium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acriſii diligentiam non reddidiſſet.

6. *Cuſtodem pavidum.*] Qui ſuæ vitæ timebat, ob Oraculi reſponſum, de quo ſuprà.

Aurum per medios ire ſatellites,
Et perrumpere amat ſaxa, potentius
Ictu fulmineo. Concidit Auguris
Argivi domus ob lucrum
Demerſa excidio. Diffidit urbium
Portas vir Macedo, & ſubruit æmulos

INTERPRETATIO.

Aurum gaudet pervadere medios cuſtodes, ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interiit propter quæſtum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidos

ANNOTATIONES.

9. *Aurum per medios ire ſatellites, &c.*] Χρυσὸς ἀνοίγει πάντα κ' ἀΐδου πύλας. *aurum aperit omnia etiam inferorum portas.* Apul. lib. 9. auro ſolent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυσθενής, *viribus latè potens*, quod Plutoni tribuitur. Homer. Odyſſ. ν. Pindar. Pyth.

11. *Concidit Auguris Argivi domus, &c.*] Adraſtus Argivorum Rex Polynici genero ſuo Thebarum regnum aſſerere armis ſuſcepit: ad bellum autem trahere voluit Amphiaraum vatem. Hic auguriis ſuis doctus malè ceſſuram in Thebanos expeditionem, avertere illam fruſtrà conatus eſt; ipſe verò fugit, & latuit, una conſciâ Eriphyle uxore ſuâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum ſibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adraſti filiâ; quod olim ſummâ arte Vulcanus fabricarat gemmiſque exornarat. Tractus itaque eſt Amphiaraus ad id bellum, exitium in eo ſibi ſuiſque impendere non ignarus. Porrò cùm didiciſſet ſe ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni ut matrem interficeret mandavit. Quod cùm præſtitiſſet, Furiis agitatus periit. Amphiaraus in primo belli Thebani conflictu dehiſcente terra cum ſuo curru & aurigâ abſorptus eſt: Amphilochus etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota *concidit* ejus *domus ob lucrum demerſa excidio*; vel, ut legunt alii, *exitio*. Vide Stat. Thebaid. lib. 6. Cic. lib. 6. Epiſt. 6. ad Cæcinam ita ſcribit: *Veritus ſum deeſſe Pompeii ſaluti, cum ille aliquando non defuiſſet meæ. Itaque vel officio, vel famâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiaraüs, ſic ego prudens & ſciens ad peſtem ante oculos poſitam ſum profectus.* Et Act. in Verrem 6. n. 39. *Eriphylam accepimus in fabulis, eâ cupiditate, ut cum vidiſſet monile (ut opinor) ex auro & gemmis, pulcritudine ejus incenſa ſalutem viri proderet.* Et 1. de Invent. n. 94. *Eriphyle auro viri vitam vendidit.* Ejus quoque meminit Plato 9. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virgil. Æneid. 6. v. 445.

Mæſtamque Eriphylen
Crudelis nati monſtrantem vulnera cernit.

13. *Diffidit urbium portas vir Macedo.*] Philippus Macedoniæ Rex, Alexandri Magni pater, urbium cuſtodes pecuniâ ſolebat corrumpere: & cùm expugnari vix poſſe nuntiaretur arcem quandam undique præmunitam, reſpondit: annon aſellus auro onuſtus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, ſed ejus aurum Græciam ſubegiſſe. Plutarch. in Pauli Æmilii vitâ. Et Valer. Maxim. lib. 7. cap. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ antè* fuiſſe *quàm victorem.* à Juvenale Sat. 12. appellatur *callidus emtor Olynthi.* Porrò id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis oraculo, quod ita ei conſulenti reſponderat:

Ἀργυρέαις λόγχαισι μάχου καὶ πάντα νικήσεις.

Argenteis haſtis pugna, & omnia expugnabis.

14. *Subruit æmulos Reges.*] Vel ſibi

Reges muneribus. Munera navium
Sævos illaqueant duces.
Creſcentem ſequitur cura pecuniam,
Majorumque fames. Jure perhorrui
Latè conſpicuum tollere verticem,
Mœcenas equitum decus.
Quantò quiſque ſibi plura negaverit,
A Diis plura feret. Nil cupientium
Nudus caſtra peto; & transfuga divitum
Partes linquere geſtio,
Contemtæ dominus ſplendidior rei,

INTERPRETATIO.

profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augeſcentes opes comitatur ſollicitudo, & cupiditas ampliorum. O *Mæcenas equitum gloria, non ſine causâ timui caput erigere valde ſplendidum. Quo majora ſibi quiſque ademerit, eò ampliora conſequetur à Numinibus. Pauper tranſeo ad partes nihil appetentium; atque opulentorum caſtra fugitivus deſerere exulto: bonorum ſpretorum poſſeſſor magis illuſtris, quàm ſi*

ANNOTATIONES.

invidentes Græciæ Imperium, vel inter ſe de eo contendentes. Certè cum infirmiores juvaret ſemper, donec mutuis contentionibus omnes conciderent, omnium tandem factus eſt dominus. Vide Juſtin. lib. 8. & 9. Oroſ. lib. 3. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Creſcentem ſequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura* ſervandi, & *majorum fames* ſeu deſiderium & cupiditas, quam eſſe infinitam, aſſerit Ariſtot. de Rep. 6. unde & ait, avaris pecuniam eſſe τέλος *finem*, non πέρας *terminum*. Juvenal. Sat. 14. v. 139.

Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit:
Et minus hanc optat qui non habet.

18. *Jure perhorrui late conſpicuum tollere verticem.*] Meritò abhorrui à magnis opibus nimiâque potentiâ: quia noveram in his curas & ſollicitudines certas eſſe & moleſtas; contrà, in mediocri fortunâ ineſſe felicitatem.

21. *Quanto quiſque ſibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quiſque fuerit contentus, infinitæ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit: tantò plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditesceret, reſpondit: non pecuniæ ſuæ apponens, ſed multa de rebus neceſſariis amputans. Stob. Serm. 39.

22. *Nil cupientium nudus caſtra peto, &c.*] Malo nihil habere, ſeu omnibus nudari, & nihil cupere; quàm dives eſſe & ſollicitus. Democritus aiebat: *ſi multa non deſideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. 14. v. 311.

Senſit Alexander, teſtâ cum vidit in illâ
Magnum habitatorem, quanto felicior hic qui
Nil cuperet, quàm qui totum ſibi poſceret orbem,
Paſſurus geſtis æquanda pericula rebus.

23. *Transfuga divitum partes linquere geſtio.*] Ratus divites eſſe miſerrimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiores ſunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25 *Contemta dominus ſplendidior rei.*] Quia imperioſè dominor exiguis meis bonis, & majora deſpicio, mihique ipſe ea denego; hinc ſplendidè me oſtento. Contrà dives avarus velut mancipium ſervit opibus, ſordideque vivit: eſtque *inter opes inops.* Senec. Epiſt. 74. *occurrent* (*quod genus egeſtatis graviſſimum*

Quam ſi, quidquid arat non piger Appulus,
Occultare meis dicerer horreis,
Magnas inter opes inops.
Puræ rivus aquæ, ſilvaque jugerum
Paucorum, & ſegetis certa fides meæ,
Fulgentem imperio fertilis Africæ
Fallit, ſorte beatior,
Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
Nec Læſtrygoniâ Bacchus in amphorâ
Langueſcit mihi, nec pinguia Gallicis
Creſcunt vellera paſcuis;

INTERPRETATIO.

meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laborioſus; ego interim *egens ſummis in divitiis. Rivus aquæ liquidæ, & ſilva paucorum jugerum, meſſiſque meæ ſpes ſecura eſt ignota illi qui fœcunda Libya dominatur, ejuſque fortunâ melior* eſt. *Licet mihi neque apes Calabria mel producant, neque vinum* apud me *ſeneſcat in cado Formiano, neque lana pretioſa creſcant in Gallia*

ANNOTATIONES.

eſt) in divitiis inopes. Nam *deeſt avaro tam quod habet, quàm quod non habet.* Claudian.

Semper inops quicumque cupit.

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Eſt mihi apud Sabinos in valle amœniſſimâ prædiolum; ubi è fonte Blanduſiæ Digentia rivus limpidiſſimus in fluvium Farfarum dimanat: de quo ſuprà Od. 13. Eſt *ſilva paucorum jugerum*, ſed ad neceſſitatem uſumque foci ſufficiens: eſt *ſeges certa* & fundus non mendax, ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *ſorte beatior*, ſum eo qui *fulget* imperio fertilis Africæ, & *condit horreo quicquid de Libycis verritur areis*. Lib. 1. Od. 1. Mea tamen felicitas illum *fallit*: id eſt, neſcit me beatum, ſeque infelicem & miſerum eſſe, quod & parta ſervandi, & majora acquirendi nunquam non curâ diſcrucietur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etſi nihil exquiſitum poſſideo, nec mel Calabriæ, quâ in regione ſunt flores apibus gratiſſimi; unde & optimum conficiunt mel: nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maximè laudatas: at res habeo neceſſarias ad victum; neque mala paupertatis ſanè importuna experior.

34. *Nec Læſtrygonia Bacchus in amphora langueſcit mihi.*] Nec domi habet vinum Formianum, quod reſervem donec vetuſtate pretioſum fiat.

Læſtrygones, qui & Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem incoluerunt. Vide lib. 1. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Langueſcit.*] Sic Od. 21. ſeq. *languidiora vina* ponit pro exquiſitis, ob maturitatem quam vetuſtas attulit.

Nec pinguia Gallicis creſcunt vellera paſcuis.] Nec mihi ſunt greges lanigeri in præpinguibus Galliæ paſcuis, lanam afferentes laudatiſſimam. Columell. lib. 8. de ovibus emendis ita ſcribit: *generis eximii Calabras Appulaſque milites noſtri exiſtimabant, earumque optimas Tarentinas. Nunc Gallicæ pretioſiores habentur, earumque præcipuæ Altinates.* Altinum urbs olim præclara Venetiæ, quæ regio Galliæ Tranſpadanæ erat. Iſtius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. 14. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma ſecundis
Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. 8. cap. 48. idem teſtatur; additque, *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

Importuna tamen pauperies abeſt:
Nec, ſi plura velim, tu dare deneges.
Contractâ meliùs parva cupidine
Vectigalia porrigam,
Quàm ſi Mygdoniis regnum Halyattici
Campis continuem. Multa petentibus
Deſunt multa. Benè eſt cui Deus obtulit
Parcâ, quod ſatis eſt, manu.

INTERPRETATIO.

paſcuis: at gravis egeſtas non adeſt: ſique majora cupiam, tu donare minime recuſares. Exigua tributa ſolvam faciliùs refrænatâ cupiditate, quàm ſi Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix eſt is cui manu contractâ Dii dederunt quantum ſufficit.

ANNOTATIONES.

38. *Nec ſi plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mæcenati gratias agit, laudemque tribuit egregiè Poëta accepti beneficii memor & toties præco. Vide lib. 2. Od. 18. v. 12. & Epod. 1. ſic eidem ſcribit:

Satis ſuperque me benignitas tua
Ditavit.

39. *Contractâ melius parva cupidine, &c.*] Vitam faciliùs ſuſtentabo, & exigua pendam vectigalia, pauca poſſidens; quàm ſi ingentes habenti divitias magna perinde tributa eſſent exſolvenda.

41. *Quàm ſi Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm ſi totas Phrygiæ Lydiæque opes poſſiderem. Vide lib. 2. Od. 12. ſub finem.

Regnum Halyattici.] Halyattes Crœſi pater fuit: uterque regnavit in Lydia, & divitiis celebratus eſt, quas è Lydiæ metallis hauſerant. Vide Herodot. lib. 1. Strabo lib. 9. 14. 15. Scribendum videtur fuiſſe *Halyattii.*

42. *Multa petentibus deſunt multa.*] Vide Gell. lib. 9. cap. 8. *Verum profectò eſt*, inquit, *quod obſervato rerum uſu ſapientes viri dixere, multis egere qui multa habeat .... & minus habendum eſſe, ut minus deſit, &c.*

43. *Bene eſt cui Deus obtulit parcâ, &c.*] Sapientiſſimus Regum ita Deum optimum maximum rogabat: *Divitias & paupertatem ne dederis mihi: ſed tantum victus mei tribue neceſſaria.*

AD ÆLIUM LAMIAM,

ODE XVII.

Ejus nobilitatem commendat: deinde monet ut diem craſtinum hilariter agat.

ÆLi vetuſto nobilis ab Lamo,
Quando & priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, & nepotum
Per memores genus omne faſtos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum mœnia dicitur
Princeps, & innantem Maricæ
Littoribus tenuiſſe Lirim,

INTERPRETATIO.

O *Æli illuſtris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac univerſam poſterorum familiam in annalibus mentionem* eorum *facientibus) genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluiſſe Formiarum civitatem; & circa Lirin Maricæ ripas alluentem longè*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Æli.*] Ælia genus etſi plebeia Romæ inclaruit honoribus & præclarè geſtis. Variis cognominibus totidem illuſtres habuit familias, in quibus Tuberones, Pœti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiæ, &c. nec omittendus eſt ortus ex eâ ſtirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porrò tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. 6. v. 384. ſcripſerit: *quadam Lamiarum*, pro unâ matronarum vetuſtâ nobilitate ſuperbarum. Hic intelligendus videtur idem, qui lib. 1. Od. 26. & 36. ſcilicet Q. Ælius Lamia, bello Auguſti Cantabrico præfecturâ & bellicis rebus inſignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens & appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege & conditore Formiarum. has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt. Euſtath. Strabo lib. 5. Plin. lib. 3. cap. 5. *Oppidum Formiæ, Hormiæ dictum, ut exiſtimavere, antiqua Læſtrigonum ſedes.* His verò Lamus imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectiùs efferatur.

4. *Faſtos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit deſcriptio; atque nomina Conſulum, & tres egregiè confectæ annuatim & breviter notantur. Feſt.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in littorali orâ Campaniæ inter Caietam & Minturnas, ubi nunc Moia pagus elegans; à Saracenis exciſa eſt anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ littoribus tenuiſſe Lirim.*] Liris fluvius, qui & Liternus Appiano, Latium ſeparat à Samnio & Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marica Nympha uxor Fauni colitur, vel ut placet quibuſdam, Venus marina cui ſacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. 1. Od. 31. v. 7.

Marica.] Illa antè dicta Circe; ut Qui-

Latè tyrannus. Cras foliis nemus
Multis, & algâ littus inutili
Demiſſa tempeſtas ab Euro
Sternet; aquæ niſi fallit augur
Annoſa cornix: dum potes, aridum

INTERPRETATIO.

regnaſſe: craſtinâ die procella ab Euro excitata nemus frondibus plurimis, ripam autem inani algâ conſperget; ſi me non decipit cornix longæva, pluviam præſagiens: ſicca ligna congere, dum licet,

ANNOTATIONES.

rinus antè Romulus: ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Inſtitut. lib. 1. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 4. ita ſcribit: *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, & novis cooptatis: ſi quidem Romulus Quirinus, Juno Matuta . . . . Circe Marica, &c.* Virgil. Æneid. 7. v. 47. ait Latinum Regem *Fauno & Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit & Marica ſilva in Latio novo, & Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium, à Nymphâ Marica denominata. Martial. *lib.* 13. Epigramm. 83.

Liris quem ſilva Marica
Protegit.

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, diſcrimen nullum: vox tamen odioſa cœpit eſſe ob aliquorum ſævitiam. Senec. de clementiâ lib. 1. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege diſtat, non nomine . . . . . ſpecies ipſa fortuna, ac licentia par eſt: niſi quod tyranni ex voluptate ſæviunt; Reges ex cauſa & neceſſitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere ſolent? ſed quoties utilitas ſuadet: Tyrannis ſævitia cordi eſt.*

Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempeſtas erit, quæ arborum folia decutiet, & agitato mari algas ad littus benè multas aggeret, nec proinde licebit in agris verſari & operi ruſtico incumbere: ergo interim hilaritati & genio indulge, & ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Alga.*] Herba marina ad nihil utilis.

Euro.] Plin. lib. 2. cap. 47. flat *ab Oriente brumali vulturnus, quem Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

Ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus.

12. *Aqua niſi fallit augur annoſa cornix.*] Pluvium autem fore cœlum ac fœdam tempeſtatem, auguror è cornice crocitante. Hæc ſi ter aut quater & liquidâ voce crocitet, ſerenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. 1. v. 410.

Tum liquidas corvi preſſo ter gutture voces
Aut quater ingeminant.

At ſi plenâ voce & raucâ, diuque, pluviam. Ibid. v. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce.

Ex Plin. lib. 18. cap. 35. hyemem præſagiunt terreſtres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes ſeſe: ſed maximè cornix.

13. *Annoſa cornix.*] De hujus vivacitate Heſiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Heſiodi verſus ita Latine vertit quidam:

Secla viri novies pubentis garrula cornix
Vincit, cornicis corvus quater; at tria corvi
Tempora cervus agit, quem deinceps Indica phœnix
Egreditur novies, &c.

Quos ſi mavis ex Auſonio, vide Idyl. 18.

Dum potes aridum compone lignum, &c.] Igne frigus, mœſtitiam ex aëris intemperie naſci ſolitam hilari convivio propulſa. Certè cœlo male affecto, affici pariter corpus noſtrum & ingraveſcere, non rarò experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus, & *lætitiæ Bacchus dator.*

Compone lignum: cras genium mero
Curabis, & porco bimeſtri,
Cum famulis operum ſolutis.

INTERPRETATIO.

cras genium placabis vino & porcello duorum menſium, cum ſervis à labore vacantibus.

ANNOTATIONES.

14. *Genium mero curabis, & porco bimeſtri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti ſunt hîc. Imò verba iſta contrarium oſtendunt. Nam quo die hauſerant vitales auras, eo vitam adimere victimæ, religioni ducebant veteres; nec proinde ſanguinem fundebant, aut mactabant hoſtias, ut annotavi ad Perſ. Sat. 2. v. 3. Suadet igitur duntaxat Horatius epulas & hilaritatem, curandamque cuticulam. Quod quoties faciebant, curare genium & placare ſe exiſtimabant. Unde manarunt iſtæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut benè obſervat Caſaubonus.

15. *Porco bimeſtri.*] Porcellus tener etiam priſcis exquiſitum ferculum. Varro de Re Ruſt. lib. 2. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab naturâ dicunt ad epulandum: iis itaque animam eſſe datam proinde ac ſalem, quæ ſervaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. 1. v. 141. vocat

animal propter convivia natum.

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Hunc verò ita curabant non in natali ſolùm, ſed quolibet anni die.

AD FAVNVM,

ODE XVIII.

Ut ſibi ſuiſque propitius ſit.

FAune Nympharum fugientum amator
Per meos fines & aprica rura

INTERPRETATIO.

F*Aune amans Nymphas fugientes; tranſi benignus per meos limites agroſque Soli*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dictus, ex Varone, 6. de Ling. Lat. quòd *ſoleat fari in ſilveſtribus locis:* unde & ſylvarum & agrorum Deus habitus eſt. Huic Romæ ſacra fiebant bis in anno; ineunte vere, ut novam ſementem ſervaret ac foveret; & Nonis Decembribus, cum jam conditæ ſunt omnes fruges: utque pecori ſanitatem & foecunditatem daret. Tunc ergo nuncupatam Fauno Oden hanc, & in ſacris decantatam patet. De eo jam Lib. 1. Od. 4. & 17.

Nympharum fugientium amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Priſci capri pedes & ſalacitatem. Hinc invisi

Lenis incedas; abeaſque parvis
Æquus alumnis;
Si tener pleno cadit hœdus anno,
Larga nec deſunt Veneris ſodali
Vina crateræ, vetus ara multo
Fumat odore.
Ludit herboſo pecus omne campo,
Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres:
Feſtus in pratis vacat otioſo
Cum bove pagus.

INTERPRETATIO.

expoſitos, ac diſcede propitius tenellis fœtibus; ſiquidem tibi mactatur capreolus anno completo, additurque vinum copioſum in *paterâ Veneri amicâ, atque ara antiqua plurimo thure incenditur. Quoties Nonæ Decembres tibi ſacræ recurrunt, pecudes cunctæ laſciviunt in pratis, vicus feſtum celebrans herboſo campo requieſcit cum bobus non laborantibus:*

ANNOTATIONES.

erant Nymphis, caſtiſque, Dryadibus, Hamadryadibus, quas ſylvis & arboribus præeſſe ethnici credebant. De laſciviâ agreſtium illorum numinum S. Auguſt. de Civit. Dei *lib.* 15. *cap.* 33. Virgil. Georgic. init.

Et vos agreſtum præſentia numina Fauni,
Ferte ſimul Faunique pedem, Dryadeſque puellæ:
Munera veſtra cano.

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem & placidum habere; etenim iracundus putabatur & peſtilens, utpote Infernus Deus: ex Theognide. Theocrit. Idyll. 1. *πικρὸς-amarulentus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu inſomnia & terriculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani ſcilicet & inanes.

Abeaſque parvis æquus alumnis.] Quoniam ea erat ſuperſtitio veterum, ut à quibuſdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, peſtilentem Deum, ne agnis & capreolis noceat, qui aluntur in agris & villis. Fruſtrà nonnulli interpretati ſunt vernas, famulos, pueros, per vocem, *alumnis.*

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis ſacrifico, vel, quemadmodum pius in te ſum, ita mihi propitius ſis.

6. *Larga nec deſunt, &c.*] In ſacris anniverſariis hœdum tibi immolo tenerum; vinumque copioſè libo.

Veneris ſodali cratera.] Scilicet abſque Baccho friget Venus. Ex Ariſtophane apud Athen. l. 10. cap. 12. οἶνος Ἀφροδίτης γάλα. vinum *lac Veneris.* Ovid. remed. amor.

Vina parant animos veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta: vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit ruſticis iſtis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenſo thure benè olentem fumum tollit odoremque Superis gratam.

9. *Ludit herboſo, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, ſeu die quintâ menſis Decembris, tum ex more pecus otioſum aratro omnique opere ſolutum quieſcit & ludit in campis; ut & pagani ipſi feſta hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certè ritum deprompſerant è ſacris codicibus. Exod. cap. 20. *Septimo die Sabbatum Domini Dei tui eſt. Non facies omne opus in eo, tu & filius, & filia, & ſervus, & ancilla, & jumentum tuum.* & cap. 23. *Septimo die ceſſabis, ut requieſcat bos & aſinus tuus, &c.*

Inter audaces lupus errat agnos:
Spargit agreſtes tibi ſilva frondes:
Gaudet inviſam pepuliſſe foſſor
Ter pede terram.

INTERPRETATIO.

lupus vagatur inter agnos nihil timentes: nemus ſternit folia in tuum honorem: agricola humum moleſtam ter plantâ ferire lætatur.

ANNOTATIONES.

Pecus omne.] Fauno rei pecuariæ præſidenti ædes Romæ ædificata pridem è multatitiâ pecuariorum pecuniâ.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam cuſtodiam & tutelam quaſi ſentientes in lupum audacter incurrunt, ſeu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agreſtes tibi ſilva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores ſuis ſe foliis exuunt atque humi ſpargunt! nimirùm ſub Autumni finem. Hoc enim pertinet ad ruſticum ſolenne. Virgil. Eclog. 5.

Spargite humum foliis.

15. *Gaudet inviſam pepuliſſe foſſor, &c.*] Choreas & ſaltationes in feſtis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Inviſam terram.] Cujus opere & culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, foſſor, intermiſſo diurno labore, tunc otio, quieti, hilaritati indulget. Lucret. lib. 5. ruſticam feſtivitatem & ſaltationem ita deſcribit:

Non magnis opibus jucundè corpora habebant
. . . .
Tum joca, tum ſermo, tum dulces eſſe cachinni
Conſuerant, agreſtis enim tum Muſa vigebat.
Tum caput atque humeros plexis redimire coronis,
Floribus & foliis laſcivia læta monebat,
Atque extra numerum procedere membra moventes
Duriter, & duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Faſt. 6.

Hi ludunt: hos ſomnus habet: pars brachia nectit,
Et viridem celeri ter pede pulſat humum.

AD TELEPHUM,

ODE XIX.

Quòd veteres hiſtorias curioſiùs ſectetur; voluptatem verò negligat.

QUantum diſtet ab Inacho
Codrus, pro patriâ non timidus mori,
Narras, & genus Æaci,
Et pugnata ſacro bella ſub Ilio:

INTERPRETATIO.

QUam longè remotus ab Inacho ſit Codrus pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque ſtirpem Æaci, & certamina commiſſa ad Trojam ſacratam:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quantum diſtet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, ejus certè rivalis in amore Lydiæ, ex Od. 13. lib. 1. Is Græcorum antiquas hiſtorias evolvere & eloqui amabat. Ejuſmodi itaque res intempeſtivè & prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio; ad ſermones traducit loco & tempori magis congruos: invitatque ad lætitiam pleniorem, ob factum augurem Licin. Murenam utriuſque amicum.

Quantum diſtet ab Inacho Codrus.] O Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerunt ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Athenienſium Regem ultimum: verùm modò quærendum eſſet potiùs unde & quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahæ Patriarchæ. Ex Euſeb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter De illo Apollod. lib. 2. Inter Inachum & Codrum interceſſerunt anni ſeptingenti & ſeptuaginta quinque, aut non multò ſecùs.

2. *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Athenienſium cùm ex Oraculo didiciſſet eos fore victores in eo bello quod cum Corienſibus ſui gerebant, quorum Dux cecidiſſet, hoſtium caſtra vili habitu adiit, militem jurgio laceſſivit, atque vulneratum ad ſui cædem provocavit. Quod ubi Dorienſes accepere ſponte ſe victos confeſſi abſceſſerunt. Vide Juſtin. lib. 2. Valer. Maxim. lib. 5. c. 6. &c. Ex Euſeb. Chron. an. M. 4130. *Codrus juxta reſponſum ſeipſum morti tradens interimitur bello Peloponneſiaco, in quo Heraclidarum regnum deſtructum eſt, quod 382. annis perſeveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipſum Æacum, ejuſque poſteros Peleum, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollod. lib. 3.

4. *Pugnata ſacro bella ſub Ilio.*] Bis capta fuit Troia: primùm ab Hercule; deinde à Græcis, quinquaginta pòſt annis.

Sacro.] Vel quòd urbis ejus muri à Diis ſunt ædificati. Suprà Od. 3. v. 21. Vel quòd multa illic erant templa. Vel potiùs ex Homeri ſententiâ, apud quem non ſemel *ἱερὸν Ἴλιον* legas. Alii *ſacrum* pro execrabili hîc ſumunt, ut exiſtimo, abſurdè.

Quo Chium pretio cadum
Mercemur; quis aquam temperet ignibus,
Quo præbente domum, & quota
Pelignis caream frigoribus, taces.
Da Lunæ properè novæ,
Da noctis mediæ, da, puer, auguris
Murenæ: tribus aut novem

INTERPRETATIO.

ſiles autem *quo pretio emamus amphoram* vini *Chii: quis calefaciat aquam; quis domum ſuppeditet, & quâ* horâ *frigus Pelignum repellam. Da citò, famule,* poculum *nova Luna, da noctis media, da Murena auguris. Tribus aut novem*

ANNOTATIONES.

5. *Chium.*] In Græcis vinis Chium excellebat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. 1. cap. 20. Chii vites ſeverunt primi. Ex Plin. lib. 14. cap. 7. *In ſummâ gloriâ fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis paret balneum; quod veteres ſemper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolio, ſeu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuiſſe, multis probavi ad Juvenal. Sat. 5. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbebit, ſeu apud quem epulabimur, dum in Pelignis verſabimur. Nam vel eò erant perrecturi, vel ibi jam erant, cùm hæc Horatius jam ſcribebat; vel certè Pelignum frigus metonymicè dicit; ſpeciem pro genere. *Quotâ* horâ menſæ accumbam, & cum quibus; & in cujus domo luculentus accendatur mihi focus ad propulſandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos: ea nunc *Valva* dicitur, eſtque in Aprutio; olim in Samnitio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat imò traducit Telephum ad hilaritatem ex tempore Horatius, jubens affundi vinum copiosè: ipſeque prior arripit ſcyphum & propinat. *Luna nova* poculum petit, vel quòd oriente Lunâ, & veſperi convivia adibant veteres; vel quia feſtæ erant Calendæ & epulis veſpertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur cœna.

Da, puer, auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis acceſſionem optimo & amico viro factam, impensè lætemur; nec vino temperemus. Auguratus in primis honoribus Romæ cenſebatur, ſoluſque erat perpetuus. Augures auſpiciis, ut Pontifices ſacris præfuere: velut Interpretes Internunciique Deorum tantæ dignationis habiti ſunt, ut qui aruſpicinam fecerat, in Senatum aſcribi & inter Patres legi fas eſſet. Et à primâ urbis origine iidem Reges & Augures: ipſeque Romulus hoc munere eſt functus. Fab. Maximus proditur duobus & ſexaginta annis ſummâ cum laude Auguratum geſſiſſe ad ultimam ſenectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia obſervare; à Diis monita contemplari: de ſomniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, reſponſa dare: prodigia procurare, & expiare, vatum libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 19. nec non lib. 2. cap. 8.

11. *Murena.*] Is putatur fuiſſe L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mœcenatis uxoris frater, de quo lib. 2. Od. 10. Non moror quod ſomniarunt aliqui, ab Horatio indicari, ad mane poſterum cœnam eſſe protrahendam: nimirùm quia manè auguria captari conſueverant & ſub ortum Solis. O ſagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas eſt tres aut novem cyathos poſcere: nimirùm qui demereri volet Charites ſeu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria ſibi pocula miſceri jubebit: qui verò colit Muſas novenas Poëta, is no-

Miſcri-

Miſcentur cyathis pocula commodis.
Qui Muſas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet ſuprà
Rixarum metuens tangere Gratia
Nudis juncta ſororibus.
Inſanire juvat. Cur Berecynthiæ
Ceſſant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fiſtula cum lyrâ?
Parcentes ego dexteras

INTERPRETATIO.

ſcyphis aptè pocula miſcentur. Qui colit Muſas impari numero, *Poëta ſtupeſcens novem poſcet ſcyphos. Gratia nudis ſororibus comitata contentiones timens vetat ſumere pluſquam tria* pocula. *Placet furere. Quare tacet ſonus fiſtula Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pendens non reſonat? Manus ego ceſſantes averſor.*

ANNOTATIONES.

vies bibet, in honorem illarum. Auſon.

Ter bibe, vel toties ternos: ſic myſtica lex eſt.

12. *Commodis.*] Juſtæ magnitudinis, inquiunt aliqui; alii, plenis & perfectis; alii contrà, minoribus & ebrietatem non inducentibus: optimè, convenientibus; ut ſit ſenſus: commodè & convenienter quiſque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiamſi inde fieri debeam attonitus è vino, novies tamen ego Poëta bibam, tum ob Muſarum numerum, tum quod hilaritatis modum neſciam in iſta Murenæ honoris amplitudine. Auſon. *propter mediam noctem, & novam Lunam, & Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet ſuprà, &c.*] Charites rixarum metuentes quæ ex ebrietate & nimio vino ſæpiùs excitantur, amantes autem pacem & animi tranquillitatem, tria tantùm pocula indulgent, plura verò prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fuco. *Sororibus.*] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphroſine. Vide lib. 4. Od. 7. v. 5. ibique annot.

18. *Inſanire juvat.*] Lib. 1. Od. 27. de inſania ex immodicâ compotatione. *Verecundum Bacchum ſanguineis prohibete rixis, &, impium clamorem lenite, ſodales.* De liberiori paulò animi geſtientis laſciviâ, lib. 2. Od. 7. in fine.

Non ego ſanius
Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere eſt amico.

Cur Berecynthiæ ceſſant flamina tibiæ.] Cur non jam inflantur & inſonant tibiæ & citharæ, ad integram convivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in ſacris Cybelæ, quæ à Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta eſt. Alii dicunt tibias inventas primùm in Phrygiâ & Lydia: ac propterea Berecynthias hic vocari, Lydas autem lib. 4. Od. ult. in fine. Porrò harum modus & numerus concitatior, proindeque bacchantibus matris Deûm ſacrificulis magis etiam permovendis, (de quibus lib. 1. Od. 18.) quibuſvis epulantibus etiam & compotantibus pluſculum excitandis accommodatus. Contrà, Doricus modus gravis ac ſedatus, eumque docendos pueros, præcipit Ariſtot. Polit. 8. Æolius ſaltationi aptus. Ionius vetus aſperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteras.*] Vel parcè vinum miniſtrantes, vel à cantu pulſandiſque inſtrumentis Muſicis ceſſantes, torpentes, otioſas.

Odi. Sparge roſas. Audiat invidus
Dementem ſtrepitum Lycus,
Et vicina ſeni non habilis Lyco.
Spiſſâ te nitidum comâ,
Puro te ſimilem, Telephe, Veſpero,
Tempeſtiva petit Chloë.
Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

INTERPRETATIO.

Sterne roſas, puer. *Strepitum inſanum audiat Lycus invidus, nec non vicina Lyco vetulo minimè idonea. ô Telephe, nubilis Chloë quærit te denſis capillis ſplendidum, te nitido parem Veſpero: me incendit lentus amor Glyceræ meæ.*

ANNOTATIONES.

22. *Sparge roſas.*] Ut nihil lætitiæ deſit, ô puer, etiam floribus ſterne menſam ac triclinium.

Audiat invidus dementem ſtrepitum Lycus.] Clamor ac ſtrepitus noſter ebrioſis conſuetus & hilaritatis index Lyci vicini noſtri, capularis, moroſi, auribus obſtrepat, bilemque & invidiam moveat.

24. *Vicina ſeni non habilis.*] Quippe junior adoleſcentula. Ergo & ipſa quæ triſtiori ſeni nubere voluerit, noſtram audiat lætitiam, quo perperam ſe feciſſe non ſine dolore agnoſcat.

25. *Spiſſâ te nitidum comâ.*] Denſi capilli juvenem indicant: nam in ſenibus caloris defectus calvitiem gignit.

26. *Veſpero.*] Sideri veſpertino.

27. *Chloë.*] Al. *Rhode.*

28. *Me lentus Glyceræ, &c.*] Contabeſcere facit, languore afficit, & conſumit: *lentis penitus macerat ignibus*, ut eſt in Ode 13. lib. 1.

AD PYRRHVM,

ODE XX.

Ne à puellâ Nearchum dilectum conetur abſtrahere.

NOn vides quanto moveas periclo,

INTERPRETATIO.

O Pyrrhe, an *non agnoſcis quàm periculosè*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 2. Lib. 1.

1. *Non vides quanto, &c.*] Miſſis figmentis ad ſomniatores quoſdam, qui hîc commenti ſunt neſcio quam allegoriam de Pyrrho Epirotarum Rege pro Tarentinis adversùs Romanos bellante, & per *leænam* urbem Romam, per *catulos* Rom. Principes interpretati ſunt; exploſis etiam aliis qui M. Antonii res geſtas metaphoricè hîc notari, perperam dixere: tu Lector emunctæ naris, in-

Pyrrhe, Getulæ catulos leænæ?
Dura poſt paulò fugies inaudax
Prælia raptor;
Cùm per obſtantes juvenum catervas
Ibit inſignem repetens Nearchum.
Grande certamen, tibi præda cedat
Major, an illi.
Interim dum tu celeres ſagittas
Promis, hæc dentes acuit timendos:
Arbiter pugnæ poſuiſſe nudo
Sub pede palmam

INTERPRETATIO.

Getula leæna fœtus auferas? Paulò poſt tu prædo timidus ſæva certamina detrectabis, quando per turmas adoleſcentum obſiſtentes perget illa excellentem Nearchum requirens. Magna contentio utrum præda tibi potior an illi eveniat. Interea dum tu velocia tela educis, illa verò dentes formidandos exacuit; dicitur controverſia judex collocaſſe victoriam ſub

ANNOTATIONES.

telligo ſimpliciter Pyrrhum Horatii quemdam ſodalem mulieri amanti puerum Nearchum eripere atque ſibi addicere nitentem: quem à tali conſilio dimovere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirùm tam periculosè amaſium ſuum puellæ abſtrahis, quàm leænæ catulos raperes. Vide Plin. lib. 8. cap. 16.

2. *Getula.*] Getulia Africæ regio, leonum aliarumque ferarum nutrix: de quâ jam lib. 1. Od. 23. v. 10. & lib. 2. Od. 20. v. 15.

3. *Dura poſt paulo fugies, &c.*] Nil enim acrius irritatâ muliere, præſertim ſibi quod amat aſſerere laboranti. Senec. Herc. Oet. Act. 2.

. Crescentes feminas ſtimulat dolor . .
Scylla & Charybdis Sicula contorquens freta
Minus eſt timenda. Nulla non melior fera eſt.

Inaudax.] Vox nova ab Horatio uno uſurpata. De jure voces novas fingendi ipſe ad Piſones differit v. 46. & ſeq. ubi, inter alia, hæc ſcribit:

. . . . . Ego cur acquirere pauca
Si poſſum, invideor; cum lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit ſemperque licebit
Signatum præſente notâ producere nomen, &c.
. . . . ſi volet uſus
Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.

5. *Cum per obſtantes juvenum catervas.*] Obſerva, lector, quàm eleganter in allegoriâ ſuâ perſiſtat. Senſus eſt: cùm illa, ſpretis amatoribus benè multis, unum quæret Nearchum.

Inſignem.] Præclarum ſemper videtur quodcunque amatur.

Grande certamen tibi præda, &c.] An tibi potiùs quàm illi cedat Nearchus, quem uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres ſagittas promis.*] Dum tu artes omnes inſumis ad puerum tibi aſſerendum; illa iram, odium, probra, vindictam in te raptorem comparat, omnique ope ſuum ſibi vindicat.

11. *Nudo ſub pede.*] Nearchus citrà periculum, imò cui cedat parum ſollicitus, vos de ſe contendentes otiosè & frigidè ſpectat, ſuoſque duntaxat curat capillos comere & odoribus aſpergere.

Fertur, & leni recreare vento
Sparſum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

INTERPRETATIO.

nudâ plantâ, ac levi aurâ oblectare crines odoribus perfuſos, in ſcapula pendentes; ſimilis vel Nireo, vel Ganymedi ex Idâ aquis abundante ſubſtracto.

ANNOTATIONES.

14. *Sparſum odoratis, &c.*] Vide lib. 2. Od. 11. v. 15.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum poſt Achillem formoſiſſimus; de quo Homer. Iliad. 2. Propert. lib. 3. Eleg. 18.

Nirea non facies non vis exemit Achillem.

16. *Raptus ab Idâ.*] Ganymedes Trois Regis filius, ob pulcritudinem à Jove aquilæ ſpeciem induto raptus, cùm in Idâ monte puer venaretur, atque in conviviis Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum. Et Metamorph. lib. 10. cap. 4. Hac porrò fabulâ indicatur ſapientem virum luminibus & claritate virtutum refulgentem Dei conſuetudine dignum effici, atque ad Deum per ſapientiam rapi & ſublevari. Vide Cic. Tuſcul.

Ida.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam inſulam, de quo non mentio eſt hic: alter in Troade apud Phrygiam Aſiæ minoris regionem; Paridis judicio famoſus, omnium qui circa Helleſpontum ſunt, altiſſimus. Diod. Sic. lib. 6. cap. 15. & lib. 17. cap. 1.

Aquoſa.] Ex illo Troadis monte dicuntur manaſſe pridem flumina quindecim: at eorum plurima ſuo tempore jam exaruiſſe, ſcribit Plinius. Apud Athen. lib. 15. cap. 8. vocatur ὄρος πολυπιδάκα Ἴδης. *mons Ida plures habentis fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi ſcaturientibus nominantur Xantus ſeu Scamander, Simoïs, &c. Homer. Iliad. λ.

AD AMPHORAM.

ODE XXI.

Monet eam facetè, ut vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O Nata mecum Conſule Manlio,

INTERPRETATIO.

O Bona amphora, ſub Manlii conſulatu mecum facta,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *O nata mecum.*] Vino impleta, & condita in horreo tum cùm ego natus ſum Venuſii in urbe Apuliæ; conſulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cotta anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatum vocat ſuum Conſulem.

Seu tu querelas, ſive geris jocos,
  Seu rixam, & inſanos amores,
    Seu facilem, pia teſta, ſomnum:
Quocunque lectum nomine Maſſicum
Servas, moveri digna bono die,
  Deſcende, Corvino jubente,
    Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet
Sermonibus, te negliget horridus.

INTERPRETATIO.

ſive querimonias, ſive riſus, ſive jurgia & dementes amores, ſive placidum ſoporem producis, quocumque titulo conditum exquiſitum Maſſicum, mereris proferri celebri die; veni fundere vina ſeneſcentia volente Corvino. Hic licet imbutus ſit Socraticis diſciplinis, haud auſterus te aſpernabitur.

ANNOTATIONES.

2. *Seu tu querelas, ſive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ bilioſus, vino fit iracundior; qui libidinoſus, laſcivior, petulantior, &c. Quidam jocoſi poſt vinum, alii ſomnolenti, &c. Galli lepidè vocant, *un vin de ſinge*, *un vin de lion*, *de chien*, *de cochon*.

5. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuſcumque nomen Conſulis inſcriptum habes, quo ætas notetur vini quod contines. Vide lib. 2. Od. 3. v. 8. annot. De Maſſici bonitate & patriâ lib. 1. Od. 1.

6. *Bono die.*] Feſtivo, mihi fortunato & honorabili, cùm dignatur Corvinus divertere apud me, cœnare domi meæ, & poſcere ſi quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Deſcende.*] Ex iſtâ voce patet olim vaſa vinaria non, ut apud nos hodie, in ſubterraneis, ſed in editioribus apothecis atque horreis collocari ſolita, ut fumoſa indeque matura fierent: quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noſter innuit, ſequenti Ode 28. v. 7. Vide ſuprà Od. 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Meſſala Corvinus Auguſti ævo vir clariſſimus, Conſul anno U. C. 722. qui & de Galliâ quatuor poſt annis triumphavit. Is eſt quem ſuis carminibus adeò celebrat Tibullus, lib. 1. Eleg. 3. & lib. 4. ſic incipit:

Te Meſſala canam; quanquam tua cognita virtus
Terret, ut infirmæ valeant ſubſiſtere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *deſcende*; alii cum *jubente*. Quicquid ſentiant aliqui, parvi refert ad quod referas.

Languidiora vina.] Senectute ſeu vetuſtate matura, mitiora, ſalubriora. Vide ſuprà Od. 16. v. 35. ibique annot.

9. *Non ille quanquam Socraticis, &c.*] Etſi refertus, id eſt, apprimè inſtructus eſt Corvinus Socraticâ & Academicâ Philoſophiâ, non te deſpiciet ô pia teſta: & quanquam madet totus placitis ejuſmodi ſeverioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam vino, ad diluendas curas levandoſque animi labores ſuos pro Republicâ: nam & hoc novit ſapientiſſimo cuique uſurpatum. Plato ſcribit vinum hominibus à Deo contributum velut remedium adversùs ſenectutem, ut redire ad juventutem videantur, & mœſtitiæ eos capiat oblivio. Seneca Stoïco ſupercilio mirè gravis aiebat nonnunquam uſque ad ebrietatem veniendum, non quæ mergat nos, ſed deprimat curas. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 32. & alibi.

Socraticis ſermonibus.] Socrates hominum ſapientiſſimus Apollinis oraculo de-

Narratur & priſci Catonis
Sæpè mero caluiſſe virtus.

INTERPRETATIO.

Refertur antiqui virtus Catonis etiam vino frequenter calefacta fuiſſe.

ANNOTATIONES.

claratus eſt. Ejus dogmata amplexi ſunt præ cæteris benè multis illuſtriores iſti, Plato, Xenophon, Antiſthenes. Diogen. Laërt. lib. 2. &c. Cic. Tuſc. 3. ait ab eo *omnem quæ de vita & moribus eſt Philoſophiam manaſſe:* Tuſc. 5. *primum illum devocaſſe Philoſophiam è cælo. . . . & coegiſſe de vitâ moribus, rebuſque bonis & malis quærere.* Noſter ad Piſon. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ.

11. *Narratur & priſci Catonis, &c.*] Ipſe Cato virtute inſignis narratur vino liberaliùs hauſto ſæpè incaluiſſe. Hìc verò quæri poteſt, an vino corpus incaleſcat, ut calido medicamento? Reſpondet Galenus Conſtitut. 3. non incaleſcere niſi ut alimoniâ corpori accommodâ. Nam ſicut igni congruens materia incendium facit majus, ita corporibus ſimile alimentum quæ naturâ calent ſatis, & robur adjicit, & calorem auget, &c. Hæc ille. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 29. ubi explicat cur proſit ſenibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an major, an Uticenſis & junior? De Uticenſi proditur ſanè, integras duxiſſe perpotando noctes. Teſtes Plutarchus, aliique. Et cùm Memmius quidam in conventu dixiſſet, Catonem totas noctes in vino permanere & ebrium eſſe, ſuſcepto ſermone Cicero reſpondit: quin addis etiam totos dies aleâ ludere? Seneca *de Tranquill.* cap. 15. *Cato*, inquit, *vino laxabat animum curis publicis fatigatum.* Ubi Lipſius de Uticenſi diſertè explicat, huncque affert Horatii locum, quem modo tractamus. Idem Cato menſam maximè amicorum parentem & procreatricem exiſtimavit: Idem ſolitus erat dicere Cæſarem ſobrium acceſſiſſe ad evertendam Rempublicam. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 8. & 32. At duo tamen arguunt Catonem hunc juniorem minimè hìc ab Horatio indicari. Alterum eſt vox *narratur*, quæ nequaquam adhiberetur à Poëta, ſi innueret Catonem illum Uticenſem cum quo vixerat, quemque florentem viderat; ſiquidem Horatius annos ætatis habebat viginti, quando ſe Cato Uticæ interemit. Alterum eſt epithetum *priſci*, quæ omninò Porcio Catoni, non ita verò Uticenſi congruit. Nec enim ſatisfaciunt qui priſcam virtutem pro ſolidâ verâ ſeverâque poni obtendunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quamvis etenim valdè ſobrium fuiſſe conſtet: at ei nihilominus ebrietas ſeu vinoſitas ab æmulis & adverſariis objecta eſt: ad quod alluſit Poëta. Adde quod apud Ciceronem de Senectute, ille ipſe Cato Major profitetur ita de ſe: *Ego propter ſermonis delectationem tempeſtivis quoque conviviis delector, nec cum æqualibus ſolùm, qui pauci admodum reſtant, ſed cum veſtrâ ætate etiam atque vobiſcum: habeoque ſenectuti magnam gratiam, quæ mihi ſermonis aviditatem auxit, potionis & cibi ſuſtulit. Quod ſi quem iſta delectant, ne omninò bellum indixiſſe videar voluptati, cujus eſt etiam fortaſſe quidam naturalis modus, non intelligo ne in iſtis quidem voluptatibus ipſis carere ſenſu ſenectutem. Me verò delectant & ſermo in poculo, & pocula . . . . . . conviviumque vicinorum quotidie compleo, quod ad multam noctem quàm maximè poſſumus vario ſermone producimus.* Huc etiam facit quod ſcribit Plinius lib. 14. cap. 4. *Catonum ille primus*, inquit, *triumpho & cenſurâ inſignis, magis tamen claritate litterarum, præceptiſque . . . . . agrum colendi . . . . . de vitibus uviſque ita prodidit; qui locus vino optimus, &c.*

Tu lene tormentum ingenio admoves
Plerumque duro: tu ſapientium
Curas & arcanum jocoſo
Conſilium retegis Lyæo.
Tu ſpem reducis mentibus anxiis,
Vireſque; & addis cornua pauperi,
Poſt te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, &, ſi læta aderit, Venus,

INTERPRETATIO.

Tu dulcem vini adhibes animo interdum aſperiori: tu ſapientum intimas & anxias cogitationes revelas per vinum feſtivum. Tu reddis fiduciam & robur ſollicito ingenio: daſque animos inopi poſt te nec timenti Regum diademata nec bellatorum tela. Te exprement Bacchus, & Venus ſi favens adfuerit, necnon

ANNOTATIONES.

13. *Tu lene tormentum, &c.*] Per te leniter ingenia torquentur, & qualia ſint explorantur: ſeveriora mitigantur, duriora molliuntur, &c. Plato de Legibus ait vinum eſſe tormentum minimè ſumptuoſum aut periculoſum ad explorandos hominum affectus. Theognis dicebat aurum & argentum igne probari & dignoſci, at vino mentem hominis quamlibet ſapientis. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 434. Non abludit adagium, *in vino veritas*, & Perſæ cujuſdam apophthegma, *nequaquam opus tormentis eſſe ad exquirendum verum, vino enim rectius elici.* Vide Eraſm. Sunt qui putent hic alludi ad arietes aliaſque machinas ejuſmodi bellicas, quibus admotis urbium muri concutiuntur, dejiciuntur, expugnanturque: pace tamen illorum, prior interpretatio non eſt poſthabenda, multò minùs, ut ſanciunt, explodenda.

14. *Tu ſapientium curas, &c.*] Graviores cogitationes reconditaque conſilia hilari compotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum eſt è Bacchi cognominibus à λύειν, quòd ſolvat & diſcutiat ægritudines & curas.

17. *Tu ſpem reducis.*] Apud Athen. lib. 2. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus cordatis & prudentibus viris amicus, ipſuque ſapiens æquè ac ſuavis, abjectos & humiles facit aſſumere magnos ſpiritus, ſupercilioſis ac tetricis perſuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes ſint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus riſus, ſapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebrioſi inſtar belluarum, inquit Feſtus. Vide ſuprà lib. 2. Od. 19. in fine. Ovid.

Tunc veniunt riſus; tunc pauper cornua ſumit.
Tunc dolor & cura rugaque frontis abit.

Per cornua deſignantur audacia, confidentia, robur, ſuperbia, temeritas etiam & petulantia. Athen. lib. 10. cap. 14. τῶν ἀγαθῶν βασιλεὺς οἶνος. *bonorum omnium rex vinum.* Lib. 2. cap. 1. ἰσχὺν δίδωσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασιν. *robur & vires dat animis & corporibus.* Eodem lib. cap. 2. ἐσθλὸν ἀλεξίκακον πάσης ἀνίης, *potens remedium adverſus omnem triſtitiam.*

19. *Poſt te neque iratos trementi, &c.*] Vino ſumpto roboratus inops & timidus quiſque jam nec iratos Regum vultus aut minas expaveſcit, nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*] O teſta, amphora, ô bonum vinum, te in convivio *producent* Bacchus, *Venus læta, Gratia, lucerna* accenſæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An

Segneſque nodum ſolvere Gratiæ,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat aſtra Phœbus.

INTERPRETATIO.

Charites vinculum laxare tardiores, atque ardentes lychni, donec Sol reverſus expellat ſidera.

ANNOTATIONES.

quòd bibenti fit cauſa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotiæ depugnavit. Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propitia, placida, non miſcens contentiones & rixas aut etiam prælia, ut ſæpiùs fit.

22. *Segneſque nodum ſolvere Gratiæ.*] Detrectantes, nolentes ſeparari, diſtrahi, abalienari quos junxerunt: concordiæ tenaces amanteſque, inſolubiles. Unde illæ implexis & conſertis inter ſe manibus pingi ſolent. Vide lib. 1. Od. 4. & 30.

IN DIANAM,

ODE XXII.

Ei conſecrat pinum villæ ſuæ.

MOntium cuſtos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimiſque letho,
Diva triformis;

INTERPRETATIO.

O *Virgo præſes montium & ſilvarum, Dea formæ triplicis, quæ ter invocata ſubvenis mulieribus parturientibus, &* eas *morti eripis:*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Montium cuſtos, &c.*] Venatrix, incola ſilvarum. Adde quod herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ & matri fratrem Apollinem parturienti opem & munus obſtetricis exhibuiſti. Luna ſcilicet poros & meatus corporis tempeſtivè relaxans dat facilitatem partui & ſalubritatem. Cic. 2. de Nat. Deor. *Adhibetur ad partus quod ii matureſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut ut plerumque novem Lunæ curſibus, qui quia menſa ſpatia conficiunt, menſes vocantur.* Idem ferè Varro 4. de Ling. Lat. ubi *Lunæ naſcentium dux . . . . . . parientes eam invocant.* Diodor. Sicul. lib. 6. Plutarch. Sympoſ. 3. Problem. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione conſecratus. lib. 1. Od. 28. v. ult.

Imminens villæ tua pinus eſto,
Quam per exactos ego lætus annos,
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.

INTERPRETATIO.

ſit tibi ſacra pinus fundo meo impendens; quam ego ſingulis annis evolutis gaudens aſpergam cruore porci tranſverſum morſionem tentantis.

ANNOTATIONES.

Audis, adimiſque letho.] Terent. And.

Juno Lucina fer opem; ſerva me obſecro.

Catull. Carm. 34.

Tu Lucina dolentibus
Juno dicta puerperis.

Ovid.

Parce precor gravidis facilis Lucina puellis
Maturumque, utero molliter aufer onus.

Dionyſ. Halicarnaſſ. lib. 5. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri ſolita, teſtatur. Cic. antè cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, ſic apud noſtros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri, egregiè docet Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 17. & ſeq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quaſi numen habens: Luna in cœlo, Diana in terris, Proſerpina apud Inferos. Virgil. Æneid. 4.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Hinc illud:

Terret, luſtrat, agit, Proſerpina, Luna, Diana,
Ima, ſuperna, feras, ſceptro, fulgore, ſagittâ.

Alii, quòd modò gibboſa, modò dimidiata, modò plena.

5. *Imminens villæ tua pinus eſto.*] Volo tibi ſacram eſſe pinum meæ villæ imminentem; & ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo & finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex ſuâ naturâ meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem ſævire & tranſverſum ictum meditari: alii in ipſam illam pinum dentes intentaſſe: nonnulli ab apri ſævitie Poëtam noſtrum Dianæ patrocinio ſervatum, comminiſcuntur: ſed gratis & perperam.

AD PHIDYLEN.

ODE XXIII.

Puris tantùm manibus Deos placari.

COElo ſupinas ſi tuleris manus
Naſcente Lunâ, ruſtica Phidyle;
Si thure placaris & hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ;
Nec peſtilentem ſentiet Africum
Fœcunda vitis, nec ſterilem ſeges
Rubiginem, aut dulces alumni

INTERPRETATIO.

O Agreſtis Phidyle, ſi manus ſupplices ad cœlum tollas, Lunâ incipiente; ſi Lares placaveris thure & hornotinis frugibus atque ſue edaci; neque fertilis vinea experietur Africum pernicioſum, neque ſpica rubiginem ſterilitatis cauſam, *nec teneri fœtus noxiam tempeſta-*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Cœlo ſupinas, &c.*] Si Deos ritè colueris & piè ſupplicaveris, licet modica offerens munera, placatos illos habebis.

Supinas.] Verſis ad cœlum palmis; quæ contrà invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Naſcente Lunâ.*] In novilunio & Calendis ſolebant ruſticæ mulieres ſacra Lunæ facere velut plantarum matri, altrici, cuſtodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuiſſe villica, ſeu Horatianæ villæ procuratrix: convenit nomen, ſive proprium fuerit, ſeu factum ſit à Poëta. *φειδύλη parca*, Gallicè, *ménagere.*

3. *Hornâ fruge.*] Vino vel ſpicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias & quod novum optimumque offerri æquum eſt.

4. *Porca.*] Hac utpote fœcunda placabantur Dii Lares & domeſtici ad fœcunditatem familiæ ac rei domeſticæ impetrandam.

5. *Peſtilentem Africum.*] Ventum humidum & calidum, adeoque peſtilentem & noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. lib. 2. 47. De eo jam lib. 1. Od. 1.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la nielle*, quâ nigreſcunt ſpicæ & ſterileſcunt. Oritur ex pluviâ vel rore, ſi quando non decuſſa fuerint è ſpicis, ſed Sole superveniente calefacta computreſcant. Ita Scaliger. Plin. lib. 18. cap. 17. *Cœleſte frugum vinearumque malum nullo minus noxium eſt rubigo. Frequentiſſima hæc in roſcido tractu, convallibuſque, ac perflatum non habentibus. E diverſo carent eâ ventoſa & excelſa.* Et cap. 28. in fine. *Alia ſunt* mala, *quæ ſilente cœlo ſereniſque noctibus fiunt, nullo ſentiente niſi cùm facta ſunt . . . . . Aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò ſterilitatem.* Hinc Romæ ad eam peſtem avertendam colebatur Rubigus Deus: & agebantur Rubigalia feſta ſub finem Aprilis. Plin. cit. lib. 18. cap. 29. *Rubigalia Numa conſtituit anno regni ſui 11. quæ nunc aguntur ad 7 Calend. Maii, quo-*

Pomifero grave tempus anno.
Nam quæ nivali paſcitur Algido
Devota, quercus inter & ilices,
Aut creſcit Albanis in herbis
Victima, Pontificum ſecures
Cervice tinget. Te nihil attinet
Tentare multâ cæde bidentium
Parvos coronantem marino
Rore Deos fragilique myrto.

Interpretatio.

tem anni parte frugiferâ. Etenim hoſtia Diis *deſtinata quæ in Algido nivoſo educatur inter quercus & ilices vel creſcit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te verò Deos exiguos rore marino tenuique myrto coronantem nihil juvat ſollicitare plurimo cruore pecudum.*

Annotationes.

niam tunc ferè occupat ſegetes rubigo: quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente. Ex Plutarcho quæſt. natural. poſt init. Rubigo humeſcentia occupat ſemina. Vide Theophraſt. de cauſ. plantar. lib. 4. cap. 15. & alibi, &c.

Dulces alumni.] Dulces & charos filios interpretantur aliqui: magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agni, capreoli, &c. ut ſuprà Od. 18. v. 4.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave peſtilenſque cœlum adeoque morbos haud ſentient greges eâ anni tempeſtate, quâ fructus colliguntur, ſcilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juvenalis Sat. 4. v. 56. Vide & ſuprà lib. 2. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum eſt in ſacris publicis immolare victimas ſumptuoſas: at te, Phidyle, ruſticam & privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuſcula quæque dona & ſacrificia.

Quæ nivali paſcitur Algido.] Paſcebantur olim greges ad ſacrificia publica deſtinati ac devoti.

Algido.] De eo monte lib. 1. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In paſcuis Albani montis, qui ab urbe Româ diſtat 12 *mill.* paſſ. ortum versùs. Martial. lib. 4. Epigram. 64.

Albanos quoque Tuſculosque colles.

Arnob. lib. 2. *In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quàm niveos tauros immolare candoris: nonne iſtum morem religionemque mutaſtis? &c.*

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non eſt mactare pecudes: Deos perfectè coles & placabis, nectendo tantùm & adornando ſerta & corollas ex herbis & floribus, quæ illis dones.

Bidentium.] Nonius Marcellus ita dictas oves, quòd duos dentes habeant, mordicùs negat: aſſerit verò dici quaſi biennes; auctoritate Pomponii in Atellanâ. Vide Macrob. lib. 7. cap. 9. & Gell. lib. 16. cap. 6. ubi uterque idem aſtruunt, contenduntque *non oves ſolas, ſed omnes bimas hoſtias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum *imagines parvæ*, ſcilicet in privatis ædibus: in fanis autem ac templis majores Deorum ſtatuæ majora ſimulacra habentur & coluntur.

Coronantem marino rore, fragilique myrto.] In ſacrificiis multiplices adhibebantur ejuſmodi corollæ. Ipſe ſacrificans coronabatur, hoſtia quoque, imago Deorum & ara, &c.

Marino rore.] Plin. lib. 24. cap. 11. *Eſt & roſmarinum . . . foliis odor thuris, &c.* De *myrto*, lib. 1. Od. 38.

Immunis aram ſi tetigit manus,
Non ſumptuoſâ blandior hoſtiâ
Molllibit averſos Penates
Farre pio & ſaliente micâ.

INTERPRETATIO.

Etſi manus abſque munere tenuerit aram, offenſos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam quàm per religioſum ador & ſal crepitans.

ANNOTATIONES.

17. *Immunis.*] Innocens, à ſcelere vacua & eximia, ex quibuſdam: alii aliter & meliùs, ut exiſtimo; hoc ſenſu: etiamſi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod poſtulas, exiguo quovis ſacrificio, quàm magno & ſumptuoſo; ſi modò vitæ innocentiam, & pietatem ac religionem erga Deos exhibeas. Luc. cap. 21. Chriſtus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium miſſis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus cur vilia & parva conſtituiſſet ſacrificia, reſpondit; ut nunquam deſinamus Deos venerari. Vide Perſ. Sat. 2. in fine: ubi

Dicite Pontifices, in ſancto quid facit aurum?
. . . . farre litabo.

Aram ſi tetigit manus.] Ara quaſi anſa dicta pridem, quoniam eam tenebant ſeu tangebant quicumque vel ſacris operabantur, vel jurabant, vel preces & vota faciebant. Varro. Macrob. Saturnal. lib. 3. cap. 2. &c. Vide & Plin. lib. 2. cap. 7.

Mollibit.] Ita veteres pro *molliet*.

20. *Farre pio & ſaliente micâ.*] Molâ ſalſâ, quæ conſtabat ex aquâ, farre, & ſale. Senec. Epiſt. 114. *crepacem molam* dixit.

IN AVAROS,

ODE XXIV.

INtactis opulentior
Theſauris Arabum & divitis Indiæ,

INTERPRETATIO.

QUamvis totum mare Tyrrhenum atque Apulicum tuis ædificiis teneas, ditior nondum tentatis gazis Arabum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od 3. Lib. 1.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia ſeculi hac Ode proſcribit, ut & alibi jam non ſemel, ac remedia præſcribit. Animadverte quæſo, Lector ſtudioſe, quàm variè quamque feliciter idem ſæpiùs ita retractet argumentum, ut novum quid ſemper eſſe videatur. Et hoc eſt quod ipſe præcipit ac docet ad Piſones Epiſt. v. 128. & v. 240. quæ duo loca ſpectant eodem, & egregiè declarant rerum communium & cuivis notarum novam diſpoſitionem ex arte atque ingenio, ſcitamque & cal-

Cæmentis licet occupes
Tyrrhenum omne tuis & mare Apulicum;
Si figit adamantinos
Summis verticibus dira neceſſitas
Clavos; non animum metu,
Non mortis laqueis expedies caput.

INTERPRETATIO.

ac India opulenta; ſi fatum ſævum clavos adamantinos excelſis culminibus infigit, neque mentem formidine neque caput mortis retibus liberabis.

ANNOTATIONES.

ſidam tractationem longè præſtare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatoribus ac de trivio hominibus & ſciolis latet, norunt verò ſentiuntque quotquot ſano & ſagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

Intactis opulentior theſauris Arabum.] Ipſis opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulentia. Vide lib. 1. Od. 29. & lib. 2. Od. 12. Stroph. penult.

Intactis.] Vel theſauris nondum effoſſis. Vel Arabibus bello nondum petitis ac ſubactis Populo Romano. *Ælius* enim *Gallus ex Equeſtri Ordine, ſolus Romana arma in eam terram intulit, ... oppida diruit, &c.* Plin. lib. 6. cap. 28. Strabo lib. 6. *recens Rom. expeditio noſtro tempore, duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Miſſus ille cum exercitu ab Auguſto decimum Conſule, Arabes tentaturus. Propert. lib. 2. Eleg. 10.

India quin, Auguſte, tuo dat colla triumpho;
Et domus intactæ te tremit Arabia?

2. *Divitiis Indiæ.*] Hæc enim Aſiæ regio dives eſt auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. 15. &c.

3. *Cæmentis licet occupes, &c.*] Licet præclaras ædes habeas in maris littoribus extructas, quid hoc ad vitam beatam? An ſic effugies curas & mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique annot.

4. *Tyrrhenum mare.*] Idem eſt quod Thuſcum & Inferum: pars eſt Mediterranei, Thuſciam alluens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macra ad fretum Siculum.

Et mare Apulicum.] Omnes ferè codices habent *Ponticum*, id eſt, Euxinum: Quidam *Punicum*, id eſt, Africanum; & hanc lectionem defendunt eo quod mare Punicum ſeu Africum continetur cum Tyrrheno, quod modo nominatur. Verùm enimverò quid hoc ad Italiam & Romanos? An ut notetur veſania ædificare cupientium non modò in littoribus maris proximi ſed & longinqui? Longè ſanè petita reprehenſio. Lectori tamen judicandi ſit plena libertas; ut fuit hactenùs. Alii etiam, *Publicum*, abſurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, ſed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ littus maris, per *Apulicum* ſuperi ſive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.*] Si magnificas illas ædes mors etiam obſidet ingrediturque, & habitatores earum non mitiùs tractat quàm infimos quoſque & egentes: ſi in illis ædium *ſummis verticibus clavos figit adamantinos*, id eſt, imperii ac dominatûs ſui jura exercet: metaphorâ ductâ ab annali clavo, qui in parietibus ædium ſacrarum figebatur ſingulis annis, ut numerus annorum inde colligeretur. De quibus Liv. paſſim. Alii ſic explicant; ſi ſummos etiam apices ſeu capita virorum principum ſpiculis ſuis duriſſimis transfigit mors, & enecat.

Adamantinos.] Adamante firmiores. Lib. 1. Od. 35. *trabales clavos.* Sic bellè exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis neceſſitatem, & nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Pindar.

τίς κίνδυνος κρατεροῖς ἀδάμαντος
δῆσεν ἅλοις.

Campeſtres meliùs Scythæ,
Quorum plauſtra vagas ritè trahunt domos,
Vivunt, & rigidi Getæ,
Immetata quibus jugera liberas
Fruges & Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus
Æquali recreat ſorte vicarius.

INTERPRETATIO.

Felicius in campis degunt Scythæ, quorum incertas habitationes carpenta circumferunt, nec non aſperi Getæ quibus arva minimè circumſcripta producunt communes ſegetes ac meſſes; neque exercetur cultura diuturnior uno *anno: atque* alter *vices aſſumens pari fortunâ quietem tribuit* alteri *laboribus exſoluto. Ibi fe-*

ANNOTATIONES.

9. *Campeſtres meliùs Scythæ, &c.*] Avaris divitibus ſapientiores ac beatiores ſunt ii populi qui inopes quidem at ſine curis vivunt. Scythæ nullas domos exſtruunt, per campos vagantur, modò in his paſcuis, modò in illis ſubſiſtentes, ſuamque ſecum familiam plauſtris vehunt, hinc ἁμαξόβιοι & ἁμαξοφόρητοι dicti, *quibus plauſtra ſedes ſunt*, inquit Salluſt. Vide lib. 1. Od. 19. v. 10. & Od. 35. v. 9. & lib. 2. Od. 9. in fine: ibique annot. Juſtin. lib. 2. ſub initium: *Scythis inter ſe nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla aut tectum, aut ſedes eſt, armenta & pecora ſemper paſcentibus & per incultas ſolitudines errare ſolitis. Uxores liberoſque ſecum in plauſtris vehunt, quibus coriis imbrium hiemiſque causâ tectis pro domibus utuntur. Juſtitia gentis ingeniis culta non legibus . . . . aurum & argentum non appetunt. Lacte & melle veſcuntur. Lanæ iis uſus ac veſtium ignotus . . . pellibus utuntur ferinis. Hæc continentia illis morum quoque juſtitiam dedit, nihil alienum concupiſcentibus . . . utinam reliquis mortalibus ſimilis moderatio . . . prorſus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longâ ſapientium doctrinâ præceptiſque Philoſophorum conſequi nequeunt; cultoſque mores incultâ barbarie ſuperari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad. ν. *δικαιότατοι juſtiſſimi* vocantur Scythæ. De his Strabo 7. Herodot. lib. 4. Virgil. Georg. 3. &c.

11. *Rigidi Getæ.*] Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidiſſimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum Orientem verſùs circa oſtium Danubii ſedes habent. Plin. lib. 4. cap. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum ſunt gentes; varia tamen littori appoſita tenuere: aliàs Getæ Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirùm atque Getis agri nullis definiuntur limitibus, nullique ſunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes viciſſim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum ſatis eſt ad annonam & victum uniùs anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii poſt alios culturam agrorum, ſationem ac meſſem curant, & quieſcunt; atque ad annuum opus ac laborem alii aliis ſuccedunt. De Suevis idem propè refert Cæſar de bello Gallico initio lib. 4. *Gens maxima & bellicoſiſſima Germanorum, Suevi: centum pagos habent: ex quibus quotannis ſingula millia armatorum, bellandi cauſâ, ſuis è finibus educunt. Reliqui domi manent: pro ſe atque illis colunt. Hi rurſus invicem anno poſt in armis ſunt: illi domi remanent . . . . . . privati ac ſeparati agri apud eos nihil eſt: neque longius anno remanere uno in loco incolendi cauſâ licet, &c.*

Illic matre carentibus
Privignis mulier temperat innocens:
Nec dotata regit virum
Conjux; nec nitido fidit adultero.
Dos eſt magna parentium
Virtus, & metuens alterius viri
Certo fœdere caſtitas:
Et peccare nefas, aut pretium eſt mori.
O quiſquis volet impias
Cædes, aut rabiem tollere civicam,

INTERPRETATIO.

mina innoxia parcit privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec ſplendido auſcultat mœcho. Illic *maxima dos æſtimatur virtus parentum & pudicitia inſolubili pacto alterum virum abhorrens.* Illic *non licet delinquere, vel merces eſt mors. O quicumque voluerit ſceleratas ſtrages furoremque civilem abolere, ſi cupiet ima-*

ANNOTATIONES.

17. Illic matre carentibus, &c.] Ubi nulla eſt cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia: nulla uxorum aut adulteria, aut imperioſa inſolenſque dominatio in viros. Ea eſt Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non ſævit in *privignos*, id eſt, mariti ſui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditatur; quod Romæ non infrequens. Juvenal. Sat. 6. v. 132.

Hippomanes, carmenque loquar, coctumque venenum,
Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine Scen. 17. *Quæ indotata eſt, ea in poteſtate eſt viri: dotatæ mactant & malo & damno viros.* Et Aſinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. 6. v. 223. *Imperat ergo viro.* Vide ibid. in ſuperbiam mulierum plurima. Ex Juſtino l. 3. Lycurgus apud Spartanos *virgines ſine dote nubere juſſit; ut uxores eligerentur, non pecunia: ſeveriuſque matrimonia ſua viri coërcerent, cum nullis dotis frænis tenerentur.*

Nec nitido fidit adultero.] Non ſinit ſe in adulterium pertrahi ab adultero benè compto; vel, amatori & mœcho potenti non confidit, poſt flagitia ſperans ab eo defendi tum adverſus leges adulteriorum punientes, tum adverſus maritum ſuum vindictam meditantem.

21. *Dos eſt magna parentium virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ibi non ſpectantur opes, ſed virtus majorum & parentum, ac puellæ caſtimonia. Plaut. Amphitr. Act. 2. Scen. 2. ſub finem.

Non ego illam mihi dotem duco eſſe, quæ dos dicitur;
Sed pudicitiam & pudorem, & ſedatum Cupidinem,
Deûm metum, parentum amorem, &c.

Repete mox allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. 6.

Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere caſtitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare *nefas*, aut peccanti *mors* certa eſt, certumque *peccati ſtipendium*, quod ait Paulus Apoſtolus.

25. *O quiſquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, ſi quis bonus Princeps velit ſeditiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliaſque civitatum peſtes. Hic videtur Auguſtum reſpicere: nam ſic ei poſtea gratulatur lib. 4. Od. 15. Strophe 3.

ordinem
Rectum, & vaganti fræna licentiæ
Injecit; emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes, &c.

Si quæret pater urbium
 Subſcribi ſtatuis; indomitam audeat
Refrænare licentiam,
 Clarus pòſt genitis: quatenus (heu nefas!)
Virtutem incolumem odimus,
 Sublatam ex oculis quærimus invidi.
Quid triſtes querimoniæ,
 Si non ſupplicio culpa reciditur?
Quid leges ſine moribus
 Vanæ proficiunt: ſi neque fervidis
Pars incluſa caloribus
 Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
Durat æque ſolo nives

INTERPRETATIO.

gini ſubſcribi parens civitatum, is infrænatam coërcere cupiditatem ſuſcipiat à poſteris celebrandus; quandoquidem (proh ſcelus!) viventem virtutem averſamur invidentes, ereptam verò aſpectui deſideramus. Quorſum mæſta querela, ſi pœnâ crimen non amputatur? Quid leges proſunt abſque moribus inutiles, ſi negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æſtu fervanti præcluſa, nec pars Aquiloni proxima, niveſ-

ANNOTATIONES.

27. *Si quæret pater urbium ſubſcribi ſtatuis.*] Si volet dignus eſſe cui ſtatua erigatur cum hac epigraphe, *pater patriæ.* Quæ quidem appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæſari, Auguſto; aliis item poſteà bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. cap. 58. *Senatus te conſentiens cum Populo Romano conſalutat* PATRIÆ PATREM. *Cui Auguſtus . . . . compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juvenal. Sat. 8. v. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus poſt genitis.*] Quidam legunt *charus*. Lib. 1. Od. 28. *Poſt modo te natis.*

Quatenus heu nefas.] Ea ſiquidem eſt pravitas morum noſtrorum, ut invideamus virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiſcum vivunt: mortuis autem gloriam ſponte deferimus & laudationem. Egregiè Vell. Paterc. *Præſentia invidiâ, præterita veneratione proſequimur. Et his nos obrui, illis inſtrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit: ſic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix antè cognoſcunt aut ut par eſt æſtimant, quàm ea amiſerint. Quam ſententiam expolitam efferunt inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in orat. poſt reditum ad Quirites.

34. *Si non ſupplicio culpa reciditur.*] Si culpæ non puniuntur; vel, ſi non ceſſant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges ſine moribus vanæ proficiunt?* Quid proſunt leges ſi non obſerventur, ſique ad earum amuſſim mores non fingantur?

36. *Si neque fervidis pars incluſa caloribus, &c.*] Si homines lucri cauſâ nihil non tentant, & ad præcluſas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam & glacialem, ubi *nives* aſperitate ac diuturnitate frigoris *duratæ* ſunt inſtar ſoli, vel, *ſolo* aſtringuntur. Vide lib. 1. Od. 22. ſub finem. Et lib. hujus Od. 3. Stroph. 14.

Merca-

Mercatorem abigunt: horrida callidi
Vincunt æquora navitæ?
Magnum pauperies opprobrium jubet
Quidvis & facere & pati,
Virtutiſque viam deſerit arduæ.
Vel nos in Capitolium,
Quo clamor vocat & turba faventium,
Vel nos in mare proximum
Gemmas, & lapides, aurum & inutile,
Summi materiam mali,
Mittamus. Scelerum ſi benè pœnitet,
Eradenda cupidinis

INTERPRETATIO.

quæ humo conſtricta: & ſolertes nautæ maria formidabilia exſuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet & moliri & perferre; atque iter aſpera virtutis relinquit. Ergo *nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applauſus & concurſus* populi *acclamantis, aut in mare vicinum* projiciamus *gemmas & lapillos atque aurum ſuperfluum omnis mali cauſam. Si vere crimina deteſtamur, eu-*

ANNOTATIONES.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes ac paupertatem fugit per mare, per ſaxa, per ignes.

Horrida callidi vincunt æquora navitæ.] Sic mare glaciale. ſic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque ſuperatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi ſcilicet. Nam longè aliter ſentiunt vel Ethnicorum ſapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *paupertas*, inquit, *etiam populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Heſiodus ait vitam ad virtutem longam eſſe & arduam ſaxiſque aſperam, Deoſque velle eam ſudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex antè dictis rectè concludit: ſi opes non juvant, imò impedimento ſunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, & ad ornatum templi. Ac ſi minus movet nos religio Deorum, at moveat ſaltem honos & gloria nominis noſtri. Nam illud *vocat* & proſequetur nos *clamor & turba faventium.* Iſtæ nempè donationes magno populi applauſu fiebant, quaſi triumphum parantis ei qui cupiditates ſubegiſſet. Petron. *Ipſe Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere ſolet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 30. *In cellam Capitolini Jovis ſedecim millia pondo auri, gemmaſque ac margaritas quingenties HS. una donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philoſophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: abite peſſum malæ cupiditates, vos ego mergam, ipſe ne mergar à vobis.

48. *Gemmas & lapides.*] Gemmæ pellucent, lapides minimè: margaritæ nec inter gemmas nec inter lapillos cenſentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvans ad beatè vivendum: vel quo non utimur per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Licurgus aurum argentumque velut omnium ſcelerum materiam ſuſtulit.* Juſtin. lib. 3. Ovid. *Irritamenta malorum opes.*

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tull. Tuſcul. 4. *cum eſt concupita pecunia, nec adhibita continuo ratio quaſi quædam Socratica medicina, quæ ſanet eam cu-*

Pravi ſunt elementa: & teneræ nimis
Mentes aſperioribus
Formandæ ſtudiis. Neſcit equo rudis
Hærere ingenuus puer:
Venarique timet, ludere doctior
Seu Græco jubeas trocho,
Seu malis vetitâ legibus aleâ:
Cùm perjura patris fides
Conſortem ſocium fallat & hoſpitem:

INTERPRETATIO.

ſtirpanda ſunt improba cupiditatis principia; animique molliores quàm oportet durioribus inſtituendi ſunt *exercitationibus. Nobilis adoleſcens ignorat equo inſiſtere haud aſſuetus, ac venari fugit, peritior ludere ſive Græco volueris trocho, ſive magis placuerit, aleâ legibus prohibitâ: dum parens fide perjurio fra*cta *defraudat conſortem ſocium & hoſpi-*

ANNOTATIONES.

piditatem, permanat in venas & inhæret in viſceribus illud malum, exiſtitque morbus & ægrotatio, quæ avelli inveterata non poſſunt: eique morbo nomen eſt avaritia.

Cupidinis pravi.] Pravè quidam legunt *prava*. Cupidinem pro cupiditate in genere maſculino uſurpat Horatius, lib. 2. Od. 16. v. 15. *cupido ſordidus*. Et Satyr. 1. v. 61.

Pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit.

52. *Elementa*] Primordia. Juvenal. Satir. 14. v. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

Teneræ nimis mentes aſperioribus formandæ ſtudiis.] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem reſque duras & aſperas *formandæ* ſunt mentes nimis effeminatæ & delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54 *Neſcit equo rudis hærere, &c.*] Generoſus ac nobilis puer (pro dedecus!) neſcit equitare, timetque venari; ſcit verò & amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis vide lib. 1. Od. 8. De venatione lib. 1. Epiſt. 18. v. 49. ita canit:

Romanis ſolemne viris opus utile famæ
Vitæque & membris.

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur turbo, eratque *buxum volubile* ſcutica agitari à pueris ſolitum; de quo Virgil. Æneid. 7. v. 378. Alter ludus trochi erat, circuli cujuſdam ferrei vel ænei impulſio, artem requirens ac ſtudium; neque ſolis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui *noſter iſtic*, ut & ad Piſones Epiſt. v. 380. ubi rem vide fuſiùs explicatam in annotationibus noſtris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, menſe Decembri: reliquis anni menſibus probroſa erat, puniebaturque legibus Corneliâ, Publiciâ, Titiâ. Ædilibus ea cura incumbebat. Cic. Philip. 2. *Licinium de aleâ condemnatum colluſorem ſuum reſtituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 21. & quæ annotabo ad lib. 1. Epiſt. 18. v. 21. ad has voces

Quem præceps alea nudat.

59. *Cum perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus & futilibus ſtudiis, interim pater ei congerit opes per fas & nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille ſocietatis fidem atque hoſpitii jura violare non dubitat.

60. *Conſortem ſocium.*] Has voces alii ſeparant, explicantque *conſortem* cohæredem; *ſocium*, qui negotiationis ſocietatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt & ad unam poſteriorem ſententiam referunt. Nempè conſors vocatur qui tantumdem ſortis ad mercatu-

Indignoque pecuniam
    Hæredi properet. Scilicet improbæ
Creſcunt divitiæ: tamen
    Curtæ neſcio quid ſemper abeſt rei.

INTERPRETATIO.

tem; atque divitias accumulat hæredi immerito. Nimirum iniquæ augeſcunt opes: veruntamen neſcio quid ſemper deeſt anguſtis bonis.

ANNOTATIONES.

ram confert. Nam prima pecunia in ſocietatem, ut lucrum inde fiat, collata ſors & caput nuncupatur: quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accreſcitque, corpus ſocietatis vocitant. Itaque ille fallit conſortem ſocium, cùm ſubtrahit quidpiam è lucro & in privatam rem convertit id quod eſſe commune oportuit. Cicero pro Sexto Roſcio: *Rectè majores noſtri eum qui ſocium feſelliſſet, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eumdem pro P. Quinctio. Animadverte porrò quot & quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis & laboribus ſe conficit. 2. Paupertatem eſſe malum ſtultè credit. 3. Omne fas violat quæſtûs causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipſum defraudat victu neceſſario, *inter opes inops.*

64. *Curtæ neſcio quid ſemper abeſt rei.*] Nam *multa petentibus deſunt multa.* Supra Od. 16. in fine. Benè Seneca in Herculе Oetæo:

Cupis his gazis implere famem;
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Iſtri; nec tota ſitim
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus ſtupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec ſi totus ſerviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hydaſpes;
Intraque ſuos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.
Avidis avidis Natura parum eſt.

AD BACCHUM,

ODE XXV.

Se afflatu ejus de Auguſto eximia dicturum.

QUò me, Bacche rapis tui

INTERPRETATIO.

ECquo me agis, Bacche, te

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Quo me Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque ſuprà me tollis? Inſtruis me ſcilicet ad canendas Divi Auguſti laudes: quod ſine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. 2. Od. 19. ibique annot. Auguſti elogia perſequitur Horatius lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 5. 14. lib. 4. Od. 5. 14. 15. lib. 2. Epiſt. 1.

Plenum? Quæ in nemora aut quos agor in ſpecus,
Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæſaris audiar
Æternum meditans decus
Stellis inſerere & concilio Jovis?
Dicam inſigne, recens, adhuc
Indictum ore alio: non ſecus in jugis
Exſomnis ſtupet Evias,
Hebrum proſpiciens, & nive candidam
Thracen, ac pede barbaro

INTERPRETATIO.

repletum? Quas in ſilvas atque antra præceps rapior ſpiritu inſolenti? Quibus ſpeluncis meditabor immortales honores Auguſti, ut audiar inſerens illum ſideribus ac Jovis concilio? Canam ſplendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita eſt Baccha, in montibus expergiſcens, cùm cernit Hebrum, & Thraciam nivibus albeſcentem, atque

ANNOTATIONES.

2. *Qua in nemora.*] Lib. 2. Epiſt. 2.

Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes
Rite cliens Bacchi.

Item

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

3. *Mente novâ*] Divino inſtinctu, dicendi facultate pluſquam humanâ. Adverte, ſtudioſe Lector, inciſam paſſim orationem. Talis enim enthëum decet.

Quibus antris, &c.] Quibus in locis à turbâ ſemotis, ſacriſque, animo ſoluto meditabor dignos Auguſto verſus; quibus illum cœlo conſecrem. Vide ſuprà Od. 5. Stroph. 1. ibique annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare & conſulere. Vide Homer. Iliad. 20.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quod primus Latinorum Horatius Lyrica ſcripſerit, ſeu quia Auguſti geſta & virtutes ſunt quid novum ac inauditum, adeoque mortalium nemini cognita aut relata ſunt adhuc ejus inſignia.

Non ſecus in jugis, &c.] Tantus me ſtupor divina Cæſaris encomia canere meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino & ſomno exſolutas. Vel tanto ardore aggredior Auguſti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi ſacrificula, ab Evio Bacchi cognomine, de quo lib. 1. Od. 18. v. 9. *Exſomnis*, vel, excitata ab eo ſomno qui poſt divinum furorem occupare ſolet, animoque tranquillitatem reddit. Vel; pervigil: noctu enim celebrabantur Orgia, in Thraciæ præſertim montibus. Unde & mox Hebri Rhodopeſque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope non procul Adrianopoli, labitur in Ægæum mare, è regione inſulæ Samothraciæ, volvens aureas arenulas. Solin. lib. 15. De eo jam lib. 1. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidiſſima nunquam non habet nives, *nec cœlo læta nec ſolo*, ex Pomp. Mela. Inter alios montes tollit *Rhodopen*, inciliturque gente, cui velut inſita à naturâ barbaries. Vide lib. 1. Od. 27.

11. *Pede barbaro luſtratam Rhodopen.*] Hic ſubtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id eſt, carminibus illuſtrantem Thraciam ſuam patriam, & in eâ montem Rhodopen: eo ſenſu, ut tam ſit omnibus admirabilis Horatius Auguſti laudes celebrans, quàm Bacchis Thrax Orpheus canens, & ob cantum toto orbe nominatus. Sed ô commentum, quod

Luſtratam Rhodopen. Ut mihi devio
Rupes & vacuum nemus
Mirari libet! ô Naiadum potens,
Baccharumque valentium
Proceras manibus vertere fraxinos;
Nil parvum, aut humili modo,
Nil mortale loquar. Dulce periculum eſt,
O Lenæe, ſequi Deum
Cingentem viridi tempora pampino.

INTERPRETATIO.

Rhodopen pedibus barbarorum peragratam. Quàm placet mihi longè aberranti admirari cautes & ſilvam deſertam! O Rex Naiadum & Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suave eſt periclitari, ô Bacche, ſequendo numen quod circumdat caput virenti palmite.

ANNOTATIONES.

noſtro etiam Poëta latuiſſe credendum eſt.

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine *Horatius* duntaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, deſertas regiones, ſpecus, rupes, nemora.

13. *Rupes.*] Sic appoſite Muretus doctis viſus correxiſſe, quia *rupes* ad rem convenientiores: cùm tamen plerique codices habeant, *ripas*; nec ita abſurdè, ut quidam volunt. Nam & flumina & fluminum ripæ ad ſolitarium & cogitabundum pertinent.

14. *O Naiadum potens, &c.*] Quod aquis vinum eſt potentius ac validius, hinc veteres Naiadum, id eſt, Nympharum fluminibus præſidentium Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi Sacerdotum. Quod additur, *valentium proceras manibus vertere fraxinos*; videtur alluſiſſe Horatius ad id quod ſcribit Euripides in Bacchis Actu 4. cùm evaſiſſet in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò ſtatim accurriſſe illas omnes, ac duce Agave ſaxa primùm molitas in eum contorſiſſe, poſteà verò ipſam arborem radicitùs concuſſiſſe ac tandem proſtraviſſe.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt, *humile modo.*

18. *Dulce periculum eſt.*] Scio me periculoſum tentare opus & arduum; at duce Deo non indignum immortali Cæſare carmen edam.

19. *Lenæe.*] Unum eſt è Bacchi cognominibus, ἀπὸ τοῦ ληνοῦ, *torculari*; in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. 4. cap. 5. & lib. 5. cap. 1. Donatus perperam Latinam commentus eſt originem, à *leniendo*. Cui & refragatur Servius in Virgil. Georgic. 2. v. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc & ſuos clientes, & ſeipſum coronare amat Bacchus. Infrà lib. 4. Od. 8.

Ornatus viridi tempora Pampino.

AD VENEREM,

ODE XXVI.

Ut Chloës arrogantiam coërceat.

VIxi puellis nuper idoneus,
Et militavi non ſine gloriâ:
Nunc arma, defunctumque bello
Barbiton hic paries habebit:
Lævum marinæ qui Veneris latus
Cuſtodit. Hic, hic ponite lucida
Funalia, & vectes, & arcus
Oppoſitis foribus minaces.

INTERPRETATIO.

HAud ita pridem vigebam aptus virginibus; nec inglorius bellavi. Jam arma & perfunctam militiâ iſtâ lyram tenebit murus ille qui ſtipat latus ſiniſtrum Veneris maritimæ. Iſtic iſtic deponite faces accenſas & vectes, & arcus præcluſis januis minitantes.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor: quare ab iſtâ militiâ ceſſare debeo in poſterum. Vide lib. 1. Od. 19. & lib. 4. Od. 1.

2. *Militavi.*] Ovid.

Militat omnis amans; & habet ſua caſtra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi ſunt arma, atque, ex more ſuſpendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Verſus lyricos & amatorios. De eo inſtrumento muſico lib. 1. Od. 1.

Paries habebit lævum marinæ qui Veneris latus cuſtodit.] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo ſuſpendi arma mea congruo loco & meæ felicitatis indice. Videlicet ſtatuæ Deorum meridiem aſpiciebant, proindeque occaſum habebant ad dextram, ortum ad ſiniſtram: porrò ex Etruſcâ diſciplinâ pars orientalis boni ominis erat, ideoque fauſta quælibet ad ortum auguria & auſpicia habebantur. Unde Virgil. *intonuit lævum.* Seu quòd ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem converſi: & pars quoque templi dextra; quæ quidem ſemper felix cenſetur. Hinc igitur ad lævum ſimulacri Veneris latus, hoc eſt, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non ſine gloria militarat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris ſpumâ genitæ: ut fabulantur Heſiod. Theogon. Inde Græcum nomen Ἀφροδίτη, nam ἀφρὸς, *ſpuma* dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicarum fores, accenſis facibus pergebant, atque illas, his demùm extinctis, occentabant. Perſ. Sat. 5. v. 166.

Chryſidis . . . . ante fores extinctâ cum face canto.

Vide ſuprà Od. 10. hujus libri.

Vectes & arcus, &c.] His ſcilicet armis atque inſtrumentis quatiebant effringebantque fores meretricum occluſas. Vide ſuprà Od. 14. ſub finem. Et

O, quæ beatam Diva tenes Cyprum, &
Memphim carentem Sithoniâ nive,
Regina, ſublimi flagello
Tange Chloën ſemel arrogantem.

INTERPRETATIO.

O Dea, quæ fortunatam obtines Cyprum, atque Memphim nivibus Sithoniis immunem regis, ſemel feri ſuperbam Chloen elato flagello.

ANNOTATIONES.

Lib. 1. Od. 25. Apud Terent. in Eunuchô, Thraſo Thaïdis ædes expugnaturus, *procede*, inquit, *huc cum veſte.* Bellè Cato veſtimularium appellat vitam furum, qui veſte parietes domorum ſoleant perfodere.

9. *Beatam Cyprum.*] Inſulam, de quâ lib. 1. Od. 3.

Beatam.] Vel opibus vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in quâ celebre Veneris templum, teſte Strabone, lib. 17.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote fervida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virgil. Eclog. 10.

Sithoniaſque nives hyemis ſubeamus aquoſæ.

11. *Regina.*] Memium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percute: faſtidium Chloës & ſuperbiam tibi ingratam ulciſcere: ferociam elide. Animadverte porrò amantium levitatem ac ſtultitiam. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò ſeu amans, ſeu iratus ſupplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat à quâ ipſe ſpernebatur.

AD GALATEAM,

ODE XXVII.

Eum à navigando deterret, præſertim exemplo Europæ.

IMpios parræ recinentis omen

INTERPRETATIO.

SCeleratos deducat augurium parræ cantum

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Impios parra, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta multum negotii ſemper Interpretibus faceſſivit: multùm quoque habet gravitatis & elegantiæ. Quæ & qualis ſit Galatea illa, & cur ita ſtudioſè ad eam ſcribat Horatius, haud notum eſt.

Impios parra recinentis omen ducat, &c.] Impii iter facturi triſte quodlibet auſpicium habeant, pro ſuo malo merito: tibi verò, Galatea, fauſta quæcumque adſint.

Parra.] Ingratæ & infauſtæ fuit vocis parra avis: quæ verò fuerit illa, mi-

Ducat, & prægnans canis, aut ab agro
Rava decurrens lupa Lanuvino,
Fœtaque vulpes:
Rumpat & ſerpens iter inſtitutum,
Si per obliquum ſimilis ſagittæ
Terruit mannos. Ego cui timebo
Providus auſpex?

INTERPRETATIO.

iterantis, & canis gravida, vel lupa ruſa veniens ab agro Lanuvino, & vulpes catulos *enixa. Anguis quoque viam inceptam remoretur, cum velut ſagitta à transverſo equis paverem injecit. Ego cui metuam augur pravidens* futura?

ANNOTATIONES.

nimè liquet. Quibuſdam *meſange*, aliis *vanneau*, aliis aliter appellatur. Plin. lib. 11. cap. 37. init. *volucribus apices diverſi quidem generis: Phœnici plumarum ſerie . . . . Phaſiana corniculis: præterea parra* (alii tamen legunt, parvæ) *qua ab illo galerita appellata quondam, poſteà Gallico vocabulo etiam legioni nomen dedit alauda. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò 18. cap. 29. manifeſtè ac diſertè ſcribit, *avem parram, oriente Sirio, ipſo die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oſcines, quaſi oricines: aliæ volatu & alis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus, accipiter, aliæque altum volantes. Virgil. Æneid. 3.

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres ſuperſtitioſi multa quidem ominola exiſtimabant nullâ aut levi ratione; ut ſi quid malè ceſſerat, cùm v. g. prægnans canis occurriſſet, inde talem occurſum deinceps habuerunt infelicem & mali ominis. Ejuſmodi plurima profert hic Poëta noſter. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino*] Pro quolibet poſitum quibuſdam videtur; non ita verò aliis, eo quod per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galateæ Brunduſium pergentis ad conſcendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat & ſerpens, &c.*] Græcis *ἀκοντίας*, Latinis jaculus, ſerpentis genus eſt, ex arboribus in prætereuntes ſeſe vibrantis ad modum ſagittæ. Ælian. lib. 6. hiſt. animal. cap. 18. Plin. lib. 8. cap. 23. *vulgatum eſt*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas ſerpentes, ſed & miſſili volare tormento.*

6. *Similis ſagittæ.*] Nolunt hìc intelligi miſſilem ex arcu ſagittam; quanquam nihil vetat, ut patet ex annot. præced. At placet indicari eam ſurculi partem in vitibus poſtremam & ſuperiorem, quæ incurva & contorta ſerpentem refert vocaturque ſagitta. Columell. lib. 3. cap. 17. Plin. lib. 17. cap. 21. *Sagittæ vocantur* ſurculi, *cum intorti panguntur. . . . . ſagittam ſerere minus utile, quoniam in transferendo facile rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos inſiliens, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manum facilis & obſequens. Torrentio eſt gradarius equus, tollutim & ſine equitis moleſtiâ decurrens.

Ego cui timebo providus auſpex?] Ita ferè omnes codices. Senſus eſt; non eſt quod timeam tibi, Galatea; cùm nullo ſis crimine obſtricta, felici exitu ut & auſpicio fluent tibi omnia: nec non fauſtum tibi augurium & ego precabor navigare cupienti: ſis ubique felix. Quod ſi liceat aperire quod ſentio, malim certè cum Eruditis nonnullis, interrogatio-

Antequàm ſtantes repetat paludes

INTERPRETATIO.

Priuſquam avicula pluvia proxima

ANNOTATIONES.

nis notam expungere, & continuato ſenſu & oratione, jungere cum ſequentibus hoc ſenſu: Ego Horatius ti cui timebo auſpex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea:) huic *prece ſuſcitabo oſcinem ab ortu Solis corvum*, quo deterreatur à conſcendendo mari, iſto ſcilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

Auſpex.] Is augurium captans ſedebat capite velato: lituum ſine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones & certa ſpatia notabat, quibus videnda ad ſe pertinere deſignabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam verò mundi partem ſpectabat augur: hinc enim pendet multarum ſolutio quæſtionum: nimirùm ubi dextra pars, ubi læva conſtituenda; adeoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. augures orientem ſpectarunt, ab Albanis & Latinis edocti. Patet ex Virgil. Æneid. 8. v. 68. & Æneid. 12. v. 172. Subinde vero, ex Hetruſcâ diſciplinâ, ad meridiem converſi omen capiebant & auſpicium. Vide Varron. lib. 6. Plin. lib. 2. cap. 54. Quæ cùm ita ſint ortus Solis erat eis ad lævam, occaſus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *corvum ab ortu Solis oſcinem*, ſiniſtrum infelixque augurium denotat. Adde quod vulgò putabantur auſpicia corvi dextri fauſta, lævi infelicia: cornicis contrà. Plaut. Aſinar infrà citand. Item Aulul. Scen. 20. *non temerè eſt quod corvus cantat mihi nunc ab læva manu, &c.* Cic. de Divin. 1. *Quid augur, cur à dextra corvus, à ſiniſtrâ cornix faciat ratum?* Et anteà. *Panætius requirit Jupiterne cornicem à lævâ, corvum à dextrâ canere juſſiſſet.* Et de Divin. 2. v. 81. *cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum eſt avibus, ut ratum auſpicium facere poſſint?* Verùm enimverò *magna hujus obſervationis vanitas*, ut ait ipſe Plin mox cit. Et Cic. de Divin. 2. v. 82. *Quæ autem eſt inter Augures conveniens & conjuncta conſtantia? Ad noſtri augurii conſuetudinem dixit Ennius*

Cùm tonuit lævum benè tempeſtate ſerenâ.

At Homericus Ajax apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, neſcio quid hoc modo nuntiat:

Proſpera Juppiter his dextris fulgoribus edit.

Ita nobis ſiniſtra, Graiis & Barbaris dextra meliora eſſe videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona ſint ſiniſtra nos dicere, etiamſi dextra ſint. Sed certe noſtri ſiniſtrum nominaverunt, (quod à ſinendo dictum putant) *externique dextrum, quia plerumque melius id videbatur.* Vide Juſt. Lipſ. Elect. 2. cap. 2. Ex his, Lector, vides non abſurdam quoque ſententiam priorem illorum qui corvum oſcinem ab ortu, felix augurium fuiſſe ſcripſerunt, tametſi ad lævam eſſet: ubi & diſtinguendum aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, & mundi partem dextram ac ſiniſtram: cùm Poëtæ nunc hoc nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quæſt. Centur. Rom. ita ſcribentem; *Cur avis ſiniſtra eſt ſecunda? . . . Nam ſiniſtrum lævum ſignificat. Poteſt etiam deduci à verbo ſinere. Lævam igitur quæ rem ſinit avem . . . vocat vulgus ſiniſtram. Cur vero? An quod Æneæ in acie contra Mezentium ſtanti fulgur à ſiniſtrâ victoriæ index micaſſet, in augurium id verterunt; ac deinceps ita obſervant. Etenim Thebani cum ſiniſtro ſuo cornu ad Leuctra hoſtem profligaſſent, deinde obſervarunt ut in omnibus conflictibus ſiniſtro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor eſt Juba, reſpicientibus orientem Aquilo ad ſiniſtram eſt, quem mundi partem dextram & ſupremam habent . . . An quia terreſtria & caduca cœleſtibus & divinis cum ſint oppoſita, putabant nobis ea quæ ſiniſtra ſunt, Deos à dextrâ oſtendere.* Vide & Arnob. l. 4. paulò pòſt init. ubi *lævâ naturâ eſſe ulla* negat egregiè. Nec omitte quod Non. Marcell. docet, aliquando etiam *lævum* in bonam partem, & à levando dici.

Imbrium divina avis imminentum,
Oſcinem corvum prece ſuſcitabo
Solis ab ortu.
Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor noſtri, Galatea, vivas:
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.
Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid ſit ater
Adriæ novi ſinus, & quid albus
Peccet Iapyx.

INTERPRETATIO.

prænuntia redeat ad paludes minimè fluentes, votis vocabo corvum ab oriente canentem. Eſto fortunata ubicumque volueris, ô Galatea, & vive noſtri memoriam ſervans: & te nec pergens impediat ſiniſter picus nec cornix vagabunda. At cernis quanto fragore properet Orion declivis. Ego ſcio quàm periculoſum ſit Adriaticum mare, utque fallat Iapyx ſerenus.

ANNOTATIONES.

9. *Antequam ſtantes repetat paludes, &c.*] Antequam tempeſtatem denunciet cornix ad paludes ſuo more volitans ac ſedens: ibique præſentiens imbrem divinanſque & voce indicans. Suprà Od. 17. *aquæ augur cornix* dicitur. Vide ibi annotata.

11. *Oſcinem corvum, &c.*] Ore futura præcinentem. Vide Gell. lib. 6. cap. 6. Plin. lib. 10. cap. 12. *Peſſima corvorum ſignificatio, cum glutiunt vocem velut ſtrangulati.* Et lib. 18. cap. ult. *corvi ſingultu quodam latrantes ſeque concutientes, ſi continuabunt, ventos; ſi vero carptim vocem reſorbebunt, ventoſum imbrem præſagiunt.* Contrà ſi ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auſpicium fuiſſe narrant quidam. Vide ſuprà annot.

15. *Nec lævus vetet ire picus, nec vaga cornix.*] Plaut. Aſinar. Scen. 4. *Picus & cornix ab læva eſt: corvus porro* (als. parra) *à dextra: conſuadent.* Plin. lib. 10. cap. 12. *cornix inauſpicata eſt garrulitatis, à quibuſdam tamen laudata.* Id. eod. lib. cap. 18. *Pici* (Gallicè *pivert*) *Martio cognomine, inſignes & magni in auſpiciis. . . . . . Ipſi, principales Latio ſunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. Unus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis ſedit ita placide, ut manu prehenderetur. Reſpondere Vates, exitium Imperio portendi ſi dimitteretur; at ſi exanimaretur, Prætori. Et ille avem protinus concerpſit: nec multo poſt implevit prodigium.* C. Cælio, ſive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. *Sed vides quanto, &c.*] Attamen, ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari: animadverte imminentem ab Orione tempeſtatem.

18. *Pronus Orion.*] Devexus, ad occaſum vergens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine.

Ego quid ſit ater Adriæ novi ſinus. &c.] Cave etiam & time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula ſum expertus, inquit Horatius, cùm Athenas profecturus conſcendi mare Brundufii. Tunc etiam intellexi *quid albus peccet Iapyx*, quàm ſæpè fallat & decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, at repentè è cœlo ſereno procellas ciens, & naufragia parans. De eo lib. 1. Od. 3. v. 4.

Hoſtium uxores puerique cæcos
Sentiant motus orientis Auſtri, &
Æquoris nigri fremitum, & trementes
Verbere ripas.
Sic & Europe niveum doloſo
Credidit tauro latus, & ſcatentem
Belluis pontum mediaſque fraudes
Palluit audax.
Nuper in pratis ſtudioſa florum, &
Debitæ Nymphis opifex coronæ,
Nocte ſubluſtri, nihil aſtra præter
Vidit & undas.

INTERPRETATIO.

Conjuges & filii hoſtium experiantur occultos motus Auſtri ſurgentis, & tumultum atri maris, ac littora ictibus fluctuum concuſſa. Ita etiam Europa fallaci tauro commiſit latus candidum; atque mare beſtiis refertum & apertos dolos expavit antè imperterrita. Paulò antè flores in pratis colligens, texenſque corollas Nymphis meritas, nocte parum lucidâ nihil aſpexit niſi ſidera & aquas.

ANNOTATIONES.

21. *Hoſtium uxores, &c.*] In hoſtes vertantur & irruant mala quævis: à Galateâ avertantur.

Cæcos ſentiant motus orientis Auſtri,] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè eſſe procelloſum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eo quod *noctu Auſter, interdiu Aquilo vehementior. . . . . & Auſtro majores fluctus eduntur.* Plin. lib. 2. cap. 47. in fine. Alii legunt *orientis hædi.* De hœdorum exortu tempeſtuoſo, vide annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Numquid verò ſagax Poëta junxiſſet hœdorum ortum cum occaſu Orionis, quem modo attulit? Hic ſiquidem longè eſt poſt illum. Verumtamen quid vetat Horatium Galateæ interminari Orionis, hoſtibus verò hœdorum malignitatem?

25. *Sic & Europe, &c.*] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc manſuetum & amabilem taurum conſpicata, non eſt verita ejus tergo inſidere, atque etiam maris inire fluctus & inambulare. At pœnituit ſeriùs cùm ſe vectam longiùs ſenſit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultrò conſcendiſ; at mox pœnitebit te, cùm turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converſo decepta, avecta, vitiata eſt: tu ab Iapyge Auſtroque, ventis, & ab Orione hœdoque ſideribus noxiis poteris falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. 6. cap. 15. Ovid. Metamorph. 2. Fab. ult. & Faſt. 5. Apollodor. lib. 3.

Niveum latus,] Candore inſignis Europa celebrata eſt.

27. *Mediaſque fraudes palluit audax.*] Quæ audacter ac ſine ullo metu tauri dorſum inſcenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas & marina monſtra aſpexit. Hæc & quæ ſequuntur è Moſcho tranſtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripſit Theod. Marcilius, è Theocrito, quoniam inter hujus opera Eidyll. 19. reperitur inſcriptum, *Europa*; quod tamen Moſchi eſſe non eſt ambigendum.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cùm rapta eſt à Dite, Proſerpinam exhibent Ovid. Metamorph. 5. item Lucanus.

Quæ ſimul centum tetigit potentem
Oppidis Creten; pater ô relictum
Filiæ nomen, pietaſque! dixit
Victa furore.
Unde? Quò veni? Levis una mors ei.
Virginum culpæ. Vigilanſne ploro
Turpe commiſſum? An vitiis carentem
Ludit imago
Vana, quæ portâ fugiens eburnâ
Somnium ducit? Meliuſne fluctus
Ire per longos fuit, an recentes
Carpere flores?

INTERPRETATIO.

Cum verò *pervenit ad Cretam centenis urbibus validam, irâ percita ait: ô parens, nomen à filia neglectum, & pietas* etiam relicta! *Undo & quo devens? unica mors* pœna *eſt minor flagitio virginum. An exporrecta defleo crimen fœdum? An ſcelere immunem* me *decipit ſpecies inanis, quæ delapſa per januam eburneam inſomnium emittit? An ſatius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere?*

ANNOTATIONES.

33. *Centum potentem oppidis Creten.*] Homer. ἑκατόμπολιν. Hinc Virgil. Æn. 3. de Cretenſibus:

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. 12. cap. 1. *Eſt Gortyna in inſulâ Cretâ juxta fontem platanus una, inſignis utriuſque linguæ monumentis, nunquam folia dimittens: ſtatimque ei Græciæ fabuloſitas adſuit: Jovem ſub eâ cum Europâ conſediſſe.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam ſe intelligens Europa, ſic ingemuit: miſeram me quæ inſano tauri amori obſecuta patris domum reverentiamque deſerui!

37. *Levis una mors eſt virginum culpa.*] Scilicet irreparabilis eſt jactura virginitatis. Catull. Carm. 63. ſeu Epithal.

. . Virgo dum intacta manet, tum cara ſuis: ſed
Cum caſtum amiſit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.

40. *Imago vana quæ portâ fugiens eburnâ.*] Poſt Homer. Odyſſ. 19. v. 562. alii Poëtæ fabulati ſunt, duas eſſe ſomniorum portas, alteram corneam, eburnam alteram: per hanc falſa, per illam vera emitti ſomnia. Vide Virg. Æneid. 6. v. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter inveſtigant. Quidam in etymologia rem verſari opinantur: ἐλεφαίρω, inquiunt, eſt, *decipio*: hinc vanum eſt inſomnium è portâ quæ *candenti nitens elephanto*, ut ait Virgil. cit. illud autem eſt verum quod è corneâ portâ. Nam à *κέρας cornu*, *κραίνω*, indeque *κραίνω*, *efficio*, *perficio*. Alii, quod ebur denſum nihilque dat oculis pervium; at contrà pellucidum cornu eſt; hinc illud nihil oſtendit, hoc verò aliquid exhibet & indicat. Aliis per ebur, quod dens eſt elephanti, ſignificari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus ſpeciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illud autem non ita: nam quæ oculis videntur manifeſta ſunt; at incerta quæ alieno ore famaque percipiuntur. Vide Euſtath. Macrob. in Somn. Scip. lib. 1. cap. 5.

42. *Meliuſque fluctibus ire per, &c.*] Id eſt, potuitne igitur vigilanti mihi melius videri tauri dorſo mariſque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix ſanè opi-

Si quis infamem mihi nunc juvencum
Dedat iratæ; lacerare ferro, &
Frangere enitar modò multùm amati
Cornua tauri.
Impudens liqui patrios Penates:
Impudens Orcum moror. O Deorum
Si quis hæc audis, utinam inter errem
Nuda leones,
Antequam turpis macies decentes
Occupet malas, teneræque ſuccus
Defluat prædæ, ſpecioſa quæro
Paſcere tigres.
Vilis Europe, pater urget abſens.
Quid mori ceſſas? Potes hac ab orno
Pendulum *zonâ* benè te ſecutâ
Lædere collum.

INTERPRETATIO.

Si aliquis modò tradat iratæ mihi taurum flagitioſum, conabor ferro diſcerpere ac rumpere cornua juvenci priùs dilecti nimium. Abſque verecundiâ deſerui paternam domum, ſine pudore cunctor Inferos. O ſi quis Deorum audis iſta, ſaxis nuda ambulem inter leones, priuſquàm fœda tabes invadat pulcras genas, ac delicatæ prædæ corpulentia dilabatur. Cupio formoſa tigres ſatiare. Infamis Europa, abſens pater inſtat: quorſum mori differs? Frangere cervicem potes ab iſta orno ſuſpenſam obſequente tibi cingulo.

ANNOTATIONES.

nionem ſomnii excutere poſſum: inquit ſtupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*] Huic divinum odorem ſpiranti, ut ait Moſchus, miti, formoſo, blandienti libens colluſit Europa; contrectat, manibus ſpumam ab ore abſtergit, oſculatur, dein & dorſo inſidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puellam. Apud Ovid autem Metamorph. 2. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua ſertis exornat, pectus manu plaudit: gaudet amans. Meminit quoque Cic. de Nat. Deor. 1. n. 79. *non audeo dicere pulcriorem eſſe me quàm ille fuit Taurus qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori differo, moror que debitam Orco prædam me tradere.

51. *Utinam inter errem nuda leones.*] Jam Europa non ſomniaſſe, ſed reipsâ flagitium perpetraſſe ſe agnoſcens iram in taurum primò, deinde verò in ſeipſam vertit.

55. *Specioſa quæſo paſcere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda & formoſa illis cupit objici: ſonè & pœnas luere vult eam quæ culpæ & turpi commiſſo anſam præbuerat, formam & pulcritudinem. Porrò tigres ac leones memorat, quales omninò bellues Creta non habet aut nutrit: verùm attonitæ idque citra notam ignoranti virgini non eſt indecorum.

57. *Pater urget abſens.*] Conſcia mens exprobrantem ſcelus patrem flagitioſæ mihi exhibet durum perinde ac juſtum vindicem: eaque me imago urget & torquet.

58. *Potes hac ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo & ſuſpendio, vel præcipitio ſeu in mare ſeu in ſcopulos acutos.

Sive te rupes & acuta letho
Saxa delectant; age, te procellæ
Crede veloci: niſi herile mavis
Carpere penſum,
Regius ſanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat quærenti
Perfidum ridens Venus, & remiſſo
Filius arcu.
Mox ubi luſit ſatis, Abſtineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ;
Cùm tibi inviſus laceranda reddet
Cornua taurus.
Uxor invicti Jovis eſſe neſcis?
Mitte ſingultus: benè ferre magnam
Diſce fortunam: tua ſectus orbis
Nomina ducet.

INTERPRETATIO.

Seu magis placent cautes & ſcopuli ad mortem expediti: age, committe te celeri tempeſtati, niſi penſum dominæ trahere vis tu Regis filia, atque dari pellex heræ barbaræ. Lugenti aſtabat Venus improbè ridens, natuſque laxato arcu: poſtquam vero ſatis ludificata eſt, ait: modum pone furori & ardenti jurgio, quando tibi juvencus odioſus cornua dabit frangenda. Ignoras te eſſe conjugem ſupremi Jovis? Omitte querimonias. Diſce altam ſortem ſuſtinere, ut decet: diviſus mundus tuam feret appellationem.

ANNOTATIONES.

63. *Niſi herile mavis carpere penſum.*] Niſi mavis ſervire, & lanam in fila ducere ab herà certo pondere traditam ad opus diurnum, tu regio ſanguine prognata: nimirùm Agenoris Phœnicum Regis filia: quæ mater fuit Minois ac Rhadamanti.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat quærenti perfidum ridens Venus.] Dum in has querelas erumperet Europa, propè ſtans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam ſuis ac filii Cupidinis, qui cùm ſat vulnerum intuliſſet arcum remiſerat.

69. *Abſtineto dixit irarum, &c.*] Tota hæc ſtrophe ironiam complectitur falſiſſimam.

73. *Uxor invicti Jovis eſſe neſcis?*] Apud Moſchum antè cit. Jupiter ipſe ſe Europæ qualis ſit aperit, & conſolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Bene ferre magnam diſce fortunam.*] Vel, tolerare gravem animi dolorem; vel, regiam fortunam ſuſtinere ac tueri. Nam ſcribunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave cui taurus appellatio & inſigne fuit, Europam rapuiſſe, atque ex Phœniciâ in Cretam abductam uxoris loco habuiſſe. Alii paulò aliter, à Cretenſi Rege nomine Tauro, illatis in Phœniciam armis victore Europam Regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam eſſe tranſportatam. Vide Euſeb. &c. Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 17. apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud quam *ταυρόμορφον τύπωμα*, id eſt, tauri formâ præſigne navigium.

75. *Tua ſectus orbis nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres diviſi portiones, (nam olim alii aliter ſenſerunt) una pars de tuo nomine appellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. lib. 4. ſcribit, *nemini mortalium conſtare unde Europa nomen adepta ſit*,

niſi dicatur ab Europâ Tyriâ (aliàs Syriâ) nomen accepiſſe regionem anteà nomine carentem: illam porrò ex Aſiâ certè fuiſſe, in hanc verò minimè *commeaſſe terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, ſed à Phœnice tantùm in Cretam, & è Creta in Africam.* Apud Moſchum anteà cit. Idyll. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ verſaretur Europa, in ſomnis ſibi videre viſa terras duas, Aſiam, & alteram ei oppoſitam de ſe contendentes: muliebri formâ erant: harum altera peregrino vultu & habitu; altera ſimilis erat indigenæ, atque ut filiam magis vindicabat, quod eam genuiſſet ac nutriviſſet: verùm altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quòd ea ſibi fato deſtinata eſſet, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitiſſe; at irrumpente ſubinde ad Herculis columnas Oceano ſectum ac diviſum: & hinc mare Mediterraneum eſſe. Plin. lib. 2. cap. 90. *Oceanus in totum abſtulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare eſt, ſi Platoni credimus, immenſo ſpatio.* Et lib. 3. Proœm. *Africæ Abyla, Calpe Europæ clauſtra, laborum Herculis metæ. Quam ob cauſam columnas ejus Dei vocant indigenæ: creduntque perfoſſas excluſa anteà admiſiſſe maria, & rerum naturæ mutaſſe faciem.* Et cap. 1. rurſùm, *Oceanus*, inquit, *hoc quod dictum eſt ſpatio Atlanticum mare infundens, & avido meatu terras, quæcumque venientem expavere, demergens: reſiſtentes quoque flexuoſo littorum anfractu lambit, Europam vel maximè receſſibus crebris excavans.*

AD LYDEN,

ODE XXVIII.

Diem Neptuno ſacrum hilariter eſſe tranſigendum.

FEſto quid potius die
Neptuni faciam? Prome reconditum,
Lyde ſtrenua Cæcubum,
Munitæque adhibe vim ſapientiæ.

INTERPRETATIO.

Quid melius agam die Neptuno ſacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum remotum: atque ſeveritati obfirmatæ vim infer.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Feſto quid potius die, &c.*] Quid aptius & convenientius diei feſtivo, quàm genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus feſtum agebatur Romæ die Julii vigeſimâ tertiâ. Meminit *Plin.* lib. 18. cap. 13. Athenis autem dies octava cujuſlibet menſis erat Neptuno ſacra. Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 18.

Reconditum.] Ideoque pretioſum & optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortè quæ ſuprà Od. 11. Stroph. 7. ibi quidem *obſtinata*, hìc verò facilis & amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. 1. Od. 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim ſapientiæ.*] Animo à naturâ ſerio & à nugis voluptatibuſque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ indole ſeveriori: mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

Inclinare meridiem
  Sentis; ac veluti ſtet volucris dies,
Parcis deripere horreo
  Ceſſantem Bibuli Conſulis amphoram.
Nos cantabimus invicem
  Neptunum, & virides Nereidum comas:
Tu curvâ recines lyrâ
  Latonam, & celeris ſpicula Cynthiæ:
Summo carmine, quæ Cnidon
  Fulgenteſque tenet Cycladas, & Paphon
Junctis viſit oloribus:
  Dicetur meritâ nox quoque næniâ.

INTERPRETATIO.

Vides mediam diem recedere : & tamen cunctaris detrahere ex apotheca inutilem cadum Bibulo conſule conditum; *quaſi conſiſtat tempus fugax.* Age, *alternis canemus Neptunum, & caruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ ſapius cantabis Latonam, atque tela Diana velocis. Ultimo cantu* dicetur Venus, *qua Cnidum obtinet & Cycladas emicantes, atque junctis cygnis adit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.*

ANNOTATIONES.

5. *Inclinare meridiem ſentis.*] Vides Solem jam deſcendere, & peracto medio curſu vergere ad occaſum. Dies jam media abiit: cœnæ hora carpenda eſt.

7. *Horreo.*] Græcè *ὡρεῖον*. Ita vocatur locus rebus condendis & ſervandis idoneus. Id ſuperioribus apothecis condi ſolere vaſa vinaria jam dixi Od. 8. & 21. hujus libri.

8. *Ceſſantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Conſulis.] Sub conſulatu Bibuli ann. U. C. 694. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debebat eſſe maturum. Jam notavi nec ſemel veteres conſueviſſe ætatem vini deſignare nomine Conſulis tunc Rempublicam adminiſtrantis. Sunt qui Horatium velint hìc jocari, ac per vocem *ceſſantem*, alludere ad Bibulum cum Julio Cæſare Conſulem nihil verò Conſulis agentem; quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. 20. vide locum, & in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus feſto epulabimur, hunc ſanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinaſque Nymphas pariter, *Nereides*, Nerei filias. Harum nomina recenſet ad triginta tria Homerus Iliad. Σ. non longè ab initio.

Virides Nereidum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curva recines lyra, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partui præſidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. 1. Od. 10.

12. *Latonam.*] Dianæ & Apoll. matrē.

Celeris ſpicula Cynthia.] Celebrabis Dianam venatricem; ſpiculis feras configentem, & celeri curſu aſſequentem: quæ a Cyntho Deli inſulæ monte, *Cynthia* dicta eſt. Lib. 1. Od. 21.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ lib. 1. Od. 30.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris inſulas, in orbem diſpoſitas; unde nomen. Vide lib. 1. Od. 14. v. ult. *Paphon.*] De eâ urbe Cypri clariſſimâ lib. 1. Od. 30.

15. *Junctis oloribus*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni, ſic lib. 4. Od. 1. *purpureis ales oloribus*: aliàs columbæ; Propert. lib. 3. Eleg. 3. v. 31. & Apul. Metamorph. lib. 6. paulò poſt initium: interdum paſſeres. Ita Sappho, καλοὶ ἦ σ' ἆγον ςρουθοὶ.

16. *Dicetur meritâ nox quoque nænia.*] Nox etiam cantabitur *meritâ næniâ*: vel quòd in eâ epulis, lætitiæ, voluptati operam dabimus; vel quod carmen erit lugubre, nocti tenebroſæ ac triſti idoneum. De *nænia* lib. 2. Od. 1.

AD

AD MOECENATEM.

ODE XXIX.

Invitat eum ad frugalem cœnam, & opum contemptum laudat.

TYrrhena Regum progenies, tibi
Non antè verſo lene merum cado
Cum flore, Mœcenas, roſarum, &
Preſſa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me eſt. Eripe te moræ,
Ne ſemper udum Tibur, & Æſulæ
Declive contempleris arvum, &
Telegoni juga parricidæ.

INTERPRETATIO.

O *Mæcenas proles Hetruſca Regum, jam pridem apud me tibi eſt dulce vinum in amphorâ non hactenus inversâ, cum floribus roſarum, & balanus expreſſa tuis crinibus. Subtrahe te cunctationi: ne continuo ſpectes humidum Tibur, & pronos agros Æſulæ, colleſque Telegoni parricidæ.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëtæ noſtri Odas hanc cenſebis, Lector, ſeu verſus ac Poëſin ſeu res & materiam perpendas. Dictio grandis; Stoïcæ mentis ac diſciplinæ explicatio gravis. Tuum, Lector, ingenium, tua ſagacitas, tibi cætera non ſine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hetruſcis Regibus oriunde. Vide lib. 1. Od. 1. & 20. ibique annot.

2. *Non ante verſo lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibatus, nec reſignatus, needum ſuo loco motus.

3. *Cum flore roſarum.*] Serta & corollas è floribus, ad convivia ſemper adhibuiſſe veteres, fusè dixi lib. 1. Od. ult. & alibi.

4. *Preſſa tuis balanus capillis.*] Et unguenta permiſſo ad hilaritatem pompamque convivii notum eſt ex dictis ib.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum balaninum è glande unguentariâ, non abſimili nucis avellanæ, quam ferebat quædam arbuſcula. Glans Latinis, *βάλανος* Græcis. Vide Plin. lib. 12. cap. 21. lib. 13. cap. 1. & 4. & alibi. Perſ. Sat. 4. v. 37. *balanatum Gauſape* nuncupat balano delibutum capillitium.

5. *Apud me eſt tibi.*] Tibi pridem deſtinata atque reſervata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quominus apud me cœnatum venias.

6. *Ne ſemper udum, &c.*] Relinque tantulum ædes tuas excelſas, è quibus proſpicis Tibur, Æſulam, &c.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. 1. Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6. init.

Æſula declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum in declivi ſeu latere montis ædificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tuſculum Latii urbem duodecim millibus paſſuũ à Româ diſtantem, à Telegono Ulyſſis è Circe filio, qui patrem imprudens oc-

Faſtidioſam deſere copiam, &
Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum & opes ſtrepitumque Romæ.
Plerumque gratæ divitibus vices,
Mundæque parvo ſub lare pauperum
Cœnæ, ſine aulæis & oſtro,
Sollicitam explicuêre frontem.
Jam clarus occultum Andromadæ pater
Oſtendit ignem; jam Procyon furit,
Et ſtella veſani Leonis,
Sole dies referente ſiccos.

INTERPRETATIO.

Relinque abundantiam faſtidium afferentem, & ædes excelſis nubibus proximas. Intermitte admirari fumum, & potentiam, tumultuſque Romæ felicis. Non rarò jucunda opulentis varietas & nitida cœna in exiguâ domo pauperum, abſque tapetibus & purpurâ, vultum anxium porrexerunt. Jam lucidus parens Andromedæ promit ardorem abſconditum. Jam ſævit Anticanis, ac ſidus Leonis furioſi, Sole reducente dies aridos.

ANNOTATIONES.

cidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo ampliſſima eminerent ædificia: vulgò *Fraſcati*. Ibidem etiamnum extant magnificæ Procerum villæ Romanorum, & palatia benè multa.

9. *Faſtidioſam deſere copiam.*] Ad modicum tempus deſere rerum omnium copiam, quam domi habes. Abundantia ſatietatem parit, hæc autem faſtidium generat.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel ſublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mœcenas in Eſquilino monte, è qua Nero ſpectaſſe dicitur incendium urbis. Sueton. Neron. cap. 38. *incendium è turri Mæcenatianâ proſpectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulcritudine.*

12. *Fumum.*] Auram popularem, ambitionem, honores, vanam gloriam.

13. *Plerumque grata divitibus vices.*] Natura diverſo gaudet.

14. *Mundæque cœna.*] Paratum non ampliter ſed munditer convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam explicuere frontem.*] Frontem ſcilicet mœſtitia in rugas contrahit, hilaritas verò ſolvit & explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æſtivos ardores adducit ac notat ſidus Cephei, quod oritur 7. Id Jul. ex Columell. lib. 12. Cepheus Æthiopum Rex, inter ſidera relatus cum Caſſiope uxore, Andromede filiâ, & Perſeo ejus liberatore ac ſponſo.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei ſidus ponè minorem Urſam collocatum eſt: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. lib. 2. Apollodor. Arat. &c. vel potiùs, quod antè non apparebat, jamque ortum oſtendit ſe.

18. *Procyon.*] Latinè Anticanis, ſidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. 2.

Geminis eſt ille ſub ipſis
Anticanis Graio Procyon qui nomine
fertur.

19. *Stella veſani Leonis.*] Quintum eſt hoc Zodiaci ſignum, quod aggrediente Sole, incipit ſævire Canicula *inſana* dicta Perſio Sat. 3. v. 5. fortè & alludit Horatius ad ſtellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Auguſti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente ſiccos.*] Scaliger

Jam paſtor umbras cum grege languido
Rivumque feſſus quærit, & horridi
Dumeta Silvani: caretque
Ripa vagis taciturna ventis.
Tu civitatem quis deceat ſtatus,
Curas; & urbi ſollicitus times,
Quid Seres & regnata Cyro
Bactra parent, Tanaiſque diſcors.
Prudens futuri temporis exitum
Caliginosâ nocte premit Deus:

INTERPRETATIO.

Nunc paſtor æſtu fatigatus cum grege languente petit umbras, & amnes, atque densa nemora Silvani hirſuti; & littus ſilens nec leves habet auras. Tu laboras quis urbi ſtatus conveniat, ac metuis anxius quid adversùs Rempublicam moliantur Seres, & Bactriani Cyro ſubjecti, atque Tanaïs ſeditioſus. Dii ſapientes obſcuris tenebris involvunt venturi ævi fortunam:

ANNOTATIONES.

offenſus epithèto, *ſiccos*, in fine versûs, mallet: *Sole graves referente luces.* Age vir gravis; Æſtivos dies & calores Poëta vult indicare: at hyemis graves perinde luces ac æſtatis. O hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam paſtor umbras*, &c.] Priori ſtrophe anni tempeſtatem æſtivam; hac autem diei horam ferventiſſimam deſignat, nempè meridiem, quo ſolebant paſtores & greges *umbras & frigora captare*. Virgil. Eclog. 2.

23. *Dumeta.*] Silvas ſuâ denſitate umbram & frigus ſuppeditantes.

Silvani.] Dei ſilvarum.

Horridi.] Caprinis pedibus, cornuto capite, corpore hirto & villoſo. Vide ſuprà Od. 18. v. 1. ibique annot.

Caretque ripa vagis taciturna ventis.] Nulla eſt aura, nè levis quidem ſpirat ventus ad ripas fluminum.

25. *Tu civitatem quis deceat ſtatus*, &c.] Dum quieſcunt omnia, tu etiam laboras de ſtatu Reipublicæ conſtabiliendo. Atqui otium carpe tantillum, ô Mœcenas, urbis Præfecte. De hac Mœcenatis Præfecturâ Dio lib. 49. & 55. Vide & Vell. Paterc. lib. 2. Senec. Epiſt. 94. Cornel. Tacit. Annal. 6. Suprà Noſter Od. 8. v. 17.

Mitte civiles ſuper urbe curas.

27. *Seres.*] Aſiæ populi ultrà Sinas, à Serâ urbe dicti. Regio illorum Sericâ hodie *Catay*, ſerico opere inclyta. Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ regionis Aſiæ, inter Parthiam ad occaſum & Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat Imperii Perſarum.

Cyro.] Hic filius Cambyſis, Perſarum ac Medorum ſubindeque totius Orientis Rex, profanis imò & ſacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum ſuo exercitu contrucidatus. Vide Juſtin. lib. 1. &c. Paralipomen. Eſdras Daniel. maximè verò Iſaiæ cap. 45. *Hæc dicit Dominus chriſto meo Cyro, cujus apprehendi dexteram, ut ſubjiciam ante faciem ejus gentes, & dorſa Regum vertam . . . . Ego ante te ibo, ... Dabo tibi theſauros abſconditos & arcana ſecretorum, ut ſcias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Iſraël . . . . . accinxi te, & non cognoviſti me*, &c.

28. *Tanaiſque diſcors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives, inter ſe frequentiùs dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Aſiam ab Europâ diſterminante jam dixi. Vide Od. 4. hujus lib. ſtroph. 9.

29. *Prudens futuri temporis*, &c.] Sapienter Dii hominibus cognita eſſe fu-

Ridetque, ſi mortalis ultrà
Fas trepidat. Quod adeſt, memento
Componere æquus. Cætera fluminis
Ritu feruntur, nunc medio alveo
Cum pace delabentis Etruſcum
In mare, nunc lapides adeſos,
Stirpeſque raptas, & pecus, & domos
Volventis unà, non ſine montium
Clamore, vicinæque ſilvæ,
Cum fera diluvies quietos
Irritat amnes. Ille potens ſui
Lætuſque deget, cui licet in diem

INTERPRETATIO.

deridentque ſi homo plus quam decet angatur. Satage bene moderari præſentia. Reliqua dilabuntur inſtar fluvii Tiberis *modo intra ripas quietè defluentis intra mare Thuſcum, modo ſaxa coroſa evulſaſque ſtirpes, & greges, atque ædificia ſimul abripientis, haud abſque ſonitu montium & ſilvæ proximæ; quando immanis eluvio ſollicitat fluvios tranquillos. Is compos ſui eſt vivetque hilaris, qui diebus ſingulis dicere poteſt,*

ANNOTATIONES.

tura noluerunt, ſive ne malis ante tempus torqueantur; ſive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipſos recurrere ac vereri moneantur.

31. *Ridetque, ſi mortalis ultra fas trepidat.*] Lib. 2. Od. 16.

Lætus in præſens animus quod ultra eſt
Oderit curare.

32. *Quod adeſt memento componere æquus.*] Præſentibus utere prudenter, rectè, juſtè.

33. *Cætera fluminis ritu feruntur.*] Futurum tempus fluit, & ſenſim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

36. *Nunc lapides adeſos, ſtirpeſque, &c.*] Exundans rapit omnia, curſu rapidiori lapides arrodit & excavat, arbores exſtirpat, &c. Vide Homer. Il. λ. Lucret. lib. 1.

Fragmina dejiciens ſilvarum, arbuſtaque tota,
Dat ſonitu magno ſtragem, volvitque ſub undis
Grandia ſaxa: &c.

Virgil. Æneid. 2.

Rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, ſternit ſata læta, boumque labores:
Præcipiteſque trahit ſilvas: ſtupet inſcius alto
Accipiens ſonitum ſaxi de vertice paſtor.

40. *Cum vera diluvies quietos irritat amnes.*] Amnes ſcilicet in Tiberim influentes, ipſumque augentes ſupra modum exundatione ſuâ: illi ſunt Tinia, hodie *Topino*. Nar, v. *Nera*, ex Apennino ſcaturientes; Anio v. *Teverone* flu. Sabinorum, Pelia flu. Hetruriæ, v. *Paglia*. Lege Plin. lib. 8. epiſt. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis, ita ſcribit: *Tiberis alveum exceſſit, & demiſſioribus ripis altè ſuperfunditur . . . . . . premit valles, innatat campis . . . . Inde quæ ſolet flumina accipere & permiſta devehere, retro cogit, atque ita alienis aquis operit agros. Anio delicatiſſimus amnium, ideoque adjacentibus villis velut invitatus retentuſque, magnâ ex parte nemora quibus inumbratur, & fregit & rapuit. Subruit montes, & decidentium mole pluribus locis clauſus, dum amiſſum iter quærit, impulit tecta, ac ſe ſuper ruinas evexit atque extulit, &c.*

Dixiſſe, vixi: cras vel atrâ
Nube polum pater occupato,
Vel Sole puro: non tamen irritum
Quodcumque retrò eſt, efficiet: neque
Diffinget, infectumque reddet,
Quod fugiens ſemel hora vexit.
Fortuna ſævo læta negotio, &
Ludum inſolentem ludere pertinax,
Tranſmutat incertos honores,
Nunc mihi nunc alii benigna.
Laudo manentem. Si celeres quatit
Pennas, reſigno quæ dedit, & meâ
Virtute me involvo, probamque
Pauperiem ſine dote quæro.
Non eſt meum, ſi mugiat Africis

INTERPRETATIO.

vixi: craſtinâ die Jupiter cælo producat vel obſcura nubila vel ſerenam diem; at nequaquam reſcindet quicquid actum eſt, neque mutabit ac deſtruet quod ſemel attulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adverſis, & obſtinata ludere ludum petulantem, ſubvertit dignitates caducas, jam mihi mox alteri propitia. Laudo ſtantem. Quod ſi leves alas movet, reddo quæ donavit; ac mea me virtute protego; atque honeſtam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tem-

ANNOTATIONES.

43. *Vixi.*] Vox contemnentis mortem, inquit diſerte ſuo more, Marcilius: ſic Æneid. 4.

Vixi: & quem dederat curſum natura peregi.

Poſſet etiam jungi cum vocibus præcedentibus *in diem*, eo ſenſu: is beatus ſemperque *lætus deget*, qui in diem vixerit, id eſt, qui præſenti tempore, hodiernâque die utetur, futuri & craſtini minimè anxius. *Sufficit diei malitia ſua*, inquit Chriſtus in Evangelio.

49. *Fortuna ſævo læta negotio, &c.*] Vide lib. 1. Od. 34. in fine. Juvenal. Sat. 3. v. 39.

Quales ex humili magna ad faſtigia rerum
Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. 6. v. 604.

Stat fortuna improba, &c.
Secretumque ſibi mimum parat, &c.

53. *Laudo manentem.*] Quandiu ſtat & manet mecum fortuna, laudo: quod ſi recedat & aufugiat; minimè indignor. Illâ inſtabili, firmus ego meâ virtute haud moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Teſtibus oculis, extant etiamnum Commodi imperatoris (non autem Adriani, ut ſcripſit non nemo) numiſmata ænea & argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ ſedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, lævâ copiæ cornu tenentis; cum hac epigraphe:

FORTUNÆ MANENTI.

Servantur in cimeliarchio Ludovici M.

55. *Probamque pauperiem ſine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: ſatis dotata, ſi benè morata: ſic Horatius pauperiem ait ſe expetere velut felicis vitæ ducem; ſibique videri ſatis dotatam, utpote *probam*. Vide ſuprà Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non eſt meum ſi mugiat, &c.*] Qui opes avidè quærunt, ac paupertatem velut ſummum fugiunt malum, ii medio mari & naufragii diſcrimine cum Diis paciſcantur, ne ſuæ pereant merces:

Malus procellis, ad miſeras preces
Decurrere, & votis paciſci,
Ne Cypriæ Tyriæque merces
Addant avaro divitias mari.
Tunc me biremis præſidio ſcaphæ
Tutum per Ægæos tumultus
Aura feret, geminuſque Pollux.

INTERPRETATIO.

peſtatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuoſa, & precibus obtinere ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant. Tum etiam *me ſecurum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.*

ANNOTATIONES.

at ego tametſi talibus in anguſtiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere ſatagam: atque divitiarum neglectu, paupertatiſque honeſtæ amplexu tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Od. 3. init.

Si mugiat Africis malus procellis.] Si navis malus vel quaſſatus vel excuſſus fuerit ſeu Africo vento, ſeu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis paciſci, ne Cypria Tyriaque merces, &c.*] Diis vota nuncupare & dona polliceri, ſi ſalvas præſtent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. 8. cap. 16. *tunc præcipuus votorum locus eſt, cum ſpei nullus eſt.* Perſ. Sat. 2. verſ. 3.

Non tu prece poſcis emaci, &c.

60. *Cypria Tyriaque merces.*] Emporia ſcilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus* inſula maris Mediterranei, de quâ lib. 1. Od. 3. & *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita & dives, claritate & magnitudine urbium Phœniciæ præſtantiſſima: nunc in ruinis ferè jacet, & paucos habet incolas. Inſula pridem erat freto quatuor ſtadiorum diviſa; ab Alexandro Magno continenti juncta eſt Quint. Curt. lib. 4. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo lib. 1. Eleg. 8.

Prima ratem ventis credere docta
Tyrus.

Idem ſcribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi, perditiſque omnibus, biremi tantummodò ſcaphâ vectus, nihilominùs pacatâ mente conſtabo, perinde ac ſi Caſtor & Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. 2. Od. 16. verſ. 2.

64. *Geminuſque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini: ambo verò ſimul propitia ſunt & *lucida ſidera.* Vide lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. v. 25. Sunt qui allegorias hìc ſomnient, putentque Horatium alludere ad id quod ſibi contigerat: adeoque per *Ægæos tumultus* ſignificare bella civilia, è quibus evaſerat *biremi ſchaphâ*, id eſt, virtute & innocentiâ ſubnixus, aſpirante *aurâ* & favore *gemini* ſideris Mæcenatis nimirùm & Auguſti.

ODE XXX.

Carminum ſuorum gloriam æternam fore.

EXegi monumentum ære perennius,
Regalique ſitu pyramidum altius:
Quod non imber edax, non Aquilo impotens

INTERPRETATIO.

ABſolvi opus ære ſtabilius, atque pyramidum conſtructione ſublimius, quod neque pluvia corrumpens, nec Boreas

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 1. Lib. 1.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii ſui monumentum perenne jactat, quo poſteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide lib. 2. Oden ultimam: hanc cum illa confer; & eumdem utriuſque ſcopum, eamdemque ſententiam variâ dictione tantum diſtinctam animadverte. Sanctus Hieronymus Epitaphium Paulæ ſic concludit: *exegi monumentum ære perennius, quod nulla deſtruere poſſit vetuſtas, &c.*

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quàm æreæ ſtatuæ ad memoriam collocatæ. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem & Livii ſcripta, quantumvis nixus ſit, Caius Princeps abſumere ac delere non valuit.

2. *Regalique ſitu pyramidum altius.*] Ægyptiorum Regum opus & ſepulcra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter orbis miracula numeratæ. *Tres orbem terrarum implevere famâ: Regum Ægyptiorum pecuniæ otioſa ſtultaque oſtentatio*, inquit Plin. lib. 36. cap. 12. prope Memphim erant ſitæ; unde Martial. Epigram. 1.

Barbara pyramidum ſileat miracula Memphis.

Herodot. lib. 2. eas deſcribit accuratè. Unam ait quinque ſtadiis longam, decem annis elaboratam; in aliâ verò annos viginti abſumptos: &c. Ammian. Marcell. lib 22. *pyramides ad miracula ſeptem provectæ, quarum diuturnas ſurgendi difficultates Scriptor Herodotus docet, ultra omnem omninò altitudinem, quæ humanâ confici poteſt; erectæ ſunt turres ab imo latiſſimæ, in ſummitates acutiſſimas deſinentes: quæ figura apud Geometras ideo ſic appellatur, quod ad ignis ſpeciem, ὡς πῦρ, ut nos dicimus, extenuatur in conum: quarum magnitudo quoniam in celſitudinem nimiam ſcandens gracileſcit paulatim; umbras quoque mechanicâ ratione conſumit.* Vide Strabonem lib. 17. & Diodor. Sicul. lib. 2. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extructam artificio & opere mirabili, quæ *quatuor erat laterum, quorum quodlibet ab inferiori parte jugera ſeptem continebat. Altitudo amplius quàm jugera ſex tolleret . . . . . . forme annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos uſque ea moles integra permanſit: ex Arabiâ longo admodum itinere advectis lapidibus constructa.* Iſtam ſe vidiſſe adhuc ſtantem anno 1638. in ſuæ peregrinationis narratione, teſtatur Joannes Greaves Aſtronomiæ Profeſſor Anglus; eamque tam interiorem quam exteriorem egregiè deſcribit qualem inſpexit ac dimenſus eſt, vix paululùm deformatam; altamque dicit pedes ferè ſeptingentos; & convenientem Diodori menſuram ſeu metiendi rationem aſſerit, &c.

3. *Quod non imber edax, &c.*] Imitatio eſt Pindaricæ dictionis, Pyth. Od. 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum theſaurus, quem diruere ſeu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut horriſonæ tempeſtatis exercitus implacabilis.

Poſſit diruere, aut innumerabilis
Annorum ſeries, & fuga temporum.
Non omnis moriar, multaque pars mei
Vitabit Libitinam. Uſque ego poſterâ
Creſcam laude recens, dum Capitolium
Scandet cum tacitâ virgine Pontifex.
Dicar, quà violens obſtrepit Aufidus,
Et quà pauper aquæ Daunus agreſtium
Regnavit populorum, ex humili potens

INTERPRETATIO.

violentus deſtruere queat, vel temporum lapſus & longinquitas. Haud totus interibo: & portio mei plurima mortem effugiet. Ego ſemper novus poſterorum laudatione augebor, quandiu ſummus Sacerdos aſcendet Capitolium cum ſilenti virgine. Ubicumque rapidus Aufidus murmurat, vel Daunus aquarum egens ruſticis gentibus dominatus eſt; ego *clarus è tenui memorabor Al-*

ANNOTATIONES.

6. *Non omnis moriar, &c.*] Non tam animæ, quam ſui nominis immortalitati & memoriæ velificatur Poëta noſter.

7. *Vitabit Libitinam.*] Superſtes erit, æternùm durabit. Libitina feretrum ſignificat. Eſt etiam funerum Dea, in cujus æde vendebantur & locabantur quæcumque ad ſepulturam pertinebant. A *libendo* dicta, ex Varrone: eadem quæ Proſerpina: nec etiam alia quàm Venus antiquis exiſtimata, ut eadem natalibus & morti Dea præſideret, atque principium finemque vitæ in poteſtate haberet: quo fragilitatis humanæ mortalium quiſque admoneretur. Auctor Plutarchus in Numa & in Problem. Vide & Cœl. Rodig. lib. 29. cap. 18.

Uſque ego poſterâ creſcam laude recens.] Novis in dies laudibus cumulabor à poſteris: ſicque velut innovata mei memoria ſemper inclareſcet, concidet nunquam aut ſeneſcet.

8. *Dum Capitolium ſcandet, &c.*] Dum ſacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quandiu ſtabit urbs illa æterna. Virgil. Æneid. 9. v. 448.

Dum domus Æneæ Capitoli immobile ſaxum
Accolet, Imperiumque pater Romanus habebit.

9. *Cum tacita virgine.*] Quandiu & Veſtales ritè ſilentium obſervantes operabuntur ſacris, æternumque ignem ſovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitatem ac perpetuitatem indicat Horatius, quam ſibi ſuoque ſpondet nomini. Comminiſcuntur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam, Tacitamque appellandam ſanxerat, teſte Plutarcho; alii Idulia ſacra afferunt, ad quæ ſingulis menſibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quælibet ſacra intelligi par eſt, in Capitolio peragi conſueta; nec præ cæteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcilius Angeronæ ſilentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrob. lib. 3. cap. 9.

10. *Qua violens obſtrepit Aufidus, &c.*] In Aguliâ, ſuâ nempè patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Eſt enim *Aufidus* Apuliæ amnis, hodie dicitur *Oſanto*, ex Apennino defluit in Adriaticum mare.

11. *Daunus.*] Et hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ & ab eo Daunia vocata eſt. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirùm fervet æſtus & calor, hincque eſt arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborans: unde *ſiticuloſam Apuliam* vocat noſter Epod. 3. Vide lib. 1, Od. 14.

12. *Regnavit populorum.*] Phraſis Græca ἐβασίλευον τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuſcriptis pleriſque codicibus, *regna-*

Princeps, Æolium carmen ad Italos
Deduxiſſe modos. Sume ſuperbiam
Quæſitam meritis, & mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

INTERPRETATIO.

caïcos verſus primus tranſtuliſſe ad Latinum carmen. Age *Melpomene, partam virtutibus magnitudinem aſſume: capilloſque meos circumda ultro laureâ Delphicâ.*

ANNOTATIONES.

tor populorum. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens.] Libertini ſcilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in ſummam famæ claritatem & nominis amplitudinem evaſit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. 2. Od. 18.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxiſſe modos.*] Vel inde nominabor paſſim, quod primus Alcaïcos verſus Latinè ſcripſerim ad imitationem Alcæi è Lesbo inſulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. 2. Od. 13.

14. *Sume ſuperbiam, &c.*] Suam alloquitur Muſam Poëta: ad ſemetipſum oſtendat. Grandes aſſume ſpiritus, inquit; oſtende tuam nobilitatem: mihique texe & impone coronam è lauro ſacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos urbem Achaiæ, ad Parnaſſum montem.

Q. HORATII FLACCI CARMINUM LIBER IV.

AD VENEREM, ODE I.

Ætate ſuâ ſe jam rebus Venereis haud eſſe idoneum.

INtermiſſa Venus diu,
  Rurſus bella moves. Parce precor, precor.
Non ſum qualis eram bonæ
  Sub regno Cynaræ. Deſine dulcium
Mater ſæva cupidinum,

INTERPRETATIO.

INterrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abſtine, oro obteſtorque. Non ſum qui eram ſub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum ſuavium, parce me *intractabilem ſubjicere*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Intermiſſa.*] Suetonius in vitâ Horatii ita ſcribit: *ſcripta quidem ejus uſque adeo probavit, manſuraque perpetuo credidit* Auguſtus, *ut non modo ſeculare carmen componendum injunxerit, ſed & vindelicam victoriam Tiberii Druſique privignorum; eumque coëgerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ ſunt Odæ quas conſtat eſſe factas ante quaſdam prioribus libris contentas: v. g. 12. hujus libri ante tertiam lib. 1. intelligendus fortè eſt Suetonius de edito in lucem potiùs quàm de conſcripto poſt alios tres quarto hoc libro.

2. *Parce precor.*] Per ætatem ſe excuſat: abiiſſe juveniles nimirùm ludos & artes, quibus pollebat dum amabat Cynaram meretricem ſpecioſam in primis, & ab eâ diligebatur maximè. Illam vocat *protervam* lib. 1. Epiſt. 7. *rapacem* Epiſt. 14. Hìc appellat *bonam*, vel ſignificans formâ egregiam & perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut ſcribit ipſe citato loco, id eſt, ſine ullâ præmiorum ſpe, cæteriſque amatoribus antepoſitus fuerat.

5. *Mater ſæva cupidinum.*] Hunc verſiculum jam poſuit lib. 1. Od. 19. Vide ibi annot.

Circa luſtra decem flectere mollibus
Jam durum imperiis. Abi
Quò blandæ juvenum te revocant preces,
Tempeſtivius in domo
Pauli, purpureis ales oloribus,
Comeſſabere Maximi,
Si torrere jecur quæris idoneum.
Namque & nobilis, & decens,
Et pro ſollicitis non tacitus reis,
Et centum puer artium,
Latè ſigna feret militiæ tuæ.

INTERPRETATIO.

dulcibus imperiis, circa decem luſtra. Ito quò invitant te vota adoleſcentium amore plena. Opportunius laſcivies in ædibus Pauli Maximi; illuc i *velox cycnis purpureis, ſi cupis aptum hepar inflammare. Is enim juvenis & nobilis, & pulcher, & pro reis anxiis haud mutus, ac multiplici induſtriâ præditus, longè portabit vexilla tuæ militiæ.*

ANNOTATIONES.

6. *Circa luſtra decem.*] De luſtro annot. lib. 2. Od. 4. in fine. Eſt ſpatium quinque annorum: hinc annum ætatis *ſuæ quinquageſimum* notat Poëta. Vide *Alex. ab Alex.* lib. 5. cap. 27. Juſt. Lipſ. Elect. lib. 1. cap. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Maximus Conſul Romæ fuit anno urbis conditæ 743. cum Julo Antonio, ad quem eſt inſcripta ſequens Ode. Vetus codex titulum quarto huic libro præfert: AD FABIUM MAXIMUM, Torrentio teſte.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta ab oloribus tracto, atque alitis modo volans & celeriter decurrens. Vide lib. 3. Od. 28.

Purpureis.] Magna contentio de iſtâ voce, cùm cycni planè ſint candidi, non purpurei. Vel, pupureus vocabatur omnis color valdè nitens, qualis eſt cycnorum candor: unde & nix purpurea dicitur ab Albinovano. Vel, quòd purpura etiam alba quædam erat. Plutarch. in Alexandro, refert Hermionicam purpuram annis fermè ducentis repoſitam ſuum adhuc colorem ſervaſſe; cujus hæc afferebatur ratio, quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem oleo albo confecta eſſet. Xenophon Pædiæ l. 8. Cyro fuiſſe ait tunicam è purpurâ ſemi-albam vel albo diſtinctam: χιτῶνα πορφυροῦν μεσόλευκον. Forſitan & color purpureus attribuitur cycnis Venerem trahentibus, qui ipſius Veneris eſt: per hypallagen. Apud Anacreontem Ἀφροδίτη πορφυρέη.

11. *Comeſſabere.*] Comeſſari proprie eſt poſt cœnam & epulas jocari, ludere, laſcivire: quanquam & ſignificat poſt cœnam luxurioſè iterùm epulari. Sueton. Vitell. cap. 13. *Epulas* quadrifariam diſpertiebat, in jentacula, prandia, cœnas, comeſſationes.

12. *Jecur.*] In jecore ſedes amoris ac libidinis. Vide lib. 1. Od. 13. & 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem omnes faſti loquuntur: vel hoc fidem non modò facit ſed propè ſuperat, quod plus trecenti ex eadem hac familiâ unâ die pro Republicâ ceciderint; cùm ſibi unis Veientium expugnationem demandari petiiſſent. Ovid. Faſt. 1.

Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes.
Ad bellum miſſos perdidit una dies.

14. *Pro ſollicitis non tacitus reis.*] In foro ſeſe, ex laudabili nobilium adoleſcentium more, exercens agendis cauſis, defendendis reis, de bonis de vitâ periclitantibus adeoq; ſollicitis: diſertè perorans, bonis artibus abundè inſtructus.

16. *Latè ſigna feret militiæ tuæ.*]

Et, quandoque potentior
  Largis muneribus riſerit æmuli;
Albanos prope, te, lacus
  Ponet marmoream ſub trabe citreâ.
Illic plurima naribus
  Duces thura: lyræque & Berecynthiæ
Delectabere tibiæ
  Miſtis carminibus, non ſine fiſtulâ.
Illic bis pueri die
  Numen cum teneris virginibus tuum
Laudantes, pede candido
  In morem Salium ter quatient humum.

INTERPRETATIO.

Et cum rivalis donis amplis ſuperbi *victor gaudebit, prope lacus Albanos te è marmore effictam locabit ſub trabe è citro. Ibi thus multum naſo hauries, & recreaberis carminibus junctis cithara, & tibia Berecynthia & fiſtula. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis* in *die collaudantes albis pedibus terram pulſabunt ter, ritu Saliorum.*

ANNOTATIONES.

Ovid.

Militia ſpecies amor eſt, ...
. . . . ſævique labores
Mollibus his caſtris & dolor omnis ineſt.

17. *Et quandoque potentior, &c.*] Ille verò Paulus ſi quando per tuum, ô Venus, favorem apud amicam plus valuerit, quàm ſuus rivalis muneribus pugnans, tum eriget ibi ſtatuam è marmore in æde conſtructâ è lignis pretioſis, *prope lacus Albanos*, ubi prædia ille habet.

19. *Lacus Albanos.*] Non procul erant urbe Româ civitas, mons, & lacus, Albani. Cic. de Divin. 1. v. 100. *Veienti bello cum lacus Albanus præter modum crevisset*, reſponſum eſt, dum is lacus redundaret, *ſi in mare fluxiſſet*, *Romam perituram*; *ſi repreſſus eſſet*, *Veios. Inde admirabilis illa Albana aqua facta deductio eſt.* Et de Divin. 2. v. 69. *ad utilitatem agri ſuburbani Albana aqua deducta eſt.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor: altera humilis & fructifera: altera ſilveſtris & infructuoſa, ſed grandis; è quâ fiebant opera magni pretii, lecti, menſæ, trabes, &c. Vide Plin. lib. 13. cap. 16. Perſ. Sat. 1. v. 53. &c. Quidam legunt, *ſub trabe Cypriâ*, quod multæ erant arbores faciendis operibus, navibus præſertim fabricandis, idoneæ, in inſula Cypro Veneri ſacra, ut dictum eſt lib. 1. Od. 1. & 2.

21. *Illic plurima naribus duces thura.*] In eo templo quod tibi conſecrabitur, thus plurimum incendetur tibi, hymnuſque cantabitur muſicis inſtrumentis. Lib. 2. Od. 15. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.*] Lyra ab Apolline vel Mercurio, fiſtula à Pane, tibia à Marſya fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deûm ſacra celebrabantur variis inſtrumentis, tibiâ præſertim quæ inde cognomen habuit. Vide lib. 1. Od. 16. & 18. ſub finem: & lib. 3. Od. 19. v. 18. & ſeq.

25. *Bis die.*] Manè & veſperi tuas laudes canent *pueri cum teneris virginibus.* Vide lib. 1. Od. 21. init.

28. *In morem Salium ter quatient humum.*] Choreas etiam in ſacris adhibitas, annotavi tum alibi, tum lib. 1. Od. 36. ubi & de Saliis Martis Sacerdotibus.

Me nec fœmina, nec puer
Jam, nec ſpes animi credula mutui,
Nec certare juvat mero;
Nec vincire novis tempora floribus.
Sed cur heu, Ligurine, cur
Manat rara meas lacryma per genas?
Cur facunda parum decoro
Inter verba cadit lingua ſilentio?
Nocturnis te ego ſomniis
Jam captum teneo, jam volucrem ſequor
Te per gramina Martii
Campi, te per aquas, dure, volubiles.

INTERPRETATIO.

Modo me neque mulier, neque puer, neque facilis ſpes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, eheu quare per malas meas fluunt aliquot ſtillæ? quare lingua diſerta in vocibus hæſitat ſilentio non decenti? Ego te nocte in ſomniis modo prehenſum amplector, modo te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem proſequor.

ANNOTATIONES.

29. *Me nec fœmina, nec, &c.*] Vergens ego ad ſenium, minus aptus ſum amoribus, imò nec jocis & certaminibus poculorum. Sed neque juvat me floribus coronare inter epulandum, ex more, de quo lib. 1.

33. *Sed cur heu, Ligurine, &c.*] Me verò eâ ætate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conſpicue? Cur, ô Venus, *rurſus bella moves*, poſt acceptam rudem & vacationem à tuâ militiâ? ſiquidem annos quinquaginta natus ſum, cur ad juvenilem me laſciviam revocas?

34. *Manat rara meas lacryma per genas.*] Amor elicit lacrymas, paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. 1.

Turpe ſenex miles, turpe ſenilis amor.

35. *Cur facunda parum decoro, &c.*] Quod etiam indicium amoris eſt ardentiſſimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur: quod ſanè indecorum mihi eſt. Virgil. Æneid. 4. v. 76.

Incipit effari, mediaque in voce reſiſtit.

37. *Nocturnis te ego ſomniis, &c.*] Inter ſomniandum te mente verſo, modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem perſequi.

39. *Per gramina Martii campi, &c.*] In campo Martio exercebat ſe juventus curſu, luctâ, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo poſt exercitationem, ad pulverem ſudoremque detergendum, ut annotavi fusè lib. 1. Od. 8.

AD ANTONIVM IVLVM,

ODE II.

Laudat Pindarum.

PIndarum quiſquis ſtudet æmulari,
Iule, ceratis ope Dædaleâ
Nititur pennis, vitreo daturus
Nomina ponto.
Monte decurrens velut amnis, imbres
Quem ſuper notas aluere ripas,
Fervet, immenſuſque ruit profundo
Pindarus ore;

INTERPRETATIO.

O Iule, quicumque vult imitari Pindarum, ſublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, & mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alto ſermone volvitur & rapidè fertur inſtar fluminis è monte labentis, quod pluvia ſuprà conſuetas ripas extulerunt.

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Pindarum, &c.*] Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Reſcribit hanc Oden Horatius, quâ mirè Pindarum extollit ſuprà ſe, pariterque facundiam & modeſtiam expromit ſuam.

Pindarum.] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotiâ natus, *auris Bœotica*, id eſt, craſſi, ſtupidi, inſulſique Bœotiorum ingenii famam & proverbium abſterſit. Floruit circa Olympiadem 75. ſeu annis ante Chriſtum 476. Quo tempore Æſchylus, & Anacreon. Doricè ſcripſit. Threnos ejus, Dithyrambos, & alia quædam ſubtraxit nobis injuria temporum: reſtant encomia, ſeu Olympia, Pythia, Iſthmia, Nemea. Ælianus lib. 12. refert idem Pindaro contigiſſe, quod Platoni; nimirùm infantem expoſitum melle ab apibus nutritum: & alibi, quinquies in Poëtarum commiſſionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem inſcitiâ. Memoria porrò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii Bœotiam vaſtantes, propter Pindarum, Thebis pepercerint: Alexander verò Magnus, cùm eam urbem expugnaſſet, domum *Pindari* intactam ſervari juſſerit. Vide Valer. Maxim. Plin. l. 7. cap. 29. Plutarch. in Alexandro. Cœl. Rhodig. l. 21. cap. 44. &c.

Quiſquis ſtudet æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione aſſequi, is eandem habebit ſortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de ſuo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. 1. Od. 3. lib. 2. Od. 20.

2. *Iule.*] Diſſyllabam alii faciunt iſtam vocem: alii cum Paſſeratio ſynalœpham ponunt ex primâ vocali vel ſyllabâ hujus nominis cum primâ præcedentis verſûs: quemadmodum lib. 1. Od. 2. in voce *uxorius*. Vide infrà ad vocem *Antoni*.

3. *Vitreo.*] Non abs re interpreteris, cæruleo.

5. *Velut amnis.*] Copioſa Pindari oratio ſimilis eſt fluvio exundanti.

7. *Immenſus ruit profundo Pindarus ore.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *novem Lyricorum Pindarus longe princeps, ſpiritûs magnificentiâ, ſententiis, figuris,*

Laureâ donandus Apollinari,
Seu per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numeriſque fertur
Lege ſolutis:
Seu Deos Regeſque canit Deorum
Sanguinem; per quos cecidere juſtâ
Morte Centauri, cecidit tremendæ
Flamma Chimæræ:

Interpretatio.

Lauream Apollinis meretur, ſive profert voces inſolitas in dithyrambis audacibus, ſcribitque metris liberis: ſive canit Divos ac Reges Deorum filios, à quibus Centauri legitimâ cæde proſtrati ſunt, atque extinctus eſt ignis Chimæræ horrendæ:

Annotationes.

beatiſſimâ rerum verborumque copiâ, & velut quodam eloquentiæ flumine, propter quæ Horatius eum merito credidit nemini imitabilem.

9. *Laureâ Apollinari.*] Vide lib. 3. Od. ult. in fine.

10. *Dithyrambos.*] Hymnus ſeu carmen erat in honorem Bacchi, qui & ipſe dictus eſt Dithyrambus, quaſi *δὶς θύρας ἀμείβων* vel *ἀμβαίνων*, *bis vitæ portas tranſiens*, quia primùm natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græcâ voce expiſcantur. Ingenioſè verò Moſes, eruditis idem qui Bacchus, intelligitur hac appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quaſi matres habuerit, ab alterâ genitus, aquis & morti ereptus ab alterâ atque educatus, ſcilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poët. lib. 1. cap. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis ſtylum tumidum eſſe, plenumque Baccho, numeris, & vocibus compoſitis, quas vocant ampullas & ſeſquipedales voces: atque idcircò *audaces* ab Horatio dici dithyrambos: ab Æſchylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchum. Ibidemque ille affert Hegeſandri Epigramma adverſus Philoſophos, ejuſmodi vocabulis inflatum: ſic incipit:

ὀφρυανασπασίδαι, ῥινεγκαταπυγωνογένειοι, &c.

Ex Athenæo lib. 14. cap. 6. non ſemper veteres cùm liberent, uſi ſunt dithyrambis, verſibus tumultuoſis, vehementibus, concitatis; ſed duntaxat vino madidi, & Liberum patrem ſi invocarent: ſin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepidè ibid. *ἐκ ἔςι διθύραμβος, ἂν ὕδωρ πίῃς.* *nullus eſt dithyrambus, aquam ſi bibas.* Cic. 3. de orat. n. 181. *inde ille licentior & divitior fluxit dithyrambus, cujus membra & pedes ſunt in omni locuplete oratione diffuſa*, Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthiis tribuit dithyramborum inventionem.

11. *Numeriſque fertur lege ſolutis.*] Non quòd in dithyrambis nulla eſſet lex aut menſura pedum, ſed quia magna erat metrum variendi licentia; & quod in his Poëtæ vehementiam impetumque animi potiſſimùm ſequerentur, magiſque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 17. ſub finem.

13. Pindarus enim pæanas cecinit, ſeu hymnos in honorem Apollinis. Porrò notat hîc Horatius præcipua Liricorum argumenta, ut & ad Piſones Epiſt. v. 83.

Muſa dedit fidibus Divos, pueroſque Deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.

Sive quos Elea domum reducit
Palma cœleſtes, pugilemve equumve
Dicit, & centum potiore ſignis
Munere donat:
Flebili ſponſæ juvenemve raptum
Plorat, & vires animumque moreſque
Aureos deducit in aſtra, nigroque
Invidet Orco.
Multa Dircæum levat aura cycnum,
Tendit, Antoni, quoties in altos

INTERPRETATIO.

ſive laudat eos qui domum redeunt Eleâ victoriâ glorioſi, canitque vel pugilem vel equitem, & donum eis tribuit excellentius ſtatuis centenis: ſive deflet adoleſcentem morte ablatum nupta mœſta, illiuſque virtutem animumque ac bonos mores extollit uſque *ad cælum, atriſque inferis eximit. O Antoni, fortis volatus effert cycnum Thebanum, quotieſcunque*

ANNOTATIONES.

Regeſque.] Hieronem Syracuſanum. Olymp. Od. 1. &c. *Deorum ſanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel deſignat Poëta noſter Herculem Jovis, & Theſeum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem; *per quos Centauri cecidere.* Vide lib. 1. Od. 18. lib. 3. Od. 4. De *Chimara* per Bellerophontem à Neptuno adjutum deletâ, lib. 1. Od. 27. Pindarus autem Olymp. Od. 13.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponneſi regionem, ſeu pugilatu; Pindar. Olymp. Od. 7. 10. 11. ſeu equorum curſu, ibid. Od. 1. & alibi multis locis. Virgil. Georgic. 1. v. 59.

Eliadum palmas mittit Epeiros equarum.

Georgic. 3. v. 202.

Ad Elei metas & maxima campi
Sudabit ſpatia, & ſpumas aget ore cruentas.

Elis, & Piſa quæ & Olympia, urbes ſunt Elidis regionis: ibidem fanum Jovis Olympii, & ludorum Olympicorum celebritas. Vide lib. 1. Od. 1. v. 3. & ſeq. annot.

18. *Cœleſtes.*] Od. 1. *Palmaque nobilis evehit ad Deos.* Gloriâ ſublimes quaſi cœlum Deoſque attingunt.

Equumve.] Equus ipſe, qui velociore curſu ac pernicitate ſuâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, necnon carmine pariter ut eques celebrari conſueverat. Pindar. Olymp. Od. 1. Pyth. Od. 3.

19. *Potiore ſignis.*] Vide poſteà, Od. 8. hujus libri.

21. *Flebili ſponſa juvenemve raptum plorat.*] Seu cùm ſtruit & componit Epitaphium ſponſi morte præmaturâ extincti, ſponſæque luctum deſcribit.

22. *Mores aureos.*] Caſtos, ſanctos, antiquos, quales ætate aureâ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortali memoriæ conſecrat.

25. *Multa Dircaum levat aura cycnum.*] Pindarum altè volantem & ſuave canentem inſtar cycni idem ſemper vigor eadem vis ſublevat & ſuſtinet.

Cycnum.] Vide lib. 2. Od. 20.

Dircaum.] Dirce fons Bœotiæ, item fluvius. Thebas alluens in Iſmenium devolvitur. Strabo, &c. Hinc Dircæus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Julus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, poſt cæſum extinctumque patrem, Auguſti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ conſulatum geſſit anno Urbis conditæ 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode eſt ſcripta. Dio lib. 51.

Nubium tractus: ego apis Matinæ
More modoque
Grata carpentis thyma per laborem
Plurimum, circa nemus uvidique
Tiburis ripas, operoſa parvus
Carmina fingo.
Concines majore poëta plectro
Cæſarem, quandoque trahet feroces
Per ſacrum clivum, meritâ decorus
Fronde, Sicambros:

INTERPRETATIO.

aſſurgit in ſuperas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte *maximâ ſedulitate colligit, ſic ingenti labore condo verſus, prope ſilvas & fontes Tiburis humidi.* Tu *vates eximie celebrabis Auguſtum carmine ſublimiori, quoties debitâ inſignis coronâ ducet Sicambros immanes per collem ſacrum:*

ANNOTATIONES.

27. *Ego apis Matinæ more, &c.*] Ego Horatius non ita celſa peto, ſed velut apis inferiore circumvolo, & flores humiles carpo. *Matinus* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quòd non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. 1. Od. 7. & 18. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 29. Od. verò ſeq. *Tibur aquæ perfluunt.*

31. *Operoſa parvus carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum abſque magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò & recudere, ſtylumque ſæpiùs vertere oportet, ſæpè caput etiam ſcabere, vivoſque ungues rodere; ut planè docet noſter lib. 1. Sat. 10. At poëtaſtri carmen contrà, ut canit Perſ. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorſos ſapit ungues.

Parvus.] Animadverte Lector, quàm ſe deprimat iſtic Horatius, alias certè non mediocriter extollens ſeſe. Vide Od. ult. lib. 2. & 3. Atenim præ Pindaro ſe parvum dicit, & operoſa carmina vix fingere, fortè quòd inops Latinus ſermo multoque inferior ubertate & copiâ cedit Græcæ linguæ tanquam locupletiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæſarem.*] Tu, Iule, ſcribes elogia Cæſaris, grandiori ſtylo, carmine heroico. Iulus Antonius heroicis verſibus Diomedeas conſcripſit duodecim libris.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm ſubactos hoſtes in triumpho ducens aſcendet Capitolium per viam ſacram clivo Capitolino adhærentem pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter ſi præteriero, piaculum admiſiſſe videar, quippe quos majores agnoſcimus, noſque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad ſacrum baptiſma accederet, Remigius Rhemenſis Præſul ſanctiſſimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendiſti, incende quod adoraſti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenſes.* Strabo lib. 7. &c. *Feroces* non ſine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab eis fuſos, tantumque terrorem incuſſum, ut adversùs eos Auguſtus profectus ſit, qui dare obſides, re compoſitâ, adegerit: unde ſeq. Od. 15.

Te cæde gaudentes Sicambri
Compoſitis venerantur armis.

Addunt prætereà Centuriones Romanos

Quo nihil majus meliuſve terris
Fata donavere bonique Divi,
Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
Tempora priſcum.
Concines lætoſque dies, & urbis
Publicum ludum, ſuper impetrato
Fortis Auguſti reditu, forumque
Litibus orbum.
Tum meæ, ſi quid loquar audiendum,
Vocis accedet bona pars: & ô Sol
Pulcher, ô laudande, canam, recepto
Cæſare felix.
Tuque dum procedis, Io triumphe,
Non ſemel dicemus, Io triumphe,

INTERPRETATIO.

quo Cæſare *grandius aut pretioſius nihil fata & numina propitia terris: donaverunt aut donabunt, etiamſi revocetur ſeculum vetus aureum. Cantabis feſtos dies & communem lætitiam civitatis, forumque contentionibus vacuum, ob reditum invicti Auguſti* à Diis *conceſſum. Tunc, ſi canam aliquid auditu dignum, cantûs mei maxima pars adjicietur: & beatus dicam, ô læta, ô celebris dies,* quâ *Cæſar* nobis *eſt redditus. Dum verò progrederis, ô triumphe, ſæpius repetemus, Io, Io triumphe,*

ANNOTATIONES.

ad exigenda tributa miſſos cruci ab eis ſuffixos: eorum verò mulieres, cùm deeſſent lapides jaciendi, filios etiam parvulos humi alliſos in hoſtium ora contorquere non veritas. Vide Oroſ. &c. Tandem Sicambros tamen ſubegit Auguſtus, ac *dedentes ſe traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit.* Sueton. Octav. cap. 21. L. autem Florus cap. ult. ſic teſtatur: *validiſſimas nationes Cheruſcos, Suevos, Sicambros pariter aggreſſus eſt, qui viginti Centurionibus incrematis, hoc velut ſacramento bellum ſumpſerant, adeò certa victoria ſpe, ut prædam in antecesſum dividerent. Cheruſci equos, Suevi aurum & argentum, Sicambri captivos elegerant. Sed omnia retrorſum. Victor námque Druſus equos, pecora, torques eorum, ipſoſque in prædam diviſit ac vendidit.*

43. *Auguſti reditu.*] Ex Hiſpania, & ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. 1. Od. 12. ſub finem. lib. 3. Od. 5. & 14. hujus etiam libri Od. 5. &c. reditum Auguſti ex Galliâ cùm Sicambros profligaſſet, hîc intelligunt alii. Sueton. cap. 20. Octav. *Reliqua* bella *per legatos adminiſtravit, ut tamen quibuſdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret aut non longè abeſſet.*

Forum litibus orbum.] Ferias, juſtitium, ſeu vacationem à litibus dirimendis & à forenſi ſtrepitu, mos erat indici in ludis, feſtis, triumphis, ſupplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ ſi quid, &c.*] Tum verò ſublimibus tuis carminibus, ô Antoni, meos etiam qualeſcumque verſus adjungam, in tam ſolemni occaſione, reverſo incolumi è belli periculis Auguſto, exoptato jam diu. Sueton. Octav. cap. 57. *revertentem ex provinciâ non ſolum fauſtis ominibus ſed & modulatis carminibus proſequebantur.*

49. *Tuque dum procedis, Io triumphe, &c.*] Hoc referunt alii ad Iulum Antonium vel Prætorem vel Conſulem

Civitas omnis: dabimuſque Divis
Thura benignis.
Te decem Tauri totidemque vaccæ,
Me tener ſolvet vitulus relictâ
Matre, qui largis juveneſcit herbis
In mea vota:
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quà notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

INTERPRETATIO.

omniſque urbs pariter, *& adolebimus thura numinibus propitiis. Te decem tauri & vaccæ totidem* promiſſis *liberabunt: me juvencus matri ſubtractus, qui creſcit in abundanti gramine, propter meum votum* exolvendum. Is *fronte æmulatur Lunam incurvam tertiâ* ab *ortu* die *ardeſcentem: eâ* parte inſuper *contraxit notam* quâ *ſpectatur nive* candidior, in *reliquis rufus*.

ANNOTATIONES.

deſignatum; leguntque, *Dunque dum procedis*, ſed abſurdè: alii ad Auguſtum *triumphantem*. Verùm ipſo duce contextu, *ſanè referes*, ingenioſè lector, ad ipſum triumphum, quem ſic interpellat Horatius procedentem: ô triumphe, dum procedes, Io ſæpiùs, Io, repetemus, &c.

53 *Te decem tauri.*] Tu Antoni ſumme vir, pro Cæſaris felici reditu à Diis impetrando, voviſti grandes victimas, quas voti reus mactabis: ego verò tenuis immolato juvenco quem promiſi, voto ſolvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Deſcribit juvencum quem parat ſacrificio quod vovit. Lunæ paulò pòſt novilunium ſimilem dicit ob parvula cornua: & in fronte notam habere candidam ſtellæ ad inſtar conſpicuam. Sic Homerus Iliad. ψ. Diomedis equum toto rufum corpore, candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ rotundâ, inſignem exhibet. Et Moſchus in Idyll. quod Theocrito malè aſcribitur, ut alibi annotavi, Europæ taurum ſimiliter flavum reliquo fuiſſe corpore, at in fronte mediâ orbem argenteum refulſiſſe commemorat.

AD MELPOMENEN, ODE III.

Se poëticâ facultate ab ea donatum immortalem fore.

QUem tu, Melpomene, ſemel
Naſcentem placido lumine videris,
Illum non labor Iſthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger

INTERPRETATIO.

O *Melpomene, quem tu naſcentem aſpexeris ſemel oculis benignis, eum non athletam nobilitabit Iſthmium certamen, non e-*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Ode 3. Lib. 1.

1. *Quem tu Melpomene, &c.*] De hujus Odes eximio lepore inſigne eſt Scaligeri judicium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. 3. Vide ibi annot.

Melpomene.] Pro qualibet Muſarum hanc ponit. De eâ lib. 1. Od. 24. v. 3.

2. *Naſcentem placido lumine videris, &c.*] Deſumpta ab Heſiodo aliiſque Græcis ſententia. *Placido lumine*, εὐμενεστέροις ὄμμασιν. Sic & Tibull. lib. 2. Eleg. 4. in fine:

Si modo me placido videat Nemeſis mea vultu.

Huc facit quod ſcribit Juvenalis Sat. 7. v. 195.

diſtat enim, quæ
Sidera te excipiant modò primos incipientem
Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Iſthmius, &c.*] Quem facili & benevolo Muſa vultu naſcentem viderit, is quidem non illuſtris erit pugilatu, quadrigali curſu, aut alio Iſthmiorum ludorum certamine; non etiam bello clarus evadet: ſed nobilis erit poëta, ubique celebrior quàm ſint illi Iſthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò ſibi gloriam à Muſis conceſſam prædicat Horatius.

Labor Iſthmius.] Certamen & victoria in ludis iis qui tertio quoque anno, totius Achaiæ concurſu, fiebant in Iſthmo prope Corinthum, de quo lib. 1. Od. 7. v. 2. Ibidem erat ſacrum Neptuno fanum: Ludos illos inſtituit Siſyphus Rex Corinthiorum, ut ſcribunt aliqui, in honorem *Melicertæ* ſeu Palæmonis aut Portuni marini Dei; vel, ut alii referunt, Theſeus in honorem Neptuni, æmulatione quidem Herculis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. Plutarch. in Theſei vita. Strabon. Geograph. lib. 8. T. Liv. lib. 33. cap. 32. *Iſthmiorum*, inquit, *ſtatum ludicrum aderat . . . . . quo certamina omnis generis artium viriumque ac pernicitatis viſuntur . . . . . propter oportunitatem loci per duo diverſa maria omnium Græcorum undique conventus erat.* In iis victores pinu coronabantur, ex Plin. lib. 15. cap. 10. Contrà Cœl. Rhodig. lib. 7. cap. 10. Coronam Iſthmiacam contexi ex apio conſueſſe ſcribit. Et lib. 13. cap. 17. in Olympicis cotino (ſeu oleaſtro) in Pythiis lauro, in Nemeis ſelino virenti, id eſt, apio, in Iſthmiis ſelino item ſed areſcente ſolitos coronari. Archias Poëta Epigram. lib. 1. de quatuor Græciæ certaminibus ita canit,

ἆθλα δὲ τῶν, κότινος, μῆλα, σέλινα, πίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro, *declarabit*, inquiunt; nam voce præconis victorum

Curru ducet Achaïco
  Victorem; neque res bellica Deliis
Ornatum foliis ducem,
  Quod regnum tumidas contuderit minas,
Oſtendet Capitolio:
  Sed quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
Et ſpiſſæ nemorum comæ,

INTERPRETATIO.

quem acer victorem curru vehet Achaico, nec militare facinus Imperatorem oſtentabit Capitolio frondibus Apollinaribus coronatum, eo quòd ſuperbas Regum minas fregerit. Verum aquæ fecundum Tibur irrigantes & ſilvarum denſa folia

ANNOTATIONES.

nomina declamabantur & pronuntiabantur. Illud quoque verbum uſurparunt, apud Tull. de Divin. 1. n. 21. Poëta,

Jupiter excelſa clarabat ſceptra coronâ.

Lucret. lib. 4.

Sic Virgil. Æneid. 11. ait, *crimen acerbat.*

Pugilem.] Vide annot. Ode ſuperiori, ſtrophe 5.

Non equus impiger curru ducet Achaïco.] De curuli certamine lib. 1. Od 1. v. 4. Non videtur facere ad rem quod nonnulli afferunt hic, in Achaiâ ſacros agonas celebrari conſueviſſe, in quibus qui vicerant, hieronicæ dicti, in patriam reducebantur curru quaſi triumphali equis albis quatuor tracto. Apud Diodor. Sicul. lib. 13. Exænetus Agrigentum invehitur, comites ſunt bigæ curules trecentæ. Vitruv. lib. 9. procem. *Nobilibus athletis qui Olympia, Pythia, Nemea, Iſthmia viciſſent, Græcorum majores ita magnos honores conſtituerunt, uti non modò in conventu ſtantes cum palma & corona ferant laudes, ſed & cùm revertantur in ſuas Civitates, cum victoriâ triumphantes quadrigis in mœnia invehantur, èque Republicâ perpetuâ vitâ conſtitutis vectigalibus fruantur.* Sueton. Neron. cap. 22. *mox & ipſe aurigare, atque etiam ſpectari voluit* . . . . . tum etiam *in circo maximo* . . . . *nec contentus harum artium experimenta Romæ dediſſe, Achaiam petiit* cap. 23. *certamina deinceps obiit omnia.* cap. 24. *aurigavit plurifariam, Olimpiis etiam decemjugem* . . . . . . *ſed excuſſus curru* . . . . . *nec eo ſecius coronatus eſt* . . . *judices donavit civitate Rom. & pecuniâ grandi, ac provinciam univerſam libertate. Quæ beneficia e medio ſtadio, Iſthmiorum die, ſuâ ipſe voce pronuntiavit.* cap. 25. *reverſus e Græcia Neapolim* . . . . . *albis equis introiit, disjectâ parte muri, ut mos hieronicarum eſt: ſimili modo Antium, inde Albanum, inde Romam* . . . . *veſte purpureâ* . . . . . *coronam capite gerens Olympiacam, dextrâ manu Pythiam, &c.*

6. *Neque res bellica Deliis ornatum foliis, &c.*] Nec fortiter in bello geſtis triumphans coronabitur laureâ ſacrâ Apollini apud Delum inſulam nato & eximie culto. Vide lib. 1. Od. 21.

9. *Oſtendet Capitolio.*] Triumphans quiſque inaurato curru per viam ſacram vehebatur ad Capitolium, ſeu arcem Roman. in monte Tarpeio extructam, ob inventum ibi caput humanum ſic appellatam. Illic Jovi Diiſque gratias referebat, ſpoliaque de hoſtibus relata conſecrabat.

10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.*] Sed inſignem eum facient carmina in amœno Tiberis receſſu condita, vel ejus loci deſcriptionem & amœnitatem continentia. De Tibure aquis udo lib. 1. Od. 7. lib. 3. Od. 29. Quod eò ſecedere amaret Poëta. lib. 1. Od. 18. lib. 2. Od. 6.

Fingent Æolio carmine nobilem.
Romæ principis urbium
Dignatur ſoboles inter amabiles
Vatum ponere me choros:
Et jam dente minùs mordeor invido.
O, teſtudinis aureæ
Dulcem quæ ſtrepitum, Pieri, temperas!
O mutis quoque piſcibus
Donatura cycni, ſi libeat, ſonum!
Totum muneris hoc tui eſt,

INTERPRETATIO.

Æoliis clarum verſibus efficient. Proles Romæ civitatum Reginæ inter charos Poëtarum cœtus me collocare dignatur, jamque minus æmulorum morſibus vellicor. O Muſa quæ ſuavitatem eximiam lyræ meæ ſonum moderaris, ô quæ mutis etiam piſcibus cygni cantum dare potes, ſi velis; illud omne ex dono tuo eſt.

ANNOTATIONES.

12. *Æolio carmine.*] lib. 2. Od. 13. *Æoliis fidibus.* Vide ibi annot. Alcaïcos verſus deſignat latinè primùm à ſe factos, ad imitationem Alcæi, de quo lib. 1. Od. 32. & lib. 3. Od. 30.

13. *Romæ principis urbium dignatur ſoboles.*] Intelligunt vulgò Romanorum poſteros, vel Auguſti privignos: ſed eruditus non nemo ſenſit dictionem eſſe à Græcis Hebræiſque ductam: ut enim hi filium hominis dicunt pro homine; ſic noſter Romæ ſobolem dicit, pro Româ, urbium & orbis dominâ, atque, ut Martialis ait, *Terrarum gentiumque Deâ.*

Amabiles vatum choros.] Vel poëtas excellentes & amari dignos, vel de rebus amabilibus carmine lyrico ſcribentes, puta de laudibus Divorum, de Heroum præclarè geſtis, de vitâ ſeu hilariter exigendâ ſeu laudabiliter inſtituendâ, &c.

16. *Et jam dente minus mordeor invido.*] Ex quo me Roma univerſa judicio ſuo probavit vatemque ſanxit, jam mihi obtrectare æmuli deſinunt: atque adeo virtute invidiam ſuperaſſe mihi videor. Vide lib. 2. Od. ult.

17. *O teſtudinis aureæ, &c.*] O Muſa, hoc beneficium cum aliis benè multis tibi acceptum refero.

18. *Pieri.*] Pierides Muſæ dicuntur vel à Pierio Theſſaliæ monte illis ſacro; vel ob filias Pieri novem devictas, cùm auſæ eſſent ad cantum Muſas provocare: quapropter in picas mutatæ temeritatis pœnas exſolverunt.

19. *Mutis quoque piſcibus.*] Utpote carentes vocalibus inſtrumentis, pulmone, arteriâ, gutture, muti ſunt piſces. Ariſt. de animal. Hinc proverb. *piſce magis mutus: ἀφωνότερος τῶν ἰχθύων.* Lucian. in Gallo, &c.

20. *Cycni ſonum.*] Plato in Phædone teſtatur Cycnos mortis tempore eſſe maximè canoros: idem Ariſtoteles quoque refert. Hinc Ovid.

Dulcia defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

Plin. contrà lib. 10. cap. 23. *Olorum,* inquit, *morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror, aliquot experimentis.* Vulgari pariter opinioni refragatur Athenæus lib. 9. cap. 11. Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 5. ſcribit hæc: *canentem cycnum pauci audivere, etiamſi vulgatior fama tenet ingruente fatali momento ἁρμονιώτατον καὶ ᾠδικώτατον, voce cantuque in primis valere:* auctor tamen, variæ narrationis primo, Ælianus eſt, audiſſe quandoque ſe canentem cycnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ᾄδοντος κύκνου ἤκουσα. De cycnis jam lib. 2. Od. ult.

Quod monſtror digito prætereuntium
Romanæ fidicen lyræ:
Quod ſpiro, & placeo, ſi placeo, tuum eſt.

INTERPRETATIO.

quod manu prætereuntium oſtendor Latinæ lyræ auctor; quod vivo & probor, ſi tamen probor, à te eſt mihi datum.

ANNOTATIONES.

22. *Quod monſtror digito prætereuntium.*] Cicero Tuſc. 5. n. 103. *Leviculus ſanè Demoſthenes, qui illo suſurro delectari ſe dicebat aquam ferentis muliercula, ut mos in Græcia eſt, inſuſurrantiſque alteri, hic eſt ille Demoſthenes. Quid hoc levius?* Perſ. Sat. 1. v. 28.

At pulchrum eſt digito monſtrari, & dicier hic eſt.

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus cap. 14. ſcribit, *periclitari virginitatem, cùm digitis demonſtrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyræ.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atque princeps. lib. 3. Od. ult. jam cit.

24. *Quod ſpiro, &c.*] Non tantùm poëſeos facultatem ſed & vitæ uſuram Muſis debere ſe profitetur. Vide lib. 3. Od. 4. ſtrophe 7.

Quod placeo.] Quod Auguſto & Mæcenati præcipuè, tum etiam aliis probantur mea carmina, quòd *invidia* ſim *major*, lib. 2. Od. 20. quod *uſque ego poſterâ creſcam laude recens: &c.* lib. 3. Od. 30.

Si placeo.] Ita modeſtiæ velificatur Poëta, quaſi ſubdubitans adeo poſſe ſe *Principibus placuiſſe viris, quæ laus eſt non ultima.*

DRUSI LAUDES.

ODE IV.

Earum partem maximam Auguſti inſtitutioni attribuit.

QUalem miniſtrum fulminis alitem,
(Cui rex Deorum regnum in aves vagas
Permiſit, expertus fidelem
Juppiter in Ganymede flavo)

INTERPRETATIO.

QUalem volucrem fulminis adminiſtrum (cui ſummus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo)

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Qualem miniſtrum, &c.*] Druſi Neronis Auguſti Cæſaris privigni celebrat victoriam de Rhœtis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam

Olim juventas & patrius vigor
Nido laborum propulit inſcium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Inſolitos docuere niſus
Venti paventem: mox in ovilia
Demiſit hoſtem vividus impetus:
Nunc in reluctantes dracones
Egit amor dapis atque pugnæ:

INTERPRETATIO.

aliquando juventus & paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam tranſactis imbribus timidum docuere conatus inſuetos; mox autem vis acerrima, infeſtum in ovilia perpulit, deinde præda ac certaminis aviditas incitavit adverſus dracones repugnantes: . . .

ANNOTATIONES.

ferè totam derivat in Auguſtum, cujus educatione & inſtitutione laus omnis ea Druſo acceſſerit accreveritque. Ode perelegans, & regali mandato compoſita: ſtylus & dictio grandis, à capite ad calcem elaborata: initium eo ſublimius, quo videtur aliquantò perturbatiùs. Ordo eſt: *Druſum ſub Alpibus bella gerentem Rhœti & Vindelici* talem *videre, qualem miniſtrum fulminis . . . . Juventas & patrius vigor nido propulit . . . . mox in ovilia demiſit hoſtem vividus impetus, &c. qualemve caprea leonem vidit, dente novo peritura, &c.* Senſus autem eſt: Rhœti ac Vindelici cum Druſo bellantes talem eum conſpexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis eſſe ſolet aquila rex avium, cùm jam nido exire audet, primoſque niſus ac impetus exerit, agnos mox & dracones rapiens & expugnans. Idem Princeps adoleſcens tantâ vi Rhœtos & Vindelicos aggreſſus eſt atque oppreſſit, quantâ leo capram aggreditur paſcentem & dilaniat.

Miniſtrum fulminis alitem.] Plin. lib. 2, cap. 55. *ſolam è volucribus aquilam fulmen haud percutit: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. 10. cap. 3. in fine: *negant unquam ſolam hanc alitem fulmine exanimatam: ideo armigeram Jovis conſuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam: ſeu per ipſum Jovem aquilæ ſpecie, ut quidam volunt, vide annot. lib. 3. Od. 20. in fine.

8. *Inſolitos docuere niſus.*] Volatum docent venti *inſolitum* hactenùs & nondum tentatum: hinc ad primos illos *niſus*, aëri ſe committere expaveſcit pullus aquilæ alitumque ceterorum.

9. *Mox in ovilia demiſit hoſtem vividus impetus.*] Cùm primùm vires ſuas expertus eſt, in ovilia devolat, agnumque rapit. Plin. mox cit. lib. 10. *adultos pullos aquila perſequitur & longè fugat, æmulos ſcilicet rapinæ, & alioquin unum par aquilarum magno ad populandum tractu indiget, ut ſatietur . . . . . rapta non protinus ferunt; ſed primo deponunt: expertaque pondus tunc demùm abeunt.* Idem ſcribit Ariſtot. Hiſtor. animal. cap. 32.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. 10. cap. 4. *acrior eſt cum dracone pugna, multoque magis anceps, etiamſi in aëre. Ova hic conſectatur aquilæ aviditate maleficâ: at illa ob hoc rapit ubicumque viſum. Ille multiplici nexu alas ligat, ita ſe implicans, ut ſimul decidant.* Plutarch. de Invid. & Od. ait tam grave eſſe aquilis & draconibus odium inter ſe, ut ne quidem interfectorum ſanguis commiſceatur; ac ſi confuderis, diſſociet ſeſe ac ſeorſum fluat. Ejuſmodi certamen bellè deſcribit Homer. Iliad. μ. v. 201. Et Virgil. Æneid. 11. v. 751.

Utque volans altè raptum cum fulva draconem

Qualemve lætis caprea paſcuis
Intenta, fulvæ matris ab ubere
Jam lacte depulſum leonem,
Dente novo peritura, vidit:
Videre Rhœti bella ſub Alpibus
Druſum gerentem, & Vindelici; quibus

INTERPRETATIO.

& qualem leonem jam à lacte & uberibus fulvæ parentis remotum capra amœnis occupata paſcuis aſpexit recenti dente laniandam: talem ad Alpes bella facientem Druſum viderunt Rhæti atque

ANNOTATIONES.

Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæſit:
Saucius at ſerpens ſinuoſa volumina verſat,
Arrectiſque horret ſquamis, & ſibilat ore,
Arduus inſurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem roſtro, ſimul æthera verberat alis.

17. *Videre Rhæti.*] Rhœti appetentem ſe armis infeſtis Druſum viderunt aquilæ inſtar pugnacem, ac leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti] Hodie *les Griſons* vernac. Alpes Tridentinas occupant: Helvetiis & Boiis finitimi, ex Strabone lib. 4. qui & ibid. Druſi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. 4. cap. 12. & Dionem lib. 54.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, ſicut Auſtralem Rhœti, utrique perinde bellicoſi. Hodie Suevi, & Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhœtis confundant: ſed errorem manifeſtè oſtendit Vell. Paterc. lib. 2. cap. 97. & 98. ita referens: *Tib. Claudius Nero . . . . innutritus cœleſtium præceptorum diſciplinis, juvenis, genere, formâ, celſitudine corporis, optimis ſtudiis maximoque ingenio inſtructiſſimus, qui protinus, quantus eſt ſperari potuerat, viſuſque prætulerit Principem; Quæſtor undevicesimum annum agens capeſſere cœpit Rempublicam, &c.* Et paulò poſt, *Reverſum ex Armenia, in poteſtatem Populi Romani redacta, Neronem Cæſar haud mediocris belli molem experiri ſtatuit, adjutore operis dato fratre ipſius Druſo, quem intra Cæſaris penates enixa erat Livia. Quippe uterque diviſis partibus Rhætos Vindelicoſque aggreſſi, multis urbium & caſtellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tutiſſimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitûs, plurimo cum earum ſanguine perdomuerunt.* Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætiam & Vindelicos . . . gentes Inalpinas coërcuit.*

Druſum bella gerentem.] Claudius Druſus Tiberii Neronis ac Liviæ filius annos 23. natus Rhœtos ac Vindelicos expugnabat an. U. C. 738. citatus Florus lib. 4. cap. 12. *Noricis animos dabant Alpes atque nives, quo bellum non poſſet aſcendere: ſed omnes illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum ſuum Claudium Druſum perpacavit.* De eo ſic ſcribit Vell. Patercul. lib. 2. cit. *cura deinde atque onus Germanici belli delegata Druſo Claudio fratri Neronis, adoleſcenti tot tantarumque virtutum, quot & quantas natura mortalis recipit, vel induſtria percipit: cujus ingenium utrum bellicis magis operibus, an civilibus ſuffecerit artibus, in incerto eſt. Morum certè dulcedo & ſuavitas, atque adverſus amicos æqua & par ſui æſtimatio inimitabilis fuiſſe dicitur. Pulcritudo oris proxima fraternæ fuit. Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ . . . . . . fatorum iniquitas Conſulem, annum agentem triceſimum rapuit.*

Mos unde deductus per omne
Tempus Amazoniâ ſecuri
Dextras obarmet, quærere diſtuli:
Nec ſcire fas eſt omnia. Sed diu
Lateque victrices catervæ
Conſiliis juvenis revictæ
Senſere quid mens ritè quid indoles
Nutrita fauſtis ſub penetralibus
Poſſet, quid Auguſti paternus
In pueros animus Nerones.
Fortes creantur fortibus & bonis:

INTERPRETATIO.

Vindelici, quibus mos omni ævo manus armandi ſecuri Amazonum unde fluxerit, inveſtigare omiſi; neque omnia cognoſci poſſunt. Verùm diu lateque victrices turma adoleſcentis ſuperata induſtriâ experta ſunt quid ingenium, quid animus in felici domo inſtitutus, quidque Cæſaris erga Nerones juvenes paterna mens valeat. Strenui gignuntur ſtrenuis atque generoſis.

ANNOTATIONES.

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam ſanè continent in quoſdam eo tempore de nugis ejuſmodi acriùs & perperam diſputantes. Nam alioqui non eſt obſcurum aut valdè incertum, Rhœtos & Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atque ab his Scythicis mulieribus accepiſſe morem illum pro armis ſecurim habendi.

20. *Amazonia.*] Strabo lib. 2. de Amazonibus fide majora referri, ait. Vide Juſtin. lib. 2. Oroſ. lib. 1. cap. 15. nec non eruditam diſſertationem ſeu diſquiſitionem de Amazonibus ſcriptam à Petro Petito, viro non Medicinæ ſolùm ſed rerum omnium ſcientiſſimo, nuper editam.

Securi.] Hæc σάγαρεις dicta propriè; Xenoph. πέλεκυς μονόστομος erat, ſeu unicum habens στόμα, unâ tantùm parte ſecans; contrà bipennis utrinque. Heſych.

22. *Diu lateque victrices caterva.*] Rhœti ſæpiùs anteà victores. Strabo lib. 4. Luc. Flor. & Vell. Paterc. antè citati.

25. *Juvenis.*] Claudii Druſi, de quo antè.

25. *Senſere quid, &c.*] Intellexere quid & quantum valeret inſtitutio & educatio Auguſti Cæſaris, qui *paternum* exhibuit *animum* & affectum erga pueros *Nerones* Tiberium ac Druſum, quos adoptarat, & bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero Liviâ Druſillâ uxore ſuâ tum etiam prægnante Auguſto petenti conceſsâ, paulò pòſt è vivis exceſſit: eumdem verò Auguſtum ſcripſerat tutorem filiorum ſuorum, nempè Tiberii quatuor ferè annos nati, ac Druſi quem enixa eſt Livia, menſibus tribus poſt ſuum cum Auguſto conjugium. Hinc ergo *paternus Auguſti animus in pueros Nerones*; tum quod eorum matrem duxerat; tum quod eorum tutor eſſet ab Auguſto nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 62. & 63. Vell. Patercul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. 1. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθοί. Ariſtot. Contrarium tamen evenit non raro: nam & *filii heroum noxa* interdum. Sic degeneres extitere filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionyſii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porrò vice verſâ è malis & ignavis aliquando exorti ſunt boni & fortes, teſtibus hiſtoriarum monumentis. Vide Valer. Maxim. lib. 3. cap. 4. & 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum ſequentibus, nec abſurdè.

Eſt in juvencis, eſt in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina ſed vim promovet inſitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Utcumque defecere mores,
Dedecorant benè nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Teſtis Metaurum flumen, & Aſdrubal
Devictus, & pulcher fugatis
Ille dies Latio tenebris,

INTERPRETATIO.

In juvencis & in equis patrum virtus reſidet. Nec aquilæ producunt columbam minimè bellicoſam. At eruditio virtutem ingenitam provehit, & bona diſciplina reddit animum fortem: quandocumque diſciplina deeſt, vitia deturpant naturæ bonitatem. O Roma, quantum debeas Neronibus teſtantur Metaurus fluvius, atque Aſdrubal profligatus, & dies ille Italiæ caligine depulsâ lætus,

ANNOTATIONES.

33. *Doctrina ſed vim promovet inſitam.*] Bona educatio & ſtudioſa inſtitutio promovet εὐγένειαν, ſeu naturæ bonitatem; ſuſtinet, excolit, auget.

35. *Utcumque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona diſciplina & morum inſtitutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuò perit, & in pravitatem defluit. Cic. Tuſcul. 3. cap. 2. *natura parvulos nobis dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibuſque depravatis ſic reſtinguimus, ut nuſquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingeniis noſtris ſemina innata virtutum, quæ ſi adoleſcere liceret, ipſa nos ad beatam vitam natura perduceret. Nunc autem ſimul ac in lucem editi ſumus, in omni continuò pravitate, & in ſumma opinionum perverſitate verſamur. . . . . tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati veritas, & opinioni confirmatæ natura ipſa cedat, &c.*

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero advenientem ex Hiſpania cum ingentibus copiis Aſdrubalem, priuſquam Annibali fratri conjungeretur, oppreſſit.* Sueton. Tiber cap. 2. opportunè quidem: nam actum erat de Imperio Romano, ſi cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Aſdrubal junxiſſet.

Nero.] Sabina vox ſignificans ſtrenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. 6. Plin. lib. 3. illic verò Claud. Nero Conſul junctis celeriter copiis cum ſuo collegâ M. Livio Salinatore, ivit obviam Aſdrubali, cum millibus hominum quinquaginta ſex adventanti, ut dictum eſt, ac devicit; an. U. C. 546. ejuſque caput præciſum ad Annibalis caſtra perlatum & ad pedes cùm eſſet projectum, hunc tanto pavore ac ſtupore concuſſit, ut infelicitatem Carthaginis agnoſcens incuſanſque de fuga deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. 4. cap. 1. Oroſ. lib. 4. cap. 18. Tit. Liv. lib. 27. 28. Luc. Flor. lib. 2. cap. 6. &c. Adverte Druſum ac Tiberium oriundos ab illis Conſulibus; & paternum genus duxiſſe à Claudio Nerone, maternum autem à Livio Salinatore.

Aſdrubal devictus.] Is nimirùm qui Scipiones in Hiſpania profligarat.

39. *Pulcher fugatis ille dies Latio tenebris.*] Tit. Liv. lib. 28. cap. 9. *omni multitudine obviam effuſâ . . . . non ſalutabant modò univerſi circumfuſi,* (circa Claudium & Salinatorem Coſs.)

Qui primus almâ riſit adoreâ;
Dirus per urbes Afer ut Italas,
Ceu flamma per tedas, vel Eurus
Per Siculas equitavit undas.
Poſt hoc ſecundis uſque laboribus
Romana pubes crevit, & impio
Vaſtata Pœnorum tumultu
Fana Deos habuere rectos.
Dixitque tandem perfidus Annibal:
Cervi, luporum præda rapacium,

INTERPRETATIO.

qui primus victoriâ gloriosâ reſplenduit, quando crudelis Africanus per Italia civitates diſcurrebat velut ignis per tedas, vel Eurus per mare Sicilia. Exinde Romana juventus ſemper felicibus expeditionibus inclaruit: & templa ſcelerato Carthaginenſium bello diruta ſtantes habuerunt Deos. Tandemque perfidus Annibal dixit: nos tanquam *cervi, præda luporum rapacium, ſponte*

ANNOTATIONES.

ſed & contingere pro ſe quiſque victrices dextras Conſulum cupientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant; quod eorum operâ incolumis Reſpublica eſſet. In Senatu quoque, &c.

41. *Adorea.*] Victoriâ, laude, gloriâ, Feſt. adoream laudem ſeu gloriam dicebant; quia glorioſum putabant eum qui farris copiâ abundaret: meliùs alii, quia ſtrenuis & iis qui fortiter dimicaſſent militibus farris menſura diſtribui ſolita erat. Unde & *adorea* pro laude bellicâ. Nam far ſeu frumentum appellatum eſt *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphitr. Act. 1. *Qui multâ prædâ atque adoreâ affecit populares ſuos.* Plin. lib. 18. cap. 3. *gloriam denique ipſam à farris honore adoream appellabant.* Apuleius lib 3. *poſſum iſtam virtutis adoream mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. 2. Od. 12.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vaſtans.

Tedas.] Arbores ignem facilè concipientes, ob reſinam quam continent: è genere ſunt pinuum. De iis Plin. lib. 16. cap. 10. & ſeq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: & *unda Sicula,* pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Poſt hoc ſecundis uſque laboribus, &c.*] Cæſo Aſdrubale, Annibale verò & Pœnis ex Italiâ exterminatis, in dies magis ac magis proſpera geſſere bella Romani; increvit inclaruitque *pubes* & virtus *Rom.* imò belli incendia in Africam & Carthaginem *ipſam* tranſmiſſa ſunt. Vide Flor. lib. 2. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos*, æquos & vindices in impium Annibalem: alii: ſtantes, ac in ſuâ baſi reſtitutas Deorum imagines, quas impiè deturbarant Pœni, abſque ullâ Numinum reverentiâ. Tit. Liv. lib. 26. cap. 11. *Ad lucum Feroniæ . . . templum eâ tempeſtate inclytum divitiis . . . his omnibus ſpoliatum eſt.*

49. *Perfidus Annibal.*] Tit. Liv. lib. 21. cap. 4. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibet. *Plurimum audaciæ . . . plurimum conſilii . . . . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat . . . Inhumana crudelitas, perfidia pluſquam Punica: nihil veri, nihil ſancti, nullus Deum metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixit: cervi luporum, &c.] Bella hæc laus ex hoſtium ore profecta. Ariſtoteles eum aſſerit verè bonum, quem perinde inimici & improbi adeoque univerſi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos

Sectamur ultro quos opimus
Fallere & effugere eſt triumphus.
Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
Jactata Tuſcis æquoribus, ſacra,
Natoſque, maturoſque patres
Pertulit Auſonias ad urbes:
Duris ut ilex tonſa bipennibus
Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipſo
Ducit opes animumque ferro,
Non Hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,

INTERPRETATIO.

ſequimur Romanos, *quos declinare & evitare inſignis eſt triumphus.* Illa *natio, quæ ab incensâ Troiâ ad Italiæ civitates,* Etruſco *exagitata mari, fortiter transportavit ſacra, liberos, & ſenes grandævos; ſicut ilex durâ ſecuri attonſa in Algido umbroſarum frondium fertili, jacturas inter & cædes potentiam ac virtutem depromit ab ipſo ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculem ſuperari haud æquo animo ferentem:*

ANNOTATIONES.

Carthaginenſes tanquam *cervi* imbelles *ultro ſectamur* Romanos, quorum veluti *luporum rapacium* futuri ſumus *præda*; *quoſque* proinde *fallere*, ſeu evitare contra debemus: nam hos *effugere opimus* nobis *eſt triumphus*. Scilicet fortiorem declinare hoſtem, ſpecies eſt quædam victoriæ.

53. *Gens quæ cremato, &c.*] Romana gens à Troianis oriunda. Vide Juſtin. lib. 43. item Carmen Seculare poſt Epodos.

54. *Sacra, natoſque, &c.*] Æneid. 1. v. 10.

Inferretque Deos Latio.

Et Æneid. 2. v. 747.

Aſcanium, Anchiſenque patrem, Teucroſque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate & virtute.

56. *Auſonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Auſonia regio eſt Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex & alia quælibet arbor reſecatis ramis uberiùs pullulat & creſcit: ita Romani adverſis caſibus attriti invaleſcunt magis ac magis. Certè quando Annibal maximè Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias tamen ſummittebant in Hiſpaniam, Siciliam, Sardiniam; adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. 2.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tuſculani pro quolibet alio ponitur. De eo lib. 1. Od. 21.

61. *Hydra.*] Portentoſa ſerpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abſciſſo, aliud renaſcebatur, imò ſeptem alia ſuccreſcebant. Ita fabulatores. At conſtat Hydram fuiſſe locum aquas evomentem copioſiores, in intimo ſinûs Argolici receſſu, & quod uno meatu obſtructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circumvaſtantes: tamen adhibito incendio Hercules exſiccavit eam paludem, Lernam nomine? unde Lernæum monſtrum ab illo domitum inter alia celebratur. Paleph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 2. Virgil. Æneid. 8. v. 300.

Lernæus turbâ capitum circumſtetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens, & excrevit invaluitque in nos Pœnos: ſicut Hydra adverſus Herculem ubique vincere aſſuetum, proindeque nec ſemel vinci patientem.

Monſtrumve ſummiſere Colchi
Majus, Echioniæve Thebæ.
Merſes profundo, pulchrior evenit:
Luctere, multâ proruet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam ſuperbos: occidit, occidit
Spes omnis, & fortuna noſtri
Nominis, Aſdrubale intereinpto.
Nil Claudiæ non efficient manus:
Quas & benigno Numine Jupiter
Defendit, & curæ ſagaces
Expediunt per acuta belli.

INTERPRETATIO.

neque gravius portentum invexere Colchi, vel Thebæ Echionis opus. Si *mari demergas, clarior redit:* ſi *oppugnes, cum ſummâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè ſpes omnis & fortuna noſtra gentis interiit, Aſdrubale interfecto. Claudia* ſtirpis *potentia quidlibet molietur. Hanc & tuetur Jupiter Numine propitio, & liberat ſolers conſilium inter militiæ difficultates.*

ANNOTATIONES.

63. *Monſtrumve ſummiſere Colchi.*] Loquitur de dracone inſomni ac terribili velleris aurei cuſtode, cujus è dentibus ſeminatis armati homines exorti Medeæ carminibus ad mutuam internecionem incitati periere: vel de ipſis illis prodigioſis hominibus. Vide Metamorph. lib. 7.

Colchi.] Hi populi Aſiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mengrelia, pars Georgiæ regionis.

Echioniæve Thebæ.] Cadmus Rex Thebarum ſeminatis pariter, ut de Jaſone ſuprà dictum, draconis dentibus, repentè naſci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde verò ſuperfuit Echion, poſteà Cadmi gener atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merſes.*] Ab inuſitato *merſo*, *as.*

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges & quaſlibet mulieres ſermone celebranda prælia, ſeu viri illarum aut filii vel cognati victi victoreſve fuiſſent.

69. *Carthagini non ego nuntios mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem ſuperbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales poſt Cannenſem cladem, &c. Vide Tit. Liv. lib. 23. cap. 11. & 12.

73. *Claudiæ manus, &c.*] Vires, conſilia, ſolers induſtria Neronum Claudiâ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli ſubita, pericula, doli, inſidiæ, ſtratagemata.

AD AUGUSTUM, ODE V.

Ut ſuum in urbem reditum acceleret.

DIvis orte bonis, optime Romulæ
Cuſtos gentis, abes jam nimium diu:
Maturum reditum pollicitus patrum
Sancto concilio, redi.
Lucem redde tuæ, dux bone, patriæ:
Inſtar veris enim vultus ubi tuus
Affulſit populo, gratior it dies,
Et ſoles meliùs nitent.
Ut mater juvenem, quem notus invido
Flatu Carpathii trans maris æquora
Cunctantem ſpatio longius annuo
Dulci diſtinet à domo,
Votis omnibus hunc & precibus vocat,
Curvo nec faciem littore demovet:

INTERPRETATIO.

O Populi Romani tutor præſtantiſſime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu abſens fuiſti; revertere qui promiſiſti ſacro Senatorum cœtui celerem reditum. Optime Princeps reſtitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam vernum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, & dies clarius fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus expetit filium, quem Auſter adverſis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem ultra mare Carpathium: neque vultum avertit ab incurvâ ripâ:

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs Populique Romani amorem erga Cæſarem Auguſtum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimium diu.*] Tribus annis Romà Cæſar abfuit, in Gallias profectus an. U. C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, ſeu per literas, ſeu legationibus, à Senatu populoque Romano ad Auguſtum miſſis. Cunctanti verò hanc Oden ſcripſit Poëta.

9. *Ut mater.*] Nil ſuavius iſtâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari lib. 1. Od. 35. v. 8.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique, *votis ominibuſque*, hoc ſenſu: mater anxia non tantùm vota preceſque Diis nuncupat pro filii reditu & incolumitate, ſed & omina quævis arripit, quaſi totidem præſagitiones.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Obſervans adventantes undequaque naves, præ deſiderio filii abſentis, quem ſingulis horis redeuntem expectat & exoptat. Sic Tobiæ mater *quotidie exiliens circumſpiciebat, & circuibat vias omnes, per quas ſpes remeandi videbatur, ut procul videret eum, ſi fieri poſſet, venientem . . . . . Et ſedebat ſecus viam*

Sic deſideriis icta fidelibus
Quærit patria Cæſarem.
Tutus bos etenim rura perambulat:
Nutrit rura Ceres, almaque Fauſtitas:
Pacatum volitant per mare navitæ:
Culpari metuit fides.
Nullis polluitur caſta domus ſtupris:
Mos & lex maculoſum edomuit nefas:
Laudantur ſimili prole puerperæ:
Culpam pœna premit comes.
Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?
Quis Germania quos horrida parturit

INTERPRETATIO.

ita patria deſideriis accenſa fidelibus exoptat Auguſtum. Nam bos ſecurus per campos vagatur: agros fovet Ceres & abundans felicitas: nautæ mari tranquillo navigant: fidelitas cavet vituperari: nullis flagitiis contaminantur familia pudicæ: diſciplina & leges vicerunt turpe crimen: matres laudantur ob filios ſimiles: pœna ſequitur & plectit ſcelus. Auguſto ſalvo quis timeat Parthos? Quis Scythas frigidos: Quis homines quos gignit immanis Germa-

ANNOTATIONES.

quotidie, in ſupercilio montis, unde reſpicere poterat de longinquo. Et dum ſpecularetur adventum filii jam dudum ab ſentis, *vidit à longe, & illum agnovit venientem, currenſque nuntiavit viro ſuo, &c.* cap 10. & 11. Tob.

16. *Quærit patria Cæſarem.*] Vota publicè ſuſcepta pro reditu Auguſti, refert Dio lib. 54. Vide Sueton. Octav. cap. 57. Huc & referri poteſt cuſum numiſma ex unâ parte continens Epigraphen, *S. P. Q. R. Cæſari Auguſto:* ex alterâ verò, *Vota publ. ſuſcepta pro ſalute & reditu.*

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Auguſtum diligant: nimirùm tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Auguſtum ubique firmata pax, terrâ marique ſecuritas, leges conſtitutæ, nefas quodvis edomitum, repreſſi hoſtes, &c. Vide Oden 14. & 15. hujus libri.

22. *Mos & lex.*] Lib. 3. Od. 24. *Quid leges ſine moribus vanæ proficiunt?* Vide Sueton. Octav. cap. 34. ubi mentio legis Juliæ *de coërcendis adulteriis & de pudicitiâ, &c. . . . . . cumque vim legis eludi ſentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus ſponſas habendi coarctavit: divortiis modum impoſuit.*

23. *Laudantur ſimili prole puerperæ.*] Martial. lib. 6. Epigram. 27.

Eſt tibi quæ patriâ ſignatur imagine vultus
Teſtis maternæ nata pudicitiæ.

Catull. in Nuptiis Juliæ & Manlii Torquati, Carm. 62.

Torquatus volo parvulus
. . . .
Sit ſuo ſimilis patri
Manlio, & facilè inſciis
Noſcitur ab omnibus:
Et pudicitiam ſuæ
Matris indicet ore.

24. *Culpam pœna premit comes.*] Fruſtra lex vetat ſcelus, niſi in ſceleratos animadvertatur. At *pœna comes* coërcet peccandi libidinem. Plato de leg. 5. τιμωρία ἀδικίας ἀκόλουθος.

25. *Quis Parthum paveat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 12. ſub finem. Od. 19. v. 12. lib. 3. Od. 5.

Quis gelidum Scythen.] Lib 1. Od. 19. & 35. Lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 24. v. 9.

26. *Quis Germania quos, &c.*] Vide

Fœtus

Fœtus, incolumi Cæſare? Quis feræ
Bellum curet Iberiæ?
Condit quiſque diem collibus in ſuis,
Et vitem viduas ducit ad arbores.
Hinc ad vina redit lætus, & alteris
Te menſis adhibet Deum.
Te multâ prece, te proſequitur mero
Defuſo pateris; & Laribus tuum
Miſcet numen, uti Græcia Caſtoris
Et magni memor Herculis.
Longas ô utinam, Dux bone, ferias
Præſtes Heſperiæ, dicimus integro

INTERPRETATIO.

nia? Quis expaveſcat bella Hiſpaniæ feroces? unuſquiſque diem finit in ſuis collibus, atque vitem maritat viduis arboribus inde hilaris revertitur ad cœnam, teque numen invocat menſis ſecundis; te pluribus votis, te vino de crateribus fuſo colit, & numen tuum adjungit Laribus; quemadmodum Græcia Caſtoris & magni Herculis, erga illos *grata. O utinam, bone Princeps, Italiæ dones feſtos diuturnos.* Hoc *preca-*

ANNOTATIONES.

Flor. lib. 4. cap. 12. *domuit Uſipetes, Tenctheros, Cattos . . . . . . inde validiſſimas nationes, Cheruſcos, Suevos, Sicambros, &c. . . . . . Ea denique in Germaniâ pax erat, ut mutati homines, alia terra viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, ſive ob prægrandes viros, & ingentia corpora Germanorum. Cæſar Comment. Cornel. Tacit. de moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. *Iberia.*] Ab Ibero flu. Iberia dicta: eſt Hiſpaniæ pars, & per ſynecd. tota ſic vocatur. Vide lib. 2. Od. ult. v. 20. Flor. mox. cit. *pacata fere omnis Hiſpania, &c.* Et poſteà: *hic finis Auguſto bellicorum certaminum fuit: idem rebellandi finis Hiſpaniæ, &c.*

29. *Condit quiſque diem, &c.*] Arat colitque agros ſuos quiſque, & operi vacat ruſtico, à mane ad veſperam, ſine ullo metu hoſtili. Virgil. Eclog. 9.

Cantando puerum memini me condere ſoles.

31 *Alteris te menſis adhibet Deum.*] Ex Senatuſconſulto cautum fuit ut in conviviis tum publicis tum privatis Auguſto ab omnibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos apud veteres, ut remotâ primâ menſâ quæ ciborum ſeu carnium erat, ſecunda adhiberetur fructibus & bellariis onuſta, cum exquiſitiſſimo vino, è quo fiebant libationes, adjunctis precibus, in honorem Deorum. Vide Virgil Æneid. 1. v. 727. & 735. & Æneid. 8. v. 283. nec non Georgic. 2. v. 101.

34. *Laribus.*] Diis Imperii Tutelaribus perinde ac ædium privatarum.

Tuum miſcet numen.] Teque adeo venerantur ut numen aliquod Romanis rebus propitium. Non abſurde legunt quidam, *nomen.*

36. *Memor.*] Acceptorum videlicet ab eis beneficiorum. Hercules enim à monſtris & aliis incommodis vindicavit multas ac diverſas Græciæ regiones. Caſtor autem & Pollux mari piratas exegerunt, navigationemque ideò juvare tanquam numina quædam benigna exiſtimati ſunt; imò velut maris Dii coluntur, &c.

38. *Ferias.*] Dies feſtos lætoſque; diuturnum otium, ſecuritatem perpetuam.

38. *Heſperiæ.*] Italia ſic appellata. Vide lib. 1. Od. 28. ubi, *fluctibus Heſperiis.* Et lib. 2. Od. 1. ſub finem, ubi *Heſperiæ ſonitum ruinæ.* Nec non lib. 1. Od. 36. v. 4.

Sicci mane die: dicimus uvidi,
Cùm Sol Oceano ſubeſt.

INTERPRETATIO.

mur ſobrii primo diluculo : Hoc *& repetimus benè poti, quando Sol occidit ſub Oceano.*

ANNOTATIONES.

Integro.] Vixdum incœpto.

39. *Sicci.*] Sobrii, abſtemii, jejuni.

Uvidi.] Vino perfuſi, cœnati.

40. *Cum Sol Oceano ſubeſt.*] Nam veteres cœnam producebant ad multam noctem.

ODE VI.

AD APOLLINEM & DIANAM.

Dive quem proles Niobæa magnæ
Vindicem linguæ, Tityoſque raptor
Senſit, & Troiæ prope victor altæ
Phthius Achilles;

INTERPRETATIO.

O *Deus, quem ſuperbi ſermonis ultorem experti ſunt filii Niobes, ac Tityus raptor, atque Phthius Achilles famoſæ Troiæ propemodum expugnator;*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. Lib. 1.

1. *Dive, &c.*] Carmen hoc, ut & 21. lib. 1. Seculare inſcribi ſolet, ut annotavi ibidem: neutrum tamen propriè titulum hunc meretur, ſed illud tantùm quod habetur poſt Epodos. Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui honorem Latonæ matris tuæ vindicaſti adverſus arrogantiam Niobes, quæ ſe auſa eſt jactare fœcundiorem ac feliciorem partubus ac ſobole, præ ipsâ Latonâ duos tantùm enixâ, cùm ipſa numeroſam pulchramque genuiſſet prolem. Gell. lib. 20. cap. 6. *mira*, inquit, *& propè adeò ridicula diverſitas fabulæ apud Græcos Poëtas deprehenditur ſuper numerum Niobæ filiorum. Nam Homerus pueros puellaſque ejus ſenos fuiſſe dicit, Euripides bis ſeptenos, Bacchilides & Pindarus bis denos. Quidam alii tres fuiſſe ſolos ſcripſerunt.* Porrò filios Niobæ omnes Apollo, filias Diana ſagittis confixos peremerunt: Niobe verò in ſaxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metamorph. 6. cap. 3. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 11. Juvenal. Sat. 6. v. 173. & ſeq. Auſon. Epitaph. 27. de Niobe.

Bis ſeptem natis genitrix læta atque ſuperba,
Tot duxi mater funera quot genui.
Nec ſatis hoc Divis; duro circumdata ſaxo
Amiſi humani corporis effigiem, &c.

Niobe Tantali filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityoſque raptor.*] Vide lib. 2. Od. 14. lib. 3. Od. 4.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthia urbe Theſſaliæ.

Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuſpide pugnax;
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulſa cupreſſus Euro,
Procidit latè, poſuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non incluſus equo Minervæ

INTERPRETATIO.

aliis quidem fortior, te verò inferior miles; quanquam Thetidis marinæ filius Troianas arces impugnaret haſtâ tremendâ certans. Is ſicuti pinus edaci ſecuri percuſſa, vel cupreſſus Euro dejecta, latè procubuit, cervicemque demiſit in pulvere Troiano.

Ille non clauſus equo ſacro Palladis

ANNOTATIONES.

Troia propè victor.] Qui interfecto Hectore Troiæ defenſore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem: quam certè acceleraſſet, niſi à Paride fuiſſet interemptus, ut mox dicetur.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortiſſimus, Troianorum terror, haud verò par tibi, Phœbe, qui ſub figurâ Paridis latens eum occidiſti. Hygin. &c. aut, quod ſcribit Virgil. Æneid. 6. v. 57.

Dardana qui Paridis direxti tela manuſque
Corpus in Æacidæ.

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. lib. 1. Od. 8.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius ex Electâ Atlantis filiâ ab Africâ venit in Aſiam, conſeditque in regione Helleſponto vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ poſteà Troia à rege Troë dicta. Virgil. Æneid. 8. v. 134.

Dardanus Iliacæ primus pater urbis & auctor.

Tremendâ cuſpide.] Ex Homer. Iliad. 19. ſub finem; haſtam Achilles paternam gerebat gravem & ingentem, quam cæteri pare aut vibrare ſolus noverat; à Chirone inciſam, ad cædem heroum.

9. *Ille mordaci velut, &c.*] Caſus Achillis gravis & magnus, quemadmodum corpus & animus magna fuerunt. Sic de Entello Virgil. Æneid. 5. v. 447.

Ipſe gravis, graviterque ad terram pondere vaſto
Concidit: ut quondam cava concidit, aut Erymantho,
Aut Idâ in magnâ radicibus eruta pinus.

10. *Impulſa cupreſſus Euro.*] Velut ingens arbor vi ventorum proſtrata.

11. *Poſuitque collum in pulvere Teucro.*] Lib. 2. Od. 7. v. 12. Similem dictionem vide, ibique annot. Hic noſter indicat Achillem cecidiſſe in Troiano campo & certamine: quod idem ſcribit Ovid. Metamorph. 12. cap. ult. ubi Apollo Paridi

. . Oſtendens ſternentem Troica ferro
Corpora Peliden, arcus obvertit in illum,
Certaque letiferâ direxit ſpicula dextrâ.

Itaque non *indecoro pulvere ſordidus* occubuiſſet. Alii verò, cùm ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis ſagittâ in calce percuſſum à Paride poſt illius Dei ſimulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucrio.* Teucri dicti ſunt Troiani, & Tros ac Troia Teucria, à Teucro. (Non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum ſucceſſit.

13. *Ille non incluſus, &c.*] Adverte quàm extollat Achillis fortitudinem, ut

Sacra mentito, malè feriatos
Troas & lætam Priami choreis
        Falleret aulam:
Sed palam captis gravis, heu nefas, heu!
Neſcios fari pueros Achivis
Ureret flammis, etiam latentes
        Matris in alvo:
Ni tuis victus Veneriſque gratæ
Vocibus, Divûm pater annuiſſet
Rebus Æneæ potiore ductos
        Alite muros.

INTERPRETATIO.

ſimulante decepiſſet Troianos perperam otiantes, & aulam Priami ſaltationibus gaudentem: ſed aperte in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cremaſſet ignibus Græcis, nec non ventre materno incluſos; niſi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ precibus exoratus conceſſiſſet Æneæ laboribus mœnia felicioribus auſpiciis extructa.

ANNOTATIONES.

eo majorem paret gloriam victori ejus Phœbo. Quod ſi; inquit Poëta noſter, vixiſſet Achilles, nequaquam opus Græcis fuiſſet machinâ illâ, ſeu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causâ fabricatum illi mentiti ſunt: ſed aperto Marte, abſque dolis aut inſidiis, Troiam ac Troianos debellaſſet. Vide Virgil. Æneid. 2.

Votum pro reditu ſimulant.

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempeſtivè abjectis armis feſta celebrantes, dum ſuis adhuc cervicibus incubaret hoſtis. Virgil. Æneid. 2. v. 25.

Nos abiiſſe rati & vento petiiſſe Mycenas.
Ergo omnis longo ſolvit ſe Teucria luctu.
Panduntur portæ, &c.

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis & lætitiæ vacantem, cùm tamen extrema inſtarent fata. Virgil. Æneid. 2. v. 234.

Dividimus muros & mœnia pandimus urbis.
Scandit fatalis machina muros
Fœta armis, circum pueri innuptæque puellæ
Sacra canunt, &c.

v. 248.

Nos delubra Deûm miſeri, quibus ultimus eſſet
Ille dies, feſtâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palam captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut & Epiſt. ad Piſones, v. 122.

Si fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer.
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao ne parcat cuiquam Troianorum, neque ipſis infantibus materno utero incluſis.

21. *Ni tuis victus, &c.*] Apollo & Venus Troianis faventes apud Jovem ſupplicarunt, ut, quoniam in fatis erat Troiam exſcindi, ſaltem perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac ſociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. 1. v. 233. & ſeq. v. 260. & ſeq.

23. *Potiore alite.*] Ex alitum aſpectu captari auſpicia, alibi notavi. Huc verò ſpectat quod æternam fore Romam credebant Romani, & apud Virgil. cit. ita ſpondet Jupiter:

Imperium ſine fine dedi.

Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camœnæ
Lævis Agyieu.
Spiritum Phœbus mihi, Phœbus artem
Carminis, nomenque dedit poëtæ.

INTERPRETATIO.

O *Apollo citharista, Thaliæ benè canentis eruditor, qui Xantho flumine lavas capillos; imberbis Agyieu, tuere gloriam Musæ Appulæ. Apollo mihi ingenium, Apollo facultatem poëseos & vatis appellationem tribuit.*

ANNOTATIONES.

25. *Doctor arguta, &c.*] Placet quibuſdam *ductor*, ut reddatur illud Græcorum μουσηγέτης. Verumtamen nihil mutabit lector ſagax.

Thalia.] Pro quálibet Muſarum hæc ponitur, quæ dicta ἀπὸ τοῦ θάλλειν, *florere*; quòd Poëtas faciat gloriâ & famâ florentes.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Sic lib. 3. Od. 4.

Qui rore puro Caſtaliæ lavit
Crines ſolutos.

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, ſeu munditiei ſeu nitoris augendi causâ. Senſus itaque eſt qui dominaris iis regionibus quas rigat Xanthus. Porrò Xanthus duplex: alter in Troade, ex Idâ monte in Helleſpontum defluens, qui & Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere iſtic licet: ſiquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejuſdem nominis fluvius eſt in Lyciâ, è monte Cadmo ſcaturiens, Xanthumque urbem interluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgò etiam *Sirbi*; quem ſanè deſignat hic Horatius, qui loco ſuprà citato, de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumeta.* Sunt qui alludi putent ad vocem ξανθὸς, *flavus*, eo quod Apollinis flava cæſaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camœnæ.*] Mihi patrocinare: cui *ſpiritum & carminis artem dediſti*, *nomen* & *decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ poëſeos.

Dauniæ.] Vel, per ſynecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars eſt Daunia, ſive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata.* De eâ jam lib. 1. Od. 22. & lib. 2. Od. 1. vel reſpexit noſter Poëta ſuam patriam, adeoque ſuam Muſam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poëſi; *Ceam Camœnam* pro Simonideâ; *Teiam Muſam* pro Anacreonticâ, antè dixit. Ergo & hic *Dauniam Camœnam* pro Venuſinâ; quia Venuſium in finibus eſt Apuliæ ſive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Levis.*] Sive *lævis*, λεῖος, *politus*, *imberbis*, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἀγυιά, *vicus*, *via*. Hinc Apollo Ἀγυιεὺς, eo quòd in viis coleretur, & columnæ Apollini ſacræ pro foribus ſtarent. Euſtath. Sive Dorico iſto vocabulo ſignificantur columnæ in coni formam deſinentes, Apollini vel Baccho ſacræ, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suida. Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 9. *Apud Græcos Apollo ἀγυιεὺς nuncupatur, quaſi viis præpoſitus urbanis: illi enim vias quæ intra pomærium ſunt, ἀγυιὰς appellant.*

29. *Spiritum Phœbus, &c.*] Hactenus Poëta laudat invocatque Apollinem: jam quæ ab illo afflatus condit carmina, prædicat, ac ritè & religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Epiſt. ad Piſones: *artem carminis*, ingenium non rude ſed arte excultum, ibid. vocat.

Virginum primæ, puerique claris
    Patribus orti,
Deliæ tutela Deæ, fugaces
Lyncas & cervos cohibentis arcu,
Lesbium ſervate pedem, meique
    Pollicis ictum:
Ritè Latonæ puerum canentes,
Ritè creſcentem face noctilucam;
Proſperam frugum, celeremque pronos
    Volvere menſes.

INTERPRETATIO.

O puellæ primariæ, & pueri illuſtribus parentibus nati, clientes Deæ Deliæ quæ timidos Lyncas & cervos arcu proſternit, cuſtodite menſuram Sapphicam & pollicis mei ſonum: ritè celebrantes filium Latonæ, ritè Dianam lumine augeſcentem, frugibus propitiam, fluxis menſibus evolvendis promptam.

ANNOTATIONES.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Auguſti filia, Marcellæ Marcelli & Octaviæ ſororis Auguſti filiæ: vel Julia & Agrippina neptes ex Agrippa & Julia.

Puerique, &c.] C. L. nepotes Auguſti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quaſque nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen ſeculare concinendum erat: ut ampliùs deinde ſuo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, poſt Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ ſeu tutelâ, ejuſque laudes celebrare conſueverant. Vide lib. 1. Od. 21.

Delia.] A Delo inſula, ubi nata & præcipuè obſervata Diana. Vide lib. 3. Od. 4. v. 64. Catull.

Dianæ ſumus in fide
Puellæ & pueri integri.

34. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, feraſque ſagittis & arcu vulnerantis occidentiſque. *Lynx*, acutiſſimi visûs animal, inſtar leopardi diſtinctum maculis, vernaculè *once*, vel, *lonce* vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt, jure, an injuriâ? Vide Geſner. de quadruped. Plin. lib 28. &c. De iis jam lib. 2. Od. 13. v. ult.

35. *Lesbium ſervate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis obſervate menſuram, & ad meæ lyræ ſonum voces & cantus veſtros aptate diligenter. Sappho è Lesbo inſula, nomen dedit & originem Sapphico carmini. Vide lib. 2. Od. 13. cit. ibique annot.

Meique pollicis ictum.] Quaſi pulſet ipſe citharam, hæc ait, ac veluti chorodidaſcalus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Marcil.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo & ſolemni.

Creſcentem face noctilucam.] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, νυκτιλαμπὴς Simonidi apud Dionyſ. Halic. Incrementa lucis ac decrementa ſingulis menſibus habere cognoſcitur: orbem ſuum conficit diebus circiter 28: unde *menſes pronos celeriter volvere* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. 2. n. 68. *Luna à lucendo nominata, eadem Lucina: ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parientibus, ſic apud noſtros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, ſed quod in ſeptem numeratur quaſi vagantibus. Diana dicta, quia noctu quaſi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ii matureſcunt aut ſeptem nonnunquam, aut plerumque novem Lunæ curſibus: qui quia menſa ſpatia conficiunt, menſes nominantur.*

39. *Proſperam frugum.*] Frugibus vegerandi vim humore ſuo impertit Luna.

Nupta jam dices: Ego Diis amicum,
Seculo feſtas referente luces,
Reddidi carmen, docilis modorum
Vatis Horati.

INTERPRETATIO.

Aliquando connubio juncta dices: Ego poëtæ Horatii verſibus erudita cecini carmen gratum Numinibus, quando ſeculum reduxit dies ſolemnes.

ANNOTATIONES.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non ſine gaudio dices: ego pridem adoleſcentula & virgo, carmen ſeculare ab Horatio compoſitum recitavi cum meis æqualibus. Hoc ideò ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus ſeculare carmen, in honorem ſcilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuiſſet in ludis ſecularibus.

42. *Seculo feſtas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi ſeculares, dicam in carmine ſeculari. Tunc feriari omnes, & hilaritati ſacriſque operam dare jubebantur.

AD TORQVATVM,

ODE VII.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

DIffugêre nives, redeunt jam gramina campis,
Arboribuſque comæ.
Mutat terra vices, & decreſcentia ripas
Flumina prætereunt.

INTERPRETATIO.

ABierunt nives: jam agris herba renaſcuntur, & frondes arboribus. Terra mutat conditionem: atque fluvii imminuti labuntur juxta ripas.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt hexameter heroïcus, alter eſt dactylicus archilochius dimeter, conſtans duobus dactylis & unâ ſyllabâ.

1. *Diffugêre nives.*] Hæc Ode ſimile prorsùs argumentum habet atque quarta lib. 1. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fecunditate gratam varietatem indutas. Scripta eſt ad Manlium Torquatum, qui fuit Conſul anno urbis 689. atque ſub eo natum volunt poëtam noſtrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra priùs hyemali conſtricta gelu mœſtaque, jam *ſolvitur gratâ vice veris & Favonii*, jucundamque experitur amœnitatem.

Decreſcentia ripas flumina prætereunt.] Salmaſius legit *recreſcentia*: alii *decreſcentia* explicant, valdè creſcentia, ſcilicet liquatis nivibus; ſicque ripas ſuas tranſiliunt ac ſuperant: quoniam, inquiunt, hyemis nives ineunte vere liqueſcunt & fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc veriùs quò ſimpliciùs, nec leſt refragabitur, ut ſpes eſt. Senſus eſt:

Gratia cum Nymphis geminiſque ſororibus audet
Ducere nuda choros.
Immortalia ne ſperes, monet annus, & almum
Quæ rapit hora diem.
Frigora miteſcunt Zephyris: ver proterit æſtas
Interitura, ſimul
Pomifer autumnus fruges effuderit: & mox
Bruma recurrit iners.
Damna tamen celeres reparant cœleſtia Lunæ:
Nos ubi decidimus
Quo pius Æneas, quo Tullus dives & Ancus;
Pulvis & umbra ſumus.

INTERPRETATIO.

Gratia cum Nymphis ac binis ſororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus & hora qua gratum diem aufert, immortalitatem ſperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempeſtatem abſumit æſtiva ſimiliter *peritura, poſteaquam Autumnus fruges produxerit: ſtatimque pigra redeunt frigora. Luna tamen citò reſarciunt detrimenta cœli:* at *nos ſimul ac devenimus* eò *quo bonus Æneas, Tullus opulentus atque Ancus* deciderunt, *ſumus* duntaxat *cinis & umbra.*

ANNOTATIONES.

flumina antè nivium aquis aucta & ripas ſupergreſſa, jam ad eas redierunt, euntque & fluunt præter, id eſt ſecundum ripas, nec ultra ſuum alveum feruntur aut exundant.

5. *Gratia cum geminis ſororibus.*] Gratiæ tres, Aglaia, Thalia, Euphroſyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem veris, vel ob rationes alibi allatas. Vide lib. 1. Od. 4. & 20. Item lib. 3. Od. 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam noſtram pariter effluere & abſumi docet. lib. 2. Od. 18.

Truditur dies die.

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, *veris comitibus.* Vide lib. 3. Od. 1. v. 24. & infrà Od. 12. hujus libri 4.

10. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem ſuum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterùm plena quæ interierat: cit. lib. 2. Od. 18. *novaque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales cùm ſemel interiimus, haud ampliùs reparamur aut reviviſcimus. Moſchus Eidyll 3. Bionis deflens interitum, hei, hei, *malvæ in hortis, apium, anethum, cùm interiere, tamen renaſcuntur poſteà,* inquit: *nos verò qui magni, fortes, ſapientes, ubi primùm mortui ſumus, obſcuri in terra ſomnum dormimus longum, infinitum,* μάλα μακρὸν, ἀτέρμονα, νήγρετον ὕπνον, &c.

15. *Quo pius Æneas.*] Ad Inferos nempè. Senſus eſt, non pietas Æneam, non opes Tullum Hoſtilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicarunt: quis ergò ſibi ſpondeat immortalitatem? *Æneas* fama ſuper æthera per Virgilium notus. *Tullus*, & *Ancus*, ille tertius, hic quartus Rex Roman. Tit. Liv. lib. 1. Dionyſ. Halicarn. lib. 3. &c.

16. *Pulvis & umbra ſumus.*] Euripid. ἄνθρωπός ἐστι πνεῦμα καὶ σκιὰ μόνον, *homo eſt flatus & umbra tantùm.* Sophocles in Ajace, εἴδωλα καὶ κούφην σκιὰν *ſimulacra & levem umbram* homines appellat: Anacreon ὀλίγη κόνις *exiguum pulverem.* Jacob. Apoſt. Epiſt. cap. 4 v. 15. ἀτμὶς πρὸς ὀλίγον φαινομένη, καὶ ἔπειτα ἀφανιζομένη. vita eſt *vapor modicè apparens & mox evaneſcens.*

Quis ſcit an adjiciant hodiernæ craſtina ſummæ
  Tempora Dii ſuperi?
Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
  Quæ dederis animo.
Cùm ſemel occideris, & de te ſplendida Minos
  Fecerit arbitria,
Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
  Reſtituet pietas.
Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
  Liberat Hippolytum:
Nec lethæa valet Theſeus abrumpere charo
  Vincula Pirithoo.

INTERPRETATIO.

Quis novit utrum cœleſtia Numina diem craſtinam hodiernæ ſint additura? Quæ genio benignè indulſeris, hæc *avidas manus hæredis effugient: poſtquam interieris, & Minos de te judicium ultimum protulerit; nec ſtirps* nobilis, *nec eloquentia, nec pietas reparabit te, ô Torquate. Enimverò neque Diana caſtum Hippolytum eximit Inferorum caligine; nec Theſeus dilecti Pirithoi catenas infernales poteſt ſolvere.*

ANNOTATIONES.

17. *Summæ.*] Numero dierum quos viximus. Quidam cod. leg. *vitæ.*

22. *Splendida arbitria.*] Non malè Heinſius interpretatur; gravia, majeſtatis plena: veteres interpretes æquè benè, vera & manifeſta.

Minos.] Apud Inferos judex. Vide lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii ſibi dilectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, caſtitatis famâ inclytum. Vide Ovid. Metam. 15. Senec. Trag. Hippolyt. &c. Hic Theſei & Hippolytæ Amazonis filius, cælibem vitam ac venationis ſtudium colens, & hinc Dianæ charus, interpellantem de ſtupro Phædram novercam ſtrenuè repulit. Hæc illum apud Theſeum detulit, quaſi ipſe ad flagitium pellexiſſet. Hippolytus fugiens iratum patrem currum conſcendit: at equi phocis exterriti currum & ipſum aurigam per devia trahentes diſcerpſêrunt, nomenque fecerunt Hippolyti, ab ἵππος, *equus*, λύω, *diſſolvo*. Extinctum tamen Dianæ precibus incolumitati priſtinæ reſtituit Æſculapius: unde Virbium ſe voluit appellari, quaſi bis virum. At demùm fato omnibus communi functus deceſſit. Quapropter ab Inferis minimè libratum dicit Horatius. Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius Inferorum pro ipſis Inferis ponitur frequenter.

Theſeus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus inſignis, ut pro Hercule habitus ſit: Pirithoum præcipuâ coluit amicitiâ, comitemque aſſumpſit ad Inferos profectus rapiendæ Proſerpinæ causâ. Porrò ab Hercule ex Inferis ereptus ſecum voluit Pirithoum attrahere. Hic verò ſuperveniente terræ motu ab eo diſtractus ac diremptus ibidem vinculis conſtrictus manſit. Plutarch. in vita Theſei. Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 5. &c.

28. *Pirithoo*] Ixionis ille filius, ope Theſei Centauros vicit, &c. Vide lib. 3. Od. 4. in fine, ibique annot.

AD MARTIUM CENSORINUM,

ODE VIII.

Nihil ſe præter carmina dare poſſe: at illa rebus omnibus eſſe præferenda.

DOnarem pateras grataque commodus,
Cenſorine, meis æra ſodalibus:
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu peſſima munerum
Ferres; divite me ſcilicet artium,
Quas aut Parrhaſius protulit, aut Scopas;

INTERPRETATIO.

O Cenſorine, crateras & jucunda ex ære vaſa ultrò darem ſociis meis; darem tripodas, Græcorum ſtrennorum munera. Tu verò non minima acciperes, ſi opulentus forem *artibus quas provexit vel Parrhaſius vel Scopas;*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 3. Lib. 1.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs rè Theodorus Marcilius exiſtimat Oden hanc munus eſſe Saturnalitium: ſive Saturnalibus, quo tempore amici munera invicem miſſitabant, miſſam Cenſorino. C. Martius ille Cenſorinus Conſul fuit cum Aſinio Gallo ann. U. C. 746.

Pateras.] Varro 4. de Ling. Lat. *in poculis ſunt pateræ*, inquit, *à patendo dictæ*. Gallicè *une coupe*. Ejuſmodi pocula argentea in ſacris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. Amphitr. Scen. 1.

Poſt ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea eſt,
Qui Pterelâ potitare rex ſolitus eſt.

2. *Æra.*] Vaſa ex ære capacia, lebetas, Gallicè *cuvettes*, quæ multiplici erant uſui.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, *commodis*, ſed perperam.

3. *Tripodas.*] Menſas vel ſellas aliqui dicunt fuiſſe; alii, anſatas ollas: tripodas certè appellarunt, quòd ternis pedibus infima pars ſuſtineatur, inquit Athen. mox citand. Ceterum apud priſcos tripodum genera duo fuere, quæ ambo lebetas aliquando nominarunt: alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur ἰμπυριβήτης, & λοετροχόος, quo utebantur ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit genus tripodis poculum, de quo Homerus,

Ἑπτ' ἀπύρους τρίποδας,

In his miſcebatur vinum ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus: & quia non igni adhibebantur, ἄπυροι dicti: atque horum aurei quidam extitere. Athen. lib. 2. cap. 2. ubi & ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuiſſe. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter geſtæ ac virtutis, conſtat ex Homero variis locis: fortè quia, velut ſymbolum, firmitudinem animi ac robur corporis ſtabilitate ſuâ tripus exhibebat. Virgil. Æneid. 9.

Bina dabo argento perfecta atque aſpera ſignis
Pocula . . . . .
Et tripodas geminos.

Vide Cœl. Rhodig. lib. 8. cap. 15.

6. *Parrhaſius.*] Florebat hic anno an-

Hic ſaxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominem ponere, nunc Deum.
Sed non hæc mihi vis, non tibi talium
Res eſt aut animus deliciarum egens.
Gaudes carminibus: carmina poſſumus
Donare, & pretium dicere muneris.
Non inciſa notis marmora publicis,
Per quæ ſpiritus & vita redit bonis

INTERPRETATIO.

alter lapide, coloribus alter peritus effingere modò virum modò Deum. At mihi facultas iſta non adeſt: nec res tua familiaris, *vel animus tuus indiget iſtis deliciis. Verſibus delectaris: verſus dare poſſumus, & doni æſtimationem eloqui. Non ſtatuæ marmoreæ publicis inſcriptionibus inſculptæ, per quas bonis Imperatoribus fato functis redditur ſpi-*

ANNOTATIONES.

te Chriſtum 400. Pictor inſignis Zeuxidi coætaneus, *quorum prior luminum umbrarumque inveniſſe rationem, ſecundus examinaſſe ſubtiliùs lineas traditur,* inquit Fab. Quintil. lib. 12. cap. 10. Plinius autem lib. 35. cap. 10. *Parrhaſius deſcendiſſe in certamen cum Zeuxide traditur. Et cum ille detuliſſet uvas pictas tanto ſucceſſu, ut in ſcenam aves advolarent; ipſe detuliſſe linteum pictum ita veritate repræſentatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitaret tandem remoto linteo oſtendi picturam, atque intellecto errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipſe volucres fefelliſſet, Parrhaſius autem ſe artificem . . . . . Parrhaſius Epheſi natus primus ſymmetriam picturæ dedit: primus argutias vultûs, elegantiam capilli, venuſtatem oris, confeſſione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. 12. cap. 11. & lib. 15. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille ſtatuarius vixit anno ante Chriſtum 430. aut circiter. Pauſanias in Corinth. ait Parium fuiſſe Scopam, & ſacei Herculis meminit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus & Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè ſervatæ. Plin. lib. 36. cap. 5. multa alia ab eo ſigna egregiè facta memorat.

9. *Non tibi talium res eſt aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget imò abundat talibus ornamentis, nec plurium cupidus eſt tuus animus. Tabulas pictas & ſigna apud Romanos in deliciis fuiſſe, nemo neſcit. Cicero in Verrem teſtis locupletiſſimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quiſque legit *muneri*; atque interpretantur, pretium facere, ponere, conſtituere. Quod hîc facit Poëta, cùm carmen rebus omnibus antefert: dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, ſigna, ſtatuas, & publica monimenta.

13. *Inciſa notis marmora publicis.*] Imagines ære vel marmore inciſæ, cum epigraphe honorifica in baſi, quæ breviter & compendiosè elogia contineat.

Publicis.] Quia loco publico & publicâ auctoritate erectæ & poſitæ.

Notis.] *διὰ σημείων:* prioribus duntaxat & majuſculis literis ſcriptis. ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populuſque Romanus &c. poni vel ponendum curavit. Obſerva intelligendas hîc ſtatuas mortuo Scipioni erectas. Nam vivus repudiaverat, & ex Africâ reverſus Populo Romano erigere volenti obſtitit ipſe per modeſtiam.

14. *Per quæ ſpiritus & vita redit bonis, &c.*] Cic. de Haruſp. reſp. *ſtatuæ & imagines non animorum ſimulacra ſunt, ſed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet & repræſentat. Hinc Ovid.

Scindentur veſtes, gemmæ frangentur & aurum.

Poſt mortem ducibus: non celeres fugæ,
Rejectæque retrorſum Annibalis minæ,
Non incendia Carthaginis impiæ,
Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
Lucratus rediit, clariùs indicant
Laudes, quàm Calabræ Pierides: neque

INTERPRETATIO.

ritus & vitâ, non Annibalis fuga præceps minaque retrò pulſa, non ſcelerata Carthaginis incendia magis declarant virtutes illius qui reverſus eſt adeptus titulum ab Africâ provictâ, quam Muſa Calabra. Ac ſi taceant ſcripta nihil

ANNOTATIONES.

Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noſter infrà lib. 2. Epiſt. ad Auguſtum:

Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent.

15. *Celeres fugæ, rejectæque retrorſum Annibalis, &c.*] Quando Annibal *incubans Italiæ*, ejuſque *viſceribus inhærens*, *ſummotus* tandem & coactus eſt citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui ſic ad hoſtes traduxit *rejecitque minas* & belli mala atque incommoda, quibus ſui cives anteà vexabantur. Vide T. Liv. lib. 28, 29, 30. Flor. lib. 2. cap. 6.

17. *Incendia Carthaginis impia.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior eſt adeptus, quod Annibale devicto Carthaginem tributariam feciſſet. Fuit poſteà Scipio *Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis aſſumptus, hoc ſcilicet fato ut quam urbem concuſſerat avus, nepos ejus everteret . . . . . per continuos decem & ſeptem dies vix potuit incendium extingui, quod domibus ac templis ſuis ſponte hoſtes immiſerant, &c.* Flor. l. 2. c. 15. Porrò, ut vides lector, utrumque hîc per licentiam poëticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impiæ.] Quæ ſcilicet contra jus & fas bellum renovarat. *Pudebat nobilem populum (ablatum mare, capta inſula) dare tributa, quæ jubere conſueverat. Hinc . . . . Annibal cauſas novorum motuum quærens, Saguntum Hiſpaniæ civitatem opulentam, fidei ergà Romanos magnum ſed triſte monimentum evertit; ut Italiam ſibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio eſt, &c.* Flor. cit. lib. 2. cap. 6.

18. *Ejus qui domitâ nomen ab Africâ lucratus rediit.*] Vide Cic. lib. 3. de Offic. initium.

20. *Calabræ Pierides.*] Verſus Ennii è Calabriâ oriundi, Rudiis nimirùm nati. *Ennio cive nobiles Rudiæ*; ait Mela. Is natus Q. Valerio & C. Manilio Conſulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque ſeptimum & ſexageſimum annum agens ſcripſit duodecimum annalem. Ex Euſebio Tarenti natus, à Catone Quæſtore Romam tranſlatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum ſumptu atque unius ancillæ miniſterio contentus; ſeptuagenario major articulari morbo periit; ſepultuſque eſt in Scipionis monumento, via Appiâ, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quintil. lib. 10. cap. 1. *Ennium ſicut ſacros vetuſtate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora jam non tantam ſpeciem habent quàm religionem.* Cic. pro Archia Poëta, ſic habet: *carus fuit Africano ſuperiori noſter Ennius. Itaque etiam in ſepulcro Scipionum putatur is eſſe conſtitutus è marmore . . . . . Rudinum hominem majores noſtri in civitatem receperunt.* Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non ſine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut aſſerit ibid. Tullius.

Si chartæ ſileant quod benè feceris,
Mercedem tuleris. Quid foret Ilia
Mavortiſque puer, ſi taciturnitas
Obſtaret meritis invida Romuli?
Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
Virtus, & favor, & lingua potentium
Vatum divitibus conſecrat inſulis.
Dignum laude virum Muſa vetat mori:
Cœlo Muſa beat. Sic Jovis intereſt

INTERPRETATIO.

premii haberes ex eo quod laudabiliter geſſeris. Ergo quid eſſet filius Iliæ & Martis, ſi invidioſum ſilentium obrueret laudes Romuli? Vis & gratia & facundia Poëtarum valuit Æacum liberare Infernorum fluminibus, & conſecrare beatis inſulis. Viro laude digno Muſa confert Immortalitatem; Muſa cœlo inſerit. Ita Jovis convivio accumbit

ANNOTATIONES.

Calabræ.] Calabria eſt hodie ampla regio regni Neapolitani verſus Auſtrum ac Siciliam. De eâ jam lib. 1. Od. 31. Martialis lib. 5. Epigram. 31. Horatianam *lyram Calabram* appellat, quia Venuſium Horatii patria, Calabriæ vicinum. *Pierides* unde dictæ diſſerui ſupra, Ode 3.

Quid foret Iliâ Mavortiſque puer, &c.] Ipſe Gentis Romanæ conditor Romulus, vix hodie notus eſſet, *ſi chartæ ſileant*, ſi nemo ſcripſiſſet quæ ad illum pertinent, quaſi invidens ejus laudi, famæ, memoriæ. Singularia ipſius merita *jacerent in tenebris, niſi litteratum lumen acceſſiſſet*, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti ſententiam expreſſiſſe, ſcribentis; *quis Priami filios noſſet niſi bella ſuperiora ceciniſſent Poëtæ?* Vide Eidyll. 16. & Pindar. Od. 7. Nem. ait *maximas virtutes tenebris obſcurari, ſi hymnis & præconibus deſtituantur*, &c. *laborum verò & præclarè geſtorum ſummam remunerationem eſſe inclytos carminum cantus.*

22. *Ilia Mavortiſque puer.*] De *Ilia* matre Romuli, lib. 1. Od. 2. ſtroph. 5. de Romulo, eod. lib. Od. 12. ſtroph. 9. *Mavors* quaſi *magna vertens* dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum, 3. Græcis *μάμερτος*, Sabinis *Mamers*, ex Varrone.

25. *Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.*] Per carmina Poëtarum Æacus oblivioni adeoque Inferis ereptus ad poſteros memoriam tranſmiſit ſuam. De *Æaco* lib. 2. Od. 13. De *Styge*, lib. 1. Od. 34. v. 10.

27. *Divitibus conſecrat inſulis.*] *μακάρων νήσους beatorum inſulas* Græci vocant, inſulas fortunatas, ex Strabone, ſitas ad finem Mauritaniæ, Latini dicunt; & in iis quidam ſtatuunt Campos Elyſios: quos deſcribit Virgil. Æneid. 6. v. 640. *Latas ſedes* Horatius appellat lib. 1. Od. 10. infrà, Epod. 16.

arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas.

Inſula dicitur quaſi in ſalo poſita. Feſt. Iſidor. &c.

28. *Dignum laude virum Muſa vetat mori.*] Theocrit. Eidyll. cit. 16. *à Muſis illuſtrem venire famam*, aſſerit. Ovid. 4. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, expersque ſepulcri
Notitiam ſera poſteritatis habet.
Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona noſti, &c.

Non mirum ergo, quod Alexander ille Magnus, cùm ad Achillis ſepulcrum veniſſet, beatum eum pronuntiavit, cui rerum geſtarum contigiſſet eximius præco, ſcilicet Homerus.

29. *Sic Jovis intereſt optatis epulis impiger Hercules.*] A Poëtis & carminibus

Optatis epulis impiger Hercules:
Clarum Tyndaridæ ſidus ab infimis
Quaſſas eripiunt æquoribus rates:
Ornatus viridi tempora pampino
Liber vota bonos ducit ad exitus.

INTERPRETATIO.

fortis Hercules. Ita *filii Tyndari lucida ſidera è mari profundo vindicant naves labefactas.* Ita *Bacchus pampino virenti coronatum* habens *caput, fœlicem dat eventum precibus* mortalium.

ANNOTATIONES.

habet Hercules quod inter cælites credatur Jovis menſæ & epulis adeſſe & accumbere, nectareque & ambroſiâ veſci. Vide lib. 3. Od. 3. ſtroph. 3. Homer. Odyſſ. λ. Pindar. Nem. Eidyll. 1. Ovid. loco mox cit.

Dii quoque carminibus (ſi fas eſt dicere) fiunt.

Tantaque majeſtas ore canentis eget.

31. *Clarum Tyndarida ſidus, &c.*] Sic etiam Caſtor & Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. 1. Od. 3. v. 2. & Od. 12. ſtroph. 7.

33. *Ornatus viridi, &c.*] Hac denique ratione Bacchus inter Deos numeratur; crediturque hominum vota ſuſcipere, & optata largiri. Vide lib. 3. Od. 25. ibique annot.

Quanta demum varietate longam narrationem Poëta diſtinguat & exornet, obſerva lector ſtudioſe.

AD LOLLIUM,

ODE IX.

Res ab eo geſtas ſuis carminibus ab oblivione ſe vindicaturum.

NE fortè credas interitura, quæ
Longè ſonantem natus ad Aufidum,
Non antè vulgatas per artes
Verba loquor ſocianda chordis.

INTERPRETATIO.

NE fortaſſe exiſtimes perituros ſermones, quos ego *natus ad Aufidum latè reſonantem loquor per artes novas fidibus jungendos.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 9. Lib. 1.

1. *Ne forte, &c.*] Artificium ſingulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum ſuperiori.

2. *Natus ad Aufidum.*] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè ſtrepit & murmurat. Vide lib. 3. Od. ult.

3. *Non antè vulgatas per artes.*] Lyricis verſibus à me primò Latinè compoſitis lib. 3. Od. ult. & lib. 4. Od. 3. in fine.

4. *Socianda chordis.*] Lyræ aptanda, voce pariter & fidibus canenda.

Non, ſi priores Mæonius tenet
Sedes Homerus, Pindaricæ latent,
Ceæque, & Alcæi minaces,
Steſichorique graves Camœnæ.

INTERPRETATIO.

Etſi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud obſcura eſt Muſa Pindari, Simonidis, Alcæi minacis, ac Steſichori gravis.

ANNOTATIONES.

5. *Non ſi priores, &c.*] Etſi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii qui poſt illum ſcripſere. Vide Gell. lib. 3. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis uter ætate prior, Heſioduſne an Homerus, & lib. 17. cap. 21. aſſerit eos ætatem ſimul egiſſe, vel Homerum aliquantò eſſe antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæonia ſeu Lydia, ſcilicet è Smyrna urbe: quanquam

Septem urbes certant de ſtirpe inſignis Homeri,
Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ.

6. *Homerus.*] Hic ingeniorum & omnis *doctrinæ* fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus ſcribit nomen à cæcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis & Ionibus ὅμηροι vocantur qui oculis capti ſunt, eo quod egeant ductoribus, ὁμηρεύοντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. 2. ait Homerum annis ante ſe quadringentis extitiſſe. Cornel. Nepos Chron. & Gell. lib. 17. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum & ſexaginta: pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. 7. v. 39. Alii aliter. Ad verum accedere propiùs videntur, qui ſcribunt, floruiſſe circiter annis centum quadraginta poſt bellum Troianum. Apollodor. &c. Cic. de clar. Orator. *etſi Homeri incerta ſunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum.* & de Orat. n. 135. *Piſiſtratus*, inquit, *Homeri libros antea confuſos ſic diſpoſuiſſe dicitur, ut nunc habemus.* Quintil. lib. 10. cap. 1. ut fluviis & fontibus initium dat Oceanus, ſic omnibus eloquentiæ partibus exemplum & ortum dedit Homerus. *Nemo*, inquit, *magnis in rebus ſublimitate, in parvis proprietate illum ſuperavit. Idem lætus ac preſſus, jucundus & gravis, tum copia tum brevitate mirabilis, &c.* Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. 7. cap. 29. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnem Tireſiæ filiam apud Delphos condendis verſibus præcellentem, unde multa ad ſui poëmatis cultum Homerus tranſtuliſſe creditur. Cæterùm velut numini cuidam etiam fana & ſacella Homero fuiſſe erecta multis in locis conſtat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, & alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè ſuprà, Od. 2. hujus libri.

7. *Ceæque.*] Simonides Ceius Pauſaniæ Lacedæmoniorum Principi valdè honoratus, perinde ac Hieroni Siciliæ Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; ſed non mirum: vixit enim ille perdiu. Divinum hunc Poëtam nuncupare divinus ipſe Plato, & aliquot ejus verſus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibet Dionyſius Halicarn. ubi Danaë ab Acriſio fluctibus maris ad certum naufragium expoſita ſuum deflet infortunium. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 2. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 7. & 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infeſtus, quoſdam etiam ſuis verſibus exterminari fecit. De eo non ſemel anteà. lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

8. *Steſichorique graves camœnæ.*] Quintil. cit. *Steſichorum, quàm ſit ingenio validus, materiæ quoque oſtendunt, maxima bella & clariſſimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ ſuſtinentem. Reddit enim perſonis in agen-*

Nec, ſi quid olim luſit Anacreon,
Delevit ætas: ſpirat adhuc amor,
Vivuntque commiſſi calores
Æoliæ fidibus puellæ.
Non ſola comtos arſit adulteri
Crines, & aurum veſtibus illitum
Mirata, regaleſque cultus,
Et comites, Helene Lacæna:
Primuſve Teucer tela Cydonio

INTERPRETATIO.

Neque tempus abolevit id quod Anacreon olim cecinit. Vivit etiamnum amor, ac ſpirant ardores mandati chordis Æoliæ virginis. Non una Helene Spartana adamavit pexos mœchi capillos, admirata veſtes auro diſtinctas, ornatum regium, ingentemque *comitatum. Nec Teucer primus ſagittas contorſit arcu Cre-*

ANNOTATIONES.

do ſimul & loquendo debitam dignitatem: ac ſi tenuiſſet modum, videtur æmulari proximus Homerum potuiſſe: ſed redundat atque effunditur: quod ut eſt reprehendendum, ita copia vitium eſt. Is erat ex Himera urbe Siciliæ. Florebat Olympiade 42. ante Chriſtum annis decem & ſexcentis. Ejus pauculi admodum verſus ad nos uſque pervenerunt. Non prætermittam quod aiunt, proſciſsâ carmine Helenâ, immiſſam ab iratis ejus fratribus Caſtore & Polluce Steſichoro cæcitatem, ablatam verò palinodiam canenti. Dictus quòd ἔστησεν χορὸν πρῶτος ἐν κιθαρῳδίᾳ, *ſtatuerit chorum primus in cithara cantu:* nam antea Tiſias vocabatur. Suidas. Ei ſtatuam elegantem fuiſſe poſitam, quæ ſummo fuerit propter ingenium honore, & nomine, teſtis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. 10. cap. 29. ubi ait, *ſuavitatem præmonſtratam efficaci auſpicio, cùm in ore Steſichori infantis luſcinia cecinit.*

9. *Anacreon.*] *Luſit*, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè ſcripſit: Ionicam ſecutus dialectum, quippe in mediâ natus Ioniâ, Teo civitate. Floruit ante Chriſtum annis prope quingentis. Ex Suida, ſcripſit vitioſa carmina, Iambos, item quoſdam verſus metri peculiaris qui ab eo Anacreontici nuncupati ſunt. Hos venuſtos dulces ac lepidiſſimos appellat Gellius lib. 19. cap. 9. De eo jam lib. 1. Od. 17. ſtroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ*. Vide Epod. 14.

12. *Æolia puella.*] De Sappho Æoliâ ſive Lesbiâ, lib. 2. Od. 13.

13. *Non ſola comtos arſit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, ſi deſit Poëta, res quaſque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit, fuerunt & aliæ mulieres bellorum cauſæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus ſcriptor ea literis commendavit. Vide *Athen. lib.* 13. cap. 1. ubi multa præter Troianum bella propter mulieres exarſiſſe adductis exemplis oſtendit.

16. *Helene Lacæna.*] De hac, ejuſque adultero Paride, lib. 1. Od. 15. & lib. 3. Od. 3. *Mirata aurum*, &c. Inſolitus nempè Spartanis cultus & luxus. At contra Phrygii acu veſtes pingere auroque exornare primi inſtituerunt. Hinc Helena corporis neglectui & parſimoniæ innutrita Paridis ejuſque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epiſt. Paridis ad Helenam:

O quoties dices: quàm pauper Achaia noſtra eſt!

. . . .

Parca ſed eſt Sparte: tu cultu divite digna.
Ad talem formam non facit iſte locus.
Cùm videas cultus noſtrâ de gente virorum,
Quales Dardanias credis habere nurus?

17. *Primuſve Teucer, &c.*] Telamo-

Dirc-

Direxit arcu: non ſemel Ilios
Vexata: non pugnavit ingens
Idomeneus Sthelenuſve ſolus
Dicenda Muſis prælia: non ferox
Hector, vel acer Deiphobus graves
Excepit ictus pro pudicis
Conjugibus pueriſque primus.
Vixere fortes ante Agamemnona

INTERPRETATIO.

tenſi. Haud unâ vice Troia fuit expugnata. Non ſolus audax Idomeneus aut Sthelenus pugnas confecit à Muſis cani dignas. Non primus Hector acer aut ſtrenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro caſtis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generoſi fuere complures.

ANNOTATIONES.

nis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem & peritiam jaculandi, non tamen fuit primus eâ ſolertiâ inſignis: eximii extitere ante illum jaculatores. At hi minimè ſunt clari, quia præcone & vate caruerunt. Homer. Iliad. θ. primos quoſque Troianorum arcu Teucer perdit, ibique octo nominantur ejus ſagittis proſtrati. Vide & lib. 1. Od. 7. ſub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ inſulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant: aptæ quoque ibidem ad ſagittas cannæ. Meminit Virgil. Ecl. 10. v. 59.

18. *Non ſemel Ilios vexata.*] Arx illa Troiæ ſæpius pro ipſa urbe uſurpatur. Expugnata fuit Troia primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, denique à Græcis. Priora tamen ea bella & excidia vix nota ſunt: poſterius verò quàm celebre per Homeri carmen? Vide lib. 3. Od. 3. ſtroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretenſium, Minoïs nepos: armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero, Iliad. ν.

Sthelenus.] Is *impavidus & pugnæ ſciens* dicitur lib. 1. Od. 15. Vide ibi annot.

22. *Hector.*] Hunc Troianorum fortiſſimum Homerus Marti & *igni* cuncta devaſtanti ſimilem dicit. De eo jam lib. 3. Od. 3. ſtroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus* poſt illum virtute præcipuus. De his, deque totâ excidii Troiani ſerie multiplicique hiſtoriâ, conſule Dictyn Cretenſem, & Daretem Phrygium. His refert, *Priamum regem Troianorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tuſc. 1.) *vultu pulcro, magnum voce ſuavi, aquilino corpore. Hectorem blaſum, candidum, criſpum, ſtrabonem, pernicibus membris, vultu venerabili, barbatum, decentem, bellicoſum, animo magnum, civibus clementem, dignum & amori aptum. Deiphobum ſimilem patri, diſſimilem natura, fortem. Alexandrum, ſive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli & flavo, ore venuſto, voce ſuavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves excepit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Troiæ ter abeo raptatus eſt. Homer. Iliad. 23. Virgil. Æneid. 1.

Deiphobus.] Helenâ poſt mortem Paridis in uxorem aſſumptâ, ejus dolo Græcis proditus eſt, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulſis, &c. Virgil. Æneid. 6. v. 495.

25. *Vixere fortes ante Agamemnona multi.*] Ut apud Troianos præter Hectorem, Deiphobum, alioſque aliquot; ſic etiam apud Græcos præter & ante Agamemnonem & quoſdam alios, multi fortiſſimè dimicarunt, laudeque bellicâ

Multi: ſed omnes illacrymabiles
Urgentur ignotique longâ
Nocte, carent quia vate ſacro.
Paulùm ſepultæ diſtat inertiæ
Celata virtus. Non ego te meis
Chartis inornatum ſilebo,
Totve tuos patiar labores
Impunè, Lolli, carpere lividas
Obliviones. Eſt animus tibi
Rerumque prudens, & ſecundis
Temporibus dubiiſque rectus;

INTERPRETATIO.

Verum cuncti indefleti & obſcuri premuntur oblivione ſempiterna, quoniam ſanctum Poëtam non habuere. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ deſpectâ. O Lolli, ego te non relinquam ſine meorum carminum ornatu: neque tantas virtutes tuas ſinam injuſtè ſepeliri invidâ oblivione. Mens tibi eſt rerum ſciens, æqua in proſperis & adverſis,

ANNOTATIONES.

inclaruerunt: omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnon.] Exercitus Græcorum Princeps & coryphæus, à Darete ſuprà cit. deſcribitur, *albo corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

28. *Vate ſacro.*] Seu quod inſtinctu divino afflatur Poëta, *ſacer* vocatur; ſeu quia *Muſarum* myſta, & *Sacerdos*. lib. 3. Od. 1. init. ſeu quod *poëta veluti Deorum aliquo dono & munere commendati nobis eſſe videantur*: Quod ait Cic. de Haruſp. Reſp. 18. ex Ennio. Ovid. 3. de Arte:

Eſt Deus in nobis, ſunt & commercia cæli.
Sedibus æthereis ſpiritus ille venit.

Et alibi:

At ſacri vates & Divum cura vocantur.
Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulum ſepultæ diſtat inertiæ celata virtus.*] Virtus quæ non eſt conſpicua, nihilo felicior eſt quam inertia & deſidia, quam omnes aſpernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia geſſit bella, in Germania, Thracia, Galatia. Vide Dion. lib. 54.

33. *Lolli.*] M. Lollius Conſul fuit cum Q. Æmilio Lepido, an. U. C. 732. Horatio annum ætatis agente 44. Quod ipſe indicat lib. 1. Epiſt. ult. in fine, ubi ſcribit:

Forte meum ſi quis te percontabitur ævum,
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres,
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

Ad hunc binæ ſunt Horatii Epiſtolæ, 2. & 18. lib. 1. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Eſt animus tibi rerum prudens.*] Philoſophiæ notitiâ, vel uſu & prudentiâ inſtructus, ſagax, judicii & conſilii vim habens. Non ergo mirum ſi Auguſtus Caio Cæſari filio in Armeniam proficiſcenti moderatorem cuſtodemque Lollium dedit.

35. *Secundis temporibus dubiiſque rectus.*] Æquam ſervas mentem arduis in rebus, non ſecùs ac in bonis temperatam. lib. 2. Od. 3.

Vindex avaræ fraudis, & abſtinens
Ducentis ad ſe cuncta pecuniæ:
Conſulque non unius anni,
Sed quoties bonus atque fidus
Judex honeſtum prætulit utili, &
Rejecit alto dona nocentium
Vultu; & per obſtantes catervas
Explicuit ſua victor arma.
Non poſſidentem multa vocaveris
Recte beatum. Rectiùs occupat
Nomen beati, qui Deorum
Muneribus ſapienter uti,
Duramque callet pauperiem pati,
Pejuſque letho flagitium timet:
Non ille pro caris amicis,
Aut patriâ timidus perire.

INTERPRETATIO.

avaritiæ dolis inimica & ſpernens pecuniam ad ſe omnia trahentem: non unius anni Conſul, ſed quotieſcumque judex innocens & fidelis honeſtum utili antepoſuit, atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, ſuaque arma triumphans protulit per turmas impedire volentes. Non rectè appellaveris felicem eum qui multa habet: rectius autem felicis titulum meretur qui ſcit benè uti donis Deorum, moleſtamque egeſtatem ferre; & plus horret ſcelus quam mortem. Is pro familiaribus & patriâ occumbere non veretur.

ANNOTATIONES.

37. *Vindex avaræ fraudis, & abſtinens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quàm rectè faciendi in omnia cupidiorem teſtatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cùm ſcriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ poſteà innotuit: vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. 8. Epiſt. 10. *ut vera laus ornat, ita falſa caſtigat.* Conſtat ſubinde Cæſarem Lollio offenſum, ſeu quod Orientis provincias expilaſſet, ſeu aliâ de causâ. Velleius lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 13. Plin. lib. 9. cap. 35. &c.

39. *Conſulque non unius anni.*] Reipublicæ conſuluiſti quidem anno uno, ut alii conſules; at ipſe tibi ſemper dominaris, cupiditateſque frænas & coerces, imò paſſim de illis triumphos exerens arma tua ubique victricia, ſcilicet abſtinentiam, juſtitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib 3. Od. 2.

50. *Pejuſque letho flagitium timet.*] Juvenal.

Summum crede nefas animam præferre pudori,
Et propter vitam vivendi perdere cauſas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. 3. Od. 2. & 19.

ODE X.

AD LIGVRINVM.

O Crudelis adhuc, & Veneris muneribus potens,
Inſperata tuæ cùm veniet pluma ſuperbiæ,
Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
Nunc & qui color eſt puniceæ flore prior roſæ,
Mutatus Ligurinum in faciem verterit hiſpidam;
Dices: heu (quoties te in ſpeculo videris alterum)

INTERPRETATIO.

O Dure hactenus, & Veneris donis ſuperbe, quando inexpectata penna acceſſerit tua arrogantia, atque defluxerint capilli qui modo per humeros diffunduntur, & qui modò roſâ purpureâ micantior eſt color deperditus Ligurinum mutarit in vultum hirſutum; tunc *quandocumque te diverſum aſpexeris in ſpeculo,* dices: Eheu, qui

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 11. Lib. 1.

1. *O crudelis adhuc, &c.*] Specioſi iſtius pueri amore captum ſe declarat Horatius hujus lib. Od. 1. v. 33. Hic patet vel conſtantem in tuendâ pudicitiâ Ligurinum extitiſſe; vel Poëtæ noſtro non reſpondiſſe.

Veneris muneribus potens.] Pulcritudine, gratiâ, ætatis flore ſpectabilis.

2. *Inſperata tua cùm veniet, &c.*] Cùm Juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod modò non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de creſcente barbâ, ſed de ſeneſcente Ligurino locum hunc intelligendum. Citatque Ovid. Triſt. 4. Eleg. 18.

Jam mea cycneas imitantur tempora plumas.

Novus Interpres ſanè audacior veteres omnes proſcindens, imò, inquit, Horatius Græcorum ritu locutus eſt, qui alas veniſſe rei alicui dicunt ad ſignificandum illam periiſſe ac velut avolaſſe: ſenſuſque eſt cùm ſuperbia Ligurini abſceſſerit, vel perierit forma qua ſuperbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantiæ pœniteat. Acuta ſanè interpretatio, cui non dubitarim refragari, & ab omnium antiquorum partibus ſtare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba ſtabiliunt opinionem *Marcilii, quam modò* retuli. Id eſt, cùm jam pauci per tempora capilli cani ſuperfuerint, *cumque* μεσαιπόλιος, vel ἀναςτοπόλιος erit Ligurinus, qui nunc ſpiſsâ gloriatur cæſarie. Vide lib. 2. Od. 5. in fine: & lib. 3. Od. 20. ſub finem. Alii tamen explicant de pubertate: eo quod apud veteres comam tondendi mos eſſet puberibus ſaltem honeſtis & caſtis, qui ſic ab effeminatis & delicatis diſtinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam ſtudioſè nutriebant: unde comati & capillati nuncupabantur. De more præciſam eâ ætate cæſariem Diis præſertimque Apollini qui comatus fingebatur, conſecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine*, voluntque verbum *vertere* abſolutè poni, ut apud Virgil. Æneid. 1. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam cenſeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod feminæ eſt tribuit ſpeculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in caſtris ſpeculum circumferentem. Sat. 2. v. 99. & 103. *Conſilium formæ* ſpeculum bellè vocat Martialis.

Quæ mens eſt hodie, cur eadem non puero fuit?
Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?

INTERPRETATIO.

nunc adeſt animus, quare idem non adfuit juveni mihi? vel quare huic menti non revertuntur integra mala.

ANNOTATIONES.

Alterum.] Longè mutatum, è levi & polito hiſpidum, piloſum, horridum.

7. *Quæ mens eſt hodie, &c.*] Dum annis & pulcritudine florebam, cur non ego quæſtum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cùm jam tempore didici, ætatem labi & formam perire.

Incolumes.] Colore & juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

AD PHYLLIDEM,

ODE XI.

Die natali Mæcenatis invitat eam ad convivium.

EST mihi nonum ſuperantis annum
Plenus Albani cadus: eſt in horto,
Phylli, nectendis apium coronis:
Eſt hederæ vis
Multa, quâ crines religata fulges.
Ridet argento domus: ara caſtis

INTERPRETATIO.

O *Phylli, amphoram habeo plenam Albani* vini *nonum annum tranſgreſſi: habeo in horto Apium ad corollas texendas: habeo magnam hederæ copiam, quâ vinctis capillis reſplendes. Nitent ædes argenteis* vaſis: *ara verbenis puris*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 2. Lib. 1.

1. *Eſt mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noſter Phyllidem ad epulas invitat, lautaque ſpondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur efficere. Virgil. Eclog. 3.

Phyllida mitte mihi: meus eſt natalis, Iola.

Nonum ſuperantis annum plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi & boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis ſuaviſſimum & gratiſſimum aſſerit Athenæus, lib. 1, cap. 25. Idem teſtatur Plin. lib. 14. cap. 2. & 6. & alibi. Martial. lib. 13. Epigramm. 109.

3. *Phylli.*] De ea jam lib. 2. Od. 4.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt: hinc ex eo coronæ. Vide Plin. lib. 20. cap. 11. & lib. 19. cap. 8. ſub finem. Vide & lib. 1. Od. 36. & lib. 2. Od. 7. v. 24. annot.

4. *Hedera.*] Hæc Baccho ſacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. Idyll. 3. paſtor coronam ex hedera & apio implexam geſtat Amaryllidis ſuæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non diſpli-

Vincta verbenis avet immolato
Spargier agno.
Cuncta feſtinat manus : huc & illuc
Curſitant miſtæ pueris puellæ :
Sordidum flammæ trepidant rotantes
Vertice fumum.
Ut tamen noris, quibus advoceris
Gaudiis : Idus tibi ſunt agendæ ;
Qui dies menſem Veneris marinæ
Findit Aprilem :

INTERPRETATIO.

coronata optat reſpergi cruore *agni mactati. Manus omnium ſtrenuè laborant : famula ſervis juncta huc illucque diſcurrunt. Ignis tremit atrumque fumum circumvolvens in apicem. Attamen ut ſcias ad quam lætitiam invitaris, celebrandæ tibi ſunt Idus, qui dies Aprilem dividit Veneri maritimæ ſacrum :*

ANNOTATIONES.

cet novi interpretis mens locum iſtum ſic explicantis: ædes meæ nitent quaſi argentum ; munda paſſim omnia ſunt ; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverà domus colluceret ; ut erudite & ſagaciter, more quidem ſuo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nomino.

Ara caſtis vincta, &c.] E vivo ceſpite ſtructa ara puris ex more herbis coronata mox imbuetur mactati agni ſanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. 1. Od. 19. annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aſpergebatur molâ ſalsâ, id eſt farre toſto & ſale commixtis : hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta feſtinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique ſimul diligenter parant quæcumque ſunt ad convivium neceſſaria.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinæ meæ focus plurimum habet ignis, è quo flammæ ſurſum feruntur in verticem, & rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum denſum ac ſordidum.

13. *Ut tamen noris, &c.*] Ut intelligas quale ſit gaudium hodiernum, quanta ſit hilaritatis cauſa, ad quam te voco: Idus ſunt Apriles, in quibus natalem celebro Mæcenatis, meo natali jure mihi potiorem.

14. *Idus.*] Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatas* ἀπὸ τοῦ εἴδους, *quòd eâ die plenam ſpeciem Luna demonſtret. Sunt qui exiſtiment Idus ab ove iduli dictas ; quam hoc nomine vocant Tuſci, & omnibus Idibus ovis immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis vero propior exiſtimatur, ut Idus vocemus diem, qui menſem dividit. Iduare enim Hetruſcâ linguâ dividere eſt : unde & vidua, quaſi valdè idua, id eſt, valde diviſa, vel à viro diviſa.* Hinc patet cur Aprilem findere, id eſt, quaſi medium ſecare ab Horatio dicantur. Idus enim ſunt decimâ tertiâ die Menſium Martii, Maii, Julii, Octobris : in reliquis autem menſibus ſunt die quintâ decimâ.

15. *Menſem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis ſecundus anni Romanorum menſis ab aperiendo dictus quaſi aperilis, quod eo tempore arbores & plantæ aperire ſe in germen incipiant. Alii dictum putant quaſi Aphrilem, cum aſpiratione, ab ἀφρὸς maris ſpuma, è quâ Venus orta creditur, quæ & Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porrò ut primum menſem à patre ſuo Marte, ita ſecundum ab Æneæ matre Venere nominavit Romulus & in eo Veneri ſacrum fieri à matronis poſteà conſtitutum. Hæc Macrob. lib. 1.

Jure ſolennis mihi, ſanctiorque
Pænè natali proprio, quod ex hac
Luce Mœcenas meus affluentes
Ordinat annos.
Telephum, quem tu petis, occupavit
Non tuæ ſortis juvenem puella
Dives & laſciva, tenetque grata
Compede vinctum.
Terret ambuſtus Phaëton avaras
Spes; & exemplum grave præbet ales

INTERPRETATIO.

merito mihi feſtivus, atque ſacratior ferè meo natali; quoniam ab eâ die Mæcenas amicus accreſcentes annos computat. Telephum porro *nequaquam tuæ conditionis adoleſcentem, quem concupiſcis, cepit virgo opulenta & proterva, retinetque jucundis vinculis aſtrictum.* Cæterum *Phaeton concrematus deſideria cupida comprimit: volucris autem Pegaſus graviter ferens Bellero-*

ANNOTATIONES.

Saturnal. cap. 12. & ejuſdem lib. cap. 21. *cum Sol vernalis Æquinoctii tranſgreditur fines, augendo diem; tunc & Venus læta, & pulcra virent arva ſegetibus, prata herbis, arbores foliis. Ideo majores noſtri Aprilem menſem Veneri dicaverunt.* Lege ibid. alia quædam ſcitu non indigna. Vide & ſuprà lib. 3. Od. 26. v. 5. annot.

18. *Quod ex hac luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mœcenas prodiit in lucem, Mœcenas, inquam, *præſidium ac dulce decus meum*, ô dies natali proprio mihi ſanctior! Nam & ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Conſulibus publicè, ſic privatim à natali ſuo quiſque annos computabat, inquit Torrentius.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. 1. Od. 13. & lib. 3. Od. 19. hic *ſpiſſâ nitidus comâ puroque ſimilis veſpero* commendatur: illic *roſea cervix & cerea brachia* laudantur.

22. *Non tuæ ſortis.*] O Phylli, ne differ ad me proficiſci tui percupidum: nec te remoretur Telephi amor. Hunc enim omninò excutere animo tuo debes, tum quod tibi eſt is diſpar valdè, tum quia occupatus eſt puellâ ſuæ ſortis, divite ſcilicet, ut ipſe, & ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

23. *Puella dives & laſciva.*] An illa Chloë, de quâ lib. 3. Od. 19.

Tenetque grata compede vinctum.] Suis amoribus ſuæque velut ſervituti prorſus addictum habet.

25. *Terret ambuſtus Phaëton avaras ſpes.*] Exemplis probat Horatius non eſſe id appetendum quod eſt ſupra nos, quodque vix ſperare aut aſſequi fas videatur. Nota eſt cuilibet hiſtoria & caſus Phaëtontis, qui cum Solis currum equoſque regere cupiiſſet, *currûs auriga paterni* temerarius, *magnis excidit auſis*; in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platon. in Timæo, Ovid. Metamorph. 2. Lucret. lib. 5. &c.

26. *Ales Pegaſus terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaſo alato equo, inter ſidera relato, dixi lib. 1. Od. 27. *Terrenum equitem*, mortalem, nempè *Bellerophontem*, qui à Bellero Corinthi rege interfecto vocabulum ſortitus eſt Hipponomus anteà dictus. Quod verò pertinet ad rem præſentem, dicitur is poſt occiſam auxilio Pegaſi Chimæram ſecundis rebus elatus, tentaſſe in cœlum etiam ejuſdem Pegaſi ope aſcendere, ut quid ageret illic Jupiter perſpiceret. At œſtro à Jove immiſſo Pegaſus fatigatus

Pegaſus, terrenum equitem gravatus
Bellerophontem,
Semper ut te digna ſequare; & ultra
Quam licet ſperare, nefas putando,
Diſparem vites. Age jam meorum
Finis amorum;
(Non enim poſthac aliâ calebo
Fœminâ) condiſce modos, amanda
Voce quos reddas. Minuentur atræ
Carmine curæ.

INTERPRETATIO.

phontem equitem terreſtrem, inſigne documentum præſtat, ut nunquam non ſectere tibi convenientia, fugiaſque diſſimilem, nefas exiſtimando petere plus quam decet. Heus amorum terminus meorum deinceps, (nam in poſterum alteram mulierem non amabo) diſce numeros quos ſuavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.

ANNOTATIONES.

ſeſſorem excuſſit, qui membris confractis decidens curioſe ambitionis pœnas exſolvit. Vide lib. 1. Od. 27. cit. & lib. 3. Od. 7. & 12.

29. *Ut digna te ſequare.*] Ut virum conditione tibi ſimilem ſequare: qualis Horatius: diſparem verò, qualis Telephus, non tantùm non ſperes aut ſequaris, ſed vites. Aliàs malè tibi cedet; quemadmodum ceſſit peſſimè Phaëtonti ac Bellerophonti altiora ſe quærentibus.

31. *Meorum finis amorum.*] Age Phyſli quam conſtanter amare conſtitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. 1. Eleg. 12.

Me neque amare aliam, neque ab hac deſiſtere fas eſt.
Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condiſce modos, &c.*] Vel diſce cantilenas quas in convivio *amabili* voce decantes ad diei *jucunditatem* & *hilaritatem*: vel, è *Lyricis* meis carminibus diſce aliquid, quo in amorem meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atra carmine cura.*] Meos etiam modulando verſus, pelles ægritudinem illam curaſque illas quas Telephi tibi amor invexit.

AD VIRGILIUM, ODE XII.

Vernam tempeſtatem deſcribit: tum invitat eum ad epulas & ad hilaritatem.

JAm veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ:
Jam nec prata rigent, nec fluvii ſtrepunt
Hibernâ nive turgidi.
Nidum ponit, Ityn flebiliter gemens,
Infelix avis, & Cecropiæ domus

INTERPRETATIO.

NVnc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes & mare tranquillum reddentes vela pulſant. Jam neque prata ſunt gelu *conſtricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum ſtruit avis infortunata Ityn lugens miſerabiliter, ac ſempiterna ignominia A-*

ANNOTATIONES.

Metrum eſt idem quod Od. 6. Lib. 1.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more ſuo, in hac eleganti Ode, notat verba lectiſſima, & dictiones haud vulgares: aitque meritò dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipſum tot coloribus, tot florum varietatibus efflorèſcere. Valeant ergo qui adulterinum neſcio quem titulum huic Odæ præfixum è veteribus nonnullis codicibus eruunt perperam, quaſi Horatius ſcripſerit, ad Virgilium quemdam myropolam ſeu unguentarium. Certè enim intelligendus hic eſt Virgilius Poëta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quiſquam cenſeatur. Vide infrà annot.

Veris comites, &c.]. Zephyri procul dubio, quicquid alii ſentiant; hi enim ver comitari duntaxat & maria temperare dici poſſunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thraciâ in Italiam ſpirat? Ita lib. 1. Od. 25. v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet ſedes & officina eſt, teſte Euſtathio ad Iliad. 9. vel potiùs, noſter Homerum, ut alibi ſæpè, inſecutus minus accuratè locutus eſt. Benè citato loco Homerus Boream & Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic ſiquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Aſiæ. Atqui diverſi planè venti è Thraciâ Italiam Aſiamque perflant, inter hanc & illam fere mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria ſolventibus ac ver parientibus, lib. 3. Od. 7. initio.

Animæ.] Alluſio ad Græcam vocem, ἄνεμος, *ventus*. Virgil. Æneid. 8.

Quantum ignes animæque valent.

Lucret.

Aurarumque leves animas.

Impellunt lintea.] Ad navigandum utiles ſunt.

3. *Nec fluvii ſtrepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulò antè, ac vehementiori curſu ſtrepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs ſtrepunt.

5. *Nidum ponit Ityn flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityn.] Homero *Itylum*.

6. *Infelix avis.*] Progne & Philome-

Æternum opprobrium, quod malè barbaras
Regum eſt ulta libidines.
Dicunt in tenero gramine pinguium
Cuſtodes ovium carmina fiſtulâ,
Delectantque Deum, cui pecus & nigri
Colles Arcadiæ placent.
Adduxere ſitim tempora, Virgili:
Sed preſſum Calibus ducere Liberum

INTERPRETATIO.

thenienſis familia, quia ſceleratè vindicavit immanem regis laſciviam. Paſtores ovium in herbâ molli cantilenas reſonant fiſtulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet & umbroſis collibus Arcadia. O Virgili, tempus advexit ſitim: ac ſi cupis bibere vinum Calibus

ANNOTATIONES.

la Pandionis Athenienſium regis filiæ erant. Illa Tereo regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum appoſuit, ultura ſororem ſuam ab eo conſtupratam. Tereus utramque ſtricto pugione ad necem perſequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in luſciniam, Itys in phaſianum, vel ut alii volunt, in carduelem, Tereus deniquè in upupam tranſmutantur. Ita fabulatores. Vide Ovid. 6. Metamorphoſ. Fab. 7. &c.

Cecropia domus æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Athenienſium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia etſi minimè Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium*, quia *malè* & injuſtè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulciſci voluit ipſa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Paſtores ludunt fiſtulâ in gramine ſedentes, canuntque laudes Panos gregibus præſidentis & collibus Arcadiæ. Vide lib. 3. Od. 18. Virgil. Eclog. 2.

Pan Primus calamos cerâ conjungere plures
Inſtituit; Pan curat oves, oviumque magiſtros.

Et Eclog. 4. & 10.

Pan Deus Arcadia.

11. *Nigri colles.*] Vel, umbriferi ob ſylvas; vel, fertiles, nam Virg. Georg. 2. vers 203.

Nigra ferè & preſſo pinguis ſub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadia.*] Peloponneſi regio eſt mediterranea ab Arcade Jovis & Calliſtûs filio nuncupata, montanis paſcuis amœna, & hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: *Poëtis paſſim* decantatiſſima.

13. *Adduxere ſitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud nos Francos) adduxit æſtum ac *ſitim* proinde, ſuaderque pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ deſtinatam, putà nonam vel octavam: quo ſenſu Virgil. Georg. 3. v. 327.

Inde ubi quarta ſitim cœli collegerit hora.

14. *Preſſum Calibus Liberum.*] Cur Liber nominetur Bacchus, & quod pro vino ponatur, vel ſciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ, deque vini Caleni bonitate dixi lib. 1. Od. 20. v. 9. ubi, *prælo domitam Caleno uvam*: item Od. 31. *premant Calenâ falce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de Tranquill. cap. 15. *non ob linguæ licentiam dictus Liber, ſed quia liberat ſervitio curarum animum, vegetioremque & audaciorem in omnes conatus facit Bacchus inventor vini.*

Si geſtis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere.
Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,
Spes donare novas largus, amaraque
Curarum eluere efficax.
Ad quæ ſi properas gaudia, cum tuâ
Velox merce veni. Non ego te meis

INTERPRETATIO.

expreſſum, tu cliens illuſtrium adoleſcentum, accipies vinum dato *unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet quæ modo conditur apotheca Sulpitiis, ſpem novam dare liberalis, & moleſtiam ægritudinum diſcutere idonea.* Quod *ſi ad iſtam hilaritatem feſtinas, accede protinus cum tua merce. Scyphis ego meis rigare te mi-*

ANNOTATIONES.

15. *Juvenum nobilium cliens.*] O Publi Virgili Maro, qui colis Tiberium Druſumque Nerones Liviæ filios, Marcellum Auguſti generum atque adoptione filium, alioſque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Affer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio & natura è lib. 2. Od. 11. v. 16. annot. Catullus è contrario Od. 13. ita præſcribit ad Fabullum.

Cœnabis benè, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam, ...
Sed contrà accipies meros amores,
Seu quid ſuavius elegantiuſve.
Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compenſabitur integro vini optimi cado, quod ego petam & mercabor ex horreis publicis.

Onyx. Græca vox unguem ſignificans, pariter & alabaſtriten, id eſt lapidem colore ſimilem humano ungui. De eo Plin. lib. 36. cap. 7. *Onychen etiamnum in Arabia montibus nec alibi uſquam naſci putavere noſtri veteres.* Et cap. ſeq. *hunc aliqui lapidem alabaſtriten vocant, quem cavant ad vaſa unguentaria, quoniam optimè ſervare incorrupta dicitur.* Addit & alia quædam lib. 37. cap. 6. in fine. Dioſcorid. lib. 5. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis; è quo facta vaſa ὄνυχες dicebantur. Iſidor. lib. 16. cap. 15. *alabaſtrites,* inquit, *lapis candidus, intertinctus variis coloribus, e quo ſolet vaſculum unguenti excavari. Cavant enim hunc ad vaſa unguentaria.* Martial. lib. 7. Epigram. 93.

Unguentum fuerat quod onyx modò parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea ſeu apothecæ in urbis regionibus variis, in quibus venalia ſeu vina ſeu fruges condebantur donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, & de ejus nomine appellabantur: deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini eſt virtus & proprietas, ut audaciam timidis donet, anxiis ſollicitudines eximat, &c. Vide lib. 3. Od. 21. ſtrophe 5. Hinc & lib. 2. Od. 7. *Maſſicum* vocat *obliviosum*, id eſt, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ ſi properas gaudia, cum tua, &c.*] Ergo ſi cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quaſi mercator accede, & affer quod commutes, redones, remuneres. Ne aſymbolus aut immunis venias: para nimirùm quæſtiones eruditas, lepidaſque argutiolas florentem vino animum laceſſentes, quæ ſint veluti ſecundarum menſarum tragemata ſeu belleria: de quibus Aul. Gell. lib. 6. cap. 13. & hac quidem *merce* inſtructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

Immunem meditor tingere poculis,
Plenâ dives ut in domo.
Verum pone moras, & ſtudium lucri:
Nigrorumque memor, dum licet, ignium,
Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.
Dulce eſt deſipere in loco.

INTERPRETATIO.

hil conferentem nolo, quaſi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem & quæſtûs curam: atque dum potes recordatus atri rogi brevem inſaniam admiſce ſapientiæ. Tempeſtivè inſanire ſuave eſt.

ANNOTATIONES.

23. *Immunem.*] Apud Eraſmum proverbium eſt, *immunem venire*. Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quo ſuam quiſque ſymbolam afferebat. Vide lib. 3. Od. 23. v. 17.

24. *Plena dives ut in domo.*] Ut facere poſſet dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum facetus, quo Virgilium abſtrahit à muſæo, & à condendis aſſiduè carminibus ipſi profectò quæſtuoſis: nam pro iis ſat liberaliter donatus ab Auguſto aliiſque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Mortis memor, triſtiſque ac funebris rogi in quo cremantur cadavera: quandiu licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere feſtina.

27. *Miſce ſtultitiam conſiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ bilaritate tempera: intermitte ſeria, *jocis paululùm* vaca. Qui relaxandi animi gratiâ *ludendo* laſciviunt, quaſi inſanire videntur. Hinc Poëta *brevem ſtultitiam* appellat: Anacreon verò σώφρονα λύσσαν *ſapientem furorem*.

28. *Dulce eſt deſipere in loco.*] Congruo tempore & loco animi ſeveritatem abjicere expedit. Senec. de Tranquill. lib. 1. cap. ult. *Si Græco Poëtæ credimus*, inquit, *interdum & inſanire jucundum eſt*. Menander in Comœdia cui titulus πολύμυθοι *venales*: οὐ πανταχοῦ τὸ φρόνιμον ἁρμόττει παρὸν, καὶ συμμανῆναι δ' ἔνια δεῖ. *non ſemper ſapientiam decet adeſſe, & inſanire cum aliis quandoque oportet.* Ubi vulgò συμβῆναι legi perperam, ſententiæ & proſodiæ ratio luculenter evincit.

ODE XIII.

IN LYCEN VETULAM.

Audivere, Lyce, Dii mea vota; Dii
Audivere, Lyce. Fis anus, & tamen

INTERPRETATIO.

O Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. Jam *vetula es*;

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Ode 5. Lib. 1.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute & formâ ſplendidæ amores arrogantiamque

Vis formoſa videri:
Ludiſque, & bibis impudens;
Et cantu tremulo pota Cupidinem
Lentum ſollicitas. Ille virentis &
Doctæ pſallere Chiæ,
Pulcris excubat in genis.
Importunus enim tranſvolat aridas
Quercus; & refugit te, quia luridi
Dentes, te quia rugæ
Turpant & capitis nives.
Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,

INTERPRETATIO.

ac nihilominus cupis apparere ſpecioſa: & jocaris & potas abſque pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat in malis formoſæ Chiæ ætate *florentis & ſcientis pſallere. Nam quercus areſcentes deſerit inquietus, avolatque; quoniam te dentes lividi, te rugæ & canities capillorum fœdant. Neque* verò *purpurea veſtes Coæ,*

ANNOTATIONES.

perſecutus fuerat Horatius, lib. 3. Ode 10. Eidem nunc ſenio deturpatæ inſultat. Sic & Lydiæ quondam pulcræ jam verò deformatæ illudit lib. 1. Od. 25.

4. *Ludiſque.*] *Vous faites l'enjouée.*

Bibis impudens.] Vinoſas ſemper fuiſſe mulieres impudicas, notum eſt: contrà pudicæ vino abſtinebant. Vide lib. 3. Od. 15. in fine: ibique annot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingraveſcentis ætatis, ſed melius alii ad animum libidinoſum, vocemque ad mollitiem inflexam. Sic Perſius Sat. 1. v. 21.

cum carmina lumbum
Intrant, & tremulo ſcalpuntur ubi intima verſu.

7. *Doctæ pſallere Chiæ.*] Meretrices ut plurimum pſaltriæ erant, id eſt, cantare ſimul & citharam pulſare noverant. Hæc nomen habebat ex inſulâ maris Ægæi, Chio dictâ, hodie *Scio*, an. 1565. à Turcis per nefas & contra fidem occupatâ: vino optimo celebratâ quondam. Vid. lib. 3. Od. 19. verſ. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie, in ſenili verò quaſi ſopitus elangueſcit, ſegnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconſtans: alii perperam; non benè conveniens.

Aridas quercus.] Sic lib. 1. Od. 25. De Lydiâ, *aridas frondes*, id eſt, meretrices vetuſtate deformes, in quibus nec ſuccus, nec color, nec ſpecies, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriuſculam hanc tranſlationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam ſimilitudine notat Quintilianus lib. 8. cap. 6. Verùm talia Poëtis quidem, non ita verò proſæ convenire ibid. ſubjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam priſtinam non reducunt ſeu veſtes pretioſæ ſeu gemmæ & lapilli, nec quivis corporis cultus & ornatus. Auſon.

Dicebam tibi, Galla, ſeneſcimus: effugit ætas.
Nec revocare potes qui periere dies.

Coa purpura.] Cos Aſiæ inſula verſus oram Cariæ littoralem, hodie *Lango*; valdè ferax, ut proverbio diceretur, *quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus*, in eos quibus vix magna ſatisfaciunt. Euſtath. Iliad. 14. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ texebantur panni ſubtiliſſimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquiſita. Ergo vel de purpureis reipsâ veſtibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore

Nec clari lapides tempora, quæ ſemel
Notis condita faſtis
Incluſit volucris dies.
Quò fugit Venus, heu? Quove color decens?
Quò motus? Quid habes illius, illius,
Quæ ſpirabat amores,
Quæ me ſurpuerat mihi,
Felix poſt Cynaram, notaque & artium
Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,

INTERPRETATIO.

nec lapilli ſplendentes nunc reddunt tibi annos, quos fluxum tempus condidit incluſos annalibus publicis. Eheu quò venuſtas, quò nitor, quò agilitas abiit? Ecquid tibi reſtat ejus, ejus inquam, *qua amores exhalabat, qua mihi me abſtulerat, poſt Cynaram felix, & famoſa vultu artificiosè & bellè* compoſito? *At Cynara non longam vitam ſors*

ANNOTATIONES.

eximio nitentibus. Vide annot. ad v. 10. Od. 1. hujus libri. Lege & Plin. lib. 11. cap. 22. ubi, *telas araneorum modo texunt ad veſtem luxumque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rurſuſque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* & cap. 23. *Bombycas & in Co inſula naſci tradunt, ... fieri autem primò papiliones parvos nudoſque, mox frigorum impatientiâ villis inhorreſcere, & adverſum hyemem tunicas ſibi inſtaurare denſas, pedum aſperitate radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi ſubigique unguium carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique ceu pectine, &c.* falli porrò Plinium conſtat: nec enim è foliis quibus inſidet papilio, ſed ex alvo ſuâ promit tenuem iſtam lanuginem, filaque ac totum opus.

15. *Notis condita faſtis.*] In faſtis perſcribebantur nomina, anni, facta magnorum virorum: ſeu, faſti libri erant, in quibus cujuſque diei annique geſta notabantur, ad memoriam poſterorum. Cic. Epiſt. *Decrevi ut in faſtis ad eum diem Bruti nomen aſcriberetur . . . Quod cum ego dabam Bruto, notam eſſe in faſtu gratiſſima victoria memoriam volebam.* Senſus Horatii eſt: ſicut non redeunt anni Conſulum aliorumve in faſtis & annalibus ſcripti; ſic prior ætas Lyces famosè tranſacta non redibit. Juventus, forma, gratia dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quo motus.*] Ubi decorus ille pridem inceſſus, geſtus, & in ſaltando agilitas, quæ te ſpectabilem faciebant?

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes reſiduum è priſtinâ tuâ pulcritudine, quâ fueram captus & mihimet ereptus? Virgil. Eclog. 4.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abſtulit error.

19. *Spirabat amores.*] Anacreon ſcripſerat παῖδα Κύπριν πνέουσαν. *puellam quæ Venerem ſpirat* Act. Apoſt. cap. 9. ὁ δὲ Σαῦλος ἐμπνέων ἀπειλῆς καὶ φόνου. *Saulus ſpirans minarum & cadis.*

21. *Felix poſt Cinaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantiâ ſcilicet & venuſtate: poſt Cynaram ſecunda. Vel, poſt mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide ſuprà hujus lib. Od. 1. v. 4.

Notaque & artium gratarum facies.] Artificiosè compoſita, fucis exornata: vel iis à natura dotibus inſtructa, quæ amorem excitant & pelliciunt, quales frons hilaris & aperta, oculorum fulgor, ſuperciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore diſtinctus. Quidam legunt *facie*; nec male.

Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen:
Poſſent ut juvenes viſere fervidi
Multo non ſine riſu,
Dilapſam in cineres facem.

INTERPRETATIO.

indulſit; diu conſervatura Lycen longæva cornici ætate æqualem, ut adoleſcentes calidi queant videre facem in favillas redactam, haud abſque ludibrio,

ANNOTATIONES.

24. *Parem cornicis vetulæ, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annoſa lib. 3. Od. 17. vide ibi annot.

26. *Poſſent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxiſti vitam uſque ad ſenectutem, ut eſſes ludibrio juvenibus, te videntibus mutatam & depravatam ſenio ac velut extinctam & in viles *cineres dilapſam*; inſtar facis, poſtquam ingens lumen ſplendoremque emiſit, tempore conſumptæ & in favillas tenues & ſiccas redactæ.

AD AUGUSTUM,

ODE XIV.

Sat magnos honores ei tribui non poſſe.

QUæ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguſte, virtutes in ævum
Per titulos, memoreſque faſtos
Æternet? O quà Sol habitabiles

INTERPRETATIO.

QUod Senatorum, vel quod Populi Romani ſtudium amplis honorum donis tuas, Auguſte, virtutes in ſempiternum propaget per inſcriptiones & faſtos memoriam cuſtodientes? ô maxime

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. 1.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum & luminoſum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum & ſublimitate materiæ, ſic & arte & ingenio par omninò eſt quartæ hujus libri. Hîc *Tiberii* ſicut illic Druſi virtutes celebrat Poëta, utrobique verò gloriam omnem in Auguſtum confert, ſingulari prorſus induſtriâ & artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, ſtatuis, inſcriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores faſtos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illuſtrium nomina & facinora inſcribuntur cum laude, ac poſteritati commendantur, rebus per annos & tempora digeſtis & conſignatis.

5. *Æternet.*] Non. Marcell. ex Varrone, Rer. human. lib. 2. *litteriſque ac laudibus æternare.*

Illuſtrat oras, maxime Principum;
Quem legis expertes Latinæ
Vindelici didicere nuper,
Quid Marte poſſes. Milite nam tuo
Druſus Genaunos, implacidum genus,
Brennoſque veloces, & arces
Alpibus impoſitas tremendis
Dejecit acer plus vice ſimplici.
Major Neronum mox grave prælium
Commiſit, immaneſque Rhœtos
Auſpiciis pepulit ſecundis.
Spectandus in certamine Martio,
Devota morti pectora liberæ
Quantis fatigaret ruinis:
Indomitas prope qualis undas

INTERPRETATIO.

Principum, quacumque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum ſubditi ſenſerunt quantum re militari valeas? Tuis enim exercitibus Druſus non ſemel ſtrenuè profligavit Genaunos immanem gentem, & Brennos celeres, caſtellaque Alpibus horrificis exſtructa. Deinde Neronum major natu *acriter depugnavit, & felicibus auſpicibus* tuis *repreſſit Rhætos feroces: ſpectari dignus in prælio Martis, quàm magnis cladibus vexaret corda neci pro libertate addicta; acer exagitare*

ANNOTATIONES.

O quà Sol habitabiles, &c.] Auguſte, maxime Principum qui habitabili terrâ quacunque ſunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Od. 4.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auſpiciis tuâ felicitate hoſtes devicit Druſus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii fruſtrà, *Geraunos, Tenaunos*; item *Breunos, Brencos, &c.* ex Strabone, diſertè Genauni & Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis & Vindelicis habitabant. Unde noſter mox, *arces Alpibus impoſitas.* Vide Flor. lib 4. & Vell. Patercul. anteà cit. Od. 4. hujus libri.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cùm illi urbem expugnarant, non viros occidebant ſolùm, ſed infantes etiam maſculos, imò mulieres prægnantes. ſi maſculis gravidas vates reſpondiſſent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives & præruptas cautes, aditu difficillimas, atque, ut ait Florus, *quo bellum non poſſe aſcendere videbatur.* Adde *gentes numero frequentes, feritate truces, &c.* quod habet Vell. Paterc.

13. *Plus vice ſimplici.*] Nonnulli ſic interpretantur: non ſimpliciter vices reddens hoſtibus, ſed multò acceptis majora iis mala & damna invehens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero, de quo ſuprà, Od. 4. Is Druſo fratri datus adjutor ac in ſubſidium miſſus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Patercul.

Rhætos.] Suprà Od. 4.

16. *Auſpiciis pepulit ſecundis.*] Auſpiciis Auguſti fretus.

Pepulit.] Rectè & ex fide Hiſtoriæ. Nam quos perdomitos adulatoriè Velleius ſcribit, veriùs coërcitos duntaxat ait Suetonius, Octav. cap. 21. Vide & Euſeb. Chron. ad Olympiad. 193.

18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori paratos potiùs libertate fruentes, quàm vivere ſerviendo.

20. *Indomitas propè qualis, &c.*] Similitudine conglobata rem illuſtrat, &

Exer-

Exercet Auſter, Pleiadum choro
Scindente nubes, impiger hoſtium
Vexare turmas, & frementem
Mittere equum medios per ignes.
Sic tauriformis volvitur Aufidus,
Qui regna Dauni præfluit Appuli,
Cùm ſævit, horrendamque cultis
Diluviem meditatur agris;
Ut Barbarorum Claudius agmina
Ferrata vaſto diruit impetu,
Primoſque & extremos metendo
Stravit humum, ſine clade victor;
Te copias, te conſilium, & tuos

INTERPRETATIO.

hoſtium catervas, & agere frendentem equum per medias flammas, ferè quomodo Notus agitat mare turbatiſſimum, Vergiliis nubes rumpentibus. Aufidus tauri formam habens & Dauni Appuli regionem irrigans ita fluit rapidè quando graſſatur & magnam eluvionem parat agris cultis; ſicut Tiberius Nero Barbarorum copias armis inſtructas ingenti ſtrage cecidit, atque primos & ultimos ſternens terram operuit cadaveribus, *victor abſque damno; te milites, te conſi-*

ANNOTATIONES.

mirum quantum augent. Ne leviter præteri, lector, iſtas ingenii opes.

21. *Auſter.*] Ventus meridianus excitandis tempeſtatibus famoſus, ut alibi fuſiùs annotavi.

Pleiadum.] Septem ſtellæ ſunt inter arietis caudam & tauri collum, quarum ortus occaſuſque nimbos ac tempeſtates ciet. *Choro.* Ex Hygino Aſtron. lib. 2. cap. 22. *Pleiades choreas ducere exiſtimantur.* Ita dictæ, vel quaſi πλειόνες, *plures*; vel potiùs à πλέω, *navigo*: quia navigandi tempus indicant ortu ſuo matutino, ſcilicet circa æquinoctium vernum: hinc & Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Harum meminit Cic. de Nat. Deorum, 2.

24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ fervorem, hoſtium cuneos perrumpendo: vel per accenſos reverà ab hoſtibus ignes, per incenſa caſtra, &c.

25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine, lib. 3. Od. ult. & hujus lib. Od. 9. *Tauriformis*, qui rapido curſu, & alliſis ad ripas aquis, ingens murmur edat, quaſi tauri mugitum. Hinc nomen & fabula. Alias alii ſed longiùs & perperam etymologias petunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. 1. Od. 22. ſtroph. 4. lib. 2. Od. 1. ſub finem. Item Od. 6. hujus libri.

27. *Cum ſævit.*] Quando exundat, agriſque infert vaſtitatem, & *ſternit ſata læta boumque labores*; quod canit Virgil. Æneid. 2.

28. *Meditatur.*] Dictio perelegans, pro quâ ineptè alii, *minitatur*.

29. *Barbarorum.*] Rhætorum.

Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.

32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Paterc. cit. ad Od. 4. hujus libri, *ſine ullo detrimento commiſſi exercitus: quod præcipue huic duci ſemper curæ fuit, &c.*

33. *Te copias, te conſilium, &c.*] Omnis ergo laus & gloria victoriæ ceſſit Auguſto, cujus auſpiciis Tiberius victor extiterat. Nam ſolius Imperatoris etiam abſentis valere auſpicia ad gerenda bella veteres exiſtimabant. Et hinc ad eum ſemper victoriam referebant, cujus auſpiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav. cap. 21. *Domuit partim ductu, partim auſpiciis ſuis Cantabriam* . . . . . . *Item Rhætiam, & Vindelicos, &c.*

Præbente Divos. Nam tibi, quo die
Portus Alexandrea ſupplex,
Et vacuam patefecit aulam,
Fortuna luſtro proſpera tertio
Belli ſecundos reddidit exitus,
Laudemque & optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non antè domabilis,
Meduſque, & Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela præſens
Italiæ dominæque Romæ!

INTERPRETATIO.

lium, Te Deos tuos ſuppeditante. Enimverò quo die Alexandria ſupplicans tibi portus & aulam deſertam aperuit, poſt tertium luſtrum fortuna obſecundans proſperum militiæ finem præbuit, & honores expetitamque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, & Medus atque Indus, te Scytha vagus reveretur, ô Cæſar *certum columen Italiæ ac Romæ* Principis!

ANNOTATIONES.

Ovid. Triſt. 2.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore pugnas:
Auſpicium cui das grande, Deoſque tuos.

34. *Nam tibi quo die, &c.*] Quo die captam Alexandriam victor intraſti, eodem die poſt annos quindecim per Tiberium Rhœtos debellaſti, ſecundoſque exitus & optatum decus habuiſti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis menſis, ann. U. C. 723. prior illa de Antonio & Cleopatra victoria Auguſto contigerat; poſterior autem de Rhœtis, Vindelicis, &c. ann. U. C. 738. Clemens Alexandrinus Stromat. lib. 1. poſt medium hunc Horatii locum affert. Vide Euſeb. Chron. Sueton. Vell. Patercul. Flor. &c.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas.*

Alexandrea.] Alexandri opus, ab eo Magna etiam olim dicta, urbs Ægypti primaria, portum habet commodiſſimum emporiumque celebre.

36. *Vacuam patefecit aulam.*] Cùm in eam urbem confugiſſent Antonius & Cleopatra, invadentibus Romanis demum, ille ſibi manus attulit violentas, deportarique ſemianimis voluit in Mauſoleum à Cleopatra conditum, quo & hæc ſe recepit. *Vacuam* ergo *aulam* victor Auguſtus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhœtico & Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, feliciterque orbe pacato, Vide Od. ſeq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui ob res bene geſtas & confectas, ovans urbem ingreſſus eſt: meliùs alii ad Auguſtum, cui decreti tum demum ſunt honores divini, dominatuſque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte ſtudioſe lector, amplificandi ubertatem & felicitatem verborum dictionumque copiam & lumen. De Cantabris lib. 2. Od. 6. init. lib. 3. Od. 8. ubi,

Servit Hiſpanæ vetus hoſtis oræ,
Cantaber ſerâ domitus catenâ.

42. *Meduſque & Indus.*] Lib. 1. Ode 12. lib. 3. Ode 8.

Scythes.] Lib. 1. Od. 19. & 35. lib. 2. Od. 9. in fine. Lib. 3. Od. 8. & 24.

43. *Tutela præſens Italiæ.*] Lib. 3. Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Virgil. Eclog. 1. v. 42.

. . . . . . neque ſ. m. e. licebat
Nec tam præſentes alibi cognoſcere Divos.

Te, fontium qui celat origines,
Niluſque, & Iſter, te rapidus Tigris,
Te belluoſus qui remotis
Obſtrepit Oceanus Britannis,

INTERPRETATIO.

Te Nilus aquarum ſcaturiginem abſcondens, te Danubius, te vehemens Tigris, Te Oceanus belluas educans qui ſeparatis Britannis obmurmurat, te re-

ANNOTATIONES.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Ægypto provinciâ, quam rigat & fecundam reddit exundatione ſuâ fluvius ille vel ſolo notus nomine. De eo plura lib. 3. Od. 3. ſtroph. 12. *fontium qui celat origines.* Plin. lib. 5. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus eſt oriri duobus è fontibus in Æthiopiâ ſuperiori regnoque Abaſſenorum, in terra Sacahala, inter excelſos montes; augetur verò primum fluviis Gema, Kelti, Branti, aliiſque ſubinde compluribus. De Nili origine nuper diſſeruit eruditè Iſaacus Voſſius; nec non Michaël Ant. Baudrandus in ſuo Lexico ſeu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Iſter.] Seu Danubius, fluvius Germaniæ maximus, per oſtia ſex aut ſeptem in Euxinum mare labitur. Ammian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germaniâ, quam *ſic perdomuit* Tiberius Nero, *ut in formam penè ſtipendiariæ redigeret provinciæ:* quare *tum alter triumphus cum altero conſulatu ei oblatus eſt.* Vell. Paterc. lib. 2. jam ſæpè citato. Vel potiùs intelligendi ſunt provicti populi ad Iſtrum uſque, ſcilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniæ fluvius oritur è montibus Ararath, Euphratem recipit, in ſinum Perſicum effunditur. Supra omnes Aſiæ fluvios rapidus, nomen adeptus eſt; eo quod tam velox eſſe videatur quàm ſagitta, quæ tigris appellatur apud Medos. Vide Plin. lib. 6. cap. 27. Porrò judicantur hic Parthi, qui Armeniâ, quam tenebant Auguſto jubente ceſſerunt, imò ſigna victis Romanis erepta ultrò remiſerunt, ut dictum eſt, Od. 5. lib. 3.

47. *Te belluoſus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipſa Britanniâ majore, quæ modo Anglia nuncupatur. Nam ab hujus inſulæ primoribus ad Auguſtum miſſæ ſunt legationes ad amicitiam ejus depoſcendam: ut annotavi, ad Od. 5. lib. 3.

Belluoſus.] Novum epithetum, ſed aptiſſimum: quod ut intelliges, lector, conſule Plinium, lib. 9. cap. 5. ubi ſic habet: *D. Auguſto legatus Galliæ ſcripſit, complures in littore apparere exanimes Nereidas . . . Tiberio Principe contra littus inſularum Lugdunenſis provinciæ belluas amplius trecentas ſimul reciprocans deſtituit Oceanus, miræ varietatis & magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore; interque reliquas, elephantos & arietes . . . . . . expulſam belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultimæ caudæ cubita ſexdecim fuiſſent, dentes ejuſdem centum & viginti, maximi dodrantium menſurâ, minimi ſemipedum. Bellua cui dicebatur expoſita fuiſſe Andromeda, oſſa Romæ apportata ex oppido Judææ Ioppe, oſtendit inter reliqua miracula in Ædilitate ſuâ M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta, altitudine coſtarum Indicos elephantos excedente, ſpinæ craſſitudine ſeſquipedali.*

48. *Britannis.*] De adjectis Auguſti Imperio hiſce populis, dixi lib. 3. Od. 5. v. 3. Jam qui ſint illi dicendum. Inſula eſt in Oceano Septentrionali maxima, olim Albion dicta, Galliæ obverſa, Britannis pridem habitata. Hos avitis ſedibus expulerunt Angli Germanica natio, circa annum Chriſti 441. In Ciſmarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ priùs Aremorica dicebatur exinde Britannia minor vocata, & nunc pars eſt regni Francorum.

Te non paventis funera Galliæ,
Duraque tellus audit Iberiæ;
Te cæde gaudentes Sicambri
Compoſitis venerantur armis.

INTERPRETATIO.

gis Gallia mortem haud timentis, atque Hiſpania ferox veneratur. Tibi crudeles Sicambri conditis armis obtemperant.

ANNOTATIONES.

49. *Non paventis funera Galliæ.*] Galli præ ferocitate mortem ſpernebant adeò, ut imminens evidenſque vitæ periculum declinare cùm poſſent, minimè tamen vellent: fortè quòd metempſycoſin à Druidis edocti ſpem reviviſcendi conciperent. Hinc & coronati pugnabant. Teſtis Ælianus, Var. Hiſtor. lib. 12. cap. 18. Cæſar. bell. Gall. lib. 6. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt perſuadere non interire animas, ſed ab aliis poſt mortem tranſire ad alios; atque hoc maximè ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Dura tellus Iberiæ.*] Hiſpani labore & militiâ indurati. Vide ſupra, annot. hujus libri Od. 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà, hujus lib. Od. 2. v. 36. annot.

ODE XV.

AVGVSTI LAVDES.

PHœbus volentem prœlia me loqui
Victas & urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrhenum per æquor

INTERPRETATIO.

MEditantem me canere certamina & urbes expugnatas Apollo citharâ objurgavit, ne vela exigua committerem Tyrrhe-

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod ſuprà Ode 9. Lib. 1.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent & continuam. Imò Poëta in Auguſti laudes paſſim effuſus, ut annotavi anteà, cum ceteris omnibus ipſique Auguſto ſatisfaceret, ipſe verò ſibi nunquam ſatisfacit. Hinc eſt quod iſtic à Phœbo ſe ait monitum atque objurgatum, quod laudandum Cæſarem pro meritis ſingularibus aſſumeret, qui omni eſſet laude major; ſicque novum laudis genus contexit. Lib. 3. Od. 3. ſimiliter,

Quo, Muſa, tendis? Deſine pervicax
Magna modis tenuare parvis.

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem, *lyrâ*, cum verbo, *loqui*: ſed profectò duriuſculus foret contextus: nec tam disjuncta opus eſt connectere ad optimum ſenſum. Arbiter eſto, lector emunctæ naris.

3. *Ne parvis Tyrrhenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor, id eſt, ne tenui facultate dicen-

Vela darem. Tua, Cæſar, ætas
Fruges & agris rettulit uberes,
Et ſigna noſtro reſtituit Jovi
Derepta Parthorum ſuperbis
Poſtibus; & vacuum duellis
Janum Quirini clauſit: & ordinem

INTERPRETATIO.

no mari. Tuam Auguſte, avum revocavit agris meſſem fecundam, noſtroque Jovi reddidit vexilla arrogantibus Parthorum valvis ablata: obſtravit Janum Quirini belli vacuum: juſtas etiam leges & modum

ANNOTATIONES.

di præditus ad magna Auguſti merita laudibus extollenda me accingerem, infelici exitu. Ita modeſtiæ ſuæ quidem Horatius, Auguſti verò magnitudini diſerte velificatur. De mari Tyrrheno lib. 1. Od. 11. v. 6. & alibi. Hic verò pro quolibet vaſto mari ponitur, per metonymiam.

4 *Tua, Cæſar ætas fruges & agris rettulit uberes.*] *Hac ætate tuâ* cultos videmus agros, uberesque meſſes habemus per providentiam tuam; cùm anteà bellis *civilibus* aut hoſtilibus ſterilitas & vaſtitas rura deformarent atque depopularentur. Suprà Od. 5. hujus libri.

6. *Signa noſtro reſtituit Jovi.*] Repoſita ſunt in Jovis Capitolini templo ſigna Romana, ibidem ſervari ſolita; quæ quidem profligatis Craſſo Antonioque, Parthi ademerant, templorumque ſuorum parietibus & columnis ſuſpenderant velut ἀναθήματα, non ſine ingenti ſuâ ſuperbiâ, parique ignominiâ Romani nominis. Verùm illi Auguſto obſequentes reſtituerunt vexilla noſtra. Lib. 3. Od. 5. Vide Juſtin. lib. 42. in fine. Sueton. Octav. cap. 21. &c. nec non Perſ. Sat. 6. v. 45. Memineris autem hæc à Poëta non temerè Auguſto ſæpiùs occini, quòd noſſet perquam grata eſſe: nam & cuſi ſunt nummi cum hac epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, & Marti Vindici fanum Cæſar ædificavit. Teſtis Dio.

9. *Janum Quirini clauſit.*] Templum ſcilicet Jano conditum & conſecratum à Quirino ſeu Romulo, Auguſtus finitis bellis clauſit. De Jano fusè diſſerit Macrobius lib. 1. Saturnal. cap. 9. *In ſacris*, inquit, *invocamus Janum Geminum* . . . . . *Janum patrem, quaſi Deorum Deum* . . . *Janum Quirinum quaſi bellorum potentem ab haſta quam Sabini curim vocant. Janum Patulcium, & Clauſium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur.* Cauſam porrò & originem iſtius ritûs petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem *per patentem portam Janualem* hoſtibus, *ex æde Jani magna torrentium vi erupit*, hoſteſque *undis ſcatentibus, ferventi aqua, rapidaque vertigine* aut exuſſit aut devoravit. *Ea re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo, fores reſerarentur.* Sed & facile eſt augurari, ideo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota preceſque deferrent, quem *bellorum potentem* credebant. Ita Macrob. mox cit.

Clauſit.] Sueton. Octav. cap. 22. *Janum Quirinum non ſemel atque iterum à conditâ urbe, memoriam ante ſuam clauſum, in multo breviore temporis ſpatio, terrâ marique pace partâ ter clauſit.* Oroſius lib. 6. cap. 20. & ſeq. diſtinguit tempora, *primò poſt Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hac ſecunda Jani templi clauſura loquitur iſtic Horatius, qui tertiam minimè vidit jam tum fato functus) *tertiò gentibus omnibus terrâ marique pace compoſitis.* Dio pariter lib. 53. & 54. ubi clauſum ab Auguſto Janum notat, primò in quinto ſuo conſulatu, poſt Actiacam victoriam: iterum conſulatu decimo: tertio conſulatu undecimo: ex la-

Rectum, & vaganti fræna licentiæ
Injecit; amovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;
Per quas Latinum nomen & Italæ
Crevere vires, famaque & imperi
Porrecta majeſtas ad ortum
Solis ab Heſperio cubili.
Cuſtode rerum Cæſare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium:
Non ira quæ procudit enſes,

INTERPRETATIO.

impoſuit licentia effrenatæ: abſtulitque flagitia: nec non antiquas reparavit diſciplinas, quibus nomen Romanum opeſque Italia amplificata ſunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occaſu ad Orientem eſt *propagata. Auguſto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel impetus, nec odium quod gladios fabricat, & civitates eſ-*

ANNOTATIONES.

pide qui Emeritæ in Hiſpaniâ:

IMP. CÆS. DIVI
F. AUGUSTUS. PONT. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLUSO.

Vide Juſt. Lipſ. Elect. lib. 1. cap. 20. ubi luculenter evincit eos, qui ex Livio & Plutarcho *quaſi rem confeſſam ſumunt* incaſſum quidem, *Janum non ter ab Auguſto, ſed tantùm ſemel clauſum, idque poſt Actiacum bellum.* Unde & Glareanus perperam emendat Sueton. cit. *tertio clauſit.* pro, *ter clauſit.* Quibus egregie occinit Lipſ. ibid. *parcite boni manes, non ego vos ſollicito: tamen hic largiter erraſtis.*

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt *evaganti*, junguntque ſic priores voces cum ſequentibus: *ordinem rectum evaganti fræna licentiæ injecit.* De coërcitis graſſatoribus ab Auguſto Sueton. cap. 32.

11. *Amovitque culpas.*] Sueton. Octav. cap. 34. *Leges retractavit, & quaſdam ex integro ſanxit: ut ſumtuariam; de adulteriis, de pudicitiâ, de ambitu, de maritandis ordinibus . . . . . . divortiis modum impoſuit, &c.* Vide & cap. 42. &c.

12. *Veteres revocavit artes, per quas, &c.*] Priſcas virtutes, religionem, fidem, juſtitiam, temperantiam, patientiam, per quas primi Romani hoſtibus formidabiles perinde atque admirabiles amabileſque extiterunt. Vell. Paterc. *Finita viceſimo anno bella civilia, ſepulta externa, revocata pax, ſopitus ubique armorum furor, reſtituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majeſtas, & priſca illa & antiqua Reipublica forma revocata: rediit cultus agris, ſacris honos, ſecuritas hominibus, certa cuique rerum ſuarum poſſeſſio: leges emendatæ utiliter, latæ ſalubriter, &c.*

14. *Imperii porrecta majeſtas ad ortum, &c.*] *Auguſtus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circulum, cunctis gentibus unâ pace compoſitis, Jani portas tertiò ipſe tunc clauſit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietiſſimo ſemper obſeratas otio ipſa etiam rubigo conſignavit.* Oroſ. lib. 6. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Heſperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, & quaſi requieſcit *cubili*; quod *Heſperium* dicitur ab Heſpero ſtella, quæ veſperi ad Occidentem apparet: unde & Heſperiæ ultimæ nomen datum Hiſpaniæ, eo quod ultima ſit ad occaſum regio. Cùm verò ſimpliciter Heſperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Heſpero Atlantis fratre, qui

Et miſeras inimicat urbes.
Non, qui profundum Danubium bibunt,
Edicta rumpent Julia; non Getæ,
Non Seres, infidive Perſæ,
Non Tanaim prope flumen orti.
Noſque & profeſtis lucibus, & ſacris,
Inter jocoſi munera Liberi,
Cum prole, matroniſque noſtris,
Ritè Deos priùs apprecati,
Virtute functos more patrum duces,

INTERPRETATIO.

ficit adverſas ac miſeras: Julias leges haud frangent qui altum Danubium potant, non Getæ, non Seres, aut Perſæ fallaces, nec nati ad amnem Tanaim. Nos autem diebus tam feſtis quam profeſtis inter dona hilaris Bacchi, cum liberis & conjugibus noſtris, numinibus anteà ritè invocatis more majorum, adjuncto carmine Lydiis fiſtulis,

ANNOTATIONES.

eo ſe ex Africa contulit, ſic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione conſulatus, n. 37. *ſin autem neges, ſtatim ſeſe alienant, & inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*: ſed tantùm: *ſin autem id neges, certè abalienes & ſtatim & plures.*

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danubii fluminis, nempè Suevi, Norici, Vindelici, Daci, Pannonii, Germani; de quibus antè. De Danubio ſive Iſtro, præced. Od. 14. Vide & Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *amovitque culpas.* Ex Sueton. Octav. 34. Dione lib. 53. & 54. Vide & carmen ſeculare poſt Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini ſunt, & inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura de his lib. 1. Od. 12. v. ſub finem.

Infidive Perſæ.] Parthi regionem Perſide comprehenſam incolentes, de quibus lib. 1. Od. 12 & 19 &c. lib. 3. Od. 5. *Infidi*, qui Craſſum ſimulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaim prope flumen orti.*] Scythæ, de quibus lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24. De Tanai, quem *Scythicum amnem* vocat Horat. lib. 3. Ode 4. verſ. 36. Ode 10. verſ. 1. Ode 29. verſ. 28. vide ibi annotat.

25. *Noſque & profeſtis, &c.*] Nos Romani tot ab Auguſto beneficiis cumulati, ipſum ejuſque majores canere non intermittemus, tam *profeſtis lucibus*, quàm *ſacris*: atque adeo quotidie; in conviviis publicis privatiſque, honorem Auguſto deferemus per libationes etiam & vota precationeſque. Vide annot. ſuprà Od. 5. ſtroph. 8. & ſeq.

Profeſtis lucibus, & ſacris.] Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 16. ita ſcribit: *feſti Diis dicati ſunt: profeſti hominibus ob adminiſtrandam rem privatam publicamque conceſſi, &c.* Et poſteà: *profeſti & qui ex his procedunt, ſunt faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares.* Hos deinde ſingulos explicat ibid.

26. *Jocoſi munera Liberi.*] Vina ſunt Bacchi munera: is verò *lætitiæ dator* Virgil. Æneid. 1. v. 738.

28. *Ritè Deos priùs apprecati.*] Inter libationes Dii invocabantur.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuſcul. 1. n. 109. *Nemo parum diu vixit qui virtutis perfectæ perfecto functus eſt munere.*

Duces canemus Lydis remiſto carmine tibiis.] Cic. mox. cit. Tuſc. 1. initio. *Eſt in originibus*, inquit, *ſolitos eſſe in epulis canere convivas ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.* De legib. 2. n. 62. *Honoratorum virorum laudes ad*

Lydis remiſto carmine tibiis,
Troiamque & Anchiſen, & almæ
Progeniem Veneris canemus.

INTERPRETATIO.

celebrabimus duces virtute inſignitos, atque Troiam, & Anchiſen ſobolemque jucunda Veneris.

ANNOTATIONES.

cantus & ad tibicinem proſequuntur. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 1. in fine *Majores natu in conviviis ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant, quo ad ea imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus. Nam tibiarum modi varii; Dorius gravis; Ionicus floridus; Phrygius religioſus: at *Lydius* mollis & ſuavis. Sicut *Lydi* Aſiæ Minoris populi Ionibus Phrygibuſque affines ac medii, malè ſemper audierunt, velut effeminati, & cupediarum voluptatum deliciarumque ſectatores. Proverb. *Lydie more*, apud Herodotum, Suidam Athenæum, lib. 12.

31. *Troiam & Anchiſen, &c.*] Canemus Troiam, Anchiſen, Æneamque ejus & Veneris filium, totamque gentem Juliam inde ortam, Julium Cæſarem, Auguſtum in Juliam familiam aſcitum, Tiberium Druſum. Lucret.

Æneadum genitrix, hominum Divûmque voluptas,
Alma Venus.

Q. HORATII FLACCI EPODON LIBER, *SIVE* ODARUM LIBER V.

ODE I.

AD MOECENATEM,

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert ſe comitem.

IBis Liburnis inter alta navium,
Amice, propugnacula;

INTERPRETATIO.

N*Avigabis*, ô *amice*, *Liburnicis* navibus *inter excelſa navium munimenta*,

ANNOTATIONES.

Metrum eſt Iambicum. Prior quiſque verſus eſt trimeter; alter quiſque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatius non inſcripſit unquam: excogitavere Grammatici, multis pòſt annis, imò poſt aliquot ſecula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, & eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti ſunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus ſit Odarum liber, & quaſi poſt Odes? At levicula ratio. An quòd Odæ iſtæ ſint poſt alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis ſunt priores, v. g. Epod. 9. manifeſtè antecedit Oden 37. lib. 1. An quod longiori verſui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in ceteris libris; & in hoc ipſo libro ultima & penultima eſt monocolos & ejuſdem metri. Quid quod doctus & ſagax Muretus ingenuè fatetur, non ſatis intelligere ſe cur Epodos liber hic vocetur: Fabricius autem ſcribit, in libris prioribus Horatium imitatum eſſe Alcæum & Sapphonem; in iſto verò Archilochum

Paratus omne Cæſaris periculum
Subire, Mœcenas, tuo.

INTERPRETATIO.

Auguſti diſcrimen quodlibet promptus obire tuo periculo.

ANNOTATIONES.

atque Lucilium. Certè Marius Victorinus lib. 3. ſic habet: *Archilochus fuit ſingularis artificii in excogitandis & formandis novis metris, primuſque Epodos excitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem ſeu colum metro, ut illi ſubjiceret id quod ex ipſo detractum eſſe videbatur . . . . Horatius ejus exemplum ſecutus eſt in ea Ode,*

Solvitur acris hyems gratâ vice veris & Favoni:
Trahuntque ſiccas machinæ carinas.

Ergo. Ἐπῳδῶν librum hunc inſcripſere Grammatici, ſeu quòd Archilochi & Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat; ſeu quod Jambicis trimetris ſubtexantur accinanturque dimetri, longioribus quibuſcunque verſibus breviores. Et hæc mea quidem ſententia. Enimverò parum ſatisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodos eſt velut Odes clauſula, additurque poſt ſtrophen & antiſtrophen, hinc ἐπῳδοὺς vocari eos verſus minores qui ſubjecti longioribus ſenſum finiunt & concludunt. Contrarium ſiquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoſcitur. Vide Marium Victorinum lib. 1. Galenum de uſu partium, Epilogo lib. 17. Diomedem lib. 3. cap. 4. Iſidorum lib. 1. cap. 38. Terentianum Maurum lib. de metris. Scaligerum Poët. lib. 1. cap. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul abſque me, qui te carere vix queo? Ibis, Mœcenas, ad bellum cum Auguſto adverſus Antonium & Cleopatram, nullum non paratus ſubire periculum pro Cæſare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Auguſtus Antonianas mole graviores facile profligavit, fugientemque perſecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ, genus illud navium invenerant ſibi percommodum. Vide Veget. de re milit. lib. 4. cap. 28. & ſeq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii deſignat ingentes quidem, exſtructis in prorâ & puppi tabulatis turrium inſtar, Cæſarianis terribiles. L. Flor. lib. 4. cap. 11. *Nobis quadringenta ampliùs naves, ducenta non minus hoſtium: ſed numerum penſabat magnitudo. Quippe à ſenis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis allevata, caſtellorum & urbium ſpecie, non ſine gemitu maris & labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipſa moles exitio fuit. . . . . . Immenſæ claſſis naufragio belli facto, toto mari ferebatur, &c.* Plutarchus in Anton. ſimiliter refert, Cæſaris navis Brundusii & Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris oſtentationem: Antonianas contra ligneis turribus excelſas, è quibus in hoſtem catapultas emittebant. Plin. lib. 32. cap. 1. *Armata claſſes imponunt ſibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humana. . . . . . . Fertur Actiaco Marte tenuiſſe prætoriam navim Antonii piſciculus. . . . . Ideoque Cæſariana claſſis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. 4. cap. 44. nec non Dionem Nicæum, ſive Johann. Xiphilinum in Auguſto, ubi ſcribit: *pugnatum eſt apud Actium, ubi nunc Nicopolis . . . . Naves Antonii erant navibus hoſtium longè majores, deciremes complures. . . . . . . In his altiſſimas turres ædificari, atque magnum numerum hominum imponi in turribus juſſerat. . . . De ſuperiore loco hoſtes obruebant atque ſubmergebant lapidibus aliiſque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæſaris periculum*

Quid nos, quibus te vita ſit ſuperſtite
Jucunda; ſi contrà, gravis?
Utrumne juſſi perſequemur otium
Non dulce, ni tecum ſimul?
An hunc laborem mente laturi, decet
Quâ ferre non molles viros?
Feremus. Et te vel per Alpium juga,
Inhoſpitalem & Caucaſum,
Vel Occidentis uſque ad ultimum ſinum,
Forti ſequemur pectore.

INTERPRETATIO.

Quid agemus nos, quibus vita vivente te grata fuerit; ſi ſecus, moleſta? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, niſi unà tecum? An verò iſtum laborem toleraturi ſumus eo *animo, quo tolerare debent viri non ſegnes? Tolerabimus* certè, *atque te ſectabimur generoſâ mente per altas Alpes, & Caucaſum inhabitabilem, & ad extrema Occidentis maria.*

ANNOTATIONES.

ſtite.] Teſte Appiano, ſecutus eſt Auguſtum Mœcenas cum M. Agrippa, in Siciliam adverſus Sext. Pompeium: item contra M. Antonium & Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. 8. præſertim à *verſu* 675. ad 695. Actiacæ victoriæ deſcriptionem: ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quod ibidem Mœcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non ſeparat, ita ſcribens: *Cæſar eo prælio navali ſuperior*. . . . . *Agrippa in eo bello Cæſari magno uſui fuit. Nam & Antonii quaſdam urbes evertit, in quibus habebat bellicos apparatus, & ejus adverſarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantam poteſtatem detulit Cæſar in rebus omnibus, ut literas quaſcumque ad Senatum vel alios mitteret, ipſi prius legere poſſent, & ex eis quæ vellent immutare: cujus rei causâ annulum ab eo acceperant, quo literas obſignarent.* Et poſteà, *de Imperio deponendo Cæſar deliberationem habuit cum Agrippa & Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcana conſilia. Ex his Agrippa conſulebat juſtius* . . . . *Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem* . . . . *Cæſar Mæcenati aſſenſus eſt, ſumpſitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita ſit ſuperſtite jucunda, ſi contrà gravis.*] Vide lib. 3. Od. 17.

7. *Utrumne juſſi perſequemur otium, &c.*] An dum laborabis & periclitaberis tu, otium ego perſequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hac in re & morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.*] Prolepſis, quâ ipſe ſibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas ferre minus ſum idoneus: reſpondet verò, ſibi cum Mœcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. 2.

Me nec Chimæra ſpiritus igneæ,
Nec ſi reſurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam.

11. *Per Alpium juga.*] Quæ quidem ſuperaſſe tanti ſtetit ipſi Annibali aliiſque. Vide Tit. Liv. lib. 21. cap. 36. & ſeq. iſtos montes quibus Italia quaſi vallatur, *tranſcendiſſe quoque mirum fuit, atque in portento prope majores habuere.* Plin. Procem. lib. 36.

12. *Inhoſpitalem & Caucaſum.*] Montem Aſiæ altiſſimum, ubi glacies & nives perpetuum horrorem faciunt. Vide lib. 1. Od. 22.

13. *Occidentis uſque ad ultimum ſinum.*] Ad Gaditanum uſque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem ſtatuebant Romani, verſus Occidentem. Vide lib. 2. Od. 2. v. 11. annot.

Roges, tuum labore quid juvem meo,
    Imbellis ac firmus parùm?
Comes minore ſum futurus in metu,
    Qui major abſentes habet:
Ut aſſidens implumibus pullis avis
    Serpentium allapſus timet
Magis relictis: non, ut adſit, auxilì
    Latura plus præſentibus.
Libenter hoc & omne militabitur
    Bellum in tuæ ſpem gratiæ:
Non ut juvencis illigata pluribus
    Aratra nitantur meis:
Pecuſve Calabris ante ſidus fervidum
    Lucana mutet paſcua:

INTERPRETATIO.

Quæres, quid tuum laborem meo ſublevem ego non aptus militiæ, minimeque ſtrenuus. Scilicet te *comitans minorem habebo* pro te *timorem, qui gravius angit abſentes: veluti avis incubans pullis implumibus, plus* iis *relictis metuit incurſiones anguium; majorem opem non præſtitura, etiamſi præſentibus aſſiteriſ. Hanc &* aliam *quamlibet militiam obibo amicitiæ tuæ gratiâ: nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges è paſcuis Lucanis tranſeant in Calabra, ante ardens aſtrum:*

ANNOTATIONES.

18. *Qui major abſentes habet.*] Ita eſt; rei amatæ quando abeſt, plus timetur; & mille falſa pericula amans ſibi fingit, illique formidat ſemper.

19. *Ut aſſidens implumibus, &c.*] Non quidem præſens ego te juvare plurimùm ſperem: ſicut avis etſi pullis aſſideat, parum eos defendit à ſerpentibus: at tamen iis relictis abſens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te præſente fruar, ô Mœcenas; tibique meum amorem teſtificer.

25. *Non ut juvencis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel conſequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvencis ac bobus mihi opus ſit. Neque talia à te peto.

27. *Pecuſve Calabris, &c.*] Neque pariter numeroſiores greges habere exoptem, vel diverſa paſcua in diverſis regionibus: ut ſecundum varias cœli affectiones, commodè ſemper illi paſcantur, modò in his, modò in iſtis. Varro de Re Ruſt. lib. 3. cap. ult. in fine. Appuli ſolent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante ſidus fervidum, Lucana mutet paſcua.] Pro, *Calabra paſcua*, ubi æſtus fervidior, *mutet Lucanis*, ubi cœlum magis eſt temperatum: *mutet*, inquam, & ab illis in hæc deducatur, *ante ſidus fervidum*, id eſt, ante Caniculam, cujus ardor nimius pecori eſt noxius & infeſtus. De *Calabria* lib. 1. Od. 31. De Canicula, lib. 1. Od. 17. v. 17. & lib. 3. Od. 13. v. 9.

28. *Lucana.*] Lucania Italiæ regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrrheni maris: continetur in ea quæ *Baſilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. 14. cap. 6. vina Lucana commendat his verbis: *verùm & longinquiora Italiæ ab Auſonio mari non carent gloriâ, Tarentina, ... Lucanaque.*

Nec ut ſuperni villa candens Tuſculi
  Circæa tangat mœnia.
Satis ſuperque me benignitas tua
  Ditavit. Haud paravero
Quod aut, avarus ut Chremes, terrâ premam;
Diſcinctus aut perdam ut nepos.

INTERPRETATIO.

neque ut villa candida vicina alti Tuſculi pertingat muros Circæos. Imò *tua munificentia locupletavit me ſufficienter & abunde. Abſit ut accumulem quæ vel terra infodiam velut Chremes avarus, vel dilapidem ſicut helluo diſſolutus.*

ANNOTATIONES.

29. *Nec ut ſuperni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tuſculano ſita, prædiumque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad uſque Tuſculum urbem in edito colle extructam.

Villa candens.] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quaſi verò villula Horatii, quâ licet modicâ contentum ſe pluribus locis apertè jactitat, fuiſſet marmorea. Ergo, vel ſplendidulam, vel è candenti lapide extructam intellige. Plin. lib. 36. cap. 22. *in Liguriâ, Umbria & Venetia albus lapis dentata ſerrâ ſecatur.*

30. *Circæa mœnia.*] Tuſculana; quippe Tuſculum condiderat Telegonus Circes & Ulyſſis filius lib. 3. Od. 29. v. 8. *Telegoni juga parricidæ.* Vide ibi annot.

31. *Satis ſuperque me benignitas, &c.*] Horatius à Mœcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi: iis verò ſe planè contentum eſſe, nec plura flagitare prædicat lib. 2. Od. 18. v. 12. quanquam plura donare paratum ſciret Mœcenatem, ut declarat lib. 3. Od. 16. ſtrophe penultimâ. Si vacat, lector, lege etiam annot. lib. 3. Od. 13. v. 1. & init. Epiſt. 16. ubi ſuam ipſe villam deſcribit Horatius.

32. *Haud paravero quod, &c.*] Nolim inſanire divitias accumulando ſtultè & infodiendo occultandoque in terrâ, ſicut Chremes ille ſenex avarus, apud Terent. Comœd.

34. *Diſcinctus aut perdam ut nepos.*] Abſit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Diſcinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxurioſus. Contrà *cinctus* vocatur navus ac fortis. Apud Romanos diſcinctum ſeu non cinctum prodire in publicum, diſſoluti ac perditi luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *diſcincta veſtis, diſcinctus animus.* Perſ. Sat. 3.

Non pudet in morem diſcincti vivere
Nattæ.

Nepos.] Ita vocatur luxurioſus, quod ei non major cura ſit rei ſuæ familiaris, quàm ſolet eſſe juveni, cujus pater & avus adhuc vivunt, quos ſibi novit opes congerere & opimam hereditatem comparare. Feſtus.

ODE II.

VITAE RUSTICAE LAUDES.

BEatus ille, qui procul negotiis,
Ut priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus exercet ſuis,
Solutus omni fœnore:

INTERPRETATIO.

FElix ille, qui longè à negotiis, & liber ab *uſuris omnibus, agros paternos colit propriis bobus ſicut homines*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel conſitente Hypercritico, *ſanè longe pulcherrima.* Inducitur fœnerator Alphius vitam ruſticorum ita laudans, ut videatur jamjam abjecto fœnerandi ſtudio, illam amplexurus: qui tamen ad ſolitam quæſtûs curam mox abripitur, & ad ſuos mores redit: adeò valet conſuetudo inveterata.

Beatus ille qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus eſt Horatius à Virgilio Georgic. 2. ſub finem. Quæ verò hic fusè extulit, ille ſedulò perſtrinxit: & contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare & explicare curavit. Virgil. cit. v. 458. Sic ruſticæ vitæ laudes auſpicatur:

O fortunatos nimium, ſua ſi bona norint,
Agricolas! Quibus ipſa, procul diſcordibus armis,
Fundit humo facilem victum juſtiſſima tellus.

2. *Ut priſca gens mortalium.* Primis nempè ſeculis felices & aurei mortales in agris degebant, terram exercebant, innocentem & beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. 18. init. Valer. Maxim. lib. 7. cap. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;
Hanc Remus & frater: ſic fortis Etruria crevit:
Scilicet & rerum facta eſt pulcherrima Roma.
. . . .
Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

3. *Paterna rura bobus exercet ſuis.*] Non ingentia prædia uſuris comparata, ſed modica à parentibus ſibi relicta. Od. 1. lib. 1. *gaudentem patrios findere ſarculo agros.* Vide Tit. Liv. lib. 3. cap. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus ſpes unica Imperii Pop. Rom. quatuor jugerum colens agrum, à legatis* ad Dictaturam vocatur, inventus *ſeu foſſam fodiens, bipalio innixus, ſeu cum araret; operi certe, id quod conſtat, agreſti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnori operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ & cupiditatis labe nullâ aſperſus. Fœnus ſive uſuram prohibent, leges divinæ & humanæ. Deuteron. cap. 23. *non fœnerabis fratri tuo ad uſuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato: *majores noſtri ſic habuerunt, & in legibus poſuerunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli: quanto pejorem exiſtimaverunt fœneratorem quàm furem.* Cicer. Offic. 1. n. 150. *primùm improbantur hi quæſtus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum & fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 7. &c.

Nec excitatur claſſico miles truci,
Nec horret iratum mare:
Forumque vitat, & ſuperba civium
Potentiorum limina.
Ergo aut adultâ vitium propagine
Altas maritat populos:

INTERPRETATIO.

antiqui: neque bellator excitatur gravi ſono tubæ, nec timet procelloſum mare: fugit lites & domos ſuperbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium creſcentes alligat excelſis populis;

ANNOTATIONES.

5. *Nec excitatur claſſico miles.*] Dormit ſomnum pacatum & placidum; nec, ut miles, tubæ ſonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum eſt & horribile. Porrò, *claſſica ſunt cornua, quæ convocandi causâ fuerunt facta: & à calando claſſicum quaſi calaſſicum dicitur.* Iſidor. lib. 18. cap. 4. Vide infrà verſus Virgilii mox afferendos, huc & ad ſequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juvenal. Sat. 12. Item quæ annotavi lib. 1. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitus forenſis caret moleſtiâ. Litigandi quantus ſit furor, quantus & labor, noverat Plutarchus, qui lib. de fœnore, aſſerit, forum eſſe *impiorum regionem.* Anacharſis ſcribit, *locum eſſe ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus deſtinatum.* Columella ait, exerceri *in foro caninum quemque allatrandi, & contra innocentes, & pro nocentibus ſtudium*: atque videri *conceſſum intra mœnia latrocinium*: additque; ibi, *niſi dorophagos expleas ſordidoſque ac nummarios,* prorſus *ludi operam.*

Superba civium potentiorum limina.] Profectò gravis erat ſervitus clientium ſuperbo capiti quotidiana officia præſtantium: primâ luce ſalutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adeſſe per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juvenal. Sat. 3. v. 124. & ſeq. Virgil. jam cit.

Si non ingentem foribus domus alta ſuperbis
Mane ſalutantum totis vomit ædibus undam.

Et poſteà:

. . . .

Inſanumque forum, aut populi tabularia vidit.
Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque
In ferrum, penetrant aulas & limina regum, &c.

9. *Ergo aut adulta, &c.*] Poſtquam oſtendit agricolas eſſe immunes à malis, quæ comitari ſolent varias hominum conditiones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, cauſſidicorum, clientium; jam exponit ruſticæ vitæ emolumenta & voluptates ſingulis anni tempeſtatibus proprias. Ver habet amœnitatem: æſtas hortorum frugum & pecoris fœcunditatem: autumnus fructuum multiplicem proventum: hyems aucupium & venationem.

Propagine.] Plin. lib. 17. cap. 10. *Arbores aut ſemine proveniunt, aut plantatâ radice, aut propagine, aut avulſione, aut ſurculo, aut inſito & conſecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. lib. 17. cap. 23. ſcribit longo uſu compertum, *nobilia vina non niſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis: adeo excelſitate proficitur. Hac ratione & arbores eliguntur. Prima omnium ulmus . . . . . . deinde populus, . . . minus denſa folio, &c.* Varro de Re Ruſt. lib. 1. cap. 8. ita ſcribit: *vineæ alia humiles, ut in Hiſpania: alia ſublimes, ut*

Inutileſque falce ramos amputans,
    Feliciores inſerit:
Aut in reductâ valle mugientium
    Proſpectat errantes greges:
Aut preſſa puris mella condit amphoris,
    Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
    Autumnus arvis extulit,
Ut gaudet inſitiva decerpens pyra,
    Certantem & uvam purpuræ,
Quâ muneretur te, Priape, & te pater
    Sylvane tutor finium!

INTERPRETATIO.

atque ſteriles ſurculos falce reſecans, fertiliores inſerit: vel in remotâ valle paſcentes mugientium greges contemplatur: vel extracta favis *mella recondit* in *vaſis mundis: vel tondet oves imbecillas. Cum vero autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quàm lætatur colligens pyra inſitiva, & uvas purpuræ æmulas, quas tibi offerat,* ô Priape, *tibique, Sylvane parens. agrorum cuſtos!*

ANNOTATIONES.

pleraque in Italiâ, &c. & in fine: *ubi natura terra humida, ibi vitis altius tollenda, quod in partu & alimonio vinum non ut in calice, quærit aquam, ſed ſolem: itaque ideo, ut arbitror, primùm è vinea in arbores aſcendit vitis.* Vide lib. 4. Od. 5. v. 30.

11. *Inutileſque falce ramos amputans.*] Plin. mox cit. *arbuſta arari quàm altiſſimè deſiderant, etſi tantum frumenti ratio non exigit . . . . . Deputantur cum vite pariter interlucatâ denſitate ramorum qui ſunt ſupervacui & abſumunt alimenta.*

12. *Feliciores inſerit.*] Vide Plin. lib. 17. cap. 14. ubi geminam inſitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fiſſo: altera eſt inoculatio; fitque exciſo cortice, & aperiendo in arbore oculum, ſemenque illic includendo. Hanc docuere aves & natura. *Tradunt monedulam*, inquit ille, *condentem ſemina in theſauros cavernarum, ejuſdem rei præbere cauſas.* Et paulò antè: *inſerere quoque natura docuit, ſemine ventis ſæpè tranſlato in aliquas corticum rimas: unde vidimus ceraſum in ſalice, platanum in lauro, &c.*

14. *Proſpectat errantes greges.*] Greges paſtoreſque inviſit, & an rectè ſe habeant cuncta, conſiderat.

15. *Preſſa puris mella condit amphoris.*] Virgil. Georgic. 4. v. 140.

ſpumantia cogere preſſis
Mella favis.

Vide Columell. lib. 9. cap. 15. Plin. lib. 11. cap. 12. & ſeq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempè ſolet pingi autumnus.

19. *Inſitiva pyra.*] Proprio labore inſita & educata, & hinc longè jucundiora.

20. *Certantem & uvam purpuræ.*] Maturam ſcilicet, & purpureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus & tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præſes & cuſtos. Virgil. Georg. 2. cit.

Fortunatus & ille Deos qui novit Agreſtes,
Panaque, Sylvanumque ſenem, &c.

Et poſteà:

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,
Aut fœtu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.

. . . .

Liber

Libet jacere modò ſub antiquâ ilice:
  Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ;
  Queruntur in ſylvis aves;
Fonteſque lymphis obſtrepunt manantibus;
  Somnos quod invitet leves.
At cum tonantis annus hybernus Jovis
  Imbres niveſque comparat:
Aut trudit acres hinc & hinc multâ cane
  Apros in obſtantes plagas:
Aut amite levi rara tendit retia,
  Turdis edacibus dolos:
Pavidumque leporem, & advenam laqueo gruem,

INTERPRETATIO.

Nunc placet recumbere ſub annoſa quercu, nunc ſuper herbam vireſcentem. Intereà dum amnis defluit ripis ſublimibus, canunt aves in nemoribus; rivulique murmur edunt aquis labentibus; quod placidum conciliet ſoporem. Quando autem tempeſtas hyemalis Jove ſæviente pluvias & nives procreat, vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia oppoſita; vel perticâ levigatâ plagas haud ſtrictas expandit turdis voracibus inſidioſas: ac timidum leporem, gruemque tranſmarinam

ANNOTATIONES.

Et varios ponit fœtus autumnus: & altè.
Mitis in apricis coquitur vindemia ſaxis.

23. *Libet jacere modo.*] Hoc fruſtra putant aliqui novæ Odes initium. Virgil. cit.

Speluncæ, vivique lacus; ac frigida Tempe,
Mugituſque boum, molleſque ſub arbore ſomni
Non abſunt: illic ſaltûs ac luſtra ferarum.

25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel, ex alto quodam loco defluunt; vel, profundo currunt alveo. Virgil. Georg. cit.

Rura mihi & rigui placeant in vallibus amnes.

27. *Lymphis obſtrepunt.*] Avibus quaſi accinunt, ſuo murmure ac ſtrepitu avium cantus provocant.

29. *At cum tonantis, &c.*] Hyemalis tempeſtas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera.

Jovis.] Jam alibi diximus Jovem poni pro aëre. *tonantis*, tempeſtuoſi, pluvii, pruinoſi. Virgil. cit. Georgic. 2.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

At Georgic. 1. v. 305.

Sed tamen & quernas glandes tunc ſtringere tempus,
Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta:
Tum gruibus pedicas, & retia ponere cervis:
Auritoſque ſequi lepores . . . . .
Cum nix alta jacet, glaciem cum flumina trudunt.

31. *Multâ cane.*] Canes fœminino genere poni ſolent cum de venatione agitur, ut volunt; quoniam, inquiunt nonnulli, velociores & ſagaciores ut plurimum ſunt canes feminæ.

33. *Amite.*] Ames eſt furcula ſeu pertica, quâ rete ſuſpenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui ſunt ſaporis. Gall. *grives.* De his Varro de re ruſt. lib. 3. cap. 5. Athen. lib. 2. cap. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro mox cit.

Jucunda captat præmia.
Quis non malarum, quas amor curas habet, f. labor.
Hæc inter obliviſcitur?
Quod ſi pudica mulier in partem juvans
Domum, atque dulces liberos;
(Sabina qualis, aut peruſta ſolibus
Pernicis uxor Appuli,)
Sacrum vetuſtis exſtruat lignis focum
Laſſi ſub adventum viri:
Claudenſque textis cratibus lætum pecus,
Diſtenta ſiccet ubera:

INTERPRETATIO.

pedicâ implicat, gratam prædam. Inter iſta quis recordatur moleſtiarum quas amor gignit. Quod ſi caſta uxor ex parte *ſuâ curans familiam dilectoſque natos (velut Sabina, vel conjux Appuli velocis, aduſta Solis ardore) è lignis aridis componat ſacratum focum, paulò ante reditum mariti fatigati; & caulis includens gregem ſaturum, mul-*

ANNOTATIONES.

Volucres partim advenæ ſunt ut hirundines & grues: partim vernaculæ, ut gallinæ & columbæ. De illo genere ſunt turdi adventitio; ac in Italiam quotannis trans mare advolant circiter æquinoctium autumnale, & eodem revolant ad æquinoctium vernum. Tull. de Nat. Deor. 2. n. 125. *Grues, cum calidiora loca petentes maria tranſmittunt, trianguli formam efficere animadverſum, ejus autem ſummo angulo aër ab eis adverſus pellitur: deinde ſenſim ab utroque latere tanquam remis ita pennis curſus avium levatur. Baſis autem trianguli quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur: hæque in tergo prævolantium colla & capita reponunt.* Vide & Plin. lib. 10. cap. 23.

36. *Quis non malarum, &c.*] Phraſis Græca, pro, quis non obliviſcitur malarum curarum quas amor habet?

39. *Quod ſi pudica, &c.*] Virgil. cit. Georgic. 2.

Interea pendent dulces circum ubera nati:
Caſta pudicitiam ſervat domus.

Eccleſiaſticus cap. 26. *mulieris bonæ beatus vir: numerus annorum illius duplex: annos vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. 6. verſ. 162.

Intactior omni Sabinâ.

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut & Sabinæ mulieres caſtitatis & frugalitatis laude florebant. Juvenal. mox cit.

Malo Venuſinam, quàm te, Cornelia, mater
Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim & Anienem fluvios extendebantur olim: Veſino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Umbriæ orientalis, & Aprutii ulterioris portio non modica.

Apulia duplex; Daunia, & Peucetia; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia hodie *Capitanata*, eſt admodum fertilis, ſita eſt inter Aufidum & Tiphernum fluvios. Peucetia hodie *Terra di Barri*, continet Barianam provinciam, & partem Baſilicatæ: latiſſimis abundat paſcuis.

Peruſta ſolibus.] Tum quod ea regio calidior; tum quod eæ mulieres rei domeſticæ curam etiam apud villas & agros gerentes, æſtum non rarò tolerabant, ſoliſque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetuſtis, &c.*] E lignis dudum congeſtis adeoque ſiccis focum exſtruat, ad ignem accendendum ocius.

Et horna dulci vina promens dolio
  Dapes inemtas apparet:
Non me Lucrina juverint conchylia,
  Magiſve rhombus, aut ſcari,
Si quos Eois intonata fluctibus
  Hyems ad hoc vertat mare:
Non Afra avis deſcendat in ventrem meum,
  Non attagen Ionicus
Jucundior, quàm lecta de pinguiſſimis

INTERPRETATIO.

geat plena ubera; atque vinum hujus anni educens ex amphora non inſuavi, paret cœnam non aliunde *quæſitam:* hæc, inquam, ſi adſint, *non prætulerim oſtrea Lucrina, vel rhombos, vel ſcaros, ſi aliquos ex Orientali mari in hoc* Italicum *protrudat ſæva tempeſtas: nec volucris Africana veniat in meum ventrem, vel attagena Aſiana, gratior,*

ANNOTATIONES.

ventanti viro diurnis laboribus defeſſo.

* *Sacrum.*] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Veſtam. Vide Macrob. lib. 3. Saturn. cap. 4. &c.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioſo dulce videtur, nec requirit vina vetuſtate delicatiora. Lib. 3. Od. 23. *Hornam frugem.*

48. *Dapes inemtas.*] Non aliunde pretio comparatas; ſed domi quæſitas, ſeu ex horto, ſeu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Oſtrea exquiſita è Baiano ſeu Lucrino lacu. Strabo lib. 5. Valer. Maxim. lib. 9. cap: 1. Plin. lib. 9. cap. 54. Juvenal. Sat. 4. v. 141.

50. *Rhombus.*] De eo piſce vide Juvenal. mox cit. Sat. 4. v. 39. & ſeq. Plin. &c. Galli *turbot* appellant, omnes pretium norunt.

Scari.] Scaros piſces interdum in mare Tyrrhenum adigit tempeſtas. Huic piſci tributum eſſe principatum, ſcribit Plinius lib. 9. cap. 17. *Nunc ſcaro datur principatus, qui ſolus piſcium dicitur ruminare; herbiſque veſci, non aliis piſcibus: mari Carpathio frequens, &c.* Et lib. 11. cap. 37. *dentes piſcibus omnibus ſerrati, præter ſcarum: huic uni aquatilium plani.* Et lib. 32. cap. 2 ait, *ſcarum naſſis incluſum non fronte erumpere, nec infeſtis viminibus caput inſerere; ſed averſum cauda ictibus crebris laxare fores, atque ita retrorſum erumpere. Quem luctatum ejus ſi fortè alius ſcarus videat extrinſecus, apprehenſâ mordicus caudâ, adjuvat niſus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à σκαίρω *ſalio.* Athen. lib. 7. cap. 20. ſimilia refert ex Ariſtotele. Multa verò Caſaubonus eruditè ibidem emendat de eo piſce jactari ſolita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piſcamur ſcaros, quorum nec ſtercus fas eſt Diis rejicere.* quod ideò dictum aſſerit Caſaubonus, quia ſolius hujus piſcis inteſtina comedebant gulæ proceres. Vide Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. ubi ſcribit, ſcaros adeo Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piſcis nomen habeamus; magno numero illuc advectos, ac in mari Oſtiam inter & Campaniæ littora ſparſos, ac velut in terra fruges aliquas fuiſſe ſeminatos.

58. *Afra avis.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantia. Juvenal. Sat. 11. v. 142. ejus meminit, item Martial. lib. 13. Epigram. 73. Varro de re ruſt. cap. 9. ait, *Meleagrides Græcis vocari, noviſſimas in triclinium ganeatium introiſſe, ac magno vendi, propter hominum faſtidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Aſiana,

Oliva ramis arborum;
Aut herba lapathi prata amantis, & gravi
Malvæ ſalubres corpori,
Vel agna feſtis cæſa Terminalibus,
Vel hœdus ereptus lupo.
Has inter epulas, ut juvat paſtas oves
Videre properantes domum!
Videre feſſos vomerem inverſum boves
Collo trahentes languido:
Poſitoſque vernas, ditis examen domûs,
Circum renidentes Lares!

INTERPRETATIO.

quàm oliva decerpta è ramis arborum pinguiſſimis; vel folia rumicis prata amantis, & malva ſalutares ægro corpori, aut agna immolata in *ſacro* die *Terminalium, aut hædus lupo detractus! Inter iſtam cœnam, quàm jucundum eſt cernere oves ſaturas domum revertentes, intueri boves fatigatas languenti cervice inverſum aratrum ducentes; & ſervulos opulenta familia* adjunctos velut ex*amen, circa lares ſplendentes* ordine *diſpoſitos!*

ANNOTATIONES.

quibuſdam; eſt enim Ionia Minoris Aſiæ regio. Plin. lib. 9. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmuteſcens, &c.* Athen. lib. 9. cap. 8. & 9. ex Ariſtophane, *Attagen carnis ſuaviſſima:* Ex Alexandro Myndio, *paulò major perdice, variiſ notis dorſo diſtinguitur, colore fictilium, magis tamen ſubrubeſcente, &c.* S. Hieron. ad Salvinam: *procul ſint à conviviis tuis phaſides aves, craſſi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. 13. Epigram. 61.

Inter ſapores fertur alitum primus
Ionicarum guſtus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] Λάπαθον Græcis, rumex Latinis, Gall. *ozeille vinette, patience*, ex Dioſcoride ſtomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum reſtituit. Ex Plin. lib. 20. cap. 21. lapathum excellentes habet effectus: aliud ſativum, aliud ſylveſtre: *in paluſtribus naſcitur: foliis acutis colore beta candida, radice minimâ: noſtri vero rumicem vocant, &c.*

58. *Malva.*] Plin. mox cit. *in magnis eſt laudibus malva utraque, ſativa & ſylveſtris. Omne ſolum in quo ſeruntur, pinguius faciunt, &c.* Nos de ea jam lib. 1. Od. 31. ſub finem.

59. *Terminalibus.*] In feſto Dei Termini, quem priſci velut agrorum *limites* cuſtodientem ac tuentem colebant: ita Feſtus. Ejus ſacra peragebantur die 21. Februarii, ex Numæ inſtituto. Dionyſ. Halic. lib. 2. Ovid. Faſt. 2. Juvenal. Sat. 16. v. 39.

60. *Hædus ereptus lupo.*] Sicut venatori ſua præda in primis grata eſt; ita ruſtico quicquid è lupi gula eripuit. Volunt aliqui cum Mureto, hîc alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sympoſ. ſcilicet *earum pecudum quas lupus momorderit, carnem effici teneriorem, lanam verò corrumpi, &c.*

65. *Poſitoſque vernas.*] Servorum filios heris accedere & apponi, ſeu accreſcere, non ſecus ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circum renidentes Lares.*] Columell. lib. 12. de villico, *conſueſcat ruſticas circa Larem Domini focumque familiarem ſemper epulari.* De *Laribus* lib. 1. Od. 12. ſtrophe 11. & lib. 2. Od. 18. ad hæc verba: *paternos in ſinum ferens Deos.*

Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
Jamjam futurus ruſticus,
Omnem relegit Idibus pecuniam,
Quærit Calendis ponere.

INTERPRETATIO.

Poſteaquam Alphius fœnerator iſta dixit, quaſi mox rura habitaturus, univerſam pecuniam Idibus collegit, Calendis verò *quærit collocare* ad fœnus.

ANNOTATIONES.

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satyricè hæc & ſarcaſticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox Ciceroni aliiſque uſitatior. In Verr. *bona vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Menſe dimidio. Vide lib. 4. Od. 11. ſtrophe 4. Is erat mos, creditam pecuniam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic. Catilin. 1. *prætermitto ruinas fortunarum tuarum, quas omnes impendere tibi proximis Idibus ſenties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus pecunias à debitoribus collegit, has Calendis ſequentibus ad fœnus rurſum collocare ſatagit, uſuras uſuris accumulans. Non abs re novus Interpres & Criticus exiſtimat Alphium ſolitum exigere fœnus bis in menſe, adeo ut, contra fas omne, ab Idibus ad Calendas, & à Calendis ad Idus fœneraretur. De *Calendis* lib. 3. Od. 8. v. 1. Macrob. lib. Saturnal. 1. cap. 15. &c.

AD MOECENATEM,

ODE III.

Deteſtatur allium, quod apud ipſum cœnans comederat.

PArentis olim ſi quis impiâ manu
Senile guttur fregerit,
Edat cicutis allium nocentius.

INTERPRETATIO.

SI *deinceps aliquis manu ſceleratâ ruperit cervicem patris vetuli, comedat allium cicutâ perniciosius.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hac intellige, ſtudioſe lector, nullum eſſe adeo vile & ſterile argumentum, quod vena dives non queat amplificare & locupletare. Sic *Nucem* Ovidius, *Culicem* Virgilius, Homerus *pugnam ranarum ac murium*: Horatius verò *caſum arboris* lib. 2. Od. 13. Hic autem *allium* eleganti carmine proſecuti ſunt.

Si quis impia manu, &c.] Si quis parricidio inquinatus deinceps puniendus erit, ne cicutâ ſed allio plectatur.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit*. Sic *duit*, pro, *det*: *faxit*, &c. Lib. 2.

O dura meſſorum ilia!
Quid hoc veneni ſævit in præcordiis?
Num viperinus his cruor
Incoctus herbis me fefellit? An malas
Canidia tractavit dapes?
Ut argonautas præter omnes candidum
Medea mirata eſt ducem,

INTERPRETATIO.

O viſcera ruſticorum prædura! quale toxicum iſtud meis in inteſtinis æſtuat? An viperarum ſanguis iſtis immixtus herbis decepit me? Nunquid Canidia noxios hoſce *cibos contrectavit?* Certè, *quando Medea adamavit Jaſonem Argonautarum Principem præ cæteris pulcrum, iſto il-*

ANNOTATIONES.

Sat. 8. ad finem:

Quam ſi cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicuta enim frigore quidem ſuo nativum calorem ſine dolore extinguit: ut allium torquet, adurit, enecat. Cicutæ ſuccum morte damnati bibere cogebantur apud Athenienſes. Plin. lib. 25. cap. 13. *Cicuta*, inquit, *venenum eſt, publica Athenienſium pœna inviſa.* Ita Socrates extinctus. Vide Perſ. Sat. 4. v. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum l ſcribant *alium*, & dictum volunt quod oleat: alii ab *halando halium* ſcribunt. Alii ab ἄλλεσθ, quod exiliendo creſcat, allium deducunt. Meliùs alii à voce ἀγλῖθες alliorum capita ſignificante.

4. *O dura meſſorum ilia!* Quæ videlicet impunè devorent & concoquant allium, quod meis in præcordiis ita ſævit. Galen. Therapeut. lib. 12. allium vocat *ruſticorum theriacam*. Virgil. Eclog. 2.

Allia, ſerpyllumque, herbas contundit olentes.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus eſt illud veneni, quo ſic diſcrucior? Allium ſanè utpote calidum, acre, grave olens, coctu etiam difficile, ſtomacho delicatiori at temperamento fervidiori & πικρόχολῳ, ſeu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, grave eſſe debebat: at contra homini frigidiori vel robuſtiori ſalubre eſt. Suidas ait, *Thraces alliis delectari, nec immeritò*, inquit, *allia quippe calida ſunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium iſtud incoctum fuerat in viperino ſanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. 1. Od. 8. v. 9. Plin. lib. 11. cap. 53. Cœl. Rhodig. lib. 23. cap. 10.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi infecit veneno Canidia venefica illa inſignis? De ea poſteà fusè in ſeq. Epod.

9. *Ut argonautas, &c.*] Crediderim ſanè non alio medicamento inſtructum à Medeâ Jaſonem fuiſſe, adverſus tauros formidabiles; nec alio pariter uſam veneficio ipſam Medeam, ad perdendam inviſam ſibi pellicem. Inſurgit hîc ſuo more Scaliger in noſtrum Poëtam hypercriticè: *non eſt illud*, inquit, *ſupinum aut oſcitanti judicio admittendum. Quippe ait Jaſonem à Medea perunctum allio, ſcilicet ut eo medicamento eſſet à tauris tutus. At enimverò eadem quomodo unxit veſtem, quâ Creuſa flagraret?* Æquus arbiter eſto lector nec ſupinus, nec oſcitans. Medea veſtem pellici mittendam allio quaſi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jaſonem tutum præſtitit adverſus tauros, nempe tauri allii odore gravi & tetro perdomiti ſunt. Glauce vi mortifera allii uncta eſt & conflagravit. Quid hic abhorret à vero & ratione? Quid ita reprehendendum in hac utraque ſententia? Adde quod, per idem venenum vario modo dilutum, variiſque pharmacis af-

Ignota tauris illigaturum juga,
Perunxit hoc Jaſonem:
Hoc delibutis ulta donis pellicem,
Serpente fugit alite.
Nec tantus unquam ſiderum inſedit vapor
Siticuloſæ Appuliæ;
Nec munus humeris efficacis Herculis
Inarſit æſtuoſiùs.

INTERPRETATIO.

lum tinxit, infuſato jugo tauros indomitos *ſubjecturum: iſte* etiam *infecit munera*, quibus cùm *ſe de pellice vindicaſſet, aufugit* curru *alatis draconibus* tracto.

Nunquam tantus aſtrorum calor incendit Apuliam ſiccam. Neque donum fatale *vehementius inflammavit humeros Herculis laborioſi.*

ANNOTATIONES.

mixtum ac temperatum diverſa effici, nihil vetat.

Argonautas.] Jaſon Æſonis Theſſaliæ regis filius, cum ſociis plus quinquaginta fortibus ſanè viris, profectus eſt Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod famâ celebrabatur. Ibiâ Medeâ Colchorum *regis filiâ* adamatus, ab eâ veneficiis pollente edoctus eſt quâ ratione poſſet domare tauros æripedes & ignivomos, jugoque ſubmittere; draconem etiam pervigilem ſopire & profligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchicam vecti ſunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Caſtor, Pollux, Telamon, Zetus, Calais, Theſeus, Typhis, &c. Ipſa verò navis appellata eſt Argo vel ab artifice & fabro: vel ab Argivis ſeu Græcis heroibus: vel à celeritate; ἀργὸς *velox*. Vide Diodor. Sicul. lib. 5. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis*, &c.] Eodem Medea infecit munera quæ miſit ad Glaucen, vel, ut ſcribunt alii, Creüſam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jaſon ſuperinduxiſſet pellicem, iram diſſimulavit Medea Jaſonis uxor. Itaque tempus nacta venenatam ei veſtem dedit; quam cum Glauce induiſſet, fatali incendio conſumpta eſt. Vide Epod. 5. poſt medium.

Donis.] Non veſtem, ſed alia quæpiam dona in ſcrinio miſſa, venenis quidem tincta, ſcribunt alii: aperto autem ſcrinio pellicem cum totâ regiâ conflagraſſe.

14. *Serpente fugit alite.*] Iram ſcilicet & vindictam anhelantis Jaſonis, Creontiſque iram Medea fugit, per aërem aſportata curru pennatis vecto ſerpentibus. Vide Euripid. Medeam. in fine. Ovid. Metamorph. 7. & 9. &c.

15. *Nec tantus unquam*, &c.] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viſcera nunc uruntur calore & vi funeſtâ allii quod comedi. *Siderum*, dum ſævit Canicula & fervet. De eâ lib. 1. Od. 17. & lib. 3. Od. 13. De *Apulia* ejuſque cœlo torrido, lib. 3. Od. 30. v. 11. & Epod. præced. v. 42.

17. *Nec munus humeris*, &c.] Neſſus Centaurus ab Hercule vulneratus ſui ulciſcendi hanc iniit rationem. Dejaniræ ſuaſit, poſſe ſibi amorem Herculis aſſerere, induendo illum tunicâ aſperſâ ſanguine ſuis è vulneribus profluente. Itaque illa videns ſubinde Herculem Joles amore irretitum, quod Neſſus improbè & fallaciter præceperat, effecit: ſicque illum interemit. Nam tanto eſt ardore correptus ut ſuos ipſe artus dilaniaret, ac demum incenſâ pyrâ ſe confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et poſteà Epod. 17. v. 31. Cic. Tuſc. 2. n. 20. ex Sophocl. Trachin. ita ſcribit: *cum Dejanira ſanguine Centauri tinctam tunicam Herculi induiſſet, inhæſiſſetque ea viſceribus, ait ille:* . . . . . .

At ſi quid unquam tale concupiveris,
Jocoſe Mœcenas, precor
Manum puella ſuavio opponat tuo,
Extremâ & in ſpondâ cubet.

INTERPRETATIO.

Verum enimvero, ſi quidpiam ejuſmodi ultrà appetas, ô Mæcenas jocis gaudens, velim ut adoleſcentula objiciat manum oſculo tuo: atque in remotam lecti *partem recedat.*

ANNOTATIONES.

Hac me irretivit veſte furiali inſcium,
Quæ lateri adhærens morſu lacerat viſcera,
Urgenſque graviter pulmonum hauſit ſpiritus.
. . . . . .

Ipſe alligatus peſte interimor textili, &c.] Idem Philip. 13. *Non tamen Dejanira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam ſanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At ſi quid unquam, &c.*] Quod ſi, ô Mœcenas, unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio ut te abhorreat amica ſeu Terentia tua: ſimiliter & ſi quis vir fœtidum ac peſtilentem ejuſmodi cibum appetierit, precor ut ipſius uxor ejus oſcula repellat, & ſeorſim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocoſe Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mœcenate ſolebat Horatius: Hinc Perſius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit: & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

22. *Sponda.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Iſidor. lib. 20. cap. 11.

AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM,

ODE IV.

Ejus ex mutatâ conditione ſuperbiam inſectatur.

Lupis & agnis quanta ſortitò obtigit,
Tecum mihi diſcordia eſt,

INTERPRETATIO.

Quanta naturaliter inimicitia lupis atque agnis congenita eſt tanta *mihi ineſt contra te,* ô Mena, qui habes

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis & agnis, &c.*] Habes, lector, in hac Ode exquiſitam ſervi deſcriptionem, & acrem aſperamque ejus arrogantiæ inſectationem.

Quanta ſortitò obtigit.] Quantum inter ſe odium naturâ partiente veluti & dante, ſortiuntur & obtinent. Plin. lib. 10. cap. 74. agit de naturali quorumdam animalium diſſidio.

2. *Tecum mihi diſcordia eſt.*] Ego enim

Ibericis peruſte funibus latus,
Et crura dura compede.
Licet ſuperbus ambules pecuniâ,
Fortuna non mutat genus.

INTERPRETATIO.

latus conciſum flagellis ſparteis, & crura vinculis attrita. Quamvis incedas tumidus propter *opes, fortuna non mutat originem.*

ANNOTATIONES.

fidem obſervantiſſimè & religioſiſſimè colo; tu perfidiam. Nempè Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus, ab eo magnis muneribus locupleratus, quin & claſſi præfectus eſt contra Cæſarem Auguſtum. Ad hunc verò ſubinde transfugit, & ab ipſo mox equeſtri dignitate ornatus. Tum rediit ad Sextum Pompeium relicto Auguſto. Poſtea Sextum rurſus prodens ac deſerens ad Auguſtum reverſus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus eſt. At iſto inſignis honore qui fit ut tam liberè ab Horatio proſcindatur? Tum nempe rerum atque temporum cogente difficultate ac neceſſitate, prudens Cæſar proditoris ſceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidioſum animum deteſtari non latebat. Vell. Patercul. lib. 2. Appian. Bell. Civil. lib. 5. Dio lib. 48. Sueton. Octav. cap. 74. ubi ſcribit: *neminem unquam libertorum adhibitum cœna ab Auguſto, excepto Mena, ſed aſſerto in ingenuitatem, poſt proditam Sexti Pompeii claſſem.* Idem Menas antea Auguſtum perdere ſimul & Antonium cogitaverat. Teſtis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *tenebat Sextus eâ tempeſtate Siciliam: & prædatoriâ claſſe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras & omne circùm pelagus infeſtabat . . . . fœdera cum Pompeio facta. . . . . Poſt hæc mutuò ſe ad cœnam invitant*, nimirum Auguſtus Antonio junctus, & Sextus Pompeius. *Huic ſorte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoria navi, ... ferventc convivio, ferventibus & jocis, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei inſuſurravit: viſne, Sexte, anchoras ſuccidam, & te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cùm Sextus pauliſper ſecum agitaſſet: oportuit, inquit, ô Mena, hæc per teipſum, me inſcio, feciſſe: nunc verò quod eſt eo contenti ſimus. Etenim pejerare nequaquam meum.* Porrò, ne cum nonnullis, arbitrere, lector, hunc Menam eumdem eſſe cum Vulteio Mena, cujus mentio eſt in Epiſtola 7. lib. 1. alter enim ab altero longè diverſus.

3. *Ibericis peruſte funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis & flagellis ſervilibus.

Ibericis.] Hiſpanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella fiebant è funibus; funes autem è ſparto, cujus in Hiſpaniâ magna copia. Plin. lib. 19. cap. 2.

Peruſte.] Propriè & ſignanter. Nam flagra à flagrando dicta. Certè repetitis flagris calor in cute, carne, ſanguine, inflammari cognoſcitur. Inde flagriones dicti ſunt ſervi, quoniam flagris erant ſubditi. Feſtus, Voſſius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compede ſtricta membri pars indureſcit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox Eques, denique Tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, ſordidus, vafer, nequam, ſervilis animus ſemper manet,

Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret.

inquit noſter lib. 1. Epiſt. 10. v. 24. Vide Perſ. Sat. 5. v. 70. & deinceps.

Videſne, ſacram metiente te viam
  Cum bis ter ulnarum togâ,
Ut ora vertat huc & huc euntium
  Liberrima indignatio?
Sectus flagellis hic Triumviralibus
  Præconis ad faſtidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
  Et Appiam mannis terit;

INTERPRETATIO.

Quando autem *pergis per viam ſacram indutus togâ ſex ulnarum*, *an* non *animadvertis quomodo ira maximè aperta reſpectas vultum ambulantium ultrò citroque? Iſte*, inquiunt, *caſus flagris Triumvirorum* uſque *ad Præconis tædium, colit mille jugera agri Falerni; atque viam Appiam equis calcat; nec non in-*

ANNOTATIONES.

7. *Videſne ſacram, &c.*] Scilicet ignotas quanta indignatione homines obvii te aſpiciant ſuperbè & arroganter incedentem, qui genus ſervile norunt. An ergo, inquiunt, more nobilium jactabit ſe Menas hodie libertus, paulò antè ſervus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in palatium & Capitolium, valdè frequentabatur: per eam triumphalis, quæque pompa procedebat: *Sacra* dicta; ſeu quod per eam ſacra in arcem quot menſibus ferebantur, indeque auguria captarent augures; ſeu quod in ea fœdus olim ſanxerant Romulus ac Tatius. Varro. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam ſacram* metiebatur ſæpiùs, tum ad palatium crebrò pergens, tum ſe oſtentans inſigni togâ ſplendidum, & compoſito gradu conſpicuum. Hinc & Sacravienſes dicti nobiles qui per viam ſacram frequenter ambularent.

8. *Cum ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam & laxiſſimam: contrà anguſtam & arctam pauperes. Quidam hic volunt ſignificari latum clavum, quæ veſtis ſex ulnarum eſſet, ac propria Tribunorum, ut & aliorum Magiſtratuum. Luxum in laxis veſtibus ita reprehendit Cicero Catilin. 2. *quos pexo capillo nitidos videtis, imberbes aut benè barbatos; manicatis & talaribus tunicis, velis amictos non togis.*

9. *Vertat.*] Vox iſta duo ſignificare poteſt; vel, *convertat*, ad hominem ſubſannandum: vel, *avertat*, præ indignatione. Eſt autem indignatio, juſtus dolor ex ſecundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio.*] Tanta eſt animorum ob arrogantiam tuam offenſio, ut non clam ſolùm ſed & apertè ac liberè indignentur, & ſarcaſmos, dicteria, ſcommata palam jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam: ſcilicet iſte paulò antè ſervilibus pœnis obnoxius, jam ſe magnum oſtentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, ſervi, peregrini, non apud Prætorem, ut cives, judicabantur; ſed apud Treſviros. *Fures ac ſervi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri ſolent*, inquit Aſconius.

12. *Præconis ad faſtidium.*] Non Triumviri tantùm ſed & iis abſentibus Præco ſervos jubebat plecti, & flagris cædi à lictore. *Faſtidium* tamen *Præconis* libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli ſive elogii, v. g. *hic reus ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi & pretioſiſſimi. lib. 1. Od. 20.

Mille jugera.] Atqui cives olim honoratiſſimi non plus quàm ſeptem agri jugera poſſidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducc-

Sedilibuſque magnus in primis eques
Othone contempto, ſedet.
Quid attinet tot ora navium gravi
Roſtrata duci pondere
Contra latrones atque ſervilem manum,
Hoc hoc Tribuno militum?

INTERPRETATIO.

ſignis eques primis in ſubſelliis ſedet, Othone ſpreto. Quid juvat ærata roſtra tot navium ingenti magnitudine dirigi adverſus prædones & ſervorum turmas, iſto iſto, inquam militum Præfecto?

ANNOTATIONES.

bat ad agrum Falernum: ab Appio Claudio Tribuno plebis lapidibus ſtrata, indeque nomen ſortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris moleſtiâ incedentibus, Gall. *haquenées*. Dicti ſunt quod manûs manſuetudinem ſequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat: Menas autem fortè & currui junctos adhibebat, ſingulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibuſque magnus in primis equos.*] In Amphitheatro Rom. ſedentibus ad ſpectandum diſtincti erant gradus, pro diverſâ cujuſque dignitate. Orcheſtram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant deſtinati: quorum primi Tribunis excepti. In his itaque ſedendi jus habebat Menas, reclamante quidem lege, de quâ mox dicam. Dio lib. 36.

16. *Othone contempto.*] L. Roſcius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à plebeiis ſeparati ederent. Hinc Juvenal. Sat. 3. v. 159.

Sic libitum vano qui nos diſtinxit Othoni.

Porrò lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim ſedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuiſſet equeſtris cenſus, id eſt, quadringenta ſeſtertiûm millia. At nihilo tamen minùs ita jubente Principe tempori quidem ſerviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus imò & Tribunus, prima ſedilia in ſpectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra ſervorum & prædonum exercitum inſtruere copias navales oportet Menam, qui & ipſe prædo & ſervus à natura factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui exiſtiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, & quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii meliùs intelligunt reliquias exercitûs Sexti Pompeii, quas Menæ ductu & operâ jam victor Auguſtus perſequebatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. 1. v. 1. ibique annot.

20. *Hoc hoc Tribuno militum.*] Plutarchus antè citatus ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in caſtris continere, & ad exercitationem producere; claves portarum ſuſcipere; vigilias interdum circumire; frumentationibus commilitonum intereſſe; frumentum probare; fraudem menſorum coërcere; militum querelas audire, delicta caſtigare, &c.

IN CANIDIAM VENEFICAM, ODE V.

AT, ô Deorum quidquid in cœlo regit
Terras & humanum genus,
Quid iſte fert tumultus? Aut quid omnium
Vultus in unum me truces?
Per liberos te, ſi vocata partubus
Lucina veris affuit;
Per hoc inane purpuræ decus precor,
Per improbaturum hæc Jovem,
Quid ut noverca me intueris, aut uti
Petita ferro bellua?

INTERPRETATIO.

SEd ô Numina, quotquot in cœlo gubernatis hunc orbem atque homines, quid ſibi vult ille ſtrepitus? Vel quorſum facies omnium iſtarum apparent *terribiles adverſus me ſolum? Te oro per filios, ſi Diana adfuit veris partubus invocata: per vanum iſtud inſigne purpuræ: per Jovem talia condemnaturum: quare me aſpicis quaſi noverca, vel ut fera telo confixa?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *At ô Deorum.*] Julius Scaliger vir alioqui ſummus (quis credat?) hanc Oden peſſimè intellexit, peſſimè carpſit. Singulas ejus cavillationes, lector, cognoſce, & judica, ad loca ſingula relatas, ac ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter antè accipe: nec enim caret difficultatibus; & quædam ſanè ſupplenda ex magorum inſtitutis. Hæc ſumma eſt. Conveniunt ad veneficium quatuor ſagæ, quarum Canidia Princeps, quæ de Varo ſuos amores ſpernente ulciſci, illumque ad ſe trahere per incantamenta ſatagebat. Itaque primum ex elixatis tum herbis tum aliis rebus unguentum, ſeu pharmacum conficit: illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic ſtatui ſupponendum; rata nimirùm perinde in Varum agere; ac ſi adeſſet, & unguento illo ipſe perfunderetur. At cùm animadvertit Canidia prius hoc minùs valuiſſe incantamentum, quod Varus contrariis ſe pharmacis præmuniiſſet; tum verò alterum parat efficacius, ac velut extremum remedium, ſcilicet philtrum, ſeu potionem amatoriam è medullis & jecore pueri terræ infoſſi, quem ex inediâ contabeſcere & expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè deſcribit ac variè exornat Poëta. Jam ſingula inſpiciamus.

3. *Quid iſte fert tumultus, &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad conficiendum ex ejus inteſtinis philtrum, ſeu amoris poculum. Truculentas verò facies expaveſcens iſta profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affuit.*] Hæc ait, quoniam ſuppoſititios fœtus alebant interdum veneficæ, ad ſua ſcelerata conſilia utiles. Vide Epod. 17. annotat. ad eas voces, *venter parturiens.*

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adeſſet tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen, *Lucina.* Vide lib. 3. Od. 22.

7. *Inane purpura decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferendâ mihi nece.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A ju-

Ut hæc trementi queſtus ore conſtitit
Inſignibus raptis puer,
Impube corpus, quale poſſet impia
Mollire Thracum pectora:
Canidia brevibus implicata viperis
Crines & incomptum caput,
Jubet ſepulcris caprificos erutas,
Jubet cupreſſus funebres,
Et uncta turpis ova ranæ ſanguine,
Plumamque nocturnæ ſtrigis,
Herbaſque, quas & Iolchos atque Iberia
Mittit venenorum ferax,

INTERPRETATIO.

Poſtquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus eſt. Corpus erat ſine pube, quod poſſet flectere corda Thracum ferocia. Tum *Canidia exiguis viperis implexos* habens *capillos & incompoſitum caput, mandat caprificos evulſas tumulis, mandat ferales cupreſſos, & fœda rubetæ cruore aſperſa ova plumaſque ſtrigis nocturnæ, & herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles,*

ANNOTATIONES.

vando Jupiter dictus, ſcelerum vindex eſt omnium.

12. *Inſignibus raptis.*] Detractis prætextâ & bullâ, quæ nobilitatis ac ætatis iſtius erant inſignia *Cuſtos purpura* nuncupatur à Perſio Sat. 5. v. 30. *quod prætextâ infirmitatem pueritiæ ſacram fieri & venerabilem*, non ſecùs ac ſacerdotem veſtibus ſuis exiſtimarent, veteres teſte Quintiliano. Ex Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 6. Tarquinius Priſcus inſtituit prætextam ſimul & bullam cordis effigie collo appendi ſolitam, quâ pueri *corde præſtare* monerentur: utque *communiret pectus puerile*, inquit Aſconius. Plura de iſtis annotavi ad prædictum Perſii locum, & ad Juvenal. Sat. 5. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum ſcilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque ſine pube, ſine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari & inhumani valde. Vide lib. 1. Od. 18.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum inſtar.

17. *Caprificos.*] Silveſtres ficus & cupreſſi arbores ſunt funeſtæ & ferales. Vide lib. 2. Od. 14.

Erutas.] Nec enim amputari, ſed erui oportebat ad uſum magicum.

19. *Ranæ ſanguine.*] Ranarum aliæ ſunt aquatiles, minores, innoxiæ: aliæ terreſtres, majores, turpiores, deſides, venenoſæ, aliter rubetæ dicuntur, Gall. *crapaut*. Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. lib. 32. cap. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 70. Sat. 3. v. 44. Sat. 6. v. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ ſtrigis.*] Rubetæ viſcera pariter & ſtrigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propertius etiam teſtis, lib. 3. Eleg. 5.

Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
Et lecta exſectis anguibus oſſa trahunt,
Et ſtrigis inventa per buſta jacentia pluma, &c.

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantùm, à ſtridore vocis dicta, mali ominis olim habita eſt, ſicut hodie noctua, cui certè ſimilis. Plin. lib. 11. cap. 39. ita ſcribit: *Eſſe in maledictis jam antiquis ſtrigem convenit: ſed quæ ſit avium, conſtare non arbitror.*

21. *Iolcos.*] Eſt urbs Theſſaliæ ad ſinum Pelaſgicum, ad radices Pelii montis. Quidam legunt, *Colchos*, ſed per-

Et oſſa ab ore rapta jejunæ canis
Flammis aduri Colchicis.
At expedita Sagana per totam domum
Spargens Avernales aquas,
Horret capillis, ut marinus, aſperis
Echinus, aut currens aper.
Abacta nullâ Veia conſcientiâ,
Ligonibus duris humum
Exhauriebat ingemens laboribus;
Quo poſſet infoſſus puer
Longo die bis terve mutatæ dapis
Inemori ſpectaculo:

INTERPRETATIO.

& oſſa erepta ex ore canis famelica, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana ſuccincta per totas ædes inſperſit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus, aut aper currens. Inde *Veia nullis conſcientiæ* ſtimulis *abſterrita labore ingemiſcens, duro bipalio effodiebat terram, in quâ puer immiſſus diuturno tempore mori poſſet, aſpectu ciborum bis aut ter immuta-*

ANNOTATIONES.

peram: nam propè ſequitur vox *Colchicis.* Et ſic ruit prima Scaligeri querela: in 5. Epod. *loca ſunt minus ingenua*, inquit: *anxia dico, neque libero ſpiritu edita, qualis ille verſus,*

Herbaſque, quas & Colchos atque Iberia.

Eſt ſonus inſuavis, que, quas.
Priorem lectionem ex manuſcriptis codicibus, tuentur Cruquius, & alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hiſpanica) apud Aſiam Minorem, hodie Georgia, vern. *Gurgiſtan:* Moſchicis montibus ſeparatur à Colchide.

23. *Oſſa ab ore rapta jejuna canis.*] Per hæc amoris quaſi famem gigni, credebant ſuperſtitioſè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui ſeu elixari jubet Canidia, ad ritum Medeæ Colchicæ de qua poſteà. Colchis hodie Mengrelia, Aſiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In ea regnavit Oeta Medeæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, & magico ritu ſpargit aquas ex *Averno.* Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumanæ percelebris: ac per eum ad Inferos deſcenſum eſſe fabulati ſunt. Vide Virgil. Æneid. 4. v. 511. & Æneid. 6. v. 126. De Sagana iterùm lib. 1. Sat. 8.

28. *Echinus.*] Gall. *heriſſon*, alter eſt terreſtris, qui & herinaceus: alter aquatilis ſeu marinus. Uterquè ſpinis inhorreſcit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorſo rigeſcunt ſetæ cùm currit, ſeu venatorem fugit, ſeu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veiâ conſcientiâ.*] Veia tertia eſt venefica, quæ ſcrobem facit, humumquè egerit infodiendo puero. Quid verò Scaliger? *Imò multa conſcientia,* inquit, *multorum ſibi facinorum conſcia. Sed intelligendum eſt non fuiſſe abactam ſeu diſtractam à malis facinoribus: omninò durum eſt: & ſonus quanquam diſpar temporibus, tamen idem plebeius.* Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veiæ mentem. Nec plebeia dictio eſt, quin potius elegans & nobilis: indicatque mulierem ſceleribus adeo aſſuetam, ut abſque ullo metu ea perpetret. Perditam ejuſmodi conſcientiam exprimit Perſ. Sat. 3. v. 32.

. . . . . . *fibris increvit opimum*
Pingue: caret culpâ: &c.

33. *Bis terve mutata dapis inemori ſpe-*

Cum prominerent ore quantum extant aquâ
  Suſpenſa mento corpora:
Exucta uti medulla & aridum jecur
  Amoris eſſet poculum,
Interminato cùm ſemel fixæ cibo
  Intabuiſſent pupulæ.
Non defuiſſe maſculæ libidinis
  Ariminenſem Foliam,
Et otioſa credidit Neapolis,
  Et omne vicinum oppidum:

INTERPRETATIO.

ſorum; ſi quidem capite extabat quantum corpora mento ſuſpenſa eminent ſuper aquam: ut areſcens medulla & hepar exſiccatum fieret amoris pharmacum poſtquam contabuiſſent pupillæ ſemel infixæ cibo interdicto. Porrò *& otioſa Neapolis & urbes vicinæ omnes crediderunt* illis veneficiis *adfuiſſe Foliam Ariminenſem nefandâ libidine* famoſam, *quæ verbis*

ANNOTATIONES.

Eaculo.] Nimirum puer infoſſus duos treſve dies vivere poterat, capite extans, mutatos ſubinde cibos prope os habens, augeſcente eorum appetitu & fame diverſarum dapum quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aſpectum, & ſic tandem emoriens. Exiſtimabant nempe hominis in ea aviditate mortui jecur & medullas vim habere exſtimulandi amoris.

35. *Cum promineret ore. &c.*] *Non intelligo*, inquit Hypercriticus, *quid ſit*, quantum extant aquâ ſuſpenſa mento corpora. *Quænam in patibulo ſuſpenſa extant ab aquâ?* Quæſo, lector, an hæc non facilè tu intelligis? Non ita certè capies, quid Scaliger velit per ſuum *patibulum*, de quo hîc nulla mentio; cùm ſit collatio natantis atque adeo aquâ merſi & ſuſpenſi, extante ab aquâ ſolo capite, cum puero terrâ cooperto & ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] *Jecur* amoris ſedes.

Aridum.] Deficiente ſucco, & ſubtracto cibo, cujus appoſiti & præſentis deſiderium majus fuerat.

39. *Interminato cum ſemel, &c.*] Et hæc ſibi ignota Scaliger proclamat. *Nam interminatus eſt infinitus*, inquit, *at ille finitum oſtendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem.* Et hæc nunquam ſcripſerit cui *mens non læva fuiſſet*, inquam ego. *Interminatus* idem eſt ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porrò addit ille tam ineptè quàm priùs: *& quâ naturâ doctus ſcripſit fixas eſſe pupulas ab inediâ?* Ohe, magne Juli, infixas cibo appoſito pupulas, inediâ verò intabeſcentes, ſcribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminenſem Foliam.*] Quarta eſt hæc venefica, ex Arimino urbe Æmiliæ; hodie *Rimini*, in Romandiolâ provinciâ, in orâ maris Hadriatici: prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otioſa Neapolis.*] Hæc urbs Italiæ clariſſima, ad delicias, ſeceſſum, & otium amœno ſitu comparata; olim dicta Parthenope. Virgil. Georg. in fine.

Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis oti.

Ovidius *in otia natam Parthenopen* dixit. Ceruτus, *otioſa, interpretatur, Neapolitani minus curioſi.*

44. *Omne vicinum oppidum.*] Federicus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem: alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

Quæ ſidera excantata voce Theſſalâ,
　Lunamque cœlo deripit.
Hic irreſectum ſæva dente livido
　Canidia rodens pollicem,
Quid dixit? aut quid tacuit? O rebus meis
　Non infideles arbitræ,
Nox, & Diana, quæ ſilentium regis,
　Arcana cùm fiunt ſacra;
Nunc nunc adeſte, nunc in hoſtiles domos
　Iram atque numen vertite.
Formidoloſis dum latent ſilvis feræ,
　Dulci ſopore languidæ,
Senem (quod omnes rideant) adulterum
　Latrent Suburanæ canes

INTERPRETATIO.

Theſſalicis incantans aſtra & Lunam cœlo detrabit. Tum verò ferox Canidia dente livido rodens unguem *pollicis non amputatum, quid locuta eſt? vel quid non dixit? O rebus meis*, inquit, *teſtes faventes, nox, & Diana ſilentium faciens, quando ſecreta peraguntur myſteria, modò adjuvate: jam in ædes inimicorum convertite iram & poteſtatem divinam. Interim dum belluæ abſconduntur ſilvis formidinem creantibus pacato ſomno vacantes, canes Suburæ allatrent mœchum ſenem (quod cunctis ludibrio ſit) perfu-*

ANNOTATIONES.

45. *Voce Theſſalâ.*] More & ritu vocibuſque Theſſalorum, qui arte magicâ præſtabant. Vide lib. 1. Od. 27. ſtroph. ult.

46. *Lunamque cœlo deripit.*] Virgil. Eclog. 8.

Carmina vel cœlo poſſunt deducere Lunam.

Ita veteres credebant, cùm Luna deliquium pateretur, tum magorum incantationibus vexari, & hinc rubeſcere, quod reluctaretur ne in terram devocaretur invita, ut in herbas deſpumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eo ſuperſtitio invaluerat, ut laboranti Lunæ ſubvenire ſe crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Tragœd. Hippolyt. Act. 2. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis
Nubes ſordidior vultibus obſtitit.
At nos ſolliciti lumine turbido,
Tractam Theſſalicis carminibus rati,
Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Egetoris filia, quæ Aſtrologiæ perita, cùm Luna eſſet in defectu ſeu eclipſi, ſe eam incantare & deducere ſimulavit. Plutarch. lib. de orac. defectu poſt init. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & 2.

47. *Irreſectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Altâ cogitatione defixum & pereitum furore animum perinde exhibet.

51. *Nox & Diana.*] Noctem & tenebras amant tenebriones. Chriſtus in Evangelio: *qui malè agit odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi & venefici ſua flagitia noctu ſemper exequi aggrediuntur. Porrò ſacra plerumque nocturna celebrabant Ethnici, affulgente Lunâ, & quaſi ſilentium imperante, ut exiſtimabant, & favente.

53. *In hoſtiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, & à me avertitur.

57. *Senem, quod omnes rideant, adulterum.*] Juvenis inſtar laſcivientem. Ovidius.

Turpe ſenex miles: turpe ſenilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domici-

Nardo perunctum, quale non perfectius
Meæ laborarunt manus.
Quid accidit? Cur dira barbaræ minus
Venena Medeæ valent,
Quibus ſuperba fugit ulta pellicem,
Magni Creontis filiam,

INTERPRETATIO.

ſum unguento, quo præſtantius nullum elaborarunt mea manus. Verùm *quid evênit? Quare acria* hæc *pharmaca minus pollent* venenis *barbaræ Medeæ; quibus ſuperbiens auſugit, ſumptâ ultione de pellice; magni Creontis filiâ;*

ANNOTATIONES.

lia. Illuc ventitabat noctu Varus, pàrum memor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabeſcentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quacumque viâ, ſeu, per fas & nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum è nardo pretioſum ablandè explicant ferè omnes; & hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam ſub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiſcuntur: abſurdiuſque, delibutum eo Varum ſenem ad meretricios amores captandos aiunt. Ceratus *unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum ſenem perunctum* interpretatur. Sed nihil minus ad ſenſum Horatii quàm iſta, certè *ἀπροσδιόνυσα*. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia ſuum illud eximium pharmacum, de quo antè, magicum, ſummâ curâ perfectum, & quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipſa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per iſtius unguenti vim reddatur ipſe Varus pellicibus quibuſvis odioſus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Suburâ deterreatur, & ad ſe tandem redire cogatur. Qui attentiùs leget Virgilii Pharmaceutriam Ecl. 8. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos ſenſus hujus Odes tantulum abſtruſos, & quos expiſcati ſunt huc uſque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur ſtupens Canidia: unde vero fit ut mea veneficia minùs valeant? Enimverò *ſimilia* ſunt iis, quibus uſa eſt Medea ad perdendam Creuſam pellicem. Nam exquiſitas herbas quaſque novi & adhibui. Cur ergo Varus liber ac ſolutus ut antè pergit ad pellicum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, ſi vacat, audi: *Hæc diligentius inſpicienda*, inquit. *Namque accepit hic ſua venena, quæ ait efficacia fuiſſe Medea, ſibi minùs valere. At quæ venena? quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adverſus Varum: ſed philtris tantum egit. Itaque ait hic; amoris eſſe poculum; &: non uſitatis, Vare, potionibus ad me recurres. Ego potius dicerem:* cur dira barbaræ magis venena Medeæ valent, *ſcilicet quàm noſtra.* Canidia adverſus Varum non exercuit Medeæ veneficia; nec enim eum cremare & occidere cupiebat: ſed pari virtute ac ritu paravit pharmaca ad illum ad ſe revocandum; quæ quidem nihil effeciſſe obſtupeſcit primò: deinde verò agnoſcit cauſam cur parum valuerint. Quod verò Hypercriticus ſubjungit, Canidiam philtris tantùm egiſſe, omninò refellitur ex lectione textus Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, ſeu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem, at poſteà philtrum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminiſſe porrò debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces iſtas, *venena*, *pharmaca*, *potiones*, *incantamenta*, ſæpè uſurpari promiſcuè pro quolibet veneficio. Servius in Georgic. 1. ad eas voces *ille malum virus*, v. 129. teſtatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, ſive occidendo, ſive ſanando. Græci pharmacum, Latini venenum aut virus appellitant.

63. *Ulta pellicem magni Creontis fi-*

Cùm palla, tabo munus imbutum, novam
Incendio nuptam abſtulit?
Atqui nec herba, nec latens in aſperis
Radix fefellit me locis.
Indormit unctis omnium cubilibus
Oblivione pellicum.
Ah, ah, ſolutus ambulat veneficæ
Scientioris carmine.
Non uſitatis, Vare, potionibus,
(O multa fleturum caput!)
Ad me recurres: nec vocata mens tua
Marſis redibit vocibus.
Majus parabo, majus infundam tibi
Faſtidienti poculum.
Priuſque cœlum ſidet inferius mari,
Tellure porrecta ſuper,

INTERPRETATIO.

quando chlamys, donum toxico infectum, novam ſponſam incendio extinxit? At nec herba nec radix creſcens in arduis locis me effugit. Nimirùm *Varus cubat in* lectis *cunctarum pellicum inunctis oblivione. Ah ah liber* ille *incedit per pharmaca venefica* cujuſpiam me *doctioris.* Atqui per *inſolita medicamenta* faciam ut *ad me redeas, ô Vare, homo plurima perpeſſure: neque animus tuus Marſis incantamentis reſtituetur aut curabitur.* Scilicet *parabo pharmacum potentius, quod tibi* me *aſpernanti adhibebo. Et certè infra mare cadet cœlum, terrâ ſuperjectâ, potiùs quàm*

ANNOTATIONES.

liam.] De Medeâ, deque ejus ulciſcendi ratione, vide Epod. 3. ibique annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum, mei planè oblitus. Vel quieſcit in quibus vult cubilibus, ungendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah ah ſcientioris* me *venefica* arte adjutum Varum intelligo. Quapropter illum jam aggrediar *non uſitatis potionibus* & pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76 *Marſis vocibus.*] Marſi Italiæ populi in Latio inter continua Apennini montis juga, è Marſo Circes veneficæ inſignis filio dicti, & veneficia incantationeſque edocti, teſte Solino. Apud Non. Lucil. Satyr. lib. 20.

Jam diſrumpetur medius; jam, ut Marſus colubras
Diſrumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. 7. v. 758.

Marſis quæſita in montibus herba.

Vide Plin. lib. 21. cap. 13. & lib. 28. cap. 2. & 3. Item Gell. lib. 16. cap. 11. ubi ſic ſcribit: *Gens in Italia Marſorum orta fertur à Marſo Circes filio: propterea Marſis . . . . . vi quadam genitali datum, ut ſerpentium virulentorum domitores ſint, & incantationibus herbarumque ſuccis faciant medelarum miracula.*

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere ſtatuit, & inediâ interficere; ad parandum Varo philtrum è pueri exſuctis medullis & areſacto jecore: eoque pervincendam Vari quantamlibet obſtinationem ſibi ſpondet.

Quàm non amore ſic meo flagres, uti
    Bitumen atris ignibus.
Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
    Lenire verbis impias:
Sed dubius unde rumperet ſilentium,
    Miſit Thyeſteas preces.
Venena magnum fas nefaſque, non valent
    Convertere humanam vicem.
Diris agam vos: dira deteſtatio
    Nullâ expiatur victimâ.
Quin ubi perire juſſus expiravero,
    Nocturnus occurram furor,

INTERPRETATIO.

non exardeſcas amore meo, ſicuti bitumen nigris ignibus. Poſt hæc puer nequaquam, ut priùs, blandimentis mollire ſceleratas mulieres tentat, *ſed anceps quid primùm diceret, emiſit execrationes Thyeſtis. Veneficia,* inquit, *magnum fas ac nefas* confundant licet, *at nequeunt immutare ſortem mortalium. Perſequar vos execrationibus. Dira deteſtatio nullo ſacrificio purgatur. Imò poſtquam* à vobis *coactus interiero, adero furor*

ANNOTATIONES.

81. *Uti bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignes, atraque inde flammæ accenduntur. Quippe & hoc intelligendum & ſupponendum hic. Quod quidem, ut & alia bene multa, Dacerius acutè & eruditè more ſuo obſervavit.

86. *Miſit Thyeſteas preces.*] Diras execrationes & imprecationes emiſit in Canidiam ejuſque ſocias, quemadmodum olim Thyeſtes in Atreum fratrem, cùm jugulatos filios, in fruſta diſſectos, coctos, edendoſque ſibi ab eo fuiſſe appoſitos accepit. De his lib. 1. Od. 6. v. 8. & Od. 16. v. 17. Vide & Senec. Trag. Thyeſten. Cic. Tuſcul. 1. n. 107. *Execratur luculentis ſanè verſibus apud Ennium Thyeſtes, primùm ut naufragio pereat Atreus, &c. . . . . . neque ſepulcrum quo recipiatur habeat, portum corporis; ubi remiſſâ humanâ vitâ corpus requieſcat à malis.* Et in Piſonem, n. 43. *Thyeſtea iſta execratio eſt, poëta vulgi animos non Sapientum moventis:* ut tu naufragio expulſus uſpiam ſaxis fixus aſperis, eviſceratus latere penderes, (*ut ait ille*) ſaxa ſpargens tabo, sanie, ſanguine atro.

87. *Venena, magnum fas, &c.*] Veneficia fas nefaſque confundant, pervertant, violent licet; at rerum humanarum viciſſitudines non ſiſtent aut mutabunt. Itaque vos, ſceleratæ ac deteſtabiles veneficæ, quæ me ſic improbè occidiſtis, vicem veſtram exſpectate. Nam certè peribitis tandem miſerabili modo; at inſepultas laniabunt feræ, &c.

89. *Deteſtatio nullâ expiatur victimâ.*] Sic habebant veteres non poſſe averti aut expiari mala, quæ quis ardens juſtâ irâ, cùm gravi fuerat injuriâ læſus, ei qui læſerat imprecatus eſſet. Huc pertinet quod ſcribit Plin. lib. 28. *Defigi diris deteſtationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.*] Sic Virgil. Æneid. 4. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.

Ovid. in Ibin:

Inſequar & vultus oſſea forma tuos.
Me vigilans cernes; tacitis ego noctis in umbris
Excutiam ſomnos, viſus adeſſe tuos.

Petamque vultus umbra curvis unguibus,
Quæ vis Deorum eſt Manium:
Et inquietis aſſidens præcordiis,
Pavore ſomnos auferam.
Vos turba vicatim hinc & hinc ſaxis petens
Contundet obſcœnas anus.
Poſt inſepulta membra different lupi,
Et Eſquilinæ alites.
Neque hoc parentes, heu mihi ſuperſtites,
Effugerit ſpectaculum.

INTERPRETATIO.

nocturnus atque umbra facies veſtras *curvis unguibus invadam* (nam *hæc poteſtas eſt Deorum Manium*) *atque præcordiis inhærens minimè quieſcentibus, formidine eripiam ſomnum.* Deinde *plebs per ſingulos vicos undique lapidibus vos inceſſens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra* veſtra *inſepulta diſcerpent lupi & volucres eſquilinæ. Illud* verò *ſpectaculum videbunt parentes* mei *heu poſt me viventes.*

ANNOTATIONES.

94. *Quæ vis Deorum eſt Manium.*] Ut ſe ulciſcantur de morte injuſtè illatâ vim & poteſtatem habent animæ à corpore ſolutæ. Hæ ſcilicet *Manes*, &, *Dii*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur. Virgil. Eclog. 5. Daphnidi mortuo aræ duæ. v. 66. Æneid. 3. v. 63. Polydori animæ pariter: *ſtant Manibus aræ*, inquit. & v. 305. animæ Hectoris Andromache, *ſacraverat aras*. Et v. 303. *Maneſque vocabat*. Quid propriæ ſint Manes, & varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis. *Animum humanum*, inquit, *emeritis vitæ ſtipendiis corpore ſuo abjurantem, vetere Latinâ Linguâ Lemurem dictitatum reperio. Ex hiſce Lemuribus, qui poſterorum ſuorum curam ſortitus, placato & quieto numine domum poſſidet, Lar familiaris dicitur. Qui verò ob adverſa vitæ merita, nullis bonis ſedibus, incertâ vagatione, ſeu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, malis verò noxium, id genus plerique Larvas perhibent. Cùm vero incertum eſt, quæ cuique eorum ſortitio evenerit, utrum Lar ſit an Larva, Manem Deum nuncupant.* Animadverte has voces poſtremas ad rem præſentem maximè facientes.

95. *Aſſidens præcordiis.*] Sicut Promethei jecur vultur ſeu aquila tundit & vellicat. lib. 2. Od. 13. in fine.

99. *Inſepulta membra.*] Hoc apud antiquos graviſſimum malorum æſtimabatur; quod errare anima, donec ſepulcro corpus eſſet conditum, putaretur. Vide lib. 1. Od. 28. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Eſquilinæ alites.*] Eſquiliæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa eſquilias volitabant frequenter, quia illic erant ſepulcreta; imò & reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera: itaque prædam ibi ſubodorabantur & quæritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.*] Hocque illis qualecunque ſolatium.

Poſteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia ſunt, ne dicam inſulſa, ut illa deſcribere etiam pigeret. Ne tamen ea deſideres, Lector, en ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus
oblivione pellicum. *Neque ſtructura placet: & hæc biant, disjuncta à ſuperioribus, & verbum*, indormit, *inſuave eſt.*

Ad me recurres: nec revocata mens
tua Marſis redibit vocibus. *Si ſciet amorem, quomodo faſtidiat poculum quod mox minatur? & omnino illa ſunt duriſſima.*
venena magnum fas nefaſque, &c.

Profectò ſi jam lapidibus inſectata eſt plebs, ſi interempta anus, ſi inſepulta &

lupis & avibus lacerata, *quid addit* : neque hoc parentes effugerit ſpectaculum. *Quid enim agant parentes tunc?*

Animadverte vocem hanc, alites, *multis in locis ab Horatio repetitam: quam adeo amavit, ut maluerit hic quàm quod potuit*, vultures : *& fugiſſet licentiam neglecta coliſionis*. Hactenus Jul. Scalig.

1. Nec ſtructura, nec verbum *indormit*, inſuavia videntur niſi hypercritico. Quod à ſuperioribus disjunctum eſt, non hiatum facit, ſed impetum animi Canidiæ audaciâ & ſcelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cogitat aut loquitur contextè & continenter, ſed profert ſaltuatim.

2. Dormitabat ſanè bonus Scaliger, cum iſta culpabat. Imò ſi Varus fiet amens, non niſi poſt & per *poculum* quod mox ei *majus* Canidia minatur.

Porrò hæc, *venena magnum fas*, *&c.* duriſſima omninò ſint, vix tamen ſatis ad rerum duritiam quas indicant, & parum ad frangendum veneficæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil agendum parentibus; ſed tali fruendum ſpectaculo, ad mœſtitiam utcunque leniendam, prædicit puer.

4. *Vultures* placeant homini carpendi & vellicandi avido: at æquum æſtimatorem non offendent *Eſquilinæ alites?* quin colliſio, & ipſa vox, *alites*, pulcra ſanè, *vel decies repetita* oblectabit.

IN CASSIVM SEVERVM,

ODE VI.

QUid immerentes hoſpites vexas, canis
Ignavus adverſum lupos?

INTERPRETATIO.

Quare externos nihil mali meritos exagitas, ô canis iners contra lupos?

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quid immerentes*, *&c.*] Hac Ode volunt notari Caſſium Severum, oratorem petulantiſſimum, accuſationibus in Senatu quanquam exitu ſemper infelici, & conatibus vanis, famoſum, item ſcriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Aſprenatem Auguſto licet *arctiùs junctum* veneficii reum agere non dubitavit. Teſtes ſunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. 35. cap. 12. Is ob libellos famoſos in vulgus ſparſos, ad inſulam Cretam primùm, deinde in Seriphum eſt deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille ſic habet in Dialogo de Oratoribus: *Caſſium Severum affirmant primùm flexiſſe ab illa vetere dicendi viâ directâ, non infirmitate ingenii, nec inſcitia litterarum; ſed judicio & intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diverſitate aurium formam atque ſpeciem orationis eſſe mutandam*, *&c.* & poſteà: *Equidem non negaverim Caſſium Severum oratorem vocari, quanquam in magna parte librorum ſuorum plus vis habeat, quàm ſanguinis. Primus enim contemto ordine rerum, omiſſâ modeſtiâ & pudore verborum, ipſis etiam quibus utitur armis incompoſitus, & ſtudio feriendi plerumque dejectus non pugnat, ſed rixatur. Cæterum varietate eruditionis & lepore urbanitatis, & ipſarum virium robore multum cæteros ſuperat.* Fab. autem Quintilianus lib. 10. cap. 1. *Caſſius*, inquit, *Severus ſi cum judicio legatur, multa dabit imitatione digna. Quod ſi cæteris virtutibus colorem & gravitatem orationis adjeciſſet, ponendus inter præcipuos foret*, *Nam & ingenii*

Quin huc inanes, ſi potes, vertis minas,
  Et me remorſurum petis?
Nam qualis aut Moloſſus, aut fulvus Lacon,
  Amica vis paſtoribus,
Agam per altas aure ſublatâ nives,
  Quæcumque præcedet fera.
Tu cum timendâ voce compleſti nemus,
  Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos aſperrimus
  Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ ſpretus infido gener,
  Aut acer hoſtis Bupalo.

INTERPRETATIO.

Cur non iſtuc vanas minas convertis, ſi vales; ac laceſſis me par pari redditurum? Etenim velut Moloſſus vel Lacedæmonius canis *rufus*, quæ eſt *defenſio grata paſtoribus, per excelſas nives erectis auribus perſequar quamcumque feram fugientem.* *Tu verò poſtquam formidabili latratu implevisti ſilvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave: nam* ego *adverſus improbos acerrimus dirigo ſtatim cornua; non ſecus ac gener contemptus à Lycambe perfido, vel inimicus Bupalo infenſiſſimus.*

ANNOTATIONES.

plurimum eſt in ea, & acerbitas mira, & urbanitas, & vis ſumma: ſed plus ſtomacho quàm conſilio dedit: præterea ut amari ſales, ita frequenter amaritudo ipſa ridicula eſt. Ejus ſcripta ex Senatuſconſulto abolita ſunt, teſte Suetonio.

Canis ignavus adverſum lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes: quod argumentum ſocordiæ eſt.

3. *Quin huc inanes, &c.*] Quin me laceſſis meique ſimiles acriter remorſuros te mordentem, vel potiùs allatrantem.

5. *Moloſſus.*] Canis ingens & validus, Gallicè, *dogue*. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Moloſſi. Strabo lib. 7.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus ſimul & robore, Gall. *levrier*: è Laconia Peloponneſi regione, ſeu ex urbe Spartâ. Virgil. Georgic. 3. v. 405.

Veloces Spartæ catulos, acremque Moloſſum.

6. *Amica vis paſtoribus.*] Ad arcendos à grege lupos, aliaſque feras. Theocrit. *κύων φιλοποίμνιος. canis ovium amans.*

7. *Agam per altas.*] Expeditus ego ſum ad inſectandos quoſcunque mihi injuriam facientes. Pergit *ſcilicet noſter* in metaphorâ.

9. *Tu cum timenda, &c.*] Tu verò cùm ingenti latratu maximè terribilis viſus fuiſti; repentè mitis & imbellis appares, objecto pretio ſedatus: quemadmodum canis iners antea horrendum latrans, projectum cibum arripiens, mutus ſubitò fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos & bilem accendo, graviterque ulciſcor.

13. *Qualis Lycambæ, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulem filiam anteà deſponſam fractâ fide illi negavit uxorem, generumque habere ſprevit. At Archilochus Iambicos verſus à ſe inventos tam acerbos & amarulentos ſcripſit in Lycamben: ut eum ad deſperationem, tandemque ad ſuſpendium adegiſſe referatur. Vide Epiſtolam ad Piſones, v. 79.

14. *Acer hoſtis Bupalo.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem ſexageſimam florebat, quinque circiter ante Chriſtum ſeculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac

An ſi quis atro dente me petiverit,
Inultus ut flebo puer?

INTERPRETATIO.

Quod *ſi me quiſquam dente nigro laeſerit, numquid plorabo velut puer imbellis?*

ANNOTATIONES.

deformis. Contigit ut offenſi duo fratres Bupalus & Anthermus, ſive pictores, ſive ſculptores, ejus imaginem omninò ridiculam effinxerint, populique ludibrio expoſuerint: verùm non impunè. *Hipponacti notabilis foeditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus laſciviâ jocorum ridentium circulis in promptu fecere (alſ. ii propoſuere) quod Hipponax indignatus amaritudinem carminum diſtrinxit in tantum, ut credatur aliquibus eos ad laqueum compuliſſe. Quod falſum eſt. Complures enim in finitimis inſulis ſimulacra poſteà fecere.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 5. Alii ſcribunt Epheſo urbe duntaxat cedere coactos præ pudore & irâ, propter acerbitatem verſuum Hipponactis. Ex Dionyſ. Halic. Hipponax trimetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs feriret. Cic. 3. de nat. Deorum, n. 90. *quem Hipponactis Iambus laeſerat, aut qui erat Archilochi verſu vulneratus, &c.*

15. *An ſi quis atro dente, &c.*] Si verò me quiſquam impetat conviitiis, an ad lacrymas, pueri more, confugiam? imò ut vir ad arma & ultionem convolabo; perſequar adverſarium uſquequaque, donec graviores acceptis plagas infligam.

AD POPULUM ROMANUM,

ODE VII.

Deteſtatio bellorum civilium.

QUò quò ſceleſti ruitis? Aut cur dexteris
Aptantur enſes conditi?

INTERPRETATIO.

Quò quò ſcelerati properatis? vel cur incluſi vaginâ *gladii dextris inſeruntur?*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execretur: an illud quod geſtum eſt hinc Bruto & Caſſio, illinc Auguſto M. Antonio & M. Lepido ducibus? An bellum Actiacum, cujus finem & exitum Auguſto felicem celebrabit? Epod. 9. An potiùs illud quod poſt cladem Philippenſem Sext. Pompeius reparabat? Vide lib. 1. Od. 14. lib. 2. Od. 7. lib. 3. Od. 4. & 6. Denique Epod. 16. ibique annot.

Sceleſti.] In cives & patriam injurioſi & ſævientes.

2. *Enſes conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquantò poſt dimicationem Philippenſem, Pompeianos inter & Auguſtum atque Antonium.

Parumne campis atque Neptuno ſuper
Fuſum eſt Latini ſanguinis?
Non ut ſuperbas invidæ Carthaginis
Romanus arces ureret:
Intactus aut Britannus ut deſcenderet
Sacrâ catenatus viâ:
Sed ut, ſecundum vota Parthorum, ſuâ
Urbs hæc periret dexterâ.
Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
Unquam niſi in diſpar feris.

INTERPRETATIO.

An non ſatis Latini ſanguinis effuſum eſt terrâ marique? Non quidem *ut Romani incenderent excelſa caſtella æmulæ Carthaginis, vel ut Britanni* hactenus *indomiti per viam ſacram vincti traherentur: ſed ut juxta Parthorum optata deſtrueretur hæc civitas per vires proprias.* Atqui *nec lupis hæc conſuetudo nec leonibus unquam fuit ſævire niſi contra diſſimile* animal.

ANNOTATIONES.

3. *Campis atque Neptuno ſuper.*] In *campis* Philippenſibus, & in mari Siculo. De hoc Epod. 4. de illis lib. 2. Od. 7. *Neptunus* maris Deus, pro ipſo mari.

5. *Non ut ſuperbas, &c.*] Enimverò tantum ſanguinis Romani nuper fuſum non eſt pro defenſione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta & incenſa Carthago eſt. Tunc certè glorioſè pugnatum eſt: ut certarunt nuper cives in ſeipſos impiè, ut & nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula quandiu ſtetit, fuit. Vide lib. 3. Od. 5. Vell. Patercul. lib. 1. & 2.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fuſus eſt Latinus ſanguis, ut Britanni nondum ſubacti Romano Imperio, vincerentur, atque in triumpho ducerentur ex more ad Capitolium per viam ſacram. Vide Sueton. Oct. cap. 25. Dion. lib. 40. init. Cæſaris Comment. lib. 5. item annot. lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 14.

Deſcenderet.] Declivis nempe ad forum uſque Romanum erat *via ſacra*; de qua Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium poſteà aſcendebatur.

9. *Sed ut ſecundum vota Parthorum, &c.*] Hoc ſcilicet habebant in votis hoſtes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. init.

Suis & ipſa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere
Marſi, &c.

de Parthis Romæ ſemper infeſtis, lib. 1. Od. 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non ſæviunt in ſui ſimiles; quare ergo homo eſt homini lupus? ut habet adagium. Plin. Procem. lib. 7. *cætera animantia in ſuo genere probè degunt. Congregari videmus & ſtare contra diſſimilia. Leonum feritas inter ſe non dimicat. Serpentum morſus non petit ſerpentes. Nec maris quidem belluæ niſi in diverſa genera ſæviunt. At hercule homini plurima ex homine ſunt mala.* Senec. Epiſt. 104. *ab homine homini quotidianum periculum. Adverſus hoc te expedi, &c.* Et de Clement. lib. 1. cap. 26. *Apud homines tantum nec à neceſſariis quidem rabies temperat ſibi.* Sanctus Auguſtinus de Civ. Dei lib. 15. *neque enim unquam inter ſe leones, aut inter ſe dracones, qualia inter ſe homines bella geſſerunt.* Juvenal. Sat. 15. v. 159.

Sed jam ſerpentum major concordia: parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando leoni
Fortior eripuit vitam leo? quo nemore unquam
Expiravit aper majoris dentibus apri?

Furorne cæcus, an rapit vis acrior?
　　An culpa? Reſponſum date.
Tacent & ora pallor albus inficit,
　　Menteſque perculſæ ſtupent.
Sic eſt. Acerba fata Romanos agunt,
　　Scelusque fraternæ necis;
Ut immerentis fluxit in terram Remi
　　Sacer nepotibus cruor.

INTERPRETATIO.

An cæca rabies agit vos, an vis ſuperior, an crimen aliquod? *Reſpondete. Silent: atque pallidus color vultum tingit; animique attoniti obſtupeſcunt. Ita eſt. Romanos exagitat ſors inimica, & crimen cædis fraternæ; ex quo effuſus eſt humi ſanguis Remi innocentis poſteris luendus.*

ANNOTATIONES.

Indica tigris agit rabidâ cum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter ſe convenit urſis.
Aſt homini ferrum lethale incudе nefandâ
Produxiſſe parum eſt.

12. *In diſpar feris.*] Al. *in diſpar genus.*

13. *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum? An furor; an fatalis quædam neceſſitas; an culpa, propter quam Dii infenſi veſtris vos manibus plectant? Cicero pro M. Marcello: *omnes qui ad arma illa fato ſumus neſcio quo Reipublicæ miſero funeſtoque compulſi; etſi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à ſcelere certè liberati ſumus.*

15. *Tacent & ora pallor, &c.*] *Silentium* & *pallor* arguunt ſceleris conſcientiam; *ſtupor* verò notat immiſſam à Diis offenſis pœnam.

17. *Sic eſt, &c.*] Irâ ſanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant ſæviantque. Nimirùm luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Od. 6. lib. 3.

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi ſacer cruor.*] Jus naturale violarat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium & immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis & conditoris ſcelus in nepotes aſperſum identidem immiſſis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè ſcribunt, Flor. lib. 1. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis ſufficere vallum videbatur, cujus dum irridet anguſtias Remus, idque increpat ſaltu; dubium an juſſu fratris occiſus eſt. Prima certè victima fuit: munitionemque urbis novæ ſuo ſanguine conſecravit.* Tit. Liv. lib. 1. cap. 7. Romulus ac Remus certatim nomen & auſpicia daturi novæ urbi, auguria captant. *Intervenit avitum malum, regni cupido, atque inde fœdum certamen coortum à ſatis miti principio; quoniam gemini eſſent, nec ætatis verecundia diſcrimen facere poſſet; ut Dii, quorum tutela ea loca eſſent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, conditam imperio regeret; Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templa capiunt. Priori Remo augurium veniſſe fertur ſex vultures: jamque nunciato augurio, cum duplex numerus Romulo ſe oſtendiſſet, utrumque Regem ſua multitudo conſalutaverat, tempore illi præcepto. At hi numero avium regnum trahebant. Inde cum altercatione congreſſi, certamine irarum ad cædem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatior fama eſt, ludibrio fratris Remum novos tranſiluiſſe muros: inde ab irato Romulo interfectum, ita ſolus potitus imperio Romulus, &c.* Vide & Aurel. Victorem Plutarch. in Romulo Oroſ. lib. 2. S. Auguſt. lib. 3. de Civ. Dei, cap. 6. Ovid. Faſt. 4.

IN VETULAM, ODE VIII.

ROgare longo putidam te ſæculo,
Vires quid enervet meas?
Cùm ſit tibi dens ater, & rugis vetus
Frontem ſenectus exaret;
* * * * *
* * * *
* * * * * *
* * * *
* * * * *
* * * * *
Eſto beata: funus atque imagines
Ducant triumphales tuum:
Nec ſit marita, quæ rotundioribus
Onuſta baccis ambulet.

INTERPRETATIO.

TE diuturno ævo fætentem decetne quærere quid exhauriat vires meas? Siquidem nigri ſunt tibi dentes, & frons ſulcata rugis ſenii. *Sis opulenta: & imagines triumphales decorent exequias tuas: nullaque ſit matrona, quæ incedat ornata rotundioribus margaritis:* tu tamen mihi ſordeſcis.

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile Epod. 1.

1. *Rogare, &c.*] Ellipſis & Apoſiopeſis indignationi ſerviens. *Putidam te* non pudet, &c.

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferebantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. 2. de Orat. & pro Milone. Plin. lib. 35. cap. 2. Lipſ. Elect. 1. cap. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. 9. cap. 35. *margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævore, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, & auribus appendebantur. Juvenal. Sat. 6. v. 458.

Auribus extenſis magnos commiſit elenchos.

Sat. 2. v. 61. *cylindros* vocat.

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onuſta.*] Plin. mox cit. *uniones digitis ſuſpendere, & binos ac ternos auribus feminarum gloria eſt.* Petron. *tribaccam margaritam* appellat. Seneca de Benef. lib. 7. cap. 9. *Video uniones non ſingulos ſingulis auribus comparatos. Jam enim exercitatæ* mulieres *oneri ferendo ſunt. Junguntur inter ſe; & in-*

Quid, quod libelli Stoici inter ſericos
Jacere pulvillos amant?
* * * * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * *

INTERPRETATIO.

Atqui volumina Stoicorum apud te *ſolent reponi in ſericis pulvinaribus.* Neque hoc te amabilem mihi præſtat.

ANNOTATIONES.

ſuper alii bini ſuperimponuntur. Nec ſatis muliebris inſania viros ſubjecerat, niſi bina ac terna patrimonia auribus ſingulis pependiſſent.

Baccis.] Baccæ propriè ſunt fructus lauri, oleæ, &c. ob ſimilitudinem verò pro unionibus ponuntur. Perſ. Sat. 2. v. *66.* ambitio & mollities, inquit, docuit *baccam concha raſiſſe.*

15. *Quid quod libelli Stoici, &c.*] At dices te eſſe imbutam literis & Philoſophiâ Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hac illecebrâ captas me ſtudioſum: verùm nihil proficis: inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. lib. 1. & 2. &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos ſcilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni & ſcriptioni vacabant. Perſ. Sat. 1. v. 53.

Quicquid denique lectis ſcribitur in citreis.

Cætera hujus Odes abſit ut explanare aggrediar, neque alia multis locis ſimilia. Quintiliano morem geram libens lib. 1. cap. 8. ſic ſcribenti: *Horatium in quibuſdam nolim interpretari.* Pudor nempè vetat. Quin & Scaliger Hypercrit. ita cenſet: *Epod.* 8. *&* 12. *nebulonis & nequam eſſe oportuit, non Horatii.*

AD MOECENATEM,

ODE IX.

Præſentit voluptatem mox futuram ex Auguſti ad Actium victoriâ.

QUando repoſtum Cæcubum ad feſtas dapes,
Victore lætus Cæſare,
Tecum ſub altâ (ſic Jovi gratum) domo,
Beate Mœcenas, bibam,
Sonante miſtum tibiis carmen lyrâ,
Hac Dorium, illis Barbarum?

INTERPRETATIO.

E Cquando vinum *Cæcubum ad ſolemnes epulas reſervatum*, *lætus* ego ob *victoriam Auguſti*, ô *potabo tecum*, ô *felix Mæcenas*, *in ædibus magnificis*, *canente cum fiſtulis citharâ*, *hac Dorium modum*, *illis Phrygium?*

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile Epod. 1.

1. *Quando repoſtum, &c.* Vel ex iſtâ Ode liquet, nec libros nec Odas Horatii eo diſpoſitas ordine quo factæ ſunt: ſiquidem hîc lætitia expromitur de futurâ mox victoriâ Actiacâ, quæ jam conſummata celebratur in Ode 37. lib. 1. Hîc, inquam, Poëta ſcribens ad Mœcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc verſantem, gaudium ſuum exprimit ex primo nuntio fugæ Antonii & Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura lib. 1. Od. 20. v. 9.

Ad feſtas dapes.] In ſacris & feſtis, in honorem Deorum inſtruebantur epulæ opiparæ, & ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæſare.*] Xiphilinus in Auguſto, *Cæſar ſuperior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto: quem diem propterea notavi, quod eo penes unum Cæſarem ſumma rerum fuit, ut ex eo anni principatus ejus numerentur. Cæſar urbem ædificavit eo loco, in quo ſibi victoriam pepererat, eamque Nicopolim appellavit, &c.* Ibidem quoque ludos Quinquennales inſtituit, & Apollini templum dedicavit, ut tam inſignis in Epiro victoriæ dignum Auguſto monimentum permaneret. Vide Epod. 1. init. & totam Oden 37. lib. 1. ibique annot.

3. *Sub alta domo.*] Altis columnis ex marmore adornata. Lib. 3. Od. 29.

Molem propinquam nubibus arduis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diiſque fore gratum ait gaudium ob victorem Auguſtum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium deſtinatum erat: quod quidem aſſeruit lib. 1. Od. 2. & alibi.

6. *Hac Dorium illis barbarum.*] Lyrâ ſonante Dorium carmen ſeu modum; tibiis verò canentibus barbarum ſive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius ſive Lydius, in *Ut*; Dorius, in *Re*; Phrygius, in *Mi*; de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis ſerviebat; ſecundus gravis & ſedatus, rebus ſeriis; tertius medius, rebus ſacris. Vide Athen. lib. 14. cap. 5. Item Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 3. ubi ex Caſſiodoro ſic ſcribit: *Dorius prudentiæ largitor eſt, & caſtitatis effector;*

Ut nuper, actus cùm ſreto Neptunius
Dux fugit uſtis navibus,
Minatus urbi vincla, quæ detraxerat
Servis amicus perfidis.

INTERPRETATIO.

Sanè *ita placet Jovi. Haud ita pridem ſic* fecimus, *quando Neptunius Imperator freto* Siculo *pulſus fugam arripuit, poſt incenſas naves; minatus civibus injicere catenas, quas liberaliter detraxerat ſervis infidelibus.*

ANNOTATIONES.

Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempeſtates tranquillat, ſomnumque jam placatis attribuit: Lydius intellectum obtuſis acuit; & terreno deſiderio gravatis cœleſtium appetentiam inducit, bonorum operator eximius. Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moneat Ariſtoteles Polit. 8.

Barbarum.] Aſiatici omnes à Græcis vocabantur barbari: hinc barbarum dicitur quicquid eſt à Phrygiâ Aſiæ regione. Lib. 2. Od. 4. v. 9.

Barbara poſtquam cecidere turma.

Barbaricum aurum, Æneid. 2. v. 504. & *barbara crurum tegmina*, Æneid. 11. v. 777. quæ Phrygiâ erant acu picta & elaborata, Athen. cit. lib. 14. cap. 5. *tres ſunt harmoniarum differentiæ, quot & Græciæ nationes;* Æolica nempè, Dorica, Ionica. *Phrygiam autem, ac Lydiam Græci didicerunt à Lydis ac Phrygibus qui cum Pelope venerunt in Peloponneſum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter quidem bibimus nuper, ſeu ante annos quinque, cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Auguſto eſt, ad fretum Siculum; indeque pulſus fugit.

Neptunius dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergaſtulis mare obſedit: interceptis commeatibus Italiam vexavit; & cùm mari feliciter uteretur, Neptuni ſe filium confeſſus eſt.* Aurel. Victor. de Viris illuſtrib. cap. 7. Alii ſcribunt, quod ejus pater magnus Pompeius exactis piratis & hoſtibus mari dominatus eſſet, hinc ſe Neptuni filium dixiſſe, & cæruleâ veſte indutam juveniliter ſuperbiendo depugnaſſe. Appian. Bell. Civil. lib. 5. Dio lib. 48.

8. *Fugit.*] Aurel. Victor. cit. *Sextus ab Auguſto per Agrippam navali prælio victus in Aſiam fugit, ubi ab Antonianis militibus occiſus eſt.* Florus lib. 4. cap. 8. Sext. Pompeius *perditis rebus profugit; Aſiamque velis petit, venturus ibi in hoſtium manus & catenas. . . . . Non alia poſt Xerxem miſerabilior fuga. Quippe modo trecentarum quinquaginta navium dominus, cum ſex ſeptemve fugiebat, extincto Prætoriæ navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac reſpectans, & tamen non timens ne periret.*

Uſtis navibus.] M. Agrippæ operâ ſcilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves, ſcribit Suetonius Octav. cap. 16. Tit. Liv. Epit. lib. 129. *Adverſus Sext. Pompeium*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum eſt: ita ut ex duabus Cæſaris claſſibus, altera cui Agrippa præerat, vinceret; altera quam Cæſar duxerat, deleta . . . . . . victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; poſtrema illa, de quâ paulò antè dixi ex Floro) *M. Agrippa navali coronâ à Cæſare donatus eſt: qui honos ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincula quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus magno quidem numero vocarat. Teſtis Dio, & L. Flor. cit. *cùm ergaſtula armaſſet, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam & claſſe medium mare inſederat. O quàm diverſus à patre! Ille Cilicas extinxerat: hic ſecum piratas navales agitabat.* Vide & annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fugitivis nempè & erga dominos perfidis liberta-

Romanus (eheu poſteri negabitis)
Emancipatus fœminæ
Fert vallum & arma miles, & ſpadonibus
Servire rugoſis poteſt.
Interque ſigna (turpe!) militaria
Sol aſpicit conopeum.
Ad hunc frementes verterunt bis mille equos
Galli, canentes Cæſarem:
Hoſtiliumque navium portu latent
Puppes ſiniſtrorsùm ſitæ.

INTERPRETATIO.

Romanus (*eheu nepotes haud credetis*) *mulieris factus mancipium, miles portat palum atque arma, nec erubeſcit ſervire eunuchis rugoſis. Interque vexilla bellica* (proh *fœdam* rem!) *Sol videt conopeum. Adverſus iſtum Galli indignantes, Auguſtum inclamando, converterunt duo millia equorum: & naves hoſtium ad ſiniſtram diſpoſita* in *portu deliteſcunt.*

ANNOTATIONES.

tem & arma dabat, benignè excipiens & amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejuſque aſſeclæ Romanorum permulti.

12. *Femina.*] Cleopatra, de quâ lib. 1. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. 2. v. 25.

Quadrifidaſque ſudes & acuto robore vallos.

ubi Servius monet, bis idem dictum: nam & valli & ſudes idem ſunt: Gall. *des pieux.* Vegetius lib. 3. cap. 8. ita rem explicat; *ſuper aggerem valli, hoc eſt, ſudes vel tribuli lignei digeruntur*, nimirùm ad munienda caſtra. Porrò Romanus quiſque miles debebat ferre ſecum duodecim ſudes, arma, viaticum, ollam, veru, ſecurim, ligonem, falcem, &c.

Spadonibus ſervire.] Cleopatram illi comitabantur, adeoque imperabant Romanis militantibus ſub ejus vel Antonii ſignis: quod eis turpe & indignum. Vide lib. 1. Od. 37. v. 9. *Spado* à σπᾶν *evellere*, dictus. *Rugoſis*, quia plurimæ illis rugæ, ob virilitatis adeoque caloris amiſſionem.

16. *Conopeum.*] Licenter corripitur penultima hujus vocis ex ſe longa; κωνωπεῖον, tentorii genus quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices, qui κώνωπες nuncupantur à Græcis. Hi ſunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod muliebre tabernaculum erat pro Prætorio ſeu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hunc frementes, &c.*] Adverſus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, ſcilicet indignati quod ſervire juberentur feminæ, & effeminatis, *ſpadonibus rugoſis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger ſuo more, *ita*, inquit, *ferre nequeo: nàm & inſuavia ſunt, nec conveniunt pugna navali.* Imò Gallorum fremitum & morum aſperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus neſciebat, præter navales copias, ad littus adfuiſſe terreſtres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terreſtri Antonii ad Cæſarianum tranſiiſſe illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæſaris promoverunt: ut teſtatur Servius ad Æneid. 6. & Plutarchus in Antonio: *Terreſtribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæſare Taurus: qui utrinque inſtructâ acie in littore quieſcebant, eventum navalis pugnæ expectantes.*

18. *Canentes Cæſarem.*] Nos vernaculè diceremus: *crians, Vive Ceſar.*

19. *Hoſtiliumque navium portu latent puppes.*] Continuò excandeſcens Ju-

Io triumphe, tu moraris aureos
Currus, & intactas boves.
Io triumphe, nec Jugurthino parem
Bello reportaſti ducem;
Neque Africano, cui ſuper Carthaginem
Virtus ſepulcrum condidit.

INTERPRETATIO.

Io triumphe, tu retardas auratos currus & juvencas integras. Io triumphe, non revexiſti Imperatorem ſimilem ſeu in bello Jugurthino, ſeu in Africano cum cui ſua virtus tumulum erexit ſuper Carthaginem.

ANNOTATIONES.

lius Scaliger, *ſi latent puppes, proræ non latent*, inquit. Egregiè admodum: nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem proræ mari obverſæ. Ergò malè redarguitur iſte locus. Horatius notat ſexaginta naves Cleopatræ poſt claſſem Antonii collocatas, ſublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capeſſendam, & vela facienda in Ægyptum. Plutarch. mox citand.

Siniſtrorſum ſita.] Valeant qui legunt *cita*. Hoſtiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad ſiniſtram habebant Peloponneſum, quo fugerunt, & inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio: *naves ſexaginta Cleopatra, quæ poſt magnas naves erant ſita, velis ſublatis per medios pugnantes fugam arripiunt, ſuoſque perturbant. Cæſariani non ſine admiratione ſpectant fugientes naves in Peloponneſum converſas: nec* qua de causâ *id fieret intelligebant*. Additque Antonium non viri aut ducis conſiliis uſum, ſed amantis; tractum ſcilicet à muliere, & poſthabitis omnibus Cleopatram inſecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur & compellat veluti Deum. Sic lib. 4. Od. 2.

Tuque dum procedis io triumphe.

Aureos currus.] Triumphales Auguſto debitos. Horum formam deſcribit Zonaras his verbis: τὸ δὲ ἅρμα οὔτε ἀγωνιστηρίῳ, οὔτε πολεμιστηρίῳ ἦν ἐμφερὲς· ἀλλ᾽ εἰς πύργου περιφεροῦς τρόπον ἐξείργαστο. *Currus autem* triumphalis ſcilicet, *neque Circenſi neque bellico ſimilis, ſed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Triumphantium quiſque immolabat juvencas *intactas*, id eſt, vel tauro vel jugo nondum ſubditas. Virgil. Georgic. 4. v. 540.

Delige & intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem ſed longè Auguſto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. 2. Od. 1. ſtroph. 7. Ibique annot. ad vocem *Jugurtha*.

25. *Neque Africano.*] Nec Cæſari parem Scipionem, quanquam diruit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ ſint illuſtre veluti mauſolæum P. Cornel. Scipioni, ob ejus virtutes planè ſingulares quæ in Africano bello & triumpho eluxerunt.

26. *Sepulcrum.*] Vetus Interpres hic ſic annotat: *tangit hiſtoriam, in quâ ſcriptum eſt, ex Oraculo, ad compeſcendos Afros debere ſepulcrum Scipionis Africano ita conſtitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu poſitum eſt inter Oſtiam & portum.* At contrà Plutarchus ſcribit ſepulcrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teſte apud Caietam in marmoreo ſepulcro æneaque urna hæc leguntur:

Devicto Annibale, & captâ Carthagine, & aucto
Imperio, hos cineres marmore tectus habes:
Cui non Europe, non obſtitit Africa quondam.
Reſpice res hominum, quàm brevis urna premit.

Terrâ marique victus hoſtis, Punico
  Lugubre mutavit ſagum:
Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
  Ventis iturus non ſuis,
Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
  Aut fertur incerto mari.
Capaciores affer huc, puer, ſcyphos,
  Et Chia vina aut Lesbia;
Vel, quod fluentem nauſeam coërceat,
  Metire nobis Cæcubum.
Curam metumque Cæſaris rerum juvat
  Dulci Lyæo ſolvere.

INTERPRETATIO.

Hoſtis ſuperatus in *terra & mari ſagatum purpureum mutavit lugubri.* Nunc *ille vel in Cretam centenis urbibus claram fugit adverſis ventis; vel ad Syrtes Auſtro vexatas: vel errat anceps per maria. Famule, huc affer cyathos majores, & vina Chia, vel Lesbia: quin* potiùs *infunde nobis Cæcubum, quod reprimat nauſeam fluitantem.* Certè *decet abſtergere ſollicitudinem, ac formidinem pro rebus Auguſti*, bibendo *ſuavè vinum.*

ANNOTATIONES.

27. *Terrâ marique victus hoſtis.*] Antonius; poſt cujus fugam in Ægyptum, terreſtris ejus exercitus duce Canidio ad Auguſti partes tranſiit.

Punico lugubre mutavit ſagum.] In ſignum mœroris, exuit ſagum punicei, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœniceus* ſeu puniceus color *exuberantiam ſplendoremque ſignificat ruboris:* inquit Gellius lib. 2. cap. 26. *Sagum* veſtis erat in bello uſitata, brevior, ſubnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt ſagum habuiſſe manicas inſtar tunicæ. Gall. *hoqueton.* Erat porrò coloris rubei, tum quod is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manans ob ſimilem colorem minus appareret minuſque terreret.

29. *Aut ille, &c.*] Quo tenderet Antonii claſſis, ignorabatur: ſciebatur tamen verſus Peloponneſum navigaſſe; ut antè dixi ex Plutarcho. Poſteà verò cognitum eſt Cretæ oram legiſſe; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ inſulâ lib. 3. Od. 27. ſtroph. 9.

30. *Ventis non ſuis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento meridionali.

Syrtes.] In Libyco mari ſunt eæ, vulgò, *Seiches de Barbarie*, à σύρω, *traho*? quod in eas maris partes arenæ cumulos, limum, & ſaxa aggerant & trahant fluctus. Vide lib. 2. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus deſperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In feſtis, & in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis & largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Tranſmarina vina, ideoque pretioſa: è Chio & Lesbo inſulis maris Ægæi. Plin. lib. 14. cap. 7. & 14. De Chii vini bonitate lib. 3. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. 1. Od. 17. ſtroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generoſum è Cæcubo Latii monte: de illo lib. 1. Od. 20. habet virtutem coërcendi nauſeam, inquiunt; quod auſterum ſit & pungens, adeoque fluxum ſiſtat aut reſtringat phlegmatis. Porrò ejuſmodi vinum petit Horatius, ut poſſit affatim bibere abſque nauſeâ & vomitu.

37. *Curam metumque Cæſaris.*] Magno ſe fuiſſe in metu pro Cæſare indicat; & quidem Romæ tunc fuiſſe trepi-

dationem non parvam refert Dio: at hoſte in fugam verſo, jam lætus vino ſe diſcuſſurum ait quicquid pavoris & curæ animo diu inſedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à λύειν *ſolvere*, ut jam notavi lib. 1. Od. 7.

IN MAEVIUM POETAM, ODE X.

Ei naufragium imprecatur.

MAla ſoluta navis exit alite,
Ferens olentem Mævium.
Ut horridis utrumque verberes latus,
Auſter, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverſo mari,
Fractoſque remos differat.
Inſurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec ſidus atrâ nocte amicum appareat,
Quâ triſtis Orion cadit.

INTERPRETATIO.

NAvis abit ſoluta portu *infelici auſpicio, vehens fœtentem Mævium. Auſter fac ut tetris fluctibus vexes utrumque latus* navis. *Eurus ater mari perturbato diſpergat funes & remos diſruptos. Exurgat Aquilo tam vehemens, quàm cùm frangit ilices in excelſis montibus concuſſas.* Nec *propitium* ullum *affulgeat aſtrum nocte obſcurâ, quâ* parte *Orion occidit.*

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Mala ſoluta, &c.*] Amico Virgilio & bono Poëtæ fauſtam navigationem eſt apprecatus Od. 3. lib. 1. at Mævio contraria omnia hic.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* feminino genere poni velint pro malo ſemper augurio. Lactant. in Papin. Thebaïd. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obſoletarum vocum ſectator, bonorumque Poëtarum inſectator, duobus iſtis vitiis duntaxat famoſus Poëta, Virgilii atque Horatii temporibus; tam inviſus bonis quàm invidus. Virgil. Eclogâ 3.

Qui Bavium non odit, amet tua carmina, Mævi.
Atque idem jungat vulpes, & mulgeat hircos.

Auctor libro de cauſis corruptæ eloquentiæ ita præcipit: *Quædam arceantur ut jam obliterata & olentia*, id eſt, nimiam vetuſtatem ac veluti ſitum redolentia.

4. *Auſter memento, &c.*] *Auſtrum* à meridie flantem & in Ionio mari valdè ſævientem primùm invocat adverſus Mævium navigantem: deinde *Eurum* ab Oriente: tum Boream ſeu *Aquilonem* à Septentrione; ut colluctantes mare ſubvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil Æneid. 1.

Unà Eurus Notuſque ruunt, creberque procellis
Africus.

10. *Orion.*] De hujus ſideris occaſu

Quietiore nec feratur æquore,
  Quàm Graia victorum manus,
Cùm Pallas uſto vertit iram ab Ilio,
  In impiam Ajacis ratem.
O quantus inſtat navitis ſudor tuis,
  Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,
  Preces & averſum ad Jovem:
Ionius udo cùm remugiens ſinus
  Noto carinam ruperit!
Opima quòd ſi præda curvo littore
  Porrecta mergos juveris;
Libidinoſus immolabitur caper,
  Et agna tempeſtatibus.

INTERPRETATIO.

Nec tranquilliore mari naviget quàm exercitus Græcorum victor, quando Minerva ab incensâ Troiâ iram convertit in ſceleratam Ajacis navim. O quantus ſudor imminet tuis nautis; tibi verò pallor flavus; atque ejulatio viro indigna, & vota ad Jovem ſurdum; cùm murmurans Ionium mare fregerit navim Austro humido! Quod ſi tu in *curvo littore jacens paſcas mergos, opimum ſpolium, à* me *procellis ſacrificabitur laſcivus hircus,* & nigra *ovicula.*

ANNOTATIONES.

tempeſtuoſo & navigantibus triſti, lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine. lib. 3. Od. 4. ſub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum Eubœæ promontorium disjecta tota claſſis Græcorum tempeſtatibus tantùm non periit, cum reverterentur poſt expugnatam Troiam.

13. *Cum Pallas uſto vertit iram ab Ilio.*] Offenſa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Troianis infeſta: deinde Græcis etiam; tum quod Ulyſſes & Diomedes è ſuo templo Palladium rapuiſſent; tum ut canit Virgilius,

Unius ob noxam & furias Ajacis Oilei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus & ſacrilegus, qui Caſſandram ad ipſas Palladis aras violarat. Unde navis ejus diffracta; ipſe vero mox in ſaxum enatans fulmine pariter attritus.

18. *Averſum ad Jovem.*] Preces & vota minime audientem, ſcilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponneſum ab ortu, & magnam Græciam Siciliamque ab occaſu porrigitur.

21. *Opima quod ſi præda.*] Quod ſi tuum cadaver in littore paſcat aves marinas, ſacra ſpondeo tempeſtatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans & olens ut caper.

24. *Agna.*] Virgil. Æneid. 3. *nigram hyemi pecudem.* Æneid. 5. *tempeſtatibus agnam.*

Tempeſtatibus.] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione, Ovid. Faſt. 6.

Te quoque, tempeſtas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. n. 51. aſſerit in Deorum numerum referendas eſſe tempeſtates, *quæ populi Ro. ritibus conſecratæ ſunt. . . . . noſtri quidem duces mare ingredientes immolare hoſtias fluctibus conſueverunt.*

AD PETTIVM,

ODE XI.

Amore ſe Lyciſci occupatum non poſſe verſibus condendis vacare.

PEtti, nihil me, ſicut anteà, juvat
Scribere verſiculos,
Amore perculſum gravi:
Amore, qui me præter omnes, expetit
Mollibus in pueris
Aut in puellis urere.
Hic tertius December, ex quo deſtiti
Inachiâ furere,
Silvis honorem decutit.
Heu me, per urbem (nam pudet tanti mali
Fabula quanta fui!

INTERPRETATIO.

O *Petti, nequaquam placet, ut prius, verſus facere,* quia *amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December ſpoliat arbores foliis, ex quo deſii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet* me *tanti mali:)*

ANNOTATIONES.

Hanc Oden aliqui faciunt dicolon diſtrophon, cujus primus quiſque verſus ſit Iambicus Hipponacteus trimeter acatalectus, ut Epod. 1. *Ibis Liburnis, &c.*

Secundus Sapphicus, conſtans penthemimeri heroicâ, & dimetro Iambico; id eſt, duobus dactylis, & ſyllabâ; deinde quatuor Iambis; recepto tamen imparibus locis ſpondeo.

Aliis placet eſſe tricolon triſtrophon: ut primus quiſque verſus ſit Iambicus trimeter, ut antè dictum eſt. Alter quiſque Dactylicus dimeter, ut lib. 4. Od. 7.
Arboribuſque coma.

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. 1. *Amice propugnacula.*

1. *Petti nihil me, &c.*] Apud Pettium ſive Pectium contubernalem ſuum queritur, quod per amorem nunquam ſibi liceat interquieſcere, modò puellam modò puerum aliquem depereunti.

Nihil juvat ſcribere verſiculos amore perculſum gravi.] Contrà Propertius amore ſe ait incitari ad condendos verſus. lib. 2. Eleg. 1.

Quæritis unde mihi toties ſcribantur amores,
Unde meus veniat mollis in ora liber?
Non mihi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:
Ingenium nobis ipſa puella facit.
Seu vidi ad frontem, ... capillos, &c.
Invenio cauſas mille, poëta, novas, &c.

7. *Tertius December.*] Tertius itaque annus eſt.

11. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot ſermones vagati de me, ob Inachiæ amorem, imò furorem.

Conviviorum & pœnitet,
In queis amantem & languor & ſilentium
Arguit, & latere
Petitus imo ſpiritus.
Contráque lucrum nil valere candidum
Pauperis ingenium
Querebar, applorans tibi;
Simul calentis inverecundus Deus
Fervidiore mero
Arcana promôrat loco.
Quod ſi meis inæſtuet præcordiis
Libera bilis, ut hæc
Ingrata ventis dividat
Fomenta, vulnus nil malum levantia:
Deſinet imparibus
Certare ſummotus pudor.

INTERPRETATIO.

pœnitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat ſe languore, taciturnitate; & ſuſpiriis è profundo pectore deductis. Tum verò *ſimul ac ardente vino incalueram, & numen pudore carens ſecreta* mea *dimoverat loco* ſuo: ego *flens apud te conquerebar*, quod *ſyncera mens pauperis non prævaleret quæſtui.* Addebam porrò: *Quod ſi libera indignatio cor meum inflammet, ut in auras diſſipet moleſta hæc pabula nequaquam ſublevantia dolorem improbum*; protinus *abjecta verecundia ceſſabit pugnare adverſus inæquales.*

ANNOTATIONES.

16. *Contraque lucrum, &c.*] Adverſus rivalium ditiorum munera opima nihil me poſſe ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt: *contráne lucrum nil valere candidum pauperis ingenium?*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos mores, ingenii vim & acumen, ſapientiam, eruditionem, aliaſque animi dotes eximias.

19. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id eſt, vinum, me ebrium fecerat, atque adeo loquacem & inverecundum: toties *applorans tibi* nudabam mentis meæ vulnera amoris tormenta & cruciatus.

22. *Quod ſi meis, &c.*] Ex contemptu ſui amoris oriebatur indignatio & ira adverſus Inachiam; & hinc comminatio ſe eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

23. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, & penitus ex animo excutiat ac deleat iſta amoris *fomenta* alimentaque, nempe ſuſpiria, ſilentium, lacrymas, querimonias, anxias animi ſecum luctationes; quæ omnia accendunt potiùs amorem & augent cruciatum, quàm levant aut ſedant.

26. *Deſinet imparibus certare ſummotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Suum cuique ſit arbitrium expiſcandi ſenſus novos; ego ſic interpretor cum Pulmanno: non ampliùs Inachiæ procaci me ſummittam pudens nimiùm: ſed eam aſpernabor, deſinamque ſectari imparem, id eſt, amori meo non reſpondentem. Vel ſic: cum *imparibus*, id eſt, rivalibus me potentioribus certare deſinam, iiſque ſine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quàm ſynceri & candidi ingenii amantem; adeoque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horatius lib. 1. Od. 33. Veneri placere interdum jungere *impares for-*

Ubi hæc ſeverus te palam laudaveram,
Juſſus abire domum,
Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi poſtes, & heu,
Limina dura, quibus
Lumbos & infregi latus.
Nunc gloriantis quamlibet mulierculam
Vincere mollitiâ
Amor Lyciſci me tenet:
Unde expedire non amicorum queant
Libera conſilia,
Nec contumeliæ graves:
Sed alius ardor, aut puellæ candidæ,
Aut teretis pueri,
Longam renodantis comam.

INTERPRETATIO.

At poſtquam iſta coram te graviter ſtatueram, accepto mandato diſcedendi in ædes meas, *dubio greſſu ibam ad fores eheu mihi non propitias, & dura eheu veſtibula*, in *quibus rupi lumbos & latus. Jam me occupat amor Lyciſci gloriantis omnem feminam ſuperare mollitiâ: qui me exſolvere non poſſunt ſyncera amicorum monita vel objurgationes acerbæ; ſed tantùm alius amor, ſive adoleſcentulæ ſpecioſæ, ſive rotunduli pueri prolixos capillos nodo colligentis.*

ANNOTATIONES.

mas atque animos; &c. lib. 4. Od. 11.

Diſparem vites. Age, jam meorum
Finis amorum.

Denique Epod. 15.

Et quæret iratus parem.

28. *Ubi hæc ſeverus, &c.*] Poſtquam ego conſtanter & magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejuſmodi vanas & importunas; atque à te, Petti amice, *juſſus* eram abire domum, & propoſitâ quiete frui; contrà ſubitò redeunte & trahente amore Inachiæ, ad ejus ædes ferebar. Tibull.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?
Cùm bene juravi, pes tamen ipſe redit.

32. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potius quod in iis jacens pernoctanſque lumbos & latus infregerat: ex more amantium, de quo fusè lib. 3. Od. 10. Ovid. Remed. amor. lib. 2.

Nec latus in duro limine pone tuum.

34. *Mulierculam vincere mollitiâ.*] Ludus eſt in voce *mulier*, quaſi *mollier* à mollitie dictâ. Iſidor. lib. 11. cap. 11. Præclarè Petrus Bleſenſis ſerm. 1. in Advent. Angelicam ſalutationem explicans: *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id eſt, ſola robuſta inter molles.*

38. *Libera conſilia.*] Amicè data, abſque ullâ adulatione, vel offenſionis metu.

39. *Contumeliæ graves.*] Jactata ſcommata ab amicis objicientibus mihi amorem probroſum. Alii explicant: injuriæ ab Lyciſco vel meretrice qualibet irrogatæ; minus ad rem, ut mihi quidem videtur.

40. *Sed alius ardor, &c.*] Cic. Tuſc. 4. n. 74. *etiam novo quodam amore veterem amorem tanquam clavo clavum ejiciendum putant.* Ovid.

Succeſſore novo tollitur omnis amor.

41. *Teretis.*] Habentis membra ſucci plena, ſolida, poſita, obeſula.

42. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi ſeu pueri meritorii capillos inſtar mulierum alebant, & in nodum colligebant. Vide lib. 2. Od. 5. in fine. Et lib. 4. Od. 10.

ODE XII.

IN ANUM FOETIDAM.

QUid tibi vis, mulier nigris digniſſima barris?
Munera cur mihi, quidve tabellas
Mittis, nec firmo juveni, neque naris obeſæ?
Namque ſagacius unus odoror,
Polypus, an gravis hirſutis cubet hircus in alis,
Quàm canis acer, ubi lateat ſus.
Quis ſudor vietis & quàm malus undique membris
Creſcit odor! * * * *
* * * * * nec illi
Jam manet humida creta colorque

INTERPRETATIO.

QUid petis, fœmina, atris barris digna? Quare dona quare litteras mittis mihi, nec valido adoleſcenti, nec hebetis naſi. Ego *quippe ſubtilius olfacio* utrum ſit tibi *polypus, an olens caper reſideat in axillis piloſis, quàm ſagax canis ubi aper deliteſcat.* At *ut quantus ſudor, & quàm teter odor undique emanat è membris flaccidis!* * * * * * * * * * * * * * * *neque ei ſtat uda creta, & color*

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile eſt Od. 7. lib. 1.

1. *Quid tibi vis.*] Vide annot. ad calcem Epod. 8.

Digniſſima barris.] Digna mulier amatoribus ſordidis ac deformibus, quales barri, ſeu bajuli ſole aduſti, ſtupidi, impoliti: vel ſimilibus elephantis, qui *odore graves, forma truces, mole terribiles.* Vide lib. 1. Sat. 4. annot. ad iſtas voces: *Barrus inops.* Porrò elephas dicitur barrus ob gravitatem Græcè *βάρος*; nam inter quadrupedes mole præſtat: vel à voce *bar*, quæ peregrinum ſignificat: vel à voce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraicè ſignificat, ſcilicet ingentem beſtiam.

3. *Naris obeſa.*] Ex Ariſtot. Phyſiogn. cap. 6. *qui naſum habent in ſummo craſſum, ii ſtupidi ſunt.*

5. *Polypus.*] Eſt morbus narium fœtidus: ſive, eſt caruncula in naſo putida, reſpirationem obſtruens, & tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quàm hircus.

7. *Quis ſudor, &c.*] Loquitur Horatius: ô quàm gravis odor, & fœtens ſudor exit è membris anus putidæ!

9. *Nec illi jam manet humida creta.*] Cum olenti ſudore defluit pariter fucus ille quo faciem incruſtarat: quippe rugas cretâ ſeu gypſo obduxerat, obtexerat. Plin. lib. 35. cap. 16. *Eſt in medicaminibus & Chia terra candicans, uſus ad mulierum maximè cutem.* Idem ibid. cap. ſeq. *Cretæ plura genera . . . . . . candidum, & ad puriſſimum inclinans. vis utique ad diſcutiendos tumores. Refrigerandi quoque natura creta eſt: ſudoreſque immodicos ſiſtit illita, &c.* Petronius *perfluebant per frontem ſudantis acaciæ rivi. Inter rugas malarum tantum erat creta, ut putares detectum parietem nimbo laborare.*

10. *Colorque ſtercore fucatus crocodili.*] E terreſtris crocodili fimo ceruſſæ admixto fit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. 28. cap. 8. *alter* crocodilus (cor-

Stercore fucatus crocodili: * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * *
* * * * * *
* * * * * *
Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ
Cui properabantur? Tibi nempè:
Nec foret æquales inter conviva, magis quem
Diligeret mulier ſua, quàm te.
O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres
Agna lupos, capreæque leones!

INTERPRETATIO.

Fucatus fumo crocodili. . . .
. . . . . .
. . . . .
. . . .
. . . . .

. . . .
Cui verò *parabatur lana bis tincta purpura Tyria? Nimirum tibi: ut nullus eſſet contubernalis inter ſocios, quem plus amaret ſua mulier,* quàm *ego te. O ego minimè fortunata, quam tu fugis non ſecus ac agna lupos & capra leones validos expaveſcit!*

ANNOTATIONES.

dylum vocant) *ei ſimilis, multùm infra magnitudinem, in terrâ tantùm, odoratiſſimiſque floribus vivit. Ob id inteſtina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta.* Ejus ſtercus *crocodileam* appellant: *qua illita ex oleo cyprino moleſtias in facie naſcentes tollit: ex aquâ verò morbos omnes, quorum natura ſerpit in facie; nitoremque reddit: lentigines tollit ac varos, omneſque maculas.* Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. 3. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *ter non ſemel digna ſunt perire quæ crocodilorum excrementis utuntur, & ſpuma ſepiarum unguntur, & ſupercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur cum magnâ curâ, diligentia, celeritate, veſtis purpurea, bis tincta muricis piſciculi ſanguine, qui frequens & optimus in eâ maris Mediterranei parte, quæ proxima eſt Tyro urbi Phœniciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxima. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, ſeu iterùm tinctâ, lib. 2. Od. 16. & 18. De Tyro urbe, lib. 3. Od. 29. in fine. Videſis Plin. lib. 9. cap. 36. ubi ſic habet: *murices purpura florem tingendis expetitum veſtibus, in mediis habent faucibus: liquorem pretioſum nigrantis roſæ ſublucentem colore, &c.*

AD AMICOS.

ODE XIII.

Ut genio indulgeant, omni ſollicitudine poſthabitâ.

HOrrida tempeſtas cœlum contraxit, & imbres
Niveſque deducunt Jovem:
Nunc mare, nunc ſiluæ
Threicio Aquilone ſonant: rapiamus, amici,
Occaſionem de die:
Dumque virent genua,

INTERPRETATIO.

ATer nimbus obduxit cœlum, & pluvia niveſque demittunt Jovem. Jam mare & ſilva ſtrident Boreâ Thracio. O ſodales, ne omittamus opportunitatem temporis: & quandiu valent genua,

ANNOTATIONES.

Ex quibuſdam hæc Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt hexameter heroicus: alter quiſque eſt Archilochius conſtans dimetro Iambico, ac duobus dactylis cum unâ ſyllabâ.

Aliis vulgò, & melius quidem, eſt tricolos triſtrophos. Primus verſus eſt heroicus hexameter catalecticus, ut iſte Od. 7. lib. 1.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus eſt Iambicus Archilochius dimeter acatalectus, ut Epod. 1.

Amice propugnacula.

Tertius eſt Dactylicus Archilochius dimeter hypercatalectus, ut Od. 7. lib. 4.

Arboribuſque coma.

1. *Horrida tempeſtas.*] Vel hyems, vel nimboſum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis & condenſatis nubibus cœlum obtexit & obſcuravit. Non deſunt qui allegoricè locutum velint Poëtam de neſcio quo civili tumultu, vel hoſtili incurſu, vel clade & calamitate quapiam. Nonnihil ejuſmodi videtur innuere ubi ait, v. 10.

Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benigna
Reducet in ſedem vice.

Imbres niveſque deducunt Jovem.] Quoniam ut alibi dixi, Jupiter eſt aër, hinc & in terram deſcendere ac deduci putabatur cùm ſolvitur in pluvias aut nives decidentes. Virgil. Eclog. 7.

Jupiter & læto deſcendet plurimus imbri.

3. *Siluæ.*] Diæreſis, per quam vox iſta fit trium ſyllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*] Flante à Thraciæ partibus Aquilone vento, qui eſt inter Septentrionem & ortum ſolſtitialem, *Nord Nord eſt.* De eo jam lib. 1. Od. 25. v. 11.

5. *Occaſionem.*] Cic. de Inv. 1. *occaſio*, inquit, *eſt pars temporis in ſe habens opportunitatem idoneam rei faciendæ.*

De die.] De tali die pluvio, nimboſo, triſti ſumamus occaſionem compotandi. Alii melius ſic: dum per diem ac tempus licet; dumque ſinunt ætas & vires, vitæ gaudia carpamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyll. 14. v. ult.

Ἀδυνγίνων ὁ χρόνος ποιεῖν τι δεῖ ἇς
γόνυ χλωρόν.

Canos facit ætas: gerere aliquid oportet eos quibus eſt genu viride.

Et decet, obductâ ſolvatur fronte ſenectus.
Tu vina Torquato move
Conſule preſſa meo.
Cætera mitte loqui: Deus hæc fortaſſe benignâ
Reducet in ſedem vice.
Nunc & Achæmeniâ
Perfundi nardo juvat, & fide Cylleneâ
Levare diris pectora
Sollicitudinibus:
Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno:
Invicte mortalis, Dea

INTERPRETATIO.

dumque convenit, explicetur frons ſenio contracta. Tu profer vina calcata ſub *Conſule meo Torquato: omitte verba facere de aliis* quibuſlibet. *Ea forſan Deus reſtituet in* priſtinum *ſtatum, mutatione propitiâ. Jam expedit ungi nardo Perſicâ; & curas moleſtas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illuſtris Centaurus admonebat alumnum generoſum: vir inſuperabilis, fili*

ANNOTATIONES.

Genu viret, id eſt, juventus viget, ex Eraſmo. *Genibus ineſt vitalitas. Namque in ipſâ genu utriuſque commiſſurâ, dextra lævaque, à priore parte gemina quædam buccarum inanitas ineſt, quâ perfoſſâ, ceu jugulo ſpiritus fugit.* Plinius lib. 11. cap. 45.

7. *Obductâ ſolvatur fronte ſenectus.*] Vel, pellatur recordatio ſenectutis quæ rugoſâ & triſti fronte depingitur: vel potiùs, ſolvatur & porrigatur læta frons, quæ ſenili moroſitate contrahi ſolet atque obduci. Procul hinc à nobis ea ſeveritas ac triſtitia, quam affert ſenium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffuſa in cados vina ſub Conſulatu L. Manlii Torquati, adeoque mihi coæva: nam eo anno prodi in lucem: proindeque *meum Conſulem* eum appello. Vid. lib. 3. Od. 21. ubi,

O nata mecum Conſule Manlio amphora.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare poſſent, ex animo & memoriâ deleantur; ut hilaritati vacemus. *Deus hæc* mala *fortaſſe* in melius mutabit. Ex *his*, ut dixi initio, ſuſpicari licet, tunc cùm hanc Oden ſcriberet Poëta, inter veniſſe quandam triſtitiæ cauſam, quæ certè nobis comperta non eſt.

13. *Achæmenia nardo.*] Unguento è Perſide ubi regnavit Achæmenes. Vide lib. 3. Od. 1. ſub finem, annot. ad has voces *Achæmenium coſtum.* Optimum fiebat unguentum è frutice ſeu herbâ, cui nomen nardus, de quâ Dioſcorid. lib. 1. cap. 6. &c. Plin. lib. 12. cap. 12. ita ſcribit: *de folio nardi plura dici par eſt, ut principali in unguentis: Frutex eſt gravi & craſſâ radice, pingui, ſitum redolente. . . . . Apud Gangem naſcens, &c.* Vide lib. 2. Od. 11. ibique annot.

13. *Vide Cyllenea.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ ſuâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatuſque eſt, dictus Cyllenius. Vide lib. 1. Od. 10.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulſare: meminit Juvenalis Sat. 7. v. 210. Centauri Theſſaliæ populi, de quibus lib. 1. Od. 18. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhœtus, Lycidas, Eurytus, Pholus, & alii; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob inſignem ſapientiæ famam traditi ſunt in diſciplinam Æſculapius, Hercules, Jaſon, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles ſolâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ

Nate puer Thetide,
Te manet Aſſaraci tellus, quam frigida parvi
Findunt Scamandri flumina,
Lubricus & Simoïs:
Unde tibi reditum certo ſubtemine Parcæ
Rupêre: nec mater domum
Cærula te revehet.
Illic omne malum vino cantuque levato,
Deformis ægrimoniæ
Dulcibus alloquiis.

INTERPRETATIO.

Dea Thetidis, expectat te regio Aſſaraci, quam rigant fluvii Scamander exiguus, & Simoïs rapidus; unde regreſſum tibi Parcæ intercluſerunt ſtabili filo; neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quaſvis ærumnas mitiga per vinum & carmina, quæ duo ſunt *grata remedia horrida ægritudinis.*

ANNOTATIONES.

tenebat eum ſua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille, lib. 1. Od. 6. 8. 15. lib. 2. Od. 4. 16. lib. 4. Od. 6. Vide ibi annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ ſeu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cærula.*

19. *Te manet Aſſaraci, &c.*] Ibis ad expeditionem Troianam, quippe ſine te Troia nunquam expugnari poteſt, ex oraculo.

Aſſaraci tellus.] Phrygia, Troas, ubi regnavit Aſſaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Ida monte, parvo fonte ſcaturit. Hinc epithetum *parvi:* quod ſomniatores explicant, quoniam is fuerit è fluviis qui ab exercitu Xerxis poti defeciſſe narrantur.

21. *Simoïs.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur: uterque Homero Virgilioque aliiſque nominatiſſimus.

22. *Unde tibi reditum, &c.*] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Troianos mortem: quod norat, ſeu ex Aſtrologiâ cujus erat peritiſſimus; ſeu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ſuum prænuntiat. Ibidem verò deſcribitur ipſe ſe conſolari *vino & cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noſter eſt imitatus hac Ode.

Subtemine.] Subtemen, filum eſt quod ſtamini ſubtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

Currite ducentes ſubtemina currite fuſi.

De Parcis fata nentibus, volventibus, diſpenſantibuſque annos vitæ mortalium. Vide lib. 2. Od. 3.

26. *Deformis ægrimoniæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Cic. lib. 12. ad Attic. Epiſt. 37. *ferrem graviter, ſi nova ægrimoniæ locus eſſet.*

Dulcibus alloquiis.] Vide, lector, ut has voces velut appoſitas ad præcedentia *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus ſolatia & levamina dicebantur. Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. 5. circa medium. *allocutum mulieres ire aiunt, cùm eunt ad aliquam locutum conſolandi causâ.* Valer. Maxim. lib. 2. cap. 7. art. 6. *incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap. 8. art. 9. *Sapientia mecum communicabit de bonis: & erit allocutio cogitationis ac tædii mei.*

AD MOECENATEM,

ODE XIV.

Phrynes amore ſe impediri, ne promiſſos Iambos abſolvat.

MOllis inertia cur tantam diffuderit imis
  Oblivionem ſenſibus,
Pocula Lethæos ut ſi ducentia ſomnos
  Arente fauce traxerim;
Candide Mœcenas, occidis ſæpè rogando.
  Deus Deus nam me vetat,
Inceptos, olim promiſſum carmen, Iambos
  Ad umbilicum adducere.

INTERPRETATIO.

OPtime Mæcenas, interficis me, *quærendo ſæpiùs, quare otioſa ignavia intimis præcordiis induxerit talem oblivionem, velut ſi gutture ſitibundo hauſerim aquas Lethæas ſoporem conciliantes. Enimvero Deus, Deus* inquam *me prohibet incheatum carmen Iambicum jam pridem* tibi *promiſſum ad finem perducere.*

ANNOTATIONES.

Ode eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt heroicus hexameter; ſecundus eſt Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non deſidiâ ſed amore ſe detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia ſubjecti pro adjuncto, ut alibi ſæpè. Senſus eſt: videor nempe tibi hauſiſſe majus poculum è Lethe fluvio Inferorum, qui rerum omnium oblivionem inducit: vel ſoporiferas quaſdam potiones bibiſſe; vel laborare veterno ſeu lethargiâ, adeo ut ſomno inexpugnabili correptus ſim.

6. *Deus.*] Amor magnus Deus & maximè imperioſus. Ex S. Hieron. lib. 2. adverſus Jovianum, *amor rationis oblivio eſt, turbat conſilia, altos & generoſos ſpiritus frangit; inſania eſt proximus.* Plaut. Ciſtell.

Nullam mentem animi habeo,
Vbi ſum ibi non ſum: ubi non ſum, ibi eſt animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epiſt. 1. ad Auſon. ubi,

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id eſt, ultimam manum admovere. Inde verò fluxit iſte loquendi modus, quod ſolebant veteres abſolutis voluminibus addere ornamenta oſſea, cornea, eburna, lignea, umbilici noſtri formam imitantia, in medio ſcilicet integumenti extantia. Eraſm. Illa Euſtathius bullas interpretatur. Martial. lib. 1. Epigram. 67. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. 3. Epigram. 2. *pictis luxuriantem umbilicis.* lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis creſcentem.* lib. 4. Epigram. ult.

Obe jam ſatis eſt, obe libelle;
Jam pervenimus uſque ad umbilicum.

Non aliter Samio dicunt arſiſſe Bathyllo
  Anacreonta Teium;
Qui perſæpè cavâ teſtudine flevit amorem
  Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipſe miſer. Quod ſi non pulcrior ignis
  Accendit obſeſſam Ilion,
Gaude ſorte tuâ: me libertinâ neque uno
  Contenta Phryne macerat.

INTERPRETATIO.

Simili modo narrant Bathylli Samii amore *incenſum fuiſſe Anacreontem Teium; qui ſæpè lyrâ amores cecinit ad metrum neglectum. Ipſe* verò tu amore *cruciaris. Quod ſi non formoſior ignis cremavit Trojam expugnatam, lætare* de *tuâ conditione.* Nam *erit me Phryne libertina uno* amatore *minimè contenta.*

ANNOTATIONES.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo inſulâ.

Bathyllo.] Puero, quem in deliciis habebat Anacreon, deſcribit verò ac pingit, Ode ſuâ 29.

10. *Anacreonta Teium.*] Hic Poëta erat è Teo Ioniæ civitate littorali, vel è Teio Paphlagoniæ urbe, in ora maris Euxini; ut quidam volunt. Scripſit Hymnos, Elegias, Iambos & alia quædam. Nonnulla verò intercidiſſe patet vel ex eo quod ait Horatius, *perſæpè* illum *fleviſſe amorem:* de Bathyllo enim duas tantùm Odas habemus Anacreontis. De eo vide annot. lib. 4. Od. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur verſus facili venâ effuſos: melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec abſurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgens & affectibus; quam ſyllabarum dimenſioni.

13. *Ureris ipſe miſer.*] O Mæcenas, propriâ quidem experientiâ noſti ſatis quid amor poſſit; debes ergo mihi condonare.

Quod ſi non pulcrior ignis.] Atqui Helena quæ cauſa fuit excidii & incendii urbis Trojæ, non erat nobilior aut pulcrior eâ muliere quam tu deperis: (Terentia nempè, quæ & *Licinia*) unde tibi gratulor. Virgil.

Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ ceteris laudatur Athen. lib. 13. cap. 6. quæ multorum criminum rea tamen abſoluta eſt à Judicibus ejus pulcritudine ſingulari captis.

AD NEAERAM, ODE XV.

Non ſervatam ab eâ fidem queritur.

NOx erat, & cœlo fulgebat Luna ſereno
Inter minora ſidera,
Cùm tu, magnorum numen læſura Deorum,
In verba jurabas mea,
Arctiùs atque hedera procera aſtringitur ilex,
Lentis adhærens brachiis:
Dum pecori lupus, & nautis infeſtus Orion
Turbaret hybernum mare,
Intonſoſque agitaret Apollinis aura capillos,
Fore hunc amorem mutuum.

INTERPRETATIO.

NOx erat, & Luna micabat inter aſtra minora, ſudo quidem *aëre; quando tu violatura numen magnorum Deorum, in mea verba jurabas, mollibus brachiis complexa* me *ſtrictiùs quam hedera alta ilici adhæret: dum lupus* inſidiaretur *ovibus, atque Orion nautis inimicus ſubverteret mare hyemale; & ventus moveret capillos Phœbi prolixos; hunc amorem fore parem.*

ANNOTATIONES.

Metrum ſimile Epod. anteced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, ſidera, teſtes adhibet perjurii Neæræ. Juvenal. Sat. 8. v. 150.

——— *Sed Luna videt; ſed ſidera teſtes*
Intendunt oculos.

2. *Inter minora ſidera.*] Sic lib. 1. Od. 12.

. . . . . . *Inter ignes*
Luna minores.

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris & Cupidinis, aiunt quidam: meliùs alii, Jovis, Apollinis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque quos Æneas detulit in Italiam: ex Virgil. Æneid. 3. v. 12.

. . . *feror exul in altum*
Cum ſociis, natoque, Penatibus, & magnis Diis.

Vide Macrob. lib. 3. cap. 4. Saturnal.

4. *In verba jurabas mea.* Ego verba concipiebam juramenti, tibique dictabam: tu ſequebaris me verba præeuntem, & ſuggeſta repetebas.

7. *Orion.*] Sidus tempeſtates ciens. De eo lib. 1. Od. 28. v. 21. lib. 2. Od. 13. in fine. lib. 3. Od. 4. ſub finem.

9. *Intonſoſque, &c.*] Dum intonſus foret; id eſt, quandiu radii à ſole non poterunt avelli: ex Macrob. Satur. lib. 1. cap. 17. Vide lib. 1. Od. 21. v. 2. annot.

10. *Fore hunc amorem mutuum.*] Ita ſolent amantes invicem conjurare; ſolus ſoli. Vide Plaut. Mercat. Scen. 6.

O dolitura meâ multùm virtute, Neæra!
Nam ſi quid in Flacco viri eſt,
Non feret aſſiduas potiori te dare noctes,
Et quæret iratus parem.
Nec ſemel offenſæ cedet conſtantia formæ,
Si certus intrârit dolor.
At tu quicumque es felicior, atque meo nunc
Superbus incedis malo;
Sis pecore & multâ dives tellure licebit,
Tibique Pactolus fluat:
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea:

INTERPRETATIO.

O Neæra dolebis aliquando *plurimùm meâ virtute! Etenim ſi aliquid eſt roboris in Horatio, nequaquam patietur te noctes frequenter concedere alteri* quem præfers; *atque irritatus quæret fidelem* amicam: *ſique vetus dolor corripiat*, mea *firmitudo non vincetur* tuâ *pulcritudine ſemel inviſâ. Tu verò quiſquis es* modò *potior, ac meo detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus & agris ſis locuples, tibique fluat Pactolus, neque tibi lateant myſteria Pythagoræ redivivi ac Nireum ſuperes oris ſpecie;*

ANNOTATIONES.

11. *O dolitura, &c.*] Exclamatio hæc omninò appoſitè ſubjungitur prædictis. Senſus eſt: ô Neæra, pœnitebit aliquando iſtius perjurii, & offenſæ: necdum ſatis virtutem meam & firmitudinem noſti: ſed brevi ſenties & dolebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. 7. ait, multos quidem eſſe homines, at viros paucos.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das quàm mihi amoris teſtimonia.

14. *Parem.*] Quæ reſpondeat amori meo.

15. *Semel offenſa.*] Quæ ſemel offenderit me, vel cui ſemel offenſus fuero & iratus.

16. *Si certus intrarit dolor.*] Id vulgò referunt ad Horatium: non abſurdè quidam ad Neæram; hoc ſenſu: tanta eſt iræ meæ conſtantia, inquit Flaccus, ut ſi tibi, Neæra, ſemel iraſcar; etſi te pœniteat me offendiſſe, teque verus dolor capiat, ac tum velis redire in gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut veniam dem.

17. *Quicunque es felicior.*] Quicunque es meus rivalis, & potior apud Neæram, mihique proinde inſultas, quod illá, me ſpreto, indulgeat atque obſequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas, ſapientiâ inclareſcas, venuſtate conſpicuus fueris. Ubi tria vides afferri amorem excitare conſueta. Sic Virg. Eclog. 2.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.
. . . .
Canto quæ ſolitus . . . Amphion:
. . . .
Nec ſum adeo informis, &c.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Crœſus rex olim dicitur auro abundaſſe. Is propterea Chryſoroas etiam appellatus; hodie *Sarbat*. Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis & arenis volviſſe prædicantur; Tagus in Hiſpaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Aſiâ minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. 33. cap. 4.

21. *Nec te Pythagoræ, &c.*] Etſi fueris ſapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. 1. cap. 9. Suidas, *quod non minus*

Eheu tranſlatos aliò mœrebis amores!
Aſt ego viciſſim riſero.

INTERPRETATIO.

Eheu brevi *dolebis amores alteri datos! ego verò* tum *ridebo alternatim.*

ANNOTATIONES.

verum diceret quam Apollo Pythius, nomen ejus interpretatur. Philoſtratus, Deorum uſum conſuetudine affirmat, & ab eis accepiſſe quatenus hominibus, delectentur, & quatenus eos averſentur, ex eoque de natura diſſeruiſſe. Porro tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus templi inſtar, ipſum verò tanquam numen haberent.

Renati.] Scilicet ille ſapientiæ velut antiſtes, multa tamen deliravit de animarum in aliud & aliud corpus transmigratione: ac ſeipſum aiebat primùm Œthalidem fuiſſe, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. 1. Od. 28. v. 10. annotat.

22. *Nireus.*] Nireus inter Græcos, qui ad Troianam expeditionem profecti ſunt, formoſiſſimus, uno excepto Achille. Homer. Iliad. 2. De illo jam lib. 3. Od. 20. in fine.

23. *Tranſlatos aliò mœrebis amores.*] Tu quoque Neæræ levitatem & inconſtantiam experiere: tum verò tibi ego inſultabo viciſſim; & affatim gaudebo, ſicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illâ contemnar. Ex Ariſtot. Rhet. 2. *Iram ſemper comitatur voluptas de ſpe puniendi. Nam jucundum eſt putare id eventurum quod exoptamus.*

AD ROMANOS,

ODE XVI.

Bellorum civilium finem nullum eſſe conqueritur.

ALtera jam teritur bellis civilibus ætas:
Suis & ipſa Roma viribus ruit.

INTERPRETATIO.

S*Ecunda jam ætas abſumitur bellis civilibus. Et Romam propria diſperdit potentia.*

ANNOTATIONES.

Ode hæc eſt dicolos diſtrophos. Primus quiſque verſus eſt heroicus hexameter. Alter quiſque eſt Iambicus trimeter, è puris iambis: quod non alibi feciſſe Horatium reperies. Benè Scaliger: *Sextadecima*, inquit, *elaborata eſt, alternis iambicis puris: icirco & factu difficilis, & emendatu.*

1. *Altera jam, &c.*] Quàm variè & quàm irritis & caſſis ictibus hanc Oden petit Scaliger, hic ſaltem pluſquàm hypercriticus! Tuam fidem, tuum judicium, lector: an *duriſſima multis locis, an tota inepta?* Imò durum & ineptum cenſebis eſſe cavillatorem quiſquis Poëtam emunctæ naris ita calumniatur. Ad ſingula veniamus.

Altera jam teritur bellis civilibus ætas.]

Quam neque finitimi valuerunt perdere Marſi,
Minacis aut Etruſca Porſenæ manus;
Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer,
Noviſque rebus infidelis Allobrox.

INTERPRETATIO.

Quam labefactare nequiverunt Marſi vicini, vel Thuſcus exercitus ſuperbi Porſen. nec invida Capua vis; nec ferox Spartacus; atque Allobroges perfidi, rebus novis ſtu-

ANNOTATIONES.

Unum propè ſeculum conſumptum fuerat bellis civilibus Syllæ & Sulpitii; Octavii & Cinnæ; Marii & Syllæ; Pompeii & Cæſaris; denique poſt interfectum Julium hunc Cæſarem, bello Mutinenſi adverſus Marcum Antonium, Peruſino contra L. Antonium Marci fratrem, Sicilienſi in Sext. Pompeium, præſertim verò Philippenſi, adverſus Brutum & Caſſium Auguſto dimicante. Huc uſque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam ſtatuit Horatius. Cùm verò exardeſceret novum bellum Auguſtum inter atque Antonium & Cleopatram, de quo anteà Epod. 1. & 9. & lib. 1. Od. 37. tam diuturni mali pertæſus in has erumpit voces: Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatibus atteretur? Suis ipſa viribus Roma deſtruetur? Et quam hoſtes nulli diruere valuerunt, ipſi perdent ac peſſumdabunt Romani cives? Vide anteà Epod. 7.

2. *Suis & ipſa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat ſuâ, ut ait T. Livius. Et Propertius:

Frangitur ipſa ſuis Roma ſuperba bonis.

3. *Marſi.*] Italiæ populi fuere iſti ſub Samnitibus, juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marſi*: olim pugnaciſſimi, *de quibus nunquam triumphus viſus. Nec enim ſine Marſis nec de Marſis hactenus triumphatum.* quod teſtatur Appian. bell. civil. lib. 1. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omneſque Italiæ nationes ad arma concitarunt. Suprà lib. 3. Od. 14. ſtrophe 5. Oroſ. lib. 5. cap. 18. Flor. lib. 3. cap. 18. cùm *omne Latium atque Picenum, Etruria omnis & Campania, poſtremò Italia contra matrem ac parentem ſuam urbem conſurgerent . . . . . auctore belli diſcurſante Popedio, diverſa per populos & urbes ſigna cecinere. Nec Annibalis nec Pyrrhi fuit tanta vaſtatio.*

4. *Minacis aut Etruſca Porſena manus.*] *Porſena Rex Etruſcorum ingentibus copiis aderat, & Tarquinios manu reducebat*, inquit L. Flor. lib. 1. cap. 10. *Non unquam alias ante tantus terror Senatum invaſit: adeo valida res tum Cluſina erat, magnumque Porſena nomen, &c.* quæ habet T. Livius lib. 2. cap. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantùm, ut dictum eſt lib. 3. Od. 5. ſed & Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelago, cultuque, penuque potentem, deliciis, opibus, famaque*, ſcribit Auſonius: *alteram Romam* vocat ipſe Tullius Philip. 12. & alibi, *ſuperbiæ domicilium.* Tum verò præſertim Capuenſes Italiæ imperium ſibi pollicebantur, cùm Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam & eam ob rem ſecundo bello Punico à Romanis defecere, & ſocietatem iniere cum Annibale & Pœnis, *ut videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius lib. 23. Vide & Flor. lib. 2. cap. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas ſervilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Get. Vide lib. 3. Od. 14. v. 19.

6. *Noviſque rebus infidelis Allobrox.*] Allobroges (qui ſunt hodie Sabaudi atque Delphinates) affines Rhodano fluvio populi rebus novis ſtuduere ſemper; nemini fidem, nec ſuis quidem Ducibus ſervare aſſueti: conjurationem Catilinæ Ciceroni tum Conſuli patefecere, quamvis cum Lentulo priùs conſenſiſſent. Vide Cic. Catilin. 3. Salluſt. bell. Catilin.

Nec

Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
Parentibuſque abominatus Annibal;
Impia perdemus devoti ſanguinis ætas:
Feriſque rurſus occupabitur ſolum.
Barbarus, heu, cineres inſiſtet victor, & urbem
Eques ſonante verberabit ungulâ.
Quæque carent ventis & ſolibus oſſa Quirini,
(Nefas videre) diſſipabit inſolens.

INTERPRETATIO.

dentes; *nec vicit trux Germania juvenibus cæruleis; & Annibal parentibus execrabilis:* ſcilicet hanc *perſumdabimus* ipſi nos *homines conſcelerati*, quorum *addictus eſt cruor: atque terra* hæc *à beſtiis iterùm tenebitur. Eheu victor barbarus ſtabit ſuper favillas urbis, & equorum pedibus ſtrepentibus conculcabit. Et*, quod *horrendum viſu, oſſa Romuli ſolis ac venti expertia diſperget ſuperbus.*

ANNOTATIONES.

L. Flor. lib. 3. cap. 2. præſertim verò lib. 4. cap. 1. Quidam volunt ab Horatio hîc Gallos omnes ſignificari; nec abſurdè.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces & cærulei oculi, rutila coma, magna corpora.* Cornel. Tacit. Non eſt dubium quin hîc notentur Cimbri, Theutoneſque, Italiam invadentes armis tam ſævis, ut pronunciarit de eo bello Florus; *actum erat niſi Marius illi ſeculo contigiſſet. Ille tamen non auſus congredi ſtatim. . . . barbari verò non ſegniùs quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes id eſt clauſtra Italiæ ferebantur.* Nimirùm cum terras eorum inundaſſet Oceanus, novas ſedes toto orbe quærebant, &c. quæ deſcribit Florus lib. 3. cap. 3.

8. *Parentibuſque abominatus Annibal.*] Ut lib. 1. Od. 1. *bella matribus deteſtata.* Sic & hoc loco, *parentibus*, quorum filii periere tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginenſis exercitus, vel unâ clade Cannenſi Romanis formidoloſus adeo, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad ſignificandum extremum quodvis periculum. Vide Tit. Liv. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 4. Plutarch. Flor. &c. & quæ nos lib. 2. Od. 12. annotavimus.

9. *Devoti ſanguinis ætas.*] Noſter enim ſanguis, ſacer, addictus, & deſtinatus videtur eſſe placandæ iræ Numinum: *majorum delicta immeritus lueremus*: quippe ut ait ſuprà Epod. 7.

. . acerba fata Romanos agunt,
Sceluſque fraternæ necis,
Ut immerentis fluxit in terram Remi
Sacer nepotibus cruor.

Vide ibi annot.

10. *Feriſque rurſus occupabitur ſolum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit ſolitudo, virgulta & ſilvæ naſcentur, in quibus ut olim, ſtabulentur & paſcantur feræ. Virgil. Æneid. 8. *Capitolia*, inquit,

Aurea, nunc olim ſilveſtribus horrida dumis.

Et anteà ibidem:

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuſlibet Roma erit in direptionem, prædam & ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quod in exercitibus Auguſti atque Antonii militarent barbari complures in ſubſidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Oſſa Romuli ſepulcro condita, adeoque nec vento commota nec ſole adusta extrahet *victor inſolens & diſſipabit* impiè. Erat opinio quorumdam, raptum in cælos Romulum eſſe: alii verò cum Varrone, aſſerebant ſepultum Romæ poſt Roſtra, vel in ſuo templo.

Fortè quid expediat, communiter aut melior pars,
Malis carere quæritis laboribus.
Nulla ſit hac potior ſententia: (Phocæorum
Velut profugit execrata civitas,
Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
Apris reliquit & rapacibus lupis)
Ire pedes quocunque ferent, quocunque per undas
Notus vocabit aut protervus Africus.
Sic placet? An melius quis habet ſuadere? Secundâ
Ratem occupare quid moramur alite?
Sed juremus in hæc; ſimul imis ſaxa renarint
Vadis levata, ne redire ſit nefas:

INTERPRETATIO.

Fortaſſe univerſi vel pars major interrogabitis, quid utile ſit ad evitandas tales *ærumnas. Nulla videatur ſententia melior* quàm *hac: oportet abire quocumque ferent pedes, quocumque per mare impellet Auſter vel Africus vehemens: quemadmodum Phocæorum urbs poſt execrationes abſceſſit, ſuas domos agroſque & templa dimittens occupanda apris & lupis voracibus. Ita cenſeo. Habet ne quiſpiam melius* aliquid *proferre? Quid tardamus navim conſcendere fauſtis avibus? At* priùs *jurejurando nos obſtringamus in hæc* verba: *ne reverti liceat, niſi cum emergent lapides aquis profundis elati:*

ANNOTATIONES.

17. *Nulla ſit hac potior ſententia.*] Excandeſcit Scaliger ad hunc locum, exclamatque: *Quis paululùm modò pudens auſit hortari trecenta millia civium Romanorum ad urbem deſerendam?* Ohe vir ſalſiſſime, *Pictoribus atque Poëtis quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.* Porrò quid abſurdum cives Romanos in eas inſulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipſe Cæſar earum amœnitate illectus: in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum deſiderium. Teſtis Plutarchus in Sertorii vita, ubi & egregiè deſcribit earum inſularum felicitatem. Vide infrà.

Phocæorum velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ioniæ populi ab Harpago Cyri Regis Præfecto obſidione preſſi, non aliam invenere viam & rationem vitandæ hoſtium ſævitiæ ac ſervitutis, quam ut cederent fortioribus, deſertâque urbe ſuâ, alias ſedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. 1. ſect. 42. Inde veniſſe in Galliam & Maſſiliam urbem condidiſſe aiunt. Vide Strab. lib. 4. Juſtin. lib. 43.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante diſceſſum jaculati Phocæi in regionem quam deſerebant. Vel potiùs, ut refert Herodot. mox cit. communi conſilio mutuis execrationibus diriſque devotionibus ſeſe aſtringunt, jurantes nunquam alios ab aliis diſceſſuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus Africus.*] De his ventis meridionalibus lib. 1. Od. 1. & 3. *quocunque vocabit*, ſive in Cyrnum inſulam, ſive Rhegium, ſive in Galliæ oras. In eas enim regiones migraturis Notus & Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequàm hinc demigremus, nos oportet ſolemni ſacramento obligare, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis ſaxa renarint vadis levata.] Ex Herodoto cit. poſt execrationes, Phocenſes in mare demergunt ac dejiciunt ſaxum ingens, ſeu candens ferrum, ut alii contendunt; & juramento confirmant non priùs de repetendâ Phocæâ cogitaturos, quàm maſſa illa ſive

Neu converſa domum pigeat dare lintea, quando
Padus Matina laverit cacumina:
In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus,
Novaque monſtra junxerit libidine
Mirus amor: juvet ut tigres ſubſidere cervis,
Adulteretur & columba milvio:
Credula nec flavos timeant armenta leones;
Ametque ſalſa levis hircus æquora.

INTERPRETATIO.

neve diſplicent vela facere verſus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini montis, *aut altus Apenninus in mare proruet; atque amor prodigioſus in ſolitâ libidine copulabit feras*, adeò *ut tigrides cupiant jungi cervis, & columba milvio; atque greges abſque metu credant ſe leonibus fulvis; glaberque fiat caper, & gaudeat mari ſalſo.*

ANNOTATIONES.

ferrea ſive ſaxea emergeret & ſuper aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quod Helvetii demigraturi mœnia ſua incenderint, quod *ſacramentum* eſſet, *ne redirent.* Teſte L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adunaton multiplex aggregat & accumulat hic Horatius, ſtylo juveniliter laſciviente: quod ſi reprehendiſſet Jul. Scaliger, ex judicii legibus feciſſet. Hoc certè notare debuerat potiùs quàm tricari circa *caruleam Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *carent*, quaſi antiquè nimis uſurpatam: vocem *perprimat* velut fœtentem: quaſi verò. Criminationes deindè graviores excutiemus. Senſus hujus loci eſt: tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinum montem ſupergredietur, per ejus cacumen aſcendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui & Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus ſcaturit in finibus Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanenſem, Placentinam, Mantuanam, Ferrarienſem, aliaſque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur, Galliam Ciſalpinam divisit olim in Ciſpadanam & Tranſpadanam.

Matina.] Saltus & mons Matinus erat in Apuliæ Lucaniæque confinio. De eo jam lib. 1. Od. 28. v. 3.

29. *In mare ſeu celſus procurrerit Apenninus.*] Sive cùm mari ſubmergetur Apenninus mons altiſſimus, Italiam ſecans longo & continuo tractu & jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios & Salentinos.

30. *Novaque monſtra, &c.*] Monſtrum ſanè foret ſi cervi ſuâ naturâ timidi jungantur tigribus feris ac horribilibus: Plin. lib. 8. ſi columba item manſueta copuletur milvio inter accipitres rapacitate & magnitudine præcipuo. Plin. lib. 10. cap. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cùm greges & armenta ſponte ſe offerent leonibus devoranda, amiſſâ naturali ab his fugâ & metu.

34. *Ametque ſalſa levis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ & indoli ſuæ contraria, primùm ut ſetis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet & innatare amet: quandoquidem amat potius montes & arduos ſaltus, eſtque hirſutus valdè ac piloſus. Audite verò Scaligerum: *ubi*, inquit, *reperit hircum, quem hìc poneret abhorrentem à mari? nullum ullum eſt animalium, quod magis amet ſal. Quare non aut fluvium aut ſolem dixit potius, quibus beſtiis nulla pejùs odit aquas?* Mirari certè liber gravis alioqui viri tantam hic levitatem. Verùm & mox profert aliquid multò magis abſurdum ſuoque proraùs ingenio indignum. Legit enim paulò pòſt: *aut pars indocili melior grege mollis.* Et neſcio quid de apibus comminiſcitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dor-

Hæc, & quæ poterunt reditus abſcindere dulces,
Eamus omnis execrata civitas,
Aut pars indocili melior grege: mollis & exſpes
Inominata perprimat cubilia.
Vos quibus eſt virtus, muliebrem tollite luctum,
Hetruſca præter & volate littora.
Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
Petamus arva, divites & inſulas,
Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
Et imputata floret uſque vinea:

INTERPRETATIO.

poſteaquam *iſta & quæcunque valebunt tollere* ſpem *gratam remigrandi adjuraverimus, proficiſcamur omnes, aut pars melior plebe indocili.* Pars autem *iners & ſpe carens occupet ſemper hæc domicilia inauſpicata. Vos præditi virtute, femineo abſtinete ejulatu, & properate ultra Thuſcum littus. Nos exſpectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem & inſulas beatas, ubi ſolum incultum fert meſſem annis ſingulis, & vitis non reciſa nihilominus floreſcit;*

ANNOTATIONES.

mitaſſe bonum Homerum dicemus, an hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitioſâ & pravâ caligine aſperſerit, vel atro quodam humore depravarit?

37. *Indocili pars melior grege.*] Civium pars ſapientior ſaniorque, adeoque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo & perverſo impetu: illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis & exſpes inominata, &c.] Permaneat hîc, ſi volet, vulgus ignavum, eaque generoſâ ſpe carens, quam viri magnanimi concipiunt cùm ad grandia quædam ſuſcipienda accenduntur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus antè citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii ſoli captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigraſſe: at alios jurijurando ſatisfacientes Cyrnum ſeu Corſicam recta navigaſſe, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitaſſe, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amiſſam patriam ſedeſque aſſuetas: imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda: ac mementote, *ibi eſſe patriam ubicunque benè:* vel; totum orbem terrarum viro forti patriam exiſtimari.

40. *Etruſca præter & volate littora.*] Quamprimùm ultra maria nota contendite, ac Tyrrheno prænavigato, feſtinate ad felices inſulas in Oceano poſitas.

Circumvagus.] Vel circumfuſus orbi univerſo, vel inſulis fortunatis. Vide lib. 4. Od. 8. ſub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas inſulas deſcribit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. 2. v. 140. & ſeq. Italiæ laudes perſequentem.

Sed gravidæ fruges, & Bacchi Maſſicus humor
Implevere: tenent oleæque, armentaque læta.
. . . .
Hic ver aſſiduum, atque alienis menſibus æſtas.
Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbos, &c.

Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis inſulis quas vocant Beatas, ita ſcribit: *duæ ſunt parvo mari diviſæ inter ſe; decem millibus ſtadiorum diſtant à Libya. Imbres illic rari mediocreſque, venti ſuaves plurimum ac roriferi: ſolum pingue, nec arari modò plantarive facile; ſed etiam ex ſe abſque ullâ humanâ induſtriâ & labore, fructuum producit. . . . aër ſyncerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elyſios ibi eſſe campos,*

Germinat & nunquam fallentis termes olivæ,
Suamque pulla ficus ornat arborem:
Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
Levis crepante lympha deſilit pede,
Illic injuſſæ veniunt ad mulctra capellæ,
Refertque tenta grex amicus ubera:
Nec veſpertinus circumgemit urſus ovile,
Nec intumeſcit alta viperis humus.

INTERPRETATIO.

atque ramus oleæ nunquam non germen & fructum producit, & ficus maturæ propriam arborem exornat: mel fluit è cavatâ quercu: aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ ſponte veniunt ad mulctram, & grex charus reportat plena ubera: non urſus veſperè fremit circum caulas: nec terra viperarum latebris *aſſurgit aut fit tumida.*

ANNOTATIONES.

& beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cùm audiſſet Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas inſulas adeundi incolendique; & illic quietè vivendi ſine magiſtratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis & quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum fruſtrati ſunt, & in Libyam ſtatim navigarunt.

44. *Imputata floret uſque vinea.*] Vitis etſi non putata, floret tamen & fructum affert. Non. Marcell. *putare dicitur purgare, rarefacere*, inquit, affertque illud è 2. Georgic. *fingitque putando*. A. Gell. lib. 6. cap. 5. ſic ſcribit: *putare veteres dixere, vacantia ex quaque re ac non neceſſaria aut etiam obſtantia & aliena auferre & excidere: quod autem utile & ſine vitio videretur, relinquere. Sic arbores & vites, ſic & rationes dicta putari.* Originem deducit Feſtus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* ſignificet.

45. *Termes.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in ſummitate, reliquis fermè excuſſis; quem in diviſione agrorum figebant, priuſquam metæ ponerentur. Feſtus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic lib. 3. Od. 1. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens ſpem agricolæ fruſtretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è ſurculo naturali & non inſito.

48. *Levis crepante lympha deſilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præſidem, eleganter quidem: at in vellicando pertinax Scaliger, *epithetum*, levis, inquit, *non convenit: deſilit enim quia gravis*. Sic & paulò antè: *quid vinea quæ ſemper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam.* O meras nugas! ſanè dices, lector æquiſſime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, & mulctra, æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumeſcit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ ſerpentes. Ibi terra non tumet foraminibus & cavernis viperarum. Propriè: nam terra condunt ſe viperæ; aliæ autem ſerpentes ſaxorum aut arborum cavis. Virgil. cit. Italiam ſic laudat:

At rabidæ tigres abſunt . . . .
Nec rapit immenſos orbes per humum, neque tanto
Squameus in ſpiram tractu ſe colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi lib. 1. Od. 8. De *Euro* lib. 1. Od. 28.

Radat.] Devaſtet, abradendo & auferendo ſegetes.

Pluraque felices mirabimur; ut neque largis
Aquoſus Eurus arva radat imbribus,
Pinguia nec ſiccis urantur ſemina glebis;
Utrumque rege temperante cælitum.
Non huc Argoo contendit remige pinus,
Neque impudica Colchis intulit pedem:
Non huc Sidonii torſerunt cornua nautæ,
Laborioſa nec cohors Ulyſſei.
Nulla nocent pecori contagia, nullius aſtri
Gregem æſtuoſa terret impotentia.
Jupiter illa piæ ſecrevit littora genti,
Ut inquinavit ære tempus aureum:
Ære, dehinc ferro duravit ſæcula: quorum
Piis ſecunda vate me datur fuga.

INTERPRETATIO.

Plura verò beati cum admiratione videbimus, ut quod Eurus nimboſus agros non infeſtet nimiis pluviis, neque ſemina [illegible] urantur, vel areſcant glebæ; quippe cœlitum rex utrumque temperiem dat. Illuc non acceſſit navis remigibus Argivis, nec obſcœna Colchis greſſum infixit. Eo non appulerunt Sidonii, vel ærumnoſi comites Ulyſſis. Ibi nulla gregem lues infeſtat, nec adurit æſtus vehementior ullius ſideris. Scilicet Jupiter eas inſulas reſervavit piis hominibus, ex quo ætatem auream ære fœdavit; ut deinde ferro ſecula induravit. Horum malorum fuga proſpera bonis conceditur, me vaticinante [illegible].

ANNOTATIONES.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac æſtatem, frigus & calorem.

57. *Non huc Argoo, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores: nec Medea Jaſonis amoribus, patriſque & patriæ proditione, totque veneficiis famoſa. De *Colchide* lib. 2. Od. 13. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filiâ, Epod. 3. Virgilius citatus ita canit:

Hæc loca non tauri ſpirantes naribus ignem
Invertere, ſatis immanis dentibus hydri:
Nec galeis denſiſque virum ſeges horruit haſtis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione & mercaturâ celeberrimi: ac proinde non intulerunt illuc fraudes & avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torſerunt cornua.] Virgil. Æneid. 3. v. 549.

Cornua velatarum obvertimus antennarum.

60. *Nec cohors Ulyſſei.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinoſi, ſuiſque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyſſis comites, de quibus lib. 1. Epiſt. 2. v. 24.

Laborioſa.] Ob longos per maria errores & labores. Epod. ſeq.

Laborioſi remiges Ulyſſei.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum ſeculum mutavit in deterius, ſcilicet æreum, ac deinde ferreum. Ovid. Metamorphoſ. 1. cap. 3. &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, ſed numinum inſtinctu, ſic vobis ſuadeo ego Phœbi & *Muſarum ſacerdos* ac myſtes.

AD CANIDIAM, ODE XVII.

Veniam ab eâ petit ironicè; & hoc graviùs illam accuſat.

JAmjam efficaci do manus ſcientiæ:
Supplex & oro regna per Proſerpinæ,
Per & Dianæ non movenda numina,
Per atque libros carminum valentium
Refixa cælo devocare ſidera,

INTERPRETATIO.

JAm cedo potenti ſcientiæ; veniam peto, & oro per regna Proſerpinæ, & per numen Dianæ minimè laceſſendum, & per codices incantationum vim habentium deducendi in terram *aſtra cælo abſtracta.*

ANNOTATIONES.

Carmen monocolon ex Iambicis verſibus ſenariis.

1. *Jamjam efficaci, &c.*] Læſerat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui certè ad nos uſque non pervenerunt, Hoc verò carmine dum fingit illam exorare, acerbiùs vellicat & inſectatur. *Non eſt palinodia, ut ſcripſere; ſed ſimulata recantatio, in qua apparent opprobria manifeſta.*. Scaliger Hypercritic. Porrò ſi vis, lector, hoc carmen ſeu Epod. ult. plenè intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Satiram 8. lib. 1. cum annotationibus: tum demum non ſine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus ſcientiæ.] Efficaciam agnoſco ſcientiæ magicæ, cujus vanitatem antè deriſeram. Vide Plin. lib. 30. cap. 1. & alibi. *Fraudulentiſſima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit . . . . . ſola tres artes alias imperioſiſſimas humanæ mentis complexa. . . . Nata primùm è medicinâ ſpecie ſalutari. . . . blandiſſimis promiſſis vires religionis addidit, atque admiſcuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de ſe ſciendi, atque de cælo peti credente. Ita poſſeſſis hominum ſenſibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magna parte gentium prævaleat, & in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cœl. Rhodig. lib. 9. cap. 23.

2. *Regna per Proſerpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proſerpinam inferorum Deam: Dianam ſeu Lunam veneficiis præſidentem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe *iracunda*, ut eſt in Epiſt. ad Piſones, ſeque ulciſci expedita: patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejuſque filiorum lib. 1. Od. 12. & 21. lib. 3. Od. 22. Item ſuprà Epod. 5. huc pertinet, quod lunatici vocantur quos illa percuſſerit, dementeſque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes diſciplinam magicam. Plin. loco mox cit. *orta ſine dubio in Perſide, à Zoroaſtre, ut inter auctores convenit. . . . . Hermippus de eâ arte ſcripſit diligentiſſimè, &c. . . . Democritus illuſtravit . . . Eſt & alia magices factio à Moſe, & Jamne, &c.* Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cælo devocare ſidera.*] Vide Epodum 5.

Canidia, parce vocibus tandem ſacris:
Citumque retrò ſolve ſolve turbinem.
Movit nepotem Telephus Nereium,
In quem ſuperbus ordinarat agmina
Myſorum, & in quem tela acuta torſerat.
Unxere matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Poſtquàm relictis mœnibus rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.

INTERPRETATIO.

O Canidia tandem abſtine verbis execrandis: & quamprimùm converte retrorſum converte rhombum. Telephus exoravit nepotem Nerei, contra quem Myſorum exercitum ſuperbus inſtruxerat, & ſagittas acutas vibrarat. Troiana matrona ſepelierunt Hectorem bellicoſum feris volucribus & canibus damnatum, poſtquam rex urbe diſcedens advolvit ſe pedibus Achillis eheu inexorabilis.

ANNOTATIONES.

6. *Parce vocibus ſacris.*] Deſine uti in me incantationibus. Jam enim me victum fateor.

7. *Retrò ſolve, ſolve turbinem.*] Legunt alii, *volve.* Senſus eſt: in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te ad amorem tui impulſa, jam ſolvatur ac libera fiat. Is turbo ceu trochus, æneus, ferreus, ligneuſve erat. Illum ad arbitrium agitabant magi, rati à ſe pariter hominis cujuſlibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Eidyll. 2. Pharmaceutria, *ut aneus iſte rhombus*, inquit, *volvitur ex Venere, ita ille vir ad noſtras fores vertatur.* Martial. lib. 9. Epigram. 30.

Quæ nunc Theſſalico Lunam deducere rhombo,
Quæ ſciet, &c.

Meminit & Lucretius,

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius,

Staminea rhombi ducitur ille rotâ.

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis oſtendit pervicaciſſimos exorari à ſupplicantibus.

Nepotem Nereium.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Myſorum Græcos ad expeditionem Troianam euntes prohibere voluit aditu ac tranſitu regni ſui. Itaque ad arma & manus ventum eſt. Ab Achille verò graviter vulneratus, medelam non inveniebat; donec oraculum conſuluit; reſponſumque tulit; inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem ſe contulit, & ab eo curatus eſt ſeu haſtæ cuſpidis limaturâ, ſeu herbâ quadam ab Achille inventa. Plin. lib. 25. cap. 5. *Invenit Achilles diſcipulus Chironis, quâ vulneribus medeatur, quæ ob id Achilleos vocatur. Hac ſanaſſe Telephum dicitur. Alii primùm æruginem inveniſſe, utiliſſimam emplaſtris; ideoque pingitur ex cuſpide decutiens eam gladio in vulnus Telephi. Alii utroque uſum medicamento volunt.*

11. *Unxere matres Iliæ, &c.*] Alii legunt, *luxere*; eodem propriè ſenſu: id eſt: quamvis interfectum Hectorem canibus & accipitribus dare inſepultum Achilles ſtatuiſſet: Priamo tamen ſupplicanti indulſit, conceſſitque illius cadaver, quod quidem matronæ Troianæ ex more unxerunt, ſepelierunt, luxerunt, ac ſupremis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.*] Qui multos homines in bello occiderat. Epithet. Homer. *ἀνδροφόνος*, vel *ἀνδρειφόντης.* Iliad.

13. *Poſtquam relictis mœnibus rex procidit, &c.*] Cum digreſſus Troiâ Priamus ad Achillem ſupplex cum magnis muneribus acceſſit, impetravitque ab eo,

Setoſa duris exuère pellibus
Laborioſi remiges Ulyſſei,
Volente Circe, membra: tunc mens & ſonus
Relatus atque notus in vultus honor.
Dedi ſatis ſuperque pœnarum tibi,
Amata nautis multùm & inſtitoribus.
Fugit juventas, & verecundus color
Reliquit oſſa pelle amicta luridâ.
Tuis capillus albus eſt odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, & dies noctem: neque eſt
Levare tenta ſpiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ diſſilire næniâ.

INTERPRETATIO.

Remiges Ulyſſis laboribus exerciti ſetoſos artus exuerunt duris pellibus, concedente Circe: ac tum reſtituta ſunt *ratio, ſermo, & priſtinus faciei decor. Abundè & pluſculum à te ſum punitus, ô dilecta valdè nautis & negotiatoribus.* En *juvenilis abiit vigor, & color purpureus deſeruit oſſa cooperta cute tabidâ: crines* mei per tua *pharmaca cani ſunt* facti: *nulla me quies relaxat à pœnis. Nox premit diem, & dies noctem: neque licet recreare præcordia, reſpiratione impeditâ. Itaque miſer cogor credere quod negaram,* nempe *Sabellis incantationibus mentem dimoveri, & Marſorum carminibus caput diſrumpi.*

ANNOTATIONES.

ut filii ſui Hectoris condonaret ſibi cadaver terræ mandandum. Vide lib. 1. Od. 10. v. 14. ibique annot.

15. *Setoſa duris, &c.*] Ulyſſis comites in porcos transformarat Circe per veneficia: at Ulyſſis precibus exorata in priſtinam formam illos reſtituit. Itaque exuerunt pelles ſetoſas, ac reſumpſerunt humanum ſtatum, vultum, ſermonem, rationis uſum. Homer. Odyſſ. 10. Virg. Eclog. 8. & Æneid. 3. Ovid. Metamorph. 14. S. Chryſoſt. ait *maleficam Circem suis brutis voluptatibus infecisse Ulyſſis comites, ut ſi fuiſſent porci.* Vide lib. 1. Epiſt. 2. v. 23. ibique annot.

17. *Circe.*] Hæc filia ſolis ac Perſes Nymphæ, veneficiis inclyta, herbarum peritiſſima, *Diis etiam aſcripta.* ex Plin. lib. 25. cap. 2.

20. *Amata nautis, &c.*] Adeoque vile ſcortum, ſordidis hominibus expoſitum, & obviis quibuſcunque.

21. *Fugit juventas, &c.*] En per tuas vexationes amiſi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingenuis proprius rubor verecundiæ index. Cato dicebat, *placere ſibi juvenes, qui moniti erubeſcerent, non qui palleſcerent.* Scaliger hallucinatur turpiter, ita ſcribens: *ruborem juvenilem in veneficâ minus prudenter appellat verecundum.* Imò de ſe ipſo loquitur Horatius, nequaquam de Canidiâ; ut probat contextus.

23. *Tuis capillus, &c.*] Ante tempus ſenex factus ſum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.*] Sabelli ſive Samnites artis magicæ & incantationum periti. Plin. lib. 3. cap. 12. *Samnitium, quos Sabellos dixere.*

29. *Marsâ næniâ.*] De *Marſis* veneficiorum magiſtris, dixi in Epod. 5. De *nænia*, lib. 2. Od. 1. in fine. Hîc verò næniam uſurpat Horatius pro incantatione.

Quid ampliùs vis? O mare, & terra, ardeo,
Quantum neque atro delibutus Hercules
Neſſi cruore, nec Sicanâ fervida
Urens in Ætnâ flamma: tu, donec cinis
Injurioſis aridus ventis ferar,
Cales venenis officina Colchicis.
Quæ finis? Aut quod me manet ſtipendium?
Effare: juſſas cum fide pœnas luam;
Paratus expiare, ſeu popoſceris
Centum juvencos, ſive mendaci lyrâ
Voles ſonari: tu pudica, tu proba
Perambulabis aſtra ſidus aureum.
Infamis Helenæ Caſtor offenſus vice,
Fraterque magni Caſtoris, victi prece,
Adempta vati reddidere lumina.

INTERPRETATIO.

Quid ultra petis? O mare, ac terra, flagro pluſquam Hercules inunctus putrido Neſſi ſanguine, & pluſquam *Siculus ignis in ardente Ætna ſæviens.* Ergone *tu fervebis officina venenorum Colchicorum, donec* ego *ſicca favilla abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel qua mulcta expectat me* denique? *Loquere: fideliter exolvam pœnas quaſcunque imperaveris; expeditus ad ſatisfaciendum, ſive petieris centum juvencos; ſeu volueris mendaci lyrâ* à me *decantari; Tu caſta, tu bona, inter ſidera fulgebis aſtrum inſigne. Caſtor & magni Caſtoris frater* ob *Helena infamiâ notata contumeliam irati ademerant Poëtæ viſum,* quem ei *reſtituerunt exorati precibus.*

ANNOTATIONES.

31. *Delibutus Hercules Neſſi cruore.*] Vide Epod. 3. ſub finem, ibique annot.

32. *Sicana fervida urens in Ætna flamma.*] Quidam legunt *virens*, aliqui *furens*; nos cum aliis *urens* maluimus. De *Ætna* Siciliæ monte, *mont Gibel*, ejuſque incendiis ſanè prodigioſis, Juſtin. lib. 4. Gell. lib. 17. cap. 10. Virgil. Georg. 1. v. 472. Æneid. 3. v. 555. & 570. & alibi. Lucret. lib. 6. fusè. Plin. lib. 2. cap. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quinquagena & centena millia paſſuum arenas eructet flammarum globus.*

33. *Tu donec cinis, &c.*] Donec ego in cinerem redactus fuero, non deſines me incendere, & Colchicis ignibus me urere.

35. *Cales venenis officina Colchicis.*] Parandis venenis ferves, ut Medea illa quondam inſignis in Colchide venefica. Vide lib. 2. Od. 13. & ſupra Epod. 3. & 5.

36. *Quod me manet ſtipendium.*] Quid tandem perſolvendum eſt à me tibi, ad placandum tuum animum? profectò ſolvam.

39. *Centum juvencos.*] Hecatomben, non ſecus ac Proſerpinæ vel Plutoni. lib. 2. Od. 14.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quaſi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. *Infamis Helenæ, &c.*] Steſichorus Poëta (de quo lib. 4. Od. 9.) maledicis verſibus ignominiam inuſſerat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Caſtor & Pollux Helenæ fratres (de quibus lib. 1. Od. 3.) eam ulti, injurioſo vati oculos ademerunt. Viſum tamen ei reddiderunt, veniam poſtulanti, & palinodiam ſeu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

Et tu (potes nam) ſolve me dementiâ.
O nec paternis obſoleta ſordibus,
Nec in ſepulcris pauperum prudens anus
Novendiales diſſipare pulveres!
Tibi hoſpitale pectus, & puræ manus;
Tuuſque venter partumeius, & tuo
Cruore rubros obſtetrix pannos lavit;
Utcunque fortis exilis puerpera.

INTERPRETATIO.

Tu quoque (nam potes) inſaniam depelle à me. O nec turpis es ignobilitate majorum, nec vetula ſciens diſpergere cineres novendiales in ſepulcris pauperum! Tibi cor benignum; & manus innoxiæ; uteruſque tuus partui aptus; atque obſtetrix lavit pannos tuo ſanguine rubros, quoties enixa es puerpera minimè debilis.

ANNOTATIONES.

46. *Paternis obſoleta ſordibus.*] Sive ex adulterio nata, ſive è vili & ignobili ſtirpe propagata.

47. *In ſepulcris pauperum, &c.* Divitum ſepulcris cuſtodes adhibebantur adverſùs magos & veneficos. Virgil. Æneid. 11.

Semiuſtaque ſervant buſta.

Illi verò pauperum cineres eruebant ac diſſipabant ſua veneficia peracturi.

48. *Novendiales.*] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virgil. Æneid. 5. v. 64. *Apud majores,* inquit, *ubicunque aliquis extinctus fuiſſet, ad domum ſuam referebatur; ibique ſeptem erat diebus: octavo die incendebatur; nono ſepeliebatur.* Unde Horatius,

Novendiales diſſipare pulveres.

Vide lib. 1. Sat. 8.

49. *Puræ manus.*] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. 1.

50. *Partumeius.*] Fœcundus, vel propriè, pariens quaſi mejat, abſque labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobrat Canidiæ fictos partus, unde & *puerperam* mox vocat *fortem*, id eſt, minimè debilitatam. Quam ob rem verò fœtus à ſe editos mentirentur veneficæ, dixi in Epod. 5. nimirùm alienos infantes ſurreptos alebant, quibus ad ſua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Pactumeius*, & comminiſcuntur Canidiæ filium hunc fuiſſe ita nominatum, vel quaſi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetor.

Tuo cruore rubros.] Quaſi verè parientis. Ironiam ſalſiſſimam ſingulæ voces olent.

ODE XVIII.

CANIDIAE RESPONSIO.

QUid obſeratis auribus fundis preces?
Non ſaxa nudis ſurdiora navitis
Neptunus alto tundit hybernus ſalo.
Inultus ut tu riſeris Cotyttia
Vulgata, ſacrum liberi Cupidinis?
Et Eſquilini pontifex venefici

Interpretatio.

Quorſum vota facis ad aures clauſas? mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat ſcopulos ſurdiores erga nautas ſpoliatos. Scilicet *impunè tu deriſeris Cotyttia* myſteria *revelata, amori libero conſecrata? Et* tanquam *pontifex Eſquilini*

Annotationes.

Metrum ſuperiori ſimile.

1. *Quid obſeratis.*] Canidiam reſpondentem ſibi Horatius facit, novo ludibrio.

2. *Non ſaxa nudis, &c.*] Saxa non ſurdiora ſunt clamoribus naufragorum ac nautarum rebus omnibus jam perditis egentium, quando hyemalibus ventis ac tempeſtatibus ſubvertitur mare, & ſcopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem fruſtrà tunc à rupibus implorant, ſic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos in hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; ſed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, & vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibet.

3. *Salo.*] Σαλεύειν *agitare*, item, *fluitare*; *σάλος*, *agitatio*, *mare*, *&c.*

4. *Tu riſeris Cotyttia vulgata.*] Pleræque membranæ habent *Cocytia*, id eſt, infernalis, à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia bellè ſignificantur. Quod verò additur, *ſacrum liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeoque reſtituendum; primuſque legendum cenſuerit. *Cotyttia*, id eſt, flagitioſa, ſacra, promiſcuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis ſimilia, quæ à veneficis celebrantur. Cotytto Dea ſpurcitiæ & impudentiæ ab Athenienſibus, Corinthiis, Thracibus, aliiſque colebatur nocturnis ſacris omni libidinum genere infamibus. Meminit Juvenalis Sat. 2. v. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego piè tibi patefeci, tu impiè deriſeris: nempè Epod. 5. & Sat. 8. lib. 1.

6. *Et Eſquilini Pontifex venefici, &c.*] Quaſi ſummus arbiter, ſacerdos, ac cenſor, jus habens cognoſcendi & judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de ſacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Eſquilinam, vel in Eſquiliis, de quibus Epod. 5. in fine.

Eſquilini.] Quia ſepulcretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum oſſibus vel cineribus mortuorum legendis, vel evocandis animabus, &c. Vide ſuper. carm. ad finem.

Pontifex.] Ex Dionyſ. Halicarn. lib. 2. *Pontifices ſunt rerum maximarum domini. Etenim dijudicant ſacras omnes cauſas; privatiſque & magiſtratibus & miniſtris Deorum ſtatuunt quæcunque ſunt ſacrorum non ſcripta atque incognita. . . . . Sacerdotes etiam omnes recenſent, eorumque famulos ac miniſtros quibus utuntur ad ſacra, obſervant: ne quis peccet in ſacris legibus. . . . Et ſi quos animadvertunt peccantes mulctant, ad unumquodque negotium reſpicientes.* Hinc Plaut. Rudent. Scen. ult. *Iubet jurare: tun' meo Pontifex perjurio es?*

Impunè ut urbem nomine impleris meo?
Quid proderit ditaſſe Pelignas anus,
Velociuſve miſcuiſſe toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata miſero vita ducenda eſt, in hoc,
Novis ut uſque ſuppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus ſemper dapis:
Optat Prometheus obligatus aliti.
Optat ſupremo collocare Siſyphus
In monte ſaxum. ſed vetant leges Jovis.

INTERPRETATIO.

incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit locupletaſſe vetulas Pelignas, aut promptum venenum paraſſe, ſi tibi mors accidet lentior, quàm cupio? Atqui *vita miſera infortunate protrahenda eſt* tibi *ad hoc* tantùm, *ut diutiùs novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater ſemper carens expetito cibo, requiem deſiderat! poſcit* etiam *Prometheus vulturi addictus. Siſyphus* pariter *cupit reponere lapidem in montis vertice. At non ſinit edictum Jovis.*

ANNOTATIONES.

7. *Impunè ut urbem nomine impleris meo.*] Poſtquam ego te participem feci veneficiorum & ſacrorum in Eſquiliis à me peractorum, patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulam & ludibrium facias? Abſit: impunè haud feres: dabis pœnas.

8. *Quid proderit ditaſſe Pelignas anus?*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit ſenſus, ut Canidia dicat Horatio: nihil tibi proderunt aliarum veneficarum incantamenta, quibus te adverſus mea tueri voluiſti, conductis pretio Pelignis mulieribus. Poſteriori ſenſu, ipſa Canidia de ſe ait; ergone fruſtrà in opem vocarim Pelignas anus quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuiſſe artem meam, quâ ditantur paſſim; ſi ego ipſa non præſto quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marſis & Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociuſve miſcuiſſe toxicum.*] Hoc pariter aliâ & aliâ ratione poteſt accipi. Vel Canidia dicit Horatio: fruſtra eſt quod venenum tibi miſcuiſti velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala & tormenta infero: nam vives, & vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipſa ait: quid prodeſt mihi præſentiſſimum venenum parare poſſe cùm libet, ſi tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longiùs ac diutius te diſcruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempè arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi.* Pelops enim adverſus Oenomaum, tum contra Myrtilum infidelis extitit. Vide lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 13. & 18. & poſteà Sat. 1. lib. 1.

15. *Prometheus.*] De eo lib. 1. Od. 3. & 16. lib. 2. Od. 13. &c.

16. *Siſyphus.*] Hunc mortalium aſtutiſſimum vocat Homerus. Theognis, *ſi quis plura novit quàm Siſyphus.* Cicer. Tuſcul. 1. n. 98. *tentarem Siſyphi prudentiam.* Eſt & proverb. *Siſyphi artes.* De eo jam lib 2. Od. 14. v. 20.

Optat collocare in monte ſaxum.] Cic. Tuſcul. mox cit. n. 10. *mento ſummam aquam attingens ſiti enectus Tantalus. . . . . Siſyphus verſat ſaxum ſudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciſcentur illi quamvis callidiſſimi, Tantalus, Prometheus, Siſyphus: ita, me obſtante, nec tu qui auſus es mea ſacra deridere, tuamque ſuperbiam venditare.

Voles modò altis deſilire turribus;
Modò enſe pectus Norico recludere:
Fruſtraque vincla gutturi innectes tuo,
Faſtidioſâ triſtis ægrimoniâ.
Vectabor humeris tunc ego inimicis eques:
Meæque terra cedet inſolentiæ.
An quæ movere cereas imagines,
Ut ipſe noſti curioſus, & polo
Deripere Lunam vocibus poſſum meis,
Poſſum crematos excitare mortuos,
Deſiderique temperare poculum,
Plorem artis in te nil habentis exitum?

INTERPRETATIO.

Sic & tu *cupies jam te dare præcipitem è celſis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tædioſâ mæſtus collum tuum inſeres laqueo:* ſed *fruſtra. Ego verò tum infenſis humeris inequitabo: orbiſque vincetur audaciâ meâ. Numquid* enimverò ego *quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipſe cupidus obſervaſti; quæque meis incantationibus devoco Lunam è cælo; & combuſtis cadaveribus vitam reddere valeo, atque amatoriam potionem conficere;* nimirum *defleam* vanum *exitum artis adverſum te inefficacis?*

ANNOTATIONES.

18. *Voles modò.*] Sæpiùs mortem quæres, nec invenies, quandiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquiſito de Noricis fodinis. Lib. 1. Od. 16. v. 9.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi inſultabo, te ſubactum & calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet inſolentiæ.*] Inſolentem meam poteſtatem univerſi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. 1. Vide ibi ann.

25. *Ut ipſe noſti curioſus.*] Quippe adfuiſti, teque admiſi ad noſtra myſteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. 1.

26. *Polo deripere Lunam.*] Vide Epod. 5. v. 46. ibique annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera ſuſcitare, animas evocare ab inferis, &c. Virgil. Eclog. 8.

Sæpè animas imis excire ſepulcris.

Tibull.

Hæc cantu finditque ſolum, maneſque ſepulcris
Elicit, & tepido devocat oſſa rogo.

Lib. 1. Reg. cap. 28. puella Pythonem habens ſuſcitat animam Samuelis, jubente Saule Rege. Vide Sat. 8. lib. 1.

28. *Deſiderique temperare poculum.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur: contrà ad odii poculum, Fel diverſorum animalium. Origen. lib. 7. contra Celſum: *Dæmones invocant ad philtra vel miſetra.*

29. *Plorem artis in te nihil habentis exitum.*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *nihil habentis.* ἔχειν Atticè valere & poſſe ſignificat, inquit, Joan. cap. 25. ἐν ἐμοὶ οὐκ ἔχει οὐδέν, *in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis:* alii, *valentis.* Alii verò, *plorem artis* (ſupple, *causâ*, inquiunt) *nullum habentis exitum:* vel, *nil habentis exitûs:* afferuntque illud Virgilii, Æneid. 11. v. 126.

Juſtitiane priùs mirer? bellive laborum?

Et ibidem v. 280.

laborve malorum.

Ubi certè ſubauditur ἕνεκα, *causâ.*

Q. HORATII FLACCI CARMEN SECULARE.

Pro Imperii Romani incolumitate.

PHœbe, ſilvarumque potens Diana,
Lucidum cœli decus, ô colendi
Semper, & culti, date quæ precamur
Tempore ſacro:

INTERPRETATIO.

O Apollo, & Diana ſilvarum domina, illuſtre cœli ornamentum; ô ſemper honorandi & honorati; concedite quæ rogamus diebus ſolemnibus iſtis: in qui-

ANNOTATIONES.

Carmen ſeculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen ſeculare doctum, plenum, terſum, laboratum, felix.* Anno ab urbe conditâ 736. quintos Auguſtus ſeculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio ſcribi juſſit. Horatius huic operam ſedulò impendit, imò tam feliciter, vel ſuo ipſius judicio, ut & ſibi applaudere, & choros nobiles illud decantaturos ad exequendum diligenter ſacrum munus anteà exhortari non veritus ſit. Duplici Ode hæc præſtat, nimirùm vigeſimâ primâ libri primi, & ſextâ libri quarti; quam vulgus utramque ſeculare Carmen nihilominùs huc uſque nuncupavit, ſed perperàm. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè canant Apollinis ac Dianæ laudes: in poſteriori verò de ſe ipſe & magnificè quidem loquitur Poëta. Quæ planè eſſe contrà rationem hymni, in quo laudari tantùm Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos ſeculares attinent, paucula ſaltem hîc aſcribere non pigebit. Hi centeſimo decimo quoque anno peragi ſolebant, in Campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primò quidem Princeps civitatis in Capitolium aſcendebat cum quindecim viris iſtarum cæremoniarum procuratoribus, ibique ſacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludi. Deinde Junoni ſupplicabant matronæ. Poſtremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobiliſſimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros diviſi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocarunt ſeculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona depoſcere moris erat. Quæ quidem omnia ſi obſervarentur, incolumitatem Imperio & proſperitatem æternam Sibylla ſuis carminibus ſpoponderat. Quapropter curandorum iſtorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, poſteà Decemviri, demùm Sylla Dictatore Quindecimviri creati ſunt. Ludos ſeculares inſtitutos à Numa Pom-

Quo Sibyllini monuere verſus,
Virgines lectas pueroſque caſtos

INTERPRETATIO.

bus carmina Sibyllæ jubent puellas eximias & pueros caſtos

ANNOTATIONES.

pilio alii ſcribunt, alii à Valerio Poplicola, alii veriùs longè poſt exactos reges. Neque ſcriptores conſentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint poſt centum annos: alii poſt centum ac decem. Conſtat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. 11. *iiſdem Conſulibus ludi ſeculares octingenteſimo poſt Romam conditam anno, quarto & ſexageſimo quàm Auguſtus ediderat, ſpectati ſunt* . . . . (*ſedente Claudio Circenſibus ludis*, &c.) *Domitianus quoque edidit ludos ſeculares: iiſque attentiùs affui ſacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jactantiâ refero: ſed quia collegio Quindecimvirûm antiquitùs ea cura; & magiſtratus potiſſimum exequebantur officia cærimoniarum.* Sueton. Claudius cap. 21. *fecit & ſeculares ludos quaſi anticipatos ab Auguſto, nec legitimo tempori reſervatos: quamvis ipſe in hiſtoriis ſuis prodat, intermiſſos eos Auguſtum multò poſt, diligentiſſimè annorum ratione ſubductâ, in ordinem redegiſſe. Quare vox præconis irriſa eſt*, (obſerva lector ritum ſolemnem) *invitantis more ſolemni ad ludos, quos nec ſpectaſſet quiſquam, nec ſpectaturus eſſet: cùm ſupereſſent adhuc qui ſpectaverant, & quidam hiſtrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem, Domitian. cap. 4. *fecit & ludos ſeculares, computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, ſed quo olim Auguſtus ediderat.* Vide Dion. lib. 54. Cenſorin. cap. 5. de die natali. Valer. Maxim. lib. 2. cap. 4. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 19. præ cæteris autem Onuph. Panuin. nec non Sibyll. carm. ab Opſopæo edita. Zoſim. lib. 2. hiſtor. ubi ſic etiam ſcribit: *eodem ſacrificio, ad tempus neglecto, cùm rurſus adverſi caſus accidiſſent. Octav. Auguſtus ludos renovavit, factos anteà, L. Cenſorino & M. Manlio Puelio Coſſ.*

1. *Phœbe ſilvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis ſecularibus coli debebant: præcipuè verò invocabantur iſti tanquam ἀλεξίκακοι, & averrunci malorum: tum quod annum ſol, menſes luna regat. Teſtatur Zoſim. cit. ibidemque numina ſacris illis ſolemnibus placanda recenſentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proſerpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter & Dianam, ſeu Solem ac Lunam ita compellat.

Colendi ſemper & culti.] Hi quippe ab omni ævo Romanis religioſè culti, velut Romani conditores Imperii. Unde poſteà, *Roma ſi veſtrum eſt opus*, &c.

4. *Tempore ſacro.*] Hiſce diebus feſtis ſecularibus, quibus ſacra fiebant in omnibus fanis, ac populus univerſus religioni intentus erat.

5. *Sibyllini monuere verſus*, &c.] Ritus, ut dixi jam, ſecularium ſacrorum Sibyllæ carminibus præſcriptus erat. Apud Zoſim. cit. ita canit illa:

Μεμνῆσθαι Ῥωμαῖε, καὶ εἰ μάλα λάσεαι αὐτὸς,
Μεμνῆσθαι τάδε πάντα θεοῖς μὲν ἀθανάτοισι
Ῥέζειν ἐν πεδίῳ παρὰ Θύμβριδος ἄπλετον ὕδωρ, &c.

De Sibyllis ac Sibyllinis verſibus fusè diſſerui ad Juvenal. Sat. 3. init. At prodiere nuper eruditiſſimæ de his lucubrationes Petri Petiti Philoſophi & Doctoris Medici Pariſienſis, Lipſiæ editæ a. 1686. in quibus egregiè aſſerit unicam Sibyllam extitiſſe Erythræam; quæ cùm diutiſſimè vixerit & per varias orbis regiones ſit peregrinata, atque in ſingulis commorata & vaticinata, plurium Sibyllarum opinionem vulgo fecit.

6. *Virgines lectas pueroſque.*] Benè vocat *lectos* & eximios. Nam prætereàquam quod illi debebant eſſe in primis nobiles, etiam jubebantur eſſe patrimi

Diis

Diis, quibus ſeptem placuere colles,
Dicere carmen.
Alme ſol, curru nitido diem qui
Promis & celas, aliuſque & idem
Naſceris; poſſis nihil urbe Roma
Viſere majus.
Ritè maturos aperire partus
Lenis Ilithyia, tuere matres,
Sive tu Lucina probas vocari
Seu genitalis.
Diva, producas ſobolem, patrumque

INTERPRETATIO.

hymnum decantare numinibus à quibus proteguntur ſeptem colles. Sol omnia conſervans, qui ſplendido curru lucem producis & auſers, diverſuſque & idem oriris, utinam nihil queas aſpicere excellentius civitate Romanâ. O Ilithyia benignè procurans tempeſtivos partus, ſeu Lucina ſeu genitalis amas nominari, defende matres.

O Dea prolem Romanam multiplica; &

ANNOTATIONES.

omnes & matrimi, id eſt, parentem utrumque habere ſuperſtitem ac viventem. Quorſum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ laudibus ritè canendis placandiſque numinibus parum idonei videbantur ii pueri, quorum parentibus Dii illi velut irati vitam ademiſſent. Nimirum ea veteribus inſederat opinio, quotquot mortalium interirent, Apollinis aut Dianæ telis perimi. Zoſim. cit. Tit. Liv. lib. 37. &c. Vide & lib. 1. Od. 21. lib. 4. Od. 6.

7. *Diis quibus ſeptem placuere colles.*] Dii tutelares, præſides, cuſtodes urbis ac gentis Romanæ ipſorum auſpiciis conditæ. Romam ſeptem collibus inædificatam eſſe norunt omnes; ſive ejus pomœrio colles ſeptem contineri, nempe Aventinum, Eſquilinum, Capitolinum, Cœlium, Palatinum, Viminalem, Quirinalem.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol. Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 21. Hujus autem in hæc inferiora magna virtus. Scilicet calore producit, alit, fovet, auget; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui promis, &c.] Quadrigis vehi ſol terram circùm poëtis dicitur.

10. *Aliuſque & idem naſceris.*] Idem eſt ſol hodie qui heri: hodiernus tamen dies alius eſt ab heſterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præſides recenſetur, imò eadem eſt cum Lucina Dea, quæ parientibus opitulatur ſeu Diana, ſeu etiam Junone. Junonis filiam quidam faciunt Homer. Pauſan. Dionyſ. Halic. Plato. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 24. ita ſcribit: *Ilithyia, ſive εἰλείθυια ex Hyperboreis appulſa Delum Latona affuit parienti, teſte Pauſania. Hinc rem divinam Ilithyia obeunt Delii, à quibus didicerint ceteri. Dictamum herbam juvare inſigniter fecunditatem atque ὠτοκίαν; atque ob id corollas Ilithyia ex dictamo contexi ſuetas, obſervatum. Ilithyia multis Luna credita eſt; eamque mitem ac λυσίζωνον adeſſe parturientes precabantur.* Hæc ille. Ejus meminerunt & Heſiod. Theog. Pindar. Nem. Od. 7. init.

15. *Lucina.*] Sic dicta quod prodeuntibus in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quod adjuvet ac promoveat generationem. Et quemadmodum ſolis calore fœtus animatur, ſic nutritur humore lunæ & gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëta noſtro dicatur *maturos aperire partus lenis.* Vide lib. 3. Od. 22. & lib. 4. Od. 6. ſtroph. penult. annot.

17. *Producas ſobolem.*] Romanam gentem adeoque potentiam auge, amplifica.

Proſperes decreta ſuper jugandis
Feminis, proliſque novæ feraci
Lege marita:
Certus undenos decies per annos
Orbis & cantus referatque ludos
Ter die claro, totieſque grata
Nocte frequentes.
Voſque veraces ceciniſſe Parcæ,
Quod ſemel dictum eſt, ſtabiliſque rerum
Terminus ſervat, bona jam peractis
Jungite fata.
Fertilis frugum pecoriſque tellus

INTERPRETATIO.

promove Senatuſconſulta de jungendis connubio *mulieribus, & lege maritali nova ſobolis fertili. Circulus etiam centum & decem annis evolutus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Parcæ, quæ ſemel ſtatuta verè prænuntiaſtis, & fixus ordo rerum cuſtodit, proſpera fata addite jam tranſactis. Terra frugibus fœcunda &*

ANNOTATIONES.

18. *Decreta ſuper jugandis feminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, ſupplendoſque exercitus. Cenſorum jus & officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege marita.*] Intellige non legem Poppæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, & poſt ludos iſtos ſeculares annis 25. lata eſt; ſed Juliam maritalem, ſeu de maritandis ordinibus, tunc temporis latam; quæ conjugatis præmia, pœnas autem adverſus cœlibes decernebat: præterea ingenuis quibuſlibet (exceptis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) uxores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. lib. 1. cap. 6. Cicer. de legib. Zonar. Dion. Cornel. Tacit. Annal. Sueton. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut poſt evolutum rurſus certum illud ſpatium annorum centum ac decem, quod ſeculum appellatur, referantur & repræſententur iterum ac deinceps ludis iſtis ſimiles, ſemperque adeo floreat urbs & Imperium Romanum. Alii legunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat annis ſeculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini verſus,

Ἀλλ' ὁπόταν μήκιστος ἴκῃ χρόνος ἀνθρώποισι,
Ζωῆς, εἰς ἐτέων ἑκατὸν δέκα κύκλον ὁδεύων, &c.

23. *Ter die claro, totieſque nocte.*] Ternis diebus ac totidem noctibus perſeverabant ludi ſeculares, ut ante jam annotavi.

25. *Voſque veraces ceciniſſe Parcæ.*] Lucinæ ſive Ilithyiæ ſubjungit Parcas. His nimirùm aſſidere illam ſcribit Pindar. Od. 7. Nem. ante cit. Ἐλείθυια πάρεδρε Μοιρᾶν βαθυφρόνων παῖ Ἥρας, γενέτειρα τέκνων, &c. *Ilithyia aſſidens Parcis profundè cogitantibus, filia Junonis genitrix liberorum, &c.*

26. *Stabiliſque rerum terminus ſervat.*] Quidam legunt, *ſervet*: ſed vix contextus eam ferat lectionem. Alii, *beret*. Nihil clarius noſtrâ illâ lectione. Senſus eſt: ô Parcæ quæ veraciter protuliſtis ac profertis id *quod ſemel* à Jove *dictum*, fatum & ſancitum eſt, præſertim de Imperii Romani æternitate, Virgil. *Imperium ſine fine dedi*: quod quidem hactenus *ordo rerum ſtabilis ac terminus ſervat*, conſtitutæ jam Romanorum potentiæ & gloriæ novam ſemper adjungite. Vel ſi mavis generaliter accipere: Parcæ quæ verè ceciniſtis id *quod ſemel dictum*, quodque immutabili neceſſitate fixum oportet ſervari, conceſſam Romanis felicitatem perpetuam facite.

Spiceâ donet Cererem coronâ:
Nutriant fœtus & aquæ ſalubres,
Et Jovis auræ.
Condito mitis placiduſque telo
Supplices audi pueros, Apollo:
Siderum regina bicornis audi,
Luna, puellas:
Roma ſi veſtrum eſt opus, Iliæque
Littus Etruſcum tenuere turmæ,

INTERPRETATIO.

gregibus det Cereri coronam è ſpicis. Salubres aquæ & aër Jovis alant fœtus. Phœbe ſagittis reconditis clemens & benignus, exaudi pueros ſupplicantes: ô luna bicornis, aſtrorum princeps, exaudi virgines: Si quidem *Roma eſt veſtrum opus, & ad ripam Italicam felici navigatione*

ANNOTATIONES.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc debitum & aptum munus pro acceptâ frugum abundantiâ. Tibull. lib. 1. Eleg. 1.

Flava Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea.

Et lib. 2. Eleg. 1.

Spicis tempora cinge Ceres.

31. *Nutriant fœtus & aquæ ſalubres, & Jovis auræ.*] Aërem & aquas peſtilentes deprecatur: oratque ne *tabida membris, corrupto cæli tractu, miſerandaque veniat arboribuſque ſatiſque lues, & lethifer annus:* ut ait Virgil. Æneid. 3. v. 138. Horat. lib. 1. Od. 21.

Hic bellum lacrymoſum, hic miſeram famem
Peſtemque à populo & principe Cæſare in
Perſas atque Britannos
Veſtrâ motus aget prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virgil. Eclog. 3. *Jovis omnia plena.* Macrob. in Somn. Scip. cap. 17. Jupiter pro cœlo ponitur; & Juno pro aëre, Joviſque conjux; quia aër ſcilicet inferior, cœlo eſt ſubjectus velut aëri ſuperiori. Idem Saturnal. lib. 3. cap. 4. *Eſſe autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum aëra,* aiunt, &c.

33. *Condito mitis placiduſque telo.*] Contra exerto vel intorto metuendus ac terribilis, lib. 2. Od. 10. ſtroph. penult. adde quod antè annotavi, ita veteribus ſuperſtitioſè exiſtimatum, mortalium neminem interire aut morte mactari, niſi Apollinis aut Dianæ telis percuſſum. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 17. ubi Apollinis arcu & ſagittis Solis radios ſignificari, morboſque hinc vel ſanitatem ab eo immitti creditum olim, probè aſſeritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut vides lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, inſeperatos hinc & illinc choros diſtributi, & ſic juſſerat Sibylla:

. . χωρὶς δὲ κόραι χορὸν αὐταὶ ἔχοιεν,
καὶ χωρὶς παίδων ἄρσην στάχυς· ἀλλὰ γονήων
πάντων ζωόντων, οἷς ἀμφιθαλὴς ἔτι φύτλη.

ſeorſim vero puellæ chorum ipſæ habeant,
& ſeorſim puerorum maſculus ordo, ſed parentum
omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Bicornis luna.*] Non temerè hoc epithethum, imò proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi ſeculares, & carmen illud ſeculare concinendum erat *ad bicornem lunam.*

37. *Roma ſi veſtrum eſt opus, &c.*] Idcirco Roma dictur Apollinis opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obſecutus venit cum ſuis in Italiam, ibique conſedit.

38. *Littus Etruſcum.*] Italicum, Tiberinum littus.

Juſſa pars mutare lares & urbem
Soſpite curſu:
Cui per ardentem ſine fraude Troiam
Caſtus Æneas patriæ ſuperſtes
Liberum munivit iter, daturus
Plura relictis.
Dii probos mores docili juventæ
Dii ſenectuti placidæ quietem,
Romulæ genti date remque, prolemque,
Et decus omne.

INTERPRETATIO.

appulerunt caterva Troiana, homines juſſi mutare domicilia & civitatem; quibus pius Æneas viam tutam paravit inter incenſam Troiam illaſis, ipſeque *poſt patriam ſtans, ampliora donaturus* quàm *relicta* fuerant.

O *Numina date bonam indolem juventuti flexibili, tranquillitatem ſenectuti, populo* denique *Romano divitias, ſobolem, gloriam integram.*

ANNOTATIONES.

Juſſa pars mutare lares, &c.] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non ſine grati ac religioſi animi teſtificatione apud ipſum numen referuntur. Virgil. Æneid. 3. v. 88. ſic Æneas Phœbo:

. *Quove ire jubes? ubi ponere ſedes?*

Phœbus autem ſic Æneæ reſpondet:

Dardanidæ duri, quæ vos à ſtirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem:
Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et nati natorum, & qui naſcentur ab illis.

Et v. 160. ſic monent Penates Dii Apollinis reſponſa interpretantes:

mutanda ſedes. . . . . ſurge, age . . .
. . . . . *Corituum, terraſque require Auſonias.*

Et poſteà:

Ibitis Italiam, portuſque intrare licebit.

39. *Pars.*] Propriè. Nam & Troianorum alii Antenore duce in Italiam devenerunt. Virgil. Æneid. 1.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Troianorum parti à te, Apollo, juſſæ novas quærere duce Æneâ ſedes, is dux te adjutore, tutum *munivit iter*, longum fugæ laborem, ut ipſe juſſus erat, minimè deſerens. Virgil. cit. Æneid. 3. v. 160.

Per ardentem, &c.] Virgil. Æneid. 2.

. . . . *flammam inter & hoſtes*
Expedior: dant tela locum; flammæque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, ſine noxâ & damno ſui aut ſuorum. Vide lib. 2. Od. 19. v. 20.

43. *Daturus plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiſerat per Deos Penates, ibid. Æneid. 3. antè cit.

. . *Venturos tollemus in aſtra nepotes*
Imperiumque urbi dabimus: tu mœnia magnis
Magna para. . . . . .
Eſt locus, Heſperiam Graii cognomine dicunt:
Terra antiqua, potens armis atque ubere gleba.

Itaque Æneas eo reſponſo fretus, Troianis militibus ſpondet majora in Italiâ, quam quæ in Troade reliquerant & amiſerant.

45. *Dii probos mores.*] Vide quàm recta & juſta petat. Quod autem Romanæ genti precatur *rem* ſeu opes, meminit eas eſſe quaſi nervum Reipublicæ, quod *prolem*, Imperii populique perennitatem exoptat: quod *decus*; id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. n. 7. Romanos *ſemper appetentes gloriæ*

Quique vos bobus veneratur albis
Clarus Anchiſæ Veneriſque ſanguis,
Imperet bellante prior, jacentem
Lenis in hoſtem.
Jam mari terraque manus potentes
Medus, Albanaſque timet ſecures:
Jam Scythæ reſponſa petunt, ſuperbi
Nuper, & Indi.
Jam fides, & pax, & honor, pudorque
Priſcus, & neglecta redire virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia cornu.

INTERPRETATIO.

Illuſtris verò progenies Anchiſæ & Veneris, quæ modò *juvencis candidis vos colit, regnat ſuperior hoſte bellum inferente, mitis autem erga ſubjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò ante ferociores.*

Jam fides, & pax, & honor, atque antiquus pudor, & virtus contempta remigrare non dubitat: & abundantia referto cornu felix procedit.

ANNOTATIONES.

præter cæteras gentes atque avidos laudis extitiſſe.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiaria ſunt ac ſigillatim pro Cæſare Auguſto vota. Is nimirùm *Anchiſæ Veneriſque ſanguis:* nam Auguſtus à Julio Cæſare, Julius ab Iulo, Iulus autem Æneæ filius: Æneas denique Anchiſe ac Venere prognatus. Quanquam & hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Ænea propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter & Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus candidæ victimæ: Junoni juvenca nitida; terræ ſcrofa nigra; Parcis furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zoſim. hiſtor. lib. 2. jam cit.

λευκοὶ ταῦροι δὲ Διὸς παρὰ βωμὸν ἀγέσθων.
ἤματι μηδ' ἐπὶ νυκτί, &c.

51. *Bellante prior, jacentem lenis in hoſtem.*] Virgil. Æneid. 6. v. 851.

Tu regere Imperio populos Romane memento:
. . . .
Parcere ſubjectis, & debellare ſuperbos.

54. *Medus.*] Vide lib. 4. Od. 5. & 14. Dio lib. 54. Paul. Oroſ. lib. 4. cap. 21. Sueton. Octav. cap. 21.

Albanas timet ſecures.] Romanorum majores Albæ priuſquam Romæ regnarunt. Hinc *Albanas* pro, *Romanas*. Virgil. Æneid. 1.

At puer Aſcanius, cui nunc cognomen Iulo,
. . . . .
regnum ab ſede Lavini
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.

Et anteà:

genus unde Latinum,
Albanique patres.

Porrò *ſecures*, inſignia Magiſtratuum, pro poteſtate ac majeſtate poni, notum etiam ſciolis.

55. *Scythæ reſponſa petunt.*] Auguſti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata, leges. Suprà cit. lib. 4. Od. 5. & 14. mox cit. Flor. lib. 4. cap. ult. &c. De Scythis, lib. 1. Od. 19. lib. 2. Od. 9. lib. 3. Od. 24.

56. *Indi.*] De his anteà lib. 1. Od. 12. &c. Oroſ. in fine lib. 6.

58. *Neglecta redire virtus audet, &c.*]

Augur & fugente decorus arcu
Phœbus, acceptuſque novem Camenis,
Qui ſalutari levat arte feſſos
Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in luſtrum, meliuſque ſemper
Proroget ævum.
Quæque Aventinum tenet Algidumque,
Quindecim Diana preces virorum
Curet, & votis puerorum amicas
Applicet aures.

INTERPRETATIO.

Apollo vaticiniis & arcu ſplendido conſpicuus, novemque Muſis amicus, qui arte medicâ ſublevat ægrotantia corporis membra ſi placidè intuetur arces Palatinas, in luſtrum ſequens ac meliorem ſemper ætatem propaget Imperium Romanum, Italiamque proſperet.
Diana verò quæ Aventino monti *præſidet & Algido, ſuſcipiat vota Quindecimvirûm, atque propitias aures præbeat juvenum precibus.*

ANNOTATIONES.

Sunt enim quædam *tempora virtuti inimica*, ut ait Cic. in Orat. Eò pertinet etiam quod Poëtæ ſcribunt invaleſcentibus vitiis Aſtræam terras reliquiſſe, & in cœlum evolaſſe. At cùm ad meliorem ſe frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem bonorumque omnium copiam ſecum referre. Ovid. Metamorph. 1. c. 4.

fugere pudor, verumque, fideſque, &c.

Quod è Theognide expreſſum videtur. *ᾤχετο μὲν πίστις. abiit fides, &c.*

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] ἀργυρότοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. 12. v. 394.

Ipſe ſuas artes, ſua munera lætus Apollo
Augurium, citharamque dabat, celereſque ſagittas.

62. *Acceptuſque novem Camenis.*] Utpote muſicæ, lyræ, carminumque inventor ac Deus.

63. *Qui ſalutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. 1. Metamorph. cap. 9. ita de ſe jactat Phœbus:

Inventum medicina meum eſt, opiſexque per orbem
Dicor, & herbarum ſubjecta potentia nobis.

Vide & Macrob. lib. 1. cap. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In ſuo palatio ædem Apollini ſacraverat Auguſtus, cum bibliotheca & porticu. Vide lib. 1. Ode 31. Porrò in hac æde *Palatinâ* canebatur Seculare Carmen tertio die ludorum, ut obſervat Zoſim. antè cit.

67. *Alterum in luſtrum.*] Vel accipe *luſtrum* ſimpliciter pro ſpatio quinque annorum, atque adeò ſynecdochicos pro tempore ſequenti: vel ſignanter & præcipuè, pro altero ſeculo: nam ludis ſecularibus fiebat inſignis luſtratio. Zoſim. cit.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque ſacra, in utroque iſto monte. Aventinus, unus erat è ſeptem urbis collibus. Algidus ab aſſiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*] Quindecimviri ſacerdotes erant, quorum jus, poteſtas, & officium erat, Sibyllinos libros conſulere de rebus gravioribus, ceu calamitatibus publicis; de iis reſponſa dare, placationes & expiationes edicere, ſacris faciendis præeſſe, ceremonias exequi, libros & carmina Sibyllarum tueri, &, quod

Hæc Jovem ſentire Deoſque cunctos,
Spem bonam certamque domum reporto,
Doctus & Phœbi chorus & Dianæ
Dicere laudes.

INTERPRETATIO.

Ego *chorus peritus canendi laudes Apollinis ac Dianæ, domum refero bonam certamque fiduciam, in talia conſentire Jovem & Deos univerſos.*

ANNOTATIONES.

facit ad rem præſentem, ludorum ſecularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 16.

73. *Hæc Jovem ſentire, &c.*] His annuere, rata habere vota noſtra.

75. *Chorus.*] Licet è multis perſonis chorus conſtet, unius tamen partes agit ac ſuſtinet. Epiſt. ad Piſon. v. 193.

Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.

APPENDIX

Ad noſtras Annotationes in libros Odarum ſeu Carminum Horatii.

QUoniam pleriſque locis attulimus Julii Cæſaris Scaligeri cenſuras; & grave eſt à tanto viro notari: ne quis ob id fortaſſe vel quidquam detrahendum arbitretur de ſumma laude, quam à tot ſeculis meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum velut quadam Zoili veſaniâ percitum adverſus Lyricorum Principem debacchatum eſſe; operæ pretium duximus hic deſcribere integram illuſtris Hypercritici ſententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipſe æſtimarit. Sic habet Poët. lib. 6. *Eſt Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratiſſimus. Nam in Lyricis quem ſonum, quos numeros, quam majeſtatem quæſivit, obtinuit: quæ omnia cùm in aliis neglexit operibus, omiſit ſine gloriæ diſpendio: quam puritatem, elegantiam, venuſtatem in utriſque appetiit, conſecutus eſt.* Et poſteà: *Nunc ad politiſſima ejus carmina contemplanda tranſeamus: in quibus conſiderandis major laudis & admirationis quàm caſtigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucunda inventione, vel puritate ſermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores ſunt omni non ſolùm vituperatione, ſed etiam laude: neque ſolo dicendi genere humili, quemadmodum ſcripſit Quintilianus, contenti: verum etiam ſublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarius illis?

Poſt ignem æthereâ domo
  Subductum, macies & nova febrium
Terris incubuit cohors:
  Semotique priùs tarda neceſſitas
Lethi corripuit gradum.

Item iſtis? Scriberis Vario fortis, & hoſtium
Victor, Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis martem tunicâ tectum adamantinâ
Dignè ſcripſerit, &c.

Item?   Sub lacrymoſa Troiæ
Funera, nec virilis

Cultus in ſedem & Lycias proriperet catervas.

Item: Permitte Divis cetera, qui ſimul
Stravere ventos æquore fervido
Deprælliantes; nec cupreſſi
Nec veteres agitantur.

Hæc & alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ ſumes celebrare Clio?
Quem Deum? &c.

Item decima quarta, decima quinta, quarta & viceſima. Triceſima verò prima adeò aſſurgit, ut facilè probet judicium noſtrum. Nec inferior triceſima quinta.

Porrò 2. lib. prima Ode eſt altiloqua, ſicut & quinta decima. Par ſpiritus in undeviceſima & in ſequenti.

Sed & 3. lib. prima dicendi genere magnifico ſtructa eſt, pariter & ſecunda. Tertia verò graviſſima. Quarta nec Pindaro cedit, ac ne quinta quidem. Quin ſexta quoque altiſſimè ſonat. Haud paulò minor ſexta decima. At viceſima nona incipit leniſſimè: tum verò ſemper aſſurgit eò uſque, quò nemo aliorum pervenire poſſit. Ultima ejuſdem libri miſcuit etiam faſtum cum majeſtate.

Quarta lib. 4. profectò aliarum nulli cedit magniloquentiâ. Quam quæ ſequitur, tametſi eò non aſpirat, in eadem tamen luce verſatur: ſicut & ſexta, quæ ſimul nitore quodam venuſtatis perfuſa eſt. Nona altior & ſeverior: qualis & quarta decima: nec minor eam ſequens.

Quæ recenſere coactus ſum, ut virum maximum atque etiam cum ipſo Pindaro in hiſce conferendum à calumniâ vindicarem. Nam & Pindaro accuratior eſt, & ſententiis crebrior, neque ſibi, ut ille, indulgens; ſed non ſine auditoris reverentiâ, audax ad eam præſtandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, ut nobis miraculo ſit. In eo nihil laxum eſt, nihil hiat: omnia cohærent, ita ut unum tota illa eſſe videantur.

Cetera Cantiones partim in humili dicendi ſtylo, ut

Vitas hinnuleo me ſimilis Chloë, &c.

Et Ne ſit ancillæ tibi amor pudori: &c.

Aliq in mediocri, ut illa:

Mœcenas atavis edite regibus: &c.

Et Otium Divos rogat in patenti, &c.

Omnes, inquam, tanta ſunt venuſtatis, ut & mihi & aliis prudentioribus omnem ademerit ſpem talium ſtudiorum.

Inter alias verò, duas animadverti quibus ne ambroſiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera eſt 3. lib. 4. Quem tu Melpomene, &c. *Altera nona lib. 3.* Donec gratus eram tibi. *Quarum ſimiles malim à me compoſitas, quàm Pythionicarum multas Pindari & Nemeonicarum: quarum ſimiles malim compoſuiſſe quàm eſſe totius Tarraconenſis rex.*

At tametſi tam magnificè de Horatii Carminibus ſentio: tamen debunt ingenuo nobilique pudori noſtro veniam ſtudioſi, ſicubi etiam optavimus potiora.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM LIBER I.

SATIRA I.

Adverſus hominum inconſtantiam, & exinde in avaritiam invehitur.

QUi fit, Mœcenas, ut nemo, quam ſibi ſortem

INTERPRETATIO.

Quomodo fit, ô Mæcenas, ut nullus vivat contentus ea conditione, quam ſibi

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen; atque ut ait Perſius Sat. 1. v. 116.

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

Egregiè & appoſitè Seneca, lib. quod in Sapientem non cadat injuria. *Cæteri ſapientes*, inquit, *molliter & blandè, ut familiares medici ægris corporibus, non quà optimum eſt, medentur, ſed quà licet. Stoici virilem ingreſſi viam, non ut amœna ineuntibus videatur, curæ habent; ſed ut quamprimum nos eripiant, & in illum editum verticem educant, qui adeo extra communem teli jactum ſurrexit, ut ſupra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat. Quint. lib. 10. cap. 1. his verbis: *multo eſt terſior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine & origine Satiræ diſſerui ad Juvenalem, tum in Præfatione, cùm v. 40. Sat. 1. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, ſed à ſaturâ lege, vel lance: quod ſicut hæc varios fructus contineret diis agreſtibus offerendos, illa verò multa & diverſa perferret edicta; ita Satira multiplex argu-

Seu ratio dederit, ſeu fors objecerit, illâ
Contentus vivat: laudet diverſa ſequentes?
O fortunati mercatores, gravis annis
Miles ait, multo jam fractus membra labore!
Contrà mercator, navim jactantibus Auſtris,
Militia eſt potior. Quid enim? concurritur: horæ
Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus,
Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.

INTERPRETATIO.

vel conſilium dederit, vel fortuna obtulerit: & quiſque *præferat ſectantes diverſa* inſtituta? *Miles ſenior, fractis jam artubus labore diuturno dicit: ô felices mercatores! è contrario negotiator, cum Notus exagitat navim,* ait: *melius eſt bellum. Enimvero confligitur: hora ſpatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Juriſconſultus fortunatos agricolas æſtimat, quando conſultor januam* ejus *verberat ad galicinium.*

ANNOTATIONES.

mentum complecteretur, variaque pertractaret. Hancque etymologiam aſſerunt eruditiſſimi quique viri. Ad quos, Lector, accedes, reclamante licet Julio Scaligero, Poët. lib. 1. cap. 12. Porrò ne mirere, quod Sermonum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inſcripſerimus. Vetant graves & docti; vetat ratio. Sermones ſunt tam Satiræ quàm Epiſtolæ: in utriſque ſcilicet reperitur æquè ſermo, id eſt, *oratio remiſſa & finitima quotidianæ locutioni:* ut definit Cicero ad Heren. 3. n. 23. Quare igitur iſte Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Qui ſit, Mæcenas.*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appoſitum eſt ad caput ſingulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epiſt.

2. *Seu ratio dederit, ſeu fors objecerit.*] *Ratio*, conſilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri ſingula in orbe hoc inferiori, Stoici ſtatuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diverſa.*] Diverſa ſtudia, ac vitæ inſtituta.

6. *Auſtris.*] Lib. 1. Od. 3. *rabiem Noti.* Vide & lib. 3. Od. 3. *dux inquieti turbidus Adriæ Auſter.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet ſuæ conditionis, dum ejus ſentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus ſolum commoda intuetur. Sic Juriſperitus agricola ſe infeliciorem putat, quandocunque importuni adſunt conſultores, & ſummo manè oſtia pulſant, ſomnum & quietem interturbantes, ſeu cum narrationibus vel interrogationibus ſæpè futilibus & inſulſis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. 10. cap. 21. ubi ſic habet: *hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque ſomno natura genuit, norunt ſidera; & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu. Cum ſole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigiliâ ad curas laboremque revocant: nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem nuntiant cantu.* Cicero de Divin. lib. 2. n. 57. *Democritus quidem optimis verbis cauſam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulſo enim de pectore & in omne corpus diviſo & modificato cibo, cantus edere quiete ſatiatos: qui quidem ſilentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus: rurſus cantu plauſuque premunt alas.* Cœl. Rhodig. lib. 16. cap. 13. multa de his.

Conſultor.] Cicero pro Muræna, ſic artem militarem cum Jure Civili, ſeu belli ducem cum Juriſperito confert:

Ille, datis vadibus qui rure extractus in urbem eſt,
Solos felices viventes clamat in urbe.
Cætera de genere hoc (adeo ſunt multa) loquacem
Delaſſare valent Fabium. Ne te morer, audi
Quo rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat,
Jam faciam, quod vultis: eris tu, qui modò miles,
Mercator: tu conſultus modò, ruſticus. Hinc vos,
Vos hinc mutatis diſcedite partibus. Eia,
Quid ſtatis? Nolint. Atqui licet eſſe beatis.
Quid cauſæ eſt, meritò quin illis Jupiter ambas

INTERPRETATIO.

Is verò *qui datis ſponſoribus rure deductus eſt in civitatem, ſolos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejuſmodi tam multa ſunt*, ut *fatigare queant verboſum Fabium.* Ne *te retardem, audi quo tendam. Si numen aliquod dicat: Ecce ego præſtabo modò quod deſideratis: tu qui miles* eras *anteà, fies mercator: tu Juriſperitus*, jam eris *agricola. Vos illinc, vos iſtinc abite, mutatis* vivendi *inſtitutis. Eia cur cunctamini?* At illi *abnuent. Veruntamen conceditur* vobis *eſſe fortunatos.* Ergo *quare Jupiter utramque maxillam non in-*

ANNOTATIONES.

vigilas tu de nocte, ut tuis conſultoribus reſpondeas; ille ut eo quo intendit, maturè cum exercitu perveniat. Te gallorum, illum buccinarum cantus exſuſcitat.

11. *Ille datis vadibus, &c.*] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ ſentit incommoda, ſtatim eos judicat beatiores ſe, ſuamque deteſtatur conditionem. *Vades* ſunt ſpónſores, qui pro altero ſe obligant ejuſque ſuſcipiunt cauſam, ac reos ſe pro eo præſtant, ſive caput agatur aut crimen, ſive pecunia. Nomen factum *vadibus*, ex eo quod qui eos dederint, vadendi ſeu diſcedendi habent poteſtatem, donec adſit præſtitutus ad ſiſtendum ſe judicio dies. Cic. de Finib. 2. *vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille.* Quod fusè explicat Offic. 3. n 45. *Damonem & Pythiam Pythagoreos ferunt hoc animo inter ſe fuiſſe, ut cum eorum alteri Dionyſius ille Tyrannus Siculus diem necis deſtinaſſet, & is qui morti addictus eſſet, paucos ſibi dies commendandorum ſuorum causâ poſtulaviſſet, vas factus ſit alter ejus ſiſtendi, ut ſi ille non reverti ſſet ad diem, moriendum eſſet ſibi ipſi. Qui cùm ad diem ſe recepiſſet, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit ut ſe in amicitiam tertium adſcriberent.*

14. *Fabium.*] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres, *Fabius Narbonenſis*, inquit, *Equeſtri loco natus, Pompeianas partes ſecutus de ſectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit: ſcripſit etiam aliquot libros de Philoſophiâ Stoicâ.* Sunt qui clamoſum, verboſum & loquacem cauſſidicum fuiſſe dicant eum, quem hìc vellicat Poëta.

15. *Si quis Deus, &c.* Præclaram huic loco dat lucem Seneca Epiſt. 95. ubi ſic ſcribit: *multa videri volumus velle, ſed nolumus . . . . ſæpè aliud volumus, aliud optamus, id eſt à Diis petimus; & verum ne Diis quidem dicimus. Sed Dii aut non exaudiunt, aut miſerentur. Qui ſi exaudirent & annuerent, damna nobis ſæpè maxima aut mala quæ minimè vellemus darent.*

18. *Mutatis partibus.*] Mutatis vitæ inſtitutis, conditione, officiis.

20. *Ambas iratus buccas inflet*] Hoc indignationis & gravis iræ indicium eſt & effectus. Tunc enim crebri concitatique ſpiritus ad os prorumpunt, buccaſque diſtendunt; atque animi motum, ſanguiniſque fervorem exprimunt tum

Iratus buccas inflet: neque ſe fore poſthac
Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?
Prætereà, ne ſic, ut qui jocularia, ridens
Percurram: quanquam ridentem dicere verum
Quid vetat? Ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.
Sed tamen amoto quæramus ſeria ludo.
Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
Perfidus hic caupo; miles, nautæque, per omne
Audaces mare qui currunt, hac mente laborem
Seſe ferre, ſenes ut in otia tuta recedant,
Aiunt, cum ſibi ſint congeſta cibaria: ſicut
Parvula (nam exemplo eſt) magni formica laboris,

INTERPRETATIO.

flat contra *illos juſtè* quidem: *dicatque, ſe deinceps tam facilem haud futurum, ut poſtulatis aurem det? Porrò ne joculariter* hæc *perſcribam, ſicut qui ridicula* proferunt: *tametſi quid prohibet jocosè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores aſſentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta.*

Attamen ſecluſo joco ſeria proſequamur. Is qui humum deſudans colit duro vomere, fraudulentus iſte caupo, miles & nauta cuncta maria intrepidè navigantes, affirmant univerſi, *eo ſe conſilio labores exantlare, ut in ſenectute quietem ſecuram capeſſant, poſtquam ſibi alimenta comparaverint.*

ANNOTATIONES.

verba concitatiora, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, & quaſi fulgetra. Noſter ad Piſones, *tumido delitigat ore*, ait eodem ſenſu. Sic & Græci loquuntur. Demoſthenes de Æſchine, *ambulat clamitans ſe affectum contumeliâ* . . . . . *buccas inflans*, τὰς γνάθους φυσῶν.

24. *Ridentem dicere verum.*] Poſtea Sat. 10.

> . . . . *Ridiculum acri*
> *Fortius & melius magnas plerumque ſecat res.*

25. *Cruſtula.*] Fiebant è farinâ, lacte, caſeo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam ſponte diſciplinam, ac libentiùs animum ad diſcenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republ. vetat pueros vi adigi ad diſciplinas, vult autem quaſi ludendo invitari; tum quia ſic apparet, ad quod diſciplinæ genus quiſque ſit aptus: tum quod nulla diſciplina cum vi conjuncta ſtabilis in animo permaneat.

28. *Ille gravem duro, &c.*] In avaritiam deinceps pugnat.

29. *Perfidus hic caupo.*] *Perfidus*, ſeu quod vinum aquâ mixtum venderent tanquam merum, purum, putum; ſeu quod iniquis menſuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia ſua officia, in has animadvertere debebant. Perſ. Sat. 1. ad finem,

> *Fregerit heminas Arreti Ædilis iniquas.*

33. *Nam exemplo eſt.*] Sapiens Prov. 6. v. 6. *Vade ad formicam, ô piger, & conſidera vias ejus, & diſce ſapientiam.*

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine admonitorio; *formica*, inquit, *gens exigua, ſed valdè laborioſa eſt:* φῦλον δ' ὀλίγον πέλεται πολύμοχθον. Ibid. deſcribuntur formicæ labores; ut & Virgil. Georgic. 1. v. 186. & 380. item Æneid. 4. v. 402. Plin. lib. 11. cap. 30. &c.

Ore trahit quodcunque poteſt, atque addit acervo,
Quem ſtruit, haud ignara ac non incauta futuri.
Quæ, ſimul inverſum contriſtat Aquarius annum,
Non uſquam prorepit, & illis utitur antè
Quæſitis ſapiens; cùm te neque fervidus æſtus
Demoveat lucro, neque hyems, ignis, mare, ferrum,
Nil obſtet tibi. Dum ne ſit te ditior alter.
Quid juvat immenſum te argenti pondus, & auri
Furtim defoſſâ timidum deponere terrâ?
Quod ſi comminuas, vilem redigatur ad aſſem.

INTERPRETATIO.

rint: non ſecùs ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid poteſt, & adjungit cumulo quem aggerit, præſcia & provida futuræ hyemis. Verumtamen *illa, ſtatim atque annum abeuntem vexat Aquarius, non amplius foras egreditur, iisque prudens victitat quæ prius accumulavit: te verò nec ardens æſtus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, à quæſtu deterret. Nihil te remoratur. Modò ut alius nemo te locupletior exiſtat. Quid* verò *prodeſt tibi ingentem auri vel argenti ſummam humo clam egeſtâ occultare, non ſine metu?* Reſpondes. *At ſi detrahatur* quidpiam, *redigetur* acervus *ad parvum aſſem.*

ANNOTATIONES.

34. *Ore trahit quodcunque poteſt.*] Plin. mox. cit. *Si quis comparet onera corporibus earum* (formicarum) *fateatur nullis portione vires eſſe majores. Gerunt ea morſu: majora averſa poſtremis pedibus moliuntur, humeris obnixa. Et iis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arroſa condunt, ne rurſus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum* (cavernæ) *dividunt. Madefacta imbre proferunt atque ſiccant. Operantur & noctu plenâ lunâ. Eadem interlunio ceſſant. Jam in opere qui labor, quæ ſedulitas? &c.*

36. *Quæ ſimul inverſum, &c.*] Poëta ipſo formicarum exemplo utitur adverſus avarum, cujus inſatiabilis pecuniæ fames eſt. Atqui formica, inquit, quieſcit aliquando, ceſſatque laborare & congerere, utiturque ſapiens ac victitat congeſtis. At tibi laborandi & quæſtum faciendi nullus eſt finis.

Contriſtat Aquarius annum.] Cùm hyems advenerit, & cum menſe Januario ferè medio Aquarius triſtem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in ſuâ cavernulâ, ibique veſcitur quæſitis æſtate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim ſignis zodiaci, quod ſol ingreditur 17. Cal. Febr. Virgil. Georg. 3. v. 303.

. . . . *cum frigidus olim*
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.

38. *Neque fervidus æſtus demoveat lucro.*] Juvenal. Sat. 14. v. 135.

Sed quò divitias hæc per tormenta coactas?
Cùm furor haud dubius, cùm ſit manifeſta phreneſis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato?
Intereà pleno cùm turget ſacculus ore,
Creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.
Et minus hanc optat qui non habet.

Theognis, *divitiarum*, inquit, *nullus finis eſt hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis ſaturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus ſunt amentia.*

Πλούτου δ' οὐδὲν τέρμα . . . .
Χρήματά τοι θνητοῖς γίγνεται ἀφροσύνη.

43. *Quod ſi comminuas, &c.*] Jam per multiplicem prolepſin diluit ac diſcutit varios prætextus, quibus ſolent ava-

At ni id ſit, quid habet pulcri conſtructus acervus?
Millia frumenti tua triverit area centum,
Non tuus hoc capiet venter plus quàm meus: ut ſi
Reticulum panis, venales inter, onuſto
Forte vehas humero, nihilo plus accipias, quàm
Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
Naturæ fines viventi, jugera centum, an
Mille aret. At ſuave eſt ex magno tollere acervo.
Dum ex parvo nobis tantumdem haurire relinquas,
Cur tua plus laudes cumeris granaria noſtris?
Ut, tibi ſi ſit opus liquidi non amplius urnâ,
Vel cyatho, & dicas; Magno de flumine mallem
Quàm ex hoc fonticulo tantumdem ſumere. Eo fit,
Plenior ut ſi quos delectet copia juſto,

INTERPRETATIO.

Repono ego. *Atqui niſi illud agitur, quid præclari habet cumulus congeſtus?* Etſi *area tua contriverit centies mille tritici* modios, *non propterea venter tuus plus devorabit quàm meus: ſicut ſi ſervorum unus tu ſacculum panis onerato humero fortaſſe deferas, nihil* tamen *amplius accipies quàm qui nihil geſtaverit. Aut loquere, quid proſit victitanti intra naturæ limites*, utrum *jugera centena colat, an millena. Verùm*, inquies, *jucundum eſt ſumere ex ingenti cumulo.* Imò, *ſi tantumdem relinquas nobis accipiendum è modico, quare tua horrea præferas vaſculis noſtris? perinde ac ſi egeas aqua urnâ vel cyatho duntaxat, dicaſque; Mallem tantumdem haurire magno de fluvio, quàm de iſto fonte parvulo. Hinc verò fit, ut ſi qui requirant nimiam abundantiam, hos cum*

ANNOTATIONES.

il ſordes ſuas obvelare. At ſi de acervo detraham aliquid interdum ac ſæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum aſſem acervus redigatur: ego verò mox egeſtate conflictabor.

44. *At ni id ſit, &c.*] Reſpondet Poëta. At niſi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulcri facies? Quid erit abſconditum aurum & argentum? lib. 2. Od. 2.

Nullus argento color eſt avaris
Abdita terris inimice lamnæ,
Criſpe Salluſti, niſi temperato
Splendeat uſu.

45. *Millia frumenti, &c.*] Etſi agri tibi reddant frumenti modiorum centena millia, non ideo plus devorabis quàm ego qui pauca poſſideo.

47. *Reticulum panis.*] Sacculum è reticulo, quo panis ferebatur. S. Auguſt. de Civ. Dei lib. 18. cap. 18. *annona retica dicitur*, inquit, *quoniam ad retia deportatur.*

Venales inter.] Inter venalitios ſervos, venum expoſitos.

49. *Intra naturæ fines viventi.*] Senec. Epiſt. 16. *Si ad naturam vives, nunquam eris pauper: ſi ad opiniones, nunquam eris dives.*

50. *Jugera.*] Jugerum agri pedes 240 in longum, 120 in latum continet: ſive, quantum uno boum jugo arari uno die poteſt. Iſidor.

Centum, an mille aret.] Aurel. Victor. de Manio Curio Dentato ſic refert: *Quaterna dena agri jugera viritim populo diviſit: ſibi deinde totidem conſtituit, dicens neminem eſſe debere civem, cui non tantum ſufficeret.*

51. *At ſuave eſt ex magno.*] Hæc dicit avarus contrà.

52. *Dum ex parvo nobis.*] Avarum Poëta refutat.

53. *Cumeris.*] Vaſis fictilibus, vimineis, ſparteis, palmeis, in quibus tenuiores

Cum ripâ ſimul avulſos ferat Aufidus acer.
At qui tantulo eget, quanto eſt opus, is neque limo
Turbatam haurit aquam, neque vitam amittit in undis.
At bona pars hominum decepta cupidine falſo,
Nil ſatis eſt, inquit; quia tanti quantum habeas, ſis.
Quid facias illi? jubeas miſerum eſſe libenter,
Quatenus id facit. Ut quidam memoratur Athenis
Sordidus ac dives, populi contemnere voces
Sic ſolitus: Populus me ſibilat, at mihi plaudo
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in arcâ.
Tantalus à labris ſitiens fugientia captat
Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
Fabula narratur. Congeſtis undique ſaccis

INTERPRETATIO.

ripâ abreptos auferat Aufidus vehemens. Qui autem tantum deſiderat, quantum neceſſe eſt, ille nec captat aquam cœno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cupiditate illuſa ait: Nihil ſufficit, quoniam tanti æſtimabere quantum poſſidebis. Quid huic agas? ſine illum *eſſe infelicem, quandoquidem id ſponte agit. Ita quidam narratur Athenis* extitiſſe *avarus & opulentus, verba* quidem *plebis aſpernari ſuetus hoc modo: Plebs me ſibilat:* ego *verò mihimet domi applaudo, quoties nummos in arcâ conſpicio. Tantalus ſitibundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? De te, nomine* ſolùm *mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus ſuper ſacculos*

ANNOTATIONES.

frumentum ſuum modicum condebant: at divites in granariis ſeu horreis. Feſtus.

58. *Cum ripa ſimul avulſos ferat Aufidus.*] Qui plus divitiarum appetunt, quàm par eſt, ſæpè rerum copia illos perdit: ſicut qui vult aquam haurire ex ingenti flumine, non rarò demergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio rapido flumine. De eo lib. 3. Od. 30. ubi, *violens Aufidus.*

59. *Neque limo turbatam haurit aquam.*] Plus limi trahunt majores fluvii: contrà fonticulus limpidam habet aquam. Indicat Horatius per ſimilitudinem eos qui opes magnas avidè quærunt, multis turbari curis, & nonnunquam obrui & abſumi.

61. *Cupidine falſo.*] Cupiditas imagine recti & juſti fallit. Nimirùm honeſtè vivendum, famæ conſulendum, &c. Ergo docet opes accumulare ad ſumptus neceſſariò faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.*] Quis ille, ignoratur. Timonem quemdam miſanthropum perperam hic intelligunt Interpretes plerique. Divitem ac ſordidum hominem exhibet Horatius: Timon ille contrà avaritiæ fuit hoſtis, aiebatque ſapienter: *inſatiabilem cupiditatem atque ambitionem eſſe omnium malorum elementa.* apud Stobæum. De eo Diogenes Laërtius, & Lucianus.

66. *Populus me ſibilat, &c.*] Solebat populus plauſu & acclamationibus excipere viros inſignes de Rep. benè meritos, ſibique gratioſos, cùm theatrum ad ſpectacula ingrederentur: at homines ſibi infenſos & invidioſos ſibilis proſequebatur. Cic. in Piſonem: *da te populo, committe ludis, ſibilum metuis.* ad Attic. lib. 2. Epiſt. 18. *Fuſum clamoribus, convitiis, & ſibilis conſectantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam apoſiopeſin obſerva, Lector; quâ Poëta longiuſculam, ut videtur, narrationem exorditur, ſtatimque abrumpit, aitque avaro, *quid rides?* De Tantalo,

Indormis inhians, & tanquam parcere ſacris
Cogeris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
Neſcis quo valeat nummus; quem præbeat uſum?
Panis ematur, olus, vini ſextarius; adde,
Queis humana ſibi doleat natura negatis.
An vigilare metu exanimem, noctesque dieſque
Formidare malos fures, incendia, ſervos,
Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
Semper ego optarim pauperrimus eſſe bonorum.
At ſi condoluit tentatum frigore corpus,
Aut alius caſus lecto te affixit; habes qui
Aſſideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
Suſcitet, ac reddat natis cariſque propinquis.
Non uxor ſalvum te vult, non filius: omnes
Vicini oderunt, noti, pueri, atque puellæ.

INTERPRETATIO.

undequaque accumulatos: & cogeris abſtinere velut à rebus *ſacris, vel delectari quaſi tabulis* pictis. An *ignoras ad quid pecunia utilis ſit ac neceſſaria? Ematur panis, olera, vini ſextarius: adjunge il*la *quibus non conceſſis ægrè ſe habeat natura humana.* Verùm *an expedit vigilare pavidum, & diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, ſervos, ne te deprædentur ac fugam arripiant. Ego* certè *ejuſmodi bonis carere ſemper exoptaverim.* Dices verò: *At ſi corpus gelu vexatum ægrotet, aliudve morbi genus affligat te cubili, præſto eſt qui adſit, medicamenta ſubminiſtret, medicum precetur ut te ſanum præſtet ac reſtituat liberis & dilectis cognatis.* Erras, inquam ego. *Non conjux, non filius, te incolumem cupit: te averſantur vicini cuncti, familiares, pueri & puellæ.*

ANNOTATIONES.

vide annot. lib. 1. Od. 28. & lib. 2. Od. 13. Belle Petronius:

Nec bibit inter aquas; nec poma patentia carpit
Tantalus infelix, quem ſua fata premunt
Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
Qui tenet, & ſicco concoquit ore famem.

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantùm, nunquam utendo.

74. *Vini ſextarius.*] Sexta congii pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget Poëta, oſtenditque gravia divitiarum incommoda. Juvenal. Sat. 14. v. 303.

Tantis parta malis, curâ majore metuque
Servantur. Miſera eſt magni cuſtodia cenſus.

80. *At ſi condoluit, &c.*] Objicit avarus neceſſitatem pecuniæ. Juvenal. mox cit. v. 156.

Scilicet & morbis & debilitate carebis
Et luctum & curam effugies, &c.

84. *Non uxor ſalvum te vult, &c.*] Redarguit Poëta: imò verò cùm ſperas opes intactas ſervando, ſubſidia tibi comparare, omnium odium incurris: iis ipſis intolerabilis es, quibus maximè carus eſſe debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aſpernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? Huc facit verſiculus ille:

Θάνοιμ᾽ ἄν, εἴ με πάντες ἔχοιεν θανεῖν.

Mori velim, ſi me omnes exoptent mortuum.

Mira-

Miraris, cum tu argento poſt omnia ponas,
Si nemo præſtet, quem non merearis, amorem?
At ſi cognatos, nullo natura labore
Quos tibi dat, retinere velis, ſervareque amicos,
Infelix operam perdas: ut ſi quis aſellum
In campo doceat parentem currere frænis.
Denique ſit finis quærendi: cumque habeas plus,
Pauperiem metuas minus: & finire laborem
Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
Vinidius quidam (non longa eſt fabula) dives
Ut metiretur nummos; ita ſordidus, ut ſe
Non unquam ſervo meliùs veſtiret: ad uſque
Supremum tempus, ne ſe penuria victus
Opprimeret, metuebat. At hunc liberta ſecuri
Diviſit medium, fortiſſima Tyndaridarum.
Quid mî igitur ſuades? Ut vivam Mænius? aut ſic,
Ut Nomentanus? Pergis pugnantia ſecum

INTERPRETATIO.

Scilicet *quando pecunia tu poſthabes univerſa*, an *miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris? Quin imò ſi cupias addictos ſemper habere* eos *quos tibi propinquos natura donat abſque ullo labore, miſer* ſanè *operam perdas;* non *ſecus ac ſi quiſpiam doceat aſinum habenis regi*, & *per campum decurrere. Tandem ſit modus acquirendi: & quandoquidem pluſculum poſſides*, paulò *minus* deinceps *time egeſtatem: atque incipe ali*quando *finire laborem, comparatis* facultatibus, *quas petebas. Ne verò* idem *agas quod Umidius quidam*, (haud *prolixa eſt narratio*) tam *opulentus, ut pecuniam metiretur; tam parcus, ut nunquam ſe veſtiret meliùs ſervo.* Is *ad ultimum* vitæ *finem reformidabat ne periret inopiâ ciborum. At illum ſecuri diſcidit medium liberta Tyndaridarum fortiſſima. Quid ergo mihi ſuades?* inquis: *Vivam ne ſicut Mænius, aut Nomentanus?* Reſpondeo. *Continuò*

ANNOTATIONES.

90. *Ut ſi quis aſellum, &c.*] Adagium eſt, de eo qui operam inanem ſumit ac molitur.

95. *Vinidius.*] Legunt alii, *Numidius*; alii *Umidius*, &c. perinde eſt.

96. *Metiretur nummos.*] Scilicet numerare foret longius propè innumerabiles. Petron. *fortunata* (uxor Trimalcionis) *quæ nummos modio metitur.* Suidas. μεδίμνῳ τ' ἀργύριον ἀπομετρεῖν.

100. *Fortiſſima Tyndaridarum.*] Velut altera Clytemneſtra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægyſto mœcho adjuta. Juvenal. Sat. 6. v. 656.

. . . . . *Tyndaris illa bipennem*
Inſulſam & fatuam dextrâ lævâque tenebat.

Fortè etiàm libertæ illi nomen erat Tyndaris: luditque Poëta & alludit ad Tyndaridas virorum interfectrices.

101. *Ut vivam Mænius, aut ſic ut Nomentanus.*] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt, *Nævius.* Hic enim avarus fuit, de quo lib. 2. Sat. 2. At de Mænio paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum poſteà Epiſt. 15. lib. 1. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Caſſius, famoſus luxuriâ extitit.

102. *Pergis pugnantia, &c.*] In extrema ruis, cùm eligendum ſit amplectendumque medium, in quo virtus quæque conſiſtit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

Frontibus adverſis componere. Non ego avarum
Cùm veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
Eſt inter Tanaim quiddam, ſocerumque Viſelli.
Eſt modus in rebus; ſunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit conſiſtere rectum.
Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
Se probet; ac potiùs laudet diverſa ſequentes?
Quodque aliena capella gerat diſtentius uber,
Tabeſcat? neque ſe majori pauperiorum
Turbæ comparet? hunc atque hunc ſuperare laboret?
Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat:
Ut cùm carceribus miſſos rapit ungula currus,

INTERPRETATIO.

res oppoſitas conjungis adverſis frontibus. Quando te avarum eſſe prohibeo, non te volo eſſe *nequam & perditum. Eſt aliquod* diſcrimen *inter Tanaim & ſocerum Viſelli. Eſt mediocritas in rebus: adeoque ſunt certi limites, ultrà vel citra quos rectum ſtare non poteſt. Revertor* illuc *unde digreſſus ſui.* Ergone *nullus, perinde ac avarus, ſe approbabit: & quiſque laudabit ſectantes diverſa inſtituta? &* invidià *contabeſcat, quod capra alterius ferat ubera pleniora? nec ſe conferat majori numero pauperiorum? illum atque iſtum ſupergredi conetur?* Profectò *ſic properanti ſemper impedimento erit ditior aliquis: quemadmodum quando ungula abripit cur-*

ANNOTATIONES.

104. *Vappam.*] Nequam, & ſimilem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. Plin. lib. 14. cap. 20. *Vitium que muſto quibuſdam in locis, iterum ſponte fervere: quâ calamitate deperit ſapor; vappæque accipit nomen, probroſum etiam hominis, cùm degeneraverit animus.* S. Chryſoſt. οἶνυ μὲν ἀρετῆς βλάζη τὸ παρεκτετάσθαι, καὶ εἰς ὄξινην μεταπεσεῖν. Latini, vinum vappeſcens. Gall. *du vin qui ſe tourne.*

Nebulo.] Levis inſtar nebulæ, qui nullo conſilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æſtimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *ne* & *obulo*, quaſi nec obulo dignus. Non. Marcell. *Nebulones & tenebriones dicuntur qui mendaciis & aſtutiis ſuis nebulam quamdam & tenebras objiciunt.*

105. *Tanaim.*] Libertum Mœcenatis, ſpadonem.

Socerum Viſelli.] Hernioſum. Inter utrumque eſt ille cui integra ſunt corporis membra, nihil verò ſuperfluum.

108. *Nemon' ut avarus ſe probet?*] Nemone contentus erit ſuâ conditione, & alienam laudabit quiſque, ſicut avarus ſatis opum ſe habere nunquam putat, alioſque ſe beatiores ac ditiores ſemper exiſtimat?

111. *Neque ſe majori pauperiorum turbæ comparet.*] Hinc mali origo. Plures ſe pauperiores non conſiderat avarus: at unum aut alterum opulentiores ſortè ob oculos ſemper habet, eoſque ſuperare ſatagit.

113. *Sic feſtinanti ſemper locupletior obſtat.*] Qui ſic affectus eſt, ut velit opibus omnes vincere, huic ſemper videbitur aliquis eſſe locupletior ac felicior: is invidiâ & cupiditate contabeſcet: nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius:

Fertilior ſeges eſt alieno ſemper in agro;
Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. *Ut cum carceribus, &c.*] Similitudine illuſtrat quod dixit. Qui quadrigarum curſu in ſtadio certat, non reſpicit unquam poſteriores, ſed deſpicit; at priores aſpicit, ac nititur aſſequi & antevertere.

Inſtat equis auriga ſuos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Indé fit, ut rarò, qui ſe vixiſſe beatum
Dicat, & exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva ſatur, reperire queamus.
Jam ſatis eſt. Ne me Criſpini ſcrinia Lippi
Compilaſſe putes, verbum non ampliùs addam.

INTERPRETATIO.

rus repagulis emiſſos, auriga conatur *aſſequi equos, qui prævertunt ſuos, ſpernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò poſſimus invenire* hominem *qui ſe dicat beatum vixiſſe*, quique *emenſo vitæ ſpatio, decedat contentus, ut conviva ſatiatus.* At *jam ſufficit: nec* ullum *ultrà verbum adjiciam, ne ſuſpiceris me ſuffuratum eſſe commentarios Criſpini Lippi.*

ANNOTATIONES.

Carceribus.] Hi quaſi *arceres* dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magiſtratus ſignum dederit. Servius ex Varrone. Hic lib. 4. de Ling. Lat. ſic ſcribit: *Circus dictus, quod circum ſpectaculis ædificatus, ubi ludi fiunt: & quod ibi circum metas fertur pompa, & equi currunt. . . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide lib. 1. Od. 1. ubi, de curriculo, pulvere Olympico, metaque fervidis evitata rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente. ſynecdoch.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epiſt. 15. hunc locum videtur interpretari voluiſſe; ubi, *itaque quàm multa ſis conſecutus, recordare. Cùm aſpexeris quot te antecedant, cogita quot ſequantur. Si vis gratus eſſe adverſus Deos, & adverſus vitam tuam, cogita quàm multos antceſſeris.*

119. *Cedat uti conviva ſatur.*] Deſumpta ſententia è Lucretio lib. 3.

Quid tibi tantopere eſt, mortalis, quod nimis ægris
Luctibus indulges? Quid mortem congemis, & fles?
Cur non ut plenus vitæ conviva recedis?

Et paulò pòſt:

Sed quia ſemper aves, quod abeſt, præſentia temnis;
Imperfecta tibi elapſa eſt ingrataque vita:
Et nec opinanti mors ad caput aſtitit, ante
Quàm ſatur ac plenus poſſis diſcedere rerum.

120. *Criſpini.*] Is Stoicus Philoſophus valdè loquax fuiſſe dicitur, & verſibus multis & inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noſter per hujus aretalogi mentionem Stoica dogmata venditare deſinit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capſis, ſcriniis incluſa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis revera lippientibus ille erat. Abſurdè vetus Interpres Criſpinum ita vocari ſcribit *non oculorum ratione, ſed mentis; quod fuerit inſulſus poëta.* Tales argutiolas non venatur ſublimis ſpiritûs vates, qualis Horatius.

SATIRA II.

Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.

AMbubaiarum collegia, pharmacopolæ,
Mendici, mimæ, balatrones; hoc genus omne

INTERPRETATIO.

Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ, mimæ, balatrones; omnes iſti homines ſunt

ANNOTATIONES.

1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. 6. cap. 7. de hac Satirâ; *in ſecundâ*, inquit, *de mœchis exempla uſque ad faſtidium.* Sanè: & hic ſcopus eſto, flagitiorum nauſeam ingerere vel flagitioſiſſimis. Idem Scaliger alibi, loquens de Martiale Poëtâ ſic habet: *alia ejus fœda ne legerim quidem, tantum abeſt ut ad cenſuram vocem.* Ego ſimile quid hîc ſi dixero vel fecero, condonabis, imò gratulabere, pudens lector. Itaque per ſalebroſa pedetentim ac ſuſpenſo gradu incedenti nihil noxium, fortaſſis & utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ. Syriacam agnoſco ſponte cum veteri Interprete, qui ſic ſcribit: *Ambubaiæ dicuntur mulieres tibicinæ linguâ Syrorum. Etenim Syris tibia, ſive ſymphonia, ambubaia dicitur.* Gravis doctrinæ & ingenii adſtipulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Iſaac. Caſaubonus, &c. Joſ. Scaliger in Varron. de Ling. Lat. ad vocem *ſimpulum. Syriacum eſt*, inquit, *nam ut Abbub, anbub αὐλὸς, ambubaiarum collegia: à copher, camphora; à ſadin, ſindon; à ſabbeca, quod eſt apud Danielem, ſambuca; ſic à ſephel, ſempel, & inde ſimpulum fecerunt.* Ergo per *ambubaiarum collegia*, debemus intelligere quotquot artes exercebant impudicas, ludicras, paraſiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. *cœnitabat nonnunquam in publico, inter ſcortorum totius urbis ambubaiarumque miniſteria.* Porro non ſolùm tibias, aliaque inſtrumenta muſica, ſed & tibicines, ac tibicinas corporis quæſtu & tibiarum cantu vitam ſuſtentantes, è Syriâ Romam confluxiſſe, docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62. & ſeq.

Jam pridem Syrus in Tiberim deſluxit Orontes;
Et linguam, & mores, & cum tibicine chordas
Obliquas, nec non gentilia tympana ſecum
Vexit, & ad Circum juſſas proſtare puellas.

Ubi obſerva, propriè *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox eſt à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopolæ.] Pharmacum & medicamentum, teſtibus Nonio & Euſtathio, ſunt mediæ voces, in bonam & malam partem uſurpari ſolitæ: unde & pro veneno accipi nonnunquam docuimus alibi. Sic & pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, & quotquot aromata & odores, item qui medicatas potiones quaſcunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei & agyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per fora & compita urbium curſitantes. De his Cato apud Gell. lib. 1. cap. 15. *Itaque auditis, non auſcultatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur: verùm ei ſe nemo committit, ſi æger eſt.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, phyſiognomi, metoſcopi, chiromantici: imprimis autem Iſiaci ac Cybelæ ſacerdotes, & quicunque vaticinandi artem profeſſi ſtipem corrogabant.

Mimæ.] Geſticulatrices, ſaltatrices, ludiones, hiſtriones, ſcenici. Ἀπὸ τοῦ *μιμεῖσθαι ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quiſquis dicta vel facta cujuſque imitatur, cum laſciviâ, ſeu voce, ſeu præ-

Mœſtum ac ſollicitum eſt cantoris morte Tigelli:
Quippe benignus erat. Contrà hic, ne prodigus eſſe
Dicatur metuens, inopi dare nolit amico,
Frigus quo duramque famem depellere poſſit.
Hunc ſi perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingratâ ſtringat malus ingluvie rem,

INTERPRETATIO.

triſtes & anxii ob *mortem Tigellii cantoris: nam munificus erat* erga illos. *E contrario ille timens haberi prodigus, etiam amico egenti nollet tribuere unde arceat frigus & ſævam famem. Iſtum ſi interroges, quamobrem avi patriſque magnas opes perperam abſumat voracitate injucunda,*

ANNOTATIONES.

cipuè geſtu, *nutu manibuſque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine & ſignificatione, adhuc ſub judice lis eſt. Vetus Interpres *luxurioſos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque: *ab hoc ſimilis vita homines ſunt appellati balatrones: à balatu fortaſſe dicti, quæ vox intorta eſt & ridicula. Legitur & barathrones, qui bona ſua devorando, quaſi in barathrum mittunt. Itidem & blateroneſ propriè dicti ſunt, à blaterando, id eſt, vaniloqui.* Triplex hic etymon vides: quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à *βαλάζω* deducant balatronem quaſi *aquariolum*; vel à *βάλλειν* & *βαλίζειν* quaſi *ſaltatorem*. Inde verò non dubitem eſſe vernacula hæc noſtra, *bal, balet, baller*. Cœlius Rhodig. lib. 15. cap. 25. ita ſcribit: balatronem invenio ſcurram fuiſſe virulentum, unde Horatius;

balatro ſuſpendens omnia naſo,

Et S. Hieron. *ne me putes in modum ruſtici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Conſtat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam; Italis *balatroni*, Gallis *beliſtre*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius è Sardiniâ oriundus, moribus haud probis, perinde ac ſui populares, malè audiebat. Is tamen ob ſales & jocos valdè feſtivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, gratioſus admodum fuit Julio Cæſari, Auguſto, Cleopatræ. Ab his remuneratus in ſuæ farinæ homines copioſiùs etiam effundebat ac prodigebat ultrò quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hic, item Satirâ 3. & 10. ſeq. quia, ut aiunt, ejus verſus velut parum numeroſos ac modulatos diceret. Ejus ita meminit Cic. lib. 7. Epiſt. 24. quæ eſt ad M. Fab. Gallum: *Amoris quidem tui, quoquo me verti, veſtigia: vel proximè de Tigellio. . . . . . Id ego in lucris pono non ferre hominem peſtilentiorem patriâ ſuâ . . . . . Ille autem qui ſciret ſe nepotem bellum tibicinem habere, & ſat bonum unctorem, diſceſſit à me, ut mihi videbatur, iratior. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem,* (Tigellium & ejus nepotem) *cognoſti meam cauſam, & iſtius Salaconis iniquitatem*, Salaconem vocant mollem, & propter opes inſolentem.

4. *Contrà hic.*] Avarus quiſpiam longè à Tigellio diſſentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ ſtringat malus ingluvie rem.*] Bona ſua velut in unam pilulam ſtricta & compreſſa deglutiat. apud Athen. lib. 4. cap. 18. ex Alexide; *Diodorus lurco patrimonium fecit pilam, adeò celeriter omnia abſorpſit.* σφαῖραν ἐποίησε τὴν πατρῴαν οὐσίαν, ὅτω συνεστρογγύλισεν ἰταμῶς καὶ ταχύ. Adagium eſt Græcum; quaſi diceres metaphoricè, uno bolo, globulo, catapotio, omnia ſua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ ſic gulosè atque inſtar pilæ ſorbentur, ſine ullo grati ſaporis guſtu per fauces tranſmittuntur.

Omnia conductis coëmens obſonia nummis;
Sordidus atque animi quòd parvi nolit haberi,
Reſpondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fuſidius vappæ famam timet ac nebulonis,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis;
Quinas hic capiti mercedes exſecat: atque
Quanto perditior quiſquis eſt, tanto acriùs urget:
Nomina ſectatur, modò ſumptâ veſte virili,

INTERPRETATIO.

emens dapes quaſlibet exquiſitas *pecuniâ* fœnore *comparatâ; reſpondet: quia timet æſtimari* homo *parcus & animi exigui. Laudatur à quibuſdam, reprehenditur ab aliis. Fuſidius locuples agris, & pecuniâ fœnori datâ, reformidat exiſtimationem perditi & decoctoris. Is de ſorte deducit uſuras quinas: & quo luxurioſior quiſque eſt, eo ardentiùs conſectatur: quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper in-*

ANNOTATIONES.

12. *Fuſidius.*] Inſignis fœnerator, immodicas uſuras exigens.

Vappæ, nebulonis.] Has voces excuſſimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exſecat.*] *Caput* eſt ſors ipſa, ſeu pecunia fœnori data, Gall. *le principal.* hujus verò fructus, reditus, fœnora, uſuras, *mercedes* vocat Horatius: Gall. *l'intereſt, la rente.* Uſura centeſima dicitur cùm de centum nummis menſibus ſingulis unus ſolvitur; adeò ut centeſimo menſe uſura ſortem adæquet. at Fuſidius iniquior multò, ſingulis menſibus non ſimplices de quibus mox, ſed *quinas* uſuras accipiebat: quas ut haberet, perditiſſimo cuique pecuniam ſuam credere amabat, ut mox dicetur, S. Ambroſ. in cap. 12. Tob. *veniunt Calendæ, parit ſors centeſimam. veniunt menſes ſinguli, generantur uſuræ. crevit centeſima: petitur, nec ſolvitur: applicatur ad ſortem. Itaque non jam centeſima incipit eſſe, ſed ſumma, hæc eſt non fœnoris centeſima, ſed ſummi centeſima.*

Exſecat.] Propriè. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, ſtatim uſuram primi menſis demebant è ſorte, ſeu ex ipsâ quam credebant ſummâ. De uſurâ legibus humanis ac divinis prohibitâ dixi ad Epod. 2. v. 4.

15. *Quantò perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem adeoque pecuniæ avidiorem, eò diligentiùs hunc adit, & quærit ei pecuniam credere gravioribus ſcilicet uſuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina ſectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adoleſcentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valdè exiguam accipientes, quacunque viâ, quovis fœnore quæritabant ac ſumebant, quâ ſuæ libidini ſatisfacerent eâ ætate ferventi. Atque id quidem ſcelus diu graſſatum eſt. At poſteà ex Senatuſconſ. adempta eſt actio & petitio iis qui filiisfamilias pecuniam credidiſſent in mortem patrum: ne vel occaſio hinc eſſet patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac perſolvendam quæritandi. Senatus illud conſultum Macedonianum dictum eſt à Macedone iſto fœneratore. Sueton. Veſpaſ. cap. 11. *auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorumfamilias fœneratoribus exigendi crediti jus eſſet unquam, hoc eſt, ne poſt patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quàm debita, eo quod creditores in commentarios ſeu in tabulas referrent & inſcriberent nomina debitorum, ſeu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quàm creditores.

Sub patribus duris tironum. Maxime, quis non,
Juppiter, exclamat, ſimul atque audivit? At in ſe
Pro quæſtu ſuptum facit. Hic? Vix credere poſſis
Quàm ſibi non ſit amicus: ita ut pater ille, Terenti
Fabula quem miſerum nato vixiſſe fugato
Inducit, non ſe pejus cruciaverit atque hic.
Si quis nunc quærat: Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant ſtulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demiſſis ambulat. Eſt qui

INTERPRETATIO.

*duxerunt ſub patribus valdè parcis. Quis au*tem *audiens talia, non ſtatim exclamat: Proh ſumme Jupiter! Verùm*, inquies, *ille* præclaros fortè *ſumptus facit, ſecundum* ingens. *lucrum. Ille* ſcilicet? Quin imò *vix tibi perſuadere queas, quantum ſibi ſit inimicus. Adeo ut non iſto crudeliùs ſeſe diſcruciaverit pater ille, quem Terentii Comœdia exhibet infelicem vixiſſe*, ex quo *filium à ſe fugaverat.* Quod *ſi petat aliquis quorſum hæc ſpectant? eo nempe: cùm inſani fugiunt vitia, incidunt in oppoſita. Malthinus prolixis tunicis incedit.* Alius *eſt qui ſuccinctis uſ-*

ANNOTATIONES.

17. *Tironum.*] Id eſt adoleſcentum. Tirones alii militiæ, alii forenſis exercitationis & eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17. poſt pubertatem ſcilicet, prætextam deponebant, induebant verò togam aliquando puram nivei candoris, quæ virilis dicta eſt, ut ait Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. *candidum umbonem* vocat Perſ. Sat. 5. verſ. 33. Plin. lib. 8. cap. 48. *togâ purâ tyrones induuntur.* Cœl. Rhodig. lib. 14. cap. 16. *Quoniam verò*, inquit, *ut in Magiâ Apuleius ſcribit, eruditiſſimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc forenſis operæ rudimentum ſubibant, ut aliquo inſigni judicio civibus ſuis noſcerentur, quis mos incipientibus adoleſcentulis ad illuſtrandum ingenii florem apud antiquos fuerat conceſſus: togam item candidam, qui hoc facerent tirones induebantur ipſo tirocinii die: ſic enim appellabant, cùm eloquentiam auſpicarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tyrocinio filii Ciceronis togam illi puram dediſſe Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non deteſtetur ejuſmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum & nequitiam non abominetur? τόκυς uſuras Græci appellant, quod multos & graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. 2. n. 89. *quid fœnerari? Tum Cato: Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quam ſibi non ſit amicus.*] Quàm ſit ſordidè parcus, ſuum defraudans genium, etiam neceſſaria ſibi denegans, ac de ſe pœnas velut exigens, inſtar Menedemi apud Terentium.

Terenti fabula quem miſerum, &c.] Heautontimorumenos, ἑαυτοντιμωρούμενος, id eſt, *ſeipſum diſcrucians*, titulus eſt Terentianæ Comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præ parcitate ſordidaque avaritiâ, compulit durus pater Menedemus: at poſteà facti pœnitens ſeſe angebat, quod tam iniquè à ſe amandaſſet ac fugaſſet proprium filium ſenectutis ſuæ baculum & columen.

22. *Atque hic.*] Quam fœnerator iſte peſſimus.

25. *Malthinus tunicis demiſſis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat: *demiſſam ad talos togam quiſque in urbe habeto*, Sub Auguſto, neque reſtrictis neque fuſis incedere, laudabatur. Quintil lib. 11. cap. ult. *cui laticlavi jus non erit, ita cingatur, ut tunicæ prioribus oris infrà genua paulùm, poſterioribus ad medios poplites uſque perveniant. Nam infra, mulierum eſt; ſuprà, Centurio-*

Inguen ad obſcœnum ſubductis uſque facetus.
Paſtillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium eſt. Sunt qui nolint tetigiſſe niſi illas
Quarum ſubſutâ talos tegat inſtita veſte.
Contrà alius nullam niſi olenti in fornice ſtantem.

INTERPRETATIO.

que ad umbilicum, ſe *ridiculum* præbeat. *Rufillus paſtillos redolet; Gorgonius* verò *caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attrectare* mulieres, *præter eas, quarum talos operit faſcia purpurea ſtola ſubſuta. Alius è contrario nullam niſi proſtantem in fœdo lupanari.*

ANNOTATIONES.

num. Hinc patet, quod alibi notavimus, diſcinctum, ſive *demiſſis tunicis ambulare*, mollitiæ atque ignaviæ argumentum fuiſſe, nec non ſuperbæ & vanæ oſtentationis: ſuccinctas autem veſtes aut præcinctas viris frugi & virtute claris proprias extitiſſe. Vide Epod. 1. v. ult. & Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certè haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcell. *maltas appellari molles, antiqui voluerunt, à Græco, quaſi μαλθακούς*: Lucil. lib. 27. *inſanum vocant quem maltam ac feminam dici vident.* Quidam deſignari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipſum Mœcenatem. *Hunc eſſe qui ſolutis tunicis in urbe ſemper inceſſerit:* inquit Seneca Epiſt. 114. Julius Scaliger Poët. lib. 3. cap. 98. ità ſcribit: *Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui ne à Mæcenate quidem abſtinere potuit: ſi quidem quod aiunt verum eſt, Malthinum ab eo appellatum, cujus demiſſas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu ſuo paſſet maleſi i oculi viſum intercipere, quo minus tunicarum demiſſione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ ſemper in Horatium hoſtili. Verùm eſto, ipſum Mœcenatem vellicet Poëta, numquid *barbaro & ſervili animo* id faciebat? Imò *ridenti amico*, quod ait Perſius, *vafer tangit vitium, & admiſſus circum præcordia ludit* feſtivus & gratus; accepti verò beneficii paſſim memor.

Eſt qui, &c.] Alius aliud omninò vitium habet. Agrippa, inquiunt, veſtibus ad nates uſque deciſis & ſubductis uti ſolitus.

27. *Paſtillos.*] Trochiſcos, ſeu globulos odoratos. A *panis* fit diminut. paniculus, panicillus, paſtillus. Alii deducunt à πασὸς *conſperſus*, nempè odorifero pulvere, & ſimilibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. Gorgonius nimiam negligentiam affectabat: Rufillus nimium cultum & munditiem. Iſto verſiculo invidiam ſibi creatam notat Horatius Sat. 4. ſeq. v. 93. Unde colligimus adversùm nonnullos, Rufillum & Gorgonium nequaquam viles & ignobiles extitiſſe.

28. *Nil medium.*] Vix reperire eſt *auream* illam *mediocritatem*. l. 2. Od. 10.

Sunt qui nolint tetigiſſe, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento: quod rem familiarem exhauriant & perdant; quod corpus faciant obnoxium multis doloribus: quod honori & famæ damnum inveham.

Illas quarum ſubſuta, &c.] Matronas, quæ talares habent ſtolas, quarum imam partem aſſuta ambit faſciola, quæ inſtita dicitur. Synecdoch. Catull. Epithal. Pelei:

. . . . *veſtis*
Candida purpureâ talos incinxerat orâ.

30. *Olenti in fornice.*] Malè olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis Sat. 6. ſarcaſticè in Meſſalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famoſam, ita ſcribens v. 116. & ſeq.

Auſa palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Auguſta cucullos;

Quidam notus homo cum exiret fornice, Macte
Virtute eſto, inquit ſententia dia Catonis,
Nam ſimul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum eſt deſcendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudarier, inquit,
Sic me, mirator * * Cupiennius albi.
Audire eſt operæ pretium, procedere rectè
Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent,
Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
Atque hæc rara, cadat dura inter ſæpè pericla.
Hic ſe præcipitem tecto dedit. Ille flagellis

INTERPRETATIO.

Sicque ſe tuetur: *Cùm nobilis quiſpiam vir è fornice egrederetur, Cato divinus ita eſt affatus: Bono animo eſto; quippe cùm fervens ardor libidinem accenderit, iſtuc venire adoleſcentes oportet,* non autem *corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius* verò *ſectator mulierum* veſtes *candidas* geſtantium, *ait:* Ego quidem *nolim ita commendari.* At vos *qui exoptatis non ſelicem eſſe adulteris exitum, non pœniteat attendere, quales ærumnas ferant uſquequaque, & quod voluptas eis eveniat plurimis anxietatibus perturbata, & quidem infrequens, ac ſæpius non ſine gravibus periculis.* Ergo auſcultate. *Iſte* mœchus è *tecto ſe præcipitavit. Hic flagris mulctatus* eſt *ad*

ANNOTATIONES.

v. 130.

Obſcuriſque genis turpis fumoque lucernæ,
Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus eſto.

Sententia dia Catonis.] Hujus viri gravis & Cenſorii auctoritate, vult ille libidinoſus juvenis flagitia ſua defendere. Scilicet Cato videns hominem honeſtum è lupanari exeuntem quoquo modo laudavit: at cùm ventitantem illuc ſæpiùs animadvertiſſet, ita dicitur allocutus: Adoleſcens laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd iſtic habitares.

34. *Deſcendere.*] Apta vox. Nam ſub fornicibus & ſubterraneis locis erant ganea.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo Cumanus, Auguſti familiaritate clarus, cultûs verò corporis nitoriſque ſtudioſiſſimus: ſectator erat mulierum veſte candidâ indutarum, ſcilicet matronarum, ut poſteà dicemus.

37. *Audire eſt operæ pretium, &c.*] Ennii ſunt hi verſus ab Horatio paulum immutati. Sic ille

Audire eſt operæ pretium procedere rectè
Qui rem Romanam Latiumque augeſcere vultis.

35. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri mentem adulteria proſcribit non velut turpia, ſed quaſi remotas voluptatis, ſcilicet periculis & malis circumſepta. Præclarè Cicero in Anton. *libidinoſi, avari, facinoroſi vera laudis guſtum non habent.* At debuiſſet damnare ſaltem ut iniqua, & lumini naturali adverſa: *quod tibi nolis fieri, alteri ne feceris.*

41. *Hic ſe præcipitem, &c.*] Quoniam, ut mox è Cicerone dixi, luxurioſi non ducuntur amore recti, ſaltem pœnarum metu nonnunquam deterrentur. Valer. Maxim. lib. 6. cap. 1. n. 13. *Sed ut eos,* inquit, *ſtrictim percurram, qui in vindicandâ pudicitiâ dolore ſuo pro publicâ lege uſi ſunt. Sempron. Muſca C. Gellium deprehenſum in adulterio flagellis cecidit: C. Memmius, L. Octa-*

Ad mortem cæſus: fugiens hic decidit acrem
Prædonum in turbam: dedit hic pro corpore nummos:
* * * * * *
* * * * * *
* * * Jure omnes: Galba negabat.
Tutior at quanto merx eſt in claſſe ſecundâ:
Libertinarum dico: Salluſtius in quas
Non minùs inſanit quàm qui mœchatur. At hic ſi
Quà res quà ratio ſuaderet, quáque modeſtè
Munificum eſſe licet, vellet bonus atque benignus

INTERPRETATIO.

necem uſque. *Ille* noctu *fugiens incurrit in ſævas graſſatorum manus. Alius pecuniâ redemit corpus.* * * * * * * * * * * * * * * *Meritò* factum *cuncti* dicunt. *Galba* verò *negabat. Sed quàm ſecurior eſt merx in mediâ conditione? Libertinarum dico.* Scilicet *erga quas Salluſtius non minus inſanum ſe præſtat, quam qui* matronas *ſollicitat? verum enimverò ſi vellet ille eſſe munificus ac liberalis, quantum facultates & ratio permitterent, & quatenus decet eſſe moderatè liberalem;*

ANNOTATIONES.

virum ſimiliter deprehenſum nervis contudit. Carbo Attienus à Vibietto, item M. Pontius à Pub. Cernio deprehenſi caſtrati ſunt, &c.

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindicem maritum.

Ille flagellis ad mortem cæſus.] Gellius lib. 17. cap. 18. ex Varrone, *C. Salluſtius ſcriptor ſeriæ illius & ſeveræ orationis, in cujus hiſtoriâ notiones Cenſorias fieri atque exerceri videmus, in adulterio deprehenſus, ab Annio Milone loris benè cæſus eſt: & cùm dediſſet pecuniam dimiſſus.* Idem refert Aſconius. Juvenal. Sat. 10. v. 311.

. . . . *fiet adulter*
Publicus, & pœnas metuet quaſcunque maritus
Exigit iratus: nec erit felicior aſtro
Martis, ut in laqueos nunquam incidat . . .
. . . . . *necat hic ferro: ſecat ille cruentis*
Verberibus: quoſdam mœchos & mugilis intrat.

44. *Calones.*] Servi militum, quod palos & ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clavatores* ob eam cauſam. Et quilibet ſervi *calones* vocati ſunt à ferendis lignis, quæ Græcè κᾶλα.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos puniri; & dignas flagitio pœnas dediſſe.

Galba negabat.] Salſa ironia in Servium Galbam Juriſconſultum, qui cùm eſſet famoſus adulteriis, ſui ſimilium libens patrocinium ſuſcipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti jubebat eos ſolùm qui peccaſſent in ingenuas quæ nec quæſtum corpore feciſſent, nec artem ludicram aut lenocinium exercuiſſent, nec in ſcenam operam locaſſent.

In claſſe ſecundâ.] Tres Poëta claſſes mulierum ſtatuit. 1. matronarum. 2. libertinarum. 3. meretricum.

48. *Salluſtius.*] Is eſt de quo lib. 2. Od. 2. Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum C. Salluſtium Criſpum hiſtoriæ ſcriptorem. At quamvis mores conveniant, non ita ratio temporum, ut obſervat eruditè Torrentius. Hic à Cenſoribus in Senatu reprehenſus quod in libertinas inſaniret, reſpondit ſe matronas non affectari, quaſi ſe criminis expertem excuſans. ejectus verò eſt à Senatu. Vide bell. Catilin.

49. *Mœchatur.*] Vox iſta propriè hic

Eſſe; daret quantum ſatis eſſet, nec ſibi damno
Dedecorique foret. Verùm hoc ſe amplectitur uno:
Hoc amat, hoc laudat. Matronam nullam ego tango,
Ut quondam Marſæus amator Originis: ille
Qui patrium mimæ donat fundumque laremque,
Nil fuerit mi, inquit, cum uxoribus unquam alienis.
Verùm eſt cum mimis, eſt cum meretricibus: unde
Fama malum gravius quàm res trahit. An tibi abundè
Perſonam ſatis eſt, non illud quidquid ubique
Officit, evitare? bonam deperdere famam,
Rem patris oblimare, malum eſt ubicunque. Quid intereſt in matronâ, ancillâ, peccesve togata?

INTERPRETATIO.

*donaret quantum ſufficeret, neque ſibi detrimentum afferret, & probrum. At contrà illud ſolum in ſe æſtimat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam; ſicut olim Marſæus iſte Originis amaſius, qui mimæ tribuit paterna prædia, & domum; dicit*que: *Mihi* quidem *nulla* conſuetudo *fuerit unquam cum conjugibus alterum. Atqui eſt cum mimis, eſt cum meretricibus; à quibus graviorem perniciem depromit exiſtimatio, quàm res fa*miliaris. *Sufficitne tibi fugere perſonam,* non autem *quodcunque ubicunque nocet? perdere bonam exiſtimationem, dilapidare patrimonium, ſemper malum eſt. Quid refert utrum pecces in matronâ,* an in *libertinâ,* an in *meretrice?*

ANNOTATIONES.

ponitur pro eo qui alienam uxorem, ingenuam quidem in adulterium pellicit.

52. *Damno dedecorique.*] Damno bonorum, & famæ.

53. *Hoc ſe amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore ſibi placet, ob hoc unum ſe laudat & venditat, quod libertinas duntaxat, non autem matronas conſectetur.

55. *Marſæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ & meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt inſignes meretrices, Origo, Arbuſtula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Poëtæ priùs dilectam, quæ poſteà Antonium in caſtra ſecuta eſt.

57. *Nil fuerit mi inquit, &c.*] Sic Marſæus extenuare nititur ſuam libidinem flagitioſamque nequitiam.

58. *Verùm eſt cum mimis, &c.*] Reſpondet Horatius. Eſto nihil tibi ſit cum uxoribus alienis; at inſanis erga mimas & meretrices, à quibus famæ damnum trahis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plaut. Trucul. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet uſquam: miſerum infert inpauperiem, privat bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. 5. *Ne attendas fallaciæ mulieris. favus enim diſtillans labia meretricis; & nitidius oleo guttur ejus. Noviſſima autem illius amara quaſi abſinthium, & acuta quaſi gladius biceps. Pedes ejus deſcendunt in mortem, & ad inferos greſſus illius penetrant . . . . . longè fac ab eâ viam tuam; & ne appropinques foribus domûs ejus, ne des alienis honorem tuum & annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui ſint in domo alienâ, &c.*

62. *Quid intereſt, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria eſſe quævis peccata dicentium.

63. *In matronâ, ancillâ peccesve togatâ.*] Tres gradus peccati ſtatuit Poëta; in matronâ, in libertina, in meretrice. Has triplex veſtis colorisque genus diſtinguebat. Matronæ ſtolâ candidâ induebantur; ancillæ ſive libertinæ

Villius in Fauſtâ Sullæ gener, hoc miſer uno
Nomine deceptus, pœnas dedit uſque ſuperque
Quàm ſatis eſt, pugnis cæſus, ferroque petitus,
Excluſus fore, cùm Longarenus foret intùs.
Huic ſi * * verbis mala tanta videntis
Diceret hæc animus, Quid vis tibi? numquid ego à te
Magno prognatum depoſco conſule * *
Velatumque ſtolâ, mea cùm conferbuit ira?
Quid reſponderet? Magno patre nata puella eſt.
At quanto meliora monet pugnantiaque iſtis
Dives opis natura ſuæ. Tu ſi modò rectè
Diſpenſare velis, ac non fugienda petendis
Immiſcere; tuo vitio rerumne labores,

INTERPRETATIO.

Villius Sylla gener, infelix eo duntaxat nomine illuſus, ob Fauſtam pœnas luit ſecundum & ultrà meritum, pugnis contuſus, & ferro appetitus; ejectus domo, cùm Longarenus eſſet intus. Quod ſi libidinis tot & tanta incommoda cernentis nomine meus tali homini *loqueretur iſta; Quid petis? quando meus ardor fuerit accenſus, an ego à te flagito mulierem illuſtri conſule genitam, & ſtolâ veſtitam? Quod reſponſum daret?* nempè *illuſtri patre orta eſt puella. Verùm quanto meliora & his contraria ſuadet natura ſuis opibus locuples? Si modo tu benè uti velis, & non confundere evitanda cum exoptandis; an credis nihil intereſſe utrum egeas, per tuam vitioſam cupiditatem, an per rerum*

ANNOTATIONES.

togâ pullâ: meretrices Coâ ſeu pellucidâ. Errat vetus Interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempè meretriciam togam pullam fuiſſe. quod refellitur vel ex ſequenti textu, id quod mox dixi, ſtabiliente. Porrò eſt operæ pretium obſervare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, ſtolâ candidâ ſolitas exui, & togâ veſtiri, ignominiæ causâ. *Stola plebeiis quamvis honeſtis non dabatur; ſiquidem Patriciæ & grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam inſtita contexta ambibat.* Contrà, *meretrices togam ſubductiorem*, & virili ſimilem geſtabant. Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 18. Feſtus: *matronas appellabant, quibus ſtolas habendi jus erat.* Non. Marcell. ex Varrone, *toga commune veſtimentum, diurnum & nocturnum; muliebre, & virile.*

64. *Villius in Fauſta Sylla gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iſte non revera gener, ſed ob frequentiſſimam cum Fauſtâ Syllæ filiâ conſuetudinem, ita vocatur: ſeu quod eam ſibi uxorem fore ſperaret. Unde ſequitur; *hoc miſer uno nomine deceptus.* Grandi ſcilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente: à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magiſtratus tamen, Quæſturam, Conſulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, peſſumdatâ Rep. occupavit. Cicer. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quiſpiam. Villio tamen felicior mœchus, & gratioſior Fauſtæ.

68. *Huic ſi mutonis verbis, &c.*] Proſopopœia paulùm obſcœna, ſed lepida & elegans.

76. *Tuo vitio rerumne labores.*] Noſtro vitio laboramus, cùm dolemus non adeſſe perdicem aut phaſianum: at rerum vitium ſeu penuria eſt, ſi deſit panis aut cibus vulgaris quilibet.

Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te,
Deſine matronas ſectarier: unde laboris
Plus haurire mali eſt, quam ex re decerpere fructus.
Nec magis huic inter niveos virideſque lapillos,
Sit licet hoc Cerinthe tuum, tenerum eſt femur aut crus
Rectius: atque etiam melius perſæpè togatæ.
Adde huc quod mercem ſine fucis geſtat: apertè
Quod venale habet oſtendit: nec ſi quid honeſti eſt,
Jactat, habetque palam, quærit quo turpia celet.
Regibus hic mos eſt; ubi equos mercantur, opertos
Inſpiciunt: ne ſi facies (ut ſæpè) decora
Molli fulta pede eſt, emptorem inducat hiantem,
Quod pulcræ clunes, breve quod caput, ardua cervix.

INTERPRETATIO.

penuriam? *Quapropter ut non doleas aliquando, abſtine deperire matronas; unde plus mæroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Enimverò non eſt huic mollius femur, aut crus decentius, inter lapillos candidos ac virides; (Id verò tuum ſit licet ô Cerinthe) Imò ſæpius pulcrius eſt plebeia. Adde quòd hæc mercem portat haud fucatam; ac ſi quid eſt venuſtum, haud venditat & oſtentat: neque fatagit occultare quod pravum eſt. Iſta eſt conſuetudo divitibus, quando emunt equos, obtectos conſiderant, ne ſi facies (quod non rarò fit) elegans ſi teneræ ungulâ ſubnixa fuerit,* in errorem *impellat emptorem avidum; eo quod* ſint *decoræ clunes, breve caput, erecta cervix.*

ANNOTATIONES.

78. *Matronas ſectari.*] Ulpian. *Aliud eſt appellare, aliud ſectari. Appellare eſt blandâ oratione alterius pudicitiam attentare, aſſectatur qui tacitus frequenter ſequitur. aſſidua enim aſſectatio præbet nonnullam infamiam.*

80. *Niveos virideſque lapillos.*] Uniones, & ſmaragdos.

81. *Sit licet hoc Cerinthe tuum.*] Is erat amator pariter & deliciæ matronarum mundo muliebri ſplendentium: ſingulari formæ gratiâ præſtabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Mercem.*] Corpus mercenarium, turpi quæſtu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur ſæpè reges ob potentiam & auctoritatem quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos inſpiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certè *opertos* habent. Senſus eſt: opertos mercantur equos, ne venuſtas corporis ſtatim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum eſt. Xenophon in libello de re equeſtri docet, in equo primam eſſe pedum conſiderationem: quoniam ut parum prodeſt ædium elegantia, ſi fundamentis ſuperſtructæ ſint vitioſis; ita equus eſt inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit, cavendum igitur maximè ne ſit ungula mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certè ſenſum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarumdam valdè concinnarum, præque emendi cupiditate.

89. *Pulcræ clunes, &c.*] Virgil. Georgic. 3.

. . . . *illi ardua cervix*
Argutumque caput, brevis alvus obeſaque terga.

Non. Marcell. hunc Horatii locum affert, ut oſtendat *clunes* feminino genere poni, quas Plautus maſculinas facit: *clunes deſertos gero.*

Hoc illi rectè: ne corporis optima lynceis
Contemplere oculis; Hypſæa cæcior, illa
Quæ mala ſunt ſpectes. O crus! ô brachia! verùm
Depygis, naſuta, brevi latere, ac pede longo eſt.
Matronæ præter faciem nil cernere poſſis,
Cetera, ni Catia eſt, demiſsâ veſte tegentis.
Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te
Hoc facit inſanum) multæ tibi tum officient res:
Cuſtodes, lectica, ciniflones, paraſitæ,
Ad talos ſtola demiſſa, & circumdata palla,
Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem.

INTERPRETATIO.

Illi rectè quidem *hoc* faciunt. Tu ergo pariter *ne oculis acutiſſimis intueare partes corporis formoſas; Hypſæa verò cæcior ea quæ deformia ſunt aſpicias. O crus* venuſtum! *ô brachia* concinna! *at* grandiori *eſt naſo, brevi latere, & pede longiori.* Præterea *nihil matronæ præter vultum videre queas, ceteras partes abſcondentis prolixâ ſtolâ; niſi* fortè *Catia eſt. Quod ſi cupias* cernere *denegata, quaſi munimentis cincta; (quippe hoc te inſanire facit) plurima res tunc impedimento tibi ſunt; cuſtodes, lectica, cinerarii, paraſita, ſtola ad talos demiſſa, & palla circumjecta, multa impedientia ne res à te manifeſtè videatur.*

ANNOTATIONES.

90\. *Lynceis oculis.*] Quales habuit Lynceus Apharei filius, quem fabulati ſunt ad terræ centrum pervidiſſe, eo quod primus è fodinis metalla eruiſſet.

91\. *Hypſæa cæcior.*] Hæc ex illuſtri Plautiorum ſtirpe vitioſos, ut aiunt, oculos habebat. Fortè notatur ab Horatio, quod invenuſtum quempiam deperiret.

92\. *O crus! ô brachia!*] Quaſi diceret Poëta: dum admiraris crus & brachia tuæ amaſiæ, non advertis alia omninò deformia.

93\. *Depygis.*] Quaſi ſine pyga, ἄπυγοι nates. Epod. 8. *aridas nates.* additque: *Femur tumentibus exile ſuris additum:* quod hic ſignificat per *breve latus.*

Naſuta.] Catull.

Salve nec minimo puella naſo
Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovidius,

Pes erat exiguus: pedis hac aptiſſima forma eſt.

95\. *Catia.*] Hæc domi nobilis quidem, ſed parum caſta & pudica, breviori inſtar meretricum amictu utebatur, ut ſui venuſtatem corporis palam exhiberet.

96\. *Interdicta.*] Partes maximè tectas & multiplici tunicâ vallatas.

98\. *Lectica.*] Clauſa ſanè & operta. Torrentius hic acri ut ſolet judicio, contra cæteros Interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, ſed interius aliquod in ædibus conclave, quo ſe matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Auguſti apud Sueton. cap. 78. Ejuſmodi quoque lecticulam domeſticam agnoſcit Juſt. Lipſius Elect. 1. cap. 19.

Ciniflones.] A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamiſtra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad criſpandos mulierum crines: ipſi cinerarii; nec non ornatrices; Galli. *Coiffeuſes.*

Paraſita.] Garrulæ quædam & aſſentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99\. *Palla.*] Amplus & ſinuoſus amictus tunicæ & ſtolæ ſuperindui ſolitus, velut pallium quoddam honeſtæ mulieri proprium. Non. Marcell. Galli: *manteau de ceremonie.* ſimile prope veſtimentum hodie vocant, *un ſurtout.*

Altera nil obſtat. Cois tibi pœnè videre eſt
Ut nudam, ne crure malo, ne ſit pede turpi:
Metiri poſſis oculo latus. An tibi mavis
Inſidias fieri, pretiumque avellier ante
Quàm mercem oſtendi? Leporem venator ut altâ
In nive ſectatur, poſitum ſic tangere nolit:
Captat, & apponit: meus eſt amor huic ſimilis? nam
Tranſvolat in medio poſita, & fugientia captat.
Hiſcene verſiculis ſperas tibi poſſe dolores,
Atque æſtus, curaſque graves è pectore pelli?

INTERPRETATIO.

Altera nihil impedit. Per *Coas* enim veſtes *licet tibi cernere ferè quaſi nudam; ſi pravo ſit crure, aut pede: latus oculis dimetiri queas. An* verò *mavis decipi, & mercedem tibi prius extorqueri, quàm merx exhibeatur?* Atenim cantabis mihi iſtud: *ut venator leporem in celſa nive proſequitur: appoſitum* verò *ſine labore nec attingere dignatur. Capit* autem; & jucundè tum *apponit. Huic ſimilis eſt meus amor,* inquis; *contemnit enim in propatulo conſtituta, ardua verò deſiderat. An* igitur *ejuſmodi cantilenâ ſperas corde tuo abigi poſſe anxietates, ſollicitudines, mœroreſque moleſtiſſimos?*

ANNOTATIONES.

101. *Cois.*] Veſtibus bombycinis, tenuibus, pellucentibus, ex inſulâ Co, ſive Coo, ſitâ in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lango*; quæ tam fertilis & dives, ut proverbium eſſet: *quem Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus.* Euſtath. Coas veſtes Juvenalis appellat *multitia*: Galli *de la gaze*. Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex inſulâ Coo. Ariſtot. Hiſtor. animal. lib. 6. Tibull. lib. 2. Eleg. 3.

Illa gerat veſtes tenues quas fœmina Coa
Texuit, auratas diſpoſuitque vias.

Propert. lib. 2. Eleg. 1. init.

Sive togis illam fulgentem incedere
Cois.

Varro togas *vitreas* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita ſcribit: *talia paret veſtimenta, quibus pellatur frigus, non quibus veſtita corpora nudentur.*
Et te monitum velim, lector, in quibuſdam vett. codd. legi, *Chlorin* pro *Cois*. Porrò jam ſuprà inſinuavimus iſtis veſtibus Romæ quidem ſolas meretrices indui conſueviſſe.

105. *Leporem venator ut alta, &c.*] Hi ſunt è Callimacho verſiculi, veluti cantiuncula quædam, quam Horatius ponit in ore ſectantis matronas. Senſus eſt: ut venator leporem per nives ſectari & capere gaudet, quem appoſitum ſibi abſque ullo labore nec tangere dignatur: captum autem venando & multâ difficultate libens apponit ſibi & amicis: ſic ego, inquit ille, paratas cuivis puellas ſperno; at matronas depereo quibus frui arduum eſt.

Captat & apponit.] Ingens hîc pugna, ingens diſſenſio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc uſque habuerunt, *cantat*. Interpretes in anguſtiis conſtituti venatorios clamores, quibus revocari ſolent canes, adhibuerunt: & Xenophontem afferunt præcipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum, gravem; parvum, magnum: & ſic vocem *cantat* explicant, ſeque ut licet expediunt. Verùm ſi retinenda vetus lectio, *cantat*, referendum eſt ad cantilenam quam matronarum ſectator canit: & vox *apponit*, explicanda, eſt *addit*, ſeu *proſequitur*: ut ingenioſè ſolerterque Dacerius noſter ſubodoratus eſt & ſenſit.

109. *Hiſcene verſiculis.*] Horatius ad

Nonne cupidinibus ſtatuit natura modum; quem,
Quid latura ſibi, quid ſit ditura negatum,
Quærere plus prodeſt, & inane abſcindere ſoldo?
Num, tibi cùm fauces urit ſitis, aurea quæris
Pocula? Num eſuriens faſtidis omnia præter
Pavonem rhombumque?
* * * * * *
* * * * *
Non ego. Namque parabilem amo Venerem facilemque:
Illam, Pòſt paulo; Sed pluris; Si exierit vir;
Gallis hanc, Philodemus ait: Sibi, quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur, cum eſt juſſa, venire:
Candida rectaque ſit, munda hactenus; ut neque longa

INTERPRETATIO.

Numquid natura non ponit cupiditatibus modum, quem inveſtigare ſatius eſt, videlicet, *quid ſibi denegatum patienter ferat, & quid doleat; atque inutile amputare à ſolido? An quando ſitis urit tibi fauces, aureas quæris pocula? an fame urgente ſpernis omnia præter pavonem & rhombum?* * * * * * * * * *

* * * * * *Non ego* certè. *Quippe amo Venerem promptam & expeditam.* Quæ verò dicit: *Paulò pòſt; at majori pretio; ſi vir diſceſſerit; illam Philodemus ait Gallis* relinquendam: *ſibi* autem peti eam, *quæ nec cariori pretio conſtet, nec moretur venire cùm advocatur; candida ſit, & recta, adeo concinna, ut non cupiat ap-*

ANNOTATIONES.

illum qui cantavit Callimachi verſiculos, reſpondet: ſiccine per leviculam cantionem ſperas eluctari graves curas, & mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amorem comitantur? an non ſatius tibi foret modum ſequi à naturâ præſcriptum? &c.

113. *Inane abſcindere ſoldo.*] *Inane*, quo ſibi denegato natura facilè caret: *ſoldo*, ſive ſolido & neceſſario, quod ſine dolore nequeat non habere, ſibique negari haud patienter ferat.

114. *Aureas quæris pocula?*] Senec. Epiſt. 120. *Natura hoc unum jubet ſitim extingui. Utrum ſit aureum poculum, an cryſtallinum, an Tiburtinus calix, an manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad ſitim pertinere quo poculo aqua, aut quàm eleganti manu miniſtretur.*

116. *Pavonem.*] *Hunc cibi gratiâ Romæ primus occidit orator Hortenſius, aditiali cœnâ ſacerdotii: ſaginare primus inſtituit circa noviſſimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, ex eoque quæſtu reditus ſeſtertium ſexaginta M. habuit.* Plin. lib. 10. cap. 20. Varro Æliano. Vide Macrob. lib. Saturnal. 3. cap. 13. ubi ſcribit: *M. Varro de pavonibus in villâ nutriendis loquens ſic ait: primus hos Q. Hortenſius augurali cœnâ dicitur poſuiſſe.* Hinc factum *ut ova eorum* denariis *veneant quinis, ipſi facilè quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquiſiti ſaporis piſcem. Gall. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybelæ ſacerdotibus, eviratis, caſtratis, adeoque [illegible]te ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Aſferunt vulgò Poëtam Epicureum, patriâ Gadaræum, qui Græce ſcripſit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Aſconius, &c.

123. *Neque longa magis, &c.*] *Adjuta cothurnis*, ut ait Juvenal. Sat. 6. v. 505.

Nec

Nec magis alba velit, quàm det natura, videri.
*   *   *   *   hæc
Ilia & Ægeria eſt: do nomen quodlibet illi.
Nec vereor ne   .   .   vir rure recurrat:
Janua frangatur: latret canis: undique magno
Pulſa domus ſtrepitu reſonet: vel pallida lecto
Deſiliat mulier: miſeram ſe conſcia clamet:
Cruribus hæc metuat, doti deprenſa, egomet mî.
Diſcinctâ tunicâ fugiendum eſt, ac pede nudo;
Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
Deprendi miſerum eſt: Fabio vel judice vincam.

INTERPRETATIO.

parere grandior aut candidior quàm natura conceſſit. * * * * * * * * *hæc* mihi *Ilia & Ægeria eſt: illi tribuo quodcunque elogium.* Nec *metuo* * * *ne vir redeat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concuſſæ undique perſtrepant: fœmina pallens deſcendat è cubili;* ancilla *conſcia exclamet ſe infortunatam: hæc timeat cruribus; deprehenſa doti;* ego denique *ipſe mihi. Fugiendum eſt veſte non cinctâ, & pedibus nudis: ne luant nummi, nates, vel denium exiſtimatio. Miſerum eſt deprehendi: vincam etiam Fabio judice.*

ANNOTATIONES.

124. *Magis alba.*] Pictis & dealbatis cretâ vel ceruſsâ genis, *ceruſſatis buccis*, ut loquitur Cicero in Piſon. Propert. lib. 3. *Eleg.* 23.

Cùm tibi quæſitus candor in ore foret.

Martial. lib. 7. Epig. 24.

Ceruſſatâ candidiora cute.

126. *Ilia & Ægeria eſt.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem & Ægeriam Nympham cum quâ Numa confabulabatur, * * * * ſecundo.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *vepallida*, ut apud Perſ. *vegrandis*, augente ſignificationem particulâ; valdè pallens & pavens.

130. *Conſcia.*] Adulterii conciliatrix, vel ſimpliciter *conſcia*, herilis flagitii particeps ancilla: proindeque metuens ne iratus herus furorem in ipſam vertat, ejuſque crura fuſte verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprehenſa.*] Uxor à viro deprehenſa in adulterio metuet ſuæ doti; id eſt, ne dotem amittat. Hanc enim iſti adimebat lex Julia, & marito adjudicabat: interficere verò deprehenſam patri quidem permittebat, non autem marito: cui tamen id licuit ante Juliam legem. Ulpian. regul. Tit. 6. Cato apud Gellium lib. 10. cap. 23. Valer. Max. lib. 8. cap. 2. ubi inſigne C. Marii judicium in C. Titinnium Minturnenſem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehenſam repudiaſſet, ac dote ſpoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiæ ream ſeſtertio nummo, Titinnium autem ſummâ totius dotis damnavit: præfatus ſe hanc judicandi rationem ſecutum, quod ſibi liqueret Titinnium impudicam eo animo duxiſſe, ut ejus doti inſidias ſtrueret.

Egomet mihi.] Ne verbera, plagas, necem ſubire cogar, aut ſaltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna ſuccidatur; aut raphaniſmum patiar. De eo Juvenalis antè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

Fabio vel judice vincam.] Hunc celebrem eo tempore Juriſconſultum ſalsè notat Horat; *vincam* inquiens, *judice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehenſus malo ſuo expertus eſt, *miſerum eſſe deprehendi*.

SATIRA III.

Aliena quiſque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excuſari. Male Stoïci aſſerunt paria eſſe omnia peccata.

OMnibus hoc vitium eſt cantoribus, inter amicos
Ut nunquam inducant animum cantare rogati,
Injuſſi nunquam deſiſtant. Sardus habebat
Ille Tigellius hoc. Cæſar, qui cogere poſſet,
Si peteret per amicitiam patris, atque ſuam, non
Quidquam proficeret; ſi collibuiſſet, ab ovo
Uſque ad mala citaret, io Bacche, modò ſummâ

INTERPRETATIO.

CUnctis hoc ineſt vitium cantoribus, ut cum familiaribus rogati cantare, ſemper renuant; minimè rogati nunquam ceſſent. Id habebat Tigellius ille Sardus. Auguſtus qui cogere potuiſſet, ſi rogaret per benevolentiam patris & ſuam, nihil obtinebat. Quod ſi placeret, ab ovo uſque ad poma recitabat, io Bacche, nunc ſupremâ voce,

ANNOTATIONES.

1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac ſpondet prima frons hujus Satiræ: at ſi totam ſpectes, nihil uſquam ſerium magis. Itaque in hac, ut & in præcedenti, callidus ubique Horatius & ſummè vafer, ab jocoſo exordio quibus animum lectoris excitat, ad graviora quæque ſenſim progreditur, ac morum præceptiones inſinuat præſtantiſſimas. Hìc ſcopus eſt, Virgilium *animæ dimidium ſua* tueri adverſus obtrectatores quoſdam, qui *ingentis* alioqui virum *ingenii*, ob leviora quæpiam vitia, iniquiùs vellicabant.

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen eſt proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardiniâ patriâ. Neque certè idem eſt qui Hermogenes, de quo poſtmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivebat adhuc dum hæc Poëta ſcriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ ceſſerat: quod quidem perſpicuum eſt ex Satiræ præcedentis initio.

4. *Cogere poſſet.*] Pro ſummâ & Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris ſui per adoptionem, Julii nempè Cæſaris, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, & gratiâ ſingulari honoratus fuerat, ut dictum eſt in ſuperioribus.

6. *Ab ovo uſque ad mala.* A principio cœnæ ad finem. Poma & bellaria ad ſecundam menſam pertinere, notum eſt: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epiſtola ad Pætum. quæ eſt 20. lib. 9. Cic. ſatis oſtendit: *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc & Apuleius ova *guſtulum* cœnæ vocat. Vide Juſt. Lipſ. antiq. Lect. lib. 3.

7. *Citaret io Bacche.*] Recitaret carmen ab ipſomet fortè compoſitum, ſic incipiens: *io Bacche*: vel cujus hoc eſſet epodium rythmi, verſiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrain*, *la repriſe*. Apage qui legunt. *Io Bacchæ*, id eſt, Bacchantes. Te verò, lector, ne moveat brevis ſyllaba in voce, *Bacche*; id enim & concinnum & elegans, cùm ipſa formula citatur.

Summâ voce.] Acutiſſima. Gall. *le deſſus*.

Voce, modò hac reſonat quæ chordis quatuor ima.
Nil æquale homini fuit illi: ſæpè velut qui
Currebat fugiens hoſtem, perſæpè velut qui
Junonis ſacra ferret. Habebat ſæpè ducentos,
Sæpè decem ſervos. Modò reges, atque tetrarchas,
Omnia magna loquens: modò, Sit mihi menſa tripes, &

INTERPRETATIO.

Jam infimâ quæ reſonat in *fidibus quatuor. In illo homine nihil ſimile erat: qui interdum currebat quaſi hoſtem fugeret, aliàs* lentus incedebat, *tanquam Junonis ſacra portaret. Aliquando famulos habebat ducentos, ſæpiùs decem. Nunc jactitans reges & præfectos, & cuncta ſumma: mox* verò aiebat: *Adſit mihi* tantùm *menſa tripes, & concha puri ſalis,*

ANNOTATIONES.

8. *Imâ.*] Graviſſima. Gall. *la baſſe.*

Reſonat quæ chordis quatuor.] Tigellius voce pariter & fidibus canebat, tetrachordo ſcilicet, ſeu inſtrumento muſico quatuor chordarum, modò ſupremas modò infimas tangens partes, voci nunc ſummæ nunc imæ accommodans; vel ſummos imis modulos ac numeros ex arte miſcens atque attemperans.

9. *Nihil æquale homini fuit illi.*] Ille homo ſibimet paſſim diſſimilis erat, varius, inconſtans.

Sæpè currebat, &c.] Salluſt. in Catilin. *citus modò, modò tardus inceſſus erat.* Cic. Offic. 1. n. 131. *Cavendum eſt autem ne aut tarditatibus utamur in greſſu mollioribus, ut pomparum ferculis ſimiles eſſe videamur: aut in feſtinationibus ſuſcipiamus nimias celeritates; quæ cùm fiunt, anhelitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur: ex quibus magna ſignificatio fit, non adeſſe conſtantiam.* Vide Senec. Epiſt. 22.

10. *Velut qui Junonis ſacra ferret.*] Proverbium eſt, ἥραῖον βαδίζειν, *Junonium, ſeu Junonis ad inſtar procedere:* inde natum, quod Junonii inceſſus gravitas & majeſtas celebretur. Virgil. Æneid. 1. v. 50. Quapropter etiam boves ad ejus ſacra quæſitas idem refert Georgic. 3. v. 532. nimirùm ob tarditatem. Hinc & virgines dictæ κανηφόροι, quæ gravi & lento gradu procedebant in Junonis ſacris, impoſita capitibus caniſtra ferentes, in quibus continebantur res ad illa neceſſariæ. Cic. in Verrem: *Erant præterea ænea duo ſigna, eximiâ venuſtate, virginali habitu atque veſtitu: quæ manibus ſublatis ſacra more Athenienſium virginum repoſita in capitibus ſuſtinebant. Canephoræ ipſa vocabantur.* Ovid. 2. Metamorph.

Illo fortè die caſtæ de more puellæ
Vertice ſuppoſito feſtas in Palladis arces
Pura coronatis portabant ſacra caniſtris.

Ex his patet canephoras extitiſſe Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. 2. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quatuor provinciis.

13. *Sit mihi menſa tripes.*] Paulò antè grandia & ſumma quæque in ore habebat: jam verò ait; Pauca & parva ſufficiunt; modicam & vilem volo ſuppellectilem; ſatis mihi eſt una *menſa tripes,* &c. ut vulgò. Nam magnatibus non unica ſed plurimæ, eæque uno pede nixæ, ſaltem quædam. Luxuriam iſtam proſcribit Juvenalis Sat. 1.

. . . . lates ſuſtinet orbes
Grande ebur, & magno ſublimis pardus hiatu.

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuiſſe menſas tripedes è cedro quingentas. Juſt. Lipſius antè cit. rem luculenter exponit: in cœnaculo, inquit, menſa collocabatur rotunda, plebeiorum tripes, & è ſimplici ligno, divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina integebat ar-

Concha ſalis puri, & toga, quæ defendere frigus,
Quamvis craſſa, queat. Decies centena dediſſes
Huic parco paucis contento, quinque diebus
Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipſum
Manè, diem totam ſtertebat: nil fuit unquam
Sic impar ſibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu,
Nullane habes vitia? Imò alia, haud fortaſſe minora.
Mænius abſentem Novium cùm carperet, Heus tu,
Quidam ait? ignoras te? an ut ignotum dare nobis
Verba putas? Egomet mî ignoſco, Mænius, inquit.
Stultus & improbus hic amor eſt, dignuſque notari.

INTERPRETATIO.

ac toga quantumvis craſſa qua arcere frigus valeat. Huic autem *parco paucis contento ſi donaſſes decies centena, poſt quinque dies nihil ſupererat in crumenâ. Vigil traducebat noctes uſque ad* lucem *matutinam: die* verò *integrâ dormiebat. Nihil unquam fuit æquè ſibi diſſimile. Jam mihi non nemo dixerit: Tu* autem *quid? nullane habes vitia: Quin imo diverſa* habeo, *nec forſitan leviora. Cùm* aliquando *Mænius reprehenderet* Novium *abſentem, quidam dixit: Heus tu non teipſum noſti? an velut incognitum nobis imponere contendis?* Tum *Mænius reſpondit, Ipſe mihi indulgeo.* Atqui, retulit alter, *iſte amor inſanus eſt & iniquus ac reprehenſionem meretur.*

ANNOTATIONES.

gentea, ac pes eburnus fabrefactus, puta in modum pardi aut leonis ſuſtinebat.

14. *Concha ſalis puri.*] Tenue ſalinum è conchâ vel merus ſal, pro omni obſonio. Vide lib. 2. Sat. 2. v. 17.

. . . . *cum ſale panis*
Latrantem ſtomachum benè leniet.

Porrò cur aſſidua veteribus & quaſi ſacra mentio ſalini & ſalis, intelliges, lector, ex Plutarcho, Sympoſ. lib. 5. cap. 10. ubi & citatur Homerus *ſalem divinum* nuncupans.

Toga craſſa.] Juvenal. Sat. 9. v. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. 4. Epigram. 19. *pinguem Sequanicæ textricis alumnam* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut & alibi ſemper ſubaudi, *millia ſeſtertium.* Interdum & *decies* ſolummodo auctores ſcribunt, ſupple, *centena millia ſeſtertium*, ad ſignificandam ingentem ſummam. Juvenal. Sat. 10.

decies centena dabuntur.

Quæ ſumma ex Budæi ſupputatione facit monetæ noſtræ Gallicæ 25000 *écus.*

16. *Quinque diebus nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omninò *profuſum* ac prodigum oſtendit Satira *præcedens.*

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepſis eximia.

21. *Mænius abſentem Novium.*] Mænius ille eſt de quo jam Sat. præced. v. 101. qui ſcurrilitate magnus evaſit: ac dilapidatis bonis, tandemque divenditâ quam habebat reſiduam ad forum domo, unam ſibi columnam excepit, è quâ gladiatores ſpectaret. Ejus meminit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitiis perdito dicetur pòſt in Sat. 6.

Abſentem cùm carperet.] Mænius ſic deſcribitur dicax & vorax, lib. 1. Ep. 15.

Quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus;
Pernicies, & tempeſtas, barathrumque macelli,
Quicquid quæſierat ventri donabat avaro.
. . . .
. . . . *Mænius idem*
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem, &c.

Cum tua pervideas oculis mala lippus inunctis;
Cur in amicorum vitiis tam cernis acutum,
Quàm aut aquila, aut ſerpens Epidaurius? at tibi contrà
Evenit, inquirant vitia ut tua rurſus & illi.
Iracundior eſt paulò, minus aptus àcutis
Naribus horum hominum: rideri poſſit, eo quod
Ruſticiùs tonſo toga defluit, & malè laxus
In pede calceus hæret. At eſt bonus, ut melior vir
Non alius quiſquam: at tibi amicus; at ingenium ingens
Inculto latet hoc ſub corpore. Denique teipſum

INTERPRETATIO.

Enimverò *quandoquidem perſpicis tua vitia, lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeo perſpicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verùm tibi viciſſim accidit, ut etiam vitia tua alii pariter inquirant.* Sic quidam aiunt: *At iram* ille *paululùm eſt pronior: parum idoneus naribus iſtorum hominum: illudi poteſt quod toga delabitur* ei *inconcinnè tonſo; atque laxior calceus pedi non benè inhæret. Sed probus eſt vir,* inquam ego, adeò *ut nemo ſit probior: ſed tibi amicus: ſed mens magna tegitur eo corpore non ita* bellè *compoſito. Uno verbo temet examina.*

ANNOTATIONES.

25. *Pervideas oculis mala lippus inunctis.*] Quamvis optimè videas tua mala, connives tamen ad illa, fingiſque non videre, quaſi *lippus*, habenſque oculos mordaci pituitâ ſuffuſos quâ viſûs acies obtunditur & obſcuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsùs viſu pollet. Plin. lib. 10. cap. 3. Vide quæ annotavi lib. 4. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet ſerpente, ſeu potiùs, dracone, qui à *δέρκειν*, vel, *δρακεῖν*, *videre*, nomen accepit; quaſi ὀξὺ βλέπων, *acutè perſpiciens*. Hinc theſauris incubantes dracones, causâ cuſtodiæ, antiqui finxerunt. Feſt. De *Epidaurio ſerpente* Tit. Liv. lib. 11. Epitome. Valer. Maxim. lib. 1. cap. 8. & alii. Nempè cùm peſte urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti ſunt Epidaurum Peloponneſi civitatem, ubi Æſculapius colebatur. Cumque numen invitarent ut Romam ſe conferret, ſerpens ſeu Æſculapius anguis ſpecie conſpectus eſt ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in inſula Tiberis cùm triduo viſus eſſet, poſteà non comparuit. Illic autem poſuerunt illius ſimulacrum.

29. *Iracundior eſt paulò.*] His verſibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis naribus horum hominum.] Parum aptus ad congreſſus aulicorum hominum, qui ſolent eſſe dicaces ac deriſores: quales ſunt qui *acutis ſunt naribus*. Perſ. Sat. 1. v. 40.

Rides, ait, et nimis uncis
Naribus indulges.

31. *Ruſticiùs tonſo toga defluit, &c.*] Tria ſcilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd moroſior eſſet; quòd corporis nitorem habitûſque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultûs negligentiâ tria hîc notantur: quòd, ruſticorum more, barba malè tonſa, & capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non ſatis compoſita; quòd calcei pedibus haud benè apti & accommodati. Ovidius,

Ne vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

32. *At eſt bonus, &c.*] Tres virtutes affert conſpicuas, quarum ſplendor leviores nævos debeat obtegere & compenſare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos obſervantiſſimus; erat ingenio grandi præditus

Concute, num qua tibi vitiorum inſeverit olim
Natura, aut etiam conſuetudo mala. Namque
Neglectis urenda filix innaſcitur agris.
Illuc prævertamur: amatorem quod amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipſa hæc
Delectant; velut Balbinum polypus Agnæ:
Vellem in amicitiâ ſic erráremus; & iſti
Errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.
At, pater ut gnati, ſic nos debemus amici,
Si quod ſit vitium, non faſtidire. Strabonem

INTERPRETATIO.

utrum vitia quapiam tibi natura ingeneraverit, vel prava conſuetudo. Etenim filix comburenda creſcit in agris incultis. Huc potiùs deveniamus, quod amatori conniventi vitia amicæ vel maxima non videntur, quin & jucunda ſunt: quemadmodum Balbino polypus Agnæ. Optarem ut ſic deciperemur erga amicos: & virtus decorum nomen impoſuiſſet iſti errori. Verùm enim debemus non aſpernari vitium amici, ſi aliquod ineſt; velut pater filii nævos haud faſtidit. *Strabonem pater*

ANNOTATIONES.

37. *Neglectis urenda filix innaſcitur agris.*] Sicut inutiles & noxiæ herbæ creſcunt in agro inculto; ſic vitia in animo Philoſophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

38. *Amatorem quod amicæ turpia decipiunt cæcum vitia.*] Theocrit. Eidyll. 6. ἔρωτι πολλάκις τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται, *amori ſæpè non pulcra pulcra videntur.* Idem Eidyll. 10. *ô Bombyce venuſta, omnes te Syram, vocant, macram ſole aduſtam: Ego verò ſolus dico te flavam eſſe ſicut mel.*

39. *Aut etiam ipſa hæc delectant.*] Cic. 1. de Nat. Deor. n. 80. *Nobis qui adoleſcentulis delectamur, etiam vitia ſæpè jucunda ſunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At eſt corporis macula nævus; illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus dilexit municipem tuum Roſcium . . . . . huic pulcrior Deo? At erat ſicut hodie eſt, perverſiſſimis oculis. Quid refert, ſi hoc ipſum falſum, illi venuſtum videbatur?* huc etiam pertinet, quod ſcribit Lucret. in fine lib. 4.

Nam divinitùs interdum Venerisque ſagittis
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur,
. . . .
Quod ſupereſt conſuetudo concinnat amorem.

Et paulò antè:

Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci;
. . . . . .
Pravas turpeſque videmus
Eſſe in deliciis.

40. *Balbinum polypus Agnæ.*] Agnæ amicæ polypus licet fœtens delectat Balbinum amatorem. De polypo narium morbo, vide Epod. 12.

41. *In amicitiâ ſic erraremus.*] Amicorum vitia diſſimulantes, excuſantes, obvelantes.

Iſti errori nomen virtus poſuiſſet honeſtum.] Quintil. lib. 3. cap. 7. *Quia ſit quædam virtutibus ac vitiis vicinitas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum vocemus. Quæ eadem etiam contrà valent.*

44. *Strabonem appellat pætum.*] *Strabo*, cujus oculi ſunt diſtorti. Gall. *louche.*

Pætus. Cujus oculi ſunt ſemiclauſi, leviter declinati; item qui tremuli huc & illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuiſſe non ſine aliquâ gratiâ & decore, aiunt.

Appellat pætum pater; & pullum, malè parvus
Si cui filius eſt; ut abortivus fuit olim
Siſyphus: hunc varum, diſtortis cruribus; illum
Balbutit ſcaurum, pravis fultum malè talis.
Parciùs hic vivit; frugi dicatur. Ineptus
Et jactantior hic paulò eſt: concinnus amicis
Poſtulat ut videatur. at eſt truculentior, atque
Plus æquo liber: ſimplex, fortiſque habeatur.
Caldior eſt; acres intèr numeretur: opinor,
Hæc res & jungit, junctos & ſervat amicos.
At nos virtutes ipſas invertimus, atque
Syncerum cupimus vas incruſtare. Probus quis

INTERPRETATIO.

vocat pætum: & pullum dicit qui filium habet puſionem, qualis abortivus extitit pridem Siſyphus: hunc qui *diſtortus* eſt *cruribus, appellat varum: illum* verò *malè nixum pravis talis, balbutiendo ſcaurum* nuncupat. Sic igitur ſi *quis* amicorum *parciùs victitat: appelletur frugalis. Qui tantulùm importunus atque jactabundus fuerit,* dicamus: *cupit lepidus videri familiaribus, ſed eſt aſperior & paulò liberior;* is *æſtimetur ſincerus & animoſus: ferventior eſt; inter fortes cenſeatur. Hoc,* ut *arbitror, & amicos ſociat & conſociatos retinet. At nos ipſas virtutes male interpretamur, & vas purum inficere volumus.* Si *bonus aliquis nobiſcum vivit:*

ANNOTATIONES.

45. *Pullum.*] Sueton. Calig. cap. 13. *exoptatiſſimus erat princeps, ... quod infantem plerique cognoverant . . . . ſuper fauſta nomina, ſidus, & pullum, & puppum, & alumnum appellabant.*

Malè parvus.] Nanus, puſio, pumilio: quaſi *abortivus*, cui juſtam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare ſolet.

47. *Siſyphus.*] Filius M. Antonii Triumviri, ſtaturâ quidem fuit duntaxat bipedali, ſed ingenio acutiſſimo; unde nomen, quod perinde callidus eſſet ac Siſyphus ille fabuloſus, de quo lib. 2. Od. 14. & Epod. ult.

Varum.] Qui pedes habet introrſum retortos.

48. *Scaurum.*] Talos habentem extantes, vel inverſos ac tortuoſos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuntians: quod familiare eſt balbis. Porrò nobiles Romæ fuiſſe Strabones, Varos, Scauros, Pœtos, nemo neſcit.

49. *Ineptus.*] Cic. 2. de Orat. *Qui aut tempus quid poſtulet non videt; aut qui plura loquitur, aut ſe oſtentat; aut eorum quibuſcum eſt, vel dignitatis vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus eſt, is ineptus dicitur.*

50. *Concinnus.*] Commodus, ſe attemperans moribus & ingenio eorum quibuſcum verſatur ac vivit. Gall. *de bonne humeur, complaiſant, de bonne compagnie.*

52. *Liber.*] Liberè veritatem eloquens.

55. *Invertimus.*] Ipſa bona detorquemus in malum.

56. *Syncerum vas cupimus incruſtare.*] Similes ſumus ei qui vaſi puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum & ſincerum per ſeſe, malè incruſtando. Lucil.

. . . . regionibus illis
Incruſtatu' calix rutâ caulive bibetur.

Nobiſcum vivit; multum eſt demiſſus homo. Illi
Tardo cognomen pinguis damus. Hic fugit omnes
Inſidias, nullique malo latus obdit apertum,
Cum genus hoc inter vitæ verſetur, ubi acris
Invidia, atque vigent ubi crimina: pro benè ſano
Ac non incauto, fictum aſtutumque vocamus.
Simplicior ſi quis, (qualem me ſæpè libenter
Obtulerim tibi Mœcenas), ut fortè legentem
Aut tacitum impellat quovis ſermone moleſtus:
Communi ſenſu planè caret, inquimus. Eheu
Quàm temerè in noſmet legem ſancimus iniquam!
Nam vitiis nemo ſine naſcitur: optimus ille eſt,
Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum eſt,
Cum mea compenſet vitiis bona; pluribus hiſce,
(Si modò plura mihi bona ſunt) inclinet; amari
Si volet: hac lege, in trutinâ ponetur eadem.
Qui, ne tuberibus propriis offendat amicum,

INTERPRETATIO.

homo eſt *abjectus valdè*, inquimus. *Iſti lento damus cognomen craſſi. Ille dolos omnes eluctatur, & nemini improbo expoſitum latus prabet, quamvis converſetur cum iis hominibus, apud quos regnant vehemens invidia & criminationes:* hunc *non prudentem & cautum*, ſed *verſipellem & malitioſum dicimus. Si quis apertior, (qualem non rarò tibi me ſponte exhibui, ô Mæcenas) ut lectioni vacantem vel cogitabundum fortaſſis interpellet, quacunque allocutione importunus; dicimus: ſenſu communi omninò eſt* ille *deſtitutus. Eheu quàm injuſtam conditionem nobis ſtatuimus imprudenter! nullus enim ſine vitiis naſcitur: atque is qui levioribus premitur, perfectiſſimus habetur. Benignus amicus, ut par eſt, meas virtutes cum vitiis comparans;* in *illas majores (ſi quidem majores habeo virtutes,* quàm vitia) *propendeat, ſi diligi cupiat: ac pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quiſquis petit amicum non lædere ſuis*

ANNOTATIONES.

57. *Illi tardo cognomen pinguis damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc ſtupidum vocamus, cùm prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Quæſt. Acad. 4. *vide quàm ſit cautus is quem iſti tardum vocant.*

63. *Simplicior.*] Non diſſimulator, aut aſſentator, qui *tempora fandi mollia* & commoda non obſervans amicum interpellet ſeria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me ſæpè, &c.] Dum ita ſemetipſum accuſat Horatius, callidè removet à ſe aſtutiæ & calliditatis opinionem & famam, quâ eum nonnulli aſpergebant: atque ipſum Mœcenatem adhibet teſtem ſuæ ſimplicitatis.

68. *Vitiis nemo ſine naſcitur.*] Demoſthen. de coronâ. μηδὲν ἁμαρτάνειν ἐστὶ θεῶν. *nihil peccare Deorum eſt.* Propert.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis Sat. 14.

Mitem animum & mores modicis erroribus æquos
Præcipit.

73. *Tuberibus.*] Vitiis paulò majoribus. Tuber Gall. *une boſſe.* Poteſt etiam referri huc quod Plinius lib. 19. cap. 2. callum terræ vocat *tubera*, Gall. *des truffes.*

Poſtulat; ignoſcat verrucis illius. Æquum eſt,
Peccatis veniam poſcentem reddere rurſus.
Denique quatenus excidi penitus vitium iræ,
Cætera item nequeunt ſtultis hærentia: cur non
Ponderibus moduliſque ſuis ratio utitur; ac res
Ut quæque eſt, ita ſuppliciis delicta coërcet?
Si quis eum ſervum, patinam qui tollere juſſus,
Semeſos piſces tepidumque ligurrierit jus,
In cruce ſuffigat: Labeone inſanior inter
Sanos dicatur: quanto hoc furioſius, atque
Majus peccatum eſt: paulum deliquit amicus:
Quod niſi concedas, habeare inſuavis, acerbus;

INTERPRETATIO.

tuberibus, parcat ejus verrucis. Juſtum eſt ut qui poſtulat indulgentiam ſuis *delictis,* is *parem referat. Denique quoniam omninò reſecari vitium iracundiæ, aliaque ſtultis inhærentia minimè poſſunt; quare non ratio adhibet examen & judicium ſuum, atque pœnis cohibet peccata, ſecundum rei cujuſque meritum? ſi aliquis cruce plectat eum famulum, qui juſſus auferre catinum, delibarit ſemeſos piſces, &* juſculum adhuc *tepens;* ille *dementior Labeone putabitur à ſapientibus.* At *quanto gravius illo & tetrius eſt delictum* iſtud: *amicus peccavit aliquantulum; quod ſi non ignoſcas, cenſeberis amarior & ferocior:*

ANNOTATIONES.

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiis. *Verruca*, caruncula calloſa. Gall. *un poireau.* Agell. lib. 3. cap. 7. *ire jubeas milites ad verrucam illam: ſic enim M. Cato locum editum appellat;* nempè ob ſimilitudinem.

78. *Ponderibus moduliſque ſuis.*] Ita exprimitur egregiè animi pars ſeu facultas æſtimatrix rerum, quâ de ſingulis judicat, & expenſis hinc & inde momentis quæ potiora ſint, arbitratur, cenſet, decernit, ſtatuit: Græcis *κριτήριον. hoc veritas dignoſcitur*, inquit Laërt. in Zen.

80. *Si quis eum ſervum, &c.*] Quamvis in ſervos jus vitæ ac necis habeant domini; ne tamen in eos ſæviant quaſi tyranni, monet eleganter Macrob. lib. Saturn. 1. cap. 11. *non quantum decet, ſed quantum libet exercere volumus in ſervos. . . . virgâ murmur omne compeſcitur. . . . tuſſis, ſternutamentum, ſingultus magno malo luitur, &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. *λείχειν, lingere*, Gall. *lêcher*, vel ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod ſuave ſignificat. A Liguribus populis, non niſi ineptus quiſpiam & indoctus crediderit poſſe deduci. *Ligurrierit jus*, Gall. *qui aura trempé ſes doigts dans la ſauce.*

82. *In cruce ſuffigat.*] Crux differebat à furcâ ſive patibulo. Hoc erat ſtipes rectus habens duo cornua, inter quæ inſerebatur cervix facinoroſi, manus autem ramis illis ſeu cornibus alligabantur. Itaque nequam geſtans furcam ſeu patibulum, virgis cædebatur à conſervis, aut etiam à carnifice: poſteà verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ confixus. Iſidor. Orig. lib. 5. cap. 27. *Patibuli minor pœna quàm crucis. Nam patibulum ſtatim appenſos exanimat ſtrangulando: crux autem ſuffixos diu torquet & cruciat.* De his multa eruditè Salmaſ. Epiſt. ad Th. Barthol. item J. Liſp. de cruce.

Labeone inſanior.] M. Antiſtius Labeo, Juriſconſultus, tam petulanti linguâ & pervicaciâ, ut in Auguſtum multa effutiret, ejuſque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio lib. 54. Gellius lib. 13. cap. 12. *agitabat hominem libertas quædam nimia & ve-*

Odiſti, & fugis, ut Druſonem debitor æris:
Qui niſi, cùm triſtes miſero venere Calendæ,
Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
Porrecto jugulo hiſtorias captivus ut audit.
Comminxit lectum potus, menſave catillum
Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
Aut poſitum ante meâ quia pullum in parte catini
Suſtulit eſuriens, minus hoc jucundus amicus
Sit mihi? Quid faciam, ſi furtum fecerit, aut ſi
Prodiderit commiſſa fide, ſponſumve negarit?
Queis paria eſſe ferè placuit peccata, laborant,
Cùm ventum ad verum eſt; ſenſus moreſque repugnant,

INTERPRETATIO.

averſaris & fugis non ſecùs ac Druſonem pecuniæ debitor: qui, quoties triſtes Calendæ infelici advenerunt, niſi fœnus aut pecuniam creditam *undecunque expedit, veluti captivus cogitur auſcultare importunas ſcriptiones, protenſo collo. Lectum* diſcubitorium *urinâ inquinaverit ebrius, vel menſâ detruſerit catinum Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quod eſuriens præripuerit pullum in meâ parte patinæ conſtitutum,* an *amicus idcircò minùs dulcis mihi fuerit?* Ergo *quid agam ſi furatus ſit* quidpiam, *vel ſi credita fidei* ſuæ *revelarit, aut promiſſis non ſteterit? Qui contendunt paria eſſe delicta, hærent quando venitur ad* inquiſitionem *veritatis. Senſus* communis *& mores re-*

ANNOTATIONES.

cors, uſque eo ut D. Auguſto jam principe & Remp. obtinente, ratum tamen penſumque nihil haberet, niſi quod juſtum ſanctumque eſſe in Romanis antiquitatibus legiſſet.

Inter ſanos dicatur.] Vult enim ſana mens ut nec fruſtrà loquare quod inutile fore cognoſcitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores ſapiens ſine crimine mutat.

86. *Druſonem.*] Fœnerator ille improbiſſimus, perinde ac ineptiſſimus hiſtoriarum ſcriptor, ſolebat à debitoribus exigere, ſi non ſolverent, ut ſe legentem audirent: quod quidem erat pœnæ loco duriſſimæ.

87. *Triſtes Calendæ.*] Quod eo tempore fœneratores uſuras colligerent, debitoreſque vexarent. Vide annot. Epod. 2. v. ult.

88. *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel ſummam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quaſi attentior obſervantiorque; vel quaſi captivus & jugulari paratus. Epiſt. ad Piſ.

Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.

Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretioſum, fabricatum ſcilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitoque pulſus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca in quibus Roma nunc eſt, atque oppidulum in Palatino monte condidit Virgil. Æneid. 8. Evander Athenienſis plaſtes à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96. *Queis paria eſſe, &c.*] Jam tranſit ad refellenda quædam Stoicorum placita. Cic. de Finib. 4. Zeno Stoicæ diſciplinæ antiſtes ſic ſtatuit: *æquè miſeros eſſe omnes qui non ſunt ſapientes:* contrà, *ſapientes omnes ſummè beatos eſſe: rectè facta omnia æqualia: omnia peccata paria.*

97. *Senſus moreſque repugnant.*] Cic. mox cit. *hæc magnificè primo dici videntur, conſiderata minus probantur. Sen-*

Atque ipſa utilitas, juſti propè mater & æqui.
Cùm prorepſerunt primis animalia terris,
Mutum & turpe pecus, glandem atque cubilia propter,
Unguibus & pugnis, dein fuſtibus atque ita porrò
Pugnabant armis, quæ poſt fabricaverat uſus;
Donec verba, quibus voces ſenſuſque notarent,
Nominaque invenere: dehinc abſiſtere bello,

INTERPRETATIO.

clamant, ipſaque utilitas, quæ *ferè* eſt *parens juſti & æqui. Quando è primis terris homines prodierunt, mutum ac vile pecus; pro glande & cubili certabant unguibus & pugnis, tum fuſtibus, ac ſubinde armis quæ demum indigentia finxerat: donec invenerunt vocabula & appellationes quibus ſignificarent ſermonem & cogitationes* ſuas. *Poſteà inceperunt bello abſi-*

ANNOTATIONES.

ſus enim cujuſque, & natura rerum, atque ipſa veritas clamat, quodammodo non poſſe adduci ut inter eas res, quas Zeno exæquaret, nihil intereſſet.

98. *Utilitas juſti mater.*] Ex opinione quorumdam arbitrantium ab utilitate profectas leges, nihil autem à naturà eſſe juſtum. Vide Cic. de leg. 1. *Lex eſt ratio ſumma, inſita in naturâ, quæ jubet ea quæ facienda ſunt, prohibetque contraria . . . . à lege ducendum eſt juris exordium. Ea eſt enim naturæ vis, ea mens ratioque prudentis; ea juris atque injuriæ regula.*

99. *Cum prorepſerunt, &c.*] Primos homines è terrâ formatos eductoſque vi ſolis, exiſtimabant Phœnices & Ægyptii.

100. *Mutum & turpe pecus.*] Rudes ac ſtupidos inſtar pecudum. Cic. de Invent. 1. *fuit quondam tempus, cum in agris paſſim homines beſtiarum more vagabantur; & ſibi victu ferino vitam propagabant.* Tuſc. 5. init. *ô vita Philoſophia dux, . . . tu urbes peperiſti; tu diſſipatos homines in ſocietatem vitæ convocaſti: tu eos inter ſe primo domiciliis, deinde conjugiis, tum literarum & vocum communione junxiſti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus. Plin. lib. 16. cap. 5. Lucret. lib. 5.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.

Vide Juvenal. Sat. 6. v. 10. & Sat. 13. v. 57.

101. *Unguibus & pugnis.*] Lucret. lib. 5.

Arma antiqua, manus, ungues, denteſque fuerunt,
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami.

102. *Armis quæ poſt fabricaverat uſus.*] Artis ferrariæ antiquitatem probat ſacer contextus. Geneſ. 4. v. 22. *Tubalcain fuit malleator & faber in cuncta opera æris & ferri.* Lucret. cit.

Poſterius ferri vis eſt ariſque reperta:
Et prior æris erat, quàm ferri cognitus uſus,
Quo facilis magis eſt natura, & copia major.

103. *Donec verba quibus, &c.*] Lucret. cit. lib. 5.

Proinde putare aliquem tum nomina diſtribuiſſe
Rebus, & inde homines didiciſſe vocabula prima,
Deſipere eſt: nam cur hic poſſet cuncta notare
Vocibus, & varios ſonitus emittere linguæ;
Tempore eodem alii facere id non quiſſe putentur?

Et paulò pòſt:

Poſtremò quid in hac mirabile tantopere eſt re,
Si genus humanum, cui vox & lingua vigetur,

Oppida cœperunt munire, & ponere leges;
Ne quis fur eſſet, neu latro, neu quis adulter.
Nam fuit ante Helenam * * teterrima belli
Cauſa: ſed ignotis perierunt mortibus illi,
Quos Venerem incertam rapientes, more ferarum,
Viribus editior cædebat, ut in grege taurus.
Jura inventa metu injuſti fateare neceſſe eſt,
Tempora ſi faſtoſque velis evolvere mundi.
Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum,
Dividit ut bona diverſis, fugienda petendis:
Nec vincet ratio hoc; tantumdem ut peccet, idemque
Qui teneros caules alieni fregerit horti,

INTERPRETATIO.

ſinere, urbes moliri, leges condere, ne ullus eſſet fur, latro, mœchus. Etenim ante Helenam mulieres fuerunt cauſa bellorum funeſta. At illi interciderunt obſcurâ morte, quos ruentes in libidinem obviam, belluarum inſtar, proſternebat viribus ſuperior, tanquam taurus in armento. Leges inſtitutas contra injuſtum, confitearis oportet, ſi mundi tempora & annales perſcruteris. Neque valet natura diſtinguere æquum ab injuſto, ſicut diſcernit bonum à malo, & res evitandas ab expetendis. Nec ratio probabit iſtud, quod tam graviter delinquat is qui novellas braſſicas diſtuperit in alterius hortulo,

ANNOTATIONES.

Pro vario ſenſu varias res voce notaret:
Cùm pecudes mutæ, cùm denique ſæcla ferarum
Diſſimiles ſoleant voces variaſque ciere,
Cùm metus aut dolor eſt, & cùm jam gaudia gliſcunt.

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juvenal. Sat. 15. v. 151. &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quod opis causâ, tutioriſque habitationis muniantur: ex Varrone lib. 4. de Ling. Lat. Feſtus autem ex Cicerone, dici ait, quod opem præbeant, quodque ſuas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, ſeu quod latenter inſidias ſtruat, ſeu quod à latere adoriatur prætereuntes; Iſidor. Feſt. Priſc. Alii quod ferrum ad latus habeat, perinde ac ſatellites, Regis aut Principis latus ſtipantes, qui inde *latrones* olim dicti, quaſi *laterones*: Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Helenâ Trojani excidii causâ, lib. 1. Od. 15. Sæpiùs autem feminas bellis occaſionem dediſſe, liquet ex Herodot. lib. 1. Athen. lib. 13. cap. 1. item ex ſacris paginis. Geneſ. cap. 34. Judic. cap. 19. & 20.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit eorum memoria, quia defuit qui ſcriberet hiſtorias priorum temporum.

111. *Jura inventa metu injuſti.*] Conditas leges ad coërcendas injurias, & injuſtas actiones, pro publicâ utilitate & ſocietate conſtabiliendâ.

112. *Faſtos evolvere.*] Evolvere ſcilicet involutas & complicatas membranas, in quibus ſcripta ratio temporum hiſtoriaque continetur.

113. *Nec natura poteſt juſto ſecernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoſcimus quid nobis ſit bonum, utile, jucundum: quid contrà malum & adverſum: at non ita quid juſtum, quid injuſtum. Teſtis Apoſtolus ad Rom. Epiſt. cap. 5. *peccatum non imputabatur, cùm lex non eſſet.* & cap. 7. *peccatum non cognovi niſi per legem. Nam concupiſcentiam neſciebam, niſi lex diceret: Non concupiſces.*

Et qui nocturnus Divûm ſacra legerit. Adſit
Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
Ne ſcuticâ dignum, horribili ſectère flagello.
Nam, ut ferulâ cædas meritum majora ſubire
Verbera, non vereor; cùm dicas eſſe pares res
Furta latrociniis, & magnis parva mineris
Falce reciſurum ſimili te, ſi tibi regnum
Permittant homines. Si dives, qui ſapiens eſt,
Et ſutor bonus, & ſolus formoſus, & eſt rex;
Cur optas quod habes? Non noſti quid pater, inquit,
Chryſippus dicat: Sapiens crepidas ſibi nunquam

INTERPRETATIO.

quàm ille *qui noctu rapuerit Deorum ſacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas* eum qui *lorum duntaxat meritus eſt. Etenim haud metuo ne ferulâ* tantùm *plectas graviori dignum caſtigatione; ſiquidem aſſeveras æqualia eſſe latrociniis furta; & prædicas eâdem te falce amputaturum magna & parva* crimina, *ſi regnum tibi deferant homines.* Atenim *ſi ſapiens* quiſque *eſt opulentus, & peritus ſutor, & ſolus pulcher, imò etiam rex, quare petis* id *quod poſſides?* Ohe, *reſpondet* ille: *nequaquam intelligis quid loquatur magiſter Chryſippus. Sapiens nunquam ſibi fecit crepidas aut ſoleas;*

ANNOTATIONES.

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrarit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contrà Stoici, apud Cic. pro Muræna, n. 91. *omne delictum ſcelus eſſe nefarium: nec minus delinquere eum, qui gallum gallinaceum, cùm opus non fuerit, quàm eum qui patrem ſuffocaverit.* Iſtam verò diſciplinam auſteriorem hauſerant è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam ſtatuentis mortem: unde non atramento ſed ſanguine ſcriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scutica.*] *σκῦτος, corium*; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirùm è virgis faſcibuſque magiſtratuum, *flagellis triumviralibus*, Od. 4. lib. 4. Quod quidem & ignominiam & pœnam atrociorem inurebat.

122. *Furta latrociniis.*] Fures agunt clam, & ſurripiunt apud incautos: latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quam illi nocentiores ſint, nemo non ſentit: quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce ſimili.*] Æquali ſeveritate, pœnam eamdem ſtatuendo, gravem ſcilicet tam parvis quam majoribus peccatis: quod rationi repugnat, ut antè dictum eſt.

124. *Si dives qui ſapiens, &c.*] Ex occaſione deridet aliud Stoicorum placitum, *ſolum ſapientem eſſe regem & omnia.*

126. *Non noſti quid, &c.*] Stoicus reſpondet: mentem & diſciplinam noſtram parum capis.

Pater.] Sectæ noſtræ princeps.

127. *Chryſippus.*] Zenonis diſcipulus. De quo Laërt. lib. 7. *niſi Chryſippus fuiſſet, porticus non eſſet.* Cic. Academ. Quæſt. 4. n. 78. *fulcire putatur porticum Stoicorum.* Ibid. paulò antè. *De eo queri ſolent Stoici: dum ſtudioſe omnia conquiſierit contra ſenſus & perſpicuitatem contraque omnem conſuetudinem, contraque rationem, ipſum ſibi reſpondentem, inferiorem fuiſſe; itaque ab eo armatum eſſe Carneadem.* De Nat. Deor. 1. *Stoicorum ſomniorum vaferrimus interpres.* Et poſteà: *Zeno Chryſippum*

Nec ſoleas fecit: ſutor tamen eſt ſapiens. Quo?
Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque
Optimus eſt modulator: ut Alfenus vafer, omni
Abjecto inſtrumento artis, clauſâque tabernâ,
Sutor erat: ſapiens operis ſic optimus omnis
Eſt opifex, ſic rex ſolus. Vellunt tibi barbam

INTERPRETATIO.

ſapiens tamen ſutor eſt. Quâ ratione? *Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus eſt bonus cantor ac muſicus: ſicut* etiam *Alfenus* ille *ſolers, relicto quolibet artis ſuæ inſtrumento, & clauſâ tabernâ, erat ſutor: ita ſapiens artifex, eſt cujuſvis operis perfectiſſimus, ita rex ſolus.* Attamen *barbam tibi vel-*

ANNOTATIONES.

nunquam niſi Cheſippum vocat. Quintil. lib. 1. cap. 1. & alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas ſibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidas, ſoleas.] Κρηπὶς, *fundamentum, baſis.* Gell. lib. 13. cap. 20. ait, *ſoleas* à Romanis, à Græcis autem κρηπῖδας crepidas, ſeu crepidulas vocari ea calceamenta, quibus plantarum calces tantùm infimæ teguntur, cetera propè nuda, & teretibus habenis juncta ſunt: Porrò primam corripi ſyllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem teſtatur illud calceamenti genus proprium philoſophis extitiſſe. Declarat & Perſius Sat. 1. v. 127.

Non hic qui in crepidas Graiorum ludere geſſit.

129. *Hermogenes.*] Cantor & muſicus iſte etiam dum tacet, peritus eſt tamen canendi & modulandi: ſive, canoram habet vocem atque muſicorum ſolertiam modulorum.

130. *Alfenus.*] Hunc ſalsè mordet & vellicat, quaſi aliud agens. Alfenus cognomento Varus egregiè à Virgilio canitur Eclog. 9. olim Cremonæ ſutrinam exercuerat; ſed quod valebat ingenio, vilem artem pertæſus Romam venit, ubi factus. *Servii Sulpitii diſcipulus, rerumque antiquarum non incurioſus,* ut habet Gellius lib. 6. cap. 5. juris ſcientiâ clarus evaſit, ſummo etiam Conſulatûs honore perfunctus.

133. *Sic rex ſolus.*] Non tantùm ſapiens eligi rex poteſt, ſed eſt ſolus eo nomine dignus. Cic. 3. de Finib. in fine: *Rectiùs enim ſapiens appellabitur rex quàm Tarquinius, qui nec ſe nec ſuos regere potuit: rectiùs magiſter populi (is enim eſt Dictator) quàm Sylla, qui trium peſtiferorum vitiorum, luxuria, avaritia, crudelitatis, magiſter fuit rectiùs dives quàm Craſſus, qui niſi eguiſſet, nunquam Euphratem nullâ belli causâ tranſire voluiſſet. Rectè ejus omnia dicentur, qui ſcit uti ſolus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur: animi enim lineamenta ſunt pulcriora quàm corporis: rectè liber, non obediens cupiditati: rectè invictus, cujus etiamſi corpus conſtringatur, animo tamen vincula injici nulla poſſint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius: quanquam te jactas regem, ô Stoice, tibi tamen impunè illudunt pueri; ſicut ſolent fatuos ſectari, & inſultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuiſſe Philoſophos dixi, ad Perſ. Sat. 4. init.

Barbatum hæc crede magiſtrum Dicere.

Barbam autem vellere, dici, pro, illudere: pariter oſtendi, ad Perſ. Sat. 1. in fine, ubi

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.

Et Sat. 2. v. 28.

Idcirco ſtolidam præbet tibi vellere barbam Juppiter?

Laſcivi pueri: quos tu niſi fuſte coërces,
Urgeris turbâ circum te ſtante, miſerque
Rumperis, & latras, magnorum maxime regum.
Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum
Rex ibis, neque te quiſquam ſtipator, ineptum
Præter Criſpinum, ſectabitur; & mihi dulces
Ignoſcent, ſi quid peccavero ſtultus, amici:
Inque vicem illorum patiar delicta libenter,
Privatuſque magis vivam te rege beatus.

INTERPRETATIO.

lant petulantes pueri; quos baculo ſi non abigas, premeris turbâ circumſiſtente, & infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior ſim, quamdiu te lavatum ibis, ô rex, dato *quadrante, nec te comitabitur quiſpiam ſatelles, niſi fatuus Criſpinus; mihi quoque amici faciles indulgebunt, ſi quoddam ſtultus* ego *admiſero delictum; & vicisſim illorum peccatâ facilè tolerabo: atque vivam privatus te rege felicior.*

ANNOTATIONES.

134. *Fuſte.*] Hoc velut ſceptrum. Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antiſthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. 4. Auſon. Epigram. 52. de Diogene.

Pera, polenta, tribon, baculus, ſcyphus, arcta ſupellex
Iſta fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuſte & clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi inſultantium moleſtiſſimè.

137. *Quadrante.*] Quartâ aſſis parte, quam plebeii mercedem exiguam ſolvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Perſ. Sat. 5. v. 126.

Lavatum.] Is erat priſcis mos lavandi frequenter, præſertim ante cœnam. Plin. lib. 3. Epiſt. 1. *ubi hora balnei nuntiata eſt, qua eſt hyeme nona, æſtate octava. . . . . . . Lotus accubat, & paulisper cibum differt. Interim audit legentem remiſſius aliquid & dulcius . . . . appenitur cœna, &c.*

138. *Neque te quiſquam ſtipator, &c.*] Senſus eſt: quandiu inops abjectus & deſpicatiſſimus cuilibet eris, licet regem te exiſtimes; ego verò te tuaſque ſuperbas opiniones placitaque inſulſa contemnam, & cum omnibus ſentiam dicamque eſſe peccata quædam leviora, quibus oporteat ignoſci: teque beatior vivam.

139. *Criſpinum.*] Is eſt Stoicus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces ignoſcent ſi quid, &c.] Vide Plin. lib. 8. Epiſt. 22. ubi ſic ſcribit: *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quàm lenitas decet. Atque ego optimum & emendatiſſimum exiſtimo, qui ceteris ita ignoſcit tanquam ipſe quotidie peccet: ita peccatis abſtinet, tanquam nemo ei ignoſcat. . . . . Mandemus memoria quod vir mitiſſimus, & ob hoc quoque maximus Thraſea crebrò dicere ſolebat:* Qui vitia odit, homines odit.

SATIRA IV.

Refutat nonnullos qui maledicos vocant eos Poëtas à quibus juſtè notantur. Ait verò ideò ſe in vitioſos ſtylum diſtringere, ut & ipſis & ſibimet horrorem incutiat vitiorum.

EUpolis, atque Cratinus, Ariſtophaneſque poëtæ,
Atque alii, quorum comœdia priſca virorum eſt:
Si quis erat dignus deſcribi, quod malus, aut fur
Quod mœchus foret, aut ſicarius, aut alioqui

INTERPRETATIO.

EUpolis, Cratinus, & Ariſtophanes, aliique veteris comœdiæ auctores, ſi quiſpiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualiſcumque infamis; hunc

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.*] In hac Satirâ ingenioſè defendit ſe Horatius contra malevolos, qui ipſum & nimis mordacem, & Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes.] Tres iſti Poëtæ eadem ætate vixerunt, annis ante Chriſtum circiter quadringentis. Cratinus ſenior: poſt hunc Eupolis, ejus ſtylum diligenter imitatus: ſequitur Ariſtophanes; quem Plato medium inter illos dicit, nempè Cratino æquè vehementem, minùs tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem aſſecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. 1. *Quis abundè*, inquit, *mirari poteſt, quod eminentiſſima cujuſque profeſſionis ingenia in idem arctati temporis ſpatium congregantur . . . . . . una nec multorum annorum intervallo diviſa ætas per divini ſpiritûs viros Æſchylum, Sophoclem, Euripidem illuſtravit tragœdias: una priſcam illam ſub Cratino, Ariſtophane, & Eupolide comœdiam: ac novam Menandrus, æqualiſque ejus, &c.* Jul. Pollux. Macrob. Plutarch. Athen.

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem primus ſatyricam fabulam produxit in Dionyſiis: bibaciſſimus fuit; ad annum centeſimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas ſeu comœdias ille ſeptemdecim ſcripſit, ex quibus ſeptem ei victoriam pepererunt. Nominantur: Capræ, Deſertor, &c. Periit in navali prælio quod Athenienſes adverſus Lacedæmonios commiſerunt juxta Helleſpontum. Ejus interitum adeò luxerunt ſui populares ut etiam edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas. Macrob. lib. 7. Saturnal. cap. 5. *Notus eſt omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Ariſtophanes.] In hujus corde templum ſibi ſtruxiſſe Gratias, ait Plato. Is quippe Atticos lepores ſummè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominùs an fuerit Athenienſis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor & quinquaginta, è quibus ſuperſunt nobis undecim: à Suida recenſentur. Nec prætaribo quod aiunt ſancto Joanni Chryſoſtomo Ariſtophanem in deliciis atque in manibus aſſiduè fuiſſe. Quidni, cùm & Plautum verſarit ſæpè S. Hieronymus, in mediis Chriſtianarum exercitationum intervallis, ac ſubciſivis temporibus: quod ipſe quidem ſcribit ad Euſtochium.

2. *Comœdia priſca.*] De hac plura dicam in Epiſt. ad Piſones. Quintil. lib. 10.

Famo-

Famoſus, multâ cum libertate notabant.
Hinc omnis pendet Lucilius, hoſce ſecutus,
Mutatis tantùm pedibus numeriſque, facetus,
Emunctæ naris, durus componere verſus.
Nam fuit hoc vitioſus. In horâ ſæpè ducentos,
Ut magnum, verſus dictabat, ſtans pede in uno:
Cùm flueret lutulentus, erat quod tollere velles:

INTERPRETATIO.

carpebant multâ cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur & ſequitur, mutatis ſolummodo pedibus ac numeris, perurbanus, acri judicio, durus in condendis verſibus. *Etenim fuit* in *hoc vitioſus. Unâ horâ ſæpè verſus ducentos ſtans in uno pede (quaſi* aliquid *magnum) dictabat: cùm flueret cœnoſus, habebat* tamen *quod velles ſu-*

ANNOTATIONES.

cap. 1. *Antiqua illa comœdia tum ſinceram illam ſermonis Attici gratiam propè ſola retinet, tum facundiſſima libertatis: etſi eſt in inſectandis vitiis præcipua, plurimum tamen habet virium in ceteris etiam partibus. Nam & grandis & elegans & venuſta: & neſcio an ulla (poſt Homerum tamen, quem ut Achillem ſemper excipi par eſt) aut ſimilior ſit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Ariſtophanes tamen, & Eupolis, Cratinuſque præcipui.*

5. *Multâ cum libertate notabant.*] Perſ. Sat. 1. v. 123. *audacem* carpendis vitiis *Cratinum* dicit: ibid. *iratum Eupolidem.* Porrò Socratem ipſum vexare non veritus Ariſtophanes in nubibus: in populum autem Athenienſem probra jactavit haud levia; à quo nihilominus plauſus & acclamationes conſecutus & laureas. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 282. ad iſta verba,

. . *In vitium libertas excidit & vim*
Dignam lege regi.

Cic. de Rep. 4. *Quem illa* (vetus comœdia) *non attigit? vel potius quem non vexavit? cui pepercit? Eſto populares homines, improbos in Remp. ſeditioſos, Cleonem, Cleophontem, Hyperbolum læſit: patiamur. Etſi hujuſmodi cives à Cenſore melius eſt quàm à Poëta notari. Sed Periclem cùm ita ſua civitati maximâ auctoritate plurimos annos domi & belli præfuiſſet, violari verſibus: & eos agi in Scenâ non plus decuit, quàm ſi Plautus noſter voluiſſet aut Nævius P. & Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Catoni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.*] Totus eſt in illis imitandis: Iambica eorum duntaxat in hexametra commutavit: ex Comœdia Satiram fecit: perinde mordax & maledicus in cives: at ego, inquit Horatius, tantùm facetus homines à vitiis ſolerter deterreo.

Lucilius.] Is *Auruncæ alumnus*, ex Juvenal. Sat. 1. v. 20. id eſt, ex Auruncâ Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quoſque arripuit, inſignem in eo ſcribendi genere laudem eſt adeptus: valdè tamen negligens pedum ac numerorum. Quintil. lib. 10. cap. 1. Cic. ad Attic. lib. 12. Epiſt. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. 1. v. 165.

Enſe velut ſtricto quoties Lucilius ardens
Infremuit, rubet auditor cui frigida mens eſt
Criminibus, tacita ſudant præcordia culpâ.
Inde iræ & lacrymæ.

Perſ. Sat. 1. v. 114.

. . . . . *Secuit Lucilius urbem;*
Te, Lupe; Te, Muti, &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, ſine magno conatu & labore.

11. *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quanquam verſus profundebat impolitos & inelaboratos; erat in illis tamen aliquid imitatione tuâ non indignum.

Garrulus, atque piger ſcribendi ferre laborem,
Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
Criſpinus minimo me provocat. Accipe, ſi vis
Accipe jam tabulas: detur nobis locus, hora,
Cuſtodes: videamus uter plus ſcribere poſſit.
Dì benè fecerunt, inopis me quódque puſilli
Finxerunt animi, raro & perpauca loquentis.
At tu concluſas hircinis follibus auras
Uſque laborantes, dum ferrum molliat ignis,
Ut mavis imitare. Beatus Fannius, ultrò
Delatis capſis & imagine: cùm mea nemo

INTERPRETATIO.

mere: verboſus, & ſegnis exantlare laborem ſcribendi, rectè inquam *ſcribendi: etenim multa* ſcribere, *nihili æſtimo. Ecce* verò *Criſpinus me laceſſit minimo* digito. Heus tu, *inquit, ſume ſi lubet, ſume tabellas modò: aſſignetur nobis locus, hora, obſervatores: videamus uter plura ſcribere valeat. Rectè egerunt Dii, quod me finxerunt ingenii mediocris & parvi, raro & pauca valdè loquentis. Tu verò quantumlibet æmulare ventos hœdinis pellibus incluſos, ſemper laborantes donec ignis emolliat ferrum.* Fortunatus Fannius *illatis ſponte ſcriniis, & ſua effigie; dum nullus mea ſcri-*

ANNOTATIONES.

Vide Sat. 10. ſeq.

Quod tollere velles.] Metaphora ducta ex eo quod olim ſolebant infantem recens editum humi deponere: quem ſi pater dimitteret, exponendum ſignificabat; ſin autem, & tolleret, ſive erigeret; curandum educandumque indicabat.

14. *Criſpinus minimo me provocat.*] Id eſt, non totas vires objicit ſed minimas, ut indicet ſuum adverſarii contemptum.

Accipe ſi vis, &c.] Verba ſunt Criſpini Horatium provocantis, ad extemporalis ſcriptionis certamen. Sic & Martialem Statius laceſſivit.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii; *accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac ſtolide laceſſentis meliùs notat.

16. *Cuſtodes.*] Qui caveant ne aliena juvet opera alterutrum.

17. *Dii benè fecerunt.*] Modeſta Horatii reſponſio.

19. *At tu concluſas, &c.*] Tumidos ac futiles funde verſus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflammandum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Perſ. Sat. 5. v. 10.

Tu neque anhelanti coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos.

Hircinis follibus.] E pellibus hircorum. Virgil. *taurinis follibus.* Georgic. 4. v. 171. ubi egregiè Cyclopum opus deſcribit: eoſdemque verſus repetit leviter mutatos, Æneid. 8. v. 449.

. . . . *Alii ventoſis follibus auras*
Accipiunt redduntque, &c.

21 *Beatus Fannius ultro delatis, &c.*] Fannium Quadratum inſulſum poëtam bellè ſuggillat. Bonis quidem poëtis hic honor, ut eorum effigies & carmina deferrentur in palatinam Auguſti bibliothecam, auctoritate publicâ: at ille ſua ipſe ſcripta invehit, & imaginem ſibi ſtatuit, non merito gloriam conſecutus, ſed ambitione venatus. Plin. lib. 34. cap. 5. *notatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Camœnarum æde ſtatuam ſibi poſuiſſe.* Vide Plin. lib. 7. cap. 30. Valer. Maxim. lib. 8. cap. 15.

22. *Cum mea ſcripta nemo legat.*] Paucis nimirùm ſe ſuaque Horatius oſtentabat: abhorrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hac Perſius, Sat. 1. v. 15. & ſeq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. 1. Epiſt. 13. & nos ad cit. Perſ.

Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
Quod ſunt, quos genus hoc minimè juvat, utpote plures
Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ:
Aut ob avaritiam, aut miſerâ ambitione laborat.
Hic nuptarum inſanit amoribus, hic puerorum.
Hunc capit argenti ſplendor: ſtupet Albius ære.
Hic mutat merces ſurgente à ſole, ad eum quo
Veſpertina tepet regio: quin per mala præceps
Fertur uti pulvis collectus turbine; ne quid
Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
Omnes hi metuunt verſus, odere poëtas.
Fœnum habet in cornu, longè fuge, dummodo riſum
Excutiat ſibi, non hic cuiquam parcet amico:
Et quodcumque ſemel chartis illeverit, omnes
Geſtiet à furno redeuntes ſcire lacuque,

INTERPRETATIO.

pta legit: & ego *metuo* illa *recitare populo: quoniam ſunt quibus non placent ejuſmodi* ſcriptiones: *nempe complures extant reprehenſione digni.* Enimvero *quemlibet è medio populo aſſume; inquinatus eſt avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas iſte pueros ſectatur. Alium perſtringit fulgor argenteorum* vaſorum: *Albius amat ænea. Ille negotiatur ab Oriente ſole ad eum quo terra Occidentalis incaleſcit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento ſublatus; timens ne de acervo* ſuo *aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Iſti omnes reformidant carmina, poëtas averſantur. Habet fœnum ad cornu, inquiunt, procul fuge: ut ſibi cachinnos moveat ille, amicorum parcet nemini: & quicquid ſemel ſcriptitarit, cupiet ſciri à cunctis revertentibus è clibano vel fonte,*

ANNOTATIONES.

annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitioſis, reprehenſiones, ludibria & ignominiam reformidantibus.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcilius corrigit, *ab avaritia.*

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxuriâ & copiâ vaſorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à ſole ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Perſ. Sat. 5. verſ. 54.

Mercibus hic Italis mutat ſub ſole recenti
Rugoſum piper, &c.

30. *Per mala.*] Navigantium & peregrinantium quanta enimverò pericula, diſcrimina, ærumnæ!

31. *Ne quid ſumma deperdat.*] Ne opes jam congeſtæ uno vel quadrante diminuantur.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitum quod alligari conſueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo ſibi cavere moneretur quiſque obvius: alias damnum luebat dominus, ex lege 12. Tab. Plutarch. in Craſſo. Deus quoque ſuo populo eâ de re gravia edixerat: Exod. cap. 21. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluſerit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obruetur, & dominum ejus occident, &c.*

37. *A Furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ; a furnis publicis, vel fontibus; ubi rumores ſolent ſpargi & ventilari inter ſervos & infimæ plebis homines: inde porrò redeuntes ſolent per vias cantillare ſi quid eſt novi carminis ſeu cantilenæ in vulgus editæ.

Et pueros & anus. Agedum, pauca accipe contrà.
Primum ego me illorum, dederim quibus eſſe poëtas,
Excerpam numero. Neque enim concludere verſum
Dixeris eſſe ſatis: neque, ſi quis ſcribat, uti nos,
Sermoni propiora, putes hunc eſſe poëtam.
Ingenium cui ſit, cui mens divinior, atque os
Magna ſonaturum, des nominis hujus honorem.
Idcirco quidam, comœdia necne poëma
Eſſet, quæſivere: quod acer ſpiritus, ac vis
Nec verbis, nec rebus ineſt; niſi quod pede certo
Differt ſermoni ſermo merus. At pater ardens
Sævit, quod meretrice nepos inſanit amicâ

INTERPRETATIO.

à juvenibus ac vetulis. Heus tu quampiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum quos poëtas eſſe conceſſerim. Namque haud dixeris ſatis eſſe verſum finire: & ſi quiſpiam, velut ego, ſcribat ſimilia quotidiano *ſermoni, hunc poëtam eſſe nequaquam cenſebis.* Verùm *cui fuerit ingenium, cui mens divinior, & facundia res grandes elocutura,* huic *tribue inſignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitarunt* utrum *comœdia eſſet poëma, an non; quia vehemens ſpiritus virtuſque nec dictioni nec rebus ineſt: tantumque definitis numeris oratio pura diſtinguitur ab oratione* ſolutâ. Dices: *Atqui fervens pater excandeſcit, quoniam filius luxurioſus meretricem deperit amicam,*

ANNOTATIONES.

40. *Neque enim concludere verſum, &c.*] Cic. de Orat. 3. ſcribit, *facilem eſſe rationem vel ſine ratione ipſam exercitationem verborum eligendorum, & collocandorum, & concludendorum; rerum autem copiam non facilem.* Huc referri poteſt quod idem Tull. ait vix uno ſeculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epiſt. ad Auguſtum:

Sermones per humum repentes.

43. *Ingenium cui ſit, &c.*] Egregia deſcriptio excellentis poëtæ longeque diſparis loquacium & futilium, quos lepidè Ariſtophanes vocat ἐπιφυλλίδας, & στωμύλματα. Eleganter Petronius: *multos carmen decepit: nam ut quiſque verſum pedibus inſtruxit, ſenſumque teneriorem verborum ambitu intexuit, putat ſe continuò in Heliconem veniſſe .... ceterum neque generoſior ſpiritus vanitatem amat; neque concipere aut edere partum mens poteſt, niſi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum eſt ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate: ſummendaque voces à plebe ſummota, ut fiat, Odi profanum vulgus & arceo. Præterea curandum eſt, ne ſententiæ emineant extra corpus rationis expreſſæ, ſed intexto veſtibus colore niteant. Homerus teſtis, & Lyrici, Romanuſque Virgilius, & Horatii curioſa felicitas, &c.* Juvenal. Sat. 7. v. 53.

Vatem egregium, cui non ſit publica vena, &c.

45. *Comœdia necne poëma.*] Cic. in Orat. perf. *At comicorum ſenarii propter ſimilitudinem ſermonis ſic ſæpè ſunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus & verſus intelligi poſſit. Id. ibid. Itaque viſum eſt nonnullis Platonis ac Demoſthenis locutionem, & ſi abeſt à verſu, tamen quod incitatiùs feratur, & clariſſimis verborum luminibus utatur, potiùs poëma putandum, quàm Comicorum poëtarum, apud quos nihil eſt aliud quotidiani diſſimile ſermonis, niſi quod verſiculi ſunt.*

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepſis. At, inquies, perſona comica interdum

Filius, uxorem grandi cum dote recuſet;
Ebrius, & (magnum quod dedecus) ambulet ante
Noctem cum facibus. Numquid Pomponius iſtis
Audiret leviora, pater ſi viveret? Ergo
Non ſatis eſt puris verſum perſcribere verbis:
Quem ſi diſſolvas, quivis ſtomachetur eodem
Quo perſonatus pacto pater. His ego quæ nunc,
Olim quæ ſcripſit Lucilius, eripias ſi
Tempora certa, modoſque, & quod prius ordine verbum eſt,
Poſterius facias, præponens ultima primis,
Non ut ſi ſolvas: *Poſtquam diſcordia tetra*

INTERPRETATIO.

uxorem verò *ingenti cum dote reſpuit, atque temulentus cum faculis ante noctem diſcurrit: quod grande probrum eſt.* Reſpondeo. *An* quæſo *Pomponius his minora audiret, ſi pater* ejus *viveret? Itaque non ſufficit verſum componere meris vocibus: quem ſi reſolvas, eodem modo quilibet iraſcatur ac pater perſonatus. His* verſibus *quos ego jam* ſcribo, *& quos olim ſcripſit Lucilius, ſi auferas quaſdam menſuras ac numeros, atque poſteriori loco ſtatuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima;* non erit idem *ac ſi diſſolvas* hæc: *Poſtquam tetra diſcordia refregit*

ANNOTATIONES.

aſſurgit, v. g. iratus pater in filium luxuriosum ardenter ſævit: Theuropides in Moſtell. Plauti: apud Terent. Chremes, in Andr. & Phorm. Demea in Adelph. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 93.

Interdum tamen & vocem comœdia tollit,
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore.

51. *Ambulet ante noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib. 3. de eo more juvenum & amantium, qui ad puellas adamatas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hîc, ſolitos, interdum quoque vagari comeſſantes ac perſonatos diſcurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam & interdiu: quod & hodie aliquando noſtrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en maſque.* Porrò efferveſcit pater hoc magis adverſus laſcivientem filium quod ante noctem, & in die, ob oculos omnium ebrius graſſetur, magno ſuo ſuæque familiæ probro: & *ſiccis dedecus obſtet Cognatis,*
atque *rem patriam rumore ſiniſtro,*
Limen ad obſcœnum frangat, ut canit Perſius, Sat. 5.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Reſpondet Horatius objectioni: ſermone quidem ille ardentiori utitur, quia ſic iratus quiſque ſuevit loqui: & filium ſuum tali modo objurgatet Pomponius, ſi viveret, ac luxuriantem cerneret. Vide, lector, quàm ſolerter & ſalsè vellicet Poëta libidinoſum adoleſcentem, velut aliud agens, & ἐν παρόδῳ.

56. *Perſonatus pater.*] Comœdus, perſonam ſuſtinens patris in filium ſtomachantis, ſuccenſentis, increpantis.

58. *Tempora certa, modoſque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes certamque eorum diſpoſitionem & collocationem.

60. *Non ut ſi ſolvas, poſtquam diſcordia, &c.*] Nam contrà in his licet corpus ac membra carminis diſcerpas, non proinde vim ac ſpiritum diſſipes: inverte ordinem verborum, orationem ſolve numeroſam; remanebit ſemper poëtica locutio vulgari diſſimilis: verſum frange ac disjice; in disjecto etiam verſu apparebit ſermo ſublimior & à quotidiano remotus. v. g. poſtquam tetra diſcordia refregit ferratos poſtes & portas belli.

Belli ferratos poſtes portaſque refregit:
Invenias etiam disjecti membra poetæ.
Hactenus hæc. Aliàs juſtum ſit necne poëma.
Nunc illud tantùm quæram, meritóne tibi ſit
Suſpectum genus hoc ſcribendi. Sulcius acer
Ambulat, & Caprius, rauci malè, cumque libellis:
Magnus uterque timor latronibus. At benè ſi quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.
Ut ſis tu ſimilis Cœli, Birrhique latronum,
Non ego ſim Capri, neque Sulci. Cur metuas me?
Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,
Queis manus inſudet vulgi, Hermogeniſque Tigelli.
Non recito cuiquam, niſi amicis, idque coactus:
Non ubivis, coramve quibuſlibet. In medio qui

INTERPRETATIO.

poſtes ferratos & portas belli. In his enim *reperias adhuc partes diſcerpti poëtæ.* Sed *iſta huc uſque. Alio tempore* expendam utrum comœdia *ſit verum carmen, an non. Jam verò id unum ſcrutabor, an jure inviſum tibi ſit iſtud ſcribendi genus. Sulcius ardens incedit,* pariter *& Caprius malignè rauci, & cum libellis, atque latronibus valdè formidabiles. Sed quiſquis probè & innocenter vivit, ſpernit utrumque. Sis tu licet prædonum Cœli atque Birrhi ſimilis, non ego* proinde *ſim Capri aut Sulcii. Quare ergo times me?* Adde *quod nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis & Hermogenis Tigelli.* Præterea *nemini recito præterquam familiaribus, & invitus quidem: nec ubicumque, nec ante quoſcunque. Sat multi ſunt*

ANNOTATIONES.

Poſtquam diſcordia tetra, &c.] Ennii ſunt iſti verſus, ex Annal. poëtico ſanè pleni ſpiritu. Hos imitatus Virgil. Æneid. 1. v. 297.

. . Dira ferro & compagibus arctis
. . Claudentur belli portæ.

Et Æneid. 7. v. 221.

Impulit ipſa manu portas, & cardine verſo
Belli ferratos rupit Saturnia poſtes.

61. *Belli poſtes portaſque refregit.*] Id eſt, fervente bello apertum eſt Jani templum, quod pacis tempore claudi ſolet. Vide lib. 4. Od. 15. v. 9. ibique annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi ſcribit, ædem Jani Romæ portas habuiſſe duas, ſive bifores, & januam belli fuiſſe appellatam.

65. *Genus hoc ſcribendi.*] Carmen ſatiricum, carpens vitia, & notans vitioſos.

Sulcius & Caprius.] Ambo delatores & accuſatores acerrimi, aſſiduâ actione rauci. *Cum libellis*, accuſationis cauſas & rationes continentibus, ac reorum nomina.

69. *Cœli Birrhique latronum.*] Hi duo perditiſſimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audaciâ nec non latrociniis infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum & artificum meæ ſatiræ à nugacibus ventilantur; nec proſtant venales emptori cuilibet expoſitæ, apud bibliopolas, quorum ſunt tabernæ circa pilas. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 373. ibique annot.

72. *Hermogeniſque Tigelli.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem eſt ab eo cujus mentio fit initio Sat. 2. & 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptûs cauſâ plebi accenſet, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

Scripta foro recitent ſunt multi, quique lavantes;
Suave locus voci reſonat concluſus. Inanes
Hoc juvat, haud illud quærentes, num ſine ſenſu,
Tempore num faciant alieno. Lædere gaudes,
Inquis, & hoc ſtudio pravus facis. Unde petitum
Hoc in me jacis? Eſt auctor quis denique eorum
Vixi cum quibus? Abſentem qui rodit amicum,
Qui non defendit, alio culpante; ſolutos
Qui captat riſus hominum, famamque dicacis,
Fingere qui non viſa poteſt, commiſſa tacere
Qui nequit, hic niger eſt: hunc tu Romane caveto.
Sæpè tribus lectis videas cœnare quaternos:

INTERPRETATIO.

qui ſcripta recitent in medio foro, & qui dum in balneis ſunt; ubi *clauſus locus* facit *vocem jucundè reſonantem. Illud placet vanis, non obſervantibus an ſtultè, an tempore minimè opportuno id agant.* Verum enim *amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde* verò *illud quæſiviſti* quod *mihi objiceres?* An *demùm adſtipulatorem habes aliquem eorum quibuſcum vixi?* Imò *qui abſentem amicum carpit, qui* eum *non tuetur* ab *alio reprehendente; qui gaudet excitare effuſos cachinnos hominum, & haberi dicax; qui ſponte fingit quæ non vidit; qui non poteſt ſilere arcana; ille eſt perniciosſus; iſtum cave, ô Romane.* Porrò *frequenter aſpicias tribus* in *lectis quaternos epulari,*

ANNOTATIONES.

76. *Suave locus voci reſonat concluſus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, & recitationi ſuavitatem confert, tum legenti tum auſcultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacoëthes perſtringit Martial. lib. 3. Epigr. 44.

Et ſtanti legis, & legis ſedenti.
In thermas fugio, ſonas ad aurem.

78. *Lædere gaudes, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus inceſſebatur velut dicax & ſycophanta: *ſtudio pravus*, pravè affectans aliis obtrectare, & quemlibet ſcommatibus ac dicteriis proſcindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepiſti ab aliquo meorum contubernalium?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit ſuprà Sat. 3.

85. *Niger eſt.*] Homo peſtilens, malus, pernicioſus: contrà eſt candidus, albus; ut alibi fuſiùs dictum.

86. *Sæpè tribus lectis, &c.*] Senſus & ſcopus Horatii iſte eſt: quotidie videmus, inquit, lepidè jocos & ſales jactari à quolibet in quemlibet; idque non improbamus. Quare ergo mihi creatur invidia, quod nonnullos facetè reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos.] Primus olim fuit mos ſedendi ad menſam. Homer. Odyſſ. 10. *ἥμεθα δαινύμενοι, ſedimus epulantes.* Virg. Æn. 7. v. 176.

ſoliti patres conſidere menſis.

Poſteà, gliſcente mollitie, diſcubuerunt in lectis; qui tres erant circà menſam diſpoſiti: unde triclinium appellatum. In ſingulis autem convivæ terni, aut quaterni; nonnunquam & quini: quod ſordidulum. Cicero teſtis, in Piſ. *nihil apud hunc lautum, nihil elegans . . . Græci quini ſtipati in lectulis, ſæpè plures.* Porrò ſitus hic erat diſcumbentium: infera pars corporis jacebat porrecta, aut leviter inflexa: ſuperior reclinata & cubito innixa: dorſum pulvillis ſuffultum,

E quibus unus avet quavis aſpergere cunctos,
Præter eum, qui præbet aquam: poſt, hunc quoque potus,
Condita cùm verax aperit præcordia Liber.
Hic tibi comis, & urbanus, liberque videtur
Infeſto nigris. Ego ſi riſi, quod ineptus
Paſtillos Ruſillus olet, Gorgonius hircum,
Lividus & mordax videor tibi. Mentio ſi qua
De Capitolini furtis injecta Petilli
Te coràm fuerit: defendas, ut tuus eſt mos,
Me Capitolinus convictore uſus amicoque
A puero eſt, cauſaque meâ permulta rogatus
Fecit: & incolumis lætor quod vivit in urbe:
Sed tamen admiror, quo pacto judicium illud
Fugerit. Hic nigræ ſuccus loliginis, hæc eſt

INTERPRETATIO.

quorum unus omnes cupit proſcindere quacumque ratione, *excepto eo qui aquam ſuppeditat:* atque *hunc etiam* paulò *poſt ebrius, quando Bacchus veridicus revelat ſecreta mentis.* Attamen *iſte comis & lepidus & ſincerus exiſtimatur tibi inimico pravis. Ego* verò *ſi riſi quod inſulſus Ruſillus redolet paſtillos*, *Gorgonius* autem *caprum*; *à te prædicabor malignus & dicax.* Quin imò audi. *Si mentio quædam fiat de furtis Petilii Capitolini*, *te præſente*; protinus, *ut ſoles*, *tueris*; aiſque: *Me Capitolinus à pueritiâ convivam habuit & familiarem*, *rogatuſque benè multa egit in mei gratiam: gaudeo certè quod Romæ ſeſpes degit: attamen demiror quâ ratione effugerit iſtam damnationem.* En *ille humor eſt atra ſepia: illud merum virus:*

ANNOTATIONES.

capite modicè erecto. At qui fiebat ut omnes æquâ parte ad menſam pertingerent? Primus decumbebat ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorſum ſecundi porrectis: ſecundus obvertebat ſynciput ad umbilicum primi, interjecto pulvino; ejus autem pedes ad tergum jacebant tertii: ſicque tertius pariter & quartus. Quæ omnia ſuo more Juſt. Lipſius luculenter explicat lib. 3. antiq. Lect.

87. *E quibus unus avet*, &c.] E convivis illis duodecim unus alios omnes dicteriis lacerat, nec parcit epulas præbenti: & tamen is urbanus exiſtimatur, nequaquam verò ſycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magiſter ſolet deſignari, quod præbeat balneum lavando, ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miſcendo temperandoque vino. Vide lib 3. Od 19.

92. *Paſtillos Ruſillus olet*, &c.] Verſum hunc explanatum vide ſuprà, in Sat. 2.

94. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen iſtud pariter & cognomen Romæ nobilia fuiſſe novimus: at non ita perſpicuum quis ille, quæve furta ejus; an peculator, an ſacrilegus? Aiunt, ex veteri Interprete, Petilium hunc, dum Capitolio præfectus eſſet, Jovis Capitolini auream coronam ſuffuratum; furti quidem reum cauſam dixiſſe; à Judicibus autem abſolutum utpote Auguſti familiarem.

100. *Hic nigræ ſuccus loliginis.*] Senſus eſt: talis oratio etſi blanda videatur, eſt pravo animo & ſtudio referta: hocque maledicentior & acerbior, quod amicitiæ ſpeciem præfert.

Nigræ ſuccus loliginis.] Metaph. loligo piſcis, è ſepiarum genere, humorem

Ærugo mera: quod vitium procul abſore chartis,
Atque animo prius; ut ſi quid promittere de me
Poſſum aliud, verè promitto. Liberius ſi
Dixero quid, ſi fortè jocoſius, hoc mihi juris
Cum veniâ dabis. Inſuevit pater optimus hoc me,
Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mì ipſe paraſſet:
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, utque
Barrus inops? Magnum documentum, ne patriam rem
Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret: Sectani diſſimilis ſis,

INTERPRETATIO.

quod malum à ſcriptis meis *atque anteà* ab *animo* meo *longè futurum ſyncerè ſpondeo; quantum de me aliquid ſpondere licet.* At verò *ſi quidpiam locutus fuero nimis liberè, aut fortaſſe nimis feſtivè hanc mihi licentiam cum indulgentiâ condonabis.* Etenim *optimus pater* meus ad *id me conſuefecit, indigitando exempla quorumque vitiorum, ut* ea *evitarem.* Sic *quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, & contentus iis bonis quæ ille mihi comparaſſet*, aiebat: *Advertiſne quàm difficulter victitet filius Albii, & quàm miſer ſit Barrus?* Hoc *graviter doceat quemque, ut patrimonium dilapidare caveat. Cùm* me *avocaret à fœdis amoribus meretricum* dicebat: *ne imitere Sectanum.*

ANNOTATIONES.

atrum pro ſanguine habet; unde intùs nigra externè alba exprimit optimè livorem, & mentis improbitatem verbis ſuavibus palliatam veluti & obvelatam. Pſalm. 54. *molliti ſunt ſermones ejus ſuper oleum, & ipſi ſunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo, Gall. *la roüille de l'airain, le vert de gris.*

Quod vitium procul abſore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis ſcripturum malignè, fictâ in quemquam benevolentiâ. *Eo ingenio natus ſum: amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* Ennius.

105. *Inſuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc, vel in hoc me aſſuefecit. Legunt alii: *inſevit pater optimus hoc mi.* Id eſt, hos mihi mores indidit. Perinde eſt. Marcilius ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium ſcripſiſſe, *hoic* pro *huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non abſurdus omninò. Ita veteres ſcripſiſſe, ſaltem liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiis, objiciebat exempla vitioſorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclareſcentes. Scilicet *homines ampliùs oculis quàm auribus credunt: deinde, longum iter eſt per præcepta, breve & efficax per exempla.* Seneca ad Lucil. hinc ſimiliter apud Terent. Adelph. Demea narrans quomodo filium erudiat, *conſuefacio*, inquit, *inſpicere tanquam in ſpeculum in vitas omnium jubeo, atque ex aliis ſumere exemplum ſibi: hoc facito: & hoc fugito: hoc laudi eſt: hoc vitio datur.*

109. *Albi.*] Albium Tibullum intelligunt abſurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc præcepta audiret Horatius, Tibullo quidem ſuperior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rurſus Sat. 6. & 7.

112. *Sectani.*] Turpis mœchi.

Ne ſequerer mœchas, conceſsâ cum venere uti
Poſſem; deprenſi non bella eſt fama Treboni,
Aiebat: Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit melius, cauſas reddet tibi: mî ſatis eſt, ſi
Traditum ab antiquis morem ſervare, tuamque,
Dum cuſtodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem poſſim: ſimul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis ſine cortice. Sic me
Formabat puerum dictis: & ſive jubebat,
Ut facerem quid; Habes auctorem, quo facias hoc,
Unum ex Judicibus ſelectis objiciebat:
Sive vetabat, An hoc inhoneſtum & inutile factu
Nec ne ſit, addubites; flagret rumore malo cum
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortiſque metu ſibi parcere cogit;
Sic teneros animos aliena opprobria ſæpe
Abſterrent vitiis. Ex hoc ego ſanus ab illis,

INTERPRETATIO.

Quando præcipiebat *ne ſectarer adulteras, cùm liceret frui permiſsâ voluptate*; certè *pulcra non eſt exiſtimatio Trebonii*, *inquiebat*: porrò *philoſophus afferret tibi rationes*, propter quas *hoc fugere, illud quærere expediat: mihi ſufficit pro viribus cuſtodire inſtitutam à veteribus diſciplinam, atque integram continere vitam & exiſtimationem tuam, quandiu pædagogo indiges: at poſteaquàm ætas confirmaverit tuum corpus ac mentem, natabis abſque ſubere. Ita me puerum* ille *præceptis imbuebat: & ſeu moneret ut aliquid agerem:* addebat: *ducem habes quo facias iſtud*; ſimulque *afferebat aliquem è Judicibus ſelectis: ſeu dehortaretur*, ſubjungebat: an *ambigeres utrum illud indecorum atque perniciosum factu ſit an non, quandoquidem turpi fama laborat hic & ille?* Certè *non ſecus ac funus vicini terret ægrotes edaciores, atque abſtinere cogit mortis metu; ita juvenum mentem non raro à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejuſmodi inſtitutionem carui* majoribus *iis vitiis quæ exi-*

ANNOTATIONES.

113. *Mœchas.*] Matronas. Suprà, Sat. 2.

114. *Treboni.*] Is adulter expertus erat quod anteà dictum, *deprehendi miſerum eſt.*

115. *Sapiens vitatu, &c.*] Concinna planè dictio patris literis & philoſophiâ minimè imbuti, tantumque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi honeſtatis documenta tibi tradere geſtio: at cùm frequentabis ſcholas Sapientum, hi cauſas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum ſit.

120. *Nabis ſine cortice*] Proverb. & metaph. à pueris, qui ope ſuberis natare diſcunt. Olim quippe ſuber corpori ſupponebant, ut hodie noſtri cucurbitas, Gall. *calebaces*. Senſus eſt hic: per te ipſe intelliges quid fugiendum, quid expetendum; nec egebis alieno conſilio.

123. *Unum ex judicibus ſelectis.*] Aliquem integritate, æquitate, probitate inſignem, hocque nomine ſelectum & ſuccenturiatum Judicibus, Magiſtratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Adverte, lector, vim, & notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. 1. *Inutilis ſeu perniciosus patriæ civis alitur.* Similis eſt ſententia Chriſti in Evangelio dicentis, *qui non eſt mecum contra me eſt.*

Perniciem quæcunque ferunt; mediocribus, & queis
Ignoſcas, vitiis tentor. Fortaſſis & iſtinc
Largiter abſtulerit longa ætas, liber amicus,
Conſilium proprium. Neque enim, cùm lectulus, aut me
Porticus excepit, deſum mihi. Rectius hoc eſt:
Hoc faciens, vivam melius: ſic dulcis amicis
Occurram: hoc quidam non bellè: numquid ego illi
Imprudens olim faciam ſimile? Hæc ego mecum
Compreſſis agito labris: ubi quid datur oti,
Illudo chartis. Hoc eſt mediocribus illis
Ex vitiis unum; cui ſi concedere nolis,
Multa poëtarum veniet manus, auxilio quæ

INTERPRETATIO.

tium creant; tantumque exiguis conflictor, & quibus facilè *indulgeas. Ex his etiam multum abſterget ætas provectior, amicus ſincerus, ratio propria. Enimverò quando verſor in cubili vel in porticu, nequaquam mihi deſum.* Tunc autem ſic reputo: *Iſtud melius eſt: id agens rectiùs vivam: ita me præſtabo gratum familiaribus: hic non benè quidam* fecit: *egone imprudens aliquando faciam idem quod iſte? Similia tacitus ego mecum revolvo: cùm verò per tempus licet, in membranis ludens ſcribo.* Atque *hoc unum eſt è vitiis illis minoribus; cui ſi veniam deneges, magna poëtarum multitudo accedat opem mi-*

ANNOTATIONES.

130. *Mediocribus vitiis tentor.*] Als. *teneor.* id eſt, obnoxius ſum adhuc vitiis illis mediocribus.

132. *Liber amicus.*] Antiſthenes dicebat: opus eſſe vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cum lectulus aut me porticus excepit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, ſive in porticu deambulo, non eſt otioſa mens mea: tum enim quid honeſtum, quid rectum, quid minùs decorum factu ſit meditor, meque ipſe fingo & confirmo in amore & actione virtutis. Pythagoras diſcipulos jubebat recenſere veſperi quæ interdiu feciſſent, & ſecum agitare, quo ivi? quid egi? quid omiſi faciendum? &c. Seneca l. 3. de Irâ: *animus quotidie ad reddendam rationem vocandus . . . . quod hodie malum ſanaſti? cui vitio obſtitiſti? quâ parte melior es?*

Porticus.] Ejuſmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi & captando frigori accommodatæ: erant & privatæ. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primùm è papyro, Ægyptiâ plantâ; diviſis acu vel ſcalpello ejus tunicis in tenues ſed latas philyras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor eſt M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandriâ: anteà verò non fuiſſe chartarum uſum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior: anteà tamen inventa & cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendunt, *malvarum*) *primo ſcriptitatum: deinde quarumdam arborum libris*; id eſt, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter & lignum ſubtilioribus. *Poſteà monumenta publica plumbeis voluminibus, mox & privata linteis confici cœpta, aut ceris.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. 4. *Supprimente chartas Ptolemæo, idem Varro membranas Pergami tradit repertas. Poſteà promiſcuè patuit uſus rei, quâ conſtat immortalitas hominum.* Plin. lib. 13. cap. 11. & 12.

Sit mihi: nam multò plures ſumus: ac veluti te
Judæi cogemus in hanc concedere turbam.

INTERPRETATIO.

hi latura: complures enim ſumus) teque ad multitudinem illam te adjungere, tanquam Judæi, compellemus.

ANNOTATIONES.

142. *Multo plures ſumus.*] Indicat plurimos tunc fuiſſe qui verſus factitarent. Hos autem callidè vellicat, quod *ſe putarent eſſe poëtas, ſermoni propiora ſcribentes, vel in uno ſtantes pede* multa; *concludere verſum pariſque verbis* contexere ſatis eſſe, exiſtimantes.

Veluti Judæi] Hi ſub Auguſto Romæ magno numero degebant; & quoſcunque poterant ad ſuos ritus ſuamque religionem pertrahere ſatagebant. Huc pertinet quod ait Chriſtus Matth. cap. 23. v. 15. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ; quia circuitis mare & aridam, ut faciatis unum proſelytum: & cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplo quàm vos.*

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poëtas nomen dare, cum tot aliis ad carmina perſcribenda animum appellere, etiamſi reluctetur Minerva; aut tolerare ſaltem ac probare ſcribentes.

SATIRA V.

Facetè deſcribit iter ſuum ab urbe Româ Brunduſium uſque.

EGreſſus magnâ me accepit Aricia Româ,
Hoſpitio modico. Rhetòr comes Heliodorus
Græcorum longè doctiſſimus. Inde forum Appî

INTERPRETATIO.

MAgna Româ egreſſum me excepit Aricia parvo hoſpitio. Comitabatur me Heliodorus rhetor inter Græcos eruditiſſimus. Hinc perreximus *ad merca-*

ANNOTATIONES.

1. *Egreſſum magnâ, &c.*] Lucilius Satira ſua 3. deſcripſerat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hîc noſter ejus exemplo, ſuum Româ Brunduſium iter facetè admodùm deſcribit, plus *μωμοσκώπτον* agens quàm *τοπογράφον*, ut ait Cruquius. Anno ſcilicet U. C. 713. Antonianis & Octavianis diffidentibus, utrinque delecti viri ſunt qui res Antonium inter & Auguſtum componerent. Itaque Brunduſium, quod Antonii exercitus obſidione premebat, convenere legati, Mœcenas ab Auguſto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriuſque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœduſque Brunduſinum inde dictum ſanxerunt. Porrò Mœcenatem illuc officii causâ ſecuti Horatius, Virgilius, & alii.

Aricia.] Oppidulum in Appia via, diſtans Româ mill. paſſ. 16. hod. *La Riccia*, Ducatus inſignia oſtentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiunt: *fœcundus comes in via pro vehiculo eſt:* maximè quod Horatius Græci erat ſermonis ſtudioſiſſimus.

3. *Græcorum longè doctiſſimus.*] Qui-

Diſſertum nautis, cauponibus atque malignis.
Hoc iter ignavi diviſimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minus eſt gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quod erat deterrima, ventri
Indico bellum; cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris
Umbras, & cœlo diffundere ſigna parabat.
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inſeris: ohe,

INTERPRETATIO.

tum Appii oppidi, *plenum nautis & cauponibus iniquis. Hoc iter partiti ſumus pigri*, quod *unicum* fuiſſet viatoribus *altius quàm nos ſuccinctis. Appia* via *minus eſt moleſta lentè progredientibus. Ego iſtic bellum facio ventri ob aquam*, *quia* ibi *peſſima eſt; cœnantes comites impatienter expectans. Jam nox prope erat terris umbras inducere, ac ſtellas cœlo ſpargere. Mox ſervi nautis, nautæ ſervis dicteria inferre* cœperunt: *huc navem applica: trecentos introdu-*

ANNOTATIONES.

dam legunt *Græca linguæ doctiſſimus*: ſed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus eſſet iſta Rhetori Græco, Græcam linguam apprimè callere?

Forum Appii.] Oppidum Latii in Volſcorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam, juxta Paludes Pomptinas: quare in his navigantes nautæ plurimi iſtic habitant; caupones item, quia frequens ea via & celebris. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 65. ad hæc verba, *ſterilisque palus, &c.* Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti menſurâ conſuetis. Suprà, Sat. 1. v. 29. *Perfidus hic caupo.*

5. *Hoc iter ignavi diviſimus, &c.*] Quod expediti magis quàm nos unâ die confeciſſent, in eo biduum poſuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, εὐζώνοις: contrà diſcinctus ignavum ſignificat, ut alibi dictum.

Minus eſt gravis Appia tardis.] Quia crebra ſunt diverſoria, in quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnam negavi, quod nec paluſtrem ac fœtentem aquam bibere poteram; nec merum, propter ophthalmiam, de quâ poſteà. Hinc *cœnantes* incœnatus *haud æquo expectans animo.*

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terreſtris via difficilior etiam vehiculis, idcircò ab Appii foro navigabatur Feroniam uſque, noctu quidem; teſte Strabone pòſt citando. Hinc facilè intelliges, lector, quæ deinde ſequuntur: ut quod puerorum nautarumque vociferatio audita ſubitò: quod *nil procedere lintrem* viatores haud ſenſere: quod vix *horâ quartâ* perventum ſit eò quo ad ortum ſolis appellere oportuerat.

10. *Cœlo diffundere ſigna parabat.*] Non hæc *ſermoni propior* (quod ait Sat. præced.) imò ſublimior dictio, ut & alibi interdum, Poëtæ excelſo vel excidit; ſeu quod lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmiſſi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur & conviciantur: quod quidem familiare hujus farinæ hominibus.

Convicia.] Quaſi *convocia* vociferationem plurimorum confuſam ſignificant. Feſtus. Alii aliter. *Vocis contentionem* notat eâ voce Tullius variis locis. Epiſt. 5. lib. 1. *Pompeius cùm pro Milone diceret, clamore convicioque jactatus.* Orat. n. 160. *Convicio aurium mihi extorta veritas eſt.*

12. *Huc appelle, &c.*] Verba ſunt ſervorum contra nautas, qui plures quæſtus causâ, excipiebant in navim: *trecentos*, id eſt, nimis multos, non ſine pe-

Jam ſatis eſt. Dum æs exigitur, dum mula ligatur,
Tota abit hora. Mali culices, ranæque paluſtres
Avertunt ſomnos. Abſentem cantat amicam
Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator
Certatim: tandem feſſus dormire viator
Incipit; ac miſſæ paſtum retinacula mulæ
Nauta piger ſaxo religat, ſtertitque ſupinus.
Jamque dies aderat, cùm nil procedere lintrem
Sentimus: donec cerebroſus proſilit unus,
Ac mulæ nautæque caput lumboſque ſaligno
Fuſte dolat. Quartâ vix demum exponimur horâ:

INTERPRETATIO.

cit: ohe, jam ſat multi *ſunt. Hora integra abſumitur, dum pecunia exigitur, dum*que *mula alligatur. Moleſti culices & ranæ paluſtres impediunt ſoporem. Nauta nimio refertus vino ac viator certatim canunt amicam abſentem. Denique viator fatigatus dormire incipit:* tum*que ignavus nauta ad ſaxum ligat funem mula ad pabulum dimiſſa, atque dormit ſupinus. Jam vero lux fulgebat, quando advertimus cymbam minimè progredi, donec iracundus quidam exilit, & mula nautaque caput ac lumbos verberat ſaligno fuſte. Tandem vix horâ quartâ deſcendimus* è navi: ſta-

ANNOTATIONES.

riculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. 5. *prope Tarracinam iter facienti Romam foſſa ad Appiam apponitur, & quidem multis in locis, quam & paluſtres & fluviatiles implent aquæ. Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis conſcendant tenebris, oriente ſole egreſſi, via Appia reliquum evadant, & interdiu trahentibus mulis remulco, perambulent.*

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quaſi cutilex, quod cutem laceſſat.

Ranæque paluſtres.] Ad diſcrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, & in ſentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus ſeu navigantibus ſomnum adimunt, per importunum ac frequens βρεκεκεκὲξ κοὰξ κοὰξ. Ariſtophan. Ran.

15.] *Cantat.*] Ad ſublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac ſilentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. Æneid. 1.

pleno ſe proluit auro.

18. *Ac miſſæ paſtum, &c.*] Ubi nauta qui mulam moderabatur, ſenſit dormire viatores, & ipſe dormituriens mulam ſolvit paſtumque dimittit, funem verò navigii religat ad ſaxum, moxque ſopori ſe tradit humi ſtratus, parùm ſollicitus quâ horâ perveniret ad deſtinatum locum.

21. *Donec cerebroſus, &c.*] Donec unus viatorum ſeu navigantium ad terram proſilit, atque è ſalicibus littori adſitis virgam ſecat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput & lumbos percutiendo, nec ipſi parcit mulæ *cerebroſus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem ſuam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabro coæquant expoliuntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponimur ad Feroniam tandem, horâ poſt exortum ſolem quartâ, id eſt decimâ noſtrâ matutinâ, in æquinoctio nempè: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Perſii Sat. 3. initium.

Ora manuſque tuâ lavimus, Feronia, lymphâ.
Millia tum pranſi tria repimus; atque ſubimus
Impoſitum ſaxis latè candentibus Anxur.
Huc venturus erat Mœcenas optimus atque
Cocceius, miſſi magnis de rebus uterque
Legati; averſos ſoliti componere amicos.
Hic oculis ego nigra meis collyria lippus
Illinere. Intereà Mœcenas advenit, atque
Cocceius, Capitóque ſimul Fonteius, ad unguem

INTERPRETATIO.

timque *faciem & manus abluimus aquâ tuâ*, ô *Feronia: deinde* verò *pranſi lentè proceſſimus* ad *tria* paſſuum *millia: ac pervenimus Anxur extructum ſuper rupes eminus* apparentes *ob candorem. Illuc debebant convenire optimus Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia miſſi graviſſima*; ceterum *aſſueti reconciliare amicos abalienatos. Ibi ego lippientes oculos collyrio inunxi. Interim acceſſit Mæcenas & Cocceius, unàque Fonteius Capito vir*

ANNOTATIONES.

24. *Ora manuſque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioſo veterum erga Deam illam cultu: quæ in Soracte monte habebat ſacrum fontem, lucum, templum: nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Circæos & Tarracinam. Nec omittam duo quæ narrantur miracula: alterum quod Deæ illius afflati numine ardentes prunas nudis pedibus abſque læſione calcare aiunt. Alterum eſt quod Feroniæ lucus aliquando cùm arſiſſet; indeque auferre ſimulacrum accolæ meditarentur, ſubitò nemus revituit. Hinc Virgil. Æn. 7. v. 800.

viridi gaudens Feroniâ luco.

Vide Strab. lib. 5. Dionyſ. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionyſius aſſerit Feroniam conſecratam à Lacedæmoniis illis qui tempore Lycurgi in Italiam appulſi, locum iſtum dicarint, numenque coluerint ſub hoc nomine, eo quod illuc ferri non infeliciter contigiſſet. Alii volunt ipſam Junonem eſſe quæ ibi Feronia vocetur, colaturque, ſicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit. utriuſque pariter ibidem meminit. Conſtat Feroniam nemorum Deam extitiſſe, à ferendis arboribus appellatam. Imò veteres numen fecere ex illâ vi arcanâ arboribus inſitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pranſi, &c.*] Poſtquàm ſumus pranſi Feroniæ, tria paſſuum millia confecimus lento quidem gradu, tum propter ſtomachi repletionem, cùm ob locorum acclivitatem; contendimuſque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, pòſt dicta Tarracina, colli & ſaxo impoſita, mari Tyrrheno imminet. Olim etiam Trachne appellata, ab aſperitate loci.

27. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illuſtris Juriſconſultus, ceterum Auguſto pariter atque Antonio gratioſus.

Miſſi magnis de rebus uterque legati.] Inde enim pax Imperii & Reipublicæ Romanæ pendebat. Illi adverſos exercitus prope Brunduſium, ſancito fœdere, in una coëgere caſtra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Auguſti ſoror. Tit. Liv. lib. 127. Appian. lib. 5. Sueton. Octav. cap. 17.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè σποδιακὰ & τέφρεια, ob cinereum colorem: unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Celſ. lib. 6. cap. 6. παρὰ τὸ κωλύειν τὸ ῥεῖν, ab inhibendâ fluxione, dictum volunt collyrion: ſed multos etiam alios ad uſus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Con-

Factus homo, Antonî, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Luſco Prætore libenter
Linquimus, inſani ridentes præmia ſcribæ,
Prætextam, & latum clavum, prunæque batillum.

INTERPRETATIO.

ad amuſſim factus, ita *gratioſus Antonio ut nemo magis. Sponte deſeruimus Fundos*, ubi *Prætor* erat *Aufidius Luſcus*, *deridentes munera ſcribæ inſanientis*, *prætextam*, *latum clavum*, *& batillum ignis*.

ANNOTATIONES.

ſulem cum Germanico fuiſſe ſcribit. Livius & Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Auguſti Mœcenatem duntaxat miſſos referunt, cum Cocceio quidem; nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatiſſimus. metaph. à marmorariis, qui lævitatem & juncturas explorant ſuperducto ungue. Hinc Perſ. Sat. 1. v. 65.

. . . . *ut per læve ſeveros*
Effundat junctura ungues.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commorati ſumus, ſed prandimus tantùm; poſteà Formias progreſſi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum hoc in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter & Formias medium, ad decem ferè paſſ. mill. vino generoſo celebratur.

Aufidio Luſco Prætore.] Prætor dicitur quod præeat vel præſit juri dicundo. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 15.

35. *Inſani ridentes præmia ſcribæ.*] Romæ ſcribarum officium etiam libertinis patebat, adeoque vile cenſebatur: attamen magiſtratus in municipiis ſæpè merces ac præmium erat ſcribarum. Sic Aufidius Luſcus Fundis Præturam adeptus ſibi jam aliquis videbatur: at quod ſuâ dignitate pluſculum ſuperbiret, ludibrio fuit Mœcenati aliiſque qui eum comitabantur. Hunc enim alioſque legatos à Fundano illo Prætore honoris causâ, ſalutatos intelligendum eſt. Apud Sueton. Caliguſ. cap 23. *ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone lib. 5. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo: quæ quidem non puerorum fuit ſolùm, ſed & magiſtratuum. Unde & prætextatus à togato differt, ut magiſtratus à privato. Hanc *ſupra tunicas honorati quique induebant*, inquit Non. Marcell. De eâ veſte jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Veſtis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis ſive purpureis, latioribus in Senatore, anguſtioribus in equite. Unde Ovid. Triſt. 4. Eleg. ult.

clavi menſura coacta eſt.

Nec matronæ carebant ſimili quodam ornatu. Nam & earum veſtis habebat patagium, quod erat *aureus clavus qui pretioſis veſtibus addebatur*, ex Nonio. Porro nomen deducunt à ſimilitudine cum clavorum capitibus, quibus ſimiles eſſent aureæ illæ plagulæ. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, aſſeruntque clavos iſtos fuiſſe purpureas faſcias ſeu limbos utrinque tunicæ aſſutos: tunicæ, inquam; nam latus clavus erat interior veſtis ſuprà quam aſſumebatur prætexta: & hoc pleríque non animadverterunt contrariumque ſcripſerunt, certè immemores Prætore capitis ſententiam ferente deponi prætextam conſuevíſſe, at minimè laticlavum.

Prunæque batillum.] Tanta erat Aufidii inſania, ut ante ſe ferri prunas in batillo, id eſt foculo anſato & geſtatili, juberet, ad inſtar virorum Principum & Imperatorum, quibus præferebatur ejuſmodi ignis, ſummæ auctoritatis ac poteſtatis index & inſigne. Fruſtra quidam intelligunt vas parvum, in quo ſuffitus nempè fieret Jovi Hoſpitali, ſive hoſpitibus & convivis.

In

In Mamurrarum laſſi deinde urbe manemus,
Murænâ præbente domum, Capitone culinam.
Poſtera lux oritur multò gratiſſima. Namque
Plotius & Varius Sinueſſæ, Virgiliuſque
Occurrunt; animæ, quales neque candidiores
Terra tulit, neque queis me ſit devinctior alter.
O qui complexus, & gaudia quanta fuerunt!
Nil ego contulerim jucundo ſanus amico.

INTERPRETATIO.

Poſteà fatigati commoramur in civitate Mamurrarum, Muræna hoſpitium, Capitone cænam dante. Poſtera dies illuxit longè amœniſſima. Etenim Plotius, Varius, atque Virgilius obviam nobis *fuerunt Sinueſſæ; homines tales* ut *nec meliores terra protulerit, nec quiſquam ſit me conjunctior* cum illis. *O quales amplexus, & quàm magna lætitia extitit!* Ego, dum mente *ſanâ* ero, *nihil æquabo cum fideli amico.*

ANNOTATIONES.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem afferant inter Fundos & Formias, vera. *Itro* vel *Itri*, cujus etiamnum extent ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verùm ipſæ hic Formiæ accipiendæ ſunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia Romæ quidem Senatoria. Adde quod illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra Eques Romanus Cæſaris amicus, opibus præpotens: quem vellicat ſanè hic noſter; ut & Catullus. *Primum Romæ parietes cruſtâ marmoris operuiſſe totius domus ſuæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurram Formiis natum Equitem Romanum præfectum fabrorum C. Cæſaris in Gallia . . . . . . nullamque niſi e marmore columnam habuiſſe, omnes ſolidas è Caryſtio aut Lunenſi . . . hic eſt Mamurra Catulli Veronenſis carminibus proſciſſus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuiſſet Comata Gallia.* Hæc Plin. lib. 36. cap. 6. Vide lib. 3. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Laſſi manemus.] Nam à Tarracinâ ſeu Anxure Formiæ diſtant ducentis propè ſtadiis. Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Muræna præbente domum, &c.*] Muræna & Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hoſpites, alter hoſpitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ poſteà nupſit Mœcenati. Vide lib. 3. Od. 19.

40. *Plotius & Varius.*] Hi ſunt eximii poëtæ Virgilio perinde ac Horatio amiciſſimi, quibus ab Auguſto commiſſa eſt cura emendandæ Æneidos poſt mortem Virgilii, hac lege ut nihil adderent. Cum Plotio & Vario tertius erat Tucca, & ipſe eruditione clarus, ad recenſendum opus divinum. Servius.

Sinueſſæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad oſtia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*. Ibi deſinit Maſſicus mons. Martial. lib. 13. Epigram. 111.

De Sinueſſanis venerunt Maſſica prælis.

Sinueſſanas porrò aquas ſterilitatem feminis, maribus autem inſaniam, auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo ſanus amico.*] Exceptâ ſapientiâ, nihil homini præſtantius amicitiâ meliuſve à Diis immortalibus datum, affirmat Tullius. Proverb. cap. 18. v. ult. *vir amabilis ad ſocietatem magis amicus erit, quàm frater.* Eccleſiaſtici cap. 6. *amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit theſaurum. Amico fideli nulla eſt comparatio . . . . medicamentum eſt vitæ & immortalitatis.*

N n

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum
Præbuit: & parochi quæ debent ligna ſalemque.
Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt.

INTERPRETATIO.

Villula quæ vicina eſt ponti Campano hoſpitium dedit: parochi verò quæ debent ligna & ſalem præbuerunt. Inde muli Capuæ deponunt clitellas tempeſtivè.

ANNOTATIONES.

45. *Proxima Campano, &c.*] Sinueſſæ pranſi jucundiùs quidem ob occurſum amicorum, venerant omnes ſimul ad hanc villam, in quâ pernoctarunt.

Campano ponti.] Qui impoſitus eſt Vulturno Campaniæ fluvio per Venafrum, Capuam, aliaſque urbes in mare Tyrrhenum decurrenti.

46. *Parochi.*] Quaſi præbitores à παρέχειν *præbere*, curatores erant publici per urbes & loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa ſtipendia, unde peregrinis & legatis neceſſaria ſuppeditarent Reip. nomine. Tull ad Attic. l. 13. Epiſt. 2. *Ariarathes Ariobarzanis filius Romam venit . . . . . omninò eum Seſtius noſter parochiis publicis occupavit*; (id eſt præbitionibus ac muneribus publicis. Alii legunt, *parochus publicus*) *quod quidem facilè patior. Verumtamen quod mihi magna cum fratribus illius neceſſitudo eſt, invito eum per literas ut ad me diverſetur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ miſſis hæc habe, ſtudioſe lector. Idem Tull. item ad Attic. lib. 5. Epiſt. 16. ita ſcribit: *in perditam & planè everſam in perpetuum provinciam nos veniſſe ſcito, magnâ quidem expectatione, prid. Cal. Sextil. moratus triduum Laodiceæ, triduum Apameæ, totidem dies Synnade, audivimus nihil aliud niſi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . . . . Levantur tamen miſeræ civitates, quod nullus fit ſumptus in nos, neque in legatos, neque in quæſtorem, neque in quemquam. Scito non modò nos fœnum, aut quod lege Juliâ dari ſolet, non accipere, ſed ne ligna quidem; nec præter quatuor lectos & tectum, quemquam accipere quidquam: multis locis ne tectum quidem, & in tabernaculo manere plerumque. Me hercule etiam adventu noſtro reviviſcunt, juſtitiâ, abſtinentiâ, clementiâ tui Ciceronis. Itaque opiniones omnium ſuperavit.* Præclaram etiam huic loco lucem dabit T. Livius initio lib. 42. *Ante L. Poſthumium Conſulem*, inquit, *nemo ſociis unquam in ulla re oneri aut ſumptui fuit. Ideo magiſtratus mulis tabernaculiſque & omni alio inſtrumento militari ornabantur, ne quid tale imperarent ſociis: privata hoſpitia habebant; ea benignè comiterque colebant: domuſque illorum Romæ hoſpitibus patebant, apud quos ipſis diverti mos eſſet. Legati qui repentè aliquò mitterentur, ſingula jumenta per oppida, iter quà faciendum erat, imperabant: aliam impenſam ſociis in magiſtratus Romanos non faciebant.* At ipſe, ut eſt paulò antè cùm ſenatui placuiſſet *Conſulem, ad agrum publicum à privato terminandum, in Campaniam ire, ... priuſquam ab Româ proficiſceretur, literas Præneſte miſit, ut ſibi magiſtratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret inde, præſto eſſent.*

47. *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab eâ villulâ mulis vecti Capuam venimus tempeſtivè quidem, nam eâ die confecimus millia paſſuum non plus ſexdecim.

Capua.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum & arrogantiæ pridem fuit. *Alteram Romam* vocat Cicero Philipp. 12. alibi verò *ſuperbiæ domicilium.* Annibalis virtutem corrupit ac fregit illa *pelago, cultuque, penuque potens* civitas, *deliciis, opibus, famaque*; ut canit Auſonius. Hodie jacet in ruderibus. Duobus autem exinde milliaribus verſus Boream excitata eſt Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ jam in Epod. 16.

Luſum it Mœcenas, dormitum ego Virgiliuſque:
Nam pilâ lippis inimicum, & ludere crudis.
Hinc nos Cocceii recipit pleniſſima villa,
Quæ ſuper eſt Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
Sarmenti ſcurræ pugnam Meſsîque Cicerri,
Muſa velim memores: & quo patre natus uterque
Contulerit lites. Meſſi clarum genus Oſci:
Sarmenti domina exſtat. Ab his majoribus orti

INTERPRETATIO.

Mæcenas ivit luſum, ego verò ac Virgilius dormitum ivimus: *nam pila* ludus eſt *noxius lippis atque crudis. Iſtinc ad Cocceii villam pergimus copioſiſſimam, quæ* ſita *eſt ſupra tabernas Claudii. Jam precor, ô Muſa,* ut *mihi referas paucis verbis Sarmenti ſcurræ certamen atque Meſſii Cicerri: & quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illuſtris Meſſii* origo ab *Oſcis: Sarmenti domina* etiamnum *vivit. Ab iſtis prognati majoribus*

ANNOTATIONES.

48. *Luſum it Mæcenas, &c.*] Pilâ palmaria; cujus exercitatio ad ſanitatem utilis robuſto quidem & benè affecto: at crudis noxia & χαλκοςομέχοις, qualis Virgilius: contrà ſalubris ſomnus & quies; pariter & lippientibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos lenitè duntaxat coquit calor naturalis. Adde quod oculorum acies non parum laborat in obſervandâ pilâ. Cornel. Celſ. lib. 1. cap. 2. Galenus lib. 4. de Sympton. cauſ. cap. 5.

49. *Pila.*] Quaſi pilis plena ſic vocatur, ex Iſidoro. Alii à πιλῦν *denſare* deducunt originem, ſive quod pila potiſſimùm conficiatur è πίλῳ, id eſt, lanâ coactâ & compactâ. Quadruplex erat. 1. harpaſtum, è corio confecta minor pila, quam ſolo repercuſſam remittebant. 2. follis, ex alutâ; major brachiis, minor pugnis intorquebatur. 3. trigonalis, ſive trigon: nomen à triangulari ſitu ludentium ternorum, qui ſibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu ſive dextrâ, ſive ſiniſtrâ. 4. paganica à pago & paganis dicta: ab his enim ad urbem venit. Plumis infarta erat; durior folle, mollior trigone. Quæ omnia bellè notat & exprimit Martialis lib. 4. Epigram. 19. lib. 12. Epigram. 84. lib. 14. Epigram. 45. 46. 47. Vide infra lib. 2. Sat. 2. v. 1. annot.

50 *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde proceſſimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc ſita eſt *ſupra cauponas Claudii* cujuſdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cum aliis: *Caudî*: nam inter Capuam & Beneventum ſunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item Valles & Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani ſub jugum turpiter miſſi ſunt: quam tamen ignominiam paulò pòſt gravi ultione eluerunt. Tit. Liv. lib. 9.

51. *Nunc mihi paucis, &c.*] Facetè admodum Poëta Muſas in re ludicrâ invocat, veluti ſolet fieri in gravibus argumentis. Deſcripturus nempè duorum ſcurrarum ridiculam contentionem, ſeriò videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Meſſi clarum genus Oſci.*] Ironicè prorsùs. Nam hi Campaniæ populi in Latii & Samnii confinio degentes, non ſolùm ignobiles ſed & infames erant. Vide Strabon. Huc etiam facit quod *obſcænum* quidam ab Oſcis deducunt. Feſtus Oſcos priùs Opſcos teſte Ennio dictos ait & ſtupra inconceſſæ libidinis ab ejus gentis pravâ conſuetudine, obſcœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina extat.*] Ergo ſervus erat ille, aut ſervili genere. Hic ſcurra Auguſtó fuiſſe in deliciis atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho i *Antonio infenſa erat Cleopatra; quod in*

Ad pugnam venere. Prior Sarmentus: equi te
Eſſe feri ſimilem dico. Ridemus. Et ipſe
Meſſius, accipio; caput & movet: O tua cornu
Ni foret exectæ frons, inquit, quid faceres, cùm
Sic mutilus minitaris? At illi fœda cicatrix
Setoſam lævi frontem turpaverat oris.
Campanum in morbum, in faciem permulta jocatus,
Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa, rogabat;
Nil illi larvâ, aut tragicis opus eſſe cothurnis.

INTERPRETATIO.

in certamen devenere. Sarmentus prior locutus : *aio te eſſe ſimilem equi indomiti. Cachinnos ſuſtulimus. Tum Meſſius, accipio, inquit; ſimulque caput agitat.* Continuò Meſſius *dixit : ô quid ageres, ſi cornu tuâ fronte non eſſet amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformarat hirſuta frontis* partem *ſiniſtram.* Hinc *plures jocos in vultum campanumque morbum jactans, orabat ut ſaltaret* ad modum *Cyclopis paſtoris; neque* verò *larvâ aut cothurnis tragicis ipſum indigere.*

ANNOTATIONES.

cœna dixiſſet : ipſis quidem acidum vinum infundi : Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat vero Sarmentus Cæſaris ſervulus ex iis qui feſtivitatis causâ haberi ſolent, quos Romani delicias appellant. Juvenalis initio Sat. 5. meminit hujus ſcurræ.

58. *O tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Meſſio Sarmentus: quid faceres, ſi frons tua eſſet adhuc armata illo cornu, quod exſectum tibi eſt nimis terribili & feroci? ſarcaſmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempè Meſſii in fronte apparebat cicatrix exſectæ verrucæ, quæ amputati cornu ſpeciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas: vel turpem quamdam aliam luem ciborum ac luxuriæ intemperantia creatam. Non abſurdè Torrentius intelligit eum morbum, de quo Plin. lib. 26. cap. 1. *Senſit & facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italia modò verùm etiam univerſa Europa, morbos : . . . . ſine dolore quidem illos ac ſine pernicie vitæ; ſed tantâ fœditate, ut quæcumque mors præferenda eſſet. Graviſſimum ex his lichenas appellavere græco nomine; latinè mentagram, quoniam à mento ferè oriebatur, joculari primùm laſciviâ dictam : ut eſt procax natura multorum in alienis miſeriis, occupat in multis totos utique vultus, oculis tantùm immunibus, deſcenditque in colla, pectuſque, & manus, fœdo cutis furfure.* Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

63. *Paſtorem ſaltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat ſimilitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore & immani ſtaturâ, hirſutaque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopis obturatum referebat. Quapropter nec *larva* facies turpis, nec crura ſat procera indigerent *cothurnis*, id eſt, altis calceis, quibus ad majeſtatem utuntur. Tragœdi. Petrus Crinitus de honeſtâ diſciplinâ, lib. 17. cap. 3. appoſitè omninò, *inter voluptates ſcenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopea. Sic vocarunt cùm Cyclopem in ſcenâ ſaltantem proferrent, habitu & ornamentis, quibus Polyphemus apud Poëtas decoratur. Quod ego duxi obſervandum, ut Horatii locum interpretemur paulò indiligentiùs ab aliis expoſitum. Itaque ſic alluſit, cùm de Sarmento ſcurrâ & Meſſio Oſco, eorumque litibus diſſerit : ac Meſſium ore fœdo & facie turpi ſimilemque larvæ videt. Quo loco* ſaltare Cyclopa *nihil pa-*

Multa Cicerrus ad hæc: donaſſet jamne catenam
Ex voto Laribus, quærebat: ſcriba quod eſſet,
Deterius nihilo dominæ jus eſſe: rogabat
Denique, cur unquam fugiſſet cui ſatis una
Farris libra foret, gracili ſic, tamquam puſillo.
Prorsùs jucundè cœnam produximus illam.
Tendimus hinc rectà Beneventum, ubi ſedulus hoſpes
Pænè arſit, macros dum turdos verſat in igne.

INTERPRETATIO.

Ad iſta denique *Cicerrus plurima retorſit: interrogabat, numquid jam ex voto* ſua *vincula conſecraſſet Laribus: quamvis eſſet ſcriba, nihilo minus hera jus* in eum *supereſſe: quærebat tandem qua re fugiſſet aliquando* ipſe *cui ſufficeret una farris libra*, ſcilicet *adeo tenui & parvo. Hilariter ſane peregimus eam cœnam. Inde rectà nos contulimus Beneventum, ubi hoſpes officioſior propemodum deflagravit, cùm turdos macilentos ad focum torreret.*

ANNOTATIONES.

to aliud ab Horatio intelligi, quam & fronte & habitu talem fuiſſe Meſſium, ut Polyphemum in ſcenâ ſaltantem poſſet exprimere; ac riſum de ſe ſpectantibus facile commovere. Polyphemum ab Ulyſſe occæcatum lege apud Homerum, Odyſſ. 9. Virgil. Æneid. 3. De eo Servius ita ſcribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuiſſe oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabuloſum eſt. Vir ille prudentiſſimus fuit, & ob hoc oculum in capite habuiſſe fertur, id eſt, juxta cerebrum, quia prudentia plus videbat. Verùm Ulyſſes eum tamen prudentiâ ſuperavit: & ob hoc eum cæcaſſe fingitur. Vide & Euripid. Cyclop.

65. *Donaſſet jamne catenam, &c.*] Servi enim manumiſſi ſeu Laribus, ſeu Deorum alicui conſecrabant vincula quibus olim ſtricti fuerant. Ita Cicerrus ſervilem objicit turpitudinem Sarmento. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 20.

67. *Deterius nihilo dominæ jus eſſe.*] In ſervos etiam manumiſſos domini retinebant jus operárum, v. g. ſarciendi veſtes, ſuendi calceos, &c.

Scriba.] Alii ſcribæ dicebantur à ſuâ functione; alii erant magiſtratuum, putà Quæſtorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium; nec magni teſtimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. 2 cap. 2.

68. *Cur fugiſſet.*] Nullum ſervo probrum gravius, quàm fugiſſe. Hinc enim contumelioſè furcifer appellabatur, eo quod hæc erat fugitivi ſervi pœna, furcam collo appenſam circumferre.

Cui ſatis una farris libra foret.] Hæc ſæpius erat ſervis fugiendi cauſa, quòd nimis parcè à dominis alerentur. At Cicerrus utpote gracilis ac puſillus, tenui alimento poterat ac debebat eſſe contentus, unâ videlicet farris librâ ſervis quotidie dari ſolita ad victum. Quod quidem dimenſum proceris corporibus exiguum ac vix ſufficiens videbatur. Ex Gell. lib. 20. cap. 1. Debitori in carcere retento lex 12. Tab. jubebat dari in dies libras farris ab eo qui vinctum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28. mill. paſſ. à Capuâ; olim dicta Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani, ad melius omen mutari nomen, & Beneventum dici in poſterum voluerunt. Feſt. Plin. &c.

27. *Turdos.*] Gall. *des grives*. Horum aviaria veteres habebant tanta quidem ut ex his agri ſtercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. 17. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occaſione captans jocum Satiricus noſter *macros* notat *turdos*, quos magnâ tamen ſedulitate *hoſpes* ad ignem verſabat hoſpitibus apponendos, adeò ut ipſe pænè arſerit ejuſque domus pariter.

Nam vaga par veterem dilapſo flamma culinam
Vulcano ſummum properabat lambere tectum.
Convivas avidos cœnam ſervoſque timentes
Tum rapere atque omnes reſtinguere velle videres.
Incipit ex illo montes Apulia notos
Oſtentare mihi, quos torret Atabulus, & quos
Nunquam erepſemus, niſi nos vicina Trivici
Villa recepiſſet, lacrymoſo non ſine fumo,
Udos cum foliis ramos urente camino.
Hic ego mendacem ſtultiſſimus uſque puellam
Ad mediam noctem expecto. Somnus tamen aufert
*   *   *   *   *   *
*   *   *   *   *   *

INTERPRETATIO.

Enimverò exarſit ignis; & flamma per vetuſtam culinam graſſata prope attingebat tectum. Mox aſpexiſſes convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, & cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit oſtendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus, quoſque nunquam prætериiſſemus, niſi nos excepiſſet villa Trivici proxima, haud abſque fumo lachrymas eliciente, dum in *foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto* fruſtra *ad mediam uſque noctem.* Tum *vero ſopor* me *invaſit* * * *

* * * * * *

* * * * * *

* * * * * *

ANNOTATIONES.

74. *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non rarò pro ipſo igne. metonym. vide lib. 1. Od. 4.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii facilè graſſantis ut rationem intelligas, ſcire te, lector, oportet quod cum aliis ſcribit Cœlius Rhodig. lib. 26. cap. 21. *habuiſſe veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochen*, id eſt fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, ſed in medio cubiculo hyberno: ſiquidem in æſtivo non erat focus. Vitruv. lib. 7. cap. 3. Hinc & nunc abutimur voce *caminus* fornacem, hypocauſtum, ignem, ſignificante: quam tamen uſurpamus pro fumario, ſeu gulâ fumum emittente extra tectum. Iſidor. lib. 19. cap. 6.

75. *Convivas avidos, &c.*] Cœnam jam paratam ſervare ſatagunt famelici illi magis quàm ædes ſcilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes, &c.*] Benevento egreſſis incipiunt aſpici montes Apuliæ, Horatio quidem regio notiſſima, exinde orto videlicet. De *Apulia* lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

78. *Atabulus.*] Ventus Apuliam infeſtans, dictus quaſi ἄτην βάλλων, immittens calamitatem. Plin. lib. 17. cap. 24. Gell. lib. 2. cap. 22. hunc, ut volunt, eumdem noſter vocat Iapygem lib. 1. Od. 3.

79. *Erepſemus.*] Syncope, pro *erepſiſſemus*, id eſt tranſiviſſemus. Sic poſteà Sat. 9. *ſurrexe* pro *ſurrexiſſe*. Virgil. Æneid. 4. v. 606. *extinxem*, pro *extinxiſſem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in Adelph. *produxe*, *&c.*

Trivici.] Hoc oppidum eſt in Campaniæ finibus, montuoſâ valdè regione, viiſque arduis ac difficilibus: quapropter in villâ proximâ ſubſiſtere ſæpiùs neceſſe eſt.

Quatuor hinc rapimur viginti & millia rhedis,
Manſuri oppidulo, quod verſu dicere non eſt;
Signis perfacile eſt. Vænit viliſſima rerum
Hic aqua: ſed panis longè pulcherrimus; ultrò
Callidus ut ſoleat humeris portare viator;
Nam Canuſi lapidoſus: aquæ non ditior urna:
Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.
Flentibus hinc Varius diſcedit mœſtus amicis.

INTERPRETATIO.

Inde rhedis vehimur per quatuor & viginti millia paſſuum, *commoraturi in parva urbe quam indicare non licet verſu* hexametro; *ſignis* autem, *eſt faciliimum. Ibi venditur aqua rerum viliſſima: at panis* eſt *optimus certè*; adeo *ut prudens viator conſueverit ſponte humeris ferre; quia Canuſii* eſt *lapidoſus: urna* autem *aqua haud felicior*; *quod oppidum ædificatum eſt quondam à ſtrenuo Diomede. Illinc Varius triſtis abſceſſit ab amicis dolentibus.*

ANNOTATIONES.

87. *Oppidulo quod verſu dicere non eſt.*] Scilicet Equotutico; quæ vox ſtare nequit in verſu hexametro. Equotutium, vel ut legunt alii, Equotuticum, ſive Equus Tuticus, Apuliæ Dauniæ fuit oppidulum, hodie *Ariano* dicitur, aliis *Foggia:* in colle ſitum eſt ad Apenninum montem: à Benevento in ortum diſtat milliaribus duodecim, ex Sanſone. Illius meminit Cicero ad Attic. l. 6. Epiſt. 1. *Scire vis tuas ego quas acceperim litteras. Omnes fere quas commemoras, præter eas quas ſcribis Lentuli pueris & Equotutico ac Brunduſio datas.*

Quod verſu dicere non eſt.] Imitatio eſt Lucilii ita Sigillaria indicantis Sat. 7.

. . . . *Servorum feſtu' dies eſt,*
Quem planè hexametro verſu non dicere poſſis.

De hoc ſervorum die continuò poſt Saturnalia celebrari conſueto, Macrob. lib. 1. cap. 10.

88. *Venit viliſſima rerum hic aqua.*] Quæ ſcilicet aliunde petenda & longè, è fonte aliquo.

89. *Ultrò callidus.*] Quidam legunt *ultra*, id eſt, in ulteriorem regionem. Quod ſatis placet.

91. *Canuſi.*] Canuſium Apuliæ oppidum, hodie *Canoſa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem: à Cannis exciſis diſtans tribus milliaribus.

Lapidoſus.] Lapidis inſtar durus & inſipidus: vel lapidibus plenus, è farinâ minimè purâ; ſive malè concinnatâ molâ, ſive non ſat durâ, quæ grana conterendo ipſa deteratur ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aqua non ditior urna.] An quod Aufidus eſt duntaxat lacus, quemadmodum Strabo aſſerit; cujus proinde aqua potu injucunda eſſet? an, ut ſcribunt nonnulli, quod Aufidi fluvii alveus interdum areſcit?

92. *Qui locus à forti Diomede eſt conditus olim.* Diomedes Ætoliæ rex; poſt Achillem & Ajacem fortiſſimus inter Græcos: ſingulari pugnâ cum Hectore & Ænea congreſſus eſt; Palladium abſtulit; Martem quoque & Venerem vulneraſſe in bello Troiano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adeo perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit; diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit. Memorantur Canuſium, Arpos ſive Argos Hippium, quæ & Argyrippa.

93. *Varius diſcedit.*] Vocantibus aliò negotiis. Alii volunt ad caſtra Cæſaris contendiſſe aliâ viâ.

Inde Rubos feſſi pervenimus, utpote longum
Carpentes iter, & factum corruptius imbri.
Poſtera tempeſtas melior, via pejor ad uſque
Bari mœnia piſcoſi. Dehinc Gnatia lymphis
Iratis exſtructa dedit riſuſque jocoſque;
Dum flammâ ſine, thura liqueſcere limine ſacro
Perſuadere cupit. Credat Judæus Apella:

INTERPRETATIO.

Hinc Rubos perreximus fatigati, quod longius iter feceramus, atque ob pluviam moleſtius. Poſtridie tempus fuit magis opportunum, at via deterior uſque ad muros Barii piſcoſi. Deinde Egnatia infenſis aquis condita præbuit riſum ac ludum, quod perſuadere volunt thura abſque igne incendi in templi aditu. Fidem habeat Judæus recutitus:

ANNOTATIONES.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibuſdam *Ruvo* dicta, Canuſium inter & Barium.

Feſſi.] Confectis à Canuſio, ubi pranderant, viginti milliaribus aut circiter.

96. *Poſtera tempeſtas melior, &c.*] Cœlum non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob heſternum imbrem, locorumque difficultatem.

97. *Bari mœnia piſcoſi.*] Barium Apuliæ oppidum, regioni nomen dedit Barianæ dictæ: mari alluitur, ad oram ſinus Veneti: quare *piſcoſum* vocat Horatius. Conditum eſt & nominatum ab incolis Baræ parvæ inſulæ apud Brunduſium, teſte Feſto.

Gnatia.] Hæc & Egnatia dicitur, hodie *Gnazzi*, vel *Nazzi*: urbs Salentinorum etiam maritima, media ferè inter Barium & Brunduſium, ab utroque diſtans triginta circiter milliaribus.

Lymphis iratis exſtructa.] Seu quod aquæ dulcis penuriâ laborat: ſeu potiùs quod ſic notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos id eſt inſanos, quippe qui non modo credant ſed & aliis perſuadere velint rem incredibilem aut ſuperſtitioſam, de qua mox. Vide Feſtum in voce, *lympha*, ubi egregiè oſtendit lympham dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: & lymphatos dici furioſos, eo quod creditum veteribus, à nymphis ſi conſpicerentur furorem immitti. Ludit igitur Poëta in ambiguâ voce.

99. *Dum flammâ ſine, thura liqueſcere, &c.*] Hujus miraculi ſuperſtitioſi meminit Plinius cap. 107. lib. 2. ita ſcribens: *in Salentino oppido Egnatiâ, impoſito ligno in ſaxum quoddam ibi ſacrum, protinus flammam exiſtere.* Porro notavimus alibi cognitos Ethnicis ſacros codices, è quibus non pauca mutuati fabulis aſperſerunt. Certè patet adumbratum hîc quod habetur lib. 3. Reg. cap. 18. de vocato cœlitùs igne Eliæ precibus, quo repente conſumpta ſunt holocauſtum, & ligna, & altare lapideum & ſuperfuſa copioſè aqua. Vide lib. 2. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Inſimulat Horatius Judæos ſuperſtitionis, eo quod mox relatum miraculum crederent ac venditarent. Hinc & rem Gnatianam ejuſmodi credulis hominibus narrandam ſuadendamque remittit: quæ ſibi ſuiſque comitibus duntaxat *riſus dedit & jocos.* Romanos tamen non parum ſuperſtitionibus addictos lege apud Plin. lib. 28. cap. 2. &c.

Apella.] Quaſi ſine pelle in præputio circumciſo: recutitus. Perſ. Sat. 5. v. 184. *recutita ſabbata* deridet: ubi nos plura de hac lege Judæis à Deo datâ: item ad Juven. Sat. 14. v. 99. Salmaſius etymologiam iſtam doctè refellit; tum quod nequaquam brevis eſſe poſſet prima ſyllaba vocis *apella*, tum quod potiùs dicendum foret *impella* vel *appella*, ſicut dicitur imberbis, & abſimilis, &c. Solerter autem & appoſitè ait fuiſſe tum Romæ Judæum quemdam nomine Apellam, ad quem ſanè Horatius reſpexerit,

Non ego. Namque Deos didici ſecurum agere ævum:
Nec ſi quid miri faciat natura, Deos id
Triſtes ex alto cœli demittere tecto.
Brunduſium longæ finis chartæque viæque.

INTERPRETATIO.

ego certè *minimè* credam. *Quippe Deos accepi tranquillam vitam ducere: ac ſi quidpiam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus ſollicitis immiti à ſummis ædibus olympi. Brunduſium terminus* fuit *prolixi itineris*, erit *etiam* hujus *deſcriptionis*.

ANNOTATIONES.

101. *Deos didici ſecurum agere ævum.*] Ab Epicuro ſic ſtatuente, mortalia & inferiora quælibet minimè Diis curæ eſſe. Vide lib. 1. Od. 34. lege & Plin. lib. 2. cap. 7.

104. *Brunduſium.*] Hæc urbs regni Neapolitani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad oram maris Adriatici. *Brindes*. Ennius:

Brunduſium pulcro præcinctum præpete portu.

Longa finis via.] *Via* cauſa & finis patet ex dictis initio.

Longa.] Nam Româ diſtat Brunduſium milliaribus trecentis & ſexaginta. Hæc verò confecit Horatius quindecim diebus. Quidam numerant ſeptendecim, ſed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis ſplendore aut avorum titulis metienda: ſed virtute & honeſtate morum. Reprehenduntur qui majora ſe appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentæ præſtat.

NOn, quia, Mœcenas, Lydorum quidquid Etruſcos,

INTERPRETATIO.

O Mæcenas, quod nobilior te nullus ſit ex

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota niteſcit cum veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus & emolumentis, tum grati in bonum parentem animi teſtificatione.

Non quia Mæcenas Lydorum, &c.] Non tu Mœcenas licet nobiliſſimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aſpernaris. Enimverò me libertino patre natum adeo non deſpexiſti, ut contrà *eſſe in amicorum numero* juſſeris, quod me *purum & inſontem* comperiſti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempè Lydiæ populos, duce Tyrrheno Herculis filio vel nepote, in Italiam dudum appuliſſe atque Hetruriam tenuiſſe: unde Hetruſci dicantur Tyrrheni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. 9. v. 11.

Lydorumque manum.

Incoluit fines, nemo generoſior eſt te;
Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
Olim qui magnis legionibus imperitarint,
Ut plerique ſolent, naſo ſuſpendis adunco
Ignotos, ut me libertino patre natum:
Cùm referre negas, quali ſit quiſque parente
Natus, dum ingenuus. Perſuades hoc tibi verè,
Ante poteſtatem Tulli atque ignobile regnum,
Multos ſæpè viros nullis majoribus ortos
Et vixiſſe probos, amplis & honoribus auctos:

INTERPRETATIO.

Lydis, quotquot Tuſcia terram habitarunt, aut quod habuiſti avos paternos ac maternos qui pridem magnis exercitibus præfuere, non propterea, *more multorum, ſubſannas obſcuros, ſicut me libertini patris filium: quando affirmas nihil referre quo parente quilibet oriundus, dummodo probus ſit. Benè* profectò *exiſtimas, ante Servii auctoritatem atque imperium haud illuſtre, pleroſque ſæpius viros ignotis ortos majoribus & bonos extitiſſe & magnis dignitatibus*

ANNOTATIONES.

Et Æneid. 2. v. 781.

Ad terram Heſperiam venies, ubi Lydius arva
Inter opima virum leni fluit agmine Tybris.

De Mœcenatis ex Hetruriæ principibus origine, fusè lib. 1. Od. 1. &c.

Etruſcos fines.] Etruria ſive Hetruria, quæ & Tuſcia pariter ac Thuſcia ſcribitur, Italiæ notiſſima regio, vernaculè *la Toſcane:* ab ortu rigatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrrheno.

2. *Generoſior*] A genere *generoſus* antonomaſticos dicitur, cui opponitur *degener*. Senec. Trag. Troad

Generoſa in ortus ſemina exurgunt ſuos.

3. *Nec quod avus tibi, &c.*] Paterno maternoque genere nobiliſſimum indicat Mœcenatem.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò legio ad Romanos pertinebat: continebat ſex hominum millia: ſingulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem ſex millium conſcripſit, quæ anteà quatuor millium fuerat. Vide Iſidor. lib. 9 cap. 3. Veget. lib. 2. Feſt. &c.

5. *Naſo ſuſpendis adunco.*] Vafrè & ſalsè derides. Quintil. lib. 11. cap. 3. *naribus quidem deriſus, contemtus, faſtidium ſignificari ſolet.* Plin. lib. 11. cap. 37. *altior homini tantum naſus, quem novi mores ſubdola irriſioni dicavere.*

6. *Libertino.*] Servus manumiſſus vocatur libertus: ejus filii dicuntur libertini. Qui ab his deinceps naſcuntur ingenui ſunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox iſta hoc loco: ſignificat autem hic non liberum, ſed moribus præditum bonis, ingenuo & nobili viro dignis.

9. *Ante poteſtatem Tulli.*] Antequam Romæ ſextus regnaret Servius Tullius, Tarquinii ſucceſſor & gener, Ocriſiâ matre captivâ natus. Unde noſter ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum ſuam patriam domi valdè nobilis fuiſſe cognoſcitur. Vide Dionyſ. Halic. lib. 4. Tit. Liv. lib. 1. cap. 41. ubi Tanaquil uxor Tarquinii ſic hortatur Servium hunc: *Erige te, Deoſque duces ſequere: qui ſis, non unde natus ſis, reputa: & nos peregrini regnavimus. Tuum eſt, Servi, ſi vir es, regnum, &c.*

Nullis majoribus ortos.] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, & nullius fuerant nominis ac celebritatis.

Contra Lævinum Valeri genus, unde Superbus
Tarquinius regno pulſus fuit, unius aſſis
Non unquam pretio pluris licuiſſe, notante
Judice, quem noſti, populo; qui ſtultus honores
Sæpè dat indignis, & famæ ſervit ineptus;
Qui ſtupet in titulis & imaginibus. Quid oportet
Nos facere, à vulgo longè latéque remotos?
Namque eſto, populus Lævino mallet honorem
Quàm Decio mandare novo: cenſorque moveret

INTERPRETATIO.

amplificatos: è contrario Lævinum è Valerii ſtirpe, per quam Tarquinius Superbus dejectus imperio eſt, uno aſſe pluris nunquam æſtimatum eſſe judicio populi, quem ſcis inſanum frequenter attribuere dignitates immeritis, & ſtolidè famam ſequi; nec non admirari titulos atque imagines. Ergo quid nos decet agere à vulgo planè differentes? Nam certè populus dignitatem Lævino deferre mallet quàm Decio ignoto: & Appius Cenſor arceret me,

ANNOTATIONES.

12. *Contra Lævinum, &c.*] Contrà verò domi nobiles interdum tam degeneraſſe, ut etiam contemptui fuerint, nulloſque adepti magiſtratus.

Lævinum Valerii genus.] Pub. Valerius Lævinus, quod virtute careret, vel populo deſpectus: quanquam erat è familiâ perilluſtri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola ſuffectus olim Conſul Collatino abdicare coacto, unà cum Junio Bruto collega regno pepulit Tarquinium Superbum. T. Liv. lib. 2.

15. *Qui ſtultus honores, &c.*] Ubi nempe viget Democratia, ſeu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. paſſim. Lucilius olim dixerat:

honorum
Judicium eſt craſſis.

16. *Famæ ſervit ineptus,*] Plus ducitur vanâ opinione & ventoſâ exiſtimatione, quàm verâ virtute & gloriâ. Unde omnia deferre ſolet ei quicumque natalium ſplendore, domeſticâ famâ & opibus præfulget, tametſi per ſe haud ullum virtutis ſpecimen ediderit. Iſocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, & famam reſpicit.* τὴν ἀλήθειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλέπουσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis & imaginibus.*] Nobilitatis inſignia demiratur, non ipſam virtutem: quæ ſola eſt nobilitas: ſtupet videns honorum titulos & ſtatuas majoribus conſtitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta & conceſſa fuiſſe. Cic. in Piſon. *Obrepſiſti ad honores errore hominum, commendatione fumoſarum imaginum, quarum nihil habes ſimile præter colorem.* Juvenal. Sat. 8.

Stemmata quid faciunt? Quid prodeſt, Pontice, longo
Sanguine cenſeri, pictoſque oſtendere vultus
Majorum? &c.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos ſentire & judicare decet, ſi quidem à vulgi errore liberi, & ſapientum inſtitutis informati ſumus?

19. *Lævino mallet honorem quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ colluſtrato, per ſe verò ignobili; potiùs quà viro propriâ laude conſpicuo, cujus majores non anteà clari. Pub. Decius Mus è Deciis primus ſummâ in Rempublicam fide conſulatum meritò eſt adeptus, fortiterque & glorioſè adminiſtravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. 1. Tit. Liv. lib. 8. &c.

20. *Cenſorque moveret Appius.*] Repelleret ac ſummoveret me à petendo magiſtratu Appius ille Claudius Cæcus ſeverâ notus cenſurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. 16.

Appius, ingenuo ſi non eſſem patre natus;
Vel merito, quoniam in propriâ non pelle quieſſem.
Sed fulgente trahit conſtrictos gloria curru
Non minus ignotos generoſis. Quo tibi, Tulli,
Sumere depoſitum clavum, fierique tribunum?
Invidia accrevit, privato quæ minor eſſet.
Nam ut quiſque inſanus nigris medium impediit crus

INTERPRETATIO.

ſi libero parente non eſſem genitus; & quidem jure, quia non manſiſſem in propriâ conditione. Verumenim gloriâ ſplendente ſuo curru nexos allicit tam obſcuros quàm illuſtres. Quid prodeſt *tibi, Tulli, reſumere ablatum clavum, & creari Tribunum?* Scilicet *aucta eſt invidia quæ minor erga privatum foret. Etenim cùm primùm aliquis demens medium ſibi ſuum inſeruit cothurno, &*

ANNOTATIONES.

& 24. Vide Alex. ab Alex. lib. 3. cap 13. ubi Cenſorum origo & poteſtas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere & cooptare, ſummotis indignis, & honeſtiſſimis allectis. Cenſoria lex ita jubebat: *Cenſores populi familias cenſento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tuentor: populum in tribus diſtribuunto: mores populi regunto: probrum in ſenatu ne relinquunto, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quieſſem.*] Quia vellem aſſurgere ſuprà meam conditionem ac proprium ſtatum. Alluſio eſt ad fabulam aſini leoninâ pelle contecti. Æſop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque verò mirandum quod ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aſpirent; ſiquidem hi, perinde ac generoſi nobileſque, trahuntur ſplendore gloriæ; quæ omnes ad ſuum veluti currum conſtrictos rapit. Cic. Offic. 1. *Vix invenitur qui laboribus ſuſceptis periculiſque aditis, non quaſi mercedem rerum geſtarum deſideret gloriam. At fortis animus & magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum deſpicientia ponitur, &c.* Et poſteà, n. 68. *cavenda eſt gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis viris omnis debet eſſe contentio.*

24. *Quo tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumenti eſt recepiſſe veſtem & dignitatem Senatoriam, quam tibi Cæſar ademerat? Porrò non benè eſt notus ille. Sic habet vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus eſt à Cæſare quaſi Pompeianus: occiſo verò Cæſare recepit latum clavum, & Tribunus militum factus eſt.*

25. *Tribunum.*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, ſed fruſtrà. Tribunus militum nemo fiebat, quin priùs alam duxiſſet: alam non ducebat niſi qui cohorti præfuiſſet. Is milites in caſtris habebat dicto audientes, ad exercitationes deducebat, in ſtationes mittebat, claves portarum ſuſcipiebat; vigilias & munitiones diu noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, ſauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta deeſſent cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 18. &c.

26. *Privato quæ minor eſſet.*] Si degeres abſque magiſtratu, nemo tibi invideret: nunc vero tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quiſque inſanus, &c.* Cic. cit. Offic. 1. *Nec imperia expetenda: ac potius aut non accipienda interdum, aut deponenda nonnunquam . . . . . . Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis ſe removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his & nobiliſſimi Philoſophi longéque principes, & quidam homines ſeveri & graves, &c.* Ex quibus patet inſanire quiſquis publicam rem ultrò capeſſit exiguis munitus adjumentis.

Pellibus, & latum demiſit pectore clavum,
Audit continuò, Quis homo hic eſt? quo patre natus?
Ut ſi quis ægrotet quo morbo Barrus, haberi
Ut cupiat formoſus; eat quacumque, puellis
Injiciat curam quærendi ſingula; quali
Sit facie, ſurâ quali, pede, dente, capillo:
Sic qui promittit, cives, urbem ſibi curæ,
Imperium fore, & Italiam, & delubra Deorum;
Quo patre ſit natus, num ignotâ matre inhoneſtus,
Omnes mortales curare & quærere cogit.
Tunc Syri, Damæ, aut Dionyſi filius, audes
Dejicere è ſaxo cives, aut tradere Cadmo?

INTERPRETATIO.

laticlavio pectus operuit, ſtatim audit, Quis eſt vir iſte? cujus filius? Quemadmodum ſi quiſpiam eodem *quo Barrus morbo laboret, velitque cenſeri pulcher; qualibet pergat, deſiderium puellis creabit ſuſcitandi ſingula; quali ſit vultu, quali ſurâ, pede, dente, capillo: ita qui pollicetur curaturum ſe populum, civitatem, imperium, Italiam, & templa numinum; is cunctos homines cogit ſollicitè percontari quo ſit editus parente, an obſcurus matre ignobili. Num tu filius Syri, Demetrii, vel Dionyſi, audes è rupe* Tarpeiâ *præcipitare cives, aut Cadmo tradere?*

ANNOTATIONES.

Nigris medium impediit crus pellibus, &c.] Magiſtratum iniit, in Senatum eſt allectus: ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac mediam quoque tibiam tegentibus: item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum differebant à plebeiis. Horum craſſiores; illorum tenuiores ex alutâ, ſeu molli & ſubtili corio: quales geſtavere pridem reges Albanorum. Feſtus. Martial. lib. 2. Epigramm. 29.

Coccina non læſum pingit aluta pedem.

Iſidor. lib. 19. cap. 34. ait iſtos nobilium calceos alto fuiſſe ſolo, cothurnis ſimiles, ad medium crus perveniſſe, quatuor corrigiis religatos & fibulis aureis vel argenteis: aſſutam denique deſuper habuiſſe lunæ creſcentis effigiem, ſeu potius literam C, quæ centenarium primùm numerum fuiſſe Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæſt. Lentur. Rom. Item Cœl. Rhodig. lib. 20. cap. 28. Juvenal. Sat. 7. v. 192.

Appoſitam nigræ lunam ſubtexit alutæ.

28. *Latum demiſit pectore clavum.*] De eâ interiori veſte & tunicâ nobilibus propriâ, dixi fusè Sat. præced v. 36.

29. *Audit continuo, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore effræni, proindeque formoſitatis affectatione. Sat. 4. præced. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit cives, urbem, &c.*] Cruquius obſervat hic formulam quamdam juramenti ejus qui magiſtratum accipit. Certè Senatoribus ac magiſtratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Dama, Dionyſi.*] Nomina ſervorum ſunt iſta.

Audes dejicere è ſaxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi civeſque Rom. morti addicere, ac lictori tradere è rupe Tarpeiâ dejiciendos.

39. *Dejicere è ſaxo cives.*] Uſitatum erat hoc Romæ ſupplicium. Vide Plin. lib. 7. cap. 44.

Tradere Cadmo.] Lictori ſeu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

At Novius collega gradu poſt me ſedet uno:
Namque eſt ille, pater quod erat meus. Hoc tibi Paulus
Et Meſſala videris? At hic, ſi plauſtra ducenta
Concurrantque foro tria funera, magna ſonabit,
Cornua quod vincatque tubas. Saltem tenet hoc nos.
Nunc ad me redeo libertino patre natum,
Quem rodunt omnes libertino patre natum,
Nunc, quia ſim tibi, Mœcenas, convictor; at olim
Quod mihi pareret legio Romana tribuno.
Diſſimile hoc illi eſt. Quia non ut forſit honorem
Jure mihi invideat quivis, ita te quoque amicum;
Præſertim cautum dignos aſſumere, pravâ
Ambitione procul. Felicem dicere non hoc
Me poſſum caſu, quod te ſortitus amicum:
Nulla etenim mihi te fors obtulit. optimus olim

INTERPRETATIO.

At, inquies, *Novius collega uno poſt me gradu conſidet: eſt enim ipſe quod erat parens meus. Ob id* nempe *tibi videris* eſſe *Paulus & Meſſala? Verùm hic, ſi ducenti carri treſque pompa funebres in foro ſimul procedant, tollet vocem in gentem cornua & buccinas ſuperantem. Id ſaltem nos detinet. Jam revertor ad me parentis libertini filium, cui exprobrant univerſi originem è patre libertino, eo quod modo ſim tuus conviva, ô Mæcenas; quondam verò præfectus eſſem Romanæ legioni. Hoc ab illo differt. Quamvis enim dignitatem* iſtam *mihi fortaſſe merito quiſpiam invidere queat, at non pariter tuam amicitiam; maximè cum dignos eligere caveas, perversâ ambitione longè pulsâ.* Ob *hoc me fortunatum appellare nequeo, quod fortuito nactus* ſim *te amicum: nulla quippe fortuna mihi dedit te:* ſed *eximius*

ANNOTATIONES.

40. *At Novius, &c.*] Reſpondet Tullius ille, collegam ſuum uno gradu inferiorem ſe eſſe & ignobiliorem. Nempè Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Nonio illo poſteà ſub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus & Meſſala videris.*] Tullio reponit Horatius: ſcilicet quod à ſervili conditione diſtas uno gradu plus quàm Novius, an ideo tibi videris eſſe perinde nobilis ac Paulus Æmilius, & Meſſala Corvinus apud Romanos illuſtriſſimi? De illo lib. 1. Od. 12. De Valerio Meſſala Corvino Aurel. Victor, &c.

42. *At hic, &c.*] Salſa ironia in ejuſmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuiſſe præconis munere quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. *Cornua quod vincatque tubas.*] In funeribus adhiberi ſolebant cornua tubæque. Perſ. Sat. 3. v. 103. *hinc tuba, candela, &c.* Propert. lib. 4. Eleg. 12. ſive ult. v. 9.

Sic mæſta cecinere tubæ, &c.

48. *Quod mihi pareret legio Romana.*] Cùm in Bruti caſtris militarem. Vide lib. 2. Od. 7.

49. *Diſſimile hoc illi eſt.*] Honoribus quiſque invidere poteſt, quos non rarò indignis etiam dat fortuna: non verò amicitiæ & gratiæ apud virum ſapientem, qui non niſi dignos eligere cognoſcitur.

Virgilius, poſt hunc Varius, dixere quid eſſem.
Ut veni coram, ſingultim pauca locutus.
(Infans namque pudor prohibebat plura profari.)
Non ego me claro natum patre, non ego circum
Me Satureiano vectari rura caballo,
Sed quod eram, narro. Reſpondes, ut tuus eſt mos,
Pauca. Abeo: & revocas nono poſt menſe: jubeſque
Eſſe in amicorum numero. Magnum hoc ego duco,
Quod placui tibi, qui turpi ſecernis honeſtum,
Non patre præclaro, ſed vita & pectore puro.
Atqui ſi vitiis mediocribus ac mea paucis
Mendoſa eſt natura alioqui recta; (velut ſi
Egregio inſperſos reprendas corpore nævos)
Si neque avaritiam, neque ſordes, ac mala luſtra
Objiciet verè quiſquam mihi: purus & inſons
(Ut me collaudem) ſi vivo, & carus amicis;
Cauſa fuit pater his, qui macro pauper agello
Noluit in Flavi ludum me mittere, magni
Quò pueri magnis è centurionibus orti,

INTERPRETATIO.

primò Virgilius, ac deinde Varius narraverunt quis eſſem. Cùm verò ſteti coram te, modica dixi interruptis verbis. (Nam verecundia elinguis haud ſinebat plura loqui.) Non me illuſtris parentis filium, non equo me generoſo vehi circa meos agros, ſed quod eram, commemoravi. Tu pauca, ut ſoles, reſpondiſti. Diſcedo: atque poſt novem menſes accerſis: præcipiſque eſſe inter amicos tuos. *Illud ego magni facio quod placui tibi qui pravum à recto diſtinguis, non per nobilem patrem, ſed per mores & animum innocentem. Verùm ſi mea indoles parvis ac paucis nævis maculata eſt, de cetero proba; (quemadmodum ſi maculas formoſo corpore effuſas damnes) ſi nec ſordidam cupiditatem, nec impura ganea ullus mihi juſtè exprobrat: ſi etiam (ut me approbem)* ob *integritatem & innocentiam gratioſus amicis vivo; his cauſam præbuit meus parens, qui modico agro non dives noluit me tamen mittere ad ſcholam Flavii, ad quam pergebant clari juvenes illuſtrium centurionum*

ANNOTATIONES.

55. *Varius.*] De eo Sat. præced. als. *Varus.* De Quintilio Varo lib. 1. Od. 18.

59. *Satureiano.*] E Satureianis paſcuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum, quibuſdam Satyreum, v. *Saturo*, hodie vicus hortis amœnus, olim oppidum in Calabriâ, ex Servio, ſecundum alios regio Tarento vicina.

72. *Flavii ludum.*] Is erat arithmeticæ, ſive computandi, numerandi rationes & calculos conferendi magiſter & doctor famoſus: ad quem inſtituendi mittebantur pueri ab iis qui fœnori ſtudebant & avaritiæ. Vide Epiſt. ad Piſon. v. 325. ubi

Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere, &c.

73. *Magnis è centurionibus orti.*] Centurio qui centum milites regit: quod additur, *magnis*, videtur ſignificare primipilos & primorum ordinum ductores, qui fere Tribunis dignitate pares. Sic notat Poëta cupiditatem & avaritiam primorum quorumque filios ad quæſtum & ſordes magis formare curantium quam ad probitatem & virtutem. At longè diverſam laudabilioremque iniit viam Horatii pater ad erudiendum

Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto;
Ibant octonis referentes Idibus æra.
Sed puerum eſt auſus Romam portare docendum
Artes, quas doceat quivis eques atque ſenator
Semet prognatos: veſtem ſervoſque ſequentes
In magno ut populo ſi quis vidiſſet, avitâ
Ex re præberi ſumptus mihi crederet illos.
Ipſe mihi cuſtos incorruptiſſimus omnes
Circum doctores aderat. Quid multa? pudicum,
(Qui primus virtutis honos) ſervavit ab omni
Non ſolùm facto, verùm opprobrio quoque turpi:
Nec timuit ſibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut (ut fuit) ipſe coactor

INTERPRETATIO.

filii, ſiniſtro brachio ſuſpenſum ferentes *ſacculum & tabulam; atque reportantes lucrum Iduum octonarium. Quinimo non dubitavit* me *puerum Romam ducere informandum diſciplinis, quibus filios ſuos inſtituat quilibet eques aut ſenator: adeo ut ſi quis in urbe populosâ conſideraſſet veſtimenta* mea, *& famulos comitantes*, facilè *ſibi perſuaderet impenſas iſtas mihi ſuppeditari ex avorum facultatibus. Ipſe mihi pædagogus integerrimus non diſcedebat à* me *apud præceptores quoſcunque. Uno verbo, caſtum* me *præſtitit ab omni non tantùm actione ſed & ſuſpicione infami: (qui primus decor* eſt *virtutis:) neque formidavit ne quiſpiam ipſum redargueret, ſi exiguas mercedes præco vel coactor, (qualis ipſe fuit) aliquando ſollicitaret.*

ANNOTATIONES.

filium, quamvis *macro pauper agello*, non ut illi pinguibus & opimis prædiis locupletes.

74. *Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto.*] Centurionum filii euntes ad ludum ſeu ſcholam, ipſi ſua geſtabant, nec unus famulus aderat; præ avaritia patrum: at contrà Horatium ſequebantur ſervi portantes ipſi neceſſaria; ut ſcribet mox. *Loculos*, in quibus calculi; *tabulam*, chartas, ſcrinia, Gall. *pour apprendre à calculer, compter à la plume & aux jettons.*

75. *Octonis referentes Idibus æra.*] Sunt qui interpretentur: mercedem afferentes magiſtro ſingulis Idibus, quæ dies octo complectuntur. Verùm licet apud nos hodie ludimagiſtris merces pendatur menſtrua: at apud Romanos annuam fuiſſe docet Juvenalis Sat. 7. in fine. Et Macrob. Saturnal. 1. cap. 12. *Annus à Martio incipiebat . . . . hoc menſe magiſtris exolvebant mercedes, quas completus annus deberi fecit.* Melius itaque intelligunt alii locum hunc de calculo & rationibus confectis: ut pueri quaſi penſum ex mandato præceptoris domi expeditum referrent, ſcripto oſtendentes in tabulâ, quantum lucri rediret ſingulis menſibus ex certâ ſummâ pecuniæ ad fœnus creditâ. Porrò quod *Idibus* ſolerent uſuræ colligi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. Iduum verò etymon lib. 4. Od. 11. ſtroph. 4.

76. *Romam portare.*] E patriâ Venuſio minori oppido transferre Romam urbium reginam & artium omnium emporium nobile.

78. *Veſtem ſervoſque ſequentes, &c.*] Populus videns Romæ habitum comitatumque Horatii, ſanè illum credebat re familiari copiosâ, avitiſque facultatibus probè inſtructum: adeo non ullis parcebat ſumptibus pater, ut honeſtam filio & bonam daret indolem, educationem, diſciplinam, inſtitutionem.

86. *Præco, coactor.*] Præco res venales

Mer-

Mercedes ſequerer. Neque ego eſſem queſtus. Ob hoc nunc
Laus illi debetur, & à me gratia major.
Nil me pœniteat ſanum patris hujus: eoque
Non, ut magna dolo factum negat eſſe ſuo pars;
Quod non ingenuos habeat clarosque parentes,
Sic me defendam. Longè mea diſcrepat iſtis
Et vox & ratio. Nam ſi natura juberet
A certis annis ævum remeare peractum,
Atque alios legere ad faſtum quoſcunque parentes
Optaret ſibi quiſque; meis contentus, onuſtos
Faſcibus & ſellis nolim mihi ſumere: demens
Judicio vulgi, ſanus fortaſſe tuo; quod
Nollem onus, haud unquam ſolitus, portare moleſtum.
Nam mihi continuò major quærenda foret res;
Atque ſalutandi plures: ducendus & unus
Et comes alter: uti ne ſolus ruſve peregreve
Exirem: plures calones atque caballi

INTERPRETATIO.

Neque ego conqueſtus fuerim. Imò *hanc ob rem laudabilis eſt, pluſque illi ego debeo. Certè patris ejuſmodi ſapientem me nunquam pœniteat: adeoque me non tuebor ſicut multi, dicentes nequaquam ſuâ culpâ accidiſſe quod non ſortiti fuerint parentes liberos & illuſtres. Sermo meus atque judicium abeſt procul ab iſtis. Enimvero ſi natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab annis aliquot, & alios parentes aſſumere ad oſtentationem quoſlibet quiſque vellet;* ego *meis contentus nollem accipere mihi claros faſcibus & ſellis* curulibus: *inſanus à plebe* quidem, *à te verò ſapiens judicandus, ni fallor; quod ferre grave onus recuſarem,* ad id *minimè aſſuetus. Nam proinde oporteret comparare majores divitias; nec non plures inviſere: ac circumducere duos aſſeclas: nec liceret ſolum proficiſci rus aut peregrinari: nutriendi* forent *plures equi & famuli:*

ANNOTATIONES.

in auctionibus proclamabat, ac licitantibus addicebat.

Coactor.] A cogendâ ſeu redigendâ pecuniâ nominatus rerum venditarum pretium proſequebatur & colligebat; unde & collectarius aliquando appellatus. Idem etiam pecuniam publicanorum & vectigalia exigebat. Gall. *un Sergent.*

96. *Onuſtos faſcibus & ſellis.*] Quidam legunt *honeſtos.* Faſces, & ſellæ curules, inſignia magiſtratuum: ſynecdoc. pro magiſtratibus & dignitatibus. De *faſcibus* diſſerui alibi fusè. De *ſella* curuli dicam poſteà in lib. 1. Epiſt. Interim ex Gell. lib. 3. cap. 18. hæc accipe: *Senatores qui curulem magiſtratum geſſiſſent, curru vehebantur in curiam, honoris gratiâ: in eo verò curru ſella erat, ſuper quam conſiderent; quæ ob eam cauſam Curulis appellata. Senatores autem majoribus honoribus nondum perfuncti, pedibus itabant in curiam: unde & pedarii nominabantur.* Alii tamen aliter de ſellæ curulis origine ſentiunt.

99. *Onus.*] Onera & incommoda nobilis conditionis & dignitates honoreſque capeſſentis gerentiſque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo ſuffragia, benevolentiam captando, Magiſtratum petendo: ut moris eſt.

Ducendus & unus & comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majeſtas, dignitas.

Paſcendi: ducenda petorrita. Nunc mihi curto
Ire licet mulo, vel, ſi libet, uſque Tarentum;
Mantica cui lumbos onere ulceret, atque eques armos.
Objiciet nemo ſordes mihi quas tibi, Tulli,
Cùm Tiburte viâ prætorem quinque ſequuntur
Te pueri laſanum portantes œnophorumque.
Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare ſenator,
Multis atque aliis vivo. Quacumque libido eſt
Incedo ſolus: percunctor quanti olus, ac far:
Fallacem circum veſpertinumque pererro

INTERPRETATIO.

pertrahenda vehicula. Jam verò *etiam Tarentum uſque, ſi placet, decurtato poſſum vehi mulo; cui lumbos ſarcina, armos verò ſeſſor vulneret.* Nullus *mihi ſordidam* avaritiam *exprobrabit, ſicut tibi, Tulli, quando Tiburtinâ viâ Prætorem te comitantur ſervi quinque laſanum ferentes & vas vinarium.* Ob hoc *vivo beatior te, ô illuſtris Senator, aliiſque benè multis. Ambulo ſolus quacumque placet: quæro frumentum & herba quanti* væneant: *perluſtro circum fraudulentum, & forum veſpertinum*

ANNOTATIONES.

104. *Petorrita.*] Petorritum eſt genus carri quatuor rotarum; ab Æolico *πίσυρες*, pro *τέσσαρες*: vel ab Oſcâ voce, *pecora*, ſimiliter quatuor ſignificante. Dicitur etiam Gallicum eſſe vehiculum, non abſurdè; ut Galli acceperint à Maſſilienſibus Græca linguâ utentibus. Sunt qui etymon ducant à Britannis & Celtis apud quos *pedar* eſt quatuor: ſed perperam. Vide Feſtum: item Agell. lib. 15. cap. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata eſt cauda. Propert. lib. 4. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Uſque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio:

Mantica cantherii coſtas gravitate premebat.

Ad rem Seneca Epiſt. 88. *ô quantum erat ſeculi decus, Imperatorem, triumphalem, cenſorium, & quod ſuper omnia hæc eſt, Catonem uno caballo eſſe contentum, ac ne toto quidem: partem enim ſarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant!*

107. *Objiciet nemo ſordes mihi, quas tibi, Tulli.*] Tibi quidem Prætori ac diviti objici jure poteſt quod ſordidè vivas & parum decorè: non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis & plebeiis, quæ in magiſtratibus ac Patriciis minimè.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos viâ frequenti & *celebri, quæ ducit* Tibur: de qua urbe *lib. 1. Od. 7. & 18.* lib. 2. Od. 6.

109. *Laſanum portantes.*] Inſtrumenta & vaſa quælibet viliſſima, coquendis etiam cibariis utilia: ne aut hæc aut illa aut aliud quidquam pretio comparare ſit opus in meritoriis tabernis ac diverſoriis: quod quidem præparci eſt hominis ac ſordidiſſimi. Laſanum Græcis λάσανον duo ſignificat, matulam, & lebetem: poſteriori ſanè accipiendum eſt hic ſenſu. Heſychio, Suidæ, Polluci λάσανον idem eſt quod χυτρόποδες *olla pedes habens:* pariter & Schol. Ariſtoph. in Pace.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis.* Rurſùm alii aliter interpretantur: quidam ſic: ob hoc & alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Priſco ſpectaculis deſignatum, Palatium inter & Aventinum montem, tria ſtadia & amplius longum, quatuor verò jugera latum. Dionyſ. Halic. lib. 3. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 25. *Fallacem:* ubi ſortilegi ſomnio-

Sæpè forum: aſſiſto divinis: inde domum me
Ad porri & ciceris refero laganique catinum.
Cœna miniſtratur pueris tribus: & lapis albus
Pocula cum cyatho duo ſuſtinet. Adſtat echinus
Vilis, cum paterâ guttus, Campana ſupellex.

INTERPRETATIO.

frequenter: aſto ad hariolos: hinc redeo domum ad patinam porri, ac ciceris & lachani. Cœnanti porrò mihi *famulantur ſervi tres: lapis autem candidus portat binos ſcyphos cum cyatho. Adeſt vilis echinus, & guttus cum paterâ, ſupellex è Campaniâ.*

ANNOTATIONES.

rum interpretes, aſtrologi, circulatores, & alii fumum, ut aiunt, vendentes; aut *quæſtûs causâ ariolantes*, ut ait Tull. 1. de divin. ſub finem. Vide Juvenal. Sat. 6. v. 581. & ſeq.

Veſpertinum forum.] Vel quod veſperi minor frequentia in foro, quàm manè; tuncque illuc conveniunt nugatores & otioſi homines ad confabulandum, & ſi quid novi ſpargendum ac ventilandum: vel ambulandi causâ, cùm adſint porticus ad id commodæ.

114. *Aſſiſto divinis.*] Apage qui explicant, rebus divinis & ſacris interſum: imò nihil ad rem. Intellige verò: animi gratiâ audio divinos & ariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, ſic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus & leguminibus conſtantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere; non, ut alii, *lagani*, quod quidem placentæ genus, & ad delicias magis pertinet: at Horatii mens & ſenſus innuit potiùs lachanum. Nam λάχανον, *olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem & parabilem, magiſque cum *porro* & *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Deſcribit apparatum non cœnæ modò ſuæ ac cibariorum, ſed & abaci vaſorumque in eo repoſitorum.

Lapis albus.] Menſa ex albo lapide ſeu marmore, quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco: Gall. *buffet*.

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ: atque ita bina ſemper ſingulis convivis ponebantur.

117. *Cum cyatho.*] Quo vaſculo hauſtum ex urnis vinum aut aqua in pocula infundebatur; aut etiam diluebatur ac miſcebatur. Quod qui miniſterium præſtabat, κυαθίζειν dictus Græcis. Non omittendus hic jocus Marcelli gravis & lepidus æquè. Cùm Syracuſas obſideret, ejuſque naves Archimedes ſublevaret, rurſumque mari illideret atque immergeret, ut depreſsâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent; ludens aiebat Marcellus, Archimedem ſuis navibus pro cyathis uti. Plutarch. &c.

117. *Echinus.*] De hujus interpretatione vocis adhuc ſub judice lis eſt. Quidam ſalinum echini marini piſcis formam habens intelligunt: alii ampullam ſcorteam aut vitream: alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibuſdam videtur eſſe pollubrum ſeu malluvium, id eſt, vas lavandis manibus, Gall. *un baſſin à laver les mains*: ac proinde *guttus* ab iiſdem explicatur aqualis, ſeu vas ad aquam affundendam.

118. *Patera.*] Ad libationes: quas quidem religioſi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerebant in paterâ ſeu vinum ſeu primitias ciborum: atque his veſci religioni ducebant. Unde Cic. 2. de Finib. n. 22. *Atqui reperiemus*, inquit, *aſotos primùm ita non religioſos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat & minutatim. Varro 4. de Ling. Latin. Gell. lib. 17. cap. 8. &c. Non abſurdi quidam volunt guttum illum ad unctūram ſive unctionem epularem adfuiſſe: id eſt ad oleum, acetum, ſimilemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Perſius, Satirâ 6.

Deinde eo dormitum, non ſollicitus, mihi quod cras
Surgendum ſit manè, obeundus Marſya, qui ſe
Vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris.
Ad quartam jaceo. Poſt hanc vagor: aut ego lecto
Aut ſcripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo,
Non quo fraudatis immundus Natta lucernis.

INTERPRETATIO.

Poſteà vado cubitum, minime anxius quod die *craſtinâ ſurgendum ſit diluculo, viſenduſ*que *Marſyas, qui aſſerit intolerabilem ſibi eſſe conſpectum junioris Noviorum. Decumbo* uſque *ad* horam *decimam. Deinde prodeo* foras: *vel lectito aut ſcriptito quod ſilentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans.*

ANNOTATIONES.

Suum verò ſit cuique judicium, ego dicam quod ſentio: movet me quod Poëta jungat *cum paterâ guttum*: ſicque videatur indicare guttum libando vino deſtinatum. Quocirca malim *echinum* ſuprà interpretari ſalinum; aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, ſi lubet: at *guttus* nequaquam ſit aqualis, ſeu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana ſupellex.] Iſta porrò vaſa fictilia ſunt, ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

120. *Obeundus Marſya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo: ſive ad ſumendam à fœneratoribus pecuniam, aut ſolvendas uſuras: nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro roſtris Marſyæ ſtatua, ad litigatorum terrorem poſita: ad quam vadimonia ſiſtebantur: conveniebant etiam cauſidici, aliique negotia tractantes & componentes: nec non ibidem ſedebant fœneratores. Porrò Marſyam norunt omnes fuiſſe Phrygium tibicinem; quem ab Apolline, quod temerè cum eo contendiſſet, excoriatum fabulantur. Satyrum fuiſſe ſcribit Ovidius, Metam. 6. cap. 5. Vide Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 12.

Qui ſe vultum ferre negat Noviorum poſſe minoris.] Quod illa ſtatua Marſyæ ſublata erat manu, ſatyricè & ſarcaſticè noſter interpretatur Marſyam averſari, velut indignabundum quod Novius libertus inter judices & ſenatores allectus eſſet; &, quod pejus, turpi fœnerandi ſtudio totus incumberet: unde geſtu oſtendat abhorrere ſe ab iſtis ſordibus, & ab ejus aſpectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marſyæ ſtatuam quotidie ſedebat. De illo ſuprà, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam uſque decimam matutinam: quod non ſemel jam explanavi.

Aut ego lecto aut ſcripto.] *Si foras* non prodeo, poſtquàm è lecto exilui, operam do lectioni vel ſcriptioni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hìc è nominibus facta verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos eſſe abſolutè poſitos; ut ſit ſenſus; aut ego poſtquam legi aut ſcripſi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè præpollet explicandi ratio, ut *lecto* pro *lectito*, *ſcripto* pro *ſcriptito* dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucernario laternario ac fœtente, adeoque fraudatis quaſi lucernis detracto: ut facit *Natta* per ſordidam ac turpem avaritiam. Pari ſenſu Juvenalis ſcripſit Sat. 5. v. 87. *qui pallidus offertur miſero tibi caulis olebit laternam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacta.* De ſordido iſto homine, & noſter alibi, & Juvenalis Sat. 8. v. 95. & Perſius Sat. 3. v. 31.

Non pudet ad morem diſcincti vivere Natta?

Aſt ubi me feſſum ſol acrior ire lavatum
Admonuit, fugio rabioſi tempora ſigni.
Pranſus non avidè, quantum interpellet inani
Ventre diem durare, domeſticus otior. Hæc eſt
Vita ſolutorum miſerâ ambitione gravique.
His me conſolor, victurus ſuavius, ac ſi
Quæſtor, pater atque meus, patruuſque fuiſſent.

INTERPRETATIO.

Cum verò ſol ardentier fatigatum me monet inire balnea, evito ſideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantùm impediat vacuo eſſe ventre per *diem* integram : *domi* reſideo *otioſus. Hac vita eſt carentium infelici & moleſtâ ambitione. Iſtis me ſublevo; vivamque fortunatior quàm ſi quaſtor fuiſſet meus pater, avus, atque patruus.*

ANNOTATIONES.

125. *Aſt ubi me feſſum ſol acrior, &c.*] Æſtivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus ſapiunt qui intelligunt ſolem meridianum cujuſque diei. Nam qui modicè curare ſe cuticulam prædicat, longè abeſt ut innuat quotidie ſe balneis uti: quod certè luxuriem & delicias oleret.

126. *Rabioſi tempora ſigni.*] Tunc ſublevo me, & mitigo ardores Caniculæ: de quâ lib. 1. Od. 17. lib. 3. Od. 13. Perſ. Sat. 3. initio,

inſana Canicula meſſes
Jam dudum coquit : & patulâ pecus
omne ſub ulmo eſt.

127. *Pranſus non avidè.* Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur: modico verò circa meridiem ſumpto cibo, veſperi cœnabant: atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandiſſe, parcè autem cœnitaſſe: ut apud nos modo plerique facere amant; ita ſuadente medicinâ & ſanitatis ratione.

128. *Domeſticus otior.*] Otio liberalì vaco, non inerti & ignavo.

SATIRA VII.

Rixam Rupilii cum Græculo Perſio deſcribit.

PRoſcripti Regis Rupilì pus atque venenum

INTERPRETATIO.

CUnctis puto cognitum eſſe lippis ac tonſoribus, quâ ratione Perſius

ANNOTATIONES.

1. *Proſcripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtrectatores & malevolos quoſdam libertinum genus ipſi objicientes tùm nempè cùm & Auguſto reconciliatus & Mœcenati gratioſus eſſet: at longè anteà idem ei probrum fuerat ingeſtum. Scilicet cùm Tribunus militum eſſet, cum ipſo pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud convicii effutierat. Itaque noſter oportuno tempore ſe ultus eſt, datâ occaſione litis, quæ iſti Rupilio cum Græculo quodam nomine Perſio inciderat.

Proſcripti Regis, &c.] Rupilius cogno-

Ibrida quo pacto ſit Perſius ultus, opinor
Omnibus & lippis notum & tonſoribus eſſe.
Perſius hic permagna negotia dives habebat
Clazomenis, etiam lites cum Rege moleſtas;
Durus homo, atque odio qui poſſit vincere Regem;
Confidens tumiduſque; adeo ſermonis amari,
Siſennas, Barros ut equis præcurreret albis.
Ad Regem redeo. Poſtquam nihil inter utrumque

INTERPRETATIO.

Ibrida vindicarit pus aut virus Rupilii Regis proſcripti. Perſius iſte ingentia habebat negotia Clazomenis, necnon graves rixas cum Rege; homo pervicax & qui moleſtiâ vincere poſſet Regem; arrogans & ſuperbus; deniqué *tam acerbâ dicacitate ut Siſennas Barroſque albis equis antevorteret. Redeo ad Regem. Cùm nulla utrique concordia* eſſet,

ANNOTATIONES.

mento Rex in urbe præturam gerens, ab Auguſto Triumviro proſcriptus ad Bruti caſtra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Lucius marcebat febris, ſenium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.*] Perperam alii *hybrida* ſcribunt, fruſtra & deducunt ab ὕβρις vel ὑβριστὴς ſive ὑβρίδης, ut ſignificetur conviciator, petulcus & contumelioſus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* ſcribendum, ut notetur Perſius Aſiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui ſpurios item diverſo genere procreatos dicebant umbros, imbros, indeque ibros & ibridas. Sic ibridæ canes lyciſcæ. Iſidor. lib. 12. cap. 1. *in animantibus*, inquit, *bigenera dicuntur quæ ex diverſis naſcuntur, ut mulus ex equâ & aſino, burdo ex equo & aſina, ibrida ex apris & porcis, &c.* Plin. lib. 8. cap. 49. *è muſmonibus & ovibus natos priſci umbros vocarunt.* & cap. 53. *ſemifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in conſulatu collegam, appellatione tranſlatâ.* Ita apud Valer. Maxim. lib 8. cap. 6. *Q. Varius propter obſcurum jus civitatis ibrida cognominatus, &c.* natus nimirùm Hiſpano patre, matre Veronenſi.

3. *Lippis notum & tonſoribus.*] Proverbialis dictio. Lippi quod rarò foras prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab inviſentibus quid ſit novi per urbem: tonſtrinæ verò, in quas multi conveniunt otioſi & loquaces, ſunt proinde rumorum & confabulationum officinæ. Huc referri poteſt quod Theophraſtus ait: τὰ κουρεῖα ἄοινα συμπόσια, *tonſtrinas compotationes ſine vino.*

5. *Clazomenis.*] Urbs iſta minoris Aſiæ in Ioniâ, ad oram maris Ægei inter Smyrnam & Chium; priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus: Anaxagoræ patria fuit.

8. *Siſennas, Barros.*] Homines famoſos dicacitate, conviciis, linguæ petulantiâ. De *Barris* anteà. Siſenna cognomen erat Aproniorum & Corneliorum. Dio lib. 54. meminit Cornelii Siſennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehenſus auſus fuerit dicere, ſe illam ſciente & ſuadente Auguſto duxiſſe; atque ita Principis cum eâ conſuetudinem, quam nuptiis celatam vellet, apertè & falsè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quod equi albi credantur velociſſimi. Plaut. Aſin.

Si huic occaſioni ſe tempus ſubterduxerit,
Nunquam adepol quadrigis albis indipiſcet poſtea.

Convenit; (hoc etenim ſunt omnes jure moleſti,
Quo fortes, quibus adverſum bellum incidit. Inter
Hectora Priamiden animoſum atque inter Achillem
Ita fuit capitalis, ut ultima divideret mors:
Non aliam ob cauſam, niſi quod virtus in utroque
Summa fuit. Duo ſi diſcordia vexet inertes,
Aut ſi diſparibus bellum incidat, ut Diomedi
Cum Lycio Glauco; diſcedat pigrior, ultrò
Muneribus miſſis) Bruto prætore tenente
Ditem Aſiam, Rupili & Perſi par pugnat, uti non
Compoſitus melius cum Bitho Bacchius. In jus
Acres procurrunt; magnum ſpectaculum uterque.
Perſius exponit cauſam: ridetur ab omni
Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem.
Solem Aſiæ Brutum appellat, ſtellaſque ſalubres
Appellat comites, excepto Rege: Canem illum,

INTERPRETATIO.

(nam moleſti omnes eodem ſunt animo, quo ſtrenui quibus contraria pugna contigit. Sic *inter Hectorem Priami filium & fortem Achillem odium extitit implacabile, quod ſola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quàm quod ambobus ſumma virtus inerat. At ſi contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen contingat imparibus, putà Diomedi cum Glauco Lycio; inertior cedat, datis ſponte muneribus) dum Prætor Brutus ageret in opimâ Aſiâ, dimicavit par Rupilii atque Perſii,* adeo *ut non convenientius ſit commiſſus Bacchius cum Bitho. Ad judicium ardentes properant: ambo ſpectaculum ingens. Perſius rem explicat: cœtus univerſus cachinnos tollit: laudat* ille *Brutum, laudat comites. Brutum vocat Aſiæ ſolem, comites verò ſalutaria ſidera nuncupat, dempto Rege: hunc* enim *acceſſiſſe* velut *Cani-*

ANNOTATIONES.

10. *Hoc etenim ſunt omnes jure moleſti, &c.*] Ut fortes ſic & moleſti nunquam cedere volunt: illud eſt eorum ingenium & velut jus quoddam à naturâ comparatum. lib. 1. Od. 6. *gravem Pelidæ ſtomachum cedere neſcii.*

13. *Ultima divideret mors.*] Ira enim non ſeneſcit niſi per mortem, ut ait Sophocles: *θυμοῦ γῆρας οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ πλὴν θανεῖν.*

16. *Diomedi cum Lycio Glauco, &c.*] Ex Iliad. 6. ubi Jupiter dicitur Glauco mentem ademiſſe, indeque Glaucus arma aurea ſua cum Diomedi æreis permutaſſe. De *Diomede* ſuprà Sat. 5. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Troianorum venit: erat prætereà nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener & regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætore tenente ditem Aſiam.*] Ne accipe, lector, Aſiæ Prætorem Brutum: imò tunc Romæ Prætor erat Brutus: in Aſiam verò ſe contulerat ad contrahenda adverſus Auguſtum auxilia: ibique permulta geſſit laude digna.

19. *Ditem Aſiam.*] Cic. pro lege Maniliâ: *Aſia tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facile omnibus terris antecellat.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum inſigne erant Bithus & Bacchius. Sueton. Octav. Eraſm. adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites ſtellas quaſi ſalutares veniſſe, at Rupilium fatale ſidus ac veluti Caniculam. De hac Virgil. Æn. 10. *Sirius ardor:*

Inviſum agricolis ſidus, veniſſe: ruebat
Flumen ut hibernum, fertur quo rara ſecuris.
Tum Prænestinus ſalſo multumque fluenti
Expreſſa arbuſto regerit convicia; durus
Vindemiator & invictus, cui ſæpè viator
Ceſſiſſet, magnâ compellans voce cucullum.

INTERPRETATIO.

culam, aſtrum agricolis infeſtum: fluebat velut amnis hyeme, ad quem ſecuris infrequenter accedit. Tunc Præneſte natus illi *mordaci & valde copioſo dicteria retorquet ex arbuſtivâ vite deprompta, vinitor acer ac vinci neſcius, cui frequenter viator ceſſiſſet grandi voce appellans cuculum.*

ANNOTATIONES.

Ille ſitim morboſque ferens mortalibus agris
Naſcitur, & lævo contriſtat lumine cælum.

Vide, ſi vacat, annot. ad Od. 17. lib. 1. & Od. 13. lib. 3.

26. *Ruebat flumen ut hibernum.*] Perſii oratio fluebat rapidè torrentis inſtar, aut fluvii nivibus hyemalibus intumeſcentis & exundantis. Vide lib. 4. Od. 2.

Fertur quo rara ſecuris.] Ad cujus fluminis ripam rarò venit frondator cum ſecuri quâ ligna cædat; ſeu quod ipſe metuit ne exundante fluvio abripiatur, ſeu quod adſitæ arbores impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur & auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus Præneſte. Hæc Latii civitas Româ diſtat 21 mill. paſſ. Ortum verſus: hod. *Paleſtrina.* Condita fertur & nomen ſortita à Præneſto Ulyſſis & Circes filio.

Salſo multumque fluenti.] Malè quidam hæc jungunt cum ſequenti voce *arbuſto*: quæ certè referenda ſunt ad Perſium, de quo antè. Heinſius aſſeveranter legendum contendit, *muſtoque fluenti*, ut reſpondeat ſequenti vocabulo *vindemiator.* Sed conjectura hæc audacior ſanè eſt: & quicquid dicat, de eâ lectione dubitabimus.

29. *Expreſſa arbuſto regerit convicia.*] Velut durus vindemiator in viatorem dicteriis laceſſentem ſcommata regerit ex arbuſto ſuo: ita Rupilius acerba convicia reddidit Perſio magnâ linguæ volubilitate & petulantiâ contumelias ingerenti.

Arbuſto.] Id eſt, vite arbori innixâ: de quâ Plin. lib. 17. cap. 23. ubi ſcribit, *nobilia vina nonniſi in arbuſtis gigni, & in his quoque laudatiora ſummis, ſicut uberiora imis: adeo excelſitate proficitur, &c.* Columell. lib. 4. *vites*, inquit, *maximè gaudent arboribus . . . . . . hoc genus vitium arbuſtivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Obſerva, lector, vocem iſtam eſſe hic quatuor ſyllabarum, atque in unam coire i & a, ut metri conſtet ratio.

Cui ſæpe viator, &c.] *Solebant prætereuntes* cum vindemiatoribus ſeu vineam putantibus, item cum frondatoribus certare conviciis. Auſon. in Moſella:

inde viator
Riparum ſubjecta terens, hinc navita labens
Probra canunt ſeris cultoribus.

31. *Magna compellans voce cuculum.*] Stolidum, fatuum, deſidem & pigrum, inſtar cuculi: vel quod vinitores putationem & culturam vineæ donec cuculi vox audiatur, ſeriùs tardantes viator deridebat cuculi exprimens cantum. Plin. lib. 18. cap. 26. *Putationem æquinoctio peractam habeto.* Et poſteà: *Sic ferè in 6. Id. Maii . . . . . . quo temporis intervallo, 15 diebus primis agricolæ rapienda ſunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium non ſuffecerit, dum ſciat inde natam exprobrationem fœdam putantium vites per imitationem cantûs alitis temporarii quem cuculum vocant. Dedecus enim habetur opprobriumque meritum, falcem ab illa volucre in vite deprehendi, ut ob

At Græcus, poſtquam eſt Italo perfuſus aceto,
Perſius exclamat: Per magnos, Brute, Deos te
Oro, qui reges conſueris tollere, cur non
Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.

INTERPRETATIO.

Tum Græculus Perſius, poſteaquam ſalibus Italicis aſperſus fuit, exclamat: O Brute, per magnos te Deos obſecro, qui reges exterminare ſolitus es, quare non iſtum Regem tollis? Hoc, mihi crede, unum *eſt è tuis facinoribus.*

ANNOTATIONES.

id petulantia ſales etiam cum primo vere ludantur.

Cuculum.] Vel potiùs *cuculus*, mediâ productâ, *κοκκύξ*, avis verna, à voce, quam ſæpiùs ingeminat, appellata. Unde & *κόκκυγας* Græci vocant homines moleſtos, eadem ſæpiùs inſulsè repetendo caput obtundentes. Plin. lib. 10. cap. 9. *procedit vere coccyx, occultatur Canicula ortu: ſemperque parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte ſingula ova, quod nulla alia avis; raro bina. Cauſa ſubjiciendi pullos, quod ſciat ſe inviſum cunctis avibus. Nam minutas quoque infeſtat. Ita non fore tutam generi ſuo ſtirpem opinatur, niſi fefellerit. Quare nullum facit nidum, alioquin trepidum animal . . . . . pullus avidus ex natura præripit cibos reliquis pullis. Itaque pingueſcit, & nitidus in ſe nutricem convertit. Illa gaudet ejus ſpecie, miraturque ſeipſam quod talem pepererit: ſuos comparatione ejus damnat ut alienos, abſumique etiam ſe inſpectante patitur, donec corripiat ipſam quoque jam volandi potens:* ex genere accipitrum, quanquam *nec aduncis unguibus nec capite ſimilis illis, nec alio colore ac rictu,* ſeu aſpectu, *quàm columbi.*

32. *Italo perfuſus aceto.* Italicâ dicacitate Rupilii: *mordaci lotus aceto*, ut ait Perſ. Sat. 5. v. 86. Plaut.

Ecquid habet is homo aceti in pectore!

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem, quam exſtimularat *homo acida linguæ*, ut loquitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges conſueris tollere.*] Tarquinios olim quidem majores tui, putà Jun. Brutus: tu verò deinde ipſe Jul. Cæſarem.

35. *Hunc Regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum eſt.] Et hoc te dignum eſt opus, ut jugules ac tollas moleſtum & indignum hunc vitâ hominem.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ & Saganæ veneficia deſcribentem ac deteſtantem.

OLim truncus eram ficulnus, inutile lignum;

INTERPRETATIO.

ERam antea ſtipes ficulnus, lignum iners:

ANNOTATIONES.

1. *Olim, &c.*] Proſopopœia eſt lepida prorſus & faceta, quâ Horatius evulgat illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult. ubi Canidia:

Cùm faber incertus ſcamnum faceretne Priapum,
Maluit eſſe Deum. Deus inde ego, furum aviumque
Maxima formido, Nam fures dextra coërcet.
* * * * * *
Aſt importunas volucres in vertice arundo
Terret fixa, vetatque novis conſidere in hortis,
Huc priùs anguſtis ejecta cadavera cellis

INTERPRETATIO.

quando artifex dubius an *ſcamnum fabricaret, an Priapum, maluit fieri Deum. Exinde ego Deus* extiti, *ingens terror prædonum atque volucrum. Etenim dextra* mea *arcet prædones* * * * * * * * * * *at arundo in ſummo capite infixa deterret aves moleſtas, ac prohibet conſiſtere in hortis recentibus. Antea conſervus cadavera cellis arctis ejecta locabat iſtuc ef-*

ANNOTATIONES.

Et Eſquilini Pontifex veneficii, &c.] Porrò mirè hic Deaſtrorum vanitas & falſitas ſugillatur. Unde S. Hieronym. lib. 12. in Iſai. cap. 44. ſub finem ita ſcribit: *Flaccus in ſatirâ, deridens ſimulacra gentium, ait*; Olim truncus eram, &c.

Truncus eram.] Sic Propert. lib. 4.] Eleg. 2. Vertumnus de ſe dicit:

Stipes acernus eram properanti falce dolatus,
Ante Numam gratâ pauper in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus materia, ob fragilitatem. Quo etiam referri poteſt, quod ſub finem hujus ſatiræ dicitur, *diffiſſa nate*. Vel *inutile*, id eſt, nondum dolatum, nondum in effigiem aliudve opus effictum & formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi & Veneris filius hortis præeſſe velut cuſtos credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 1. mox citand. Ejus ſtatua rudis & informis ponebatur: unde ex ficu ut plurimum fiebat, quod lignum fragile & ad alia opera artificioſè fingenda ineptum. Aliam alii rationem afferunt, quod ficus admodum fertilis, Priapus verò fœcunditatem deſignet: teſte Plutarcho de Iſide & Oſir.

4. *Fures dextra coërcet.*] Diodor. Sic. cit. *Priapus non ſolum in urbium templis, ſed & in agreſtibus quoque locis tanquam vinearum atque hortorum cuſtos colitur, fructuum fures caſtigans.* Hinc falcem ligneam tenens fingebatur, quaſi fures illâ confoſſurus, ſeu proſtraturus. Columell. de hortorum cultu, ita de Priapo:

. . . . *Sed truncum forte dolatum*
Arboris antiquæ, numen venerare Ithyphalli,
* * * *medio qui ſemper in horto,*
* * *prædoni falce minatur.*

Virgil. Georg. 4. v. 110.

Et cuſtos furum atque avium cum falce ſalignâ,
Helleſpontiaci ſervet tutela Priapi.

6. *In vertice arundo terret fixa.*] Hoc avibus terriculamentum poni ſolebat. Tibullo aſcriptum Epigramma ſic habet:

Placet Priape, qui ſub arboris comâ
Soles ſacrum revinctæ pampino caput
Ruber ſedere * *ſæpe floribus novis*
Tuas ſine arte deligavimus comas.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Eſquiliis Mœcenas inſtituit, ob ſalubrem ejus loci aërem, ut dicetur poſteà.

8. *Huc priùs, &c.*] Ubi modò ſtat Priapus, in hortis ſcilicet iſtis novis, ibi anteà ſepulcretum erat. In hunc ipſum locum plebeiorum cadavera portabantur humanda.

Anguſtis ejecta, &c.] Adverte ſingulas voces ad contemptum facientes.

Ejecta cellis anguſtis cadavera.] Non atriis aulíſve magnis elata cum honore ad ſepulturam, more divitum. *Cellæ* enim dicuntur manſiunculæ præſertim ſervorum.

Conſervus vili portanda locabat in arcâ.
Hoc miſeræ plebi ſtabat commune ſepulcrum,
Pantolabo ſcurræ, Nomentanoque nepoti.
Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum
Hic dabat: heredes monumentum ne ſequeretur.
Nunc licet Eſquiliis habitare ſalubribus, atque

INTERPRETATIO.

ferenda in vili ſandapilâ. Hoc erat commune plebecula ſepulcrum, Pantolabo ſannioni, & Nomentano patrimonii diſſipatori. Iſtic cippus aſſignabat agri *pedes millenos in latitudinem, trecentos* verò *in longitudinem,* vetabatque, *ne ſepulcrum ad heredes pertineret. Jam verò licet habitare in Eſquiliis ſalubribus, & ambulare in col-*

ANNOTATIONES.

9. *Conſervus portanda locabat.*] Viles & abjectos vilis abjectuſque veſpillo ſepeliebat. Nam veſpillones, inquit Feſtus, appellantur, qui veſpertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopiam nequeunt. At contrà divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò subminiſtros adhibet pollinctores, ſandapilarios, veſpillones.

In arcâ vili.] Non in feretro exornato, ut divites ſolent, ſed in brevi loculo, ſeu communi ſandapilâ, quam Martialis vocat *Orcinianam ſpondam*, quâ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à ſandapilariis. Juvenal. Sat. 3. v. 32.

Conducere . . . portandum ad buſta cadaver.

10. *Hoc miſera plebi, &c.*] Eſquilina regio ſepulcris ſervorum atque miſerorum dedicata erat: inquit vet. Comment.

11. *Pantolabo ſcurra.*] Aptum nomen ſcurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutuam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Mallius ille *Pantolabus* ſepulcro pauperum & miſerorum infertur, ſicut & Caſſius *Nomentanus* patrimonii decoctor inſignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad ſepulturam plebeiorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri ſpatium heredibus detractum erat. Et hæc cippo inſcripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis ſeu limes, in quo deſignabatur certa pars agri excepta & ex teſtamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant ſepulcra. Ergo ſepulcri frons eſt latitudo, at longitudo in agrum quaqua versùs intelligenda. Ita vetus Inſcriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui geographicè longitudinem hîc accipiunt in majori diſtantiâ. Nec enim id locum habet niſi in Geographicis. Ptolem. lib. 1. cap. 6.

13. *Heredes monumentum, &c.*] In cippo ſcribi & notari ſolebant literæ iſtæ: H. M. H. N. S. Hoc monumentum heredes non ſequitur. Federic. Cerutus Veronenſis ſic interpretatur locum hunc, luculenter quidem: hic in Eſquiliis extabat cippus his notatus literis: ab eâ parte, quæ publicam viam attingit, mille pedes agri ad ſepulturam plebis tribuuntur: ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros ſpectat, pedes trecenti. Hac Inſcriptione: HERES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VINDICET.

14. *Nunc licet Eſquiliis, &c.*] Nunc verò ſepulcretı amotâ fœditate per Mœcenatem, jam licet frui Eſquiliarum ſalubri aëre, licet hîc habitare, quin & deambulare in amœnis hortis, ubi priùs arida mortuorum oſſa triſtem aſpectum dabant.

Eſquiliis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. & ult.

Salubribus.] Illuc propterea, & ad hortos Mœcenatianos in Eſquiliis ſecedebant Tiberius ad quietem, Auguſtus

Aggere in aprico ſpatiari, quo modo triſtes
Albis informem ſpectabant oſſibus agrum.
Cùm mihi non tantùm fureſque feræque ſuetæ
Hunc vexare locum, curæ ſunt atque labori,
Quantum carminibus quæ verſant atque venenis
Humanos animos. Has nullo perdere poſſum
Nec prohibere modo, ſimul ac vaga luna decorum
Protulit os, quin oſſa legant herbaſque nocentes.
Vidi egomet nigrâ ſuccinctam vadere pallâ
Canidiam, pedibus nudis, paſſoque capillo,
Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utraſque
Fecerat horrendas aſpectu. Scalpere terram
Unguibus, & pullam divellere mordicus agnam
Cœperunt. Cruor in foſſam confuſus, ut inde

INTERPRETATIO.

le aprico, ubi nuper maſti cernebant agrum albis oſſibus deformem. Quanquam non tam me angunt & vexant prædones ac feræ agrum iſtum infeſtare ſolitæ, quàm mulieres, *quæ humanas mentes inflectunt incantamentis & veneficiis. Has nullâ ratione poſſum abigere, aut prohibere quominus colligant oſſa & herbas noxias, ſtatim atque luna currens pulcrum oſtendit vultum. Ego ipſe conſpexi Canidiam atrâ veſte ſuccinctam incedere nudis pedibus, crinibus ſolutis, ejulantem cum Saganâ ſeniore. Pallor ambas fecerat viſu terribiles. Humum cœperunt unguibus effodere*, mox*que diſcerpere dentibus oviculam nigram. Cruor in ſcrobem effuſus eſt, ut hinc ma-*

ANNOTATIONES.

verò æger ad valetudinem procurandam. Sueton.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem ſedeo amœnitate cœlique temperie pergratis, inquit Priapus: at id mihi moleſtum, quod veneficas inde exterminare nequeo ſepulcra frequentare aſſuetas. Fures aveſque facilè abigo, at non ita improbas anus iſtas.

Fureſque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquiſitos fructus ſurripiendos: *feræ* autem ad projecta ſupplicio affectorum cadavera olim venire aſſuetæ inde vix abſterrebantur; ſemperque ad locum notum, cupitamque prædam recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem ſuum oſtentat luna dum plena eſt: & hoc præſertim tempus ad perpetranda veneficia aſſumunt. Vide Epod. 5. & ult.

22. *Oſſa legant.*] Paulus Juriſconſultus: *qui è ſepulcro corpora extraxerint, vel oſſa eruerint, humilioris quidem fortunæ ſummo ſupplicio afficiuntur: honeſtiores autem in inſulam deportantur aliàs aut relegantur, aut ad metalla damnantur.* Vide Epod. ult. ſub finem.

Herbaſque nocentes.] E ſepulcris natas, quaſi ſacras Diis manibus, proindeque veneficiis idoneas. Mentâ præ cæteris herbis utebantur. Hæc enim dicitur pellex fuiſſe Plutonis, à Proſerpinâ demum concerpta, & in herbam ſui nominis transformata. Porrò notandum Mœcenatis hortis non totas Eſquilias occupatas: ſuperfuiſſe verò illic aliquot ſepulcra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana liberta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumviris proſcriptus eſt: habuit verò ſororem natu minorem ſe. Ita vetus Commentator.

28. *Ut inde Manes elicerent.*] Cruo-

Manes elicerent, animas reſponſa daturas.
Lanea & effigies erat, altera cerea. Major
Lanea, quæ pœnis compeſceret inferiorem.
Cerea ſuppliciter ſtabat, ſervilibus, utque
Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, ſævam
Altera Tiſiphonem. Serpentes atque videres
Infernas errare canes: Lunamque rubentem,
Ne foret his teſtis, poſt magna latère ſepulcra.

INTERPRETATIO.

bras evocarent, animas reſponſa reddituras. Porrò *aderat imago lanea, & altera cerea. Grandior lanea, quæ minorem* ceream *plecteret. Cerea ſupplex procumbebat, ſervili ratione, ac velut mox interitura.* Veneficarum *altera inclamat Hecaten, altera diram Tiſiphonem. Tum aſpiceres currere angues, & canes Stygias: lunam verò erubeſcentem ſe abſcondere poſt majora monumenta, ne teſtis adeſſet iſtis* ſceleribus.

ANNOTATIONES.

re ſcilicet ebibendo gaudentes. Sic veteribus creditum.

29. *Animas reſponſa daturas.*] Necromantia eſt, quâ magi futura per mortuos aut mortuorum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in fine ibique annot. lib. 1. Reg. cap. 28. Saül rex per Pythoniſſam ſuſcitat impiè animam Samuelis Prophetæ: ab eoque diſcit ſuam ſuorumque perniciem proximè futuram. *Statimque Saül cecidit porrectus in terram: extimuerat enim verba Samuëlis, &c.*

30. *Lanea & effigies erat, &c.*] Erant ibi effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc minorem altera major affligebat, vexabat, verberabat, perdere volebat. Nam & ſic cum cruciatu homines enecant veneficæ. Unde Ovid. Epiſt. Hypſipylæ:

Per tumulos errat paſſis diſcincta capillis,
Certaque de trepidis colligit oſſa rogis.
Devovet abſentes, ſimulacraque cerea fingit,
Et miſerum tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea ſuppliciter ſtabat.*] Hæc repræſentans eum quem perditum ibant & cupiebant. At laneum ſimulacrum referebat carum veneficis illis caput, quod alterius ſagæ incantamentis liberare & exſolvere contendebant.

33. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat Proſerpinam umbrarum dominam ſacrorum magicorum præſidem: dictam *Hecaten*, ſeu quod victimis centum placaretur, ſeu quod annos centum errare faciat inſepultos. Ita Servius. Alii, quod centum, id eſt, varias habeat virtutes & poteſtates. Nam & idcircò *tergemina Hecate* vocatur à Virgilio Æneid. 4. Eſt nempè Luna in cœlo, Diana in terris, Proſerpina in inferis. Alii etiam aliter, quod Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus ſoror Hecate appellatur, inquiunt, ab ἕκας *longè*, quaſi radios eminùs ad nos vibrans.

34. *Altera Tiſiphonem.*] Sagana vocat Tiſiphonem unam è Furiis, à plectendis cædibus ita nominatam.

Serpentes atque videres infernas errare canes.] Canes infernæ adventantem Proſerpinam præcurrendo annuntiabant; ſerpentes autem Tiſiphonem. Deas enim illas ejuſmodi aſſeclæ nunquam non comitantur. Furiarum capillos ſerpentibus implexos, manuſque pariter armatas finxere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore ſuffuſam, & abhorrentem à talibus flagitiis veneficiiſque.

36. *Poſt magna latère ſepulcra.*] Hinc patet, quod antè jam annotavi, ad Eſquilias & hortos Mœcenatis, propè extitiſſe quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuiſſent atque ſubmota.

Mentior at ſi quid, merdis caput inquiner albis
Corvorum; átque in me veniant mictum atque cacatum
Julius, & fragilis Pedacia, furque Voranus.
Singula quid memorem? quo pacto alterna loquentes
Umbræ cum Saganâ reſonarent triſte & acutum:
Utque lupi barbam variæ cum dente colubræ
Abdiderint furtim terris: & imagine cereâ
Largior arſerit ignis; & ut non teſtis inultus

INTERPRETATIO.

Quod ſi aliquantum mentior, conſpurcetur meum *caput merdis albis corvorum; ac mictum & cacatum ſuper me veniant Julius, mollis Pedacia, & Voranus fur. Quid referam ſingula? Quemadmodum alternatim colloquerentur animæ cum Saganâ, voce tenui & ſtridulâ. Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, & dentes colubræ maculoſæ:* utque *ignis ingens corripuerit effigiem ceream: denique quo pacto*

ANNOTATIONES.

37. *Merdis caput inquiner albis corvorum.*] Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum ſcribit Tibullus:

Abegimuſque voce ſæpe, cum tibi
Senexve corvus, impigerve graculus
Sacrum feriret ore corneo caput.

Arnobius autem lib. 6. diſertè. *Non videtis ſub iſtorum ſimulacrorum cavis ſtelliones, ſorices, mures, blattaſque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? ſpurcitias huc omnes conducere. . . . . . . In ore ſimulacri ab araneis ordiri retia, atque inſidioſos caſſes quibus volatus innectere ſtridularum poſſint impudentiumque muſcarum? Hirundines intra ipſos adium circumvolantes tholos, jaculari ſtercoris plenas; & modo ipſos vultus modò numinum ora depingere, barbam, oculos, naſos, aliaſque omnes partes, in quaſcunque ſe detulerit deonerati proluvies podicis?*

39. *Julius, &c.*] Quidam luxurie perditus, cetera minimè notus.

Pedacia.] Muliebri nomine ob mollitiem & impudicitiam vocat per contemptum & ludibrium. Is Pedacius, vel Pediatius, dicitur fuiſſe Eques Romanus, ſuum verò patrimonium abligurriiſſe, flagitioſiſque poſteà libidinibus ſerviiſſe.

Furque Voranus.] Iſte fuit Q. Luctatii Catuli libertus, furax & aſtutus apprimè: qui cùm nummulario cuidam ſurripuiſſet aliquot nummos, hos calceis inſeruit abſconditque. Deprehenſo verò ad calceos alludens quiſpiam ſubridenſque ait: Bellè ſi te non ἐγχαλκίζεις id eſt, verberibus tanquam æs tondat ac recudat.

41. *Triſte & acutum.*] Sic Æneid. 6. v. 492. umbræ ſeu *animæ Græcorum* apud inferos Æneam videntes obſtupeſcunt, *pars vertere terga . . pars tollere vocem exiguam*, id eſt, exilem, lugubrem, deductam: unde & *inceptus clamor fruſtratur hiantes.* Ibid.

42. *Lupi barbam.*] Egregiè Marcilius, *vide*, inquit, *offucias magicæ artis:* barba lupi veneficium: at roſtrum lupi veneficiis reſiſtit. Atqui barba lupi in roſtro. Plin. lib. 28. cap. 10. *veneficiis, roſtrum lupi reſiſtere inveteratum aiunt, ob idque villarum portis præfigunt.*

43. *Imagine cereâ Largior arſerit ignis.*] Virgil. Eclog. 8.

Aſpice corripuit tremulis altaria flammis
Sponte ſuâ, dum ferre moror, cinis ipſe. bonum ſit.

Ergo hic indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Abſurdè quidam putant ignem adfuiſſe, & liqueſcente cerâ exarſiſſe. Imò cit. Virgilii locus contrarium docet: verbaque iſta clarè oſtendunt, *ſponte ſuâ.*

Horruerim voces Furiarum & ſacta duarum.
Nam, diſploſa ſonat quantum veſica, pepedi
Diffiſsâ nate ficus. At illæ currere in urbem.
Canidiæ dentes, altum Saganæ caliendrum
Excidere, atque herbas, atque incantata lacertis
Vincula, cum magno riſuque jocoque videres.

INTERPRETATIO.

averſatus ſim præſens, atque vindicaverim verba & actiones ambarum Furiarum iſtarum. *Etenim quanto* ſonitu *crepat veſica diſrupta;* tanto ego *ficulnus* olim truncus *diviſis natibus crepui*. Protinùs *autem illæ* veneficæ *fugere in urbem* cœperunt. Tumque *non ſine ludibrio & cachinnis aſpexiſſes Canidiæ dentes*, ac *ſublimem Saganæ comam decidere, herbas item, & licia brachiis faſcinata.*

ANNOTATIONES.

45. *Furiarum duarum.*] Canidiæ & Saganæ Furiis ſimilium.

47. *Diffiſsâ nate.*] Ita lignum recens & adhuc viride, ſi in opus fingatur, finditur & crepat.

Ficus.] Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem.] Ridicula omnia. Inſignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes, &c.*] Tanto pavore percelluntur illæ: ut excidant Canidiæ edentulæ appoſiti *dentes*; Saganæ verò glabræ ſeu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum.] Adulterini capillitii ſuggeſtum, ut vocat Papinius. Juvenal. Sat. 6. v. 501. *compagibus altum ædificat caput*. Hinc patet novum non eſſe, quod noſtro ſeculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus inſanas capillamenti ſubſtructiones extitiſſe.

Caliendrum.] *κάλλυντρον* eſt *ornamentum. κάλυπτρον* ſive *κάλυντρον operimentum*. Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel ſuppoſititium; alii reticulum, redimiculum, galericulum: vetus Interpres; peplum capitis, ſeu ornamentum. Varro etiam hanc uſurpat vocem in lib. qui inſcribitur *Virgula divina*. Arnobius item lib. 6.

50. *Vincula.*] His hominum animos illigabant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog. 8.

Terna tibi hæc primùm triplici diverſa colore
Licia circumdo.

SATIRA IX.

Deſcribit obvii cujuſdam importunam & obſtinatam loquacitatem.

IBam fortè viâ ſacrâ, ſicut meus eſt mos,

INTERPRETATIO.

Pergebam fortè per *viam ſacram, nugas neſcio quas,*

ANNOTATIONES.

1. *Viâ ſacrâ.*] De eâ Epod. 4. v. 7. & Epod. 7. v. 8. vide ibi annot.

Neſcio quid meditans nugarum; totus in illis:
Accurrit quidam notus mihi nomine tantum;
Arreptâque manu, Quid agis, dulciſſime rerum?
Suaviter, ut nunc eſt, inquam: & cupio omnia quæ vis.
Cum aſſectaretur, Num quid vis? occupo. At ille,
Noris nos, inquit; docti ſumus. Hìc ego: Pluris
Hoc, inquam, mihi eris. Miſerè diſcedere quærens,
Ire modò ocyùs, interdum conſiſtere: in aurem
Dicere neſcio quid puero: cùm ſudor ad imos
Manaret talos. O te, Bollane, cerebri
Felicem: aiebam tacitus! Cùm quidlibet ille
Garriret; vicos, urbem laudaret; ut illi
Nil reſpondebam, Miſere cupis, inquit, abire;
Jamdudum video: ſed nil agis: uſque tenebo:
Perſequar: hinc quo nunc iter eſt tibi? Nil opus eſt te
Circumagi: quemdam volo viſere non tibi notum:

INTERPRETATIO.

Ut ſoleo, mente *verſans; iis planè intentus. Accurrit quidam nomine duntaxat mihi cognitus; atque apprehenſâ manu* meâ, ait, *Quomodo te habes omnium ſuaviſſime? Reſpondi: Benè, ſicut* res *præſentes ſluunt:* tibi *pariter apprecor cuncta quæ exoptas. Cùm* verò me *ſequeretur, præveniens dixi: An* aliud *quidpiam expoſcis* à me? *Mox ille, Ut me cognoſcas, inquit: ſum eruditus. Tum ego: Eò majoris à me æſtimaberis. Vehementer* autem *abire cupiens jam velociùs incedebam, identidem ſubſiſtebam: famulo neſcio quid in aurem inſuſurrabam: intereà ſudor ad imos talos defluebat. Cogitabam apud me: quàm beatus tu Bollane* tali *cerebro! Cum* verò *iſte quidvis effutiret, laudaret civitatem* ac *regiones; quod nihil reſponſi facerem, ait: Sollicitè quæris diſcedere: jam pridem intelligo: verùm operam perdis: ſemper adhærebo: aſſectabor: ecquò jamjam iſtinc contendis?* Cui ego: *Nequaquam neceſſe eſt te circumduci: aliquem inviſere cupio tibi minimè cognitum:*

ANNOTATIONES.

2. *Nugarum.*] Verſiculorum.

4. *Arreptaque manu.*] Quaſi valdè familiaris & conſuetus, quamvis nomine vix Horatio notus: ergo imprudenter & ineptè.

5. *Suaviter ut nunc eſt, &c.*] Indolem Horatii bonam, imò egregiæ fructum educationis in eo conſidera: qui hominem paſſim moleſtum quin & pertinaciter importunum æquo fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum reponit. Quod quidem deinceps animadverte.

Cupio omnia quæ vis.] Ita loquebantur olim ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire volentium, ne id durè facere viderentur: ut obſervat Donatus in Terent. Eunuch. Act. 2. Scen. 3. ad hæc verba:

Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid velit.
Rectè, inquit, Abeo.

7. *Noris.*] Cupio ut noris me: ſum enim doctus. O inſulſam orationem!

10. *Cùm ſudor ad imos manaret talos.*] Præ animi angore & æſtu.

11. *Bollane.*] Is ὀξύχολος, iracundus, ſtomachoſus, atque, ut ait noſter Sat. 5. præced. cerebroſus, nugaces & ineptos quoſque verbis aſperis amoliebatur ſtatim, & abire procul à ſe adigebat, loquacitatis & loquacium omninò impatiens.

14. *Miſerè cupis, inquit, abire, &c.*] Confer impudentem hunc garruli ſer-

Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæſaris hortos.
Nil habeo quod agam, & non ſum piger: uſque ſequar te.
Demitto auriculas ut iniquæ mentis aſellus,
Cùm gravius dorſo ſubiit onus. Incipit ille:
Si benè me novi, non Viſcum pluris amicum,
Non Varium facies. nam quis me ſcribere plures
Aut citiùs poſſit verſus? quis membra movere
Molliùs? invideat quod & Hermogenes, ego canto.
Interpellandi locus hic erat: Eſt tibi mater,
Cognati, queis te ſalvo eſt opus? Haud mihi quiſquam:
Omnes compoſui. Felices. nunc ego reſto:

INTERPRETATIO.

hic procul manet, ultrà Tiberim, juxta hortos Julii *Cæſaris.* Ille verò: *Nihil agendum inſtat mihi, neque ſum deſes: quolibet te comitabor.* Tum ego *deprimo aures velut aſinus impatiens, quando pluſculum oneris tergo imponitur. Ille* autem *exorſus eſt: Si me benè cognoſco, non Viſcum non Varium cariorem* me *familiarem habebis. Ecquis enim verſus plures ac velociùs quàm ego ſcribere valeat? Quis ſaltaro decentiùs? Ego ſic cano ut etiam Hermogenes invideat. Hæc erat occaſio interrumpendi:* Itaque aio illi: *Habeſne matrem aut propinquos, quibus neceſſaria ſit tua ſalus?* Reſpondit: *Nemo ſupereſt mihi: cunctos ſepelivi.* Tum ego tacitè: Illi *fortunati:* miſer *ego jam vivo: interfice. Enimverò*

ANNOTATIONES.

monem cum Horatii modeſtâ reſponſione, *nil opus eſt te circumagi, &c.* Gall. *c'eſt vous donner trop de peine.*

18. *Cubat.*] Sunt qui interpretentur, ægrotat: ſicut Sat. 3. lib. 2.

Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis.

Prope Cæſaris hortos.] Longinquam proponit urbis regionem, ad abigendum garrulum, ſed fruſtrà. Sueton. Jul. Cæſar. cap. 83. *Populo hortos circa Tiberim publicè, & viritim trecenos ſeſtertios legavit.* Tiber. cap. 72. *triremi uſque ad proximos Naumachiæ hortos ſubvectus eſt: diſpoſitâ ſtatione per ripas Tiberis; &c.* Vide & Plutarch. in M. Bruto: ubi ſcribit, cùm teſtamento Cæſar civi cuilibet ſeptuaginta & quinque drachmas legaviſſet; prætereà verò etiam *hortos, qui trans Tiberim erant,* ubi nunc eſt Fortunæ templum, ingentem benevolentiam & admirabile deſiderium omnibus fuiſſe.

20. *Demitto auriculas, &c.*] Metaphora à jumentis, quæ aures demittendo oſtendunt ſuam defatigationem, ſe velle ſe excutere impoſitum onus. Plin. lib. 11. cap. 37. *aures in equis & omnium jumentorum genere, indicia animi præferunt; feſſis marcida, micantes pavidis; ſubrecta furentibus, reſoluta ægris.*

22. *Viſcum, Varium.*] Hi duo fuerunt eximii Poëtæ, ingenio & eruditione clari; Horatio certè amiciſſimi. De Viſco poſteà, Sat. ſeq. & alibi. De Vario Sat. 5. præced. item lib. 1. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famoſus, de quo Sat. 3. præcedenti.

26. *Eſt tibi mater, &c.*] Callidè vult Horatius monere garrulum ut ſuæ ſaluti conſulat in gratiam propinquorum; neve ſine causâ ita ſe circumagat ac defatiget, quin potiùs ipſe ſe, tantum virum totque & tam eximiis dotibus inſignem familiæ ſuæ diu conſervet.

28. *Omnes compoſui.*] De hujus vocis ſignificatione dixi, ad Perſ. Sat. 3. v. 104.

Felices.] Qui nimirùm tuâ garrulitate & ineptiis ſunt liberati. At ego miſer *reſto* diſcruciandus à te ac jugulandus.

Pp

Conſice. namque inſtat fatum mihi triſte, Sabella
Quod puero cecinit divinâ mota anus urnâ.
Hunc neque dira venena, nec hoſticus auferet enſis,
Nec laterum dolor, aut tuſſis, nec tarda podagra:
Garrulus hunc quando conſumet cumque. loquaces,
Si ſapiat, vitet, ſimul atque adoleverit ætas.
Ventum erat ad Veſtæ, quartâ jam parte diei

INTERPRETATIO.

urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella vetula præſagiit commotâ urnâ divinans. Iſtum, aiebat, nec ſæva toxica nec gladius hoſtilis interimet, nec laterum dolor, vel tuſſis, nec iners podagra: occidet verò loquax aliquando tandem. Ergo *ubi primum ætate adultâ erit, fugiat garrulos, ſi prudens eſt. Devoneramus ad* templum *Veſtæ, tranſactâ jam*

ANNOTATIONES.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sabella, vaticinandi perita. De Sabinis ſive Samnitibus artium ejuſmodi vanarum anteſignanis, dixi in Epod. 17.

30. *Divinâ mota anus urnâ.*] Sortilega mulier & fatidica conjectis in urnam ſortibus, commotis; eductis, fatum eliciens & futura prædicens. Iſta divinandi ratio viguit tum apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem peragebatur. Habebantur literæ dictioneſque permultæ: quæ permiſtæ in urnâ, & mox eductæ vel effuſæ, ſi quid exprimerent caſu & fortè conjunctæ, id eſſe in fatis ac divinitus præmonſtrari credebatur. *Sortes, taleolæ aut ſurculi è ligno fuere non grandes: quibus literæ ad divinandum inſculptæ, ſive notæ. Eæ privatim habitæ; eæ publicè. Sed quæ in publico, in primis religioſæ, & caná quadam veritate ſuere, in templis ſervabantur in arcâ recondita, tæniis vittiſque lanatis ſeorſum involutæ.* Hæc J. Lipſ. Elect. 2. cap. 12. ubi *attenuatas* ſponte ſortes apud Liv. mox citand. ingenioſè corrigit, *extæniatas*, id eſt, tæniis vittiſque ſolutas. Sortes Præneſte inventas refert Cicero 2. de divin. n. 85. ubi originem earum pariter ac vanitatem excutit. *hoc genus divinationis vita jam communis explosit. Fani pulcritudo & vetuſtas Præneſtinarum etiam nunc ſortium nomen retinet, atque id in vulgus. Quis enim magiſtratus, aut quis vir illuſtrior utitur ſortibus? Ceteris verò in locis ſortes planè refrixerunt.* Hæc ille ibidem: & paulò antè. *Quid ſors? Idem propemodum quod micare, quod talos jacere, quod teſſeras. Quibus temeritas & caſus, non ratio vel conſilium valet. Tota res eſt inventa fallaciis, aut ad quæſtum, aut ad ſuperſtitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber. cap. 63. Præneſtinarum ſortium majeſtate deterritum aliquando Tiberium ſcribit. T. Livius initio lib. 22. inter prodigia quædam & hoc refert: *Sortes ſuâ ſponte attenuatas, unamque excidiſſe ita ſcriptam:* MAVORS TELUM SUUM CONCUTIT: *& per idem tempus Romæ ſignum Martis Appiâ viâ ſudaſſe.*

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba ſunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis. Cic. de Orat. 3. n. 6. *Craſſus cum febri domum rediit, diéque ſeptimo eſt lateris dolore conſumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate: ubi ſtatim initio pronuntiat illam eſſe morbum curari difficilem.

35. *Veſtæ.*] Ædem Romæ habebat Veſta ad clivum Capitolinum inter palatium & Capitolium. Varro, Feſtus, &c. Cic. de Nat. Deor. lib. 2. n. 67. de Veſta diſſerit: *hæc Dea*, inquit, *eſt rerum cuſtos intimarum . . Græcis ἑςία dicitur. . . . Ejus vis ad aras & focos pertinet. . . . Non abſunt longè ab ea Dii Penates, &c.*

Quarta jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas ſeu partes duodecim complecti, ſcilicet ab ortu Solis

Præteritâ; & caſu tunc reſpondere vadato
Debebat: quod ni feciſſet, perdere litem.
Si me amas, inquit, paulùm hic ades. Inteream, ſi
Aut valeo ſtare, aut novi civilia jura:
Et propero quò ſcis. Dubius ſum quid faciam, inquit;
Téne relinquam, an rem. Me, ſodes. Non faciam, ille;
Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durum eſt
Cum victore, ſequor. Mœcenas quomodo tecum?
Hinc repetit. Paucorum hominum, & mentis benè ſanæ.
Nemo dexteriùs fortunâ eſt uſus. haberes

INTERPRETATIO.

parte diei quartâ: & fortè debebat tunc vadato reſpondere, vel causâ cadere, niſi vadimonium obiiſſet. Dixit verò: *Quæſo paululum iſtic me adjuva.* At ego: *Moriar, ſi valeo ſtare, vel ſcio leges civiles: adde quod feſtino* illuc *quo noſti.* Tum *ille ait: Incertus ſum quid agam; an te deſeram, an litem.* Cui ego: *Me, me, obſecro. Nequaquam, inquit, iſte; & cœpit præire. Ego, quoniam cum fortiori pugnare arduum eſt, ſequor. Inde* verò ſermonem ille *reſumit. Mæcenas quomodo tecum agit? Paucos amicos recipit*, inquam: *& certe ſapit.* Ille: *Nemo unquam uſus eſt fortunâ callidiùs quàm tu.* Næ *magnum auxiliatorem ha-*

ANNOTATIONES.

ad occaſum. Ergo diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, & reſpondet noſtræ nonæ matutinæ. Porrò quod ſequitur, *& caſu tunc reſpondere vadato debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8. lib. 4. ubi conſuetæ Romanis occupationes ad horas ſingulas notantur.

Prima ſalutantes atque altera continet hora:
Exercet raucos tertia cauſſidicos.
In quintam varios extendit Roma labores.
Sexta quies laſſis, &c.

36. *Reſpondere vadato debebat.*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadeſque dederat: ergo niſi adfuiſſet, vades ejus ac fidejuſſores condemnati ipſum poſteà egiſſent reum, ex lege.

38. *Paulum hic ades.*] In judicium veni quæſo mecum, ad proximum tribunal Prætoris; ibique me juva contra adverſarium.

Si valeo ſtare.] Infirmis ego cruribus haud valeo diu ſtans manere, in foro ante Prætorem; ubi ſedere non licet. Alii *ſtare* interpretantur, ſtare in jure, ſeu contendere ac depugnare contra adverſarium, ut faciunt Juriſconſulti, patroni, cauſidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non ſum idoneus ad ſuggerenda tibi verba legis ac juris cauſæ tuæ faventia: proindeque tibi adeſſe nequeo.

40. *Propero quo ſcis.*] Volo viſere hominem quemdam, ut antè dixi, *prope hortos Cæſaris* habitantem. Viam itaque ſat longam obire *propero*.

41. *Me ſodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet ſperabat garrulus per Horatium adipiſci Mœcenatis familiaritatem, quod pluris æſtimabat perdendâ lite.

43. *Mœcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Eſtne ſemper amicus tibi Mœcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis ſe familiarem exhibet: paucos admittit in ſuam amicitiam. Macrob. lib. 3. Saturnal. cap. 16. *paucorum hominum eſt iſte acipenſer.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexterius fortunâ eſt uſus.*] Tu benè admodum uſus es fortunâ, qui Mœcenatem ita demeruerîs. Quod ſi me ad ipſum perduceres, juvarem te

Magnum adjutorem, poſſet qui ferre ſecundas,
Hunc hominem velles ſi tradere: diſperεam, ni
Summoſſes omnes. Non iſto vivimus illic
Quo tu rere modo. domus hac nec purior ulla eſt
Nec magis his aliena malis: nil mî officit unquam:
Ditior hic, aut eſt quia doctior: eſt locus uni
Cuique ſuus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
Proximus eſſe. Velis tantummodò: quæ tua virtus,
Expugnabis: & eſt qui vinci poſſit: eoque

INTERPRETATIO.

heres, ſecundas quidem partes *agendi peritum, ſi velles* ad Mœcenatem *perducere iſtum virum: moriar, niſi cunctos amoliri* poſſes. Ego verò: *Minimè eâ ratione quâ putas illic agimus: nulla domus ejuſmodi malis eſt purgatior aut remotior quàm illa: nihil unquam nocet mihi quod alius opulentior adfuerit vel doctior: ſuum quiſque gradum obtinet.* Tum garrulus: *Rem ſanè magnam dicis*, & quæ prope *ſupra fidem* ſit. *Verumenim ita eſt*, inquam. Mox ille: *Inflammas ut ardentiùs velim ad eum accedere.* Reſpondeo: *Satis eſt cupias: vinces, pro tuâ virtute: atque is eſt qui expugnari queat: ideoque difficilem præſtat*

ANNOTATIONES.

mirum in modum: nec primas ante te captarem unquam, nec uſpiam tibi officerem: imò alios omnes hoc pacto facile ſummoveres, primumque locum tu conſequereris. Hæc garrulus ad Horatium.

46. *Poſſet qui ferre ſecundas.*] Metaphora à Scenicis ludis & actoribus. Hac pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, n. 48. & huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo eſt ornatiſſimus & paratiſſimus eſſe debet . . . . Apuleium eſſe video proximum ſubſcriptorem . . . . . deinde habet Allienum; hunc tamen à ſubſellìis . . . . . Ac ne is quidem tantùm contendet in dicendo quantum poteſt: ſed conſulet laudi & exiſtimationi tuæ: & ex eo quod ipſe poteſt in dicendo aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid eſſe videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus: ſæpè illum qui eſt ſecundarum aut tertiarum partium, cùm poſſit aliquanto clariùs dicere, quàm ipſe primarum, multum ſummittere, ut ille princeps quàm maxime excellat: ſic faciet Allienus; tibi ſerviet, tibi lenocinabitur; minus aliquanto contendet quàm poteſt.*

47. *Hunc hominem.*] Seipſum indicat ac digito monſtrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet auro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mœcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non iſto vivimus, &c.*] Reſpondet Horatius. Alia eſt longè conditio amicorum Mœcenatis. Ab his procul exulant mala & peſtes quibus ſolent ædes magnatum vexari & corrumpi. Inde verò abſunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, inſidiæ, ſupplantationes. Suprà, Sat. 6. Mœcenatem dixit *cautum dignos aſſumere, pravâ ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non ſine ſalsâ deriſione fatuum, vanum & arrogantem hominem palpat Horatius, ab illo expugnandam facile amicitiam ſpondens Mœcenatis.

55. *Eoque difficiles aditus primos habet.*] Eo quod norit ſe vinci paulò faciliorem: ironicè. Alii perperam pro antecedenti dictione *poſſit*, legunt, *poſcit*: & hîc intelligunt, Mœcenatem aſſiduis officiis & obſequiis vinci amantem ac poſcentem adeuntibus ſe præſtare difficilem, ut accendat magis ſtudium ambiendi ſuam familiaritatem & conſuetudinem, quàm ſcit amœniſſimam. Apa-

Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero;
Muneribus ſervos corrumpam: non, hodie ſi
Excluſus fuero, deſiſtam: tempora quæram:
Occurram in triviis: deducam. Nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit, ecce
Fuſcus Ariſtius occurrit, mihi carus, & illum
Qui pulcrè noſſet. Conſiſtimus. Unde venis? &
Quo tendis? rogat, & reſpondet. Vellere cœpi
Et prenſare manu lentiſſima brachia nutans,
Diſtorquens oculos, ut me eriperet. Malè ſalſus
Ridens diſſimulare: meum jecur urere bilis.
Certè neſcio quid ſecretò velle loqui te

INTERPRETATIO.

priorem acceſſum. Diligentiam adhibebo, inquit ille; *famulos donis captabo: ſi hodie repulſam patior, minime abſcedam: occaſionibus inſidiabor: obviam ibo in plateis: comitabor. Nihil abſque magnis ærumnis vita hominibus largitur. En* verò *dum iſta verſat* ille, *occurrit Fuſcus Ariſtius mihi dilectus, & qui probè cognoſcebat hunc* garrulum. *Subſiſtimus. Unde venis? & quo vadis? quærit, ac reſpondet. Cœpi vellicare & ſtringere brachia molliſſima, innuens, oculos torquens, ut me liberaret.* Hic verò *malignè verſutus ridet ac diſſimulat: bilis autem urit jecur meum.* Porrò addidi: *dicebas profectò velle te mecum neſcio quem arcanum conferre ſer-*

ANNOTATIONES.

ge iſta quæ omnino pugnant cum indole Mœcenatis, quàm hic & alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide ſuprà Sat. 6. v. 60. & ſeq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam rei ſpe accenſus ille pollicetur diligentiam ſuam non defore, ſed quàm ſtultam & futilem, cnimadverte.

57. *Muneribus ſervos corrumpam.*] Ita plerique ad procerum ædes penetrabant, ſervis munera largiendo. Juvenal. Sat. 3. v. 184.

Quid das ut Coſſum aliquando ſalutes?

59. *Nil ſine magno vita labore, &c.*] Pulcra ſed malè collocata ſententia, ut ait Landinus. Ex Epicharmo

Τῶν πόνων πωλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεοί.

Laboribus vendunt nobis omnia bona Dii.

61. *Fuſcus Ariſtius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem eſt inſcripta Ode 22. lib. 1. & Epiſt. 10. lib. 1.

63. *Rogat, & reſpondet.*] Interrogat me Fuſcus *unde venis? & quo tendis?* atque mihi ſimilia roganti *reſpondet.*

Vellere cœpi & prenſare manu, &c.] Quos nobis adeſſe gaudemus, & à quibus auxilium ſperamus, eorum prenſamus manus & brachia: præcipuè cùm angimur, nec apertè licet conqueri. Cruq.

64. *Prenſare.*] Legunt alii, *preſſare.*

Lentiſſima brachia.] Malignè cedentia, illo diſſimulante intelligere quid vellem. Alii non malè interpretantur, ſegnia, tarda, ſtupida, quæ vellicatione & prenſatione non movebantur. Quo ſignificatur frigida mens Ariſti amico laboranti ſubvenire detrectantis. Cic. ad Attic. *nihil ego illo novi impudentius, aſtutius, lentius.* Sueton. Tiber. 57. *Sæva ac lenta natura ne in puero quidem latuit.*

Nutans, diſtorquens oculos.] Nutibus oculiſque ſignum dans.

67. *Certe neſcio quid ſecretè, &c.*] Horatius inſtat rurſum ut ſibi Ariſtius ſuccurrat: ſed hic omnes ejus eluctatur conatus, ridens, diſſimulans, denique *male ſalſus.*

Aiebas mecum. Memini benè; ſed meliori
Tempore dicam: hodie triceſima ſabbata. vin' tu
Curtis Judæis oppedere? Nulla mihi, inquam,
Relligio eſt. At mi. ſum paulò infirmior; unus
Multorum. ignoſces: aliàs loquar. Hunccine ſolem
Tam nigrum ſurrexe mihi? Fugit improbus, ac me
Sub cultro linquit. Caſu venit obvius illi
Adverſarius; &, Quo tu turpiſſime? magnâ
Inclamat voce; &, Licet anteſtari? Ego verò
Oppono auriculam. rapit in jus. clamor utrinque.

INTERPRETATIO.

monem. *Recordor ſane*, ait; *ſed tempore loquar aptiori: hodie triceſima ſabbata* ſunt. *An velles recutitis Judæis oppedere? Haud religioni duxero, inquam. Ego verò* ducam, ait: *ſum paulò ſuperſtitioſior*, atque *pluribus ſimilis. indulge* mihi: *aliàs alloquar*. Tum demum ego: Ergone merui *diem hunc adeo funeſtum mihi eſſe?* Interim *fugit malignus, ac me ſub gladio deſeruit*. Verùm ecce *adverſarius iſti* garrulo *forte occurrit*, ſtatimque *vociferatur: Eoque nempe tu viliſſime abis? ad me vero: Potes teſtis eſſe? Ego mox aurem offero*. Tum hic illum *ad judicium trahit. Exclamant ambo.*

ANNOTATIONES.

69. *Hodie triceſima ſabbata.*] Hodie Judæi ſolemne feſtum celebrant, quo intermitti omne negotium fas eſt. His ego adſtipulor: quare nec morari, nec ſermones conferre tecum licet modò.

Triceſima ſabbata quidam explicant Neomeniam, quod in novilunio ſabbatum magnum Judæis haberetur. Pſal. 80. *Buccinate in Neomeniâ tubâ, in inſigni die ſolemnitatis veſtræ.* Alii interpretantur Calendas menſis Niſan qui primus in æquinoctio verno dies habebat triginta. Alii intelligunt maximum ſabbatum & vetus phaſe, qua agnum comedebant ritu ſanctiſſimo. Quare verò *triceſima?* Quod reverà ab anni Judæi principio triginta numerentur hebdomades ad iſtam ſolemnitatem: videlicet à Septembri menſe quem *Tiſri* vocabant, ad dimidium ferè Aprilis, illis *Niſan*; quo Paſcha celebrabant. De ſabbato Judæorum diſſerui ad Juvenal. Sat. 6. v. 158. & Perſ. Sat. 5. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, annot. ad iſtas voces, *Judæus appella.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum appoſita. κατατεκοπέρδειν ventris crepitum emittere contrà, id eſt, reſpuere, aſpernari, ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, religio eſt.] Sanè Judaïcos ritus abſque religione violarim, illoſque flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mi.*] Reſpondet Ariſtius: Ego contrà, mores Judæorum colo: unde religio mihi eſſet hodiernum feſtum cum illis non celebrare.

Unus multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è plebe, ejus ſimilis ego, pariter infirmus & ſuperſtitioſus: ſi libet, ita me appella: at mihi veniam dabis, Horati, ſi in hoc tibi contradicam.

73. *Surrexe.*] Vide ſupra Sat. 5. ad vocem *erepſemus.*

76. *Et, licet anteſtari?*] Et converſus ad me, dixit, vis anteſtari? Cui libentiſſimè annui, ac de more aurem obtuli tangendam. Lex 12. Tab. ita jubebat: *Si in jus vocatus, ni it, anteſtator: manum injicito: aurem anteſtati capito.* vel ut habet J. Lipſ. Epiſtolic. Quæſt. lib. 4. Epiſt. 26. *Si vis vocationi fuat, anteſtaminor: ni it, aurem capito anteſtati.* Quod ſic ille ibid. explicat: in anteſtatione, inquit, actor imam auriculam tangebat anteſtati, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. lib. 11.

Undique concurſus. Sic me ſervavit Apollo.

INTERPRETATIO.

Hinc & inde plebs *affluit. Ita me Apollo liberavit.*

ANNOTATIONES.

cap. 45. *eſt in aure imâ memoria locus, quem tangentes atteſtantur*; vel potiùs *anteſtantur*: ut contra Rœvardum ex lege & more veteri aſſerit Lipſius mox citatus.

Rapit in jus.] Poſt factam anteſtationem licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum is poëtarum tutor ac vindex. Alii reſpici volunt ad Auguſti forum, ubi erat ſtatua Apollinis eburna eo ipſo in loco, in quo jus dicebatur. Plin. lib. 36. cap. 5. Juvenal. Sat. 1. v. 128.

Sportula; deinde forum, Juriſque peritus Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ ſuperiori ſcripſerat, in hac aſſerit & explicat.

NEmpe incompoſito dixi pede currere verſus
Lucili. Quis tam Lucili fautor ineptè eſt,

INTERPRETATIO.

SCripſi nimirum Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam ſtulte eſt Lucilii defenſor, ut id minime concedat?

ANNOTATIONES.

Hoc primum te, lector, monitum volo, ſpurios octo verſus huic Satiræ præfixos legi in quibuſdam manuſcriptis: quos ne deſideres, hic apponendos cenſui. Sic habent:

Lucili quàm ſis mendoſus, teſte Catone
Defenſore tuo pervincam, qui male factos
Emendare parat verſus. Hoc lenius ille
Eſt quo vir melior. Longe ſubtilior ille
Qui multum puer, & loris & funibus udis
Exornatus, ut eſſet opem qui ferre poëtis
Antiquis poſſet contra faſtidia noſtra,
Grammaticorum Equitum doctiſſimus.
Ut redeam illuc,
Nempe incompoſito. &c.

Horum ſenſus eſt iſte: Si quidem Cato Lucilii admirator, ejus tamen verſus complures emendare parat, certè non carent mendis. Verùm eſt qui Lucilium Catone meliùs defendat: is nempe qui ſecum defert funes & flagella, quibus percutiat & coërceat eos omnes qui obtrectarint Lucilio & veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem oſtendunt & Lucilium habuiſſe reprehenſores dudum, & pariter fautores etiam *inepte*, quod ait hîc Horatius.

1. *Nempe incompoſito, &c.*] Hoc certè eſſe legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium ſanxerunt eruditi.

Incompoſito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriuſculos eſſe ejus verſus: ſed laudavi pariter quod vitioſos cives Rom. acriter inſectatus ſit. Uno verbo nec debita negavi elogia, nec indebita conceſſi. Sanctus Hieron.

Ut non hoc fateatur? At idem quod ſale multo
Urbem defricuit, chartâ laudatur eâdem.
Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera. nam ſic
Et Laberi mimos, ut pulcra poëmata mirer.
Ergo non ſatis eſt riſu diducere rictum
Auditoris: & eſt quædam tamen hîc quoque virtus,

INTERPRETATIO.

Verùm ille ipſe eâdem in membranâ laudatur, quod acerbitate plurimâ civitatem perfricuit. Neque verò id ei largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulcra carmina celebrarem. Itaque non ſufficit riſu extendere cachinnos auditoris: quanquam eſt in hoc quoque nonnulla virtus.

ANNOTATIONES.

Epiſt. 45. ad Pammach. *mordetur*, inquit, *& Lucilius quod incompoſito pede currat, & tamen ſales ejus lepoſque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur.*] Sic eſt. Sunt qui probent omnia in eo quod aliquâ parte admodum placuit: nolintque fateri nævos ineſſe ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Verumtamen *nihil eſt ex omnì parte beatum.*

Sale multo urbem defricuit.] Sanctus Hieronymus Epiſt. 47. de vitand. ſuſp. contub. *ubi illa quondam conſtantia, quâ multo ſale orbem defricans Lucilianum quidpiam retuliſti.* Perſ. Sat. 1. v. 114.

. . . *ſecuit Lucilius urbem:*
Te, Lupe; te, Muti, &c.

Lege Cic. lib. 1. de Finib. n. 9. ubi Lucilii refert verſus. Vide & quæ annotavi ad Perſ. cit.

5. *Nec tamen hoc tribuens, dederim quoque cetera.*] Ita profecto æquus rerum æſtimator eſt Horatius & rectus judex: quicquid velit. Quintil. lib. 10. cap. 1. ubi, *Lucilius*, inquit, *quoſdam ita deditos ſibi adhuc habet amatores, ut eum non ejuſdem modo operis auctoribus ſed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis tantum ab Horatio diſſentio, qui Lucilium fluere lutulentum, & eſſe aliquid quod tollere poſſis, putat. Nam eruditio in eo mira, & libertas atque inde acerbitas, & abundè ſalis. Multo eſt terſior ac purus magis Horatius, & ad notandos hominum mores præcipuus.* Senſus Horatii eſt: Tribuens Lucilio quod ſalibus & acerbitate polleat, non proinde fateor pulcra eſſe, concinna & perfecta ejus poëmata. Alias etiam laudare & mirari oporteret mimos utpote dicacitate præſtantes.

6. *Laberi mimos.*] Comœdias Laberii ſalibus & facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæſar. cap. 39. *Ludis mimum ſuum egit Decimus Laberius eques:* & quod Cæſari admodum placuiſſet, *donatus quingentis ſeſtertiis, & annulo aureo, ſeſſum in quatuordecim è ſcenâ per orcheſtram tranſiit.* Hunc verò tranſitum minimè ferens Cicero eos ludos tum ſpectans, Laberio ſedile quærenti ait: *Recepiſſem te, niſi anguſte ſederem:* ſimul & illum reſpuens, & in novum ſenatum jocatus, cujus numerum Cæſar ſuprà fas auxerat. Id verò non impunè. Reſpondit enim Laberius: *Mirum ſi anguſte ſedes, qui ſoles duabus ſellis ſedere:* exprobrans Ciceroni levitatem & lubricum fidei. Hæc Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 3. & lib. 7. cap. 3. Vide ejuſdem lib. 2. cap. 7. Gell. lib. 10. cap. 17. & Cic. lib. 7. Epiſt. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi ſolita, nec in plures actus diviſa: abſque exordiis, ſine cantu & geſticulatione. Diomed. Item, eſt factorum cum laſcivia imitatio: unde nomen à μιμεῖσθαι *imitari*. Gell. lib. 17. cap. 14. *C. Cæſarem*, inquit, *ita Laberii maledicentia & arrogantia offendebat, ut acceptiores & probatiores ſibi eſſe Publii quàm Laberii mimos prædicaret.*

Eſt brevitate opus, ut currat ſententia, neu ſe
Impediat verbis laſſas onerantibus aures.
Et ſermone opus eſt, modo triſti, ſæpè jocoſo,
Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ,
Interdum urbani, parcentis viribus, atque
Extenuantis eas conſultò. Ridiculum acri
Fortiùs & meliùs magnas plerumque ſecat res.

INTERPRETATIO.

Brevitas requiritur, ut ſententia fluat, neve ſe involvat dictionibus aures offendentibus & fatigantibus. Item requiritur ſermo nunc ſeverus, nunc hilaris, ſuſtinens vices quandoque rhetoris, ac poëtæ, alias faceti, qui vires continet, & illas datâ operâ diminuit. Certè *res magnas aliquando jocoſum decidit efficacius & aptius quam acerbum.*

ANNOTATIONES.

9. *Ut currat ſententia.*] Ne vel nimia brevitas obſcuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animum legentis oneret & impediat: in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Auguſtus Agrippinam neptim admonebat in quadam Epiſtola: ejus nempè laudans ingenium, cùm de ſuâ vitâ caſibuſque ſuorum commentarios ſcriberet; aiebat: *Opus eſt dare te operam ne moleſte ſcribas.* Sueton. Octav. cap. 86. Tacit. Annal. 4.

12. *Modo rhetoris, atque poëta, interdum urbani.*] Horatius, egregiè ſuo more, tres iſtas virtutes requirit in ſatirographo; defendat vicem *rhetoris*, argumentis pugnando; *poëta*, ſolertem & aptam dictionem adhibendo; *urbani*, ſalibus & jocis quædam etiam gravia traducendo ſolvendoque. Cic. 1. de orat. n. 17. *accedat lepos quidam, facetiaque, & eruditio libero digna, celeritaſque & brevitas reſpondendi & laceſſendi, ſubtili venuſtate & urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, conſultò, callidè, ſtylum acrem aliquando coërcentis; neque ſemper acerbè excandeſcentis aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui paſſim *enſe velut ſtricto ardens infremuit*: Juvenal. Sat. 1. v. 165. atque auditorem ita dente carpit, ut etiam *genuinum frangat.* Perſ. Sat. 1. v. 115. Noſter contra, ut ait ibid. Perſius,

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit, & admiſſus circum præcordia ludit,
Callidus excuſſo populum ſuſpendere naſo.

14. *Ridiculum acri fortius, &c.*] Nonnunquam ſermo hilaris, facetus, ſalſus, feſtivus plus valet & efficit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbus. Hic enim adverſarium irritat, & vires novas colligere impellit; at ille quaſi nervos ſuccidit, ac proſternit. Gorgias Leontinus dicebat, res ſeveras riſu, riſum rebus ſeveris diſcuti: ex Ariſtot. l. 3. de arte dicendi. Gell. lib. 12. cap. 12. ita ſcribit: *hoc quoque diſciplina rhetorica eſt, callide & cum aſtu res crimino ſas citra periculum confiteri: ut ſi objectum ſit turpe aliquid, quod negari non queat, reſponſione joculari eludas. . . . Ita Cicero, urbane facetoque dicto diluit id quod inficiari non poterat, &c.* Scilicet cùm à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuò, ad emendam in palatio domum, accepiſſet; atque hæc ei exprobrarentur; utrumque firmiter negavit: atque tum, inquit, verum ſit accepiſſe me pecuniam, ſi domum emero. At re ſubinde proditâ, emptâque domo, cùm hoc mendacium in ſenatu ei ab inimicis objiceretur, riſit ſatis, reſponditque: *parum certe conſulti homines eſtis, qui ignoratis, prudentis & cauti patrisfamilias eſſe, quod emere velit empturum ſe negare, propter competitores em-*

Illi, ſcripta quibus comœdia priſca viris eſt,
Hoc ſtabant, hoc ſunt imitandi: quos neque pulcher
Hermogenes unquam legit, neque ſimius iſte,
Nil præter Calvum & doctus cantare Catullum.
At magnum fecit, quod verbis Græca Latinis

INTERPRETATIO.

Eo pollebant, in eo ſunt imitatione digni homines illi à quibus vetus comœdia condita eſt: quos nunquam evolvit aut bellus Hermogenes, aut ſimius iſte, nihil ſciens canere niſi Calvum & Catullum. Atenim Lucilius *laudabile* hoc *præſtitit quod Græcas voces Latinis miſcuit.*

ANNOTATIONES.

ptienis. Id. ibid. Vide Orat. pro L. Muræna; ubi cavillans aſtutè Cicero adverſarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, ſcripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores, Eupolis, Cratinus, Ariſtophanes, &c. De quibus Sat. 4. præced.

17. *Hoc ſtabant, &c.*] His virtutibus, quas modò laudavi, excellebant: variâ eruditione, ſententiarum argutâ brevitate, ſatyricum ſalem aptè affricabant, acrimoniam ſtyli modò exerentes, interdum cohibentes; & conſultò viribus parcentes, &c.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Lucilii fautor, de quo Sat. 3. præced.

Simius iſte.] Demetrius poëta, & fabularum actor: de quo paulò pòſt: *ſimius:* corpore deformis; vel ineptus & inſulſus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantum poëtas amatoria ſcriptitantes legebat, nunquam verò eximios illos veteris Comœdiæ ac perfectorum hujus generis carminum ſcriptores. Sic Horatius Hermogenem & Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ: indeque probat Satiræ veras ignoraſſe virtutes; & hinc illos eſſe ineptos admiratores Lucilii.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in poëmatis ſcribendis perelegans, ingenio lepido & urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epiſt. eum laudat, aitque Iambicis præſtitiſſe: quibus civitatis etiam principes, C. Cæſarem & Pompeium acerrimè inſectari minimè dubitavit. Quintil. & Seneca Calvum ſcribunt contendiſſe cum M. Tullio de principatu eloquentiæ. Petr. Crinit. Gregor. Gyrald. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronenſis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro: Docti cognomen adeptus eſt peculiari epitheto, ex eruditorum conſenſu. Val. Martialis ad Macrum,

Nec multos mihi præferas poëtas.
Uno ſed tibi ſim minor Catullo.

Scripſit Lyrica, Elegias, Epigrammata. Commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum eſt diſtichon iſtud:

Tantum parva ſuo debet Verona Catullo,
Quantum magna ſuo Mantua Virgilio.

20. *At magnum fecit, &c.*] Ita loquuntur Lucilii fautores: quos refellit Horatius deinceps. Inſulſi nimirum palati homines id laudabant quod eſt fatuum & vitio vertendum; nempe, *verbis Græca Latinis miſcere.* Lucilius apud Cicer. de Finib. 1. n. 9.

χαῖρε, inquam, Tite .... χαῖρε, &c.

De Finib. 2. n. 24.

. . *Lælia' clamores ſophos ille ſolebat*
Edere, &c.

Apud Non. Marcel. in voce *comperuna:* Lucil. Sat. l. 17.

Nunc cenſes καλλιπλόκαμον καλλί-σφυρον illam
. . . . . .
Comperunem aut varam fuiſſe Amphitryonis ἄκοιτιν
Alcmenam, ...
Τυφῷ διπατίρεται, &c.

Miſcuit. O ſeri ſtudiorum! quive putetis
Difficile & mirum Rhodio quod Pitholeonti
Contigit. At ſermo linguâ concinnus utrâque
Suavior: ut Chio nota ſi commiſta Falerni eſt.
Cum verſus facias, teipſum percontor, an, & cùm
Dura tibi peragenda rei ſit cauſa Petilli,
Scilicet oblitus patriæque patriſque Latini,
Cum Pedius cauſas exſudet Poplicola, atque
Corvinus, patriis intermiſcere petita
Verba foris malis, Canuſini more bilinguis?

INTERPRETATIO.

O ſtupidi in literis! Ergone exiſtimatis arduum & admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed, inquies, *dulcior eſt oratio utroque ſermone conſtans: velut ſi vinum Falernum miſceatur Chio.* Verumenim *quandoquidem condis tu carmina, quæro* à te, *ſi tibi defendenda eſſet difficilis cauſa Petillii accuſati, utrum patria videlicet & Latini parentis immemor, ſatageres quæſita foris vocabula patriis admiſcere, ad inſtar Canuſini duplici linguâ utentis; contra quàm Pedius Poplicola & Corvinus orationes* puras *elaborant?*

ANNOTATIONES.

21. *O ſeri ſtudiorum.*] ὀψιμαθεῖς, qui ſerò animum ad ſtudia appulerant, proindeque minus eruditi: contrà *παιδομαθεῖς*, qui ab ipſa pueritia literis incubuerunt.

Quive putetis.] Al. *Quine:* quæ particula reſpondet Græc. γε *utique, certe:* nec redundare eſt exiſtimanda. Priſcian. lib. 16. cap. 1. Alii interrogativè accipiunt.

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex inſulâ Rhodo, Epigrammata quædam inſulſa compoſuit, & Græcis vocibus infercire amavit.

24. *Ut Chio nota ſi, &c.*] Falernum vinum paulò auſterius temperabatur lenitate Chii. Quid ſit *nota* illa, vide lib. 2. Od. 3. v. 8. ubi & de *Falerno*, pariter & lib. 1. Od. 20. De *Chio* lib. 3. Od. 19. v. 5.

26. *Petilli.*] De Petillio fure aureæ Jovis coronæ, jam mentio fuit in Sat. 4. ſuperiori.

27. *Latini.*] Quidam legunt, *Latine*, & jungunt cum ſequentibus. Sed non placet iſta mutatio, quanquam à viris ſanè gravibus invecta.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæſare ſcriptus hæres; & Conſulatum Romæ geſſit cum Auguſto, poſt Hirtium & Panſam.

Exſudet.] Magnis ſudoribus elaboret, ad puritatem ſermonis patrii aſſerendam.

29. *Corvinus.*] Meſſala Corvinus domi valdè nobilis, ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infenſus: σχοινοβάτην Latinè funambulum reddidiſſe fertur. Quintil. lib. 10. cap. 1. *Meſſala*, inquit, *nitidus & candidus, & quodammodo præ ſe ferens in dicendo nobilitatem ſuam.* Crinitus de hon. diſcipl. lib. 1. cap. 12. inter alia de illo non pauca, ſic habet: De ejus ſingulari prudentiâ & gravitate teſtimonium extat ampliſſimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum: Meſſalæ, inquit, excellentiam non poſſum ſilentio præterire. Cave putes quemquam eſſe illi ſimilem conſtantiâ, curâ & ſtudio Reipublicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tametſi Meſſala idem cùm provectior foret, memoriæ ſenſum ſic amiſit, ut ſui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio ante obitum contigit: quod Orbilio itidem Beneventano accidiſſe conſtat. Vide & Cœl. Rhodig. lib. 11. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 20. &c.

30. *Canuſini more bilinguis.*] De Canuſio oppido Apuliæ, jam dixi ſuprà ad

Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mare citra,
Verſiculos; vetuit me tali voce Quirinus
Poſt mediam noctem viſus, cùm ſomnia vera;
In ſilvam non ligna feras inſaniùs, ac ſi
Magnas Græcorum malis implere catervas.
Turgidus Alpinus, jugulat dum Memnona, dumque
Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo,

INTERPRETATIO.

At cùm verſus Græcos meditarer, natus ego cis mare, Quirinus apparuit de mediâ nocte, tunc *quando vera* ſunt *inſomnia,* ac *me prohibuit his verbis: Non ſtultiùs in ſilvam portes ligna, quàm magnas Græcorum turmas augere ſtudeas.* Itaque *dum inflatus Alpinus jugulat Memnonem, & dum cœnoſum Rheni fontem deformat, ego iſta ſcribo lubens,*

ANNOTATIONES.

Sat. 5. ſub finem. Hoc à Diomede conditum: hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus magna Græcia eſt appellatus.

31. *Natus mare citrà.* Apud fines Apuliæ in Italia; non ultrà mare, in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi ſermoniſque auctor & conditor deterruit à ſcribendis Græcè verſiculis.

33. *Cùm ſomnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores eſſe debent ſenſus. Atque ita ſtatuebat veterum ſuperſtitio. Tertull. de animâ, cap. 22. *certiora & collatiora ſomniari affirmant ſub extremis noctibus, quaſi jam emergente animarum vigore, producto ſopore, &c.* Philoſtrat. lib. 2. *Si tempus antelucanum ſit & ſomni matutini, conjectant ſomnium illud, quaſi tunc animâ verum videnti.* Theocrit. Idyl. 19. initio ſcribit, à Venere immiſſum Europæ ſomnium, cùm tertia pars noctis ſtaret, proximâ jam aurorâ, quando ſomnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia paſcuntur inſomnia. Tibull. lib. 3. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, ne ſint inſomnia vera,
Quæ tulit extremâ proxima nocte quies.

Ovid. Epiſt. Heronis.

Namque ſub aurorâ, jam dormitante lucernâ,
Tempore quo cerni ſomnia vera ſolent.

34. *In ſilvam non ligna, &c.*] Verba ſunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingentem numerum Græcorum Poëtarum vel poëmatum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noſter, à Quirino edoctus has ludo ſatiras; dum alii carmen heroicum miſerè diſperdunt, temerè ac ineptè attentantes grave ſcribendi genus: v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Heſiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tam inſulſam Tragœdiam profert, inflatis quidem & turgidis verſibus, ut ipſe magis quàm Achilles Memnonem jugulare videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iſte longè eſt alius ab inſigni poëta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. 10. ut eruditè monet Torrentius, contra Cruquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de bello Germanico, ubi Rhenum deſcripſerat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulcroque capiti quaſi lutum, grandi certè argumento ſordes aſpergens. Non abs re putes hîc alludi ad morem pingendi effingendique fluvios ſpecie humanâ, ex urna aquam fundentes. Sunt qui legant *defingit*: alii, *depingit*: ſed minùs benè.

Quæ nec in æde ſonent certantia, judice Tarpa;
Nec redeant iterum atque iterum ſpectanda theatris.
Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta
Eludente ſenem, comis garrire libellos
Unus vivorum, Fundani. Pollio regum
Facta canit pede ter percuſſo. Forte epos acer,
Ut nemo Varius ducit: molle atque facetum.

INTERPRETATIO.

nec recitanda in Apollinis templo ad certamen, Tarpa judice; nec reponenda bis terque in *theatro ad ſpectaculum.* Tu quidem, ô *Fundani, ſolus viventium noſti urbane ſcribere verſus* comicos, in quibus *meretrix aſtuta & ſervus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum geſta refert pede ter percuſſo. Varius carmen heroicum exequitur tam ſtrenuè quàm nullus alius.*

ANNOTATIONES.

38. *Quæ nec in æde ſonent certantia.*] Hæc, inquam, ſcribo ludens, minimè verò propalanda in certaminibus & commiſſionibus poëtarum ab Auguſto inſtitutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo diſſerui dudum in Perſii Prologo. Vide Sueton. Octav. cap. 89.

Judice Tarpa.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor aſſiduus, unuſque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Muſarum proponebantur: nec in ſcenam perferebantur quæ ab eis fuiſſent exploſa. De illo iterum in Epiſt. ad Piſones, v. 387.

39. *Iterum ſpectanda theatris.*] Neque dramata compoſui in ſcenam producenda, ad auram vulgi & publicum favorem captandum. Hac ſum etenim ambitione procul.

40. *Arguta meretrice potes, &c.*] O Fundani, ſolus poëtarum qui modò vivunt, peritus es; atque unus ſcitè ac facetè vales ſcribere comœdias: in quibus *arguta meretrix* & ſervus aſtutus *comiter garrientes eludunt ſenem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta,] Alluſio eſt ad Terentii Andriam, ubi Chremes ſenex, Davus ſervus, notæ ſunt perſonæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæ voces, comis, comœdia, comeſſatio, habent originem à κῶμος *feſtivitas.* Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis & laſciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum ſanè quod à nemine uſquam laudetur Fundanius ille, quem tam inſigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum facta canit.] Tragœdias eleganter ſcribit: *pede ter percuſſo*; verſibus ſenariis tres dimenſiones habentibus: qui *ſenos reddunt ictus*, ut eſt in Epiſt. ad Piſon. v. 253. In tragœdiis nempe, ut norunt omnes, *facta regum* ſunt argumenta conſueta, & verſus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide lib. 2. Od. 1. ubi de Pollione, &c.

43. *Forte epos.*] Varius Epicum carmen ſtrenuè exequitur: *forte*, quippe quod nequit expediri ſine forti & conſtanti ſpiritu, & venâ abundanti ac divite: eſtque opus longum, animique ſolertis ac diu multumque attenti. Vide lib. 1. Od. 6. ubi de Vario excellenti poëta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. lib. 3. cap. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica & Georgica ſtylo molli & idoneo compoſuit. Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cùm ſcriberet iſta Horatius.

Facetum.] Quintil. lib. 6. cap. 3. *facetum non tantum circa ridicula opinor conſiſtere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ conceſſum eſſe Virgilio. Decoris hanc magis & excultæ cujuſdam elegantiæ appellationem puto. Ideoque in Epiſtolis Cicero hæc Bruti verba refert*: næ illi ſunt pedes faceti, &c. *quod convenit cum illo Horatiano*, Molle atque facetum.

Virgilio annuerunt gaudentes rure Camœnæ.
Hoc erat, experto fruſtra Varrone Atacino,
Atque quibuſdam aliis, meliùs quod ſcribere poſſem,
Inventore minor: neque ego illi detrahere auſim
Hærentem capiti multâ cum laude coronam.
At dixi fluere hunc lutulentum, ſæpe ferentem
Plura quidem tollenda relinquendis. Age, quæſo,
Tu nihil in magno doctus reprendis Homero?
Nil comis tragici mutat Lucilius Atti?

INTERPRETATIO.

Muſæ ſilvarum amantes donarunt Virgilio tenerum ac lepidum. Iſtud reſtabat à Varrone Atacino & aliquot aliis tentatum fruſtrà, quod felicius expedire poſſem ego, auctore tamen *inferior: cui nequaquam velim auferre lauream magnâ cum laude capiti ejus aptatam. Sed dixi illum currere cænoſum, ſæpe vehentem aſſumenda plura certè reſtituendis. Dic* verò, *precor, numquid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius* ipſe *facetus nihil mutat Attii* Tragœdiarum *ſcriptoris?*

ANNOTATIONES.

46. *Hoc erat experto.*] Carmen ſatyricum erat, quod ego meliùs aliis multis poſſem ſcribere: non tamen par Lucilio inventori.

Experto fruſtra Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero & Hortenſius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit: ſcripſit Epigrammata, Elegias, & alia mirifico ſtudio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, aliique Grammatici, & ex illis ſæpè verſiculos referunt. At in Satiris fruſtrà deſudavit. Adeo verum eſt quod canit in Eclog. Virgilius: *non omnia poſſumus omnes.* Vide Petr. Crinitum lib. 2. cap. 31. Quintil. lib. 10. cap. 1. ita ſcribit: *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus eſt, interpres operis alieni, non ſpernendus quidem, verùm ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Euſeb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti à morte Lucilii: & Græcas literas ſummo ſtudio didiciſſe anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.*] Quod Lucilius Satiras primus ſcripſit, & quod *miram eruditionem, libertatem, acerbitatem & abunde ſalis* habet, hinc eo ſe minorem profitetur noſter, quanquam *terſior multò ac purus magis, & ad notandos mores præcipuus:* ut fatetur Quintil. antè citatus.

52. *Homero.*] *Qui bonus* licet & magnus interdum *ipſe* dormitaſſe reperitur: neque omnino eſt ſine mendis, quamvis agnoſcatur ab univerſis ingenio, arte, eruditione, aliiſque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragici, mutat Lucilius Atti?*] Si Lucilius ipſe in prioribus poëtis quædam emendat: cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* ſcribunt quidam) Tragœdiarum ſcriptor Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus verſibus exornari templorum ac monumentorum aditus volebat Decius Brutus, teſte Cicerone in orat. pro Archiâ poëtâ, n. 27. Pacuvius autem Accii Tragœdiam Atreum laudavit velut grandem & ſonoram: reprehendit verò quaſi ſubacidam & duriuſculam. Quod faſſus eſt Attius; addiditque ſe non pœnitere; quia ſicut poma acerba primùm & dura paulatim fiunt mitia; ita & ingenia: contrà quæ vieta gignuntur & mollia, ad veram frugem & maturitatem nunquam perve-

Non ridet verſus Ennî gravitate minores,

INTERPRETATIO.

An non deridet Ennii verſus quoſdam leviores,

ANNOTATIONES.

niunt; ſed potiùs ac magis putreſcunt. Vide Crinit. de Poëtis lib. 1. cap. 7. Gell. lib. 13. cap. 2. & lib. 18. cap. ult. ubi ſic ſcribit in fine: *poſteà Q. Ennius, & juxta Cæcilius & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Attius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragœdias benè multas ſcripſit, quarum fragmenta quædam ſuperſunt: comœdias etiam. Quam fortaſſis ob rem *comis Tragicus* hîc appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in genit. accipitur, ſed in nominat. refertùrque ad ſeq. *Lucilius*. Tragœdiæ Accii celebrantur, Phœnice, Medea, Menalippus, Alcmeon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. in primis autem Argonautæ, unde eſt illud carmen de Argo navi laudatiſſimum:

. . . Tanta moles labitur.
Fremebunda ex alto, ingenti ſonitu & ſtrepitu,
Præ ſe undas volvit: vortices vi ſuſcitat.
Ruit, prolapſa pelagus reſpergit: profluit.
Ita dum interruptum credas nimbum volvier:
Dum quod ſublime ventis expulſum rapier
Saxum; aut procellis, vel globoſos turbines
Exiſtere ictos undis concurſantibus.
Niſi quas terreſtres pontus ſtrages conciet:
Aut forte Triton fuſcinâ verrens ſpecus
Subter radices penitus undanti in freto
Molem ex profundo ſaxeam ad cælum erüit.

Vide & apud Cic. cit. Attii verſus, variis locis de Divin. 1. n. 44. &c.

54. *Enni.*] Q. Ennius Poëta natus eſt Tarenti, vel, ut plerique volunt, Rudiis in oppido Salentinorum Tullius pro Archiâ, *Rudium hominem* vocat, & mirè commendat Ennium: nec minus alii, velut acri virum ingenio, eruditione multiplici, fide, comitate, probitate, doctrinâ omninò ſingulari. Floruit temporibus Plauti Comici & M. Catonis oratoris clariſſimi. Quem deinceps ſecuti ſunt Cæcilius, Pacuvius, Attius, &c. Permulta compoſuit vario carmine, Annales, Tragœdias, Comœdias, Satiras, &c. ex Lucretio lib. 1. v. 118.

Ennius . . . . . primus amœno
Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Quintilianus Ennium ſcribit pari veneratione colendum, ac ſacros vetuſtate lucos, in quibus grandia robora non tantam habent ſpeciem quantam religionem. Ennii verſus affert Cicero pluribus locis. Lege de Divin. 1. n. 40. &c. Vide & Macrob. Saturnal. lib. 6.

Ridet verſus gravitate minores.] Quamvis tanti habitus eſt Ennius, in ejus carminibus quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilius tanquam haud ſatis graviter & accuratè ſcripta. Anneus Seneca Epiſt. ad Lucil. *admiror*, inquit, *eloquentiſſimos viros & deditos Ennio, pro optimis ridicula laudaſſe*: & hoſce de Cethego verſus Ennii affert:

Is dictus cunctis ollis popularibus olim
Qui tum vivebant homines atque ævum agitabant,
Flos delibatus populi, Suadaque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. lib. 12. cap. 2. Macrob. Saturnal. lib. 1. cap. 4. & lib. 6. cap. 3. *nemo*, inquit, *ex hoc viles putet veteres poëtas, quod verſus eorum ſcabri nobis videntur. Ille enim ſtylus Enniani ſeculi auribus ſolus placebat: diùque laboravit ætas ſecuta, ut magis huic molliori ſtylo acquieſceretur.* Neque verò præterire hîc licet aut ridiculos aut ſcabros Ennii verſiculos iſtos:

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tuliſti.

Cùm de ſe loquitur, non ut majore reprenſis?
Quid vetat & noſmet Lucili ſcripta legentes,
Quærere num illius, num rerum dura negarit
Verſiculos natura magis factos, & euntes
Mollius? At ſi quis pedibus quid claudere ſenis
Hoc tantum contentus; amet ſcripſiſſe ducentos
Ante cibum verſus, totidem cœnatus: Etruſci

INTERPRETATIO.

quando loquitur de ſeipſo haud tanquam perfectiore iis quæ carpit? Quid pariter impedit nos ſcripta Lucilii evolventes diſquirere, an ejus, an rerum natura difficilis prohibuerit verſus limatiores & ſuavius fluentes? Quod ſi aliquis id unum ſatis habeat carmen *aliquod includere ſex pedibus;* is *gaudeat feciſſe ducentos verſus ante cœnam, ac totidem poſt: qualis*

ANNOTATIONES.

At tuba terribili ſonitu taratantara dixit.

55. *Cum de ſe loquitur, &c.*] Cùm Lucilius quoſdam Ennii verſus ridet ac reprehendit, non tamen eo ſe majorem dicit: ſic ego Lucilii quædam reprehendens, haud quaquam me illi præferendum exiſtimem. Iſta verba Horatii de Ennio intelligenda contendit Heinſius, exploſiſque aliorum interpretationibus cantat, *εὕρηκα, inveni:* verùm quàm longè ab Horatii mente aberrarit, luculenter & eruditè, ut certè alia, exequitur noſter Dacerius, ad quem te paulùm divertere, lector, nuſquam pigeat.

57. *Num illius num dura rerum natura negarit, &c.*] Utrum Lucianorum verſuum compoſitio rudis & impolita ex materiæ & rerum natura difficili prodierit; an ex ipſius ingenio duriori, vel certè ex indiligentiâ, & quod ſcribentem *offenderet limæ labor & mora?* Epiſt. ad Piſ. v. 290.

58. *Verſiculos magis factos.*] Cic. in Bruto: *intellectum eſt quantam vim habeat accurata & facta quodammodo oratio.*

Euntes mollius.] Martial.

Carmina nulla probat molli quæ tramite currunt,
Sed quæ per ſalebras altaque ſaxa cadunt.

59. *At ſi quis.*] Quanta hic varietas difficultaſque? Alii legunt, *ac ſi quis,* junguntque cum antecedentibus, & ſic explicant: *verſiculos euntes mollius, ac ſi quis pedibus, &c.* id eſt, verſus molliores & concinniores, quàm facere ſoleat poëta negligens, qui ſatis habet plures ſcribere parvo labore verſus, parum etiam venuſtos. Alii, *aut ſi quis.* Alii, *an ſi quis, &c.* Prima legendi ratio ſatis placet: malim tamen, *an ſit qui pedibus,* &c. hoc ſenſu: quid vetat nos ſcripta Lucilii recenſentes quærere unde fiat, ut pleríque verſus ejus incompoſiti, non magis facti, & molliùs eant? an ex vitio rerum; an ex ipſius rudiori naturâ, an is ipſe fuerit qui *pedibus quid claudere ſenis hoc tantum contentus, amaverit ſcripſiſſe ducentos, &c.* nec ſtuduerit recenſere, emendare, ac *malè tornatos incudi reddere verſus:* ut eſt in Epiſt. ad Piſ. v. 441.

61. *Etruſci quale fuit, &c.*] Caſſius Parmenſis abundantis ac fœcundæ magis quàm divitis & pulcræ venæ poëta, ab Auguſto juſſus interfici, tum quod ipſi obtrectare pergeret, tum præcipuè quod Jul. Cæſaris percuſſoribus hoſtibuſque ſuis ſemper adhæſerat. Hinc eum ſponte vellicat Horatius Auguſto velificans. Sueton. Octav. cap. 4. *Caſſius Parmenſis quadam epiſtolâ non tantùm ut piſtoris, ſed etiam ut nummularis nepotem, ſic taxat Auguſtum:* materna tibi farina: ſiquidem ex crudiſſimo Ariciæ piſtrino hanc pinſit manibus collybo decoloratis Nerulonenſis menſarius. Vide Vell. Paterc. lib. 2. Oroſ. lib. 6. cap. 19. Appian. bell. civil. lib. 5. item Valer. Max.

Quale

Quale fuit Caſſi rapido ferventius amni
Ingenium: capſis quem fama eſt eſſe libriſque
Ambuſtum propriis. Fuerit Lucilius, inquam,
Comis & urbanus; fuerit limatior idem,
Quam rudis & Græcis intacti carminis auctor,
Quamque poëtarum ſeniorum turba: ſed ille,
Si foret hoc noſtrum fato dilatus in ævum,
Detereret ſibi multa; recideret omne quod ultra

INTERPRETATIO.

fuit vena Caſſii Etruſci vehemente fluvio rapidior: quem narrant crematum fuiſſe ſcriniis & ſcriptis ſuis. Dico igitur: Eſto, *fuerit Lucilius facetus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quàm inventor poëmatis nondum exculti, atque Græcis haud tentati, & quàm omnes poëtæ ſuperiores: atqui ſi ipſe ad noſtram hanc ætatem reſervatus à fatis eſſet,* certò *plurima ſibi reſecaret: quicquid transgreditur perfectum* modum

ANNOTATIONES.

lib. 1. cap. 7. art. 7. Crinit. lib. 3. cap. 47.

63. *Capſis libriſque ambuſtum propriis.*] Tot libros ac verſus futiles ille ſcripſerat, inquit noſter jocosè & dicaciter, ut cremando ejus cadaveri ſuffecerint. Quod ex Senatuſconſulto factum aſſerit vet. Comment. Verùm id refellitur ex his verbis, *fama eſt.*

Caſſi Parmenſis de Orpheo carmen hoc afferunt:

Arguta primùm cum plectra parentis, & auro
Diſtinctam ſumpſit citharam Rhodopeius heros;
Ridebant ſegnes pulſus, digitoſque micantes
Seriùs, & chordis indocta diſſona vocis.
Mox pudor exardens & gloria dulcis honeſti
Luſibus avertit puerilibus, omnis & illuc
Perditus incumbens Muſa pallebat amore.
Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc diſcens dependet utrimque.
Nulla Venus faciem cepit mentita doloſis
Compedibus: ſomni fuerat parcuſque Lyæi:
Donec ridiculus dudum modulamine ſilvas;
Evulſoſque ſuis ſcopulos radicibus egit;
Auſus & ire viam viventibus inconceſſam;
Pœnarum oblitos demulſit carmine Manes.
Non levis aſcenſus, ſi quis petit ardua. Sudor
Plurimus hunc tollit; nocturno ex ſomnis olivo
Immoritur, delet quod mox laudaverit in ſe,
Qui cupit æterna donari frondis honore.

66. *Quam rudis & Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium ſatiras ſed rudes omninò ſcripſit: at Lucilius ſubinde limatiores & perfectiores. Quare hic ſatiræ quaſi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in caſu nominativo accipiunt, ſicque interpretantur: fuerit Lucilius limatior quam rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras ſcripſit. Unde Quintilianus lib. 10. cap. 1, *Satira quidem tota noſtra eſt, in qua primus inſignem laudem adeptus eſt Lucilius, &c.* Aliter ſenſit Jul. Scaliger, Poët. lib. 1. cap. 12. & lib. 3. cap. 98. Vide Caſaub. de Satira.

67. *Poëtarum ſeniorum.*] De his Sat. 4. præced.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Su-

Perfectum traheretur: & in verſu faciendo
Sæpè caput ſcaberet; vivos & roderet ungues.
Sæpè ſtylum vertas, iterùm quæ digna legi ſint,
Scripturus: neque te ut miretur turba, labores;
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?
Non ego. Nam ſatis eſt equitem mihi plaudere: ut audax
Contemptis aliis exploſa Arbuſcula dixit.
Men' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quod

INTERPRETATIO.

reſcinderet: atque in condendis carminibus frequenter caput ſcalperet; atque ungues ad vivum admorderet. Sæpe ſtylum converte, editurus quæ mereantur haud ſemel evolvi: nec ſatagas ut te plebs admiretur: imò *ſatis habe* ut *pauci* tua *legant. An vero ſtulte gaudeas tuos verſus dictari in ſcholis ignobilioribus? Ego nequaquam. Sufficit enim ut equites mihi applaudant: quemadmodum Arbuſcula exploſa conſtanter aiebat, ceteris ſpretis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam, quod*

ANNOTATIONES.

perflua, inconcinna. *ambitioſa recidet ornamenta*, inquit noſter ad Piſ. v. 447. item, *omne ſupervacuum pleno de pectore manat.* v. 337. Vide illic annotanda.

71. *Caput ſcaberet.*] Hæc enim haud rarò facit quiſquis accuratæ & perfectæ compoſitioni operam navat. Marcilius & alii quidam hic alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos & roderet ungues.] Perſ. Sat. 1. v. 106.

Nec pluteum cadit, nec demorſos ſapit ungues.

Sic leviter ſcribendi genus ſignificat ille, ut notat lib. 10. cap. 3.

72. *Sæpè ſtylum vertas, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longe utiliſſima. Neque enim ſine cauſa creditum eſt, ſtylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis eſt, adjicere, detrahere, mutare. Sed facilius in iis ſimpliciuſque judicium, quæ replenda vel dejicienda ſunt: premere verò tumentia, humilia extollere, luxuriantia adſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exultantia coërcere, duplicis operæ. Nam & damnanda ſunt quæ placuerant; & invenienda quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirùm in cerata ſcribentes tabella utebantur ſtylo, cujus pars altera acuta erat, & acumen dicebatur: altera obtuſa, quà delebant id quod erat exaratum, complanantes & æquantes ceram, ut novam ſcripturam inducerent. Ergo qui aliquid volebat mutare, ſtylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus lib. 17. de hon. diſcipl. cap. 4. & Prudent. Hymn. 9. de coronis:

Inde alii ſtimulos & acumina ferrea vibrant,
Quâ parte aratis cera ſulcis ſcribitur:
Et quâ ſecti apices abolentur, & æquoris hirti
Rurſus niteſcens innovatur area.

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Perſ. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe
Pro nihilo pendas?

77. *Exploſa Arbuſcula dixit.*] Mima illa cùm à plebe & vulgo explodebatur, parvi ducebat, dummodò paucis nobilioribus placuiſſet. Illius meminit Tullius ad Attic. lib. 4. Epiſt. 14. *Quæris nunc de Arbuſcula. Valde placuit. Ludi magnifici & grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius?*

Vellicet abſentem Demetrius: aut quod ineptus
Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli?
Plotius, & Varius, Mæcenas, Virgiliuſque,
Valgius, & probet hæc Octavius optimus, atque
Fuſcus, & hæc utinam Viſcorum laudet uterque.
Ambitione relegatà te dicere poſſim,
Pollio; te Meſſala tuo cum fratre; ſimulque
Vos Bibuli, & Servi; ſimul his te candide Furni;

INTERPRETATIO.

abſentem me *Demetrius reprehendat: aut quod redarguat nugax Fannius Hermogenis Tigellii conviva? Approbent iſta Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, & Fuſcus, nec non ambo Viſci laudent utinam. Citra ambitionem licet accenſere te, ô Pollio; te, ô Meſſala, cum tuo fratre; vos quoque Bibule, & Servi; ac te pariter, ô ſyncere Furni; atque alios*

ANNOTATIONES.

Profitetur Horatius parum ſe moveri dicteriis Pantilii ſcurræ ipſi obtrectare aſſueti.

Cimex.] Gall. *punaiſe*. metaphor. homo putidus & mordax inſtar illius inſecti omnibus inviſi & moleſti ob aculeum & fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc anteà ſimium vocavit.

80. *Fannius.*] De hoc vili poëta, item de Hermogene Tigellio, in Sat. 4. ſuperiore.

81. *Plotius & Varius.*] De *Plotio* Tucca, in Sat. 5. præced. De *Vario*, lib. 1. Od. 6.

Mæcenas.] Is literatorum patronus & ipſe literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentià mediocriter excelluit, & poëticà facultate. Scripſit varii generis poëmata, Elegias, Tragœdias. De ſepulcri contemptu fertur ceciniſſe:

Nec tumulum curo: ſepelit natura relictos.

Virgilius.] De hoc poëtarum certe principe nulla quàm pauca annotaſſe præſtat.

82. *Valgius.*] T. Valgius conſulari ortus familià, elegans fuit in condendis carminibus, teſte vel Tibullo ad Meſſalam ita ſcribente,

Eſt tibi qui poſſit magnis ſe accingere rebus
Valgius: æterno propior non alter Homero.

De eo jam lib. 2. Od. 9. ipſi inſcripta.

Octavius optimus.] Optimus nempe is poëta hiſtorias etiam ſcripſit. Cave, lector, ne Auguſtum accipias.

83. *Fuſcus.*] De Ariſtio Fuſco celebri Grammatico jam antè, lib. 1. Od. 22. ipſi inſcriptà, item Sat. 9. præced. iterumque poſtea Epiſt. 10. lib. 1.

Viſcorum uterque.] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poëta: nati patre Vibio-Viſco Equite Romano opibus & gratia apud Auguſtum pollente.

84. *Ambitione relegatà.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Aſinius Pollio orator præclarus, Auguſto pergratus, Romæ ſcholam tenuit poſt Timagenem: primus ſcripta ſua recitavit; primus etiam Romæ bibliothecam feciſſe dicitur. Bella Cæſaris & Pompeii ſcripſit. Diligentiæ plurimùm, conſilii & animi ſatis habebat: teſte Quintiliano: at nitore carebat & jucunditate Ciceronis. Vide lib. 2. Od. 1. illi inſcriptam.

Meſſala.] De hoc anteà v. 29. ad vocem, *Corvinus.*

86. *Vos Bibuli & Servi.*] Bibulorum atque Serviorum Romæ inſignes fuiſſe familias nemo neſcit. Jul. Cæſaris in conſulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium ſunt multæ Ciceronis Epiſtolæ lib. 4.

Furni.] Furnius Hiſtoriarum ſcriptor elegans & accuratus, etiam Romæ Conſul fuit.

Complures alios, doctos ego quos & amicos
Prudens prætereo: quibus hæc, ſint qualiacumque,
Arridere velim: doliturus, ſi placeant ſpe
Deterius noſtrâ. Demetri, teque, Tigelli,
Diſcipularum inter jubeo plorare cathedras.
I puer, atque meo citus hæc ſubſcribe libello.

INTERPRETATIO.

non paucos eruditos amicoſque, quos taceo ſponte: quibus iſta qualiacumque ſint; placere cupio; ægrè laturus ſi minùs arrideant quàm ſpero. Te autem, ô Demetri, teque ô Tigelli jubeo flere inter ſollia diſcipularum. Vade ô famule, & quamprimùm hæc adjunge ſcriptis meis.

ANNOTATIONES.

91. *Diſcipularum inter, &c.*] Locum hunc plerique interpretum tranſiliunt intactum; quamquam, ut mihi videtur, ſtylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum & infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis & inſulſis ſcriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere ſtuderent. Ego verò ſic interpretor Horatium, quaſi dicat: Ite molles & effeminati, pergite adoleſcentibus corruptis vel etiam mulierculis recitare Elegias, amatoria carmina, voce flebili & affectata ad mollitiem: juxta id quod habet Perſius, Sat. 1. v. 34.

...... *Vatum plorabile ſi quid,*
Eliquat, & tenero ſupplantat verba palato.

92. *Meo citus hæc ſubſcribe libello.*] Iis quæ anteà de Lucilio ſcripſi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc atexi jubet, quæ illam explicat & aſſerit.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM LIBER II.

SATIRA I.

Se non poſſe Trebatii conſilium ſequi à ſcribendâ Satirâ dehortantis.

SUnt quibus in Satirâ videar nimis acer, & ultra
Legem tendere opus. Sine nervis altera quicquid
Compoſui pars eſſe putat; ſimileſque meorum
Mille die verſus deduci poſſe. Trebati,

INTERPRETATIO.

HORAT. *S*Unt homines, *quibus videar nimis aſper in Satirâ, & carmen intendere ſupra modum. Pars altera exiſtimat ſine viribus eſſe id omne quod ſcripſi: atque* uno *die condi poſſe millenos verſus æquales meis. O*

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.*] Dialogiſmus iſtic eſt Horatii ac Trebatii. Hunc nempè magni nominis Juriſconſultum facetè conſulit ille quid agat, num Satiras ſcribere debeat. Tandem omnes Trebatii diſſuadentis rationes ac legum etiam præſcripta riſu ſolvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem & acerbum me redarguunt alii: alii contrà velut enervatum & ſatyrico ſale deſtitutum. O hominum judicia!

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem; quæ quidem lepida, jocoſa, ſalſa potiùs quàm aſpera, injurioſa, contumelioſa. Vel, ultra quam jubet lex ſeu 12. tab. ſeu Julia de Majeſtate, utraque ſcilicet vetans quemquam famoſo carmine aut libello violari. Vide poſteà v. 82. Item Epiſt. ad Piſ. v. 283. ubi ſic habetur,

. . *Sed in vitium libertas excidit & vim*
Dignam lege regi, &c.

2. *Tendere opus.*] Metaph. ab inſtrumentis muſicis, in quibus tenſæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.*] Epiſt. ad Auguſtum,

. . . . *Tenui deducta poëmata filo.*

Trebati.] C. Trebatius Teſta probitate, juris ſcientiâ, bellicâ etiam virtute inſignis: Eques Romanus, Julio Cæſari charus, & aſſecla comeſque ad bellum Gallicum: Tullio Ciceroni perquàm familiaris & amicus paſſimque laudatus. Epiſt. ad famil. lib. 7. ad Attic. lib. 10. Epiſt. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 23. ſcribit, *Trebatium ſub diſciplinâ Ciceronis Juris peritiſſimum aliquot*

Quid faciam præſcribe. Quieſcas, ne faciam, inquis,
Omninò verſus? Aio. Peream malè, ſi non
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti
Tranſnanto Tiberim, ſomno quibus eſt opus alto,
Irriguumque mero ſub noctem corpus habento.
Aut ſi tantus amor ſcribendi te rapit, aude
Cæſaris invicti res dicere; multa laborum
Præmia laturus. Cupidum, pater optime, vires
Deficiunt: neque enim quivis horrentia pilis
Agmina, nec fractâ pereuntes cuſpide Gallos,
Aut labentis equo deſcribat vulnera Parthi.
Attamen & juſtum poteras & ſcribere fortem,

INTERPRETATIO.

Trebati, jube quid agam. TREBAT. *Abſtine.* HOR. *Dicis ne omnino ſcribam verſus.* TREB. *Dico.* HOR. *Miſere interεam, niſi optimum foret: at dormire non poſſum.* TREB. *Qui egent profundo ſopore*, oleo *delibuti ter Tiberim tranſnatent, atque veſperi vino corpus irrigent. Vel ſi tam vehemens ſcribendi cupido te occupat, inſuperabilis Auguſti facinora canenda ſuſcipe, ingentem operæ mercedem accepturus.* HOR. *O bone parens, cupientem nervi deſtituunt.* Nec enim *quiſque* valet *dicere cohortes ſpiculis aſperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decidentes* præ *vulneribus.* TREB. *Atqui poteras Cæſarem juſtum ac ſtrenuum celebrare, ſicut pro-*

ANNOTATIONES.

libros de Jure Civili compoſuiſſe, ac de religionibus novem: nec non heroico verſu plurimum valuiſſe, atque inter poëtas annumeratum.

5. *Quieſcas. . . . . Aio.*] Adverte dictiones Juriſconſulto præſcribenti accommodatas.

7. *Ter uncti tranſnanto, &c.*] Jocoſæ querimoniæ jocoſa & callida reſponſio, certè apta homini natandi ſtudioſiſſimo, qualem fuiſſe Trebatium dicit Tullius, lib. 7. Epiſt. 10. *in re militari multo es cautior, quàm in advocationibus; qui neque in Oceano natare volueris ſtudioſiſſimus homo natandi. . . . ſed jam ſatis jocati ſumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio ſomnum conciliat.

Uncti.] Olei calore muniebant ſe nataturi adverſus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.*] Neque hoc à Trebatii moribus & ingenio prorſùs abhorrens. ait enim ad eum Tullius lib. 7. Epiſt. 22. *illuſeras heri inter ſcyphos, quod dixeram, &c.*

12. *Pater optime.*] Cic. lib. 7. Epiſt. 16. *Tu mi vetule, non ſero: &c.*

14. *Fractâ pereuntes cuſpide Gallos.*] Ex hiſtoriâ C. Marii, quem adverſus Cimbros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitaſſe. Scilicet haſta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri ſolebat: tunc autem Marius alteram ut antè reliquit; alterâ verò exemtâ, clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti juſſit, eo conſilio ut jaculum hoſtili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur: corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno ſeparatum; aut lignum tranſverſâ cuſpide hærens deorſum penderet. quo fiebat, ut vix evelli obliquè infixum; certè ab hoſtibus retorqueri non poſſet incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo deſcribat vulnera Parthi.*] De his lib. 1. Od. 12. & 19. & lib. 3. Od. 5.

16. *Attamen & juſtum, &c.*] Atqui ſi Auguſti bella non vales deſcribere, poteras certè juſtitiam, animi magni-

Scipiadam ut ſapiens Lucilius. Haud mihi deero,
Cùm res ipſa feret. niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem:
Cui malè ſi palpere, recalcitrat undique tutus.
Quanto rectius hoc quàm triſti læſtere verſu
Pantolabum ſcurram, Nomentanumque nepotem:
Cùm ſibi quiſque timet, quanquam eſt intactus, & odit.
Quid faciam? Saltat Milonius, ut ſemel icto
Acceſſit fervor capiti, numeruſque lucernis.
Caſtor gaudet equis: ovo prognatus eodem
Pugnis. Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum
Millia. me pedibus delectat claudere verba

INTERPRETATIO.

dens Lucilius Scipionem. HOR. *Hoc præſtabo diligenter, quoties dabit ſe occaſio:* veruntamen *non niſi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Auguſti ſapientis; cui ſi perperam aduleris, reſpuit munitus undequaque.* TREB. *Quanto melius id, quàm moleſto carmine offendere Pantolabum ſcurram, & Nomentanum decoctorem; quandoquidem omnes ſibi metuunt, atque averſantur* poëtam, *etiam minime laceſſiti.* HOR. *Ecquid agam?* Enimvero *ſaltat Milonius cum primum capiti per vinum percuſſo accrevit ardor, & numerus lampadibus.* Sic & *Caſtor equis, eodem* autem *ovo editus caſtibus delectatur. Quot capitum, tot ſtudiorum millia exiſtunt. Me juvat numeris voces*

ANNOTATIONES.

tudinem, aliaſque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam deſcripſit, Ennius autem bellica facinora.

20 *Undique tutus.*] Rerum cognitione & ſapientiâ affatim inſtructus quaſvis adulationes ſtatim repellit ac reſpuit.

22. *Pantolabum ſcurram Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum Sat. 8. lib. 1.

23. *Cum ſibi quiſque timet, &c.*] Naturâ duce id nobis timemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam?, ſaltat Milonius, ut ſemel, &c.*] Non magis à ſcribendâ Satirâ poſſum temperare, quàm à ſaltando Milonius temulentus. Cic. pro Muræna: *nemo ferè ſaltat ſobrius, (niſi forte inſanit) neque in ſolitudine, neque in convivio moderato atque honeſto. Intempeſtivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes eſt extrema ſaltatio.*

25. *Numeruſque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens & caput, nec ſibi conſtat: ſimul oculorum nervis nimium & inæqualiter diſtentis, viſuales, ut aiunt, radii diſtrahuntur: & hinc lucernam unam videns ebrius plures ſe videre putat. Ariſtot. Problem. ſect. 3. Athen. lib. 10. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 34. Lucret. lib. 4. &c.

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis,
Et duplices hominum facies & corpora bina.

Juvenal. Sat. 6. v. 302.

. . . . . *geminis exurgit menſa lucernis.*

Huc etiam referri poteſt quod ait Virgil. Æneid. 4.

Et ſolem geminum, & duplices ſe oſtendere Thebas.

26. *Caſtor gaudet equis, &c.*] De Caſtore & Polluce lib. 1. Od. 3. & 12.

Hunc equis, illum ſuperare pugnis
Nobilem.

27. *Quot capitum vivunt, totidem ſtudiorum millia.*] Terent.

Quot homines, tot ſententia.

Lucili ritu, noſtrum melioris utroque.
Ille velut fidis arcana ſodalibus olim
Credebat libris: neque, ſi malè ceſſerat uſquam
Decurrens alio, neque ſi benè. quo fit ut omnis
Votivâ pateat veluti deſcripta tabellâ
Vita ſenis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, anceps:
Nam Venuſinus arat finem ſub utrumque colonus,
Miſſus ad hoc, pulſis (vetus eſt ut fama) Sabellis,
Quo ne per vacuum Romano incurreret hoſtis:
Sive quod Appula gens, ſeu quod Lucania bellum

INTERPRETATIO.

aſtringere ad inſtar Lucilii nobis ambobus praſtantioris. Is pridem ſua ſecreta committebat chartis tanquam amicis fidelibus, nec alio confugiebat unquam ſive proſpere ſive infeliciter res *caderent. Unde evenit ut ſenis* illius *vita omnis appareat quaſi depicta in tabellâ ex voto facta. Hunc imitor* ego *dubius utrum Lucanus* ſim, an *Appulus: quippe Venuſinus agricola* terram *exercet ad utriuſque limites; eam ob rem deductus* iſtuc, *poſt ejectos Samnites (quemadmodum antiqua fert opinio) ut hoſtis per inane non irrueret* in *Romanos: vel quia natio ſeu Appulorum ſeu Lucanorum gra-*

ANNOTATIONES.

Perſ. Sat. 5.

Mille hominum ſpecies, & rerum diſcolor uſus.
Velle ſuum cuique eſt; nec voto vivitur uno.
Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris.*] Poëticâ facultate. Alii malè referunt ad nobilitatem & opes: de quibus infrà, v. 75.

31. *Male ceſſerat.*] Legunt alii, *geſſerat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id eſt, non aliud quærebat levamentum aut ſolatium in adverſis: nec in rebus ſecundis lætitiam ſuam cum aliis communicabat.

33. *Votiva tabella.*] Infortunia enim ſua perinde ille deſcripſit, ut proſperos vitæ ſucceſſus. De naufragis tabellam in templis Deorum ſuſpendere conſuetis, lib. 1. Od. 5.

34. *Vita ſenis.*] *Senem* vocat Lucilium Poëta non tam ætatis quàm honoris & venerationis causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell. lib. 10. cap. 28. milites annum quadrageſimum ſextum ſupergreſſos ſeniores fuiſſe appellatos. Nec valdè certum eſt mortem Lucilio contigiſſe anno ætatis 46. quod refert Euſebius. Sunt qui ſenem vocari putent quod veteribus poëtis accenſeatur Lucilius. Lib. 1. Sat. 4. & 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc Poëtæ dubitatio ad rem præſentem? fortaſſis ita ſe jocosè & facetè oſtendit ancipitem dubitare de Trebatii conſiliis.

35. *Venuſinus.*] Venuſia, hodie *Venoſa*, urbs in Apuliæ Lucaniæque ſita confinio, Horatii patria. Vide lib. 3. Od. 4. v. 9.

36. *Ad hoc miſſus, &c.*] Colonia Romana Venuſiam miſſa eſt, expulſis inde Sabellis, id eſt Samnitibus: qui quàm graves fuerint Romanis hoſtes, paſſim legitur apud Tit. Liv. lib. 7. 8. 9. 10. Porrò ne à Samnitibus crederetur oriundus noſter Poëta, poſtquam Venuſinum ſe indicavit, notat inde pulſos olim Samnites, coloniamque illuc Rom. fuiſſe tranſmiſſam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venuſia præſidio Rom. deſtituta manſiſſet, vel recurriſſet *hoſtis* inde pulſus, nempe Samnites; vel Apuli ac Lucani res continuò novas moliri potuiſſent.

Incuteret violenta. Sed hic ſtylus haud petet ultrò
Quemquam animantem, & me veluti cuſtodiet enſis
Vaginâ tectus. Quem cur diſtringere coner
Tutus ab infeſtis latronibus? ô pater & rex
Jupiter ut pereat poſitum rubigine telum:
Nec quiſquam noceat cupido mihi pacis! at ille
Qui me commorit (melius non tangere, clamo)
Flebit, & inſignis totâ cantabitur urbe.
Servius iratus leges minitatur & urnam:
Canidia Albutî quibus eſt inimica, venenum:
Grande malum Turius, ſi quis ſe judice certet,
Ut quo quiſque valet ſuſpectos terreat, utque
Imperet hoc natura potens, ſic collige mecum.
Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, niſi intùs

INTERPRETATIO.

via bella moliventur, Verum aculeus iſte meus *neminem vivum ſponte lædet, me verò tuebitur ut gladius vaginâ conditus.* Etenim *quare hunc eduxerim ſecurus ab infenſis latronibus? O parens & dominator Jupiter,* faxis *ut enſis tectus rubigine abſumatur; nulluſque me provocet amantiſſimum pacis. Sed quiſquis me laceſſet* (*ſatius* eſſe *moneo non provocare* me) *pœnas dabit, & famoſus per omnem civitatem decantabitur.* Ita *Servius offenſus interminatur leges & judicium: Canidia Albutii* filia *toxicum* his *quibus fuerit irata; Turius damnum ingens, ſi quiſpiam diſceptarit* apud *ſe Judicem. Quod* autem *quiſque terreat inviſos* eâ parte *quâ valet* plurimùm, *& quod hoc ſuadeat natura maximè, ita mecum intellige. lupus dente, taurus cornu impetit. Unde* hoc, *ſi non intus ſuggeratur.*

ANNOTATIONES.

38. *Appula gens . . Lucania.*] De Lucaniâ, Epod. 1. ſub finem. De Apuliâ, lib. 3. Od. 30. & Epod. 2.

46. *Inſignis totâ cantabitur urbe.*] Populi fabula erit, me illum diffamante. Plato monebat, ſi quis infamari metueret, ne ullum offendere Poëtarum: hos enim valere plurimum ad famam; ſeu laudent, ſeu vituperent.

47. *Servius.*] Al. Cervius: is certè delator ac Sycophanta crebris accuſationibus inſignis & formidoloſus. *Leges minitatur*, minatur ſe acturum reos, & accuſaturum quos odit.

Urnam.] Judiciariam nimirùm. Nam quia cautum eſt tacitè ferri ſuffragia, in urnam tabellas conjiciebant Judices, quarum aliæ continebant literam A. Id eſt abſolvo; aliæ literam C. Id eſt condemno. Cic. 3. de leg. Aſcon. in divin. Sigon. de Judic. Alex. ab Alex. l. 3. cap. 5. Juvenal. Sat. 13.

Gratia fallaci Prætoris viceris urnâ.

48. *Canidiâ.*] De eâ veneficâ inſigni, Epod. 3. 5. 17. *Canidiâ Albuti.* Sic Virg. Æn. 6. v. 36.

Deiphobe Glauci.

49. *Turius.*] Judex maximè ſeverus & corruptus, atque in primis iracundus.

52. *Dente lupus, &c.*] Cic. de Nat. D. 2. n. 117. *Jam illa cernimus, ut contra metum & vim ſuis ſe armis quæque defendat. Cornibus tauri, apri dentibus, morſu leones, alia fuga ſe, alia occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. 5.

Sentit enim vim quiſque ſuam, quâ poſſit abuti.
Cornua nata prius vitulo quàm frontibus extent;
Illis iratus petit, atque infenſus inurget.
At catuli pantherarum, ſcymnique leonum

Monſtratum? Scævæ vivacem crede nepoti
Matrem, nil faciet ſceleris pia dextera. mirum.
Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit bos:
Sed mala tollet anum vitiato melle cicuta.
Ne longum faciam, ſeu me tranquilla ſenectus
Expectat, ſeu mors atris circumvolat alis;
Dives, inops, Romæ, ſeu ſors ita juſſerit, exul:
Quiſquis erit vitæ ſcribam color. O puer, ut ſis:
Vitalis metuo, & majorum ne quis amicus
Frigore te feriat. Quid? cùm eſt Lucilius auſus
Primus in hunc operis componere carmina morem,
Detrahere & pellem, nitidus quâ quiſque per ora
Cederet, introrsùm turpis; num Lælius, aut qui

INTERPRETATIO.

Scæva luxurioſe committe parentem longævam : Illius bona manus haud patrabit ullum crimen. (*mirandum* ſcilicet. *Ita nec pedibus lupus, nec dentibus taurus ullum impetit.) Sed improba cicuta melle admixto vetulam interficiet. Ne diu morer, ſive quieta ſenectus mihi erit, ſive mors nigris alis circa me volat : ſeu dives,* aut *pauper*; ſeu *Roma*, ſeu *exterris* vixero, *ſic volente fortunâ* ; *quicunque futurus eſt vitæ ſtatus*, ego verſus condam. TREB. *O juvenis*, timeo ne non diu vivas : *ac ne aliquis magnatum* tibi modò *amicus* aſpectu *frigido te percutiat.* HOR. *Ecquid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere verſus ejuſmodi, & auferre larvam quâ quiſque facie decorus incedebat fœdus* licet *intùs, an Lælius vel* is *qui juſtum elogium à*

ANNOTATIONES.

Unguibus ac pedibus jam tum morſuque repugnant,
Vix jam etiam cùm ſunt dentes ungueſque creati.

Ante hos autem Phocylid. carm. admonit. Ὅπλον ἑκάστῳ νεῖμε θεός, &c. *arma*, inquit ille, *unicuique Deus attribuit, avibus magnam celeritatem, robur leonibus, tauris cornua, apibus aculeos innatum tutamen dedit. At ratio propugnaculum eſt homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scæva.*] Hic veneno matrem impie necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinans. De *cicuta* ſucco ob nimium frigus lethifero dixi ad Ep. 3. v. 3.

60. *O puer.*] Horatius patrem vocavit Trebatium, initio.

Ut ſis vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. Scen. 20.

Da, ſi eſſe ſalvum vis me aut vitalem tibi.

Homer. Iliad. 18. ad Achillem filium ſic Thetis:

ὠκύμορος δή μοι τέκος ἔσσεαι, οἷ᾽ ἀγορεύεις.

61. *Majorum ne quis amicus frigore te feriat.*] Ne quis procerum Satiris tuis offenſus tibi necem inferendo ſe ulciſcatur. vel, ne Mœcenas aliquando tandem adverſetur & excludat te ab ſua familiaritate velut contumelioſum & ſycophantam. Ita Perſius Sat. 1. v. 108.

Vide, ſis, ne majorum tibi fortè limina frigeſcant.

62. *Frigore.*] Morte quæ frigida eſt: vel, frigido ac faſtidioſo vultu.

Quid; cùm eſt Lucius auſus, &c.] Trebatio reſpondet Horatius: ſeque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras ſcribens valde acres, nec vitæ damnum tulit, nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahere & pellem, &c.*] Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes oſtendere eos ipſos qui honeſti & probi exiſtimabantur.

65. *Lælius, &c.*] Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ ſapientiæ

Duxit ab oppreſsâ meritum Carthagine nomen,
Ingenio offenſi? aut læſo doluere Metello,
Famoſiſque Lupo cooperto verſibus? Atqui
Primores populi arripuit populumque tributim,
Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
Quin ubi ſe à vulgo & ſcenâ in ſecreta remorant
Virtus Scipiadæ & mitis ſapientia Lælî,
Nugari cum illo & diſcincti ludere, donec
Decoqueretur olus, ſoliti. Quidquid ſum ego, quamvis

INTERPRETATIO.

deletâ Carthagine retulit, animo irato fuerunt? an ulti ſunt Metellum offenſum, ac Lupum carmine dicaci proſciſſum: Attamen ille inſectatus erat populi primates & ſingulas tribus, ſoli nemirum virtuti ejuſque ſtudioſis parcens. Imo verò cùm à publico & ſpectaculis in privatum ſeceſſerant fortis Scipio & ſapiens benignuſque Lælius, cum Lucilio nugari conſueverant & liberè jocari, dum herba coquerentur.

ANNOTATIONES.

famâ apud Rom. inclytus. Huic Dialogum de Amicitiâ Cicero inſcripſit.

66. *Qui duxit ab oppreſsâ, &c.*] Scipio Æmilianus, ſeu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus eſt. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, ſemperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello.*] Conſulares multi hujus nominis Romæ extitere, rebus præclarè geſtis inſignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione ſimultates exercuerat: poſteà Metellus Numidicus Iugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Scipionem amicum ultus, haud conſtat. Vide Valer. Max. lib. 7. cap. 1. & ſeq. Plin. lib. 7. c. 43. & 44.

68. *Lupo.*] Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam arceſſitus à Lucilio iſtis verſibus:

Si Lupus, aut Carbo, aut Neptuni filiu' Dives
Eſſe putaſſet, tam impius aut perjuru' fuiſſet?

Vide Cicer. l. 1. de Nat. D. n. 63. Rutilius iſte Lupus neglectâ Aruſpicum obnuntiatione adversùs Marſos pugnans, ipſe cum exercitu contrucidatus eſt.

69. *Primores populi, &c.*] Conſules, Prætores.

Tributim.] De Pop. Rom. in tribus 35. diviſo T. Liv. &c. Cic. 3. in Verrem. n. 14. *Credent omnes quinque & triginta Tribus homini graviſſimo.*

73. *Diſcincti.*] Solutis veſtibus & animis ab omni cura.

Ludere.] Cic. de Orat. 2. Ita Catullus loquitur: *Sæpe ex ſocero meo audivi cum is diceret ſocerum ſuum Lælium ſemper ferè cum Scipione ſolitum ruſticari: eoſque incredibiliter repueraſcere eſſe ſolitos, cùm rus ex urbe tanquam è vinculis evolaviſſent. Non audeo dicere de talibus viris; ſed tamen ita ſolet narrare Scævola, conchas eos & umbilicos ad Cajetam & ad Laurentum legere conſueſſe, & ad omnem animi remiſſionem, ludumque deſcendere.* Vetus Comment. in hunc locum ſic habet: Scipio Africanus & Lælius feruntur tam fuiſſe familiares & amici Lucilio, ut quodam tempore Lælio circum lectos triclinii fugienti Lucilius ſuperveniens, eum obtortâ mappâ quaſi feriturus ſequeretur.

74. *Donec decoqueretur olus.*] Dum parabatur cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimirum ſumptuariâ, quæ tunc vigebat. vide A. Gell. l. 2. cap. 24.

Olus.] Malvæ, betæ, helvellæ, fungi,

Infra Lucilî cenſum ingeniumque, tamen me
Cum magnis vixiſſe invita fatebitur uſque
Invidia: & fragili quærens illidere dentem,
Offendet ſolido: niſi quid tu, docte Trebati,
Diſſentis. Equidem nihil hîc diffindere poſſum.
Sed tamen ut monitus caveas, ne fortè negoti
Incutiat tibi quid ſanctarum inſcitia legum.
Si mala condiderit in quem quis carmina, jus eſt
Judiciumque. Eſto, ſi quis mala: ſed bona ſi quis
Judice condiderit laudatur Cæſare. ſi quis

INTERPRETATIO.

Qualis qualis ego ſum, tametſi Lucilio inferior opibus & ingenio, cum proceribus tamen vixiſſe me *vel invita fatebitur invidia:* quæ *ſi dentem volet imprimere fragili, impinget* ad *ſolidum: ſi quidem ita judicas, erudite Trebati.* TREB. *Certè nihil in hoc mutare queo. At nihilominus, ut monitus tibi conſulas, ne fortaſſe damnum aliquod tibi faceſſat ignoratio ſanctarum legum;* hoc ſcito: *Si quis malos verſus fecerit in quempiam, jus & judicium exiſtit.* HOR. *Fateor, ſi quis malos; at ſi bonos ſcripſerit, laudatur Auguſto arbitro:*

ANNOTATIONES.

aliaque; quæ quidem ita condiebant, ut nihil eſſet ſuavius: teſte Cic. l. 7. Epiſt. 26. ubi etiam de ſeipſo ita ſcribit: *qui me oſtreis & murenis facilè abſtinebam, à betâ & malvâ deceptus ſum.*

75. *Infra Lucili cenſum.*] Lucilius erat è Patritiâ gente, utpote cujus ſoror fuerit avia Magni Pompeii.

Cenſus.] Equeſtris cenſus erat ſeſtertiorum 400. Senatorius 800. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 383. ibique Annot.

76. *Cum magnis.*] Auguſto, Mœcenate, Pollione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.*] Alludit ad Fabulam de Viperâ & Limâ. Phœdr. lib. 4. Fab. 7.

78. *Niſi quid tu docte Trebati diſſentis.*] Hoc modeſtiæ & reverentiæ causâ dictum quidam referunt ad ſequentem ſententiam; ego cum aliis ad præſentem: nec verba hæc, *Equidem nihil hic, &c.* attribuenda putem Horatio, ſed potius Trebatio; ut mox dicam: quanquam non nemo contrà ſentiat.

79. *Equidem nihil hic diffindere poſſum.*] Fateor, Horati, invidiæ te morſibus ſuperiorem, ſed tamen cave te legibus obnoxium.

Diffindere.] Verbum juris vetus, ſignificans mutare, reſcindere, differre, Trebatio Juriſconſulto valde appoſitum & accommodatum: quod non ita congrueret Horatio licet ſatyricè loquenti: quod volunt quidam. Suum tamen ſit cuique arbitrium atque judicium. Gell. lib. 14. cap. 2. *In rerum diffiſſionibus, comperendinationibus, & aliis quibuſdam legitimis, &c.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.*] Vide Annot. in Epiſt. ad Auguſt. v. 152. ubi ſic habetur:

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

Jus eſt judiciumque.] Datur actio adversùs eum qui libellos famoſos in quemquam ſcripſerit: iſque reus agitur ex lege.

83. *Eſto: ſi quis mala.*] Ludit Poëta in voce, *mala*, ſignificante, *maledica*; quam tamen jocosè accipit pro inconcinnis & ineptis carminibus. Itaque ipſe utitur præcepto ſuo, quod in Sat. 10. libri primi tradit v. 14.

Ridiculum acri
Fortius ac meliùs magnas plerumque ſecat res.

84. *Judice laudatur Cæſare.*] Auguſtus enim & verſus faciebat interdum, & quotquot bonos facerent amabat.

Opprobriis dignum laceravit, integer ipſe;
Solventur riſu tabulæ: tu miſſus abibis.

INTERPRETATIO.

Si quiſquam innocens probroſum vellicarit, libelli diſrumpentur cachinnis: tu verò abſolutus diſcedes.

ANNOTATIONES.

86. *Solventur riſu tabulæ.*] Non ſine ludibrio ejus qui digne fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accuſatoris, ſeu libelli in reum conflati accuſationem frivolam & futilem continentes.

Tu miſſus abibis.] Poëta quilibet opprobriis dignum hominem inſectatus juſtè ac meritò, abſolutus dimittetur & impunè.

SATIRA II.

Sumtuoſi victûs incommoda: frugalitatis emolumenta.

QUæ virtus & quanta, boni, ſit vivere parvo;
(Nec meus hic ſermo eſt, ſed quem præcepit Ofellus
Ruſticus, abnormis ſapiens, craſsâque Minervâ)
Diſcite non inter lances menſaſque nitentes,
Cùm ſtupet inſanis acies fulgoribus, & cùm

INTERPRETATIO.

QUæ quantaque virtus ſit modico victitare (neque mea eſt hæc oratio, ſed quam docuit Ofellus agreſtis, ſapiens abſque diſciplinâ, & rudis.) O boni accipite non inter catinos epulaſque lautas; quando oculi percelluntur vano ſplendore, menſque

ANNOTATIONES.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli ruſtici quidem at boni & ſapientis viri perſonâ inſectatur homines luxui & ſumptui deditos: tum frugalis victûs emolumenta percenſet. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè diſſimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis*; nec ita perperam ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ non in ſcholis inſtitutus bonoſque mores ſortitus. Alii leg. *abnormi*, & jungunt cum ſequenti voce, *Minerva.* Huc facit quod Tullius ſcribit in Lælio n. 18. *nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium..... ad iſtorum normam fuiſſe ſapientes.*

Craſſaque Minerva.] Simplex rectus ſincerus, licet minimè imbutus Philoſophicis regulis & documentis, aut iis artibus ac ſcientiis quibus præeſt Minerva. Tullius mox cit. *agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt.* Scilicet proverbium eſt de hominibus ingenii rudioris & impoliti.

4. *Diſcite non inter lances.*] Perſ. Sat. I. v. 30.

Ecce inter pocula quærunt
Romulidæ ſaturi, quid dia poëmata narrent.

Menſaſque nitentes.] Tum copia ciborum, tum vaſis aureis, argenteis, &c.

5. *Cum ſtupet inſanis.*] Tunc enim & mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute & præſtantiâ: quin imo in omnem errorem facilè propendet.

Acclinis falſis animus meliora recuſat;
Verùm hic impranſi mecum diſquirite. cur hoc?
Dicam ſi potero. Male verùm examinat omnis
Corruptus Judex. Leporem ſectatus, equove
Laſſus ab indomito, vel ſi Romana fatigat
Militia aſſuetum græcari, ſeu pila velox,
Molliter auſterum ſtudio fallente laborem,
Seu te diſcus agit; pete cedentem aëra diſco.
Cùm labor extuderit faſtidia; ſiccus, inanis

INTERPRETATIO.

decepta falſis reſpuit præſtantiora: Sed hic mecum examinate jejuni. Quare hoc? explicabo ſi poſſum. Judex quilibet corruptus nunquam bene diſquirit veritatem. Cùm fueris *venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut ſi Romana exercitationes deterrent* te *græcos imitari ſolitum; ſive levis pila, ſive diſcus te delectat, oblectamento leniente operam mediocriter gravem, diſco verbera aërem cedentem: quando*, inquam, *labor expulerit nauſeam;*

ANNOTATIONES.

9. *Leporem ſectatus, &c.*] Romani ſe venatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Aſſuetum græcari.*] Delicati quidam à duris laboribus & exercitationibus ante dictis abhorrentes, ludis ſaltem græcorum operam navabant. Hos octo fuiſſe refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de compotatione græcâ interpretantur: cujus ita meminit Cic. act. 3. in Verrem: *Diſcumbitur: fit ſermo inter eos & invitatio, ut græco more biberetur: hoſpes hortatur; poſcunt majoribus poculis; celebratur omnium ſermone lætitiaque convivium.* In iſtis græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominaſſent: Lex autem erat, *ἢ πίθι ἢ ἄπιθι*, aut bibe aut abi. Hanc refert & explicat Tullius ſub finem Tuſc. 5. *Et rectè*, inquit, *aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi: aut ne ſobrius in violentiam vinolentorum incidat, ante diſcedat.*

Pila velox.] Apud veteres ludus pilæ & folliculi præcipuæ commendationis & magni ſtudii fuit. Eo Julius Cæſar, Octav. aliique viri graves, putà Scævola Juriſconſultus, Dionyſius tyrannus, exercendi corporis & animi vegetandi causâ ſtudioſiſſimè luſere. Rom. autem juventus in campo Martio frequenter ludebat pilâ ſeu paganicâ, ſeu trigonali; in quâ ſiniſtræ uſus præcipuus traditur magis quàm dextræ; corporis autem agilitas maximè valebat; ut ſciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. lib. 3. c. 21. Pilâ etiam mulieres luſitaſſe, Homerus docet. *De Mæcenate* conſtat ex l. 1. Sat. 5. v. 48. Vide ibi Annot.

12. *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application & le divertiſſement fait oublier la peine.*

13. *Diſcus.*] Nomen à *δίσκω*, *jacio*, Moles erat ſaxea, plumbeà, ferrea, figuræ planæ ac rotundæ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propiùs deſtinatam metam projeciſſet. Vide jam annotata lib. 1. Od. 8.

Cedentem aëra.] Projecto diſco cedit aër: utpotè gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit faſtidia.*] Poſtquam labor ſatietatem diſcuſſerit, famemque revocarit excitaritque; tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum eſt: *ὁ πόνος σίτου ἡγείσθω*, *labor cibo præeat.* Cic. de fin. 2. n. 90. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum eſſe famem, potionis ſitim.* Tuſc. 5.

Sperne cibum vilem: niſi Hymettia mella Falerno
Ne biberis diluta. Foris eſt promus, & atrum
Defendens piſces hiemat mare: cum ſale panis
Latrantem ſtomachum bene leniet. Unde putas? aut
Quì partum? Non in caro nidore voluptas
Summa, ſed in teipſo eſt. tu pulmentaria quære

INTERPRETATIO.

ſitiens & famelicus reſpue viles eſcas: neque bibas Falernum vinum *niſi melle Hymettio mitigatum. Cellarius exierit foras; & mare procelloſum inbibeat piſces; panis cum ſale optimè ſedabit ſtomachum obmurmurantem. Unde credis, vel quomodo* ſic *factum?* Nimirùm *ſumma voluptas haud in odore* ciborum *exquiſitorum, ſed in temet conſiſtit. Tu condimenta para tibi*

ANNOTATIONES.

n. 97. *Socratem ferunt cùm uſque ad veſperam contentiùs ambularet, quæſitumque eſſet ab eo, quare id faceret, reſpondiſſe, ſe quo meliùs cœnaret, opſonare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem.*] Id eſt, profectò non ſpernes cibum vilem, quando inani ſtomacho fueris.

Niſi Hymettia mella Falerno ne biberis diluta.] Hypallage, id eſt, ne biberis niſi optimum vinum melle optimo dilutum & ſuave effectum. De *Falerno* vino, lib. 1. Od. 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atque adeo mellis excellentiſſimi copiâ celebratus. Porrò vini auſteritatem veteres temperare ſolebant melle admixto, vel alio vino mitiori: ut eſt. l. 1. Sat. 10. v. 24. Vide & infrà Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. 4. v. 101.

Dulcia mella premes, nec tantum dulcia, quantum
Et liquida; & durum Bacchi domitura ſaporem.

16. *Foris eſt promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque opſonia & dapes; vel tempeſtas hyberna impedierit piſcari: tum certe eſurienti ſatisfaciet *cum ſale panis* ſimplex. Cic. Tuſc. 5. n. 102. *aperta res eſt, & quotidie nos ipſa natura admonet, quàm paucis quàm parvis rebus egeat quàm vilibus.*

17. *Cum ſale panis.*] Plin. lib. 31. c. 7. *Varro pulmentarii vice uſos veteres, auctor eſt, eſitaſſe enim ſalem cum pane & caſeo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarcho Symp. l. 4. q. 4. citra ſalem nihil prope eſt edendo: qui panem quoque gratum facit additus. hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tuſc. 5. ex Xenophonte, *Perſæ nihil ad panem adhibebant quidquam præter naſturtium.*

18. *Unde putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis & parabilis?

20. *Pulmentaria quære ſudando.*] Opſona famem laborando, tuque fac ut tibi quævis eſca videatur ſuavis & optima. Cic. Tuſc. 5. cit. *Parvo cultu natura contenta. Quis non videt deſideriis condiri omnia? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam & cadaveribus inquinatam bibiſſet; negavit unquam ſe bibiſſe jucundius. Nunquam videlicet ſitiens biberat. Nec eſuriens Ptolemæus ederat, cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non conſecutis, cibarius in caſâ panis datus eſſet, nihil viſum eſt illo pane jucundiùs.* Lege ibidem quod Dionyſio tyranno jus quoddam nigrum faſtidienti reſpondit cocus: *Scilicet condimenta defuere, labor in venatu, ſudor, curſus, fames, ſitis.*

Pulmentaria.] Plin. lib. 18. cap. 8. *Pulte, non pane, vixiſſe longo tempore Romanos manifeſtum, quoniam inde & pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta & pulmentaria uſurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis palatum jucunde titillantibus, patet ex Macrob. lib. 7. cap. 4. ſub finem, ubi ſunt hæc verba ad rem præſentem omnino

Sudando. Pinguem vitiis albumque nec oſtrea,
Nec ſcarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
Vix tamen eripiam, poſito pavone velis quin
Hoc potius quam gallinâ tergere palatum,
Corruptus vanis rerum: quia veneat auro
Rara avis, & pictâ pandat ſpectacula caudâ.
Tanquam ad rem attineat quidquam. Num veſceris iſtâ,

INTERPRETATIO.

ad ſudorem uſque *laborando.* Enimverò *vitioſè opimum & pallidum non delectabunt oſtrea vel ſcarus, vel lagois externa. Attamen vix obtinebo, ſi pavo apponatur, ut non hoc libentiùs, quàm gallinâ fricare palatum velis,* ſcilicet *vanâ rerum* ſpecie *deluſus; eo quod avis rara vendatur auri* pretio, *& ſpectaculum præbeat caudâ pictâ: quaſi ad rem aliquid faciat.*

ANNOTATIONES.

pertinentia: *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula ultra quàm natura neceſſe eſt, laceſſitur: & fit inde congeries, dum pruritu deſiderii ampliùs vel certè de ſingulis parva libantur. Hinc Socrates ſuadere ſolitus erat, illos cibos potuſque vitandos, qui ultra ſitim famemque ſedandam producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate & ægrâ coctione laborantem & inde pallidum te non juvabunt exquiſita quævis, oſtrea, ſcarus, lagois. Seneca de brev. vitæ: *Quàm multi continuis voluptatibus pallent!* Vide infrà v. 76.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum, cute bene curatâ & candidâ: quales eſſe ſolent qui optimo victu utuntur abundanter quidem. Perſ. Sat. 3. v. 98.

Turgidus hic epulis, atque albo ventre lavatur.

Oſtrea.] Oſtreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. 4. v. 140. & ſeq. Item Sat. 8. v. 85. Plin. lib. 32. cap. 6. Gell. lib. 7. c. 16.

22. *Scarus.*] Gall. *Sarget.* de hoc piſce exquiſito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagois.] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro ſimilis leporinæ: unde nomen. Nam Græcis λαγὼς vocatur lepus. Plin. lib. 8. c. 57. *Cenſorina leges cœnis ademere conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Piſcem eſſe lagoin perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. lib. 32. c. 1. lepus marinus *venenum eſt in cibo vel potu datus, atque etiam viſus, &c.* Eo extinctus eſt Titus Imperator à Domitiano fratre, conſorte imperii & ſucceſſore: ut quidam ſcribunt. Iſto etiam genere veneni uſum aliquando Neronem affirmant. Vide Cœl. Rhodig. lib. 26. cap. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen iſtis rationibus & argumentis evincam, ut abjicias errorem mentis vanâ ſpecie deluſæ. Quin, ſi tibi apponantur ſimul pavo & gallina, huic illum anteferes, & ſuaviorem putabis pavonem, quia carior & rarior, quam gallina, tametſi non eſt revera melior.

24. *Tergere palatum.*] Perſ. Sat. 3. in fine.

Tentemus fauces, tenero latet ulcus in ore
Putre, quod haud deceat plebeiâ radere betâ.

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. 11. v. 14.

Interea guſtus elementa per omnia quærunt,
Nunquam animo pretiis obſtantibus. Interiùs ſi
Attendas, magis illa juvant quæ pluris emuntur.

27. *Tanquam ad rem attineat quidquam.*] Quaſi ad guſtum & ſaporem

Quam

Quam laudas, plumâ? coctove num adeſt honor idem?
Carne tamen quamvis diſtat nihil hac magis illa,
Imparibus formis deceptum te patet. Eſto.
Unde datum ſentis, lupus hic Tiberinus, an alto
Captus hiet? pontesne inter jactatus, an amnis

INTERPRETATIO.

An comedes eam plumam quam demiraris? an par decor ſupereſt cocto? Quandoquidem nullum diſcrimen eſt hanc inter & illam carnem, ſpecie diſſimili te deceptum conſtat. Sanè. Unde animadvertis utrum appoſitus iſte lupus Tiberi vel mari captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an

ANNOTATIONES.

faciat plumarum fulgor. Cic. 3. de finib. n. 18. *Quædam à natura ad uſum donata ſunt, ut crura, pedes: alia nullam ob utilitatem; ſed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. lib. 8. cap. 12. Idem lib. 14. cap. 20. ex Anaxandride. *An non furioſum alere domi pavones, quorum pretio queant emi ſtatuæ:* Ibid. Strattis: *Tanti ſunt hæc facienda, quanti pavones, & alia veſtra nugæ, quas domi paſcitis ob pennarum pulcritudinem.* Vide lib. 1. Sat. 2. v. 116. ibique Annot.

Coctove num adeſt honor idem?] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitor & ſplendor.

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergo cùm diſcrimen nullum ſit inter carnem pavonis & gallinæ, patet te deluſum ſpecie & formâ pavonis. ut hunc ſuaviorem putes, quia gallinam vincit pulcritudine.

31. *Unde datum ſentis, &c.*] Unde habes ut guſtu explores, judices ſentias quo loco ſit captus iſte piſcis, lupus nempè: an in alto mari, an in Tiberi: neque hoc ſolùm, ſed etiam utrum ad oſtium Tiberis, an inter pontes? O ſagacem & ingenioſam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. v. 140. ſimiliter canit:

Circeis nata forent, an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

32. *Hiet.*] Piſcis iſte à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur: ſive quod piſces omnes recens capti os diducunt.

Pontesne inter jactatus, &c.] E mari piſces quidam ſubire flumina cognoſcuntur: atque hos inter lupus marinus. Porrò ex faſtidioſi helluonum ſeu catillonum palati judicio, bonus erat ille è medio mari; melior ad oſtium Tiberis fluvii; at optimus qui inter pontes concitatiori aquâ jactatus, proindeque tenerior, pinguior, ſuavior effectus fuerat. Columel. lib. 12. cap. 16. *Multorum gula ſubtiliter . . . & erudita palata faſtidiunt fluvialem lupum, niſi quem Tiberis adverſo torrente defatigaſſet.* Plin lib. 9. cap. 54. *Quando*, inquit, *eadem aquatilium genera alibi atque alibi meliora: ſicut lupi piſces in Tiberi amne inter duos pontes, rhombus Ravennæ, muræna in Siciliâ, &c.* Vide Macrob. lib. 3. Satur. cap. 16. ubi ex Varrone & Lucilio ſtatuit lupum marinum *egregii ſaporis* habitum qui inter duos pontes captus eſſet: atque à Lucilio piſcem hunc dici *catillonem quaſi ligurritorem; ſcilicet qui proximè ripas ſtercus inſectaretur:*

. . pontes Tiberinus duo inter captus catillo.

Id. Ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos deſcribente: *odimus turdum pinguem, bonumque piſcem lupum germanum qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tuſci.] Tiberis Tuſciam alluentis & à Latio diſterminantis. Virg. Georg. 1. ſub finem. *Tuſcum Tiberim*

Oſtia ſub Tuſci? laudas inſane trilibrem
Mullum: in ſingula quem minuas pulmenta neceſſe eſt.
Ducit te ſpecies, video. Quò pertinet ergo
Proceros odiſſe lupos? Quia ſcilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus raró ſtomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum ſpectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. at vos

INTERPRETATIO.

ad oſtium fluminis Hetruſci? Stulte, laudas barbum trium librarum, quem oportet dividas in plura fruſtula. Capit te forma, ut *cognoſco. Quorſum igitur ſpernis lupos ingentes? nempè quod natura menſuram ampliorem tribuit illis, iſtis* verò *minorem. Stomachus eſuriens rarò communia reſpuit. Cuperem videre ingentem* mullum *ingenti patinâ extenſum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis.*

ANNOTATIONES.

33. *Laudas, inſane, trilibrem mullum, &c.*] Delicatorum & catillonum erat etiam aliud vitioſi faſtidii genus: Inter piſces natura parvos laudabant volebantque magnos: contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejuſmodi faſtidioſos helluones inſurgens, *laudas*, inquit inſane, *trilibrem mullum*, eo quod raró talis inveniatur: *odiſti* verò lupum marinum qui procerus eſt & magni ponderis. Plin. lib. 9. cap. 17. *Ex reliquâ nobilitate & gratia maxima eſt & copia mullis, ſicut magnitudo modica: binaſque libras ponderis rarò admodum exuperant, nec in vivariis piſciniſque creſcunt. . . . . . algâ veſtuntur, & oſtreis, & limo, & aliorum piſcium carne.*

34. *Mullum.*] Barbatulos vocat Cicero, Gall. *barbeau*: quidam tamen ſunt imberbes, at minùs laudantur. Plin. mox cit. *Barbâ geminâ inſigniuntur inferiori labro . . . laudatiſſimi conchylium ſapiunt. Nomen his Feneſtella* (mullis) *à colore mulleorum calciamentorum datum putat . . . . mullum expirantem verſicolori quadam & numeroſâ varietate ſpectari, proceres gula narrant . . . . . Aſinius Celer è Conſularibus, hoc piſce prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummûm.* Vide Senec. Epiſt. 95. Sueton. Tiber. cap. 34. refert *tres mullos triginta millibus nummûm veniſſe*: quod damnarit Tiberius. Vide Macrob. lib. 3. cap. 16. Juven. Sat. 4. v. 15.

Mullum ſex millibus emit
Æquantem ſanè paribus ſeſtertia libris.

In quem locum olim pluribus diſſerui, ut & Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.*] Obſerva lector ſtudioſe, verſum hunc crebris ſpondeis exprimentem grave mulli pondus. Alibi jam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis & integris opſoniis. Juvenal. Sat. 1. v. 140.

. . . Quanta eſt gula quæ ſibi totos
Ponit apros?

Contrà Tiberius *Ut parſimoniam publicam exemplo quoque juvaret, ſolemnibus ipſe cœnis pridiana ſæpè ac ſemeſa opſonia appoſuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. cap. 34.

40. *Harpyiis gula digna.*] Harpyiæ appellatione & numero incertæ; in primis celebrantur Aello, Celœno, Ocypete, Iris, Thyella: dicuntur ab *ἁρπάζω, rapio.* Has deſcribit Virgil. Æn. 3. v. 215. & ſeq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excæcatos filios, à Jove excæcatus immiſſis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furiæ (nam Harpyias in inferis eſſe & vocari Furias Servius affirmat) appoſita ſtatim obſonia rapiebant ex alto devolantes: quin & relictis

Præſentes Auſtri coquite horum obſonia: quanquam
Putet aper, rhombuſque recens, mala copia quando
Ægrum ſollicitat ſtomachum: cùm rapula plenus
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis,
Nigriſque eſt oleis hodie locus. Haud ita pridem
Galloni præconis erat acipenſere menſa

INTERPRETATIO.

Sed vos, Auſtri, adeſte, atque harum dapes corrumpite: quanquam fœtet aper & rhombus recens, cùm mala abundantia vexat morboſum ſtomachum; quando ſatur expetis rapas & inulas acres. Verùm *omnis* cibus *vilior nondum exulat à menſâ divitum. Etenim admittuntur ova & oliva nigra. neque dudum Gallonii præconis menſa acipenſere infamata fuit.*

ANNOTATIONES.

fortè dapes tetro odore fœdabant & corrumpebant. Virgil. cit.

Virginei volucrum vultus, fœdiſſima ventris
Proluvies uncaque manus, & pallida ſemper
Ora fame . . . . . nec ſævior ulla
Peſtis, & ira Deûm ſtygiis ſeſe extulit undis.
. . . . . . Quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœdunt
Immundo, &c.

41. *Præſentes Auſtri coquite horum opſonia.*] Satyricus excandeſcens in guloſos helluones, invocat Auſtros meridionales ventos, qui humido ſuo calore illorum cibos putrefaciat. Sed mox ipſe ſe corrigit, memor ſcilicet iis putrida videri quævis opſonia.

42. *Quamquam putet aper, &c.*] Verùm non opus eſt Auſtri flatu, ipſa illorum ſatietas nauſeam movet ſtomacho repleto: atque facit putere cibos etiam recentes.

Rhombus.] De eo piſce laudatiſſimo, Gall. *Turbot*, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cum rapula plenus, &c.*] Cùm ſatur cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, diſcuſſis viſcosâ pituitâ crudiſque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves.* De his plura narrat Plin. lib 18. cap. 13. Item lib. 20. cap. 3. *Eſt & rapo vis medica,* inquit.

44. *Inulas.*] Gall. *de l'aulnée.* Plin. lib. 19. cap. 5. Item lib. 20. cap. 5. inulæ virtutes affert. priori loco ſic habet: *amarior inula per ſe ſtomacho inimiciſſima eadem dulcibus miſtis ſaluberrima. Pluribus modis auſteritate victâ gratiam invenit . . . . . . defectus præcipuè ſtomachi excitat, illuſtrata maximè Julia Auguſta quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in menſâ & conviviis divitum. Nam *ova* caput cœnæ ſunt: & ab iis ſemper ducitur initium epulandi: ut dixi lib. 1. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba: *ab ovo uſque ad mala.*

46. *Nigris oleis.*] Nigror in oleis & uvis maturitatem indicat.

47. *Galloni.*] Is helluo inſignis, primus appoſuit acipenſerem exquiſitiſſimum piſcem: atque ob id à Lucilio carpitur ſatyrâ ſuâ 4. iſtis verſibus, quos etiam refert Cicero 2. de finibus n. 24.

O Publi, ô gurges, Galloni, es homo miſer, inquit:
Cœnaſti in vitâ nunquam bene, cùm omnia in iſtâ
Conſumis ſquillâ atque acipenſere cum decumano.

Ibid. n. 90. *Qui ad voluptatem omnia referens vivit ut Gallonius, &c.*

Infamis. Quid? tum rhombos minùs æquor alebat?
Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido:
Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergo
Siquis nunc mergos ſuaves edixerit aſſos;
Parebit pravi docilis Romana juventus.

INTERPRETATIO.

Quid? An tunc mare minùs nutriebat rhombos? Securus rhombus, & ſecura nido ciconia degebat, uſquequo Prætorius indicavit primus. Itaque ſi aliquis modò ſuadeat jucundos eſſe mergos aſſatos, continuò *auſcultabit Romana juventus facilis doceri vitioſa.*

ANNOTATIONES.

Idem Cicero pro Quintio n. 94. *Qui, relictâ bonorum virorum diſciplinâ, & quæſtum & ſumtum Gallonii ſequi maluerunt.*

Acipenſere.] Acipenſer vel acipenſis, Gall. *Esturgion*; vulgò turſio, vel ſturio, ſed perperam; Galeno γαλαξίας; Rondelet ex genere galeorum eſt: valde pretioſus & nobilis; utpote qui ſingulari pompâ inferretur menſæ divitum. Plin. lib. 9. cap. 17. *Piſcium nobiliſſimus acipenſer, unus omnium ſquamis ad os verſis, contra aquam nando meat . . . . rarus inventu.* Macrob. lib. 3. cap. 16. *Hoc acipenſer illius ſeculi delicias evaſit . . . . quo in honore fuerit hic piſcis apud P. Scipionem Africanum illum & Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de Fato. Nam cùm eſſet apud Laverinium Scipio, unaque Pontius, allatus eſt fortè Scipioni acipenſer qui admodum rarò capitur: ſed eſt piſcis in primis nobilis . . . acipenſer iſte paucorum hominum eſt . . . . . . à coronatis miniſtris cum tibicine introferri ſolitus . . . . . hac Sammonicus prodens venerationem quâ piſcis habebatur, ut à coronatis inferretur cum tibicinis cantu, quadam veluti non deliciarum ſed numinis pompâ.* Athen. lib. 4. cap. 5. *his præerat fortiſſimus imperator acipenſer, inſignis haſtâ: quem etſi jam ſatur guſtare percupivi: ambroſia certè is mihi viſus eſt.* lib. 7. cap. 12. *Quem acipenſerem vocant Romani, cum tibiis & coronis circumferunt in cœnis; coronatis etiam illis qui portant . . . . Acipenſer minor eſt galeo, roſtro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ita ſint, ne, Lector, mirere quod ſcribit Martial. lib. 13. Epig. 91.

Ad palatinas acipenſem mittite menſas.
Ambroſias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam & Gallonius à Lucilio, *gurges* vocatus, & quivis gulâ & helluationibus turpis Gallonii ſimilis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicer. de finibus 2. &c.

Tum rhombos minùs æquor alebat?] Oſtendit Poëta non tam obſoniorum bonitatem quàm *gulæ inſanum faſtidium* valere ut plurimum. Olim, inquit acipenſer in pretio ac deliciis fuit; deinde rhombus: aliàs ciconiæ, pavo, &c. imo ſi quis modò novas dapes excogitet etſi minimè bonas, v. g. mergos aſſos: hos continuò ceteris omnibus anteponi & optimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Aſinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare inſtituit, Auguſti temporibus. illum vocat Satyricus *Prætorium* ironicè; quoniam Præturam petens ob gulæ infamiam repulſus eſt: hique de eo verſiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus ſparſi:

Ciconiarum rufus iſte conditor,
Hic eſt duobus elegantior Plancis;
Suffragiorum puncta non tulit ſeptem.
Ciconiarum populus ultus eſt mortem.

51. *Mergos aſſos.*] Gall. *plongeon*. Hi cùm ſint macri admodum, ſi etiam aſſentur nihil præter oſſa & pellem erunt. Si quis tamen gulæ anteſignanus & magiſter edicat mergos aſſos ſuaves eſſe,

Sordidus à tenui victu diſtabit, Ofello
Judice. Nam fruſtra vitium vitaveris illud,
Si te alio pravum detorſeris. Avidienus,
Cui canis ex vero ductum cognomen adhæret,
Quinquennes oleas eſt & ſilveſtria corna:
Ac niſi mutatum parcit defundere vinum, &
Cujus odorem olei nequeas perferre, (licebit
Ille repotia, natales, alioſve dierum
Feſtos albatus celebret) cornu ipſe bilibri
Caulibus inſtillat veteris, non parcus aceti.
Quali igitur victu ſapiens utetur, & horum

INTERPRETATIO.

Sordidus cibus à frugali differt, Ofello Judice. Enimverò fruſtra vitium hoc declinabis, ſi te ad aliud malè converzas. Avidienus Canis meritò appellatus edit olivas quinquennes & corna ſilveſtria: nec libenter defundit vinum niſi corruptum: ipſe verò *è* vaſe *corneo duas libras* continente *braſſicas aſpergit oleo veteri, cujus odorem tolerare non poſſis, large quidem affundens acetum; quamvis repotia, natales, alioſque dies feſtos colat indutus veſte candidâ. Quo ergo victu utetur ſapiens; & quem iſto-*

ANNOTATIONES.

& ſic apponi debere; parebit juventus ſtultè, & quaſi bonos devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu diſtabit.*] Prudenter monet Poëta tenuem frugalemque victum deferre à ſordido; hunc vitioſum ac turpem, illum contra honeſtum dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonſtrat quid ſit victus ſordidus. Avidienus à ſordibus & immunditiâ canis cognominatus verè eſt, quippè qui veſcitur oleis vetuſtate corruptis, & cornis ſilveſtribus: caules verò aſpergit exiguo oleo vetere quidem & fœtente, acetum dumtaxat abundè affundens. Hæc certè vivendi ratio ſordida eſt.

58. *Ac niſi mutatum parcit defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri ſolitis, ille vappam adhibet; nec vinum paterà defundit niſi aceſcens.

60. *Repotia.*] Feſtus. *Poſtridie nuptias apud novum maritum cœnatur, & quaſi reficitur potatio*: quæ inde ἐπαυλία dicitur, pridie verò nuptiarum προαυλία, inquit Cælius lib. 15. cap. 18. & 24. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5. Repotia, inquit, poſtridie nuptias lætiore convictu affines apud novum maritum percolebant: quâ die nova nupta in viri domum libertatem auſpicari, & dominam agere ſimul, & rem divinam facere aſſuerat.

Natales.] Vide Perſ. init. Sat. 2. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandam*, hilariterque tranſigendam, atque in eâ *fundendum Genio merum*, præcipit.

Alioſve dierum feſtos.] In his mos erat optimum vinum promere & quidem liberaliter, ad lætitiam excitandam: nam *lætitiæ Bacchus dator*, ex Virgil. Æn. 1. v. 738. At Avidienus contra.

61. *Albatus.*] Ex more veterum: togâ indutus recens lotâ & dealbatâ. Perſ. mox cit. Sat. 2. v. 40.

. . . . *negato*
Jupiter hæc illi, quamvis te albata rogarit.

Cornu ipſe bilibri caulibus inſtillat veteris.] Adverte ſingulas voces ſordidam parcitatem notantes: è vaſculo in olus vile guttas aliquot olei fœtidi inſtillat ipſe quidem, veritus ne alter copioſiùs affundat; vel ne ſervus inde quid delingat, delibet, ſurripiat.

Utrum imitabitur? Hac urget lupus, hac canis angit.
Mundus erit qui non offendet ſordibus, atque
In neutram partem cultus miſer. Hic neque ſervis,
Albuci ſenis exemplo, dum munia didit,
Sævus erit: nec ſic ut ſimplex Nævius, unctam
Convivis præbebit aquam. Vitium hoc quoque magnum.
Accipe nunc victus tenuis quæ quantaque ſecum
Afferat. In primis valeas bene: nam variæ res

INTERPRETATIO.

rum imitabitur? Indè premit lupus, illinc inſtat canis. Nitidus erit qui nec ſordidâ peccarit vivendi ratione, *nec ſe miſerè curabit hac aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia diſtribuens, ad inſtar Albutii vetuli; neque, ut* Nævius *inconſultus, dabit convivis aquam immundam.* Eſt enim *hoc etiam grande peccatum.*

Jam diſce quæ & quanta bona *ſecum advehat frugalitas. Primo ſanitatem habebis. Etenim ciborum diverſi-*

ANNOTATIONES.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei*: alii cum ſequente, *aceti*. Simile quid habet Perſ. Sat. 3. v. 27. & ſeq.

Pannoſam fæcem morientis ſorbet aceti.

63. *Horum utrum imitabitur?*] An Gallonium luxurioſum & prodigum, an Avidienum ſordidum & nimis parcum?

64. *Hac urget lupus, hac canis angit.*] Loco vocis, *angit*, quidam leg. *aiunt*. Certè proverbium eſt. Porrò comminiſcuntur hinc edacitatem & ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani lupi, de quo ſuprà; atque ſordes Avidieni canis cognominati.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus honeſtus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medium tenebit ac modum; nec profuſè ſumptuoſus, nec indecorâ parſimoniâ ſordidus.

66. *Non offendet ſordibus, in neutram partem cultûs miſer.*] Non ſe odioſum aut miſerum præſtabit, cultu ſeu ſumptibus ſeu parcitate immoderato; neutrâ parte nimius erit. Vocem, *cultûs*, accipe in genit. id eſt, curæ ſui majoris aut minoris quàm par ſit.

67. *Albucî ſenis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contrà profuſionis accuſari volunt. Neutri benè Horatius primò culpavit intemperantiam & immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac ſordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ & elegantiæ ſtudium in ſtruendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiæ vitium: affertque exempla Albucii & Nævii oppoſita. Albucius nimiâ curâ peccat, qui ſævit etiam *in famulos injunctis* officiis paulo minùs ſedulos; ac ſi quid non ſatis accuratum comperit, durè plectit: imò inquiunt, ſervos ille ante verberabat; ſeu ad arcendam ſtatim ſegnitiem, ſeu ne poſteà peccantes cædere non vacaret. Contrà Nævius indiligens & parum lautus, ut mox dicetur.

Didit.] Dat, dividit. Vetus eſt verbum dido, is: quod frequens uſurpat Lucretius; quin & Virgil. Æneid. 7. v. 144.

Diditur hic ſubitò Troiana per agmina rumor.

Et Æneid. 8. v. 132.

Tua terris didita fama.

68. *Simplex Nævius.*] Negligens, parùm ſapiens & prudens, non ſatis mundus; quippè qui aquam impuram, lutulentam, ſordibus contaminatam præbet conviviis admiſcendam vino ac bibendam. Ergo Albutius ille plus æquo erat curioſius in epularum apparatu; Nævius autem minùs quam decet: quod utrumque vitium magnum eſt.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*]

Ut noceant homini, credas, memor illius eſcæ,
Quæ ſimplex olim tibi ſederit. at ſimul aſſis
Miſcueris elixa, ſimul conchylia turdis;
Dulcia ſe in bilem vertent, ſtomachoque tumultum
Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis

INTERPRETATIO.

tatem eſſe homini pernitioſam minimè dubitabis, recordatus ejus eſca, qua una tibi aliquando conſtiterit, verùm ſi miſcueris elixa cum *aſſatis*, & *conchylia cum turdis; dulcia mutabunt ſe in bilem, atque iners pituita ſtomachum perturbabis.* An *aſpicis quemadmodum*

ANNOTATIONES.

Cic. Tuſcul. 5. n. 99. *Adde ſiccitatem qua ſequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* & Offic. 2. n. 86. *Valetudo ſuſtentatur .... continentia in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas memor illius eſca, &c.*] Facilè credas varietatem ciborum homini eſſe noxiam, ſi modò velis meminiſſe quàm utilis tibi fuerit eſca ſimplex, quæ in ſtomacho placidè cocta, bono ſucco, atque ut aiunt, chylo, repararit vires corporis: & è contrario, quantum moleſtiæ tibi crearit eſca multiplex; quoties deglutiiſti ſimul aſſa cum elixis, carnes cum piſcibus, &c.

73. *Tibi ſederit.*] Quieverit concocta abſque ullo ventriculi aut ſtomachi perturbatione ac tumultu. Teſte Hipocrate, cibi diſſimiles invicem ſe corrumpunt & ſeditionem concitant. τὰ γὰρ ἀνόμοια στασιάζει. Plutarch. Sympol. 4. *Ciborum copia turbat & corrumpit.* Senec. Epiſt. 2. *Faſtidientis eſt ſtomachi multa deguſtare, qua ubi varia ſunt & diverſa, non alunt, ſed inquietant & inquinant.* Vide Macrobium Saturn. l. 7. cap. 4 & 5. hac de re pluribus & luculenter diſſerentem. *Qui ſimplicem cibum ſumit facilè quo ſucco ejus corpus vel juvetur vel gravetur uſu docente cognoſcit: atque ita cujus cauſa deprehenſa eſt, noxam facile devitat. Qui autem multiplicem, è diverſitate ſuccorum diverſas patitur qualitates: nec concordant humores ex materia varietate naſcentes, nec efficiunt liquidum purumve ſanguinem, in quem jecoris miniſterio vertuntur; & in venas cum tumulto ſuo tranſeunt. Hinc morborum ſcaturigo ex repugnantium ſibi humorum diſcordiâ, &c.*

74. *Conchylia.*] Piſces conchis incluſos, oſtrea, &c. Cicero in Piſonem, *Menſa extructa non conchyliis aut piſcibus, ſed multâ carne.* Plin. lib. 8. cap. 57. *Cenſorina leges, princepſque M. Scaurus in conſulatu, cænis ademere conchylia, & ex alio orbe convectas aves.* Cœl. Rhodig. lib. 27. cap. 23. ex Phalereo Demetrio, & Sophrone mimographo; *Conchylia*, inquit, *gula proceribus adeo probata, ut vel inde ſit conformatum adagium:* eſſe conchylia viduarum cupedias.

Turdis.] Gall. *grives.* De his jam lib. 1. Sat. 5. & poſtea lib. 1. Epiſt. 15. *obeſo nil melius turdo.* Vide ibi Annot.

75. *Dulcia ſe in bilem vertent:*] Quæ ſcilicet non bene cocta fuerint in ventriculo, maxime verò dulcia in bilem amaroſque humores convertuntur.

Stomachoque tumultum lenta feret pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in ſtomachum, ibique offendens excitatam bilem calidam & ſiccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macrob. ante cit. *Humores repugnantes ac diſcordes non purum faciunt ſanguinem, & in venas cum tumultu ſuo tranſeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè habens, dum ægrè coquitur cibus

Cœnâ deſurgat dubiâ? quin corpus onuſtum
Heſternis vitiis, animum quoque prægravat unà,
Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
Alter ubi dicto citiùs curata ſopori
Membra dedit, vegetus præſcripta ad munia ſurgit.
Hic tamen ad melius poterit tranſcurrere quondam:
Sive diem feſtum rediens advexerit annus;
Seu recreare volet tenuatum corpus: ubique
Accedent anni, & tractari molliùs ætas
Imbecilla volet. tibi quidnam accedet ad iſtam
Quam puer & validus præſumis mollitiem, ſeu
Dura valetudo inciderit, ſeu tarda ſenectus?
Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia naſus

INTERPRETATIO.

quiſque pallens ſurgat è convivio ſumptuoſo? Imò corpus oppreſſum præcedenti intemperantiâ ſimul deprimit animum, & proſternit in terram divini ſpiritûs portionem. Alter contrà, *poſtquam recreavit corpus brevi cibo & ſomno exurgit alacer ad injunctas functiones.* Nihile*minus iſte poterit tranſire interdum ad lautiorem* cibum, *ſeu tempus recurrens adduxerit ſacrum diem, ſeu cupiet debilitatum corpus reficere; item cùm anni multiplicati fuerint, atque meliùs curari poſcet ætas ingraveſcens. Tu* verò *ad eam mollitiem quàm* adhuc *juvenis ac vegetus præripis, quid adjunges, cùm vel ægritudo moleſta vel ſenectus pigra acciderit? Priſci amabant aprum rancidulum, non quod carerent odoratu;*

ANNOTATIONES.

multiplex & varius; qui calorem naturalem gravat imbecilliorem & extinguit. atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ.*] Sumtuoſa, tam copioſa, ut quem è tot cibis capias dubius ſis. Terent. Phorm. act. 2. Ph. *Cœna dubia apponitur.* Ge. *Quid iſtuc verbi eſt?* Ph. *Ubi tu dubites quid ſumas potiſſimum.*

78. *Animum prægravat unà.*] Hebetem reddit ac ſui ſimilem, ſecumque ad terram inclinat animum, qui cùm divinæ conſors naturæ ſit, ſurſum debet & ad ſublimia cœleſtiaque conniti. Cic. Tuſcul. 5. n. 100. *Quid, quod ne mente quidem rectè uti poſſumus multo cibo & potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *affligit humi.* Cic. de Senectute. *Eſt animus cæleſtis ex altiſſimo domicilio depreſſus, & quaſi demerſus in terram locum divinæ naturæ æternitatique contrárium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic. Tuſc. 5. n. 38. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo niſi cum ipſo Deo, ſi hoc fas eſt dictu, comparari poteſt.* Senec. Epiſt. 56. ratio nihil aliud eſt quàm in corpus humanum pars divini ſpiritûs merſa. Juvenal. Sat. 15. v. 146.

Senſum à cæleſti demiſſum traximus arce.

Egregiam hanc illi Ethnici ſententiam hauſere ex ſacris codicibus, quos non ignoravere, ut alibi dixi. Geneſ. cap. 2. *Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ, & inſpiravit in faciem ejus ſpiraculum vitæ: & factus eſt homo in animam viventem.*

80. *Alter ubi dicto citiùs, &c.*] Alter frugali utens victu, poſtquam cibo ſomnoque modico curavit corpus, ſurgit alacer & expeditus ad ſolitas actiones. Contrà qui heſternis epulis adhuc graves, ad reſumendum manè laborem parum ſunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, po-

Illis nullus erat: ſed credo, hac mente, quod hoſpes
Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs quàm
Integrum edax dominus conſumeret. Hos utinam inter
Heroas natum tellus me prima tuliſſet!
Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
Occupat humanam? Grandes rhombi patinæque
Grande ferunt unà cum damno dedecus. Adde
Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
Et fruſtrà mortis cupidum, cùm deerit egenti
As, laquei pretium. Jure, inquis, Thraſius iſtis
Jurgatur verbis. ego vectigalia magna,

INTERPRETATIO.

ſed, ut opiner, eo conſilio quod hoſpes ſerò accedens aptiùs comedat paulò *corruptum, quàm vorax dominus incorruptum. Utinam me prima terra genuiſſet inter iſtos heroas. An quidpiam tribuis exiſtimationi, quæ jucundior carmine intrat in aures hominum? Magni rhombi & catini magnum probrum ſimul cum detrimento afferunt. Adjunge inſenſum patruum, vicinos, temet tibi inimicum, & fruſtrà mori quærentem, quando inopi non aderit as pretium reſtis. Dices: meritò* quidem *Thraſius ejuſmodi ſermonibus increpatur: Ego* verò

ANNOTATIONES.

terit interdum lautiori ſe convivio exhilarare & recreare, ſeu publicæ lætitiæ causâ & occaſione: ſeu ob propriam neceſſitatem. Qui verò molliter vivit, ſenio vel ægritudini incidenti quod præbeat levamen aut ſolatium nullum inſuper habet.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quavis modulatione: vel, quæ fit per carmen celebrior. Norunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidiſſe, quòd nactus eſſet eximium laudum ſuarum præconem Homerum.

97. *Adde iratum patruum, &c.*] Præter allata jam luxurioſi victûs mala, adde quod odium incurris propinquorum, amicorum, imò & vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. contra Rullum: *Odit populus Roman. privatam luxuriam.* Offic. 1. *Turpè eſt diffluere luxuriâ . . . . . Luxuria cùm omni ætati turpis, tum ſenectuti fœdiſſima eſt.*

Patruum.] Cujus es tutelæ commiſſus, & cui proinde obſequi te par eſt à prodigendo patrimonio deterrenti, ſumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippè qui tuas opes effundis in alios, nihil tibimet reſervans, ſeu quo ingruenti inopiæ ſubvenias, ſeu quo in deſperatione rerum tuarum mortem tibi conſciſcas.

99. *Æs laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *as*, hoc ſenſu; ut nec aſſem unum habeas ſuperſtitem, quo emas reſtim, ad ſuſpendium, finiendaſque ſimul cum vitâ ærumnas & miſeriam ſummæ egeſtatis aſſeclas. Huc ſpectat adagium: *ad aſſem redactus.*

Thraſius.] Homo prodigus, & hinc prorsùs inops & egens rerum omnium.

Ego vectigalia magna, &c.] Prolepſis eſt. Qui non amplas habet & magnas opes, ac ſumptus facit magnos, is jure admonetur & objurgatur. Atqui ego non ita. Nam ingentes divitias poſſideo cuilibet magno ſumptui pares.

Vectigalia.] Privatos reditus copioſos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ita ſcribit, Marium ædes & opes habuiſſe multis regnis pares.

Divitiaſque habeo tribus amplas regibus. Ergo
Quod ſuperat, non eſt melius quo inſumere poſſis?
Cur eget indignus quiſquam te divite? Quare
Templa ruunt antiqua Deûm? Cur, improbe, caræ
Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo?
Uni nimirum tibi rectè ſemper erunt res?
O magnus poſthac inimicis riſus! uterne
Ad caſus dubios fidet ſibi certiùs; hic, qui
Pluribus aſſuerit mentem corpuſque ſuperbum;
An qui contentus parvo, metuenſque futuri,
In pace, ut ſapiens, aptarit idonea bello?
Quo magis his credas: puer hunc ego parvus Ofellum
Integris opibus novi non latiùs uſum,

INTERPRETATIO.

reditus ingentes poſſideo, & opes tribus regibus ſuffecturas. An *igitur deeſt melior ratio inſumendi quod ſuperfluum eſt? Quare inops eſt aliquis immeritus,* dum *tu es opulentus? Cur vetuſta numinum fana decidunt? Quare, peſſime, è tam abundanti cumulo non detrahis quidquam dilectæ patriæ* largiendum? *Scilicet tibi ſoli bene ſemper fluent omnia: O cachinnus ingens deinde adverſariis! Quis duorum ſibi confidet ſecuriùs in caſibus incertis;* an *is qui animum & corpus arrogans aſſueſecerit multis, an qui modico contentus & futuri providus, in pace comparaverit neceſſaria ad bellum, uti* ſolet *ſapiens?* Verùm *ut majorem his habeas fidem; Ego parvus puer Ofellum hunc animadverti non largiùs uſum facultatibus integris, quàm nunc attritis.*

ANNOTATIONES.

102. *Ergo quod ſuperat non eſt melius quo, &c.*] Reſpondet Horatius: Atqui divitias illas ingentes non dilapidare, ſed rectè inſumere oportet ſuperflua tibi multa ſunt. quin iis ſublevas cives quos iniqua ſors pauperes fecit meliori conditione alioqui dignos? Quin reſtauranda curas diruta vetuſtate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. & patriæ, quæ tibi certè chara eſſe debet?

106. *Uni nimirum tibi, &c.*] Attende verò quàm ſtultè præſenti rerum ſtatui confidas, quaſi proſpera ſemper habiturus. imò cave ne alto corruens lapſu graviore, præbeas & inimicis riſum ac ludibrium, & malitioſæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *mimum*: Sat. 6. v. 607.

107. *Uterne ad caſus dubios, &c.*] Urget porrò noſter poëta: Dic, amabo: uter in adverſis conſtantior futurus eſt, an qui rerum omnium copiâ ſemper ſe ſatiarit, an qui bonis licet affluens modico ſe victui aſſueſecerit? exemplo rem accipe. Ofellus olim dives, nunc pauper, mutatam ſortem vix ſentit; quoniam inter opes non abundantiori cibo uſus eſt, *futuri metuens*; atque *in pace*, & ſecundis rebus, *ut ſapiens, aptans idonea bello* & egeſtati præſidia, nempè tolerantiæ ſtudium, animumque & corpus *contentum parvo*.

112. *Ofellum.*] Poſt Philippenſem victoriam reductis in Italiam militibus agros diviſit Auguſtus veteribus dominis ademptos. Sic & Propertius prædia amiſit, quod ipſe conqueritur: & Virgilius ipſe ſuorum poſſeſſione depulſus ac tantùm non ſpoliatus eſt. patet ex Bucolicis, Ecl. 1. & 9. Sic etiam Ofellus ſuum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut

Quàm nunc accifis. Videas metato in agello
Cum pecore & natis, fortem mercede colonum,
Non ego, narrantem, temere edi luce profeſtâ
Quidquam præter olus fumoſæ cum pede pernæ.
Ac mihi cùm longum poſt tempus venerat hoſpes,
Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
Vicinus, bene erat, non piſcibus urbe petitis,
Sed pullo atque hœdo: tum penſilis uva ſecundas,
Et nux ornabat menſas cum duplice ficu
Poſt hoc ludus erat cuppâ potare magiſtra:

INTERPRETATIO.

Cernas jam in dimenſo agro cum liberis & grege ſtrenuum agricolam mercenarium ſic *loquentem: haud ego die non feſtâ comedi quidpiam temerè niſi herbas cum pede fumoſo porci. Quando verò hoſpes acceſſerat poſt diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermittenti; lauta erant* epulæ *non è piſcibus urbe quaſitis, ſed è pullo & capro. Deinde penſiles uvæ, & nuces, & craſſiores ficus inſtruebant ſecundam menſam. Poſtea ludus erat bibere cra-*

ANNOTATIONES.

alienum mercede conductum excoluit: ſuoque labore & operâ ruſticâ ſe ſuamque familiam ſuſtentavit & aluit.

114. *Metato in agello.*] Salmaſius *metatum* interpretatur opimum, quaſi èlectum & aſſignatum. Malim tamen cum aliis intelligere ſimpliciùs, perticâ dimenſum. Nam ita cuique certa menſura, certa jugera aſſignabantur. Virg. in Diris.

Pertica qua noſtros metata eſt impia agellos.

Propert.

Abſtulit excultas pertica triſtis opes.

Non ego, &c.] Hæc & quæ ſequuntur ad finem hujus Satyræ, Ofelli *narrantis* verba ſunt.

Perna.] Pernam cum petaſone male confundunt aliqui. Petaſo eſt coxa porcina ſalita coſtas etiam comprehendens: *perna* eſt petaſonis pars carnoſior, pedi proxima, cum ipſo pede. Unde patet Poëtæ noſtri accurata dictio, atque Ofelli parſimonia, qui profeſtis diebus non *pernam* ſed *pedem* tantùm pernæ partem deteriorem comederet, etiam dum *integra opes erant.*

119. *Per imbrem.* Dum plueret, atque intermitti opus neceſſe erat.

Penſilis uva.] Quæ paſſa ſuſpenditur hyeme comedenda. Varro de re ruſt. lib. 1. cap. 58. *Cato ait* . . . . . *uvas quas ſuſpendas, oportuniſſimas eſſe duracinas, amineas, & ſcantianas,* & cap. 68. *penſilia ut uva, mala, & ſorba, ipſa oſtendunt quando ad uſum promi oporteat: quod colore mutato, & contractu acinorum, ſi non dempſeris ad edendum, ad abjiciendum deſcenſurum ſe minitantur.* Plin. lib. 14. cap. 1. *Uva durant alia per hyemem penſiles nodo concamerata, congeminata, conglomerata.* Sunt enim variæ lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplice ficu.*] Alii intelligunt caricas ſeu ficus ſiccas duplicis generis, albas & nigras, præcoces & ſerotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt ſignificari mariſcas, quæ ſunt ficus grandiores at inſipidæ, viles, *fatua* Martiali lib. 7. Epigr. 24. certè Ofelli convenientes frugali menſæ. Ariſtot. Problem. *ἰσχάδες αἱ δίχα ἐσχισμέναι.* Vide Columel. lib. 12. cap. 15. Plin. lib. 15. cap. 18. Macrob. lib. 3. cap. 20 &c.

123. *Ludus erat cuppâ portare magiſtrâ.*] Nullâ archipoſiâ, nullo convivii rege bibendi modum præſcribente: ſed quaſi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quan-

Ac venerata Ceres, ut culmo ſurgeret alto,
Explicuit vino contractæ ſeria frontis.
Sæviat atque novos moveat fortuna tumultus;
Quantum hinc imminuet? quanto aut ego parciùs, aut vos
O pueri nituiſtis, ut huc novus incola venit?
Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,
Nec me, nec quemquam ſtatuit. nos expulit ille:
Illum aut nequities, aut vaſri inſcitia juris,
Poſtremo expellet certè vivacior heres.

INTERPRETATIO.

tere magiſtro. Denique *Ceres rogata ut celſam ariſtam erigeret, vino porrigebat frontem rugoſam & ſollicitam.* Ergo *fors adverſetur novaque bella moliatur, quid inde auferet? Quanto minùs vel ego, vel vos, ô pueri, culti fuiſtis, ex quo novus inquilinus illuc acceſſit? Etenim proprii agri dominum neque hunc neque me nec ullum natura conſtituit, iſte nos abegit: iſtum abiget vel fraus, vel ignoratio tricarum juris, tandem certè heres ſuperſtes.*

ANNOTATIONES.

tum placeret. De rege ac legibus convivii, lib. 1 Od. 4. & lib. 2. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccaſſet adversùs leges convivii & ſympoſiarchæ, in pœnam haurire cyathum juberetur: afferuntque Plaut. Stich. *Qui peccarit poculo multabitur.* Verùm hæc parum congruunt ſimplicitati rusticæ & moribus Ofelli.

Cuppa.] A κύββα *poculum*: Heſych. Gall. *une couppe.*

124. *Venerata Ceres.*] Religioſâ libatione Cererem venerabamur, ac precabamur ut amplam daret meſſem: tumque bonâ ſpe conceptâ hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* & *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. 3. v. 460. *Venerata ſacerdos*: paſſivâ ſignificatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviat atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Ofellus *anguſtam pauperiem pati* aſſuetus. Ad rem omnino Seneca Epiſt. 18. *Quod neceſſitati ſat eſt Fortuna debet etiam irata.*

127. *Quanto aut ego parciùs, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum ſenſimus? an corporis color ac nitor deperiit? Imò cibi parabiles, ut ante, in promptu ſemper adfuerunt: eadem vivendi agendique ratio: idem animus.

129. *Nam propria telluris herum, &c.*] Cic. Offic. 1. n. 21. *Sunt autem privata nulla naturâ: ſed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua venerunt: aut victoriâ, ut qui bello potiti ſunt: aut lege, pactione, conditione, ſorte.* Senec. Epiſt. 88. *Non dominus iſtò ſed colonus intraſti.*

131. *Illum aut nequities, &c.*] Sua ipſius luxuria, vel aliena fraus & improbitas. *vaſri inſcitia juris*: Gall. *une chicane malicieuſe.* Vide poſtea lib. 2. Epiſt. 2. v. 172. & ſeq.

132. *Vivacior heres.*] Horat. mox cit.

. . . *Perpetuus nulli datur uſus; & heres*
Heredem alterius velut unda ſupervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.*] Expreſſa dictio ex Luciani Epigrammate.

Ἀγρὸς Ἀχαιμενίδου γενόμην ποτέ, νῦν δὲ Μενίππου.
Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.
Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέ ποτ' ᾤετο, καὶ πάλιν οὗτος
Οἴεται· εἰμὶ δ' ὅλως οὐδενός. ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achamenidæ eram olim, nunc verò Menippi. Et rurſus ab alio tranſibo ad alium. Etenim ille poſſidere me pu-

Nunc ager Umbreni ſub nomine, nuper Oſelli
Dictus, erit nulli proprius: ſed cedet in uſum
Nunc mihi, nunc alii. quocirca vivite fortes:
Fortiaque adverſis opponite pectora rebus.

INTERPRETATIO.

Ager ille modò ſub nomine Umbreni, paulò ante Oſelli nuncupatus, nemini proprius eſt: at fructum afferet jam mihi, mox alteri. Quapropter conſtantes eſtote: & rebus contrariis, magnos animos objicite,

ANNOTATIONES.

tabat: & hic modò putat. Nullius autem omnino ſum, ſed Fortuna.

135. *Cedet in uſum nunc mihi, nunc alii.*] Lib. 2. Epiſt. cit.

. . . . tanquam
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis hora,
Nunc prece, nunc pretio: nunc vi, nunc ſorte supremâ,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

136. *Quocirca vivite fortes, &c.*] Quæ cum ita ſint, ô pueri mei, diſcite exemplo meo, nihil proprium vobis exiſtimare, parvo contenti eſſe, & ſic Fortunæ vim frangere.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoicum: Omnes ſtultos inſanire.

SIc raró ſcribis, ut toto non quater anno

INTERPRETATIO.

DAMASIP. *TAm infrequenter ſcribis, ut anno integro vix quater*

ANNOTATIONES.

1. *Sic raró, &c.*] Plures hîc dialogiſmi, ſed duo ſunt præcipui: prior Damaſippi Philoſophi cum Horatio, uſque ad verſum 39. ubi hunc ille Stoico ſupercilio redarguit, quod nihil novi ſcriberet: alter eſt Stertinii item Stoici cum Damaſippo. Vel ſi mavis, Damaſippus ipſe refert Horatio Stertinii ſecum & cum aliis quibuſdam ſermocinationem ſat prolixam. Atque in hac Satyricus noſter excutiendo ſolemne Stoicis placitum, acutè vellicat pleroſque vanæ mentis homines, qui ſolos ſe ſapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primùm ſe caſtigari inſimularique deſidiæ à Damaſippo fingit Horatius, ut inde ſenſim ac pedetentim ad propoſitum ſubrepat; atque *vafer vitium* ac vulnus quod reſcindere vult, *tangat*: quemadmodum ait Perſius Sat. 1. v. 116.

Membranam poſcas, ſcriptorum quæque retexens;
Iratus tibi, quod vini ſomnique benignus
Nil dignum ſermone canas. Quid fiet? ab ipſis
Saturnalibus huc fugiſti. Sobrius ergo
Dic aliquid dignum promiſſis. incipe. nil eſt.

INTERPRETATIO.

petas membranam, ſingula tua *ſcripta recenſens; adverſùs temetipſum iratus, quod vino & ſomno indulgens nihil componas dignum celebrari. Ecquid erit? Huc veniſti ab ipſis Saturnalibus. Igitur ſobrius ſcribe quidpiam pollicitis reſpondens. Age: nihil prohibet.*

ANNOTATIONES.

2. *Membranam poſcas.*] Ex adverſariis in membranam nihil tranſcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum. multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuo retexis, ſed pauca aut nulla in chartam & mundum refers. Priſci nimirum ſcriptitavere primò in ceratis tabellis; ut annotavi lib. 1. Sat. 10. Deinde in chartâ ſeu papyro: lib. 1. Sat. 4. Poſtea in membranis: quæ pelles animalium, quod Pergami inventæ & aptatæ ad ſcribendum, pergamenæ dictæ ſunt. Plin. l. 13. cap. 11. S. Hieron. Epiſt. ad Chromatium: *tam parvam Epiſtolam* miſeritis . . . . *chartam defuiſſe non puto, Ægypto miniſtrante commercia. Et ſi alicubi Ptolemæus maria clauſiſſet, tamen rex Attalus* (Eumenes) *membranas à Pergamo miſerat, ut penuria chartæ pellibus penſaretur: unde & pergamenorum nomen ad hunc uſque diem, tradente ſibi invicem poſteritate ſervatum eſt.* Ubi ex occaſione & ἐν παρόδῳ, Lector, meminiſſe oportet, Pergami reges ferè omnes appellari conſueviſſe Attalos: pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui antea Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verſo ſtylo, ceràque complanatâ, licebat mutare & reſcribere quidlibet: non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, & dubitat: ſcribit, damnatque tabellas.
Et notat, & delet; mutat, culpatque, probatque.

Vide Quintil. lib. 10. cap. 3. ſub finem.

3. *Iratus tibi quod, &c.*] Quod ſatis elaboratum nihil tibi videtur, iraſceris & ſuccenſes tibimet: hinc relegis, deles, vertis, donec aliquid menti occurrat quod ipſe probes, dignumque judices evulgari & tradi lectitandum eruditis. Epiſt. ad Piſones.

. . . *carmen reprehendite quod non*
Multa dies & multa litura coërcuit, &c.

4. *Dignum ſermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi & laudari.

Ab ipſis Saturnalibus huc fugiſti.] Quorſum huc ſeceſſiſti in *villam* tepidiori cælo, vel foco luculentiori commodam, quaſi ad ſcribendum aptiorem?

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priſcæ libertatis ſub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Janu. tumque ſervis domini præſtabant epulas, ipſique miniſtrabant; omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. 1. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. 14. & infrà Sat. 7. v. 4. ubi de *libertate Decembri.*

Sobrius ergo dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus comeſſationes ac tumultus fugiens huc veniſti; & quiete exoptatâ jam frueris, vinoque & ſomno parcè indulgere licet, jam ſcribe quidpiam ſobriâ mente dignum.!

6. *Nihil eſt.*] Nihil excuſationis habes.

Culpantur fruſtra calami.] Non eſt quòd pueriliter culpam rejicias in calamos parum idoneos. Vide Perſ. Sat. 3. init. ubi.

Culpantur fruſtra calami; immeritusque laborat
Iratis natus paries dis atque poëtis.
Atqui vultus erat multa & præclara minantis,
Si vacuum tepido cepiſſet villula tecto,
Quorſum pertinuit ſtipare Platona Menandro?
Eupolin, Archilochum, comites educere tantos?
Invidiam placare paras virtute relictâ?

INTERPRETATIO.

Sine causâ calamos accuſas: nec jure caditur paries factus adverſis numinibus & poëtis. At vultu multa & eximia ſpondebas, cùm primum villa domicilio calenti te *excepiſſet. Quid prodeſt adjunxiſſe Platonem Menandro:* atque *Eupolim* & *Archilochum aſſumpſiſſe comites egregios? An ſperas invidiam ſedare virtutem deſerendo?*

ANNOTATIONES.

Tum queritur craſſus calamo quod pendeat humor.

. . . .

An tali ſtudeam calamo?

7. *Immeritusque laborat, &c.*] Immeritò cædis parietem, iratus quod votis reſpondentia non pariat mens. Perſ. Sat. 1. v. 106. *nec pluteum cadit, &c.* Quintil. lib. 10. cap. 3. *Tum illa quæ apertiorem animi motum ſequuntur, ... jactare manum, torquere vultum, ... quæque Perſius notat, &c.* Hic nonnulli perperam afferunt fuiſſe veteribus parietes ceratos, in quibus noctu ſcriberent ſi quid menti occurreret. At fuerunt tabulæ ceratæ; quas quidem, vel fortaſſe ipſas parietibus lecto proximis appenſas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Diis, &c.*] Qui nempè toties immerito verberetur, Poëtis ſuam exonerantibus indignationem & iram quod animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adverſis fieri, ſi quid malè cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius impatiens frigoris in villam ſuam prope Tarentum recedere conſueverat. lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque præbet
Jupiter brumas.

lib. 1. Epiſt. 7.

Quod ſi bruma nives Albanis illinet agris,
Ad mare deſcendet vates tuus, &c.] Vide & Epiſt. 16.

11. *Quorſum pertinuit, &c.*] Quorſum igitur tot libros tecum detuliſti? *Platonem*, ad ſententias. Epiſt. ad Piſ. *Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ*, *Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit: *Eupolidem & Archilochum*, ad ſales & acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant ſcripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poſter. unde hujus materia ſatiræ deſumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendi ſolum, ſed etiam dicendi graviſſimus auctor & magiſter Plato.* Et poſtea: *Platonis locutio potiùs poëma putandum quàm Comicorum Poëtarum.*

Menandro.] Hic Athenis oriundus, novæ comœdiæ ſcriptor eximius: quem Terentius ſecutus eſt. Quintil. lib. 10. c. 1. *vel unus*, inquit, *diligenter lectus ad cuncta efficienda ſufficiat Menander: ita omnem vitæ imaginem expreſſit: tanta in eo inveniendi copia, & eloquendi facultas: ita eſt omnibus rebus, perſonis, affectibus accommodatus . . . in omnibus mirè cuſtoditur ab hoc Poëta decorum. Atque is quidem ejuſdem operis auctoribus abſtulit nomen, & fulgore quodam ſuæ claritatis tenebras obduxit.*

12. *Eupolim Archilochum.*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. 1.

13. *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, quod non ſoles, carpendo vitia eorum, &

Contemnêre miſer. Vitanda eſt improba Siren
Deſidia: aut quidquid vitâ meliore paraſti,
Ponendum æquo animo. Di te, Damaſippe, deæque
Verum ob conſilium donent tonſore. Sed unde
Tam benè me noſti? Poſtquam omnis res mea Janum
Ad medium fracta eſt, aliena negotia curo,
Excuſſus propriis. Olim nam quærere amabam,

INTERPRETATIO.

O felix deſpectui eris. fugienda eſt inertia mala Siren: vel pariter amittendum id omne quod meliore vitâ acquiſiviſti. HORAT. *O Damaſippe, Dii Deæque, propter ſalutare monitum, dent tibi tonſorem. Verùm quomodo tam bene me cognoſcis.* DAMASIP. *Poſtquam cuncta mea facultates perierunt apud Janum medium, rerum alienarum ſatago dimotus à propriis. Etenim pridem cordi erat*

ANNOTATIONES.

ſatyricum ſalem iis affricando? An verò ſic invidiam formidare incipis & inimicitias improborum? Cic. Catil. 1. *Hoc animo ſemper ſui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

14. *Improba Siren deſidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur & perniciem affert. Fruſtra eſt quod Cruquius hic comminiſcitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laërtius lib. 10. in vita Epicuri: quaſi ad eas invidioſè alluſerit Stoicus Damaſippus. De Sirenibus, lib. 1. Epiſt. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliori vitæ parte, eâ nimirum quæ peracta eſt virtutem colendo & exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damaſippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ ſtudia & negotia deflexit: in quo perditis facultatibus, futile Stoici Philoſophi nomen captavit & habitum.

17. *Donent tonſore.*] Lepida pariter & ſalſa gratiarum actio: adſit tonſor qui radat ac tondeat aptè barbam illam tuam philoſophicam prolixiorem. Nihil certè aliud optari poſſe videbatur homini res omnes ſpernenti, unamque virtutem & ſapientiam æſtimanti; quanquam barbâ tenus ſapienti & philoſopho.

18. *Poſtquam omnis res mea, &c.*] Poſteaquam fœnore, verſuris, mercaturis, omnia bona diſperdidi; antiquas imagines & ſtatuas, villas item & ædes egregias emendo venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo. ſic mihi nota ſunt quæ ad me pertinent.

Janum ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirùm hinc & inde Jani duplex erat effigies: *medius autem locus* mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eo quod eſſet duas inter Jani ſtatuas, quarum altera Janus ſuperior, altera Janus inferior, appellabatur. Hinc poſtea lib. 1. Epiſt. 1. v. 54.

Virtus poſt nummos. Hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet.

Meminit etiam Tull. in fine lib. 2. Offic. *à quibuſdam viris optimis ad medium Janum ſedentibus commodiùs diſputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. 6. *de ſtatuâ illa palmari non poſſem ſine riſu dicere:* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientelâ ſit?*

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vaſaque antiqua ſtudebam cognoſcere: v. g. quæ Siſyphi ævo conflata, ſignata, cælata: nec non quæ haberentur molliùs ac ſolertiùs fabricata.

Quo

Quo ſaver ille pedes laviſſet Siſyphus ære:
Quid ſculptum infabrè, quid fuſum durius eſſet.
Callidus huic ſigno ponebam millia centum:
Hortos egregiaſque domos mercarier unus
Cum lucro noram. unde frequentia Mercuriale
Impoſuere mihi cognomen compita. Novi,
Et morbi miror purgatum te illius. Atqui
Emovit veterem mirè novus, ut ſolet, in cor
Trajecto lateris miſeri capitiſque dolore:
Ut lethargicus hic cum fit pugil, & medicum urget.
Dum ne quid ſimile huic, eſto ut lubet. O bone, ne te

INTERPRETATIO.

inveſtigare, quo vaſe æreo pedes abluiſſet Siſyphus ille callidus: quid ſine arte inciſum, quid imperitè conflatum eſſet. Ego *ſolers illi ſtatuæ* pretium *ſtatuebam centena millia: ſoluſque noveram hortos & ædes magnificas emere cum quæſtu. Quocirca plateæ celebres cognominarant me Mercurii amicum.* HOR. *Scio & admiror te liberatum eo morbo.* DAMAS. *Nimirum veterem* morbum *novus depulit miro modo: ſicut fit quando laborantis lateris aut capitis ægritudo tranſit ad ſtomachum: atque lethargicus aliquis fit pugil, & medicum verberat.* HOR. *Eſto quidvis, dummodo non* accidat *quidquam par iſti.* DAMASIP. *O bone, ne*

ANNOTATIONES.

21. *Siſyphus.*] Æoli filius, Corinthi rex: de quo lib. 2. Od. 14. v. 20. & Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic ſigno, &c.*] Tanquam periſſimus iſtarum rerum æſtimator, & negotiator famoſus, ego pretium imponebam ſignis, ſtatuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, ſeſtertiûm. Vide Annot. lib. 1. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiaſque domos, &c.*] Cic. lib. 7. Epiſt. 23. emptorem exoptat vanum quempiam & fatuè curioſum Damaſippi ſimilem, cui vendere poſſit ſigna quædam haud ſibi grata. Et Epiſt. 32. lib. 12. Atticum rogat ut Damaſippum aggrediatur, atque ab eo quoſdam agros ſibi mercetur ad ripam Tiberis ſitos.

25. *Mercuriale.*] Antonomaſticè nimirum. Nam commune hoc alioqui mercatorum & lucrionum cognomen. Quid leg. *Mercuriali*, pari ſenſu. Mercurium præeſſe lucro & mercaturæ, cuilibet eſt compertum. lib. 1. Od. 10.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum eâ veſanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor trajecto lateris capitiſve dolore.*] Ne hic cor ipſum, ſed ſtomachum aut ventriculum intellige. Græcis καρδία cor ſignificat, item ſtomachum ſive os ventriculi ſuperius, indeque pro ipſo ventriculo ponitur. Eo ſenſu percommodè intelligitur quod dicitur hic in cor è capite vel latere dolor trajici: primum quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterum verò, cùm bilis in latere ſæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc & malum transfert, oſque ventriculi afficit.

30. *Ut lethargicus hic cùm fit pugil.*] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitim. Scilicet veternum creat frigidior & abundantior pituita; quæ ſi quâ ratione accendatur, cerebri membranas inflammat, mentiſque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat quaſi *pugil*, nec ipſi parcat medico. Corn. Celſ. lib. 2. cap. 20.

31. *Dum ne quid ſimile huic, &c.*] Feſtivè hoc & ſatyricè Horatius: ô Da-

Fruſtrere, inſanis & tu, ſtultique propè omnes,
Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira
Deſcripſi docilis præcepta hæc, tempore quo me
Solatus juſſit ſapientem paſcere barbam,
Atque à Fabricio non triſtem ponte reverti.
Nam malè re geſtâ cùm vellem mittere operto
Me capite in flumen, dexter ſtetit: & cave faxis
Te quidquam indignum. pudor, inquit, te malus urget;
Inſanos qui inter vereare inſanus haberi.
Primum nam inquiram, quid ſit furere. hoc ſi erit in te
Solo: nil verbi, pereas quin fortiter, addam.
Quem mala ſtultitia & quæcunque inſcitia veri
Cæcum agit, inſanum Chryſippi porticus & grex

INTERPRETATIO.

aberres, tu quoque inſanus es, pariterque ſtulti omnes, ſi quidem *vera docet Stertinius; à quo ego pulchra hæc documenta ſpontè hauſi tum cum me conſolatus præcepit alere barbam ſapientem, ac lætum redire à ponte Fabricio. Enimverò perditis opibus cùm obvoluto capite vellem me præcipitare in fluvium, opportunus adfuit, aitque* (Stertin.) *Cave* ne *perpetres aliquid te indignum: improba te verecundia afficit, qui times inſanus exiſtimari ab inſanis. Etenim ſciſcitabor primum; Quid ſit inſanire: Quod ſi reperiatur in te uno, nihil ultra loquar, ne impavidè mortem oppetas.* Atqui *ſchola & diſcipuli Chryſippi ſtatuunt inſanum* eſſe *quemcunque prava ſocordia & qualibet veritatis ignoratio detinet in errore:*

ANNOTATIONES.

maſippe, ſis licet inſanus ac, mutato morbo, phreneticus quantumlibet modò ne pugnis me contundas ac verberibus urgeas.

O bone, ne te fruſtrere, &c.] En arripit occaſionem Stoicum dogma aggrediendi & expendendi

33. *Stertinius.*] Ut gravis auctor profertur ille ſtatim, ad fidem faciendam. De eo poſtea lib. 1. Epiſt. 12.

35. *Juſſit ſapientem paſcere barbam.*] Nimirum externam ſapientiæ ſpeciem aſſumere juſſit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum uſque promiſſam. Is erat Philoſophorum habitus, ſeu ad venerationem, ſeu ad neglectum corporis indicandum. Perſ. Sat. 4. init. *barbatum magiſtrum* vocat Socratem. Arnob. lib. 6. Æſculapii gravitatem notat ex *barbâ ampliſſimâ, boni ponderis, ac philoſophica denſitatis.*

36. *Atque à Fabricio, &c.*] Et prohibuit ne in rerum mearum deſperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is inſulam Tiberinam urbi Romæ jungit, à Fabricio Conſule ædificatus: hod. *Ponte giudeo*, quod Judæis habitetur: item *Ponte di quattro capi*, ſeu quatuor capitum, vulgo dicitur, ob quadrifrontis Jani ſtatuam ibi extantem.

37. *Operto capite.*] Seu pudoris & indignationis cauſâ: ſeu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. *Dexter.*] Contrà *lævus*, malum & infortunium deſignat.

43. *Mala ſtultitia.*] Vitioſa animi affectio à veri cognitione aliena, ſapientiæ contraria: nam alioqui furor ſeu phreneſis ſapienti etiam contingere poteſt ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

44. *Chryſippi porticus.*] Porticus, gre-

Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula reges,
Excepto ſapiente, tenet. Nunc accipe quare
Deſipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen
Inſano poſuere. Velut ſilvis, ubi paſſim
Palantes error certo de tramite pellit,
Ille ſiniſtrorsùm, hic dextrorsùm abit: unus utrique
Error, ſed variis illudit partibus. Hoc te
Crede modo inſanum, nihilo ut ſapientior ille,
Qui te deridet, caudam trahat. Eſt genus unum
Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes,
Ut rupes, fluvioſque in campo obſtare queratur.
Alterum & huic varium, & nihilo ſapientius, ignes
Per medios fluvioſque ruentis. clamet amica
Mater, honeſta ſoror, cum cognatis, pater, uxor:
Hìc foſſa eſt ingens, hic rupes maxima: ſerva:
Non magis audierit, quàm Fuſius ebrius olim,
Cùm Ilionam edormit, Catienis mille ducentis,

INTERPRETATIO.

atque ſententia iſta populos æque ac principes complectitur, uno *excepto Sapiente. Jam intellige cur perinde ut tu inſaniant* ii *omnes qui te inſanum vocant. Quemadmodum* in *ſilvis, ubi paſſim error vagabundos agit extra veram viam; hic ad lævam, iſte ad dextram pergit: ambo æquè aberrant etſi diverſâ ratione decepti. Sic te deſipere exiſtima, ut qui te illudit haud minus inſipiens caudam trahat. Eſt fatuitatis altera ſpecies, metuentis ea quæ formidari non debent; velut ſi quis conqueratur flammas, ſcopulos, flumina, ſibi obſtare in campo: altera priori diſſimilis minimè verò ſanior*, temerè *petentis medios ignes ac fluvios.* Quamvis autem *ſedula parens, bona ſoror, pater, conjux, propinqui* omnes *increpent: Illic eſt barathrum immane, illic horrendus ſcopulus; cave* tibi: *haud magis auſcultabit quàm Fuſius quondam temulentus, dum ſopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catieni inclamabant:*

ANNOTATIONES.

eè ϛοὰ, ſignificat ſcholam Stoicam; eo quod in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philoſophaxentur. *Chryſippi* verò dicitur hic, quod eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. I. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. *Formula.*] Apud Juriſconſultos formulæ dicuntur ſolemnes quædam propoſitiones ad veritatis indagationem dirigentes: axiomata ſeu placita vocant philoſophi.

53. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus & inſanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quod ebriis & inſanis pueri ſoliti ſint tergo appendere quidpiam inſtar caudæ, ad ludibrium; veluti exprobrantes ſic hominibus illis quod in beſtiæ naturam & ſpeciem degenerarint. Abſurdi ſunt qui *caudam trahere* interpretantur, ſuperbè incedere, & terram ſyrmate verrere.

60. *Fuſius ebrius.*] Actor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ ſive Ilionæ ſomnum ſimulare deberet, ex vino & potu verè ſopitus, fruſtra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdia Attii, vel Pacuvii, in quâ Polydori a Polymneſtore Thraciæ rege clam interfecti umbra

Mater te appello, clamantibus. huic ego vulgum
Errori ſimilem cunctum inſanire docebo.
Inſanit veteres ſtatuas Damaſippus emendo,
Integer eſt mentis Damaſippi creditor? eſto.
Accipe, quod nunquam reddas mihi, ſi tibi dicam:
Tune inſanus eris, ſi acceperis? an magis excors
Rejectâ prædâ, quam præſens Mercurius fert?

INTERPRETATIO.

O parens te invoco. Porrò *oſtendam homines univerſos huic pari inſaniâ laborare. Deſipit* certè *Damaſippus mercando antiquas imagines.* An verò *ſapit qui credit Damaſippo? Age; ſi tibi dicam: Accipe quod nunquam mihi reddas, an tu deſipere* exiſtimeris *ſi accipias? an inſanior, ſi prædam repudiaveris à Mercurio propitio oblatam?*

ANNOTATIONES.

ſororem ſuam Ilionam Polymneſtoris uxorem noctu vocat dormientem, ut ſuis manibus juſta perſolvat, inhumatumque ſepeliat. Quidam volunt hic intelligi Hecubam, tum quod eſſet verè Polydori mater, tum ex ſequentibus verbis, tum ex Euripide & Cicerone: conjiciuntque Hecubam alio nomine Ilionam fortè dictam. Sed quid opus iſtis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut venerationis, aut etiam miſerationis excitandæ causâ. Adde quod puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. 3. Cic. Academ. Quæſt. 2. &c.

Catienis mille ducentis clamantibus.] Certè hiſtrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamaſſe plures Catieni? vel Catienus pluries iteraſſe ac repetiiſſe, Mater te appello, accipiendus; vel alii hiſtriones, vel potius ſpectatores errorem intelligentes ſuggillanteſque ſucclamarunt; atque ut eſt in Epiſt. ad Piſones, *Romani pedites equiteſque cachinnum ſuſtulerunt.* Errant qui chorum Tragicum intelligi poſſe opinantur: tum quod unius Actoris partes ſuſtinet chorus; tum præſertim quod videatur eſſe contra decorum, ut matrem appellet chorus ſimiliter cum Polydoro, & accinat umbræ, quæ ſola ſoli apparere & loqui ſupponenda eſt.

62. *Mater te appello.*] Tull. 1. Tuſcul. n. 106. *Ecce alius exoritur è terrâ, qui matrem dormire non ſinat.*

Mater te appello, tu quæ curam ſomno
ſuſpenſam levas,
Neque te mei miſeret. Surge, ſepeli natum,
Priuſquam feræ volucreſque, &c.

Pro P. Sextio, n. 126. *Cùm veniret, emergebat ſubitò, cùm ſub tabulas ſubrepſerat, ut,* Mater te appello, *dicturus videretur.* Acad. qu. 2. *Quid Iliona ſomno illo? Mater te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut verè experrecta etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Oſtendam ego vulgus omne tanto erroris ſopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à ſtudio lucri: imo ſæpè non advertat omnia ſua perdendi periculum, dum ad ſpeciem quæſtus fertur.

65. *Damaſippi creditor.*] Petillius de quo mox, qui ſtultè Damaſippo verſipelli & doloſo credit ſeu ſtatuas, vaſa, domos; ſeu pecuniam his emendis: ſtultè quoque & fruſtrà operâ Nerii argentarii, & ſolertiâ Cicutæ aſtuti fœneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet, ut debitum nunquam reddat.

Scribe decem à Nerio. non eſt ſatis: adde Cicutæ
Nodoſi tabulas centum: mille adde catenas:
Effugiet tamen hæc ſceleratus vincula Proteus.
Cùm rapies in jus malis ridentem alienis;
Fiet aper, modò avis, modò ſaxum, & cum volet, arbor.
Si malè rem gerere inſani eſt; contrà, bene ſani:
Putidius multo cerebrum eſt (mihi crede) Perilli,

INTERPRETATIO.

Jube *ſcribi* accepta *à Nerio decem* millia. *nec ſufficit : adjunge centenas cautiones, & millena vincula vafri Cicutæ : iſtas* omnes *catenas nihilominus excutiet improbus Proteus. Cùmque ad judicium pertrahes exultantem* in *ærumnis alio rum; fiet aper, mox avis, deinde rupes, & arbor, quando libuerit. Si inſipientis eſt bona diſperdere, contrarium* verò facere, *ſapientis; fidem habe mihi. longè inſanior eſt Perilli mens ſcribi*

ANNOTATIONES.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ita Perillius Damaſippo tradens mutuò pecuniam ſuam dictare intelligendus, apud Nerium: ô Damaſippe, ſcribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepiſſe à Nerio, ſive per manus Nerii, ut aiunt: ſcilicet in commentariis ſeu codicillis Nerii argentarii mei ſyngrapham & chirographum inſcribe: ad majorem crediti mei ſecuritatem.

Adde Cicutæ nodoſi tabulas.] Adde ſi vis aſtutiam & nodos quibus ſcit callidus Cicuta debitores conſtringere: confice tabulas conceptis ritè & cautè verbis; uno verbo adhibe quaſlibet cautiones, ſtipulationes & obligationum inſtrumenta, velut totidem nexus & catenas: hæc omnia profectò caſſa & vana erunt. Juvenal Sat. 8. v. 50.

. . *juris nodos, & legum ænigmata* : .

71. *Proteus.*] Is Ægypti rex in varias ſe ſpecies transformabat, ut fabulantur, ſicque facile fugiebat quoſvis perſequentes. huic ſimile dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiverſando, præſcribendo, creditoris actiones creditum repoſcentis improbè eluctatur.

72. *Cum rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cùm jure perſequeris debitorem ſceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuaſque vanas ſollicitudines affatim & impensè deridet. Alia pridem erat lectio : *cùm rapies in jura malis ridentem alienis* : quam quidem utpote clariorem expreſſi in interpretatione meâ. Placuit verò ſubinde eruditis dictionem ac ſenſum rimari ſubtiliorem, & aſſerere expreſſam hîc ab Horatio ſententiam ex Homeri Odyſſ. 20. ſub finem, ut *alienis ridere malis*, id eſt, *maxillis*, ſit effusè cachinnari, ſoluto riſu, propriis malis ſeu maxillis haud parcendo perinde ac alienis: quemadmodum rei alienæ ac mutuo ſumptæ minùs parcitur quàm propriæ. Locus Homeri eſt, μνηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη ἄσβεστον γέλον ὦρσε . . . . . οἱ δὲ γναθμοῖσι γελώων ἀλλοτρίοισιν: *procis autem Pallas immoderatum riſum movit . . . . illi verò maxillis ridebant alienis.*

73. *Fiet aper, modo avis, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, alias unguenta ſupra caput geſtabant, principatûs inſignia; tum ad ornatum ſuum, cùm ad ſuperſtitionem populis injiciendam. Et hinc ſanè manavit fabula de mutabilitate & multiplici variaque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris non tabellionis, ut vult Torrentius: refragatur enim ſenſus. Minùs quippè tabellionis,

Dictantis quod tu nunquam reſcribere poſſis.
Audire, atque togam jubeo componere; quiſquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore:
Quiſquis luxuriâ triſtive ſuperſtitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propius me,
Dum doceo inſanire omnes, vos ordine adite.
Danda eſt ellebori multo pars maxima avaris:
Neſcio an Anticyram ratio illis deſtinet omnem.
Heredes Staberî ſummam incidêre ſepulcro.
Ni ſic feciſſent; gladiatorum dare centum

INTERPRETATIO.

Jubentis quod tu nunquam exſolvere queas. Quicunque improba honorum vel pecuniæ cupiditate affi itur, quicunque luxuriâ vel mœſtâ ſuperſtitione aliove animi vitio exæſtuat, togam aptet meque auſcultet velim. Appropinquate iſtuc, atque *ordine ad me accedite ſinguli, dum oſtendo omnes deſipere. Longè maxima pars ellebori danda eſt avaris*: At *ignoro num ratio illis deſtinet Anticyram totam. Staberii heredes* legatam ſibi *ſummam inſculpſere tumulo: quod niſi feciſſent debebant populo dare centum*

ANNOTATIONES.

at certè maximè creditoris refert, ſi debitor ſolvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu numquam reſcribere poſſis.*] Tibi mutuum præbentis, adeoque dictantis ſyngrapham acceptæ teſtem pecuniæ, quam nunquam redditurus ſis. Porrò quia obligatio fiebat ſcripturâ, hinc *ſcribere* ſignificat mutuò ſumere: proindeque *reſcribere* eſt ſcripturam delere, factam obligationem diſſolvere, mutuum ſive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube reſcribi.

77. *Togam jubeo componere.*] Ne defluens illa vos interturbet dum me attenderis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febri corpus, ita mens vitiis æſtuat. S. Ambroſ. in Lucæ cap. 4. *Variis criminum febribus caro noſtra languebat, & diverſarum cupiditatum immodicis æſtuabat illecebris. Nec minorem febrem amoris eſſe dixerim quàm caloris. Itaque illa animum, hæc corpus inflammat. Febris enim noſtra avaritia eſt; febris noſtra libido eſt: febris noſtra luxuria eſt: febris noſtra ambitio eſt: febris noſtra iracundia eſt.*

82. *Danda eſt ellebori pars maxima avaris.*] Ad medendum inſaniæ illorum maximæ. Plin. lib. 25. cap. 5. *Nigrum elleborum medetur paralyticis, inſanientibus . . . trahit alvum, & bilem, pituitaſque.*

83. *Anticyram.*] Inſulam ellebori feraciſſimam. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 300. annot. Plin. mox cit. *Druſum Tribunorum popularium clariſſimum comitiali morbo conſtat liberatum eo medicamento, apud Anticyram. Ibi enim tutiſſimè ſumitur, &c.* Perſ. Sat. 4. v. 16.

. . . *Anticyras melior ſorbere meracas.*

84. *Heredes Staberî, &c.*] Exemplo demonſtrat quanta ſit avarorum inſania. Staberius opes ita deperibat, ut poſteris etiam notum eſſe voluerit ſe divitem fuiſſe: adeoque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem ſperaret, ſi vel epitaphium omnibus conteſtaretur ingentes divitias heredibus à ſe relictas.

85. *Ni ſic feciſſent.*] Apponit damnationem & pœnas, quo heredibus inſtet neceſſitas ſatisfaciendi conditionibus teſtamenti.

Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arrî:
Frumenti quantum metit Africa. Sive ego pravè,
Seu rectè hoc volui, ne ſis patruus mihi. Credo
Hoc Staberi prudentem animum voluiſſe. quid ergo
Senſit, cum ſummam patrimoni inſculpere ſaxo
Heredes voluit? quoad vixit, credidit ingens
Pauperiem vitium, & cavit nihil acrius: ut ſi
Fortè minus locuples uno quadrante periret,
Ipſe videretur ſibi nequior, omnis enim res,

INTERPRETATIO.

paria gladiatorum, & convivium, ad libitum Arrii; tantum etiam *tritici quantum colligit Africa.* Præterea voluerat aſcribi: *Seu malè ſeu benè illud ego juſſi, ne ſis mihi cenſor. Exiſtimo ſapienter hoc à Staberio juſſum.* DAMAS. *Quid igitur voluit quando pecunia* legatæ *ſummam juſſit ſepulcro ab heredibus incidi?* STERTIN. Nempè *quandiu in vivis fuit, cenſuit paupertatem ſummum* eſſe *malum*; *nihilque magis* ille *fugit* quàm eam: *ne ſi fortaſſe obiiſſet minùs dives uno quadrante, ipſe ſibi inimicus* fuiſſe *exiſtimaretur. Enimverò præclaris*

ANNOTATIONES.

86. *Epulum arbitrio Arri.*] Ac proinde ſumptuoſum ex ingenio Arrii hominis valde ſumptuoſi. Cic. in Vatin. n. 30. quærit à Vatinio, cur *in epulo Qu. Arrii atratus*, ſeu, *cum toga pulla accubuiſſet* . . . ſubditque: *ita illud epulum eſt funebre, ut munus ſit funeris, &c.* & paulo poſt: *ex epulo magnificentiſſimo famem illam veterem tuam non expleras?*

87. *Frumenti quantum metit Africa.*] Hanc frumenti abundare jam dictum lib. 1. Od. 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hac magnam annonæ ſuæ partem Romanos habuiſſe. Nam licet è Siciliâ & Sardiniâ frumenti plurimum colligerent, tamen Ægyptus & Africa præſertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de re Ruſt. lib. 2. *Manus movere maluerunt in theatro ac circo, quàm in ſegetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis advehat, quo ſaturi fiamus ex Africâ & Sardiniâ, &c.* Cornel. Tacit. Annal. 12. *Olim ex Italia regionibus longinquas in provincias commeatus portabant: neque nunc infecunditate laboratur; ſed Africam potiùs & Ægyptum exercemus, navibuſque & caſibus vita populi Rom. permiſſa eſt.* Apud Claudian. de bello Gildonis, Roma ſic loquens inducitur:

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere;
Ut dominam plebem bellatoremque Senatum
Claſſibus æſtivis alerent; geminoque viciſſim
Littore diverſi complerent horrea venti:
Stabat certa ſalus, Memphis ſi fortè negaret,
Penſabam Pharium Gætulis meſſibus annum.
Frugiferas certare rates, lateque videbam
Punica Niliacis concurrere carbaſa velis.

Sive ergo pravè, &c.] Hoc referunt ad Damaſippum nonnulli certè perperam: melius alii ad Staberium.

88. *Ne ſis patruus mihi.*] Noli me reprehendere, ut ſolet ultrò patruus nepotes. Vide lib. 3. Od. 12.

Credo hoc Staberi prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

89. *Prudentem animum voluiſſe.*] Alii legunt, *prudentem animum vidiſſe*, & explicant, *providiſſe*, ſagaciter, nec abſurdè.

94. *Videretur ſibi nequior.*] Utpote qui

Virtus, fama, decus, divina humanaque, pulcris
Divitiis parent; quas qui conſtruxerit, ille
Clarus erit, fortis, juſtus, ſapiens etiam & rex,
Et quidquid volet. hoc veluti virtute paratum,
Speravit magnæ laudi fore. Quid ſimile iſti
Græcus Ariſtippus? qui ſervos projicere aurum
In mediâ juſſit Libyâ, quia tardiùs irent
Propter onus ſegnes. Uter eſt inſanior horum?
Nil agit exemplum litem quod lite reſolvit.
Si quis emat citharas, emtas comportet in unum,
Nec ſtudio citharæ, nec Muſæ deditus ulli:

INTERPRETATIO.

opibus obediant univerſa, probitas, exiſtimatio, gloria, divina atque humana: quiſquis illas comparaverit, is habebitur nobilis, ſtrenuus, juſtus, prudens quoque, nec non rex, & quodcunque libuerit. Itaque ille ſibi *pollicitus eſt hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid ſimile huic* egit *Græcus Ariſtippus: qui famulis imperavit in mediâ Libyâ aurum abjicere, eo quod lentiùs progrederentur ob onus graves? Uter horum magis deſipit?* DAMAS. *Nihil prodeſt exemplum quod controverſiam controverſiâ dirimit.* STERTIN. *Si quis emat citharas, emtaſque unum in* locum *deferat nec peritus citharæ* pulſandæ *aut ullius muſicæ:*

ANNOTATIONES.

non caviſſet ingens malum, cùm poſſet; nec bona tot ſibi procuraſſet ex opibus manantia.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.*] Hinc igitur tantâ curâ divitias congeſſit ac ſervavit, quod ex his ſibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi & præſtantiſſimi, ut quidem exiſtimabat ſtultè. Juvenal. Sat. 14. v. 136.

Cùm furor haud dubius, cùm ſit manifeſta phreneſis,
Ut locuples moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid ſimile iſti Græcus, &c.*] Sic varia ſunt inſaniæ genera. Staberius inſaniebat pecuniæ amore: contrà deſipit Ariſtippus nimio ejus contemptu; quippè qui neceſſarium abjiciat viaticum, futili prorsùs ratione.

100. *Ariſtippus.*] Is genere Cyrenaïcus, Athenas venit Socratem auditurus; ſectæ Cyrenaïcæ auctor fuit: primus Socraticorum inſtitutionis mercedem exegit. Geſtabat ejus famulus in itinere pecuniam; & cum onere ſe preſſum queſtus eſſet: Effunde quod nimis eſt, inquit Ariſtippus; & fer quod potes. Laërt. ex Bione. Suidas, &c. Alii aliter rem narrant. Porrò quod *Græcus* appellatur hic, ratio varia affertur: vel quod græcè philoſophatus ſit; vel quod Socratis audiendi causâ Athenis commoratus ſit: vel quod eſſet ex inſula Thera, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.*] An Staberius, an Ariſtippus.

103. *Nil agit exemplum, &c.*] Incertum quidem ex incerto, obſcurum ex obſcuro minimè eluceſcit.

104. *Si quis emat citharas, &c.*] Conglobatis exemplis explicatur avari inſania. Qui pecunias quæ ſunt ad uſum, & χρήματα proinde Græcis dicuntur, magno ſtudio congerit, nec iis utitur; prorsùs eſt ſimilis homini citharas comparanti quas pulſare neſcit, &c.

Si ſcalpra & formas non ſutor, nautica vela
Averſus mercaturis; delirus & amens
Undique dicatur meritò. Quid diſcrepat iſtis
Qui nummos aurumque recondit, neſcius uti
Compoſitis, metuenſque velut contingere ſacrum?
Si quis ad ingentem frumenti ſemper acervum
Porrectus vigilet cum longo fuſte, neque illinc
Audeat eſuriens dominus contingere granum,
Ac potiùs foliis parcus veſcatur amaris:
Si poſitis intùs Chii veteriſque Falerni
Mille cadis; (nihil eſt, tercentum millibus) acre
Potet acetum: age, ſi & ſtramentis incubet, unde.
Octoginta annos natus, cui ſtragula veſtis,
Blattarum ac tinearum epulæ, putreſcat in arcâ:
Nimirum inſanus paucis videatur, eo quod
Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat heres,
Diis inimice ſenex cuſtodis, ne tibi deſit?
Quantulum enim ſummæ curtabit quiſque dierum,

INTERPRETATIO.

Si ſcalpra & formas congerat qui *non eſt, ſutor*; aut *vela nautica qui à mercaturâ abhorret: inſanus & vecors ab omnibus jure appelletur.*

Atenim *quid his differt* ille *qui aurum & nummos accumulat*, *ignorans* bene *uti comparatis*, *ac timens* illa *contingere quaſi rem ſacram? Si quiſpiam jacens continuo excubet prope magnum tritici cumulum*, armatus *ingenti fuſte*; *nec inde famelicus audeat granum accipere* licet *dominus*, *imo parcens* illi *alat ſe oleribus acerbis: ſi conditis in* cellâ *Chii & Falerni vetuſti cadis mille* (*parum eſt*, imò *trecentis millibus*) *acre bibat acetum: Quin etiam ſi in ſtramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minus*, *cui in arculâ putreſcat ſtragulum veſtimentum*, *lumbricorum & vermiculorum cibus:* is *videlicet non multis cenſeatur deſipere*, *quoniam hominum pars maxima ſimili vitio laborat.* Vah *ſenex numinibus inviſe*, an *ea ſervas ut filius vel etiam libertus heres abſumat*, an *ne egeas? etenim quàm minimum ex acervo diminuet quæque dies.*

ANNOTATIONES.

106. *Scalpra & formas.*] Inſtrumenta ſutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.*] Vel ſilveſtribus oleribus, quæ hortenſibus ſunt amariora; vel malè conditis, & hinc inſipidis & acerbis.

115. *Chii.*] Vini exquiſiti ex inſula Chio lib. 3. Od. 19. v. 5. *Falerni.* lib. 1. Od. 20.

117. *Acetum.*] Vinum aceſcens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet.] Strato vili ac duro, cùm habeat molliores ſtragulas, periſtromata, &c.

123. *Diis inimice.*] Dant enim Dii utilia hominibus, non ut recondant, ſed ut ad uſum promant: at avarus adeo metuit ne ſibi aliquando quod opus eſt deſit, ut ſemper deſit, cum iis quæ adſunt non utatur.

Ungere ſi caules oleo meliore, caputque
Cœperis inpexâ fœdum porrigine? quare
Si quidvis ſatis eſt, perjuras, ſurripis, aufers
Undique? Tun' ſanus? Populum ſi cædere ſaxis
Incipias ſervoſque tuos, quos ære pararis;
Inſanum te omnes pueri clamentque puellæ.
Cùm laqueo uxorem interimis, matremque veneno,
Incolumi capite es? quid enim? neque tu hoc facis Argis,
Nec ferro, ut demens genitricem occidit Oreſtes.
An tu reris eum occisâ inſaniſſe parente,
Ac non ante malis dementem actum Furiis, quàm
In matris jugulo ferrum tepefecit acutum?
Quin ex quo eſt habitus malè tutæ mentis Oreſtes,
Nil ſanè fecit quod tu reprehendere poſſis.
Non Pyladen ferro violare auſuſve ſororem

INTERPRETATIO.

etiamſi meliori oleo perfundere incœperis braſſicas & caput impexum ac porrigine immundum? Quod ſi quidlibet parvum *ſufficere* dicas, *cur violas fidem, cur deprædaris ac furaris undequaque? an tu ſapis? Si lapidibus petas populum aut famulos pecuniâ emptos, inſanire te dicent pueri cuncti & puellæ. Quando reſte conjugem vel toxico matrem occidis, an mente ſana es? Nec tu id perpetras Argis, nec ferro; ſicut Oreſtes furioſus interemit parentem. Nunquid putas eum in furorem actum poſt matrem interfectam, nec Furiis mente dejectum priuſquam acutam ſecurim calefecerit in faucibus parentis? imo ex quo tem*pore *Oreſtes dicitur inſaniſſe, certe nihil commiſit quod tu damnare queas. Nec Pyladem nec ſororem Electram gladio*

ANNOTATIONES.

125. *Ungere ſi caules.*] Si victu paulò meliore ac lautiore utaris. Vide lib. 1. Sat. 6. ſub finem.

126. *Porrigine.*] E ſordibus & incuriâ pectendi capitis oritur porrigo, quo vitio caput furfuribus velut farinâ obſitum in ſquammulas quaſdam reſolvitur.

131. *Cùm laqueo uxorem, &c.*] Carpit Horatius quoſdam ſceleratos ſui temporis, quales Scæva, de quo hujus lib. Sat. 1. v. 53. & Nerius, de quo Perſ. Sat. 2. v. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Hic nempè, ut dotibus potiretur, uxores necabat; ille matri vitam eripiebat, ut hæreditatem adiret, vel ne diutius aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe græcâ, ſed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcaſmus. cit. Sat. 1. hujus lib.

Oreſtes.] Hic matrem Clytemneſtram peremit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ interfectum. Vide Sophocl. Electram: Euripid. Oreſten, Senec. Agamemnonem.

135. *Ante dementem.*] Quocirca tu, Scæva, Oreſte nequior & inſanior.

Actum Furiis.] Virgil. Æneid. 4. v. 471.

Agamemnonius ſcenis agitatus Oreſtes
Armatam facibus matrem & ſerpentibus atris
Cùm fugit, ultriceſque ſedent in limine Diræ.

139. *Pyladem.*] Amicum. vide Cic. de amic. n. 24. Porrò ſingularis Oreſtem

Electram. tantùm maledicit utrique, vocando
Hanc furiam, hunc aliud, juſſit quod ſplendida bilis.
Pauper Opimius argenti poſiti intus & auri,
Qui Vejentanum feſtis potare diebus
Campanâ ſolitus trullâ, vappamque profeſtis;
Quondam lethargo grandi eſt oppreſſus, ut heres
Jam circum loculos & claves lætus ovanſque
Curreret. Hunc medicus multum celer atque fidelis
Excitat hoc pacto. menſam poni jubet, atque
Effundi ſaccos nummorum, accedere plures
Ad numerandum. hominem ſic erigit. addit & illud:
Ni tua cuſtodis, avidus jam hæc auferet heres.
Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age. Quid vis?
Deficient inopem venæ te, ni cibus atque
Ingens accedat ſtomacho fultura ruenti.

INTERPRETATIO.

petiit. ambos dicteriis dumtaxat inceſſit, hanc vocans furiam, illum autem *aliud, quod micans bilis ſuggeſſit. Opimius indigens auro & argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campaniâ bibere Vejentanum conſueverat feſtis diebus, vappam autem nefaſtis, olim oppreſſus eſt veterno maximo; adeo ut heres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam & claves.* At *hunc medicus fidus & velox expergefecit iſtâ ratione, menſam admoveri imperavit, effundique ſaccos nummorum, ac plures accingi ad ſupputandum. Ita virum excitavit, adjungens hac etiam* verba: *niſi tua defendis, ea mox heres inhians aſportabit. Me* ſcilicet *vivente?* exclamat æger. *Ergo ut vitam retineas,* inquit medicus, *expergiſcere: iſtud cura. Quid præcipis? Venæ te imbecillum deſtituent, niſi alimenta & fulcrum validum adhibeantur labenti ſtomacho.*

ANNOTATIONES.

inter & Pyladem amicitia etiam proverbio decantata. Tull. de finib. 2. n. 84. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit utrique.*] Aliter paulò Euripides. Sed Poëtis licet adjuncta rei immutare, & comminiſci nova; ut dicetur in Epiſt. ad Piſ.

141. *Aliud quod juſſit ſplendida bilis.*] Aliud convicium, quod ſuggerebat iracundia, ſeu furor è flavâ bili. Alii atram bilem interpretantur. Perſ. Sat. 3. v. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ præclara celebritatem dedit Opimiano etiam vino & marmori. Hic *pauper* dicitur ob ſordidam avaritiam, cui deeſt tam quod habet quàm quod non habet: ut habet adagium.

143. *Vejentanum.*] Vinum inſipidum & vile è Vejentano Hetruriæ agro. meminit Perſ. Sat. 5. v. 147.

. . . . *Vejentanumque rubellum*
Exhalet vapidâ læſum pice ſeſſilis obba.

Feſtis diebus.] Quibus tamen lætitiæ causâ vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vaſe fictili è Campaniâ.

Vappam.] Corruptum vinum. lib. 1. Sat. 1.

146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, auferendoſque nummos Opimii.

152. *Men' vivo?*] Inquit expergiſcens ille è veterno, ad ſonitum pecuniæ commotæ, & ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age. Quid vis?] Sermocinatio eſt lethargici vix evigilantis, & medici

Tu ceſſas? agedum: ſume hoc ptiſanarium oryzæ.
Quanti emtæ? Parvo. Quanti ergo? Octo aſſibus. Eheu!
Quid refert, morbo, an furtis, pereamne rapinis?
Quiſnam igitur ſanus? Qui non ſtultus. Quid avarus?
Stultus & inſanus. Quid? ſi quis non ſit avarus:
Continuò ſanus? Minimè. Cur Stoice? Dicam.
Non eſt cardiacus (Craterum dixiſſe putato)
Hic æger. Recte eſt igitur, ſurgetque? Negabit:
Quod latus aut renes morbo tententur acuto.
Non eſt perjurus neque ſordidus. Immolet æquis
Hic porcum Laribus. Verùm ambitioſus & audax.
Naviget Anticyram. quid enim differt, barathrone

INTERPRETATIO.

quid moraris? ago: accipe hanc pultem oryzæ. Quanti conſtat? Vili. Quanti, inquam? Octo aſſibus. Eheu, quid interest, utrum moriar ægritudine, an furtis & rapinis? DAMASIP. *Quis ergò tandem ſapit?* STERTIN. *Is qui non vecors.* DAMASIP. *Quid avarus?* STERTIN. *Fatuus* eſt *& demens.* DAMASIP. *Ecquid? Si aliquis non avarus ſit, an proinde ſapiens?* STERTIN. *Nequaquam.* DAMASIP. *Quare, ô Stoice?* STERTIN. *Explicabo. Ægrotus iſte non eſt cardiacus: (crede tibi Craterum loqui) an ergò benè valet, atque exurget? Minime; inquiet: nam latus vel renes afficiuntur acri morbo. Non eſt perjurus nec ſordidè parcus. Ille ſuem mactet benignus Laribus. Atqui* eſt *ambitioſus ac temerarius. Navi pergat Anticyram. Quid enim intereſt, utrum bona tua projicias*

ANNOTATIONES.

lethalem ſoporem diſcutere ſatagentis.

155. *Ptiſanarium.*] Diminutivum eſt à ptiſanâ, à πτίσσειν, pinſere, decorticare, eſt πτισάνη vel πτισσάνη, ptiſana, ſeu hordeum piſtum & à cortice purgatum, unde fit puls optimi & ſalubris ſucci reſtaurandis viribus accommodati. Galen. lib. 1.

Oryzæ.] Ex oryzâ, gall. *du ris*, fit pariter, ut ex hordei farinâ, puls ſanitati perutilis. Plin. lib. 18. cap. 7. *Indi maximè quidem oryzâ gaudent Italicâ* (Alſ. ut Itali) *è quâ ptiſanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo. Oryza quidem folia carnoſa, porro ſimilia, ſed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditatis.*

156. *Quanti emtæ.*] Adverte ſordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretio remedii neceſſarii ad ſalutem, quàm de propriâ ſalute.

Octo aſſibus.] Alſ. octuſſibus. Gallicâ monetâ circiter *deux ſols dix deniers.*

158. *Quiſnam igitur ſanus?*] Damaſippus loquitur cum Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus: laborans eo morbo, quem Græci καρδιαλγίας nuncupant: Gall. *mal d'eſtomac.*

Craterum.] Illuſtrem medicum tempore Auguſti. Eum laudat Perſius Sat. 3. v. 65. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis hic porcum Laribus.*] Laribus diis domeſticis creditam hominum curam veteres exiſtimabant. Hinc iis ſacrificabant ſive ut à vitiis ac malis eſſent liberi eorum præſidio; ſive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrocinium illorum requirebant ad depulſionem inſaniæ, quæ Græcis μανία. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, patet ex Ode 23. lib. 2.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum ſcilicet ibi quæſiturus, ad expurgandam inſaniam quâ laborat. Vide ſuprà.

Dones quidquid habes, an nunquam utare paratis?
Servius Oppidius Canuſi duo prædia, dives
Antiquo cenſu, natis diviſſe duobus
Fertur, & hoc moriens pueris dixiſſe vocatis
Ad lectum: Poſtquam te talos, Aule, nuceſque
Ferre ſinu laxo, donare, & ludere vidi;
Te Tiberi numerare, cavis abſcondere triſtem;
Extimui, ne vos ageret veſania diſcors:
Tu Nomentanum, tu ne ſequerere Cicutam.
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave ne minuas, tu ne majus facias id
Quod ſatis eſſe putat pater, & natura coërcet.
Præterea ne vos titillet gloria, jure-

INTERPRETATIO.

in barathrum, an acquiſitis utare nunquam? Servius Oppidius veteri cenſu locuples duo prædia duobus filiis Canuſi partitus eſſe narratur; moribundus autem vocaſſe liberos ad cubile, & ſic allocutus: Ex quo te, Aule, perſpexi talos ac nuces aperto ſinu portare, necnon largiri atque ludere: Te verò, Tiberi, mæſtum ſupputare, & in cavis occultare; veritus equidem *ſum ne vecordia diſpar vos teneret; ne tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos Penates ambos obſecro, tu ne dilapides, tu ne augeas id quod pater ſufficiens arbitratur ac natura definit. Inſuper utrumque ſacramento obligabo, ne vos capiat ho-*

ANNOTATIONES.

Barathro.] Ventri admodum voraci. Quidam explicant, ambitioni, quæ eſt veluti gurges. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundiſſimus, in quem demittebantur noxii & capite damnati. Senſus Horatii eſt: quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, & ad inſaniam ruas.

168. *Servius Oppidius.*] Rem illuſtrat exemplo patris prudentiſſimi filios duos à diversâ inſaniæ ſpecie deterrentis.

Canuſi.] Hæc urbs eſt Apuliæ, de quâ lib. 1. Sat. 5.

169. *Diviſſe.*] Diviſiſſe ſyncope.

171. *Aule.*] Fili mi.

Talos.] Ne teſſeras luſorias Gall. *dez*, accipe Lector, ſed ocellatos. His enim non item illis luſitabant pueri. Sueton. Octav. cap. 83. *Animi laxandi causâ, modò piſcabatur hamo: modò talis aut ocellatis, nucibuſque ludebat cum pueris minutis.* ubi *oſſiculis* alii, alii *oſcillis* legunt; alii etiam *ocellatis nucibus*, id eſt, in oculi figuram compoſitis.

172. *Ferre ſinu laxo.*] Abſque magnâ curâ, negligenter.

173.] *Tiberi.* Alter hic eſt Servii Oppidii filius.

174. *Veſania diſcors.*] In pueris nempè elucebant mores, jam ſtudia micabant. Aulus propendebat in prodigalitatem, Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profuſione & luxuriâ famoſum: de eo l. 1. Sat. 8.

Cicutam.] Fæneratorem avaritiæ ſordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirum illa paucis contenta dumtaxat requirit quod ſufficiat.

179. *Ne vos titillet gloria.*] Ne vos ambitione duci & teneri contingat: ne ambiatis ullum magiſtratum, ædilitatem, præturam, &c.

Jurando obſtringam ambo: uter ædilis fuerit, vel
Veſtrum prætor; is inteſtabilis & ſacer eſto.
In cicere, atque fabâ, bona tu perdaſque lupinis,
Latus ut in circo ſpatiere, aut æneus ut ſtes;
Nudus agris, nudus nummis inſane paternis?
Scilicet ut plauſus, quos fert Agrippa, feras tu,
Aſtuta ingenuum vulpes imitata leonem?
Ne quis humaſſe velit Ajacem, Atrida, vetas cur?

INTERPRETATIO.

norum cupiditas: *uter veſtrum ædilis aut prætor fuerit, is teſtimonii expers & execrandus eſto.* Nempè *ut in circo magnificè incedas, vel ſtes ex ære conflatus, tu ſtulte opes in cicere & fabâ & lupinis effundas, ac prædiis & pecuniis à patre acceptis ſpolierе? Nimirum ut plauſus quos accipit Agrippa, tu* quoque *accipias,* quaſi *vaſra vulpes generoſum leonem æmulata? O Atrida, quare prohibes ne quiſpiam curet ſepeliendum Ajacem?*

ANNOTATIONES.

181. *Inteſtabilis.*] Adempto jure teſtimonii dicendi & condendi teſtamenti infamis. Gell. lib. 6. cap. 7. & lib. 15. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.*] Ejuſmodi nempè donaria & congiaria faciebant demulcendæ & captandæ plebis gratiâ, qui ad magiſtratus ſibi viam munire ſtudebant: ſpargebant in vulgus legumina quæ magni tum æſtimabantur à populo nondum locuplete & ſuperbiente. Plin. lib. 18. cap. 12. varia cicerum genera affert: ejuſdem verò capitis initio ita ſcribit: *Inter legumina maximus honos fabæ: quippè ex quâ tentatus ſit etiam panis.* cap. 14. *lupino*, inquit, *uſus eſt proximus; cùm ſit & homini, & quadrupedum generi ungulas habenti communis.* & poſtea: *maceratum calidâ aquâ hominis quoque in cibo eſt.*

183. *Latus ut in circo, &c.*] Ut in circo magnificè & glorioſè ambules, cùm ædilis ex more ludos Florales procurabis; tumque munera etiam plebi diſperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magiſtratus capeſſendos. Perſ. Sat. 5. v. 177.

. . . . cicer ingere largè
Rixanti populo, noſtra ut Floralia poſſint
Aprici meminiſſe ſenes,

Æneus ut ſtes.] Ut erigatur tibi ſtatua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.*] Plures certè bona ſua profuderunt in miſſilibus & donariis: & Milo quidem tria dicitur patrimonia conſumpſiſſe auram venando popularem congiariis.

185. *Agrippa.*] Auguſti gener, populo item dilectiſſimus. de eo lib. 1. Od. 6.

186. *Aſtuta ingenuum, &c.*] Tu puſillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æſopi fabulam de vulpe ſeu aſino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Ne quis humaſſe velit, &c.*] Novus dialogus, quo ambitioſos pariter inſanire demonſtratur: aſſeriturque id quod eſt ſuprà v. 45. *Hac magnos formula reges tenet.* Itaque Stertinius ſeu plebeius quiſpiam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut *regum maximus* appelletur, grande piaculum non dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni ſuæ magis immolat quàm Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, excepto Achille ſolo, fortiſſimum Græcorum: eorumque *inſigne propugnaculum*, atque inter ceteros *capite & latis humeris emi-*

Rex ſum. Nil ultra quæro plebeius. Et æquam
Rem imperito: ac ſi cui videor non juſtus, inulto
Dicere quæ ſentit permitto. Maxime regum
Dii tibi dent captâ claſſem deducere Trojâ.
Ergo conſulere, & mox reſpondere licebit?
Conſule. Cur Ajax heros ab Achille ſecundus
Putreſcit, toties ſervatis clarus Achivis;
Gaudeat ut populus Priami Priamuſque inhumato,
Per quem tot juvenes patrio caruere ſepulcro?
Mille ovium inſanus morti dedit, inclytum Ulyſſem
Et Menelaum unà mecum ſe occidere clamans.

INTERPRETATIO.

AGAMEMNON. Quia *rex ſum*. STERTIN. Ego *unus è plebe nihil amplius interrogo*. AGAMEM. Quin & *rem juſtam jubeo. Quod ſi quis me iniquum judicat*, huic *per me licet impunè loqui quicquid cenſet*. STERTIN. O *regum maxime, tibi numina largiantur, ut expugnatâ Trojâ claſſem reducas* incolumem. *Igitur interrogare, ſtatimque reſponſum dare permittis?* AGAMEM. *Permitto*. STERTIN. *Quare Ajax Heros poſt Achillem maximus compatreſcit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami* ipſeque *Priamus* quod ille maneat *inſepultus, per quem tot adoleſcentes patriâ ſepulturâ privati ſunt?* AGAMEM. Imò quod *mille oves furens trucidavit, vociferans; mactare ſe præclarum Ulyſſem, ac Menelaum, atque ipſum me.*

ANNOTATIONES.

mentiorem: teſte Homero Iliad. 2. & 3. vide lib. 2. Od. 4.

Vetas cur.] Ajacem propriâ manu interfectum Teucer frater ad ſepulturam efferre moliebatur: at prohibitus eſt juſſu Agamemnonis, eò quod hoſtilem in Græcos animum ille præbuiſſet, ut mox explicabitur.

188. *Nil ultra quæro.*] Quidam legunt *quære*, ut continuus ſit Agamemnonis ſermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami, &c.*] Gaudium nempè hoſtibus Trojanis ingens paras: ex Iliad. 1.

Priamus.] Is non Trojæ ſolùm, ſed propè totius Aſiæ rex: pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50. teſte Cic. Tuſc. 1. quorum 17. è legitimâ uxore. Hos bello Trojano fere omnes vidit ab hoſtibus occiſos: ipſe denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho Achillis filio.

197. *Mille ovium inſanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulyſſe; causâ verò cecidit: unde irâ & furore percitus in Græcos ulciſci putans, pecudes benè multas trucidavit. Demum ad mentem reversùs facinoris pudore ſemet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagell. Ovid. Metam. 13. &c.

Mille ovium.] De hac loquendi formula, *mille hominum*, &c. Gell. l. 1. cap. 16. Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 5.

198. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem: cujus uxor Helena à Paride rapta Trojæ incendio flammas ſuppeditavit.

Unà mecum ſe occidere clamans.] Arietes nempè grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur ſe mactare Agamemnonem, Ulyſſem, Menelaum; & ſcommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. 14.

His bove percuſſo mugire Agamemnona credit.

Tu cùm pro vitulâ ſtatuis dulcem Aulide natam
Ante aras, ſpargiſque molâ caput improbe ſalsâ:
Rectum animi ſervas? Quorſum? Inſanus quid enim Ajax
Fecit, cùm ſtravit ferro pecus? abſtinuit vim
Uxore & nato: mala multa precatus Atridis;
Non ille aut Teucrum, aut ipſum violavit Ulyſſem.
Verùm ego, ut hærentes adverſo littore naves
Eriperem, prudens placavi ſanguine divos.
Nempè tuo, furioſe. Meo, ſed non furioſus.

INTERPRETATIO.

STERT. *At at, quando tu* in *Aulide filiam dilectam loco juvencæ altaribus admoves, caputque molâ ſalsâ ſcelerate conſpergis*, num *tenes judicii æquitatem?* AGAM. *Quid* loqueris? STERT. *Enimvero quid peccavit Ajax furioſus, quando pecudes enſe jugulavit? haud conjugem & filium læſit. diras* quidem *in filios Atrei jactavit: at nec Teucrum nec ipſum Ulyſſem percuſſit.* AGAM. *Atqui ut abſtraherem naves iniquo littore detentas, ego ritè numina placavi ſanguine.* STERTIN. *Tuo videlicet, inſane.* AGAMEM. *Meo*, inquam, *ſed minimè inſanus.*

ANNOTATIONES.

199. *Tu cùm pro vitulâ, &c.*] Vide Euripid. Iphigen. in Aulide. Virgil. Æn. 2. v. 116.

Sanguine placaſtis ventos & virgine cæsâ.

Porrò totam hanc fabulam confinxerunt Poëtæ ex hiſtoriâ Jephtæ: lib. Judic. cap. 11. Item ex ſacrificio Abrahæ: Geneſ. cap. 22. Præclarè Cicero lib. 3. n. 95. *Quid Agamemnon, cùm devoviſſet Dianæ quod in ſuo regno pulcherrimum natum eſſet illo anno:* (obſerva Lector, hiſtoriæ varietatem ſeu variam narrationem) *immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulcrius? Promiſſum potiùs non faciendum, quàm tam tetrum facinus admittendum fuit. Ergo & promiſſa non facienda nonnunquam.* Sic profectò & Jephte culpatur, tum quod vovit ſtultè, tùm quod putavit ſtultum votum adimplendum eſſe.

Statuis dulcem Aulide natam ante aras.] Ad Aulidem Bœotiæ portum detinebatur claſſis Græcorum, ſuſpenſis ventis, & graſſante peſtilentiâ, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interfectum. Quâ de re conſulti Vates, reſponderunt placandos eſſe Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque ſacrificio peracto Græci proſperam navigationem habuerunt, Trojamque exciderunt. Euripid. cit. Ovid. Metam. 12. Alii aliter. Vide Cicer. ante cit. Offic. 3.

200. *Spargiſque mola caput, &c.*] Ex ſolemni ritu ſacrificiorum; qui quidem talis erat: 1. Inter cornua victimæ deponebant molam ex farre molito & ſale: unde facta vox *immolare*. Vide lib. 3. Od. 23. ubi *farre pio & ſaliente micâ*. 2. In caput hoſtiæ effundebatur vinum: è quo priùs tum Sacerdos tum aſtantes deguſtare ſeu delibare ſolebant: hincque dicta libatio. 3. Ipſe manu ſetas evellebat inter hoſtiæ cornua, atque in ignem velut prima libamina projiciebat. 4. Victimariis mandabat hoſtiam cædere ac jugulare. 5. Aruſpex cultro ferreo viſcera explorabat, an perlitatum foret. 6. Miniſtri è ſingulis viſceribus ac membris certas partes exſecabant, farinaque involutas & in calathis compoſitas ſacrificanti offerebant: hic verò aris imponebat, accenſoque foculo cremabat. 7. Epulas inſtruebant, circum aras ſaltabant, choreas ducebant, hymnos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmeſſâ. *nato*, Euryſace. *Atridis*. Agamemnoni & Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem ſuum.

Qui ſpecies alias veris, ſceleriſque tumultu
Permiſtas capiet, commotus habebitur; atque
Stultiâne erret, nihilum diſtabit an irâ.
Ajax immeritos dum occidit, deſipit, agnos?
Cum prudens ſcelus ob titulos admittis inanes,
Stas animo? & purum eſt, vitio tibi cum tumidum eſt cor?
Si quis lecticâ nitidam geſtare amat agnam,
Huic veſtem ut natæ, paret ancillas, paret aurum,

INTERPRETATIO.

STERT. Verùm *qui ſpeciebus falſis & ſcelere confuſis conſpurcatiſque ducitur*, certè *furioſus cenſeri* debet: *nec intereſt utrum per inſaniam an per iram peccet.* Nunquid *Ajax inſanit, cùm agnos perimit innocentes?* an tu *mente ſanâ es; quando ſpontè crimen perpetras ob vanam gloriam?* utrum *culpâ caret animus dum ſuperbit?* Age verò, *ſi quis agnam lecticâ circumferre gaudeat; ac velut filia veſtes, aurum, famulas tribuat;*

ANNOTATIONES.

Ulyſſem.] Cui tamen Ajax iratus maximè.

208. *Qui ſpecies alias veris, &c.*] Urget Stertinius, quaſi diceret: imò furioſus es ac demens, quippè falſis rerum ſpeciebus illuſus, atque (ut ait Tull. Tuſc. 5. n. 98.) *mentem* habes *imbutam pravitatis erroribus.* Quod ſi *animo ſtares*, ſi *commotus* non eſſes, veras utique ſpecies habuiſſes, *rectum animi ſervaſſes*, atque adeo intellexiſſes hominis cædem haud placere numinibus, à quibus vita nobis tribuitur: neque vanâ honoris cupiditate deceptus crimen infandum ſpecioſâ religionis umbrâ velatum ſtultè admiſiſſes. Certè ſana mens *cauſas rerum & conſecutiones videt.* Cic. de finibus 2. n. 45.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanæ gloriæ, ſummi Græcorum imperii, ambitioſi nominis ſtudio, ut totius Græciæ exercitûs imperator dicaris. Vide Iliad. 2. ſub finem: ubi numerantur & nominantur reges ac duces Græcarum copiarum. Præcipui verò iſti: Achilles Myrmidonum, Ulyſſes Ithacenſium, Thoas Ætolorum, Idomeneus Cretenſium, Tlepolemus Rhodiorum, Philoctetes Melibæorum, Ajax Telamonius Salaminiorum, Ajax Oileus Locrenſium, Menestheus, Athenienſium, Neſtor Pyliorum, Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoniorum, Agapenor Arcadiorum, &c. Quibus omnibus, id eſt navibus circiter mille ac ducentis, virorum autem millibus centum & viginti præerat Agamemnon Mycenenſium rex.

213. *Stas animo.*] An non tua mens de ſuâ ſede mota ac dejecta eſt? cum enim ſtat illa, rectè ſentit, rectè cogitat, rectè agit.

Purum eſt, vitio tibi cùm tumidum eſt cor?] Alii ſic interpungunt: *purum eſt vitio, tibi cùm tumidum eſt cor?* certè bonus utrobique ſenſus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum à ſimili. Porrò ne cui ea ſimilitudo videatur futilis aut inſulſa, legat lib. 2. Reg. cap. 12. ubi Nathan Propheta ex pari ſimilitudine Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habebat omnino præter ovem unam parvulam, quæ creverat apud eum, cum filiis ejus, de pane illius comedens, & de calice ejus bibens, & in ſinu illius dormiens: eratque illi ſicut filia.* Item Sueton. Calig. cap. 55. nimirum Imperator ille equo ſuo, *præter equile marmoreum, & præſepe eburneum, præter & purpurea tegumenta, ac monile è gemmis, domum etiam & familiam & ſupellectilem dedit, quo lautiùs nomine ejus invitati acciperentur: conſulatum quoque traditur deſtinaſſe.* Quid verò Xerxes Plata-

Pupam aut pupillam appellet, fortiqué marito
Deſtinet uxorem: interdicto huic omne adimat jus
Prætor, & ad ſanos abeat tutela propinquos.
Quid, ſi quis natam pro mutâ devovet agnâ?
Integer eſt animi? Ne dixeris. Ergo ubi prava
Stultitia, hic ſumma eſt inſania, qui ſceleratus,
Et furioſus erit, quem cepit vitrea fama,
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis.
Nunc age luxuriam & Nomentanum arripe mecum:
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.
Hic ſimul accepit patrimonî mille talenta,

INTERPRETATIO.

puellam vel puellulam nominet; atque viro generoſo conjugem dare velit: iſti Prætor edicto omnem auferat poteſtatem; curaque ſit penes cognatos ſapientes. Quid ſi aliquis filiam loco agnæ mutæ addicit morti? an mente conſtat? Nequaquam affirmes. Itaque ubi eſt iniqua fatuitas, ibi ſumma eſt inſania. Qui improbus, erit pariter inſanus. Quiſquis præclaræ exiſtimationis avidus fuerit, hunc attonitum fecit Bellona ſanguinolenta. STERT. ad DAMAS. *Jam verò mecum excute luxuriam & Nomentanum, quippè ratio probabit luxurioſos deſipere & furere. Iſte ubi à patre accepit mille talenta,*

ANNOTATIONES.

no arbori donans aureum monile, aſſiduumque ſatellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herodot. lib. 7. vide annot. lib. 2. Od. 15. v. 4.

216. *Puſam aut puſillam.*] Puſus & puſa, unde puſilla & puſio, idem ſignificant quod puer, & puella: Varro 6. de Ling. Lat. Alii legunt, *pupam & pupillam.*

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor.*] Huic homini tanquam malè ſano Prætor interdicat omni jure adminiſtrandi bona ſua.

218. *Abeat tutela.*] Bonorum illius adminiſtratio ſeu procuratio transferatur & committatur propinquis. Lex 12. tab. Ita ſtatuebat: *ſi furioſus exiſtit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniaque ejus poteſtas eſto.*

219. *Quid ſi quis natam, &c.*] Quid ergo Agamemnon morti addicens filiam, & aris devovens, num integrâ mente eſt?

221. *Qui ſceleratus, & furioſus erit.*] non abludit quod legitur apud Iſai. cap. 35. *Via ſancta vocabitur & directa, ita ut ſtulti non errent per eam.*

221. *Vitrea fama.*] Vel, fragilis; vel ſplendens, inſtar vitri.

222. *Hunc circumtonuit, &c.*] Hunc bellicæ gloriæ plus æquo avidum & ſtultè appetentiorem ſcilicet attonitum indeque veſanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. 4. v. 123.

. . . . . . *ut fanaticus*
œſtro
Percuſſus Bellona tuo.

Græcis ἐμβρόντητος, veſanus, fulmine vel tonitru ſtupefactus: ἐμβροντησία, ſtupor, veſania.

224. *Nunc age luxuriam, &c.*] Oſtendimus inſanire avaros & ambitioſos: modò luxurioſos arripiamus, omneſque Nomentani ſimiles.

Nomentanum.] Hominem profuſione & luxuriâ famoſum, de eo jam lib. 1. Sat. 8. & lib. 2. Sat. 1.

226. *Hic ſimul accepit, &c.*] Statim atque Nomentanus pinguem hereditatem accepit, eam dilapidare totam aggreditur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ, ſix

Edicit, piſcator uti, pomarius, auceps,
Unguentarius, ac Tuſci turba impia vici,
Cum ſcurris fartor, cum Velabro omne macellum
Mane domum veniant. quid tum? venere frequentes:
Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid & horum
Cuique domi eſt, id crede tuum: & vel nunc pete, vel cras.
Accipe quid contra juvenis reſponderit æquus.
In nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum

INTERPRETATIO.

Statim *venire manè in ſuam domum jubet piſcatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbamque ſceleratam Hetruſci vici, ſcurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxere. Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum ſinguli domi habent, tuum illud puta: ac ſeu mox, ſeu cras poſce. Audi quid ad hæc repoſuerit bonus adoleſcens: In nivibus Lucaniæ pernoctas ocreas indu-*

ANNOTATIONES.

cens mille écus: ſi quidem unumquodque Talentum ad rationes noſtras facit nummos ſexcentos.

227. *Pomarius.*] Qui fructus ſive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola. lib. 1. Sat. 2. Gall. *Parfumeur.*

Tuſci turba impia vici.] Quotquot voluptatum aſſeclæ & miniſtri habitant vicum Tuſcum; qui palatium inter & capitolium ſitus eſt: dictus à Tuſcis incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. lib. 4. Tit. Liv. lib. 2. Dionyſ. Halic. vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 18. In eo meretrices habitarunt; item unguentarii: unde & Thurarius dictus eſt: certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Ciſtell. *Tuſco modo indignè dotem quæras corpore.* Et Curcul. *in Tuſco vico, ibi ſunt homines qui ipſi ſeſe venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons.*

Fartor.] Qui aves farcit & ſaginat: qui lucanicas aliaque id genus farcimina facit & condit.

Cum Velabro omne macellum.] Cuncti ſimul cupediarum ac deliciarum artifices & miniſtri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum volunt aliqui cum Varrone lib. 4. de Ling. Lat. paluſtris & aquoſus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit donec ab Auguſto in alveum eſt coactus: quemadmodum dicetur in Arte Poët. v. 67. hinc & Tibul. lib. 2. Eleg. 5.

At quà Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulsâ per vada linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibuſdam, in foro boario: ex aliis, in foro olitorio; hod. *S. Giorgio in Velabro.* Nomen alii deducunt ex eo quod locus erat obtentus velis, ſub quibus vendebantur oleum, caſei, & ſimilia. Plaut. Captiv. *quaſi in Velabro olearii.* Martial. lib. 13. Epigr. 32. caſeum Velabrenſem commendat.

Macellum.] Locus obſoniis vendendis Romæ deſtinatus: à mactandis pecoribus ac venumdandis appellatus: vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.*] Hic vel à leniendo, vel ab alliciendo dictus, accomodatum planè ſuo nomini ſermonem habet ad juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironicè. Nomentanus ſcilicet erga nequam illos homines at jucundos libidinum miniſtros benignus ac liberalis.

234. *In nive Lucanâ, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumnas, ve-

Cœnem ego: tu piſces hiberno ex æquore verris:
Segnis ego, indignus qui tantum poſſideam. aufer;
Sume tibi decies: tibi tantumdem: tibi triplex,
Unde uxor mediâ currat de nocte vocata.
Filius Æſopi detractam ex aure Metellæ
(Scilicet ut decies ſolidum exorberet) aceto
Diluit inſignem baccam. qui ſanior, ac ſi
Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?
Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,
Nequitia & nugis pravorum & amore gemellum,

INTERPRETATIO.

tus, ut aprum ego comedam: tu piſces hyeme in mari quæris mihi. *Ego* certè *deſes haud mereor tantas* opes *habere. Tolle, accipe tibi decies* centena millia ſeſtertiûm: *tibi tantumdem; triplum* verò *tibi, per quem feſtinat conjux mediâ nocte accerſita. Æſopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ ablatam aceto liqueſecit, nempe ut abſorberet decies* centena *ſimul: nonne tam inſanus quàm ſi idipſum projeciſſet in currentem fluvium aut in cloacam?* Filii *Q. Arrii, par fratrum illuſtre, improbitate & ſcurrilitate & criminum ſtudio ſimillimum;*

ANNOTATIONES.

nando in Lucaniæ montibus ac ſilvis, vel dum nivibus rigeſcunt, ut mihi apros afferas! de Lucaniâ, in Epod. I. ſub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piſcatorium vocarunt *everriculum*. Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere ſtatui: dono videlicet tibi, venator, decies centena millia ſeſtertiûm: tantumdem quoque tibi, piſcator: tibi verò triplum, ô leno, qui ſedulo mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æſopi, &c.*] Æſopus Tragœdus fuit locuples admodum & luxurioſus. Clodius pariter ejus filius decoxit ab eo relictam ſibi hæreditatem ducenties ſeſtertiûm, ut aiunt: & cùm à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii detraxit, atque aceto liquefactam exorbuit. Vide Valer. Max. lib. 9. cap. I. Macrob. lib. 3. c. 14. Plin. lib. 9. cap. 35. ubi de Cleopatræ Antoniique epulis pariter luxurioſis; ſubditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magnæ taxationis Clodius Tragœdi Æſopi filius, relictus ab eo in amplis opibus heres; ne in Triumviratu ſuo nimis ſuperbiat Antonius, penè hiſtrioni comparatus, &c.* Caligula quoque pretioſiſſimas margaritas aceto liquefactas ſorbuit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies ſolidum exorberet.*] Plin. mox. cit. *Duo fuere maximi uniones per omne ævum: utrumque poſſedit Cleopatra Ægypti reginarum noviſſima, per manus Orientis regum ſibi traditos. Hæc, cum exquiſitis quotidie Antonius ſaginaretur epulis, ſuperbo ſimul ac procaci faſtu, ut regina meretrix lautitiam ejus omnem apparatumque obtrectans, quærente eo quid aſtrui magnificentiæ poſſit, reſpondit, unâ ſe cœnâ centies ſeſtertiûm abſumpturam, &c.*

Aceto diluit.] Hanc ineſſe vim aceto, docet Vitruv. lib. 8. cap. 3. Macrob. lib. 3. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto miniſtri unum tantùm vas ante eam poſuere aceti, cujus aſperitas viſque in tabem margaritas reſolvit.* Idem lib. 23. cap. I. ſub finem: *acetum ſaxa rumpit infuſum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arri, &c.*] Pariter leves ac luxurioſi duo fratres

Luſcinias ſoliti impenſo prandere coemptas.
Quorſum abeant ſani? cretâ an carbone notandi?
Ædificare caſas, ploſtello adjungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,
Si quem delectet barbatum; amentia verſet.
Si puerilius his ratio eſſe evincet amare,

INTERPRETATIO.

aſſueti comedere luſcinias magno pretio *emptas; quâ parte credantur ſapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quiſpiam gaudeat extruere domunculas, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuſto;* hunc dicas *agi veſaniâ. Si ratio vincat, amare puerilius eſſe quàm iſta;*

ANNOTATIONES.

Q. Arrii filii. Is videtur eſſe, de quo ſuprà v. 86.

245. *Luſcinias ſoliti impenſo prandere.*] Valer. Max. cit. Æſopi Tragœdi filius, inquit, *non ſolùm perdita ſed etiam furioſa luxuria juvenis, cantu commendabiles aviculas immanibus emptas pretiis in cœnâ pro ficedulis ponere, acetoque liquatas magna ſumma uniones potionibus aſpergere ſolitus, ampliſſimum patrimonium velut amaram ſarcinam quàm celerrimè abjicere cupiens.* Plin. lib. 10. cap. 51. *Inſignis eſt Æſopi hiſtrionis tragici patina ſexcentis millibus ſeſtertium taxata: in quâ poſuit aves cantu aliquo aut humano ſermone vocales, nummis ſex ſingulas coemptas: nullâ aliâ inductus ſuavitate, niſi ut in his imitationem hominis manderet, ne quæſtus quidem ſuos reveritus illos opimos & voce meritos: dignus prorſùs filio, à quo devoratas dixi margaritas.*

Prandere.] Vox fortaſſe ad augendam invidiam poſita. Nam qui tam exquiſitas dapes prandebant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarcho Sympoſ. 8. cap. 6. prandium erat matutina quæpiam eſitatio, ſine apparatu, ex obviis quibuſlibet: cœna verò convivium paratum & elaboratum. Unde & ſoli prandebant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 21.

246. *Quorſum habeant ſani?*] Quomodo ſanis annumerentur. Marcilius haud abſurdè corrigit: Quorſum abeant ſanin? cretâ an carbone notandi?

Cretâ, an carbone notandi?] An laudandi, an vituperandi? Perſ. Sat. 5. v. 108.

Illa priùs cretâ, mox hac carbone notaſti.

247. *Ædificare caſas, &c.*] Amantes etiam deſipere jam probat; tamque puerilia agere, quam ſolent pueri domunculas extruentes è cæno & lapillis; mures velut jumenta ad ploſtellum alligantes, &c.

248. *Ludere par impar.*] Sicut pueri manu prementes copiam nucum, fabarum, caſtanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, ſitne par numerus, an impar. Sic tamen viri luſitarunt interdum, imò & Auguſtus. Sueton Octav. cap. 71. *Alea rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti causâ etiam ſenex.* Et poſtea: *ſcribit ad filiam: Miſi tibi denarios ducentes quinquaginta, quos ſingulis convivis dederam, ſi vellent inter ſe, inter cœnam vel talis vel par impar ludere.* De his Jul. Pollux lib. 9. cap. 7. Ovid.

Eſt etiam, par ſit numerus, qui dicat, an impar;
Ut divinatas auferat augur opes.

Equitare in arundine longâ.] Ita cum filiolis luſiſſe narratur ſapiens ille Socrates; nec ſupervenientem Alcibiadem erubuiſſe.

249. *Si quem delectet barbatum.*] Id eſt, ſi quis barbatus & ſenex ludos iſtos

Nec quidquam differre, utrumne in pulvere, trimus
Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus plores: quæro, faciaſne quòd olim
Mutatus Polemon: ponas inſignia morbi,
Faſciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas,
Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri?

INTERPRETATIO.

*nec ullum eſſe diſcrimen utrum in arena lu*das iiſdem *ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lacrymere: rogo* te, *num acturus ſis quod Polemo quondam* egit *errore liberatus? an abjicies morbi ſigna, faſcias, palliolum, faucium operimenta: quemadmodum ille comeſſatus narratur coronas capiti detraxiſſe, ſtatim ac reprehenſus eſt à ſobrio præceptore.*

ANNOTATIONES.

puerilíter conſectetur, ac totus iis incumbat. Nam, ut dixi, tum paulò ante tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando viſi ſunt. Vide Sat. 1. hujus lib.

254. *Mutatus Polemon.*] Is adoleſcens Athenienſis luxuriâ perditus, die quadam ebrius & comeſſabundus ſcholam Xenocratis ingreſſus eſt: hunc verò cum de temperantiâ, ſobrietate, pudicitiâ vehementer diſputantem audiſſet, adeo commotus eſt ejus oratione, ut luxurioſum morem extemplo ejurarit. Quin & factus Xenocratis diſcipulus poſt ipſum docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. 4. Valer. Max. lib. 6. cap. ult. Suidas, &c. Meminit & S. Ambroſ. lib. de Eliâ, cap. 12.

255. *Faſciolas.*] Integumenta pariter & ornamenta, quibus tibias & crura præligabant ac vinciebant præſertim molles: Græci priſcelidas vocant; Latini ſubligar, caligas, braccas, feminalia: Gall. *bas & haut de chauſſes.* Cic de Haruſp. reſponſ. *P. Clodius à mitrâ, à muliebribus ſoleis, à purpureis faſciolis, à ſtrophio .... eſt factus repente popularis.* Quintil. lib. 11. cap. 3. *faſcias quibus crura veſtiuntur.*

Cubital.] Pulvillum cœnantis cubito ſupponendum aliqui interpretantur abſurdè quidem: Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quoddam ſuper humeros ad cubitos uſque protenſum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. mox cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inquiunt. Imò colli ac faucium involucrum & fomentum, è faſciis laneis. Vide Perſ. Sat. 1. v. 17. annot. Quintil. cit. *palliolum, ſicut faſcias quibus crura veſtiuntur, & focalia, & aurium ligamenta, ſola poteſt excuſare valetudo.* Senec. Natur. quæſt. 4. *videbis quoſdam graciles, palliolo focaliquo circumdatos.* Martial. lib. 14. Epigr. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuas aſſerat auriculas.

Et lib. 4. Epigr. 41.

Quid recitaturus circumdas vellera collo?

Potus ut ille dicitur ex collo furtim carpſiſſe coronas.] Valer. Max. cit. *Polemo . . . vino gravis, unguentis delibutus, ſertis capite redimito, pellucidâ veſte amictus, patentem Xenocratis ſcholam intravit turbâ doctorum hominum refertam ..... Cujus gravitate ſermonis reſipiſcere coactus, primùm coronam capite detractam projecit; paulò poſt brachium intra pallium reduxit; procedente tempore oris convivalis hilaritatem depoſuit; ad ultimum totam luxuriam exuit.*

257. *Poſtquam eſt impranſi correptus voce magiſtri.*] Ex Diogene Laërtio cit. & aliis, Xenocrates valde ſobrius & continens fuit. Ergò quod *impranſus* hic dicitur ille: Et quod ait Perſius Sat. 3. v. 85. *cur quis non prandeat, hoc eſt?* ſimiliter utrobique notat ſobrietatem philoſophorum ſemel in die cibum capien-

Porrigis irato puero cum poma; recuſat.
Sume catelle: negat. ſi non des; optat. amator
Excluſus qui diſtat? agit ubi ſecum, eat, an non,
Quo rediturus erat non arceſſitus, & hæret
Inviſis foribus. Nec nunc, cùm me vocet ultrò,
Accedam? an potiùs mediter finire dolores?
Excluſit, revocat, redeam? non ſi obſecret. Ecce
Servus non paulò ſapientior. O here; quæ res
Nec modum habet neque conſilium, ratione modoque
Tractari non vult. In amore hæc ſunt mala: bellum,

INTERPRETATIO.

Si offers poma irato puero, reſpuit. Accipe mi *puſille*, inquies: ille *abjicit. Quod ſi denegos, efflagitat. In quo differt amator expulſus, cùm animo pugnat; redeat*ne accerſitus, *an non, eò quo reverſurus fuerat* etiam *non revocatus: nec recedit ab infeſtâ januâ? Quamvis me modò ſpontè accerſat, an ibo? an potiùs finem doloribus conquiram? Repulit*; jam *accerſit*: an revertar? *minimè, licet precetur. En famulus longè prudentior.* O *domine, conſilio & ratione haud geritur negotium modo & ratione carens. In amore hæc ſunt incommoda; bellum,*

ANNOTATIONES.

tium, ne *multo cibo & potione completi minùs rectè uti poſſent mente* ac ingenio; ut loquitur Cic. Tuſc. 5. Porrò ut ſiccus Xenocrates, ita & caſtus: Nam & Phrynes & Laidis nobilium meretricum blandimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore ſuffudit ipſas impudentes; quæ demum victæ prædicarunt non virum illum ſed ſtatuam viſum eſſe. Diog. Laërt. lib. 4. &c.

Correptus voce magiſtri.] Valer. Max. ante cit. Non *contentus* Polemo *tam deformi introitu, conſedit etiam, ut clariſſimum eloquium & prudentiſſima præcepta temulentia laſciviis eluderet.* At Xenocrates *vultum in eodem habitu continuit; omiſſiſque de quibus diſſerebat, de modeſtiâ ac temperantiâ loqui cœpit.* . . . Itaque Polemo *unius orationis ſaluberrimâ medicinâ ſanatus, ex infami ganeone maximus Philoſophus evaſit. Peregrinatus eſt hujus animus in nequitiâ, non habitavit.*

258. *Porrigis irato puero, &c.*] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. *Amator excluſus.*] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædria expulſus à Thaide meretrice, ac poſt accerſitus ita ſecum agit ac deliberat:

Quid igitur faciam? non eam? Ne nunc quidem
Cùm accerſor ultro? an potius ita me comparem
Non perpeti meretricum contumelias?
Excluſit: revocat, redeam? non ſi me obſecret.

Perſ. Sat. 5. v. 171.

Nunc ſerus & violens. at ſi vocet haud mora dicas:
Quidnam igitur faciam? ne nunc, cùm accerſat & ultrò
Supplicet, accedam?

261. *Hæret inviſis foribus.*] Odit & averſatur januam, ubi repulſam tulit, nec tamen ab eà poteſt diſcedere. Vide Perſ. mox. cit.

263. *An potiùs mediter finire dolores?*] Perſ. cit.

. . . . *finire dolores*
Prætèritos meditor.

265. *Servus non paulò ſapientior.*] Parmeno ſervus Phædriæ juvenis amatoris, ipſo quidem hero ſuo longè ſapientior.

Quæ res nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Pax rurſum. Hæc ſi quis tempeſtatis propè ritu
Mobilia, & cæcâ fluitantia ſorte, laboret
Reddere certa: ſibi nihilo plus explicet, ac ſi
Inſanire paret certâ ratione modoque.
Quid? cum Picenis excerpens ſemina pomis
Gaudes, ſi cameram percuſti forte; penes te es?
Quid? cum balba feris annoſo verba palato;
Ædificante caſas qui ſanior? adde cruorem
Stultitiæ, atque ignem gladio ſcrutare. modo, inquam,

INTERPRETATIO.

ac deinde pax. Iſta ſi quiſpiam firma reddere nitatur, quæ *tempeſtatis inſtar incerta* ſunt, *atque cæco impetu moventur: is non magis proficiat, quàm ſi velit deſipere certâ ratione & modo. Ecquid? cùm Picenis pomis ſemina detrahens lætaris, ſi caſu ferias* tectum *convexum; an tui es compos? Quid? quando ſenili palato mollículas voces fingis, num ſapientior es* puero *domunculas extruente? adjunge ſanguinem dementiæ; & flammam enſe rimare.* Dic verò,

ANNOTATIONES.

Here, quæ res ſe in neque conſilium neque modum
Habet ullum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia, injuria
Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,
Bellum, pax rurſum. Incerta hæc ſi tu poſtules
Ratione certa facere, nihilo plus agas
Quàm ſi des operam ut cum ratione inſanias.

Plutarch. amant, oderunt: eumdem abſentem deſiderant, præſentem metuunt: adulantur, convicia dicunt: pro amato moriuntur, occidunt: optant non amare; abſtinere amore nolunt, &c. Vide Plaut. Ciſtel. Sc. 4. *Credo ego, &c.*

272. *Quid cùm Picenis, &c.*] Alias amantium ineptias confert cum puerorum nugis. Nimirum ſolebant amatores pomi ſemina ſeu grana primoribus digitis preſſare & in altum ejaculari; quæ ſi cameram ſive lacunar triclinii contigiſſent, velut felix augurium accipiebant; ſeque rem concupitam ſperabant aſſecuturos. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7.

Picenis.] Synecd. pro quibuſlibet malis ac pomis. laudabantur verò illa quæ proveniebant in Piceno Italiæ regione, quæ modò complectitur Marchiam Anconitanam & partem Aprutii.

273. *Gaudes ſi cameram, &c.*] Ineptè & puerilitet exultas leni ac futili de causâ. an ergò ſapis?

274. *Cum balba, &c.*] Cum tu ſenex molliuſculè verba effers, & pueri ad inſtar balbutiendo pronuntias, blanditiarum causâ, ad captandam puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.

Perſius ſimile quid habet Sat. 1. v. 33.

Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus,
Phyllidas, Hypſipilas, vatum & plorabile ſi quid
Eliquat; & tenero ſupplantat verba palato.

275. *Adde cruorem ſtultitiæ.*] Verum amor non tantùm facit inſanos, ſed & crudeliter furioſos. Nam ad cædes etiam perpetrandas impellit & cogit.

276. *Ignem gladio ſcrutare.*] Pythagoricum illud ſymbolum ac præceptum erat: *Ignem gladio ne fodito*: id eſt, hominis præſertim verò potentis iram jam ardentem ne magis accende & move Diog. Laërt. lib. 8. Hic Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu ceu amore abreptus, alio inſuper affectu ceu irâ commovetur, omnino inſanire,

Hellade percuſsâ Marius cum præcipitat ſe;
Cerritus fuit, an commotæ crimine mentis
Abſolves hominem, & ſceleris damnabis eundem,
Ex more imponens cognata vocabula rebus?
Libertinus erat qui circum compita ſiccus,
Lautis manè ſenex manibus currebat; & unum,
Quid tam magnum? addens, unum me ſurpite morti;
Diis etenim facile eſt, orabat; ſanus utriſque
Auribus atque oculis: mentem niſi litigioſus

INTERPRETATIO.

Marius nuper Hellade occiſâ præcipitem ſe dans, fuitne furioſus? utrum inſaniâ laboraſſe illum negabis; ac ſceleratum ipſummet affirmabis; proximâ, ut ſit appellatione res quaſque *deſignans? Erat libertinus* quidam *vetulus, manè jejunus diſcurrens per plateas, manibus lautis: atque* ita *precabatur: unum me, (quid tam magnum? aiebat) unum*, inquam, *ab interitu vindicate, ô Dii; nam poteſtis.* Is *aures ambas & oculos integros habebat: at mentem exciperet*

ANNOTATIONES.

imò ad quodvis patrandum facinus & crimen accingi. Sic Marius nuper, inquit, Helladem puellam quam deperibat, præ irâ & zelotypiâ trucidavit: ac deinde ſemetipſum præ dolore præcipitavit. Rem ſuo tempore videlicet factam Poëta commemorat.

278. *Cerritus.*] Quaſi Cereritus, id eſt, à Cerere perculſus & in furorem actus.

An commota crimine mentis, &c.] Urget valdè hæc ratio. an, inquit, Stertinius, mavis iſtum hominem ſceleratum dicere, quam fateri inſanum? verùm quoquo modo reſpondeas, nihil proficis: ſi quidem improbus quilibet inſanit.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam ſuperſtitioſos aggreditur, omnemque ſimul religionem deridet.

Circum compita.] In compitis coli Penates juſſerat Auguſtus.

Siccus, manè, ſenex, &c.] Singulæ voces advertendæ, animum tranquillum & hoc magis ſuperſtitioſum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit, puraſque manus ad deos tollere ſatagit, fatuè tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis magnum & difficile? unum ſcilicet hominem morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?* Alii vulgò *quiddam magnum addens.* Verùm noſtra lectio clarior, ac meliorem ſenſum gignit.

Unum me ſurpite morti.] Immortalitatem concedite mihi veſtrum obſervantiſſimo. Huc pertinet vetus etymon vocis *ſuperſtitio*, cujus meminit Cic. 2. de Nat. Deor. n. 72. *Qui totos dies precabantur & immolabant, ſui ut liberi ſibi ſuperſtites eſſent, ſuperſtitioſi ſunt appellati: quod nomen poſteà latiùs patuit.* Contrà tamen pugnat Lactant. lib. 4. de verâ Sap. cap. 28. Saltem liquet ſuperſtitionis vocabulum olim aptatum iis hominibus qui ſuperſtites eſſe cupiebant vehementiùs, mortem abhorrentes pluſculum, & vitam à Diis enixè flagitantes.

285. *Mentem niſi litigioſus exciperet dominus, &c.*] Id eſt, libertinus ille ſive libertus, ſanus quidem erat corpore, at mente nequaquam: Quocircà ſi eum adhuc ſervum dominus vendidiſſet, vitium mentis dicere debuiſſet ementi, ſi lites habere cum eo nollet; atque adeo ſanum aſſeverans, mentem debebat excipere. Cicero offic. 3. n. 91. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure ci-*

Exciperet dominus, cùm venderet. hoc quoque vulgus
Chryſippus ponit fecundâ in gente Meneni.
Jupiter, ingentes qui das adimiſque dolores,
Mater ait pueri menſes jam quinque cubantis,
Frigida ſi puerum quartana reliquerit, illo
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi ſtabit. caſus medicuſve levarit

INTERPRETATIO.

quum venumdans herus, ſi lites fugiſſet: atque hoc etiam hominum *genus recenſet Chryſippus in numeroſo Menenii grege, Mater pueri à quinque menſibus ægrotantis ita orabat: ô Jupiter qui magnas ægritudines immittis & aufers, ſi frigida quartana reliquerit* meum hunc *filiolum, nudus in Tiberi ſtabit manè, quo die tu jejunia præſcribis.* Itaque ſeu *caſus ſeu medicus ægrotum è periculo libe-*

ANNOTATIONES.

vit. Vide Gell. lib. 4. cap. 2. ubi ſic ſcribit: *In edicto Ædilium Curulium, qua parte de mancipiis vendundis cautum eſt, ſcriptum ſic fuit: Titulus ſervorum ſingulorum ut ſcriptus ſit curato ita uti intelligi rectè poſſit quid morbi vitiique cuique ſit, &c.* Unde ſi morboſum aut vitioſum noxave non ſolutum ignoraſſet emptor, redhibere poterat ex lege.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc ſuperſtitioſorum turbam accenſet Chryſippus numeroſæ genti ac multitudini inſanorum ſive ſimilium Menenii. de Chryſippo lib. 1. Sat. 3. v. 127.

287. *Fecunda in gente.*] Sap. *ſtultorum infinitus eſt numerus.*

Meneni.] Hic parum integræ ſanæve mentis vivebat Horatii tempore, ſuperſtes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeiâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui ſolerti membrorum ac ventris diſſidentium apologo, patres & plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. 2.

288. *Jupiter ingentes, &c.*] Aliud ſuperſtitionis genus & exemplum. Mater ſtultè votum facit ac ſtultiùs adimplet. Vovet pro incolumitate filii; voti rea incolumem ipſa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atrâ bile quartana febris proficiſcitur: atque hujus paroxyſmo incipiente, totum corpus frigore & horrore concutitur.

291. *Illo die quo, &c.* Die nempè Jovis, quo jejunia indicebantur à Magiſtratibus ac Sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem obſervanda erant. Morem certè hunc hauſerant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad ſolemnes feſtos ſe jejuniis præparabant, ut & hodie Chriſtiani.

Nudus in Tiberi ſtabit.] Quaſi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis ſacra procederet. Is veterum mos erat ſuperſtitioque. Virgil. Æn. 4.

Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Juvenal. Sat. 6. v. 521.

Hybernum fractâ glacie deſcendet in amnem:
Ter matutino Tiberi mergetur, & ipſis
Verticibus timidum caput abluet.

Perſ. Sat. 2. v. 5.

Hæc ſanctè ut poſcas, Tiberino in gurgite mergis
Manè caput bis terque, &c.

292. *Caſus medicuſque levarit.*] Sæpiùs enim parum valet Medici induſtria adversùs quartanam: quæ proinde vocatur *medicorum opprobrium.*

Ægrum ex præcipiti; mater delira necabit
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quone malo mentem concuſſa? timore deorum.
Hæc mihi Stertinius ſapientum octavus amico
Arma dedit, poſthac ne compellarer inultus.
Dixerit inſanum qui me, totidem audiet, atque
Reſpicere ignoto diſcet pendentia tergo.
Stoici, (poſt damnum ſic vendas omnia pluris)

INTERPRETATIO.

raverit, veſana parens in frigido littore ſtatuet, ac revocatâ febri interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum. DAMASIP. ad HORAT. *Iſta mihi* velut *amico dedit arma Stertinius ſapientum octavus, ne deinceps impunè* dicteriis *inceſſerer. Quiſquis me dementem appellaris, pariter* à me *vocabitur; monebiturque advertere pendentia dorſo averſo.* HORAT. O *Stoice, poſt jacturam* bonorum, *ita venundes cuncta pluris:* dic

ANNOTATIONES.

293. *Mater delira necabit.*] Veſana mater voti ſe religione putans obſtringi ad ſtatuendum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulſam, & filium enecabit.

295. *Timore deorum.*] Cic. de Nat. Deor. 1. n. 118. *In ſuperſtitione ineſt timor inanis deorum: religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damaſippus ſermonem finiens, hæc ego documenta, inquit, hauſi & accepi à Stertinio, qui ſanè meretur annumerari ſeptem Græciæ ſapientibus. Quæ verò illa? (adverte quàm acre ludibrium) nimirùm tota ſapientiæ Stertinii laus in eo eſt, quod omnes ſtultos eſſe docuerit.

Sapientum Octavus.] Sic Juvenalis Sat. 2. v. 40.

Tertius è cælo cecidit Cato.

De ſeptem illis viris ſapientiæ famâ inclytis, ita Cic. de fin. 2. n. 7. *Septem illi non ſuo, ſed populorum omnium ſuffragio nominati ſunt.* Non conſentiunt omnes de ſingulis tamen; at quatuor hi ab univerſis agnoſcuntur: Thales Mileſius, Bias Prieneus, Pittacus Mitylenæus, Solon Athenienſis: quibus alii alios ſubnectunt. Ergo & iſti celebrantur, Ariſtodemus, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharſis, Arceſilaus, &c. Vide Diogen. Laert. lib. 1. Cic. 2. de leg. n. 26. *Thales ſapientiſſimus inter ſeptem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] ô egregium ſapientiæ fructum! imò ridiculam vanitatem! non deinceps inultus compellabitur ipſe ſtultus, quippè qui pariter alios poſſit ſtultos vocare, didiceritque ferè omnes inſanire; unde conviciantí conviciari queat.

299. *Ignoto diſcet pendentia tergo.*] Nimirùm fabulatus eſt Æſopus homines duas habere peras hinc & illinc pendentes; in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in poſteriore quæ à tergo eſt: quo fit ut illa facilè videant, hæc non ita. Senſus itaque eſt: diſcet ſcrutari & cognoſcere propria vitia quæ ignorabat. Catull. carm. 22.

Sed non videmus manticæ quod in tergo eſt.

Perſ. Sat. 4.

Sed præcedenti ſpectatur mantica tergo.

Non abſurdus omnino, ſed aptus dionyſius qui locum hunc interpretatur ex verbis antea poſitis, *caudam trahat*; hoc ſenſu: diſcet ille pendere ſibi alligatam tergo caudam inſaniæ videlicet indicem ac probroſam notam. Vide ibi, ſi vacat & libet, v. 53.

300. *Stoice poſt damnum, &c.*] Abhinc ad ſatiræ finem Horatius cum

Quâ me ſtultitiâ (quoniam non eſt genus unum)
Inſanire putas? ego nam videor mihi ſanus.
Quid? caput abſciſſum demens cùm portat Agave
Nati infelicis, ſibi tum furioſa videtur?
Stultum me fateor (liceat concedere veris)
Atque etiam inſanum: tantùm hoc ediſſere, quo me
Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primùm
Ædificas: hoc eſt, longos imitaris, ab imo
Ad ſummum totus moduli bipedalis: & idem
Corpore majorem rides Turbonis in armis
Spiritum & inceſſum. Qui ridiculus minus illo?
An quodcunque facit Mœcenas, te quoque verum eſt,
Tanto diſſimilem, & tanto certare minorem?

INTERPRETATIO.

verò, *quandoquidem diverſa ſunt inſana genera, ecquo me laborare autumas? enimverò ſapere me exiſtimo.* DAMASIP. *Quid? furens Agave miſeri filii caput geſtans amputatum,* num *ſe credit inſanire?* HORAT. *Fatebor quod res eſt, concedo me dementem, imò & veſanum: at ſaltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris.* DAMASIP. *Audi: ædes quidem conſtruis: id eſt tu à vertice ad calcem vix duos pedes altus æmulares proceros: ipſeque armati Turbonis animum & greſſum corpore majorem deridens, quomodo* videare *minus illo ridiculus? Quicquid* autem *præſtat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tanto diſparem & inferiorem?*

ANNOTATIONES.

Damaſippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica prorſus apprecatio: faxint dii ut quæſtuosâ negotiatione reſarcias priora damna jacturaſque olim factas: quandoquidem ex inope tam ſapiens evaſiſti, ac tot ſapientiæ arcana mihi revelaſti. At cùm me inſanum tam aſſeveranter pronunties, qui fit ut ſanus ipſe mihi videar?

303. *Quid? caput abſciſſum, &c.*] Tibi nempè ſanus videris: nec tamen ſanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabo, nunquid Agave ſe furere noverat cùm maximè fureret?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens Pentheum filium ſacra illa contemnentem, & ad ea curioſiùs & contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata diſcerpſit, abſciſſumque caput quaſi ovans thyrſo circumtulit, rata ſe occidiſſe immanem aprum, vel, ut alii ſcribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. & Perſ. Sat. 1. v. 100. & quæ annotavi lib. 2. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus iſtâ ratione Horatius fatetur quod ante negabat: inquirit tamen quæ ſua ſit ægritudo, quod animi vitium? Quæ quidem Damaſippus ipſi ediſſerit.

308. *Ædificas.*] Hoc primum: ædificandi libidine vexaris, magnates ambitioſè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus eſt in ambiguâ voce, *longos.* Tu puſillus magnos, tenuis & modicus bonis opulentos ac divites vis imitari, ſtultè quidem: ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc eſt humani corpuſculi menſura. Vide Plin. lib. 7. cap. 16.

Turbonis.] Gladiator ille ſtatura exiguus erat, ceterùm grandis animo, inceſſu, actione.

312. *An quodcunque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Eſquiliis ſumptuoſas ædes

Abſentis ranæ pullis vituli pede preſſis,
Unus ubi effugit, matri denarrat ut ingens
Bellua cognatos eliſerit. Illa rogare,
Quantane? num tandem, ſe inflans, ſic magna fuiſſet.
Major dimidio. Num tanto? cum magis atque
Se magis inflaret; non, ſi te ruperis, inquit,
Par eris. hæc à te non multum abludit imago.
Adde Poëmata nunc: hoc eſt, oleum adde camino:
Quæ ſi quis ſanus fecit, ſanus facis & tu.
Non dico horrendam rabiem, (jam deſine) cultum
Majorem cenſu, (teneas Damaſippe tuis te)
Mille puellarum, puerorum mille furores.
O major tandem parcas inſane minori.

INTERPRETATIO.

Sic profectò fabulantur : *abſentis ranæ pullis vituli pede contritis, unum effugiſſe. Is* verò *matri ediſſerit, quâ ratione immanis beſtia conſanguineos oppreſſerit. Illa ſciſcitatur: ecquanta? atque intumeſcens* quærit, *an ergo tanta eſſet? Major dimidio. An ſic? Cumque plus & plus intumeſceret;* ait pullus: *Etiamſi diffregeris te, haud par fueris. Imago iſta non valde tibi diſſimilis. Adde jam carmina: (id eſt, oleum igni appone) quæ ſi condis ſapiens quiſquam, tu quoque ſapis* illa *faciens. Taceo iracundiam graviorem,* (HORAT. *Ohe ſatis eſt,) nitorem facultates excedentem,* (HORAT. O *Damaſippe, rerum ſatage duntaxat tuarum) amores ſexcentarum puellarum totidemque puerorum.* HORAT. O *ſtultorum maxime, indulge denique minori.*

ANNOTATIONES.

hortoſque magnificos tunc temporis moliebatur.

314. *Abſentis ranæ pullis, &c.*] Æſopi fabula eſt, quam Phædrus paulò immutavit.

321. *Adde Poëmata.*] Apud Stoïcos pridem, ut & plerumque apud alios, & etiamnum, vix benè ſani Poëtæ habiti ſunt. Epiſt. ad Piſones v. 296.

Excludit ſanos Helicone poëtas Democritus.

Oleum adde camino.] Proverbium eſt: indicat hìc hominem jam fortè inſanum, ſi verſus faciendi prurigine inſuper titillatur, duplici inſaniâ laborare.

323. *Horrendam rabiem, &c.*] Patientiam imprimis colebant Stoïci: cultum verò corporis & nitorem veſtium negligebant. Duo his contraria Damaſippus objicit Horatio. Quæ quidem ipſe non diffitetur. Nam iracundum ſeu *iraſci facilem* ſe innuit, tum in Epiſt. ult. lib. 1. tum alibi non ſemel. *cultum verò* mundiorem atque *majorem cenſu* etiam declarat lib. 1. Sat. 6. v. 78.

Jam deſine.] Hæc & ſequentia quædam iracundulus reponit Horatius, crebrò Damaſippum interpellans, tam lepidè quàm ſalsè.

324. *Teneas Damaſippe tuis te.*] Tua vitia diſcute, non mea.

325. *Mille puellarum, &c.*] Erat enim libidinoſus admodum atque *in Venerem putris*, ut loquitur Perſius Sat. 5.

326. *Major tandem parcas, &c.*] Cùm ſis maximè inſanus, mihi parce minùs te inſano.

SATIRA IV.

UNde, & quò Catius? Non eſt mihi tempus aventi
Ponere ſigna novis præceptis, qualia vincant

INTERPRETATIO.

HORAT. UNde venit, *& quò vadit Catius?* CAT. Tibi reſpondere *non licet mihi per tempus, cupienti notare nova documenta, quæ ſupergre-*

ANNOTATIONES.

1. *Unde, & quò, &c.*] Quemadmodum Satirâ præcedenti falſos & adulterinos Stoicos ſub Damaſippi perſonâ Horatius inſectatus eſt; ſic in hac ſophiſtas Epicureos exagitat ſub perſonâ Catii.

Unde, & quò.] Fortuitum occurſum fingit Poëta. Simile eſt exordium Phædri Platonici.

Catius.] Hic ipſe eſt M. Catius Epicureus Philoſophus Inſuber, cujus mentionem faciunt Cicero & Quintilianus. Quintil. lib. 10. cap. 1. Ita ſcribit: *In Epicureis levis quidem, ſed non injucundus tamen auctor eſt Catius.* Nempè is de rerum naturâ, & de ſummo bono quatuor libros ſcripſit; inquit Vet. Comment. teſte verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream latinè deſcripſit. Cic. lib. 15. Epiſt. 16. Caſſium à Stoicâ ad Epicuri diſciplinam tranſlatum quaſi transfugam vellicat: *Ne te fugiat Catius Inſuber Epicureus, &c.* . . . . . *Jam biennium aut triennium eſt, cùm virtuti nuntium remiſiſti, delinitus illecebris voluptatis.* Epiſt. 18. ſeq. *Ubi igitur, inquies, philoſophia? Tua quidem in culinâ, mea moleſta eſt.* Reſcribens autem Ciceroni Caſſius eod. lib. Epiſt. 19. ſic habet: *Non mehercule in hac meâ peregrinatione quidquam libentiùs facio, quàm ſcribo ad te. Videor enim cum præſente loqui & jocari. Nec tamen hoc uſu venit propter ſpectra Catiana: pro quo tibi proxima epiſtola tot ruſticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum eſſe dicas* . . . . . . *difficile eſt hominibus perſuadere* τὸ καλὸν δι' αὑτὸ αἱρετὸν *eſſe:* ἡδονὴν *verò &* ἀταραξίαν *virtute, juſtitiâ,* τῷ καλῷ *parari: & verum & præterea probabile eſt. Ipſe enim Epicurus, à quo omnes Catii & Amafinii mali verborum interpretes proficiſcuntur, dicit;* οὐκ ἔστιν ἡδέως ἄνευ τοῦ καλῶς καὶ δικαίως ζῆν. *Itaque & Panſa, qui* ἡδονὴν *ſequitur, virtutem retinet: & ii qui à nobis* φιλήδονοι *vocantur, ſunt* φιλόκαλοι καὶ φιλοδίκαιοι; *omneſque virtutes & colunt & retinent.* Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem ſana, & quorumdam Epicureorum, è quorum ſe eſſe numero Caſſius ille oſtendit: inſana verò aliorum plurimum, inter quos iſte Catius, quem hic ſubſannat Poëta. Hi nimirum ad corporis voluptates perperam referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati dumtaxat ei quam animus è virtute percipit ac meret. Vide Sat. 8. ſeq.

Non eſt mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet & amandat, quaſi rem gravem moliatur anxiè, dum culinæ myſteria pertractat.

2. *Ponere ſigna.*] Hæc σημεῖα καὶ μνήματα vocat Plato in Cratylo: & certè non minùs per imagines quàm per literas rerum memoria conſervatur. Vide Cicer. 3. ad Heren. Senec. Epiſt. 6.

Qualia vincant Pythagoram.] Talia ſunt hæc documenta, ut pluris æſtimanda videantur quam quæ ſcripſere Pythagoras, Socrates, Plato. quocirca laboro ne quid memoriâ effluat, ait Catius.

Pythagoram, Anytique reum, doctumque Platona.
Peccatum fateor, cum te ſic tempore lævo
Interpellarim: ſed des veniam bonus, oro.
Quod ſi interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox;
Sive eſt naturæ hoc, ſive artis; mirus utroque.
Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem;
Utpote res tenues tenui ſermone peractas.
Ede hominis nomen; ſimul an Romanus, an hoſpes.
Ipſa memor præcepta canam: celabitur auctor.
Longa quibus facies ovis erit, illa memento,

INTERPRETATIO.

dicantur Pythagoram, & accuſatum ab Anyto, atque eruditum Platonem. HOR. *Confiteor erratum, quod te avocarim horâ tam inopportunâ: ſed, precor, indulge benignus; ſi enim excidat tibi modò quidpiam, ſeu illud pendet à naturâ ſeu ab arte, revocabis facilè, cùm utrâque polleas.* CAT. *Imò ſatagebam ut ſingula retinerem quippè ſubtilia ſubtili dictione comprehenſa.* HOR. *Eloquere nomen viri: pariterque dic, an Romanus ſit an externus.* CAT. *Præcepta quidem recitabo memoriter:* at *reticebo auctorem. Cura ut apponas ova figura oblonga, utpote*

ANNOTATIONES.

3. *Pythagoram.*] Samo inſulâ oriundus ille floruit ante Chriſtum annis fermè ſexcentis, diſcendi cupidus ad Ægyptios & Babylonios ſe contulit Diogen. Laërt. lib. 8. venit in Italiam regnante Tarquinio Superbo; eamque regionem, quæ magna Græcia dicta eſt, privatim & publicè exornavit præſtantiſſimis inſtitutis & artibus. Cùm verò doctrina ejus longè latèque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero Tuſc. 1. n. 38. Tuſc. 4. n. 2. Tuſc. 5. n. 10. de eo jam antea lib. 1. Od. 28. & Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, & Lycon orator, quaſi malè de Diis ſentientem. Alia ab aliis accuſationis capita referuntur. Invidiâ & calumniis oppreſſum conſtat. *Quæ verò publicè damnarat Athenienſium civitas; publicè laxit*; atque in ejus accuſatores indignationem & ultionem convertit: ut ſcribit S Auguſt. de civ. D. lib. 8. cap. 3. vide Lactant. lib. 5. cap. 15. Platon. Apolog. Socratis. Apul. de aſ. aur. lib. 10. Athen. lib. 13. Nec prætermitte Cicer. tùm variis locis, cùm præcipuè Tuſc. 1. n. 71. *Socrates, inquit, impiis damnatus ſententiis . . . cùm jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita eſt ut non ad mortem trudi, ſed in cœlum videretur aſcendere.* de Socrate jam dixi non pauca l. 3. Od. 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magiſtro par aut major evaſit, divini etiam conſecutus elogium: facundus adeo & eloquens, ut platonicè locuturum fuiſſe Jovem, ſi græcè loqui voluiſſet, vulgò dicerent. cælebs & caſtus vixit ad annum ætatis 81. teſte D. Auguſt. Vide Sat. præced. v. 11. annot. Item Cæl. Rhodig lib. 22. c. 4. lib. 30. cap. ult. & alibi ſæpè.

7. *Mirus utroque.*] Memoriâ valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum ſolers. Ita nempè Catio blanditur aſſentaturque, ut impellat ad dicendum.

11. *Celabitur auctor.*] Videlicet eo quod Epicuri nomen erat vulgò odioſum; inquiunt. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

12. *Longa quibus, &c.*] Incipit Ca-

Ut ſucci melioris, & ut magis alba rotundis
Ponere: namque marem cohibent calloſa vitellum.
Caule ſuburbano, qui ſiccis crevit in agris,
Dulcior. Irriguo nihil eſt elutius horto.
Si veſpertinus ſubito te oppreſſerit hoſpes,
Ne gallina malum reſponſet dura palato,
Doctus eris vivam miſto merſare Falerno:
Hoc teneram faciet. Pratenſibus optima fungis
Natura eſt: aliis male creditur. Ille ſalubres

INTERPRETATIO.

gratioris ſaporis, atque rotunda candidiora. Etenim duriora continent maſculum vitellum. Braſſica in arido ſolo educata ſuavior eſt *ſuburbanâ*, certè *nihil eſt magis exuccum, horto ſæpe rigato. Si tibi hoſpes inopinanti advenerit ſerò, ne gallina durior palato malignè reluctetur, memento* adhuc *ſpirantem perfundere Falerno* aquâ *diluto, id mollicellam reddit. Præſtantem naturam habent fungi in pratis naſcentes, alii non tutò comeduntur. Is æſtates ſanas*

ANNOTATIONES.

tius ediſſerere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catium quod ſtatuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum diſſidentia; pluſque conſulat palato quàm valetudini. Verumtamen quædam affert ſatis probabilia & vera. Ergò ridiculus ille potiùs quod rem futilem putà culinariam, ut jam dixi, tam ſtudioſè anxièque moliatur, quàm alii res quaſque graviſſimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide l. 1. Sat. 3. v. 6.

13. *Ut ſucci melioris, &c.*] Plin. l. 10. cap. 52. *Quæ oblonga ſint ova, gratioris ſaporis putat Horatius. Fœminam edunt quæ rotundiora gignuntur: reliqua marem.* Columel. pariter ſcribit: *cùm volet quis mares excludi, ova longiſſima & acutiſſima ſubjiciet: & rurſus cùm fœminas, rotundiſſima.* Contrarium verò his omnino docet Ariſtot. hiſtor. animal. lib. 6. nimirùm rotundis & obtuſis ovis mares, longis & acutis fœminas produci. Vide Cæl. Rhodig. l. 27. cap. 17. ubi ex Avicenna & Alberto ſic habet: *ex orbiculari ovo brevique progignitur mas: ex oblongis acutiſve fœmina. Ipſum hoc comprobat experimentum; & ſuffragatur ratio: ſi quidem virtutis perfectio in maſculinis ovis ambit æqualiter, & continet extrema. At in fœmineis à centro longiùs abit materia, in quo eſt vitalis calor: hoc verò planè imperfectionis argumentum eſt.* Certi tamen nihil eſt in iſtis. Nam & è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Calloſa.*] Denſiora, proindeque duriuſcula: veluti callo obducta. Itaque callus ovi eſt putamen ſive teſticula; alii intelligunt albumen: ſed perperam.

15. *Caule ſuburbano, &c.*] Sive quod ſiccum ſolum caulibus eſt aptum: ſeu quod irrigatio frequentior terræ ſuccum ac bonitatem eluit, detergit, demit. Porro ſuburbanos hortos tenent olitores, eoſque rigant crebriùs. Sic enim celeriùs & copioſiùs olera gignuntur, ſed minùs bona.

19. *Vivam miſto merſare Falerno.*] Fit tenior gallinæ caro, ſi adhuc palpitans ſubmergatur aquâ frigidâ; magiſque, ſi miſta vino vel aceto: ſic enim fortiùs repercutiuntur includunturque ſpiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit. Lambinus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. *Sume*, inquit, *quodlibet lapathi genus: hanc herbam in ollam, in quâ gallinam ſeu quaſlibet alias carnes coquere volueris, imponito: hoc teneras faciet.*

20. *Pratenſibus optima fungis natura eſt.*] Certè aperto aëre creſcentia quali-

Æſtates peraget, qui nigris prandia moris
Finiet, ante gravem quæ legerit arbore ſolem.
Aufidius forti miſcebat mella Falerno,
Mendosè: quoniam vacuis committere venis
Nil niſi lene decet. leni præcordia mulſo
Prolueris meliùs. Si dura morabitur alvus,

INTERPRETATIO.

traducet, qui prandia finiet moris nigris ex arbore decerptis ante ſolem ardentem. Aufidius mel immiſcebat Falerno valentiori, malè quidem: *nam vacuis venis nihil debet infundi niſi dulce. Viſcera ſuavi melicrato perfundes aptiùs. Si piger ac durus fuerit venter, obices remo-*

ANNOTATIONES.

bet meliora ſunt: fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos, etiam conſtat. Vide Plin. lib. 22. cap. 23. ubi ſic habet: *Quæ voluptas tanta ancipitis cibi? Familias nuper interemere fungi, & tota convivia, Annæum Serenum præfectum Neronis vigilum, & tribunos & centuriones.* Corn. Tacit. Annal. 15. & Senec. Epiſt. 63.

22. *Qui nigris prandia moris finiet.*] Imò, teſte Galeno, quod facilè corrumpantur mora, noxia ſunt poſt alios cibos ſumpta: initio verò cœnæ proſunt magis. Aliter locum hunc intelligere poſſumus, ex more veterum, qui levem & modicum dumtaxat cibum manè capiebant: nimirùm è refrigerantibus valdè moris prandium utile eſſe æſtate. hæc & apud nos in jentaculo plerique amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore ſolem.*] Tunc enim virtutem ſuam totam nocturno frigore incluſam continent teneriores fructus. Contra duriores ardore ſolis quaſi cocti & perfecti ex arbore decerpi debent fervente potiſſimùm die.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. 10. cap. 20. *Mar. Aufidius Lurco ſaginare primus inſtituit pavones, circa noviſſimum piraticum bellum: ex eoque quæſtu reditus ſeſtertiûm ſexaginta millia habuit.*

Forti miſcebat mella Falerno.] Jam ante eſt obſervatum Sat. 2. huj. lib. v. 15. ſolitos veteres inchoare convivia à promulſide ſeu potione mulſi, id eſt vini cum melle mixti. à mulcendo factum nomen quod venas mulceat lenitate ſuâ. Varro de re ruſt. lib. 3. cap. 16. *Venit favus ad altaria, & mel ad principia convivii.* Porrò mulſi potionem confectam interdum apponebant; aliquando vinum & mel ſeparatim; ut conviva utrumque temperans, ſibi mulſum arbitrio quiſque ſuo faceret. Mulſum laudat Plin. lib. 22. cap. 24. *Multi ſenectam, longam mulſi tantùm nutritu toleravere, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centeſimum annum excedentem eum D. Auguſtus hoſpes interrogavit, quânam maximè ratione vigorem illum animi corporiſque cuſtodiſſet. At ille reſpondit: intùs mulſo, foris oleo.*

25 *Mendosè: quoniam vacuis, &c.*] Imo benè. Quippè ex cit. mox Plin. *Mulſum ex vetere vino utiliſſimum, facillimeque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam evenit. Ex auſtero factum non implet ſtomachum, neque ex decocto melle, minuſque inflat, quod ferè evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi.* Vide Dioſcorid. lib. 5. cap. 16. & Macrob. lib. 7. cap. 12.

26. *Leni præcordia mulſo prolueris meliùs.*] Delicato & faſtidioſo Catii palato mulſum è Maſſico leniori placuiſſet magis quàm è forti Falerno: cujus tamen auſteritas melle & quadam vetuſtate mitigata, virtus autem adhuc

Mitulus & viles pellent obſtantia conchæ,
Et lapathi brevis herba: ſed albo non ſine Coo.
Lubrica naſcentes implent conchylia lunæ.
Sed non omne mare eſt generoſæ fertile teſtæ.
Murice Bajano melior Lucrina peloris.

INTERPRETATIO.

vebunt mitulus & concha viliores, & rumex herba foliis *brevioribus, ſed non abſque albo Coo. Luna creſcens implet conchylia fluentia. Sed non mare quodlibet profert optima teſtacea. Bajano murici præſtat peloris Lucrina.*

ANNOTATIONES.

ſatis vegeta roborando ſtomacho longè utilior: docet Martialis lib. 13. Epig. 108.

Attica nectareum turbaſtis mella Falernum.
Miſceri docet hoc à Ganymede merum.

28. *Mitulus & viles pellent obſtacula concha.*] Alvum duram emollient obſtructamque laxabunt mitulorum aliarumve concharum ſalſus humor, lapathi herbæ ſuccus, & vinum album; hoc ſcilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celſus lib. 2. cap. 29. *Alvum*, inquit, *movent cochleæ, garum, ſalſamenta, oſtrea, pelorides, echini, muſculi, & omnes ferè conchulæ, maximè jus earum.* Anthen. lib. 3. cap. 9. *Ex conchyliis, alvo movenda ciendoque lotio excellunt pectines, muſculi, chamæ, oſtrea.* Vide Caton. de R. R. cap. 158. Plin. lib. 32. cap. 9.

Mitulus.] Alii ſcribunt, *mytilus*, & *mutilus*: piſciculus eſt è concharum genere, in arenoſis potiſſimùm locis proveniens. Martial. meminit lib. 3. Epigr. 59. Non defuit qui iſto Horatii loco legeret, *mugilus.*

29. *Lapathi.*] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. de Fin. 2. n. 24.

O lapathe, ut jactare neceſſe eſt cognitu' cui ſis.

Coo.] Cos ſive Coos, hod. *Lango*, inſula maris Ægæi Cariæ proxima, producebat vina lenia alvum ſolventia: quæ idcirco *lubrica* vocat Perſius. Sat. 5. v. 135.

30. *Lubrica.*] Lubricantia, alvum ſolventia. Alii abſurdè interpretantur polita intùs & lævia. Athen. lib. 3. cit. *Oſtrea cum malvâ & lapatho aut piſcibus ventrem leniter ducunt.*

Naſcentes implent conchylia lunæ.] Lucilius:

Luna alit oſtrea, & implet echinos; muribu' fibras,
Et pecu addit.

Idem ſcribunt Cicero 2. de divin. n. 33. Gell. lib. 20. cap. 7. Plin. lib. 2. cap. 41. *Lunari poteſtate augeri rurſuſque minui corpora oſtreorum, conchyliorumque omnium: quin & ſoricum fibras reſpondere numero lunæ.* Verùm errorem hunc jam dudum experientia contraria diſcuſſit.

32. *Murice Bajano, &c.*] Bajani ſinûs murice melior eſt peloris capta in Lucrino lacu. De *Baiis* lib. 2. Od. 18. *Murex* piſcis aculeos habens & cuſpides complures. Plin. lib. 9. cap. 33. *Firmioris jam teſta murices & concharum genera: in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentiæ, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe caſis, in dorſum elatis, lævibus, rugatis, verticè muricatim intorto, &c.*

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliæ promontorio, ubi frequenter capitur: non autem à voce græcâ πελώριον magnum; ut ſcribunt quidam, ex Athenæo ante citato. Eſt de genere chamarum, ſeu oſtreorum teſtam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum ſinûs Puteolani receſſum, piſcibus

Oſtrea Circæis, Miſeno oriuntur Echini.
Pectinibus patulis jactat ſe molle Tarentum.
Nec ſibi cœnarum quivis temere arroget artem,
Non prius exactâ tenui ratione ſaporum.
Nec ſatis eſt carâ piſces averrere menſâ,
Ignarum quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis

INTERPRETATIO.

Oſtrea præſtantiſſima juxta Circaeos, echini vero è *Miſeno proveniunt. Tarentum delicatum venditat ampliores pectunculos. Nemo ſibi temerè attribuat ſcientiam epularum, niſi antea ſubtiles exploraverit ſapores. Nec è menſâ piſces caro pretio auferre prodeſt, ſi ignoretur quibuſnam juſculum ſit magis idoneum: & quibus aſſis* excitatus

ANNOTATIONES.

olim delicatiſſimis abundabat; at modò cœnoſa eſt palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. 2. Od. 15.

33. *Oſtrea Circæis.*] Optima capiuntur oſtrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium: quod in mare Tyrrhenum excurrit prope Circæi rudera; quæ fuit olim civitas Latii, nominata à Circe ſorore Medeæ. Circæis oſtreis *nec dulciora nec teneriora eſſe ulla compertum eſt.* inquit Plin. lib. 32. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur: ut dictum eſt in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. 7. cap. 16.

Miſeno.] Miſenum urbs & promontorium juxta Bajas, dictum à Miſeno Æneæ nauclero ibidem ſubmerſo & ſepulto.

Echini.] Echinus, Gall. *heriſſon*, de genere crancrorum, ſpinas habet pro pedibus. alius terreſtris, alius marinus. Plin. lib. 9. cap. 31. Nomen habet ἀπὸ τοῦ ἔχειν ἑαυτὸν, quod convolutus ita ſe condat & contineat, ut nullæ carnes appareant: vel ἀπὸ τοῦ μὴ δύνασθαι ἔχεσθαι, quod teneri minimè poſſit, ob aculeos quibus totus inhorreſcit & contegitur: unde echinum vocarunt *ſpinoſum caſtaneæ operculum.* Plin. lib. 27. cap. 9. *In cacumine capitula ſunt echinata ſpinis*, inquit. Martial. lib. 13. Epig. 86.

Iſte licet digitos teſtudine pungat acutâ,
Cortice depoſito, mollis echinus erit.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi piſces Gall. *Petoncles*, conchas habent ſerratas inſtar pectinis; unde nomen. Græcis κτένες vocantur dentes anteriores, item piſces iſti ob allatam rationem. *patulos* dicit Horatius, ob apertum os & teſtam. Ariſtot. lib. 4. hiſtor. Animal. cap. 4. *Teſtaceorum alia ſunt patula ut pectines, muſculi, &c.* Athen. lib. 3. cit. cap. 9. & ſeq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hac urbe lib. 1. Od. 28. lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 5. *molle*: vel propter aërem molliorem; vel ob purpuram & lanas exquiſitas; atque luxuriam: vel à *Tereno* Sabinorum linguâ *molle* ſignificante Macrob. lib. 3 cap. 18.

35. *Arroget artem cœnarum.*] Eſt coquorum gens arrogans & faſtuoſa, teſte Athenæo l. 7. c. 11. ubi refert quorumdam coquorum vanos ſermones non infacetos. *Ambroſiam ego reperi: jam mortui ſi olfecerint, ut reviviſcant ego efficiam.* Item alius: *Si ſemel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipſum tu videbis modò contingere: præ odorum ſuavitate nemo poterit hac angiporti præterire viâ. Si quis autem propius accedet ad has fores; aperto ſtatim ore ſtupefactus conſiſtet, velut affixus clavis, & mutus, donec aliquis accurrens nares prehenſas vellat.*

37. *Averrere menſâ.*] Quaſi everriculo abſtrahere piſces omnes in menſâ piſcatoriâ expoſitos & venales.

38. *Quibus eſt jus aptius, & quibus aſſis.*] Qui piſces elixari debeant, & hi

Languidus in cubitum jam ſe conviva reponet.
Umber, & iligna nutritus glande rotundas
Curvet aper lances carnem vitantis inertem.
Nam Laurens malus eſt, ulvis & arundine pinguis.
Vinea ſummittit capreas non ſemper edules.
Fœcundi leporis ſapiens ſectabitur armos.
Piſcibus atque avibus quæ natura & foret ætas,
Ante meum nulli patuit quæſita palatum.

INTERPRETATIO.

conviva jam ſatur in cubitum ſeſe reponet. Aper ex umbriâ & quernâ glande nutritus rotundas oneret patinas averſantis carnem flaccidam. Nec enim bonus eſt Laurens paluſtribus herbis & arundinibus ſaginatus. Vinea capellas haud ſemper facit eſui bonas. Prudens requiret humeros leporis fœcundi. Ante meum guſtum nemo ſcivit diſtinguere quæ natura ætaſque ſit piſcibus & avibus.

ANNOTATIONES.

juſculo condiri & inferri: item quos aſſari magis conveniat, & abſque ullo condimento & jure apponi. Ex Non. Marcello. *aſſum in obſoniis* dicitur quod eſt *ſine pigmento ſaporis alieni; ſicut merum dicitur ſolum.*

39. *In cubitum jam ſe conviva reponet.*] Excitatâ quaſi novâ fame novos cibos appetens, & ad jucundè comedendos ſe rurſùs componens. Eum porrò diſcumbendi morem veterum & rationem fusè explicavi lib. I. Od. 27. ad has voces; *& cubito remanete preſſo*: item lib. I. Sat. 4. v. 86.

40. *Umber.*] Umbria Italiæ regio, inter Hetruriam, Picenum, & mare Adriaticum, Apennino monte diviſa. Statius Sylv. 4. carm. 4.

. . . . . *cur Tuſcus aper generoſior Umbro.*

41. *Curvet aper lances.*] Pondere ſcilicet magno. Integros enim apros olim appoſitos, docet Juvenalis Sat. I. v. 140.

. . . . . *quanta eſt gula, quæ ſibi totos*
Ponit apros, animal propter convivia natum!

42. *Laurens malus eſt.*] Inſipidus eſt aper ex agro Laurenti paludoſo: quem idcirco ranis aptiorem dicit Martialis lib. 10. Laurentes agri & populi Lavinio proximi fuere, versùs oram Tyrrheni maris. Virgil. Æneid. 10. n. 707.

. . . *de montibus altis*
Actus aper (multos Veſulus quem pinifer annos
Defendit, multoſque palus Laurentia) ſylvâ
Paſtus arundineâ.

43. *Vinea ſummittit capreas, &c.*] Non ſemper guſtui grata eſt caro caprearum & capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. Georg. 2. v. 371. docet, vitem ſepibus muniendam adversùs capreas ſequaces.

44. *Fœcundi leporis.*] Plin. lib. 8. cap. 55. diſſerit de leporum & cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legunt, *fœcunda*: nempè incerti ſexûs habitus eſt lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui ſubtili & ſagaci eſt palato guſtuque. Cic. 2. de Fin. n. 24. *Non ſequitur*, inquit, *ut cui cor ſapiat, ei non ſapiat palatus.*

Sectabitur armos.] Plerique noſtrûm ſectantur potiùs lumbum, *le rable*, velut ſublimioris ſaporis & ſucci: non abs re tamen quis *armos* præferat ut teneriores. At ſuum cuique judicium eſt, ſimiliter & palatum.

45. *Piſcibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. 4. v. 139. Montanus ille deſcribitur delicati & ſo-

Sunt quorum ingenium nova tantum cruſtula promit.
Nequaquam ſatis in re una conſumere curam:
Ut ſi quis ſolum hoc, mala ne ſint vina, laboret;
Quali perfundat piſces ſecutus olivo.
Maſſica ſi cælo ſuppónas vina ſereno;
Nocturnâ, ſi quid craſſi eſt, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus. at illa
Integrum perdunt lino vitiata ſaporem.
Surrentina vafer qui miſcet fæce Falernâ
Vina; columbino limum bene colligit ovo:
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.

INTERPRETATIO.

Sunt quorum ingenium novas duntaxat placentas excogitat. Non ſufficit unam rem curare: quemadmodum ſi quiſpiam hoc tantùm ſatagat ut vinum ſit exquiſitum, parum ſollicitus quo oleo piſces inungat. Si aperto aëri exponas vina Maſſica, quicquid craſſi ineſt expurgabitur nocturnâ aurâ, & abigetur odor infeſtus nervis: illa verò lino percolata omnem amittunt ſaporem. Qui vinum Surrentinum Falerna faci ſcitè infundit, limum bene coërcet ovo columba: quoniam vitellus decidens in fundum ſimul *abripit aliena.*

ANNOTATIONES.

lentis admodum palati.

. . . . nulli major fuit uſus edendi,
Tempeſtate meâ. Circeis nata forent,
an
Lucrinum ad ſaxum, Rutupinove edita fundo
Oſtrea, callebat primo deprendere morſu:
Et ſemel aſpecti littus dicebat echini.

47. *Cruſtula.*] Gall. *de la patiſſerie.* De his ſcriptum à Caio librum refert vet. Comment. Eò forte reſpicit & alludit Satiricus noſter.

51. *Maſſica ſi cælo ſuppones vina, &c.*] Plin. lib. 14. cap. 21. *Mitiores plaga doliis condunt, infodiuntque terra tota, aut ad portionem ſitûs: item cœlum prabent: alibi verò impoſitis tectis arcent.* & poſteà. *Campania nobiliſſima vina expoſita ſub dio in cadis, verberari ſole, lunâ, imbre, ventis, aptiſſimum videtur.* Scilicet ubi cælum calidius, vina ſub dio relinquuntur: ubi frigidius, defodiuntur tota: ubi medium, partim abduntur terrâ, partim cælo permittuntur: inquit Dalecampius. Athenæus lib. 1. cap. 25. pariter docet vina quædam aperto loco ſub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia exſpirando minuatur. De *Maſſici* vini bonitate, lib. 1. Od. 1.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. lib. 23. cap. 1. ſcribit, nervis prodeſſe Albanum, non item Falernum: & paulò poſt, *vinum illud quod vetuſtate dulceſcit, minùs infeſtare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitiata ſaporem*] Per ſaccum lineum tranſmittebant & colabant vina, ad ea defæcanda; vel ad frangendam vim. Plin. lib. 14. &c. Martial. lib. 12. Epig. 41.

Turbida ſollicito tranſmittere Cæcuba
ſacco.

55. *Surrentina vafer qui miſcet face Falerna.*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò auſterius. De *Falerno* lib. 1. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campaniæ prope Surrentum urbem, convaleſcentibus optimum, caput minimè tentans, ac ſtomachi & inteſtinorum rheumatiſmos cohibens: ex Plin. l. 14. c. 6. & lib. 23. cap. 1.

56. *Columbino limum bene colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii aſſerunt, albu-

Toſtis marcentem ſquillis recreabis & Afrâ
Potorem cochleâ: nam lactuca innatat acri
Poſt vinum ſtomacho, perna magis ac magis hillis
Flagitat in morſus refici: quin omnia malit,
Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Eſt operæ pretium duplicis pernoſcere juris
Naturam. Simplex è dulci conſtat olivo:
Quod pingui miſcere mero muriâque decebit,

INTERPRETATIO.

Potorem languentem excitabis per ſquillas toſtas & cochleas Africanas. Etenim poſt epulas lactuca innatat acerbo ſtomacho. Quin potiùs ad edendum reſtaurari debet pernâ atque hillis. Imò præferret cuncta quæ ex popinis minimè lautis afferrentur calida. Expedit noſſe naturam juſculi mixti. Simplex quidem *conficitur ex oleo dulci: cui oportebit immiſcere craſſum vinum & muriam non aliam quam*

ANNOTATIONES.

men potiùs, in dolium vini turbidi conjectum, *aliena*, id eſt, fæcem omnem ad ima devolvit ſecumque detrahit; ac purum efficit vinum.

58. *Toſtis ſquillis.*] Aſſis, vel frictis. *Squilla* eſt è cancrorum genere. Plin. lib. 9. cap. 42.

Afra cochlea.] Varro 3. de R. R. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri poſt vinum ſtomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant poſt epulas & vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde eſt illud:

Grataque nobilium requies lactuca ciborum.

Poſteà verò contrà factum, atque initio cœnæ intulerunt, ſeu ad movendam & lubricandam alvum, ſeu ad ſomnum conciliandum. Martial. lib. 11. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo
Utilis.

Et lib. 13. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat avorum,
Dic mihi cur noſtras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomaculis, lucanicis, Gall. *andoüilles*, *ſauciſſes*. Varro 4. de L. L. *Hilla ab hilo, id eſt, minimo dicta.* Feſtus autem, ab hira inteſtino, quod jejunum vocant; fit diminut. hilla ſive hillum, inquit: & inde ponitur pro ſuillis inteſtinis & carnibus minutatim conciſis & arvinâ fartis: ut mox dictum.

61. *In morſus refici.*] Ut modò, ſic & olim in conviviis adhibita ſunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitionem, v. g. oleæ ſale conditæ, rapæ, cappares, aliaque edulia aceto & ſinapi macerata, pernæ, &c. vide Athen. lib. 4. Quidam leg. *immorſus*, & explicant, *impranſus*, *jejunus*, abſurdè quidem; ut animadverterunt doctiores: ſenſus enim iſtic continuus eſt; quem illi ſeparant perperam.

63. *Duplicis pernoſcere juris naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantùm: duplex autem ſeu mixtum, cùm inſuper illi adduntur muria, vinum, crocum, herbæ conciſæ, &c.

65. *Muria.*] Iſidorus lib. 20. cap. 3. docet eſſe piſcium liquorem ſive liquamen ſalſum. Plin. lib. 31. cap. 7. & 8. *aliud etiamnum*, inquit, *liquoris exquiſiti genus, quod garum vocavere, inteſtinis piſcium, ceteriſque quæ abjicienda eſſent, ſale maceratis, ut ſit illa putreſcentium ſanies.* Illud garum ſeu liquamen exquiſitum è ſcombris fiebat, & divitum erat. aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. 13. Epig. 102. & 103.

66. *Byzantia orca.*] De eâ marinâ belluâ. Plin. lib. 9. cap. 6. Quidam

Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca,
Hoc ubi confuſum ſectis inferbuit herbis,
Corycioque croco ſparſum ſtetit; inſuper addes
Preſſâ Venafranæ quod bacca remiſit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia ſucco:
Nam facie præſtant. Venucula convenit ollis.
Rectiùs Albanam fumo duraveris uvam.
Hanc ego cum malis, ego fæcem primus & alec,

INTERPRETATIO.

quâ putruit orca Byzantina. Poſtquam autem *hoc herbis conciſis mixtum* atque *incoctum eſt, & corycio croco perfuſum conquievit, adjungens præterea quod exprimitur è baccâ Venafranâ. Picentina poma ſucco præſtant Tiburtinis* licet *pulcrioribus. Venucula* uva *ollis apta eſt: Albanam aptiùs fumo induraveris. Ego primus inveni er in mundis patinis illam circumpoſuiſſe*

ANNOTATIONES.

intelligunt thunnum; qui quidem in Boſphorum Thracium ſeu fretum Byzatinum aliquando penetrat. Alii *orcam* interpretantur vas fictile ventricoſum, ore anguſto, in quo muria reponi ſolita eſſet: quale Byzantii frequens erat in uſu. Perſius eo ſenſu dixit, Sat. 3. v. 76.

Manaque quod primâ nondum defecerit orcâ.

Byzantia.] Byzantium urbs ad Boſphorum Thracium celebratiſſima: Conſtantinopolis ſubinde appellata, hodie *Stamboul.*

68. *Corycioque croco.*] Corycus urbs & mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit.] Deferbuit. Alii explicant, concrevit: quos bene redarguit Torrentius, ex eo quod liquidum eſſe oporteat, minimè verò concretum jus, in quo piſces aliave obſonia innatent.

Inſuper addes, &c.] Poſtquam ſupradicta illa ſimul incocta ſunt, aſpergitur crocum, & affunditur oleum *Venafranum.* De hujus excellentiâ lib. 2. Od. 6.

70. *Picenis cedunt pomis, &c.*] Deinceps præcepta dat ad ſecundam menſam pertinentia. *Picena* poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. & meminit Plinius lib. 15. cap. 5. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi lib. 1. Od. 7. & 18. item lib. 2. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè ſervatur paſſa & fumo indurata: at Venucula in ollis meliùs cuſtoditur. Hinc *ollares* uvæ apud Martial. lib. 7. Epigr. 19. Item apud Columell. Hic lib. 3. cap. 2. *Uva,* inquit, *temporibus hyemis durabiles vaſis conduntur, ut Venucula.* Vide & lib. 12. cap. 43. Macrobius lib. 3. Saturn. cap. 20. appellat *Vennuculam.* Plinius autem *Veniculam,* dicit, *ollis aptiſſimam:* lib. 14. cap. 2. capite verò primo; *durant,* inquit, *alia poſt hyemem, penſili concatenata nodo, alia in ſuâ tantùm continentur animâ ollis fictilibus; & inſuper doliis incluſa . . . . aliis gratiam, qui & vinis, fumus affert fabrilis, &c.*

73. *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vaſis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exſiccatam; item alec ſeu muriam, &c. *circumpoſuiſſe:* vel ſingulis convivis aut certè binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia diſponere, unde facilè acciperent plures.

Fæcem & alec.] Denotat ἓν διὰ δυοῖν: nempè vel piſces fæcatos ſeu fæce conditos: vel piſciculorum fæcem, ſeu è tabefactis illorum inteſtinis. Enimverò *alec* non eſt certi piſcis nomen: imò ſignificat minimos quoſvis piſciculos; aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non abſimile.

Primus & invenior piper album cum ſale nigro
Incretum puris circumpoſuiſſe catillis.
Immane eſt vitium, dare millia terna macello,
Anguſtoque vagos piſces urgere catino.
Magna movent ſtomacho faſtidia, ſeu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit:
Sive gravis veteri crateræ limus adhæſit.
Vilibus in ſcopis, in mappis, in ſcobe, quantus
Conſiſtit ſumptus? neglectis, flagitium ingens.
Ten' lapides varios lutulenta radere palma:

INTERPRETATIO.

cum pomis, item facem atque alec, nec non piper candidum cum ſale nigro mixtum. Grande eſt flagitium macello tribuere tria millia ſeſtertiûm, *& piſces vagabundos arctâ patinâ congerere. Ingentem nauſeam ſtomacho faciunt ſive famulus ſcyphum contrectavit ſordidis manibus, dum ligurit ſurrepta; ſive craſſior limus occupat antiquam crateram. Quàm parva ſunt immenſa in ſcopis, in mappis in ſcobe*; tam gravis culpa eſt, *ſi negliguntur. An convenit te lapides varii* coloris *mundare palmâ cœnosâ; & Ty-*

ANNOTATIONES.

75. *Incretum.*] Vel, mixtum; vel, incerniculo ſeu cribro quodam à furfure expurgatum: ab inceno, purgo.

77. *Anguſtoque vagos, &c.*] Summoſo & vano luxu accumulatos piſces uno catino apponere; emptos videlicet tribus millibus ſeſtertiûm: Gall. *pour ſoixante & quinze écus de poiſſons dans un plat.*

81. *Vilibus in ſcopis, &c.*] Ut nimius ſumtus in obſoniis damnatur; ita certè negligentiam vel ſordes in vaſis ac ſupellectili nemo probaverit. Ergo calices, lances, menſam, mappas, triclinii pavimentum, toros ac toralia, munda eſſe oportet: ut etiam præcipitur lib. 1. Epiſt. 5.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas manus tantùm: mantile, ad ſternendam ſeu tegendam menſam. Abſurdus eſto quiſquis aliter ſcripſerit. Ad convivia ſeu privata ſeu publica ſuam quiſque mappam detulit pridem: at mantili ſternebat menſam qui convivium præbebat. Vide Martial. lib. 12. Epigr. 29.

Scobe.] Scobs eſt limatura, ſive ramentum & ſtrigmentum è materiâ qualibet, dum vel ſerrâ diſcinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ imminuitur aut politur, Gall. *limaille, ſcieure.* Scobe triclinium inſpergi ſolebat, ad colligenda faciliùs poſt cœnam purgamenta & ſcopis auferenda. Senec. Controv. lib. 9. declam. 2. *Inter purgamenta & jactus cœnantium, atque ſparſam in convivio ſcobem, humanus ſanguis everritur.* Scobs etiam pretioſa ad faſtum ſpargebatur. Lamprid. Heliogabal. *Scobe auri porticum ſtravit & argenti, dolens quod non poſſet & electri.* Adhibebatur quoque lignea ſcobs ad atria emundanda. Juven. Sat. 14. v. 64.

Ergo miſer trepidas ne ſtercore fœda canino
Atria diſpliceant oculis venientis amici;
Ne perfuſa luto ſit porticus: & tamen uno
Semodio ſcobis hæc emundat ſervulus unus.

Id eſt, ſervus inſpergens ſcobis ſemodium, ſtatim abradet lutum ac ſordes omnes: mundaque præſtabit atria, porticum, &c. Valeant qui ſcobem autumant utilem fuiſſe ad defricanda vaſa, dandumque iis ſplendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è

Et Tyrias dare circum illota toralia veſtes?
Oblitum, quanto curam ſumptumque minorem
Hæc habeant, tanto reprehendi juſtius illis,
Quæ niſi divitibus nequeunt contingere menſis.
Docte Cati, per amicitiam divoſque rogatus,
Ducere me auditum, perges quocunque, memento.
Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta;
Non tamen interpres tantumdem juveris. Adde
Vultum habitumque hominis: quem tu vidiſſe beatus
Non magni pendis, quia contigit. at mihi cura

INTERPRETATIO.

ria operimenta imponere toralibus immundis; immemorem quo minor ſumptus & cura eſt in his, eo redargui juſtiùs quàm *iis quæ non poſſunt occurrere niſi* in *menſis divitum.* HORAT. *Erudite Cati, oro te per deos & familiaritatem* noſtram, *fac ut me deducas ad audiendum, quocunque ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi ſingula; at renuntians haud ita prodeſt. Adde hominis vultum geſtumque; cujus tu potitus aſpectu non multi æſtimas,*

ANNOTATIONES.

verſicoloribus lapidibus & marmoribus. Vide lib. 2. Od. 14. in fine.

Palma.] Scopis è palmâ. Martial. lib. 14. Epig. 82.

In pretio ſcopas teſtatur palma fuiſſe.

84. *Tyrias veſtes.*] Stragula & periſtromata pretioſa ſeu purpurea ex urbe Tyro; de quâ lib. 3. Od. 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus: quòd in iis congeſtis olim ſedebant ac diſcumbebant. *Toral*, quod ante torum eſt, ex Varrone 4. de Ling. Lat. putà congeſtæ herbæ, paleæ, arundinis, item lanæ, vel etiam plumæ involucrum ſeu operimentum. Itaque lecto imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *paillaſſe, matelas, lodier.* Hæc verò interdum contegebantur purpureis ſtragulis, ad pompam & faſtum. Cicer. Tuſcul. 5. *Collocari hominem juſſit in aureo lecto, ſtrato pulcherrimo, textili ſtragulo magnificis operibus picto.* Ubi tria vides, Lector, diſtingui, lectum toral, ſive ſtratum, ſtragulum. Ovid. Metam. 8.

. . . *In medio torus eſt de mollibus ulvis*
Veſtibus hunc velant; quas non niſi tempore feſto
Sternere conſuerant.

Lamprid. cit. Heliogabal. *primus omnium privatorum toros aureis toralibus texit.* Ex his intelligi poteſt iſte Horatii locus ſatis commodè. Verùm magis ad rem videtur quod *toral* ſignificat etiam ſegeſtria, ſive amictum vel tegmen linteum, tricliniari lecto circumdatum, quaſi munimen adversùs cœnantium purgamenta & jactus, atque ad cuſtodiendam à ſordibus ſtragulam pretioſam: quod quidem toral ſeu tegmen quando ſordidum erat, lavabatur & eluebatur, ne odore fœdo ac turpi nares offenderet: ut innuitur lib. 1. Epiſt. 5.

. . . *ne turpe toral, ne ſordida mappa*
Corruget nares.

Iſidorus lib. 19. cap. 26. hoc ſenſu, *toralia* dicit eſſe *longas perpetuaſque mappas à toro appellatas.* Ergò hîc Horatius vel potiùs Catius damnat incuriam hominis *toralia* expurgare negligentis, ſed ea *illota* & immunda *veſtibus Tyriis*, ſeu pretioſæ ſtragulæ ac purpureæ *circumdantis* & circumponentis.

91. *Adde vultum habitumque hominis.*] Seneca Epiſt. 34. *conſpectus & præſentia & converſatio habet aliquid vivæ voluptatis.*

Non mediocris ineſt, fontes ut adire remotos,
Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ.

INTERPRETATIO.

quoniam hoc habuiſti: ego verò magnopere cupio ignotos poſſe adire fontes, & percipere documenta vitæ fortunatæ.

ANNOTATIONES.

94. *Fontes remotos.*] Ipſos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

SATIRA V.

Deſcribit artes & inſidias captantium teſtamenta & hereditates.

HOc quoque, Tireſia, præter narrata, petenti
Reſponde: quibus amiſſas reparare queam res
Artibus atque modis. Quid rides? Jamne doloſo

INTERPRETATIO.

ULYSS. O *Tireſia, præter* jam *reſponſa, illud* etiam *quæſo dic, quibus rationibus & artibus reſarcire poſſim facultates perditas. Quare rides?* TIRES. *Ergone* tibi *verſute non ſufficit*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc quoque, &c.*] Non ſine multo ſale perſequitur noſter Satiricus, quibus Romæ blandimentis & artibus ſenum animos inefcarent captatores, ut heredes ab iis ſcriberentur. Inducit itaque Ulyſſem apud Inferos cum Tireſiâ vate ſermocinantem & poſt alia multa quærentem modos ſarciendi ſuas res afflictas. Unde eſt initium illud, *hoc quoque*, velut continuatio ſermonis quem Ulyſſes habet conſulens Tireſiam de ſuo reditu; apud Homer. Odyſſ. 11. Vel, ſi mavis, fingit Horatius Ulyſſem ad Inferos reverſum poſt amiſſa naufragio bona, rurſumque à Tireſiâ reſponſa perſcrutari de reparandis opibus.

Tireſia.] Thebanus ille vates apud Inferos etiam gratioſus Proſerpinæ fuit: quæ illi mortuo mentem firmam ac ſapientem ſoli tribuiſſe dicitur. Odyſſ. 10. ſub finem: ubi Circe Ulyſſi perſuadet ut ad Inferos deſcendat Tireſiam conſulturus. Ejus meminit Cic. 1. de Divin. n. 88. Tuſc. 5. n. 115. de Nat. D. 2. n. 7.

2. *Amiſſas res.*] Tireſias enim Ulyſſi prædixerat reditum in patriam, ſi modò ipſe ac ſocii non violarent boves Solis in Siciliâ paſcentes. Verùm illi Ulyſſe dormiente mactatos devorarunt. Quare naufragio perierunt conſcelerati; Ulyſſes autem nudus vix enatavit.

3. *Jamne doloſo.*] Videtur Tireſias Ulyſſi exprobrare crimen ſociorum vel doloſè permiſſum, vel non ſatis diligenter ab eo impeditum.

Non ſatis eſt Ithacam revehi, patrioſque penates
Aſpicere? O nulli quidquam mentite, vides ut
Nudus inopſque domum redeam, te vate: neque illic
Aut apotheca procis intacta eſt, aut pecus. atqui
Et genus & virtus, niſi cum re, vilior alga eſt.
Quando pauperiem miſſis ambagibus horres;
Accipe qua ratione queas diteſcere. Turdus,
Sive aliud privum dabitur tibi; devolet illuc,
Res ubi magna nitet domino ſene. dulcia poma,
Et quoſcunque feret cultus tibi fundus honores;
Ante Larem guſtet venerabilior Lare dives.
Qui quamvis perjurus erit, ſine gente, cruentus
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, ſi poſtulet, ire recuſes.

INTERPRETATIO.

Ithacam repetere ac reviſere domum paternam? ULYSS. *O nemini falſa locute, cernis quemadmodum ſpoliatus & egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verumenim & origo & virtus vilior eſt algâ, ſi opibus deſtituatur.* TIRES. *Quandoquidem abſque tergiverſatione paupertatem averſaris, audi quo pacto locupletari liceat.* Si *donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, ſtatim deferatur eò ubi magnæ opes fulgent domino ætate provecto, quoſlibet fructus exquiſitos & munera producet ager excultus, deguſtet ea* ſenex *opulentus præ Laribus colendus. Qui licet perfidus fuerit, ignobilis, fratricida, ſervus; ne tamen dubites eum aſſectari tu comes inferior, ſi petat.*

ANNOTATIONES.

4. *Non ſatis eſt Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, & in votis Ulyſſis præcipuum. Cic. 1. de Orat. *Patria nos delectat: ejuſque rei tanta vis eſt, ut Ithacam illam in aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affixam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc inſula maris Ionii hod. *Val di Compare*, inter Cephaleniam ad occaſum & Echinadas ad ortum; Ulyſſis patria fuit.

6. *Te vate.*] Odyſſ. 11. cit. reditum fore difficilem prænuntiarat Tireſias: at mala quamvis patientes Ithacam perventuros; modò ſuum Ulyſſes ac ſociorum animum coerceret, illæſique permitterentur boves Solis. Quod niſi caveret, navim ac ſocios interituros; ipſum verò calamitoſum fore, domique reperturum ſuperbos viros ipſius victum abſumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum, ſeu fruges, ſeu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyſſ. 1. proci Penelopæ dicuntur cibo veſci alieno; atque ad epulandum mactant boves & oves Ulyſſis. quod & Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide lib. 1. Sat. 5. & huj. lib. Sat. 2.

11. *Privum.*] Propriis deliciis reſervatum.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum primitias deferebant. Vide lib. 2. Od. 23. & huj. lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam claruerint; homo novus, libertus, libertinus. Cic. Topic. n. 29. *Gentiles ſunt qui inter ſe eodem ſunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum majorum nemo ſervitutem ſervivit, qui capite non ſunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte

Ut ne tegam ſpurco Damæ latus? haud ita Trojæ
Me geſſi, certans ſemper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo:
Et quondam majora tuli. tu protinus, unde
Divitias ærisque ruam, dic augur, acervos.
Dixi equidem, & dico. captes aſtutus ubique
Teſtamenta ſenum: neu, ſi vafer unus & alter
Inſidiatorem præroſo fugerit hamo,
Aut ſpem deponas, aut artem illuſus omittas.
Magna minorve foro ſi res certabitur olim;
Vivet uter locuples ſine natis, improbus ultro
Qui meliorem audax vocet in jus, illius eſto
Defenſor. Famâ civem cauſâque priorem

INTERPRETATIO.

ULYSS. *Egone turpis Damæ ſim aſſecla? minimè ſic vixi apud Trojam;* immò *præſtantioribus nunquam ceſſi.* TIRES. *Inops igitur vives.* ULYSS. *Imperabo animo id ferre viriliter: & pejora dudum ſuſtinui.* At *tu vates doce quamprimum, unde congeram opum cumulos.* TIRES. *Certè docui ac repeto, callidus paſſim occupare legata ſenum: ac ſi unus aut alter effugerit captatorem hamo circumroſo; ne vel ſpem abjicias, vel deceptus ſtudium deſeras. Si quando in foro diſceptetur* de re ſeu *gravi* ſeu *parvâ: quiſquis erit dives* & *abſque liberis ejus propugnator ſis, qui ſceleratus ac petulans meliorem ſponte laceſſiverit. Contemnas*

ANNOTATIONES.

incedens, honoris deferendi cauſâ. *Interior* comes, qui ad dextram, *exterior* qui ad lævam.

18. *Ut ne tegam.*] Gall. *Moy? je ſervirois d'eſtaſier à un coquin?* Abhorret magnus Ulyſſis animus à ſordidâ & infami illâ diteſcendi ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur qui virum honoratum vel ſtipat ut ſatelles, vel comitatur ut aſſecla; atque ad ejus capeſſenda imperia eſt expeditus.

Dama.] Servi nomen eſt, diminut. à Demetrio. Vide lib. 1. Sat. 6. item Perſ. Sat. 5. v. 76. & 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute & gloriâ contendens cum Agamemnone, Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis ærumnas ferre conabor potiùs quàm vitæ ſceleratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur, ſed abſurdi planè, qui decorum & notos Ulyſſis mores pravè immutari velint ab Horatio, contra id quod ipſe tam luculenter præcipit Epiſt. ad Piſ. v. 119.

21. *Tu protinùs, &c.*] Ne mihi illude, vates optimè, turpem res perditas reparandi modum ne propone: meliora quæſo verba profer, meoque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi equidem, & dico.*] Satiricus in inſtituto pergit, atque per veridicum vatem effert quicquid reipſa fiebat turpiter Romæ paſſim ab improbis teſtamentorum captatoribus.

25. *Præroſo fugerit hamo.*] Sicut piſcis eſcam prærodens, hamum verò non arripiens; ita fortè quiſpiam veterator mentem tuam intelligens callidè operâ tuâ officiis tuis ac donis abutetur, nec te ſcribet heredem: ſed ne ſtatim deſpera, ne ab incœpto deſiſte: ſic enim rem aliquando facies. ac ſi unus effugerit, alios captabis.

28. *Vivet uter, &c.*] Conſidera uter litigantium vivet locuples & ſine gnatis; atque huic cauſam licet deteriorem habenti auxiliatorem te acriter præſta.

Sperne; domi ſi natus erit fecundave conjux.
Quinte, putà, aut Publi, (gaudent prænomine molles
Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
Jus anceps novi; cauſas defendere poſſum.
Eripiet quivis oculos citiùs mihi quam te
Contemptum caſſâ nuce pauperet. hæc mea cura eſt.
Ne quid tu perdas, neu ſis jocus. Ire domum, atque
Pelliculam curare jube. ſi cognitor ipſe.
Perſta, atque obdura: ſeu rubra Canicula findet
Infantes ſtatuas, ſeu pingui tentus omaſo
Furius hybernas canâ nive conſpuet Alpes.

INTERPRETATIO.

verò *civem exiſtimatione & jure potiorem, ſi liberos aut uxorem fecundam habuerit.* Et quoniam *aures delicatæ amant prænomen*, ſic alloquere: *Quinte ſcilicet, vel Publi, tua virtus amicum tibi me devinxit: jus controverſum calleo; cauſas orare valeo. quilibet oculos mihi eruet priuſquam te victum defraudet nuce vacuâ. Iſta mea eſt ſollicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis.* Mox *ſuade ut domum ſe recipiat, & genio indulgeat.* Interim *tumet procurator eſto; labora & perſevera; ſive ardens Canicula diſſecabit mutas imagines, ſive Furius obeſo ventre diſtentus Alpes hyeme conſperget albis nivibus.*

ANNOTATIONES.

31. *Sperne, domi ſi natus erit, &c.*] Juvenal. Sat. 5. v. 140.

Jucundum & carum ſterilis facit uxor amicum.

32. *Quinte putà aut Publi.*] Ejuſmodi prænomina erant nobilium dumtaxat: Gall. *Monſeigneur.* Porrò virum honoratum aſſentatores prænomine ſalutabant: at familiares cognomine ſe invicem appellabant: ut *Caſar Pulcro.*

Molles auricula.] Aſſentationibus aſſuetæ.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem ſæpiùs trahi poteſt. Unde *varium & controverſum* dicit Tullius. Verùm *juris ignoratio potiùs litigioſa eſt quàm ſcientia*, inquit ipſe de Legib. 1.

36. *Caſſâ nuce.*] Re qualibet inani & minimâ.

38. *Fi cognitor ipſe.*] Cauſæ ipſius cognitionem, curam, defenſionem, ſuſcipe. *Cognitor* dicitur qui præſentis cauſam novit, & ſic tuetur ut ſuam; inquit Aſcon. in 1. Verr. Porrò *ſi* eſt imperandi modus à ſio, quo & Plautus non ſemel uſus eſt. Alii legunt *fis.*

39. *Seu rubra Canicula, &c.*] Æſtatis & hyemis incommoda, æſtum & frigus ſuſtine patienter. de *Caniculâ* alibi dixi.

Findet infantes ſtatuas.] Ut acriori gelu finduntur lapides, ſic etiam æſtu dicit findi *ſtatuas* lapideas, ligneas, &c. quas & *infantes* vocat. Dura ſanè dictio, quam eſſe crediderim inſulſi cujuſdam poëtæ nobis ignoti, ac notari proſcindique ab Horatio, quemadmodum & mox Furii metaphoram, *conſpuit.*

40. *Pingui tentus omaſo.*] Omaſum inteſtinum, pro ventre, Synecd. Ita Perſ. Sat. 1. Calvi poëtæ *æqualiculum ſeſquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas, &c.*] Parodia eſt Furiani verſiculi, quem ut duriorem carpit Horatius: ſimiliter & notat Quintil. lib. 8. cap. 6. Furius nempè hyemem deſcribens dixerat:

Jupiter hybernas canâ nive conſpuit Alpes.

Nonne vides (aliquis cubito ſtantem prope tangens
Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer?
Plures annabunt thynni, & cetaria creſcent.
Si cui præterea validus male filius in re
Præclarâ ſublatus aletur; ne manifeſtum
Cælibis obſequium nudet te, leniter in ſpem
Arrepe officioſus, ut & ſcribare ſecundus

INTERPRETATIO.

Tum enim *quiſpiam proximum cubito pulſans monebit: an non advertis quàm ille patiens, quàm ſedulus, quàm amicis* ſit *commodus?* Mox *adnatabunt thunni plurimi, & augeſcent piſcina. Porrò ſi aliquis filium valetudine parum firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam; ne aperta cælibis obſervantia te detegat, ſenſim per officia pervenî ad ſpem, ut heres ſubſtituaris; ac ſi caſus*

ANNOTATIONES.

Ceterum poëta ille cognomento Bibaculus ſummo ingenio & in primis lepido fuiſſe narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quædam ex eo mutuari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt iiſdem temporibus quibus Lucilius & Sext. Turpilius interierunt: & in carmine Iambico egregiè verſatum. P. Crinit. lib. 2. de Poët. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. 6. Quintil. lib. 10. cap. 1. Gell. lib. 18. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii verſus affert de villa Tuſculanâ Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus ceſſerat:

Catonis modò, Galle, Tuſculanum
Totâ creditor urbe venditabat.
Mirati ſumus unicum magiſtrum,
Summum grammaticum, optimum poëtam,
Omnes ſolvere poſſe quæſtiones,
Nullum difficile expedire nomen.
En cor Zenodori, en jecur Cratetis.

42. *Nonne vides, aliquis, &c.*] Hæc ſi feceris, aliquis ſeni aſtans tuam ſedulitatem laudabit, dicetque ei: videſne hominis tibi addicti ſtudium & laborem? &c.

Cubito tangens.] Perſ. Sat. 4. v. 34.

Eſt prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde ſenes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam aſſiduaque officia contemplati, ſeque ultrò ſuaſque res tuæ fidei & curæ committent. *Thynni* ſunt piſces grandiores, vitæ brevis, &c. Plin. lib. 9. cap. 15. cum his aptè comparantur ſenes opibus potentes, ut & captator cum piſcatore. Similiter Juvenalis Sat. 12. v. 122. orbum ſenem ab inſidiatore captum dicit *incluſum carcere naſſa.* Sic habet.

. . . . *ſi Libitinam evaſerit æger;*
Delebit tabulas incluſus carcere naſſa,
Poſt meritum ſanè mirandum.

Cetaria creſcent.] Allegoria, cete, Ciceroni piſtrices, ſunt piſces maximi: hinc *cetaria* ſunt vivaria ſeu piſcinæ, in quibus aluntur magni quilibet piſces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè: nam infantes olim in lucem mox editi humi deponebantur. Tum ii tollebantur, atque ut adoleſcerent educanti tradebantur, ſi placerent parentibus: dicebanturque ſublati. Alii contrà ſpernebantur, jubebanturque exponi ac fortunæ permitti, ſeu in viâ publicâ, ſeu in ſilvâ, ſeu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifeſtum cælibis obſequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque inſidias, prudenter age & cautè: paulatim ejus animum demerere, ne ſuſpicioni locum des.

Heres; & ſi quis caſus puerum egerit Orco,
In vacuum venias. perrarò hæc alea fallit.
Qui teſtamentum tradet tibi cumque legendum,
Abnuere & tabulas à te removere memento:
Sic tamen ut limis rapias quid prima ſecundo
Cera velit verſu: ſolus multiſne coheres,
Veloci percurre oculo. plerumque recoctus
Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem;
Captatorque dabit riſus Naſica Corano.
Num furis, an prudens ludis me, obſcura canendo?
O Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non.

INTERPRETATIO.

aliquis puerum ad Inferos demiſerit, locum vacantem ſubeas. Iſte ludus valdè rarò fruſtratur. At *quicunque tabulas offeret tibi legendas, cave ut recuſes, atque à te codices rejicias: ita nihilominus ut obliquis* oculis *inſpicias quid prima* tabula *cerata edicat* in *ſecundâ lineâ. Celeri aſpectu obſerva* an *ſolus an cum pluribus ſis heres.* Enimverò *nonnunquam ſcriba ex Quinqueviro ſæpè factus hiantem corvum fruſtrabitur; & Naſica inſidiator Corano ludum præbebit.* ULYSS. *An inſanis, an ſciens ludificas me, involuta reſpondendo?* TIRES. O *Laërtis fili, quodcunque pronuncio vero vel fiet, vel non.*

ANNOTATIONES.

48. *Secundus heres.*] Secundo gradu heres; ſubſtitutus heredi ſeu filio parum valenti, ſi hereditatem non adierit: ut tum ſuccedas ei fortè è vivis excedenti, vacuumque locum occupes.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius eſt quibuſdam; aliis eſt Cerberus, Ciceroni eſt ipſe Pluto, 3. de Nat. D. n. 43. ab ὅρκος, *juramentum:* quod nihil ſit religioſius, quàm cùm per Stygiam paludem juratur. Feſtus ſcribit *orchum*, & ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat.

Perrarò hæc alea fallit.] Rarò fit ut inanis ſit labor iſte, & ars captandi: imò ferè ſemper optatum ſortitur eventum.

52. *Tabulas à te removere memento.*] Callide nimirum, ne ſuſpicioſus videare.

53. *Rapias.*] Raptim & celeriter legas & obſerves.

Prima cera.] In ceratis tabulis olim ſcribebant, ut jam dictum lib. 1. Sat. 10. ubi de ſtylo. Itaque *prima cera* ſignificat primam teſtamenti paginam. Vide Sueton. Neron. cap. 17.

Secundo verſu.] In primo verſu nomen teſtatoris, in ſecundo heredis nomen, in imo ſubſtitutiones ſcribebantur.

55. *Recoctus ſcriba ex Quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vafer, aſtutus; utpote qui diu ſcriba fuerit; ac Magiſtratus etiam in provincias comitatus ſit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publicâ interdum aliquâ adminiſtratione & procuratione functus. à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hereditati inhiantem eludet, non ſecùs ac vulpes corvum, in Æſopi fabulâ.

57. *Riſus dabit Naſica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Naſica olim deluſus Corano ſeni. Vide infrà.

58. *Num furis.*] An more vatum furore correptus? an ſanus & tui compos?

59. *Laërtiade.*] Ulyſſes filius Laërtis, Ithacæ & Dulichii inſularum rex: vir

Divinare etenim magnus mihi donat Apollo.
Quid tamen iſta velit ſibi fabula, ſi licet, ede.
Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
Demiſſum genus Æneâ, tellure marique
Magnus erit; forti nubet procera Corano
Filia Naſicæ metuentis reddere ſoldum.
Tum gener hoc faciet: tabulas ſocero dabit, atque
Ut legat, orabit. Multum Naſica negatas

INTERPRETATIO.

Quippe magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. *Attamen ſi fas eſt, edoce quid ſignificet hæc fabula.* TIRES. *Quo tempore adoleſcens Parthis formidoloſus, propagata ſoboles ab excelſo Æneâ, terrâ & mari potens exiſtet, ſtrenuo Corano locabitur grandis filia Naſica detrectantis exſolvere integrum debitum. Tum gener hoc aget, teſtamentum offeret ſocero, rogabitque ut legat. Naſica diu recuſatum*

ANNOTATIONES.

facundus, vafer, bellicoſus, laborum patientiſſimus, inter Græcos Principes eximius, ab Homero tota Odyſſeâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hic inter doctores etiam controverſia. Alii contendunt ſeriò loqui Horatium, ſive Tireſiam, hoc ſenſu: ceteri vates loquuntur obſcura & per ambages; ego verò loquor apertè & ſine ambagibus; quodque futurum prædico, erit: & contrà non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt jocari Horatium, & ſatiricè irridere ambigua vatum reſponſa.

61. *Tempore quo, &c.*] Tireſias deſignat non tantùm perſonas & nomina, ſed & tempus ipſum quo res eventuræ ſunt: quod alii vates non ſolent facere. Horatius autem aptè inducit Tireſiam velut divinantem ac prædicentem futura quæ nuper facta eo tempore noſcebantur. Sunt in Æneide multa ejuſmodi longinqua egregiè à Virgilio tempori accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëſeos. Vide Æneid. 6. ſub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Auguſtus; de cujus in Parthos victoriâ, terrore, famâ, receptiſque ſignis, lib. 3. Od. 5. & lib. 4. Od. 15.

Ab alto demiſſum genus Æneâ.] De Auguſti origine, lib. 4. Od. 5. init. & Od. 15. in fine.

64. *Forti Corano.*] Juvenal. Sat. 16. v. 54. meminit pariter Corani. Sic habet.

. . . . . *Ergo Coranum*
Signorum comitem, caſtrorumque æra merentem
Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Naſica metuentis reddere ſoldum.*] Naſica avarus pecuniam mutuò acceperat à Corano ſene perinde avaro, ſed aſtutiore. cumque fugeret exſolvere debitum, filiam tradidit; ſperans inſuper atque ita captans Corani hereditatem. Naſicæ mentem Coranus intellexit; ſibique mimum fecit è delusâ inſidiatoris captatione. Neque modò nihil teſtamento reliquit, ſed & voluit Naſicam reſcire nihil ſibi legatum: atque ex ejus dolore ac mæſtitiâ gaudium ſibi affatim riſumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filiæ, ſeu debitam dudum ſummam pecuniæ integram.

66. *Gener ſocero.*] Coranus Naſicæ Ironiæ plena animadverte paſſim verba; eoque magis, quod ſeria prorſus & gravis dictio videtur. Sic & paulò ante, *forti Corano nubet procera filia Naſica, &c.*

67. *Multum Naſica negatas, &c.*] Callidè nimirum ex more captatorum.

Acci-

Accipiet tandem, & tacitus leget; invenietque
Nil ſibi legatum, præter plorare, ſuiſque.
Illud ad hæc jubeo: mulier ſi fortè doloſa,
Libertuſve ſenem delirum temperet; illis
Accedas ſocius: laudes, lauderis ut abſens.
Adjuvat hoc quoque: ſed vincit longè priùs ipſum
Expugnare caput. Scribet malá carmina vecors?
Laudato. Scortatór erit? Cave te roget: ultro
Penelopen facilis potiori trade. Putaſne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequiere proci recto depellere curſu?
Venit enim magnum donandi parca juventus,
Nec tantum Veneris quantum ſtudioſa culinæ.
Sic tibi Penelope frugi eſt: quæ ſi ſemel uno
De ſene guſtarit, tecum partita lucellum;
Ut canis à corio nunquam abſterrebitur uncto.

INTERPRETATIO.

tandem capiet, ac leget ſecretò; videbitque nihil ſibi & ſuis relictum niſi fletus. Iſtis hæc monita addo. Si fortè aſtuta fœmina vel libertus regat ſenem delirantem, adjunge te his ſocium; lauda eos, *ut abſentem* ii *te laudent.* Nam & *hæc prodeſt. Verùm multò utiliùs eſt ipſum hominem captare.* Qui ſi *demens inconditos faciat verſus, applaude.* Si *mœchus fuerit,* ne *te oret, cave: ſponte ei potiori* tuam *Penelopen facilis dona.* ULYSS. *An credis tam probam & caſtam poſſe flecti, quam proci à rectâ viâ dimovere non potuerunt?* TIRES. Scilicet *ad eam acceſſere juvenes haud liberaliter munifici, neque tam amoris quam gulæ ſectatores. Hinc pudicam habes Penelopen. Quæ ſi ſemel delibarit ex uno ſene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio.*

ANNOTATIONES.

ad amovendam ſuſpicionem, ut ante jam dictum.

69. *Sibi ſuiſque.*] Nec ſibi, nec filiæ ſuæ.

76. *Putaſne perduci poterit.*] Perſuaderi, ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyſſis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò ſicut priùs *Dama latus tegere* Ulyſſes recuſavit, ita & ſuam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari ſæpè caſtitatem notat.

Studioſa culinæ.] Suprà annotat. verſ. 7.

83. *Ut canis à corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari ſolet captæ feræ corium recens detractum & ſanguinolentum, cujus appetentiſſimi cognoſcuntur.

84. *Me ſene quod dicam, &c.*] Aliud Tireſiæ monitum ad demerendum teſtatoris animum, ſcilicet frequentioribus ac nimiis officiis non eſſe urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita eſt captata, ut captatorem importunum ac moleſtum averſaretur. Itaque cùm non poſſet viva, ſaltem mortua ulciſci voluit. Cavit nimirùm ſuo teſtamento, ut cadaver multo

Me ſene, quod dicam, factum eſt. anus improba Thebis
Ex teſtamento ſic eſt elata: cadaver
Unctum oleo largo nudis humeris tulit heres:
Scilicet elabi ſi poſſet mortua: credo,
Quod nimium inſtiterat viventi. Cautus adito:
Neu deſis operæ, neve immoderatus abundes.
Difficilem & moroſum offendet garrulus. ultrò
Non etiam ſileas. Davus ſis comicus: atque
Stes capite obſtipo, multum ſimilis metuenti.
Obſequio graſſare. mone, ſi increbuit aura,
Cautus uti velet carum caput: extrahe turbâ
Oppoſitis humeris: aurem ſubſtringe loquaci.
Importunus amat laudari? Donec ohe jam
Ad cælum manibus ſublatis dixerit, urge, &
Creſcentem tumidis infla ſermonibus utrem.

INTERPRETATIO.

Dum ſenex eram contigit id *quod enarrabo. Apud Thebas vetula* quædam *malitioſa ad ſepulcrum ſic elata eſt ex teſtamento. Heres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfuſum. Nempè ſi poſſet mortua effugere. Quia ut opinor, nimiis officiis vivam profecutus fuerat. Callidus accede: nec labori parce; nec plus æquo urge. Verboſus diſplicebit moroſo & difficili. Ne verò ſpontè taceas. Eſto Davus comicus, permane inflexo capite, valde ſimilis timenti, per officia irrepe. Si ventus acrior ingruat, admone ut carum caput operiat diligenter. Defende à turbâ objectis humeris, aurem accommoda garrulo.* Quod ſi *plusſatis laudari amat; infla, atque inflatum utrem imple verbis adulatoriis, donec datis furſum manibus dicat: Heu, ſatis eſt,*

ANNOTATIONES.

peruncum oleo nudis humeris heres efferet, quaſi elabi cupiens, illumque legatis fraudare. Ea quippè conditio erat; ut ſi portanti cadaver, portans hereditate excideret.

Thebis.] Non una eſt hujus nominis civitas. Alia caput Thebaïdis, Hecatompylos dicta, in Ægypto, hod. *Minio.* neque de hac mentio eſt hîc. Alia in Bœotia, hodiè *Stives*, Heptapylos cognominata, patria Herculis, Bacchi, Pindari, Epaminondæ, Tireſiæ vatis, &c.

90. *Ultro non etiam ſileas.*] Ne contrà nimis taciturnum te exhibeas.

91. *Davus ſis comicus.*] Talis eſto, qualis Davus comicus, qui timidè & verecundè ſemper herum alloquitur.

92. *Capite obſtipo.*] In alterum humerum inclinato & immoto: quod hominem notat modeſtum, ſubditum, & obſequi paratiſſimum.

95. *Aurem ſubſtringe loquaci.*] Accinge te ad audiendas qualcunque ejus narrationes moleſtas licet & graves. apage qui interpretatur, adulatoriè prehende auriculam.

98. *Creſcentem tumidis infla ſermonibus.*] Homini vano adulationibus gaudenti affatim tribue & indulge, donec ille, velut plenus vento uter, amplius non expetat; imò dicat: Ohe, ſatis eſt.

Cùm te ſervitio longo curaque levarit,
Et certum vigilans, quartæ ſit partis Ulyſſes
Audieris heres: Ergo nunc Dama ſodalis
Nuſquam eſt? unde mihi tam fortem tamque fidelem?
Sparge ſubinde: & ſi paulùm potes, illacrymare. Eſt
Gaudia prodentem vultum celare. Sepulcrum
Permiſſum arbitrio ſine ſordibus extrue. funus
Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
Forte coheredum ſenior malè tuſſiet; huic tu
Dic, ex parte tuâ, ſeu fundi ſive domûs ſit
Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
Imperioſa trahit Proſerpina. Vive, valeque.

INTERPRETATIO.

Quando vero *te liberaverit diuturnâ ſervitute & ſollicitudine, at verò experrectus audiveris: Ulyſſes eſto heres quartæ partis:* tum exclama: *Igitur non extat amplius amicus Dama? Repete* verò *identidem: Ubi reperiam æquè fidum æquè conſtantem? ſique vales, affunde lacrymas aliquot, oportet vicTo vultu occultare lætitiam. Sepulcrum* tuæ *voluntati commiſſum ædificâ ſumtuosè. Vicini celebrent præclarè factas exequias. Quod ſi aliquis coheredum ætate provectus laboret tuſſi periculosâ; ſive prædium ſive domum emere velit, huic tu dic, latè* quidem *ſeſtertio te ei traditurum partem tuam. At me Proſerpina dominatrix* jam *revocat. Vive & vale.*

ANNOTATIONES.

99. *Cum te ſervitio, &c. levarit.*] Per mortem ſuam.

108. Ex parte tuâ.] Ex parte hereditatis tibi relictâ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii ſic explicant: Dic te pecuniam malle quàm fundum, adeoque libenter te venditurum. Alii interpretantur de fictâ & ſimulatâ venditione. Lex nempè vetabat rem teſtamento legatam donare. At legi fraudem faciebant, uno rem nummo addicentes. Sic enim res verè empta & vendita dicebatur.

Sed me imperioſa trahit Proſerpina.] Aptè omnino ſermo abrumpitur, ne Ulyſſes loquatur id quod loqui decorè non poterat. Benè verò Tireſiam repentè revocat Proſerpina uxor Plutonis & inferorum domina, pro ſuo in mortuos ſummo imperio. Vide lib. 1. Od. 28. Item Virgil. Æneid. 6. v. 545.

SATIRA VI.

Sorte ſuâ mediocri contentum ſe eſſe. Otium ruſticum præſtat urbanis tumultibus & moleſtiis.

HOc erat in votis: modus agri non ita magnus;
Hortus ubi, & tecto vicinus jugis aquæ fons,
Et paulùm ſilvæ ſuper his foret. auctius atque
Dii melius fecere. bene eſt. nihil amplius oro,
Maia nate, niſi ut propria hæc mihi munera faxis.
Si neque majorem feci ratione malâ rem,
Nec ſum facturus vitio culpâve minorem:
Si veneror ſtultus nihil horum: O ſi angulus ille
Proximus accedat, qui nunc denormat agellum:

INTERPRETATIO.

HORAT. *ILlud fuerat in optatis; menſura agri non valdè ampla, ubi eſſet hortus, & fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter iſta. Dii amplius ac melius* quidpiam *conceſſerunt, abundè eſt. O fili Maiæ, nihil ultra peto, niſi ut iſta bona mihi perpetua facias. Ergo ſi nec opes auxi malis artibus, nec abſumturus ſum peccatis ac ſceleribus: ſi nihil inſanus efflagito ejuſmodi: ò ſi angulus iſte vicinus, qui agrum meum deformat adjungatur:*

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida eſt hæc Satira; & quædam præcepta morum habet valdè luculenta: nonnulla etiam grati animi teſtimonia erga Mœcenatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. 2. v. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguum colito.

Columel. *Modus erit ſua cuique moderata voluntas facultaſque.* Vide Plin. lib. 18. cap. 5. & 6.

3. *Auctius atque Dii melius fecere.*] De villa Horatianâ lib. 1. Epiſt. 16. jamque de eâ ante nonnihil, lib. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. lib. 3. Od. 13. & Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. 3. Od. 16. & Epod. 1.

Satis ſuperque me benignitas tua ditavit.

5. *Maiâ nate.*] Mercurium præcipuè colit & invocat Horatius memor frequentis ejus tutelæ: de quâ lib. 2. Od. 7. & 13. &c.

8. *Veneror.*] Enixè & votis importunis expoſco. Quidam legunt *oner:* ſed perperam.

O ſi angulus ille.] O ſi haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit. Perſius Sat. 6. v. 13. hunc imitatus eſt Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. 7. *Anguli ad normam reſpondentes exigantur; longitudines ad regulam, altitudines ad perpendiculum.*

O ſi urnam argenti fors quà mihi monſtret, ut illi
Theſauro invento, qui mercenarius agrum
Illum ipſum mercatus aravit, dives amico
Hercule: ſi quod adeſt gratum juvat: hac prece te oro;
Pingue pecus domino facias & cetera, præter
Ingenium: utque ſoles, cuſtos mihi maximus adſis.
Ergo ubi me in montes & in arcem ex urbe removi,
Quid priùs illuſtrem Satiris Muſaque pedeſtri?
Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auſter,
Autumnuſve gravis, Libitinæ quæſtus acerbæ.

INTERPRETATIO.

O ſi fortuna alicubi oſtendat mihi urnam pecuniæ refertam, *quemadmodum ei, qui cùm theſaurum inveniſſet, Hercule propitio locupletatus, emit & coluit eumdem agrum*, quem antea colebat *conductum: ſi contentus ſum iis quæ habeo; à te* dumtaxat *peto hoc*, ut *pingues efficias greges & alia, præter ingenium; atque, ut conſueviſti, adſis mihi tutor perpetuus. Itaque poſtquam ex urbe ſeceſſi in colles & arcem, quid potiùs exornem quàm Satiras & Muſam pedeſtrem?* Illic *neque me prava corrumpit ambitio, neque gravis Auſter vel Autumnus morbifer, lucrum* præſtans *dura Libitina.*

ANNOTATIONES.

10. *O ſi urnam argenti, &c.*] O ſi theſaurum terræ infoſſum inveniam. Perſ. Sat. 2. v. 10.

. . . . . . *O ſi*
Sub raſtro crepet argenti mihi ſeria, dextro
Hercule.

Porrò theſaurus definitur quædam vetus depoſitio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat. nec enim theſaurus cenſetur quod metûs vel cuſtodiæ causâ terræ infoſſum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato & recludendis theſauris præeſſe credebatur. Diodor. Sic. lib. 5. cap. 2. Macrob. lib. 3. cap. 12. Plutarch. problem. Arnob. lib. 4.

14. *Præter ingenium.*] Ludit in ambiguâ ſignificatione vocis *pingue*. Senſus eſt: ne verò ingenium etiam facias pingue, id eſt, craſſum, hebes, ſtupidum.

15. *Cuſtos mihi maximus adſis.*] Poëtæ nimirùm in tutelâ ſunt Mercurii. lib. 2. Od. 7. & 17.

16. *In arcem.*] Villam Tuſculanam in edito colle ſitam. Epod. 1. ſub finem. Item lib. 1. Epiſt. 16.

17. *Quid prius illuſtrem Satiris, &c.*] Sunt qui ſic interpretentur: quid priùs canam & carminibus celebrem quam Deos agreſtes, Satyros, Faunos, &c. Vide lib. 3. Od. 18. Alii meliùs: quid aptius ſcribam quàm Satiras, oratione quidem ſtrictâ, ſed quæ ſolutæ ſimilis videatur, & vulgari *ſermoni propior:* ac proinde *muſa pedeſtris* vocari queat. Vide 1. Sat. 4. v. 40. & ſequ.

18. *Plumbeus Auſter.*] Gravia & tardiora efficiens corpora. lib. 2. Od. 14.

Fruſtra per Autumnos nocentem
Corporibus metuemus Auſtrum.

19. *Autumnuſque gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *lethiferum* appellat: benè quidem. tunc enim acutiores morbi ſunt & frequentiores. Hipocrat. Gal. &c. Idem Sat. 6. v. 516.

. . . *metuique jubet Septembris & Auſtri*
Adventum.

Cur autem Horatius in ſuâ villâ non metuat Auſtrum in Autumno quamvis noxium, ipſe explicat Epiſt. 16. ſita

Matutine pater, ſeu Jane libentiùs audis,
Unde homines operum primos vitæque labores
Inſtituunt; (ſic Diis placitum) tu carminis eſto
Principium. Romæ ſponſorem me rapis: eia,
Ne prior officio quiſquam reſpondeat, urge:

INTERPRETATIO.

O Pater Matutine, ſive mavis, Jane; à quo homines exordiuntur primos labores actuóſæ vitæ; ita numinibus placet: tu initium ſis verſuum meorum. Quando *Romæ* ſum, *me ſidejuſſorem eſſe cogis, eia,* inquis, *propera; ne quiſquam officio ſui ante reſpondeat.*

ANNOTATIONES.

nempè illa opportunè & ſalubriter haud excipiebat peſtilentes Auſtri flatus.

Hæ latebræ dulces, etiam ſi credis, amœnæ
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.

Libitinæ quæſtus acerbæ.] Pluribus enim in Autumno morientibus, majorem quæſtum habent ii qui funeribus procurandis incumbunt, dicti Libitinarii à Libitinâ funerum Deâ: de qua lib. 3. Od. 30. Seneca 6. de Beneficiis, comparat vota eorum qui teſtamenta captant cum votis Libitinariorum: nempè utrique lucri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam amicorum. Huc verò præcipuè facit quod ex inſtituto Servii Tullii Rom. regis, naſcentes recenſebatur in æde Junonis Lucinæ; puberes, in juventæ; morientes, in veneris Libitinæ; nummo quidem pro ſingulis delato. Dionyſ. Halic. lib. 4. hinc Sueton. Neron. cap. 39. *Tantis ex principe malis probriſque acceſſerunt quædam & fortuita: peſtilentia unius autumni, quâ triginta funerum millia in rationem Libitinæ venerunt.*

20. *Matutine pater.*] Janus dicitur *Matutinus* à Maturâ, ſive Aurorâ; & quod manè primus invocaretur, ut qui temporibus præſit, ac velut rerum omnium incipiendarum auctor. Arnob. lib. 3. *quem in cunctis anteponitis precibus.* Et alibi: *incipiamus ergo ſolemniter ab Jano & nos patre.*

Pater.] Janum vocamus *Patrem*, quaſi deorum Deum: inquit Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 9.

Jane.] Sic appellatur quod quaſi janua ſit ad novum annum, imò ad menſes ſingulos; omniaque regat tempora. Macrob. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani nomine. Deos ſuos pluribus inſigniebant appellationibus, honoris vel aſſentationis causâ. Macrob. *in ſacris invocamus Janum geminum, Janum patrem, Janum Junonium, Janum Quirinum, Janum Conſivium, Janum Patulcium & Clauſium, &c.* Sic & Horat. Carm. ſecul.

Lenis Ilithyia tuere matres;
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

22. *Sic diis placitum.*] Ut præſidias temporibus & primis hominum laboribus, deſque iis felix auſpicium: Quippè tu *in Italia primùm Diis templa feciſti, & ritus inſtituiſti ſacrorum: unde in ſacrificiis præfationem meruiſti perpetuam.* Macrob. jam cit.

Carminis eſto principium.] Fave mihi hanc Satiram exordienti, in quâ urbanæ vitæ incommoda à matutinis horis perſequor.

23. *Romæ ſponſorem me rapis.*] Hoc primum eſt incommodum, quod pro aliis ſpondere frequenter neceſſe ſit, ac forenſibus tumultibus intereſſe.

24. *Ne prior officio.*] Ne deſis amico, acriter ſubveni, laborantem in judicio tuere & juva: officium præbe, ſive per hyemis frigora, ſive

Sive Aquilo radit terras, ſeu bruma nivalem
Interiore diem gyro trahit, ire neceſſe eſt.
Poſtmodo quod mi obſit clarè certumque locuto,
Luctandum in turba: facienda injuria tardis.
Quid vis, inſane, & quas res agis? improbus urget
Iratis precibus. tu pulſes omne quod obſtat,
Ad Mœcenatem memori ſi mente recurras.

INTERPRETATIO.

Sive Aquilo ſtringat terras, ſive hyems contrahat dies nivoſos orbe interiori, oportet ire. Poſteà verò *quam apertè & manifeſtè dixi quod mihi noceat, certare habeo contra turbam: vis facienda lentis.* Hi verò increpant: *Quid petis ſtultè & quid moliris?* Quidam autem *iracundas addit imprecationes: An* igitur *evertas quicquid obſiſtit* tibi *ad Mœcenatem feſtinanti, urgente memoriâ?*

ANNOTATIONES.

per anguſtias dierum breviſſimorum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à vehementiſſimo inſtar aquilæ volatu dictus, ex Feſto. Græcis Boreas, ἀπὸ τῆς βοῆς, *à boatu:* quoniam ſit violenti flatus & ſonori. Gell. lib. 2. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex Varrone & Feſto. Alii factum nomen putant è βραχὺ ἦμαρ, *brevis dies.* Macrob. Sat. 1. Iſidor. lib. 5. Jul. Scalig. lib. 1. de cauſ. L. L. *Bruma*, ſive ſolſtitium hyemale, ex Ovid. Faſt. 1. eſt dies

prima novi, veteriſque noviſſima Solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori curſu & ambitu: circulum minorem, utpote qui centro propior ſit, Sole in Capricorno decurrente, ac breviores hinc dies faciente. Scil. in Sphæra noſtrâ obliquâ, hyemalis Tropicus ita ab Horiſonte interſecatur, ut minor pars ſupra terram, major autem ſub terrâ exiſtat. Cic. 2. de Nat. Deor. Cynoſura, inquit ex Arato,

curſu interiore brevi convertitur orbe.

Ire neceſſe eſt.] Ad ſpondendum pro altero.

27. *Poſtmodò quod mi obſit, &c.*] Alterum eſt incommodum, quod poſtquam ſpopondi, vix è turba me eripere liceat; quodque luctandum & jurgandum ſit cum obviis & remorantibus.

Quod mihi obſit.] Certè raro eſt expers moleſtiæ & damni quiſquis pro altero ſpondet. Proverb. cap. 6. *ſi ſpoponderis pro amico tuo, defixiſti apud extraneum manum tuam; illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis ſermonibus.* Bias ſapienter admodum dicebat: *Spondo, noxa præſto eſt.* Cic. Epiſt. ad Brut. *depondendum tibi eſt quod mihi pro illo ſpopondiſti.*

Clarè certumque locuto.] Debet enim ſponſio ac fidejuſſio præſtari diſertis verbis & ſine ambagibus. Alii locum hunc minùs rectè intelligunt de advocatione & peroratione cauſarum: afferuntque verba Tullii de petit. Conſul. *Nonnullos eſſe tibi iratos ex iis cauſis quas egiſti, neceſſe eſt.* & alibi, *quos læſiſti cùm pro amico contra eos diceres.*

28. *Facienda injuria tardis.*] In forenſi turbâ pulſare oportet & objurgare tardiùs euntes, dum inde quam primum exire contendo.

29. *Quid vis inſane.*] Ita reluctatur qui ab Horatio feſtinante pulſatus eſt; trudentem retrudit; atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversùs Horatium excandeſcentis, quod ipſius obteſtantis patrocinium aut ſuſcipere detrectet, aut non ſatis acriter aſſumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mœcenatem memori ſi mente recurras.*] Dum properas adire Mœ-

Hoc juvat & melli eſt, non mentiar. at ſimul atras
Ventum eſt Eſquilias; aliena negotia centum
Per caput, & circa ſaliunt latus. Ante ſecundam
Roſcius orabat ſibi adeſſes ad Puteal cras.
De re communi Scribæ magnâ atque novâ te

INTERPRETATIO.

Ut verum dicam, illud jucundum & ſuave eſt. Verùm cùm ad Eſquilias atras perveni, aliena centum negotia invadunt caput & latera. Roſcius poſcit ut ei cras opituleris ad Puteal, ante horam ſecundam. Horati, Scribæ te ro-

ANNOTATIONES.

cenatem conflicto tempori: vel quod acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel ſemel deeſſe metuas.

32. *Hoc juvat, & melli eſt.*] Objurgationes ejuſmodi quantumvis invidioſæ mequidem delectant, & quaſi mel dulces videntur. adeo Mœcenatis mentio, nomen, & recordatio veneranda mihi ſunt.

At ſimul atras ventum eſt, &c.] Tertium hoc genus moleſtiarum urbanarum eſt. Cum verò ad Mœcenatis ædes in Eſquiliis ſitas veni, aſſiliunt importuni pleriquе ſua mihi negotia commendantes: quos amoliri nefas. De Mœcenatis ædibus apud Eſquilias, lib. 3. Od. 29. v. 10. & lib. 1. Sat. 8. v. 14. vide ibi annot.

Atras Eſquilias.] De atris curis quidam interpretantur: at meliùs alii de ſepulcreto, quod fuerat olim in Eſquiliis; ut fusè diſſerui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. & lib. 1. Sat. 8.

34. *Per caput & circa ſaliunt latus.*] Undique adoriuntur & circumobſident. Præclara hypotyposis.

Ante ſecundam.] Maturè, ut tempus habeat de re ſuâ diſſerendi tecum, priusquam forum aperiatur, ac diſceptandum ſit in judicio. *Ante ſecundam.* Gall. *à huit heures preciſes du matin, plûtoſt devant qu'aprés:* unâ ſcilicet horâ ante judicia; quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia cauſidicos.

Martial. lib. 4. Epigr. 8. ubi & diei varias occupationes pro diverſis horis explicat. Porro ex alibi annotatis, Lector, intellige illam diei naturalis horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam eſſe matutinam. Vide lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. & Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 20.

35. *Sibi adeſſes.*] Quaſi advocatus, adjutor, fautor. Apud Judices actor & patronus rei cauſam dicebat. At aderant præterea quidam advocati; ſuaque præſentiâ vel teſtimonio etiam, ſi opus eſſet, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad judicium. *Puteal* locus erat in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. lib. 1. Epiſt. 19. v. 8. *forum Putealque Libonis mandabo ſiccis.* Nimirum in ipſis gradibus, ad lævam Curiæ, ſtatua erat Actii Navii Auguris, qui, inſpectante Tarquinio Priſco rege, cotem novaculâ diſciderat. Ibidem porrò cotem illam & novaculam eſſe defoſſam tradunt, ſupraque impoſitum puteal, id eſt, umbellam ſive operculum, quale puteis imponi ſolet. Cic. de Divin. 1. n. 32. Illic etiam fœneratores convenire ſolitos idem teſtatur pro Sextio, n. 18. *Puteali & fœneratorum gregibus inflatus.* Item Perſ. Sat. 4.

Si puteal multâ cautus vibice flagellas.

Vide Cæl. Rhodig. lib. 10. cap. 17.

36 *De re communi Scribæ, &c.*] De Scribarum ſe numero fuiſſe oſtendit.

Scribæ.] Gall. *les Greffiers, ou Secretaires de l'Epargne.* Horum officium erat, acta publica litteris mandare, litteras publicas ſcribere, &c. Conſtat

Orabant hodie meminiſſes, Quinte, reverti.
Imprimat his cura Mœcenas ſigna tabellis.
Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit & inſtat.
Septimus octavo propior jam fugerit annus,
Ex quo Mœcenas me cœpit habere ſuorum
In numero; dumtaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
Vellet, iter faciens; & cui concredere nugas
Hoc genus: Hora quota eſt? Thrax eſt Gallina Syro par?
Matutina parum cautos jam frigora mordent:
Et quæ rimoſa bene deponuntur in aure.
Per totum hoc tempus, ſubjectior in diem & horam
Invidiæ. Noſter ludos ſpectaverat unà,
Luſerat in campo, Fortunæ filius, omnes.

INTERPRETATIO.

gant ut *hodie redeas ad negotium commune ac novum. Fac ut Mœcenas has tabellas obſignet.* Quod ſi his *reſpondeam; Tentabo:* eſt qui *reponat & urgeat:* Atqui *potes, ſi lubet. Propè finem habet annus ſeptimus, & mox octavus* incipiet, *ex quo* tempore *Mœcenas inter familiares me aſcivit, ad id* verò *ſolùm, quem in currum aſſumere placeret, quando viam init: & cum quo loqueretur futilia ejuſmodi: Quota eſt hora? Gallina Thracius eſtne par Syro? Incautos jam ſtringit frigus matutinum; &* ſimilia *quæ committi queant auribus perfluentibus. Exinde* verò *magis ac magis obnoxius invidiæ* fui. Aiunt *plerique: Noſter Fortunæ filius ludos ſpectavit: in campo* Martio *cer-*

ANNOTATIONES.

ſcribas maximæ probitatis à Quæſtoribus allectos. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 2.

37. *Imprimat his cura, &c.*] Alius ita rogat: ô Horati, cura ut Mœcenas ſigillo muniat has tabellas: oro te etiam atque etiam.

Signa.] De ſigillo ſive annulo Auguſti intellige. Hunc enim ab eo concreditum Mœcenati, diximus ad Epod. 1. v. 3. & conſtat ex Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. 51. &c.

39. *Dixeris, Experiar.*] Si huic dixero: Curabo, & experiar, numquid à Mœcenate id beneficii queam obtinere tibi, &c. Horatii modeſtiam adverte, Lector, ſuam apud Mœcenatem gratiam extenuantis, tametſi apud eum ſummè valere diceretur. Vide & quæ ſequuntur.

40. *Septimus octavo propior.*] Septimus hic annus propè eſt elapſus, & mox octavus agetur, ex quo, &c.

42. *Dumtaxat ad hoc.*] Non ad res graves, ſed ad nugâs & jocos, atque ad relaxandum animum magnis curis paſſim diſtentum me adhibet Mœcenas, inquit noſter, dumtaxat.

44. *Thrax eſt Gallina Syro par?*] An ille gladiator huic par eſt virtute, robore, arte, peritiâ; ille ſecutor huic retiario; ille Thrax huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem diverſamque armaturam fusè explicavi ad Juvenal. Sat. 2. v. 143. & Sat. 8. v. 200.

45. *Matutina parum cautos, &c.*] Verba hæc innuunt ſcriptam Autumni tempore hanc Satiram.

46. *Et quæ rimoſâ, &c.*] Et ſimilia quæ loquaciſſimo cuilibet poſſunt committi, atque homini nullum ſecretum retinenti, ſed paſſim quod audivit in obvios quoſque ſtatim effundenti, qualis ille apud Terent. de ſeipſo, prædicans:

Plenus rimarum ſum: hac atque illac perfluo.

48. *Noſter ludos ſpectaverat unà, &c.*]

Frigidus à Roſtris manat per compita rumor;
Quicumque obvius eſt, me conſulit: ô bone (nam te
Scire, deos quoniam propius contingis, oportet)
Numquid de Dacis audiſti? Nil equidem. Ut tu
Semper eris deriſor. At omnes di exagitent me,
Si quidquam. Quid? militibus promiſſa Triquetra
Prædia Cæſar, an eſt Italâ tellure daturus?
Jurantem me ſcire nihil, mirantur, ut unum
Scilicet egregii mortalem altique ſilenti.
Perditur hæc inter miſero lux, non ſine votis:
O rus, quando ego te aſpiciam? quandoque licebit,
Nunc veterum libris, nunc ſomno & inertibus horis
Ducere ſollicitæ jucunda oblivia vitæ?
O quando faba Pythagoræ cognata, ſimulque

INTERPRETATIO.

tavit cum Mœcenate. Quod ſi *è Roſtris per plateas frigidus rumor diſcurrat; quiſquis occurrerit interrogat me: ô bone, an de Dacis aliquid accepiſti? quippè te ſcire oportet, qui ad magnates accedis.* Tum ego: *Nihil certè.* Illi continuò: *Ergone tu ſemper deriſor fueris? Me*, inquam, *diſperdant omnes dii, ſi quidquam* ſcio. *Ecquid?* aiunt. *agros militibus promiſſos an aſſignabit Auguſtus in Siciliâ*, an in *Italicâ regione?* At *affirmantem me nihil ſcire admirantur velut hominem raræ & profundæ taciturnitatis. In iſtis diem perdo infelix, non abſque deſideriis: ô villa, quando te adibo? ecquando gratam oblivionem vitæ anxiæ capiam* ibi, *modò ſcripta veterum* legendo, *modò dormiendo & otiando? ô quando apponetur Faba Pythagoræ affinis, ſimul-*

ANNOTATIONES.

Sic de Horatio loquuntur invidi: En ille Fortunæ filius ſimul cum Mœcenate ludos ſpectavit: en cum ipſo luſit in campo Martio. de hoc vide lib. 1. Od. 8. Annot.

50. *Roſtris.*] In foro Rom. erant Roſtra, id eſt, ſuggeſtum ante Curiam Hoſtiliam extructum, ornatum verò navium roſtris ab Antiatibus captarum. unde nomen. Tit. Liv. lib. 8. Varro lib. 4. de L. L. Ex eo loco leges ferebantur, & conciones ad populum habebantur: imò & jus dicebatur.

Rumor.] Eſt fama incerta ſine capite, id eſt, ſine autore. *frigidus.* vel, triſtis; vel levis.

52. *Deos.*] Auguſtum, Mœcenatem.

53. *De Dacis.*] Cum his tunc Romani bellum habebant. Vide lib. 2. Od. 20.

55. *Militibus promiſſa prædia.*] Sicut jam aſſignata fuerant poſt Philippenſem victoriam. Vide ſuprà Sat. 2. v. 110. & ſeq. Item Virgil. Eclog. 1.

Triquetra.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam; haberque in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum. hinc Ovid. Faſt. 4.

Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris; à poſitu nomen adepta loci.

63. *O quando faba, &c.*] Quando ruri veſcar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejuſmodi vitam agreſtem præfero lautis epulis quibuſcunque.

Faba Pythagoræ cognata.] Varia hìc varii comminiſcuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quidem & ſatiricè, quaſi homini cognatam & conſanguineam; nempè quod ille aſſereret fabam ex eâdem origine & eodem tempore cum homine natam; eamque, ſi pyxide incluſa ſervetur vel infodiatur, in carnem & ſanguinem

Uncta ſatis pingui ponentur oluſcula lardo?
O noctes, cœnæque Deûm, quibus ipſe meique
Ante Larem proprium veſcor: vernaſque procaces
Paſco libatis dapibus. prout cuique libido eſt,
Siccat inæquales calices conviva, ſolutus
Legibus inſanis: ſeu quis capit acria fortis
Pocula, ſeu modicis humeſcit lætiùs. Ergo
Sermo oritur, non de villis domibuſve alienis;
Nec male necne Lepos ſaltet: ſed quod magis ad nos
Pertinet, & neſcire malum eſt, agitamus: Utrumne
Divitiis homines, an ſint virture beati?

INTERPRETATIO.

que olera condita larido pingui? O *noctes & epulæ Deorum*, in *quibus ego & familiares cœnamus ad Larem meum: ac protervos famulos alo cibis libatis.* Ibi *quiſque liber à ſtultis legibus, ad arbitrium exhaurit ſcyphos diverſos; ſive capax ingentes ſumit calices, ſive minoribus cupit madeſcere. Tum fit confabulatio non de aliorum prædiis vel ædibus;* *neque* utrum *Lepos ineptè ſaltet, an non: ſed quod utilius, quodque ignorare ſit nefas, quærimus; an opibus homines, an virtute felices exiſtant: utrum nos ad*

ANNOTATIONES.

converti. Ego nec fabulas nec metempſycoſim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim aliiſque leguminibus atque oleribus omnique cibo parabili Pythagoras & Pythagorici libenter veſcebantur: carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem & ſanitatis gratiâ, quanquam nonnulli contrarium ſcribunt. Vide Cic. de Divin. 2. n. 119. Diogen. Laërt. lib. 8. Athen. lib. 4. & 10. Plin. l. 18. c. 12. Gell. lib. 4. cap. 11. Cæl. Rhodig. lib. 21. cap. 3. lib. 28. cap. 12. lib. 30. cap. 36. Et quæ nos ad Juvenal. Sat. 15. v. 175. ubi de anthropofagis quibuſdam ita ſcribit:

. . . . . Quid diceret ergò
Vel quò non fugeret, ſi nunc hæc monſtra videret
Pythagoras, cunctis animalibus abſtinuit qui
Tanquam homine, & ventri indulſit non omne legumen?

Pythagora. Vide l. 1. Od. 28. Epod. 15. & Sat. 4. hujus lib.

65. O *noctes, cœnaque Deûm.*] O quieti ſomni! ô epulæ tranquillæ & jucundæ, quantumvis ſobriæ & frugales; certè nectari & ambroſiæ Deorum æquiparandæ! vel *noctes* dicit Poëta, quod olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religiosè Diis domeſticis libans, & primitias offerens ruſticarum dapum; ac poſteà è *libatis dapibus* hilariter cum familiaribus & ſervis cœnans. Vide lib. 1. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur qui ex ancillis nati ſunt verno tempore. Feſtus. *procaces*, à procando, ſive poſcendo.

69. *Legibus inſanis.*] De his conviviorum legibus, Vide lib. 2. Od. 7. annot.

69. *Seu quis capit acria fortis pocula.*] Plin. lib. 14. cap. 22. refert *Ciceronem Marci filium binos congios ſimul haurire ſolitum:* atque ebrietatis mala eleganter deſcribit. Vide Macrob. Saturn. 2 cap. ultimo. Gell. lib. 15. cap. 2.

70. *Humeſcit.*] Al. *uveſcit.* lib. 4. Od. 5. in fine. *uvidi*, id eſt, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibuſque alienis.*] De his invidi & avari ſermocinantur: ut deliciarum ſectatores & voluptarii de ſaltatoribus & ſcurris.

72. *Lepos.*] Auguſti ſcurra, archimimus, egregius ſaltator; Lepos dictus, à

Quidve ad amicitias, uſus rectumne, trahat nos?
Et quæ ſit natura boni, ſummumque quid ejus?
Cervius hæc inter vicinus garrit aniles
Ex re fabellas. Nam ſi quis laudat Arelli
Sollicitas ignarus opes, ſic incipit: Olim
Ruſticus urbanum murem mus paupere fertur
Accepiſſe cavo, veterem vetus hoſpes amicum;
Aſper, & attentus quæſitis, ut tamen arctum
Solveret hoſpitiis animum. Quid multa? neque illi
Sepoſiti ciceris nec longæ invidit avenæ:
Aridum & ore ferens acinum, ſemeſaque lardi
Fruſta dedit; cupiens variâ faſtidia cœnâ
Vincere tangentis male ſingula dente ſuperbo:

INTERPRETATIO.

amicitias impellat, utilitas an honeſtum: item quid ſit bonum, & quæ ejus perfectio? Interea Cervius vicinus aniles fabulas ad propoſitum narrat. Etenim ſi quis imperitus laudat anxias Arellii divitias, ita exorditur: Quondam mus agreſtis urbanum murem cavernulâ dicitur excepiſſe, vetus hoſpes veterem amicum; durus, & ſtudioſus rerum congeſtarum; ita tamen ut animum reſtrictum laxaret hoſpitum gratiâ. Quid plura? Nec parcè dedit è congeſto cicere, nec ex avenâ oblongâ: ore portans acinum deſiccatum, & semeſa laridi fruſtula obtulit, optans multiplici dape vincere nauſeam faſtidiosè ſingula delibantis ſuperbo dente;

ANNOTATIONES.

molli, ſcitâ, & lepidâ ſaltandi ratione.

Quod magis ad nos pertinet, &c.] De aptis convivio ſermonibus Gell. lib. 13. cap. 11. &c.

75. *Uſus, rectumne.*] Alii quippè ſentiebant amicitias propter utilitatem colendas: Alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium. ubi: *Solem*, inquit, *è mundo tollere videntur qui amicitiam è vitâ tollant. . . . . Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox cit. *Virtus amicitiam & gignit & continet . . . . . . Virtutum amicitia adjutrix à naturâ data eſt.* Et in fine ejuſdem lib. *Vos hortor, ut ita virtutem locetis, ſine quâ amicitia eſſe non poteſt; ut, eâ exceptâ, nihil amicitiâ præſtabilius eſſe putetis.*

76. *Summumque quid ejus?*] In quo conſiſtat ſummum bonum? hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. de finib. Tuſc. Quæſt. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad perſuadendum valdè commodæ & efficaces, ſi appoſitè adhibeantur. Hinc ſacri etiam codices proverbiis & parabolis inſperſi ſunt. Hiſque perſæpè uſus eſt Chriſtus Dominus, veritas Dei & Sapientia. *Ut quod per ſimplex præceptum teneri ab auditoribus non poteſt, per ſimilitudinem & exempla teneatur:* S. Hieronym. lib. 3. Comment. in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus, contra ſtultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum & apologum ruſtici muris & urbani.

83. *Hoſpitiis.*] Hoſpitibus amicè excipiendis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Helleniſmus.

86. *Variâ cœnâ.*] *Dubiam cœnam* dixit ſuprà Sat. 2. v. 77.

Cum pater ipſe domûs paleâ porrectus in hornâ
Eſſet ador loliumque, dapis meliora relinquens.
Tandem urbanus ad hunc, quid te juvat, inquit, amice,
Prærupti nemoris patientem vivere dorſo?
Vis tu homines urbemque feris præponere ſilvis?
Carpe viam, mihi crede, comes: terreſtria quando
Mortales animas vivunt ſortita, neque ulla eſt
Aut magno aut parvo lethi fuga. quo bone circa,
Dum licet, in rebus jucundis vive beatus:
Vive memor, quàm ſis ævi brevis. hæc ubi dicta
Agreſtem pepulere; domo levis exilit. Inde
Ambo propoſitum peragunt iter; urbis aventes
Mœnia nocturni ſubrepere. Jamque tenebat
Nox medium cœli ſpatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo veſtigia: rubro ubi cocco
Tincta ſuper lectos canderet veſtis eburnos,
Multaque de magnâ ſupereſſent fercula cœnâ,
Quæ procul extructis inerant heſterna caniſtris.
Ergo ubi purpureâ porrectum in veſte locavit
Agreſtem, veluti ſuccinctus curſitat hoſpes;

INTERPRETATIO.

dum ipſe adium dominus in ſtramine jacens ederet frumentum ac zizaniam, cibis optimis abſtinens. Denique urbanus hunc ſic allocutus eſt: Amice quorſum ærumnoſus degis ad latus montis ardui? visne homines & urbem præferre ſilvis deſertis? Mihi auſculta, iter mecum ingredere; quandoquidem animantia ſuper terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi ratio *eſt ſive parvo ſive magno. Quocirca,* ô *bone quandiu potes, rebus fruere jucundis, recordatus quàm brevi* tempore *ſis victurus. Sermonibus illis excitatus ruſticus proſilit alacer è domicilio. Hinc uterque viam inſtitutam decurrunt, cupientes noctu ſubire civitatis pomœrium. Et jam nox attigerat medium cæli locum, quando pedem ambo inferunt in ædes opulentas, ubi ſtragula fulgebat purpurea ſuper thoros eburneos, & plurima dapes reſtabant è lauto convivio, quæ heri procul fuerant in ſportulis congeſta. Poſtquam igitur ruſticum ſtatuit in ſtragula pretioſâ recumbentem, velut expeditus hoſpes circumcurſat; ci-*

ANNOTATIONES.

88. *Horna.*] Novâ, hujus anni. lib. 3. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum; vel, quod aduratur, ut è toſto fiat mola ſalſa ad ſacrificia utilis. Feſtus. Alii aliter.

93. *Terreſtria, quando, &c.*] Vel ex perſonâ murium aliorumque brutorum; vel ex perſonâ atheorum, hoc dicit Poëta.

97. *Vive memor quam ſis brevis ævi.*] Eamdem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alceſtide. ut benè obſervavit Muretus.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur ſic vaſa eduliorum, & per Synecd. ipſa edulia, &c.

108. *Vernaliter.*] Al. *Verniliter*, more ſervorum prælambens dapes quas affert.

Continuatque dapes: nec non vernaliter ipſis
Fungitur officiis, prælambens omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ ſorte, boniſque
Rebus agit lætum convivam: cùm ſubitò ingens
Valvarum ſtrepitus lectis excuſſit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magiſque
Exanimes trepidare, ſimul domus alta Moloſſis
Perſonuit canibus. Tum ruſticus, Haud mihi vitâ
Eſt opus hac, ait, & valeas. me ſilva cavuſque
Tutus ab inſidiis tenui ſolabitur ervo.

INTERPRETATIO.

bos cibis accumulat, & inſtar famuli miniſtrat ſedulus, prægustans quicquid apportat. Ille quietus lætatur mutatâ conditione, hilaremque ſe convivam exhibet favente fortunâ; quando magnus repente foriium ſtrepitus thoris ambos expulit. Mox *trepidi* cœperunt *fugere per omne cubiculum: graviùs autem expaveſcere* quaſi *moribundi, cùm ædes ampla inſonuerunt magnis canibus. Tunc agreſtis dixit: Nequaquam me juvat vita iſta:* eique *nuntium remitto. me nemus & caverna à periculis libera conſolabuntur exiguo legumine.*

ANNOTATIONES.

114. *Moloſſis.*] Ingentibus canibus è Moloſſiâ regione Epiri. Apud Moloſſos Epiri populos erant canes venatici generoſiſſimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine. Synecd. *Ervum*, Græcis ὄροβος, Gall. *ers*, legumen eſt piſis affine, ſaginandis armentis utile. Columel. Plin. Virgil. Eclog. 3. v. 100. ejus meminit, ſi fides quibuſdam veteribus membranis. Nam aliæ habent, *arvo.* aliæ, *ervo.*

SATIRA VII.

Inducitur ſervus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans & carpens.

JAm dudum auſculto, & cupiens tibi dicere ſervus
Pauca, reformido. Davuſne? Ita, Davus amicum
Mancipium domino, & frugi, quod ſit ſatis: hoc eſt,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembri
(Quando ita majores voluerunt) utere: narra.
Pars hominum vitiis gaudet conſtanter, & urget

INTERPRETATIO.

DAVUS. *JAm diu* eſt quod te *audio: atque avens tibi pauca loqui*, ego *famulus timeo:* HORAT. *Numquid Davus?* DAV. *Etiam Davus hero ſervus fidelis, ac frugalis abundè: id eſt, ut vitâ dignum exiſtimes.* HORAT. *Age, fruere licentiâ* menſis *Decembris, quandoquidem ita ſanxerunt majores* noſtri; *loquere.* DAVUS. *Plerique hominum obſtinatè vitiis delectantur; & perſeverant in* pravis *moribus.*

ANNOTATIONES.

1. *Jam dudum auſculto.*] Suum ipſe ſervum vitia ſibi objicientem ita inducit Horatius, ut quilibet vitioſus à ſervo ſuo pariter reprehendi ſe juſtè quidem putet & ſentiat. Porrò ſententiam hanc aſſerit: Solum ſapientem eſſe liberum: quam tractat Cicero Parad. 5. & Perſ. Sat. 5.

Auſculto.] Ad omne obſequium paratus aſto.

2. *Davuſne.*] Ipſene *Davus* hæc loquitur.

3. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in ſervos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro ſedulâ & diuturnâ ſervitute videri ſibi meruiſſe apud herum ut vivat. Alii alias interpretationes afferunt, at meo judicio longè petitas. Quidam volunt Davum ſignificare ſe mediocriter bonæ eſſe indolis. quod contrà raró ſint longævi qui indole ſunt eximiâ: Seneca Controv. 1. *tam immaturè magnum ingenium non eſſe vitale.* Alii ſic: Davus oſtendit ſe in victu moderatum ac temperantem diutiùs eſſe victurum, contra morem ſervorum, quos edacitas brevi conficit.

4. *Libertate Decembri utere.*] Dic liberè quicquid volueris, ſiquidem hoc tibi dant Saturnalia. Ea nempe 14. Cal. Janu. celebrabantur, in honorem Saturni, & monimentum aurei ſub ejus regno ſeculi, quo tempore cuncti æquales erant tam ſervi quàm ingenui. Macrob. lib. 1. cap. 10. *Saturnalia uno die ſolita peragi: poſt in triduum propagata, adjectis à Cæſare huic menſi diebus, deinde ex edicto Auguſti; quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit .... ſed Sigillariorum adjecta celebritas in ſeptem dies diſcurſum publicum & lætitiam religionis extendit.* Alex. ab Alex. lib. 2. cap 22. *Saturni feſtis diebus ſervos ingenuorum miniſteria occupare, pileos ſumere, & à liberis nullo diſcrimine differre, ſtipeſque invicem dare, & munera miſſitare, ſervatum eſt. Regna quoque ſortiri inter æquales, &*

Propoſitum: pars multa natat; modò recta capeſſens;
Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
Cum tribus annellis, modò lævâ Priſcus inani,
Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas:
Ædibus ex magnis ſubito ſe conderet, unde
Mundior exiret vix libertinus honeſte:
Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis
Vivere; Vertumnis, quotquot ſunt, natus iniquis.

INTERPRETATIO.

Alii multi fluctuant, nunc virtutem ſequentes, alias vitiis obſequentes. Sic *Priſcus frequenter viſus* eſt *cum tribus annulis: paulò* verò *poſt ſiniſtrâ vacuâ diverſus vixit*; adeo *ut veſtem mutaret horis* ſingulis: *exiens* autem *ſuperbâ è baſilicâ repente migraret* illuc, *unde vix decenter egrederetur libertinus nitidulus. Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere cuperet: certè natus infeſtis omnibus Vertumnis.*

ANNOTATIONES.

tanquam reges imperitare, magiſtratus purpuram induere, reliquos in veſte candidâ diem concelebrare. Qui etiam mos Græcis & exteris communis fuit. Namque apud Babylonios Sacra appellantur feſta, quibus dies quinque imperabant ſervi dominis: eorumque unus ſtolâ ſumptâ dominabatur, &c. Vide ſuprà Sat. 3.

7. *Natat.*] Inſtabilis eſt: ſicut natantes modò contra flumen, modò currente feruntur amne.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos geſtare luxurioſum habebatur.

Priſcus.] Hic orator fuiſſe dicitur, Senatorii quidem vel certè Equeſtris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egeſtatis ſignum. In læva utpote minùs actuosâ annuli geſtantur. Macrob. lib. 7. cap. 13. *Annulum in digito, qui minimo vicinus eſt, quem etiam medicinalem vocant, & manu præcipuè ſiniſtrâ geſtandum eſſe.* Gell. lib. 10. cap. 10. *repertum eſt nervum quemdam tenuiſſimum ab eo digito ad cor hominis pervenire.* Hinc tali honore eum digitum placuit decorari. Vide Plin. lib. 33. cap. 1. Ubi de origine & jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parum conſtans.

Clavum.] Modò latum, modò anguſtum ſumens. De eà veſte præclarà lib. 1. Sat. 5. v. 36.

11. *Ædibus ex magnis.*] E ſuperbo domicilio in vile & abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Salſus in Romanorum impudicitiam ſarcaſmus.

Jam mallet doctus Athenis vivere.] Modò otioſum & luxurioſum præferens vitæ genus; modò ſtudia literarum & honeſtos doctrinæ ac Philoſophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum, Cic. de Orat. ubi artium exquiſitarum officina: ubi præcipuè coluntur ea myſteria, quibus ex agreſti immanique vitâ exculti ad humanitatem & mitigati ſumus. Id. de Leg. 4. ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis poſſeſſione inter Deos certamen fuerit; et jam fractum propè ac debilitatum Græciæ nomen hujus urbis laude nititur. Id. Orat. n. 25.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus Deus anno vertendò præſidens, multiformis erat; & variè pingebatur, & variis colebatur locis tum in urbe tum in municipiis; modò foſſor, modò arator, ſeminator, plantator, meſſor. Hinc plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt etiam ſenſus & cogitationes hominum ab eo verti. Unde iratis Ver-

Scurra

Scurra Volanerius, poſtquam illi juſta chiragra
Contudit articulos; qui pro ſe tolleret, atque
Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ
Conductum pavit. quanto conſtantior idem
In vitiis; tanto levius miſer ac prior ille,
Qui jam contento, jam laxo fune laborat.
Non dices hodie, quorſum hæc tam putida tendunt,
Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, peſſime? Laudas
Fortunam & mores antiquæ plebis, & idem
Si quis ad illa Deus ſubito te agat, uſque recuſes:
Aut quia non ſentis, quod clamas, rectius eſſe;
Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres,

INTERPRETATIO.

Contrà *Volanerius ſannio, quando juſta chiragra illi fregit digitos*, hominem *quotidianâ mercede conductum aluit, qui taxillos pro ſe colligeret ac immitteret in alveolum, quanto magis conſtans in pravis, tanto minus infelix quàm prior iſte, qui nunc intento nunc laxato fune luctatur.* HORAT. An *non hodie declarabis, furcifer, quo ſpectent illa adeo inepta?* DAV. *Dico, ad temetipſum.* HOR. *Ecquâ ratione, ô nequam?* DAV. *Extollis conditionem & inſtituta priſci populi; tuque ipſe fortiter abnuas, ſi numen aliquod ad ea te redigat: ſive quod non* firmiter *tenes melius eſſe id quod aſſeris: ſive quod non conſtanter virtutem propugnas; atque haſitas,*

ANNOTATIONES.

tumnis dicitur natus quiſquis ſemper incertus & inconſtans aliis aliiſque affectibus agitatur. Tibul.

Talis in æthereo felix Vertumnus olympo
Mille habet ornatus, mille decenter habet.

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter & contra etymon primam corripit ſyllabam: vel Poëta ſcripſit *cheragra*, ut volunt quidam. ἡ ἄγρα τῆς χειρὸς, Poëticè χερός. *Juſta*, digna luxuriæ pœna. Perſius Sat. 5. v. 58.

Sed cum lapidoſa chiragra
Fregerit articulos.

Scilicet morbus ille articularis manûs ac digitorum uſum præpedit, non ſecus ac ſi fracti & contuſi eſſent articuli manuum.

16. *Qui pro ſe tolleret.*] Cùm talis ſemper ludere conſueviſſet, interclusâ manus ſuas movendi facultate alienâ manu talos colligebat, movebat, jactabat.

17. *Phimum.*] Vaſculum ligneum, corneum, eburneum, oris anguſti, è quo tali antea agitati effunduntur in alveum ſeu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis & Seneca, *orcam* Perſius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam deſignat) alii, & hîc Horatius, ut placet multis hiſque doctiſſimis. Gall. *cornet à dez.* Jul. Poll. lib. 10. cap. 31. phimum φιμὸν numerat inter aleatoris inſtrumenta: item Æſchines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio. Velut Priſcus modò parcus admodum & frugalis; modò laxus, magnificus, luxurioſus; utrinque nimius & vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata, translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer.*] Servus hoc probro inceſſebatur, cùm ob delictum quodpiam levius, appenſam collo furcam cogebatur ferre, ignominiæ causâ.

23. *Mores antiqua plebis.*] Probos nimirum & caſtos. Nam ſubinde vitia ſenſim gliſcere [illegible] ſunt.

Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.
Romæ rus optas, abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis, ſi nuſquam es forte vocatus
Ad cœnam; laudas ſecurum olus, ac velut uſquam
Vinctus eas, ita te felicem dicis, amaſque,
Quod nuſquam tibi ſit potandum, juſſerit ad ſe
Mœcenas ſerum ſub lumina prima venire
Convivam, Nemon' oleum feret ocyùs? *Ecquis*
Audit? cum magno blateras clamore, furiſque.
Milvius & ſcurræ, tibi non referenda precati,
Diſcedunt. Etenim fateor me, dixerit ille,
Duci ventre levem. naſum nidore ſupinor:
Imbecillus, iners, ſi quid vis, adde, popinó.
Tu cùm ſis quod ego, & fortaſſis nequior, ultrò
Inſectere velut melior, verbiſque decoris

INTERPRETATIO.

fruſtrà exoptans pedem luto extrahere. Cùm *Romæ* verſaris, *cupis ruri* degere. *cum ruri degis, remotam urbem laudas inconſtans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla: & quaſi pergas coactus, ſic te beatum prædicas; atque gratularis* tibi, *quod apud nullum cœnare contingat.* Verùm *ſi Mæcenas vocet* te *cœnatum apud ſe veſperi ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus: Nullusne afferet unguenta citiùs quiſnam auſcultat?* Tum verò *Milvius & paraſiti abeunt, tibi imprecati minimè narranda. At dicet aliquis me ventri obnoxium eſſe, naſum tollere ſupinum ad nidores; ignavum, ſegnem* eſſe *adde* etiam, *popinarum ſectatorem* [illegible] *bet: non inficiabor. Tu* verò *cum ſis* ſervus *ut ego, & fortaſſe pejor; cur me* [illegible] *prehendis quaſi præſtantior? Quare præclaris ſermonibus tegis* quod prav

ANNOTATIONES.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Fruſtrà cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas ſecurum olus.*] Tranquillam domi cœnam è cibo parabili laudas & præfers quibuſlibet lautis & opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

31. *Velut uſquam vinctus eas.*] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinctus, invitus: ac felicem te dicis quod nemo te vocarit. Verùm te diſſimulas.

33. *Serum ſub limina prima.*] Serò quidem cœnabant magnates pluribus negotiis occupati; at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. Martial. lib. 4. Epig. 8.

Imperat extructos frangere nona toros.

34. *Nemon' oleum ferat ocyùs, &c.*] Clamitas moræ impatiens, & mirum quantum properans ire illuc benè lotus benè unctus. Sic nimirùm veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfuſi.

35. *Furiſque.*] Alii leg. *fugiſque*, id eſt cum magna feſtinatione domo abis, & ad Mœcenatis cœnam curris.

36. *Milvius & ſcurræ, &c.*] Paraſiti & ſcurræ apud te cœnâ ſperatâ fraudati diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia diſcedentes.

38. *Naſum nidore ſupinor.*] Elatum habeo naſum ad captandos odores opſoniorum; tanquam ventris & gulæ mancipium cœnas venor.

Obvolvas vitium? Quid, ſi me ſtultior ipſo
Quingentis empto drachmis deprenderis? aufer
Me vultu terrere: manum ſtomachumque teneto,
Dum quæ Criſpini docuit me janitor, edo.
Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
Peccat uter noſtrum cruce dignius? acris ubi me
Natura incendit; * * * *
* * * * * *
* * * * * *
Dimittit neque famoſum neque ſollicitum, ne
Ditior aut formæ melioris * * *
Tu, cum projectis inſignibus, annulo equeſtri,
Romanoque habitu, prodis ex Judice Dama
Turpis, odoratum caput obſcurante lacernâ;

INTERPRETATIO.

habes? Quid ſi tu agnoſceris inſanior me, quem emiſti drachmis quingentis? Deſine vultu terrorem mihi facere: coerce manum atque iram, dum loquor ea quæ didici à Criſpini janitore. Tu ſectaris uxorem alterius, Davus meretricem. Uter noſtrum cruce dignior peccat? Cùm me ardens libido inflammat, * * * * * * * * * * * * * * ab ea *diſcedo nec infamis, nec anxius, ne opulentior vel pulcrior eâdem potiatur. Tu* verò *quando exutis ornamentis, annulo equeſtri, & Romanâ veſte, è judice mutaris in vilem ſervum, cucullo obvolvente caput unguentis delibutum,*

ANNOTATIONES.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté cinquante écus.* Siquidem drachma Attica ſex aſſes ſive ſolidos noſtræ monetæ continebat.

Me ſtultior deprehendis.] Ego enim vitia mea ipſe agnoſco & fateor: tu vero tua celas & vano decore tegis; & hinc aliis tibique etiam bonus videri gaudes ſtultè.

44. *Manum ſtomachumque teneto.*] Ne minas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera loquor.

45. *Dum quæ Criſpini docuit janitor edo.*] Doctum ſe ſervus à ſervo Philoſophi aptè dicit. Certe à Magiſtris publicis documenta quædam ſervi eorum captabant, ſeu domi, ſeu cuſtodientes januam Scholarum, in quibus docebant. audire nempe multa atque utiliter excipere poterant, ſi paulùm ingenioſi eſſent. De *Criſpino* Stoicam ſectam amplexo, lib. 1. Sat. 1. & 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum ſectator quilibet hic arguitur, non ipſe Horatius: qui ab iis abhorrebat. lib. 1. Sat. 2.

53. *Tu cùm projectis inſignibus.*] Depoſita togâ, exuto anguſto clavo, equeſtrique annulo & dignitate, quibus ab Auguſto es inſignitus; ſervilem autem indutus habitum, ne agnoſcaris; jam non videris eques Romanus, ſed vilis ſervus. Vide Gell. lib. 13. cap. 20.

54. *Ex judice.*] Certarum rerum cognitio & judicium ad equites Rom. pertinebat. ſive quod eligebantur Judices tam ex Equeſtri quam ex Senatorio ordine.

55. *Lacernâ.*] Pallio caput etiam adverſus imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvenalis Sat. 3. 6. & 8. Gall. *une cape.*

Non es quod ſimulas? metuens induceris, atque
Altercante libidinibus tremis oſſa pavore.
Quid refert, uri virgis, ferroque necari?
Auctoratus eas, an turpi clauſus in arcâ,
Quò te demiſit peccati conſcia herilis,
Contractum genibus tangas caput? Eſtne marito
Matronæ peccantis in ambos juſta poteſtas?
In corruptorem vel juſtior. Illa tamen ſe
Non habitu mutatve loco, * * *
Cùm te formidet mulier, neque credat amanti.
Ibis ſub furca prudens, dominoque furenti
Committes rem omnem, & vitam, & cum corpore famam.
Evaſti? credo metues, doctuſque cavebis?
Quæres quando iterum paveas, iterumque perire

INTERPRETATIO.

an *non es quod fingis? pavidus* quidem *intromitteris, & corpore concuteris, metu adverſus cupiditates luctante.* Age verò, *quid intereſt, virgis cædi, & gladio interfici?* an *pergas addictus*; *an infamis incluſus arcâ*, in *quam te compegit* ancilla *flagitii heræ particeps, genibus tangas caput inflexum?* Dic porrò, *ſi vir matronæ delinquentis jus habet adverſùs utrumque, an non æquius contrà adulterum? Certè fœmina hæc ſuum non mutat habitum, vel locum;* * * * * *quoniam te metuit, nec amanti fidit. ſponte feres patibulum, atque hero furioſo addices cuncta bona, vitam, corpus, exiſtimationem.* Quod ſi incolumis *evadas, deinceps fortè verebere, & eruditus evitabis?* Imò verò *inquires rurſùm timendi pereundique occaſiones.*

ANNOTATIONES.

56. *Metuens induceris.*] In domum mœchæ induceris metuens pericula, de quibus lib. 1. Sat. 2.

58. *Quid refert, uri virgis, &c.*] Gladiatores emens has illis conditiones proponebat, flammis uri, virgis cædi & ſecari, ferro necari: quas cum accepiſſent certo quidem pretio, auctorati dicebantur, ſeu obligati & obſtricti ad quidlibet perpetiendum. Senſus eſt. Tu ſervuli metu continuò preſſus, ſervili auctoramento quaſi addictus, an non verè ſervus es? nihil certè intereſt gladiatorem inter & adulterum. Gladiator virgis cædendum, ferroque necandum ſe addicit: tu pariter cum adulteria committis. Quid enim, cum timens adulteræ maritum in arcâ recluderis?

61. *Eſtne marito matronæ pecc. &c.*] Olim adulterum in adulterio deprehenſum marito licebat occidere, ſimul & adulteram. Lex ſubinde Julia de adulteriis, nonnihil immutavit; atque flagitiorum ejuſmodi cognitionem ad certos judices referri juſſit. Vide Annot. lib. 1. Sat. 2.

64. *Non habitu mutatve loco.*] Adultera non egreditur domo ſuâ, non inſignia deponit, ut tu: proindeque longè pejus illa facis, juſtiorque pœna te ſequitur.

66. *Ibis ſub furcam prudens.*] Spontè ſubis ſervilem ignominiam & pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel, irato & ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evaſti? credo metues, &c.*] Ironicè. Quod ſi è vitæ periculo emer-

Poſſis. O toties ſervus! Quæ bellua ruptis.
Cum ſemel effugit, reddit ſe prava catenis?
Non ſum mœchus, ais. Neque ego, Hercule, fur, ubi vaſa
Prætereo ſapiens argentea. Tolle periclum,
Jam vaga proſiliet frenis natura remotis.
Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque
Tot tantiſque minor? quem ter vindicta quaterque
Impoſita haud unquam miſerâ formidine privet?
Adde ſuprà dictis, quod non levius valeat. Nam
Sive vicarius eſt qui ſervo paret, uti mos
Veſter ait, ſeu conſervus; tibi quid ſum ego? nempe
Tu mihi qui imperitas, aliis ſervis miſer, atque
Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.

INTERPRETATIO.

O multis modis mancipatus! Ecque fera vinculis fractis improbè ſe religat, ſi quando evaſit? Atenim *non ſum adulter, inquis. Nec ego certe fur, quando argentea vaſa cautus tranſeo. Auſer* verò *periculum, ſtatim indoles ſoluta erumpet ſublatis frenis.* Quæ cùm ita ſint, *an meus es herus, tu ſubditus dominatui tot rerum atque hominum: quem virga* Prætoris *ter aut quater incuſſa non unquam liberet moleſto metu? His adjungo quod non minoris momenti ſit. Etenim ſeu vicarius eſt qui ſervo obedit, ſicut inſtitutum veſtrum docet, ſive conſervus; quid ego ſum erga te? Scilicet ipſe qui mihi dominaris, aliis obtemperas miſer, ac moveris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis.*

ANNOTATIONES.

gas, fortè cautus deinceps ſimile diſcrimen longè fugies. Imò verò quæres ſemper novas mœchandi totieſque periclitandi occaſiones: adeò mancipatus es tyrannidi vitiorum.

70. *Qua bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus eſt Perſius Sat. 5. v. 158. & ſeq.

72. *Non ſum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus, eo quod apertè non ſectaris matronas; nec ego fur ſum, qui argentea vaſa quælibet obvia metu pœnæ non ſurripio palàm. Verùm ſi periculi formido removeatur, jam ego furabor, & tu mœchaberis: & vitioſæ indoli ambo ſerviemus. Ergo tu perinde ſervus ac ego. Huc pertinet quod Stoici plus animum peccandi ſpectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque tot tantiſque minor.*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è ſervitute Prætor eximere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis à ſervitute vindicabatur & in libertatem aſſerebatur ſervus. 1. cenſu. 2. teſtamento. 3. vindictâ; nempe cùm virgâ capiti ſervi ter incuſſâ ritè manumittebat ſervum Prætor. Vide Perſ. Sat. 5. v. 88. ubi ſic habet:

Vindicta poſtquam meus à Prætore receſſi.

77. *Haud unquam miſerâ formidine privet.* Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter ſervos erat unus præcipuus, ut plurimum atrienſis, quibuſdam diſpenſator dictus. Hic aliis ſervis diſtribuebat ex more dimenſum cibum aut frumentum; habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui ſervi dicebantur vicarii, ſeu conſervi: communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum ſervus es; atque

Quiſnam igitur liber? Sapiens: ſibi qui imperioſus:
Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula terrent:
Reſponſare cupidinibus, contemnere honores
Fortis, & in ſeipſo totus teres atque rotundus,
Externi ne quid valeat per læve morari:
In quem manca ruit ſemper fortuna. Poteſne
Ex his, ut proprium, quid noſcere? Quinque talenta
Poſcit te mulier, vexat, foribuſque repulſum
Perfundit gelidâ. rurſùs vocat. Eripe turpi
Colla jugo. Liber, liber ſum, dic age. Non quis.
Urget enim dominus mentem non lenis, & acres
Subjectat laſſo ſtimulos, verſatque negantem.

INTERPRETATIO.

HORAT. *Ergo quiſnam liber?* DAV. *Sapiens, qui ſibi dominatur: quem nec egeſtas nec mors nec catena territant:* qui *valet repugnare cupiditatibus, & ſpernere dignitates, atque* eſt *in ſemet omnino æqualis & globoſus, ut nihil externi queat retardare per expolitum: quem fortuna impetit ſemper debilis. An potes aliquid ex iſtis velut tuum obſervare? femina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aſpergit, iterum accerſit. Exime cervicem infami ſervitute. Heus dic: Liber, liber ſum.* Atqui *non vales, quippe animum premit herus gravis; acreſque ſtimulos ſubdit fatigato, & reluctantem exagitat.*

ANNOTATIONES.

ab eis duceris, perinde ac imagunculæ ligneæ certis nervis & fidiculis motæ, per ſe videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell. lib. 14. cap. 1. *Nihil arbitratu ſuo faciunt*, inquit, *ſed ludicra νευρόσπαστα eſſe videantur, id eſt nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quaſi perfectus globus facilè moveatur; nihilque aſperum anſatumve habeat quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quadam externâ. Perſ. Sat. 1. v. 64.

Ut per læve ſeveros
Effundat junctura ungues.

88. *In quem manca ruit ſemper fortuna.*] Sicut affectibus non ſervit, ita nec fortunæ: & quemadmodum irruentium vitiorum, ſic & fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierum ea eſt improbitas. De qua Perſ. Sat. 5.

Soleâ puer objurgabere rubrâ.

92. *Eripe turpi colla jugo.*] Si tu liber es, age, te liberum oſtende: ſpernentem te meretriculam ſperne & deſere. Atqui non vales cupiditati ſubditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præſcribit, jubet, vetat quod videtur: qui nihil imperanti negare poteſt, nihil recuſare audet? Poſcit? dandum eſt. Vocat? Veniendum. Ejicit? Abeundum. Minatur? Extimeſcendum. Ego vero iſtum non modò ſervum, ſed nequiſſimum ſervum puto.*

93. *Urget enim Dominus.*] Dominatur tibi libido, invitumque trahit. Perſ. cit. Sat. 5. v. 124.

Liber ego. Unde datum hoc ſumis tot ſubdite rebus?
An dominum ignoras, niſi quem vindicta relaxat?

Vel cùm Pauſiacâ torpes, inſane, tabellâ,
Quî peccas minùs atque ego, cùm Fulvi, Rutubæque,
Aut Placideiani contento poplite miror
Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut ſi
Re vera pugnent, feriant, vitentque moventes
Arma viri? nequam & ceſſator Davus: at ipſe
Subtilis veterum judex & callidus audis.
Nil ego, ſi ducor libo fumante: tibi ingens
Virtus atque animus cœnis reſponſat opimis.
Obſequium ventris mihi pernicioſius eſt cur?
Tergo plector enim. qui tu impunitior, illa
Quæ parvo ſumi nequeunt, cùm obſonia captas?

INTERPRETATIO.

Verumenimverò quando ſtupens miraris tabellam à Pauſiâ pictam, *quâ ratione leviùs delinquis quam ego cùm attentus contemplor pugnas Fulvii, Rutubæ, & Placideiani, rubricâ vel carbone delineatas, intento poplite* altero, *quaſi reipſa viri decertent, moveant arma, impetant, declinent?* Nempe *Davus iners & pravus* habebitur: *tu vero ſolers & peritus cognitor* rerum *antiquarum prædicaberis. Si trahor* odore *placentæ calidæ*, homo *nihili ſum, at tibi magna virtus & mens temnit lautas dapes. Quare* verò *damnoſius mihi eſt obtemperare ventri?* nimirùm *quia dorſum verberatur*. Sed *quo pacto minus tu puniris, quoties appetis edulia iſta, quæ* pretio *exiguo haberi non poſſunt?*

ANNOTATIONES.

95. *Vel cùm Pauſiacâ torpes inſane tabella.*] Cùm præ immoderato pictarum egregiè tabellarum ſtudio velut inſanis. Cic. Parad. 5. *Sunt pari ſtultitiâ, quos ſigna, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnifica nimiopere delectant. . . . . . Echionis tabula te ſtupidum detinet, aut ſignum aliquod Polycleti . . . . . intuentem te, admirantem, clamores tollentem cùm video, ſervum te eſſe ineptiarum omnium judico. Nonne igitur ſunt iſta feſtiva? ſunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obſecro te, ita venuſta habeantur iſta, non ut vincula virorum ſint, ſed ut oblectamenta puerorum.*

Pauſiaca.] Pauſias inſignis pictor, de quo Plin. lib. 21. cap. 2. & lib. 35. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placideiani.*] Hi famoſi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is geſtus eſt certantium & digladiantium.

98. *Prælia rubricâ picta aut carbone.*] Publicè & propalam expoſita. Plin. lib. 35. cap. 7. *Quatuor coloribus ſolis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus clariſſimi pictores; ex albis melino, ex ſilaceis Attico, ex rubris ſinopide Pontica, ex nigris atramento . . . publicas porticus inveſtivit pictura, gladiatorum, miniſtrorumque omnium veris imaginibus redditis. . . . . . . Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi cœpta à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum Judex & callidus audis.*] Cic. ante citat. *Nos quoque oculos eruditos habemus.*

105.] *Quî tu impunitior.* Perſ. Sat. 5. v. 130. ſimiliter.

. . . . . *quî tu impunitior exis?*

Nempe inamareſcunt epulæ ſine fine petitæ,
Illuſique pedes vitioſum ferre recuſant
Corpus. An hic peccat, ſub noctem qui puer uvam
Furtivâ mutat ſtrigili? Qui prædia vendit
Nil ſervile gulæ parens habet? Adde quod idem
Non horam tecum eſſe potes, non otia rectè
Ponere: teque ipſum vitas fugitivus & erro;
Jam vino quærens, jam ſomno fallere curam.
Fruſtra: nam comes atra premit, ſequiturque fugacem.
Unde mihi lapidem? Quorſum eſt opus? Unde ſagittas?
Aut inanit homo, haut verſus facit. Ociùs hinc te

INTERPRETATIO.

Quinimò amara fiunt dapes frequentiùs captata: & pedes vacillantes detrectant portare corpus vitiatum. Denique *nunquid peccat ſervus quiſpiam pro uva dans ſtrigilem ſubreptam circa noctem: qui verò gula indulgens prædia venumdat, nihil ſervile exhibet? Adde quod tu nequis unâ horâ tecum verſari, nec bene uti otio: atque temet fugis* ut ſervitutem *abhorrens & vagabundus; nunc vino nunc ſomno quærens levare ſollicitudines, inutiliter. quippe* hæ *triſtes aſſeclæ fugientem urgent ac perſequuntur.* HORAT. *Quâ parte habebo lapidem?* DAVUS. *Ecquid neceſſe eſt?* HORAT. *Ubi tela inveniam?* DAVUS. *Vel furit homo* noſter, *vel condit carmina.*

ANNOTATIONES.

107. *Nempe inamareſcunt epulæ.*] Immodicè epulatus das pœnas, cùm debilitatum cruditate corpus vexatur; pedeſque bono ſucco & alimento proindeque viribus deſtituti vacillant; ſolitumque officium non præſtant. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 73. & ſeq.

110. *Furtiva mutat ſtrigili.*] Dans ſtrigilem quam furatus eſt, ad habendam uvam, quam appetiit. Strigil inſtrumentum eſt æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis ſudorem veteres detergebant.

112. *Non horam tecum eſſe potes.*] Variis diſtractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere apud te, ſolus eſſe vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde *otia rectè ponere*, utiliterque tempus inſumere non vales in rebus ſeriis & honeſtis. Perſ. in fine Sat. 4. *Tecum habita.* Nunquam minus ſolus Sapiens, quam cum ſolus eſt.

113. *Teque ipſum vitas.*] Vitioſi ſibimetipſis graves ſunt, maximè ſi ſoli ſint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ & conſcientiâ ampliùs torquentur.

Fugitivus & erro.] A te diſcedere cupis, vel omnino, vel ad tempus; ſicut moleſtum Dominum evitat ſervus *fugitivus*, redire nunquam volens; aut ſaltem velut *erro*, dies multos abſens tandemque rediens.

116. *Unde mihi lapidem, &c.*] Unde lapidem habebo; quo feriam impudentem ſervum? *Unde ſagittas*, quibus illum confodiam?

117. *Aut verſus facit.*] Poëtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine.

Adde Poëmata nunc; hoc eſt oleum adde camino.

Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino.

INTERPRETATIO.

HORAT. *Niſi hinc abis velociter, ibis ad agrum* meum *Sabinum nonus operarius.*

ANNOTATIONES.

118. *Accedes opera agro nona Sabino.*] Protinùs hinc te amandabo ad ergaſtula prædii & villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo ſervis operi ruſtico incumbas; fiaſque agreſtis ex urbano, vinctus è ſoluto, ſordidus & abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. 14. v. 24. *carcer ruſticus.* Plin. lib. 18. cap. 3. *Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab ergaſtulis peſſimum eſt, & quicquid agitur à deſperantibus.*

SATIRA VIII.

Cœnæ Naſidieni luxum minimè lautum irridet.

UT Naſidieni juvit te cœna beati?
Nam mihi quærenti convivam dictus here illic
De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
In vitâ fuerit melius. Da, ſi grave non eſt,
Quæ prima iratum ventrem placaverit eſca.

INTERPRETATIO.

HORAT. *Quomodo te oblectavit cœna Naſidieni divitis? Etenim heri mihi* te *cœnaturum* apud me *perquirenti dictum* eſt te *ibi epulari à meridie.* FUNDANIUS. *Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectiùs habuerim.* HORAT. *Si moleſtum non eſt, dic quod edulium primo ſedarit graviorem famem.*

ANNOTATIONES.

1. Ut *Naſid.*] Horatius à Fundanio percunctatur qualis fuerit cœna illa quam vanus oſtentator Naſidienus præbuerat Mœcenati, & cui ille interfuerat.

Naſidieni.] Is eques Rom. fuiſſe dicitur. Porrò ad metri legem, vel quadriſyllabam vocem accipe, ut *vindemiator*, lib. 1. Sat. 7. v. 30. vel Anapæſtum loco Dactyli. Apage qui legunt; *Ut te Naſid. &c.* vel, *Naſidieni qui juvit te, &c.* Nam reclamant codices; nec non Priſcianus lib. 17.

2. *Here.*] Heri & here dicebant veteres; ut veſpere & veſperi. Priſcian. Juvenalis Sat. 3. v. 23.

3. *De medio potare die.*] Solemnes ergo epulæ, quæ tam maturæ inirentur, contra morem, de quo alibi. Juvenal. Sat. 11. v. 88.

Ad has epulas ſolito maturius ibat.

In primis Lucanus aper, leni fuit Auſtro
Captus, ut aiebat cœnæ pater. acria circum
Rapula, lactucæ, radices; qualia laſſum
Pervellunt ſtomachum; ſiſer, alec, fæcula Coa.
His ubi ſublatis, puer altè cinctus acernam
Gauſape purpureo menſam perterſit; & alter
Sublegit quodcunque jaceret inutile, quodque
Poſſet cœnantes offendere; ut Attica virgo
Cum ſacris Cereris, procedit fuſcus Hydaſpes,
Cæcuba vina ferens: Alcon Chium maris expers.

INTERPRETATIO.

FUNDAN. *Initio fuit aper è Lucaniâ. Auſtro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator: circa* erant *acres rapa, lactuca, radices; & quæ languentem ſtomachum excitant, ſiſer, alec, fæx* vini *Coi. Poſtquam remota ſunt iſta, ſervus altè ſuccinctus menſam ex acere deterſit mappâ villoſâ purpureâ, alter autem corraſit quicquid ſupervacuum, & quod poſſet nauſeam creare convivis.* Tum *ſubniger Hydaſpes progrediens ad inſtar puellæ Athenienſis quando ſacra Cereris portat, vinum Cæcubum detulit, Alcon autem Chium abſque marinâ* aquâ.

ANNOTATIONES.

6. *Lucanus aper.*] De Lucaniâ Italiæ regione apris fœcundâ jam dictum eſt Sat. 3. hujus libri.

Leni Auſtro captus.] Fruſtra conatur Naſidienus venditare ſic teneriores factas eſſe illius apri carnes; & fruſtra excuſat fœtorem inductum vehementiori Auſtri flatu; cum nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. huj. lib. v. 40.

7. *Cœna pater.*] Convivii Præfectus; infrà *Parochus*, nempe Naſidienus.

8. *Acria circum rapula, &c.*] Aptè ſatis ad emendandum fœtorem apri.

9. *Siſer.*] Olus utile ſtomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *chervy*, vel *ſelris*. Dioſcorid. Plin. &c. Tiberius Cæſar eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Satira 4. hujus libri. v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, ſive è craſſiori ſedimento Coi vini. ſuprà ſat. 4.

10. *Altè cinctus.*] Quo expeditior foret.

Acernam menſam.] Ex acere arbore Gall. *Erable*. Plin. lib. 16. cap. 15. *acer*, inquit, *operum elegantiâ & ſubtilitate citro ſecundum*. Pariter & Martial. lib. 14. Epig. 90.

11. *Gauſape purpureo menſam perterſit.*] Gauſape & gauſapa, periſtroma ſeu tapes, quo menſa inſternebatur. At hîc adhibetur ad tergendam menſam, quæ nullo mantili tecta fuiſſe oſtenditur.

13. *Ut Attica virgo.*] Ut Cereris ſacra in caniſtris portat virgo Attica, ſublatis ſupra caput manibus: ita famulus altè defert vaſa vinaria, proceditque lento gradu, ad faſtum & pompam. Vide lib. 1. Sat. 3.

14. *Hydaſpes.*] Puer formoſus, ortus in Parthiâ, prope Hydaſpen fluvium, indeque adeptus nomen. Vide libro 1. Od. 22.

15. *Cæcuba.*] De his lib. 1. Od. 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris expers.] De Chio vino ſuprà Sat. 4. Quod addit, *maris expers*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non tranſmarinum,

Hic herus, Albanum, Mœcenas, ſive Falernum
Te magis appoſitis delectat; habemus utrumque.
Divitias miſeras. ſed queis cœnantibus unà,
Fundani, pulcrè fuerit tibi, noſſe laboro.
Summus ego, & prope me Viſcus Turinus; & infra,
Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone
Vibidius; quos Mœcenas adduxerat umbras.
Nomentanus erat ſuper ipſum; Porcius infra,
Ridiculus totas ſimul abſorbere placentas.

INTERPRETATIO.

Mox dominus dixit: *Si* fortè *Albanum vel Falernum*, ô *Mæcenas*, *te pluſculum juvat*, quàm *quæ allata ſunt*, *utrumque adeſt*. HORAT. O *infortunatas opes! at aveo ſcire*, *quibuſcum epulantibus* tam *lautè cœnaveris*, ô *Fundani*. FUNDAN. *Ego ſupremo in thoro*, *& juxta me Viſcus Thurinus* accumbebat; *atque inferiori* loco, *ſi* bene *recordor*, *Varius*. Aderant in medio lecto *Servilius Balatro*, *& Vibidius*; *quos aſſeclas adduxerat Mæcenas*. In imo *erat Nomentanus ſupra Naſidienum*; *infrà* verò *Porcius*, *riſum præbens* cùm *devoraret ſimul integras placentas*.

ANNOTATIONES.

quod tamen pro Chio & Græco venditetur. Vel hinc jactat purum eſſe, & cui nihil aquæ marinæ admixtum ſit. Nam ſolebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæcatius, & incorruptius redderetur. Columel. Athen. lib. 1. Plin lib. 23. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam paſtoribus editum, quod jubebat Dionyſium in mare mergere.

16. *Albanum.*] Lib. 4. Od. 11.

Falernum.] Lib. 1. Od. 20.

18. *Divitias miſeras.*] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Senſus eſt: miſeras divitias, quæ divitem nedum faciant beatum; imò perſæpe ſordidum & miſerum reddunt! Certe hîc ſordes Naſidienus exhibet, qui non ſtatim optima vina Mœcenati depromat. Eccui enimverò alii reſervabat Albanum ſuum & Falernum?

19. *Fundani.*] Hic erat eo tempore poëta Comico ſale & facetiis clarus.

20. *Summus ego.*] Ego ſummus in ſummo lecto. De ſitu diſcumbentium, & ratione diſcumbendi ad menſam, egi lib. 1. Od. 27. Item lib. 1. Sat. 4. v. 86. Porrò notandum eſt, honoratiorem in quoque thoro locum fuiſſe medium: & convivii dominum in imo lecto ſemper accubuiſſe. Itaque hic in ſummo thoro medius erat Fundanius Viſcum Thurinum ſuperiorem inter & Varium inferiorem. In medio lecto medius Mœcenas Balatronem inter & Vibidium, *quos adduxerat umbras*. In imo Naſidienus cum ſuis convivis Nomentano ſcilicet & Porcio.

Viſcus Thurinus.] Thurio Calabriæ oppido oriundus. Lib. 1. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri Poëta lib. 1. Od. 6. lib. 1. Sat. 5. & 8.

22. *Umbras.*] Scurras, paraſitos, homines non invitatos à convivatore ſed ab invitatis adductos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hoſpitis confiſus benevolentiâ, quoſdam deducebat aſſeclas ſecum: quibus nomen datum ex eo quod invitatum ſequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap. 6.

23. *Nomentanus.*] De eo luxurioſo nepote lib. 1. Sat. 8. & alibi.

Porcius.] Famoſus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ cenſebantur inter præcipuas veterum cupedias & delicias. Caſaubon. in Athen. lib. 3. cap. 29.

Nomentanus ad hoc, qui ſi quid forte lateret,
Indice monſtraret digito. Nam cetera turba,
Nos, inquam, cœnamus aves, conchylia, piſces,
Longè diſſimilem noto celantia ſuccum:
Ut vel continuò patuit, cùm paſſeris atque
Inguſtata mihi porrexerit ilia rhombi.
Poſt hoc me docuit melimela rubere, minorem
Ad lunam delecta. Quid hoc interſit, ab ipſo
Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatroni,
Nos, niſi damnosè bibimus, moriemur inulti.
Et calices poſcit majores. Vertere pallor

INTERPRETATIO.

Porrò *Nomentanus propterea* aderat, *ut digito indicaret ſi quid fortaſſe* apponeretur *reconditi* ſaporis. *Etenim vel qui è vulgo, nos inquam comedimus aves, conchylia, piſciculos, ſaporem habentia valde cognito diſparem. Hocque mox innotuit, quando mihi obtulit ilia paſſeris & rhombi, qualia non* ante *guſtaram*. *Tum me docuit melimela rubicundiora eſſe*, ſi *decerpantur imminutâ Lunâ. Quid* autem *id referat, ab ipſo meliùs acceperis. Subinde Vibidius* ait *Balatroni: niſi potavimus cum damno* præbentis cœnam, *moriemur ſine ultione*; ſtatimque *petit ſcyphos capaciores. Tunc pallor cæpit immu-*

ANNOTATIONES.

Perditiſſimi catillonis ſit, inquit, non alimentis veſci, ſed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad marcellam: *Suaves non ſunt epulæ quæ non placentam redolent.*

25. *Si quid forte lateret, &c.*] Ad hoc præſertim vocatus ille, ut cibos quoſque indicaret, & eorum ſaporem velut exquiſitum venditaret. Scilicet erat inſignis obſoniorum artifex, ſeu gulæ antiſtes & myſta.

28. *Longè diſſimilem, &c.*] Ironia. Senſus eſt: ſi illi vano oſtentatori & garrulo fides, cœnabamus exquiſita omnia, & ſuccum habentia longè diſſimilem ei quem guſtare conſuetum eſt.

29. *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui.

Paſſeris.] Paſſer piſcis planus, Gall. *carrelet*: à rhombo differt ſitu corporis duntaxat. Nam *dexter reſupinatus rhombo, paſſeri lævus.* Plin. lib. 9. cap. 20.

31. *Melimela.*] Gall. *pommes de paradis*. Plin. lib. 15. cap. 14. *mala muſtea à celeritate miteſcendi ſeu maturéſcendi, quæ nunc melimela dicuntur à ſapore melleo.*

32. *Minorem ad lunam.*] Alii creſcentem, alii decreſcentem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potius quando minuitur, quàm cùm augetur & creſcit, aſtipulatur Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decreſcere.

Quid hoc interſit.] Quanti referat, ut hoc vel illo ſtatu lunæ melimela colligantur, ab ipſo Naſidieno didiceris meliùs. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili qualibet uſque ad nauſeam diſſerebat.

34. *Nos niſi damnosè bibimus, &c.*] Naſidieni ejuſque convivii inſulſitatem ulciſci aliter non poſſumus quàm vinum ejus affatim bibendo, cum damno ipſius & dolore.

35. *Vertere pallor.*] Avarum ſubit indignatio, ubi œnophora ſua inverſi conſpicit.

Tum parochi faciem, nil ſic metuentis ut acres
Potores: vel quod maledicunt liberius, vel
Fervida quod ſubtile exſurdant vina palatum.
Invertunt Aliphanis vinaria tota
Vibidius Balatroque, ſecutis omnibus. imi
Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
Affertur ſquillas inter muræna natantes

INTERPRETATIO.

tare vultum dantis epulas, nihil tam formidantis quàm validos potores: ſive quod dicaciores fiunt, ſive quia vini calor hebetat guſtum acutiorem. Jam Vibidius & Balatro cunctique pariter urnas integras exhauriunt poculis *Aliphanis. Infimi* verò *thori homines minimè laſerunt lagenas.* Mox *apponitur muræna in catino extenſa inter ſquillas juſ-*

ANNOTATIONES.

36. *Parochi.*] παρέχω, præbeo.

38. *Fervida quod ſubtile, &c.*] Ex personâ avari honeſtam dolendi rationem prætexit, quaſi palatum immodici potûs calore obtuſum jam vini bonitatem ſapere nequeat.

39. *Aliphanis.*] Majoribus & capacioribus poculis, ex Aliphâ urbe Samnii, ad amnem Vulturnum, in planitie ſitâ, non longè ab Apennino: quæ modo in ruderibus jacet. Aliphani agri meminit Tullius 2. contrà Rullum: & pro Plancio.

41. *Imi convivæ lecti, &c.*] Naſidienus ejuſque aſſeclæ duo Nomentanus & Porcius, in imo lecto diſcumbentes parum aut nihil biberunt; quia nos majoribus ſcyphis brevi lagenas exhauſimus, & vinaria tota invertimus, ut paulo ante dictum. Sive quod illi attoniti ſpectarent alios tam acriter & ſtrenuè potantes. Seu quod Nomentanus & Porcius Naſidieno familiari ſuo jam pallenti ex avaritiâ, novum dolorem creare formidarent, ſi ſaltem ipſi vino ejus haud pepercissent. Horatii locum hunc alii aliter interpungant, *ſecutis omnibus imis. Convivæ lecti*, &c. atque interpretentur ut libuerit: judicabit æquus Lector ſenſum fore confuſum & ineptiorem. Apage qui convivas lectos cominiſcitur, id eſt ſelectos & honoratos. Certè unus Mæcenas ibi primarius vir. Porrò quæ interpretatio, *nihilum nocuere lagenis*, à potu ſibi temperarunt, ſeu temperantiam ſervarunt? Neque verò aptiùs huc intruduntur imi ſubſellii homines, paraſiti, ſcurræ: quorum nulla eſt ibi mentio.

42. *Squillas.*] Squilla piſciculus eſt è cancrorum genere: de quo jam ante Sat. 4. Cicero de Natur. Deor. 2. n. 123. *Pinna* (quæ eſt è conchis marinis) *cum parvâ ſquillâ coit ſocietatem comparandi cibi.* Plinius lib. 9. cap. 42. rem feſtivè explicat: nec pigebit tranſcribere. *Concharum generis pinna eſt. Naſcitur in limoſis, ſubrecta ſemper, nec unquam ſine comite, quem pinnoterem vocant, alii pynnophylacem. Is eſt ſquilla parva: alibi cancer dapis aſſectator. Pandit ſe pinna, luminibus orbum corpus intùs minutis piſcibus præbens. Aſſultant illi protinùs; & ubi licentiâ audacia crevit, implent eam. Hoc tempus ſpeculatus index, morſu levi ſignificat. Illa ore compreſſo, quicquid incluſit exanimat; partemque ſocio tribuit.*

Muræna.] Piſcis carens pinnis & branchiis, de genere eorum *qui flexuoſo corporum impulſu ita mari utuntur ut ſerpentes terrâ: in ſicco etiam repentes.* Plin. lib. 9. cap. 20. & 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat murænarum vi-

In patinâ porrecta. Sub hoc herus; Hæc gravida, inquit,
Capta eſt, deterior poſt partum carne futuro.
His miſtum jus eſt oleo, quod prima Venafri
Preſſit cella, garo de ſuccis piſcis Iberi,
Vino quinquenni, verùm citra mare nato,
Dum coquitur: cocto Chium ſic convenit, ut non
Hoc magis ullum aliud, pipere albo, non ſine aceto,
Quod Methymnæam vitio mutaverat uvam.
Erucas virides, inulas ego primus amaras
Monſtravi incoquere; illutos Curtillus echinos,

INTERPRETATIO.

catulo *immerſas. Tum dominus ait: iſta prægnans capta eſt*, quæ *minùs bonâ carne fuiſſet poſtquam peperiſſet. His affuſum eſt jus ex oleo expreſſo è præcipuâ Venafri cellâ, garo è ſucco piſcium Hiſpanorum, vino quinque annorum, at ciſmarino, dum coquitur: cocto* verò *ita Chium aptum eſt, ut nullum aliud aptius* ſit; *non ſine pipere albo, & aceto, quod vinum Lesbium corrupit. Primus ego erucas virides & inulas acerbas*, Curtillus autem herina-

ANNOTATIONES.

varia, & earum ſex millia in cœnis triumphalibus Cæſaris Dictatoris.

43. *Porrecta.*] Ergo magna & procera. Sat. 2. huj. lib.

Porrectum magno magnum ſpectare catino
Vellem, &c.

44. *Gravida capta eſt.*] Quid hoc ad rem? & quæ ratio fulciat ea quæ mox adduntur? Profectò inſulſi convivatoris vana ſomnia.

45. *Venafri.*] De præſtantia olei Venefrani Plin. lib. 15. cap. 2. *In hoc quoque bono principatum obtinuit toto orbe Italia maximè agro Venafrano.* De eo jam ſupra Sat. 4. v. 69. De urbe Venafro lib. 2. Od. 6. in fine.

46. *Garo de ſuccis piſcis Iberi.*] Garum muriæ genus laudatiſſimum è ſcombris piſcibus, qui frequentes ſunt ad Iberiæ ſeu Hiſpaniæ littora, præſertim ad Carthaginem novam. Plin. lib. 31. cap. 8. Vide ſuprà Sat. 4. v. 65. Nec prætermittendum adjacere parvam inſulam Scombrariam, & promontorium ejuſdem nominis, ſic appellata à frequenti piſcatione ſcombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hiſpaniæ præcipuus, eamque dividens olim in citeriorem & ulteriorem, ei quoque ſæpiùs apud Poëtas appellationem tribuit.

47. *Citra mare nato.*] Vernaculo, Italico.

50. *Aceto quod Methymnæam, &c.*] Aceto optimo ex optimo vino Lesbi inſulæ. Vide lib. 1. Od. 17. Methymna ibi civitas poſt Mitylenen præclara, vino generoſo celebris. Silius Ital. lib. 7.

Tmolus, & ambroſiis Ariuſia pocula ſuccis,
Ac Methymna ferax Latiis cedere Falernis.

51. *Erucas.*] Gall. *de la roquette.* Hæc herba urinam ciet, coctionem juvat, alvum laxat. Caſaub. in Athen. lib. 4. cap. 2. Erucæ, inquit, in tenuiorum lautitiis: aliquando etiam in beatorum menſam admiſſæ, ut in cœnâ Naſidieni.

Inulas.] Gall. *de l'aunée. Triſtes* vocat Columella: Horat. ſuprà Sat. 2. v. 44. *acidas.*

52. *Illutos Curtillus echinos, &c.*] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam; ſed integros potius coquendos eſſe *illutos*, id eſt non ablutos & ſuâ ſalſugine non purgatos: ſed quales depromuntur è

Ut melius, muriâ quam teſta marina remittit.
Interea ſuſpenſa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atri
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, poſtquam nihil eſſe pericli
Senſimus, erigimur. Rufus poſito capite, ut ſi
Filius immaturus obiiſſet, flere. quis eſſet
Finis, ni ſapiens ſic Nomentanus amicum
Tolleret? Heu Fortuna, quis eſt crudelior in nos
Te Deus? ut ſemper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compeſcere riſum
Vix poterat. Balatro ſuſpendens omnia naſo,
Hæc eſt conditio vivendi, aiebat: eoque
Reſponſura tuo nunquam eſt par fama labori.
Tene, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine diſtrictum? ne panis aduſtus,
Ne malè conditum jus apponatur, ut omnes

INTERPRETATIO.

ceos non lotos, velut convenientius, coquenda inſtituimus muriâ quam teſta marina reddit. Interim appenſa aulaa graviter collapſa ſunt in catinum, tantumque *nigri pulveris extulerunt, quantum non effert Aquilo in agris Campanis. Nos timentes* aliquid *gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus* Naſidienus *contrà demiſſo capite lacrymatus eſt, quaſi filius intempeſtivè eſſet mortuus. Ecquis modus adfuiſſet, niſi callidus Nomentanus ita familiarem ſolatus eſſet? Eheu Fortuna, quod numen eſt inclementius erga nos quam tu? Quantum ſemper gaudium captas, res humanas ludendo? Varius cachinnos mappâ coërcere vix poterat. Balatro cuncta in jocum trahens, dicebat: Ea ſors eſt hujus vita, ideoque nunquam fama aqua reſpondebit labori tuo, itane ve*rò oportet *te ſollicitari multiplici curâ diſcerptum, ut ego lautas* epulas *capiam: ne aduſtus panis; ne jus malè*

ANNOTATIONES.

vaſis, in quibus ſaliti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 4. huj. lib. v. 33.

53. *Ut melius.*] Aſſerens nihil eſſe melius, quam ita illos incoquere in muriâ ſive ſucco illo ſalſo qui reperitur in marinâ teſtâ.

54. *Suſpenſa graves aulaa ruinas, &c.*] Grande certe infortunium. Olim triclinii camera velo ſeu tabernaculo obtendebatur ad excipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. 1. v. 701.

56. *Campanis excitat agris.*] Campania quod ſit plana & campeſtris regio, plus habet pulveris.

57. *Nos majus veriti.*] Scilicet ruinam & caſum tecti ac domûs.

63. *Mappâ compeſcere riſum.*] Appoſitâ ori mappâ.

64. *Suſpendens omnia Naſo.*] Lib. 1. Sat. 6. v. 5.

65. *Hac eſt conditio, vivendi.*] Ut nullum ſit bonum purum, & ſtabile; ſed *extrema gaudii luctus occupet.*

66. *Reſponſura tuo nunquam, &c.*] Fama nunquam ſatis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gra-

Præcincti rectè pueri comptique miniſtrent?
Adde hos præterea caſus: aulæa ruant ſi,
Ut modo: ſi patinam pede lapſus frangat agaſo.
Sed convivatoris, uti ducis, ingenium res
Adverſæ nudare ſolent, celare ſecundæ.
Naſidienus ad hæc: Tibi dii quæcunque preceris,
Commoda dent: ita vir bonus es, convivaque comis.
Et ſoleas poſcit. Tum in lecto quoque videres
Stridere ſecretâ diviſos aure ſuſurros.
Nullos his mallem ludos ſpectaſſe. Sed illa
Redde, age, quæ deinceps riſiſti. Vibidius dum
Quærit de pueris, num ſit quoque fracta lagena,
Quod ſibi poſcenti non dentur pocula; dumque

INTERPRETATIO.

conditum inferatur; ut bene expediti miniſtri omnes nitidique famulentur? His adjunge infortunia, putà *ſi tentoria collabantur, ut mox* contigit; *ſi offenſo pede ſervus catinum diſrumpat. Verùm ſicut Imperatoris*, ita *convivium præbentis animum res contraria oſtendere, proſpera occultare conſueverunt. Naſidienus ad iſta* reſpondit: *Quæcunque bona poſtulabis, Dii largiantur tibi; adeo vir probus es, & facetus conviva*: tumque *petit crepidas. Mox in ſingulis thoris adſpexiſſes clam ad aurem fieri ſuſurrationes diverſas.* Certè *nullos velim ludos ſpectaſſe potiùs quam iſtos.* HORAT. *At refer ea quæ poſtea jocum tibi dedere.* FUNDANIUS. Riſimus, *dum famulos interrogavit Vibidius: An fracta etiam lagena ſit, quod poſtulanti ſibi pocula*

ANNOTATIONES.

vi aulæorum caſu interturbata eſt.

70. *Comptique miniſtrent.*] Hoc maximè ad convivii lautitiam pertinere credebant olim, ut formoſi ac nitidi eſſent miniſtri, quorum aſpectu convivæ oblectarentur.

72. *Agaſo.*] Propriè qui jumenta curat. Gall. *Palefrenier.* Non caret ſarcaſmo dictio illa, qualis enim erat agaſo ut miniſtraret convivis?

77. *Et ſoleas poſcit.*] Veteres prinſquam accumberent, togas mutabant veſtibus quas à re cœnatoria dixerunt. Petron. *Cœnatoria repetimus, & in proximam cellam ducti ſumus, in quâ tres lecti ſtrati erant.* Tum etiam ſoleas pedibus demebant, ne lectum lectique ſtragula & toralia conſpurcarent. Martial.

Depoſui ſoleas, affertur protinùs ingens
Inter lactucas oxygarumque liber.

Quò verò pergit Naſidienus ſoleis reſumtis? convivium aulæorum caſu & multo pulvere inquinatum vult reparare, Balatronis ſermone ſcilicet erectus & ipſe reparatus. Vide J. Lipſ. Antiq. Lect. lib. 3.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens pedum, annexum teretibus habenis cetera prope nuda vincientibus. Factum nomen, quod ſolum dumtaxat ſeu plantam obtegerent. Porro calceis veteres foris utebantur, at domi ſoleis, Has etiam appellabant crepidas & crepidulas à Græcâ voce κρηπῖδες. Gell. lib. 13. cap. 10.

78. *Stridere ſecretâ, &c.*] Alter alteri inſuſurrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Obſerva, Lector, in hoc verſu frequentiorem litteram S belle ſuſurros exprimentem.

Ride-

Ridetur fictis rerum, Balatrone ſecundo,
Naſidiene redis mutatæ frontis, ut arte
Emendaturus fortunam. deinde ſecuti
Mazonomo pueri magno diſcerpta ferentes
Membra gruis ſparſi ſale multo, non ſine farre,
Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi,
Et leporum avulſos, ut multo ſuavius, armos,
Quam ſi cum lumbis quis edit. tum pectore aduſto
Vidimus & merulas poni, & ſine clune palumbes:

INTERPRETATIO.

non præberentur? Dum verò *conflatur riſus è ſimulatis rebus, Balatrone obſecundante; en revertitur Naſidienus mutatâ fronte, quaſi ingenio reparaturus infortunia. Ponè ſequebantur famuli* in *prægrandi lance geſtantes membra gruis diviſa, plurimo ſale itemque farre* conſperſa; *nec non jecur albi anſeris pinguibus ficis ſaginatum; humeros etiam leporinos abſtractos, tanquam longè melius* quid, *quàm ſi cum lumbis edantur. Jam aſpeximus afferri merulas aduſto pectore & palumbes abſque nati-*

ANNOTATIONES.

83. *Victis rerum.*] Ridendi prætextus fingebatur, ne ſe derideri Naſidienus adverteret, cùm maximè rideretur. Sat. 2. hujus libri. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone ſecundo.] Secundas partes agente, Vibidium adjuvante, ad movendum riſum.

84. *Mutata frontis.*] Hilaris è mœſto factus, læto animo lætitiam inſtauraturus.

86. *Mazonomo.*] Genus eſt lancis magnæ, dicitur ἀπὸ τοῦ νέμειν μάζας, à diſtribuendo mazas, id eſt, edulia quædam è farina & lacte, ut vult Suidas, vel è farinâ aquâ & oleo, ut placet Heſychio. Varro uſus eſt ea voce lib. 3. cap. 4. de re ruſt. Lucullus, inquit, è turdis aviarium fecit in Tuſculano; ut alios videret poſitos in *mazonomo* coctos, alios circum feneſtras volitantes.

87. *Diſcerpta ferentes membra gruis.*] Quale hoc edulium è reciſis gruis membris multo ſale farrato conſperſis? Alii intelligunt τραχήλια ſeu edulia è partibus avium extremis, maximè cervicibus. Plin. lib. 10. cap. 23. *Cornelius Nepos qui de Auguſti principatu obiit, cùm ſcriberet turdos paulò ante cœptos ſaginari addidit, ciconias magis placere quàm grues: cùm hæc nunc ales inter primas expetatur, illam nemo velit tetigiſſe.*

88. *Pinguibus & ficis paſtum jecur anſeris albi.*] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin. lib. 10. cap. 22. *Noſtri ſapientiores qui eos* (anſeres) *jecoris bonitate noverunt. Fartilibus in magnam amplitudinem creſcit, exemptum quoque lacte mulſo augetur.* Juvenal. Satira 5.

Anſeris ante ipſum magni jecur.

Perſ. Sat. 6.

. . . . *Satur anſeris extis.*

Martial. lib. 13. Epigr. 58.

Aſpice quàm tumeat magno jecur anſere majus.

Vide Athen. lib. 9. cap. 8.

Anſeris albi.] Tales in primis commendat Varro de Re Ruſt. lib. 3. cap. 10.

89. *Et leporum avulſos, &c.*] Vide huj. lib. Sat. 4. ubi,

leporis ſapiens ſectabitur armos.

Martial. de anate.

Tota tibi ponetur anas, ſed pectore tantum
Et cervice ſapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas.*] Gall. *des merles.*

Palumbes.] Silveſtres columbas. Gall.

Suaves res, ſi non cauſas narraret earum, &
Naturas dominus, quem nos ſic fugimus ulti,
Ut nihil omnino guſtaremus, velut illis
Canidia afflaſſet pejor ſerpentibus Afris.

INTERPRETATIO.

bus: qua quidem *jucunda* extitiſſent, *ſi cauſas eorum & naturas* importunè *herus non commemoraſſet.* Ergò *hunc nos ulti fu*mus *ita fugientes nihilque prorſùs delibantes, perinde ac ſi Canidia Africanis anguibus peſtilentior illa aſpirando infeciſſet.*

ANNOTATIONES.

ramiers. Sine clune, quæ tamen pars optima eſt & palato ſuaviſſima. Vide Gell. lib. 15. cap. 8. *Negant ullam avem, præter ficedulam, totam comeſſe oportere: cæterarum avium atque altilium niſi tantum apponatur, ut à clunìculis inferiori parte ſaturi fiant, convivium putant inopiâ ſordere: ſuperiorem partem avium atque altilium qui edunt, eos palatum non habere*, &c.

92. *Suaves res, ſi non, &c.*] Quæ quidem obſonia nobis fortè jucunda extitiſſent, ſi non importunâ garrulitate ea Naſidienus nimiùm venditaſſet; ac velut optima collaudaret quæ ſunt deteriora, adductis perperam à rerum naturâ cauſis & rationibus.

93. *Fugimus ulti ut nihil*, &c.] Ulti ſumus, nihil guſtando ex iis quæ ſic ineptè venditarat.

94. *Velut illis Canidia afflaſſet*, &c.] Ut ſi afflatu ſuo venenum lethiferum affudiſſet *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à ſerpentibus afflentur, quarum odor tam peſtilens, ut interimat univerſos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africa monſtrorum omnis generis ferax. Alii legunt *atris*.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM
LIBER PRIMUS.

HÆc pars Horatii ſermonum altera dici poteſt, continens Epiſtolas, in quibus eleganter & ornatè quidem ad amicos ſcribit non tam de rebus domeſticis & futilibus, quàm de graviſſimis quibuſque, puta de moribus verâ virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epiſtolas* nuncupat Scaliger. Quod ſi novum, at certè pulcrum eſt, verſibus & ſtrictâ oratione ſcribere ejuſmodi Epiſtolas. Hinc etenim & major familiaritas in ſuos elucet: & nonnullam ſcribenti libertatem & amœnitatem tribuunt Muſæ. Ita ſanè quædam faciliùs enarrantur, & quæ per ſe auſtera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc Epiſtola Mœcenatis hortatu ſcripta ſatis apparet, & quidem ætate jam provecto Poëtâ noſtro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis poſthabere ſoliti, & quæ ad corpus quàm quæ ad animum ſpectant, multò ſtudioſiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. 6. quanquam durus alias caſtigator, *nitidioris ſtyli* fatetur eſſe Epiſtolas. *Prima* inquit, *quovis melle dulcior eſt: ſententiæ appoſitæ: dictio caſta, rotunda, ſuavis. Quapropter arbitror poſtremam omnium factam, primam poſitam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epiſtolarum librum Satiris poſtponendum cenſeo. Id quod cùm in vetuſtis exemplaribus videamus, neſcio quid conſilii in mentem venerit iis qui inventum ordinem ſubvertere. Grammatico nihil infeliciùs. Credo quod viderent verſum illum:* ſummâ dicende camœna: *quaſi verò non hanc ipſam poſtremam intelligeret.*

EPISTOLA PRIMA.

AD MOECENATEM.

Inconſtantiam hominum redarguit, & pravum judicium de opibus & honoribus.

PRima dicte mihi, ſummâ dicende camœnâ,
Spectatum ſatis, & donatum jam rude quæris,
Mœcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem eſt ætas, non mens. Veianius armis
Herculis ad poſtem fixis, latet abditus agro;
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.

INTERPRETATIO.

O *Mæcenas à me celebrate primis carminibus, & celebrande poſtremis, me ſat probatum jamque libertate fruentem vis rurſum obſtringere veteri exercitatione.* Atqui *non eadem ætas adeſt, non* idem *ingenium.* En *Veianius, armis in Herculis ade ſuſpenſis, delitescit quietus ruri; ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ.*

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.*] Similem dictionem legas apud Græcos Poëtas, Heſiod. Homer. Theocrit. Theogn. præſertim erga Deos: unde Horatius Mœcenatem quaſi numen venerari ſe oſtendit. Sic Eclogâ 8. Virgilius ſive Pollionem ſive Auguſtum alloquitur.

A te principium: tibi deſinet, accipe juſſis
Carmina cœpta tuis.

2. *Rude donatum.*] Acceptâ miſſione jam liberum. *rudu* virga erat (Palmea ſi quibuſdam fides) quâ donabantur Gladiatores, in ſignum exauctorationis; ut deinceps ceſſarent à gladiaturâ; & alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priſcian. Sueton. Tiber. cap. 7. *Munus gladiatorium dedit diverſis temporibus ac locis. Primum in foro, ſecundum in amphiteatro; rudiariis quoque quibuſdam revocatis, auctoramento centenum millium.*

3. *Antiquo ludo.*] Scribendis etiamnum Lyricis & amatoriis carminibus, velut olim in juvenili flore & facultate. Atqui minùs aptus modo ſum iſtis rebus: imo ſeria, honeſta, Philoſophica dein conſector.

4. *Veianius.*] Illuſtris gladiator.

5. *Armis Herculis ad poſtem fixis.*] Armis poſt emerita ſtipendia ſuſpenſis ex more in Herculis ſacello, quod erat ad Amphiteatrum; ut notat Theod. Marcilius. Cujus certè magis arridet ſententia, quam opinantium idcirco præ cæteris Diis Herculem nominari, quod ille cum monſtris luctatus toties victor fuérit.

Latet abditus agro.] Apud villulam ſuam ruſticam otio fruitur.

6. *Ne populum extrema, &c.*] Ne ultra cogatur ſupplicare populo in theatro ſedenti; ſeu ad petendam vacationem: ſeu ad deprecandam mortem: *extremâ arenâ*, in ultimo vitæ diſcrimine, & jamjam à pari ſuo victore enecandus: vel, in extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

Eſt mihi purgatam crebro qui perſonet aurem:
Solve ſeneſcentem mature ſanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, & ilia ducat.
Nunc itaque & verſus, & cætera ludicra pono.
Quid verum atque decens, curo & rogo, & omnis in hoc ſum:
Condo, & compono, quæ mox depromere poſſim.
Ac ne forte roges, quo me duce, quo lare tuter:
Nullius addictus jurare in verba magiſtri,

INTERPRETATIO.

Certè *adeſt qui ſæpius inſuſurret ad aurem meam ſapientem: Dimitte prudens tempeſtativè equum ad ſenium vergentem, ne ſub finem deficiat; atque ægrè anhelitum trahens rideatur. Ergo jam carminibus aliiſque jocis nuntium remitto. Satago deinceps & quæro, quid bonum, quid honeſtum* ſit: *atque in id incumbo totus. Colligo & contexo quæ ſtatim adhibere queam* ad uſum. *Ac ne fortaſſe ſciſciteris, quem ego magiſtrum, quam diſciplinam ſequar: Nullius* videlicet *præceptoris opinionibus me addico:*

ANNOTATIONES.

7. *Eſt mihi purgatam, &c.*] Prima ratio ſeu excuſatio non ſcribendi fuit Veianii Rudiarii exemplum: altera eſt rationis monitum rectè & ſapienter ſuggerentis, maturè ceſſandum, ne prior gloria poſterioribus ſcriptis & animo jam marceſcente obſcuretur.

Purgatam.] Philoſophiæ documentis excultam, & ſanam mentem. Perſ. Sat. 5.

purgatas inſeris aures fruge Cleantheâ.

8. *Solve ſeneſcentem.*] Sicut prudentis eſt incitatoris, æquum ætate fatiſcentem jamque minus alacrem ſolvere à curru & mature à circo removere, neilioſus ac ſuſpirioſus in curuli certamine deficiat, prioreſque victorias dehoneſtet: ita debet ſcriptor ingenioſus tempeſtivè ſe quieti dare, & à ſcribendo ceſſare, cùm ſenio fatiſcens eximia, ut ante, depromere non valet. Ennius:

Sicut fortis equus, ſpatio qui ſæpe ſupremo
Vicit Olympia, nunc ſenio confecta quieſcit.

De Circenſibus Romam tranſlatis, depoſitis metis, de ſolemnibus curriculis, deque ſepteno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 8. &c.

Ilia ducat.] Spiritûs ducendi laborans difficultate circi decurrere ſpatia, pari ut olim velocitate & ardore; adeoque alios ſecum certantes prævertere & ſuperare nequeat. Plin. lib. 26. cap. 6. *tanta vis*, inquit, *verbaſco eſt, ut jumentis non modò tuſſientibus, ſed ilia quoque trahentibus auxilietur potu.*

10. *Cetera ludicra.*] Nugas, jocos, Lyria, Satyrica.

11. *Quid verum atque decens, &c.*] Philoſophiæ morali operam do ſedulam.

12. *Condo & compono.*] Moralia documenta in mente meâ recondo & rumino; ac poſt in ordinem digeſta ſcribo, tum ad meam tum ad aliorum utilitatem.

13. *Quo duce, quo lare.*] Quam ſectam amplectar. Lib. 1. Od. 29. *Socraticam domum.* Plures nempe Philoſophorum familiæ celebres ſuum quæque ducem ac principem colebant: Academici Platonem, Peripatetici Ariſtotelem, Stoici Zenonem, Cyrenaici Ariſtippum, Epicurei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullis unius diſciplinæ legibus adſtricti, quibus in Philoſophiâ neceſſariò pareamus, quid ſit in quaque re maximè probabile ſemper requiremus.* Cicer. Tuſcul. 4. n. 7.

Jurare in verba.] Metaphora eſt à

Quò me cunque rapit tempeſtas, deferor hoſpes.
Nunc agilis fio, & merſor civilibus undis,
Virtutis veræ cuſtos, rigiduſque ſatelles:
Nunc in Ariſtippi furtim præcepta relabor;
Et mihi res, non me rebus, ſubmittere conor.
Ut nox longa quibus mentitur amica, dieſque
Longa videtur opus debentibus; ut piger annus
Pupillis, quos dura premit cuſtodia matrum:
Sic mihi tarda fluunt ingrataque tempora, quæ ſpem
Conſiliumque morantur agendi gnaviter id quod
Æque pauperibus prodeſt, locupletibus æque;
Æque neglectum pueris ſenibuſque nocebit.
Reſtat ut his ego me ipſe regam ſolerque elementis.
Non poſſis oculo quantum contendere Lynceus;

INTERPRETATIO.

ſed velut *hoſpes feror quocumque me impetus agit. Modò ſum actuoſus, & Reip. negotiis occupor, acer virtutis ſinceræ defenſor & obſervans: modò clam redeo ad Ariſtippi documenta; mihique res, non me rebus, velim ſubjici. Sicut* autem *longa nox* iis *quos meretrix fallit, & dies longior operi aſtrictis videtur; annus verò tardus pupillis ſeveræ diſciplinæ novercarum obnoxiis: ita mihi lentum & moleſtum tempus labitur, quod ſpem differt ac deſiderium exequendi ſtrenuè illud quod inopibus pariter ac divitibus utile ſit; ſpretum* verò *pueris ac ſenibus ſimiliter nocebit. Supereſt ut me ipſe his præceptionibus regam & tuear.* Enimverò quamvis *nequeas* tam *acutè videre quam Lynceus,*

ANNOTATIONES.

re militari, apud quam milites in verba ducis jurant, eique ſe obſtringunt ſacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus, proſcriptis voluptatibus, ſummum bonum in virtute repono; & ſapientem à capeſſendâ Republ. non removeo.

18. *Nunc in Ariſtippi, &c.*] Aliàs voluptates corporis conſector, atque in his ſummum bonum ſtatuo: Rei verò publicæ adminiſtratione ſapienti interdico: pariter ſentiens cum Cyrenaicis & Epicureis, cumque horum ducibus Ariſtippo & Epicuro. Cic. 4. Academ. n. 131. *Alii voluptatem finem eſſe voluerunt, quorum princeps Ariſtippus, qui Socratem audierat: unde Cyrenaici* . . . . *Ariſtippus quaſi animum nullum habeamus; ita corpus ſolum tuetur.*

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid hoc ſibi velit, Ariſtippus ipſe dicat & explicet. Nimirum cùm objiceretur, habere eum Laida: minimè erubeſcens, *Habeo Laida*, inquit; *non habeor à Laide.* Cicer. lib. 9. Epiſt. 26.

24. *Agendi gnaviter id quod.*] Scribendi vulgandique libellum moralia præcepta continentem.

26. *Pueris ſenibuſque.*] Perſ. Sat. 5. v. 64.

. . . . *Petite hinc, juveneſque ſeneſque,*
Finem animo certum, miſeriſque viatica canis.

27. *Elementis.*] Primis Philoſophiæ documentis, morum regulis

Non tamen idcirco contemnas lippus inungi.
Nec, quia deſperes invicti membra Glyconis,
Nodoſâ corpus nolis prohibere chiragra.
Eſt quôdam prodire tenus, ſi non datur ultra.
Fervet avaritia, miſeroque cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.
Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinoſus, amator,
Nemo adeo ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modo culturæ patientem commodet aurem.

INTERPRETATIO.

non ideo tamen deſinas ungere oculos lippientes, ac licet non ſperes robur fortis Glyconis, non propterea *negligas à corpore arcere chiragram innodantem. Juvat aliquatenùs progredi, tametſi non liceat ampliùs.* Verumenim *ſi animus æſtuat avaritiâ & cupiditate miſeros* faciente; in promptu *adſunt ſermones, quibus mitigare queas hoc malum, & magnam iſtius ægritudinis partem depellere. Si gloria ſtudio inardeſcis, habes quædam remedia, quibus curari poſſis, libro ter ſanctè perlecto.* Denique, *invidus, iracundus, piger, ebrioſus, perditè amans, & quantumvis inhumanus quiſque,* profecto *ſanari poteſt, ſi quidem animum docilem præbeat disciplina,*

ANNOTATIONES.

29. *Non tamen idcirco, &c.*] Et ſi nequeas tam acres habere oculos, quàm Lynceus; non ideo tamen negligas collyrium oculis adhibere, ad arcendam vel ſanandam lippitudinem. De *Lynceis* oculis, lib. 1. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuiſſe robuſtus pugil dicitur. Quidam legunt, *Milonis*; nempe Crotoniatis mentionem hîc eſſe volunt, qui taurum vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devoravit, in Olympicis victor. Heinſius ingenioſè & eruditè contendit intelligendum eſſe hîc Glyconem Philoſophum, quem Laërtius ſcribit *firmo corpore, & habitu prorsùs athletico* extitiſſe.

31. *Nodoſa chiragra.*] De *chiragra*, lib. 2. Sat. 7. *Nodoſa*, quia nodis quaſi præpedit motum & uſum manuum. Seu quod humor craſſus digitorum internodia occupans turgeſcere faciat velut nodos & lapillos quoſdam. Unde Perſius *lapidoſam* dicit chiragram Sat. 5. verſ. 58.

32. *Eſt quodam prodire tenùs, &c.*] Al. *quadam.* Senſus eſt: Quanquam non licet reconditiſſima Philoſophiæ arcana ſcrutari; at prodeſt tamen plurimum vel primis *elementis* imbui, & ſaltem delibere nonnihil ex iſtis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos qui ſapientiæ ſtudium hinc diſſuadebant, quod eam aſſequi perfectè nemo poſſit.

34. *Sunt verba & voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adverſus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula quæ te ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus ſacris & religione tranſlata ad ſapientiæ ſtudium. *Piacula.* Lib. 1. Od. 2. v. 29. & Epod. 5. v. 90. *ter.* de ternario numero in ſacris ſolemni, dixi alibi. Juvenal. Sat. 6. v. 522. Perſ. Sat. 2. v. 16. *Purè:* purâ mente. Tibul.

Caſta placent ſuperis. purâ cum veſte venite.
Et manibus puris ſumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.*]

Virtus eſt vitium fugere: & ſapientia prima,
Stultitia caruiſſe. Vides, quæ maxima credis
Eſſe mala, exiguum cenſum, turpemque repulſam,
Quanto devites animi capitiſque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos
Per mare pauperiem fugiens, per ſaxa, per ignes.
Ne cures ea, quæ ſtulte miraris & optas,
Diſcere & audire, & meliori credere non vis.
Quis circum pagos & circum compita pugnax,
Magna coronari contemnat Olympia, cui ſpes,

INTERPRETATIO.

Virtus eſt fugere vitium: & prima ſapientia, liberum eſſe à fatuitate. Cernis, quanto animi & corporis uſu declines mala quæ putas eſſe maxima, videlicet, *paupertatem, ac repulſam ignominioſam.* Sic tu *negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam ſtrenuè devitans, per mare, per ſcopulos, per flammas.* At verò *detrectas auſcultare ſapientiori ac erudiri, ut ſcias ea contemnere, quæ fatuè æſtimas magni, & concupiſcis: Ecquis peritus certandi in pagis & compitis, non malit victor eſſe in celebribus Olympicis; ſi ſpes facilis*

ANNOTATIONES.

Cic. Tuſc. 2. n. 13. *Cultura animi Philoſophia eſt, quæ vitia radicitùs extrahit, ac præparat animum ad ſatus excipiendos; eaque mandat & ſerit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruiſſe.*] Carere vitiis. Is enim vitioſus qui falſis ac ſtultis vulgi opinionibus velut normâ vivendi abutitur. Contrà qui rectæ rationis lumen ſequitur, bonus & ſapiens eſt.

43. *Turpemque repulſam.*] In petendo magiſtratu. Cic. pro Plancio. *C. Marius duas Ædilitias accepit repulſas.* Offic. 1. n. 71. *Cùm offenſiones tum repulſas quaſi quamdam ignominiam timent & infamiam.*

44. *Capitiſque dolore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotiſſimas orbis regiones. Vide lib. 1. Od. 12. verſ. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. 14. v. 275.

. . . . *Aſpice portus,*
Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum eſt jam
In pelago. Veniet claſſis quocunque vocaris
Spes lucri; nec Carpathium, Getulaque tantùm . . . .
Æquora tranſiliet, &c.

Per ſaxa.] Per ſcopulos marinos, per quælibet vitæ diſcrimina.

Per ignes.] Vel per graviſſima pericula; vel per mundi partes Zonæ torridæ ſubjectas. Lib. 3. Od. 3. v. 55. *Virgil.* Georg. 1. v. 234.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines, v. g. paupertatem, nullum non laborem ſubeundum ultrò credis: cur igitur detrectas facilè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget* ac *diſcere*, & *credere non vis* aſſerenti Philoſopho: *Stultum* eſſe *mirari & optare* ſeu avidè conſectari opes & honores tantis *curis* atque laboribus.

48. *Diſcere & audire.*] ὕστερον πρότερον. Prius enim *audire*, quàm *diſcere.*

49. *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel ruſticus & hebes quiſque Quare ergo tu virtutis decus & glorioſum pecuniæ contemptum non anteponis ipſis opibus, præſertim cùm hæ non niſi ægrè & vix haberi queant; ille verò facilè poſſit comparari per ſtudium ſapientiæ.

50. *Olympia.*] Olympicis in ludis. Vide lib. 1. Od. 1.

Cui ſit conditio dulcis ſine pulvere palmæ?
Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum.
O cives, cives, quærenda pecunia primum eſt:
Virtus poſt nummos. hæc Janus ſummus ab imo
Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata ſeneſque;
Lævo ſuſpenſi loculos tabulamque lacerto.
Si quadringentis ſex ſeptem millia deſunt,
Eſt animus tibi, ſunt mores, & lingua, fideſque;
Plebs eris. At pueri ludentes, rex eris, aiunt,
Si rectè facies. *Hic* murus aheneus eſto,
Nil conſcire ſibi, nullâ palleſcere culpâ.

INTERPRETATIO.

adſit adipiſcenda victoria abſque magno *labore?* Enimverò ut *argentum auro*, ſic *aurum virtutibus poſtponi debet*. Nec audiendus qui ſic moneat: *O cives, cives, opes primo ſunt comparandæ: virtus* autem *poſt pecuniam. Illud* quidem *monſtrat Janus ſummus atque imus. Hæc præcepta recolunt tam pueri quam ſenes brachio ſiniſtro appenſa* geſtantes *loculos & tabulam*. Adde quod *ſi ſex aut ſeptem millia deſiderantur ad quadringenta*, licet *habueris ingenium, probitatem, facundiam, integritatem*, nihilominus eris *plebeius. Verùm* quantò meliùs *pueri inter ludendum edicunt: Rex eris, ſi rectè agas?* Ita ſane. *Hic* tibi *murus ſit ex ære: nullius peccati conſcium eſſe, nullius flagitii* probrum *timere*.

ANNOTATIONES.

51. *Sine pulvere.*] ἀκονιτὶ, Thucyd. & Herodian. Metaph. *citrà laborem, nullo certamine & periculo*. Ita etiam, ἀνιδρωτὶ & ἀνιδρωτὶ *ſine ſudore*: ἀναιμωτὶ νικᾶν, *ſine ſanguine*, ſeu *incruentam victoriam referre*.

52. *Vilius argentum eſt auro, &c.*] Caſſian. Collat. 23. c. 3. præclaram ſimiliter gradationem inſtituit; *Stannum vilius argento, argentum auro, aurum gemmis, gemma margaritis, margarita ſanctitate*.

53. *O cives, cives, &c.*] Proſopopœia, quâ ſtultè loquens inducitur quiſpiam è vulgo.

54. *Hæc Janus ſummus, &c.*] Id norunt & docent fœneratores ac trapezitæ in foro conſiſtentes, duas inter Jani ſtatuas. De his Lib. 2. Satir. 3. v. 18.

56. *Lævo ſuſpenſi, &c.*] Hunc eundem verſum antea jam poſitum explanavi, Lib. 1. Sat. 6. v. 74. *loculos*, ad fœnus reponendum; vel in quibus calculi ad numerandum. *tabulam*, vel in quâ debitorum nomina deſcripta ſunt: vel ſuper quam poſitis calculis aut numeris ſupputatur.

57. *Quadringentis.*] Supple, millibus ſeſtertiûm; qui cenſus Equeſtris eſt: ut alibi annotavi. Quidam legunt: *Sed* quadringentis, &c. ut ſic loquatur avarus idem & ambitioſus: Quidni opes congeram, ut à plebe me ſegregem, & ad Equeſtrem cenſum, ordinem, dignitatemque aſſurgam? At prior lectio & interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.*] Confutatio eſt ſtultorum præceptorum Jani, ex naturali lumine & recto puerorum judicio. Hi nimirum verè, ſanctè, juſtè ſentientes, inter ludendum ſpondent principatum ei qui rectiùs egerit, non ei qui ſit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib. 9. cap. 7. ubi de Baſilinda, aliiſque ludis puerorum.

60. *Hic murus aheneus eſto.*] Proverbialis dictio. Senſus eſt: nihil firmius tene quàm doctrinam hanc. vel ut explicat Eraſmus; hoc certum ſit tibi. & immutabile animi decretum. Item, muro quolibet aheneo fortior &

Roſcia, dic ſodes, melior lex, an puerorum
Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert,
Et maribus Curiis, & decantata Camillis?
Iſne tibi melius ſuadet, qui ut rem facias, rem
Si poſſis rectè; ſi non, quocunque modo rem;
Ut propiùs ſpectes lacrymoſa poëmata Puppi:
An qui fortunæ te reſponſare ſuperbæ
Liberum & erectum, præſens hortatur, & optat?
Quod ſi me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, ſic judiciis fruar iiſdem;

INTERPRETATIO.

Age, reſponde, An Roſcia lex præſtantior; an puerorum edictum, quo benè agentibus regnum defertur, fortibus Curiis & Camillis celebratum? An ille tibi meliora ſuggerit, qui admonet; *ut opes acquiras juſtè* quidem, *ſi* fieri *poteſt; ſin autem, quâcunque ratione opes* congeras, *ut propiùs ſpectes flebilia carmina Puppii; an qui præſens ſuadet ac deſiderat, ut expeditum ac fortis arrogantis fortunæ obſiſtas? Quod ſi populus Rom. à me fortaſſe percunctetur:* quare non eadem cum ipſo *judicia habeam, ſicut porticus*

ANNOTATIONES.

inexpugnabilior eſt innocentia & integritas. Hæc tibi ſit veluti propugnaculum ære validius.

62. *Roſcia lex.*] Lex theatralis lata à Roſcio Othone Trib. Pleb. quâ vetuit Equitem Rom. fieri niſi qui poſſideret quadringenta millia ſeſtertiûm. Vide Epod. 4. v. 16. ibid. annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cantio: ſed ad alia quoque transfertur. Hic ſignificat ſolemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis & Camillis.*] Fortiſſimis Romanorum maſculâ virtute præditis. Lib. 1. Od. 12.

65. *Iſne tibi melius.*] Roſcius ille theatralis legis auctor, tibi ſuadens ut ſtudeas lucro per fas & nefas.

67. *Ut propiùs ſpectes, &c.*] Equeſtribus in gradibus ſedens. Nempe ludos ſpectabant Senatores ex Orcheſtrâ, qui proximus erat proſcenio locus: Equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus, ex Othonis lege: denique plebs è caveâ.

Lacrymoſa poëmata Puppii.] Ironicè. Tragœdias Puppii Tragici Poëtæ, quem vetus Interpres narrat ita moviſſe affectus ſpectantium, ut etiam lacrymari cogeret: ac proinde de ſe ipſo feciſſe hoc diſtichon Iambicum:

Flebunt amici & bene noti mortem meam:
Nam populus in me vivo lacrymavit ſatis.

68. *An qui fortunæ.*] An verò melius tibi non ſuadet morum præceptor, vel animus tuus Philoſophiâ imbutus, cum docet calcandam fortunæ adverſantis ſuperbiam; cumque hortatur, ut à vitiis liber ad virtutes erigaris?

71. *Cur non ut porticibus, ſic, &c.*] Cur non cum ipſo pariter ſentiam de honoribus & divitiis, ſicut promiſcuè cum illo rebus communibus utor, v. g. publicis ambulationibus, congreſſibus, colloquiis.

Porticibus.] De porticibus Romæ variis atque inſignioribus, fusè Alex. ab Alex. lib. 3. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. 2. Od. 15. Celebris in primis erat Porticus Auguſti in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore eleganter extructa, nec

Nec ſequar aut fugiam quæ diligit ipſe, vel odit:
Olim quod vulpes ægroto cauta leoni
Reſpondit, referam: Quia me veſtigia terrent
Omnia te adverſum ſpectantia, nulla retrorſum.
Bellua multorum es capitum. nam quid ſequar, aut quem?
Pars hominum geſtit conducere publica: ſunt qui

INTERPRETATIO.

habeo communes: & cur *non amem vel oderim quæ ipſe amat aut averſatur: reſpondebo* idem *quod olim aſtuta vulpes aiebat leoni ægrotanti: Quia me deterrent veſtigia ad te converſa omnia, nulla* autem *retrò.* O populus, *bellua es plurium capitum. Quid verò aut quem ſequar? Pars hominum gaudet conducere* vectigalia *publica. Sunt qui vi-*

ANNOTATIONES.

non eximiis imaginibus, tum laureatis & magnificis operibus exculta. Erant præterea porticus Catuli, de manubiis Cimbricis facta: porticus Pompeii ante ipſius curiam: porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in quâ Auguſtus collocavit ſigna militaria olim Domitio à Dalmatis erepta: Philippi porticus, in quâ effigies Herculis, & Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio inſignis, ubi matronæ vectari & ſpatiari ſolebant: porticus Quirini, antiquo opere ſpectanda: porticus Claudiæ, ubi ambulationes ſubdiales miro ingenio conſtructæ & ornatæ, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus eſt Æſopi, celebratus etiam à Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat; feras jam plures officii cauſâ adeuntes devoraverat. Accedit & vulpes ad oſtium cavernæ: at cùm ingredi renueret, quid ita officium ſola detrectaret? leoni interroganti, reſpondit: Quia me deterrent belluarum veſtigia, quibus ad te ſpectantibus univerſis, cognoſco multas adiiſſe, rediiſſe nullas. Apud Non. Lucilius lib. 30.

Quid ſibi vult, quare fit ut introverſùs & ad te
Spectent, atque ferant veſtigia ſe omnia prorsùs?

74. *Reſeram.*] Sic ego, inquit Horatius, populo quærenti cur non amem & *ſequar* eadem quæ *ipſe diligit*, nec *fugiam* quod ipſe *odit*; reſpondebo: Quoniam multos equidem cerno vitiorum inire viam; at paucos inde emergere: imò fere omnes avaritiâ & ambitione inveteratâ miſerè abſumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi deſcriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum vero ex Caio Juriſc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos: quoniam aliæ urbes membra cenſeantur Reip. Rom. *Eum*, inquit, *qui vectigal Populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus cauſis ad Pop. Rom. reſpicit: civitates enim loco privatorum habentur.* Porrò triplex olim vectigal exigebatur; primum ex importatione rerum & exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*. Alterum ex agris. nimirum decima pars frumenti excipiebatur: quod qui redimebant, *decumani* appellabantur, quod *decumas* exigerent. Tertium è ſilvis, ſeu è paſtione pecorum; & *ſcriptura* vocabatur: qui verò paſcua publica conducebant, *magiſtri ſcriptura*, ſeu ſcripturarii, dicebantur, à deſcribendis ejuſmodi vectigalibus. Quartum è ſalinis inſtituit Ancus Martius, Cic. pro lege Manilia ita ſcribit: Cùm

Cruſtis & pomis viduas venentur avaras,
Excipiantque ſenes, quos in vivaria mittant.
Multis occulto creſcit res fœnore. Verùm
Eſto aliis alios rebus ſtudiiſque teneri;
Iidem eadem poſſunt horam durare probantes?
Nullus in orbe ſinus Baiis prælucet amœnis,
Si dixit dives; lacus & mare ſentit amorem
Feſtinantis heri: cui ſi vitioſa libido
Fecerit auſpicium, cras ferramenta Teanum
Tolletis fabri. lectus genialis in aula eſt?
Nil ait eſſe prius, melius nil cælibe vita.
Si non eſt, jurat bene ſolis eſſe maritis.

INTERPRETATIO.

duas avaras captent cruſtulis & pomis; atque circumveniant ſenes, quos mittant in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At licet diverſi diverſa conſectentur negotia & propoſita, numquid *ipſi eadem conſtanter proſequi valent per unam horam? Si locuples dicat: Nullus ſinus in mundo præſtat jucundis Baiis,* ſtatim *lacus marinus experitur cupiditatem domini properantis.* Quod *ſi perverſum ſtudium* ædificandi *augurium ei dederit, cras ferramenta tranſportabitis Teanum, ô artifices.* Porrò ſi *genialis thorus in aula* ejus *ſit, affirmat nihil præſtabilius eſſe, nihil optabilius vitâ cœlibe. Si non adeſt, aſſeverat ſolos conjuges beatos eſſe.*

ANNOTATIONES.

hoſtium copiæ non longè abſunt, etiamſi irruptio nulla facta eſt, tamen *pecora relinquuntur, agricultura deſeritur, mercatorum navigatio conquieſcit.* Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *ſcripturâ* veſtigal conſervari poteſt.

78. *Cruſtis.*] Quid. leg. *fruſtis*, minùs benè. Alii, *fructis*, pro, fructibus: quod uſurpavit Cato, Terentius, &c. At *cruſtula* jam habemus lib. 1. Sat. 1. poſita pro muneribus ac donis vilioribus & parvis.

79. *Excipiantque ſenes, &c.*] Senum ac viduarum opibus & hereditatibus inſidiantur nonnulli.

Quos in vivaria mittant.] Devorandos à ſe quaſi piſces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe, &c.*] Jam levitatem hominum & inconſtantiam in propoſito reprehendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente, ut mores integerrimos depravaret, dixi jam lib. 2. Od. 18.

84. *Lacus & mare.*] Lucrinus lacus in ſinu Baiano ſitus. De eo lib. 2. Od. 15. & lib. 2. Sat. 4.

Feſtinantis heri.] Cupidè properantis in locum amœnum, ad ibi ſtruendas ædes deliciis deſtinatas. Juvenal. Sat. 3. v. 4.

Janua Baiarum eſt, & gratum littus amœni
Seceſſus.

85. *Cui ſi vitioſa libido fecerit auſpicium, &c.*] Si libido ſuo inſtinctu, vel prurit u incitarit, ac velut avis cantu aut volatu auſpicium fecerit: ſtatim Baiis relictis, Teanum aliove feſtinabit; eoque cæmenta, ligna, ferramenta, cæteraque inſtrumenta ad ædificandum neceſſaria transferri jubebit.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs Campaniæ in colle extructa, inter Cales & Sueſſam. non longè habet Acidulas aquas calculoſis valde ſalubres. Plin. lib. 31. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aula eſt.*] Si

Quo teneam vultus mutantem Protea nodo?
Quid pauper? ride. mutat cœnacula, lectos,
Balnea, tonſores: conducto navigio æquè
Nauſeat ac locuples, quem ducit priva triremis.
Si curtatus inæquali tonſore capillos
Occurri, rides: ſi forte ſubucula pexæ
Trita ſubeſt tunicæ, vel ſi toga diſſidet impar;
Rides. quid, mea cum pugnat ſententia ſecum:
Quod petiit, ſpernit; repetit quod nuper omiſit:
Æſtuat, & vitæ diſconvenit ordine toto:
Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis?
Inſanire putas ſolemnia me; neque rides;
Nec medici credis, nec curatoris egere

INTERPRETATIO.

Ecquo igitur vinculo conſtringam Proteum vultus variantem? Inops autem *quid* agit? *vide, mutat domicilium, thoros, balnea, tonſores, conducta cymba faſtidio pariter afficitur, ut dives qui proprio vehitur navigio. Si obvius* tibi *ſiam habens capillos inæqualiter reciſos à tonſore; cachinnos tollis. Si ſubucula detrita ſuppoſita fuerit tunicæ mundæ, vel ſi toga inæqualis diſconvenit; in riſum ſolveris. Quid* verò, *cum mea mens ſecum luctatur; contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit; agitatur ac diſcordat toto vitæ ordine; deſtruit, extruit; quadrata mutat rotundis?* tum certè *exiſtimas me communi inſaniâ laborare, neque derides, nec putas indigere medico vel curatore*

ANNOTATIONES.

uxorem habet, cælibes laudat: ſi non habet, felices prædicat matrimonio junctos, adeo levis eſt animi & propoſiti, diverſaque ſemper expetit, *genialis*. In nuptiis ſternebatur lectus ad honorem Genii: cui nomen ab antiquo geno, i. gigno. Feſtus. Vide Catul. de nuptiis Pelei ac Thetidis.

90. *Protea.*] lib. 2. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper?*] Neque dives modò, ſed & pauper inconſtantiæ vitio laborat.

Cœnacula.] Ita vocabatur ſuperior ædium contignatio, ad quam ſcalis aſcenditur: quod quidem tenuiores domicilium; mercede conducebant. Feſt. meminit Juvenalis Sat. 10. v. 18. Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphoſ. Prudentius:

Omnis qui celſa ſcandit cœnacula vulgus.

Porrò cœnatio divitum erat, cœnaculum verò pauperum; quod quidem non unum cubiculum continebat aut ſignificabat, imo quaſdam habebat appendices. Gall. *un appartement.*

94. *Si curtatus inæquali, &c.*] Senec. de brev. vitæ. *quis iſtorum non malit Remp. turbari quàm comam? quis non ſolicitior de capitis decore, quàm de ſalute? &c.*

95. *Si fortè ſubucula pexa.*] Si veſtium inæqualitatem, diſcrepantiam, inconcinnam poſitionem videris, rides: Quid verò, ſi mentem meam à ſeipſa diſſentientem animadvertas?

100. *Mutat quadrata rotundis.*] Quadratam ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum paulo ante placuerat, hæc verò jam magis placet.

101. *Inſanire putas ſolemnia me.*] Communi omnibus errore me duci putas, ideoque me non derides.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non me credis inſanum, qui helleboro ſanandus ſim: & cui Prætor curatorem

A Prætore dati; rerum tutela mearum
Cum ſis, & pravè ſectum ſtomacheris ob unguem
De te pendentis, te reſpicientis amici.
Ad ſummam, ſapiens uno minor eſt Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;
Præcipue ſanus, niſi cum pituita moleſta eſt.

INTERPRETATIO.

à Pratore aſſignato; cùm ſis columen rerum mearum, ô Mœcenas, *& indigneris propter malè reciſum unguem amici à te pendentis, teque* velut unicum præſidium *intuentis. Denique ſapiens Jove ſolo eſt inferior, opulentus, liber, inſignis, formoſus, imo rex regum, præſertim ſanus, niſi quando pituita ægritudinem procreat.*

ANNOTATIONES.

dare debeat, ut dictum eſt, lib. 2. Sat. 3. v. 218.

104. *Pravè ſectum ob unguem.*] Ob leviſſima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum & præſidium unicum reſpicientis.

108. *Niſi cùm pituita moleſta eſt.*] Irridere videtur Stoicos aſſeverantes; ſapientem, & ſi ægrotet, nihilominus ſanum eſſe; item, ſapientem non dolere. *Pituita*, quod petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida & ſalſa, morborum fons eſt, quicunque è diſtillatione fiunt, teſte Platone in Timæo.

EPISTOLA SECUNDA.

AD LOLLIUM.

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

TRoiani belli ſcriptorem, maxime Lolli,
Dum tu declamas Romæ, Præneſte relegi:
Qui, quid ſit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Pleniùs ac meliùs Chryſippo & Crantore dicit.
Cur ita crediderim, niſi quid te detinet, audi.

INTERPRETATIO.

DUm tu, Lolli ſumme vir, Romæ recitas ſcriptorem belli Troiani, ego Præneſte hunc revolvi: qui perfectiùs & uberiùs quàm Chryſippus & Crantor, docet quid honeſtum ſit, quid flagitioſum; quid bonum, quid malum. Si nihil te prohibet, accipe, quamobrem id ſic ſtatuerim.

ANNOTATIONES.

1. *Troiani belli.*] Eximia eſt hîc laudatio poëmatum Homeri: qui ſanè velut optimus ſcriptor Epicus exemplis oſtendit luculentis quid fugere quid ſectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut ſtudioſus quiſque Lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. lib. 7. cap. 29. &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adoleſcenti inſcripta eſt Ode 9. lib. 4 item ſeq. Epiſt. 18. Ejus meminit Vell. Paterc. lib. 2. Sueton. Tiber. cap. 12. & 13. Dio lib. 54. Ex quibus apparet cur *maximus* dicatur. Nempe is ſubinde militum Tribunus Caio Cæſari in Armeniam pergenti rector datus eſt ab Auguſto patre. Quo magni ingenii ſummæque integritatis indicio non poteſt afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri ſcriptis recitas aliquid, ac præclarè diſſeris de virtute. Hoc faciebant Romæ præſtantes quique viri.

Præneſte.] Seceſſerat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam, Tuſculum inter & Tibur: hod. *Paleſtrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. 16. cap. 13. ubi refert Præneſtinos à Tiberio Imper. municipes factos, pro referendâ gratiâ, quod ſub eorum oppido ex capitali morbo revaluiſſet.

4. *Chryſippo.*] Stoicus ille Philoſophus, imo Stoicorum coryphæus & columen. De eo lib. 1. Sat. 3. v. 127. nec non lib. 2. Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iſte, Platonis auditor, Xenocratis condiſcipulus, mirè laudatur è Cicerone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. n. 135. ubi ſic habet: *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de luctu. Eſt enim non magnus, verum aureolus . . . . . . & ad verbum ediſcendus libellus.*

Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem
Græcia Barbariæ lento colliſa duello,
Stultorum regum & populorum continet æſtus.
Antenor cenſet belli præcidere cauſſam.
Quid Paris? ut ſalvus regnet, vivatque beatus,
Cogi poſſe negat. Neſtor componere lites
Inter Peleiden feſtinat & inter Atreiden.
Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.
Quidquid delirant reges, plectuntur Achivi.

INTERPRETATIO.

Carmen quo Græcia refertur longo Phrygiæ contrita bello, ob cupidinem Paridis, complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli cauſam dicit eſſe *reſecandam. Quid Paris* ait? *Affirmat* ſe ad id *impelli non poſſe*; quippe ſic *haud felix, haud incolumis perſtaret. Neſtor Achillem inter & Agamemnonem diſſenſiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcunque peccant magnates luunt Græci.*

ANNOTATIONES.

6. *Fabula quâ Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehenſa, opus omni laude majus, à ſummo Poëtarum antiſtite conſcriptum, de bello Græcorum adverſus Troianos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob ſingularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur Epicum carmen, item Dramaticum: quia in his confictа multa inſeruntur: differuntque ab hiſtoria, quæ nihil niſi verè geſtum debet complecti. Vide Epiſt. ad Piſones, v. 119. 151. 338.

Paridis.] Hic erat Priami & Hecubæ filius, frater Hectoris regis Troiæ, alio nomine Alexander vocatus: quem utero mater geſtans verè ſomniavit facem ſe ardentem parere. Nam Troiani excidii incendiique cauſa fuit. De eo jam lib. 1. Od. 15.

7. *Barbariæ.*] Cur ſic appelletur Phrygia, repete ex Annotatis lib. 2. Od. 4. v. 9. Item Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quod annis decem continuum fuit.

8. *Regum & populorum.*] Tam Græcorum, quam Phrygum.

9. *Antenor cenſet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus: qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam repoſcentibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Neſtor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. 1. Od. 15. & lib. 2. Od. 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium; de quo lib. 1. Od. 6. 8. 15. lib 2. Od. 4. 16. lib 4. Od. 6. Epod. 13. & 17.

Atreiden.] Atrei filium: de quo lib. 2. Od. 4. Lib. 4. Od. 9. Lib. 2. Sat. 3. v. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incentivum fuit amoris, iræque, Briſeis ſive Hippodamia, quam adamans Agamemnon Achilli eam ſortito eripuit. quæ cauſa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum luunt plebeii.

Delirant.] Lira eſt ſulcus; lirare, arando ſulcos ducere. Hinc delirare ſignificat, à rectâ viâ declinare, aberrare, deſipere. Non. Marcell. Feſtus; Iſidor.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaia Græciæ regione, vel ab Acheo rege.

Scri-

Seditione, dolis, ſcelere, atque libidine, & ira,
Iliacos intra muros peccatur, & extra.
Rursùs quid virtus & quid ſapientia poſſit,
Utile propoſuit nobis exemplar Ulyſſem:
Qui domitor Troiæ, multorum providus urbes,
Et mores hominum inſpexit; latumque per æquor,
Dum ſibi dum ſociis reditum parat, aſpera multa
Pertulit, adverſis rerum immerſabilis undis.
Sirenum voces & Circes pocula noſti:

INTERPRETATIO.

Tam intra quam extra muros Troiæ graſſantur ſeditiones, fraudes, flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus quid prudentia valeat, idem Homerus *exhibet nobis utili exemplo Ulyſſis: qui poſt expugnatam Troiam perluſtravit diverſos populos*, eorumque *mores callidus* obſervavit; *& dum ſibi ſociiſque reditum procurat, gravia plurima ſubiit immenſo mari, contrariis negotiorum fluctibus nuſquam ſubmerſus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca;*

ANNOTATIONES.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu ſecedentis. De quo lib. 1. Od. 15. in fine.

Dolis.] Ulyſſis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Paſſim exempla legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum eſt lib. 2. Sat. 3. de Ajace furioſo, ibid. &c.

18. *Propoſuit nobis exemplar Ulyſſem.*] In Odyſſeâ, ubi Ulyſſes infinita mari terraque pericula modò virtute, modò arte viciſſe oſtenditur; non ſolùm contra homines & monſtra, ſed & contra Deos luctatus. Jupiter & Neptunus concutiunt & frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læſtrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci, exitium machinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, poſt annos viginti in patriam tandem rediit. *Quàm multa paſſus eſt Ulyſſes in illo errore diuturno!* Cic. Offic. 1. n. 113.

19. *Domitor Troiæ.*] Sic & Homerus *πτολίπορθον urbis everſorem* Ulyſſem vocat dumtaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedi; ita prudentiâ magis quam robore maxima quæque peragi ſignificans.

23. *Sirenum voces*] Ampla hæc ſeges fabulatoribus. Sirenibus nomen à *σειρὰ catena*. Alii aliter. Quidam originem Hebraicam expiſcantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucoſia, Ligea: ſuperiore corporis ſpecie mulieres, inferiore piſces aut aves. Una tibiis, altera lyrâ, tertia voce concinebat. His fata vivere conceſſerant, quandiu pertranſeuntes cantu morarentur & captarent. Itaque prænavigantes ſuavi ſymphoniâ allicere ſtudebant, devorabantque. At Ulyſſes à Circe edoctus, nautarum & comitum auribus cerâ obturatis, ipſe vero malo navis alligatus audivit quidem & prætervectus eſt incolumis. Unde illæ ſe in mare præcipitarunt. Sedem habebant ad Siculum littus: vel, ut alii ſcribunt, in Sirenuſis ſcopulis, & in Capreis inſulâ, atque ad Surrentinum Italiæ promontorium Tyrrheno imminens mari; inter ſinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, & Pæſtanum v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odyſſ. 12. Ovid. Metam. 5. cap. 9. Sirenes revera erant meretriculæ tum formâ inſigni tum veneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. In-

Quæ ſi cum ſociis ſtultus cupiduſque bibiſſet,
Sub dominâ meretrice fuiſſet turpis & excors:
Vixiſſet canis immundus, vel amica luto ſus.
Nos numerus ſumus, & fruges conſumere nati;
Sponſi Penelopes, nebulones, Alcinoïque
In cute curandâ plus æquo operata juventus:
Cui pulcrum fuit in medios dormire dies, &
Ad ſtrepitum citharæ ceſſatum ducere curam.

INTERPRETATIO.

quæ ſi fatuè & avidè potaſſet, ut ſui *comites*; *ſub dominatu meretricis vixiſſet infamis & demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cœno gaudens.* Nos quidem *ſumus* dumtaxat *numerus*, *& vivimus* tantùm *ad abſumenda alimenta*: ſumus quaſi *proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes: quibus optimum videbatur ſtertere* uſque *ad meridiem, atque cithara cantu lenire ſollicitudines.*

ANNOTATIONES.

dicatur autem Ulyſſes voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitaſſe. Plutarchus Sympoſ. 9. cap. 14. Homeri Sirenes, inquit, nobis immeritò fabuloſum injiciunt metum. Innuit verò ille avolantes ac divagantes animos per muſicam demulceri & ad cœleſtia divinaque pellici.

Circes pocula.] De illa famoſa veneficiorum antiſtite & anteſignanâ fusè dictum eſt in Epod. 17. Plin. lib. 25. c. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum & antiquitatis parens, multus aliàs in admiratione Circes, gloriam herbarum Ægypto tribuit.* Vide Odyſſ. 10.

26. *Amica luto ſus.*] Socii quidem Ulyſſis in porcos mutati per Circem veneficam dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti ſunt, ut rationis uſum amiſiſſe viderentur. Ita S. Chryſoſt. & alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavenſis de Magorum demonomaniâ lib. 2. cap. 6. de ejuſmodi hominum in belluas per artem magicam transformationibus fusè diſputans, multis & gravibus exemplis ac teſtimoniis eas revera fieri aſſerit; additque: Neque fabuloſum eſt quod Homerus narrat Ulyſſis comites per Circem maleficam in porcos fuiſſe transformatos, cum Auguſtinus ipſe lib. de Civ. Hiſtoriam eandem adducat, quamvis opinione ipſius miram, & illam de Arcadibus; in Alpibus quoque memoriâ ſuâ frequens fuiſſe dicat ut ſtabulariæ mulieres imbutæ malis artibus in caſeo darent viatoribus unde in jumenta illico verterentur, ut neceſſaria quæque portarent, poſtque perfuncta opera iterum ad ſe redirent. Vide S. Auguſtinum de Civitate Dei lib. 18. cap. 17. & 18. Item Daniel. cap. 4. ubi Nabuchodonoſor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos ſeptem inter beſtias fœnum quaſi bos comediſſe: poſtea verò, figurâ ejus reversâ ad ipſum, recuperaſſe priſtinum ſenſum ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus ſumus.*] Turba ſumus abſque virtute, exercitûs numerum explentes dumtaxat, velut Therſites ille iners & inglorius: videmur tantum vivere ut edamus.

18. *Sponſi Penelopes.*] Sive luxuriæ deditì, ſive gulæ; ut alibi eſt annotatum. Vide lib. 2. Sat. 5.

29. *Alcinoïque in cute cur, &c.*] Similes ſumus Alcinoo Phæacum regi apud Corcyram inſulam, ejuſque familiaribus & populis: qui mollitie & voluptatibus perditi, in ignaviâ ſocordiâque conſeneſcebant. Proverb. Alcinoi menſa, id eſt, luxurioſa.

Ut jugulent homines, ſurgunt de nocte latrones:
Ut teipſum ſerves, non expergiſceris? atqui
Si noles ſanus, curres hydropicus: & nî
Poſces ante diem librum cum lumine; ſi non
Intendes animum ſtudiis & rebus honeſtis,
Invidiâ vel amore vigil torquebere. nam cur
Quæ lædunt oculos, feſtinas demere: ſi quid
Eſt animum, differs curandi tempus in annum?
Dimidium facti, qui cœpit, habet. ſapere aude:
Incipe. vivendi qui rectè prorogat horam,
Ruſticus expectat dum defluat amnis: at ille
Labitur & labetur in omne volubilis ævum.
Quæritur argentum, puerisque beata creandis
Uxor, & incultæ pacantur vomere ſilvæ.

INTERPRETATIO.

At quantum eſt illud dedecus? Ecce *prædones noctu ſurgunt ad homines trucidandos; tu* verò *non excitaris ad temet ſervandum? Verùm ſi valens detrectas ire, hydropicus feſtinabis: ac niſi ante lucem petas librum cum lucernâ, niſi mentem applices ſtudio rerum honeſtarum, vigilans cruciaberis invidiâ, vel amore,* aliove affectu. Age verò *quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit: differs* autem integro *anno ſanare quod animum corrumpit?* Heus, *facti dimidium tenet quiſquis incœpit. Sapientiæ* ſtudium *audacter amplectere, incipe. Qui differt tempus benè vivendi,* eſt quaſi *ruſticus expectans donec amnis defluxerit. Atqui fluit ille, ſemperque fluens volvetur.* Quorſum verò tam ſollicitè *comparantur opes;* expetitur *conjux fecunda gignenda proli; nec non ſterilia nemora aratro domantur?*

ANNOTATIONES.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique ſagax errorem hîc ſubodoratus, librarii incuriâ paginas confuſas aſſerit. Iſta nimirum à v. 32. ad 64. pertinere contendit ad priorem Epiſtolam: atque reponi debere illic poſt v. 51. *cui ſit conditio.* Materiæ quidem & argumenti ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus Lector de conjecturâ hac ſat audaci.

34. *Si noles ſanus, &c.*] Si dum ſanus es, ire nolis ad medicum; curres profecto, cùm ægrotabis. Quidam leg. *ſi non is ſanus,* &c. Id eſt, ſi ſegnis es, & ire piget, dum ſanus es; ſi torpes ignaviâ: deinde cogeris ire imò currere, cùm hydropiſi cruciaberis curſu enim & corporis agitatione ac labore morbus iſte minuitur. Senſus eſt: niſi vitia maturè corrigas, fruſtrà deinde conaberis ea depellere inveterata: quin ab his opprimere. Vulgare eſt,

Venienti occurrite morbo.

35. *Ni poſces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris diſcendæ causâ virtutis ac ſapientiæ, fiet ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium quo ſollicitabere.

40. *Dimidium facti, &c.*] Heſiodica ſententia eſt: Principium eſt dimidium totius. Auſonius.

Incipe, dimidium facti eſt cœpiſſe, ſuperſit
Dimidium rurſùm hoc incipe, & efficies.

42. *Ruſticus expectat, &c.*] Similis eſt ruſtico illi, qui cùm ad amnem perveniſſet, ſtolidè expectabat dum efflueret omnis aqua, ut ad alteram ripam tranſire poſſet.

44. *Quæritur argentum, &c.*] Curamus omnia quæ ad corpus ſpectant:

Quod ſatis eſt cui contingit, nihil amplius optet.
Non domus, & fundus, non æris acervus & auri,
Ægroto domini deduxit corpore febres;
Non animo curas. valeat poſſeſſor oportet,
Si comportatis rebus bene cogitat uti.
Qui cupit aut metuit, juvat illum ſic domus aut res,
Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
Auriculas citharæ collecta ſorde dolentes.
Sincerum eſt niſi vas, quodcunque infundis aceſcit.
Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
Semper avarus eget. certum voto pete finem.
Invidus alterius macreſcit rebus opimis.
Invidiâ Siculi non invenere tyranni
Majus tormentum. *Qui* non moderabitur iræ,
Infectum volet eſſe, dolor quod ſuaſerit & mens,
Dum pœnas odio per vim feſtinat inulto.

INTERPRETATIO.

verum enim *qui nactus eſt quantum ſufficit, nihil ultra cupiat.* Quippe *nec ædes nec prædia nec auri & pecuniæ cumulus* poſſunt *arcere morbos à corpore vel curas ab animo domini laborantis. Oportet* benè *valere poſſeſſorem, ut fruatur congeſtis facultatibus.* Porrò *quiſquis* vel *cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodeſt illi domus & pecunia, quam lippo tabella picta, podagra fomenta, atque auribus ob ſordes contractas male affectis cithara* ſuaviter reſonantes. *Mature* forma tuos mores. Nam *ſi vas non eſt purum, quicquid immittes vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægre quæſita. Avarus ſemper eſt inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus proſperis alterius. Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem. Quiſquis iram non compreſſerit,* poſtea *cupiet non factum fuiſſe quod juſſerit animus incitatus, dum vehementius* dare *vindictam properat indignationi non*

ANNOTATIONES.

quæ animi ſunt, cur negligimus?

49. *Valeat poſſeſſor oportet, &c.*] Quid proſunt opes diviti: ſi æger ſit animo, vel corpore? ſi febri, ſi metu vel cupiditate torqueatur: an divitiæ ſublevabunt?

52. *Ut lippum picta, &c.*] Similitudo conglobata hic, ante, & poſtea.

53. *Auriculas cithara, &c.*] Iſta quidem leviter oblectant, & paulisper fallunt dolorem; nequaquam ſanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.*] Mœnander. quàm ſæpe ob voluptates mœrore afficimur! S. Hieronim. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui ſumpti relinquunt pœnitentiam: dicens Sperne voluptates, nocet empta, &c.*

56. *Semper avarus eget.*] Avaro deeſt tam quod habet quam quod non habet.

Certum voto pete finem.] Modum & finem ſtatue cupiditati & deſideriis. Vide lib. 3. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.*] Dionyſius & Agathocles Syracuſanorum, Phalaris Agrigentinorum tyranni, &c. Juſtin. lib. 4. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium conceſſerunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

60. *Invectum volet eſſe.*] Facti ſubinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.*] Eſt enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

Ira ſuror brevis eſt. animum rege, qui niſi paret,
Imperat: hunc frenis, hunc tu compeſce catenâ.
Fingit equum tenera docilem cervice magiſter
Ire viam, quam monſtrat eques. Venaticus, ex quo
Tempore cervinam pellem latravit in aula,
Militat in ſilvis catulus. nunc adbibe puro
Pectore verba puer: nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens, ſervabit odorem
Teſta diu. Quod ſi ceſſas, aut ſtrenuus anteis,
Nec tardum opperior, nec præcedentibus inſto.

INTERPRETATIO.

ſatiata. Ira eſt brevis inſania. Fræna appetitum, qui dominatur quando non eſt ſubactus. Hunc frænis hunc vinculis ſtringe. Nam certè *magiſter equum flexibilem molli cervice format ad currendum quacunque ſeſſor voluerit. Canis venaticus poſtquam cervi corium domi allatravit,* continuò *venatur in ſilvis. Jamjam ſincerâ mente documenta excipe, ô juvenis: jam optima inquire.* Enim verò *teſta cuſtodiet ſemper odorem, quo primum infecta fuerit. Quod ſi deſes maneas, vel ſi fortiter præcurris,* ego *neque deſidem expecto, neque præeuntes antevertere contendo.*

ANNOTATIONES.

62. *Animum rege, &c.*] Appetitum vehementem compeſce: qui niſi à ratione prematur, hanc ipſe opprimit, & in præceps rapit. Perſ. Sat. 5. v. 38.

. . . Intortos extendit regula mores:
Et premitur ratione animus, vincique laborat.

Cic. Offic. 1. n. 101. *Duplex eſt vis animorum ac naturæ. Una pars in appetitu poſita, hominem huc & illuc rapit. Altera in ratione, docet & explanat quid faciendum fugiendumque ſit. Ita fit ut ratio præſit; appetitus verò obtemperet. . . . . . . Efficiendum autem eſt ut appetitus obediant rationi, eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deſerant, &c.*

64. *Fingit equum.*] Equus tenerâ cervice domatur, & ad arbitrium fingitur: catulus ad venationem facilè eruditur: ſic puer bonos mores ſponte imbibit.

66. *Ex quo tempore cervinam pellem latravit.*] Quando pellis cervo interfecto detracta ejus inteſtinis & ſanguine cum pane impletur, & inſuitur, taliſque venaticis canibus objicitur, ad eos ad venationem acuendos. Gall. *faire la curée.*

67. *Militat in ſilvis.*] Poſtquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus eſt, ratione mox allatâ; exinde in ſilvis feras ultro venatur.

Nunc adbibe puro.] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus eſt pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe:* ut ſit anapæſtus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum optimis documentis. Vel, adi meliorem & ſapientiorem virũ, à quo fingaris ad virtutem & rectum.

69. *Quo ſemel eſt imbuta, &c.*] Præclara ſententia, quam hinc mutuatus eſt S. Hieronymus ſcribens ad Lætam.

70. *Quod ſi ceſſas, &c.*] Si piger es in Philoſophiæ ſtudio, non expectabo te minimè valentem ſubſequi me acriorem. Quod ſi me ſtudioſior aut ingenioſior fueris quem aſſequi non poſſim; nequaquam invidebo tibi aut inſtabo; nec ultra vires meas enitar. Ariſtoteles interrogatus, quo pacto diſcipuli egregiè proficerent, reſpondit: *Si curſu præſtantes proſequi ſtudeant, tardiores autem minimè expectent.* Diog. Laërt.

EPISTOLA TERTIA.

AD JULIUM FLORUM.

De Tiberio Claudio Nerone, deque litteratis quibuſdam eum interrogat: deinde hortatur ad ſtudium ſapientiæ, & ad fraternam concordiam.

JUli Flore, quibus terrarum militet oris
Claudius Auguſti privignus, ſcire laboro.
Thracâne vos, Hebruſque nivali compede vinctus,
An freta vicinas inter currentia turres,

INTERPRETATIO.

O Juli Flore, noſſe deſidero in *quâ orbis regione bellum gerat Claudius Auguſti privignus: an commoremini in Thraciâ ad Hebrum hyemali glacie conſtrictum; an apud mare defluens inter caſtella proxima;*

ANNOTATIONES.

1. *Juli Flore.*] *Tota bella eſt hac Epiſtola*, inquit bellè Parthenius: *pura admodum minimeque ambitioſa*, teſte Scaligero. Scripta Julio Floro Claudium Neronem comitanti, ſeu ad Pannonicum bellum, ſeu apud Armeniam, cum Tigranem in regnum reſtitueret. Ad illum Horatii familiariſſimum inſcripta eſt etiam Ode 2. lib. 4. item 2. Epiſt. 2. lib. Porro in hac eò collimare videtur Poëta, ut ad bene ſarciendam charitatem fraternam exhortetur: ad quod artificioſâ inſinuatione utitur, & per quaſdam ambages ſenſim procedit, ut melius propoſitum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non abs re, *Luci* reponendum contendit: quod *Julius* nuſquam ſit prænomen: nomen autem Floro nequeat ſtatui: Si quidem Flori non Juliæ, ſed Aquileæ gentis ſint.

2. *Claudius Auguſti privignus.*] Claudius Tiberius Nero, Druſi frater natu major, filius autem Liviæ Druſillæ. Hanc enim Auguſtus, repudiatâ Scriboniâ, marito ſuo *& quidem prægnantem abduxit, dilexitque & probavit unicè ac perſeveranter.* Sueton. Octav. cap. 63. quin etiam erga ejus *pueros Nerones*, hoc eſt, in utrumque illum privignum *animi paterni* fuit. Nam & hos adoptavit: ac Druſum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò Liviam ſuam ex Scriboniâ filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. 4. Od. 4. & 14. ibique annot.

3. *Thraca.*] Gr. Θρᾳκὴ. Thrace vel Thrac, pro, Thracia.

Hebrus.] Thraciæ mons & fluvius. Porro ibi vehemens rigere frigus, dixi lib. 1. Od. 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.*] Helleſpontus in anguſtiis illis fremens. ſcil. inter Seſtum Thraciæ, & Abydum Aſiæ *arces*, vel oppida. Gall. *les Dardanelles.* Item, *le detroit de Gallipoli.* Ovid. Triſt. 1.

Seſton Abydenâ ſeparat urbe fretum.

Turres.] Quid. leg. *terras*, i. Euro-

An pingues Aſiæ campi colleſque morantur?
Quid ſtudioſa cohors operum ſtruit? hæc quoque curo:
Quis ſibi res geſtas Auguſti ſcribere ſumit?
Bella quis & paces longum diffundit in ævum?
Quid Titius, Romana brevi venturus in ora,
Pindarici fontis qui non expalluit hauſtus,
Faſtidire lacus & rivos auſus apertos;
Ut valet? ut meminit noſtri? fidibuſne Latinis
Thebanos aptare modos ſtudet auſpice Muſa:
An tragicâ deſævit & ampullatur in arte?
Quid mihi Celſus agit? monitus multumque monendus,
Privatas ut quærat opes, & tangere vitet

INTERPRETATIO.

an in agris & collibus Aſiæ opimis? Quid operis molitur turma litteratorum? Iſta ſcire *etiam velim, quis ſuſcepit ſcribenda Auguſti facinora: quis bello & pace* geſta *poſteritati mandabit? quid* agit *Titius paulò poſt ſermone Romanorum celebrandus; qui non timuit ex* ipſo *fonte Pindari haurire, lacus & rivulos patentes aſpernatus? quomodo valet? noſtrine recordatur? an muſarum auſpicio Pindaricos numeros accommodare Latinis chordis laboras: an graviter agit, aſſurgitque ſcribendo Tragœdias? Quid Celſus facit? admonitus iterumque admonendus, ut proprias ſibi divitias comparet; caveat an-*

ANNOTATIONES.

pam & Aſiam anguſto illo mari ſeu freto diviſas. Lucan. Lib. 2.

Europamque Aſiæ, Seſtonque admovit Abydo.

5. *Pingues Aſiæ campi.*] Cic. pro lege Manil. n. 14. *Aſia tam opima eſt & fertilis, ut & ubertate agrorum, & varietate fructuum, & magnitudine paſtionis, & multitudine earum rerum quæ exportantur, facilè omnibus terris antecellat.*

6. *Studioſa cohors.*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipſe ſtudioſus & literarum amans; ita ſecum habebat literatos quoſdam & imprimis ſtudioſos, quorum præcipui nominantur hîc; Titius, & Celſus Poëtæ; Florus autem Orator, Poëta, & Juriſperitus. Vide infra Epiſt. 8.

9. *Titius.*] Septimius ille cognominatur quibuſdam, diciturque Lyrica & Tragica ſcripſiſſe; è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares & vulgaria contemnens, quaſi *lacus & rivos*; ipſum Pindarum Lyricorum principem atque fontem adiit: Latiniſque verſibus auſus eſt æmulari ſtyli ejus ſublimitatem & ſenſus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. 4. Od. 2.

14. *Deſævit.*] Sævientes reges & principes repræſentans, graveſque rerum & animorum exprimens converſiones & motus: ut vulgò in Tragœdiis.

Ampullatur.] Debet magnus & ſplendidus eſſe Tragœdiæ ſtylus. Unde & ſæpe ſignificatur cothurno ſublimi Tragicorum calceamento. Vide Epiſt. ad Piſ. v. 80.

15. *Celſus.*] Pedo Albinovanus ipſe eſt, cui eſt ſcripta ſequens Epiſt. 8. Hunc monet ut plagium evitet, neve aliena ſcripta uſurpet venditetque quaſi ſua. Quo iratum ſibi poſtea redarguit Horatius obliquè, velut moroſum.

16. *Privatas ut quærat opes.*] Ut

Scripta, Palatinus quæcunque recepit Apollo:
Ne ſi forte ſuas repetitum venerit olim
Grex avium plumas, moveat cornicula riſum
Furtivis nudata coloribus. Ipſe quid audes?
Quæ circumvolitas agilis thyma? non tibi parvum
Ingenium, non incultum eſt, nec turpiter hirtum.
Seu linguam cauſis acuis; ſeu civica jura
Reſpondere paras; ſeu condis amabile carmen;
Prima feres hederæ victricis præmia. Quod ſi
Frigida curarum fomenta relinquere poſſes,
Quo te cœleſtis ſapientia duceret, ires.
Hoc opus, hoc ſtudium parvi properemus & ampli,
Si patriæ volumus, ſi nobis vivere cari.

INTERPRETATIO.

tem deſumere è libellis, quos ſervat Apollo Palatinus: ne ſi avium turba ſuas aliquando veniat plumas reſumere, riſum excitet cornix ſpoliata ſurreptis coloribus. Tu verò *quid agis? quæ thyma circumvolitas ſedulus?* Enimverò *non exiguum non rude non aſperum ingenium habes*, atque adeo *ſive ad cauſas* orandas *facundiam adhibes; ſive te accingis ad interpretandum Jus civile; ſive amatorios verſus conſcribis; præcipua tolles munera hederæ victricis. Porrò ſi abjiceres fomitem ſollicitudinum frigidos* efficientem, certè *pervenires quo te ſumma eveheret ſapientia. Id curemus ad id incumbamus tam parvi quàm magni, ſi volumus eſſe patriæ nobiſque utiles.*

ANNOTATIONES.

proprio, quod aiunt, marte aliquid inveniat & componat: quæ verò ſunt aliorum ne compilet ſibique attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Auguſtus bibliothecam in monte Palatino conſtruxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur aſſervabanturque ſcripta quæcunque judicata fuerant cedro & immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula riſum.*] Nota Æſopi fabula, notum adagium Eraſmi, *Æſopicus graculus.* Cornix (vel gracus, ut alii volunt) plumarum ſuarum pertæſa alias undequaque mutuata eſt. At cùm ſe alienis coloribus ornatam & fulgentem admiraretur, ecce aves quæ ſua erant ſingulæ repetentes nudam haud ſine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipſe quid audes.*] Tu quidem ipſe, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ ſcripta quos auctores imitaris aut evolvis, unde eximia quæque decerpas, velut apis ſuccum è thymo & floribus optimis.

25. *Prima feres hederæ.*] Sive in foro cauſas orare, ſive conſultoribus jura explicare, ſive carmina condere volueris, ubique victor & inſignis habebere.

Hederæ victricis.] in commiſſionibus & certaminibus ingenioſis victores hederâ coronabantur. Vide lib. 1. Od. 1. v. 29. Dicta eſt hedera, quod hæreat; vel quod edita petat; vel quia id cui adhæſerit edat. In tutelâ Liberi putabatur eſſe, quia ut ille ſemper juvenis, ita hæc viret: vel quod ita omnia, ſicut ille mentes hominum, illigat. Feſtus.

26. *Quod ſi frig. &c.*] Amicè caſtigat Flori vitia.

Frigida curarum fomenta.] Ambitio & avaritia curas pariunt infinitas, nutriunt ac fovent: hominemque reddunt frigidum & ſegnem ad virtutes & ſtudium ſapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.*] Vide Cic. de Officiis.

Debes etiam hoc reſcribere, ſi tibi curæ,
Quantæ conveniat, Munatius. an male ſarta
Gratia nequicquam coit, & reſcinditur? at vos
Seu calidus ſanguis, ſeu rerum inſcitia vexat
Indomitâ cervice feros; ubicunque locorum
Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus,
Paſcitur in veſtrum reditum votiva juvenca.

INTERPRETATIO.

Illud inſuper mihi *ſignifica*, te rogo *num-quid tam carus, quàm decet, tibi ſit Munatius: an concordia haud bene reconciliata dirimatur? verùm ſive fervidus ſanguis, ſive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites;* profectò *non debetis amicitiam fraternam violare: at quavis in regione verſamini*, ego *veſtrum in reditum vitulam paſco* Diis *ex voto* ſacrificandam.

ANNOTATIONES.

31. *Munatius.*] Non is eſt Plancus ille Munatius, ad quem eſt Od. 7. lib. 1. Sunt qui non fratrem Julii Flori, ſed familiarem duntaxat fuiſſe arbitrentur: *fœdus* verò *fraternum* dici poſſe de amicitiâ.

33. *Calidus ſanguis.*] Fervens in juventute, ſæpe & facilè ebulliens circa cor, iramque faciens & offenſionem. Eſt in quibuſd. codd.

Heu calidus ſanguis, heu rerum inſcitia vexat!

Rerum inſcitia vexat.] Contrà rerum uſus & experientia, pariter & doctrina morum, ejuſmodi juveniles motus placat, & cohibere docet animum temere efferveſcentem.

32. *Votiva juvenca.*] Diis vota & promiſſa pro felici reditu veſtro & incolumitate. Huc fortè pertinet quod, ut Tragici hircum, ita Lyrici vitulum ſeu juvencum ſolebant mactare.

EPISTOLA QUARTA.

AD ALBIUM TIBULLUM.

Ad laborem honeſtum, moxque ad voluptatem hortatur.

ALbi, noſtrorum Sermonum candide judex,
Quid nunc te dicam facere in regione Pedana?
Scribere quod Caſſi Parmenſis opuſcula vincat;
An tacitum ſilvas inter reptare ſalubres,
Curantem quidquid dignum ſapiente bonoque eſt?
Non tu corpus eras ſine pectore. Di tibi formam,

INTERPRETATIO.

Tibulle, bone cenſor noſtrorum ſermonum, quid putem agere te modò in regione Pedanâ? Credamne te *componere quod ſuperet opera Caſſii Parmenſis: an otioſum ambulare in nemoribus amœnis;* cæterum *nihil prætermittentem* eorum *quæ doceant virum probum ac prudentem?* Atqui *tu non corpus es abſque mente. Dii elegantem tibi ſpeciem, opeſque,*

ANNOTATIONES.

1. *Albi.*] Albius ille Tibullus Equeſtri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii ſolertiâ & ſuavitate, nec non præſtanti corporis formâ inſignis; nobilibus carus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantes ſcripſit. Horatio quam familiaris fuerit, patet ex Ode 33. lib. 1. & ex hac Epiſtola.

Sermonum.] Satirarum pariter & Epiſtolarum.

Candide judex.] Sine invidentiâ & adulatione. Fortè alludit ad nomen *Albii*. Epiſt. ad Piſ. v. 445.

Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes.

Culpabit duros, &c.

2. *Pedanâ.*] Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos ſimul & Aricinos, Lavinienſes ac Veliternos civitate donatos ſcribit Tit. Livius. In eâ porrò regione Tibullus prædium habebat amœnum & locuples. Quò cùm ſeceſſit ad leniendas quaſdam curas, ad eum ſcripſit Horatius, oſtenditque multis donatum muneribus à naturâ, à Diis, à fortunâ etiam, frui debere illis dum liceret per uſuram vitæ ſenſim defluentis: neque ſolicitum eſſe oportere.

3. *Caſſii Parmenſis.*] Idem is creditur, de quo lib. 1. Sat. 10. quique *Etruſcus* dicitur. Scripſit Tragœdias, Elegias, Epigrammata. De eo ſic Vet. Comment. Caſſius Parmenſis Tribunus militum in partibus Caſſii & Bruti fuit. Quibus victi, Athenas ſe contulit. Quintus autem Varus eo miſſus ab Auguſto ut eum interimeret, ſtudentem reperit: illoque perempto, ſcrinium cum libris abſtulit. Unde multi credidere Thyeſten Tragœdiam eſſe opus Caſſii Parmenſis.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, abſque animo & ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis formâ præſtitiſſe dicitur Tibullus.

Di tibi divitias dederant, artemque fruendi.
Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
Quam ſapere, & fari ut poſſit quæ ſentiat; utque
Gratia, fama, valetudo contingat abunde,
Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
Inter ſpem curamque, timores inter & iras,
Omnem crede diem tibi diluxiſſe ſupremum.
Grata ſuperveniet quæ non ſperabitur hora.
Me pinguem & nitidum bene curatâ cute viſes,
Cum ridere voles, Epicuri de grege porcum.

INTERPRETATIO.

& his *bene utendi facultatem largiti ſunt. Quid vero nutrix alumno cariſſimo exoptet melius, quàm ſapientiam, & quæ ſentit poſſe eloqui: nec non ut favorem habeat, & exiſtimationem, ſanitatemque, & victum lautum, & marſupium nunquam vacuum?* Quoniam autem vivimus *inter ſpem & ſollicitudines, inter timores atque indignationes,* auctor tibi ſum ut *unumquemque diem ultimum tibi lucere exiſtimes.* Sic enim *jucundum tempus accedet minimè ſperatum. Certe me ſucci plenum & corpore egregiè culto fulgentem videbis,* imò, *ſi jocari velis, ſuem ex barâ Epicuri.*

ANNOTATIONES.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus eſſet Albius: Alii explodunt, conſtanterque legunt, *dederunt*; penultimâ licenter correptâ. Ut & apud ipſum Tibul. lib. 2. Eleg. 5. *Hæc fuerint olim* &c. pro, *fuerant*, apud Lucret. lib. 5. & Æneid. 3. *conſtiterunt*, ubi vulgo *conſtiterant*. certè conſentiunt de Ecl. 4. Virgil.

Matri longa decem tulerunt faſtidia menſes.

Artemque fruendi.] Oeconomiæ ſcientiam & peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutriculæ, &c.*] Perſius de his fusè Sat. 2.

Utque.] Leg. al. *& cui.*

10. *Gratia.*] Apud magnates. Meſſala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Meſſalam Tibullus celebravit. Ipſe teſtis eo diſticho.

Hic jacet immiti conſumptus morte Tibullus,
Meſſalam terrâ dum ſequiturque mari.

Fama.] Apud omnes. Ovid.

Donec erunt ignes arcuſque Cupidinis arma,
Diſcentur numeri, culte Tibulle, tui.

11. *Mundus victus.*] Lib. 2. Satira 2.

Mundus erit qui non offendet ſordibus, atque
In neutram partem cultus miſer.

12. *Inter ſpem curamque, &c.*] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata ſuperveniet.*] Gratiora ſunt quæ non expectata ſuperveniunt bona, accedunt que inſperata.

15. *Me pinguem.*] Se qualis reapſe erat, pingit Horatius, obeſulum, & cultûs corporis ſtudioſum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini & voluptatibus ultro indulgentem. Cic. in Piſonem. *Epicure noſter ex harâ producte, non è ſcholâ.* Apud Athen. lib. 7. cap. 5. non obſcurè dicat, ſed altâ voce clamat Epicurus: *Quod bonum ſit nullum agnoſco præter voluptatem ex guſtu & venere.* Contrà tamen ſenſiſſe Epicurum, vide in Annot. lib. 2. Sat. 4. init.

EPISTOLA QUINTA.

AD TORQUATUM.

Ad cœnam frugalem invitat, & ad hilaritatem. Ebrietatis commoda recenſet.

SI potes archaicis conviva recumbere lectis,
Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
Supremo te ſole domi, Torquate, manebo.
Vina bibes iterum Tauro diffuſa, paluſtres

INTERPRETATIO.

SI conviva potes accumbere in *thoris vetuſtis, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente ſole. Potabis vinum Tauro iterùm* conſule in cados *fuſum, in-*

ANNOTATIONES.

1. *Si potes.*] Si frugalis & tenuis cœnæ apparatus tibi placere poteſt.

Archaicis.] ἀρχαϊκῶς, *antiquitatem redolens, antiquum morem, antiquam ſimplicitatem & ruſticitatem referens*, non ſolùm in moribus, ſed etiam in fabrefactis. Gall. *à la vieille mode*, quo ſenſu hic uſurpatur. Apage qui ab Archeâ vel Archiâ humili fabro vanam etymologiam expiſcantur.

Conviva recumbere lectis.] Ad menſam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne.*] Durum olus, *betam plebeiam*, Perſ. Sat. 3. v. 112.

3. *Supremo ſole.*] Sub veſperam. Perperam aliqui altiſſimum ſolem accipiunt, afferuntque illud ex lib. 2. Sat. 8. *de medio potare die.* nec enim hora iſta convenit frugali cœnæ. adde quod ſequitur de *æſtiva noctis benigno ſermone.*

Torquato.] Eſtne is L. Manlius ipſe Torquatus, cauſarum quidem patronus; ad quem eſt Ode 7. lib. 4. Theod. Marcilius, *Euge*, inquit: *Sic mortuum vocat Quintus ſcilicet.* intelligit verò Q. Nonium Aſprenatem, qui & Torquatus ſit appellatus; Auguſtoque junctus arctiùs dicitur Suet. Octav. cap. 56. vide ibid. cap. 43. ubi ſic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Aſprenatem lapſu debilitatum aureo torque donavit: paſſuſque eſt ipſum poſteroſque Torquati ferre cognomen.*

4. *Vina bibes.*] Nec generoſa; quippe è paluſtribus minturnis: nec vetuſtate inſignia; nam annis ſuperioribus fuſa in amphoras.

Iterum Tauro.] Conſulum nominibus ſolita notari vina, alibi dictum eſt. Vide lib. 1. Od. 20. & lib. 2. Od. 3. Porrò T. Statilius Taurus homo novus, ut & Agrippa; ſed Auguſti amicitiâ, victoque in Siciliâ Lepido, rebuſque mox in Africâ geſtis, unde & triumphum meruit; amphitheatro etiam extructo fuit clariſſimus. Conſul primò fuiſſe dicitur an. U. C. 717. ſecundò verò an. 718. cùm Horatius annum ætatis ageret 40. aut circiter. Neroni nupſit ejus abneptis Statilia Meſſalina.

Intet Minturnas, Sinueſſanumque Petrinum.
Sin melius quid habes, arceſſe; vel imperium fer.
Jamdudum ſplendet focus, & tibi munda ſupellex.
Mitte leves ſpes, & certamina divitiarum,
Et Moſchi cauſam. Cras nato Cæſare feſtus
Dat veniam ſomnumque dies. impunè licebit
Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.
Quo mihi fortunas, ſi non conceditur uti?
Parcus ob heredis curam, nimiumque ſeverus
Aſſidet inſano. potare, & ſpargere flores

INTERPRETATIO.

ter Minturnas paludoſas & Petrinum Sinueſſanum. Quod ſi habes aliquid melius, affer; vel juſſa exequere. Jam pridem accenſus eſt meus *ignis, meaque ſupellex tui gratiâ niteſcit. Intermitte curam* rerum *futilium, ac labores* pro *opibus, atque Moſchi defenſionem. Dies craſtina Cæſaris natalibus ſacra indulget licentiam dormiendi: faſque erit noctem æſtivalem gratis colloquiis traducere. Quid opes ju*vant, *ſi non licet* his *frui? Si quis parcè* victitat *nimiſque triſtis, heredum cauſâ;* ille *ſtulto proximus eſt.* Ego verò contrà, *hoc magis bibam, & ſpargam flores.*

ANNOTATIONES.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii ſatis culta, prope oſtia Liris fluvii, in planitie: ubi amphitheatrum & aquæductus. Horum reliquiæ adhuc viſuntur: de urbe verò ſupereſt parva turris cum tabernâ dumtaxat. Non longè aberat ingens palus, in quâ latuit Marius à Sylla profligatus. De quo Juven. Sat. 10. v. 276.

Exilium, & carcer, Minturnarumque paludes.

Sinueſſanumque Petrinum.] Montem aiunt eſſe urbi Sinueſſæ imminentem; ubi modò oppidum cum arce, apud Sinueſſam exciſam, v. *Rocca di monte Dragone*. Alii dicunt fuiſſe vicum agri Sinueſſani, qui celebris erat vini non quidem bonitate, ſed copiâ. Sinueſſa verò, antea *Sinope*, in orâ ubi Maſſicus mons definit, inter oſtia Liris & Vulturni fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur: Tu me fac regem convivii. quod mihi quidem abſurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendaſque dapes.

8. *Mitte leves ſpes.*] Omitte paululum ſolitas occupationes moleſtas, ſive pro divitiis ſive pro famâ & honoribus, ſive pro defenſione clientum tuorum.

9. *Moſchi.*] Is fuiſſe Rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Cras nato Cæſare feſtus.] Cras juſtitium eſt, ob natalem Cæſaris: ac proinde ſilentibus judiciis ac ſtrepitu forenſi, dormire in multam lucem, & epulari, & hilaritati vacare licebit.

Nato Cæſare.] Accipiunt vulgò de natali Auguſti, qui cùm in Septembri ſit circa finem, ex Suetonio; ad rem præſentem non facit admodum. Malim igitur cum quibuſdam intelligere natalem Julii Cæſaris, qui Julio quidem menſe habet *noctes æſtivas*. Vide Macrob. Saturn. lib. 1. cap. 12. Dion. lib. 44.

11. *Æſtivam ſermone benigno tendere noctem.*] Noctem æſtate breviorem extendere ſeu protrahere ſermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quo mihi fortunas.*] Ita Muretus aliique deinceps. Habent tamen codices plerique: *Quo mihi fortuna?*

13. *Parcus ob heredis curam.*] Quiſquis ſumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores heredibus opes relinquat, inſanit propè.

14. *Spargere flores incipiam.*] Splendidè cœnam apparabo, atque in ſe-

Incipiam: patiarque vel inconſultus haberi.
Quid non ebrietas deſignat? operta recludit;
Spes jubet eſſe ratas; in prælia trudit inermem:
Sollicitis animis onus eximit; addocet artes.
Fœcundi calices quem non fecere diſertum?
Contracta quem non in paupertate ſolutum?
Hæc ego procurare & idoneus imperor, & non
Invitus; ne turpe toral, ne ſordida mappa
Corruget nares, ne non & cantharus & lanx
Oſtendat tibi te: ne fidos inter amicos

INTERPRETATIO.

Nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; inermem impellit ad certamina; anxiam mentis ægritudinem diſcutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem vel *in anguſtiâ inopiâ?* certè *aptus & non repugnans ego iſta jubeor curare, ne toral immundum ne mappa illota nares* faciat *contrahi; ut vaſa & patina te tibi repræſentent; ne*

ANNOTATIONES.

cundâ menſâ de more flores inſpergam.

16. *Deſignat.*] Non. Marcel. *deſignare*, eſt, cum notâ & ignominiâ aliquid facere. Donat. in Terent. Adelph. ad eas voces; *modò quid deſignavit?* eſt, inquit, novum quid moliri ſeu malum ſeu bonum.

17. *Spes jubet eſſe ratas.*] Lib. 3. Od. 21.

Tu ſpem reducis mentibus anxiis.

Vide ibi, item lib. 4. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem*, loco mox citat.

Vireſque & addis cornua pauperi,
Poſt te nec iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.

18. *Sollicitis animis onus eximit.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè ſumptum acuit ingenium. ſive quod ebrii pluſculum ſunt jactabundi, ſeque omnia ſcire prædicant, ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni ſollicitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsâ paupertate.

21. *Idoneus, & non invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, nec non munditiei perquam ſtudioſus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori ſeu lecti tricliniares offendunt convivas ſordibus. Vide lib. 2. Satira 4. ſub finem.

Ne ſordida mappa.] Ne dum manus abſtergunt convivæ inter edendum, mappæ immunditia faſtidium pariat & nauſeam. quod naribus corrugatis ſignificatur. Vide locum mox citat. Sat. 4. lib. 2.

23. *Cantharus & lanx oſtendat tibi te.*] Vaſa tam ſint nitida, ut quaſi ſpeculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium ſpeciem referens ſcarabæi, qui κάνθαρος Græcè dicitur. tali poculo uſus Bacchus, ipſi proinde ſacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. 33. cap. 11. *C. Marius poſt victoriam Cimbricam cantharis potaſſe Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. ſub finem lib. 6. *Quid in Liberi dexterâ pendens potorius cantharus?* magnum anſatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus anſâ.

Sit qui dicta foras eliminet: ut coeat par,
Jungaturque pari. Brutum tibi Septimiumque,
Et niſi cœna prior potiorque puella Sabinum
Detinet, aſſumam. locus eſt & pluribus umbris:
Sed nimis arcta premunt olidæ convivia capræ.
Tu quotus eſſe velis, reſcribe: & rebus omiſſis,
Atria ſervantem poſtico falle clientem.

INTERPRETATIO.

inter familiares reperiatur qui dicta exportet extrà; ut pares congregentur. Porrò *convivas tibi dabo Brutum & Septimium, Sabinum quoque, dummodò non detineat* eum *cœna prior & amica potior.* *Eſt etiam locus multis comitibus. At in convivio nimis conſtipato caprinus fœtor moleſtus eſt. Tu reſcribe quotus eſſe cupias.* Mox *autem negotiis abjectis per fores poſteriores fuge clientem in atrio ſtantem.*

ANNOTATIONES.

25. *Sit qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domûs efferat, effutiat, evulget, quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint: ex quibus temerè invidia conflatur. Apud Lacedæmonios, inquiunt, publica intrantibus convivia, aliquis ſenior oſtendens fores ita monebat: *Per has ne verbum ullum egrediatur.*

Ut coeat par.] Hinc enim jucundior fit ſermocinatio.

26. *Brutum tibi, &c.*] Non unus eſt qui legat *Brutum:* at hinc bruti nomen mereatur, meo quidem judicio.

28. *Umbris.*] De his conviviorum ſectatoribus, lib. 2. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta prem.*] Ubi plures ſunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauſeam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus eſſe velis reſcribe.*] Dic quot velis tibi ſodales & convivas. Varro dicebat convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, & progredi ad Muſarum; id eſt, proficiſci à tribus, & conſiſtere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. 13. cap. 11.

31. *Poſtico.*] Plautus *poſticulum* dicit, ſup. oſtium. Petronius *poſticulam*, ſup. januam. Gall. *porte de derriere.* Virgil. Æn. 2. v. 453. ita rem explicat.

Limen erat, cæcæque fores, & pervius uſus
Tectorum inter ſe Priami, poſteſque relicti
A tergo.

Clientem.] Moſchum vel alium, qui in atrio te obſervat alloquendi cupidus. Hunc autem falle egrediens per januam poſteriorem, & veni ad me.

EPISTOLA SEXTA.

AD NUMICIUM.

Felix eſt qui nihil timet, nihil cupit.

NIl admirari, prope res eſt una, Numici,
Solaque quæ poſſit facere & ſervare beatum.
Hunc ſolem, & ſtellas, & decedentia certis
Tempora momentis, ſunt qui formidine nullâ
Imbuti ſpectent. quid cenſes munera terræ?
Quid maris extremos Arabas ditantis & Indos?
Ludicra quid, plauſus, & amici dona Quiritis?

INTERPRETATIO.

O *Numici, nihil mirari, eſt unica ferè & ſola res, quæ poſſit beatum efficere & ſervare. Reperiuntur* homines, *qui nullâ trepidatione affecti contemplantur ſolem hunc, & ſtellas, & tempora certis horis abeuntia. Quid putas de terræ donis? quid de* muneribus *maris ultimos Arabas Indoſque locupletantis? quid de ludis, & applauſu ac muneribus* Populi *Romani faventis?*

ANNOTATIONES.

1. *Nil adm.*] *Admirabilis Epiſtola*, inquit Parthenius; *erudita*, Torrentius: *aurea*, Landinus. Sane admirabilis, quæ nihil ſtultè mirari, luculenter & mirè docet, erudita, quæ Philoſophiæ moralis & Stoæ myſteria reconditiſſima clarè exhibet, atque ſolerter inſinuat. aurea, quæ *aureæ mediocritatis* ac veræ virtutis imaginem eleganter adumbrat.

Nil admirari] Non percelli admiratione illâ fatuâ, è quâ naſcitur cupiditas, vel timor, animum perinde torquentes. De ea Epiſt. 1. v. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat ἀθαυμαςίαν.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis tempora momentis.*] Converſiones aſtrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempeſtatum varietates, &c.

4. *Formidine nulla imbuti.*] Quod ſi intrepidi ſpectent cœleſtia, certè multò magis terrena.

5. *Munera terræ.*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris.*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. 1. Od. 29. l. 2. Od. 12.

Indos] Lib. 1. Od. 12.

7. *Ludicra.*] Victoriam in ludis, quæ magni olim habita.

Plauſus.] Benevolentiam populi ſignificatam publicè, vel aſſurgendo, vel conſalutando, vel acclamando, vel applaudendo. Vide lib. 1. Od. 20.

Dona Quiritis.] Honores & magiſtratus delatos per ſuffragia populi Romani *qui dabat olim imperium, faſces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. 10. v. 78.

Quo

Quo ſpectanda modo, quo ſenſu credis & ore?
Qui timet his adverſa fere miratur eodem
Quo cupiens pacto. pavor eſt utrique moleſtus;
Improviſa ſimul ſpecies exterret utrumque;
Gaudeat, an doleat; cupiat, metuatne. Quid ad rem
Si, quidquid vidit melius pejuſve ſuâ ſpe.
Defixis oculis, animoque & corpore torpet?
Inſani ſapiens nomen ferat, æquus iniqui,
Ultra quàm ſatis eſt virtutem ſi petat ipſam.
I nunc; argentum, & marmor vetus, æraque, & artes
Suſpice: cum gemmis Tyrios mirare colores:
Gaude, quod ſpectant oculi te mille loquentem:
Gnavus mane forum, & veſpertinus pete tectum,

INTERPRETATIO.

Quo animo, quo judicio vultuque aſpicienda hæc *putas?* Certè *qui formidat iſtis contraria, eodem modo afficitur, quo* is qui ea *deſiderat.* Atque in *utroque trepidatio eſt* æquè *moleſta; cum inſperata ſpecies utrumque perturbat; ſeu lætetur, ſeu mœreat, ſeu cupiditate ſeu formidine* percellatur. *Quid* autem *ad propoſitum, ſi cum aliquid aſpexerit fortunacius aut infelicius quàm ſperabat, oculos* tenet *immotos, atque mente ſimul & corpore obſtupeſcit?* Virtutem *ipſam ſi* quis *nimium expetat: ſapiens deſipere, juſtus injuſtus eſſe exiſtimabitur. I modo, admirare argentum, & vetus marmor, & fabrefacta ex ære; purpuram & gemmas concupiſce: lætare quod te dicentem mille oculi attendant: manè forum frequenta ſedulus, ac ſerò demum redi,*

ANNOTATIONES.

8. *Quo ſenſu.*] Stoici dicebant perturbationes omnes opinione conſtare.

Ore.] Fronte, oculis, affectus demonſtrantur ut plurimum.

9. *His adverſa.*] Inopiam, contemptum, ignominiam, ſibilos, exploſiones.

10. *Pavor.*] *Metus eſt mentem loco movens.* Cic. Tuſcul. 4.

Utrique moleſtus.] Al. *utrobique.* cupienti ac timenti. timens enim vexatur dolore mali futuri: cupiens autem deſiderio boni abſentis.

11. *Improviſa ſimul ſpecies exterret utrumque.*] Seu ſpecies boni præſentis inſperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum: ſeu ſpecies mali præſentis triſtitiam creans eo graviorem, quo minùs expectabatur. Unde exoritur ſtupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam modò rem inveſtigamus.

17. *I nunc, &c.*] Si res bonas, ſi virtutem ipſam ultra quam ſatis eſt expetere, ſtultum eſt, an licebit cupidè ſcrutari metalla, vaſa, lapillos, purpuram; imò famam, celebritatem nominis, opes, honores? &c.

18. *Tyrios colores.*] Vide lib. 2. Od. 18. v. 8. Ibiq. annot. Item lib. 3. Od. 29. in fine.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè forum negotiantium pete; ibique exerce quod *Janus ſummus ab imo perdocet:* hoc eſt fœnore divitias accumula. Epiſt. 1. v. 54. Item lib. 2. Sat. 3. vel, forum judiciarium frequenta, & cauſis agendis quæſtum fac. Martial.

Dives eris, Roma ſi cauſas egeris.

Veſpertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo conſume: nec domum redi niſi ſerò & ſub veſperam.

Ne plus frumenti dotalibus emetat agris
Mucius: indignum, quod ſit pejoribus ortus,
Hic tibi ſit potius, quàm tu mirabilis illi.
Quidquid ſub terra eſt, in apricum proferet ætas;
Defodiet condetque nitentia. cùm bene notum
Porticus Agrippæ, & via te conſpexerit Appi;
Ire tamen reſtat Numa quo devenit & Ancus.
Si latus aut renes morbo tentantur acuto,
Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? quis non?
Si virtus hoc una poteſt dare; fortis omiſſis
Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut

INTERPRETATIO.

ne Mucius plus tritici, quàm tu, *colligat ex agris dotalibus:* quippe *indignum* eſt *ut* ille *ignobiliori ſtirpe genitus à te ſuſpiciatur, magis quam tu ab illo. Quodcunque abditum in terrâ* deliteſcit, *id tempus expromet in apertum; infodiet autem & occultabit conſpicua.* Sic *poſtquam porticus Agrippa & via Appia te ſpectaverit valdè illuſtrem; attamen supereſt ut pergas eo, quò Numa & Ancus tandem iverunt.* Age verò, *ſi latus aut renes graviter dolent;* ex*quire* licet *doloris levamen.* At viſne re*ctè vivere? Ecquis non vult?* inquies. Ergo, *ſi ſola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora ſtrenuè abjectis voluptatibus.* Quod ſi contrà *virtutem cenſes* mera *eſſe verba*,

ANNOTATIONES.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.*] Plebeius & ignobilis.

23. *Quam tu mirabilis illi.*] Quod tu Patricius illi obſcuro & abjecto non ſis mirabilis per majores divitias. Prolepſis.

24. *Quicquid ſub terra eſt.*] Quicquid modò *ſtultè miraris & optas*, peribit: & tu pariter cum iſtis: quære potiùs virtutem, quæ ſola bonum ſtabile eſt & ſolidum. Epiſt. 1. v. 47.

26. *Porticus Agrippa.*] M. Agrippa tertium Conſul Pantheon fecit: addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro ſuperfuſis ſuperbam. Synecdoc. pro quavis porticu; quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epiſt. 1. v. 71. In his ambulare, ſeque oſtentare inſignes quique conſueverant.

Via Appi.] Appius Claudius Cenſor viam Romæ per portam Capenam Brunduſium uſque conſtravit adeo latam, ut plauſtra duo ſibi occurrentia facilè pertranſirent. Hæc à Traiano inſtaurata. Statius 2. Sylv. carm. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen reſtat.*] Poſtquam te omnibus oſtentaris, diuque ſplendidè egeris, tandem moriendum eſt; perinde ac ipſi Rom. reges mortui ſunt. Vide lib. 1. Od. 28. & lib. 4. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, ſecundus à Romulo rex, juſtitiâ clarus & religione. T. Liv. lib. 1. Plutarch. &c.

Ancus.] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulſit. T. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes*, &c.] Si laboras pleuritide, vel nephritide. Vide l. 2. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis ſic & animi debes morbos fugere, pari ſaltem diligentiâ.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid eſſe virtutem putas. Hercules apud Tragicum quemdam: & exinde Brutus (ex Dione lib. 47.) deploratis

Lucum ligna? cave ne portus occupet alter,
Ne Cibyratica, ne Bithyna negotia perdas:
Mille talenta rotundentur, totidem altera; porro
Tertia ſuccedant, & quæ pars quadret acervum
Scilicet uxorem cum dote, fidemque, & amicos,
Et genus & formam, regina pecunia donat,
Ac bene nummatum decorat Suadela Venuſque.
Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex.

INTERPRETATIO.

ſicut lucum arbores tantùm; *cura* diligenter *ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyrates & Bithynos* : cura ut *mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque tertia, imo &* quarta; *ut cumulus reddatur quadratus. Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, & fidem, & amicos, & nobilitatem, & pulcritudinem; atque divitem ſtipant Suada & Venus.* Verumenim *Cappadocia rex abundans ſervis indiget pecu-*

ANNOTATIONES.

rebus exclamaſſe fertur: O miſera virtus, eras igitur nugæ tantummodo! Aſt ego te velut rem ſolidam ſectabar. verùm fortunæ ſerviebas. tumque vocavit unum è familiaribus, ut ſe interficeret.

32. *Ut lucum ligna.*] Verumtamen non arbores faciunt lucum, ſed religio & conſecratio alicui numini.

Cave ne portus occupet alter.] Ante alios mari te committe: naviga ad Cibyrates & Bithynos: occaſiones occupa negotiandi, & ex negotiatione diteſcendi. Perſ. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque excute ſolers omne latus mundi, ne ſit præſtantior alter, &c.*

33. *Cibyratica.*] Cibyra urbs Phrygiæ magnæ, in confinio Lyciæ, cognomento magna; æquitatis fama celebris; ex Strabone. Eò verò mitti ſolebant luciones, & quotquot avidè quæſtum odorari & ſectari cognoſcebantur. Altera fuit Cibyra minor dicta, apud Ciliciam, ab orâ maris diſtans decem propè milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Aſiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina; Thracia Aſiatica Xenophonti nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Nicæam, Heracleam, Pruſam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum. Gall. *faire le compte rond.*

Talenta.] Talentum, τάλαντον, *ſtatera, lanx, pondus* : aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti: aliàs ſignificat certum pondus; quod tamen varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas ſexies mille continebat. Porrò drachma Attica reſpondet groſſo Francico, qui valet octo ſolidos cum ſex denariolis, aut circiter: ſiquidem marca argenti groſſos habet ſexaginta quatuor, illaque ut plurimum valet viginti ſex aut ſeptem libellas, ſive Francicos, ut vocamus. Quæ cum ita ſint; groſſi illi ſexies millies multiplicati conficiunt monetæ noſtræ libellas 2550. Quanto vero talentum auri majus ſit argenteo, ex auri ſupra argentum valore facilè æſtimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quater mille talenta inveniantur integra, completa & perfecta. Perſ. cit.

Rem duplica. Feci: jam triplex, jam mihi quartò,
Jam decies redit in rugam.

38. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πειθὼ, perſuaſionis Dea. videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quod addit, *Venuſque* : tum quod antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Aſiæ perampla regio,

Ne fueris hic tu. chlamydes Lucullus, ut aiunt,
Si poſſet centum ſcenæ præbere rogatus,
Qui poſſum tot? ait: tamen & quæram, & quod habebo,
Mittam. poſt paullò ſcribit, ſibi millia quinque
Eſſe domi chlamidum: partem, vel tolleret omnes.
Exilis domus eſt, ubi non & multa ſuperſunt,
Et dominum fallunt, & proſunt furibus. Ergo
Si res ſola poteſt facere & ſervare beatum;
Hoc primus repetas opus, hoc poſtremus omittas.
Si fortunatum ſpecies & gratia præſtat;
Mercemur ſervum qui dictet nomina, lævum

INTERPRETATIO.

niâ. Ne tu fueris ejuſmodi; ſed potiùs Lucullo ſimilis. *Lucullus, inquiunt interrogatus num poſſet centenas chlamydes ad ſpectaculum commodare, reſpondit: Quâ* ratione *poſſum tot* præbere? *attamen quæram; & quod inveniam præbebo. Paulò* vero *poſtea ſignificat, ſe domi habere quinque millia chlamydum:* poſſe igitur *ſumi partem vel cunctas.* Hoc eſt locupletem eſſe. At contrà *anguſta eſt res familiaris, in quâ non plurima ſuperfluunt, ignoranturque à domino, & juvant fures. Quæ cùm ita ſint, ſique opes ſola valent reddere felicem & conſervare; hunc laborem primum aſſume, & ultimum dimitte. Si beatum facit decus* externum & *favor; emamus ſervum, qui nomina* civium *ſuggerat*,

ANNOTATIONES.

cujus populi ad ſervitutem adeo nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerint regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 27. Cic. poſt redit. in Senatu. *Cappadocem modò abreptum de grege venalium diceres.* Perſ. jam cit.

Cappadocas rigidâ pingues plauſiſſe cataſtâ.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne ſis qualis rex ille, unâ re abundans, cæterarum inops. Quin potiùs ſis ut Lucullus adeo locuples rebus omnibus, ut plus poſſideret quam ſciret. Vult ſuadere Poëta, ſapientiæ ſtudendum inprimis, quam habenti omnia præſto adſunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ inſignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam Prætor juſtiſſimè adminiſtravit, Mithridatem non ſemel profligavit, &c. Is rogatus à Prætore urbano, ut celebrandi causâ ſpectaculi commodaret chlamydes multas longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque eſſe domi chlamydum.*] Plutarch. in Luculli vitâ minorem numerum deſignat, centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuiſſe miſſas, quod certè propiùs ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Neſcientem eſſe tantas ſibi divitias.

Proſunt furibus.] Scilicet è magno numero facile detrahitur ac ſurripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil eſt hic quaſi furibus: ita inanes ſunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res ſola poteſt, &c.*] Si opibus fieri beatum credimus, iis maxime congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis ſplendore & gratiâ apud populum conſtare felicitatem exiſtimamus, captandis civium animis incumbamus, magiſtratus & dignitates ambiamus; adeoque *mercemur ſervum* nomenclatorem, qui nobis præeat, ut fit, deducatque ad prenſandum unumquemque & verbis officioſis demerendum.

50. *Qui dictet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quiſque civium appellandus nomine, quo officii

Qui fodiat latus, & cogat trans pondera dextram
Porrigere. Hic multùm in Fabiâ valet, ille Velinâ:
Cuilibet hic faſces dabit; eripietque curule,
Cui volet, importunus ebur. frater, pater, adde,
Ut cuique eſt ætas; ita quemque facetus adopta.

INTERPRETATIO.

qui latus ſiniſtrum pungat, moneatque manum offerre trans moles; atque inſuſurret, indigitetque: *Iſte plurimum poteſt in Fabia tribu, hic in Velinâ: ille cui voluerit faſces dabit, & cui libuerit ebur curule detrahet moleſtus. voca fratrem vel patrem, ſecundum ætatem cujuſque: ſic unumquemque urbanè tibi*

ANNOTATIONES.

genere obtinendum ſit ejus ſuffragium. Cic. pro Muræna: *Quid quod habes nomenclatorem? . . . . . ſi nomine appellari abs te cives tuos honeſtum eſt; turpe eſt eos notiores eſſe ſervo tuo quam tibi.* Vide Sigon. 2. de Judic. cap. 30.

51. *Lævum qui fodiat latus.*] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum, honoris causâ; quoties obvius repente fiebat quiſpiam ſalutandus, domini latus cubito pulſabat fodicabatque, atque inſuſurrabat quis & qualis eſſet ille civis, ut ritè & honeſtè appellaretur.

Trans pondera dextram porrigere.] Varia hic varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitioſos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, & olei, vini, cæterorumque pluſculum donantes. Alii ſic explicant: moneat brachium exerere extra togam collectam & complicatam, dextramque porrigere ad prenſandum occurrentem forte civem. Hæc ſanè longè quæſita videantur. Vero propius eſt: admoneat candidatum occurrenti civi obviam ire, & manum vel prenſando vel adjuvando porrigere; ſuperatis etiam impedimentis, ſi quæ interveniant v.g. ſive turba obſtiterit, ſive moles aut trabes in viâ ſaxaque ponderoſa fuerint intermedia, ea tranſiliendo, & ſalutandum civem diligenter & officioſè adeundo.

52. *Hic multum in Fabiâ, &c.*] Sic nomenclator hero candidato ſuggerit: En ille civis in Tribu Fabiâ multum valet: eum perinde multis officiis & blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35 tribus ſeu claſſes aut familias diviſum, norunt omnes; & ſuffragia ferri ſolita modò viritim, ſeu per viros ſingulos; modò tributim aut centuriatim, id eſt per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. Lib. 4. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ ſubinde ratione ſuffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominatiſſimâ dicta eſt.

Velina.] Seu à Velia, edita urbis regione; ſeu à Velino lacu, cujus incolæ in civitatem aſciti. Cætera Tribuum nomina, numerumque quandoque diverſum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. 1. cap. 17. &c.

53. *Cuilibet hic faſces dabit.*] Imperium, conſulatum, ſummum magiſtratum hic dabit, & afferet cuicunque ille ſuffragari voluerit; adeo valet apud tribules, totque ſuffragatores ſecum trahit. Et è contrario.

Faſces.] Nemo neſcit pro magiſtratu poni hæc magiſtratuum inſignia; ſynecd. Nimirum Dictatori apparebant lictores 24. cum faſcibus: Conſuli duodecim; Proconſuli & Prætori ſex. *Faſces* autem erant virgæ plures ſecuri circumligatæ, ita ut extaret ferrum: quibus ſignificabatur poteſtas caſtigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non poſſent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur.] Synecd. Magiſtratum, cui jus eſt ſellæ curulis eburneæ, & in eâ ſedendi, ſeu cùm judicia exercet, ſeu

Si bene qui cœnat, bene vivit: lucet, eamus
Quo ducit gula. piſcemur, venemur; ut olim
Gargilius, qui manè plagas, venabula, ſervos,
Differtum tranſire forum populumque jubebat;
Unus ut è multis populo ſpectante referret
Emptum mulus aprum. crudi tumidique lavemur,
Quid deceat, quid non, obliti; Cærite cera
Digni; remigium vitioſum Ithacenſis Ulyſſei;
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas.
Si, Mimnermus uti cenſet, ſine amore jociſque

INTERPRETATIO.

concilia. Quod *ſi beatè vivit qui lautè veſcitur; dies eſt, pergamus quò gula trahit: piſcemur, venemur; ſicut pridem Gargilius, qui manè per forum populo frequens ire imperabat famulos cum retibus ac venabulis, ut coram plebe mulus unus è pluribus reveheret aprum pretio comparatum.* Epulemur etiam, *& balnea ſubeamus* cibis *non coctis pleni; nec curemus quid honeſtum ſit, & quid indecorum:* præſtemus nos licet *cenſura dignos:* imitemur *luxurioſos comites Ulyſſis Ithacæ* regis, *qui patriam poſthabuerunt vetita voluptati. Si* autem, *ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce eſt abſque amore*

ANNOTATIONES.

cùm in Curiam vehitur. Gell. lib. 3. cap. 18. Tul. Catil. 4. *Non hæc ſedes honoris, ſella curulis, unquam vacua mortis periculo atque inſidiis fuit.* Juvenal. Sat. 10. v. 91.

. . . . *Illi ſellas donare curules:*
Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si bene qui cœnat, bene vivit.*] Perſ. Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi ſumma boni eſt? unctâ vixiſſe patellâ
Semper; & aſſiduo curata cuticula ſole.

58. *Gargilius.*] Is inanis & ſtultâ glorioſæ cupiditate ductus videri cupiebat venando cœpiſſe feram quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant priſci helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperiſtaſin, ut citiùs & novâ fame ad epulas redirent.

62. *Cærite cerâ digni.*] Digni referri in tabulas Cæritum, id eſt, à Cenſore infamiæ labe notari, non ſecùs ac urbis Cære populi, quibus ob flagitioſam defectionem jus ſuffragii ademptum eſt. Vide Gell. lib 16. cap. 13. Item Petrum Crinit. de Hon. Diſc. lib. 7. cap. 6. ubi ſic habet: Primi omnium municipes facti Cærites ſine ullo juris ſuffragio . . . . unde tabulæ Cærites dictæ, in quas Cenſor eos referebat, qui notâ vel ignominiâ quapiam forent inſignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epiſtolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu & voluptatibus turpiſſimis tenebantur. quem locum Horatiani interpretes ineptiſſimè, ut alia permulta, expoſuerunt. Hactenus ille.

63. *Remigium vitioſum Ithac. Ulyſſ.*] Ulyſſes à Tireſia vate monitus edixerat ſociis, ne boves ſolis violarent. At illi Ulyſſe dormiente, ex iis mactatis epulas ſibi pararunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque abſumpti patriam non viſerunt. Vide lib. 2. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic Poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnæus ſeptem ſapientibus antiquior vel æqua-

Nil eſt jucundum; vivas in amore jociſque.
Vive; vale. ſi quid noviſti rectius iſtis,
Candidus imperti: ſi non, his utere mecum.

INTERPRETATIO.

& jocis; in amore & jocis vive. Age, vale. Si quidpiam ſcis his melius, benignè communica nobiſcum: *ſin* autem, *illis mecum utere.*

ANNOTATIONES.

lis, pleraque ſcripſit amatoria Elegiaco verſu, tam ſuaviter & argutè, ut Ligyoſtades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit ſonos, & mollis pentametri cantum.* Athen. lib. 13. cap. 8. Propert. lib. 1. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi verſus Homero.
Carmina manſuetus lenia quærit amor.

Apud Plutarch. lib. de virtute morali, hoc Mimnermi diſtichon refertur.

Τίς ἢ χάρις, τί τὸ τερπνὸν, ἄνευ χρυσῆς Ἀφροδίτης;
Τεθναίην ὅτε μοι μηκέτι ταῦτα μέλοι.

Quid gratum quid jucundum, aurea ſi Venus abſit?
Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Iſtis.*] Quæ de ſummo bono diſſerui.

EPISTOLA SEPTIMA.

AD MOECENATEM.

Mæcenatis in ſe liberalitatem laudat. at libertatem & otium opibus præfert.

QUinque dies tibi pollicitus me rure futurum,
Sextilem totum mendax deſideror. atqui

INTERPRETATIO.

PRomiſeram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum non plus *quinque diebus:* ecce autem *integro* menſe *Auguſto abſum fallax.*

ANNOTATIONES.

1. *Quinque d.*] De hac Epiſtola rectè quidem Scaliger: *Septima, inquit, adeo elegans eſt, adeo urbana, ut ad eas virtutes nihil addi poſſe videatur.*

Rure.] In villâ meâ Sabinâ. Vide infrà Epiſt. 16. De illâ jam anteà l. 1. Od. 7. lib. 2. Od. 18. Lib. 3. Od. 13. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic menſis, ut & Quinctilis, à numero dictus, ſecundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium. nihilominus tamen etiam poſt præpoſitos à Numa

Si me vivere vis ſanum recteque valentem;
Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timenti,
Mœcenas, veniam: dum ficus prima, calorque
Deſignatorem decorat lictoribus atris:
Dum pueris omnis pater & matercula pallet;
Officioſaque ſedulitas, & opella forenſis
Adducit febres, & teſtamenta reſignat.
Quod ſi bruma nives Albanis illinet agris,

INTERPRETATIO.

Verùm ſi me vis incolumem vivere, & bene valere, quod ægrotanti concederes, hoc indulge ægrotare metuenti; dum prima ficus & æſtus libitinarium exornat atratis miniſtris; dum parentes filiis timent; dum ſedulus & officioſus in foro labor gignit febres, atque aperit teſtamenta. Cùm verò hyems nivibus operiet agros Albanos,

ANNOTATIONES.

Januarium ac Februarium, vetus nomen retinuerunt Quinctilis & Sextilis, quamvis non jam quintus & ſextus, ſed ſeptimus & octavus eſſent. Poſtea vero in honorem Julii Cæſaris Dictatoris, legem ferente M. Antonio Marci filio Conſule, Quintilis appellatus eſt Julius, quod eo menſe ad 4. Id. Quintii Julius Cæſar in lucem editus ſit. Auguſtus deinde eſt, qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Auguſti daretur ex Senatusconſulto, cujus hæc ſunt verba: *Cùm Imperator Cæſar Auguſtus menſe Sextili & primum Conſulatum inierit, & triumphos tres in urbem intulerit: & ex Janiculo legiones deducta ſecutaque ſint ejus auſpicia ac fidem: & Ægyptus hoc menſe in poteſtatem populi Romani redacta ſit: finiſque hoc menſe bellis civilibus impoſitus ſit: atque ob has cauſas hic menſis huic imperio feliciſſimus ſit ac fuerit; placere Senatui; ut menſis Auguſtus appelletur.* Macrob. lib. 1. Saturn. cap. 12.

4. *Dabis ægrotare timenti Mœcenas veniam.*] Horatium nempe habere comitem aſſiduum Mœcenas cupiebat. At ille amantior ſuæ libertatis, hoc ſervitii genus vix ferebat. Adde quod Poëtæ & carmina ſeceſſum atque otium requirunt. Vide poſtea v. 34 annot.

5. *Dum ficus prima, caloque.*] Dum fervet Canicula, quo tempore matureſcunt ficus. Porro gravis æſtate eſt Romæ habitatio niſi divitibus domicilia quædam & viridaria ſæviente etiam æſtu frigida habentibus.

6. *Deſignatorem.*] Sic dicitur qui pompam funebrem, vel ludos ſcenicos conſtituit, ordinat, componit, quique locum & tempus ad agendum perſonis deſignat. Gall. *Juré Crieur:* item, *Maiſtre de Ceremonies.*

Decorat lictoribus atris.] Lepidè, quaſi magiſtratum lictoribus, ſic deſignatorem exhibet Poëta noſter ſtipatum & decoratum ſuis miniſtris libitinariis, veſpillonibus, uſtoribus, pollinctoribus, ſandapilariis, qui omnes pullâ veſte induti adſint.

7. *Dum pueris omnis pater, &c.*] Ob frequentes & periculoſas eâ tempeſtate ægritudines.

8 *Opella forenſis.*] Nimia quidem opera clientibus præſtita, nimia ſedulitas in actione forenſi.

9. *Teſtamenta reſignat.*] Scilicet aperiuntur teſtamenta duntaxat poſt mortem.

10. *Albanis.*] Circumjectos Romæ agros indicat. *Alba* Latii urbs, Româ antiquior, inde diſtans 14. millia paſſ. ab Aſcanio condita paulò poſt excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem ſurrexit crevitque Alba-

Ad mare deſcendet vates tuus, & ſibi parcet,
Contractuſque leget. te, dulcis amice, reviſet
Cum Zephyris, ſi concedes, & hirundine primâ.
Non, quo more pyris veſci Calaber jubet hoſpes,
Tu me feciſti locupletem. Veſcere ſodes.
Jam ſatis eſt. At tu quantum vis tolle. Benigne.
Non inviſa feres pueris munuſcula parvis.
Tam teneor dono, quam ſi dimittar onuſtus.
Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
Prodigus & ſtultus donat quæ ſpernit & odit.
Hæc ſeges ingratos tulit, & feret omnibus annis.
Vir bonus & ſapiens dignis ait eſſe paratum:

INTERPRETATIO.

ſtatim *ad mare decurret tuus Poëta; ſuique ſollicitus rariùs leget.* Demùm *ad te revertetur cum Favoniis, & primâ hirundine,* ſi quidem *ita volueris, ô ſuavis amice.* Enimverò *nequaquam mihi opes largitus es quâ ratione hoſpes Calaber* viatorem *cogit pyra comedere.* CAL. *Comede quæſo,* ait. VIAT. *Abunde eſt.* CAL. *Aufer quantum placuerit.* VIAT. *Liberalis* es admodum. CAL. *Aufer* inquam *dona puerulis grata.* VIAT. *Tantum debeo* tibi ob *munera, quantum ſi diſcedam* iis *oneratus.* CAL. *Penes te* ſunt omnia *iſta, quæ dimittis hodie ſuibus devoranda. Profuſus & fatuus elargitur quæ contemnit & averſatur.* & *hæc meſſis ingratos procreat ſemperque procreabit. Probus* autem *vir & prudens profitetur* ſe *paratum eſſe largiri dignis:*

ANNOTATIONES.

num, v. *Albano*, principatûs titulo gaudens.

11. *Ad mare deſcendet.*] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepeſcit, æſtate verò friget. de Tarentina temperie lib. 2. Od. 6.

Ver ubi longum, tepidaſque præbet Juppiter brumas.

12. *Contractuſque leget.*] Legendis libris minùs incumbet. Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, & littus legunt tempeſtate, ingruente vel imminente.

13. *Cum Zephyris.*] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. 3. Od. 1.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis menſibus, Africos ſecutæ montium receſſus: redeunt vere primò. Plinius lib. 2. cap. 47. *Favonii hybernum molliunt cælum. . . . . Favonium ſtatuunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidoniam vocant ab hirundinis viſu.* Id. lib. 10. cap. 24. & lib. 18. cap. 26. Cic. 4. ad Heren. n. 62. *Hirundines æſtivo tempore præſto ſunt, frigore pulſæ recedunt.* Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 8. cap. 7. & Cæl. Rhodig. lib. 16. cap. 10. Ubi de proverbio, *una hirundo non facit ver:* item de Ariſtophanis dicto: *hirundinibus plurimis indigere:* quo deridebat hominem hyeme attritas veſtes habentem; & ſignificabat, opus eſſe illi ut ver æſtaſque quamprimum adeſſent. Id. Rodig. lib. 21. cap. ult. aſſerit hirundinem albam perdice haud minorem apparuiſſe in Samo.

14. *Calaber.*] De Calabriâ Italiæ regione, lib. 1. Od. 31.

21. *Hæc ſeges ingratos tulit.*] Donatio rerum nempe viliſſimarum gratum animum haud meretur. Hinc non abludit quod ait Iſocrates, τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. *donner de ſi mauvaiſe grace, qu'on n'en a point d'obligation.*

22. *Vir bonus & prudens, &c.*] At vir prudens in dando, perſonam, locum, tempus conſiderat. cum delectu

Nec tamen ignorat quid diſtent æra lupinis.
Dignum præſtabo me etiam pro laude merentis.
Quod ſi me noles uſquam diſcedere; reddes
Forte latus, nigros anguſtâ fronte capillos:
Reddes dulce loqui: reddes ridere decorum, &
Inter viña fugam Cynaræ mœrere protervæ.
Fortè per anguſtam tenuis vulpecula rimam
Repſerat in cumeram frumenti; paſtaque rurſus
Ire foras pleno tendebat corpore fruſtra.
Cui muſtella procul, Si vis, ait, effugere iſtinc,
Macra cavum repetes arctum, quem macra ſubiſti.
Hac ego ſi compellar imagine, cuncta reſigno.

INTERPRETATIO.

neque tamen neſcit quod diſcrimen ſit inter *nummos & lupinos.* Ego *quidem me præſtabo dignum laude promerentis. Quod ſi me nuſquam abire permiſeris; reſtitue firmum robur, & nigros crines fronte arctiori: reſtitue lepidum ſermonem, jocos facetos, & dolere Cynaræ laſciva diſceſſum inter epulas.* Olim *vulpes macilenta per fiſſuram ſubierat tritici alveum;* deinde verò *ſaturata exire obeſo corpore fruſtrà nitebatur. Huic muſtela è longinquo dixit:* Si *cupis illinc evadere, per anguſtam rimam exibis gracilis, per quam gracilis intraſti. Iſtâ ego ſimilitudine ſi urgear, omnia* libens *reſtituo.*

ANNOTATIONES.

agit: dignos cum indignis non confundit.

23. *Nec tamen ignorat quid diſtent æra lupinis.*] Novit diſtinguere pretioſum à vili, verum à falſo, dignum ab indigno, nummos bonos à malis, ludicris, ſcenicis. *Lupinus* eſt legumen, quod aliqui dictum putant quod lupinâ quadam indole terram voret: Alii tamen meliùs ἀπὸ τῆς λύπης: quod vultum guſtantis amaritudine contriſtet. Iſidor. Hinc Virgil. Georg. 1. *triſtem* lupinum dicit. Ejus leguminis ſemina orbiculata ſunt & compreſſa: hinc olim iis utebantur in Comœdiis ad imitandos nummos. quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

> Ag. *Agite, inſpicite, aurum eſt.* Col. *Profecto, Spectatores, Comicum.*
> *Macerato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves.*
> *Verum ad hanc rem agendam Philippeum eſt.*

26. *Reddes forte latus, &c.*] Oportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te conſumptos.

Nigros capillos.] Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Anguſta fronte.] Dum erant capilli denſiores, anguſtâ; at iis decidentibus jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, & inter vina fugam, &c.*] Levitates amatorias & juveniles.

29. *Fortè per anguſtam, &c.*] Apologus & ſimilitudo maximè ad rem, quibus ſolerter & ingenioſè mentem ſuam declarat Horatius.

30. *Cumeram.*] Vas ſparteum, palmeum, vimineum, quo plebeii condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. 1. Sat. 1. v. 53.

32. *Muſtela.* Sive muſtela, Gall. *une belete.*

34. *Cuncta reſigno.*] Non temerè aut fictè, ſed conſultò & ex animi ſententia loquitur Horatius. Ejus certè menti penitùs inſidebat illud:

> *Non benè pro toto libertas venditur auro.*

Quod quidem oſtendit luculenter, cum

Nec ſomnum plebis laudo ſatur altilium; nec
Otia divitiis Arabum liberrima muto.
Sæpe verecundum laudaſti: rexque paterque
Audiſti coram, nec verbo parcius abſens.
Inſpice ſi poſſum donata reponere lætus.
Haud male Telemachus proles patientis Ulyſſei,
Non eſt aptus equis Ithacæ locus, ut neque planis
Porrectus ſpatiis, nec multæ prodigus herbæ:
Atride, magis apta tibi tua dona relinquam.
Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma,
Sed vacuum Tibur placet, aut imbelle Tarentum.

INTERPRETATIO.

Neque plenus dapibus exquiſitis laudo plebis quietem: nec libertatem opibus Arabum permutare velim. *Sæpe* me *laudaſti paucis contentum*: tuque à me *rex & pater celebratus es præſens, pariterque abſens. Experire num ſponte queam reſtituere quæ dediſti. Bene quidem Telemachus patientis Ulyſſis filius* aiebat: *Ithaca regio non eſt equis idonea: quippe nec campis aperta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, ô Menelae, tibi magis idonea. Exiguo exigua conveniunt. Roma populoſa nunc me non juvat, ſed Tibur minùs frequens, vel Tarentum haud bellicoſum.*

ANNOTATIONES.

nec ipſi Auguſto ſuam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mœcenati Imperator ſcripſerat: *Ante ipſe ſufficiebam ſcribendis epiſtolis amicorum; nunc occupatiſſimus & infirmus Horatium noſtrum te cupio adducere. Veniet igitur ab iſtâ paraſiticâ menſâ ad hanc regiam: & nos in epiſtolis ſcribendis adjuvabit.* Quid verò ad hæc Horatius? Præclarum nihilominus officium deprecatus eſt, detrectavit, recuſavit. Patet ex Auguſti ad ipſum epiſtolâ in quâ ſic erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque noſtro audire . . . . . . neque enim ſi tu ſuperbus amicitiam noſtram ſpreviſti, ideo nos quoque ἀνθυπερφρονοῦμεν.* Quæſo, Lector, *ἐν παρόδῳ* adverte Imperatoris benignitatem & clementiam, quam virtutem Principibus idoneam ut magis admirere, non pigebit inſuper referre quod idem ad eundem ſcribebat: *Sumo tibi aliquid juris apud me, tanquam ſi convictor mihi fueris. Rectè enim & non temerè feceris: quoniam id uſus mihi tecum eſſe voluit, ſi per valetudinem tuam fieri poſſit.*

35. *Nec ſomnum plebis laudo ſatur.*] Neque verò plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cùm ſumptuoſis epulis abundo & ſatur ſum, aliam ſententiam aliumque ſermonem habiturus ſi egeſtatis incommoda ſentiam. Imo libertatem præfero quibuſlibet divitiis.

Altilium.] Avium quæ domi aluntur ſaginanturque ad epulas ſumptuoſiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.*] Vide lib. 1. Od. 29.

37. *Rexque paterque audiſti.*] Ellipſis. deeſt, *dici*; hoc ſenſu: audiſti dici te à me *regem* ob munificentiam, *patrem* ob amorem. Sic vulgo aiunt: *benè vel malè audire.*

40. *Haud malè Telemachus.*] Menelao ſcilicet equos dare volenti reſpondit Telemachus, haud ſibi aptos eſſe, &c. Homer. Odyſſ. 4. De *Ulyſſe* lib. 2. Sat. 5. De *Ithaca*, ibid. v. 4.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit lib. 4. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populoſum. lib. 1. Od. 7. & 18.

Imbelle Tarentum.] Voluptatibus ma-

Strenuus & fortis, cauſiſque Philippus agendis
Clarus, ab officiis octavam circiter horam
Dum redit, atque foro nimium diſtare Carinas
Jam grandis natu queritur; conſpexit, ut aiunt,
Adraſum quendam vacuâ tonſoris in umbrâ,
Cultello proprios purgantem leniter ungues.
Demetri (puer hic non lævè juſſa Philippi
Accipiebat) abi, quære, & refer: unde domo, quis,
Cujus fortunæ, quo ſit patre, quove patrono.
It, redit, & narrat, Vulteium nomine Menam,
Præconem, tenui cenſu, ſine crimine notum,
Et properare loco, & ceſſare, & quærere, & uti,
Gaudentem parviſque ſodalibus, & lare certo,
Et ludis, & poſt deciſa negotia, campo.

INTERPRETATIO.

Philippus cauſarum actor ſedulus, acer, inſignis, ab occupationibus conſuetis *revertebatur circa horam* diei *octavam: & jam ſenior conquerebatur Carinas foro longiùs abeſſe. Tum, inquiunt, in tabernâ tonſoris pratenſum quemdam vidit cultro ungues otioſè reſecantem.* Mox *ſervo mandata ſua ſtrenuè capeſſenti* juſſit: *Demetri, vade, percunctare, & narra; quis iſte, quâ conditione & familiâ, quo patre ſit & quo patrono.* Ille *vadit, revertitur, ac refert: Vulteium Menam vocari, præconem eſſe, re familiari exiguâ, probum exiſtimari; diſcurrere, & interquieſcere; comparare, & uti; parvis ſociis fixoque domicilio frui; nec non ſpectaculis & campo* Martio *poſt negotia peracta.* Tum Philippus:

ANNOTATIONES.

gis quam bello aptum. Lib. 1. Od. 28. Lib. 2. Od. 6. Lib. 3. Od. 5.

46. *Strenuus & fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonſtrat, opibus longe præſtare quietum vitæ genus quamvis mediocre & anguſtum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, Conſularis vir ac Cenſorius, gravitate, ingenio; facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in Orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis.*] Forenſibus fatigatus officiis, quibus tam acriter incumbebat, ut *eloquentiâ florentiſſimus civitatis* diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ poſt meridiem ferè ſecundâ: quod alibi explanavi fusè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus & oblongus inſtar carinæ: unde nomen. In eo ſita erat Philippi domus: erant & plures aliæ ædes ſuperbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter *lautas Carinas* vocat Maro Æn. 8 v. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe ſenibus moleſtum eſt.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quod animi tranquillitatem denotabat.

52. *Demetri, puer hic, &c.*] Adverte narrationem & hypotypoſin eximiam: rem oculis obverſari credas: adeo vivida ſunt omnia.

56. *Præconem*] Buccinatorem publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denuntiabat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis ſodalibus.*] Æqualibus ſibi conditione hominibus conſueſcentem, & cum iis exigua ſed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio campo, & frequentibus illic exercitationibus dixi lib. 1. Od. 8.

Scitari libet ex ipſo quodcumque refers. dic
Ad cœnam veniat. Non ſanè credere Mena:
Mirari ſecum tacitus. Quid multa? Benignè,
Reſpondet. Negat ille mihi? Negat improbus, & te
Negligit, aut horret. Vulteium mane Philippus
Vilia vendentem tunicato ſcruta popello
Occupat, & ſalvere jubet prior. Ille Philippo
Excuſare laborem & mercenaria vincla,
Quod non manè domum veniſſet; denique quod non
Proviſiſſet eum. Sic ignoviſſe putato
Me tibi, ſi cœnas hodie mecum. Ut libet. Ergo
Poſt nonam venies. nunc i, rem ſtrenuus auge.
Ut ventum ad cœnam eſt, dicenda tacenda locutus,
Tandem dormitum dimittitur. Hic ubi ſæpe
Occultum viſus decurrere piſcis ad hamum;

INTERPRETATIO.

Ab ipſo velim quærere ea quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem habet Mena: apud ſe attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit, PHILIPP. Itane *recuſat iſte?* DEMETR. *Recuſat pertinax, teque curat parum, vel averſatur.* Poſtridie *Philippus improviſus adoritur ſalutatque prior Vulteium exiguas merces venumdantem plebecula tunica induta. Vulteius Philippo obtendit curas & occupationes negotiationis, propter quas ad eum mane non iviſſet:* veniamque petit *quod eum non prior ſalutaſſet.* PHILIPP. *Tum demum condonaſſe me tibi exiſtima, ſi mecum hodie cœnaveris.* VULT. Faciam *quod jubes.* PHILIPP. *Ergo venies poſt* horam *nonam. jam abi, opeſque ſedulò congere. Poſtquam ad cœnam convenit, atque tam proferenda quàm reticenda effutiit, tandem mittitur dormitum. Mena jam frequenter rediens* velut *piſcis ad uncum obtectum,*

ANNOTATIONES.

62. *Benignè.*] Reſponſio blandè recuſantis. Gall. *c'eſt trop d'honneur qu'il me fait. Je luy ſuis fort obligé. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excandeſcit.

65. *Scruta.*] Gr. γρύτη & γρυτάρια, frivola. Hinc *ſcrutariam facere*, i. vilia quædam vaſa vendere, apud Apuleium lib. 4. quod tamen alii aliter exponunt. Hinc & *ſcrutarium*, locus in quo venduntur ſcruta: & *ſcrutarius*, qui vendit: Lucil.

Quidni? & ſcruta quidem ut vendat, ſcrutarius laudat;
Præfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

Vide Gell. lib. 3. cap. 14.

Tunicato popello.] Infimæ ſortis plebi, non togâ ſed tunicâ ſimplice veſtitæ.

69. *Proviſiſſet.*] Al. leg. *providiſſet.*

71. *Poſt nonam.*] Ad cœnam venies horâ ſolitâ; nempe tertiâ poſt meridiem: de quâ nos alibi; & Alex. ab Alex. lib. 5. cap. 25. quem adi multa ibi diſquirentem ſcitu digna.

72. *Dicenda tacenda locutus.*] Egregiè videlicet potus & cœnatus, atque hilaris è Baccho factus, quævis liberè effutiebat, ut ferè fit.

74. *Piſcis ad hamum.*] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit velut piſcis ad hamum, ignorans quid inde ſibi impen-

Manè cliens, & jam certus conviva; jubetur
Rura ſuburbana indictis comes ire Latinis.
Impoſitus mannis, arvum cœlumque Sabinum
Non ceſſat laudare. videt, ridetque Philippus.
Et ſibi dum requiem, dum riſus undique quærit,
Dum ſeptem donat ſeſtertia, mutua ſeptem
Promittit, perſuadet uti mercetur agellum.
Mercatur. ne te longis ambagibus ultra
Quam ſatis eſt morer, ex nitido fit ruſticus; atque
Sulcos & vineta crepat mera; præparat ulmos;
Immoritur ſtudiis, & amore ſeneſcit habendi.

INTERPRETATIO.

cliens manè, jamque convictor aſſuetus; jubetur ad villam ſuburbanam comitari per ferias *Latinas imperatas.* Is *equo inſidens agrum & aërem Sabinum valde laudat. Philippus videt ac ridet. dumque ſibi joca & oblectamenta undequaque perquirit, ſeſtertia ſeptem largitur, aliaque ſeptem commodare ſpondet, ſuadetque ut emat prædiolum.* Vulteius *emit. Ac ne te prolixo ſermone pluſculum detineam, de homine polito fit agreſtis; & dein loquitur ſolùm de ſulcis ac vinetis: arbores diſponit; macerat ſe curis, & in cupiditate poſſidendi inveteraſcit.*

ANNOTATIONES.

deret & conflaretur mali. Nempe ipſius libertas & animi quies in diſcrimen adducebatur.

75. *Manè cliens.*] Patronum clientes quotidie manè ſalutabant, officiumque ſuum ei deferebant.

Certus conviva] Sic Menæ libertati inſidiabatur Philippus, ſibique mimum parabat.

76. *Indictis Latinis.*] Feriis, quibus erat *liberis litium & jurgiorum quies, ſervis autem operum & laborum*, inquit Cicero 2. de Leg. n. 29.

Indictis.] Has enim tempore incertas Magiſtratus vel Pontifex Maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera. Stativæ, ſtatis menſibus ac diebus obſervatæ: ut Saturnalia, Lupercalia, Agonalia, &c. Conceptivæ, ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia. Imperativæ, quas Conſul Prætorve aut Pontifex max. pro arbitrio imperabat. Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefaſtæ erant. Cetera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. 5. c. 7.

Latinis.] Varro 5. de L. L. *Latina feria, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carnem petere ex ſacris*, ſcil. ex tauro in *Albano monte* ſacrificari ſolito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinius à principio in unam diem indixit. Poſt reges autem exactos altera dies adjecta populi juſſu. Demum reſtitutâ plebe, quæ ad ſacrum montem ſeceſſerat, à Conſule vel Præfecto Latinarum indictæ ſunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas ſervataſque invenimus in dies decem: ultra quos duo etiam poſt Latinas religioſi habiti, quibus ſolemne ludicrum in Capitolio exhibebatur, quadrigis concito curſu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. mox. cit.

77. *Sabinum.*] In Sabinis agris ſita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. *Septem ſeſtertia.*] Poëticè, pro ſeptem millia ſeſtertiûm. Nec enim agellus ſeptem aut etiam quatuordecim nummis ſeſtertiis emi poterat: ut benè ſtatuunt Budæus & alii. Vide poſtea lib. 2. Epiſt. 2. v. 35.

84. *Præparat ulmos.*] Ad vites ſuſtentandas.

Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ;
Spem mentita ſeges; bos eſt enectus arando;
Offenſus damnis, media de nocte caballum
Arripit, iratuſque Philippi tendit ad ædes.
Quem ſimul adſpexit ſcabrum intonſumque Philippus,
Durus, ait, Vultei, nimis attentuſque vidèris
Eſſe mihi. Pol, me miſerum patrone vocares,
Si velles, inquit, verum mihi dicere nomen.
Quod te per Genium, dextramque, deoſque Penates,
Obſecro, & obteſtor, vitæ me redde priori.
Qui ſimul adſpexit, quantum dimiſſa petitis
Præſtent, maturè redeat, repetatque relicta.
Metiri ſe quemque ſuo modulo ac pede, verum eſt.

INTERPRETATIO.

At cùm cœpit *oves furto, & capras morbo perdere*; cùm *meſſis ſpem fefellit, boves* autem *arando confecti ſunt*; tum *jacturis perculſus, nocte mediâ inſcendit equum, iratuſque ad Philippi domum properat. Hunc Philippus ſqualidum cernens atque horridum, dixit: Vultei nimis te laborioſum & anxium video.* Vulteius *reſpondit: Certè miſerum appellabis, ô patrone, ſi verè me nominare volueris, quòcirca enixè te rogo per Genium, & dextram, Penateſque deos, ut reſtituas me priſcæ conditioni.* Itaque *ubi primùm aliquis agnovit quantum relicta præcellant concupitis, ſtatim revertatur, ac reſumat dimiſſa. Æquum eſt* enim ut *ſe quiſque ſuâ menſurâ & pede metiatur.*

ANNOTATIONES.

89. *Iratuſque Philippi tendit ad ædes.*] Ergo jam Vulteius hamo captus ejus aculeum ſentit: Philippus autem parato inde ſibi ludibrio gaudet & oblectatur.

92. *Pol.*] Id eſt per Pollucem.

94. *Genium.*] Præſidens natalibus numen.

Penates.] Deos patrios ac domeſticos, quorum erat religio ſanctiſſima. Qui verò illi fuerint, haud conſtat. Alii ſtatuunt Jovem, Junonem, & Minervam: alii Neptunum & Apollinem: alii cœlum & terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. 11. cap. 45. *Ineſt*, inquit, *hominis dextra quadam religio, obſervatione gentium.* Sic Virgil. Æneid. 4. v. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam,

& Æneid. 7. v. 234.

Per dextram Æneæ juro dextramque potentem.

96. *Qui ſimul aſpexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vulteii Menæ votis reſpondente: ego verò, ab Horatio apud Mœcenatem perorante.

98. *Metiri ſe quemque ſuo mod. &c.*] Debet unuſquiſque ſeipſum noſſe, ac pervidere quænam ſibi conditio potiſſimum conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Perſius in fine Sat. 4.

Tecum habita; & noris quàm ſit tibi curta ſupellex.

EPISTOLA OCTAVA.

AD CELSVM ALBINOVANVM.

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

CElſo gaudere, & bene rem gerere, Albinovano
Muſa rogata refer, comiti ſcribæque Neronis.
Si quæret, quid agam; dic, multa & pulcra minantem
Vivere nec rectè nec ſuaviter. haud quia grando
Contuderit vites, oleamque momorderit æſtus;
Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
Sed quia mente minùs validus, quam corpore toto,
Nil audire velim, nil diſcere, quod levet ægrum:
Fidis offendar medicis, iraſcar amicis,

INTERPRETATIO.

O *Muſa, Celſo Albinovano comiti & ſcribæ Neronis renuntia, quaſo, ſalutem & proſperitatem. Si interroget, quid agam; reſponde, me plurima & præclara ſpondere*, at *vitam ducere nec bonam nec jucundam. non quod grando fregerit vites, aut nimius calor olivas areſecerit; nec quod greges malè ſe habeant in agris remotis: ſed quoniam pejùs animo valeo quàm toto corpore, nihil auſcultare nihil diſcere velim, quod ægrotum* me *curet*; porro *fidelibus medicis offendar, & amicis iraſcar*,

ANNOTATIONES.

1. *Celſo gaud. &c.*] Seipſum ita hìc Poëta reprehendit, ut Celſum in ſuâ perſonâ videatur arguere levitatis & arrogantiæ: quem ſuprà (ſi quidem is idem eſt) jam nonnihil vellicavit, Epiſt. 3. v. 15. & ſeq.

Celſo.] Corneliorum & Papiorum cognomen fuit *Celſus*; Poſthumiorum autem *Albinovanus*: ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere, & bene rem gerere.] Sic amicos ſalutabant Græci; χαίρειν καὶ εὖ πράττειν, quibus exoptabant proſpera omnia. Plato ſanitatem mentis potius optandam aiebat, atque ita ſalutandos familiares: σωφρονεῖν, vel γνῶθι σεαυτόν.

2. *Comiti ſcribæque Neronis.*] Ex iis qui Magiſtratus in provincias ſectabantur, alii officii gratia; ut ſcribæ, medici, accenſi, &c. alii honoris & amicitiæ cauſa dumtaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur: de quo ſuprà Epiſt. 3. Vide Cic. Verr. 4.

Scriba.] Librario, ſcribendis literis præpoſito. Gall. *Secretaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.* Non ſatis ſecundum virtutem.

Nec ſuaviter.] Epicurus ipſe ſtatuebat, abſque virtute neminem poſſe ſuaviter vivere.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è Philoſophia, ut *mens ſana* mihi *ſit in corpore ſano*. Juvenal. Sat. 10. v. 356.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis,

Cur

Cur me funeſto properent arcere veterno:
Quæ nocuere ſequar: fugiam quæ profore credam:
Romæ Tibur amem ventoſus, Tibure Romam.
Poſt hæc, ut valeat; quo pacto rem gerat, & ſe;
Ut placeat juveni, percunctare, utque cohorti.
Si dicet, recte; primum gaudere, ſubinde
Præceptum auriculis hoc inſtillare memento:
Ut tu fortunam, ſic nos te, Celſe, feremus.

INTERPRETATIO.

eo quod lethargum fatalem à me depellere ſtudeant: imò verò *conſector noxia, devitem profutura; Roma inconſtans deſiderem Tibur, Tiburi* antem *Romam. Poſtea quare, quomodo ſe habeat, & quantum negotia promoveat, quamque gratioſus adoleſcenti ſit atque* ejus *familiaribus. Si reſpondet, bene* omnia procedere; *primò ſalvere* jube *tum ad autem inſuſurra monitum iſtud: Nos tecum agemus, ô Celſe, quemadmodum tu fortuna uteris.*

ANNOTATIONES.

qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconſtantiæ animi, ſuperbiæ, &c. De *veterno*, ſeu lethargo, lib. 2. Sat. 3. v. 30.

12. *Roma Tibur amem, &c.*] Dum Romæ ſum, populares ſtrepitus abhorreo, & ruſticum ocium expeto: cum verò ſum ruri, ſolitudinis impatiens urbanam vitam deſidero. lib. 2. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas: abſentem ruſticus urbem
Tollis ad aſtra levis.

Tibur.] Lib. 1. Od. 7. & 18. Lib. 2. Od. 6.

Ventoſus.] Vel, levis inſtar venti; vel inflatus vento, & ſuperbiens rebus ſecundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni: de quo Epiſt. ſeq. Item ſuprà Epiſt. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis & familiaribus. Vide mox. cit. Epiſt. 3. Sueton. Galb. c. 7. *Per hoc gratiſſimus Claudio, receptuſque in cohortem amicorum, tantæ dignationis eſt habitus*, &c. Senec. de Clement. l. 1. c. 10. cohors prima interioris admiſſionis.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitiâ Claudii Neronis proſperaque fortunâ non extollaris, te ſemper amicum habebimus. Sin autem, ac tui oblitus ſuperbias, te negligemus velut amicitiâ noſtrâ indignum. Lib. 3. Od. 27.

. . . . . bene ferre magnam
Diſce fortunam.

EPISTOLA NONA.

AD CLAUDIUM NERONEM.

Septimium illi commendat.

SEptimius, Claudi, nimirum intelligit unus,
Quanti me facias. nam cùm rogat, & prece cogit
Scilicet ut tibi ſe laudare & tradere coner,
Dignum mente domoque legentis honeſta Neronis,
Munere cum fungi propioris cenſet amici;
Quid poſſim videt ac novit me valdius ipſo.
Multa quidem dixi, cur excuſatus abirem:
Sed timui, mea ne finxiſſe minora putarer,
Diſſimulator opis propriæ, mihi commodus uni.

INTERPRETATIO.

O *Claudi* Nero, *ſolus nempe Septimius novit quanti me æſtimes. Etenim quando* me orat *inſtatque precibus ut ipſum ad te perducam, & commendem tanquam non indignum amicitiâ & familiaritate principis*, nonniſi *probos eligentis; quando putat me conſeri inter amicos interiores* tuos; *animadvertit ſcitque magis quàm ego ipſe, quantum* apud te *valeam. Plurima certè cauſatus ſum, ut me excuſarem. Ac veritus ſum ne viderer minorem exhibuiſſe meam auctoritatem,* eamque *voluiſſe occultare,* ut *mihi ſoli utilis*

ANNOTATIONES.

1. *Septim.*] Adverte, Lector, quàm Poëta ſolers pariter ac modeſtus: qui quanto ſuam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget; oſtenditque tenere ſe artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is eſt de quo lib. 2. Od. 6.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Auguſti privigno, ſuprà Epiſt. 3. initio.

3. *Tradere coner.*] Cic. lib. 7. Epiſt. ad Trebat. *Sic ei te commendavi & tradidi ut graviſſimè diligentiſſimeque potui.*

4. *Legentis honeſta Neronis.*] Hæc laus graviſſima eſt in magnate, tum verò præſertim in juvene. Epiſt. præced. v. 14. Vide Pſaltis regis Pſal. 100. *non adhæſit mihi cor pravum . . . cum ſuperbo non edebam . . . . . non habitabit in mea domo qui loquitur iniqua, &c.*

5. *Propioris amici.*] Apud Senec. de Benef. lib. 6. cap. 33. *non iſti ſunt amici, qui agmine magno januam pulſant, qui in primas & ſecundas admiſſiones digeruntur.*

7. *Cur excuſatus abirem.*] ne commendatitiam hanc Epiſtolam ad te ſcriberem, tibique moleſtus viderer.

8. *Mea finxiſſe minora.*] Exhibuiſſe minùs poſſe me quam poſſim.

9. *Opis.*] Virgil. Æneid. 1. v. 604.

. . . . *grates perſolvere dignas*
Non opis eſt noſtra, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod ſanè

Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
Frontis ad urbanæ deſcendi præmia. quod ſi
Depoſitum laudas ob amici juſſa pudorem;
Scribe tui gregis hunc, & fortem crede bonumque.

INTERPRETATIO.

forem. *Itaque ego devitans gravioris peccati notam, deveni ad ſpeciem urbani vultûs. Ergo ſi probas quod verecundiam abjeci, amici gratiâ; hunc tuis aggrega, & exiſtima probum & conſtantem.*

ANNOTATIONES.

invidioſum. Nam ex Platone, homo non ſibi ſoli, ſed aliis quoque natus.

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Diſſimulationem, invidiam, ſolius mei ſtudium & amorem.

11. *Frontis ad urbana.*] Solet qui in urbe degit, eſſe humanior atque officioſior; contra ruſticus & agreſtis, fronte & verbis aſperior. Alii *frontem urbanam* interpretantur perfrictiorem, audaciorem, minus pudentem. Favet quod mox ſequitur: *Depoſitum pudorem.*

12. *Quod ſi depoſitum laudas, &c.*] Si laudas quod malui apud te eſſe confidentior, quàm videri parum ſincerus ac fidelis amicus.

EPISTOLA DECIMA.

AD FUSCUM ARISTIUM.

Vitam ruſticam præ urbanâ laudat.

URbis amatorem Fuſcum ſalvere jubemus
Ruris amatores: hac in re ſcilicet una
Multum diſſimiles, ad cætera pænè gemelli.
Fraternis animis, quidquid negat alter, & alter.

INTERPRETATIO.

NOs *ruris amantes ſalutamus Fuſcum urbis amantem, in hoc tantùm diſpares valde, in reliquis* autem *propè gemini. mente fraternâ, quodcunque alter reſpuit, alter quoque* recuſat: *unâ* verò

ANNOTATIONES.

1. *Fuſcum.*] Ariſtio Fuſco comœdiarum ſcriptori inſcriptam vidimus jam Oden 22. lib. 1. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.*] Perquam ſimiles, ut ſolent eſſe gemini.

Annuimus pariter, vetuli notique columbi.
Tu nidum ſervas; ego laudo ruris amœni
Rivos, & muſco circumlita ſaxa, nemuſque.
Quid quæris? vivo, & regno, ſimul iſta reliqui
Quæ vos ad cælum effertis rumore ſecundo.
Utque ſacerdotis fugitivus, liba recuſo;
Pane egeo jam mellitis potiore placentis.
Vivere naturæ ſi convenienter oportet,
Ponendæque domo quærenda eſt area primum;
Noviſtine locum potiorem rure beato?
Eſt ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura

INTERPRETATIO.

onſentimus ut vetuli & noti columbi. Tu nidum cuſtodis: ego villa jucunda rivulos & ſaxa muſco oblinita atque ſilvam præfero. Quid plura? vivo, & rex ſum ſtatim atque diſceſſi ab his quæ vos laudatis admodum, vulgo approbante. Placentas autem repudio veluti ſervus ſacerdotis: panem verò libis melle conditis ſuaviorem requiro. Quod ſi expedit vivere congruenter naturæ, atque area primò deligenda eſt ad extruendam domum; an ſcis locum aptiorem tranquillo rure? Eſtne locus in quo tepidiores ſint hyemes: in quo mitior aër

ANNOTATIONES.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus & mutuus planè amor eſſe conſuevit.

6. *Nidum ſervas.*] Reſides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Laudo ruris amœni rivos, &c.] Columella vitam ruſticam dicit eſſe proximam ſapientiæ & quaſi conſanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyth. Act. 2. vitæ ruſticæ commoda ſic deſcribit.

Non alia magis eſt libera & vitio carens,
Rituſque melius vita quæ priſcos colat,
Quàm quæ relictis mœnibus ſilvas amat.
Non illum avaræ mentis inflammat furor,
Qui ſe dicavit montium inſontem jugis:
Non aura populi, & vulgus infidum bonis,
Non peſtilens invidia, non fragilis favor.
Non ille regno ſervit; aut regno imminens
Vanos honores ſequitur, aut fluxas opes;
Spei metuſque liber, &c.
Nec ſcelera populos inter atque urbes ſita
Novit, &c.
Et teſte cœlo vivit, &c.

9. *Quæ vos ad cælum fertis.*] Scil. honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is faſtidiens liba & placentas, quæ ſacerdoti è ſacrificiis obveniunt, ſimplicem panem appetit & præfert: herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Faſt. 3.

Liba Diis fiunt, ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet, & à Baccho mella reperta ferunt.

12. *Vivere naturæ convenienter.*] Naturæ impertiri dumtaxat idonea & neceſſaria; negare autem quæ vitioſa expetit libido.

13. *Ponendæque domo, &c.*] Si vitæ beatæ & tranquillæ fundamenta jacienda ſint.

Leniat & rabiem Canis, & momenta Leonis,
Cum ſemel accepit ſolem furibundus acutum?
Eſt ubi depellat ſomnos minus invida cura?
Deterius Libycis olet aut nitet herba lapillis?
Purior in vicis aqua tendit rumpere plumbum,
Quam quæ per pronum trepidat cum murmure rivum?
Nempe inter varias nutritur ſilva columnas;
Laudaturque domus, longos quæ proſpicit agros.
Naturam expellas furcâ, tamen uſque recurret,
Et mala perrumpet furtim faſtidia victrix.
Non qui Sidonio contendere callidus oſtro
Neſcit Aquinatem potantia vellera fucum,

INTERPRETATIO.

temperet furorem Canicula, & tempora quibus Leo fervens ſuſcipit ardentem ſolem? Eſtne locus in quo moleſtæ ſollicitudines minùs perturbent ſomnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidia*? an aqua in vicis contendens frangere* tubulos *plumbeos, limpidior* eſt *quàm qua reſonans labitur alveo declivi? Scilicet nemus fovetur inter columnas verſicolores: & laudatur domus habens proſpectum ad campos remotos.* Verum tametſi *furcâ naturam abigas, nihilominus redibit ſemper; & ſenſim victrix perfringet improbam libidinem.* Enimverò *qui diſcrimen ignorarit purpuram Sidoniam inter & lanam Aquinate ſucco im-*

ANNOTATIONES.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardores moleſtos. Lib. 1. Od. 17. v. 17. Lib. 3. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æſtum ferventem, dum ſol obit ſignum Leonis, menſe Julio. Vide lib. 3. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini & eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Libya pro Numidiâ, quæ utraque eſt regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat Lib. 2. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos & canales plumbeos deducta. Aquæductus magno ſumptu extructos Romæ paſſim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æſtimentur; cùm in media urbe, & in ædibus magnificentiſſimis nemora conſtruantur, &c.

24. *Naturam expellas furcâ, &c.*] Eraſmus, *Senſus eſt*, inquit; *haud facilè dediſci quæ nobis natura penitus indidit & inſevit. Ducta metaphora à ramis, qua appoſitâ furcâ torquentur aliò quàm natura poſuerat: quâ ſublatâ rurſum vergunt eodem quò priùs.* Alii *furcâ expellere*, interpretantur, per vim, aſperè & ignominioſè expellere. Quod magis arridet. Cic. ad Attic. lib. 16. Epiſt. 2. *ſed quoniam furcillâ extrudimur.* quamquam ibi alii legunt aliter. Ariſtophanes de Pace ſimili dictione utitur δικρόις τὴν θεὸν ὠθεῖν. Juvenal. Sat. 13. v. 239.

. . . . . . *Tamen ad mores natura recurrit*
Damnatos, fixa & mutari neſcia.

25. *Et mala perrumpet furtim faſtidia.*] Sapientior natura, quæ paucis contenta eſſe ſolet, vincet & damnabit faſtidioſam luxuriem divitum pleraque malè expetentium, præter aut etiam contrà inſtinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon & Tyrus urbes Phœniciæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. 3. Od. 29. & Epod. 16. ſub finem.

27. *Contendere callidus oſtro neſcit Aquinatem, &c.*] Apud Aquinum La-

Certiùs accipiet damnum, propiuſve medullis,
Quam qui non poterit vero diſtinguere falſum.
Quem res plus nimio delectavere ſecundæ,
Mutatæ quatient. Si quid mirabere, pones
Invitus. fuge magna. licet ſub paupere tecto
Reges & regum vitâ præcurrere amicos.
Cervus equum pugna melior communibus herbis
Pellebat, donec minor in certamine longo
Imploravit opes hominis, frenumque recepit.
Sed poſtquam victor violens diſceſſit ab hoſte,
Non equitem dorſo, non frenum depulit ore.
Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
Libertate caret, dominum vehet improbus; atque
Serviet æternum, quia parvo neſciet uti.
Cui non conveniet ſua res, ut calceus olim,
Si pede major erit, ſubvertet; ſi minor, uret.
Lætus ſorte tuâ vives ſapienter, Ariſti;

INTERPRETATIO.

butam, detrimentum haud capiet majus & medullis perniciofius, quàm qui neſciet diſcernere falſum à vero. Qui rebus proſperis lætatur pluſculum, adverſis perturbabitur. Si aliquid nimium æſtimes, invitus relinques. De vita grandia. In tugurio inope beatior vita duci poteſt, quàm ducant *principes & principum familiares. Cervus pugnatior equum arcebat paſcuis communibus, donec in diuturnâ pugnâ inferior auxilium petiit ab homine, ac frenum admiſit. At poſteaquam vi hoſtem devicit, nec tergo equitem nec ore frenum excuſſit. Ita qui timens inopiam ſpoliat ſe libertate metallis pretioſiore, infelix dominum feret, ſemperque ſervus erit, quia parvo contentus non eſt. Cui ſua non congruent facultates, ut olim calceus, ſi pede ſit amplior, deſtruet; ſi anguſtior, lædet.* O *Ariſti vives ſapienter conditione tuâ contentus:*

ANNOTATIONES.

tii urbem fiebat purpura, ſed quam periti facilè dignoſcebant longè viliorem genuinâ & pretioſâ è Tyro vel Sidone. Alii parum callidi in Aquinate, quod Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum ignobile oppidum Angelici Doctoris Thomæ illinc oriundi fama ſubinde illuſtravit.

Oſtro.] Color eſt ſubrubeus aut violaceus, è ſanie confectus oſtreorum, maximè verò muricis, cujus frequens piſcatus eſt ad urbes mox dictas.

28. *Propius medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis; quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de ſalute conclamatum eſt.

34. *Cervus equum, &c.*] Steſichoro fabulam iſtam attribuit Ariſtoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor ſervi equus in ſervitute hominis manſit, ſic homo paupertate excuſſâ mancipium fit cupiditatis & pecuniæ ſibi dominantis.

42. *Cui non conveniet ſua res*] Qui opes habebit nimias, adeoque ſibi non convenientes, tam ab iis lædetur quàm pes à calceo parum apto.

Ut calceus.] Proverbium eſt à Græ-

Nec me dimittes incaſtigatum, ubi plura
Cogere quam ſatis eſt, ac non ceſſare videbor.
Imperat aut ſervit collecta pecunia cuique;
Tortum digna ſequi potius quàm ducere funem.
Hæc tibi dictabam poſt fanum putre Vacunæ;
Excepto quod non ſimul eſſes, cætera lætus.

INTERPRETATIO.

meque redargues, quando videbis accumulare plusquam ſufficit, & non deſinere. Opes congeſta unicuique dominantur vel ſerviunt, at debent magis fune trahi quàm trahere. Ego *tibi ſcribebam iſta ponè vetus Vacuna templum, hilaris* ſanè *per omnia, niſi quod mecum non ſis.*

ANNOTATIONES.

cis derivatum: *Ne ſupra pedem calceus.*

47. *Imperat aut ſervit.*] Senec. de vitâ Beatâ: *Divitia apud ſapientem virum in ſervitio ſunt, apud ſtultum in imperio.*

48. *Tortum digna ſequi, &c.*] Dictio videtur ducta à ſacris illis ſaltationibus Romæ fieri conſuetis ad reſtim, cujus principium tenens præſultor funem ducere; alii verò fune duci, aut ductum funem ſequi dicebantur. Tit. Liv. lib. 27. *Per manus reſte data virgines ſonum vocis pulſu pedum modulantes inceſſerant.*

49. *Hac tibi dictabam.*] Puero vel librario dictabam Epiſtolam hanc tibi mittendam.

Poſt fanum putre Vacuna.] Hæc vacationis Dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetuſtate & carie detritum ac *putre* dicitur. Ingenioſè vero & lepidè ſe ipſe Poëta collocat ad Vacunam, dum vacuus & otioſus ſcribit ad occupatiſſimum Fuſcum Ariſtium.

Vacuna.] Vetuſtiſſima hæc Sabinorum Dea, in agro Reatino ſacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. 3. c. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro rer. Divin. lib. 1. ait eſſe Victoriam, quæ facit vacare à curis. vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri menſe celebrabantur à ruſticis jam vacuis operum, poſt collectos fructus. Ovid. Faſt. 6.

Nunc quoque cum fiunt antiqua ſacra Vacuna,
Ante Vacunales ſtantque ſedentque focos.

EPISTOLA XI.

AD BULLATIUM.

Ad felicitatem parum facit locus.

QUid tibi viſa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
Quid concinna Samos? Quid Crœſi regia Sardis?
Smyrna quid, & Colophon? majora minorane fama?
Cunctane præ campo & Tiberino flumine ſordent?

INTERPRETATIO.

O *Bullati, quid cenſes de Chio, & de Lesbo celebratiſſima? Quid de Samo nitidâ? quid de Sardi Crœſi regiâ? quid de Smyrnâ & Colophone? an habent aliquid majus aut minus famâ? An omnia videntur ſpernenda præ* Mariio *campo & fluvio Tiberi?*

ANNOTATIONES.

1. *Quid tibi viſa, &c.*] Bullatium clariſſimas Aſiæ minoris urbes pervagatum compellat Poëta: & quod noſſet hanc eſſe ejus mentem, ut extra Romam vix ſe beatè vivere exiſtimaret, occaſionem ſumit aſſerendi, felicitatem minimè à loco pendere; ac ſapientem virum ubique locorum eſſe beatum poſſe.

Chios.] Inſula maris Ionii: de quâ lib. 3. Od. 19.

Lesbos.] Ægæi maris inſula; *nota*, cùm vino generoſo, tum præſertim natalibus Alcæi & Sapphonis: de quibus lib. 1. Od. 17. & 32. item lib. 2. Od. 13.

2. *Samos.*] Inſula maris Icarii contra urbem Epheſum; *concinna*, vel ædificiis elegantiſſimis, vel cœlo temperato, vel cultu præcipuo Junonis. Adde celebritatem è vaſis fictilibus, quæ Samia dicuntur; necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Crœſi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Crœſi, hodie jacet. *Crœſus* immenſis divitiis inclytus, à Cyro ſubinde victus ſenſit, quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud eſſe fidendum. Nempe *fortuna vitrea eſt: cùm ſplendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniæ maritima, hod. regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnam inter & Epheſum, mari pariter imminet: auro probatiſſimo celebrata eſt: dedit etiam locum dictioni iſti: *colophonem imponere*, id eſt, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quod cùm exardeſceret bellum inter populos quoſpiam, illud ſtatim conficeretur, ubi primum alteros equitatu ſuo juviſſent Colophonii Strabo.

Majora minorane fama.] Suntne urbes iſtæ ſuperiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit.

4. *Campo.*] Amœniſſimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Roma. Lib. 1. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem dictus is fluvius Romam interluens, Tiberino Albæ rege ſubmerſo novam eſt appellationem ſortitus. Lib. 1. Od. 2. Ovid. Faſt. 2.

An venit in votum Attalicis ex urbibus una?
An Lebedum laudas odio maris atque viarum?
Scis, Lebedus quam ſit Gabiis deſertior atque
Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem,
Oblituſque meorum, obliviſcendus & illis,
Neptunum procul è terrâ ſpectare furentem.
Sed neque qui Capua Romam petit, imbre lutoque
Adſperſus, volet in caupona vivere: nec qui
Frigus collegit, furnos & balnea laudat,
Ut fortunatam plene præſtantia vitam.
Nec ſi te validus jactaverit Auſter in alto,
Idcirco navem trans Ægæum mare vendas.

INTERPRETATIO.

An optares aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertaſus atque itinerum? BULLAT. *Noſti quàm Lebedus deſertum ſit oppidum, plus* nempe *Gabiis & Fidenis: attamen* ego *mallem ibi degere, atque immemor propinquorum, iiſque contemptus, è terrâ mare tumidum eminùs contemplari.* HORAT. *At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviâ & cœno conſpurcatus morari* ſemper *in cauponâ velit, nec qui contraxit frigus, laudat furnos & balnea tanquam præbentia vitam omnino felicem. Neque ſi te vehemens Auſter exagitaverit in aperto* mari, *ideo vendas navim ultrà mare Ægeum.* Certe hominem *ſana*

ANNOTATIONES.

Albula, quem Tiberim merſus Tiberinus in undis
Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una.*] Quædam ex urbibus Aſiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. 1. Od. 1. Lib. 2. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adeone pertædet navigationis & peregrinationis, ut in quovis ignobili & deſerto vico malis ſubſiſtere ac reſidere, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum.] Oppidum Aſiæ minoris, ad oram ſinûs Ionici: ubi quotannis Scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non deſunt qui vicum eſſe in Italia maritimum dicant.

7. *Scis Lebedus, &c.*] Reſponſio eſt Bullatii *odium* ſuum *maris & viarum* exhibens. Hæc tamen cæteraque omnia ipſi Horatio tribui poſſunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis poſita.

10. *Neptunum procul, &c.*] Deum maris, Meton. pro ipſo mari. Lucret. lib. 2.

Suave, mari magno motantibus æquora ventis,
E terrâ magnum alterius ſpectare laborem.

11. *Sed neque qui Cap. &c.*] Vel ſe ipſe Poëta corrigit: vel Bullatium refellit ſimilitudine conglobatâ. Quaſi viator in cauponâ ſemper diverſari velit qui lutum itinere collectum illic abſterſerit, madidaſque imbre veſtes exſiccaverit; atque imbrium lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. & lib. 1. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos & balnea laudat.*] Calida nempe loca.

15. *Auſter.*] Ventus meridionalis pluvius admodum & procelloſus. Lib. 2. Od. 14.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam reditums in patriam

Incolumi Rhodos & Mitylene pulcra facit, quod
Penula ſolſtitio, campeſtre nivalibus auris,
Per brumam Tiberis, Sextili menſe caminus.
Dum licet, & vultum ſervat fortuna benignum,
Romæ laudetur Samos, & Chios, & Rhodos abſens.
Tu quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
Gratâ ſume manu, nec dulcia differ in annum;
Ut quocunque loco fueris, vixiſſe libenter
Te dicas. Nam ſi ratio & prudentia curas,

INTERPRETATIO.

mentis non plus *juvat Rhodus & clara Mitylene, quàm lacerna* in *Solſtitio æſtivo, campeſtre tempeſtate nivali, Tyberis hyeme, focus menſe Auguſto. Dum potes, & ſors propitiam exhibet faciem, Romæ lauda Samum, & Chium, & Rhodum procul poſitas. Quodlibet verò tempus felix tibi Deus conceſſerit, gratâ manu accipe: nec in annum differ lætitiam; ut quavis in regione degas, te ſponte* ibi *commorari declares. Enimverò ſi ratio & ſapientia,*

ANNOTATIONES.

ſtius ducens in regione tranſmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda & pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. 2. Od. 16.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir ſapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum aliaſve urbes florentiſſimas, quàm penulam æſtate, &c. Vel ſenſus eſt: Quamvis jactatus ſis Auſtro & tempeſtatibus, attamen ſalvus evaſiſti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimum, dum vales; ubi apud nos jactes & extollas Rhodi pulcritudinem ac Mitylenæ, Samum etiam & Chium, &c.

Rhodos Mitylene.] Inſulæ rebus omnibus felices. Vide lib. 1. Od. 7.

18. *Penula ſolſtitio.*] Pallium denſum adversùs imbres & frigus, fervente æſtu, Junio menſe; in ſolſtitio æſtivo, cùm ſol ultrà non progreditur. Macrob. ſomn. Scip. lib. 2. cap. 7. *Conſtat ſolem neque ſursùm ultrà Cancrum, neque ultrà Capricornum deorſum meare: ſed cùm ad Tropicorum confinia pervenerit, mox reverti: unde & ſolſtitia vocantur. Et quia æſtivus Tropicus temperatæ noſtræ terminus eſt, ideo cum ſol ad ipſum finem venerit, facit nobis æſtivos calores, de vicino urens ſenſu majore ſubjecta.*

Campeſtre.] Subligaculum aliqui interpretantur: alii tenuiorem veſtem, quâ induti juvenes ſeſe in campo Martio exercebant.

19. *Per brumam Tiberis.*] Quaſi verò quiſquam hyeme cupiat flumen ſubire, ſeque in eo lavare, aut natare.

Sextili menſe.] Ardente cœlo & Caniculâ. Vide ſuprà Epiſt. 7.

Caminus.] Vox Græca eſt *fornacem* ſignificans: ἀπὸ τοῦ καύματος, *à calore*. Iſidor.

21. *Romæ laudetur Samos, &c.*] Hæc Bullatius: Romæ ſim modo; laudabo ſponte Samum, Rhodum, &c. At ad eas urbes & inſulas navigare ne mihi contingat in poſterum. Vel hæc pariter & quæ ſequuntur intellige ab Horatio dicta, quemadmodum explicavi paulò ante.

22. *Tu quamcunque Deus, &c.*] Reponit Horatius: Imo quacunque horâ & quocunque loco lætus ac beatus eſſe potes, ſi ratio & prudentia duces tibi ſint. Vel, interim dum ad nos redeas horis felicibus fruere, ubique lætus eſto: & æquo animo quævis accipe.

23. *Nec dulcia differ.*] Lib. 3. Od. 8. *Dona præſentis cape lætus horæ.*

Non locus effuſi latè maris arbiter aufert;
Cælum non animum mutant qui trans mare currunt.
Strenua nos exercet inertia. navibus atque
Quadrigis petimus bene vivere. quod petis, hîc eſt,
Eſt Ulubris; animus ſi te non deficit æquus.

INTERPRETATIO.

non autem *ſitus arcens mare exundans, abigit ſollicitudines; qui ultra mare navigant cælum* quidem *mutant, non* verò *animum. Gravis nos tenet ſocordia.* Na*vibus & equis vitam beatam quærimus.* Atqui *hic eſt* illud *quod quæris, eſt Ulubris; modo tibi pacata mens adfuerit.*

ANNOTATIONES.

26. *Locus effuſi latè maris arbiter.*] Urbs quævis ad mare pulcherrima & potentiſſima, portu commoda, navigatione celebris, egregiè munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris aſſilientes frangit ac domat.

27. *Cælum non animum mutant, &c.*] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. *Strenua inertia.*] Oxymoron.

Navibus atque quadrigis.] Gall. *par mer & par terre:* Item: *à pied & à cheval.*

29. *Quod petis hic eſt.*] Ne longè quæras, quod in promptu eſt. Si ſapis, ubicunque ſis, felicitatem præſto habes, vel in quovis angulo & oppidulo maximè obſcuro & ignobili; v. g. Ulubris, in Italia; vel Lebedi in Aſiâ.

30. *Ulubris.*] Ulubræ, oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, deſertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quod Auguſtus Cæſar in eo ſit educatus.

Animus ſi te non deficit æquus.] Plaut. Aulul. *Pol, ſi eſt animus æquus tibi ſatis habes qui benè vitam colas.*

EPISTOLA XII.

AD ICCIUM.

Tantum dives quiſque, quantum rebus utitur.

FRuctibus Agrippæ Siculis, quos colligis, Icci,
Si recte frueris; non eſt ut copia major
Ab Jove donari poſſit tibi. tolle querelas.
Pauper enim non eſt cui rerum ſuppetit uſus.
Si ventri bene, ſi lateri eſt, pedibuſque tuis; nil
Divitiæ poterunt regales addere majus.
Si fortè in medio poſitorum abſtemius herbis
Vivis & urticâ; ſic vives protinus, ut te.

INTERPRETATIO.

O Icci, ſi verè potiaris proventibus Agrippæ, quos in Siciliâ percipis, majores tibi opes dare nequit Jupiter. Deſine conqueri. Nec enim eſt inops qui rerum habet uſum. Si venter ſi latus ac pedes commodè ſunt, nihil amplius regum divitiæ conferre valent. Si fortè inter edulia poſſeſſa ſobrius veſceris oleribus & leguminibus, ita porrò victitabis, ut ſors

ANNOTATIONES.

1. *Fructibus Agrip.*] Ad Iccium hunc eſt Od. 29. lib. 1. ubi ſicut & hic ejus cupiditas notatur, non ſine multo Satyrico ſale.

Agrippa.] Is Auguſti gener, de quo lib. 1. Od. 6.

Siculis.] Sicilia inſula Italiæ adjacens, & ab eâ anguſto ſatis freto diviſa; triangularis formæ eſt: habet in circuitu plus quàm ſexcenta paſſuum millia; omnium maris mediterranei ampliſſima cenſetur. frumenti adeo ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cicero Verr. 4. *Sapiens ille M. Cato penariam cellam Reip. noſtra, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

Quos colligis.] Velut procurator aut coactor ab Agrippa conſtitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, paſcuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippà aſſerant agros. Verùm quod ait Poëta, *frueris*, indicat magis uſumfructum fuiſſe *conceſſum, id eſt*, jus utendi fruendique iis quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri bene, &c.*] Si cibus potuſque ſuppetit, ſi ſtratum & cubile, ſi equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perſtringi velut Epicureum. Quin imò paullò poſt Stoicus fuiſſe oſtenditur, ac rerum ſublimium ſtudioſus.

8. *Urticâ.*] Plin. lib. 21. cap. 15. *Urtica incipiens naſci vere, non ingrato, multis etiam religioſe in cibo eſt, ad pellendos totius anni morbos.* Vide & Dioſcorid. lib. 4. cap. 94. Nihil ad rem *Urtica* piſciculus carnis tenerrimæ, coctu facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. 3.

Confeſtim liquidus fortunæ rivus inauret:
Vel quia naturam mutare pecunia neſcit,
Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
Miramur, ſi Democriti pecus edit agellos
Cultaque, dum peregrè eſt animus ſine corpore velox:
Cùm tu inter ſcabiem tantam & contagia lucri,
Nil parvum ſapias; & adhuc ſublimia cures:
Quæ mare compeſcant cauſæ; quid temperet annum;

*INTERPRETATIO.

te ſtatim aureo flumine locupletet: ſeu quoniam pecunia nequit indolem mutare; ſive quod omnia infra ſolam virtutem ponis. Non eſt quod *demiremur ſi Democriti agros & ſata depaſcatur grex* alienus, *dum mens agilis* velut *extra corpus peregrinatur; quandoquidem tu in tantâ prurigine & lue quæſtus, nihil abjectum cogitas, atque excelſa mediteris;* puta, *quæ cauſa cohibeant mare; quid tempora componat;*

ANNOTATIONES.

9. *Rivus inauret.*] Alluſio eſt ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm ſtolidè optaſſet in aurum converti quicquid contrectaſſet, jamque cibis pariter immutatis fame periret; tandem Bacchi, vel Apollinis, conſilio ſeſe abluit in Pactolo flumine, quod exinde inauratum pretioſas cœpit arenas volvere. Cicero ad Trebatium ſcribit: *Malle te puto à Cæſare conſuli quam inaurari.*

10. *Vel quia naturam, &c.*] Liberalior non fit avarus etſi opibus affluat; nec abundante pecuniâ cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satyricè vellicat ejus parſimoniam; quaſi oleribus veſcatur, præ amore virtutis, & contemptu dapum exquiſitarum: cùm ſordidâ parcitate & avaritiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur ſi Democriti, &c.*] Adeo mirari non debemus quod Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus philoſophicis intentus, ut etiam agros & fruges ſuas permitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu certe, Icci, mirabilior es; qui quidem augendis opibus ſedulo vacas, ſimul & ſtudio rerum maximè ſublimium. Irriſio ſalſiſſima.

Democriti.] Abderites iſte Philoſophus ex atomis conſtare omnia ſtatuebat; Naturalia, Moralia, Mathematica, omneſque diſciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. conſenuit verò ad annum ætatis 109. Plinius eum vocat *ſagaciſſimum ac vitæ utiliſſimum.* Cicero paſſim laudat. 1. de nat. D. n. 121. *Democritus vir magnus in primis, cujus fontibus hortulos ſuos Epicurus irrigavit.* n. 69. ait, *eſſe corpuſcula quædam lævia, alia aſpera; rotunda alia, partim angulata; curvata quædam & velut adunca; & ex his effectum eſſe cælum atque terras, nullâ cogente naturâ, ſed concurſu quodam fortuito.* 4. Acad. Qu. 56. *ex individuis omnia gigni affirmat.* & num. 121. *aſperis & lævibus, hamatis uncinatiſque corporibus concreta hæc eſſe, &c.*

13. *Dum peregrè eſt animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcana ſcrutatur; adeoque non advertit quæ circa ſe gerantur. Cic. pro Milone. *An vero tu ſolus ignoras? tu hoſpes in hac urbe verſaris? tuæ peregrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam inſtar ſcabiei adhæreſcentem, ſerpentem, mordentem.

16. *Quæ mare compeſcant cauſæ.*] Ne terram obruat, cùm eâ ſit altius. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Curva ſuos fines altum non exeat æquor.

Quid temperet annum.] Quid varias temporum faciat commutationes ac

Stellæ ſponte ſua, juſſæne vagentur & errent;
Quid premat obſcurum Lunæ, quid proferat orbem;
Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors;
Empedocles, an Stertinii deliret acumen?
Verum ſeu piſces ſeu porrum & cæpe trucidas,
Utere Pompeio Groſpho; & ſi quid petet, ultrò

INTERPRETATIO.

an ſidera per ſe, an imperata errent ac diſcurrant; quid Lunam faciat abſque lumine, quid lumen ejus *producat; quid valeat efficiatque diſſentiens rerum conſenſio; utrum Empedocles, an Stertinii ſubtilitas aberret. At ſive piſces ſive porrum aut cæpe occidis,* familiariter *adhibe Pompeium Groſphum; ac ſi aliquid roga-*

ANNOTATIONES.

vices, quatuor anni tempeſtates, ver, æſtatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ ſponte ſuâ, juſſæne vag. &c.*] An motu proprio, an juſſu & impulſu externo. Virgil. Æn. 9. v. 21. *palantes cœlo ſtellas* dicit. Plin. lib. 2. de his multa. cap. 6. *ſeptem ſidera ab inceſſu vocamus errantia*, inquit, *cùm errent nulla minùs illis*, *&c.*

18. *Quid premat obſcurum Lunæ, &c.*] Quid Lunam creſcere ac decreſcere menſibus ſingulis efficiat? Plin. mox cit. lib. cap. 9. *Omnium admirationem vincit Luna ſidus terris familiariſſimum. Multiformi hæc ambage torſit ingenia contemplantium, & proximum ignorari maximè ſidus indignantium: creſcens ſemper aut ſeneſcens: & modò curvata in cornua, modò æquâ portione diviſa, modò ſinuata; . . . . Immenſa orbe pleno, ac repentè nulla: aliàs pernox, aliàs ſera*, &c.

19. *Quid velit & poſſit rerum concordia diſcors.*] Quomodo elementa quatuor inter ſe pugnantia concinnam tamen mundi compagem reſque omnes conſtituant, perinde ac ſi virtutes non contrarias haberent. Lactant. lib. 2. cap. 10. *Diſcordi concordiâ mundum conſtare*, dicit. Ovid. Metamorph. 1. cap. 8.

Quippe ubi temperiem ſumpſere humorque calorque,
Concipiunt; & ab his oriuntur cuncta duobus.
Cumque ſit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes
Res creat: & diſcors concordia fœtibus apta eſt.

20. *Empedocles, an Stertinii deliret acumen.*] Empedocles ſanè haud cùm Stertinio comparandus, præter quàm quod (ut eſt in Epiſt. ad Piſones, v. 464.)

. . . . Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit.

Quâ certè unâ veſaniâ æquavit ac ſuperavit ſtultitiam multiplicem Stertinii abundè ventilatam, lib. 2. Sat. 3. Præterea verò id habent ſimile, quod ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum verſibus *Latinis* deſcripſit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quam utili carmine complexus eſt: ac ſic nimirum uterque Philoſophiam obſcuriorem reddidit; fatuoque ſe labore pariter maceravit. De Empedocle iterùm dicemus ad locum mox cit. Epiſt. ad Piſones.

21. *Seu piſces, ſeu porrum, &c.*] Seu lautè, ſeu frugaliter victitas. Vel, ſeu Pythagoreus es ſobriuſque, & ab omni animalium carne abſtines, leguminibus autem veſci amas: ſeu more Epicureorum piſces ac dapes exquiſitas ſectaris. In deliciis piſces habitos patet ex dictis lib. 2. Sat. 4.

22. *Utere Pompeio Groſpho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Groſphum, Equitem Ro. è Sicilia oriundum. Hunc Horatii fuiſſe

Deſer. nil Groſphus niſi verum orabit & æquum.
Vilis amicorum eſt annona, bonis ubi quid deeſt.
Ne tamen ignores quo ſit Romana loco res,
Cantaber Agrippæ, Claudi virtute Neronis
Armenius cecidit. Jus imperiumque Phraates
Cæſaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffudit copia cornu.

INTERPRETATIO.

rit, ſponte dona. Nihil Groſphus petet niſi rectum & juſtum. Vilis eſt amicorum proventus, quando bonis quidpiam deeſt. Ne autem neſcias quo ſtatu ſit Reſpublica: Cantabri ab Agrippâ, Armenii à Claudio Nerone ſubacti ſunt. Phraates ſupplex ſubdidit ſe legibus ac poteſtati Cæſaris. Abundantia pleno cornu fruges Italiæ profudit.

ANNOTATIONES.

amicum, tum ex hoc loco innoteſcit, cùm ex Ode 16. lib. 2.

24. *Vilis amicorum eſt annona, &c.*] Parvo conſtant amici, cùm boni viri non omnino ſunt divites. hos enim vili pretio comparabis tibique adjunges, videlicet haut ita difficiles, ſed officioſos; haud in petendo importunos, ſed verecundos. At contrà opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac ſuperbos, demereri ſibique conciliare non ita facile eſt. Paſſeratius legit; *bonis ubi quid des:* Senſu non valde abſimili. Plaut. Trinumn. *cariſſimam proborum eſſe annonam*, ait, *improborum verò proventum multò uberrimum.*

26. *Cantaber Agrippa, &c.* Ex his innuitur ſcripta hæc Epiſtola, Auguſto ſextùm conſule, anno imperii ejus decimo ſexto, qui fuit inſignitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Armenicâ, Parthicâ. Georg. Fabric. Anno U. C. circiter 733. Cantabros à L. Æmilio jam ante debilitatos victoſque, at rurſum bellum moventes Agrippa ſubegit. Eodem tempore Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani reſtituit. Parthi demum his perculſi amicitiam Auguſti petiverunt: Phraateſque regnum ſuum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. 2. Od. 6. lib. 3. Od. 8. lib. 4. Od. 14.

Agrippa.] Vide citat. mox l. 2. Od. 6.

Claudii virtute Neronis Armenius cecidit.] Sueton. Tiber. cap. 9. *Stipendia primâ expeditione Cantabrica Tribunus militum fecit. Deinde ducto ad Orientem exercitu, regnum Armeniæ Tigrani reſtituit, ac pro tribunali diadema impoſuit. Recepit & ſigna, quæ M. Craſſo ademerant Parthi.* De Claud. Nerone ſuprà Epiſt. 3. & 9. De Armeniâ lib. 2. Od. 9.

25. *Phraates.*] Perſarum rex & Parthorum. Vide lib. 2. Od. 2.

28. *Genibus minor.*] Supplicans apud Auguſtum Cæſarem. Plinius lib. 11. cap. 25. ita ſcribit: *Hominis genibus quædam ineſt religio, obſervatione gentium. Hæc ſupplices attingunt: ad hæc manus tendunt: hæc ut aras adorant: fortaſſe quia ineſt iis vitalitas.* Virgil. Æn. 3. v. 607.

. . . . *Genua amplexus genibuſque volutans*
Hærebat.

Quem in locum Servius, *Genua*, inquit, *miſericordiæ conſecrata, ut aures memoriæ, frons genio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans eſt frugum annona & proventus in totâ Italiâ.

29. *Pleno copia cornu.*] Vide lib. 1. Od. 17.

EPISTOLA XIII.

AD VINNIUM ASELLAM.

Docet quâ ratione libros Auguſto decenter offerat.

UT proficiſcentem docui te ſæpe diuque,
Auguſto reddes ſignata volumina, Vinni;
Si validus, ſi lætus erit, ſi denique poſcet.
Ne ſtudio noſtri pecces; odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente miniſter.
Si te forte meæ gravis uret ſarcina chartæ;

INTERPRETATIO.

QUemadmodum non ſemel nec paucis admonui te diſcedentem, ô *Vinni*; *offeres Cæſari libros* meos *ſigillo clauſos*, *ſi* quidem benè *valeat*, *ſi hilari ſit* animo, *tandem ſi petat*. Cave *ne erres* per nimium erga *nos affectum*; *atque invidiam ſcriptis* noſtris *conſles nimiâ ſedulitate & officioſiore ſtudio. Quod ſi librorum meorum onus tibi moleſtiam faceſſat*;

ANNOTATIONES.

1. *Ut proficiſcentem.*] Scripto iterat Horatius mandata verbo ante commiſſa Vinnio ſuo vel miniſtro vel familiari. Ruri tum fuiſſe illum intelligimus.

Sæpe diuque.] Nempe, ut ad Brutum lib. 2. Epiſt. 16. ſcribit Cicero, *permagni intereſt, quo tempore Epiſtola reddatur. Nam quemadmodum qui ad nos intempeſtivè adeunt, moleſti ſæpe ſunt; ſic epiſtolæ offendunt non loco redditæ.*

2. *Signata volumina.*] Æquum eſt enim ut primo rei miſſæ aſpectu fruatur ille ad quem mittitur, præſertim ſi vir ſit primarius. Quod ſi quis præriperet aut per incuriam improbitatemve librarii vel tabellarii interciperet, munus vile & peſſum ire cenſendum.

Volumina.] Gall. *un rouleau de papiers.*

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur vet. Comment.

3. *Si validus, ſi lætus erit.*] Cicer. mox cit. *Præcepi ei quem ad te miſi, ut tempus obſervaret epiſtolæ tibi reddendæ . . . . . utrum cùm ſollicitudinis aliquid haberes; an cùm ab omni moleſtiâ vacuus eſſes.* Noſter lib. 2. Sat. 1. v. 18.

. . . . Niſi dextro tempore, Flacci
Verba per attentam non ibunt Cæſaris aurem.

Si denique poſcet.] Hinc apparet expetita ab Auguſto fuiſſe ea carmina, quæ Horatius per Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut ſiſtat ſe decenter coram Principe, expectetque paullùm dum ſuo nomine ſalutatus Cæſar ultrò quærat, num ab eo ſint delata quæ popoſcerat.

4. *Ne ſtudio noſtri pecces, &c.*] Quiſquis vel non opportunè, vel ineptè rem molitur, perdit. Pindarus egregiè: ὁ δὲ καιρὸς παντὸς ἔχει κορυφάν: *opportunitas omnis rei ſummam, caput, perfectionem continet.* Pyth. Od. 9.

6. *Si te forte gravis, &c.*] Nihil

Ab-

Abjicito potius, quàm quo perferre juberis,
Clitellas ferus impingas, Aſinæque paternum
Cognomen vertas in riſum, & fabula fias.
Viribus utêris per clivos, flumina, lamas.
Victor propoſiti ſimul ac perveneris illuc,
Sic poſitum ſervabis onus: ne forte ſub ala
Faſciculum portes librorum, ut ruſticus agnum;
Ut vinoſa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ:
Ut cum pileolo ſoleas conviva tribulis.
Ne vulgo narres te ſudaviſſe ferendo
Carmina, quæ poſſunt oculos aureſque morari

INTERPRETATIO.

projice magis, quàm ruſticè protrudas ſarcinam illuc *quo deportare imperavi: ſicque patris* tui *Aſinæ cognomen traducas in ludibrium, & fabula fias. Contende per colles, fluvios, lacunas. Cùm autem eò deveneris feliciter quò tendis, hunc in modum faſciculum pones: ne ſub brachio codices* meos *deferas, ut agreſtis agnum; ut bibax* Pyrrhia *ſphærulas lanæ furto ablatæ, ut plebeius conviva soleas ac pileum.* Præterea *ne obvio cuique effutias, te magno labore portaſſe carmina oculos & aures*

ANNOTATIONES.

age omnino potiùs quam temerè & inconſideratè quidquam agas coram auguſtiſſimo Imperatore. Cave ne delatum munus parum decorè tradas; aut ſtolidè feſtinando, aut præpropere mandatis perfunctum eſſe cupiendo.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Aſinæ cognomen, ut & in ſequentibus.

Ferus.] Præceps, inurbanus, ſtupidus.

Impingas.] Solent aſini grave moleſtumque ſibi onus excutere, & in terram impingere.

Aſinaque paternum, &c.] Pater Vinnii *Aſina*, hinc Vinnius *Aſella* cognomen habuere.

10. *Viribus utêris per clivos.*] Viriliter ac ſtrenuè aſcendes ſuperabiſque ardua loca urbis ſeptem collibus inædificatæ, ut ad ædes Auguſti pervenias in monte Palatino conſtitutas.

Lamas.] Fluvii foſſas, vel majores lacunas aquam pluviam continentes. ἀπὸ τοῦ λαιμοῦ, quæ vorago viarum eſt, ſeu foſſæ fluviorum. Hinc quoque dictæ ſunt lamiæ puerorum voratrices. Hæc vet. Interp. Alii tamen aliter de iſtis. Ennius:

Silvarum ſaltus, latebras, lamaſque lutoſas.

11. *Victor propoſiti ſimul ac, &c.*] Cùm propoſitum finem adeptus eris, ac perveneris ad Auguſti palatium.

12. *Sic poſitum ſervabis onus, &c.*] Decenti aptoque geſtu libros defer in manibus, non autem ſub brachio.

Pyrrhia.] Nomen eſt ancillæ, in fabula quadam Titinii: quæ furata lanæ glomos ita geſtavit, ut deprehenſa ſit. Ita vet. Schol.

15. *Ut cum pileolo ſoleas.*] Ut vicinus ex eadem tribu ad cœnam invitatus pileolum ac ſoleas portat, indeque reportat, nempe tenens ſub axillâ. Ex iſto loco patet, pileolum habuiſſe veteres conviviis proprium ac peculiarem: qualem etiamnum plerique noſtrates interdum aſſumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviorem, commodiorem. De *ſoleis* dixi ad Sat. 8. lib. 2.

Cæſaris. oratus multâ prece, nitere porro.
Vade, vale: cave ne titubes, mandataque frangas.

INTERPRETATIO.

Auguſti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus perge ultrà. Ito, vale: ne vacilles, aut præceptorum quidquam prætermittas.

ANNOTATIONES.

18. *Oratus multâ prece niteri porrò.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac ſedulò exequere & perfice quod præcepi. Alii ſic: Etſi fortè curioſus quiſpiam oret te percunctetur-que, quid rei ſit propter quam veneris; ne immorare, ne obſequere; imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Conſtanter age: quæcunque verò docui te ſæpe verbo, & nunc ſcripto hoc, accurate obſerva.

EPISTOLA XIV.

AD VILLICVM SVVM.

Illum reprehendit, quod habitationem urbis deſideret.

VIllice ſilvarum & mihi me reddentis agelli,
Quem tu faſtidis, habitatum quinque focis, &
Quinque bonos ſolitum Barjam dimittere patres;

INTERPRETATIO.

O Procurator nemorum & prædii mei mihi reſtituentis, quod tu ſpernis, quinque licet familiis habitatum, & probos quinque ſenes Barjam mittere conſuetum;

ANNOTATIONES.

1. *Villice ſilvarum, &c.*] Hujus Epiſtolæ argumentum convenit cum ſeptimâ & decimâ, at diverſè tractatur.

Villice.] Villæ cuſtos, aliiſque ſervis ſibi ſubditis agrorum colendorum opus diſpenſans. Varro lib. 1. de re ruſt. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ conſtitutus; appellatuſque à villâ, quod ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur cum veneunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ ſcilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit Poëta: at mihi me reddit ruris ſolitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipſo frui videor, ac meus eſſe. nam Romæ ſum Mœcenatis & amicorum. Vide ſuprà Epiſt. 7.

Agelli.] Is ſitus erat ultra Tiber, ad Octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Poſtea Epiſt. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum ſatis & ſufficientem ad habitationem quinque familiarum, ſervilium nempe.

3. *Quinque bonos ſolitum, &c.*] Bonos homines ætatis provectæ, quin-

Certemus, ſpinas animóne ego fortius, an tu
Evellas agro, & melior ſit Horatius, an res.
Me quamvis Lamiæ pietas & cura moratur
Fratrem mœrentis, rapto de fratre dolentis
Inſolabiliter; tamen iſtuc mens animuſque
Fert, & amat ſpatiis obſtantia rumpere clauſtra:
Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum.
Cui placet alterius, ſua nimirum eſt odio ſors.
Stultus uterque locum immeritum cauſatur iniquè:
In culpa eſt animus, qui ſe non effugit unquam.

INTERPRETATIO.

contendamus utrum ego diligentius ex *ani*mo meo *vepres evellam, an tu* ex *agro;* atque *utrum plus valeat Horatius*, an ejus *prædium. Etſi me* Romæ *detinet caritas & amor Lamiæ fratrem deſiderantis, & ſic eum* morte *præreptum dolentis*, ut *nihil ſolatii admittat; attamen eò me impellit mens & animus, & exoptat frangere repagula ſpatiari impedientia: Ego felicem appello degentem ruri; tu* contrà *in urbe commorantem. Scilicet qui alienam conditionem cupit, propriam odit. Fatuus uterque improbè criminatur locum innoxium.* Imo *accuſandus eſt animus, qui ſe nunquam deſerit. Tu vile*

ANNOTATIONES.

que familiarum capita; ſervos frugi; qui Barjam mittebantur ad nundinas; venaleſque fructus eò convehebant. Varro ante cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti ſolitos ad lites in Bariâ dirimendas: imo & Senatores Romam interdum accitos. Verùm auſcultandus magis Theod. Marcilius ſic ſcribens in hunc Horatii locum: *Non injucunda ſtultitia eſt narrantium hic de quinque Senatoribus, & quaſi Patribus conſcriptis, qui ex Horatii agello Barjam venientes de ſummâ Sabinorum Rep. deliberent.*

Barjam.] Al. *Varjam.* oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4\. *Certemus ſpinas, &c.*] Videamus an tu diligentius agrum colas, an ego animum. utrum ego ſtudioſiùs curas mentem pungentes reſecem, quàm tu vepres herbaſque inutiles noxiaſque ex agro evellas.

5\. *Melior ſit Horatius an res*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere ſtudeo: res verò deterior; quia parum curas & colis, ô villice, quam faſtidis.

6\. *Me quamvis Lamiæ, &c.*] Quanquam ego Romæ detineor, & validiſſimo amoris in Lamiam vinculo conſtringor; mens mea tamen quærit evadere, perpetuoque tendit rus & in villam.

Lamiæ pietas.] Vide lib. 3. Od. 17.

8\. *Iſtuc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9\. *Amat ſpatiis obſtantia, &c.*] Hinc ſæpius impedimenta quælibet excutio, frango, tranſilio; ut libertate, otio, meque ipſo fruar apud villam meam; ac ſpatier tantillum, animumque reficiam urbani tumultûs pertæſum.

Clauſtra.] Metaph. à circo, in quo certis clauſtris detinebantur equi, donec liceret ſigno dato apertoque ſtadio decurrere.

12\. *Locum immeritum cauſatur iniquè.*] Nec enim locus animi eſt cauſa inquieti: ſed ipſe animus parum ſanus haud quieſcit ubi maximè quietus eſſe deberet.

13\. *Qui ſe non effugit.*] Adeoque ſecum defert ſemper fomitem perturbationum, quocunque migret, & quamvis loca mutet. Vide lib. 2. Od. 16. verſ. 20.

Tu mediaſtinus tacitâ prece rura petebas:
Nunc urbem, & ludos, & balnea villicus optas.
Me conſtare mihi ſcis; & diſcedere triſtem,
Quandocunque trahunt inviſa negotia Romam.
Non eadem miramur: eo diſconvenit inter
Meque & te. nam quæ deſerta & inhoſpita teſqua
Credis, amœna vocat mecum qui ſentit; & odit
Quæ tu pulcra vocas. fornix tibi & uncta popina
Incutiunt urbis deſiderium, video; & quod
Angulus iſte feret piper & thus ocyus uvâ:
Nec vicina ſubeſt vinum præbere taberna
Quæ poſſit tibi: nec meretrix tibicina, cujus
Ad ſtrepitum ſalias terræ gravis. & tamen urges
Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
Disjunctum curas, & ſtrictis frondibus exples.
Addit opus pigro rivus, ſi decidit imber,

INTERPRETATIO.

mancipium ſecretis votis rus exoptabas: Jam verò procurans villam expetis civitatem, & ſpectacula, & balnea. Me conſtantem eſſe noſti, ac mæſtum abire, quoties moleſta negotia Romam revocant. Haud iiſdem rebus *delectamur: hinc ego tuque diſſentimus. Etenim quæ deſerta, aſpera, & inhabitabilia* loca *vocas, ea grata putat quiſquis mecum ſentit; & averſatur quæ tu jucunda exiſtimas. Tibi ganea & lauta popina injiciunt cupiditatem urbis, ſcio; & quod hic agellus producet thus & piper citiùs* quàm *uvas: nec propè adeſt taberna, quæ vinum tibi ſuppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum ſaltes terram graviter* pulſans *: ac nihilominus exerces agros dudum incultos; & curas bovem otioſum, ſaturaſque foliis decuſſis. Porrò deſidis laborem auget*

ANNOTATIONES.

14. *Mediaſtinus.*] Servus in medio ſtans ad viliſſima quæque miniſteria paratus. Quod mox dicitur *optare balnea*, favet iis qui *mediaſtinum* appellari volunt, quod mediis in balneis, ſeu in medio lavantium ſtet ad quæque ſervitia promptus. quanquam illud *ſtinus* mera videtur eſſe productio vocis, ut in *clandeſtinus*.

19. *Teſqua.*] Loca ſemota, edita, aſpera, agreſtia, inculta, ſuo ſitu ac ſilentio horrorem ſacrum incutientia; hincque peragendis myſteriis vel captandis auguriis apta & conſecrata. Proinde quidam ſcribunt *teſca*, quaſi *tueſca*, à tuendis ſacris. Varro 6. de Ling. Lat. Feſt. loca denſam umbram facientia eſſe *teſqua*, ait Scaliger.

23. *Angulus iſte.*] Exiguus iſte meus ager Sabinus.

Feret piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.*] Ut plurimum tibicinas fuiſſe meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.*] Saltatione ſeu tripudiatione rudi, agreſti, ruſticâ, inconcinnâ. Vide lib. 3. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicè. negligebat enim villicus iſte faſtidioſus hæc quæ hic enumerantur ſane ad villæ procurationem facienda.

28. *Disjunctum.*] Jugo ſolutum, ab altero bove compare ſuo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.*] Longè profecto major eſt opera laborque in moliendo novo aggere per tor-

Multa mole docendus aprico parcere prato.
Nunc, age, quid noſtrum concentum dividat, audi.
Quem tenues decuere togæ nitidique capilli;
Quem ſcis immunem Cynaræ placuiſſe rapaci;
Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni;
Cœna brevis juvat, & prope rivum ſomnus in herba.
Nec luſiſſe pudet; ſed non incidere ludum.
Non iſtic obliquo oculo mea commoda quiſquam
Limat, non odio obſcuro morſuque venenat,
Rident vicini glebas & ſaxa moventem.
Cum ſervis urbana diaria rodere mavis.
Horum tu in numerum voto ruis. Invidet uſum

INTERPRETATIO.

rivus, ſi pluvia decidat, conſtipato aggere prohibendus ne expoſitum devaſtet pratum. Diſce modò quid conſentire nos impediat. Me *quem* olim *ſubtiles veſtes & crines uncti delectavere, quem noſti abſque muneribus fuiſſe dilectum Cynaræ avaræ, & à meridie Falernum potaſſe, delectat* modò *frugalis cœna, & ſomnus in gramine juxta rivum.* Neque verò jam *pudet nugatum fuiſſe, ſed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec ſecretis inimicitiis & dicteriis depravat. vicini* antem *approbant verſantem glebas & lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis. His adjungi vehementer exoptas.* Atqui *verſu-*

ANNOTATIONES.

rentem aquam deſtructo, quam fuiſſet in vetere muniendo & conſtipando. Quod ſi facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione ſuâ & exundatione proximum pratum devaſtabit.

32. *Tenues togæ, &c.*] Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.*] De eâ lib. 3. Od. 13. & lib. 4. Od. 1.

Rapaci.] Quaſi vorago eſt meretrix, ut dictum eſt in Sat. 2. lib. 1.

34. *Quem bibulum, &c.*] Quem optimi vini appetentem ſcis intemperanter compotaſſe à meridie in multam noctem. Luxurioſi hoc faciebant contra ſobrii non ante horam tertiam, aut etiam ſeriùs, cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.*] Finis enim aliquando ponendus inſaniæ juvenili. Juvenal. Sat. 8. v. 165.

. . . . *breve ſit quod turpiter audes.*

37. *Non iſtic obliquo.*] Rure in Sabinis nemo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imo vicini gaudent cernentes me tractantem ruſtica inſtrumenta, ligone moventem ceſpites, protrudentem ſaxa, &c.

40. *Cum ſervis urbana, &c.*] Tu abundanti victu dudum potitus, quaſi magiſter in villâ meâ aliis ſervis imperans, honeſtæ hujus præfecturæ jam pertæſus, optas Romæ eſſe, ibique tenuiter victitare è dimenſo in quamque diem cibo, qualis in urbe ſervis attributis ſolet. Vide J. Lipſ. Elect. lib. 2. cap. 15. Cæl. Rhodig. lib. 7. cap. 31. & lib. 25. cap. 17. & ſeq.

41. *Invidet uſum lignorum, &c.*] Tu ſervis urbanis aſcribi & annumerari geſtis. Contrà urbanus *calo*, qui foras it lignatum, &c. *tibi invidet uſum* & facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeoque alienam quiſque conditionem diligit, ſuam odit: quia ſuæ perſentit incommoda, non autem alienæ.

Lignorum & pecoris tibi calo argutus & horti
Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.
Quam ſcit uterque, libens cenſebo exerceat artem.

INTERPRETATIO.

tus calo tibi invidet uſum lignorum & pecudum & hortuls. Sic *bos iners ephippia, equus aratrum deſiderat.* Ego verò *adiicam*, ut *quiſque ultrò colat artem quam novit.*

ANNOTATIONES.

42. *Calo.*] Græci lignum κᾶλον dicunt: hinc ſervus lignis quærendis & ſubminiſtrandis deputatus, dictus *calo* quaſi *lignarius*, ſeu lignator. quo præcipuè vocabulo intelligi ſolet militum ſervus, iis præbens & portans ligna ſeu ligneas clavas. Feſt. Pomp. Non. Marcell. Latinam verò aſſignat originem Servius, in Æneid. 7. Ita ſcribens: *calas dicebant majores noſtri fuſtes, quos portabant ſequentes dominos ad bellum: unde & calones dicti.* Lucil. *Scinde puer calam, ut caleas*; id eſt; ſerve, frange fuſtem, ſeu lignum, fac focum, accende ignem.

43. *Optat ephippia bos.*] Proverb. in eos qui ſui muneris officia & onus impatienter ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] ἐφίππιον, ſtratum ſive ſella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam ſit uterque, &c.*] Quæ cum ita ſint, & cum ſuo quemque muneri incumbere expediat, villicus rus colat: calo maneat in urbe. &c. Cic. Tuſc. 1. num. 41. *bene Græcorum proverbio dicitur:*

Quam quiſque norit artem, in hac ſe exerceat.

EPISTOLA XV.

AD NUMONIUM VALAM.

Percunctatur de Velia & Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

QUæ ſit hiems Veliæ, quod cælum, Vala, Salerni,
Quorum hominum regio, & qualis via (nam mihi Bajas
Muſa ſupervacuas Antonius, & tamen illis
Me facit inviſum, gelidâ cum perluor undâ
Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui,

INTERPRETATIO.

O *Vala, tuum eſt nobis perſcribere, noſtrum* verò *tibi credere* perſcribenti: *qualis ſit hyems apud Veliam; qualis aër apud Salernum: quales homines* utriuſque *regionis; & qua via: (Etenim Antonius Muſa Bajas haud mihi utiles* eſſe dicit; *me verò illis efficit odioſum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deſeri myrteta,*

ANNOTATIONES.

1. *Quæ ſit hyems, &c.*] Conſilio medici profecturus Veliam & Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causâ; ſignificat quærere ſe pariter ſalubritatem atque delicias.

Velia.] Lucaniæ oppidum eſt maritimum, olim *Helia*. Plin. lib. 3. cap. 5. Virgil. Æneid. 6.

Portuſque require Velinos.

Vide Gell. lib. 10. cap. 16.

Quod cælum.] Interrogat quæ ſit temperies aëris, & quæ hyemis aſperitas illic ubi hyematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs eſt Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ ſalis: portum ſatis capacem etiamnum oſtendat.

2. *Bajas.*] Vide lib. 2. Od. 18.

3. *Muſa.*] Antonius Musa medicâ arte clarus, ex quo Auguſtum ancipiti morbo laborantem ſanaverat; ab eo non tantùm ingenti pecuniâ donatus, ſed & ſtatuâ juxta ſignum Æſculapii erectâ: nec non ipſi quamvis liberto, imo & quibuſcunque medendi artem profeſſis conceſſo jure annuli aurei. Dio lib. 53. Sueton. Octav. cap. 59. & 81.

Supervacuas.] Acrioris pituitæ in oculos defluxu vehementer affectus Poëta noſter ſolebat proficiſci Bajas ad lavacra calida: Verum Ant. Muſa contrariis utendum remediis auctor fuit, juſſitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari ſcilicet modo Auguſtum calidis fruſtra uſum ille frigidis curaverat. Plin. lib. 29. cap. 1. *Antonius Muſa Auguſtum contrariâ medicinâ gravi periculo exemerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *diſtillationibus jocinore vitiato ad deſperationem redactus, contrariam & ancipitem rationem medendi neceſſario ſubiit; quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Muſa.*

5. *Myrteta.*] Amœna loca myrtis conſita apud Bajas.

Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum
Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
Qui caput & ſtomachum ſupponere fontibus audent
Cluſinis, Gabioſque petunt & frigida rura.
Mutandus locus eſt, & diverſoria nota
Præteragendus equus. quo tendis? non mihi Cumas
Eſt iter, aut Bajas; lævâ ſtomachoſus habenâ
Dicet eques. ſed equi frenato eſt auris in ore.)

INTERPRETATIO.

& poſthaberi aquas *ſulſuratas exiſtimatas ſanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum invidens ægrotis qui non verentur caput & pectus ſubjicere aquis Cluſinis, perguntque Gabios & in frigidas regiones.* Itaque *locum mutare oportet, equumque agere ultra diverſoria cognita. Quo pergis? haud Cumas vel Bajas contendo: inquiet iracundus eques frenum ad lævam* torquens. *Verumenim auricula eſt in ore frenato equi.*)

ANNOTATIONES.

6. *Dictaque ceſſantem nervis elidere morbum ſulphura.*] Sulphuratas aquas ibidem ſcaturientes non longe ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, *ceſſare* faciens *nervos*, id eſt præpediens uſum & motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni ſuos fontes toto orbe celebres, ſuaſque myrtos relinqui. Plin. lib. 31. cap. 2. *Emicant benignè & paſſim in plurimi terris aquæ, alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ . . . alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes. . . . . . nuſquam tamen largiùs quàm in Bajano ſinu, nec pluribus auxiliandi generibus; alia ſulphuris, alia aluminis, alia ſalis, alia nitri, alia bituminis, nonnulla etiam acidâ ſalsâve miſturâ . . . . . . nervis proſunt, pedibuſque, &c.*

8. *Qui caput & ſtomachum ſupponere.*] Ex ægris enim alii medicantes illas aquas bibunt, alii in iis lavantur, alii partes affectas v. g. caput, ventriculum, renes, ſtillicidiis aquam ejuſmodi affundentibus ſupponunt unâ horâ per dies aliquot.

9. *Fontibus Cluſinis, &c.*] Aquis frigidis ad Cluſium Etruriæ oppidum.

Gabioſque petunt.] Urbs iſta Latii, in viâ Prænestinâ, ferè media Romam inter & Præneſte. Virgil. Æneid. 7.

> . . . . *quique arva Gabinæ*
> *Junonis, gelidumque Anienem, & roſcida rivis.*

Illic verò ſalubres aquas fuiſſe, teſtatur Strabo lib. 5. *Per hanc planitiem Anio decurrit; & aquæ frigidæ dictæ Albula multis è fontibus manant variis ad morbos tum bibentibus ſalutares, tum ſedentibus infuſæ.*

10. *Mutandus locus eſt.*] Jubente medico relinquendæ ſunt Bajanæ deliciæ; pergendumque Veliam aut Salernum; ut lippientibus oculis mederi poſſim. Plin. cit. lib. 31. cap. 2. *Capiti auribuſque privatim medentur, oculis verò Ciceroniana aqua . . . . In Ænariâ inſulâ calculoſis. . . . . . Idem contingit in Velino lacu potantibus, &c.*

11. *Quo tendis?*] Verba ſunt Horatii ad equum ſuum.

Cumas.] Urbs eſt Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata: Bajis proxima.

12. *Levâ ſtomachoſus habenâ.*] Neapolim indeque Veliam aut Salernum euntibus ad dextram ſunt Bajæ. avertendo igitur equo flectenda erat ad ſiniſtram habena.

13. *Equi frenato eſt auris in ore.*] Equus non verbis ſed freno docetur per-

Major utrum populum frumenti copia paſcat,
Collectoſne bibant imbres, puteoſne perennes
Dulcis aquæ. nam vina nihil moror illius oræ.
Rure meo poſſum quidvis perferre patique.
Ad mare cum veni, generoſum & lene requiro;
Quod curas abigat, quod cum ſpe divite manet
In venas animumque meum, quod verba miniſtret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.
Tractus uter plures lepores, uter educet apros:
Utra magis piſces & chinos æquora celent;
Pinguis ut inde domum poſſim Phæaxque reverti;
Scribere te nobis, tibi nos accredere par eſt.
Mænius ut rebus maternis atque paternis

INTERPRETATIO.

Uter populus majore tritici abundantiâ nutriatur: an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus perpetuò manantibus. Etenim ſperno vina iſtius regionis. In *villâ* quidem *meâ quodlibet valeo tolerare ac ſuſtinere:* at *cùm deveni ad mare, deſidero* vinum *generoſum ac lene, quod pellat ſollicitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam mea menti conferat, quod verba ſuppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici. Utra regio plures lepores, utra apros alat: utrum mare meliores piſces & echinos habeat: ut illinc domum redire queam obeſus & Phaax. Quemadmodum Mænius patrimonio devorato facecipitque quo ſit eundum.*

ANNOTATIONES.

14. *Major utrum populum, &c.*] Repetendus hic & paſſim verſus 25. *Scribere te nobis . . . . par eſt*, ſcilicet, *major utrum populum, &c.* Adverte ergo, Lector, hyperbaton longiſſimum.

Utrum populum.] An Velienſem, an Salerninum.

15. *Collectoſne imbres.*] In ciſternis.

18. *Ad mare cum veni.*] Ad aliquam urbem maritimam.

19. *Quod curas abigat, &c.*] Vide lib. 1. Od. 18. &c.

20. *Animumque.*] Vini calor ſpiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba miniſtret.] Epiſt. 5.

Fecundi calices quem non fecere diſertum?

21. *Commendet amicæ.*] Hilarem & facetum præſtando. Apage hinc aliam interpretationem.

22. *Tractus uter.*] Velinus, an Salerninus.

23. *Echinos.*] De his libro 2. Satira 4.

24. *Pinguis ut inde, &c.*] Ut ex iſtis regionibus poſſim redire non ſolum oculis ſanus, ſed & toto corpore nitidus, pinguis, & bene curatâ cute. Gall. *gros & gras, dans l'embonpoint.*

Phaax.] Inſtar Phæacum: de quibus ſuprà Epiſt. 2. v. 29.

25. *Accredere.*] Hac etiam voce utitur Lucretius l. 3.

Facilè hoc accredere poſſis.

26. *Mænius ut, &c.*] Fab. Mænius Pantolabus, gurges & vorax, de quo jam antea non ſemel. lib. 1. Sat. 3. Hic nonnulli dividunt, alteramque Epiſtolam faciunt, ſed perperam. Deinceps enim explicat Horatius quod ſuprà dixit v. 17. & ſeq.

Fortiter abſumptis, urbanus cœpit haberi;
Scurra vagus, non qui certum præſepe teneret;
Impranſus non qui civem dignoſceret hoſte;
Quælibet in quemvis opprobria fingere ſævus;
Pernicies, & tempeſtas, barathrumque *macelli*;
Quidquid quæſierat, ventri donabat avaro.
Hic ubi nequitiæ fautoribus & timidis nil,
Aut paullùm abſtulerat, patinas cœnabat omaſi
Vilis & agnini, tribus urſis quod ſatis eſſet.
Scilicet ut ventres lamnâ candente nepotum
Diceret urendos correctus. Mænius idem

INTERPRETATIO.

tum ſe exhibuit: paraſitus ille vagabundus, cui certa non eſſet culina: qui famelicus civem ab *hoſte non diſtingueret: in quemlibet* verò *contumelias quaſque dirus confingeret: damnum, procella, & gurges macelli, quodcunque lucratus erat ventri avido largiebatur.* Porrò *iſte cùm parum aut nihil obtinuerat à luxuria patronis & formidoloſis, cœnabat è lance plena vervecinis extis craſſioribus quantum ſufficeret tribus urſis.* Adeo *nimirum ut emendatus aſſereret helluonum ventres ardente lamina eſſe inurendos. Ipſe Mænius cùm n*

ANNOTATIONES.

27. *Urbanus.*] Lepidus, feſtivus, ut ad menſas divitum facilè admitteretur.

28. *Scurra vagus.*] Modò huc modò illuc cœnam mendicans & captans per facetias.

Præſepe.] Metaph. Eſt enim propriè locus præſeptus, in quo pecudes ſtabulantur: & per ſynecd. linter in quo pabulum jumentis apponitur.

29. *Impranſus.*] Theod. Marcilius interpretatur, bene pranſus, ſatur, temulentus.

30. *Qualibet in quemvis, &c.*] Qui fame quaſi furore quodam percitus omnes obvios impetebat, maledico dente carpebat, probris inceſſebat.

31. *Pernicies & tempeſtas, &c.*] Univerſa macelli edulia abradens, rapiens, vaſtans, quaſi tempeſtas; & abſorbens, quaſi vorago & βάραθρον.

33. *Ubi nequitiæ fautoribus, &c.*] Mænius iſte cùm nihil fuerat venatus apud divites luxuriam ſuam fovere & alere ſolitos, eique faventes, utpote ſimiliter luxurioſos.

Timidis.] Avaris, ſumptum facere timentibus: vel ſcurrilem nequiitiam & maledicentiam reformidantibus; qui cibos interdum offerebant, ne dicteriis ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omaſi.*] Vili quolibet eſcâ contentus domi cœnabat. Quid. leg. *tabulas*, ut ſit *tabula* lancis genus planum.

Omaſi.] Craſſior ventriculi pars adipata. Gall. *des trippes*, *des fraſſures*. Al. caro bubula pinguior.

35. *Agnini.*] Al. *agnina*, ſup. carnis.

Urſis.] Quod animal ingens & vorax.

36. *Scilicet ut ventres, &c.*] Mænius vili cibo expletus domi, *correctus*, & agnoſcens naturam haud egere lautioribus alimentis, luxuriam ipſe ultrò damnans aiebat, luxurioſos eſſe diſperdendos. Vel, *correctus*, eruditus proprii experientiâ & egeſtate, quam ſibi per luxurioſum victum conflaverat.

37. *Correctus. Mænius idem.*] Quidam leg. *correptus Beſtius*, *idem quicq. &c.* hoc ſenſu: Beſtius avarus à Mænio luxurioſo ſordidæ parcitatis accuſatus & acriter *correptus*, præ irâ & indignatione dicebat, *urendos nepotum ventres laminâ candente*. Beſtii avaritiam carpit Perſ. Sat. 6.

Mænius idem quicq. &c.] Ille qui

Quidquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne
Verterat in fumum & cinerem; Non hercule miror,
Aiebat, ſi qui comedunt bona, cùm ſit obeſo
Nil melius turdo, nil vulvâ pulcrius amplâ.
Nimirum hic ego ſum. nam tuta & parvula laudo,
Cum res deficiunt; ſatis inter vilia fortis.
Verùm, ubi quid melius contingit & unctius, idem
Vos ſapere, & ſolos aio bene vivere, quorum
Conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.

INTERPRETATIO.

umum & favillam redegiſſet ſi quid opinum captaverat, *dicere* erat ſolitus: *Haud equidem miror ſi nonnulli facultates abſumant, quandoquidem nihil jucundius eſt pingui turdo, nihil ſuavius prandi vulvâ. Talis nempe ſum ego. quippe laudo ſecura & exigua, quando opes deſunt, ſat conſtans inter parva. At quando præſtantius aliquid & lautius nactus ſum*, tum *ipſe vos dico ſapere & ſolos beatos eſſe, qui habetis opes bonis prædiis ſtabilitas.*

ANNOTATIONES.

lomi tenui victu contentus erat, quanlo lautiores nactus dapes deglutierat, xquiſito ſapore affectus aiebat: haud niror quod opes abſumant aliqui, ut lelicatiora comedant obſonia.

41. *Obeſo nil melius turdo.*] Martial. ib. 13. Epigr. 92. inter aves turdo primam ſaporis gloriam adjudicat. Perſ. Sat. 6. v. 24.

tenuem ſolers turdarum noſſe ſalivam.

Nempe Romæ catillones erant ſubtilis adeo palati, ut guſtu dignoſcerent turdorum ſapores varios, an ſilveſtres, an ex aviario; an mares, an feminæ. Vide ſuprà lib. 1. Sat. 5. & lib. 2. Sat. 2.

Vulva.] Jucundam palato & maximè delicatam primiparæ ſuis vulvam, teſtatur Plin. lib. 8. c. 51. & lib. 11. c. 37. Martial. l. 13. Epigr. 56.

Me materna gravi de ſue vulva capit.

42. *Hic ego ſum.*] Mænio ſimilis ſum: parvo & vili contentus, cum deſunt meliora, quando verò ſuppetunt lautiora, hæc ſanè haud ſperno, imo collaudo: & quibus opes atque iſtæ deliciæ adſunt, beatos cenſeo & prædico.

46. *Quorum conſpicitur nitidis fundata pecunia villis.*] Cenſum habentes fundo certo ſtabilitum, villam proventus certos referentem, *opes fundatas atque optimè conſtitutas:* ut ait Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo; *fundatiſſima familia ruina.*

EPISTOLA XVI.

AD QVINCTIVM.

Deſcriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

NE percuncteris, fundus meus, optime Quincti,
Arvo paſcat herum, an baccis opulentet olivæ,
Pomiſne & pratis, an amicta vitibus ulmo:
Scribetur tibi forma loquaciter, & ſitus agri.
Continui montes, niſi diſſocientur opacâ
Valle; ſed ut veniens dextrum latus aſpiciat Sol,
Lævum diſcedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, ſi rubicunda benignè
Corna vepres & pruna ferant? ſi quercus & ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ?
Dicas adductum propiùs frondere Tarentum.

INTERPRETATIO.

NE quæras, ô bone Quincti, utrum *ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis olea ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis*; en *tibi verbosè deſcribam ſpeciem & ſitum prædii* mei. *Perpetui* ſunt *colles*, *niſi* quod *ſeparentur valle umbroſâ, ita ut ſol oriens aſpiciat latus dextrum, abeunte* verò *curru decedens tepefaciat ſiniſtrum. Temperatum* cœlum *laudaveris. Porrò ſentes producant affatim rubra corna & pruna: quercus & ilices glandem plurimam pecoribus, & denſam umbram hero ſuppeditant. Diceres Tarentum propè advectum florere.*

ANNOTATIONES.

1. Ne *perc.*] Per inſinuationem agrum ſuum deſcribit Poëta: Deinde quis verè ſit vir bonus explicat: ubi Quinctium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quincti.] Is videtur eſſe Quinctius Hirpinus, cui eſt inſcripta Ode 11. lib. 2.

5. *Continui montes, &c.*] Situs ille ſaluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus & occidentalibus expoſita, à meridie verò & ſeptentrione duobus collibus defenſa: quæ porrò temperatâ fruatur aurâ, & fonte irrigetur cujus aquæ infirmo capiti alvoque medeatur.

6. *Valle.*] Hæc *Uſtica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuiſſe potiùs propinqui montis, cui ex adverſo immineret Lucretilis mons, de quo lib. 1. Od. 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorſus jucundam & voluptariam, quam ſæpius commendat Horatius. Lib. 1. Od. 21. lib. 2. Od. 6. l. 3. Od. 5.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec
Frigidior Thracam nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fluit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (ſi credis) amœnæ,
Incolumem tibi me præſtant Septembribus horis.
Tu rectè vivis, ſi curas eſſe quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas,
Neve putes alium ſapiente bonoque beatum:
Neu ſi te populus ſanum recteque valentem
Dictitet, occultam febrem ſub tempus edendi
Diſſimules, donec manibus tremor incidat unctis.

INTERPRETATIO.

nterluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior nec limpidior Hebrus Thraciam irrigat; capiti male affecto, pariter & ventri ſaluber. Grata hæc latibula, quin & ſi fidem habes, jucunda ſanum tibi me faciunt menſe Septembri. Tu rectè vivis, ſi ſtudes eſſe quales diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo ne aliis de te plus credas quàm tibimetipſi: neve exiſtimes felicem diverſum à probo & ſapiente; ac, ſi te ſanum & bene habentem dicat populus, ne ſecretam febrem celes circa horam cœnæ, uſquequò tremula fiant manus uncta.

ANNOTATIONES.

12. *Fons etiam rivo.*] Blandoſia nem-e fons in finibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo lib. 3. Od. 13. *ivus* autem *Digentia* vocabatur, atque n Tiberim defluebat per Farfarum flu. & Vacunæ fanum. Vide poſtea Epiſt. 18. . 104.

Dare nomen idoneus.] Tam abundantes aquas ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum digentia numeretur & nominetur.

13. *Thracam.*] Vide lib. 1. Od. 25.

Hebrus.] Ingens Thraciæ fluvius, de quo jam ſuprà Epiſt. 3. & cit. Od. 25. ib. 1.

15. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno ineunte ſecedens in hanc villam meam, à morbis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum Autumnum* dicit, Sat. 4. v. 56. ex Hippoc. & Galen. Id. Sat. 6. v. 516.

. . . *metuique jubet Septembris*
& Auſtri
Adventum.

17. *Tu rectè vivis, &c.*] Cicero Officior. 2. num. 43. *Præclarè Socrates hanc viam ad gloriam proximam & quaſi compendiariam dicebat eſſe, ſi quis id ageret ut qualis haberi vellet, talis eſſet.*

19. *Sed vereor ne cui de te plus quàm tibi credas.*] Imitatus Perſius Satir. 4. v. 46.

. . . *Egregium cùm me vicinia*
dicat,
Non credam?

21. *Neu ſi te populus, &c.*] Perſ. mox cit.

Nequicquam populo bibulas donaveris aures.
Reſpue quod non es. tollat ſua munera cerdo.
Tecum habita; & noris quàm ſit tibi curta ſupellex.

22. *Occultam febrem diſſimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certè non obſcura diſſimules & tegas, donec ea ipſe prodas incautus, aut vitioſo quopiam impetu abreptus, & patefactus qualis es: ſicut æger edendi appetens aſſerit ſe non

Stultorum incurata pudor malus ulcera celat.
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, & his verbis vacuas permulceat aures:
Tene magis ſalvum populus velit, an populum tu,
Servet in ambiguo qui conſulit & tibi & urbi,
Juppiter: Auguſti laudes agnoſcere *poſſis?*
Cum pateris ſapiens emendatuſque vocari,
Reſpondeſne tuo, dic ſodes, nomine? Nempe
Vir bonus & prudens dici delector ego, ac tu.
Qui dedit hoc hodie, cras ſi volet auferet: ut ſi
Detulerit faſces indigno, detrahet idem.
Pone; meum eſt, inquit. pono, triſtiſque recedo.
Idem ſi clamet furem, neget eſſe pudicum,
Contendat laqueo collum preſſiſſe paternum;

INTERPRETATIO.

Improba verecundia abſcondit ulcera ſatuorum putrida. Si aliquis narret certamina terrâ marique à te confecta, atque aures tuas *patentes deliniat iſto ſermone:* Utinam *Jupiter qui te urbemque diligit, incertum* ſemper *teneat, utrùm populus te magis exoptet incolumem, an tu populum: numquid diſcernere poteris Auguſti laudationem? Quando* verò *ſinis* te *appellari ſapientem & perfectum, quæſo dic, an reſpondes* huic *tuæ appellationi? Scilicet ego probus & ſapiens vocari gaudeo & tu* ſimiliter. Verùm *qui hodie tribuit iſtud* elogium, *ipſe cras eripiet, ſi libet; & quaſi immeritò honorem detulerit, adimet. Depone, ait* populus, quod *meum eſt. Depono, ac mœſtus abeo.* Si autem *ipſe furem me aut impudicum vocet, vel patrem à me ſtrangulatum aſſe-*

ANNOTATIONES.

tentari febre, nec à cibo temperat; donec ipſa ſe prodat febris, edentiſque manus reddat tremulas. Perſius Sat. 3. v. 100.

Sed tremor inter vina ſubit, calidumque triental
Excutit è manibus: dentes crepuere retecti:
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.

24. *Stultorum incurata pudor, &c.*] Stulti ſua vitia non curant emendare, ſed curant abſcondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.*] Adulationibus gaudentes, & adulatoribus ſemper apertas.

27. *Tene magis ſalvum, &c.*] Hi duo verſus vel à Varo aliove Poëta in laudem Auguſti ſcripti fuerant, ac velut noti hic referuntur: vel ab ipſo Horatio facti ſub tertiâ perſona adhibentur.

29. *Auguſti laudes agnoſcere poſſis?*] An tibi ſtultè attribues quod ad Auguſtum noſcitur pertinere: an cognoſces non ad te, ſed ad ipſum ſcriptas eas laudes?

30. *Emendatus.*] Vitiis carens.

31. *Nomine.*] Pro, *nomini*: ut bene obſervat Marcilius.

32. *Nempe vir bonus, &c.*] Reſponſio eſt Quinctii, quam mox Horatius refellit.

Delector ego, ac tu.] Cic. Philip. n. 57. *levis eſt animi lucem ſplendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus vera eſt virtutis, repudiare.*

33. *Qui dedit hoc hodie cras, &c.*] Populus nempe inconſtans & levis. Verùm ut bonus & ſapiens talis eſt quamvis à populo non dicatur; ſic qui non

Mordeat opprobriis falſis, mutemque colores?
Falſus honor juvat, & mendax infamia terret.
Quem, niſi mendoſum & mendacem? Vir bonus eſt quis?
Qui conſulta patrum, qui leges juraque ſervat:
Quo multæ magnæque ſecantur judice lites:
Quo reſponſore, & quo cauſſæ teſte tenentur.
Sed videt hunc omnis domus & vicinia tota
Introrſum turpem, ſpecioſum pelle decorâ.
Nec furtum feci, nec fugi, ſi mihi dicat
Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
Non hominem occidi: Non paſces in cruce corvos.
Sum bonus & frugi: Renuit, negat atque Sabellus.
Cautus enim metuit foveam lupus, accipiterque
Suſpectos laqueos, & opertum milvius hamum.
Oderunt peccare boni virtutis amore.

INTERPRETATIO.

at; an *percellar falſis* iſtis *criminatio-*
ibus, aut expalleſcam? Inanis gloria de-
ctat, & falſa contumelia exterret, ec-
quem, niſi vitioſum & fallacem? Age:
quis eſt vir probus? Qui edicta, qui le-
ges & inſtituta majorum obſervat: quo
udice dirimuntur plures & graves contro-
verſia: quo adſtipulatore quo teſtimonium
perhibente cauſa obtinentur. At iſtum cun-
cta familia omneſque vicini cognoſcunt in-
us flagitioſum, quamvis *externâ ſpecie*
honeſtum. Verumenimverò *ſi mihi ſervus dicat; haud furatus ſum, neque aufugi: reſpondebo; Mercedem tenes*, ſcilicet, *ſcuticis minimè caderis.* Si dicat; *Neminem interfeci: reſpondebo:* Bene eſt, *haud in patibulo corvis eſcam prabebis.* Dicat: *Probus ſum & innocens: Venuſinus refragatur & contradicit. Quippe lupus aſtutus foveam timet, accipiter autem pedicam inviſam, & milvius uncum obtectum. Probi fugiunt peccatum* ob *ſtudium virtutis.*

ANNOTATIONES.

eſt, talis non ſit, licet dicatur.

40. *Mendacem.*] Qui ſe exhibet alium
quàm ſit, videlicet bonum & ſapientem,
cùm ſit turpis & ſtultus. Sunt qui le-
gant *medicandum*, id eſt egentem medi-
caminibus Philoſophiæ, ad mores for-
mandos aut emendandos.

Vir bonus eſt quis?] Ex opinione &
fatuâ vulgi ſententiâ, quiſquis vide-
tur eſſe bonus, talis exiſtimatur & præ-
dicatur. Itaque per ironiam deſcribitur
qui falsò bonus cenſetur. Plato 2. de
Rep. *Si opinio & fama vim affert veri-
tati, & penes eam eſt vita beata princi-
patus, ... ergo umbracula quadam
& ficta virtutis ſpecies nobis eſt qua-
renda.*

46. *Nec furtum feci.*] Rem illuſtrat ſimilitudine.

48. *Non paſces in cruce corvos.*] Non affigeris cruci, quod ſervile pridem erat ſupplicium: nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. *Renuit negat atque Sabellus.*] Ego Horatius contrarium aſſevero. Sabellis olim expulſis invecti ſunt coloni Romani, ac Venuſiam occuparunt. Vide lib. 2. Sat. 1. v. 36.

50. *Cautus enim, &c.*] Similitudine conglobatâ oſtendit ſervum haud poſſe dici bonum, eo quod abſtinet à peccando, metu pœnæ dumtaxat.

52. *Oderunt peccare boni, &c.*] Bias dicebat: Non metûs ſed decori gratiâ

Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
Sit ſpes fallendi; miſcebis ſacra profanis.
Nam de mille fabæ modiis cùm ſurripis unum,
Damnum eſt, non facinus mihi pacto lenius iſto.
Vir bonus, omne forum quem ſpectat & omne tribunal,
Quandocunque deos vel porco vel bove placat,
Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
Labra movet metuens audiri: Pulcra Laverna,
Da mihi fallere: da juſtum ſanctumque videri:
Noctem peccatis, & fraudibus objice nubem.
Quì melior ſervo, quì liberior ſit avarus,
In triviis fixum cum ſe demittit ob aſſem,

INTERPRETATIO.

Tu verò *non peccabis metu ſupplicii.* quod ſi *latere ſperes, fas & nefas attentabis. Enimverò quando è mille modiis fabarum unum furaris, injuria ſic mihi* quidem, *at non culpa minor* videtur. Nempe *vir* ille *honeſtus, quem forum univerſum & omnia tribunalia venerantur, quoties diis ſacrificat porcum aut bovem, poſt* quam *altâ* voce *pronuntiavit: Jane pater, vel, Phœbe; labia commovet audiri timens: Præclara Laverna, tribue mihi* ut *latere* poſſim; *concede* ut *exiſtimer integer & innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela.* Certè *haud intelligo quâ ratione ſervo præſtantior aut liberior ſit avarus, quando in compitis ſe*

ANNOTATIONES.

abſtinendum à peccato. Cic. 1. de Leg. *Si non ipſo honeſto movemur, ut viri boni ſimus, ſed utilitate aliquâ aut fructu; callidi ſumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris qui nihil timet niſi teſtem, vel Judicem?*

53. *Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.*] Clemens Alexandrinus præclarè ſcribit, duo eſſe genera timoris: unum cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, & nos Deum timemus, & boni liberi parentes: alterum cui comes odium; quali afficiuntur ſervi erga dominos aſperos.

56. *Damnum eſt, non facinus, &c.*] Legunt plerique

Eſt damnum levius, ſed non facinus tamen, eſto.

quod nec ſtylum Horatianum ſapit, nec reperitur in ulla vetere membranâ.

57. *Vir bonus, omne forum, &c.*] Vir iſte bonus falsò à te & à vulgo exiſtimatus.

60. *Labra movet tacitus, &c.*] Videri vult recta precari & orare ab Apolline vel Jano, ſed reverâ improbus improba precatur. Perſ. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides; hæc clarè,
& ut audiat hoſpes.
Illa ſibi introrſum & ſub linguâ immurmurat: O ſi
Ebullit patrui præclarum funus, &c.

Laverna] Dea ſub cujus tutela erant fures, hinc laverniones dicti. Nomen vel à λαβεῖν, *capere*, quaſi *Laberna*, mutato b in v: vel à lavando, ſi *lavare* pro *furari*, veteres dixere: nam *lavare* potiùs dixiſſe, alii affirmant: quod ſi ita eſt, *Laverna* dicta eſt pro *Leverna*. Alii deducunt à λάφυρα, *ſpolia*, ut *Laverna* dicatur pro *Laphurna*. quod minùs arridet. Alex. ab Alex. lib. 4. cap. 16. ſic ſcribit. *Laverna furum Dea, in cujus luco, ut impunita eſſent furta, prædam fures ſortiri, & rapaciſſimum quemque immolare tradiderunt.* Huic erat ædes ſacra Romæ, & Lavernalis inde porta.

64. *In triviis fixum cùm ſe demittit ob aſſem.*] Cùm ad aſſem colligendum

Non

Non video. nam qui cupiet, metuet quoque. porro,
Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
Perdidit arma, locum virtutis deſeruit, qui
Semper in augendâ feſtinat & obruitur re.
Vendere cum poſſis captivum, occidere noli.
Serviet utiliter. ſine paſcat durus, aretque;
Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis;
Annonæ proſit, portet frumenta penuſque.
Vir bonus & ſapiens audebit dicere; Pentheu
Rector Thebarum, quid me perferre patique
Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem,
Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis &

INTERPRETATIO.

inclinat propter aſſem defixum. Etenim quiſquis appetet etiam timebit. Qui verò inter metum vitam ducit, hunc *liberum nunquam cenſebo. Amiſit arma, ſtationem virtutis reliquit quicunque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem ſervum licet venumdare, cave ne interficias. utile miniſterium exhibebit. permitte ut ærumnoſus* greges *paſcat, agros colat, navigationem exerceat, ac negotiando hyemem in medio mari traducat, annonam promoveat, triticum & obſonia convehat.* Tandem *vir probus & ſapiens non verebitur* ita *loqui. ô Pentheu rex Thebarum quid me adiges innoxium ſuſtinere ac ſubire? Bonis ſpoliabo. Nimirum* auferes *greges, ſupellectilem, pecuniam. auſer potes. Manibus ac pedi-*

ANNOTATIONES.

ſe inclinat, ac ludibrium ſubit puerorum, qui aſſem humi defigunt ad illudendum prætereuntibus. Perſ. Sat. 5. v. 111.

Inque luto fixum poſſis transcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi eſt magis ignominioſum, quàm perdere arma, aut ſtationem deſerere. Senſus eſt. Qui lucro avidè inhiat, ſanam perdidit mentem, quæ hominis eſt armatura adversùs errores, quibus ut hoſtibus ratio ejus felicitaſque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cùm poſſis capt. &c.*] Vel, ita ratiocinari avarus eſt accipiendus, vel ſic interpretari licet: Quemadmodum non expedit ſervum occidere quem vendere poſſumus; magiſque ſinendus eſt vivere, quia utilis ad multa erit: ſic ille avarus cupiditati ſervire permittendus eſt. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe ſi, ad rem augendam, negotietur, frumenta comportet, &c. *annona proderit*, eam viliorem faciendo: adeoque cives juvabit.

73. *Vir bonus & ſapiens.*] Vir reapsè bonus & ſapiens fortiter ſuam tuetur libertatem inter ipſa quoque vincula.

74. *Pentheu rector Theb.*] Dialogum inſtituit Poëta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus nihilominus audacter loqui, & conſtanti animo Penthei regis minas & vincula ſpernere. Hic adumbrat Horatius virum verè ſapientem, quem nec metus aut minæ, nec carcer aut ulla vis ſervum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. 2. Od. 19. De *Thebis* lib. 2. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidiſſe, ſi quis pecus aut ſupellectilem amiſerit.*

Compedibus ſævo te ſub cuſtode tenebo.
Ipſe Deus, ſimulatque volam, me ſolvet. Opinor,
Hoc ſentit: Moriar. *mors* ultima linea rerum eſt.

INTERPRETATIO.

bus vinctum te retinebo ſub cuſtode ſæviſſimo. Ipſe Deus liberabit me, ubi primùm cupiam. Credo ego illum ita ſentire: Moriar. mors rerum omnium finis eſt.

ANNOTATIONES.

78. *Ipſe Deus.*] Exſolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Pentheum, apud citat. Euripid. Bacch. Act. 2.

Opinor hoc ſentit.] Hoc Horatius: Credo ſapientem ita ſecum reputare: Quid grave tandem, ac durum mihi poteſt accidere quod metuam? quid me ſubigere & vincere valeat? Enimverò quibuſcumque ærumnis me exſolvet mors tandem, mors inquam rebus omnibus brevi finem impoſitura. Adde quod corpus eſt animi carcer: ergo velut è carcere liberatur animus, quando per mortem corpore ſolvitur.

79. *Mors ultima linea rerum eſt.*] Metaph. vel à Picturâ, vel à Geometriâ. *omnium mors eſt extremum.* Demoſth. Tull.

EPISTOLA XVII.

AD SCAEVAM.

Spernenda non eſt amicitia principum. Quomodò comparanda?

QUamvis, Scæva, ſatis per te tibi conſulis, & ſcis
Quo tandem pacto deceat majoribus uti;
Diſce docendus adhuc, quæ cenſet amiculus; ut ſi
Cæcus iter monſtrare velit. tamen aſpice, ſi quid
Et nos, quod cures proprium feciſſe, loquamur.
Si te grata quies & primam ſomnus in horam
Delectat; ſi te pulvis, ſtrepituſque rotarum,
Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
Nam neque divitibus contingunt gaudia ſolis:
Nec vixit malè, qui natus morienſque fefellit.

INTERPRETATIO.

O *Scæva, quanquam ex temetipſo abundè ſapis, & noſti qua demum ratione oporteat verſari cum magnatibus; adhuc* tamen *erudiendus accipe quæ exiſtimat parvus amicus* tuus: *velut ſi viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, ſi nos etiam aliquid dicamus quod tuum facere ſtudeas. Si te juvat tranquillum eſſe, & dormire ad primam* uſque diei *horam; ſi te offendit pulvis, & curruum fragor, & caupona; ſuadebo* ut *pergas Ferentinum. Nec enim opulenti ſoli habent voluptatem: neque vixit infelix qui natus & moriens*

ANNOTATIONES.

1. *Quamvis Scæva.*] Eſt hæc Epiſtola gravis, elegans, erudita, callida, magnatum aſſectatoribus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi conſulis.] Alieno conſilio nequaquam egens. Sic leniter aſſentatur Horatius, ut animum præparet ad auſcultanda monita.

5. *Quod cures proprium facere.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

6. *Primam in horam.*] Uſque ad ortum ſolis, quæ prima eſt & olim numerabatur hora diei naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

Caupona.] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala paſſim graſſantur.

Ferentinum.] Parum celebre oppidum Hernicorum. Synecd. pro quovis alio ejuſmodi, in quo non ſunt eadem incommoda quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque divitibus, &c.* Imò tenuiores plerumque feliciùs vivunt quàm divites.

10. *Nec vixit male,* &c.] Epicurus dixerat: λάθε βιώσας vitæ privatæ bona antea non ſemel vidimus. Ovid. Triſt.

Crede mihi, benè qui latuit benè vixit, & intrà.

Si prodeſſe tuis, pauloque benigniùs ipſum
Te tractare voles; accedes ſiccus ad unctum.
Si pranderet olus patienter, regibus uti
Nollet Ariſtippus. Si ſciret regibus uti,
Faſtidiret olus, qui me notat. Utrius horum
Verba probes & facta, doce: vel junior audi,
Cur ſit Ariſtippi potior ſententia. namque
Mordacem Cynicum ſic eludebat, ut aiunt.
Scurror ego ipſe mihi; populo tu. rectius hoc &
Splendidius multo eſt, equus ut me portet, alat rex.
Officium facio. tu poſcis vilia rerum,

INTERPRETATIO.

Latuit. At ſi tuis commodus eſſe cupias, teque ipſum aliquanto lautiùs habere, inops ad opulentum contendes. Si herbis veſci ſponte vellet *Ariſtippus, haud magnates ſectaretur. Si cum magnatibus vivere noſſet* is *qui me carpit, herbas reſpueret. Utrius iſtorum dicta factaque præferas, dic; vel junior auſculta quamobrem melior videatur Ariſtippi ſententia. Etenim Cynicum dicacem ita refellebat, ut inquiunt: Ego mihi ipſe ſcurram ego, tu verò plebi.* Atqui *longè potiùs illud & honeſtius eſt, ut me vehat equus;* & *rex nutriat.* Ego *obſequium præſto. tu res viles petis,*

ANNOTATIONES.

Fortunam debet quiſque manere ſuam.

12. *Accedes ſiccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam conſuetudinem & familiaritatem requires, quorum ope tibi tuiſque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Ariſtippus Alexandri magni ſectator aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit: Si Ariſtippus oleribus ad victum, ut ego, contentus eſſet, profectò nollet ſerviliter obſequi regibus. Tum Diogeni reſpondit Ariſtippus: Si Diogenes ſciret uti familiaritate regum, certè olera faſtidiret, malletque, ut ego, principes ſectari.

14. *Ariſtipp.*] De eo plura lib. 2. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici Philoſophi ſectatores Antiſthenis, à caninâ mordacitate ſic appellati, quod in mores hominum nullo diſcrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio ſuo, in quo degebat, celebris, victum in ſingulos dies emendicare ſolitus, hincque dictus ἡμερόβιος: Alexandrum magnum inviſentem vix alloqui dignatus, ei ſe admirabilem præbuit. ad annos propè nonaginta conſenuit. Plutarch. Laërt. Vide Juvenal. Sat. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipſe mihi.*] *Ego*, meam ad utilitatem, regibus *me* gratum præſto: tu *verò* te populo admirabilem exhibes per victum inopem & durum. Atqui quanto rex plebe eſt excellentior, tanto videtur melius regi quam populo gratioſum eſſe. Ita cenſebat Ariſtippus, & cum eo noſter Poëta. Vox *ſcurra*, jam Sat. 3. lib. 2.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græc. è Tragœdia quâdam, inquiunt; in quâ juvenis militiæ aſcriptus, cùm ad petendam miſſionem impelleretur, abnuens reſpondit: *ἵππος με φέρει βασιλεὺς τρέφει: equus me portat, rex alit:* quo ſcilicet oſtendebat bene ſibi eſſe.

21. *Officium facio: tu poſcis, &c.*] Ego me officioſum regibus exhibens, honeſtum victum nanciſcor: tu autem

Dante minor; quamvis fers te nullius egentem.
Omnis Ariſtippum decuit color, & ſtatus, & res;
Tentantem majora, ferè præſentibus æquum.
Contra, quem duplici panno patientia velat,
Mirabor vitæ via ſi converſa decebit.
Alter purpureum non exſpectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Perſonamque feret non inconcinnus utramque.
Alter Mileti textam cane pejùs & angue
Vitabit chlamydem. morietur frigore, ſi non

INTERPRETATIO.

mante inferior, tametſi dicis te nulla re [in]*digere. Ariſtippum decuit quilibet habi*[t]*us, & conditio, & fortuna, quærebat me*[li]*ora*, ſed *præſentibus contentus* erat. E [c]*ontrario quem tolerantia duplici operit ve*[st]*e, demirabor ſi vitæ genus diverſum de*[c]*eat. Alter non expectabit veſtem purpuream; & quâcumque veſtitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus ſuſtinebit hunc illumque habitum. Alter Mileſiam chlamydem fugiet plus* quam *canem aut ſerpentem: atque enecabitur*

ANNOTATIONES.

[n]ullius egentem jactes licet, vilia tamen [m]endicans, te danti ſubjicis, quod multò eſt indignius.

22. *Vilia rerum dante minor.*] Sic [h]abent optimi codices? quod elegan[t]ius, & magis Horatianum, quam [i]ſta:

. . . *tu poſcis vilia: verùm es*
Dante minor, &c.

23. *Omnis Ariſtippum decuit color, &c.*] [L]aërtio teſte, conformabat ſe Ariſtip[p]us aptiſſimè ad omnem vitæ huma[n]æ conditionem, ad locum, tempus & [p]erſonam ſeſe accommodans: aiebat[q]ue, turpe eſſe & nefas, non acquie[s]cere præſentibus, & plus ſemper ap[p]etere.

25. *Contra quem duplici, &c.*] Ariſtip[p]us in omni ſtatu decorè ſe gerit, tam [i]n opibus, quàm in inopiâ. at non ita [D]iogenes, qui inops quidem præclarè [e]git, at vix inter opes credam ex decoro [&] virtute acturum. Plato quidem ita de [A]riſtippo ſentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Deſcriptio eſt ſeu periphraſis Diogenis Cynici, de quo Laërt. *Pallium, ut vo*[l]*unt quidam, primus duplicatum habuit in uſu, tum propter frigus, tum ut eo ſe dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exſp. &c.*] Ariſtippus ſi deſit veſtis purpurea, quâ uti ſolet, abſque morâ induet quamlibet viliorem, nec verebitur pannoſus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretioſum amictum omninò recuſabit: ac ſi defuerit vilis ſibi conſuetus, nudus mallet conſiſtere ac frigore confici.

29. *Perſonam feret non inconc. &c.*] Plutarch. Orat. 1. de fortunâ & virtute Alexandri: Ariſtippum mirantur, inquit, quod tam vili pallio quàm Mileſiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur perſonam ſuam.

30. *Alter.*] Diogenes ſordidæ veſtis pluſculum tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ioniæ, versùs Cariæ fines, apud Aſiam minorem, hod. *Melaſſo.* ubi molliores contextas olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, teſtis Virgil. Georg. 3. v. 306.

. . . . *quamvis Mileſia magno*
Vellera mutentur Tyrios incocta colores.

Retuleris pannum. refer, & ſine vivat ineptus,
Res gerere, & captos oſtendere civibus hoſtes;
Attingit ſolium Jovis, & cœleſtia tentat.
Principibus placuiſſe viris, non ultima laus eſt.
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit ne non ſuccederet. eſto.
Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? Atqui
Hic eſt, aut nuſquam, quod quærimus. hic onus horret,
Ut parvis animis & parvo corpore majus:
Hic ſubit, & perfert. Aut virtus nomen inane eſt,

INTERPRETATIO.

frigore, niſi ſuum illi *pannum reſtituas. Redde, & permitte* ut *vivat inſulſus.* Præclara *facinora exequi, & ſubactos hoſtes civibus exhibere*, eſt aliquid *poteſtati divinæ & cælo proximum. Neque mediocriter laudabile eſt demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthum pervenire. Quievit qui formidavit non pertingere. Eſto. at qui adiit, an ſtrenuè ſe geſſit? Veruntamen verò quod petimus hic ſtat*, vel *nuſquam* exiſtit. *Ille fugit onus velut ſuperans animum & corpus imbecille: iſte ſubit & ſuſtinet.* Profectò *vel nomen inane eſt virtus*,

ANNOTATIONES.

32. *Si non retuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Ariſtippo invitatum ad balneas: ubi cùm eſſent ſoli, prior Ariſtippus exiluit, ac Diogenis vile pallium induit, ſuumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod ſuum erat, ac nudus remanere. quem Ariſtippus increpavit ut nimium famæ ſervientem, & perperam algère malentem quam conſpici in purpureâ veſte ſibi inſolitâ.

Refer, & ſine vivat ineptus.] Præclarum ſchema.

Ineptus.] Non ut Ariſtippus, aptus & concinnus in quocunque fortunæ ſtatu & habitu: nec animo æquo omnia ſuſcipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus oſtendit Horatius, laudabilius videri ſectari viros principes, quam obſcuram & inopem vitam ducere. Jam dicit arduum eſſe, cum principibus verſari, eorumque benevolentiam conſequi. Demum ad id quædam monita haud ſpernenda proferet.

35. *Non ultima laus eſt.*] Prima ſit laus egregiam Reip. navare operam, & præclarè geſtis rebus principatum aſſequi: ſecunda erit, ſummis viris, ac Reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuiſſe, eorumque gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia affertur origo. Alii ad magnas Corinthiorum opes & luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliaſque meretrices nimio quæſtu famoſas. Gell. lib. 1. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Iſthmi causâ geminum; unde bimaris *Corinthus* dicitur. Vide libro 1. Od. 7.

37. *Sedit qui timuit ne non ſuccederet, &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abſtinet à navigatione, vel qualibet aliâ re grandi ſuſcipiendâ; deſeſque manet. Et is non reprehenſione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, & laborem ultrò adit, remque exequitur, is ſane viri fortis elogium meretur: & priore longe eſt laudabilior. Prolepſis eſt.

39. *Onus horret.*] Grave eſt ſanè magnatibus obſequi.

Hic eſt aut nuſquam quod quærimus.]

Aut decus & pretium rectè petit experiens vir.
Coram rege ſuo de paupertate tacentes,
Plus poſcente ferent. diſtat, ſumaſne pudenter,
An rapias. atqui rerum caput hoc erat, hic fons.
Indotata mihi ſoror eſt, paupercula mater,
Et fundus nec vendibilis, nec paſcere firmus,
Qui dicit; clamat, victum date: ſuccinit alter,
Et mihi dividuo findetur munere quadra:
Sed tacitus paſci ſi poſſet corvus, haberet
Plus dapis, & rixæ multo minus invidiæque.
Brunduſium comes aut Surrentum ductus amœnum,
Qui queritur ſalebras, & acerbum frigus, & imbres;
Aut ciſtam effractam, & ſubducta viatica plorat;

INTERPRETATIO.

el peritus vir optimè quærit gloriam & *ramium.* Ergo hæc animadverte. *Non* *tacentes de inopiâ coram ſuo principe,* *lus conſequentur quàm qui petunt. In-* *tereſt utrum accipias verecundè, an extor-* *queas. Veruntamen hoc ſummum & cardo* *ti eſt. Quiſquis* ita *loquitur : Sororem* *abeo ſine dote, matrem inopem, & præ-* *ium non facile vendi,* nec ſatis *alimen-* *ti præbens ; is apertè dicit : Date cibos,* Mox *alter ſucclamat : dividatur munus, ut etiam mihi pars diſtribuatur. Verùm ſi corvus ſilens ederet, plus ciborum habe-ret, & longe minus rixarum & invidia. Porrò qui Brunduſium aut Surrentum co-mes aſſumptus, conquæritur de* itineris *difficultate, de aſperitate frigoris, de plu-viâ; vel deflet arcam ruptam, & viati-*

ANNOTATIONES.

n agendo viriliter conſiſtit ea vera laus & virtus quam quærere debemus, & de quâ modò diſputamus.

42. *Experiens vir.*] Magnum uſum habens rerum maximarum, & de iis rectè judicans.

43. *Coram rege ſuo.*] Jam præcipit quæ ſint obſervanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque *decus & pretium*, id eſt, laudem pariter & præmia.

44. *De paupertate tacentes plus poſcente ferent.*] Quippe homo querulus ſit importunus & odioſus. At qui modestè & tacitè feret aliquandiu ſuam paupertatem, patronum movebit ad opem ſibi largiùs impertiendam. Porrò ſi cum pudore ſumat quæ dabuntur, nova in dies dona novamque ſimul gratiam nanciſcetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut poſtulat; velut inſatiabilis habetur; mox gradu excidit, & arcetur unquam indecorè ſe gerens, indignuſque familiaritate nobilium.

Rerum caput & fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentiæ & gratiæ; ſi ſtudeas & ſcias cum potentioribus decenter verſari.

49. *Quadra.*] Vel, panis fruſtum; vel, lanx edulia continens. Juven. Sat. 5. *alienâ vivere quadrâ.* Virgil. Æneid. 7. *nec parcere quadris.* Hæc ergo vox ſignificat tum placentam, tum catinum quadratæ figuræ, Metonymia eſt.

50. *Sed tacitus paſci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto, quam vulpes crocitatione accita dolo intercepit: vel ad communem avium morem, quæ voce ſtrepunt cùm ad cibum accedunt; quod ſi tacerent, *plus haberent dapis*, non accitis garritu conſortibus.

52. *Brunduſium.*] Urbs eſt Salentinorum maritima, de qua jam lib. 1. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare, vino generoſo celebrata eſt.

Nota refert meretricis acumina, ſæpe catellam
Sæpe periſcelidem raptam ſibi flentis: uti mox
Nulla fides damnis veriſque doloribus adſit.
Nec ſemel irriſus triviis attollere curat
Fracto crure planum, licet illi plurima manet
Lacryma, per ſanctum juratus dicat Oſirim,
Credite: non ludo: crudeles tollite claudum,
Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.

INTERPRETATIO.

ea ſubrepta ; ille *imitatur ſolitam meretricibus aſtutiam :* quæ *modò catellam modò periſcelidem amiſſam lacrymantur ;* adeo *ut ſubinde non credantur vera jactura & lacryma.* *Et* verò qui *ſemel illuſus* eſt, *haud ſatagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat, & ſacrum Oſirim conteſtatus clamet : Fidem habete : minimè jocor : ô inhumani debilem erigite.* Huic enim *vicini fremuli reſpondent :* heus *peregrinum invoca.*

ANNOTATIONES.

Lib. 2. Sat. 4. Ovid. Metam. 5:

Et Surrentinos generoſo palmite colles.

55. *Meretricis acumina.*] Quæ ſæpe fingit ſe quidpiam amiſiſſe, & amiſſa graviter flere, ut ab amatore ſimilia donentur. Vide Plaut. Trucul. Ovid. 1. de arte.

Quid cùm mendaci damno mœſtiſſima plorat?
Elapſuſque cavâ fingitur aure lapis?

Catellam.] Vel, parvam canem quam in deliciis habebat; vel potiùs, monile muliebre, ut ſit diminutivum à catenâ.

56. *Periſcelidem.*] Cruris vinculum & ornamentum. *περὶ*, *circùm*, *τὰ σκέλη*, *crura* vel *genua*. Gall. *jarretiere.* Periſcelides ſunt ornamenta crurum mulierum; ſive armillæ pedum, quibus earum greſſus ornentur: inquit Iſidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus exploditur: ejuſque dolor & fletus apud patronum ficti habentur, nihilque muneris obtinent.

59. *Fracto crure planum.*] *πλάνος*, *fallax*, *impoſtor*, *nebulo*, quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio n. 72. *Hic ille planus improbiſſimus quæſtu judiciario paſtus.* Erat nempe quidam illuſor in triviis lamentari ſolitus, quaſi fractum crus eſſet, ut in vehiculo tolleretur: cui cùm aliquando id mali verè contigiſſet, haud etiam tum fidem habuit; & fracto genu debilem nemo ſublevabat, quoniam antea ſæpius illuſerat.

60. *Oſirim.*] Ægyptiorum Deum: qui hîc præcipuè nominatur, ſeu quod planus iſte indicare vellet ab Oſiride irato immiſſum ſibi crurifragium: ſeu potiùs quia Oſiris velut alter Æſculapius credebatur ægris mederi. Vide Plutarch. de Iſide & Oſiride Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui neſciat fraudes tuas & illuſiones, ut ei imponas. nobis enim jam perſpecti ſunt doli & joci tui.

Rauca.] Præ altâ vociferatione & reclamandi contentione.

EPISTOLA XVIII.

AD LOLLIUM.

Quæ ſint amici officia? Quid animo tranquillitatem conferat?

SI bene te novi, metues liberrime Lolli,
Scurrantis ſpeciem præbere, profeſſus amicum.
Ut matrona meretrici diſpar erit atque
Diſcolor, infido ſcurræ diſtabit amicus.
Eſt huic diverſum vitio vitium propè majus;
Aſperitas agreſtis & inconcinna graviſque,
Quæ ſe commendat tonſâ cute, dentibus atris;
Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
Virtus eſt medium vitiorum, & utrinque reductum.
Alter in obſequium plus æquo pronus, & imi
Deriſor lecti, ſic nutum divitis horret,

INTERPRETATIO.

SI bene cognoſco te, Lolli maximè liber, cavebis imitari ſcurram, te *exhibens* [a]*micum. Sicut matrona differt à ſcorto,* [it]*a amicus à fallace ſcurrâ. Huic vitio eſt* [a]*liud oppoſitum ferè pejus*, nimirum *du*[ri]*tia* quædam *fera, inurbana, ſevera, quæ ſe oſtentat tonsâ pelle*, & *nigris dentibus; cum vult exiſtimari integra libertas, & ſincera virtus. Virtus media eſt* inter *vitia, hinc & illinc recedens. Alter obſequentior*, velut *ſcurra infimi thori, ita potentis nutum* religiosè *veneratur*, *ita*

ANNOTATIONES.

1. *Si bene te novi, &c.*] Idem ferè eſt [a]rgumentum hujus Epiſtolæ, quod præ[c]edentis.

Lolli.] Ad hunc inſcriptam jam vi[d]imus ſuprà Epiſtolam 2. item Oden 9. [li]b. 4. Vide etiam poſtea Epiſt. ult. huj. [li]b. v. ult.

2. *Scurrantis ſpeciem.*] Ut potentio[r]um ineas amicitiam, nec adulationi[b]us graſſabere; nec in contrarium im[p]inges vitium, moribus feris, aſperis, [a]greſtibus, nimium ſeveris, vitabis ſcur[ri]litatem pariter & gravitatem inconcin[n]am.

3. *Diſpar & diſcolor.*] Diſpar omnino, tam habitu quam moribus diſſimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris.*] Vel, ſqualore hirſuti corporis: nam quæ tondentur, hirſuta piloſaque ſunt. Vel potiùs, agreſti mordacitate & dicacitate, amicum radendo ad cutem, & durè paſſim caſtigando: quaſi ea ſit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota eſt virtus.

10. *Alter in obſequium.*] Aſſentator divitibus amicis nimis obſequitur.

11. *Imi deriſor lecti.*] Paraſitus in infimo lecto vel in ſubſellio accum-

Sic iterat voces, & verba cadentia tollit,
Ut puerum ſævo credas dictata magiſtro
Reddere, vel partes mimum tractare ſecundas.
Alter rixatur de lanâ ſæpe caprinâ,
Propugnat nugis armatus: ſcilicet, ut non
Sit mihi prima fides; & verè quod placet, ut non
Acriter elatrem, pretium ætas altera ſordet.
Ambigitur quid enim? Caſtor ſciat an Docilis plus;
Brunduſium Numici melius via ducat, an Appi.

INTERPRETATIO.

dicta repetit, & voces cadentes attollit, ut putes juvenem recitare dictata à duro præceptore, vel hiſtrionem partes ſecundas agere. Alter jurgatur ſæpe de lanâ caprinâ, armaque ſumit pro nugis. Nempe, inquit, *ut certa mihi fides non habeatur, ut non audacter proferam quod probſus libet, reſpuam ego mercedem ſecundæ ætatis. Enimverò quâ de re quæſitio eſt?* Scilicet, *utrum Caſtor, an Docilis peritior exſtat.* Utrum *via Numicia, an Appia rectius perducat Brunduſium?*

ANNOTATIONES.

bens aut aſſidens, riſum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me dudum eſſe inus ſubſtilii virum.* Vide lib. 1. Sat. 4. v. 86. & lib. 2. Sat. 8. v. 41.

Horret.] Admiratione & veneratione affectâ. Virgil. Æn. 6. v. 10.

. . *horrendæque procul ſecretâ Sibyllæ.*

id eſt, ſacrum horrorem ſummamque venerationem incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quidquid loquitur dives ille amicus, ſcurra velut eximium miratur ac repetit, nec finit elabi & cadere abſque admirabundis exclamationibus. Epiſtola ad Piſonem, v. 428.

. . . *clamabit enim; Pulchrè, benè, rectè:*
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem; ſaliet, tundet pede terram.
Deriſor vero plus laudatore movetur.

13. *Ut puerum ſævo, &c.*] Sicut diſcipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magiſtro, nempe ut memoriæ infigantur.

14. *Vel partes mimum tractare ſecundas.*] Mimus nempe ſecundarius ſolet vocem & actionem data operâ extenuare, ut primus actor magis eluceſcat, & *quàm maximè excellat*; ut ait Cicero Verr. 1. Vide lib. 1. Sat. 9. v. 46. ibique Annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agreſtis reprehenſor, *vitio prope majori*, altercatur graviſſimè de rebus levioribus: ſicut ille quondam, utrum lanas an pilos ſetaſve capra habeat. Proverbium eſt.

17. *Scilicet, ut non ſit mihi prima fides, &c.*] Ita ille graviter, ſed inconcinnè & inſulsè: Liberè, inquit: loquar ſemper & quodcunque libuerit, neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamſi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Caſtor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brunduſium.*] De eâ urbe lib. 1. Sat. 5. & Epiſt. præced.

Numici via, an Appi.] Utra via meliùs ducat Brunduſium. Atqui nihili ſunt iſtæ lites & controverſiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratiâ; ſed perperam: de poëticâ licentiâ rixari eſt.

Quem damnoſa Venus, quem præceps alea nudat;
Gloria quem ſupra vires & veſtit & ungit;
Quem tenet argenti ſitis importuna fameſque;
Quem paupertatis pudor & fuga; dives amicus
Sæpe decem vitiis inſtructior odit & horret:
Aut ſi non odit, regit; ac veluti pia mater,
Plus quam ſe ſapere, & virtutibus eſſe priorem
Vult, & ait prope vera: *Mea* (contendere noli)
Stultitiam patiuntur opes. tibi parvula res eſt.
Arcta decet ſanum comitem toga: deſine mecum.

INTERPRETATIO.

Quem libido pernicioſa & alea præcipitans diſpoliat, quem faſtus excedens facultates veſtit & lautè *nutrit, quem occupat gravis pecuniæ cupiditas, qui abhorret ab inopia,* hunc *amicus opulentus multo vitioſior frequenter execratur & averſatur: vel ſi non odio habet, moderari* vult: *atque ut bona parens, optat ſapientiorem ſe eſſe & virtutibus ſuperiorem; dicitque* quod *ferè verum* eſt: *Ne conare* mihi *exæquari: divitiæ meæ inſanire me permittunt: tu mediocres facultates nactus es. Prudenti aſſeclæ convenit toga anguſtior. ne contende par eſſe mihi.*

ANNOTATIONES.

21. *Damnoſa Venus.*] Vide librum 1. Sat. 2. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Perſ. Sat. 5. v. 55. *Hunc alea decoquit.* vel, *præceps*, indicat ſtudium aleæ vehemens & pertinax; quod ſummos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *aleæ rumorem nullo modo expavit: luſitque ſimpliciter & palam oblectamenti causâ etiam ſenex,* ubi & Auguſtus de ſe ſic ſcribit: *Luſimus per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus. . . . . Ego perdidi viginti millia nummûm,* &c. Idem Claud. cap. 33. *Aleam ſtudioſiſſimè luſit: de cujus arte librum quoque emiſit: ſolitus etiam in geſtatione ludere, ita eſſedo alveoque adaptatis, ne luſus confunderetur.* Alex. ab Alexand. lib. 3. cap. 21. Aleâ taxillorum nempe jactu delectati ſunt, inquit, Porcius Cato, Auguſtus, Domitianus, Claudius. . . Inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cum in aleâ vinceret, fertur indulgentiſſimus fuiſſe: unde momenta illa promerendis gratiis captare domeſtici conſueverant. Sidonius de Theodorico ſic teſtatur. *Quibus horis tabulæ cordi eſt, teſſeràs colligit rapidè, inſpicit ſollicitè, volvit argutè, mittit inſtanter, joculariter compellat, patienter expectat: in bonis jactibus tacet, in malis ridet, in neutris iraſcitur, in utriſque philoſophatur. . . . . putes illum & in calculis arma tractare. Sola eſt illi cura vincendi. Cùm ludendum eſt, regiam ſequeſtràt tantiſper ſeveritatem, hortatur ad ludum libertatemque communionemque, dicam quod ſentio, timet timeri.* &c. Vide & Annotat. ad Od. 24. libro 3. ſub finem.

22. *Gloria quem, &c.*] Qui ſuperbas veſtes & lautas nimiùm epulas amat.

28. *Mea ſtultitiam pat. op.*] Ingentes opes poſſidenti mihi licet quod minimè tibi non ita locupleti. luxuriari poſſum ego impunè, tu verò nequaquam.

Stultitiam patiuntur opes.] Ariſtot. Rhet. 2. *Stultas eſſe divitias* ſcribit. Iſocrates Areopag. *cum potentibus ambulat amentia*, inquit.

30. *Arcta decet ſanum comitem toga.*] Vel, ut magis ſplendeat dives ampliori togâ veſtitus, cùm tu arctiorem

Certare. Eutrapelus, cuicunque nocere volebat,
Veſtimenta dabat pretioſa. beatus enim jam
Cum pulcris tunicis ſumet nova conſilia & ſpes:
Dormiet in lucem; ſcorto poſtponet honeſtum
Officium; nummos alienos paſcet: ad imum
Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
Arcanum neque tu ſcrutaberis ullius unquam;
Commiſſumque teges & vino tortus & ira.
Nec tua laudabis ſtudia, aut aliena reprendes:
Nec, cùm venari volet ille, poëmata panges.
Gratia ſic fratrum geminorum Amphionis atque
Zethi diſſiluit; donec ſuſpecta ſevero
Conticuit lyra. fraternis ceſſiſſe putatur

INTERPRETATIO.

Eutrapelus ſi *quem perſundare cupiebat, ei pretioſas veſtes tribuebat. Etenim*, inquiebat, *ſplendidus nova propoſita & ſtudia cum praclaris veſtibus ſuſcipiet; ad diem* uſque *dormiet, meretricem decora occupationi praferet, nummos aliorum nutriet, denique gladiator fiet, vel equum olitoris* pacto *pretio circumducet. Tu ne cujuſquam ſecretum expiſcari velis unquam: creditum verò ne revela, ſeu vino ſeu irâ pertentaveris. Neque tua ſtudia laudabis, aut vituperabis aliena. & cum ille venatum ire cupiet, tu verſus ne proferas.* Nam *ſic diſſoluta eſt amicitia duorum fratrum Amphionis & Zethi, donec cithara aſpere inviſa fuit.* Ut au-

ANNOTATIONES.

habens comitaberis. Vel quod, ſicut iter facienti moleſta ſit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vide Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicunque, &c.*] Ariſtot. multis, inquit, Deus largitur felicitatem non per benevolentiam, ſed ut in calamitates incidant graviores. Sunt qui velint notari Volumnium Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cic. tum in Epiſt. tum Philip. 13.

35. *Nummos paſcet alienos.*] Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita paſcet augebitque.

36. *Thrax erit.*] Plerique gladiatores è Thraciâ erant. Libro 2. Satira 6. v. 44.

Olitoris aget mercede caballum.] Ad vile quodlibet ſervitium & miniſterium adigetur egeſtate & paupertate.

37. *Arcanum neque tu, &c.*] Suſpectus enim & inviſus fit quiſquis ita curiosè ſcrutari vult aliorum res & arcana.

38. *Vino tortus & irâ.*] His ſiquidem homines explorantur: quod ut plurimum bene poti & irati quidlibet effutiant.

41. *Gratia ſic fratrum, &c.*] Amphionis & Zethi concordia dirempta & diſſoluta eſt diſſimilibus eorum ſtudiis, cùm alter philoſophiæ & muſicæ totus vacaret, alter ab iſtis alienus agreſtes & ruſticos mores ſequeretur. De Amphione lib. 3. Od. 11. Cic. 1. de Orat. *Miror cur Philoſophia, ſicut Zetus, ille pacuvianus, propè bellum indixeris.* Ad Heren. n. 43. *Uti apud Pacuvium Zetus cum Amphione, quorum controverſia de muſicâ*, &c.

43. *Conticuit lyra.*] Amphion Zeto fratri obſequens lyræ ſtudium & uſum ſponte abjecit, ſicque amicitiam reſarſit. Sic tu amici potentis voluntati obſequere: & cum venationem molietur,

Moribus Amphion. tu cede potentis amici
Lenibus imperiis; quotieſque educet in agros
Ætolis onerata plagis jumenta, caneſque;
Surge, & inhumanæ ſenium depone Camenæ,
Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
Romanis ſolenne viris opus, utile famæ,
Vitæque, & membris: præſertim cum valeas, &
Vel curſu ſuperare canem, vel viribus aprum
Poſſis. adde, virilia quod ſpecioſiùs arma
Non eſt qui tractet. ſcis quo clamore coronæ
Prælia ſuſtineas campeſtria. denique ſævam
Militiam puer, & Cantabrica bella tuliſti,
Sub duce, qui templis Parthorum ſigna refixit;
Et nunc, ſi quid abeſt, Italis adjudicat armis.
Ac, ne te retrahas, & inexcuſabilis abſis,

INTERPRETATIO.

em *Amphion narratur ceſſiſſe indoli fra-*
ris, ſic *tu morem gere aquis deſideriis ami-*
i opulenti : & *quotieſcunque in agros pro-*
ſeret canes & jumenta Ætolis retibus onu-
la; *exurge*, *& ſeverioris Muſa gravita-*
em abdica, *ut ſimul comedas obſonia la-*
ore comparata. Hoc enim *ſolemne eſt*
Romanis ſtudium, *fama utile & vita &*
orpori : *maximè cùm ſis validus*, *& queas*
anem curſu, *viribus aprum vincere. ad-*
de quod nemo eſt qui decentiùs tractet
arma viris apta. Noſti quibus circum-
ſtantium acclamationibus obeas exercita-
tiones campi Martii. *Demum* tu *juve-*
nis duram militiam & Cantabrica certa-
mina confeciſti ſub Imperatore, *qui Par-*
thorum templis abſtulit vexilla noſtra,
& nunc poteſtati Romanorum adjungit ſi
aliquid deeſt. *Ne verò* talia *relinquas*,
& hinc *receſſiſſe culperis*, *quanquam*

ANNOTATIONES.

ave ne Muſarum ſtudia intempeſtivè
bi rudas.

46. *Ætolis onerata plagis.*] Ætolia
egio Achaiæ in Epiri confinio. In hac
rat Calydon urbs, cujus regi Oeneo
ata Diana immiſit aprum terribilem
on Calydoniæ ſolùm ſed & totius Æ-
oliæ agros devaſtantem. At Meleager
Oenei filius validis illum plagis irreti-
um interfecit. Hinc Ætolæ plagæ velut
ptimæ celebrantur, ponunturque per
ynecd.

48. *Pulmenta laboribus empta.*] E
rædâ venando captâ. Quid propriè
ulmentum, dixi Libro 2. Satira 2.
. 20.

49. *Romanis ſolenne viris opus.*] Ve-
atio nempe, ut Græcis trochi & diſci
ludus. Vide Libro 3. Od. 24. Libro 2,
Satira 2.

50. *Utile famæ, vitæque & membris.*]
Agitatio corporis & exercitatio valetudi-
ni prodeſt; roburque confert, & hinc
famam fortitudinis.

52. *Specioſiùs.*] Decentiùs quam tu,
Lolli: vel, quàm venator quiſque.

54. *Prælia campeſtria.*] De his lib. 1.
Od. 8.

55. *Cantabria bella.*] Vide ſuprà Epi-
ſtolam 12. item lib. 2. Od. 6. & lib. 3.
Od. 8.

56. *Qui templis Parthorum ſigna re-*
fixit.] Signa Rom. Craſſo erepta à
Parthis, Auguſto reſtituta. Libro 4.
Od. 15.

58. *Ne te retrahas.* Ne ab exercita-

Quamvis nil extra numerum feciſſe modumque
Curas, interdum nugaris rure paterno.
Partitur lintres exercitus: Actia pugna
Te duce per pueros hoſtili more refertur.
Adverſarius eſt frater; lacus, Adria: donec
Alterutrum velox victoria fronde coronet.
Conſentire ſuis ſtudiis qui crediderit te,
Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
Protinus ut moneam, (ſi quid monitoris eges tu)
Quid de quoque viro, & cui dicas, ſæpe videto.
Percunctatorem fugito. nam garrulus idem eſt:
Nec retinent patulæ commiſſa fideliter aures;
Et ſemel emiſſum volat irrevocabile verbum.
Non ancilla tuum jecur ulceret ulla puerve,

INTERPRETATIO.

ſtudes nihil agere indecorè & perperam. quippe in *villa patris quædam ludicra moliris.* ſcilicet *partitis naviculis pugnatur: te auctore certamen Actiacum exhibetur per adoleſcentes hoſtium ad inſtar* dimicantes. *frater* tuus *adverſarii perſonam agit; lacus eſt* velut *mare; donec expedita victoria alterutrum coronet frondibus.* Certè Auguſtus *qui ſuis te ſtudiis convenire intelliget, approbabit vehementer ludicra iſta. Ut* autem *admonere* pergam, *ſi quidem monitore opus habes, diligenter adverte quid de unoquoque viro; & cui loquaris. De vita percunctatorem, qui profectò eſt loquax: neque aures apertæ fideliter ſervant credita. atqui vox prolata celeriter abit, nec poteſt revocari. Ne in ædibus amici potentis deperea*s ancillam aut

ANNOTATIONES.

tionibus campi Martii te diu removeas.

59. *Extrà numerum.*] Metaph. à ſaltatoribus, id eſt imperite, ineptè, inconſideratè, perperam.

60. *Nugaris rure paterno.*] Ludicra prælia inſtituis apud villam paternam, in quâ diverſaris.

61. *Partitur lintres exercitus.*] Ut ſint duæ velut adverſariæ claſſes, quæ naumachiam exhibeant, maximè verò pugnam illam navalem, quâ Auguſtus Antonium debellavit profligavitque apud Actium. De his lib. 1. Od. 37. & Epod. 1. & 9.

62. *Per pueros.*] Dion. lib. 50. narrat pueros Romæ præſignificaſſe Antonii cladem. Nimirum diviſi inter ſe pugnarunt; cùm alii ſe Antonianos alii Cæſarianos dicerent. biduo conflixerunt. tandemque victi ſunt qui Antoniani vocabantur.

63. *Lacus, Adria.*] Lacus ruri paterno vicinus, inſtar eſt Adriatici maris. De hoc lib. 1. Od. 16. & libro 2. Od. 11.

64. *Alterutrum.*] Te, vel fratrem.

Velox victoria.] Plutarchus, Florus, aliique referunt celerrimam fuiſſe Actiacam victoriam. vel ſpectat Poëta victoriæ naturam, quæ ferè *velox* eſt.

66. *Fautor utroque tuum laud.*] Auguſtus, cui ſic veliſicaris: vel, potentior amicus.

Utroque pollice.] Impenſiſſimè valdè comprobabit. Pollice nimirùm compreſſo favor, inverſo condemnatio indicabatur olim. Plin. lib. 28. *cap.* 2. Juvenal. Sat. 3. v. 36.

69. *Percunctatorem fugito.*] Inſidioſum indagatorem rerum & ſecretorum tuorum. ſuprà monuit, res aliorum nos

Intra marmoreum venerandi limen amici:
Ne dominus pueri pulcri caræve puellæ
Munere te parvo beet, aut incommodus angat.
Qualem commendes, etiam atque etiam adſpice: ne mox
Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
Fallimur, & quondam non dignum tradimus. ergo
Quem ſua culpa premet, deceptus omitte tueri:
Ut penitus notum, ſi tentent crimina, ſerves,
Tuteriſque tuo fidentem præſidio: qui
Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
Ad te poſt paulò ventura pericula ſentis?
Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet:
Et neglecta ſolent incendia ſumere vires.
Dulcis inexpertis cultura potentis amici:
Expertus metuit. tu, dum tua navis in alto eſt,
Hoc age, ne mutata retrorſum te ferat aura.

INTERPRETATIO.

uerum, ne herus pulcri pueri vel puellæ adamatæ remuneret te exiguo dono: vel parum benignus cruciet. Sedulò expende quem commendabis; ne paulò poſt alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, & nonnunquam indignum commendamus. Quem igitur maculabit ſuum vitium, cave ne illuſus defendas velut planè cognitum. Si vero quiſpiam calumniis impetatur, propugna & protege auxilio tuo confiſum: qui cùm impugnatur morſibus invidorum, an non ſentis imminere tibi ſimile *diſcrimen? Etenim tu periclitaris, quando flagrant vicinæ ædes. neglecta verò incendia gliſcere conſueverunt. Imperito jucunda eſt obſervantia divitis amici, at peritus formidat. Tu dum tua navis in alto eſt, ad hoc labora ne te ventus contrarius retrò abripiat.*

ANNOTATIONES.

ſſe indagandas, hic monet, ab indagatore curioſo & ſubdolo cavendum.

75. *Angat.*] Adamatum puerum aut uellam tibi denegando.

80. *Ut penitus notum.*] Hoc alii angunt cum præcedentibus hoc ſenſu; Cave ne quemquam temerè commenes, neve quem vitiis aut criminibus ccultis inquinatum pertinaciter tuearis, elut penitus tibi nota & perſpecta ſit jus innocentia. Nam ſæpiùs decipimur. lii ſic: Si quem deceptus improbum ommendaſti, deſere nec tuearis; ut efendas alium quempiam tibi penitus otum, ſi criminationibus inceſſatur; erveſque & tuteris innocentem ope tuâ identem & nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maleicentiſſimus; ut aiunt, poſt Acronem.

84. *Paries cùm proximus ardet.*] Æn. 2. v. 311.

Jam proximus ardet Ucalegon.

86. *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non eſt expertus clientelam vel obſequium amici potentis, credit facilia & dulcia eſſe omnia. at qui expertus eſt quanta ſint in ea re incommoda, longe aliter ſentit.

87. *Tu dum tua navis, &c.*] Allegoria eſt aptiſſima. Tu dum gaudes benevolentia Principis, vide ne ab eâ excidas. Nam ob levem offenſionem hoc ſæpe accidit: & mutabilis omnino eſt potentium favor. Plaut. Pœn. Sc. 11.

Verum ita ſunt iſti noſtri divites,
Si quid bene facias, levior plumâ
eſt gratia.

Oderunt hilarem triſtes, triſtemque jocoſi;
Sedatum celeres, agilem gnavumque remiſſi:
Potores bibuli mediâ de nocte Falerni,
Oderunt porrecta negantem pocula: quamvis
Nocturnos jures te formidare vapores.
Deme ſupercilio nubem. plerumque modeſtus
Occupat obſcuri ſpeciem, taciturnus acerbi.
Inter cuncta leges & percunctabere doctos;
Quâ ratione queas traducere leniter ævum:
Ne te ſemper inops agitet vexetque cupido;
Ne pavor, & rerum mediocriter utilium ſpes:
Virtutem doctrina paret, naturane donet:
Quid minuat curas: quid te tibi reddat amicum:

INTERPRETATIO.

Mœſti lætum, mœſtum feſtivi, tardum citi, lenti promptum & alacrem non amant. Qui Falernum uſque ad mediam noctem compotare ſolent, odio proſequuntur eum qui propinatos calices recuſat, & ſi affirmes te metuere vapores nocturnos. Excute fronte triſtitiam. ſæpe moderatus ſeveri ſpeciem habet, & taciturnus inhumani. In omnibus conſule peritos, & perquire quo pacto ſuaviter poſſis vivere, ne te perturbet aut cruciet cupiditas ſemper egens, vel metus, vel deſiderium rerum non omnino neceſſarium: utrum eruditio an natura virtutem conferat: quid diminuat ſollicitudines; quid te tibi amicum efficiat: quid veram tranquillita-

ANNOTATIONES.

Si quid peccatum eſt, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem triſtes, &c.*] Indolis, morum, & ſtudiorum ſimilitudo parit amicitiam ac neceſſitudinem; contrà diſſimilitudo alienationem & odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tepores*, id eſt calores vini; vel febres. Meliùs alii *vapores* vini caput petentes afficientesque, noctu præſertim, atque ſomnum & quietem impedientes.

94. *Deme ſupercilio nubem.*] Eurip. Hippolit. ὀφϱύων νέφος. Cicero in Piſ. *frontis nubeculam*, id eſt, faſtum, ſeveritatem, ægritudinem mentis, &c. Plin. lib. 1. cap. 37. *Frons homini tantùm index triſtitiæ, hilaritatis, clementiæ, ſeveritatis. In aſcenſu ejus ſupercilia pariter & alternè mobilia: & in iis pars animi. Negamus, annuimus. Hæc maximè indicant faſtum. Superbia alibi conceptaculum, ſed hic ſedem habet. In corde naſcitur; huc ſubit, hic pendet. Nihil altius ſimul abruptiuſque invenit in corpore, ubi ſolitaria eſſet.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim ſemper eget, dum tam ei deeſt quod habet quàm quod non habet.

100. *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæſtio eſt à veteribus agitata plurimum. Tullius in Partit. Orat. *quonam pacto virtus pariatur, naturâne, an ratione, an uſu.* pro Archia Poëta, ſic cenſet: *ſæpius ad virtutem naturam ſine doctrinâ, quàm ſine naturâ valuiſſe doctrinam.* at optimè Ariſtot. in lib. Ethic. ad Nicomach. ait: virtutes morales à naturâ inchoatas doctrinâ & uſu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe ſi paucis contentus vivas, ſi nihil cupidè appetas, ſi nihil humani à te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi ſi vera bona compares, virtutes ſcilicet, verè amicus tibi eris.

Quid

Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucellum,
An ſecretum iter, & fallentis ſemita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugoſus frigore pagus;
Quid ſentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc eſt, etiam minus; ut mihi vivam
Quod ſupereſt ævi, ſi quid ſupereſſe volunt Dî.
Sit bona librorum & proviſæ frugis in annum
Copia, ne fluitem dubiæ ſpe pendulus horæ.
Hæc ſatis eſt orare Jovem. qui donat & aufert,
Det vitam, det opes: æquum mî animum ipſe parabo.

INTERPRETATIO.

tem tribuat, an dignitates, an ſuave lucrum, an vitæ genus & ratio latens & occulta.

Quoties verò *cunque recreat me Digentia frigidus rivus, potum ſuppeditans Mandela vico valdè algenti; quid ſentire, quid exoptare me putas, ô amice?* Nempe ut *maneat mihi quod habeo, vel etiam minus; ut mihi impendam quod vitæ reſtat, ſi quid amplius Dii largiantur. Sit librorum copia, & annona ad annum parata; ne anceps hæream expectatione temporis incerti. Sufficit iſta à Jove poſtulare. qui dat & adimit, tribuat vitam & facultates: at mihimet ipſe animum æquabilem præſtabo.*

ANNOTATIONES.

102. *Quid purè tranquillet.*] Non certè *honos*, aut *lucrum*: nam hæc *famem importunam* & novam in dies *ſitim* afferunt ſecum; ut eſt ſuprà verſu 24. Quid ergo? horum contemptus, *nil conferre ſibi*: &c. quæ alibi Poëta noſter haud ſemel aſſeruit. Præclarè Cic. 1. de Finib. n. 50. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas eſſe docui cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec distrahi poſſint. Sic de Juſtitiâ judicandum eſt, quæ non modò nunquam nocet cuiquam, ſed contra ſemper alit aliquid tum vi ſuâ atque naturâ, quod tranquillet animos; tum ſpe, nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata deſiderat: quemadmodum temeritas, libido, ignavia ſemper animum excruciant ac ſollicitant, turbulentaque ſunt, &c.*

103. *An ſecretum iter, &c.*] Vita privata. Vide Epiſt. præced. v. 10. ibiq. annot.

Fallentis ſemita vitæ.] Allegoriam pete, ſi vis Lector, cum quibuſdam, à viatoribus callidis, qui paucis cognitas ineunt ſemitas, vel compendioſiores, vel minimè latronibus infeſtas. Sic qui vitam agunt privatam tuti ſunt à curis, incommodis periculis, quibus conflictantur quotquot Rempub. capeſſunt.

104. *Me quoties reficit, &c.*] Cùm ſeceſſu & quiete meque ipſo fruor, in villâ meâ Sabina, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epiſt. 16.

105. *Rugoſus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epiſt. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu, à negotiis officiiſque urbanis. Vide Epiſt. 7.

111. *Hæc ſatis, &c.*] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipſe parabo.*] Cic. 3. de Nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium eſt, fortunam à Deo petendam; à ſeipſo ſumendam eſſe ſapientiam.* Juvenal. Sat. 10. ſub finem.

Monſtro quod ipſe tibi poſſis dare: Semita certè
Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

EPISTOLA XIX.

AD MOECENATEM.

Vitioſam imitandi rationem damnat.

PRiſco ſi credis, Mæcenas docte, Cratino,
Nulla placere diu, nec vivere carmina poſſunt,
Quæ ſcribuntur aquæ potoribus. ut malè ſanos
Adſcripſit Liber Satyris Fauniſque poëtas;
Vina fere dulces oluerunt manè camenæ.
Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus:
Ennius ipſe pater nunquam niſi potus ad arma

INTERPRETATIO.

O Mæcenas erudite, ſi fidem habes veteri Cratino, nulla poëmata diu placere vel celebrari queunt ab aqua potoribus condita. Poſtquam furentes poëtas Bacchus annumeravit Satyris & Faunis, Muſæ ſuaves vinum ſæpiùs oluerunt matutino tempore. Homerus vinum laudans ebrioſus extitiſſe notatur. Antiquus ipſe Ennius nunquam

ANNOTATIONES.

1. *Priſco ſi credis.*] Poëtaſtri quidam vino indulgebant pluſculum: idque jactabant facere ſe exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii: quaſi bonum carmen pangere nequirent niſi qui Baccho pleni eſſent. Adverſus hanc ſententiam pugnat ſolerter hic noſter vates, & Eubulus apud Athen. lib. 2. cap. 6.

Cratino.] Is à Suida valde bibax & vinoſus extitiſſe traditur: à veteri autem Schol. tantæ fuiſſe ebrioſitatis, ut ſoleret immejere in pelles ſupra quas recumbebat. Ariſtophanes eum pariter deridet velut ebrioſulum & ſubmejulum. Athen. lib. 2. cap. 3. *Vinum lepido poëta eſt equus velociſſimus. Si potatur aqua, nihil egregium producis. Cratinus hoc dixit, cùm non utrem unum redoleret, ſed potius dolium integrum.* Epigramma eſt Nicerato attributum. Vide annot. lib. 1. Sat. 4.

3. *Ut male ſanos adſcripſit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus & quæ ſequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut ſuo numine plenos, aſcripſit Satyris ac Faunis.

4. *Satyris Fauniſque.*] Diis agreſtibus, bibacibus quidem & vinoſis. De Satyris lib. 1. Od. 1. lib. 2. Od. 19. De Faunis lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

5. *Vina ferè dulces oluerunt.*] Ipſæ Muſæ ſobriæ non fuerunt. Vide Plutarch. Sympoſ. lib. 7. cap. 8. 9. 10.

6. *Laudibus arguitur vini vinoſus Homerus.*] Iliad. 6. &c.

7. *Ennius.*] De eo lib. 1. Sat. 10. *pater* ob antiquitatem Æſchylus pariter inter Græcos nunquam niſi ebrius ad ſcribendum ſe accingebat. Alcæus etiam φίλοινος notatur, Athen. lib. 10.

Proſiluit dicenda. Forum Putealque Libonis
Mandabo ſiccis; adimam cantare ſeveris.
Hoc ſimul edixit, non ceſſavere poëtæ
Nocturno certare mero, putere diurno.
Quid? ſi quis vultu torvo ferus, & pede nudo,

INTERPRETATIO.

niſi temulentus prorupit ad canenda bella. Sobriis committam forum & Puteal Libonis: abſtemiis auferam condendi verſus facultatem. Statim atque id pronuntiavit, cœperunt vates noctu vinum certatim bibere, ac *diurno fœtere. Verùm ſi quiſpiam ſeverâ fronte gravis, nudis pedibus,*

ANNOTATIONES.

8. *Forum.*] Res forenſes.

Puteal Libonis.] Locum ſeu Tribunal, ubi jus dicebat Prætor in Rom. foro conſtitutum à Libone. Vide lib. 2. Sat. 6. v. 35.

9. *Adimam cantare ſeveris.*] Carmina præclarè ſcribere interdictum ſit iis omnibus qui Bacchi munere factus non erit entheus & furens. Non videtur hic aproſdionyſon quod canit Tibullus lib. 3. Eleg. 6.

. . . . *Poſcite Bacchi munera* . .
. . . .
Jam venit iratus nimium nimiumque ſeveris.
Qui timet irati numina magna bibat.

Ubi legunt vulgo, *ſeverus.* Attamen credam ego reponendum, *ſeveris*, id eſt ſobriis; multò ſenſu meliori: Quo notantur non qui convivia fugerent, ſed potius qui inter aliorum compotationes & crebras invitationes, ebrietatem aſtutè & callidè vitarent. Vide Epiſt. præced. v. 91.

Potores bibuli mediâ de nocte Falerni
Oderunt porrecta negantem pocula, &c.

Hoc ſimul edixit.] Magna controverſia, quis *edixit?* an Liber, an Ennius, an Cratinus? pro Cratino facit quod de eo antè annotatum eſt. Torrentius, ex vet. cod. legit, *edixi*; ut ipſi Horatio tribuatur velut Prætorianum hoc edictum. Placet quibuſdam conjectura Heinſii tranſpoſita unâ literulâ legentis, *edixti*, pro edixiſti; ut ad Mœcenatem referatur. Sed optima eſt lectio, *edixit:* ſoluſque optimè Liber edixiſſe intelligitur, utpote Deus poëſeos & poëtarum.

Non ceſſavere Poëtæ nocturno, &c.] Diu noctuque vino ſe ingurgitarunt, ut egregia moliri poëmata viderentur.

11. *Nocturno certare mero.*] Romæ frequens hoc erat bibionum certamen vigilem pergræcando noctem ducentium. Et qui ſic pervigilaſſent ſtrenuè præmium accipiebant placentam. Jul. Pollux, Athen. lib. 14. Schol. Ariſtoph. Equit.

Putere diurno.] De die *crapulam exhalantes*, ut ait Tull. Sic quidem luxurioſi quaſcunque horas compotationibus idoneas habebant. at viri graves & occupati non adibant cœnam niſi veſperi & ad lucernas. Unde Alcæus ita queritur, ſe ipſe vinoſum arguens in Epigrammate: πίνωμεν. τί τὸν λύχνον ἀμμένομεν; *bibamus: quid lychnum expectamus?*

12. *Quid ſi quis vultu, &c.*] Refellit Horatius opinionem ante allatam. Qui Cratinum imitatur in vitioſâ ipſius bibacitate, non proinde poëticam ejus virtutem aſſequetur; ſicut qui habitûs ſqualorem aut vultûs ſeveritatem Catonis imitabitur, non continuò mores ejus optimos habebit, &c. Ergo boni exemplaris non vitia ſed virtutes oportet æmulari.

Pede nudo.] Cato Uticenſis ſine calceis & ſine togâ prodibat in publicum; imo & Prætor ſic ad roſtra veniebat, judicia exercebat, interdum etiam benè pranſus & potus. Plutarch.

Exiguæque togæ ſimulet textore Catonem;
Virtutemne repræſentet moreſque Catonis?
Rupit Hyarbitam Timagenis æmula lingua;
Dum ſtudet urbanus, tenditque diſertus haberi.
Decipit exemplar vitiis imitabile. quod ſi
Pallerem caſu, biberent exangue cuminum.
O imitatores ſervum pecus, ut mihi ſæpe
Bilem, ſæpe jocum veſtri movere tumultus!
Libera per vacuum poſui veſtigia princeps;
Non aliena meo preſſi pede. qui ſibi fidit
Dux regit examen. Parios ego primus Iambos

INTERPRETATIO.

& brevis togæ uſu Catonem exhibeat, num proinde *Catonis referat mores ac virtutem? Hyarbitam perdidit* ſua *lingua Timagenem æmulata, cum lepidus & eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiis imitabile.* Enimverò *ſi fortè pallidus forem, potarent cumini* ſuccum *pallere* facientem. *O imitatores ſtolidi & ſerviles, quàm ſæpè agitationes veſtræ excitarunt mihi indignationem & riſum!* Ego verò *primus intuli pedem in vacua* ſpatia *nec ſecutus ſum* veſtigia *alterius. Qui confidit ſibi turmam ducit & gubernat. Ego prior Iambos pro-*

ANNOTATIONES.

13. *Exiguæque togæ textore.*] Breviori togâ vilis texturæ; ſicut Epiſt. 1. ait, *curtatus inæquali tonſore capillos*, pro, inæquali tonſurâ. Quod è vili plebecula quempiam decuiſſet, non verò patricium & nobilem. Lucanus Catonem illum Uticenſem canit: *hirtam Romani more Quiritis induxiſſe togam.* Sunt qui legant, *teſquore*, id eſt, ſqualore, inquiunt. Sic nimirum ſcribit J. Lipſius Elect. 1. cap. 13. vellem ego tamen, eruditus ille vir vel originem inſolentis imo barbaræ vocis iſtius indagaſſet, vel auctoritate quapiam allatâ rem ampliùs excuſſiſſet.

15. *Rupit Hyarb. &c.*] Alii ſcribunt *Iarbitam*, ab Iarbâ rege Africani litoris. Hyarbita ignobilis ac vix nomine notus quidam, volens imitari ſales & dicacitatem Timagenis, ſemet perdidit, ut ille; petulantem ejus linguam æmulatus velut urbanam & diſertam.

Timagenis.] Hic Rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius: ſub Pompeio magno Romam adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fauſta Syllæ filio; Rhetoricam docuit ad tempora Auguſti. demum ob maledicentiam urbe ejectus in prædio Tuſculano diem ſuum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiis imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiis caret; & ſtultum imitatorem decipit, qui non quod perfectum, ſed quod forte vitioſum ineſt, imitari ſolet.

18. *Biberent exangue cuminum.*] Poëtaſtri noſtri, inquit Horatius, ſi pallido eſſem vultu, pallorem ſibi procurarent, ut æmulari me in ceteris etiam crederentur, paremque mihi poëſeos facultatem adipiſci. Vide Dioſcorid. lib. 3. cap. 68. Plin. lib. 20. cap. 14. *cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Porcii Latronis clari inter magiſtros dicendi aſſectatores ſimilitudinem coloris ſtudiis contracti imitatos*, &c. Perſ. Sat. 5. v. 55.

. . . . . . *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego Lyricam poëſim Latinam primus tentavi, abſque ullo exemplari mihi propoſito. *vacuum*, locum à nemine antea occupatum. Vide Od. ult. lib. 3. & lib. 4. Od. 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Oſtendi Latio; numeros animoſque ſecutus
Archilochi, non res & agentia verba Lycamben.
At ne me foliis ideo brevioribus ornes,
Quod timui mutare modos & carminis artem:
Temperat Archilochi Muſam pede maſcula Sappho,
Temperat Alcæus: ſed rebus & ordine diſpar,
Nec ſocerum quærit, quem verſibus oblinat atris,
Nec ſponſæ laqueum famoſo carmine nectit.
Hunc ego non alio dictum prius ore Latinis
Vulgavi fidicen. juvat immemorata ferentem
Ingenuis oculiſque legi, manibuſque teneri.
Scire velis, mea cur ingratus opuſcula lector
Laudet, ametque domi; premat extra limen iniquus?
Non ego ventoſæ plebis ſuffragia venor

INTERPRETATIO.

tuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum & virtutem imitatus, non autem materiam & dictiones Lycamben adigentes ad ſuſpendium. *Neque verò me propterea minoribus corones frondibus, quoniam veritus ſum immutare numeros ac metri legem.* nam *Archilochi poëſim verſu mitigat Sappho virilis, etiamque Alcæus: at diſſimilis ſententiis & diſpoſitione, nec petit ſocerum acerbo carmine preſcindendum, nec ſponſæ reſtim parat verſibus contumelioſis. Hunc à nullo alio antea celebratum ego lyrâ canens Latinis oſtendi.* & *gaudeo nova proferens oculis ingenuorum perlegi, & manibus contrectari.* Porrò ſi *noſſe cupis, cur Lector iniquus mea carmina collaudet atque in pretio habeat domi* quidem, *foris* autem *improbè vituperet.* Nempè *ego levis plebeculæ*

ANNOTATIONES.

23\. *Parios ego primus Iambos oſtendi Latio.*] Iambos etiam verſus Latinè ſcripſi primus, ad inſtar Archilochi Græcorum Iamborum inventoris, ex inſula Paro oriundi. De hac lib. 1. Od. 19.

25\. *Archilochi.*] De iſto Poëta jam antè in Epod. 6. & poſtea in Epiſt. ad Piſ. v. 79.

Lycamben.] Socerum, de quo cit. Epod. 6.

28\. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi aſperitatem temperavi ſuavitate Alcæi & Sapphonis. ſcilicet Iambi ſatis acres Epodorum temperantur Alcaicis & Sapphicis Odarum.

Maſcula Sappho.] Hæc nempè dicitur virilem adepta virtutem, quod ſe præcipitarit ex eo ſaltu, unde viri tantum ſolebant ſe jaculari præ amoris impatientiâ. Hinc Auſon. Eidyl. 6. v. 25.

Et de nimboſo ſaltum Leucate minatur
Maſcula Lesbiacis Sappho peritura ſagittis.

29\. *Alcæus.*] Vide lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30\. *Socerum.*] Lycamben.

31\. *Sponſa.*] Neobulæ Lycambes filiæ, quæ ſe quoque poſt patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32\. *Hunc.*] Archilochum; quem, antè Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

37\. *Non ego ventoſa, &c.*] Idcircò mihi invidiam creant, quia laudes & approbationem non capto, ut alii plerique, per munera & cœnas aſſentatoribus datas. Perſ. Sat. 1.

Impenſis cœnarum, & tritæ munere veſtis.
Non ego, nobilium ſcriptorum auditor & ultor,
Grammaticas ambire tribus & pulpita dignor.
Hinc illæ lacrymæ. ſpiſſis indigna theatris
Scripta pudet recitare, & nugis addere pondus,
Si dixi; Rides, ait, & Jovis auribus iſta
Servas. fidis enim manare poëtica mella
Te ſolum, tibi pulcher. Ad hæc ego naribus uti
Formido; & luctantis acuto ne ſecer ungui,
Diſplicet iſte locus; clamo, & diludia poſco.

INTERPRETATIO.

approbationem non quæro ſumptuoſis cœnis, & donando veſtes detritas. Auctorum ego illuſtrium auditor & cenſor non dignor prenſare Grammaticorum familias & ſuggeſta. Inde veniunt *iſta querimonia. Si dicam: Pudet recitare carmina* mea *frequentibus theatris indigna, & nugas oſtentare:* mox aliquis inquiet: *Deriſor es, & Jovis auribus hæc reſervas. Quippe te unum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad iſta ego timeo exhibere ſannam: ac ne præſcindar acerbo ungue contendentis, locum iſtum dovite, vociferor, & dilationem poſtulo.*

ANNOTATIONES.

calidam ſcis ponere ſumen:
Scis comitem horridulum trità donare lacernà.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turba togata?
Non tu Pomponi; *cœna diſerta tua eſt.*

Vide poſtea Epiſt. ad Piſ. v. 419.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores jubet ad lucrum ire Poëta
Dives agris, &c.

39. *Auditor.*] Juvenal. Sat. 1.

Semper ego auditor tantum?

Ultor.] Optimorum auctorum errata notando & caſtigando; nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur: mea ſcripta viciſſim recitando. Juvenal. cit.

. . . . *nunquamne reponam?*

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait: *non ambire pulpita dignor.*

40. *Grammaticas ambire tribus.*] Ut ſcripta mea diſcipulis ſuis dictent & proponant ediſcenda. Perſ. Sat. 1. v. 29.

Ten' cirratorum centum dictata fuiſſe,
Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à Grammaticis, vel à meipſo. De hac Romanorum ambitioſâ recitatione Perſius cit. & nos ibidem non pauca.

41. *Hinc illæ lacrymæ.*] Terentianus iſte locus ex Andria, in proverbium abiit: eoque utitur etiam Tullius pro M. Cælio: *Hinc illæ lacrymæ: & hæc cauſa eſt omnium ſcelerum.*

42. Nugis *addere pondus.*] Velut eximium quiddam altè & graviter pronuntiando res leviculas.

43. *Ait.*] Quiſpiam invidus.

Jovis.] Auguſti Virgil. Eclog. 1. de eodem.

Deus nobis hæc otia fecit.

44. *Fidis enim manare, &c.*] Unum te credis edere ſuavia poemata.

45. *Tibi pulcher.*] Ipſe tibi videris præſtare ceteris omnibus: nullamque tibi parem exiſtimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel deriſionem ſignificare

Ludus enim genuit trepidum certamen, & iram:
Ira truces inimicitias, & funebre bellum.

INTERPRETATIO.

Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes: indignatio verò *acerba odia, & bellum lugubre.*

ANNOTATIONES.

timeo, ne ejuſmodi hominis iram in me concitem. Perſ. Sat. 1.

Rides, & nimis uncis naribus indulges. Vide ſuprà lib. 1. Satira 6. & lib. 2. Satira 8.

47. *Iſte locus.*] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id eſt, ſpatium intermiſſionemque, ad accuratiùs emendenda quæ ſcripſi, antequam vulgentur. quod luculenter admonet Epiſtola ad Piſones. Metaphora eſt à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnæ deſtinatos, ſpatium concedebatur gladiatoribus, ut ſe ad certandum meliùs compararent. Malim ego tamen cum doctiſſimo Salmaſio legere, *deludia*, & ludendi ceſſationem & finem, interpretari.

48. *Ludus enim, &c.*] Climax eſt. Ludus certamen, certamen iras, ira inimicitias, hæ bellum generant aliquando funebre & luctuoſum.

EPISTOLA XX.

AD LIBRUM SUUM.

VErtumnum Janumque, liber, ſpectare videris.
Scilicet ut proſtes Soſiorum pumice mundus,
Odiſti claves, & grata ſigilla pudico.
Paucis oſtendi gemis, & communia laudas,
Non ita nutritus. fuge quò diſcedere geſtis:
Non erit emiſſo reditus tibi. Quid miſer egi?
Quid volui? dices, ubi quis te læſerit. & ſcis
In breve te cogi, cùm plenus languet amator.

INTERPRETATIO.

O *Liber, ut video, reſpicis Vertumnum & Janum. nempe ut venalis fias Soſiorum pumice expolitus, claves fugis & ſigilla verecundo grata. doles exhiberi paucis, & magni pendis divulgari, minimè ſic educatus. Perge quò ire cupis, redire non licebit tibi vulgato.* Tum vero: *Quid infelix egi, quid petii? inquies, quando te non nemo proſcindet. Noſti vero te in arctum compingi, cùm* lector *primò avidus* mox *faſtidioſus negliget.*

ANNOTATIONES.

1. *Vertumnum.*] Per Proſopopœiam librum ſuum à publico deterret, ob imminentia pericula.

Vertumnum Janumque.] Hi Dii præſidere vendentibus ementibuſque credebantur: & ad eorum ſtatuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. 2. Sat. 7. De Jano lib. 2. Sat. 3. & 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, & publicè vendi.

2. *Soſiorum pumice mundus.*] Pellibus integebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri ſolebant. *Pumex*, lapis cavernoſus, quo rudia & aſpera complanantur. Vide Plin. lib. 36. cap. 21. *Soſii* fratres erant bibliopolæ inſignes: unde hic antonomaſticè nominantur.

3. *Odiſti claves, &c.*] Tædet incluſum reſidere: ampliùs in arcâ domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo conſilio tamen ſcriptus ut prodires in publicum.

Diſcedere.] Al. *Deſcendere*, Scil. è collibus in Thuſcum vicum ad imum Cælii montis, apud velabrum; ubi Vertumnus ædem habebat; & plures erant tabernæ, librariorum præſertim.

6. *Non erit emiſſo reditus.*] Cùm ſemel emiſſus & vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis quæ in te forte notabuntur.

8. *Scis in breve te cogi, &c.*] Scis in anguſtum & diſcrimen redigi te, cùm jam aſpernari incipit qui prius diligebat. Alii ſic: ſcis te contrahi & complicari; vel, non integrum te legi, ſed quædam pervolvi dumtaxat, & pleraque præteriri à lectore jam defeſſo & languente.

Quod ſi non odio peccantis deſipit augur;
Carus eris Romæ, donec te deſerat ætas.
Contrectatus ubi manibus ſordeſcere vulgi
Cœperis; aut tineas paſces taciturnus inertes;
Aut fugies Uticam; aut vinctus mittêris Ilerdam.
Ridebit monitor non exauditus: ut ille,
Qui malè parentem in rupes detruſit aſellum
Iratus. *Quis* enim invitum ſervare laboret?
Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
Occupet extremis in vicis balba ſenectus.

INTERPRETATIO.

Quod ſi non inſanit augur odio delinquentis, Roma in pretio eris uſquequò te juventus deficiat. Cùm autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clam nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam, vel obligatus deportaberis Ilerdam. Tunc ri*debit caſtigator non auditus: velut iſte qui aſinum non obedientem iratus impulit in præcipitium. Ecquis enim conetur invitum ſervare? Illud etiam tibi continget, ut ſenex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis.*

ANNOTATIONES.

9. *Quod ſi non odio, &c.*] Si non omnino fallor, ſi benè auguror, primò quidem novitate celebraberis, at ſenſim in faſtidium incurres. Sic enim ferè fit.

12. *Tineas paſces.*] Neglectum & proiectum exedent tineæ & blattæ. *Taciturnus*, obſcurus, & deſpectui habitus; jam tacentibus de te hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio mulctatus, ſermone Romanorum haud ampliùs celebris.

Uticam.] Urbs eſt Africæ Catone minori nobilitata: in quâ nimirum ſibi mortem ille conſcivit; & ab eâ dictus Uticenſis. Vide lib. 1. Od. 12. & lib. 2. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim Epiſtolas chartis intectas obligari obſignarique mos erat. Alii legunt: *unctus*, optimo ſenſu. Nam ſalſamenta, garum, piper, thus, aliaque ejuſmodi bene multa involvi ſolent chartis inutilibus. Vide lib. 2. Epiſt. 1. in fine. Catul.

Et laxas ſcombris ſæpe dabunt tunicas.

Perſ. Sat. 1. v. 43.

Nec ſcombros metuentia carmina nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs v. *Lerida*, Hiſpaniæ Tarraconenſis, ſive Cataloniæ, ad Secorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus lib. 4.

. . . . fundata vetuſtâ
Surgit Ilerda manu; placidis prælabitur undis.

15. *Qui malè parentem.*] Quidam ruſticus aſinum cernens ad præcipitem rupem obſtinatè contendere, retrahebat pro viribus. at pertinax beſtia renitebatur. tum iratus ille aſinum impulit quo tendebat, detruſitque in præcipitium.

17. *Ut pueros elementa docentem occupet, &c.*] Ut attераris vili manu ſenis cujuſpiam balbi, pueros docentis elementa. Juvenalis pariter notat miſeram hanc ſortem cùm Virgilii tum noſtri Horatii. Sat. 7. v. 226.

. . . . cum totus decolor eſſet
Flaccus, & hæreret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, &c.

Vide, ſi vacat, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagiſtri ſcholam habere amant in triviis, in quæ incidunt ac deſinunt plures vici, loco

Cum tibi Sol tepidus plures admoverit aures;
Me libertino natum patre, & in tenui re
Majores pennas nido extendiſſe loqueris:
Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
Me primis urbis belli placuiſſe domique;
Corporis exigui, præcanum, ſolibus aptum,
Iraſci celerem, tamen ut placabilis eſſem.
Forte meum ſi quis te percunctabitur ævum:
Me quater undenos ſciat impleviſſe Decembres;
Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.

INTERPRETATIO.

Cumque Sol tepeſcens plures auditores tibi præbuerit, dices me libertini patris filium; quamvis non opulentum extendiſſe alas ultrà nidulum: ſcilicet *ut* tantum *addas virtuti, quantum detraxeris origini.* Narrabis *gratioſum fuiſſe me Romæ optimatibus* tam *in bello* quàm *in pace; ſtaturâ brevi, canum ante tempus, aprico gaviſum, iracundum, ſed mitigari facilem. Quod ſi quiſpiam à te inquirat meam ætatem; diſcat me quater undecim hyemes decurriſſe quo anno Lollius Lepidum collegam ſortitus eſt.*

ANNOTATIONES.

nempe maximè frequentato. Vel Horatius deſignat vilem magiſtrum in remotiſſimâ urbis regione habitantem.

19. *Cum tibi ſol tepidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, ſed & alii plures ad te audiendum confluxerint, dum fervet æſtus: vel ſub veſperam & ſole jam deferveſcente, cùm dictata diſcipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obſcurâ origine evaſiſſe in præclarum nomen ac ſplendorem, &c.

Libertino nat. patre.] Vide libro 1. Sat. 6.

21. *Majores pennas nido extendiſſe.*] Natalium ac generis ignobilitatem illuſtraſſe me nobilibus ſcriptis.

23. *Primis urbis.*] Mæcenati, Auguſto, Pollioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. 2. Sat. 3.

. . . . *longus invitaris ab imo*
Ad ſummum totus moduli bipedalis.

25. *Iraſci celerem, tamen ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. 1. Epiſt. 14. ſcribit, *irritabiles eſſe animos optimorum ſæpe virorum, eoſdemque placabiles: & eſſe hanc agilitatem mollitiemque naturæ plerumque bonitati.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor & quadraginta compleviſſe, cum conſulatum inirent Lollius ac Lepidus: anno ſcil. U. C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manlio Torquato & L. Aurelio Cotta Coſſ. an. U. C. 688. ut dictum eſt lib. 3. Od. 21.

28. *Collegam Lepidum quo, &c.*] M. Lollius virtute ſingulari & Cæſaris gratiâ adeptus conſulatum, geſſit laudabiliter cum Q. Æmilio Lepido. Dio lib. 54. Ad eum ſunt Epiſt. 2. & 18. & lib. 4. Od. 9.

Q. HORATII FLACCI EPISTOLARUM LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I.

AD AVGVSTVM.

Optimum maximumque Principem mirâ ſolertiâ collaudat. De poëſi multa refert: Et vetera dumtaxat æſtimantes redarguit. Demum Cæſaris in Poëtas benevolentiam ſtimulat.

CUm tot ſuſtineas & tanta negotia ſolus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,

INTERPRETATIO.

Quandoquidem ô Auguſte, portas unus molem *tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, inſtitutis exor-*

ANNOTATIONES.

1. *Cum tot.*] Epiſtolam hanc ſanè eximiam expreſſit Auguſtus ab Horatio, cum ad eum ſcripſiſſet his verbis: *Iratum me tibi ſcito, quod non in pleriſque ejuſmodi ſcriptis mecum potiſſimùm loquaris. An vereris ne apud poſteros infame tibi ſit, quod videaris familiaris nobis eſſe?* Nempe legerat ſermones Horatii Cæſar, ſuique nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam ſeculare carmen imperaverat ſcribere, item Vindelicam victoriam privignorum ſuorum Tiberii ac Druſi Neronum: Odarumque librum 4. Sueton. in vitâ Horatii.

Suſtineas.] Summus Princeps alios quidem adhibet in conſilium, at ſolus imperii molem ſuſtinet. Talis eſt orbis judicio LUDOVICUS MAGNUS.

Solus.] Diſcuſſis jam factionibus, victo Lepido, Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii ſplendorem.

Moribus.] Optimis inſtitutis, rectaque diſciplinâ, quibus mores optimi formantur.

Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo ſermone morer tua tempora, Cæſar.
Romulus, & Liber pater, & cum Caſtore Pollux,
Poſt ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aſpera bella
Componunt, agros aſſignant, oppida condunt;
Ploravere ſuis non reſpondere favorem
Speratum meritis. diram qui contudit hydram,
Notaque fatali portenta labore ſubegit,
Comperit invidiam ſupremo fine domari.
Urit enim fulgore ſuo, qui prægravat artes
Infra ſe poſitas: extinctus amabitur idem.

INTERPRETATIO.

mas, legibus corrigis, ego ſanè *peccarem adversùs utilitatem publicam, ſi prolixâ epiſtolâ interpellem occupationes tuas* graviores.

Romulus, & Bacchus, Caſtor atque Pollux, poſt magna facinora admiſſi in Deorum fana, dum in terris verſantur cum hominibus, difficilia bella conficiunt, agros diſtribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis ſuis parem. Qui ſævam hydram peremit, famoſaque monſtra ſubegit labore fatali, cognovit invidiam ſolâ *morte vinci. Nam ſplendore ſuo accendit qui inferiorem induſtriam opprimit: ipſe verò mortuus diligetur.*

ANNOTATIONES.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. 1. *Lex eſt recta & à numine Deorum tracta ratio, imperans honeſta, prohibens contraria.* Suetonius Octav. 32. 34. &c. utiliter ab eo ſancita pleraque commemorat: & cap. 27. etiam in Triumviratu *recepiſſe morum legumque regimen perpetuum.*

5. *Romulus.*] Quatuor primi verſus inſtar procemii ſunt. jam Auguſtum extollit ſupra Heroes maximos, per comparationem. Vide lib. 1. Od. 12.

Liber pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Caſtor Pollux.] De his Ode 3. & 12. lib. 1.

6. *Deorum in templa recepti.*] In Deorum numerum adſciti.

7. *Aſpera bella componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros aſſignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agroſque urbibus adjacentes iis diſtribuendo.

9. *Ploravere ſuis non reſpond. &c.*] Queſti ſunt quod parum grati populi haud pares ſuis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat *Lucretius* initio lib. 5. Vide lib. 1. *Od. 3.* & libro 4. Od. 4.

Non hydra ſecto corpore firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem, &c.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inſerendum coelo Herculem, quàm debellatis monſtris.

12. *Invidiam ſupremo fine domari.*] Non ante mortem: & mox rationem ejus rei ſubdit. Quintil. Declam. *Ea inter initia urunt: at livor morâ ſolvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit horum excitat invidiam, quia videntur ſibi ab eo deprimi. At cum fato eſt functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, ampliùs non metuentibus viventis fulgore perſtringi & obrui.

Præſenti tibi maturos largimur honores,
Jurandaſque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hic populus ſapiens & juſtus in uno,
Te noſtris ducibus, te Graiis anteferendo,
Cætera nequaquam ſimili ratione modoque
Æſtimat: & niſi quæ terris ſemota, ſuiſque
Temporibus defuncta videt, faſtidit & odit.
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,

INTERPRETATIO.

[Pr]æſentì tibi cultum deferimus tempeſti[v]um, araſque erigimus; ad quas jurabitur [p]er nomen tuum, profitentes nihil par tibi *[e]xtitiſſe nihil*que *futurum unquam. Ve[r]ùm tuus ille populus in unâ re juſtus & [ſ]apiens*, nempe quod *te Imperatoribus Romanis Graiiſque præfert, non æquè benè judicat de aliis* rebus: ſcilicet *negligit atque aſpernatur* omnia, *præterquam quæ terris abſtracta dudumque præterita comperit: adeo vetuſta probans, ut tabulas delinque-*

ANNOTATIONES.

15. *Præſenti tibi, &c.*] Tu, Cæſar, [v]ivus etiam in deliciis es, invidiamque [v]iciſti: quod eſt prorsùs ſingulare. Nem[p]e tua magnitudo cuncta ſupergreditur: [i]nvidia verò non reperitur niſi inter æmulos & ferè æquales. Adeoque ſolus honores divinos adeptus vel dum hic inter nos degis.

Præſenti.] Lib. 3. Od. 5.

Præſens divus habebitur Auguſtus.

Maturos.] Jam viventi debitos. Servius ad Ecl. 1. *Auguſtus templa vivus meruit*, inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. lib. 3. Eleg. 4.

Arma Deus Cæſar ditis meditatur ad Indos.

16. *Jurandaſque.*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius vult, *Tuum per numen.* Sed perinde eſt.

Ponimus aras.] Vide lib. 4. Od. 5. item Dion. lib. 51. ubi refert edictum Senatûs de divinis honoribus Auguſto tribuendis. Ovid. Faſt. 1.

Cæſaris arma canant alii; nos Cæſaris aras.

Tamen conſtat nullas Romæ fuiſſe, ſed tantùm in provinciis, niſi forte privatas. Sueton. Octav. 52. & Dio lib. 54. decretas ſibi ex Senatuſconſulto haud accepiſſe, imo prohibuiſſe, narrant. *In urbe quidem pertinaciſſimè abſtinuit hoc honore, atque argenteas etiam ſtatuas olim ſibi poſitas conflavit omnes: & ex iis aureas cortinas Apollini Palatino dedicavit.* De privatis aris Auguſto erectis intelligendus ergo hic Horatius, item Ovid. ante cit. & 1. de Ponto Eleg. 5. & 3. Eleg. 1. & Virgil. Ecl. 1.

. . . . . . *illius aram*
Sæpe tener noſtris ab ovilibus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hic pop. &c.*] Tranſit ingenioſè & ſolerter ad eos reprehendendos, qui vetera ſectantur, & quævis nova faſtidiunt abſque diſcrimine & judicio.

21. *Terris ſemota.*] Ex hominum conſpectu ablata; carmina poëtarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare vetantes.*] Leges 12. tab. quas Decemviri, ad inſtar legum Solonis, compoſuerunt, an. U. C. 302. Porro quæ in eis continerentur haud comperta omnino, niſi quod pauca, quæ ad morum diſciplinam & judicia ſpectant, intercisè auctores produnt: ut ait Alex. ab Alex. lib. 6.

Quas bis quinque viri ſanxerunt; fœdera regum
Vel Gabiis vel cum rigidis æquata Sabinis,
Pontificum libros, annoſa volumina vatum,

INTERPRETATIO.

re prohibentes à Decemviris conſtitutas, fœdera regum Rom. ſeu apud Gabios, ſeu cum ſeveris Sabinis compoſita, jus Pontificale, antiqua vatum prædicta, à Ma-

ANNOTATIONES.

cap. 10. ubi & fragmenta quædam earum pervetuſta & obſoleta refert. *In urbe ne urito, neve ſepelito . . . . ſi quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino abeſto, &c.*

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus: alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipſa urbe: alterum à Romulo cum Tito Tatio Sabinorum rege; & hoc *æquatum*, ſive æquis factum conditionibus; non autem priùs illud, quod iniquum potius dicatur: ut benè obſervat Theod. Marcil. De priori fœdere Dion. Halic. lib. 4. de poſteriori lib. 2. ubi ſcribit conſtitutum eſſe, ut *Romæ reges eſſent æquè Romulus & Tatius, paribus ſuffragiis, & æqualiter honoribus fruerentur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. 1. Vide annot. noſtras lib. 1. Epiſt. 11. & 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. nos ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros.*] Compoſitos à Numâ, continentes ritus ſacrificiorum, precationes, &c. Annales etiàm ſignificari volunt. Cic. 1. de Orat. n. 193. *In jure civili, & in Pontificum libris, & in duodecim tabulis plurima eſt antiquitatis effigies. quod & verborum priſca vetuſtas cognoſcitur; & actionum quædam genera majorum conſuetudinem vitamque declarant.*

Annoſa volumina vatum.] Attii Nævii, apud Cicer. de Divin. Servius ad Æn. 5. Macrob. Sat. 1. Marcii duo vaticinia ſatis incondita profert T. Livius lib. 25. cap. 12. alterum Cannenſem cladem prædicens, alterum jubens inſtitui ludos Apollinares. Non pigebit ea deſcribere. Prius ſic fermè canebat.

Amnem Trojugena Cannam Romane fuige,
Ne te alienigena in campo cogant Diomedis
Conſeruiſſe manus pugnantem. Sed neque credes
Ante mihi, donicùm compleris ſanguine campum:
Multaque millia caſa tuorum deferat amnis
In pontum magnum de terra frugiferente:
Piſcibu' pennigeriſque feriſque colentibu' terras
Ut fuat eſca caro tua. Nam mi ita Juppiter inſit.

Poſterius carmen obſcurius perplexiuſque ſcripturæ genere, ut ait Livius, ita fere habebat.

Romulidæ ſi perduelles expellere voltis,
Et vomicam gentium, quæ longè alienigenarum
Venit; Apolineri vovendos cenſeo ludos,
Qui Deo Apolinari fiunt comiter quotannis,
Quorum jam poplicitùs popolus dederit ſipi' partem:
Conferiunto privatim pro ſeque ſuiſque.
Et Prætor ludis faciundis ollu' præſit,
Qui ſummum popolo plebique eundo urbe dabit jus.
At bis quinque viri Græco ſacra ritu obeunto.
Hæc ſi faxitis, rectè gaudebitis ſemper:
Atque adeo fiet melior res poplica voſtra.
Nam is Divus voſtros perduelles ſtinguet ad unum,
Qui voſtros campos placidè nunc rureque paſcunt.

Dictitet Albano Muſas in monte locutas.
Si, quia Græcorum ſunt antiquiſſima quæque
Scripta, vel optima, Romani penſantur eâdem
Scriptores trutinâ; non eſt quod multa loquamur:
Nil intra eſt oleam, nil extra eſt in nuce duri:
Venimus ad ſummum fortunæ: pingimus, atque
Pſallimus, & luctamur Achivis doctius unctis.
Si meliora dies, ut vina, poëmata reddit;
Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus.
Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter

INTERPRETATIO.

ſis in monte Albano fuiſſe dictata aſſe-rat. Atqui *ſi quoniam ſcripta Græcorum vetuſtiſſima etiam præſtantiſſima exiſtunt, Latini Scriptores ſimili ratione æſtimantur; pluribus verbis non eſt opus: nihil in olivâ, nihil extra nucem duri eſt: fortuna api-cem attigimus: pingimus & canimus & luctamur ſolertiùs quàm Græci. Si tempus meliora facit carmina* perinde *ac vina, quæro quot anni auctoritatem dent libris. Scriptor ab annis centum mortuus debetne*

ANNOTATIONES.

27. *Albano Muſas in monte locutas.*] Quia monticolæ ſunt Muſæ, hinc Horatius Muſarum Latinarum ſedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia ſacra Latinorum celebrari ſolebant. Turneb. Alii nimicè in Albano Muſas collocari à Poëta noſtro, volunt; nempe ob ruſticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum geſta exorſus ſcribere, omiſerit nominum aſperitate deterritus; quod teſtatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ, in monte Albano; præſertim cùm Egeriam unam de Muſis fuiſſe ſcribat Dionyſ. Halic. lib. 2. & Plutarch. in Numa. quanquam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos & bardos explodit qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquila impoſitum.

28. *Si quia Græcorum, &c.*] Refellit Poëta vulgi opinionem. Apud Græcos, inquit, vetuſtiſſimi quidem pariter etiam optimi ſunt. At non ita ſe habet de Scriptoribus Latinis. Imo contrarium omnino fieri judicium debet. Atque iam falſum eſt arbitrari Latinorum antiquiſſimos eſſe præſtantiſſimos, quàm affirmare olivam nihil intùs, nucem extra nihil duri habere; item quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem aperte à vero & ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra eſt oleam, &c.*] Proverbialis ſermo iſte uſurpari ſolet in eos qui negant manifeſtè vera, vel aſſerunt perſpicuè falſa. Enimverò quid certius quàm in oliva eſſe os, & extra nucem eſſe putamen durum.

Oleam.] *Olea* propriè eſt arbor, oliva fructus. attamen utraque vox in utraque ſignificatione ponitur.

32. *Venimus ad ſummum fortunæ.*] Uno abſurdo poſito multa conſequuntur abſurda. Nempe dicamus deinceps, inquit Poëta, nos famâ eſſe celebriores Græcis, & artium peritiores; quamvis hactenus ii præſtare omnibus crediti ſint.

32. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæſtram, ut olei virtute membra fierent tum robuſtiora, tum etiam lubrica & teneri difficiliora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum à diſſimili.

Perfectos vetereſque referri debet, an inter
Viles atque novos? excludat jurgia finis.
Eſt vetus atque probus centum qui perficit annos.
Quid, qui deperiit minor uno menſe vel anno,
Inter quos referendus erit? veterеſne poëtas,
An quos & præſens & poſtera reſpuet ætas?
Iſte quidem veteres inter ponetur honeſtè,
Qui vel menſe brevi vel toto eſt junior anno.
Utor permiſſo, caudæque pilos ut equinæ
Paulatim vello; & demo unum, demo etiam unum,
Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi,
Qui redit ad faſtos, & virtutem æſtimat annis,
Miraturque nihil, niſi quod Libitina ſacravit.

INTERPRETATIO.

conſeri inter veteres & bonos, an inter ignobiles & recentiores? Definitio tempo-ris *decidat controverſiam. Vetus & perfectus eſt qui ante annos centum obiit. Quid* verò *qui uno menſe vel anno junior interiit, quibus annumerabitur? an antiquis, an iis quos ætas noſtra & ſecutura negliget? Ille*, inquies, *inter veteres rectè conſebitur qui menſe duntaxat vel anno poſterior fuerit.* Ego *conceſſum aſſumo, & minutatim detrabo quaſi pilos caudæ equinæ; atque diminuo annum itemque alterum, donec dilabentis cumuli ratione deceptus vincatur qui annos numerat, & ex vetuſtate bonitatem colligit; quique nihil laudat niſi quod mors conſecravit.*

ANNOTATIONES.

39. *Eſt vetus atque, &c.*] Reſponſio eſt adverſarii, quam mox convellit Horatius.

43. *Iſte quidem veteres.*] Ita loquitur adverſarius.

45. *Utor permiſſo.*] Tuâ reſponſione utor, ac te expugno: inquit Poëta.

Caudæque pilos ut equinæ, &c.] Ex hiſtoriâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferociores militum ſuorum animos erudiret, duos equos adduci juſſit, alterum imbecillem, alterum validum. Imbecilli appoſuit virum fortem, valido infirmum. Dato ſigno vir fortis equi imbecilli caudam ambabus captans manibus totam ſimul abſtrahere & avellere nitebatur fruſtra. contrà vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, ſingulos pilos evellens. Tum aſſurgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, induſtriam plus poſſe quam vires. ſic quæ uno impetu ſuperari nequeunt, paulatim arte & patientiâ vincuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: ſenſimque deducam te ad poſtrema tempora. Porrò licebit mihi ſemper unum annum detrahere; ſiquidem conceſſiſti *inter veteres honeſtè poni qui toto anno junior eſt.*

37. *Dum cadat eluſus ratione ruentis acervi.*] Alluſio eſt ad ſoriten, quæ argumentatio multarum eſt acervus propoſitionum; quas diſſolvendo ſingulas tota vis argumenti ſolvitur. Sicut autem Chryſippus ſiſtendum in unâ è propoſitionibus, nequicquam dicebat; ita hic annos non poſſe definiri oſtendit Horatius. Chryſippum ſuggillat Perſius ad calcem Satiræ ultimæ.

. . . . *Depunge ubi ſiſtam*
Inventus Chryſippe tui finitor acervi.

49. *Libitina.*] De hac vide lib. 3. Od. 30. & lib. 2. Sat. 6. v. 19.

Ennius & ſapiens & fortis & alter Homerus,
Ut critici dicunt, leviter curare videtur
Quo promiſſa cadant, & ſomnia Pythagorea.
Nævius in manibus non eſt. & mentibus hæret
Pænè recens: adeo ſanctum eſt vetus omne poëma.
Ambigitur quoties, uter utro ſit prior; aufert
Pacuvius docti famam ſenis, Accius alti:

INTERPRETATIO.

Ennius & ſapiens, & ſtrenuus & Homero ſecundus, ut aiunt censores, parum ſollicitus eſt quæ [illegible]eveniant pollicita & ſomnia Pythag[illegible]. Nævius haud legitur, & animo i[illegible]r velut novus. adeo ſacratum eſt omne carmen antiquum. At cùm expenditur quis alio ſit præſtantior, Pacuvius docti ſenis, Accius excelſi exiſtimationem obtinet: Aſtra-

ANNOTATIONES.

50. *Ennius & ſapiens, &c.*] Ennius ipſe à criticis agnoſcitur pleraque negligenter ſcripſiſſe, adeoque parum memor eſſe promiſſorum ſuorum atque ſomniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione & metempſycoſi, Homeri in ſe animam tranſmigraſſe venditaſſet, & Poëticâ ejus facultate ac ſpiritu ſe informatum. De ea lib. 4. Od. 8. v. 20. & lib. 1. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex ſe habere dicebat, nempe quod triplicem linguam calleret, Græcam, Oſcam, Latinam, Gell. lib. 17. cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tuſc. 1. & pro Licinio Poëta. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poëſeos virtute imbutus.

51. *Critici.*] Grammatici; vel critici ab Auguſto inſtituti ad recenſendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide ſuprà Epiſtola 19. & poſtea Epiſt. ſeq.

52. *Somnia Pythagorea.*] Ennius ipſe de ſe, Annal, 1.

In ſomnis mihi viſus Homerus adeſſe poëta.

De his vide quæ ampliùs annotavi pridem ad Perſ. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Ennî, poſtquam deſtertuit eſſe
Mæonides Quintus pavone ex Pythagoreo.

53. *Nævius in manibus non eſt, &c.*] Nævii ſcripta quippe quæ memoria tenentur, non leguntur ampliùs, nec egent ſubſidio literarum. tam hærent animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto ſic Ennium alloquitur: *à Nævio ſumpſiſti multa, ſi fateris; vel ſi negas ſurripuiſti.* Campanus fuit. ſtipendia meruit bellis Punicis; de quibus & carmen condidit. ſcripſit Comœdias & Tragœdias ſtylo in primis erudito & gravi. Romæ primates probris inſectatus, à Triumviris in vincula conjectus; inde palinodiâ cantatâ exemptus eſt. Epigramma ſuperbiæ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur.

Immortales mortales ſi foret fas flere,
Flerent divæ Camænæ Nævium poëtam.
Itaque poſtquam eſt Orci traditus theſauro,
Obliti ſunt Romæ Latinâ loquier linguâ.

Nævium laudant Varro, Tullius, Feſtus, Nonius, Gellius, &c.

56. *Aufert Pacuvius docti famam ſenis.*] Pacuvius Q. Ennii nepos, ut aiunt Euſebius & Plinius, Brunduſio oriundus, Romæ claruit ingenii & bonarum diſciplinarum luminibus. Tragœdias bene multas egregie ſcripſit: Hermionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Medeam, Teucrum, &c. L. Accio paulo antiquior ad annos nonagin-

Dicitur Afrani toga conveniſſe Menandro:
Plautus ad exemplar Siculi properare Epicharmi,
Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte.

INTERPRETATIO.

nii toga Menandro congruere putatur. Plautus currere ad inſtar Epicharmi Siculi; Cæcilius gravitate, Terentius artificio præſtare.

ANNOTATIONES.

te conſenuit. Hinc *ſenex* ab Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus in Tragœdiâ. *Omnes apud hunc ornatos elaboratoſque eſſe verſus*, ait lib. de Orat.

Accius alti.] Quintil. lib. 10. cap. 1. *Accius atque Pacuvius clariſſimi gravitate ſententiarum, verborumque pondere, & auctoritate perſonarum. Ceterum nitor & ſumma in excolendis operibus manus magis videri poteſt temporibus quàm ipſis defuiſſe. Virium tamen plus Accio tribuitur. Pacuvium videri doctiorem qui eſſe docti affectant volunt.* Cicero pleriſque locis Accium laudat, ejuſque verſus affert, maximè verò de Nat. Deor. 2. Vide quæ de eo jam annotavi lib. 1. Sat. 10.

57. *Dicitur Afrani toga conveniſſe Menandro.*] Afranius Menandrum propè adæquaſſe fertur. Afranius poëta comicus Romæ celebratus eſt togatis fabulis, à togâ Rom. dictis; quia de rebus Romanis tractant. Menandrum imitatus eſt præcipuè, & ab eo non pauca ſumpſit. Ingenio & ſalibus excelluit, nec non ſummâ elegantiâ & venuſtate dictionum. Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In togatis excellit Afranius*, inquit. Gell. lib. 13. cap. 8. Afranii carmen commendat, in quo ſic loquitur de Sapientiâ.

Uſus me genuit; mater peperit memoria.

Sophiam vocant me Graii, vos ſapientiam.

Menandro.] De eo Poëta comico Athenienſi dictum eſt lib. 2. Satira 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.*] Egregiè Epicharmum imitari in fabulis conſtituendis & ornandis, atque ad exitum ſcitè perducendis. Plautus ex Umbriâ oriundus, ingenio fuit perurbano & maximè feſtivo. In urbe floruit iiſdem temporibus quibus Pub. Scipio & M. Cato. Comœdias ſcripſit viginti quinque, ex Lælio Latinæ [illegible] & princeps elegantiæ dicitur Gellio: & Muſas, ſi Latinè loqui vellent, Plautino ſermone locuturas, ait Varro ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus eſt P. Claudio & L. Portio Coſſ. Catone Cenſore; ex Cicer. de Clar. Orat. n. 60. Hoc tibi Epitaphium feciſſe dicitur.

Poſtquam morte eſt captus Plautus,
Comœdia luget, ſcena eſt deſerta.
Deinde riſus, luduſque, jocuſque, & numeri,
Innumeri ſimul omnes collacrymarunt.

Properare.] Hæc vox indicat officium gnari Poëtæ, de quo in Epiſt. ad Piſ. v. 148.

Semper ad eventum feſtinat.

Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor, quædam de naturâ rerum & medicinâ, complures autem comœdias præclarè ſcripſit. quin & ei comœdiæ inventum aliqui tribuunt. Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad Atticum lib. 1. Epiſt. 16. *Vafer ille Siculus inſuſurret Epicharmus cantilenam illam ſuam;* νῆφε, καὶ μέμνασο, ἀπιστεῖν, ἄρθρα τῶν φρενῶν. & de petit. conſul. n. 30. Quamobrem, inquit, Ἐπιχαρμεῖον illud teneto: *nervos atque artus eſſe ſapientia, non temerè credere.*

59. *Cæcilius.*] Statius Cæcilius, Mediolanenſis, ut volunt quidam: ſcribendis comœdiis in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Terentii uſus, hujus etiam ſcriptorum cenſor. Fabulæ Cæcilii plus triginta à veteribus celebrantur: Nauclerus, Plocius, Epheſtion, Syracuſæ, Pauſimachus, Epiclerus, Fallacia, Fœnerator, &c. Quintil.

Hos ediſcit, & hos arcto ſtipata theatro
Spectat Roma potens: habet hos numeratque poëtas
Ad noſtrum tempus, Livi ſcriptoris ab ævo.
Interdum vulgus rectum videt: eſt ubi peccat.
Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat.

INTERPRETATIO.

Hos ediſcunt ac venerantur Romani anguſtiore Theatro coarctati: hos æſtimant ac cenſent poëtas ab ætate Livii Andronici uſque *ad noſtram. Vulgus aliquando rectè judicat, aliàs aberrat. Si veteres poëtas adeo extollit & amat, ut nihil majus nihil par credat, hallu-*

ANNOTATIONES.

Cæcilium veteres laudibus ferunt, inquit.

Terentius.] Pub. Terentius Poëta comicus, Carthagine oriundus, puer adductus Romam, Terentii Lucani patroni diligentiâ inſtitutus ac brevi manumiſſus, ob egregiam indolem, ingeniique facilitatem & elegantiam. Pub. Scipione & C. Lælio uſus eſt familiariter, aliiſque primoribus civitatis. Statium Cæcilium maximè obſervavit, eumque cenſorem adhibebat. Sex fabulas ſcripſit ab Apollodoro & Menandro Græcis Poëtis tranſlatas tantâ Latini ſermonis proprietate & venuſtate, ut ab eruditis quibuſque mirè laudetur. Cicero ad Attic. *optimum latinitatis auctorem* dicit Quintil. jam cit. *Terentii ſcripta ad Scipionem Africanum referuntur*, nempè ob ſingularem elegantiam. Auſonius.

Tu quoque qui Latium lecto ſermone Terenti,
Comis & aſtricto percurris pulpita ſocco.

Arte.] Terentii ſolertia præcipua fuit in exprimendis moribus; quam ſatis nemo laudare queat. Vide Donat. in Terent. Julius Scaliger Poët. lib. 5. cap. 97. *Lectiſſimam orationem & artem ſummam Terentii* dicit.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium ſpectatorum.

62. *Livi.*] Livius Andronicus Poëta Epicus Romæ floruit eo tempore quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ primò docuit, non ſine magnâ commendatione ſui nominis. Epos apud Latinos primus dignè ſcripſit, geſta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti ſunt. Hymnos etiam Deorum compoſuit, inquit Diomedes. Vide Tit. Liv. init. lib. 7. & Cicer. Tuſc. 1. init. &c.

Livi ſcriptoris ab ævo.] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio & M. Sempronio Tuditano Conſulibus, anno poſt urbem conditam 514. primus omnium L. Livius Poëta fabulas docere Romæ cœpit, poſt Sophoclis & Euripidis mortem annis plus fert 160. poſt Menandri, annis circiter 52. Anno dehinc ab U. C. 519. C. Nævius Poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo ſtipendia feciſſe: idque ipſum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello ſcripſit. Annis deinde fere poſt 15. M. Cato Orator in civitate, & Plautus in ſcenâ floruerunt. Neque magno intervallo poſtea Q. Ennius, & juxta Cæcilius, & Terentius, ac ſubinde Pacuvius, & Pacuvio jam ſene Accius, clariorque tunc in poëmatis eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc ferè ex Gellio lib. 17. cap. ult. Quintilianus lib. 10. cap. 2. ſcribit. *Nihil in Poëtis ſuprà Livium Andronicum, nihil in hiſtoriis ſuprà Pontificum Annales.*

Si quædam nimis antiquè, ſi pleraque durè
Dicere credit eos, ignavè multa, fatetur;
Et ſapit, & mecum facit, & Jove judicat æquo.
Non equidem inſector, delendaque carmina Livi
Eſſe reor, memini quæ plagoſum mihi parvo
Orbilium dictare: ſed emendata videri,
Pulcraque, & exactis minimum diſtantia, miror.
Inter quæ verbum emicuit ſi forte decorum, &
Si verſus paullò concinnior unus & alter;
Injuſtè totum ducit venditque poëma.

INTERPRETATIO.

cinatur. Si verò quædam obſoletè, nonnulla inconditè, plurima negligenter eos ſcripſiſſe exiſtimat & agnoſcit; rectè cenſet, mihi adſtipulatur, & propitio Jove fert judicium. Haud ego certe deſpicio nec proſcribo poëmata Andronici, quæ recordor mihi puero dictata ab iracundo Orbilio. Sed accurata eximia & ferè perfecta cenſeri, indignor, inter quæ ſi forte dictum quoddam elegantior, ſiqué verſiculus unus aut duo venuſtiores appareant, iniquè profectò carmen integrum oſtentat & vendit.

ANNOTATIONES.

66. *Nimis antiquè.*] Ἀρχαϊκῶς. Gall. *à la vieille mode.* Videtur Horatius loqui ex Auguſti ſententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Cacozelos & antiquarios ut diverſo genere vitioſos pari faſtidio ſprevit.* Ipſe nimirùm *genus eloquendi ſecutus elegans & temperatum; vitatis ſententiarum ineptiis, atque inconcinnitate & reconditorum verborum, ut ipſe dicit, fœtoribus.*

68. *Jove judicat æquo.*] Rectè ſentit & judicat. Jupiter omnis æquitatis fons, ut & ſcientiæ ac ſapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

71. *Orbilium plagoſum.*] Magiſtrum meum, frequentes plagas infligere ſolitum. Sueton. de illuſtr. Gramm. cap. 9. ſic habet: *Orbilius Puppillus Beneventanus, anno quinquageſimo Romam migravit, Conſule Cicerone: docuit majore famâ quàm emolumento. Natura fuit acerba non modo in antiſophiſtas quos omni ſermone laceravit, ſed etiam in diſcipulos.* De eo Domitius Marſus:

Si quos Orbilius ferulâ ſcuticâque cecidit.

Vixit ad annum ætatis propè centeſimum, amiſsâ jam pridem memoriâ: unde eſt Bibaculi verſiculus:

Orbilius ubinam eſt, litterarum oblivio?

72. *Videri exactis minimùm diſtantia, miror.*] Pariter de Livii Andronici ſcriptis cenſet Tullius. Quippe ejus fabulas non ſatis dignas legi aſſerit: *in Bruto. de Senectute, &c.*

73. *Verbum emicuit ſi fortè decorum, &c.*] Atqui aſſutum craſſæ ac vili togæ frustum panni fulgentis præclaram veſtem haud facit, ut eſt in Epiſt. ad Piſ. v. 15. Nec laudatur cælator ſat feliciter ære exprimens quidem ungues & capillos; at infelix operis ſummâ, quia totum benè effingere neſciet. Ibid. v. 32. Vide ibi annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum & in ſcenam, velut opus numeris omnibus abſolutum. Metaphoram volunt eſſe à mangonibus, ac negotiatoribus ſervos venales producentibus. Quintil. Declam. 340. *Mango novitium puerum per publica roſtra ducit prætextatum.*

Venditque.] Ædiles à poëtis emebant poëmata.

Indignor quidquam reprehendi, non quia craſsè
Compoſitum illepideve putetur, ſed quia nuper;
Nec veniam antiquis, ſed honorem & præmia poſci.
Rectè necne crocum floreſque perambulet Attæ
Fabula, ſi dubitem, clament periiſſe pudorem
Cuncti pænè patres: ea cùm reprehendere coner,
Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit:
Vel quia nil rectum, niſi quod placuit ſibi, ducunt;
Vel quia turpe putant parere minoribus, & quæ

INTERPRETATIO.

Ægre fero quidvis culpari non quod ruſticè vel imperitè ſcriptum ſed quod recens; ac veteribus non indulgentiam, ſed dignitatem & palmam exigi. Si expendam utrum aptè an non Atta fabula incedat per crocum & flores, univerſi prope ſeniores exclamabunt verecundiam nullam eſſe, quoniam haud dubitem ea redarguere quæ acta ſunt ab Æſopo gravi & à ſolerte Roſcio: ſeu quod nihil bonum æſtimant niſi quod ipſis placuit; ſeu quod indignum arbitrantur

ANNOTATIONES.

76. *Craſsè.*] Craſsâ & pingui Minervâ, ut aiunt.

77. *Illepidè.*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excuſandos quidem fateor veteres, ſi rudia, craſſa, incondita, pleraque habeant: nec enim ars ulla ſtatim perfecta fuit. at indignor eos abſolutè laudari & venditari quaſi nihil non accuratum & prorsùs elaboratum ſcripſerint. Vide Tull. de Orat. ubi de veteribus ſentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem & præmia.] Imagines poëtis erectas in bibliothecâ Palatinâ: de quibus Perſius in prologo, &c. Item applauſum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poëtæ ſolveret Ædilis vel Prætor. Hinc ſequitur.

Geſtit etiam nummum in loculos demittere.

79. *Rectè necne crocum, &c.*] Si dubitem an Attæ fabula mereatur in ſcenam produci floribus conſperſam & odoribus perfuſam de more. Nam ea fuit olim conſuetudo, Lucret. lib. 2.

Et cùm ſcena croco Cilici perfuſa recens eſt.

Propert. lib. 4. Eleg. 1.

Pulpita ſolennes non oluere crocos.

Plin. lib. 1. cap. 6. *crocum vino mirè congruit præcipuè dulci, tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano. *In honorem Trajani balſama & crocum per gradus theatri fluere juſſit.* Vide Senec. Epiſt. 91.

Atta.] T. ille Quinctius Togatarum ſcriptor à quibuſdam magnopere commendatur. Atta cognominatus ob pedes aut crura vitioſa. Nam Attæ dicuntur qui eo pedum vitio laborant, ut videantur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare, ut obſervat Crinitus. atque huc Satyricè alludere Poëtam noſtrum volunt, cùm ait, *perambulet Atta fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Iſidorus, &c.

80. *Atta fabula.*] Hæc inſcripta fuiſſe dicitur Matertera. at præterea citatur Atta in Satyris, ab Iſidoro; in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiſcente, à Gellio & aliis, Crinit. lib. 2. de Poët. Lat.

Clament periiſſe pudorem.] Perſius Satira 5.

. . . . *exclamet Melicerta periſſe*
Frontem de rebus.

81. *Ea cùm reprehendere coner quæ gravis Æſop. &c.*] Quaſi vero Hiſtrionis fama & ſolertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æſopus.*] Tragœdiarum actor, gravitate tragicâ & actione ve-

Imberbes didicere, ſenes perdenda fateri.
Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, & illud
Quod mecum ignorat, ſolus vult ſcire videri;
Ingeniis non ille favet, plauditque ſepultis;
Noſtra ſed impugnat: nos noſtraque lividus odit.
Quod ſi tam Græcis novitas inviſa fuiſſet
Quam nobis, quid nunc eſſet vetus? aut quid haberet
Quod legeret tereretque viritim publicus uſus?
Ut primum poſitis nugari Græcia bellis
Cœpit, & in vitium fortunâ labier æquâ;

INTERPRETATIO.

cedere junioribus, & ſenes confiteri abjicienda quæ pueri didicerunt. Nunc qui Saliorum carmen à Numâ conditum *extollis, vultque credi ſolus intelligere id quod, ut ego, non capit; is non favet induſtria, nos mortuos laudat; ſed noſtra impetit, nos & noſtra in invidiam adducit per livorem. Atqui ſi Græci tam recentia odiſſent quàm nos, quid jam antiquum extaret? vel quid eſſet quod quiſque in manibus haberet & evolveret quaſi omnibus commune.* Age verò, *poſtquam Græci finitis bellis nugas amare inceperunt, & ſecundis rebus vitia ſectari;*

ANNOTATIONES.

hementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis: ac per ipſum actionem in dicendo emendaſſe fertur. Quintil. lib. 11. cap. 3. *Roſcius citatior, Æſopus gravior*, inquit, *quod ille comœdias, hic tragœdias egit*. Ejus divitias & luxum refert Plinius lib. 10. cap. 51. & lib. 35. cap. 12. Vide & annot. lib. 2. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roſcius.] Hic præſertim comœdiarum actor inſignis arte geſtum agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem. *Videtiſne quàm nihil ab eo Hiſtrione niſi perfectè nihil niſi cum ſummâ venuſtate fiat, niſi ita ut deceat; & uti omnes moveat ac delectet? Itaque hoc jam diu eſt conſecutus, ut in ſuo quiſquis artificio excelleret: is in ſuo genere Roſcius diceretur.* Et pro Archia Poëta, Roſcii *excellentem artem ac venuſtatem* dicit eam fuiſſe, ut mori omnino non debuiſſe videretur. Macrobius Saturnal. lib. 3. cap. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roſcio & Æſopo hiſtrionibus tam familiariter uſum, ut res rationeſque eorum ſuâ ſolertiâ tueretur, &c. . . . . . . Is eſt Roſcius, qui etiam L. Syllæ cariſſimus fuit, & annulo aureo ab eodem dictatore donatus eſt, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.*] Inſtitutum à Numâ rege ſolemne carmen, quod Salii Martis ſacerdotes Ancilia geſtantes ſaliendo canebant. Dionyſ. Halic. lib. 2. Vide & annot. lib. 1. Od. 36.

87. *Quod mecum ignorat.*] Illud enim obſcuriſſimum, atque initium fuit poëtices apud Romanos teſte Varrone, 6. de L. L. Quintil. *lib. 1. cap. 6. Saliorum carmina vix ſacerdotibus ſuis ſatis intellecta* dicit. quod vel ex iſto verſiculo Lucilii patet.

Præſul ut amtruat, inde & vulgus redamtruat olli.

Feſtus ſic rem explicat. in Saliorum exultationibus, inquit, quando præſul amtruavit, id eſt, motus edidit; redamtruare dicuntur qui eoſdem motus invicem referunt. De iſtis Dionyſ. Halic. cit. ſcribit: ad tibiam moveri numeroſè, motu armis accommodato, nunc ſimul, nunc viciſſim; patrios hymnos cum choreis canentes.

93. *Nugari.*] Levioribus ſtudiis operam dare alibi:

Nugari ſolitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.*] Egregiè dixit quidam: *Quem nimium*

Nunc athletarum ſtudiis, nunc arſit equorum;
Marmoris aut eboris fabros aut æris amavit:
Suſpendit picta vultum mentemque tabellâ:
Nunc tibicinibus, nunc eſt gaviſa tragœdis:
Sub nutrice puella velut ſi luderet infans,
Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit.
Quid placet, aut odio eſt, quod non mutabile credas?
Hoc paces habuere bonæ ventique ſecundi.
Romæ dulce diu fuit & ſolemne recluſa
Manè domo vigilare, clienti promere jura,
Cautos nominibus certis expendere nummos,
Majores audire, minori dicere, per quæ

INTERPRETATIO.

modò pugilum modò equorum amore flagrarunt; artifices marmoris vel eboris vel æris coluerunt; oculos animamque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modò tragœdiis gaviſi ſunt; non ſecùs ac infans puella cùm ſub nutrice ludit, quod ſtudioſè quæſierunt, citò faſtidioſi abjecerunt. Enimverò *quid placet vel diſplicet quod non contrà fiat? Iſta per pacem & res proſperas extitere.* Jam verò *apud Romanos diu fuit uſitatum & gratum, vigilare manè patente domo,* ibique *jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, ſeniores conſulere, juniores docere quibus*

ANNOTATIONES.

fovet fortuna, ſtultum facit. Ita nimirum ſunt homines comparati: inter adverſa & dura virtutem colunt; ſecundis rebus enervantur. Annibal exemplum eſto, torque alii, imo integra Imperia eam ſortem experta ſunt.

97. *Suſpendit pictâ vultum, &c.*] Vel, egregiè pictâ tabellâ ſpectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentiſſimè cogitationem Græcorum, ut quod in eâ arte ſummum & perfectum aſſequerentur.

98 *Tibicinibus.*] His volunt deſignari comœdias, utpote quæ ad tibias agerentur. Diomed. lib. 3. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipſam αὐλητικὴν interpretantur, ſeu artem tibiarum, ſono res & actiones exprimendi. Vide Epiſt. ad Piſones. v. 202.

101. *Quod non mutabile credas.*] Nihil perpetuo placet aut diſplicet. Varietas dumtaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita ſe Græci per pacem & res ſecundas geſſere. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diu fuit.*] Jam Romanorum pariter inconſtantiam oſtendit, ut antè Græcorum.

Recluſâ manè domo vigilare, &c.] Patente domo ſalutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ. *Vigilas tu de nocte ut tuis conſultoribus reſpondeas.* Suprà lib. 1. Sat. 1.

Sub galli cantum conſultor ubi oſtia pulſat.

105. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam collocare apud locupletes & idoneos debitores. Al. *rectis*, id eſt, legitimis uſuris, non illicitis aut immodicis; honeſtas ob res.

Expendere.] Occupare, ne ſteriles maneant, utque perpetuos ſumptus ſuppeditent. *nummos cautos:* ſponſore dato, datis pignoribus, ſcriptâ ſyngraphâ.

106. *Majores audire.*] Plin. lib. 8. Epiſt. 14. *Suus cuique parens pro magiſtro, aut cui parens non erat, maxi-*

Creſcere res poſſet, minui damnoſa libido.
Mutavit mentem populus levis, & calet uno
Scribendi ſtudio. pueri patreſque ſeveri
Fronde comas vincti cœnant, & carmina dictant.
Ipſe ego, qui nullos me affirmo ſcribere verſus,
Invenior Parthis mendacior & prius orto
Sole vigil calamum & chartas & ſcrinia poſco.
Navem agere ignarus navis timet; abrotonum ægro
Non audet, niſi qui didicit, dare. Quod medicorum eſt,
Promittunt medici. Tractant fabrilia fabri.
Scribimus indocti doctique poëmata paſſim.
Hic error tamen & lævis hæc inſania quantas

INTERPRETATIO.

modis *opes augeri, pernicioſa* verò *cupiditas extirpari queant.* Subinde *plebs inconſtans ſtudia vertit, jamque* verſus *condere tantùm amat. Juvenes ac ſenes graves frondibus coronati epulantur & verſus pronuntiant. Atque egomet qui nulla me condere carmina aſſevero, Parthis mendacior ſum, atque ante exortum ſolem vigilans peto calamum, papyrum, capſas.* Certè *qui neſcit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam: opifices opus moliuntur. ut periti æquè & imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates affert*

ANNOTATIONES.

mus quiſque & vetuſtiſſimus pro parente. . . . . . erat enim antiquitùs inſtitutum ut à majoribus natu non auribus modò, ſed & oculis diſceremus quæ facienda; mox ipſi per vices quaſdam tradenda minoribus haberemus, &c. Gell. lib. 2. cap. 15. *Apud antiquiſſimos Rom. nec generi nec pecunia præſtantior honos tribui quàm ætati ſolitus: majoreſque natu à minoribus colebantur ad Deorum propè & parentum vicem.*

110. *Fronde comas vincti.*] Hederâ coronati, more illuſtrium poëtarum. Perſ. Prolog.

Carmina dictant.] Iſtum verſus fundendi inter epulas morem tangit Perſius Sat. 1.

112. *Parthis mendacior.*] Mendaciſſimos naturâ fuiſſe probat quod mendacium acriter duriſque pœnis coërcerent, teſte Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Romani duces nonnunquam illuſerunt ſuis fraudibus: præſertim verò cùm induciarum tempore rupto fœdere incautum Craſſum oppreſſerunt. Alii, quod tum maximè pugnarent cùm fugere viderentur. Vide lib. 1. Od 12. & 19. lib. 3. Od. 5.

113. *Scrinia.*] Capſas, in quibus ſcripta reponuntur & chartæ.

114 *Navem agere ignarus, &c.*] Perſ. Sat. 5.

Navim ſi poſcat ſibi peronatus arator
Luciferi rudis, &c.

115. *Abrotonum ægro non audet, &c.*] Synecd Perſ. mox cit.

Diluis helleborum certo compeſcere puncto
Neſcius examen: vetat hoc natura medendi.

Abrotonum, Gall. *de l'aurone, ou garderobe*, planta perpetuò virens, amari valde ſucci, cujus tum folia tum ſemen prorſùs utilia ſunt nervis, tuſſi, lumbis, urinæ anguſtiis, item contra venena & veneficia, &c. Plin. lib. 21. cap. 21. Theophraſt. Hiſt. plant. lib. 6. cap. 7. Dioſcorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen verſus faciendi cacoethes & immoderatum ſtudium permulta hominibus affert commoda. Nam dum animum detinet, à vitiis avertit, &c.

Virtutes habeat, ſic collige. vatis avarus
Non temere eſt animus; verſus amat, hoc ſtudet unum;
Detrimenta, fugas ſervorum, incendia ridet:
Non fraudem ſocio puerove incogitat ullam
Pupillo; vivit ſiliquis & pane ſecundo;
Militiæ quanquam piger & malus, utilis urbi.
Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvari,
Os tenerum pueri balbumque poëta figurat;
Torquet ab obſcœnis jam nunc ſermonibus aurem:
Mox etiam pectus præceptis format amicis,

INTERPRETATIO.

hoc vitium & levis iſta veſania, ſic intelige. Poëta animus haud facilè eſt pecuniæ *cupidus: amat verſus; hos dumtaxat meditatur: ſpernit jacturas, fugas ſervorum, incendia: non machinatur fraudem ullam ſodali vel juveni pupillo: victitat leguminibus & pane ſecundario: quod ſi ad bellum minùs proclivis & idoneus*, at *civibus utilis* eſt. *Si hoc concedis, parvis etiam rebus magnas adjuvari; Poëta format vocem pueri balbutientem: Jam tum detorquet aurem à ſermonibus impudicis: paulo poſt animum quoque imbuit optimis inſtitutis: emendat*

ANNOTATIONES.

119. *Vatis avarus non temerè eſt animus.*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fug. &c.*] Adeo faciendis verſibus occupatur ac delectatur, ut parum aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ ſervorum, conflagratione ædium ſuarum, &c.

123. *Vivit ſiliquis.*] Frugali victu contentus agit. *ſiliqua* ſunt leguminum involucra: Gall. *la gouſſe des legumes.* Perſ. Sat. 3.

Pane ſecundo.] Cibarium ejuſmodi panem Auguſtus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militia quanquam piger.*] Imbellis licet non eſt inutilis civibus. Seipſum facete notat Poëta noſter. Vide lib. 2. Od. 7. ubi de ſe ait:

. . . . *celerem fugam*
Senſi, relictâ non benè parmulâ.

Conſtat nihilominus fuiſſe quoſdam æque bonos milites ac poëtas. Vel unus id probat Tyrtæus; de quo in arte Poëticâ. Adde Sophoclem, Æſchylum, &c.

125. *Parvis quoque rebus magna juvari.*] Grammaticâ, Poëtica, Rempublicam, juvari & promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronuntiationem pueri fingit & componit ut ſit diſtincta, aptaque, &c. Quintil. lib. 11. c. 3. ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam verſuſque affectatæ difficultatis ex pluribus aſperrimè coëuntibus inter ſe ſyllabis catenatos, & velut confragoſos quàm citatiſſimè volvant; quò ſit *abſolutius os, & expreſſior ſermo*: inquit idem Quintil. lib. 1. cap. 1.

127. *Torquet ab obſcœnis.*] Præclara ſanè cura veteribus fuit conſervandæ puerilis caſtimoniæ. Non abſque ſummâ ergo prudentiæ ratione qui ſunt à LUDOVICO MAGNO his operibus præpoſiti jubent nos reſecare ſi quid in Poëtis aliiſve auctoribus fortè occurrat obſcœnum. Vide quæ annotavi pridem in Præfatione ad Juvenalem: & quæ Juvenalis ſcribit. Sat. 14. v. 44. & ſeq.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honeſtis è morali Philoſophiâ petitis.

Aſperitatis & invidiæ correctot & iræ;
Rectè facta refert; orientia tempora notis
Inſtruit exemplis; inopem ſolatur & ægrum.
Caſtis cum pueris ignara puella mariti
Diſceret unde preces, vatem ni Muſa dediſſet?
Poſcit opem chorus, & præſentia numina ſentit;
Cœleſtes implorat aquas doctâ prece blandus,
Avertit morbos, metuenda pericula pellit,
Impetrat & pacem, & locupletem frugibus annum.
Carmine dî ſuperi placantur, carmine Manes.
Agricolæ priſci, fortes, parvoque beati,
Condita poſt frumenta, levantes tempore feſto
Corpus, & ipſum animum ſpe finis dura ferentem,

INTERPRETATIO.

ruſticitatem, livorem, iracundiam. præclarè geſta narrat: ætatem præſentem inſtituit exemplis præteritis: conſolatur pauperem & laborantem. Unde verò innupta adoleſcentula & pueri pudici accéperent precationes, niſi Muſa poëtam donaſſent? chorus auxilium petit, & faventes Deos animadvertit, flagitat pluvias blandè & ritè ſupplicans; avertit morbos, arcetque mala impendentia: pacem obtinet atque annum frugibus abundantem. Dii ſuperi carmine placantur, nec non & inferi, antiqui agricolæ robuſti & paucis contenti, poſt collectas fruges, feriis recreantes corpus ipſamque mentem ſpe finis laborum patientem, cum

ANNOTATIONES.

129. *Aſperitatis corrector.*] Mores inconcinnos ſævos, duros corrigens, flectens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes & egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accendantur.

Orientia tempora notis inſtruit exemplis.] Ex ante benè factis docet quid nunc ſit agendum, quid deceat, quid laude dignum eſſe videatur. ex præteritis præſentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem Deorum, maximè verò ſeculare carmen in ludis ſecularibus cantari ſolitum à pueris ac virginibus. De quibus ſuo loco dictum eſt.

Chorus.] Puerorum & virginum carmen ſeculare canentium.

135. *Cœleſtes implorat aquas.*] In magna ſiccitate ſacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, ſacerdotes autem Aquilices dicebantur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicüs Jovi immolatis, nudipedalia populo denuntiatis.* Huc etiam pertinet quod ſcribit Varro l. 2. de vita pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus ſacris movetur, cùm pluvia exoptantur.* Rem explicat Feſtus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quamdam, quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cùm propter nimiam ſiccitatem in urbem protraherent, inſequebatur pluvia ſtatim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc & cetera legere eſt in carmine ſeculari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, niſi placarentur. Vide Epod. 5. v. 94.

139. *Agricolæ priſci, &c.*] Horatius mox explicavit unde ortum ſit carmen ſacrum: Jam oſtendit qua ratione prophanum habuerit originem atque incrementum.

Cum ſociis operum, & pueris, & conjuge fidâ;
Telluremq; porco, Silvanum lacte piabant,
Floribus & vino Genium memorem brevis ævi.
Feſcennina per hunc inventa licentia morem
Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit;
Libertaſque recurrentes accepta per annos
Luſit amabiliter; donec jam ſævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, & per honeſtas
Ire minax impunè domos. doluere cruento

INTERPRETATIO.

participibus laboris tam liberis quàm fideli uxore, ſacrificabant ſuem Telluri, lac Silvano, flores & vinum Genio qui facit *recordari brevitatis vitæ. Per hanc conſuetudinem inducta cavillatio Feſcennina jactavit agreſtia dicteria carmine amœbæo: annisque redeuntibus uſitata* hæc *licentia hilariter jocata eſt, uſquequò dirum ſcomma abiit in publicum* maledicenti *furorem, & nobiles familias temerè impetivit.* Tum *mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt. atque etiam ii* qui *non* fuerant *la-*

ANNOTATIONES.

142. *Cum ſociis operum pueris, &c.*] Non ergaſtulis tunc & ſervis colebantur agri ſcilicet.

143. *Tellurem porco.*] Pro, porcâ. Sic enim terræ fertilitas ſuis fecunditate indicabatur. Cic. 2. de Legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum ſacrificium deo ruris & paſtorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus & vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentæ, vinum offerebantur; nulla verò cædebatur victima: ut explicavi libro 3. Od. 17. Perſius Sat. 2.

Funde merum Genio.

145. *Feſcennina per hunc inventa, &c.*] Sic, inquam, Poëta deſcribit originem prophanæ poëſeos. *Ruſticus* jam *laborum liber*, ut eſt in Epiſt. ad Piſ. *feſto tempore corpus animumque relevans, ruſtica opprobria* jactavit; id eſt, alii alios rudi ſed procaci carmine laceſſentes oblectamentum quæſivere. Et hinc nata eſt ſubinde comœdia: ut dicetur alibi.

Feſcennina licentia.] Verſus petulantes & protervi inter jocoſa convivia adversùs quemlibet prolati, locum habuere primò in urbe Hetruriæ Feſcennia, V. *citta Caſtellana.* Hinc quoque ortum eſt carmen nuptiale inconditos ſales & dicteria nonnihil obſcœna continens. Porro exinde verſus quilibet obſcœni & procaces Feſcennini dicti ſunt. T. Livii lib. 7. initio, multa refert non valde his conſona; ſed profecto magis Horatio credendum.

146. *Verſibus alternis opprobria ruſtica fudit.*] Auguſtus ejuſmodi verſus Feſcenninos nimirum dicaces & mordaces in Pollionem aliquando ſcripſit. quibus quod non reſponderet increpantibus ſic locutus fertur Pollio: Nec licet nec libet in eum ſcribere qui poteſt proſcribere. Vide Alex. ab Alex. lib. 2. cap. 5.

147. *Libertaſque recurrentes, &c.*] Mos iſte mutua probra objectandi impunè & liberè, poſt meſſem annis ſingulis uſitatus & confirmatus eſt; donec licentiam nimiam & criminoſam coërceri neceſſe fuit. Huc pertinet quod lib. 1. Sat. 3. notatur de ruſticis deſidiam invicem exprobrantibus.

Magnâ compellans voce cucullum.

149. *Sævus apertam in rabiem verti cœpit jocus.*] Faceta primò libertas cavillandi fuit tantùm; at ſubinde erupit in maledicentiam publicam: & contumelioſè notati ſunt honeſti quique viri, nominatim vitiis objectis. Talis fuit vetus comœdia tum apud Græcos, cùm

Dente laceſſiti. fuit intactis quoque cura
Conditione ſuper communi. quin etiam lex,
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Deſcribi. vertere modum, formidine fuſtis
Ad bene dicendum delectandumque redacti.
Græcia capta ferum victorem cepit, & artes
Intulit agreſti Latio. ſic horridus ille
Defluxit numerus Saturnius; & grave virus

INTERPRETATIO.

laceſſiti condoluerunt de publico diſcrimine. Imo lex & pœna eſt conſtituta, vetans ullum maledicis verſibus notari. Tunc fuſtuarii metu carmen converterunt ad laudandum & oblectandum revocati. Subinde victa Græcia victorem bellicoſum devicit, invexitque diſciplinas in rude Latium. Sic aſpera poëſis Saturnia deſiit: & cultus

ANNOTATIONES.

etiam poſtea apud Romanos.

152. *Conditione ſuper communi.*] Par enim ſors imminebat & minari videbatur æque omnibus, ſcilicet maledictis lacerari, & probroſo carmine proſcindi.

153. *Lex pœnaque lata.*] Lex 12 tab. erat: *Si quis occentaſſet malum carmen, ſive condidiſſet quod infamiam faxit flagitiumve alteri: capital eſto.* Cic. Tuſc. 4. Item 4. de Rep. ejuſdem meminit: *Noſtræ 12 tabulæ cùm perpaucas res capite ſanxiſſent, in his hanc quoque ſanciendam putaverunt, ſi quis actitaviſſet ſive carmen condidiſſet quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. 4. *Carmen malum conſcribere quo fama alterius coinquinetur & vita, Decemviralibus ſcitis evadere noluiſtis impunè.* Vide S. Auguſt. de Civ. D. lib. 2. cap. 9. & ſuprà lib. 2. Sat. 1.

Si mala condiderit in quem quis carmina, jus eſt
Judiciumque.

154. *Vertere modum.*] Deſierunt carmina ſcribere Feſcennina, & nominatim vitia notare: Satiras verò ſcripſerunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitioſos.

Formidine fuſtis.] Pœna fuſtuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici: qui quidem ad necem cædi jubebatur fuſtibus, ſeu virgis illis, ex quibus ſimul & ſecuribus conſtabant faſces magiſtratuum. Vide ſuprà Cicer. ex 4 de Rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Ad hæc certè magis nata poëſis videtur.

156. *Græcia capta, &c.*] Poſtquam Romani Græcorum imperio ſubverſo Græciam in provinciam redegerant, artes liberales à Græcis illatæ ſunt in Italiam adhuc rudem & diſciplinis nondum excultam: quarum amœnitate capti ſunt Romani.

157. *Numerus Saturnius.*] *Priſca barbaries*, rudis & impolita compoſitio verſuum, quæ fuerat in Italià ſub Saturno rege, ac diu etiam poſt eum. Aſcon. in 2. Verr. *Verſus Saturnii*, inquit Feſtus, *appellantur illi antiquiſſimi, quibus Faunus fata hominibus creditur cecinisse; quibus & à Nævio bellum Punicum ſcriptum eſt, & à multis aliis plura compoſita ſunt.* Ennius de iiſdem:

. . . . . . ſcripſere alii rem
Verſibu', quos olim Fauni vateſque canebant;
Cùm neque Muſarum ſcopulos quiſquam ſuperarat.

Porrò ii verſus omnes erant Iambici Hypercatalecti; qualis iſte:

Malum dabunt Metelli Nævio poetæ.

Munditiæ pepulere. ſed in longum tamen ævum
Manſerunt hodieque manent veſtigia ruris.
Serus enim Græcis admovit acumina chartis,
Et poſt Punica bella quietus, quærere cœpit,
Quid Sophocles, & Theſpis, & Æſchylus utile ferrent.
Tentavit quoque rem ſi dignè vertere poſſet:
Et placuit ſibi, natura ſublimis, & acer.

INTERPRETATIO.

ubegit putidum fœtorem. Attamen diu ſuperfuit & ſupereſt etiamnum quædam ruſticitas. Nam tardè Romani *ingenium appulere ad libros Græcorum: poſtque bellum Carthaginenſium pace fruentes inveſtigare cœperunt quid boni continerent Theſpis, Æſchylus, Sophocles. Quin & tentarunt an ſcripta* illorum *pro dignitate poſſint transferre* in Latinum ſermonem. *& placuerunt ſibi animo excelſi & vehementes. quip-*

ANNOTATIONES.

159. *Grave virus munditiæ pepulere.*] Venuſtas Græcorum expulit ruſticitatem & inconcinnitatem à ſermone & ſcriptis Romanorum. *Virus*, doctas aures velut enecans; barbara ſcilicet oratio, atque *reconditiorum verborum fœtor*; ut aiebat Auguſtus, teſte Suetonio antea cit. Octav. 86.

160. *In longum tamen ævum manſerunt, &c.*] Diu in Italia, ac Romæ etiam manſit inquinatus ſermo, permixtus videlicet è pluribus linguis, Italâ, Græcâ, Oſcâ, Phrygiâ. Semigræci erant tum poëtæ cùm oratores. Romani paſſim Graii vocabantur: adeo ut indignatus Cato exclamaverit in Senatu, ſe non poſſe ferre ampliùs Græcanicam urbem. Varro 6. de Ling. Lat. Dionyſ. Halic. in fine lib. 1. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

> . . . . *Non poſſum ferre Quirites,*
> *Græcam urbem, &c.*

162. *Poſt Punica bella.*] Saltem poſt primum bellum Punicum. Porcius Licinius.

> *Punico bello ſecundo Muſa pennato gradu*
> *Intulit ſe in bellicoſam Romuli gentem feram.*

163. *Sophocles, Theſpis, Æſchylus.*] Hi tres apud Græcos tragici poëtæ inſignes fuere. Annis ante Chriſtum plus ſexcentis tragœdiam Theſpis invenit, Æſchylus poſt annos ferè centum expolivit, denique Sophocles mirè perfecit, Æſchylo jam ſene. De Theſpi & Æſchylo plura in Epiſt. ad Piſones.

Sophocles.] Is Athenienſis exercitûs dux fortiſſimus cum Pericle, idem & accuratiſſimus ſcriptor tragœdiarum 120. ut aiunt: quanquam ex iis habemus ſuperſtites ſolummodò ſeptem; ceteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit quo Socrates & Ariſtophanes. apis dictus ob ſuavitatem orationis: ter & vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur, teſte Diogene Laërtio lib. 4. Vide Valer. Max. lib. 8. c. 7. & lib. 9. c. 12.

164. *Tentavit quoque, &c.*] Tragicorum iſtorum lectione delectati quædam ex illis in Latinum ſermonem vertere aggreſſi ſunt. Quin integras etiam tragœdias Græcorum latinitate donatas in ſcenam dedere Accius, Cæcilius, Pacuvius, Nævius; quarum ſuperſunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem dignè vertere.] Græcorum vim altoſque tragœdiæ ſpiritus aſſequi, & Latino ſermone æmulari.

165. *Placuit ſibi, naturâ ſublimis, & acer.*] Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes ſibi viſi ſunt non infeliciter rem moliti, & dignè ſatis imitati ſublimes illorum dictiones & ſententias; pro inſito nempe Romanis acri & ſu-

Nam ſpirat tragicum ſatis, & feliciter audet:
Sed turpem putat in ſcriptis metuitque lituram.
Creditur, ex medio quia res arceſſit, habere
Sudoris minimum; ſed habet comœdia tanto
Plus oneris, quanto veniæ minus. adſpice, Plautus
Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
Ut patris attenti, lenonis ut inſidioſi:
Quantus ſit Dorſennus edacibus in paraſitis:
Quàm non adſtricto percurrat pulpita ſocco.

INTERPRETATIO.

po habent de tragico ſpiritu non parum, nec infeliciter exequuntur. at emendari quod compoſuerunt, ignominioſum ducunt & averſantur. Putatur comœdia nequaquam eſſe difficilis, eo quod materiam ſumit è vitâ communi. Verùm eo magis operoſa eſt, quo minùs habet indulgentiæ. Animadverte quali modo Plautus ſuſtineat officia adoleſcentis amatoris, ſenis avari, lenonis captantis: ut nimius ſit Dorſennus in paraſitis guloſis; ut diſſoluto ſocco per theatra vadat.

ANNOTATIONES.

blimi ingenio, ad ſuſtinendam tragici ſpiritûs altitudinem valde apto & idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.*] Atque utinam ab incœpto noſtri poëtæ non deſtitiſſent, ſeu viribus ſuis nimium diffiſi, ſeu quod eos *offenderet limæ labor & mora.* Quod ſi jam tunc illi, aliique deinceps, *lituram* & cenſuram minùs timuiſſent, certè modò *nec virtute foret clariſve potentius armis, quàm linguâ Latium.* Ita ſentit & loquitur Horatius tum hìc, tum in Epiſt. ad Piſ. v. 289.

168. *Creditur ex medio, &c.*] Comœdiæ difficultatem oſtendit, quia poëtæ comico venia non datur: quaſi facile ſit perfectè exprimere res & actiones vulgares. Verùm exemplo celebrium Comicorum probat arduum opus eſſe comœdiam.

170. *Aſpice Plautus quo pacto, &c.*] Vide quàm aberret à ſcopo ipſe Plautus alioqui ſolers, pariter & Dorſennus: quàm ille parum ſibi conſtet in tuendis partibus juvenis amantis, &c. quàm alter *edacibus in paraſitis* ſit importunus, quos perpetuò ad nauſeam uſque repræſentat. Plerique dubitarunt utrum ab Horatio reprehenderetur hic Plautus, an culpato Dorſenno præferretur, & velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipſe ſuam aperuit Horatius in Epiſt. ad Piſones v. 270.

> *At veſtri proavi Plautinos & numeros, &*
> *Laudavere ſales, nimiùm patienter utrumque,*
> *Ne dicam ſtultè, mirati.*

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.*] Ergo Plautus hìc arguitur, quod neſciat vel non curet ita *perſonam formare, ut ſervetur ad imum qualis ab incœpto proceſſerit, & ſibi conſtet.* ut eſt in cit. Epiſt. ad Piſ. v. 126.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parſimoniam.

Lenonis inſidioſi.] Loculis amantium inſidiantis.

173. *Dorſennus.*] Vel Doſſennus, poëta Comicus, Atellanarum fabularum ſcriptor: cujus mentio eſt apud Plin. lib. 14. c. 13. ubi & aliquot ejus verſus refeſuntur.

174. *Quam non aſtricto, &c.*] Quia uterque peccet, & à perfecto diſtet, adeo falluntur qui credunt minimum eſſe difficultatis in elaborandâ comœdiâ. Certe in hac poëta utplurimum aut nimius eſt aut deficit: quod facere vide-

Geſtit enim nummum in loculos demittere; poſt hoc
Securus, cadat, an recto ſtet fabula talo.
Quem tulit ad ſcenam ventoſo gloria curru,
Exanimat lentus ſpectator, ſedulus inflat.
Sic leve, ſic parvum eſt, animum quod laudis avarum
Subruit aut reficit. valeat res ludicra, ſi me
Palma negata macrum, donata reducit opimum.
Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poetam,
Quod numero plures, virtute & honore minores,
Indocti, ſtolidique, & depugnare parati,
Si diſcordet eques, media inter carmina poſcunt

INTERPRETATIO.

...im verò gaudet pecuniam inſerere in mar-...ſpium; deinde non angitur, ſeu *fabula ...itercidat, ſeu firmo gradu conſiſtat. Qui ...d theatrum ducitur ſuperbo curru gloria, ...ciditur ſpectatore languido, erigitur at-...nto. Adeo leve & parvum eſt quod con-...ſiſtat vel conſolatur animum gloria cupi-...um. Apage rem ſcenicam, ſi approba-tio denegata me reducit mæſtum, conceſſa exultantem. Non rarò quoque audacem poëtam deterret atque alienat quod plures numero* iique *merito & dignitate inferiores, imperiti & bardi, promptique ad confligendum, ſi equites diſſentiant, mediam inter fabulam petant vel urſum vel athletas.*

ANNOTATIONES.

...ur materiæ parvitas. At contra in tra-...œdiâ res graves hinc poëtæ ingenium ...timulant, ſublevant, erigunt; illinc au-...em auditorum animos dum plus affi-...iunt, etiam avocant à faſtidio, & à ...notandis erroribus.

Non aſtricto ſocco.] Allegoria eſt. *ſoc-...us* comœdorum calceus, *non aſtrictus*, ...axus, ſolutus, indicat non accuratum ...poëtam, inconcinnè ſcribentem; ſeu ...negligat ſeu nequeat decorum perſona-...rum ubique & ſemper cuſtodire, vel *...deſcriptas ſervare vices operumque colo-...res*, &c. Vide Epiſt. ad Piſ.

175. *Geſtit enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis ſtudium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorſennum.

Nummum.] Pretium pro fabulâ datum à Prætore vel Ædilibus: ut annotavi ſuprà.

176. *Cadat, an recte ſtet fabula talo.*] An explodatur à populo, an ſemel approbata ſæpius expetatur. Perſ. Sat. 5. v. 104.

Tibi recte vivere talo ars dedit.

177. *Quem tulit ad ſcenam.*] Neque felicior eſt Poeta fabulas in ſcenam dandas ſcribens gloriæ parandæ causâ. tam vanus & calamitoſus eſt hic laudis quàm ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebeii nempe adversùs equeſtrem ordinem armis contendere parati, ſi quod ſtolidè poſcunt negetur.

185. *Si diſcordet eques.*] Si equites aliud velint quam plebs: ſi obſiſtant plebi flagitanti ut fabula interrumpatur, aliique ludi producantur, nimirum, urſus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In mediâ fabulæ actione. pòſt unum aut alterum comœdiæ ſeu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus eâ de re eſt.

Hecyra . . . . hæc cùm data
eſt nova,
Novum intervenit vitium & cala-
mitas;
Ut neque ſpectari, neque cognoſci po-
tuerit:

Aut urſum, aut pugiles. his nam plebecula gaudet.
Verùm equitis quoque jam migravit ab aure voluptas
Omnis ad incertos oculos & gaudia vana.
Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ.
Mox trahitur manibus regum fortuna retortis;
Eſſeda feſtinant, pilenta, petorrita, naves:

INTERPRETATIO.

His enim plebs delectatur. Sed equites ipſi abjectâ aurium voluptate convertuntur ad oculorum oblectationes inſtabiles & fluxas. per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ & peditum cohortes. Mox reges antea fortunati revinctis à tergo manibus traducuntur; properant eſſeda, pilenta, petorrita, naves:

ANNOTATIONES.

Ita populus ſtudio ſtupidus in funambulo
Animum occuparat . . . . . .
Cùm primùm eam agere cœpi, pugilum gloria,
Funambuli eodem acceſſit expectatio:
Comitum conventus, ſtudium, clamor mulierum
Fecere, ut ante tempus exirem foras.
. . . .
Primo actu placeo. cùm interea rumor venit,
Datum iri gladiatores; populus convolat,
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco:
Interea ego meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla eſt: otium & ſilentium eſt:
Agendi tempus mihi datum eſt, &c.

187. *Verùm equitis quoque, &c.*] Sed equeſter etiam ordo levitatem modò popularem ſequitur: & ſpectaculo malunt oculos paſcere, quæ voluptas citò evaneſcit; quàm auribus excipere quod animo certam & diuturniorem afferat voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa recondita ceſſant*, ut canit Juvenalis, Satira 6. ornamenta ſcenæ & vela removentur, adeoque fabula & carmina intermittuntur; dum ad obſequendum ſtulto vulgi ſtudio, introducuntur quæpiam ſpectacula Cic. Epiſt. 1. lib. 7. ad Marium ita ſcribit: *Noſti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt quod ſolent mediocres ludi. apparatus enim ſpectatio tollebat omnem hilaritatem: quo quidem apparatu non dubito quin animo æquiſſimo carueris. Quid enim delectationis habent ſexcenti muli in Clytemneſtra, aut in equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatûs et equitatûs in aliquâ pugnâ? quæ popularem admirationem habuerunt delectationem tibi nullam attuliſſent . . . . . Quæ poteſt eſſe homini politico delectatio, cùm aut homo imbecillus à valentiſſima beſtiâ laniatur, aut præclara beſtia venabulo transverberatur? &c.*

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*] Dum bellorum ſpecies repræſentantur, hoſtium fuga ſimulatur, ac ſubinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ ſunt lib. 1. Epiſt. 6. v. 40. & ſeq. de magno numero chlamydum Lucullo præſtitarum.

192. *Eſſeda.*] Currus quibus captivi reges traducuntur. *Eſſedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos uſitatum.

Pilenta.] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ & carpenta.

Petorrita.] His captiva regum devictorum familia vehebatur. quatuor rotarum erant. Vide Gell. libro 15. capite 30.

Cap-

Captivum portatur ebur, captiva Corinthus.
Si foret in terris, rideret Democritus, ſeu
Diverſum confuſa genus panthera camelo,
Sive elephas albus vulgi converteret ora.
Spectaret populum ludis attentius ipſis,
Ut ſibi præbentem mimo ſpectacula plura:
Scriptores autem narrare putaret aſello
Fabellam ſurdo. nam quæ pervincere voces
Evaluere ſonum, referunt quem noſtra theatra?

INTERPRETATIO.

portatur ebur captivum, & *Corinthus captiva. O ſi Democritus viveret, quàm rideret, cùm plebs attentè ſpectat vel novam beſtiam conflatam è pantherâ & camelo, vel candidum elephantem.* Sanè *plebem magis quam ludos attenderet, velut ſibi dantem ſpectacula plus* quàm *hiſtriones: poëtas autem duceret commemorare fabulam ſurdo aſino. Etenim quæ vox poſſet ſuperare murmur quod reddunt theatra noſtra?*

ANNOTATIONES.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel exhibitâ naumachiâ; vel productis navibus ſeu pictis, in ſcenâ; ſeu veris in Tiberi, qui Theatro proximus, ut vult vetus Schol. aut potiùs in amphitheatro; quemadmodum docet Martial. ſpectac. Epigr. 24. ubi de repræſentato navali certamine, ſubitoque immiſsâ in amphitheatrum per tubos tantâ aquarum vi, ut peregrinus eſſe pontum facilè crediviſſet, niſi mox emiſſam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines & ſimulacra ex ebore. Meminit Quintilianus lib. 6. cap. 3. *Chryſippus, cum in triumpho Cæſaris eburnea oppida eſſent tranſlata, & poſt dies paucos Fabii maximi lignea, thecas eſſe oppidorum Cæſaris dixit.*

Captiva Corinthus.] Simulacrum urbis Corinthi à L. Memmio expugnatæ & expilatæ. Alii interpretantur; vaſa æris Corinthii à victore direpta & aſportata.

194. *Democritus.*] De eo libro 1. Epiſt. 12.

195. *Diverſum confuſa genus.*] Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtam. imo deſignatur optimè camelopardalis, vulgo *une Giraffe.* Varro 4. de Ling. Lat. *Camelus ſuo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandria camelopardalis nuper advecta, quod erat figura ut camelus, maculis ut panthera.* Vide Solin. cap. 33. Dion. lib. 43. Plin. lib. 8. cap. 18. Camelorum, inquit, *aliqua ſimilitudo in duo transfertur animalia: Nabin Æthiopes vocant, collo ſimilem equo; pedibus & cruribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum colorem diſtinguentibus: unde appellata camelopardalis: Dictatoris Cæſaris Circenſibus ludis primùm viſa Romæ. Ex eo ſubinde cernitur, aſpectu magis quàm feritate conſpicua: quare etiam ovis feræ nomen invenit.*

196. *Elephas albus.*] Qualis rarò invenitur. Vide Ælian. lib. 3. cap. 46.

200. *Narrare aſello fabellam ſurdo.*] Proverb. Narrare ſurdo; vel aſino: id eſt oleum & operam perdere. *aſello*, plebeculæ ſtolidæ & contumaci.

Quæ pervincere voces, &c.] Quis adeò vocalis hiſtrio, quantumvis contenderet, in ſcena poſſet audiri tantum inter ſtrepitum tumultuantis populi & vociferantis.

201. *Referunt quem noſtra theatra.*] Ob reflexam echo. Vide lib. 1. Od. 20.

Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuſcum:
Tanto cum ſtrepitu ludi ſpectantur, & artes,
Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus actor
Cum ſtetit in ſcenâ, concurrit dextera lævæ.
Dixit adhuc aliquid? Nil ſane. Quid placet ergo?
Lana Tarentino violas imitata veneno.
Ac ne forte putes me, quæ facere ipſe recuſem,
Cùm rectè tractant alii, laudare malignè;
Ille per extentum funem mihi poſſe videtur
Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,
Ut magus; & modò me Thebis, modò ponit Athenis.

INTERPRETATIO.

ere las ſtridere Gargani ſilvas vel Hetruſcum mare: tanto cum ſtrepitu ſpectantur ludi, artificium, & opes exoticæ, quibus cùm circumdatus hiſtrio prodit in theatrum, dextra ſiniſtræ jungitur. An verò jam quidpiam locutus eſt? Nihil profectò. Ecquid igitur admirantur? Lanam Tarentino fuco violas imitantem. Ne verò arbitreris me parcè laudare ea quæ facere detrectem, quando ſcitè peragunt cæteri: is poëta mihi videtur poſſe ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis ſermonibus *torquet, ſtimulat, placat, falſis terroribus concutit, velut magus; ac modò me Thebis, modò Athenis conſti-*

ANNOTATIONES.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. 2. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percuſſum: *mare*, ſtridens & reſonans, Auſtro flante, fluctibus colliſis.

Mare Thuſcum.] Mare inferum, & Thyrrenum, de quo lib. 1. Od. 11.

203. *Artes.*] Habitus hiſtrionis artificioſus: apparatus veſtium peregrinis opibus & artificio conſpicuus.

205. *Concurrit dextera læva.*] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit & complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum verò hoſpes quærere poſſit: unde populi admiratio, cùm nihil adhuc pronuntiarit actor? O ſtultitiam? ad veſtimentorum fulgorem percellitur, geſtit, exultat inſana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Veſtis è lanâ violacei coloris tincta apud Tarentum: quæ urbs tum lanâ cùm purpurâ exquiſitâ celebratur. Plin. lib. 8. cap. 48. lanæ, inquit, *circa Tarentum ſummam nobilitatem habent* lib. 9. cap. 39. *violacea purpura vigebat, cujus libra denariis centum veniebat: nec multo poſt rubra Tarentina.* Vide & lib. 21. cap. 6. & 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet à ſe Horatius ſuſpicionem invidentiæ. Ne putes, ò Auguſte, me derogare laudem poëtis Dramaticis, eo quod dramata non ſcribam: profiteor me illos, ſi peritè rem moliantur, prorsùs admirari.

205. *Laudare malignè.*] Exiguè, quaſi invidendo illis. Virgil. Æn. 7.

Quale per incertam lunam ſub luce malignâ.

210. *Per extentum funem, &c.*] Moliri & perficere quod difficillimum eſt.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, & in quamlibet partem inflectit, ſeu ad dolendum, ſeu ad lætandum; vel ad iram, vel ad miſerationem; ad metum, ſpem, &c. Epiſt. ad Piſ.

Quocunque volent animum auditoris agunto.

213. *Magus.*] Præſtigiator, oculos faſcinans. Vide Cæl. Rhodig. lib. 9. c. 23. Plin. &c.

Modo me Thebis, &c.] Dum ita deſcribuntur & narrantur in ſcenâ quæ

Verùm age, & his qui ſe lectori credere malunt,
Quam ſpectatoris faſtidia ferre ſuperbi,
Curam redde brevem; ſi munus Apolline dignum
Vis complere libris, & vatibus addere calcar,
Ut ſtudio majore petant Helicona virentem.
Multa quidem nobis facimus mala ſæpe poëtæ,
(Ut vineta egomet cædam mea) cum tibi librum
Sollicito damus, aut feſſo; cùm lædimur, unum
Si quis amicorum eſt auſus reprendere verſum,
Cùm loca jam recitata revolvimus irrevocati;
Cùm lamentamur, non apparere labores
Noſtros, & tenui deducta poëmata filo,

INTERPRETATIO.

tuit. Age verò imminue ſollicitudines eorum etiam qui malunt ſe Lectori committere, quàm tolerare contemptum ſpectatoris faſtidioſi; ſi quidem *vis ſcriptis implere locum Apollini ritè dicatum, ac poëtis incentivum præbere, ut animoſiùs adeant Heliconem præclarum. Certè nobis poëtæ multa ſæpe mala creamus, (ut mea ipſe vineta incidam) dum tibi occupato vel fatigato librum porrigimus; dum offendimur, ſi quis familiarium redarguerit unum è verſiculis* noſtris *dum loca jam recitata repetimus non rogati; dum querimur non adverti labores noſtros & carmina ſubtili ſtylo*

ANNOTATIONES.

Thebis vel Athenis geſta ſunt, ut illic intereſſe videatur ſibi auditor, & rem oculis ſpectare. Ariſtot. Poët. *tanquam interſit rebus ipſis agendis.* Porrò illæ urbes præcipuè nominantur, quod inde materiam plerumque Tragici deſumpſerint. De Thebis lib. 2. Sat. 5. de Athenis lib. 2. Sat. 7.

214. *Verum age.*] Auguſtum comœdia inprimis gaudentem hortatur Poëta, ut faveat non ſolum Dramaticis ſed & Epicis: quandoquidem his magis quam illis heroum nomen ad poſteros tranſmittitur: utque omnes æquè præmiis ſtimulet ad rectè & naviter ſcribendum.

Qui ſe lectori, &c.] Qui odas vel epos malunt componere à poſteris legenda, quam drama ſpectandum à populo ſæpe ad optimum carmen faſtidiente, ad ineptam verò urſi, funambuli purpureæ veſtis ſpectationem geſtiente. Vide ſuprà.

216. *Curam redde brevem.*] Certa ad victum præbendo ſubſidia: vel utroſque perinde laudando & fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam à te ædi Apollinis adjunctam in monte Palatino. lib. 1. Epiſt. 3. v. 17.

218. *Helicona.*] Montem Bœotiæ ſacrum Muſis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.*] In ſe & alios poëtas Epicos culpam derivat ac rejicit Horatius, quod minùs Auguſto gratioſi ſint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.*] Proverb. Id eſt, ut meos ipſe errores fatear & emendem.

221. *Cum tibi ſollicito, &c.*] Poëta noſter, ut alios corripiat, ſeipſum petit notatque; quanquam ab iſto peccandi genere longè alienus: ut patet ex datis luculenter Vinnio Aſellæ mandatis & præceptis, cùm eum doceret rationem tempeſtivè & commodè porrigendi Auguſto ipſam hanc Epiſtolam. Vide l. 1. Epiſt. 13.

224. *Non apparere labores.*] Velut aliud agens Horatius expoſtulat, quod plerumque non ſatis advertat lector vel auditor quæ ab auctoribus ſumma curâ, arte, ingenio, ſunt ſcripta.

225. *Tenui deducta Poëmata filo.*] Poſſunt hæc verti in bonam malamque

Cùm ſperamus eo rem venturam, ut ſimul atque
Carmina reſcieris nos fingere, commodus ultrò
Arceſſas, & egere vetes, & ſcribere cogas.
Sed tamen eſt operæ pretium cognoſcere, quales
Æditos habeat belli ſpectata domique
Virtus, indigno non committenda poëtæ.
Gratus Alexandro regi magno fuit ille
Chœrilus, incultis qui verſibus & male natis
Rettulit acceptos, regale numiſma, Philippos.
Sed veluti tractata notam labemque remittunt
Atramenta, ferè ſcriptores carmine fœdo
Splendida facta linunt. Idem rex ille poema
Qui tam ridiculum tam carè prodigus emit,

INTERPRETATIO.

conſcripta; dum ſperamus fore ut, cùm primùm audieris nos verſus condere, ſponte & benignè advoces nos *atque ab egeſtate vindices, & ſcribere imperes. Verumtamen oportet expendere quales miniſtros ſortiatur virtus in bello & pace conſpicua, nec tradenda infimo poëta. Alexandro magno regi placuit ille Chœrilus qui pro verſibus inconditis & inconcinnis obtinuit Philippos, regium numiſma. At quemadmodum atramentum contactum imprimit notam & maculam,* ſic *ferè ſcriptores rudi carmine inquinant geſta illuſtria. Is ipſe rex qui tam indignum carmen tam caro* pretio *emit*

ANNOTATIONES.

partem. vel, eximiè & ſcitè compoſita: vel, exili & humili ſtylo, adeoque indignâ eâ laude quæ depoſcitur ab auctoribus.

226. *Cum ſperamus, &c.*] Tantum nobis arrogamus perperam & ſtultè.

230. *Quales æditos habeat, &c.*] Quales præcones deceant virtutem egregiam. Ædem virtuti velut numini erigit Horatius, aſſignatque laudatores & poëtas velut æditos.

232. *Alexandro magno.*] Illi Macedonum regi famâ ſuper æthera noto.

233. *Chœrilus.*] Inſulſus poëta Thucydidis & Herodoti vivens temporibus; quem Ariſtoteles in Top. notat: *qualia Homerus, non qualia Chœrilus,* inquit. Vide Epiſt. ad Piſones v. 357.

234. *Philippos.*] Nummos aureos Philippi Macedonum regis patris Alexandri magni effigie ſignatos. Duos fuiſſe Chœrilos, conſtat; quicquid nonnulli ſentiant. Prior eximius poëta Athenienſium de Xerxe victoriam celebravit: cui pro ſingulis verſibus totidem ſtateres ſeu nummos aureos contulerunt Athenienſes, facto etiam decreto, ut cum Homero legeretur. Poſterior fuit iſte Alexandro comes aſſiduus, teſtibus Q. Curtio & Plutarcho; de quo variè narrant. Quidam ſcribunt pepigiſſe Alexandrum cum Chœrilo, ut pro ſingulis bonis verſibus ſingulos acciperet Philippos, pro ſingulis autem malis totidem colaphos: opere verò confecto vix ſeptem verſus laude dignos extitiſſe. denique referunt Chœrilum inediâ periiſſe. Vide Suidam, &c. Porrò videtur Horatius iſti Chœrilo quædam tribuere quæ prioris ſint, ut Alexander ſit imitatus quod fecerant Athenienſes, conditum de ſe carmen pariter remunerans.

236. *Scriptores carmine fœdo.*] Hinc ſapienter Auguſtus, quamvis ingenia ſui ſeculi omni modo foverit, ac benignè patienterque audiverit recitantes non tantùm carmina & hiſtorias ſed & orationes atque dialogos: *componi tamen*

Edicto vetuit ne quis ſe, præter Apellem,
Pingeret, aut alius Lyſippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum ſimulantia. quod ſi
Judicium ſubtile videndis artibus illud
Ad libros & ad hæc muſarum dona vocares,
Bœotum in craſſo jurares aëre natum,
At neque dedecorant tua de ſe judicia, atque
Munera quæ multa dantis cum laude tulerunt,

INTERPRETATIO.

profuſus, decreto interdixit ne pingeret ſe quiſquam niſi Apelles, neve alius quàm *Lyſippus effingeret ex ære imagines ſtrenui Alexandri. Quod ſi judicium hoc ſolers in æſtimandis artibus vocares ad ſcripta & ad munera iſta Muſarum, affirmares ortum in pingui aëre Bœotiorum. Verùm ſelecti à te,* Augu-

ANNOTATIONES.

aliquid de ſe, niſi & ſeriò & à præſtantiſſimis, offendebatur: admonebatque Prætores, ne paterentur nomen ſuum commiſſionibus obſoleſieri. Sueton. Octav. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. 5. Epiſt. 12. *Nec enim Alexander ille gratia causâ ab Apelle potiſſimùm pingi, & à Lyſippo fingi volebat; ſed quod illorum artem tum ipſis cum etiam ſibi gloria fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, aitque: è duobus Alexandris alterum invictum, ſcilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum non eſſe imitabilem. Apuleius Florid. 1. ſic habet: *Alexander imaginem ſuam, quò certior poſteris proderetur, noluit à multis artificibus vulgo contaminari; ſed edixit univerſo orbi ſuo, ne quis effigiem regis temere adſimularet ære; colore, calamine; quin ſolus eam Polycletus ære duceret, ſolus Apelles coloribus delinearet, ſolus Pyrgoteles calamine excuderet.* Plin. lib. 7. cap. 37. *edixit imperator ille, ne quis ipſum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles ſculperet, quàm Lyſippus ex ære duceret.* Vide & Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem.] Eximius ille pictor ex inſula Co, toto orbe celebratus pictis ingenioſè & venuſiè tabellis.

240. *Lyſippo.*] Statuarius hic præclarus ad veritatem optime acceſſit. Quintiliano teſte. Hinc Propertius lib. 5.

Gloria Lyſippo eſt animoſa effingere ſigna.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui nempe maſculus ac leoninus erat obtutus.

242. *Quod ſi judicium, &c.*] Alexander de picturâ aliiſque artibus bene judicans, quàm ineptè cenſuit de carminibus! Certè Bœotico fuiſſe ingenio dixeris. Plinius tamen lib. 7. cap. 29. docet quanti ab Alexandro æſtimati ſint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hiſtor. Var. lib. 2. non fuiſſe picturæ æſtimandæ peritum oſtendit. refert enim, Alexandri equo adhinniente ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valde laudaverat; dixiſſe Apellem: Atqui, Imperator, videtur equus tuus in arte pingendi eſſe te intelligentior.

244. *Bœotum in Craſſo.*] Quanquam ſæpiùs *fortes creantur fortibus*, contra tamen evenit interdum. Sic Pindarus craſsâ licet regione Bœotiis nempe Thebis oriundus, ſagaciſſimi nihilominus ingenii fuit. Verùm conſtat Bœotios utplurimum fuiſſe ſtupidos & hebetes, aut valde craſſos, pro cœli & aëris ratione. unde nata proverbia: *ſus Bœotica, auris Bœotica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. de leg. n. 79. *Videmus quam varia ſint terrarum genera . . . . alia quæ acuta ingenia gignant, alia quæ retuſa. Quæ omnia*

Dilecti tibi Virgilius Variuſque poëtæ.
Nec magis expreſſi vultus per ahenea ſigna,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent: nec ſermones ego mallem
Repentes per humum, quàm res componere geſtas,
Terrarumque ſitus, & flumina dicere, & arces
Montibus impoſitas, & barbara regna, tuiſque
Auſpiciis totum confecta duella per orbem:
Clauſtraque cuſtodem pacis cohibentia Janum,
Et formidatam Parthis te principe Romam;
Si, quantum cuperem, poſſem quoque, ſed neque parvum
Carmen majeſtas recipit tua; nec meus audet
Rem tentare pudor, quam vires ferre recuſent.
Sedulitas autem ſtultè quem diligit urget;

INTERPRETATIO.

ſte, poëta Virgilius & Varius non turpant tua de ſe judicia, & dona quæ acceperunt plurimâ cum gloriâ largientis. Virorum autem illuſtrium vultus areâ effigie expreſſi non plus fulgent, quàm mores & ingenium verſibus poëta. Ego verò non mallem ſcribere humiles ſermones, quàm tua celebrare facinora, & ſitus regionum & fluvios, & arces montibus inædificatas, & victos reges barbaros, & bella tuis auſpiciis orbe toto finita, & templum includens Janum pacis cuſtodem, & Romam te regnante Parthis metuendam; ſi quidem tantum valerem quantum cuperem. At tua majeſtas non admittit exile carmen; & mea verecundia rem aggredi veretur, ad quam vires minimè ſufficiunt. Porro officia gravant eum quem ſtultè colunt, po-

ANNOTATIONES.

ſiunt ex cœli varietate, & ex diſpari aſpiratione terrarum. Id. de Fato, n. 7. *Inter locorum naturas quantum interſit, videmus: alios eſſe ſalubres, alios peſtilentes . . . . . Athenis tenue cœlum; ex quo acutiores etiam putantur Attici: craſſum Thebis; itaque pingues Thebani,* &c.

247. *Varius.*] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. ult. ſub finem.

248. *Nec magis expreſſi.*] Plutarchus refert Catonem Cenſorium eos deridere ſolitum, qui ſtatuarum cupiditate flagrarent, ignorantes ſe pictorum & fabrorum operibus gloriari; ſui verò pulcherrimas imagines extare in civium animis. Vide lib. 4. Od. 8.

250. *Nec ſermones ego mallem.*] Adverte prudentiam & modeſtiam poëtæ noſtri. Ego, inquit, ſi Epici carminis ſcribendi facultate pollerem, certè mallem res ab Auguſto præclarè geſtas verſibus Heroïcis conſignare, quam ſatiras pedeſtri muſâ ſcribere. verùm illius materiæ gravitati vires meas impares ſentio; timeremque *ſplendida facta fœdis ſcriptis illinere* & maculare.

253. *Arces montibus impoſitas.*] Præſidia & cuſtodias ubique diſpoſuit . . . . per Rheni quidem ripam quinquaginta amplius caſtella direxit. Flor. cap. ult.

254. *Tuis auſpiciis confecta.*] Vide l. 4. Od. 14.

255. *Clauſtraque cuſtod. &c.*] Portas itaque Jani clauſas, ut pacis tempore. Lib. 4. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.*] Lib. 1, Od. 12. & 19. Lib. 3. Od. 5. Lib. 4. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.*] Intempeſtivum officium nec utile nec gratum

Præcipuè cùm ſe numeris commendat & arte.
Diſcit enim citiùs meminitque libentius illud
Quod quis deridet, quàm quod probat & veneratur.
Nil moror officium quod me gravat: ac neque ficto
In pejùs vultu proponi cereus uſquam,
Nec pravè factis decorari verſibus opto:
Ne rubeam pingui donatus munere; & unà
Cum ſcriptore meo, capsâ porrectus apertâ
Deferar in vicum vendentem thus & odores
Et piper, & quicquid chartis amicitur ineptis.

INTERPRETATIO.

ſertim cùm ſe protrudant verſibus & carmine. Enimverò citiùs quiſque diſcit ac faciliùs recordatur id quod deridet, quàm quod æſtimat & miratur. Ego quidem *ſperno ſedulitatem quæ mihi moleſtiam creat. & nolim uſquam è cerâ effingi malè expreſſo vultu, aut verſibus inconditis laudari: ne erubeſcam turpi affectus dono, ſimulque cum laudatore meo patente ciſtâ jacens deporter in vicum,* ubi *venduntur thus, aromata, piper. & quodcunque involvitur inſulſis chartis.*

ANNOTATIONES.

videtur, ſed potiùs grave eſt.

262. *Diſcit enim citiùs, &c.*] Cic. pro Muræna. *Cui placet, obliviſcitur; cui dolet, meminit.*

164. *Neque ficto in pejus, &c.*] Malim nullam è cerâ imaginem, quàm pravè fabricatam habere. ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fusè Sat. 8.

267. *Pingui munere.*] Rudi & inepto carmine, inconditis inſulſiſque verſibus.

268. *Porrectus.*] Quaſi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.*] De ea inſulſorum librorum infelici ſed juſtâ ſorte dixi alibi. Vide libri I. Epiſt. ult. v. 12.

EPISTOLA II.

AD JULIUM FLORUM.

Excuſat ſe quod nec literas nec verſus petitos miſiſſet.

FLore, bono claroque fidelis amice Neroni,
Si quis forte velit puerum tibi vendere natum
Tibure, vel Gabiis & tecum ſic agat: Hic &
Candidus, & talos à vertice pulcher ad imos;
Fiet eritque tuus nummorum millibus octo,
Verna miniſteriis ad nutus aptus heriles,
Litterulis Græcis imbutus, idoneus arti
Cuilibet: argillâ quidvis imitaberis udâ:
Quin etiam canet indoctum, ſed dulce bibenti.
Multa fidem promiſſa levant; ubi pleniùs æquo

INTERPRETATIO.

O Flore, amice fidelis probo & illuſtri Neroni, ſi forte aliquis vellet tibi venundare ſervum Tibure aut Gabiis oriundum; atque tibi ſic loquatur: Iſte ſincerus & integer à capite ad calcem, tibi vendetur octo millibus nummorum, famulus promptus obſequi nutibus heri; literis Græcis eruditus, omnis diſciplinæ capax: hunc velut *molle lutum ut libuerit finges. cantabit etiam ſine arte, quod jucundum inter epulas. nimiæ pollicitationes minuunt fidem,*

ANNOTATIONES.

1. *Flore bone, &c.*] Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiſcens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad ſe ſcriberet. ceſſantem vero quanquam nihil pollicitum ſubinde increpavit. Cui ſe Horatius excuſat hac Epiſtolâ; in quâ & eximia quædam ad poëſim, & ad bene beateque vivendum pleraque documenta perſcribit. Ad hunc ipſum Florum inſcriptam vidimus jam Epiſt. 3. lib. 1.

Amice Neroni.] Is ipſe eſt Tiberius Claudius Nero, qui Auguſto in imperium ſucceſſit. De eo jam ante.

2. *Si quis forte velit, &c.*] Similitudo, quâ ſe apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.*] Lib. 1, Od. 7. & 18. & lib. 2. Od. 6.

Gabiis.] Lib. 1. Epiſt. 11. & 15.

4. *Hic eſt candidus.*] Verba ſunt mangonis, uſque ad verſum 17.

6. *Verna.*] Servus ex ancillâ natus domi.

7. *Litterulis Græcis imbutus.*] Erudiebant ſervos, ut pluris venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palæſtra, in muſicis: ſolertem dabo.*

10. *Multa fidem promiſſa levant.*] Subdolus negociator vult videri non dare verba, cùm maximè verba dat.

Laudat, venales qui vult extrudere merces.
Res urget me nulla: meo ſum pauper in ære.
Nemo hoc mangonum faceret tibi. non temere à me
Quivis ferret idem. ſemel hic ceſſavit: &, ut fit,
In ſcalis latuit metuens pendentis habenæ.
Des nummos, excepta nihil te ſi fuga lædat.
Ille ferat pretium pœnæ ſecurus, opinor.
Prudens emiſti vitioſum: dicta tibi eſt lex.
Inſequeris tamen hunc, & lite moraris iniquâ.
Dixi me pigrum proficiſcenti tibi, dixi
Talibus officiis prope mancum; ne mea ſævus
Jurgares ad te quod epiſtola nulla veniret.
Quid tum profeci, mecum facientia jura
Si tamen attentas? quereris ſuper hoc etiam, quod
Expectata tibi non mittam carmina mendax.

INTERPRETATIO.

quando pluſculum laudat merces venales qui cupit eas citò vendere. at nulla me neceſſitas premit. in propriis bonis modicus ſum. nullus negotiator ſic tecum ageret. non alius à te idem à me facilè obtineret. Hic ſemel ceſſator fuit; atque ut accidit interdum, *ſe occultavit metu ſcuticarum ad ſcalas ſuſpenſarum. trade pecuniam, ſi te non offendit fuga, quam excipio.* Poſt hæc *accipiet mango nummos abſque metu pœna, ut credo. tu ſciens emiſti pravum. Significata tibi fuit conditio. Hunc nihilominus inſequeris, & injuſtâ lite implicas. Te diſcedentem admonui me pigrum eſſe, & ad ejuſmodi officia minimè ſedulum; ne graviùs iraſcereris, ſi nullas ad te literas mitterem. Quid verò profuit, quandoquidem leges mihi faventes expugnas? expoſtulas quoque, quoniam ſperatos verſus haud miſi fallax.*

ANNOTATIONES.

12. *Meo ſum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo; nihil debeo cuiquam. Cic. pro Roſcio comœdo. *Locuples erat: nihil debebat: in ſuis nummis verſabatur.*

14. *Semel hic ceſſavit.*] Verſutus mango fugacem ſervi animum ita declarat metu legis, ut potiùs diſſimulare & tegere dicendus ſit: adeo rem verbis involvit, extenuat, ſubornat.

15. *Ut ſit in ſcalis, &c.*] Quod ſegnis fuiſſet ad mandata peragenda, timuit loris ſtringi ac cædi. Hinc paululum delituit, abſuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioſo dicat; fugit: vel, ſemel fugit.

In ſcalis.] Ad terrorem ſervorum, ita pendebant in ſcalis ſcuticæ, quas ob oculos ſemper haberent, ut à peccando deterrerentur.

16. *Excepta nihil te ſi fuga lædat.*] Tandem *fugam* dicit breviter, excipitque: quod niſi faceret, redhibere acceptum pretium vel ſervum cogeretur legibus Ædilitiis.

17. *Pœna ſecurus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ: non timens actionem redhibitoriam. Cic. offic. 1. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda ſunt.* (ut putà, eſſe mendacem, aleatorem, furacem, ebrioſum, fugacem) *quæ niſi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. 2. Sat. 3. v. 285. annotat.

18. *Dicta tibi eſt lex.*] Pronuntiata eſt tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quaſi manibus carentem, ac proinde ineptum ad ſcribendas epiſtolas.

Luculli miles collecta viatica multis
Ærumnis, laſſus dum noctu ſtertit, ad aſſem
Perdiderat. poſt hoc vehemens lupus, & ſibi & hoſti
Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
Præſidium regale loco dejecit, ut aiunt,
Summè munito, & multarum divite rerum.
Clarus ob id factum, donis ornatur honeſtis,
Accipit & bis dena ſuper ſeſtertia nummum.
Fortè ſub hoc tempus caſtellum evertere prætor
Neſcio quod cupiens, hortari cœpit eundem
Verbis, quæ timido quoque poſſent addere mentem:
I bone, quo virtus tua te vocat: i pede fauſto,
Grandia laturus meritorum præmia. quid ſtas?
Poſt hæc ille catus, quantumvis ruſticus, Ibit,
Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit.
Romæ nutriri mihi contigit atque doceri,
Iratus Graiis quantum nocuiſſet Achilles.

INTERPRETATIO.

Verùm attende paulisper. *Luculli miles viæ ſubſidium multis laboribus comparatum amiſerat integrum, dum noctu dormiret fatigatus. Inde lupus violens tam ſibi quam hoſti infenſus, ardens famelicis dentibus, regis præſidium depulit ſtatione probè munitâ multiſque opibus inſtructâ. ob id* verò *facinus pulcris muneribus afficitur; accipitque pluſquàm viginti* millia *ſeſtertiûm nummorum. Eodem fermè tempore volens imperator diruere caſtrum quoddam, cœpit hunc ipſum* militem *adhortari ſermonibus, qui vel ignavo poſſent animos dare: Ito generosè quò te tua virtus vocat; perge felicibus auſpiciis, magna pro faciendis munera conſecuturus. cur moraris? Tum ille aſtutus etſi agreſtis ait: Vadat illuc, vadat quo jubes qui loculos amiſerit. Ego Romæ educatus & edoctus ſum, quantum damni Græcis attuliſſet A-*

ANNOTATIONES.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clariſſimus Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit. opibus maximis celebratus.

30. *Præſidium regale.*] A rege Mithridate vel Tigrane collocatum.

31. *Loco ſummè munito.*] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti præda ditavit.* ſed alii meliùs Niſibim Meſopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes ſervabat. Dio.

32. *Donis honeſtis.*] Qualia ſunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Caſtrenſem crumenam & pecuniam, quam milites in zonâ portare conſueverunt. Evangel. Marc. cap. 6. Gell. lib. 15. cap. 12. ſic loquitur C. Gracchus: *Cum Romà profectus ſum, Quirites, zonas quas argenti plenas extuli, eas ex provinciâ inanes retuli.*

41. *Romæ nutriri mihi contigit.*] Lib. 1. Sat. 6.

42. *Iratus Graiis quantum, &c.*] id eſt, didici Homeri Iliadem, in qua refertur Achilles ob ereptam ſibi Briſeidem iratus receſſiſſe à reliquo exercitu atque ita Græcis plurimum nocuiſſe. Vide lib. 1. Od. 15. ad finem. Porrò ſtudiorum olim initium ducebant pueri ab Homeri Achille. Unde proverbium de rudi & illiterato: *Ne iratum quidem Achillem novit.*

Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ:
Scilicet ut poſſem curvo dignoſcere rectum,
Atque inter ſilvas Academi quærere verum.
Dura ſed amovere loco me tempora grato,
Civiliſque rudem belli tulit æſtus in arma,
Cæſaris Auguſti non reſponſura lacertis.
Unde ſimul primùm me dimiſere Philippi,
Deciſis humilem pennis, inopemque paterni
Et laris & fundi; paupertas impulit audax,
Ut verſus facerem. ſed quod non deſit habentem
Quæ poterunt unquam ſatis expurgare cicutæ,
Ni melius dormire putem, quàm ſcribere verſus?
Singula de nobis anni prædantur euntes:
Eripuere jocos, Venerem, convivia, ludum;
Tendunt extorquere poëmata. quid faciam vis?

INTERPRETATIO.

chilles offenſus. Deinde *inſignes Athenæ aliquanto plus doctrinæ contulerunt; nempe ut noſſem pravum ab honeſto diſtinguere, ac veritatem indagare in nemore Academi. Sed infortunata tempora abſtraxerunt me loco jucundo; & civiles fluctus militiæ imperitum appulerunt ad exercitum nequaquam parem viribus Auguſti Cæſaris. Unde ſtatim ut Philippi me exuerunt abjectum amputatis alis, ſpoliatumque domo & bonis paternis: audax inopia adegit carmina componere. Nunc autem poſſidens quantum ſufficit, quibus pharmacis unquam curari poſſem, ſi ſatius non ducerem quieſcere, quàm verſus condere? Ætas defluens omnia* paulatim *aufert à nobis:* jam *eripuit jocos, amores, convivia, facetias; conatur* & *abſtrahere* facultatem *poëticam, quid jubes* ut *agam?*

ANNOTATIONES.

43. *Adjecere bonæ, &c.*] Dein apud Athenas Philoſophiæ operam dedi. De Athenis lib. 2. ſat. 7.

45. *Inter ſilvas Academi.*] Academia locus Athenis ſuburbanus, arboribus multis amœnus, illuſtrium etiam virorum monumentis exornatus, ubi Philoſophiam primus docuit Plato. Diogen. Laërt. Alii nomen trahunt ab Academo qui porticum ibi quondam extruxerat: alii à Cadmo.

46. *Dura ſed amovere loco, &c.*] Bello nempe civili flagrante, Brutus adversùs Auguſtum colligens copias, Athenis iter habuit in Macedoniam; unde Horatium & alios quoſdam juvenes Romanos ibi literis incumbentes abduxit: noſtrum verò poëtam Tribunum militum conſtituit, quamvis *belli rudem*, ut patet.

48. *Cæſaris Auguſti, &c.*] Commodè aſſentatur.

49. *Me dimiſere Philippi.*] Ad quam urbem in Theſſalicis campis Auguſtus Brutum profligavit. Vide lib. 2. Od. 7.

50. *Deciſis humilem pennis, &c.*] Amiſſis dignitate, & patrimonio etiam per proſcriptionem.

53. *Cicutæ.*] Non eſt quod vox hæc adeo torqueat Interpretes, ſanè pro elleboro poſita. Nam & Avicenna cicutam vocat nigrum elleborum. Itaque ſenſus eſt: quanta eſſet inſania mea, ſi ſcribendis verſibus etiamnum caput obtunderem frangeremve? & quæ frigidiores herbæ poſſent temperare furorem hunc poëticum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera non ſcribendi excuſatio.

Denique non omnes eadem mirantur amantque.
Carmine tu gaudes; hic delectatur Iambis;
Ille Bioneis ſermonibus, & ſale nigro.
Tres mihi convivæ prope diſſentire videntur,
Poſcentes vario multum diverſa palato.
Quid dem? quid non dem? renuis tu quod jubet alter.
Quod petis, id ſanè eſt inviſum acidumque duobus.
Præter cætera, me Romæne poëmata cenſes
Scribere poſſe inter tot curas totque labores?
Hic ſponſum vocat, hic auditum ſcripta, relictis
Omnibus officiis. cubat hic in colle Quirini,
Hic extremo in Aventino: viſendus uterque.
Intervalla vides humanè commoda. Verùm
Puræ ſunt plateæ, nihil ut meditantibus obſtet.
Feſtinat calidus mulis geruliſque redemptor;

INTERPRETATIO.

Denique non omnibus eadem placent. Tu verſus Lyricos amas, ille Iambicos. Hic gaudet ſatiris & dicteriis mordacibus. Et quidem *tres convivæ rarò idem appetunt:* quin *diverſa longè diſſimili guſtu volunt. quid tribuam? quid negem? tu recuſas quod alius petit. Quod cupis, illud amarum & grave duobus videbitur. Præterea numquid putas me Romæ poſſe condere carmina tot inter ſollicitudines & moleſtias? Hic rogat* ut pro eo *ſpondeam: ille ut audiam quæ compoſuit, dimiſſis quibuſcumque officiis. alter habitat in colle Quirinali, alter in ultimo Aventino. ambos adire oportet. cernis loca ſatis diſtantia. At vacuæ ſunt viæ, ut nihil cogitabundum impediat.* Imò *occurrit operarum conductor* cum *mulis & bajulis properans; machinas*

ANNOTATIONES.

58. *Denique non eadem, &c.*] Tertia eſt hæc ratio & excuſatio quare verſus nolit ſcribere.

60. *Bioneis ſermonibus.*] Bion ſophiſtes & poëta, dictus Boriſthenites, adeo mordax & dicax ut nemini parceret, ſed Homerum ipſum ſalibus amariſſimis proſciderit. Ejus meminit Plutarchus.

65. *Præter cætera.*] Quarta excuſatio.

67. *Sponſum.*] Vide libro 2. Sat. 6. ubi.

. . . . . *Romæ ſponſorem me rapis.*

Auditum.] De recitandi more & veſania, jam dixi.

68. *Colle Quirini.*] Ad remotiſſimam urbis regionem.

69. *Extremo in Aventino.*] Ad oppoſitam urbis partem verſùs Tiberim.

70. *Intervalla vides, &c.*] Inter utramque illam regionem ſunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda.] Ironicè, id eſt valde incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diverſitatem. Perperam iſtas voces aliqui ſeparant.

71. *Verum puræ ſunt plateæ*] Prolepſis. At vacuæ impedimentis ſunt viæ atque inter eundum verſus meditari licet. Imò, inquit Horatius, moleſtiſſima eſt vel ob iſtam rationem quæ ſibe urbs valde frequens & populoſa. Vide Juvenal. Sat. 3.

72. *Calidus redemptor.*] Ardens & inhians ad quæſtum. Vide Od. 1. lib. 3.

Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina tignum;
Triſtia robuſtis luctantur funera plauſtris;
Hac rabioſa fugit canis, hac lutulenta ruit ſus.
I nunc, & verſus tecum meditare canoros.
Scriptorum chorus omnis amat nemus, & fugit urbes,
Ritè cliens Bacchi ſomno gaudentis & umbrâ.
Tu me inter ſtrepitus nocturnos atque diurnos
Vis canere; & contracta ſequi veſtigia vatum?
Ingenium, ſibi quod vacuas deſumpſit Athenas,
Et ſtudiis annos ſeptem dedit, inſenuitque
Libris & curis, ſtatuâ taciturnius exit
Plerumque, & riſu populum quatit. hic ego rerum
Fluctibus in mediis, & tempeſtatibus urbis,
Verba lyræ motura ſonum connectere digner?
Frater erat Romæ conſulti rhetor, ut alter

INTERPRETATIO.

lapidem aut trabem ingentem attollit: pompa funebris decertat cum magnis plauſtris: illac rabioſa canis, iſtac porcus cœnoſus diſcurrit. Age modò, verſus optimos animo finge. Verùm *ſcriptor omnis petit ſolitudinem, urbeſque vitat, jure cliens Bacchi quietem & otium amantis. Tu* verò *me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyricâ ſcribere, & poëtarum ardua ſtudia conſectari. Ingenioſus quiſpiam Athenis tranquillis addictus,* ibi*que ſeptem* per *annos ſtudiis operatus, ſedulo librorum incumbens* lectioni, *prodit interdum taciturnior* quàm *ſtatua, & populo ludibrium exhibet.* Ergone *hic ego inter agitationes ac ſtrepitus civitatis in animum inducam meum aptare voces lyrâ canendas?* Inſuper & alia quæ deterreant accipe. *Rhetor* quidam *erat Romæ frater*

ANNOTATIONES.

73. *Ingens machina.*] Vel ſaxa ad muros vel tigna ad contignationem attollens.

77. *Scriptorum chorus, &c.*] Ovid. Triſt. 1.

Carmina ſeceſſum ſcribentis & otia quærunt.

Quintil. lib. 10. cap. 3. *Secretum & liberum arbitris locum, & quàm altiſſimum ſilentium ſcribentibus maximè convenire nemo dubitaverit.* & paulo poſt: *ſilentium & ſeceſſus, & undique liber animus, maximè optanda ſunt.* Vide Juvenal. Sat. 7. v. 53. & ſeq.

78. *Cliens Bacchi.*] In tutela Bacchi eſſe poëtas, dictum eſt alibi non ſemel.

80. *Contracta veſtigia vatum.*] Anguſta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. mox cit. Alii leg. *contacta*, ſed ineptè.

81. *Ingenium ſibi quod, &c.*] Si Athenis ludibrio eſt homo pluſculum meditabundus, & quaſi lectioni librorum immerſus; quid eſſem ego Romæ ſi per vias irem profundâ cogitatione abſtractus, & tam à rebus quæ circa me ſunt quàm à me ipſo ferè alienatus?

86. *Verba lyræ motura ſonum.*] Verſus Lyricos.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus & vanus poëtarum animus, quem ſimilitudine explicat. Profectò jam pudere debet poëtam eſſe, inquit Horatius; cùm inſulſa vatum noſtrorum arrogantia paſſim nauſeam & offenſionem ingeneret.

Alterius ſermone meros audiret honores:
Gracchus ut hic illi foret, huic ut Mucius ille.
Quî minus argutos vexat furor iſte poëtas?
Carmina compono, hic elegos, mirabile viſu,
Cælatumque novem Muſis opus. Aſpice primum
Quanto cum faſtu, quanto molimine circum-
Spectemus vacuam Romanis vatibus ædem.
Mox etiam, ſi forte vacas, ſequere; & procul audi
Quid ferat, & quare ſibi nectat uterque coronam.
Cædimur, & totidem plagis conſumimus hoſtem,
Lento Samnites ad lumina prima duello:

INTERPRETATIO.

Juriſperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quaſi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilo certè *minus inſania iſta detinet poëtas loquaces. Odas ego ſcribo, hic elegias, opus admirandum & à novem Muſis elaboratum. Animadverte primò quantâ cum arrogantiâ & anxietate contemplemur* Apollinis *templum Romanis poëtis deſtitutum. Deinde ſi per otium licet, aſſectare quoque, & eminùs auſculta quid quiſque afferat, & cur ſibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afficimus adverſarium, lentâ pugnâ* uſque *ad veſperam*, quaſi *Samnites.*

ANNOTATIONES.

89. *Gracchus.*] Tiberius & Cajus, Sempronii Gracchi & Corneliæ de Scipionum familiâ, filii; ambo eloquentiâ claruerunt; ſed popularibus tumultibus nimiùm indulgentes miſerè & indecorè perierunt. Cic. de Aruſp. reſponſ. n. 41. *Tib. Gracchum ſecutus eſt Cajus Gracchus, quo ingenio, quanta vi, quanta gravitate dicendi, ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque eſſe converſa.* Idem de clar. orat. *Fuit Gracchus diligentiâ Corneliæ matris à puero doctus, & Græcis literis eruditus.* . . . . . *Utinam in Tib. Graccho, Cajoque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendam fuiſſet, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloriâ præſtitiſſet.*

Mucius.] Pub. Mucius *juris civilis intelligentiâ atque omni prudentiæ genere præſtans.* Cic. mox cit.

91. *Mirabile viſu, &c.*] Judicio quidem ipſorum auctorum futili & inſulſo.

93. *Circumſpectemus.*] Se quidem cum iſtis poëtaſtris jungit Horatius, ut graviùs eos proſcindat & confodiat.

94. *Vacuam Romanis vatib. ædem.*] Quamdiu ſua ſcripta non replebant *ædem* ſeu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuam putant inepti illi, adeo ſe mirantur, & aliis omnibus præſtantiores exiſtimant.

96. *Quare ſibi nectat uterque coronam.*] Quam ſtultè laureâ ſe poëticâ dignos putent.

97. *Cædimur, & totidem, &c.*] Invicem quaſi vulneramur, & conficimur inani gloriæ opinione decepti, dum mutuis laudibus vaniſque titulis & elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi & audiendi viciſſim moleſtâ occupatione intelligunt afferuntque illud ex arte Poëtica; *recitator acerbus quem arripuit, tenet occiditque legendo*, ſed minus benè.

98. *Lento Samnites, &c.*] Parum ad rem eſt Samnitum pertinax adverſus Romanos ad finem uſque diei pugna, de qua T. Liv. lib. 9. & Ennius:

Bellum æquis manibus nox intempeſta diremit.

Diſcedo Alcæus puncto illius. ille meo quis?
Quis, niſi Callimachus? ſi plus adpoſcere viſus,
Fit Mimnermus, & optivo cognomine creſcit.
Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
Cum ſcribo, & ſupplex populi ſuffragia capto.
Idem, finitis ſtudiis & mente receptâ,
Obturem patulas impunè legentibus aures.
Ridentur mala qui componunt carmina: verùm
Gaudent ſcribentes; & ſe venerantur, & ultrò,
Si taceas, laudant quicquid ſcripſere, beati.
At qui legitimum cupiet feciſſe poëma,
Cum tabulis animum cenſoris ſumet honeſti;
Audebit quæcunque parum ſplendoris habebunt,
Et ſine pondere erunt, & honore indigna ferentur,
Verba movere loco, quamvis invita recedant,

INTERPRETATIO.

Illius ſententiâ ſum Alcæus. ille meâ quis erit? *quis niſi Callimachus? Si* quid *amplius petere videatur, dicetur Mimnermus, & exornabitur vocabulo quod optaverit.*

Multa quidem *perfero, ne irritem Poëtas utplurimum iracundos, quando* quidpiam *compono, & vulgi approbationem enixis precibus flagito.* at *poſt finita ſtudia cùm ad memet redii, ipſe aures occludam* antè *apertas temere recitantibus. Deridentur qui ſcribunt inconcinnos verſus, ſed auctores ipſi ſibi placent & applaudunt, ac felices venditant quod compoſuerunt, ſi à te non laudentur. Verùm quiſquis carmen exactum ſcribere voluerit,* is *cum chartâ accipiet animum boni critici: quæ dictiones minùs apta & pulcra judicabuntur, ultrò expunget, etſi reluctantes amoveantur, &*

ANNOTATIONES.

Aptius ergo intelligemus illud genus gladiatorum quos ab armaturâ Samnites dicebant, quodque inter epulas ſpectaculum adhibebant, adeoque *ad lumina, lento* etiam *duello*: quippe non gladiis ſed rudibus decertantes, graves quidem ictus ſed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. 1. Od. 32. & lib. 2. Od. 13.

Puncto.] Examine, ſuffragio, judicio.

100. *Callimachus.*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teſte. Cyrene in Africâ oriundus, floruit ſub Ptolemæis Philadelpho & Evergete, plurima certe carmina ſcripſit, ſed pervenerunt ad nos pauca dumtaxat epigrammata, & hymni. Ex eo quædam imitari interdum & prædari ſtuduere Catullus atque Propertius. Quod breves libros amaret Callimachus, inſimulantibus aiebat:

Ingens volumen ingens malum.

101. *Mimnermus.*] De eo poëtâ l. 1. Epiſt. 6. ad finem.

105. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium & recitantium ferre cogor: at poſtea indignor, averſor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Veſtæ.*] In conclavi, in ſcrinio ſcriptoris, quæ nemini præter ipſum, ſcrutari licet: quemadmodum ſolus olim Pontifex maximus adire poterat *abditos & penetrales focos* apud Veſtæ fanum. Cic. vel, ſicut è templo Veſtæ tanquam ex aſylo quemvis extraxiſſe, nefas eſt. *Veſtam* hic pro Lare poni quidam volunt. De Veſtâ

Et verſentur adhuc intra penetralia Veſtæ:
Obſcurata diu populo bonus eruet, atque
Proferet in lucem ſpecioſa vocabula rerum;
Quæ priſcis memorata Catonibus atque Cethegis,
Nunc ſitus informis premit & deſerta vetuſtas:
Adſciſcet nova, quæ genitor produxerit uſus;
Vehemens, & liquidus, puroque ſimillimus amni,
Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ:
Luxuriantia compeſcet; nimis aſpera ſano
Lævabit cultu, virtute carentia tollet:
Ludentis ſpeciem dabit, & torquebitur; ut qui
Nunc Satyrum, nunc agreſtem Cyclopa movetur.

INTERPRETATIO.

adhuc incluſa ſint in Veſtæ ſacrario: ſolers adhibebit ſplendidas rerum appellationes, ac diu populo ignotas producet: quas olim Catones & Cethegi uſurparunt, nunc autem deformat turpis ſqualor & obſoleta antiquitas: finget novas quas auctor uſus propagabit: ad inſtar fluminis rapidi ac nitidi, proferet divitias, ac ſermone opulento ditabit Latium: redundantia coërcebit, duriora ſcitè expolies, inertibus vim addet: quaſi ludens excruciabitur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu ſimulat.

ANNOTATIONES.

libro 1. Ode 2.

115. *Obſcurata diu, &c.*] Art. Poët. v. 70.

> *Multa renaſcentur quæ jam cecidere, &c.*

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetuſtiſſimis oratoribus, fere coævis. Plin. libro 7. cap. 27. *Cato*, inquit, *primus Porciæ gentis tres ſummas in homine res præſtitiſſe exiſtimatus eſt; optimus orator, optimus imperator, optimus ſenator. . . . . quater & quadragies cauſam dixit: nec quiſquam ſæpius poſtulatus, & ſemper abſolutus.*

Cethegis.] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejuſque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennium; quippe qui & ipſe eum audierit, & de mortuo ſcribat: unde nemo ſuſpicari poſſit, amicitiæ causâ eſſe mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tuditano conſulatum geſſit, bello Punico ſecundo, annis ferè ducentis antequam hæc ſcriberet Horatius. Ennius in Annal.

> *Additur orator Cornelius ſuaviloquenti*
> *Ore Cethegus . . .*
> *Flos delibatus populi, ſuadæque medulla.*

Vide Quintil. lib. 2. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adſciſcet nova.*] Vide Art. Poët. v. 46. & ſeq.

124. *Ludentis ſpeciem dabit.*] Eâ ſubtilitate ſcribet, ut ludere videatur: adeo res quæque luculenter & facilè ſcriptæ apparebunt, *ut ſibi quivis ſperet idem*; *ut ſudet multùm fruſtraque laboret auſus idem.* Art. Poët. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui nunc Satyrum, nunc agr. &c.*] Velut eximius pantomimus, geſtibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc rudem Cyclopem, tanta quidem arte, ut ipſa Satyri vel Cyclopis natura & perſona agere credatur. quod quidem paſſe æmulari ſe poſſe quiſque ſpectantium facilè ſibi perſuaſerit. verùm ſi rem tentet, jam difficultatem ſentiat. Vide lib. 2. Sat. 5. v. 63.

Prætulerim ſcriptor delirus inerſque videri,
Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
Quam ſapere, & ringi. fuit haud ignobilis Argis,
Qui ſe credebat miros audire tragœdos,
In vacuo lætus ſeſſor plauſorque theatro;
Cætera qui vitæ ſervaret munia recto
More; bonus ſanè vicinus, amabilis hoſpes,
Comis in uxorem, poſſet qui ignoſcere ſervis,
Et ſigno læſo non inſanire lagenæ:
Poſſet qui rupem & puteum vitare patentem.
Hic ubi cognatorum opibus curiſque refectus
Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
Et redit ad ſeſe: Pol me occidiſtis, amici,
Non ſervaſtis, ait; cui ſic extorta voluptas,
Et demptus per vim mentis gratiſſimus error.

INTERPRETATIO.

Ego certè *malim haberi poëta veſanus & inſulſus, dummodò placeant mihi vel etiam ignota ſint vitia mea; quàm bene ſcribere &* animo *cruciari. Argis fuit quidam non plebeius, qui credebat audire ſe tragœdos excellentes, in vacuo theatro ſedens & applaudens: cæterùm honeſta vitæ officia non omittebat, probus omnino vicinus, benignus hoſpes, bonus erga conjugem, mitis in ſervos, nec ſupra modum excandeſcens ſi fractum* invenerit *lagenæ ſigillum: denique rupem vel puteum facilè devitabat. Ille affinium curâ & auxilio ſanatus, pulſo morbo & bili per elleborum purum, ad mentem ſanam reverſus dixit: Profectò me occidiſtis, ô amici, non ſervaſtis cui gaudia ſic abſtuliſtis, & mentis errorem jucundiſſimum eripuiſtis per virtutem* medicamentorum.

ANNOTATIONES.

126. *Prætulerim ſcriptor, &c.*] Videtur per proſopopœiam induci Florus, vel alius quiſpiam, hæc dicens & concludens ex rationibus ab Horatio prolatis.

128. *Ringi.*] Stomachari, intimis ſenſibus angi. Cic. ad Attic. lib. 4. Epiſt. 5. *Hi ſubringentur, qui villam me moleſtè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De *Argis* urbe, lib. 1. Od. 7. annot.

129. *Qui ſe credebat, &c.*] Idem Abydi geſtum narrat Ariſtoteles. Vide Athenæum lib. 12. in fine, ubi ſimilem refert de inſano hiſtoriam ſat lepidam. Thraſylaus nempe quidam (Thraſylum vocat Ælianus Var. lib. 4. c. 25.) ſuas eſſe putabat naves omnes in Peiræum appellentes: has recenſebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm ſi dominus fuiſſet earum rerum omnium, quæ adveniſſent ſalvæ. Is verò Critonis fratris curâ ſanatus affirmabat lætum ſe prorſus ac beatum vixiſſe in eâ dementiâ; quoniam omnis moleſtiæ expers, & multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læſo lagenæ.*] Lagenas vini obſignabant olim adversùs fraudem ſervorum. Cic. l. 16. Epiſt. 26. ad Tironem: *olim matrem memini lagenas etiam inanes obſignare, ne dicerentur furtim exſiccatæ fuiſſe.* Perſ. Sat. 6. verſ. 17. ubi,

Et ſignum in vapidâ naſo tetigiſſe lagenâ.

Inſanire.] Iraſci nimiùm, uſque ad furorem & inſaniam.

140. *Mentis gratiſſimus error.*] Vide Athen. paulò ante cit. ubi ait, jucun-

Nimirum ſapere eſt abjectis utile nugis,
Et tempeſtivum pueris concedere ludum;
Ac non verba ſequi fidibus modulanda Latinis;
Sed veræ numeroſque modoſque ediſcere vitæ.
Quocirca mecum loquor hæc, taciruſque recordor:
Si tibi nulla ſitim finiret copia lymphæ,
Narrares medicis: quod quanto plura paraſti,
Tanto plura cupis, nulline faterier audes?
Si vulnus tibi monſtratâ radice vel herbâ
Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ
Proficiente nihil curarier. audieras, cui
Rem Di donarent, illi decedere pravam
Stultitiam: & cum ſis nihilo ſapientior, ex quo
Plenior es, tamen uteris monitoribus iiſdem?
At ſi divitiæ prudentem reddere poſſent,
Si cupidum timidumque minùs te; nempe ruberes,
Viveret in terris te ſi quis avarior uno.
Si proprium eſt, quod quis librâ mercatur & ære;
Quædam, ſi credis conſultis, mancipat uſus;

INTERPRETATIO.

Scilicet expedit ſapientiæ ſtudere, abjectis nugis; & pueris relinquere ludum ætati *congruum.* Jam *non* ampliùs juvat *ſectari voces chordis Latinis canendas, ſed rectæ vitæ rationes & inſtituta ſcrutari. Quapropter ita mecum reputo, & tacitè ſtatuo: ſi nulla aquarum abundantia ſitim placaret, medicos adires: cur autem nemini audes fateri, quò plus habes, eò plus te appetere. Si ægritudo non levaretur plantâ vel radice tibi indicata, ſperneres radicem aut plantam nihil remedii afferentem. Audieras acceperas, Diis opes largientibus, hominem inſaniâ iſtâ liberari; factus autem locupletior, quanquam nihilo magis ſapis, tamen auſcultas* ſemper *eoſdem monitores. At ſi opes meliorem, ſi minùs avarum & ſollicitum efficerent;* jure *quidem erubeſceres, ſi quiſquam in orbe eſſet te ſolo cupidior.* Jam verò, *ſi proprium eſt quod quiſque ſoluto pretio emit*; ſi *quædam uſus addicit, ut aiunt juriſperiti*;

ANNOTATIONES.

diſſimas eſſe inſanorum delicias.

141. *Nimirum ſapere eſt abjectis, &c.*] Tranſit ingenioſè Horatius ad aliam materiam, nempe, moribus corrigendis potiùs quàm verbis connectendis & numerandis ſtudere jam expedit. ubi Flori vitia ſolerter notat.

146. *Si tibi nulla ſitim, &c.*] In morbis corporis, conſulitur medicus; in morbis animi, diſſimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

154. *Monitoribus iiſdem.*] Vel, cupiditatibus, vel avaris, qui ut rem ſemper augeas, admonent: quaſi ſapientia & felicitas unà cum opibus accreſceret.

158. *Si proprium eſt quod quis, &c.*] Agit adversùs eos, qui multos ut agros emant, magnam pecuniæ vim congerere ſtudent.

Librâ mercatur & ære.] Olim rei pretium ſeu pecunia pendebatur: poſtea numerari cœpit.

159. *Mancipat.*] Jus & poſſeſſionem

Qui te paſcit ager, tuus eſt: & villicus Orbi
Cum ſegetes occat, tibi mox frumenta daturus,
Te dominum ſentit. das nummos, accipis uvam,
Pullos, ova, cadum temeti. nempe modo iſto
Paullatim mercaris agrum, fortaſſe trecentis,
Aut etiam ſupra, nummorum millibus emptum.
Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
Emptor Aricini quondam Veientis & arvi,
Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
Sub noctem gelidam lignis calefactat ahenum.
Sed vocat uſque ſuum, quà populus adſita certis
Limitibus vicina refugit jurgia. tanquam
Sit proprium cuiquam, puncto quod mobilis horæ
Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc ſorte ſupremâ,
Permutet dominos, & cedat in altera jura.

INTERPRETATIO.

tuus eſt ager qui te alit, & villicus Orbii occans ſegetes, ut tibi dein triticum vendat, te herum ſentit. datâ pecuniâ mercaris uvam, pullos, ova, cadum vini; ita nimirum paulatim emis agrum fortè millibus nummorum trecentis vel amplius comparatum. Quid intereſt, ſeu nuper ſeu dudum ſoluto vivas? Poſſeſſor veteris agri Veientis & Aricini emptum comedit olus, quamvis aliter exiſtimet, emptis lignis ahenum calefacit ſub noctem frigidam. Atqui ſuum appellat uſque ad populum juxta plantatam, quæ certis finibus dirimit controverſias vicinorum. Quaſi verò *proprium alicui ſit, quod momento fluxi temporis mutet dominos & in alterius poſſeſſionem tranſeat, vel precibus, vel emptione, vel per violentiam, aut per*

ANNOTATIONES.

certam tradit, uſu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te paſcit ager, tuus eſt.*] Tum emptione tum uſucapione proprius tibi dicendus eſt ager, cujus fructibus uteris licet emptis. Cic. lib. 7. Epiſt. 30. *Id cujuſque eſt proprium quo quiſque fruitur atque utitur.*

161. *Occat.*] Sparſum ſemen terrâ operit glebas verſando & frangendo.

162. *Te dominum ſentit.*] Quamvis Orbii dicatur ager & villicus; tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager & cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim.*] Qui agrum mercatur, fructus quidem univerſos præſentes & futuros emit dato ſemel integro pretio: qui verò neceſſarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio & per partes dato.

167. *Aricini.*] Aricia oppidulum Latii.
Veientis.] Veii urbs Hetruriæ.

168. *Quamvis aliter putat.*] Non eſt quod inempta dicat olus & ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit & ſolvit, quando agros ſolutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat uſque ſuum, &c.*] Prolepſis. Vide lib. 2. Sat. 2. ſub finem.

173. *Nunc prece, &c.*] Quatuor iſta ſunt rem capiendi genera. *prece*, per donationem precibus, officiis, aut aliâ ratione captatam. *pretio*, emptione. *vi*, ereptâ veteri domino poſſeſſione, ſeu per vim armorum ſeu per fraudem & iniquas lites. *ſorte ſupremâ*, cùm hæreditario jure obveniunt bona.

Sic quia perpetuus nulli datur uſus, & heres
Heredem alterius, velut unda ſupervenit undam;
Quid vici proſunt, aut horrea? quidve Calabris
Saltibus adjecti Lucani, ſi metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena ſigilla, tabellas
Argentum, veſtes Gætulo murice tinctas,
Sunt qui non habeant: eſt qui non curet habere.
Cur alter fratrum ceſſare, & ludere, & ungi,
Præferat Herodis palmetis pinguibus; alter
Dives & importunus, ad umbram lucis ab ortu
Sylveſtrem flammis & ferro mitiget agrum;

INTERPRETATIO.

mortem. Quoniam igitur nemo habet uſum perpetuum, atque heres heredi ſicut fluctus fluctui ſuccedit; quid proficiunt villa aut horrea? quorſum Lucani agri Calabris adjuncti, ſi magna parvaque abripit mors nequaquam auro placabilis? Lapillos, marmor, ebur, Etruſca ſigna, picturas, argentum, veſtes Getulicâ purpurâ tinctas multi non poſſident; quidam nec cupiunt poſſidere. Quare fratrum alter otium, nugas, unguenta habere malit quàm opima palmeta Herodis; alter autem licet *opulentus agrum ſterilem laborioſè domet igne & vomere, à primâ luce* uſque *ad*

ANNOTATIONES.

177. *Quid vici proſunt.*] Quidam legunt, *vites*, id eſt, vineæ.

178. *Calabris ſaltibus adjecti Lucani.*] Calabriæ pariter & Lucaniæ opima valde paſcua erant. De contiguis illis ad ultimam Italiam regionibus jam dictum in Epod. 1.

180. *Tyrrhena ſigila.*] Imagines parvas ex Hetruriâ, quam regionem primo incoluerunt populi à Tyrrheno Atys (qui unus è poſteris Herculis) filio nominati, & è Lydiâ huc deducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpura florem illum tingendis expetitum veſtibus murices* (piſciculi) *in mediis habent faucibus. . . . . . . Præcipuus in Meninga Africa & Getulo littore Oceani.* Plin. lib. 9. cap. 36. De Gætulia dixi lib. 1. Od. 23. & lib. 2. Od. 20.

183. *Alter fratrum.*] Deſignat Micionem & Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus degebat, alter ruri duris ſe laboribus exercebat: apud Terent. Adelph.

184. *Herodis palmetis.*] Agris Judææ fertiliſſimis; & Ierichuntinis palmis, è quibus opimus redit proventus. Illic verò Herodis regia erat. Strabo lib. 16. *Hiericus campus à montana quadam circumdatus, quæ in amphitheatri ſpeciem ad ipſum declinat. Ibi eſt palmetum habens & alias feraces arbores, ſed plures palmas, ad ſtadia centum extenditur irriguum totum: ac victu frequens. Illic etiam viſitur Herodis regia, & balſami viridarium. Inde verò amplum eſt vectigal.* Vide & Plin. lib. 5. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit temporibus Auguſti in partibus Syriæ: inquit vet. Schol. ad Perſii Sat. 5. v. 180. De eo nos ampliùs ibidem.

186. *Silveſtrem flammis.*] Rem ſic explicat Virgilius Georg. 1. verſ. 84. & ſeq.

Sæpe etiam ſteriles incendere profuit agros,
Atque levem ſtipulam crepitantibus urere flammis.
Sive inde occultas vires & pabula terræ

Scit Genius, natale comes qui temperat aſtrum,
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum-
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, & ater.
Utar, & ex modico, quantum res poſcet, acervo
Tollam; nec metuam, quid de me judicet heres,
Quod non plura datis invenerit. & tamen idem
Scire volam, quantum ſimplex hilariſque nepoti
Diſcrepet & quantum diſcordet parcus avaro.
Diſtat enim, ſpargas tua prodigus, an neque ſumptum
Invitus facias; neque plura parare labores:
Ac potius, puer ut feſtis Quinquatribus, olim
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
Pauperies immunda domûs procul abſit. ego, utrum

INTERPRETATIO.

veſperam: novit Genius, qui comitatur ſidus ortui præſidens; humana natura Deus, qui cum ſingulis hominibus interit, faciem habens multiplicem, propitius, & adverſus. Quæ cum ita ſint, bonis *utar, & ex parvo cumulo deſumam quod opus erit; nec curabo quid heres de me cenſeat, quia non repererit majores* opes quam mihi *donata* ſint. *Ipſe tamen cupiam noſſe quid bonus lætuſque differat à luxurioſo, & quantum diſtet frugalis à ſordido. Quippe* latum *diſcrimen eſt*, utrum bona *tua malè profundas, an ſponte inſumas; nec majora congerere ſtudeas: quin potius raptim utaris deinceps brevi & jucundâ ætate, ſicut puer feriis Quinquatribus.* Ne res *familiaris inops aut ſordida*

ANNOTATIONES.

Pinguia concipiunt: ſive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis humor:
Seu plures calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quà ſuccus in herbas:
Seu durat magis, & venas aſtringit hiantes;
Ne tenues pluviæ, rapidive potentia ſolis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.

187. *Genius.*] Numen quod rebus gignendis præeſt, & ſimul cum naſcente naſci, cum moriente mori credebatur. Ammian. Marcell. lib. 21. Cenſorin. de die natali. Plutarch. lib. de interitu orac. &c.

189. *Albus & ater.*] Duplicem cuique genium veteres aſſignabant, bonum & malum. Bruto cubanti narrant obverſatam olim ſpeciem corporis horrifici; & quærenti, quis Deus vel homo eſſet, & quid vellet; reſpondiſſe: malus ego tuus genius ſum; hodie me ad Philippos videbis. Cui Brutus intrepidè: Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mœcenate, ab Auguſto.

193. *Simplex.*] Non ſumptuoſus aut prodigus, at *hilaris* & honeſtè bonis utens.

197. *Puer ut feſtis Quinquatribus.*] Plenâ & liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri hilariter omnino tranſigunt dies feriatos ſibi conceſſos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria, vel potius Quinquatrus pluralis numeri, dies erant feſti in honorem Minervæ, quibus à ſtudio vacabant pueri, & minerval ſuis magiſtris deferebant. Nomen vel à dierum numero, quod celebrarentur quinto die poſt Idus. Varro 5.

Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus & idem.
Non agimur tumidis velis Aquilone ſecundo:
Non tamen adverſis ætatem ducimus Auſtris.
Viribus, ingenio, ſpecie, virtute, loco, re,
Extremi primorum, extremis uſque priores.
Non es avarus; abi. Quid? cætera jam ſimul iſto
Cum vitio fugere? caret tibi pectus inani
Ambitione? caret mortis formidine, & irâ?
Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos lemures, portentaque Theſſala rides?
Natales gratè numeras? ignoſcis amicis?

INTERPRETATIO.

ſit. ceterum *ſeu amplâ ſeu exiguâ cymbâ vehar, ipſe idemque ero. Non inflatis* quidem *velis feror proſpero Aquilone: at nec Auſtris contrariis victito. viribus, ingenio, decore* externo, *virtute, gradu, facultatibus, primorum, ultimus* ſum; *at ultimos antecedo. Non avarus es; euge ecquid? an cetera quoque vitia cum illo abſunt?* num *liber eſt animus tuus ambitione vanâ, timore mortis & iracundiâ? nun*quid *ſpernis inſomnia, magorum terriculamenta, prodigia, veneficas, umbras nocturnas, & Theſſalorum oſtenta? num hilariter annos* tuos *recenſes? an indul-*

ANNOTATIONES.

de L. L. Gell. lib. 2. cap. 21. &c. vel quod eâ die Minervæ ædes in Aventino conſecrata ſit. Feſtus. Alii aliter. Ovid. Faſt. 3.

Una dies media eſt, & fiunt ſacra Minervæ:
Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis, &c.*] Allegoria. Id eſt: Ego non opes habeo ingentes, nec ſumptuosè vivo: at nec paupertate conflictor, nec ſordido victu immundam ac miſeram ætatem ago.

208. *Somnia terrores, &c.*] An ſapienter & fortiter contemnis vana quæque terriculamenta? Vide Cœl. Rhodig. l. 27. cap. 9. & ſeq.

209. *Lemures.*] Perſ. Sat. 5. v. 185. *nigros lemures* vocat: id eſt umbras ſeu larvas, quibus noctu infeſtantur domus. quas procurandi ſeu expiandi rationem docet Varro lib. 1. de vitâ Pop. Rom. & Ovid. Faſt. 5. Vide Plin. lib. 7. Epiſt. 27. in qua pleraque refert ejus generis phantaſmata tum ſuis tum aliorum oculis obverſata. *Erat Athenis*, inquit, *ſpatioſa domus, ſed infamis & peſtilens. Per ſilentium noctis, ſonus ferri, & ſi attenderes acriùs, ſtrepitus vinculorum longiùs primo, deinde proximo reddebatur. mox apparebat idolon, ſenex macie & ſqualore confectus, promiſsâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quatiebatque. Inde inhabitantibus triſtes diræque noctes per metum vigilabantur, &c.*

Portentaque Theſſala, &c.] Miracula perpetrata à Theſſalis per artem magicam & veneficia, quibus ii maxime pollebant, à Medea edocti, ut aiunt. Plinius lib. 30. cap. 1. magiam apud Theſſalos propagatam ſcribit. Hinc & *mulier Theſſala*, pro magâ & venefica, in proverbium abiit.

Theſſala.] Theſſalia pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam diſtincta regio: inter Penei fluvii ad Boream, & Thermopylas ad Auſtrum: ab occidente Epirum habet. Ejus præcipua urbs Lariſſa fuit, Achyllis natalibus inclyta.

210. *Natales gratè numeras.*] Liberterne ætatis annos recenſes? an non horres mortis accedentis mentionem

Lenior & melior ſis accedente ſenectâ?
Quid te exempta juvat ſpinis de pluribus una?
Vivere ſi rectè neſcis, decede peritis.
Luſiſti ſatis, ediſti ſatis atque bibiſti;
Tempus abire tibi eſt: ne potum largiùs æquo
Rideat, & pulſet laſciva decentiùs ætas.

INTERPRETATIO.

ges amicis? an *ingraveſcente ætate ſis benignior ac probior?* Enimverò *quid tibi prodeſt unam de multis ſpinis avulſiſſe? Si neſcis bene vivere, da locum melioribus, ſat nugatus es, ſatis ediſti & bibiſti:* jam *tempus eſt, ut abſcedas; ne pluſculum te laſcivientem derideant & exagitent juvenes convenientiùs laſcivientes.*

ANNOTATIONES.

hoc enim puſilli eſt animi.

211. *Lenior & melior ſis acced. ſen.*] Tunc certe aut nunquam minui debent animi perturbationes, tum deferveſcente ſanguine, tum uſu rerum & ſapientiâ creſcente.

212. *Quid juvat te exempta, &c.*] Quid juvat unum vitium expuliſſe, ſi alia superſunt & torquent? Quid prodeſt avaritiam expugnaſſe, ſi ambitio, ſi ira, metus, ſuperſtitio, animum adhuc tuum obſident & cruciant.

214. *Luſiſti ſatis, &c.*] Ex Homer. Odyſſ. *affatim edi, bibi, luſi.*

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLA AD PISONES,
SEU
DE ARTE POETICA
LIBER.

SEu è Demetrio Phalereo, ſeu è Neoptolemo Pario, ſeu potius ex Ariſtotele, ſeu è proprii ingenii acriſque judicii fecunditate, ſagacitate opibus, hauſerit potiſſimum Flaccus noſter; certè eminentiſſima quæque ſcribendi carminis præcepta hoc libello complexus eſt. Attamen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano & aliis: malim verò Epiſtolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inſperſum identidem ſatyricum ſalem, tum ob præceptiones aut carptim aut ſaltuatim datas. Hinc enimverò animo meo conſilium pridem ſubiit, ordine quodam adhibito illuſtrare hanc Horatii partem; ſi quod eſt eximium illuſtrari poteſt. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum quo Epiſtolam ad Piſones in Artis Poëticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rurſuſque tibi propoſitum.

Q. HORATII FLACCI EPISTOLA AD PISONES, Sive DE ARTE POETICA LIBER.

HUmano capiti cervicem pictor equinam
Jungere ſi velit, & varias inducere plumas
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Deſinat in piſcem mulier formoſa ſupernè;
Spectatum admiſſi riſum teneatis amici?
Credite, Piſones, iſti tabulæ fore librum
Perſimilem, cujus velut ægri ſomnia, vanæ
Fingentur ſpecies: ut nec pes nec caput uni
Reddatur formæ. Pictoribus atque poetis
Quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas.

INTERPRETATIO.

SI pictor humano capiti addat collum equinum, diverſaſque plumas apponat membris hinc & inde collectis, adeo *ut mulier vultu pulcra difformem piſcis caudam habeat; an cachinnos cohibere* poſſitis, ô *amici ad ſpectandum introducti? ô Piſones credite ſimilem huic tabellæ fore librum, cujus ſicut ægrotantis inſomnia, inanes ferma conſlabuntur*; ita *ut nec finis nec principium ad unum quid referatur.* Atqui *pictoribus & poetis quodcunque libuit ſemper etiam licuit.*

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti, &c.*] Per ridiculæ & monſtroſæ picturæ ſimilitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejuſque partes homogeneas eſſe oportere; tum ut cohæreant & conveniant univerſa & ſingula, tum ut ad quid unum omnia reſpondeant. Vide Ariſtot. Poet. cap. 1. & ſeq.

3. *Undique collatis.*] Diverſorum animalium membris corpus unum monſtroſum conſtantibus.

6. *Piſones.*] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numeroſa. Calpurnii vocati ſunt à Calpo Numæ filio. unde poſtea: *Vos ô Pompilius ſanguis.* Porrò ſcribit Horatius ad patrem & ad filios Piſones, præſertim verò ad hos; quorum pater L. Piſo Conſul cum Druſo Libone anno U. C. 738. Auguſto gratioſus extitit, aliiſque muneribus in Rep. egregiè perfunctus eſt: ceterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri ſomnia.*] Corruptis morbo perturbatiſque humoribus, cerebroque

Scimus, & hanc veniam petimuſque damuſque viciſſim:
Sed non ut placidis coeant immitia, non ut
Serpentes avibus geminentur, tigribus agni.
Inceptis gravibus plerumque & magna profeſſis,
Purpureus latè qui ſplendeat unus & alter
Aſſuitur pannus; cùm lucus & ara Dianæ,
Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
Aut flumen Rhenum, aut pluvius deſcribitur arcus.
Sed nunc non erat his locus. & fortaſſe cupreſſum
Scis ſimulare. quid hoc, ſi fractis enatat exſpes
Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpit
Inſtitui: currente rotâ cur urceus exit?

INTERPRETATIO.

Fateor; atque hanc indulgentiam petimus æquè & largimur: verùm non adeò ut aſpera mitibus, angues volucribus, agni tigribus ſocientur.

Inceptis grandibus ſæpe & magnificis ſubjunguntur unus vel duo centones purpurei qui longè refulgeant, quando deſcribitur lucus, fanum Dianæ, rivulus per amœnos campos decurrens, fluvius Rhenus, iris. At non erat tunc aptus *iſtis locus. Et fortè noſti pingere cupreſſum. Quorſum verò iſtud, ſi pacto pretio pingendus eſt* homo *fractâ nave emergens nudus? amphora formari cœpta eſt; cur rotâ revolutâ urceus*

ANNOTATIONES.

malè affecto, portentoſa gignuntur inſomnia.

12. *Sed non ut placidis.*] Nec pictor nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Inceptis gravibus.*] Præcipit vitandas digreſſiones futiles & ineptas; atque locos communes intempeſtivè haud tractandos: quem ad ſcopulum frequenter impingunt illiduntúrque poëtaſtri. Vide quàm aptè & quàm non prolixè Virgilius deſcribat *peſtilentiam* Georg. 3. *famam.* Æn. 4. &c. Lucanus contrà *more ſuo omnia ponit in exceſſu.* Scalig. lib. 5. cap. 15. Idem de eod. lib. 6. cap. 3. *Lucani effrenis mens, ſui inops, ſerva impetûs, atque idcirco immodica, raptaque calore ſimul & calorem ipſum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.*] Non magis ſplendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam veſtis aſſuto centone purpureo. Vide ſuprà l. 2. Epiſt. 1. v. 73.

16. *Lucus & ara Dianæ.*] Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ ſacra. quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, cùm ob Dianæ Tauricæ Oreſtiſque miram & fatalem hiſtoriam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.*] Hoc celebrare affectabant in gratiam *Auguſti* Cæſaris, cujus ibi victoriæ multæ & præclaræ. Sueton. Octav. cap. 21. Dio lib. 54. &c.

Pluvius arcus.] In eo deſcribendo ſæpius inſulsè morabantur imperiti: at rarò, & paucis Virgil. Æneid. 4. v. 700.

20. *Si fractis enatat exſpes.*] Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam ſtipem. Vide Perſ. Sat. 1. v. 89. Juvenal. Sat. 14. v. 301. & ſeq.

21. *Amphora cœpit inſtitui, &c.*] *Amphora* vas grande, *urceus* vas exiguum notant principium grave paulò poſt in minuta & levicula abiens & evaneſcens. Iſto loco utuntur S. Hieron. ad Lætam, aptiùs autem Sidonius Apoll. Epiſt. 16.

22. *Currente rotâ.*] In operis progreſſu. Metaph. à rotâ figulari.

Denique ſit quod vis ſimplex duntaxat eſt unum.
Maxima pars vatum (pater, & juvenes patre digni)
Decipimur ſpecie recti. brevis eſſe laboro,
Obſcurus fio: ſectantem lævia nervi
Deficiunt animique: profeſſus grandia turget:
Serpit humi tutus nimiùm timiduſque procellæ.
Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
Delphinum ſilvis appingit, fluctibus aprum.
In vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte.
Æmilium circa ludum faber imus & ungues
Exprimet, & molles imitabitur ære capillos,
Infelix operis ſummâ, quia ponere totum
Neſciet. hunc ego me, ſi quid componere curem,
Non magis eſſe velim, quàm pravo vivere naſo
Spectandum nigris oculis nigroque capillo.
Sumite materiam veſtris, qui ſcribitis, æquam

INTERPRETATIO.

prodit? Denique ſimplex & unum planè ſit id *quod componis.*

O pater, & juvenes patre digni, nos poëta utplurimum imagine recti fallimur. Si conor eſſe brevis, obſcurus evado. Polita conſectanti ſpiritus & vires haud ſuppetunt. qui vult loqui ſublimia, turgidus fit. ſecurus nimis & ardua metuens fit humilis. qui rem unam plus æquo variare nititur; delphinum ſilvis, aprum mari appingit. In vitium impellit vitii fuga non ſolers.

Ignobilis ſtatuarius ad Æmilianum ludum habitans *ungues ac tenues capillos ære finget* optimè, *opus* tamen dabit *inconcinnum, quia totum perficere nequit. Huic* ego *ſimilis eſſe quidpiam ſcribens tam nolim, quàm nigris oculis & capillis ſpecioſus indecoro eſſe naſo.*

Quicunque aliquid componitis, eligite materiam viribus veſtris parem:

ANNOTATIONES.

23. *Quod vis.*] Al. *quodvis.*

25. *Brevis eſſe laboro, obſcurus fio.*] Quintil. lib. 4. cap. 2. *Nimiùm corripientes omnia ſequitur obſcuritas.* Summorum poëtarum eſt magnum ſenſum paucis efferre. Virgil. Æn. 3. v. 11.

. . . . *campos ubi Troia fuit.*

Perſ. Sat. 3. v. 38.

Virtutem videant, intabeſcantque relictâ.

26. *Sectantem lævia nervi deficiunt.*] Sententiarum majeſtas, ſpiritus poëtici vis & altitudo ſæpe deeſt: deeratque verſibus Neronis à Perſio deriſis Sat. 1.

27. *Profeſſus grandia turget.*] Magniloquentia orationi inflatæ affinis eſt.

28. *Serpit humi tutus.*] Qui non audet aſſurgere, repat neceſſe eſt. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.*] Varietate carmen lucet ac delectat: at ſi præter modum illa ſit, tam prodigioſa videbitur, quàm delphinus in ſilvis, aper in mari pictus. quique ſic vel tabellam pictor vel carmen poëta inſignire geſtit, ridiculus evadit. Profana figmenta ſacris rebus ineptè interſerit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.*] Ludum gladiatorium Æmilii.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude erant, ut alibi dictum eſt.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum, quod eſſe primum debuit, inquit Scaliger Poët. lib. 6.

Viribus: & verſate diu, quid ferre recuſent
Quid valeant humeri. cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deſeret hunc, nec lucidus ordo.
    Ordinis hæc virtus erit, & venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici
Pleraque differat, & præſens in tempus omittat.
Hoc amet, hoc ſpernat promiſſi carminis auctor.
    In verbis etiam tenuis cautuſque ſerendis,
Dixeris egregiè, notum ſi callida verbum
Reddiderit junctura novum. ſi forte neceſſe eſt
Indiciis monſtrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis
Continget: dabiturque licentia ſumpta pudenter.
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, ſi

INTERPRETATIO.

diuque perpendite quid poſſitis & quid nequeatis exequi. Qui rem ſolerter elegerit, haud carebit elocutione & pulcrâ diſpoſitione.

Ordinis, ut opinor, hæc erit vis & perfectio; ut modò quædam dicat, plura verò quæ dicenda videantur *modò, alium in locum reſervet: alia aſſumat, alia relinquat ſcriptor poëmatis polliciti.*

Porrò *in vocibus proferendis ſobrius & prudens præclarè dices, ſi ſolers conjunctio novam fecerit dictionem vulgarem. Quod ſi oporteat res abſtruſas exprimere ſignis inſolitis, licebit producere verba ſuccinctis Cethegis inaudita. dabiturque licentia conceſſa verecundè uſurpata.*

Voces autem recentes & nova in

ANNOTATIONES.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quarto de ordine, *quem ſanè mutilè docet*, J. Scalig. mox cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Hiſtoria rerum ſeriem enarrat ſecundum ordinem temporum: at contrà poeſis artificioſam requirit rerum diſpoſitionem. Patet ex Homeri Odyſſeâ, & Iliade. Sic in Virgilii Æneide liber primus eſſe debuiſſet qui ſecundus eſt, & tertius eſſe qui eſt primus. Vide poſtea verſ. 146. & ſeq.

45. *Promiſſi carminis.*] Diu ante expectati, quod ſi opinioni non reſpondet ſtatim exploditur.

46. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de partibus elocutionis. Verba licet nova facere; ſed modus ſervandus. Cic. in Bruto. Quintil. lib. 1. c. 5. *nova verba non ſine quodam periculo fingimus, &c.* Gell. lib. 1. cap. 10. *Quod à C. Cæſare excellentis ingenii ac prudentiæ viro, 1. lib. de Analogia ſcriptum eſt, habe ſemper in memoria atque in pectore: ut tanquam ſcopulum ſic fugias inauditum atque inſolens verbum.* & paulò ante; *vive moribus præteritis: loquere verbis præſentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo è duobus compoſito, ut, [illegible], *velivolum* mare, *ſolivagus*, *ſaxifragus*. ſive in oratione, ut arborum *coma* pro foliis, Epod. 2. & hic v. 58. ſignatum *præſente notâ* nomen: ubi *nota* voces novitatis habent gratiam, & quaſi novam dictionem faciunt per juncturam non vulgarem. Vide Macrob. Saturn. 1. cap. 4. & 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethegum Tullius in Bruto inter priſcos oratores numerat. *cinctutis*, veteri more ſuccinctis, aptatâ infra pectus tunicâ. epentheſis. vel, à cinctu ſcilicet Gabino, fit cinctutus.

Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem
Cæcilio Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio Varioque? ego cur acquirere pauca
Si poſſum, invideor; cùm lingua Catonis & Enni
Sermonem patrium ditaverit, & nova rerum
Nomina protulerit? licuit, ſemperque licebit
Signatum præſente notâ producere nomen.
Ut ſilvæ foliis pronos mutantur in annos,
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas,
Et juvenum ritu florent modo nata, vigentque.
Debemur morti nos noſtraque; ſive receptus
Terrâ Neptunus claſſes Aquilonibus arcet,
Regis opus; ſterilisve diu palus, aptaque remis,

INTERPRETATIO.

obtinebunt, ſi à Græcâ origine deriventur paululùm deflexa.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebunt Romani quod Virgilio & Vario negaverint? Quare vetabor ego, ſi valeo, quapiam propagare; quandoquidem Catonis atque Ennii ſermo linguam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? Certè *licuit ſemper ac licebit proferre dictiones uſu comprobatas.*

Quemadmodum vertente anno arboribus, folia mutantur, & vetera decidunt; ſic antiquarum dictionum auctoritas obſoleſcit: nuper autem producta quaſi juvenes floreſcunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia ſunt. Ita mare terrâ receptum, regale opus, navigia à ventis tuetur: palus autem antea *ſteri-*

ANNOTATIONES.

53. *Græco fonte cadant.*] Qualia, ephippium, triclinium, propola, bibliotheca, exantlare, &c.

54. *Cæcilio.*] De eo poeta lib. 2. Epiſt. 1. v. 59.

Plauto.] Lib. mox cit. Epiſt. cit. v. 58. & 170.

55. *Virgilio.*] Hic Latinorum poetarum coryphæus intulit quædam inſolita: lychni, ſpelæa, Thyas, trieterica Bacchi Orgia, &c.

Vario.] De eo lib. 1. Od. 6. & lib. 1. Sat. 5. & 8.

56. *Invideor.*] Dum agit de fingendis novis vocibus, ipſe fingit hanc appoſitè, *invideor*, pro, mihi invident.

Catonis.] Hic *tempeſtivum* primus dixiſſe fertur. Cic. 3 de fin. *ſi Zenoni licuit, cùm rem aliquam inveniſſet inauditam, inuſitatum quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat Catoni?* De eo jam ante non ſemel.

Ennii.] Lib. 1. Sat. 10. & lib. 2. Epiſt. 1. Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

57. *Nova rerum nomina protulerit.*] Quæ quidem eo tempore uſu comprobata ſunt.

58. *Semperque licebit, &c.*] Quintil. cit. lib. 1. cap. 5. ita ſcribit: *Nova inducta ſi recepta ſint modicam laudem afferunt, repudiata etiam in jocos exeunt. audendum tamen. namque, ut Cicero ait, etiam quæ primò dura viſa ſunt, uſu molliuntur.*

59. *Signatum præſente notâ.*] Metaph. à re nummaria.

Producere.] Al. *procudere.*

63. *Sive receptus terrâ Neptunus.*] portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immiſſo in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. 48. Virgil. Georg. 2. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita clauſtra,
Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.*] A Julio Cæſare in-

Vicinas urbes alit, & grave ſentit aratrum:
Seu curſum mutavit iniquum frugibus amnis,
Doctus iter melius. Mortalia facta peribunt,
Nedum ſermonum ſtet honos & gratia vivax.
Multa renaſcentur, quæ jam cecidere: cadentque
Quæ nunc ſunt in honore vocabula, ſi volet uſus,
Quem penes arbitrium eſt, & jus, & norma loquendi.
Res geſtæ regumque ducumque, & triſtia bella,
Quo ſcribi poſſent numero, monſtravit Homerus.
Verſibus impariter junctis querimonia primùm,
Poſt etiam incluſa eſt voti ſententia compos.
Quis tamen exiguos elegos emiſerit auctor,

INTERPRETATIO.

lis & navigabilis, jam propinquas nutrit civitates & vomere proſcinditur. Sic fluvius curſum fruges devaſtantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortalium opera interibunt: tantum abeſt ut verborum decor & vis permaneat. Pleraque dudum obſoleta reviviſcent: & quæ modò vigent abrogabuntur, ſi voluerit uſus; à quo pendet ſermonum auctoritas & modus. Homerus oſtendit quo metro deſcribi debeant facta & bella principum & imperatorum. Verſibus inæqualibus conjunctis ſcripta primùm fuerunt res luctuoſa, dein etiam læta. Quis verò primus ediderit elegos,

ANNOTATIONES.

choatum, ab Auguſto perfectum. Sueton. mox cit. Plin. lib. 36. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c.] Pontina palus in Campaniâ. T. Liv. Epit. lib. 46. *Pomptina paludes à Corn. Cethego Conſule, cui ea provincia obvenerat, ſiccata: agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes.*] Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu curſum mutavit iniquum.*] Tiberis olim per velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Auguſti juſſu, ne urbi agriſque ampliùs mala & perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renaſcentur.*] Lib. 2. Epiſt. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. cap. 6. *Verba à vetuſtate repetita non ſolùm magnos aſſertores habent, ſed & afferunt orationi majeſtatem aliquam, non ſine delectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent: & quia intermiſſa ſunt, gratiam novitati ſimilem parant. Sed opus eſt modo . . . . nec utique ab ultimis & jam obliteratis repetenda temporibus, &c.*

72. *Jus & norma loquendi.*] Gell. lib. 12. cap. 13. *Conſuetudo omnium domina rerum, tum maximè verborum eſt.* Quintil. cit. lib. 1. cap. 6. *ridiculum pene fuerit, malle ſermonem quo locuti ſint, quam quo loquantur. Sed neceſſarium eſt judicium . . . . . In loquendo, non ſi quid vitioſè multis inſederit, pro regula ſermonis accipiendum. . . . . . Ergo uſum & conſuetudinem ſermonis vocabo conſenſum eruditorum: ſicut vivendi, conſenſum bonorum.*

74. *Quo ſcribi numero.*] Carmine ſcilicet heroico.

75. *Verſibus impariter junctis.*] Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia.] Aptè quidem. nam ut animus lugentis fractus & debilis, ſic Elegiæ numerus quaſi fractus & claudus. Theod. Marcil.

77. *Exiguos elegos.*] Quorum ſtylus magis tener & humilis eſſe debet quam altus & magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor.] Callinoum Epheſium alii

Grammatici certant, & adhuc ſub judice lis eſt.
Archilochum proprio rabies armavit iambo.
Hunc ſocci cepere pedem, grandeſque cothurni,
Alternis aptum ſermonibus, & populares
Vincentem ſtrepitus, & natum rebus agendis.
Muſa dedit fidibus divos, pueroſque deorum,
Et pugilem victorem, & equum certamine primum,
Et juvenum curas, & libera vina referre.
Deſcriptas ſervare vices, operumque colores,
Cur ego ſi nequeo ignoroque, poëta ſalutor?
Cur neſcire, pudens pravè, quam diſcere malo?
Verſibus exponi tragicis res comica non vult.

INTERPRETATIO.

Grammatici non conſentiunt; atque inte-[g]ra etiamnum manet controverſia. Archi-[l]ochum ira armavit iambo ſuo. Hunc pedem [u]ſurparunt comœdia & tragœdia, tanquam *[i]doneum colloquiis, ac ſuperantem clamo-[r]es populi, aptumque actioni. Muſa juſſit [l]yricis* verſibus *cantari Deos, Heroas, ath-letam victorem, equum curſu priorem, adoleſcentum amores, & libera convivia.* Quod *ſi dictas carminum varietates & proprietates neſcio nec valeo obſervare, quare poeta vocor? quare per malam vere-cundiam ignorare malo quàm diſcere? Res comica non debet efferri verſibus tragicis.*

ANNOTATIONES.

licunt, alii Naxium, alii Colopho-[n]ium quemdam, ſeu Terpandrum. Vi-[d]e Iſidor. lib. 1. cap. 38.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum [c]armen iambicum invenit ſtimulante [i]râ. De eo in Epod. 6. Ovidius in [I]bin.

Tincta Lycambeo ſanguine tela fe-ram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragœdorum, [i]lli comœdorum calcei. Synecd. *grandes,* [t]um quod revera alti; tum quod tra-[g]icæ res grandes, ſublimiſque earum [ſt]ylus. à Sophocle inductus primò in [ſc]enam cothurnus; teſte Servio in Vir-[g]il. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia ſæpe iam-[b]icus verſus imprudentibus nobis exci-[d]it, & quod orationi ſimillimus, hinc [p]*ropter ſimilitudinem veritatis in fabulis [a]dhibetur.* Cic. de Orat. 3. Ariſtot. [P]oet. c. 4.

82. *Populares vincentem ſtrepitus.*] [G]ravitate propriâ, vel altiùs ſonantem, [v]el etiam comprimentem ſtrepitus po-[p]uli.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum & ſaltum. Cic. Orat. Quintil. lib. 9. c. 4. certe alii verſus fluere, at iambicus per ſaltus ire videtur.

83. *Muſa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. nec non & Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas commeſſa-tiones, convivia in quibus licet cuique quodcunque libet loqui citrà invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectio-nes, diſcrimina. vel etiam, diſpoſitio-nem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Auſonius, & alii, verſus magis quàm carmen fecere.

Colores.] Varium ſtylum, modò ſub-limem, modò remiſſum. Ut in pictura diverſa diverſis coloribus; ſic argumen-ta varia diverſo ſtylo, variâ dictione, & propriis unaquæque dotibus exornata diſtinguuntur. Vide Quintilian. libro 12. cap. 10.

89. *Verſibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comi-cis humilibus haud congruit. Sic etiam

Indignatur item privatis ac prope ſocco
Dignis carminibus narrari cœna Thyeſtæ.
Singula quæque locum teneant ſortita decenter.
Interdum tamen & vocem comœdia tollit;
Iratuſque Chremes tumido delitigat ore:
Et tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri.
Telephus & Peleus, cùm pauper & exul uterque,
Projicit ampullas & ſeſquipedalia verba,
Si curat cor ſpectantis tetigiſſe querelâ.
Non ſatis eſt pulcra eſſe poemata. dulcia ſunto:
Et quocunque volent animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adſunt

INTERPRETATIO.

Pariter Thyeſta cœna recuſat exponi dictione humili & ferè comicâ. Omnia proprium ſibi locum obtineant. Aliquando tamen comœdia vocem attollit; & Chremes iratus alto ſermone altercatur. & nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus & Peleus ambo exules & egentes reſpuunt voces tumidas & magnas, ſi cupiant ſuo *luctu commovere animum ſpectatoris.*

Non ſufficit ut carmina ſplendida ſint. Sint etiam ſuavia: & quo voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita h-

ANNOTATIONES.

ſtylum mediocrem comœdiæ idoneum reſpuit Tragœdia, res nimirum magnas tractans. *Sua cuique propria lex, ſuus decor eſt. nec comœdia in cothurno, nec Tragœdia ſocco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeiis. Magiſtratu fungentes apparent ſublimes; privati contrà humiles.

91. *Cœna Thyeſta.*] Synecd. pro qualibet materiâ tragœdiæ aptâ. De Thyeſte lib. 1. Od. 6. & 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

92. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve ſit deſcribendum, vocem debet attollere comœdia, ſtylumque aptum adhibere.

94. *Iratuſque Chremes.*] Vide Terent. Heautontimor. Act. 5. Sc. 5. item Adelph. Act. 5. nec non Donat. ibid. ſuprà lib. 1. Sat. 4.

At pater ardens ſævit.

95. *Tragicus plerumque dolet ſermone pedeſtri.*] Quis enimverò dolore preſſus grandia loqui poſſit? itaque meras nugas effutit Hecuba apud Senec. Troad. cùm tam multa & tam magna dolens proloquitur. apage *quæ frigidum ſeptena Tanais ora pandentem bibit, &c.* Vide quà aptè contrà apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Myſorum rex ad inopiam redactus & mendicitatem, tragœdiæ materiam præbuit. Suidas.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum Achillis pater ille, à civibus vel ab Æaco pulſus & exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præſenti rerum ſtatui minimè congruas. In hoc decoro ſervando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus paſſim.

99. *Pulcra.*] Diſerta, verbis ac verſibus magnifica.

Dulcia ſunto.] Pathetica, affectibus plena. aliàs non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum audit. agunto.*] Lib. Epiſt. 1.

Irritat, mulcet, falſis terroribus implet,
Ut magus, &c.

Hum

Humani vultus. Si vis me flere, dolendum eſt
Primum ipſi tibi. tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu. malè ſi mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Triſtia mœſtum
Vultum verba decent; iratum plena minarum,
Ludentem laſciva, ſeverum ſeria dictu.
Format enim natura priùs non intus ad omnem
Fortunarum habitum: juvat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, & angit:
Poſt effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt fortunis abſona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multùm, Davuſne loquatur, an heros:

INTERPRETATIO.

gentibus. Si vis me lacrymari, flere temet primum oportet. tunc ærumnæ tuæ movebunt me, ô Telephe vel Peleu. Si ineptè loquaris præſcripta, vel obdormiam vel deridebo. Triſti vultui mœſta verba conveniunt, irato minacia, laſcivienti procacia, ſevero ſeria. Etenim natura primò noſtrum animum componit ſecundum varios fortunæ ſtatus: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi triſtitia affligit humi, cruciatque: deinde animi affectus depromit linguâ explicante.

Si conditioni loquentis ſermo non conveniat, nobiles & plebeii ridebunt effuſè. Diſcrimen ergo magnum eſt; utrum loquatur Deus, an heros; utrum

ANNOTATIONES.

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *ardeat qui vult incendere.* Quintil. *priùs afficiamur ipſi, ut alios afficiamus.*

104. *Telephe vel Peleu.*] Poëta, vel Hiſtrio Telephum vel Peleum exhibens & repreſentans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. 3. *Omnes animi motus ſuum quemdam habent à natura vultum, ſonum, geſtum: totumque corpus, omnis vultus, omneſque voces, ut nervi in fidibus, ita ſonant, ut à quoque animi motu ſunt pulſa.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimit affectus præſenti conditioni idoneos, in adverſis mœſtitiam, in proſperis gaudium, &c.

109. *Juvat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad iraſcendum & impellit. Sicque vel una, vel duæ ſunt ſententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicunque in amphitheatro ſpectatores adſunt audiuntque; ſive nobilitas, ſive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multum.*] Præceptum de decoro perſonarum obſervando: ubi quatuor diſtingui debent, fortuna ſeu conditio, ætas, vitæ inſtitutum, patria. Terentius alioqui ſolers ſapientum dicta quædam profert malè per ridiculas perſonas; ut per Soſiam: *Ne quid nimis.* Euripides ſervis & barbaris mulieribus graves nimis ſententias tribuit perperam.

Davus.] Servus aſtutus & verſipellis. cui opponunt, *Eros*, ſervus frugi apud Menandrum. Alii legunt, *diveſne loquatur an Irus*; id eſt, pauper. Unde proverb. apud Eraſm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, meliùs: *divuſne loq. an heros.*

Maturuſne ſenex, an adhuc florente juventâ
Fervidus: an matrona potens, an ſedula nutrix:
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli:
Colchus, an Aſſyrius; Thebis nutritus, an Argis.
Aut famam ſequere, aut ſibi convenientia finge,
Scriptor. Honoratum ſi fortè reponis Achillem;
Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
Jura neget ſibi nata, nihil non arroget armis.
Sit Medea ferox invictaque; flebilis Ino,
Perfidus Ixion, Io vaga, triſtis Oreſtes.
Si quid inexpertum ſcenæ committis, & audes

INTERPRETATIO.

ſenex prudens, an juvenis ætate vigens & ardens; utrum fœmina inſignis, an ſtudioſa nutrix; utrum negotiator, an agricola; utrum *Colchus, an Aſſyrius;* an *Thebis, an Argis educatus.*

Scribens Poëma, *vel ſequere famam, vel res finge congruentes. Si repræſentas clarum Achillem; incitatus, ad iram pronus, inexpugnabilis, vehemens; dicat, leges haud ſibi poſitas, omnia* verò *armis* eſſe *obnoxia. Medea exhibeatur ſæva & implacabilis, Ino lacrymoſa, Ixion perfidus, Io vagabunda, Oreſtes mœſtus. Si autem novum aliquid profers in theatrum, novamque*

ANNOTATIONES.

115. *Maturuſne ſenex.*] Ætate & rerum peritiâ adeptus ſapientiam.

118. *Colchus, an Aſſyrius.*] Certè diverſarum nationum longè diverſi mores, diverſaque ſtudia. Colchi naturâ ſævi, Aſſyrii callidi & voluptarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes & magnanimi, &c. Vide lib. 2. Epiſtola 1. verſ. 244.

Colchus.] Lib. 2. Od. 13.

Aſſyrius.] Lib. 2. Od. 11.

Thebis.] Lib. 2. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argos: Peloponeſiacum, Argiæ caput; Amphilochium in Epiro: Pelaſgicum in Theſſalia, hodie *Armiro*: de quo jam lib. 1. Od. 7.

119. *Aut famam ſequere.*] Præceptum de formandâ perſonâ, ſeu de caractere perſonarum ſervando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decoro & rectâ ratione.

220. *Honoratum ſi fortè rep. &c.*] Prima pars præcepti: Si expreſſos jam ab Homero Achillis mores exponis rurſùm, vide ut talem eum exhibeas, qualis vulgo exiſtimatur, & fuiſſe cognoſcitur, &c.

122. *Jura neget ſibi nata.*] Jus omne ſuit in armis poſitum aſſerat. Iliad. 21. & 22.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De ea nos ad Epod. 3. & 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare ſe cum filio Melicerta præcipitem dedit. Homer. Odyſſ. 5.

124. *Ixion.*] Is ſocerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata, atque in vaccam, ut Junoni lateret, converſa: ſed cùm Junonem intellexiſſet, eam œſtro vexatam in Ægyptum uſque egit ac depulit. Æſchyl. Prometh. Ovid. Metam. 1.

Oreſtes.] Is ob interfectam matrem conſcientiæ ſtimulis vexatus nuſquam quieſcebat. Vidē Euripidem. De eo nos lib. 2. Sat. 3. v. 133.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti membrum, de perſonâ novâ & à nullo ante inductâ aut formata

Perſonam formare novam ; ſervetur ad imum
Qualis ab incepto proceſſerit, & ſibi conſtet.
Difficile eſt propriè communia dicere : tuque
Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
Quàm ſi proferres ignota indictaque primus.
Publica materies privati juris erit, ſi
Nec circa vilem patulumque moraberis orbem:
Nec verbum verbo curabis reddere fidus
Interpres : nec deſilies imitator in arctum,

INTERPRETATIO.

perſonam fingere audes, cave ut *qualis ab initio apparuit*, talis *ad finem* uſque *perſeveret*, *& ſecum conveniat.*

Arduum eſt communia loqui propriè. proindeque *tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragœdiam redi-ges, quàm ſi inaudita & minime cognita primus ederes.*

Porrò, *materia publica reddetur tibi propria, ſi nec hæreas circa vilem circulum &* omnibus *patentem, nec verbum verbo explicare ſtudeas* ut *fidelis interpres.* præterea *ne imitando conjicias*

ANNOTATIONES.

qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi conſtet.*] A ſuis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus ſemper ſedulo cuſtodivit. Euripides autem merito arguitur, quod Iphigenia in Aulide, primò timida mortem deprecatur, deinde verò, Achille pro eâ exorante, animoſam exhibeat ſe repente, dicatque paratam ſponte mactari pro ſalute Græcorum.

128. *Difficile eſt.*] Præceptum de ſcitè imitando; deque nota perſonâ potiùs dennò exhibendâ, quam novâ formanda : Quoniam hoc *audere* & ritè exequi ſit difficilius & periculoſius, quàm illud præſtare : modo tamen quædam obſerventur ſolerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propriè.] Aptâ, convenienti, & propriâ ratione.

Communia.] A nullo ante occupata & tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam ſeu perſonam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus: illumque τῆς τραγῳδίας ἡγεμόνα, ποιητικώτατον, καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν rectè nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odyſſeâ.

Privatis juris erit.] Tua dicetur, per novam & ſcitam diſpoſitionem tractationemque à te inventam.

132. *Si nec circa vilem, &c.*] Si paſſim non ſequaris auctorem quem tibi imitandum propoſuiſti; univerſa & ſingula ab eo deſumendo. quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, & facile eſt. At contra maximæ artis & laudis eſt, ſic imitari ut nihil non tuum ac proprium eſſe videatur; ratione jam dictâ, & mox dicendâ.

133. *Patulum orbem.*] Carmen vulgatum: argumenti diſpoſitionem omnibus expoſitam & cognitam : materiam continuâ ſerie pertextam, more cyclicorum. Vide poſtea Annot. ad v. 135.

Nec verbum verbo.] Imò ſententias ingenioſè expiſcari oportet ; quemadmodum Sophocles, Euripides, aliique ex Homero. Quin & pleraque in una lingua nitent, quæ in alterâ nihil habebunt ſplendoris.

134. *Nec deſilies imitator in arctum, &c.*] Tertius hic eſt ſcopulus imitatori cavendus. Ne Dramatici carminis & Epici diverſam legem turpiter ignoret aut

Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis lex.
Nec ſic incipies, ut ſcriptor cyclicus olim:
Fortunam Priami cantabo, & nobile bellum.
Quid dignum tanto feret hic promiſſor hiatu?
Parturient montes, naſcetur ridiculus mus.

INTERPRETATIO.

te in anguſtias, è quibus te expedire nequeas, ſeu ob verecundiam, ſive ob legem carminis.

Nec incipies ſicut olim poëta cyclicus:

Fortunam Priami cantabo & nobile bellum.

Ecquid iſte promiſſor dicet tam alto dignum exordio? Montes edent partum, editur mus riſum excitans.

ANNOTATIONES.

confundat. Sciat ergo audeatque immutare permulta, & nova quædam inſerere & affingere Tragœdiæ idonea, nec ſe coarctet ipſe & aſtringat ad ea dumtaxat quæ induxit Epicus v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. meliùs, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec ſic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando: quod tam Epicus quam Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, & Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator, circumforaneus, vagus, trivalis, ἀγύρτης, in compitis homines congregans, quibus inconditos verſus occinat. Virg. Ecl. 3.

. . . Non tu in triviis indocte ſolebas
Stridenti miſerum ſtipulâ diſperdere carmen?

Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 10. In nova comœdiâ, inquit, cyclos dici invenio, loca ubi venderentur mancipia: fortè etiam ubi & venalia reliqua. Aſtipulatur Schol. Ariſtoph. ſcribens κύκλον fuiſſe Athenis circum, ſeu locum, ubi carnes & piſces vendebantur. Sunt qui Mevium hîc notari afferant. Caſaubonus in Athen. lib. 7. cap. 3. multa eruditè de cyclo & cyclicis: aitque, *cyclicos* appellari ſolitos quicumque materiam aliquam continuâ ſerie pertexuiſſent: ſicut Antimachus Thebanam hiſtoriam. Additque, quem vero Poëtam intelligat Horatius per *ſcriptorem cyclicum*, nominatim indicare non poſſumus. Staſinum Docti putant, qui auctor parvæ Iliadis extitit. ſed repugnat Photius diſerte illum ſeparans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quiſquiam è Cyclo Epico: nam poëtæ iſti non ob præſtantiam carminis commendati, ſed tantum propter ſeriem rerum eo corpore comprehenſarum. quod valde congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arceſſitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Caſaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priamo deque bello Troiano initium eſt nimis inflatum.

138. *Hiatu.*] Perſius Horatii locum hunc revolvens ita ſcripſit Satira 5. init.

Fabula ſeu mœſto ponatur hianda tragœdo.
. . . .
. . . aut quantas robuſti carminis offas
Ingeris, &c.
Tu neque anhelanti, coquitur dum maſſa camino,
Folle premis ventos, &c.
Nec ſcloppo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturiunt montes.*] Ex Æſopi Fab. Phœdrus rem explicans ſic ait:

. . . hoc ſcriptum eſt tibi
Qui magna cum minaris, extricas nihil.

Uſurpatur] nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna oſtentant ac pollicentur; minima verò, ut ferè fit,

Quanto rectiùs hic, qui nil molitur ineptè:
Dic mihi Muſa virum, captæ poſt tempora Troiæ,
Qui mores hominum multorum vidit, & urbes.
Non fumum ex fulgore, ſed ex fumo dare lucem
Cogitat, ut ſpecioſa dehinc miracula promat;
Antiphaten, Scyllamque, & cum Cyclope Charybdim.
Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri,
Nec gemino bellum Troianum orditur ab ovo.

INTERPRETATIO.

Quanto meliùs is qui nihil perperam agit: Refer mihi, ô Muſa, virum qui poſt exciſam Troiam perluſtravit mores & civitates plurium hominum. Is non fumum è ſplendore, ſed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præclaras & mirandas proferat, Antiphatem, Scyllam, Cyclopem, Charybdim.

Nec Diomedis reditum incipit narrare *à Meleagri morte, nec Troiæ expugnationem à duplice ovo.*

ANNOTATIONES.

præſtant. Improbè autem & in ſuam perniciem tale dicterium aliquando jactarunt Ægyptii cum ſuo rege Tacha. Lacedemonios auxiliatores pridem illi expectarant: ubi Ageſilaum regem demum adventare ſtaturâ puſillum aſpexerunt, non ſine ludibrio dixere:

ὤδινεν ὄρος ζεὺς δ᾽ ἐφοβεῖτο. τὸ δ᾽ ἔτικεν μῦν.

parturiebat mons: formidabat Jupiter: ille verò murem peperit. Quo alienatis Lacedæmoniis Ægyptii profligati arrogantiam ſuam luerunt.

141. *Dic mihi Muſa virum.*] Exordium eſt Odiſſeæ Homeri.

Ἄνδρα μοι ἔννεπε μοῦσα πολύτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] non è ſplendidis initiis & promiſſis exigua & obſcura, ſed potius è tenui modeſtoque principio res magnas & nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta ſcilicet pericula incurrit, & quanta virtute aſtuque Ulyſſes eſt eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Leſtrigonum regem antropofagum. Odyſſ. lib. 10.

Scyllam.] Scopulum terribilem, in freto Mamertino; ut fabulantur Phorci filiam, cujus latera canibus latrantibus ſuccincta. Odyſſ. 12. Cic. contra Verrem. *Hoc infeſtior nautis Verres quàm Scylla, quod multo ſe pluribus & majoribus canibus ſuccinxerat.* Et de Haruſp. reſp. *quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poëta fingendo exprimere potuerunt?* Vide Virgil. Ecl. 6. v. 74.

Cyclope.] Poliphemo Cyclopum rege Odyſſ. 9. nos lib. 1. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adverſam in freto Siculo. 12. Odyſſ. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. 1. Od. 27.

146. *Nec reditum Diomedis, &c.*] Nec in Odyſſeà longè nimus exordium aut aliam quamvis narrationem repetit. ut fecit in ſuo de Diomedis reditu carmine Antimachus; qui & Thebanam ſcribens hiſtoriam viginti quatuor volumina implevit, antequam ſeptem duces uſque ad Thebas perduceret de Diomede lib. 1. Sat. 5.

147. *Nec gemino bellum Troi, &c.*] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poëma exorditur: ut in parvâ Iliade Staſimus, qui & Ledam à Jove adamatam, & duo peperiſſe ova, & ex eorum altero Caſtorem & Clytemneſtram, ex altero verò prodiiſſe Pollucem & Helenam, quæ à Paride rapta excidii cauſa Troiani fuerit, prolixè & otiosè commemorat. Similiter peccarunt auctores Heracleidis & The-

Semper ad eventum feſtinat; & in medias res
Non ſecùs ac notas, auditorem rapit: & quæ
Deſperat tractata niteſcere poſſe, relinquit.
Atque ita mentitur, ſic veris falſa remiſcet,
Primo ne medium, medio ne diſcrepet imum.

INTERPRETATIO.

Semper ad finem tendit: & transfert auditorem in medias res velut cognitas. quæ verò non fore tractatu pulcra judicat, omittit. Porrò ſic fingit, ſic intermiſcet falſa veris, ut medium initio, finis medio non diſcordet.

ANNOTATIONES.

ſeidis, quos redarguit Ariſtoteles in ſua Poëtica.

148. *Semper ad eventum feſtinat.*] Egregium ſane præceptum, ut leviter perſtringantur nonnulla quidem dictu neceſſaria, graviter autem & potiſſimum tractentur quæ propoſitum maxime remque promoveant. Hoc verò ut & præcedens etiam perditè violavit Statius in Thebaide, ubi & res altiùs repetit & permulta congerit vel parum conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine reſcindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia ſupponi debent ut nota: auditoris autem animus in res medias ſtatim rapiendus. quæ verò præceſſerunt, occaſione datâ ſubinde narrantur ſolerter & tempeſtivè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Troiæ excidium paulò anteceſſit; & Virgilius Æneiden à ſeptimo errorum Æneæ anno exorſus eſt. Macrob. Saturnal. lib. 5. cap. 2. *Homerus*, inquit, *vitans in Poëmate hiſtoricorum ſimilitudinem, quibus lex eſt incipere ab initio rerum, & continuam narrationem ad finem uſque perducere; ipſe poëticâ diſciplinâ à rerum medio cœpit, & ad initium poſt reverſus eſt. Ergo Ulyſſis errorem non incipit à Troiano littore deſcribere: ſed facit eum primo navigantem de inſula Calypſonis; & ex perſonâ ſuâ perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipſe quemadmodum de Troiâ ad Calypſonem pervenerit. Poſt Phæacas rursùs Ulyſſis navigationem uſque ad Ithacam ex perſonâ propriâ deſcribit Poëta. Quem ſecutus Maro Æneam de Siciliâ perducit ad Libyam. Illic in convivio Didonis narrat ipſe Æneas navigationem ſuam de Troiâ uſque ad Siciliam, &c.*

150. *Quæ deſperat tractata niteſcere, &c.*] Præceptum de ſeligendis præcipuis argumenti partibus & adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poëmati conferant: deque ceteris relinquendis quæ nec oratione ſplendeſcere nec ſplendorem argumento & propoſito facere poſſint. Sic pleraque minimum adjumentia Homerus prætermiſit in Iliade & Odyſſea: in hac; Palamedem Ulyſſis fraude interfectum; in illâ raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte & ſolertiâ nihil dixit de Æneæ in Macedoniam appulſu; nihil de adventu in Laurentem agrum, deque comitum ejus Troianorum certamine adversùs Latinum regem & Aborigines ea loca tenentes. T. Liv. lib. 1. init.

151. *Atque ita mentitur, &c.*] Præceptum de affingendis pleriſque, ita tamen ut omnia cohæreant, atque à veris falſa vix diſcerni queant. Eſt enim fictio velut anima poëſeos. Ariſtot. Poët. Sic ficta à Virgilio complura, totumque Æneidos quartum librum eſſe confictum, nemo literatus ambigit. Certè doctis conſtat, Troiam ab Ænea & Antenore proditam, Africam nunquam illum vidiſſe, nedum Didonem; Didonem à Sichæi viri morte caſtiſſimam vixiſſe, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger lib. 3. cap. 97. *argumentum ſermendum eſt breviſſimum; illudque maximè varium multiplexque faciendum.*

152. *Primo ne medium, &c.*] Quintil. l. 4. c. 2. *Prima ſit curanda, ut id quod fingimus fieri poſſit: deinde ut perſonæ &*

Tu quid ego, & populus mecum deſideret, audi.
Si plauſoris eges aulæa manentis, & uſque
Seſſuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat;
Ætatis cujuſque notandi ſunt tibi mores,
Mobilibuſque decor naturis dandus & annis.
Reddere qui voces jam ſcit puer, & pede certo
Signat humum; geſtit paribus colludere, & iram
Colligit ac ponit temerè, & mutatur in horas.
Imberbis juvenis, tandem cuſtode remoto,
Gaudet equis, canibuſque, & aprici gramine campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus aſper,
Utilium tardus proviſor, prodigus æris,
Sublimis, cupiduſque, & amata relinquere pernix.
Converſis ſtudiis, ætas animuſque virilis
Quærit opes & amicitias, inſervit honori:

Interpretatio.

Accipe quid ego populuſque mecum exoptet. Si vis retinere plauſorem uſque ad periſtromata, ſedentemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujuſque ætatis mores à te exprimendi ſunt, & naturis annisque mutantibus decor tribuendus eſt. Puer jam loqui ſciens, & firmo pede gradiens ludere amat cum æqualibus, iraſcitur facilè & placatur, atque horis ſingulis *mutatur. Juvenis ſine barbâ dimiſſo tandem pædagogo, delectatur equis & canibus & campo* Martio: *flexibilis ad vitium, reprehenſionis impatiens; utilium contemptor, pecuniam profundens, ſuperbus, ardenter cupiens; & cupita citò deſerens. Ætas & animus virilis habet alia* jam *ſtudia: ſtudet comparandis divitiis, digni-*

Annotationes.

loco & tempori congruat; & credibilem rationem & ordinem habeat. ſi contingat etiam, ut vera alicui rei cohæreat, aut argumento quod in cauſâ ſit confirmetur. Nam *quæ tota extra rem petita ſunt, mentiendi licentiam produnt. Curandum præcipuè, ne quæ inter ſe pugnent. Quædam enim partibus blandiuntur; ſed in ſummam non conſentiunt. Prætereà ne iis quæ vera eſſe conſtabit, adverſa ſint, &c.*

154. *Si plauſoris eges, &c.*] Si vis ſcribere Tragœdiam quæ ita populum delectet, ut ad uſque finem in amphitheatro detineat, & donec amoveantur aulæa ſcenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat hiſtrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone: *Sapienti non eſt uſque ad* plaudite *veniendum*, id eſt, uſque ad vitæ finem; ſcilicet ut honeſtè vixiſſe intelligatur.

156. *Ætatis cujuſque notandi ſunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene & luculenter exprimendis non ſemel inculcat Horatius, videlicet præcipuum.

162. *Equis, canibuſque, & aprici, &c.*] Venationi, item exercitationibus juventuti Romanæ conſuetis in Martio campo natatu, curſu, palæſtrâ, luctâ, &c. Vide lib. 1. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis & facilis ad ſuſcipiendam quamlibet affectionem perverſam, ſicut cera ad quamcunque formam & figuram.

164. *Utilium tardus proviſor.*] Ut qui nondum egeſtatis incommoda expertus.

167. *Amicitias.*] Quæ *optima & pulcherrima vitæ ſupellex.* Cic. in Lælio.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. Ariſtot. Rhetor.

Commiſiſſe cavet quod mox mutare laboret.
Multa ſenem circumveniunt incommoda, vel quod
Quærit, & inventis miſer abſtinet, ac timet uti:
Vel quod res omnes timidè gelideque miniſtrat;
Dilator, ſpe longus, iners, aviduſque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, cenſor caſtigatorque minorum.
Multa ferunt anni venientes commoda ſecum,
Multa recedentes adimunt. Ne fortè ſeniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles;
Semper in adjunctis, ævoque morabitur aptis.
Aut agitur res in ſcenis, aut acta refertur.
Segniùs irritant animos demiſſa per aurem,
Quam quæ ſunt oculis ſubjecta fidelibus, & quæ
Ipſe ſibi tradit ſpectator. Non tamen intus

INTERPRETATIO.

tatibus, amicis; caves facere id cujus mox pœniteat. Senex pluribus moleſtiis obnoxius eſt; ſeu quia opes accumulat, & quæſitis parcit infelix; ſeu quia pigrè & frigidè cuncta molitur; procraſtinator, longinqua ſperans, ſegnis, cupiens vivere *diutiùs, moroſus, queribundus, laudator ævi ſe puero tranſacti, juniores* autem *arguens* crebrò *& objurgans.*

Anni accedentes plura bona ſecum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne fortè adoleſcenti committantur officia ſenis, aut puero quæ *viri* ſunt, *diligenter obſervabit ætatum differentias & proprietates.*

Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur. Audita minus animum movent quam quæ videntur, quæque ſpectator ipſe

ANNOTATIONES.

170. *Inventis miſer abſtinet, &c.*] Sunt avari ſenes, quod uſu didicerunt & difficile eſſe invenire, & facile amittere. Ariſtot. cit. *Quicquam poteſt eſſe abſurdius, quam quo minus viæ reſtat, eo plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam ſenex qui annum vivere non ſperet. Cicero ibidem.

173. *Querulus,*] Nam ſenes plerumque *contemni ſe putant, deſpici, & illudi.* Cic. de Senect.

Laudator temporis acti.] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliiſque narrat. Ariſtot. cit.

178. *Ævo aptis,*] Ut juveni levitas, adoleſcenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio & cupiditas honoris; ſeni maturitas & prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave, ne res ulla vel atrocior, vel turpior in ſcenam proferatur; aut publicè fiat; ſed narretur duntaxat. Quod ſi contra fiat, ſpectator non movetur ſuaviter, ſed offenſus indignatuſque explodit.

Agitur.] Hinc dramatis & dramaticæ poëſeos nomen.

180. *Segnius irritant animos, &c.*] Curet igitur poëta dramaticus ut agatur in ſcenâ quidquid magis afficere poteſt, ratione tamen & modo ſtatim explicandis.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris eſt oculatus teſtis unus, quàm auriti decem.

Digna geri promes in ſcenam: multaque tolles
Ex oculis, quæ mox narret facundia præſens.
Nec pueros coram populo Medea trucidet:
Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus:
Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque oſtendis mihi ſic, incredulus odi.
Neve minor, neu ſit quinto productior actu
Fabula, quæ poſci vult, & ſpectata reponi.
Nec Deus interſit, niſi dignus vindice nodus

INTERPRETATIO.

ſibi tradit. attamen in theatro non exhibebis intus peragenda: & pleraque aſpectui non objicies, ſed oratione commemorabis velut *mox acta. Nec Medea liberos occidat ob oculos ſpectatorum: vel nequam Atreus palam coquat humana membra. Nec Progne transformetur in volucrem, aut Cadmus in ſerpentem. Quicquid mihi ſic exhibes, non credo,* imò *averſor.*

Nec brevior, nec longior quinque actibus ſit fabula, ut ſæpius *ſpectanda repoſcatur.*

Nec Deus adhibeatur, niſi difficultas occurrat digna tali *vindice.*

ANNOTATIONES.

183. *Scenam.*] Nomen à *σκηνὴ umbra,* quod olim ſub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Poſteà verò locus tabulatis & contignationibus conſtructus, aulæiſque & picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus eſt.

185. *Nec pueros coram &c.*] Ut ineptè apud Senecam Tragicum: Qui non immeritò *à paucis probatur.* Scalig. lib. 3. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medea in Epodis. Quod pertinet ad rem præſentem, notandum eſt præceptum hoc graviſſimum à Tragicis Græcis religioſè ſemper obſervatum: & eos allucinari qui aliter putant. Apud Æſchylum, Agamemnonis in ſuo palatio trucidati auditur clamor luctuoſus; minimè verò cædes ſpectatur. Apud Sophoclem, Clytemneſtra ab Oreſte cæſa intus vociferatur, auditurque; at nequaquam in ſcenâ occiditur. Hæc & alia bene multa ſagaciter, ſtrenuè, graviterque probat vir Dramaticæ rei periſſimus Hedelinus in Praxi Theatricâ. ubi & Sophoclem defendit, quod Ajax gladio ſuo palam incumbat. Verùm in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi poteſt.

186. *Atreus.*] Suprà, v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum appoſuit, à quo tantùm non enſe transfixa in hirundinem verſa eſt; Philomela ejus ſoror in avem ſui nominis, Itys in phaſianum, Tereus ipſe demùm in upupam. Ovid. Metam. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre miſſus ad Europam ſororem quærendam, varias orbis regiones pervagatus, ſenio tandem ingruente, in ſerpentem mutatus eſt. Ovid. Metamorph. 3.

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certè juſta eſt fabulæ magnitudo. Nam ſi plures quam quinque actus ſint, nimis laxa tractatio & diſperſa vis rem enervabit. Si tres ſolùm fuerint actus, vel argumentum nimis preſſum ac jejunum fiet elumbe; vel rebus & adjunctis pluribus nimiùm coarctatis erit confuſum.

191. *Nec Deus interſit, &c.*] Non enim intervenire in machinâ numen debet, niſi quando res adeo difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari; & Deum aliquem ſubvenire, æquum eſſe decorumque videatur. Hinc vitioſa cataſtrophe Medeæ Euripidis ju-

Inciderit: nec quarta loqui perſona laboret.
Actoris partes chorus officiumque virile
Defendat: neu quid medios intercinat actus,
Quod non propoſito conducat, & hæreat aptè.
Ille bonis faveatque, & concilietur amicis,
Et regat iratos, & amet peccare timentes:
Ille dapes laudet menſæ brevis; ille ſalubrem
Juſtitiam, legeſque, & apertis otia portis:
Ille tegat commiſſa; Deoſque precetur & oret,
Ut redeat miſeris, abeat fortuna ſuperbis.
Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque

INTERPRETATIO.

Nec quarta perſona loquendo deſudet. Chorus ſuſtineat perſonam unius actoris & viri. Ne verò in mediis actibus quidquam dicat niſi quod ad rem ſit & faciat. Ille probos ſuffragetur, & amicis opituletur: iratos placet, & innocentes protegat: laudet frugalitatem, juſtitiam ſalutarem, & leges, & pacem fores aperientem: arcana ſibi credita ne revelet; & numina deprecetur, ut miſeris ſors melior contingat, pejor autem *ſuperbis.*

Tibia quondam *non ſicut modo compacta*

ANNOTATIONES.

re exploditur. Vide Ariſtot. Poetic. Sed & culpatur idem, quod ſæpiùs Deos è machinâ producat: Dianam in Hippolit. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Caſtor. & Poll. in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui perſona laboret.*] Ita ſaltem conſuetum Dramaticis Græcis. Tres perſonæ duntaxat agunt ſimul & colloquuntur: atque muta eſt, ſi inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger lib. 3. *Quatuor in eadem ſcenâ perſonas loqui, nulla religio eſt.* Profectò ſi parum agat loquaturve quarta, haud ullam afferet perturbationem aut confuſionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet qui rei peractæ interfuerint. plures ſunt homines, ſed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porrò Chorum jam pridem obſoletum inſtaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus: ac de iſtis egregiè diſſerit. Prax. Theatr. lib 3. cap. 4. ubi redarguit Ariſtotelem & Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur *otioſus rerum curator.*

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officioſa recenſet Horatius. Exempla lege paſſim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique ferè vitioſus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clauſæ autem bellum. vide lib. 4. Od. 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat & loquebatur per Coryphæum, ut ante dictum eſt. Sed præterea inter unum & alterum Actum canebat ſaltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de inſtrumentis muſicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hac fusè Scaliger Poet. lib. 1. cap. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de leton.* Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit; quod auri ſplendorem, & æris duritiam habeat. Iſidor. Feſt. Servius ad 12. Æneid. *orichalcum omnibus metallis pretioſius fuit*, inquit.

Tubæque æmula] Gall. *auſſi grande & auſſi éclatante que la trompette.*

Æmula; ſed tenuis, ſimplexque foramine pauco,
Aſpirare & adeſſe choris erat utilis, atque
Nondum ſpiſſa nimis complere ſedilia flatu:
Quo ſanè populus numerabilis, utpote parvus,
Et frugi, caſtuſque, verecunduſque coibat.
Poſtquam cœpit agros extendere victor, & urbem
Latior amplecti murus, vinoque diurno
Placari Genius feſtis impunè diebus;
Acceſſit numeriſque modiſque licentia major.
Indoctus quid enim ſaperet liberque laborum
Ruſticus urbano confuſus, turpis honeſto?
Sic priſcæ motumque & luxuriam addidit arti
Tibicen, traxitque vagus per pulpita veſtem.
Sic etiam fidibus voces crevere ſeveris,
Et tulit eloquium inſolitum facundia præceps:

INTERPRETATIO.

orichalco, & buccina par; ſed exigua, & ſimplex, & paucis foraminibus, canentem Chorum adjuvare idonea erat, & ſono replere ſedes haud tunc valde refertas. Illuc enim populus numerari facilis, quippe non frequens, & frugalis, & pudicus, & modeſtus conveniebat. Poſtea verò *quàm victor imperium atque urbis pomærium amplificavit; ac diurnâ compotatione genio indulſerunt impunè diebus feſtis*, tum quoque *verſuum & muſica luxuria aucta eſt. Nam quid melius facerent agreſtes imperiti & labore ſoluti cum civibus mixti, & ſordidi cum honoratis? Sic antiqua arti ſaltationes luxurioſas adjunxit tibicen, & per theatra amplum ſyrma traxit. Sic &* olim *modeſti lyra ſoni* per luxum *multiplicati ſunt: atque elocutio rapida invexit dictionem* antea *inauditam:*

ANNOTATIONES.

203. *Foramine pauco.*] Quatuor fuiſſe primùm foramina ſcribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in qua ſubſellia ad ſpectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. 1. cap. 21. ubi de theatro, & amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, & ornamentis.

208. *Agros extendere victus & urbem, &c.*] Iis tantùm licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagaſſent. Vopiſc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. 3. Od. 17. & lib. 2. Epiſt. 1. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum & Cenſorum. De die epulari vetitum olim. & pœnis conſtitutis luxuriam & ſumptus coercuerunt leges, Cornelia, Julia, &c.

211. *Acceſſit numeriſque, &c.*] Gliſcente populi luxu, pariter & theatralis apparatus crevit & luxuriatus eſt.

212. *Indoctus quid enim.*] Licentiam nempe illam majorem in verſibus & muſicâ poſtulabant ſpectatores luxurioſi; plebei ruſticis, nobiles plebeis inquinati & corrupti.

213. *Confuſus turpis honeſto.*] Diu quippe ludos ſpectarunt confuſi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. 2. cap. 4. vide Epod. 4. annot.

216. *Sic etiam fidibus.*] Ut in comœdiâ tibiæ ſonos & foramina, ita etiam in tragœdiâ lyræ chordas & modos auxit luxus. In hac tres primùm, deinde ſeptem, poſt decem fuiſſe aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. *antiquæ muſicæ ſeveritas.*

217. *Facundia præceps.*] Verſus magniloqui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

Utiliumque ſagax rerum, & divina futuri
Sortilegis non diſcrepuit ſententia Delphis.
Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agreſtes Satyros nudavit, & aſper
Incolumi gravitate jocum tentavit, eo quod
Illecebris erat & gratâ novitate morandus
Spectator, functuſque ſacris, & potus & exlex.
Verum ita riſores, ita commendare dicaces
Conveniet Satyros, ita vertere ſeria ludo,
Ne quicunque Deus, quicunque adhibebitur heros,

INTERPRETATIO.

nec non ſermo utilia documenta continens & futurorum præſagiens nix diſcrimen habuit à Delphis oracula proferentibus. Paulo poſt is qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros ruſticos? & acerbus protulit ſales, illæſa ſeveritate tragœdiæ: propterea quod oblectamentis & jucundâ novitate detinendus erat ſpectator ſacris perfunctus, & ebrius, & ſine lege.

At ſic oportet Satyros riſores & dicaces commendare, ſic è ſeriis ſermonibus ad jocoſos tranſire, ut quiſquis Deus vel Heros producetur, paulo ante ro

ANNOTATIONES.

218. *Utilium ſagax rerum.*] Tragœdiæ Chorus ſententias protulit affectavitque nimiùm acutas, obſcuraſque, ſimiles oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænuntians ad inſtar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infra ad verſum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, & reſponſa dabat apud Delphos. Vide lib. 1. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionyſiis, Suidas autem Pratinam Theſpi non multis annis poſteriorem. Unum iſtius generis drama ſupereſt nobis *Cyclops* Euripidis. Porrò iſta Græcorum dramata Latini utcunque imitati ſunt in Atellanis fabulis: quas *argumentis dictiſque jocularibus ſimiles* Diomedes ſcribit. Vide Tit. Liv. l. 7. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poetæ ſuum quiſque Satyricum poema certatim edebant. Et qui victor cenſebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho ſacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, à τράγος *hircus*, & ᾠδὴ *cantus*. Alii tamen quaſi τρυγῳδίαν dici volunt à τρύγες *faeces*, quod hiſtriones primum *ore facibus peruncto* in ſcenam prodirent, agerentque tragœdiam, ante inventum perſonæ uſum. Vide poſteà v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæuſque Silenus. Hiſtriones nimirum perizomatis, villosâ tunicâ, hircinis pellibus, Satyrorum habitum & ſpeciem referentes, inter Actus, & poſt tragœdiam, *ſales & dicteria* jactabant, ſicque riſum moventes populum delectabant.

224. *Functuſque ſacris.*] Quoniam ludi pars erant religionis, & cultûs Deorum, ſic faſtidium inſulſæ plebis fallendum fuit, & *gratâ novitate*, jocoſis nempe ſalſiſque carminibus detinendi ſpectatores. T. Liv. cit. lib. 7.

Potus, & exlex.] Poſt ſacra voluptati dumtaxat inhians, ſuoque genio nihil jam negans; quique epulis & vino refertus nulla jam lege regi poteſt.

225. *Verum ita riſores.*] Ita plebis faſtidio obſequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.

Heros.] Semideus, Hercules, &c.

Regali conſpectus in auro nuper & oſtro,
Migret in obſcuras humili ſermone tabernas:
Aut dum vitat humum, nubes & inania captet.
Effutire leves indigna tragœdia verſus,
Ut feſtis matrona moveri juſſa diebus,
Intererit Satyris paulùm pudibunda protervis.
Non ego inornata & dominantia nomina ſolùm,
Verbaque, Piſones, Satyrorum ſcriptor amabo:
Nec ſic enitar tragico differre colori,
Ut nihil interſit, Davuſne loquatur, & audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An cuſtos famuluſque dei Silenus alumni.
Ex noto fictum carmen ſequar, ut ſibi quivis

INTERPRETATIO.

auro & purpurâ conſpectus, non loquatur ſordidè quaſi *in vili tabernâ: neve terram fugiens ſectetur nubila & vacua. Tragœdia verſus leviculos reſpuens, tanquam matrona diebus feſtis ſaltare compulſa, laſcivos inter Satyros aliquantò verecunda eſſe* debet.

Ego Satyrica ſcribens, ô Piſones, non conſectabor dictiones inconditas aut ſimplices duntaxat: neque ſic curabo declinare tragœdiæ ſpeciem, ut nihil ponam diſcriminis, utrum loquatur Davus & inverecunda Pythias deluſo Simoni talentum extorquens, an Silenus curator & miniſter dei alumni. E materiâ vulgatâ ſic *poema condam, ut quiſque pariter* facere poſſe *confidat;*

ANNOTATIONES.

228. *Regali conſpectus in auro, &c.*] In tragœdiâ magnificè locutus ex decoro, idem poſt in Satyrico dramate abjecta, obſcœna, ſordida ne effutiat, quaſi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poëta ad tabernarias fabulas, in quibus perſonæ viles & argumentum humile. Feſtus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus. medium teneat, ſuamque dignitatem ſervet. nec incidat in comicam parvitatem & humilitatem, nec vane extollatur & inaniter intumeſcat.

231. *Effutire leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas cuſtodiri debet inter protervos Faunorum ſales & jocos. Sic matrona in ſacris non leviter & laſcivè, ſed modeſtè & graviter ſaltans, nihil ſui decoris amittit.

232. *Moveri juſſa.*] Erant enim choreæ ſacræ modo virginum; aliàs matronarum, ut in ludis Megalenſibus, & in ſacris Cybeles: & juſſu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata*] Docet Poëta Satyrici carminis dictionem eſſe debere tragicâ inferiorem, at agreſti ſuperiorem.

Inornata.] Abjecta, vetuſta, obſoleta.

Dominantia.] Græcis κύρια, à tranſlatis ſuo jure non expulſa, res propriè & apertè ſignificantia: qualia ſunt quæ res venereas & obſcœnitatem clarè & ſimpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *ſatirarum.*

236. *Nec ſic enitar.*] Decorum perſonarum hic etiam, ut & alibi ſemper obſervandum eſt.

Tragico colori.] A tragœdiæ magniloquentiâ.

237. *Davus, Pythias, Simo.*] Perſonæ comicæ apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *emunxi argento ſenes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam perſona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240. *Ex noto fictum carmen ſequar.*] Satyricum ego drama condere volens,

Speret idem: ſudet multùm fruſtraque laboret
Auſus idem. Tantum ſeries juncturaque pollet:
Tantum de medio ſumptis accedit honoris.
Sylvis deducti caveant me judice Fauni,
Ne velut innati triviis, ac penè forenſes,
Aut nimiùm teneris juvenentur verſibus unquam;
Aut immunda crepent, ignominioſaque dicta.
Offenduntur enim quibus eſt equus, & pater, & res:
Nec, ſi quid fricti ciceris probat & nucis emptor,
Æquis accipiunt animis, donantve corona.
Syllaba longa brevi ſubjecta vocatur iambus,
Pes citus: unde etiam trimetris accreſcere juſſit

INTERPRETATIO.

tum verò *tentans, deſudet plurimum, & perdat operam. Tantum valent ordo & connexio: tantum venuſtatis addunt argumento vulgari.*

*Satyri è ſilvis prodeuntes non debent, ut opinor, tanquam in urbibus atque in foro educati carmina juvenilia & nimis poli*ta dicere, *nec obſcœna & contumelioſa eructare.* His *enim offenduntur habentes equum, & patrem, & opes. neque probant vel laudant quicquid placet emptoribus frictum cicer & nuces.*

Syllaba longa brevi ſubjuncta appellatur Iambus, pes celer: unde & vocati

ANNOTATIONES.

non confingam argumentum, ut ſolent Comici; ſed potius ex notâ materiâ & hiſtoriâ deſumpto argumento, affictiſque ut decet adjunctis, carmen eximiè componam. Sic Euripides *Cyclopem* finxit ex Homeri Odyſſ. 9. Vide ſuprà v. 128. & 129.

241. *Sudet multum.*] Cic. orat. perf. *Illo modo confidunt ſe poſſe dicere. Nam orationis ſubtilitas imitabilis illa quidem videtur eſſe exiſtimanti, ſed nihil experienti minùs.* Vide Quintil. lib. 2. cap. 1. & lib. 4. c. 2.

242. *Series.*] Rerum diſpoſitio ſcita & ingenioſa.

Junctura.] Structura verborum artificioſa.

243. *Accedit honoris.*] Ex illa ſolerti inventione, fictione, connexione, ordine.

244. *Sylvis deducti.*] Vel, agreſtes & in ſilvis educati: vel è proſcenio ſilveſtri & nemoroſo prodeuntes. Nam triplex erat ſcenæ forma triplici dramati reſpondens. Tragica columnis ſuffulta, ſuperbiſque faſtigiis & ſignis ornata. Comica ædium privatarum ſpeciem oſtendebat. Satyrica arbores, montes, ſpeluncas, agreſtia omnia exhibebat. Vitruv. lib. 7. c. 5.

Fauni] Dii ſilveſtres, qui & Silvani & Satyri. de his jam lib. 1. Od. 4. lib. 2. Od. 17. lib. 3. Od. 18.

246. *Teneris juvenentur verſibus.*] Ne verſibus nimium excultis juveniliter & ſcurriliter laſciviant: *ſed ubique ſimpli*citatem ruſticanam redoleant.

247. *Ignominioſa.*] Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus eſt equus, & pater.*] Equites Rom. & Patricii: honeſti viri & nobiles.

249. *Fricti ciceris & nucis emptor.*] Homines infimæ ſortis è plebe: qui dum ſpectaculis aderant, emebant frictum cicer, ad levandam famem.

Nucis.] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. 2. Feſtus *nuces uſtas* dicit.

251. *Syllaba longa, &c.*] Agit iterùm de verſibus Dramati propriis. Nam de his jam ſuprà v. 80.

252. *Pes citus.*] Auſon. velociorem Parthorum ſagittis dicit.

Nomen iambeis, cum ſenos redderet ictus,
Primus ad extremum ſimilis ſibi. non ita pridem,
Tardior & paulò graviorque veniret ad aures,
Spondeos ſtabiles in jura paterna recepit,
Commodus & patiens; non ut de ſede ſecundâ
Cederet aut quartâ ſocialiter. Hic & in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, & Enni.
In ſcenam miſſos magno cum pondere verſus,
Aut operæ celeris nimium curaque carentis,
Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.
Non quivis videt immodulata poëmata judex:
Et data Romanis venia eſt indigna poëtis.
Idcircone vager, ſcribamque licenter; an omnes
Viſuros peccata putem mea, tutus, & intra
Spem veniæ cautus? vitavi denique culpam,

Interpretatio.

...nt Iambici trimetri; quanquam ſex ...lebat ſonos, à primo uſque *ad ultimum æqualis.* Is autem *nuper ut aliquante lentiùs & gravius ad aures perveniret, in patriam ditionem ultrò adſciſit firmiores ſpondeos,* non ita tamen *... conſorti locum ſecundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens ...eritur in Accii Enniique celebratis ...mbicis. Certè Iambici ſpondeis crebris graves in ſcenam producti vel properantem nimis operam & negligentiam arguunt, vel turpem artis inſcitiam. At quilibet judex haud animadvertit inconditos verſus: & poetis Latinis indulgentia immeritò conceſſa eſt.* Ergone *ideo ſpatier, & parum accuratè ſcribam? an omnes credam errata mea cogniturot, prævidus & ſecurus citra ſpem indulgentiæ? Tum demum culpam effugero* qui-

Annotationes.

253. *Cum ſonos redderet ictus.*] Cùm ...x haberet pedes, omnes iambos; ob ...leritatem trimetri dicti ſunt; quaſi ...es ſolùm percuſſiones atque tria dumxat intervalla pronuntiando faciant. ...uintil. lib. 9. cap. 4. ſuprà lib. 1. ...it. 10. v. 43.

256. *Spondeos ſtabiles, &c.*] Inſerti ...nt ſpondei pedes tardiores in verſibus ...mbicis, ad dandum iis pondus & ro...r, magiſque movendos animos au...entium.

258. *Acci.*] Accius, ſive Actius, aut ...ttius, Poeta celebris, de quo lib. 1. ...t. 10. & lib. 2. Epiſt. 1. ubi & de ...nnio.

259. *Enni.*] De eo lib. 4. Od. 8. v. 20. ...em locis mox citatis.

260. *In ſcenam miſſos.*] Appoſitè ...arcilius corrigit, *miſſus.* aliàs quæ ...ntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepſis, ad quam mox reſpondet, *idcircone vager,* &c. Apage verſiculum.

Nec tantâ in metris veniâ conceditur uti.

quem velut Horatii affert Servius ad 5. Æneid. & collocant aliqui ante iſtum. *Non quivis videt,* &c.

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. 1. Sat. 4. & 10. Item lib. 2. Epiſtola 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nulla habitâ ratione pedum & legis metricæ an Latinorum negligentiam imitabor potiùs quam exactam rationem Græcorum?

267. *Intra ſpem veniæ.*] Præciſâ ſpe omni veniæ: quâ ſi mihi blanditer, oſcitanter ſcriberem, nec mihi ſatis caverem. Sunt qui emendarint, *extra.* Sed veteres codices reluctantur. Vide

Non laudem merui. Vos exemplaria Græca
Nocturnâ verſate manu, verſate diurnâ.
At noſtri proavi Plautinos & numeros &
Laudavere ſales: nimium patienter utrumque,
Ne dicam ſtultè, mirati; ſi modò ego & vos
Scimus inurbanum lepido ſeponere dicto,
Legitimumque ſonum digitis callemus, & aure.
Ignotum tragicæ genus inveniſſe Camenæ
Dicitur, & plauſtris vexiſſe poëmata Theſpis,

INTERPRETATIO.

dem, ſed *non laudem meruero.* Itaque *Piſones, die noctéque ſcripta Græcorum evolvite. Verùm majores noſtri & numeros & jocos Plauti approbaverunt:* certè *utroſque faciliùs quàm par eſt, ne dicam ſtolidè admirati; ſi quidem ego & vos novimus inſulſum ſermonem à venuſto diſtinguere, & rectum modulum ſentimus digitis atque auribus.*

Theſpis reperiſſe fertur Tragicæ muſæ

ANNOTATIONES.

Agell. lib. 12. cap. 13. Extra ſpem veniæ eſt qui ſcit nullam fore veniam. Intra ſpem veniæ cautus & tutus eſt, qui licet veniam ſperet, rectè amans ſibi cavet tamen, & peccare non vult. Hæc ego.

Vitavi denique culpam, &c.] Quod ſi verſus Iambicos diligenter condam, nec hoc ſatis ad laudem. Plaut. Trinum. Scen. ult.

Si quid amicum ergà bene feci, aut conſului fideliter,
Non videor meruiſſe laudem, culpâ caruiſſe arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non ideo laudem meretur; ſed qui ingenioſè, rectè, artificioſè ſcribit, is laudatur.

270. *Plautinos & numeros & ſales.*] Donatus in Plauto notat & carpit numeros inconditos & peregrinos, item ſales frigidulos interdum atque etiam ſcurriles &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum ſalem* dicit, pro ſcurrili. Laudant tamen Cicero offic. 1. Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. Gell. lib. 3. cap 3. Vide lib. 2. Ep. 1. v. 58. Item v. 170.

274. *Digitis & aure.*] Verſuum dimenſionem digitis faciunt parum exercitati, aurium verò judicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus inveniſſe*] Libet altiùs repetere originem Tragœdiæ ac dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad ſacrificium vicinis, qui choreis & cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrârunt. Religiosè illud etiam quotannis vindemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum ſubinde in urbibus. Mox cœperunt ſcribere certatim poetæ τραγῳδίαν, id eſt, carmen hirci, vel de hirco: quod à choro decantatum. Poſtea illis carminibus Baccho ſacris inſerta, addita, ſubſtituta & quædam alia fuerunt: atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hincque natum *drama* tum comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem ſpectat, certè ante Theſpim fuerant Dramatici rudiores quidem: at ille nominatur auctor, quoniam unum Actorem induxit; qui, dum chorus Bacchi laudens canens paululum interquieſceret, herois aut fortis cujuſpiam viri inſigne aliquod facinus carmine celebrabat. Alia inſuper ornamenta ſubjunxit, quibus Tragœdia illuſtrata eſt.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controverſiam eſt. Scalig. Poet. lib. c. 6. ſic habet: *Quis primus tragœdiam ederit, haud ita pro comperto habetur. Sed conſtat illud, à Theſpi nitidiorem factam qui penſiles ſcenas in plauſtris circumtulit, addiditque nudis oribus fæcem pro perſonis.*

Quæ

Quæ canerent agerentque perunćti fæcibus ora.
Poſt hunc perſonæ pallæque repertor honeſtæ
Æſchylus, & modicis inſtravit pulpita tignis,
Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno.
Succeſſit vetus his comœdia, non ſine multâ
Laude; ſed in vitium libertas excidit, & vim

Interpretatio.

genus incognitum, & carpentis circumtulisse carmina, quæ cantarent agerentque vultum habentes *face oblitum. Poſt hunc Æſchylus inventor larva & ſtola decora, theatrum parvo tabulato exstruxit, atque inſtituit loqui magnificè & incedere cothurno. His ſucceſſit vetus comœdia magnâ cum laude: ſed libertas evaſit in crimen & audaciam*

Annotationes.

Plauſtris vexiſſe poëmata.] Circa vicos Theſpis aliique plauſtris vecti in obvium quemque ſcommata jactabant & ſalſa convitia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. è plauſtro loqui.

Theſpis.] Athenienſis ille poëta, Solonis tempore floruit, ante Æſchylum plus ſexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Theſpis Protagoniſtam ſeu hiſtrionem induxit cum Coriphæo aut alio quopiam è Choro loquentem. Æſchylus deinde alterum ſeu Deuteragoniſtam addidit. Denique Sophocles tertio ſive Tritagoniſta adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Perunćti fæcibus ora.*] Ideo Theſpis aliique vultu cerusſâ, vel minio, vel fæce perunćto dicteriis obvios quoſque inceſſebant, ut imitarentur Silenum rubicundum, Satyroſque dicaces Bacchi ſocios & miniſtros. Illos Ariſtophanes *τρυγοδαίμονας* vocabat, Gall. *les diables barboüillez de lie.* Vini an olei fæcibus tingerent ſe hiſtriones, diſceptant fatali more ſuo Grammatici, & nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò ante citatus.

278. *Perſona.*] Ne agnoſcerentur hiſtriones.

Palla.] Quæ ad pedes imos uſque demiſſa & Latina dicebatur; ad diſcrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æſchylus.*] Domi nobilis Poëta iſte non militando magis quam ſcribendo acer & audax fuit. In Marathonià pugnâ non ultimam laudem tulit adeo bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipſum ſed vinum tragœdiarum ejus eſſe auctorem. Has dum ſcriberet *ταυρηδὸν ἰρβλεπε*, inquit Ariſtophanes, *tauro furenti ſimilem aſpectum habebat.* Non ergo ſit incredibile quod narrant, ejus Eumenidum terribili ſpectaculo exanimatos eſſe pueros aliquot, perculſas autem prægnantes feminas ad partum adactas. Ab Æſchylo compoſitas nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix ſeptem pervenerunt. Denique caſu teſtudinis eliſo capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differebat in omnibus; tempore, argumento, apparatu, metro. ut ait Cruq. Vetus tempore belli fuit Peloponneſiaci: nova poſt extinctam populi libertatem, jam rerum potientibus Philippo & Alexandro. In veteri Duces, Magiſtratus, Philoſophi, Dii ipſi proſcindebantur. Patet ex Ariſtophane, item ex Eupolide. In nova ſunt amores adoleſcentum, ſervorum fraudes, &c. vetus aſſurgit ad tragicum ſtylum: nova popularis eſt. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ ſolum ferè Iambicum. In veteri mirus apparatus & luxus: in novâ propè nullus ablato etiam Choro. In veteri perſonæ ad vivum effingebantur, ut agnoſcerentur facilè. nova nihil tale habet.

Dignam lege regi. lex eſt accepta: chorúſque
Turpiter obticuit, ſublato jure nocendi.
Nil intentatum noſtri liquere poëtæ,
Nec minimum meruere decus, veſtigia Græca
Auſi deſerere, & celebrare domeſtica facta,
Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
Nec virtute foret clariſve potentius armis
Quàm linguâ Latium, ſi non offenderet unum-
Quemque Poëtarum limæ labor, & mora. Vos ô
Pompilius ſanguis, carmen reprehendite, quod non
Multa dies & multa litura coërcuit, atque
Perfectum decies non caſtigavit ad unguem.

INTERPRETATIO.

lege coërcendam, lex lata eſt. & chorus ignominioſè tacuit, adempta poteſtate maledicendi.

Noſtri poëtæ nihil non tentarunt. neque laudem exiguam abſtulerunt qui relictis Græcorum argumentis geſta Romanorum decantarunt: ſive qui prætextatas fabulas *ſeu qui togatas ſcripſere. Nec virtute bellicâ illuſtriores ac potentiores quàm facundiâ eſſent Romani, ſi poëtas pleroſque non terreret cura & longum tempus expoliendi. At vos, ô Numæ proles, redarguite carmen diu & crebrâ recenſione haud caſtigatum & ad amuſſim non ſæpiùs emendatum.*

ANNOTATIONES.

283. *Vim dignam lege regi.*] Nec enim ulli parcebatur. honeſtique viri, perinde ut alii, dicteriis & convitiis nominatim proſcindebantur. *Sævus apertam*
In rabiem verti cœpit jocus, &c.

Lex eſt accepta.] Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propoſitis vetabat. Vide lib. 2. Epiſt. 1. verſ. 150. & ſeq.

. . . . *Quin etiam lex*
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
Deſcribi.

Cæterùm comœdia Satyrica multùm civitati profuit, cum caveret unuſquiſque culpam, ne ſpectaculo ceteris eſſet, & domeſtico probro: ut ait Donatus.

286. *Veſtigia Græca auſi deſerere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas & hiſtorias in Latinos verſus tranſtulerunt, ut eſt in Epiſt. mox cit. v. 164. at poſteà marte proprio argumenta ex hiſtoriis Romanorum tractarunt laudabiliter; Ennius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviores, ubi prætextati & nobiles perſonæ locum habent: quæ reſpondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt perſonæ privatæ & plebeiæ. Et hæ Comœdiæ Græcorum novæ, ſicut veteri Atellana & Satira Latina, reſpondebant. Illas ſcripſerant Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Meliſſus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor & mora.*] De cura & ſedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. 2. Epiſt. 1. & Ovid. de Ponto. l. 3. Eleg. ult.

Sæpè piget . . . . .
Corrigere, & longi ferre laboris onus.
Corrigere at res eſt tanto magis ardua quanto
Magnus Ariſtarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius ſanguis.*] Piſones trahentes originem à Numa Pompilio, & à Calpo ejus filio dicti Calpurnii.

Ingenium miſerâ quia fortunatius arte
Credit, & excludit ſanos Helicone Poëtas
Democritus, bona pars non ungues ponere curat,
Non barbam; ſecreta petit loca; balnea vitat.
Nanciſcetur enim pretium nomenque Poëtæ,
Si tribus Anticyris caput inſanabile nunquam
Tonſori Licino commiſerit. O ego lævus,
Qui purgo bilem ſub verni temporis horam.
Non alius faceret meliora Poëmata. Verùm
Nil tanti eſt. Ergo fungar vice cotis; acutum
Reddere quæ ferrum valet, exſors ipſa ſecandi.
Munus & officium nil ſcribens ipſe docebo:

Interpretatio.

Quoniam Democritus exiſtimat ingenium plus valere quam artem, & poëtas non inſanientes arcet ab *Helicone, plerique negligunt reſecare ungues & barbam, ſecedunt in loca remota, fugiunt balnea. Etenim conſequentur,* ut putant, *præmia & laudem poëtarum, ſi tonſori Licino* tondendum *nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego* ſum *parum cautus, qui bilem expurgo ineunte vere!* At *nemo conderet meliora carmina. ſed* hoc *non tanti puto. Itaque implebo munus cotis, qua ſecare non valens reddit ferrum acutum* & ſecando aptum. *Nihil ego ſcribens docebo munus & offi-*

Annotationes.

295. *Ingenium miſerâ, &c.*] Redarguit Horatius eos qui non virtutem poëſeos ſed vanam opinionem ſectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à naturâ datam.

Miſerâ arte.] Ironicè. exercitatione & arte quæ parum valeat ad faciendum bonum poëtam, & ad laudabile carmen ſcribendum.

296. *Excludit ſanos Helic. p.*] Cic. 1. de Divin. *Negat ſine furore Democritus quemquam poëtam magnum eſſe poſſe.* Et 2. De Orat. *Sine inflammatione animorum, & ſine quodam afflatu quaſi furoris. quod & à Platone ſcriptis relictum dicunt.*

Helicone.] Is mons Bœotiæ Muſis ſacer, Parnaſſo vicinus.

297. *Democritus.* De eo Philoſopho lib. 1. Epiſt. 12.

Bona pars non ungues ponere, &c.] Quaſi verò cultum exteriorem negligendo, & inſaniæ ſpeciem præ ſe ferendo, boni poëtæ habendi ſint.

298. *Non barbam.*] Philoſophi quidem alebant barbam: & gravitati tribuebatur. At in ceteris inſaniæ ſpecies erat.

Secteta petit loca.] Hominum conſpectum & conſuetudinem fugit.

300.] *Tribus Anticyris.*] De Anticyra inſulâ lib. 2. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in eâ abundanti, quod inſaniæ remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxeſis eſt.

301. *Licino.*] Is Auguſti tonſor & libertus ab eo factus Senator, quod Pompeium odiſſet.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam inſaniens optima poëmata conderem. Ironia eſt. Alii *purgor* legunt perperam.

304. *Nil tanti eſt.*] Abſit ut inſanire velim ad eximia facienda carmina. Imò ſapere malim & nulla componere. valeant Democritus & Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Iſocrate, vel ab Ariſtotele, ut volunt alii. *αἱ ἀκόναι αὐταὶ μὲν τεμεῖν οὐ δύνανται, τὸν δὲ σίδηρον ὀξὺν καὶ τμητικὸν ποιοῦσι.*

306. *Nil ſcribens.*] Nullem carmen Epicum vel Dramaticum.

Unde parentur opes, quid alat formetque Poëtam,
Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
Scribendi rectè, ſapere eſt & principium & fons.
Rem tibi Socraticæ poterunt oſtendere chartæ.
Verbaque proviſam rem non invita ſequentur.
Qui didicit patriæ quid debeat, & quid amicis,
Quo ſit amore parens, quo frater amandus, & hoſpes,
Quod ſit conſcripti, quod judicis officium, quæ
Partes in bellum miſſi ducis; ille profectò
Reddere perſonæ ſcit convenientia cuique.
Reſpicere exemplar vitæ morumque jubebo
Doctum imitatorem, & veras hinc ducere voces.

INTERPRETATIO.

cium ſcribendi: *unde facultas petatur; quid erudiat & perficiat poëtam; quid conveniat, quid non; quò virtus, quò error deducat.*

Sana mens eſt principium & origo rectè ſcribendi. materiam tibi ſuppeditabunt placita Socratis. præparatamque materiam ſequetur ultrò facundia.

Qui ſcit quid patriæ, quid amicis debeat; quâ parentes, quâ fratres & hoſpites charitate diligendi ſint; quod Senatoris, quod Judicis, quod belli Ducis munus ſit: is certè novit tribuere decorum unicuique perſonæ.

Solers imitator debet intueri exemplar vitæ & morum, atque hinc proprias fingere

ANNOTATIONES.

307. *Opes.*] Adjumenta ad benè ſcribendum. dives poëſeos facultas & virtus.

308. Error. Ignoratio artis & virtutis poëticæ.

310. *Socratica charta.*] Philoſophiæ præſertim moralis ſcientia, quam Socrates promovit, & ab eo hauſerunt Plato, Xenophon, aliique, & ſcriptis illuſtrarunt. De Socrate, lib. 3. Od. 21. Item lib. 2. Sat. 4.

Rem poterunt oſtendere.] Scribendi ubertatem præbebunt. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philoſophiæ notos & tractatos locos. nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus aut vitiis, nihil de officio, nihil de dolore & voluptate, nihil de perturbationibus animi & erroribus (quæ ſæpe cadunt in cauſas ut in poëmata ſæpiſſimè) nihil inquam ſine eâ ſcientiâ amplè & copiosè dici & explicari poteſt.* & alibi. omnis ubertas & quaſi ſilva dicendi è diſputationibus philoſophorum ducta eſt.

311. *Verbaque proviſam rem, &c.*] Si rem bene tenes, ſi præparatam habes rerum copiam, non deerit elocutio; verbaque & dictiones affatim ſequentur: & aptè atque accommodatè dicentur. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis iſtis officiis Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hoſpes.*] Contra peregrinos peccata præ illis quæ in cives committuntur, ultori Deo curæ ſunt. Nam cum peregrinus amicis cognatiſque caret, majorem apud Deos & apud homines meretur miſericordiam, &c. Plato [illegible] citatus.

317. *Reſpicere exemplar, &c.*] In animo ſuo eximium & perfectiſſimum exemplar ſibi fingat. Non hominem quempiam privatum, ſed perfectiſſimi & numeris omnibus abſoluti hominis ſibi proponat imaginem, ſive ideam, ut Plato vocat: atque ſecundum illam ſcribat & dicat.

318. *Imitatorem.*] Poëſis eſt imitatio ex Platone, Ariſtotele, &c.

Interdum ſpecioſa locis, morataque rectè
Fabula nullius veneris, ſine pondere & arte,
Valdius oblectat populum, meliuſque moratur,
Quàm verſus inopes rerum, nugæque canoræ.
Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo
Muſa loqui, præter laudem nullius avaris.
Romani pueri longis rationibus aſſem
Diſcunt in partes centum diducere dicat
Filius Albini, ſi de quincunce remota eſt
Uncia, quid ſuperat? poteras dixiſſe, triens. eu,
Rem poteris ſervare tuam. redit uncia: quid fit?

INTERPRETATIO.

ſermones. Nonnunquam comœdia locis pulchra, beneque mores exprimens, quanquam *nec elegans nec verbis ornata nec artificioſè* diſpoſita, *populo magis placebit*, eumque *melius detinebit, quàm verſus ſententiis deſtituti & ſonantes nugæ.*

Muſa Græcis largita eſt ingenium & politi ſermonis facultatem, quippe nihil appetentibus niſi laudem. At contrà *juvenes Romani longis numeris diſcunt aſſem dividere in centum partes. Albini filius reſpondeat: ſi de quinque unciis demitur una, quid reſtat? poteras dicere, triens. Benè. valebis tua bona conſervare.* Quod *ſi uncia additur, quid erit?*

ANNOTATIONES.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivas*. ſed apage.

319. *Specioſa locis, &c.*] Locis communibus & ſententiis rerum naturam & mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *jocis*. Prior lectio præferenda.

Morataque rectè fabula.] Lege Quintil. lib. 6.

322. *Nugæ canoræ.*] Verſus ſolo verborum ſonitu inſtructi, modulati quamvis & numeroſi, non ſic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Perſ. Sat. 5.

Non equidem hoc ſtudeo bullatis ut mihi nugis
Pagina turgeſcat.

Statius nugas ejuſmodi canoras effutiit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quàm ſæpè Græcos commendet Horatius: & meritò, cùm ſcripſerint illi ſapienter æquè & eleganter, ingenioſè & accuratè. Nempe quod non quæſtui ſed gloriæ ſtudebant.

326. *Aſſem diſcunt in partes centum diducere.*] Arithmeticam ſedulò diſcunt in augendis opibus utilem. *longis rationibus* addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, ſubſtrahendo.

327. *Dicat filius Albini.*] Proſopopœia. Albinus inſignis fœnerator filium ad lucri ſtudium artemque inſtituens.

Quincunce, triens, ſemis.] As duodecim habet partes, ſive uncias. *uncia* ab uno dicta, quod una ſit è duodecim partibus aſſis. *Sextans* duæ ſunt unciæ, ſic dicitur quaſi ſexta pars aſſis. *Quadrans*, tres unciæ; quod ſit quarta pars. *Triens*, quatuor unciæ, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciæ. *Semis*, ſex unciæ, ſive dimidium aſſis. *Septunx*, ſeptem unciæ. *Bes* olim *Des*, quaſi demptio triente, id eſt, demptis quatuor unciis de aſſe, octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciæ, quod demptum ſit quadrans. *Dextrans*, quod demptum ſit ſextans. *Deunx*, quod una deſit uncia ad aſſem.

328. *Poteras dixiſſe.*] Inſtigatio eſt, qua interrogans urget Albini filium ut reſpondeat, *triens*.

Eu.] Approbatio eſt bonæ reſponſionis pueri. Al. *heus*, vel *hem*, &c. ſed minùs benè.

Semis. At hæc animos ærugo & cura peculi
Cùm ſemel imbuerit, ſperamus carmina fingi
Poſſe linenda cedro; & levi ſervanda cupreſſo?
Aut prodeſſe volunt aut delectare Poëtæ:
Aut ſimul & jucunda & idonea dicere vitæ.
Quicquid præcipies, eſto brevis: ut citò dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne ſupervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voluptatis causâ ſint proxima veris:
Nec quodcunque volet, poſcat ſibi fabula credi:
Neu pranſæ lamiæ vivum puerum extrahat alvo.
Centuriæ ſeniorum agitant expertia frugis:

INTERPRETATIO.

Semis. Atqui cùm iſta lues & ſtudium lucri animos occuparit, an putamus carmina condi poſſe cedro illinenda, & fabrefactâ cupreſſo cuſtodienda?

Poetæ vel cupiunt prodeſſe, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene inſtituendam. *Si quod præceptum das,* illud *breve ſit; ut animus paucis* verbis *comprehenſa ſuſcipiat facilè, & ſedulò retineat. Omne redundans effluit ex animo pleno.*

Ficta ad oblectamentum ſint vero ſimillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è lamiæ ventre eximat vivum. Porrò *quod nihil fructuoſum continet, reſpuunt à cen*

ANNOTATIONES.

330. *Ærugo.*] Æris vitium eſt. Metaphor. pro avaritia & opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metalla rubigine.

332. *Linenda cedro.*] Digna immortalitate, quæ ſignificatur per cedrum minimè putreſcentem. Hinc olim eximia ſcripta cedrino oleo tingebantur, ne blattis vel ipſâ vetuſtate corroſa abſumptaque interirent. Plin. lib. 16. c. 39. *Cedri oleo peruncta materies nec tineam nec cariem ſentit.*

Levi cupreſſo.] Cypreſſinâ arcâ, capſâ, ſcrinio. *Cupreſſus cariem & vetuſtatem non ſentit.* Item, *adverſus cariem tineaſque firmiſſima.* Plin. lib. 16. cap. 40. & 42.

333. *Aut prodeſſe volunt, &c.*] Duæ ſunt hæ poëſeos virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius iſta duo. Ut doceas utiliter, eſto brevis. Ut delectes, finge veri ſimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quod ait, mutatas naves in nymphas Æn. 10. v. 83. item. Æn. 6. per ramum aureum ad inferos Æneam deſcendiſſe: item Didonis comam ab Iride abſciſſam. Æn. 4. &c.

240. *Neu pranſæ lamiæ, &c.*] Ne fingat poëta puerum à *lamiâ* devoratum, & mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortaſſe figmentum erat alicujus poëtaſtri illius temporis ridiculum ſanè & à natura abhorrens.

Lamia.] Lamia Philoſtrato ponitur inter larvas & lemures; Sexto Pompeio eſt venefica; Suidæ formoſa mulier Libyca Jovi adamata. Alii aliter. Olim vulgo lamiæ putabantur mulieres ſpecioſæ quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Iſidorus à laniando dici exiſtimat, quod infantes corriperent ac laniarent. De Lamia Libyæ reginâ pulcrâ ſed crudeli. Diod. Sic. lib. 20. Nihil ad rem Lamus rex Læſtrigonum humanâ carne ſolitus veſci.

341. *Centuriæ ſeniorum.*] Senes autem ſeria & gravia carmina moribus inſtituendis utilia. *averſanto.* Singulæ tribus olim in centurias diviſæ.

Celſi prætereunt auſtera Poëmata Rhamnes.
Omne tulit punctum qui miſcuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Soſiis, hic & mare tranſit,
Et longum noto ſcriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignoviſſe velimus.
Nam neq; chorda ſonum reddit quem vult manus & mens;
Poſcentique gravem perſæpe remittit acutum:
Nec ſemper feriet quodcunque minabitur arcus.
Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura. quid ergo?
Ut ſcriptor ſi peccat idem librarius uſque,
Quamvis eſt monitus, veniâ caret: & citharœdus
Ridetur, chordâ qui ſemper oberrat eâdem:
Sic mihi qui multum ceſſat, fit Chœrilus ille,
Quem bis terque bonum cum riſu miror; & idem

INTERPRETATIO.

ſeniorum. elati verò Rhamnenſes exploduut carmina ſeveriora. At ille *omnium ſuffragationem aufert qui jucundum atque utile conjunxerit, lectorem oblectando ſimul & docendo. talis codex Soſiis quæſtum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat & immortalitatem.*

Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non ſemper edit ſonum quem vult mens & manus; & petenti gravem aliquando acutum reddit: nec arcus collineabit quocunque tendet. At cùm pars major carminis ſpecioſa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquerit indiligentia, vel hominis ingenium tenue *vix cavere potuerit. Quid igitur* ſtatuendum? *Quemadmodum librorum deſcriptori, ſi idem ſemper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoſcitur: & cithariſta deridetur qui ſemper ad eandem chordam offendit. Ita qui ſæpiùs* in carmine *allucinatur, videtur* ſimilis *iſti Chœrilo, quem bis aut ter elegantem admiror &*

ANNOTATIONES.

342. *Rhamnes.*] Equites & juvenes jucunda petunt à Romulo dicti Rhamnes ſeu Rhamnenſes, ut Tatienſes à Tatio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Varro 4. de L. L. Plutarchus in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna. n. 72. *Recordor quantum hæ quæſtiones in Senatu habitæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Soſiis.*] Hi fratres erant, celebres Romæ librarii & bibliopolæ. de his jam lib. 1. Epiſt. ult.

Mare tranſit.] Expetitur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharœdus interdum aberrat, pariter & ſagittarius non ſemper ſcopum ferit, aut collineat.

352. *Non ego paucis offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multum ceſſat.*] Sæpius iners & negligens, & hinc crebriùs peccans. lib. 2. Epiſt. 2. v. 14. *ſemel bis ceſſavit.*

Chœrilus.] De eo lib. 2. Epiſt. 1. verſ. 233.

358. *Bis terque bonum miror.*] Demiror quod non ſemper malè, quodque vel bis aut ter bene ſcribat.

Indignor, quandoque bonus dormitat Homerus.
Verùm opere in longo fas eſt obrepere ſomnum.
  Ut pictura poëſis erit; quæ ſi propius ſtes,
Te capiet magis; & quædam, ſi longiùs abſtes.
Hæc amat obſcurum: volet hæc ſub luce videri,
Judicis argutum quæ non formidat acumen.
Hæc placuit ſemel: hæc decies repetita placebit.
  O major juvenum, quamvis & voce paternâ
Fingeris ad rectum, & per te ſapis; hoc tibi dictum
Tolle memor: certis medium & tolerabile rebus
Rectè concedi. Conſultus juris, & actor
Cauſarum mediocris abeſt virtute diſerti

INTERPRETATIO.

derideo; ipſemet autem doleo quotieſcunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere ceſpitare licet. Poëſis eſt ſimilis picturæ. quædam tibi magis placebit, ſi adſis proximus; quædam verò ſi remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroſo, altera ad lucem plenam *vult ſpectari*, ſcilicet *quæ non timet judicis examen ſeverum. altera ſemel* duntaxat, *altera decies ſpectata approbabitur.*

O major natu *juvenum* Piſonum, *tametſi patris documentis formaris ad* id quod *perfectum eſt, & ex te ſapis; hoc monitum auſculta & retine.* In *rebus quibuſdam mediocritas toleratur, & ritè admittitur. Juris peritus & cauſidicus mediocris* longè *diſtat ab eloquen-*

ANNOTATIONES.

359. *Indignor quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam bene ſemper & continuè dicere velim. At *peccare humanum eſt.* Plin. *nemo eſt qui omnibus horis ſapiat.* Cic. Videtur hic Horatius alludere ad id quod Ariſtoteles notat, Homerum contra decorum & rationem ſcribere, Ulyſſem prudentiſſimum ubique & vigilantiſſimum, ſomno oppreſſum è navi ſublatum à Phæacibus & in littore Ithacenſi expoſitum. Tunc certè Homerus ipſe plus quam Ulyſſes dormitaſſe videatur. Alia multa in Homero ſunt reprehenſa, pariter & in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. 10. cap. 1. *non ſemper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam: & Ciceroni dormitare Demoſthenes, & Homerus Horatio viſ. magni enim ſunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura poëſis erit.*] Pictura eſt muta poëſis: poëſis loquens pictura Plato 10. de Rep. Ariſtot. Poët. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tuſc. 5. n. 114. *Tradunt Homerum cæcum fuiſſe. at ejus picturam non poëſin videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ ſpecies formæ? quæ pugna? quæ acies? quod remigium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus eſt, ut quæ ipſe non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ ſi propiùs ſtes, &c.] Ita quædam poëſis haud accurata raptim ſi legatur, fortè placebit duobus locis aut tribus ſplendidis. At ſi diligentiùs conſideretur, apparebunt maculæ & vitia permulta, quibus offenſus lector averſabitur. Contra poëſis elegans paſſim & ad amuſſim facta, ingenioque & arte diu elaborata, quo ſæpius inſpicietur, eo plus admirationem movebit; quia novæ ſemper veneres & lepores eluceſcent.

365. *Hæc decies repetita placebit.*] Plato in Philebo, quæ pulcra ſunt, bis & ter repetenda, dixit.

Meſſalæ, nec ſit quantum Caſcellius Aulus:
Sed tamen in pretio eſt. Mediocribus eſſe poëtis
Non homines, non dii, non conceſſere columnæ.
Ut gratas inter menſas ſymphonia diſcors,
Et craſſum unguentum, & Sardo cum melle papaver
Offendunt; poterat duci quia cœna ſine iſtis:
Sic animis natum inventumque poëma juvandis,
Si paulùm à ſummo diſceſſit, vergit ad imum.
Ludere qui neſcit, campeſtribus abſtinet armis:
Indoctuſque pilæ, diſcive, trochive, quieſcit;

INTERPRETATIO.

tia Meſſala; nec tantum pollet quantum Aulus Caſcellius: attamen laudatur. Verùm *poëtam mediocrem non ferunt Dii, non homines, non taberna. Sicut lautas inter epulas incondita muſica, & vile unguentum, & papaver cum melle Sardo* mixtum *reſpuuntur, quoniam tranſigi cœna poteſt abſque illis: ſic carmen ad animos recreandos factum, ſi tantulum abeſt à ſupremo, tendit ad infimum.*

Qui ludorum eſt imperitus, fugit exercitationes campi Martii: *haud ſolers pila vel diſci, vel trochi,* hæc *minimè*

ANNOTATIONES.

371. *Meſſala.*] Meſſala Corvinus orator diſertiſſimus; de quo lib. 3. Ode 21. & lib. 1. Sat. 10.

Caſcellius.] Aulus Caſcellius Vindex juris civilis ſcientiâ præcipuus. hunc commendat Valer. Max. &c.

373. *Non homines.*] Certe mavult eruditus quiſque nullos quàm mediocres verſus audire & legere.

Non Dii.] Apollo, Bacchus, Muſæ. vel Dii, in quorum feſtis canuntur carmina & aguntur ludi. Et quidem nihil niſi præſtantiſſimum Diis offerri aut placere fas eſt.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores: ſed in pulvere & oblivione jacebunt. *Columnæ*, ſeu pilæ, ad quas libri venales proſtabant; librariorum tabernæ publicis porticibus contiguæ & affixæ. De his jam lib. 1. Sat. 4. v. 71. ubi.

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. *Gratas inter menſas.*] Inter unam & alteram menſam: in ſecundâ menſâ.

Unguentum.] Quo utebantur veteres ad delicias. lib. 1. Od. 36. & 38.

375. *Sardo cum melle papaver.*] Bellaria è melle deterrimo, quale eſt Sardoum; factum ſcilicet ex amaris herbis creſcentibus in Sardiniâ inſulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut & Corſicum valde amarum eſt & nullius pretii. Plin. lib. 19. c. 8. *Papaveris ſativi tria ſunt genera. Candidum, cujus ſemen toſtum in ſecundâ menſâ cum melle apud antiquos dabatur.* Petronius Satyricè vanos declamatores ait, *mellitos fundere verborum globulos, & omnia dicta factaque quaſi papavere & ſeſamo ſparſa.*

379. *Ludere qui neſcit.*] Similitudine conglobatâ oſtendit artem poëſeos longâ exercitatione ediſcendam & excolendam, nec temerè tentandam eſſe.

Ludere.] Luctari, jaculari, currere, equitare, natare, ſalire: ad quæ ſe exercebat Romana juventus in campo Martio: vide lib. 1. Od. 8.

380. *Pila.*] Lib. 1. Sat. 5. v. 48. & lib. 2. Sat. 2. v. 11.

Diſci.] De eo lib. 1. Od. 8. & lib. 2. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus; ut jam dixi lib. 3. Od. 24. v. 57. Priorem deſcribit Virgilius Æn. 7. v. 378.

Ceu quondam torto volitans ſub verbere turbo,

Ne ſpiſſæ riſum tollant impunè coronæ.
Qui neſcit, verſus tamen audet fingere. Quidni?
Liber & ingenuus, præſertim cenſus equeſtrem
Summam nummorum, vitioque remotus ab omni.
Tu nihil invitâ dices facieſve Minervâ.
Id tibi judicium eſt, ea mens. Si quid tamen olim
Scripſeris, in Metii deſcendat judicis aures,
Et patris, & noſtras; nonumque prematur in annum.

INTERPRETATIO.

tractat; ne frequentes circumſtantes cachinnos effusè ſolvant. at carminum rudis est nihilominus audet moliri. Cur non? liber eſt *atque ingenuus, imò in cenſu* repertus poſſidere *opes ad equeſtrem* dignitatem *ſufficientes, atque omnis expers criminis.*

Tu verò *nihil ſcribes aut ages Minervâ repugnante. Hoc tibi eſt ingenium & judicium. At ſi quidpiam aliquando ſcribas, committe illud auribus & examini Tarpæ, patriſque tui, & noſtro. Quin & reconde ad annos novem. Dum char-*

ANNOTATIONES.

Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ
Curvatis fertur ſpatiis. ſtupet inſcia turba,
Impubeſque manus mirata volubile buxum,
Dant animos plagæ.

Alter non ita puerilis exercitationem poſcebat, à priori longe diverſus. Rotula quædam erat ſeu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appenſi erant annuli inter currendum tinnientes. in locis publicis peragebatur: annulorum verò ſonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incurſu trochi. Sive, ut ſcribit Turnebus, rota erat habens anſam, quo faciliùs mitteretur, axiculiſque compacta, tranſvectis jaciebatur: quorum claviculæ & commiſſuræ aduncæ, dum verſabatur miſſa rota vel circulus orbiſve miſſus, tinniebant & crepabant. Artis quidem erat mittere ſcienter. Propert. lib. 3. Eleg. 14.

Increpat & verſi clavis adunca trochi.

Martial. trochi meminit lib. 11. Epig. 22. lib. 14. Epig. 168. & 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur,
Cedat ut argutis obvia turba trochis.

382. *Quidni.*] Prolepſis. Quaſi verò illa eſſent ad poeſim adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383. *Liber.*] Licet ego facere quodcunque libet.

Cenſus equeſtrem.] De illo in Epod. 4. Item lib. 1. Epiſt. 1.

385. *Tu nihil invita, &c.*] Piſonum juvenum majorem alloquitur. *Tu quidem* cum bonâ indole, *ſanâ mente*, acri judicio polles, nihil aggredieris perperam: intelligiſque quid poſſis, ut omnia ritè præſtes.

Minerva invitâ.] Reluctante & infeſtâ hac Dea artium omnium præſide; ſine cujus ope nihil feliciter quiſquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à naturâ minimè comparati ſunt; quodque propterea nunquam rectè exequuntur.

387. *Metii.*] Sp. Metius Tarpa criticus optimus: de quo jam ante lib. 1. Sat. 10.

388. *Patris.*] Hic enim erat valde ſagax, ingenioſus, erudituſque in primis.

Et noſtras.] Amicè agit ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu ſervetur ſcriptum antequam in lucem

Membranis intus poſitis, delere licebit
Quod non edideris. Neſcit vox miſſa reverti.
Silveſtres homines ſacer interpreſque Deorum
Cædibus & victu fœdo deterruit Orpheus;
Dictus ob hoc lenire tigres rabidoſque leones.
Dictus & Amphion Thebanæ conditor arcis
Saxa movere ſono teſtudinis, & prece blandâ
Ducere quo vellet. Fuit hæc ſapientia quondam,
Publica privatis ſecernere, ſacra profanis;

INTERPRETATIO.

in ſcrinio *manebunt incluſa, poteris emendare quod non vulgaveris. at verbum editum nequaquam redire valet.*

Orpheus divinus & numinum internuncius homines feros avertit à cædibus & turpi vitæ ratione, propterea dictus mitigare tigres & leones ferociſſimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyra ſono ſuavique cantu lapides moviſſe, & quocunque libuit impuliſſe. Ea fuit olim ſapientia, diſtinguere publica à privatis, & ſacra à prophanis,

ANNOTATIONES.

edatur; ut limatum otiosè & expolitum non reformidet acre doctorum judicium, quando vulgabitur. Vide Quintil. lib. 10. cap. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longè utiliſſima. Nec ſine cauſâ creditum eſt, ſtylum non minus agere cùm delet. hujus autem operis eſt, adjicere, detrahere, mutare . . . . . . Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea poſt intervallum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis ſcripta noſtra quaſi recentes fœtus blandiantur, &c. Cinna Smyrnam novem annis accipimus ſcriptam: & panegyricum Iſocratis annis decem elaboratum.* Vide Catul. Epig. 96. in Smyrnam Cinnæ.

391. *Silveſtres homines, &c.*] Poeſeos excellentiam oſtendit & commendat.

Silveſtres.] More belluarum in ſilvis & ſpeluncis degentes.

Sacer.] Vates divinos Plato nuncupat. Cic. pro Archia: *Ennius ille noſter ſanctos vocat poëtas, quod quaſi Deorum munere commendati nobis eſſe videantur.* Ovid.

At ſacri vates, & divûm cura vocamur.

Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interpres Deorum.] Poetæ nihil ſunt aliud niſi Deorum interpretes, à quocunque numine corripiantur: inquit Plato in Ione.

392. *Cædibus & victu fœdo deterruit.*] Ad humaniorem vitæ rationem & cultum adduxit. Lucret. lib. 5.

Volgivago vitam tractabant more ferarum.

Vide ſuprà lib. 1. Satira 3. verſ. 100. & ſeq.

Orpheus.] Apollinis hic & Calliopes filius, Moyſis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hymni & alia quædam ſub ejus nomine circumferuntur perperam: ſunt enim Onomacriti poetæ.

394. *Amphion.*] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris & arce inſtruxit. *non quod lyrâ ſaxa duxerit, ſed quod ſuaviter affatus homines rupium accolas, & incultis moribus rudes ad obſequii civilis pellexerit diſciplinam:* inquit Solinus cap. 13. vide lib. 3. Od. 11.

396. *Fuit hæc ſapientia quondam.*] Poetæ quondam Sapientes erant, & verſibus documenta dabant.

397. *Publica privatis ſecernere.*] Nam communia & publica tunc erant omnia, & robuſtior quiſque per vim quidlibet rapiebat.

Concubitu prohibere vago, dare jura maritis;
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor & nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit. Poſt hos inſignis Homerus
Tyrtæuſque mares animos in Martia bella
Verſibus exacuit. dictæ per carmina ſortes;
Et vitæ monſtrata via eſt: & gratia regum

INTERPRETATIO.

incerta connubia vetare, maritis modum præſcribere, urbes extruere, leges tabulis inſcribere. Sic fama & dignitas ſacris poëtis ut verſibus contigit.

Poſt illos inclaruit Homerus, ac Tyrtæus viriles animos ad certamina carminibus accendit. ſata verſibus pronuntiata: & vivendi inſtituta tradita ſunt: nec non gratia Principum captata. In-

ANNOTATIONES.

Sacra prophanis.] Nec religio quemquam retinebat.

398. *Dare jura maritis.*] Non modo legitima ſtatuendo conjugia, ſed & adulteria prohibendo.

399. *Oppida moliri.*] Societatis & opis mutuæ cauſâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges verſibus quidem in ligneis tabulis ſcriptæ; poſtea ære incisæ, & locis publicis affixæ ſunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam ſapientiæ rationem.

401. *Poſt hos.*] Poſt primam illam poëſeos ætatem venit altera, quâ Homerus aliique rectè facta ducum & ſummorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtæus.*] Hic poſt Homerum non ita longè, ſeptingentis propè ante Chriſtum annis vivebat, Athenis oriundus, ludimagiſter ignobilis, luſcus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo præfectus belli dux Lacedæmoniis adversùs Meſſenios, victoriam illis inſignem peperit; cum militum animos præcedentibus cladibus fractos, carmine de verâ virtute & gloriâ ſtimulaſſet, atque ad moriendum pro patria fortiter incendiſſet. Carminis iſtius pretioſæ aliquot reliquiæ ad nos uſque pervenerunt. Hunc poëtam laudant Plato 1. de Rep. Pauſanias in Meſſenicis, Strabo lib. 6. Athenæus lib. 14. Stobæus multos ejus de bellicâ audaciâ verſus proferens: Juſtinus hiſtoriam fusè narrans lib. 3. Plutarchus, Suidas, &c.

403. *Dicta per carmina ſortes.*] Apollo verſibus quidem heroicis ut plurimum reſponſa dabat. Plin. lib. 7. c. 56. *verſum heroicum Pythio oraculo debemus.* Virgil. Æn. 4. *ſortes* hoc ſenſu non ſemel uſurpat. Tull. de divin. 2. *Cùm ſors illa edita eſt opulentiſſimo regi Aſiæ,* Crœſus Halym penetrans magnam pervertet opum vim, *hoſtium vim ſeſe perverſurum putavit, pervertit autem ſuam.* Vide Plutarch. in Theſeo.

404. *Vitæ monſtrata via eſt.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eo quod libentiùs audiuntur & faciliùs retinentur quæ ſtrictâ quàm quæ ſolutâ oratione ſcripta ſunt. Talia ſunt apud Heſiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenidem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Phyſicis, ut *vita* ſit pro, naturæ, cujus arcana explicantur. Talia ſcripſere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poëtæ regibus gratioſi extiterunt: ſic Ariſtophanes Ptolemæo, Æſchylus & Anacreon Polycrati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chærilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius & Horatius Auguſto ac Mœcenati, Claudianus Honorio, Auſonius Gratiano, &c. Ovid.

Pieriis tentata modis: luduſque repertus,
Et longorum operum finis: ne fortè pudori
Sit tibi Muſa lyræ ſolers, & cantor Apollo.
Naturâ fieret laudabile carmen, an arte,
Quæſitum eſt. ego nec ſtudium ſine divite venâ,
Nec rude quid proſit video ingenium. alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amicè.
Qui ſtudet optatam curſu contingere metam,
Multa tulit fecitque puer, ſudavit & alſit,
Abſtinuit venere & vino. Qui pythia cantat
Tibicen, didicit priùs, extimuitque magiſtrum.

INTERPRETATIO.

venti etiam ludi, atque laboris diuturni ſolatium: ne fortaſſe verecundiam tibi faciant Muſa lyricorum perita & Phœbus canens.

Diſceptatur jam dudum, an bonum poëma ſit à naturâ, an ab arte. Ego quidem *non video quid valeat ars abſque felici naturâ, vel natura ſine eruditione. Ita res una petit auxilium alterius, & mutuò juvat.*

Qui cupit metam exoptatam curſu attingere, à juventute multa pertulit egitque, æſtum & frigus toleravit, voluptates abdicavit. Qui tibiâ canit in Pythiis, ante eruditus eſt & magiſtro ſub-

ANNOTATIONES.

Cura ducum fuerant olim regumque poëta.

405. *Luduſque repertus.*] Fabulæ relaxandis & oblectandis animis aptæ, comœdiæ, &c. certè pòſt *longos labores* verſibus, cantu, dramate, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne forte pudori, &c.*] Hæc autem recenſere volui, Piſo, ne te pudeat fortè poëtam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præſes, deus.

408. *Natura fieret, &c.*] Vetus controverſia eſt: utrum poëta naſcatur, an fiat.

409. *Ego nec ſtudium ſine divite vena.*] Cic. pro Archiâ. *Sic à ſummis hominibus eruditiſque accepimus, cæterarum rerum ſtudia & doctrinâ & præceptis & arte conſtare; poëtam naturâ ipſâ valere, & mentis viribus excitari & quaſi divino quodam ſpiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitum. Bene Plutarchus & alii dixerunt, *naturam ſine diſciplinâ cæcam eſſe.*

411. *Alterius ſic altera poſcit opem res.*] Cic. mox cit. *Sæpius ad laudem & virtutem natura ſine doctrinâ, quàm doctrina ſine naturâ valuit. At cùm ad naturam eximiam & illuſtrem acceſſerit ratio quadam & conformatio doctrina, tum illud neſcio quid præclarum ac ſingulare exiſtit.* Vide & Quintil.

412. *Qui ſtudet optatam.*] Oſtendit Poëticam artem perinde ac ceteras artes ſub magiſtro diſcendam eſſe priuſquam exerceatur: neminemque eſſe Poëtam excellentem, niſi longâ eruditione limatum & expolitum.

Metam.] Locus, unde incipiebat curſus, dicebatur *carcer*: ubi deſinebat, *meta*.

414. *Abſtinuit venere & vino.*] Abſtinentia & temperantia mirè juvat: contra voluptates corpus animumque corrumpunt, enervant, frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. *Omnes in ſtadio currunt, ſed unus accipit bravium . . . . . . qui in agone contendit ab omnibus ſe abſtinet . . . . . ut coronam accipiat.*

Qui Pythia cantat tibicen.] Eximius quiſque tibicen vocatus ad canendum in-

Nunc ſatis eſt dixiſſe; ego mira poëmata pango:
Occupet extremum ſcabies: mihi turpe relinqui eſt;
Et quod non didici, ſanè neſcire fateri.
Ut preco ad merces turbam qui cogit emendas,
Aſſentatores jubet ad lucrum ire poëta,
Dives agris, dives poſitis in fœnore nummis.
Si verò eſt unctum qui rectè ponere poſſit,
Et ſpondere levi pro paupere, & eripere atris
Litibus implicitum; mirabor, ſi ſciet inter-
Noſcere mendacem verumque beatus amicum.
Tu ſeu donaris, ſeu quid donare voles cui,
Nolito ad verſus tibi factos ducere plenum
Lætitiæ. Clamabit enim, Pulcrè, bene, rectè:
Palleſcet ſuper his: etiam ſtillabit amicis
Ex oculis rorem: ſaliet, tundet pede terram.
Ut qui conducti plorant in funere, dicunt

INTERPRETATIO.

ditus fuit. At *modò ſufficit dicere: Ego perfectiſſima facio carmina. ultimum invadat ſcabies. pudet me poſt alios eſſe; & ingenuè fateri me ignorare quæ non didici.*

Sicut præco plebem congregat ad emendas merces, ita adulatores ad quæſtum vocat poëta prædiis locuples & pecuniâ ad fœnus data. Qui ſi lautum valet præbere convivium, *& ſe vadem præſtare pro egeno, eumque litibus obrutum expedire; mirum erit ſi opulentus diſtinguere queat amicum fidelem à fallaci.*

Tu ſive largitus ſis, ſeu largiri quidpiam velis alicui, ne hunc *gaudio exultantem admoveas ad* audiendum *carmen à te compoſitum.* Is *enim* tunc *exclamabit: Optimè, concinnè, egregiè. ad illud expalleſcet: atque ante amicos lacrymarum ſtillas* aliquot *oculis effundet: tripudiabit, ſaltabit. Non ſecùs ac conducti ad flendum in exequiis, dicunt*

ANNOTATIONES.

Pythiis ludis Apollini ſacris ob interfectum Pythonem ſerpentem. In iis fiebat certamen citharœdorum.

417. *Occupet extremum ſcabies.*] Metaph. à pueris ludentibus, qui ut ſe mutuò ad curſum ſtimulent, poſtremo ſcabiem imprecantur.

418. *Neſcire fateri.*] Sic multiplicatur importuna & funeſta ſoboles malorum poëtarum.

419. *Ut præco ad merc. &c.*] Docet Horatius adhibendos eſſe ſcriptorum arbitros & cenſores, eoſque fideles & ſinceros.

420. *Aſſentatores jubet ad lucrum ire.*] Præmiis allicit ad laudanda ſua carmina. Vide Perſ. Sat. 1. Martial.

Non tu Pomponi, cœna diſerta tua eſt.

426. *Tu ſeu donaris, &c.*] Cave quibus & quando legas tua ſcripta; ut verum nanciſcaris de iis judicium.

427. *Plenum lætitiæ.*] Seu præmia ſperantem, ſeu paulò ante conſecutum.

429. *Palleſcet.*] Quaſi obſtupefactus mirandis ſcriptis.

430. *Stillabit ex oculis, &c.*] Præſimulatâ lætitiâ & admiratione.

431. *Qui conducti plorant.*] Præficæ olim mulieres, dictæ quaſi ancillis ejulantibus & lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibebantur, luctum ciebant, vellebant crines, tundebant pectus, &c. Nonius ex Lucil. *Mercede quæ condu-*

Et faciunt propè plura dolentibus ex animo: ſic
Deriſor vero plus laudatore movetur.
Reges dicuntur multis urgere culullis,
Et torquere mero, quem perſpexiſſe laborent,
An ſit amicitiâ dignus. ſi carmina condes,
Nunquam te fallant animi ſub vulpe latentes.
Quintilio ſi quid recitares, Corrige, ſodes,
Hoc aiebat & hoc. melius te poſſe negares
Bis terque expertum fruſtra; delere jubebat,
Et male tornatos incudi reddere verſus.
Si defendere delictum, quàm vertere, malles;
Nullum ultrà verbum, aut operam inſumebat inanem;
Quin ſine rivali teque & tua ſolus amares.
Vir bonus & prudens verſus reprehendet inertes,
Culpabit duros, incomtis allinet atrum

INTERPRETATIO.

aguntque ferè plura quàm qui ex animo lugent: ita plus adulator afficitur, quàm ſincerus approbator.

Aiunt reges ſcyphis plurimis tentare & vino explorare eum, *quem probare ſtudent, utrum dignus ſit familiaritate* ſuâ. *Tu ſi facias verſus,* cave *ne te decipiat animus verſutus* adulatoris.

Si quidpiam recitaviſſes Quintilio Varo, *dicebat: Age, hoc & illud emendat. Si poſtquam bis aut ter* rem *tentaſſes, reſponderes; nequaquam te poſſe melius: jubebat expungere; & verſus inconditos recudere.* Quod *ſi errata defendere malles quàm corrigere; nullum amplius verbum, aut curam adhibebat fruſtrà, ne te & tua ſine æmulo ſolus approbares.*

Vir probus & ſagax verſus languidos redarguet, aſperos damnabit, inconditis

ANNOTATIONES.

Ita flent alieno in funere Præficæ multo & capillos ſcindunt & clamant magis.

433. *Deriſor.*] Fictus laudator.

434. *Reges dicuntur, &c.*] Inebriant hominem, ut explorent num ſit loquax & an temulentus commiſſa ſecreta effutiat ac revelet.

Culullis.] Poculi genus eſt. Vide annot. lib. 1. Od. 31. v. 11.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad fabulam vulpis & corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonenſis ille poëta, ſolertiſſimus & acerrimus erat ſcriptorum judex. Vide lib. 1. Od. 18. & 24.

441. *Male tornatos incudi reddere verſus.*] Metalla igne & incude mollita fingi torno conſtat: & teſtatur Strabo de Cibyræ ferro. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas eaſque contrarias metaphoras *incudis* & *torni* hic veluti conferciat.

444. *Teque & tua ſolus amares.*] Ea eſt poëtaſtri ſtultitia. Cic. Tuſcul. 5. *Adhuc neminem cognovi poëtam, qui ſibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, ceterùm ingenio & judicio ſagax.

Verſus reprehendet inertes.] Arte & virtute carentes. Vide lib. 2. Epiſt. 2. v. 110. & ſeq.

446. *Duros.*] Inconcinnos, non elaboratos, malè ſonantes, *crudos* Perſio. ſuprà cit. Epiſt.

nimis aſpera ſano
Levabit cultu.

Allinet atrum ſignum.] Græci ὀβελίζειν dicunt. Expungendi ſeu delendi,

Tranſverſo calamo ſignum; ambitioſa recidet
Ornamenta; parum claris lucem dare coget;
Arguet ambiguè dictum; mutanda notabit:
Fiet Ariſtarchus, nec dicet, Cur ego amicum
Offendam in nugis? Hæ nugæ ſeria ducent

INTERPRETATIO.

nigram notam apponet tranſverſo calamo; luxuriantes ornatus amputabit; jubebit obſcura illuminare; ambiguè dicta reprehendet; mutanda deſignabit; ſe velut *Ariſtarchum præbebit; nec dicet: Quare ego amicum moleſtiâ afficiam pro re levi?* Atqui res *iſtæ leves*

ANNOTATIONES.

vel mutandi ſignum & nota erat, virgula quædam recta ὀβελὸς dicta, quod tanquam veru corrigenda transfigeret; verſibus & locis reprehenſione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitioſa recidet ornam*] Quintil. lib. 10. cap. 4. *Emendatio pars ſtudiorum longè utiliſſima. nec ſine cauſa creditum eſt, ſtilum non minus agere cùm delet. hujus operis eſt, Adjicere, Detrahere, Mutare. ſimplicius judicium, quæ replenda vel dejicienda ſunt. duplicis autem opera eſt, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia aſtringere, inordinata digerere, ſoluta componere, exultantia coercere. Nam & damnanda quæ placuerant, & invenienda quæ fugerant,* &c. Hujus præcepti ſui Horatius ipſe videtur immemor fuiſſe, ſtylum juveniliter exultantem non caſtigans, nec ambitioſa & luxuriantia recidens, quando in Epod. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum & ſimplex erat afferendum. Certè mens dolore preſſa haud in multas aut acutas ſententias effunditur & ſpatiatur: nec tot minuta variaque concipit, nedum eleganter & copiosè eloquatur. In quo paſſim allucinatus eſt Seneca Tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parum claris lucem dare coget.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenalem annotatiunculas recenſens, *vir* certè *bonus & prudens* animadvertit paululum dormitaſſe me, nec ſatis expoſuiſſe mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. Leviori nimiùm ſtylo locum eximium perſtrinxeram. Bene Scaliger l. 6. cap. 7. *In Juvenale*, inquit, *ſunt quædam tam acutè dicta, ut vix uni aut alteri par ſit Horatius.* Ne crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen auſculta, quod ita laudat iſtum locum:

Exul ab octavâ Marius bibit, & fruitur Dîs
Iratis.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex irâ Deorum; ut quod obeſt, juret? Vide quæ jam de his annotavi *lib.* 1. Od. 31. v. 15. ad vocem, *impunè.*

450. *Fiet Ariſtarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter ſui amici errata notabit, & obelo transfodiet; ut *ſolebat* Ariſtarchus. Hic Grammaticus ætatis ſuæ princeps, idemque ſeverus operum cenſor, qui Poëtas Græcos accuratiſſimè caſtigavit, atque in Homero verſus adulterinos pleroſque à legitimis diſcrevit. Proh dolor! proh fati & temporis injuria! Tanti viri tot voluminum nihil ſuperſtes habemus. Tempore Callimachi floruit. à Cicerone multis locis laudatur. Lib. 3. Epiſt. 11. *Ariſtarchus Homeri verſum eſſe negabat quem non probabat.* Ad Attic. lib. 11. Epiſt. 1. *orationes quarum tu Ariſtarchus es.* &c. Ejus etiam meminit Plutarchus in vitâ Homeri.

Nec dicet, cur, &c.] Hæc enim adulatoris eſt improba oratio & conſuetudo.

In

In mala deriſum ſemel exceptumque ſiniſtrè.
Ut mala quem ſcabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, & iracunda Diana;
Veſanum tetigiſſe timent fugiuntque poëtam,
Qui ſapiunt: agitant pueri, incautique ſequuntur.
Hic dum ſublimes verſus ructatur, & errat,
Si veluti merulis intentus decidit auceps
In puteum foveamque; licet, Succurrite, longum
Clamet, io cives; non ſit qui tollere curet.
Si quis curet opem ferre, & demittere funem;
Qui ſcis, an prudens huc ſe dejecerit, atque
Servari nolit? dicam, Siculique poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi

INTERPRETATIO.

in vera mala impellet hominem *deluſum ſemel & maligne approbatum.*

Qui ſanâ mente ſunt, ut quem exitioſa ſcabies vexat, vel furor à diis immiſſus, & Diana infeſta; ſic poëtam inſanum contingere formidant, atque averſantur: pueri vero *& imprudentes ſectantur. Is dum verſus excelſos meditatur, & aberrat, ſi quaſi auceps ad merulas captandas attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere ſtudeat, quamvis diu vociferetur: Heus cives, auxilium date.* Quod *ſi aliquis velit ſubvenire, & funem prætendere, dicam: unde neſti nunquid illuc ſponte ſe præcipitaverit, & recuſet ſervari?* moxque *commemorabo mortem Siculi poëtæ. Empedocles geſtiens exiſtimari Deus immortalis, fri-*

ANNOTATIONES.

452. *In mala ſeria.*] Quod pejus malum, quam ſe & ſua ſolum amare, cæteris irridentibus juſtè quidem, atque in perpetuo errore verſari?

453. *Ut mala quem ſcabies, &c.*] Mali poëtæ Horatius exhibet infortunatam conditionem, ut ab eâ deterreat.

Morbus regius.] Eo crocius fit hominis vultus, ſuffuſo felle. Arquatus, Ictericius, apud Lucret. lib. 4. Cornel. Celſ. lib. 3. cap. 4. Plin. &c. *Regius* dicitur quod eo affecti ſanentur, ſi regiis deliciis impensè oblectentur.

454. *Fanaticus error.*] Furiis vexati μαντικοὶ, fanatici appellantur; vel quod in fanis ſtipem corradant, vel quod in ſacris locis furant & vexentur maximè, obverſantibus animo inanibus phantaſmatis. Talis fuit Oreſtes ob interfectam matrem Clytemneſtram furiis agitatus.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furioſus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infeſtus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum ſubl. &c.*] Veſanus ille poëtaſter.

Sublimes.] Opinione quidem propriâ, & vanâ æſtimatione. Alii leg. *ſublimis*, pari ſenſu.

Errat.] Animo ſimul & corpore: adulatoribus nimiùm credulus.

458. *Decidit in foveam, &c.*] Alludit ad id quod refertur Thales Mileſius ſidera ſpectans in puteum decidiſſe. Laertius in ejus vita. Plato in Theæto, &c.

460. *Clamet io cives, &c.*] Vide lib. 1. Epiſt. 7. ſub finem.

463. *Siculi poëtæ.*] Empedoclis Agrigentini, Philoſophi & poëtæ: qui de rerum naturâ carmen ſcripſit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat lib. 1. floruit ante Chriſtum annis ferè quingentis. Cic. 1. de Orat. n. 217. *Empedocles Phyſicus egregium poëma fecit.* De eo jam lib. 1. Epiſt. 12.

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Ætnam
Inſiluit. Sit jus, liceatque perire poëtis.
Invitum qui ſervat, idem facit occidenti.
Nec ſemel hoc fecit; nec ſi retractus erit, jam
Fiet homo, & ponet famoſæ mortis amorem.
Nec ſatis apparet, cur verſus factitet: utrum
Minxerit in patrios cineres, an triſte bidental
Moverit inceſtus. certè furit, ac velut urſus,
Objectos caveæ valuit ſi frangere clathros,
Indoctum doctumque fugat recitator acerbus.
Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo,
Non miſſura cutem niſi plena cruoris hirudo.

INTERPRETATIO.

gidè ſe dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas & licentia poëtis interire, qui invitum ſervat, peccat æque ac interficiens. Neque ſemel id fecit; ſique educatur inde, *haud* proinde *fiet homo deinceps, nec famoſæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet quamobrem verſibus faciendis incumbat: utrum minxerit in patris cineres, an triſte bidental ſceleratus violaverit. Profectò furioſus eſt: & tanquam urſus quando oppoſita caveæ clauſtra perrumpere valuit; imperitum atque eruditum in fugam vertit recitator importunus: at quem apprehenderit occupat ac interimit, velut ſanguiſuga non dimittens cutem niſi ſanguine repleta.*

ANNOTATIONES.

465. *Ætnam.*] Siciliæ montem flammas & lapides eructantem.

466. *Inſiluit.*] Vel, ut famam divinitatis captaret; vel præ dolore, quod Ætnæi incendii cauſas aſſequi non valeret. Porro rejectis ab Ætnæo lacu & camino, unà cum cetera materià, crepidis ejus æreis, detectam fraudem, aliqui fabulantur.

469. *Nec jam fiet homo*] Haud deſinet velle immortalis exiſtimari: quicquid humani eſt, alienum à ſe & indignum ſe putans, præ ſtultitià & ſuperbia. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: inſaniet ſemper.

470. *Cur verſus factitet.*] Ob quod ſcelus aut flagitium Diis inviſus hanc luat pœnam, ut malos verſus faciendo ſeſe maceret.

471. *Utrum minxerit patrios cineres.*] Duplex noxa, & ſepulcri ſanctitatem & paternam pietatem violare. Vide Perſ. Sat. 1. ubi.

. . . *Pueri, ſacer eſt locus: extra Meiite.*

462. *Bidental moverit inceſtus.*] Locus fulmine ictus diis ſacer habebatur; bidentes arà ibi erectà immolabantur, ſepimentis incluſum calcare nefas erat homini præſertim conſcelerato. Perſ. Sat. 2. Gell. l. 16. cap. 26. &c.

Inceſtus.] Flagitio quodam infando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα, ſepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejuſmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hirudo.*] Quæ corpori tandiu adhæret donec ſanguine ſaturata excidat.

FINIS.

INDEX

RERUM NOTABILIUM,

Quæ reperiuntur tum in Carminibus Horatii; tum in Annotationibus.

A.

A*Brotonum planta ſalubris.* pag. 840.
Accius, vel Actius, vel Attius poëta. 606. item 834. *ejus opera & verſus aliquot*, ibid. 607.
cerna menſa laudabantur poſt citreas. 714.
cipenſer piſcis exquiſitus. 627.
Acroceraunii ſcopuli. 18.
Achæmenes rex Perſarum. 196. 244. 473.
Achilles. 26. 36. 66. 163. 386. 473.
Actiaca Victoria. lib. 1. Od. 37. item Epod. 1. & 9.
dor. 701.
Adriaticus ſinus. 17. 67. 126. 191. 207. &c.
d vena volucres. 433.
dulator poëta fugiendus maximè. 910. &c.
dultera dotem amittebat. 529.
dulteri deprehenſi, cæſi & vulnerati. 521. &c.
Æacus. 200. 319. 397.
dificandi libidine laborabat Horatius. 668.
dium olim fumarium erat in tecti medio. 666.
Ægæum mare. 214. & 358.
gis Palladis clypeus. 63. & ſeq.
Æmilius Paulus. 53.
Æolia fides, id eſt, Alcæus & Sappho. lib. 2. Od. 13. lib. 3. Od. 30.
Æolus. lib. 1. Od. 3.
Æſchylus. Art. Poët. v. 279.
Æſopus hiſtrio arte clarus. 837.
Æſopi hiſtrionis luxuries. 660.
atis cujuſque mores & proprietates. Art. Poët. 887.
Æthiopia. 276.
Ætna mons. 490. & 914.
Ætolia. Ætola plaga, id eſt, retia. 813.
fra avis, ſeu gallina. 435.
fra cochlea. 678.
franius poëta. 834.
frica & Ægyptus duo horrea Populi Romani. 647.
c. 679. & 714.
gamemnon. 401. & 654. &c.
Agave furioſa diſcerpit Pentheum filium. 668.
Agrippa Auguſti gener. 26. 654. 754.
Agyieus Apollo. 389.
Ajax Oileus. 466.
Ajax Telamonius. 64. 163. 654. & ſeq.
Alba urbs Latii. 760.
Albanum vinum. 405.
Albius Tibullus poëta. 125. & 746.
Albunea nympha; Sybilla: ejuſque fons & nemus. 30.
Alcæus poëta. 122. 123. item 201. & 399.
Alcinoi luxuria. 378.
alea legibus vetita. 338. item 811.
Alexander Magnus poëtas fovebat. Idem vetuit ne pingeret ſe quiſquam niſi Apelles. 852. & ſeq.
Alfenus ex ſutore Juriſconſultus. 542.
Aliphana vaſa. 717.
Alium. de quo multa. 438.
Allobroges. 480.
Alpes. 377. & 416.
Alpinus poëta inſulſus. 604.
alvum ſolvunt conchylia. 674.
amantium inſignia. 662. *ſollicitudines.* 663. & ſeq.
ambubaiæ. 516.
amor fatuus Xerxis erga platanum arborem, & Caligula in equum. 657.
Amphion Thebarum conditor. 294. & Art. Poët. v. 394.
Amphion & Zethus fratres. 812.
Anacreon poëta. 73. 400. 476.
ancilia. 268.
animus hominis divina particula auræ. 632.
Anio flu. 31.
Annibal. 194. 380. 396. 481.
annuli quâ manu, & quo digito, geſtarentur. 704.
anſeris albi jecur in deliciis. 271.
Antenor. 736.
anteſtandi mos & ratio. 598.

Anticyra inſula ellebori feraciſſima. 646. item in Art. Poët.
Antiochus Magnus Aſſyriæ rex. 279.
Antium urbs Latii Fortunæ ſacra. 130.
Antonii & Cleopatræ fuga. 461. & ſeq.
Antonius Muſa Auguſti medicus. 791.
anus quædam teſtamento ulciſcitur captatorem. 690.
Anxur urbs, ſeu Terracina. 559.
apella dicti Judæi. 568.
Apelles pictor inſignis. 853.
apium. 137. 179. 405.
apotheca. 683.
Appia via. 442. 557. 754.
Aprilis Veneri ſacer, unde dictus. 406.
Apulia. 259. 439. 566.
aquæ potores an boni poëtæ ſint? 818. & ſeq.
aquæ variæ variis morbis medentes. 791. & ſeq.
aquis iſtis utendi ratio. ibid.
aquila. 379. 533.
Aquilicia ſacra ad eliciendam pluviam. 842.
Aquilo. 98. 695.
Arabum gazæ celebres. 113. 197.
aratrum urbi imprimere, id eſt, eam delere. 69.
arbiter bibendi, ſeu convivii rex. 179.
Arbuſcula celebris mima, à paucis malebat viris ſapientibus, quàm à plebe universâ approbari. 610.
Arcadia. 410.
archaici lecti. 748.
Archilochus poëta. 454.
Arcturus, ſidus. 242.
Argonautæ. 438.
Argos urbs. 30.
arioli, ſortilegi, &c. in circo & foro Rom. 578. & ſeq.
Ariſtarchus. 91.
Ariſtippus Philoſophus pecuniam abjicit. 648.
Ariſtophanes poëta. 544.
Ariſtophanem legebat aſſiduè S. Joan. Chryſoſtomus, ut Plautum S. Hieronymus. ibid.
arma cuique propria dantur à natura; homini ratio eſt telum potens. 618.
Armenia. 185.
Aſia valdè fertilis. 583. 743.
as in duodecim partes diviſus. 901.
Aſſyria nardus. 192.
Atabulus ventus idem qui Japix. 566.
Athena. 704.
Athenienſes virgines deferebant ſacra Junonis, Palladis, Cereris. 531. 714.
Atrides, ſive Agamemnon. 164.
Atta poëta. 837.
attagen Ionicus, perdix Aſiana. 436.
Attalus rex. 4. 225.
Attica virgo ſacra portans inceſſu gravi & lento. 531. 714.
Attius poëta. vide, *Accius.*
avaritia inſectatio. lib. 1. Sat. 1.
avarus lethargo oppreſſus medici aſtutia curatur. 651.
auctoris & libri optimi bona ſors. 903.
Augurum dignitas. 320.
Auguſti encomia. Lib. 1. Od. 12. lib. 3. Od. 4. 5. 14. lib. 4. Od. 5. 14. 15. Epiſt. 1. l. 2.
Auguſtus divis annumeratus. 267. *pater patriæ dici amabat.* lib. 1. Od. 2. *bibliothecam & ædem Apollini conſecravit.* 744. *nolebat laudari niſi à ſummis auctoribus.* 852. *arcana ſua Mæcenati concredebat.* 427.
auguria & auſpicia, dextra & læva. 345. & ſeq.
auguria captandi ratio & modus. ibid.
aulæa ad ſcenam. 848.
aulea ad cameram triclinii. 719.
aurem in ore habet equus. 792.
auſpicia contemnens pœnas dedit. 276.
Auſter ventus obſonia corrumpit. 627. 714.
Auſter morbos creat. 207.
Autumnus item lethifer, ibid. & 693.

B.

BAbylonii numeri. pag. 46.
Bacchus poëtis præſidet. 229.
Baiæ. 227.
Baiana aqua variis medentur morbis. 691. 792.
Balatrones. 517.
barba ſapiens, ſeu index ſapientiæ. 64.
Barbaria, pro Phrygia. 164. 460. 461.
barrus quare elephas dicatur? 470.
Baſſareus Bacchus unde dictus? 77.
batillum quid? 560.
Bellerophon. 105. 301.
bellorum imago exhibita in ſcenâ. 848. &c.
Beneventum. 565.
Berecynthia. 78.
bibiones tota nocte certatim potantes quod præmium ferebant? 819.
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Auguſto. 744.

idental. 914.
ionei ſermones, id eſt, ſatyrici & mordaces. 860.
ithynia. 181. 755.
eotia aer craſſus, populi hebetes. 853.
oſpherus. 199.
riſeis. 163.
ritanni. 419.
ruma. 695.
rundusium. 569.
uccas inflare, id eſt, iraſci. 507.
upalus pictor Hipponactis poeta hoſtis. 454. & ſeq.
yſantium. 679.
yſantina arca. 678.

C.

CAduceus Mercurii. pag. 44.
Cæcilius poëta. 834.
æcuba vina. 84.
œna pontificum. 209.
arite cera dignus: quid? 758.
æſar Jul. hortos plebi legavit. 593.
alabria. 118.
alcei Senatorii & Patricii. 573.
alenum vinum. 84.
aliendrum. 591.
allimachus poëta. 863.
alliope. 258.
ale, ſervus lignator. 577.
alvus poëta. 602.
amelopardalis. 195.
amera triclinii aulæis obtendebatur. 719.
amillus. 54.
aminus malè uſurpatur pro fumario. 566.
ampanus morbus. 564.
ampus Martius. 35.
anephora virgo Cereris ſacra portans. Vide, Attica virgo.
anicula ſidus. 73. 302.
antabri. 191.
antare rogati cantores abnuunt. 530.
antharus. 83. 750.
anuſium urbs. 567.
apite minui, quid ſignificet? 271.
apito Fonteius ad unguem factus homo. 560.
apitolium. 373.
appadocia. 755.
apricornus, ſidus grave & noxium. 222.
aprina de lana certare, proverb. 810.
apua Romæ æmula. 480. 562.
aput velabant qui ſe præcipites dabant. 642.
carceres unde dicti. 515.
cardiacus. 641. 652.
carminis exordium haud longiùs repetendum. 885.
Carthago Romæ æmula. 271.
Caſcellius Aulus. 905.
Caſſius Parmenſis poëta. 608. 746. ejus verſus aliquot. Ibid.
Caſſius Severus orator maledicus. 453.
Caſtor & Pollux. 15. 51.
Catius Philoſophus Epicureus. 670.
Cato Cenſorius. 212. 521. 864.
Cato Uticenſis. 52. 151. 326.
Catullus poëta. 607.
Caucaſus mons. 89. 427.
caudam trahere, quid? 643.
Cenſorum dignitas & poteſtas. 572.
cenſus equeſtris. 443. 729.
Centauri. 76. 473.
Cerberus. 202.
Cereris ſacra ſilentio inſignia. 248.
Cereris ſacra portans virgo. Vide, Attica virgo.
ceritus, vel cerritus, id eſt, furore percitus à Cerere. 665.
cetaria. 686.
Cethegi. 864.
Chærilus poëta. 852.
Charon. 161. 228.
charta inventio & uſus. 555.
Charybdis. 104.
Chimæra. 105.
chiragra. 705. 727.
Chium vinum. 320.
Chium maris expers. 714.
Chorus in Tragœdiis. 890.
ciboria. 178.
cibus ſimplex ſanitati utilis. 631.
Cibyra urbs. 755.
ciconias quis primus in cibum pararit? 628.
cicuta. 438.
ciniflones. 526.
Circæa mœnia, id eſt, Tuſculum. 419.
Circæum oppidum & promontorium. 675.
Circe famoſa venefica. 489. 737. 738.
cithara & lyra differunt. 42.
claſſicum unde dicatur? 431.
claſſis Antonii & Cleopatræ, item claſſis Auguſti. 276.
clavus latus, &c. 560.
Cleopatra mori volens. 141. & ſeq.
Cnidus urbs. 115.
coactor, quis? 576.
Coæ veſtes pellucidæ. 413. 527.
Cocceius Juriſc. 559.

Cocytus. 207.
cœna dubia, quid? 632.
cœna luxurioſa magis quam lauta. lib. 2. Sat. 8.
cœnabant olim veſperi, reliqua die ferè jejuni manebant. 581.
ad cœnam invitati, uncti adibant. 706.
Colchis. 199.
collyrium. 559.
Colophon urbs. 776.
colophonem imponere, unde dicatur? ibid.
comœdia vetus. 544. 897.
comœdia difficultas. 846. &c.
Concani populi. 261.
concha. 674.
conchylia. 631. 674.
concordia diſcors. 782.
conopeum quid propriè? 462.
convivæ demebant ſoleas, ne lectos fœdarent. 720.
convivii rex. 22. 179.
conviviorum olim leges & ritus. 180.
Coranus Naſicam captatorem eludit. 687.
Corinthus urbs. 29.
Corinthum adire non cuivis contingit. 806.
Cornua Baccho, cur? 233.
corona è floribus in conviviis. 143.
Corvinus Meſſala nobilis orator. 603.
Corybantes. 68.
Cos inſula: Coum vinum. 674.
coſtus Achæmenius, id eſt, Syrium unguentum. 244.
Cotyttia ſacra. 492.
Crantor Philoſophus. 735.
Craſſus profligatus. 267.
Cratinus poëta. 544. 818.
Creta hecatompolis. 348. 464.
critici fidelis officium. 910.
Crœſi regia. 776.
cruſtula. 508. 677.
cubital. 662.
cuculus, probroſa vox. 584.
Cumæ. 792.
cuminum pallorem inducit. 820.
cuppâ potare magiſtrâ, quid? 635.
Curius Dentatus. 53.
currus triumphalis quæ forma? 463.
curulis ſella. 757. & ſeq.
cyathus, quid? 579.
Cyclades inſulæ. 62. 352.
cyclus & cyclicus. 884.
Cyclopea ſcenicum drama. 564. & ſeq.
Cyclopes. 21.
Cyclops, Polyphemus. 564.
cycni an canori? 374.
cycni Phœbo ſacri, pro bonis poëtis uſurpantur. 236.
Cynicus. 804.
Cypreſſus. multa de eâ. 39. 208.
Cyprus inſula. 4. 15.
Cyrus rex. 157. 355.

D.

DAci populi. pag. 131.
Dædalus. 19.
Damaſippus patricius: exinde negotiator: demum Philoſophus Stoicus. lib. 2. Sat. 3.
Damocles. 241.
Danaus & Danaides. 207.
Danubius ſeu Iſter fluv. 419.
dapes Siculæ, id eſt, lautæ. 241.
Daunia. 90. 153.
debitor malæ fidei quot artibus creditorem eludit. 644. & ſeq.
decies centena, quæ ſumma? 532.
decorum in ſcribendo ubique ſervandum. 880. &c.
delirare, unde dicta vox. 736.
Delos. 87.
Delphi. Delphicum aurum. 29.
Democritus. 781.
deorum falſorum vanitas. 586. & ſeq.
deſignator, maître des ceremonies. 760.
Deucalion, Pyrra, diluvium. 9.
dextra & læva auguria. 345. & ſeq.
per dextram cur juretur? 767.
Dii mortalia & inferiora hæc an curent? 127. & ſeq. item 560.
Dii patrii. 174.
diludia. 823.
dimidium facti qui cœpit habet. 739.
Diogenes Cynicus. 804.
Diomedes urbes condidit in Italia. 567.
diota, vas. 39.
diſcors concordia. 782.
diſcumbendi ad menſam vetus mos & ratio. 103. 551. 676.
diſcus, ludus. 39. 622.
divinatio per ſortes. 594.
divitiæ quietem animi auferunt. 243. & ſeq.
domorum olim fumarium ubi poſitum? 566.
dormientem ſimulans hiſtrio verè obdormivit ebrius. 643. & ſeq.
Dorſennus poëta comicus. 846.
dotem amittebat adultera. 529.
draco unde dictus? 533.

dramata populo tumultuante interrupta. 847. & ſeq.
Dramatici carminis virtus & excellentia. 850.
Dramaticis neceſſaria documenta. 886. 888. 890. &c.
Dramaticorum poëtarum calamitates. lib. 2. Epiſt. 1.
dulcia in bilem vertuntur. 631.

E.

EBrietatis laudes. pag. 750.
ebrius duplicia videt omnia. 615.
eburnea urbium ſimulacra. 849.
echinus. heriſſon. 446. 675.
echinus vaſis genus. 579.
editio libri nunquam properanda. 906.
Edoni pop. 180.
Effigies cerea & lanea in veneficiis. 589.
Egnatia urbs, ubi miraculum thuris ſine igne ardentis. 568.
Eleuſina ſacra Cereris. 248.
elleborum inſania medetur. 646.
Empedocles. 782. 913.
Ennius. 396. 607. 833.
Epheſus urbs. 29.
Epicharmus poëta. 834.
Epicuri mens & ſententia alia quàm Epicureorum. 670. 747.
Epidaurous ſerpens. 533.
epiſtola tempore & loco reddenda. 784. & ſeq.
epodos quid? 425.
equeſtris cenſus & dignitas. 443. 729.
equi ungula maximè ſpectanda. 525.
equo data ſtultè munera. 657.
equo frenato auris eſt in ore. 792.
Equotutium urbs. 567.
eruca herba. 718.
eruum legumen. 702.
Erycina venus. 12.
Eſquiliæ. 452.
Ethnici libros ſacros cognoſcebant, & ex iis pleraque ſunt mutuati. 233. 568.
Evander. 538.
Evius Bacchus. 77.
Eumenides. 203.
Eupolis poëta comicus. 544.
Europa. 347.
Eurus. 111. 380. &c.
Euterpe. 7.
exterior comes. 683.

F.

FAba Pythagoræ cognata. pag. 698.
faba, cicer, lupini, legumina ſpargebantur in donariis. 654.
Fabricius. 53. *pons Fabricius.* 642.
fabula ſeu carmen Epicum. 736.
facetum quid propriè? 605.
Falernum. 85.
fanatici unde dicti? 913.
fames optimum cibi condimentum. 622.
faſces. 52. 577. 757.
faſciola. 662.
favere linguis, quid? 239.
Faunus. 71. 223. 318.
feminarum luxus in margaritis. 458.
feriarum genera quatuor. 766.
Feronia dea. 559.
Feſcennini verſus. 843.
ficus. 635.
Fidena urbs. 777.
filiis familias haud licebat pecuniam credere. 518.
focalia, quid? 662.
fœneratores Calendis ponebant ad fœnus, Idibus debita colligebant. 437.
fœnus & fœnerator ſunt quid odioſum. 430. 518.
Fonteius vir ad unguem factus. 559.
fori incommoda. 431.
Formia urbs. 314.
formica. 508.
Fortuna ab omnibus colitur. 130.
Fortunam is provocare poteſt qui neceſſaria tantum petit. lib. 2. Sat. 2. ad finem.
fortunata inſula. 484.
frugalitas priſcorum Romanorum. lib 2. Od. 15.
frugalitatis emolumenta. lib. 2. Sat. 2.
fuga Cleopatræ, & Antonii. 460. & ſeq.
fucus mulierum è creta & ſtercore crocodili. 470.
fumarium olim in medio erat adium. 566.
Fundanius poëta. 605.
Fundi urbs. 560.
fungi optimi, qui? 672.
furcifer. 705.
Furius Bibaculus poëta. 685.

G.

GAbii, urbs. pag. 792.
Gades. 156.
Galeſus fluv. 171.
galli cantus. 506.

Ganymedes. 375.
Garganus mons. 185.
gauſape. 714.
Geloni pop. 187. 237.
Genauni pop. 416.
Genius quo ſacrificio placabatur, 316. 843.
genua in homine religioſa. 783.
Geryon gigas. 206.
Getæ pop. 334. 423.
Getuli pop. 236. 323.
gigantes ſeu Titanes. 195. 232.
gigantes inſulis oppreſſi. 262.
gladiatores quibus conditionibus ſe venderent. 711.
Gnatia urbs. Vide Egnatia.
Gracchus orator inſignis. 862.
gradus in Amphitheatro diſtincti. 443.
græcari, quid? 622.
Græci duces ad expeditionem Troianam profecti recenſentur. 657.
grues advenæ. 433.
Gyas vel Gyges, gigas centimanus. 220. 265.

H.

HÆres. Vide. heres.
Harpyiæ. 626.
Hebrus fluv. 99. 340. 742.
Hecate. 589.
Hector. 164. 401. 488. 583.
hederâ coronati poëtæ victores. 6. 744.
Helena à Paride rapta. 62. & ſeq.
helleborum, vide, elleborum.
herba Achillea. 488.
heres ſecundus, quid? 687.
Hercules. 19. 439.
Hermogenes Tigellius cantor. 542. 550.
Herodis palmeta. 868.
Heſperia. 111.
hilla, quid? 678.
Hippolitus. Theſeus. Phædra. 393.
Hipponax poëta. 454. & ſeq.
Hirundo veris nuntia. 761.
Hiſtrio dormientem ſimulans vere ſopitus eſt. 643.
Homerus. 26. 399. 606.
honores immerito defert plerumque populus. 571.
Horatii villa, à Mæcenate data. 226. 302. 312. 429. Ejus deſcriptio. 28. 796. & ſeq.
Horatii vitia, iracundia, &c. 669.
Horatius ſuæ libertatis amantior. 760. & ſeq.
Hybrida, lege Ibrida. 582.
Hydaſpes fabuloſus. 89. 714.
Hydropiſis. 156.
Hymettia mella. 623.
Hymettiæ trabes. 224.
hyperborei campi. 236.
Hypſæâ cæcior. 526.

I.

JAcula ſeu tela novi generis à Mario inventa. pag. 614.
Iambici maledicendo apti. 70. 895.
Jani templum ter clauſum ab Auguſto, 421. cur in pace clauderetur, apertum in bello? Ibid.
Janus Matutinus dictus cur? 694.
Janus medius quid? 640.
Japyx ventus. 16. Vide Atabulum.
Jaſon. 439.
Ibrida. 582.
Icarus. Icarium mare. 5. 236. 283.
Idus unde dicantur? 406.
jecur anſerinum in deliciis. 721.
ignem gladio fodere, quid ſit? 664.
ignis ſummæ poteſtatis ſymbolum. 560.
Ilerda urbs. 825.
Ilias Homerica. 736.
Iliona Tragœdia. 643.
imagines ceræ & laneæ in veneficiis, 444. 589.
imitatores ſtulti, vitia non virtutes æmulantur. Lib. 1. Epiſt. 19.
imperat aut ſervit collecta pecunia cuique. 775.
in vitium ducit culpæ fuga, ſi caret arte. 875.
Indi. 55.
infantes recens nati vel exponebantur: vel ſublati è terrâ alebantur. 686.
inferiæ. 152.
Ino flebilis. 882.
inops inter magnas opes eſt avarus. 312.
inſanorum gaudia ſunt jucundiſſima. 865.
inſitionem docuere aves & natura. 432.
inſomnia matutina ſunt veriora. 604.
inſulæ fortunatæ 484.
intonſus cur Apollo? 86. 477.
intra naturæ fines vivere. 510.
inula, rapa, &c. ſtomacho proſunt. 627.
Io vaga. 882.
Iones molles. motus Ionici. 277.
Jovis die jejunabant olim. 666.
Iphigenia. 656.
iracundus Horatius. 669.
iratus Graiis quantum nocuit Achilles, 858.
Iſter ſive Danubius fluv. 419.

Iſthmii ludi, & in his victores. 372.
Ithaca inſula Ulyſſis patria. 683.
Judæi proſelytum unum facere ſatagebant. 556.
Judæi Romæ odioſi. Ibid. & 568.
Jugurtha. 152.
Juno, quid apud Phyſicos. 256.
Jurare in verba magiſtri. 725.
Juvenalis locus elucidatus. 120.

L.

LAberius poëta. pag. 600. Ejus verſus. Ibid. Ejus in Ciceronem ſales, atque Ciceronis in ipſum. Ibid.
Lacedæmon patientia inſignis. 30.
Lachanum, olus. 579.
Lactuca olim in fine convivii, poſtea initio appoſita. 678.
Lagenas vini olim obſignabant adversùs ſervorum fraudem. 865.
Lagois, avis exquiſita. 624.
Lama, quid? 785.
Lamus. 902.
De lanâ caprinâ certare. 810.
Lapathum: Ejus herba virtutes. 436.
Lapidoſus panis Canuſii. 567.
Lapithæ, pop. 76. 175.
Laribus cur ſacrificaretur. 330. 652.
Lariſſa, Lariſſæus Apollo. 30.
Laſanum, quid? 578.
Latina feria. 766.
Latro unde dictus? 540.
Latus clavus. 560.
Laverna furum Dea. 800.
Laurentinus ager. 676.
Lebedus urbs. 777.
Lectica domeſtica, ceu conclave quoddam pro matronis. 526
Legio quot milites continebat? 570.
Legumina cibus. 654.
Lemures. 870.
Leones. 90. 93.
Leonis ſignum. 354. 773.
Leſbium vinum. 73.
Lethargicus avarus medici aſtutiâ ſanatus. 651.
Lethargus morbus. 641.
Lex theatralis Roſcii. 730.
Lex 12. tab. 829.
Libertatis ſuæ tenax Horatius. 760.
Libitina funerum Dea. 360.
Libra ſidus. 221.
Librum edere ne propera. 906.
Liburnæ naves. 142. 426.
Liburni piratæ. Ibid.
lippis & tonſoribus nota res, unde dicatur? 582.
Livius Andronicus, poëta vetuſtiſſimus. 835.
loligo piſcis, livoris ſymbolum. 552.
Lollius. 402. 735. 809.
Lucania. 428. apris fecunda. 659. 714.
Lucilius poëta. Lib. 1. Sat. 4. & 10.
Lucrinus lacus. 210. 435. 674.
Lucullus. 756.
ludendi modus Theodorici Gothorum regis. 811.
ludere & jocari non dubitarunt graves etiam viri. 619. 661.
ludi Olympici, Iſthmici, Pythii, Nemei. 2.
luna, ſidus mirabile. 782.
luna cœlo detracta per magos. 448.
luna creſcens implet conchylia. 674.
lupinus legumen, pro auro & nummis in comœdia. 762.
Lupus Rutilius à Lucilio proſciſſus. [illegible]
lupus marinus piſcis exquiſitus. 625.
luſcinias apponebant luxurioſi. 661.
luſtrum. 166. 502.
luxurioſus juvenis oratione Xenocratis mutatus. 602.
luxus Romanorum in conviviis, comedendo luſcinias, ſorbendo margaritas. 660.
luxus ædificandi in mari domibus. Lib. 2. Od. 15. & 18. lib. 3. Od. 1. & 24.
luxus fœminarum in margaritis. 458.
Lycambe ad ſuſpendium adactus verſibus Archilochi poëtæ. 454.
Lycurgus vites aboleri juſſit. 231.
Lydi voluptarii. 424.
lympha, lymphata, ſeu lymphatici. 568.
lymphis iratis extructa urbs, quid ſignificet? Ibid.
Lyncei oculi, unde dicantur? 526.
lynx. 204.
lyra differt à cythara. 42. 124.
Lyrici poëtæ Græci novem, Latinus unicus. 7.
Lyſippus inſignis ſtatuarius. 853.

M.

MÆcenas. Vide Mæcenas.
Mænius helluo & ſcurra. 513. 532.
Mævius poëta ineptus. 465.
Magorum diſciplina. 487. & ſeq. 586. & ſeq.
maledicentia poëtarum lege repreſſa. 843. 898.
malobathrum Syrium. 175.

Maltinus. 519.
malvæ in cibum. 120. 436.
Mamurrarum urbs. 561.
Manes, quid? 452.
Mania Larium mater. 652.
Manlius. 324.
manni, equi. 344. 442.
mappa differt à mantili. 680.
Marcellus. 54.
mare mediterraneum. 351.
margarita aceto diluta. 660.
margaritarum pretium in rotunditate. 458.
Marius. 685.
marmore parietes quis incruſtavit primus? 561.
Marſi pop. veneficiorum periti. 450. milites fortiſſimi. 268. 480.
Marſyæ ſtatua in foro Romano. 580.
Martius campus. 35.
Maſſicum vinum. 5.
Matinus mons. 107. 369.
matronarum habitus qualis? 523. 526.
Mauri. 12.
mazonomus lancis genus. 721.
Medea Jaſonem odorans: & poſt eundem irata perdens. 438. 449.
medendi ratio interdum variandi. 791.
Medi imperium Perſis reliquere; Perſæ verò Parthis. 14.
mediaſtinus ſervus, quid? 788.
medici cujuſdam aſtutia in curando lethargico. 651.
mediocribus eſſe poëtis non licet. 905.
mediocritas aurea & laudatiſſima. 189. 214. & ſeq.
melimela. 716.
melle temperabant auſterum vinum. 623.
Melpomene. 94.
membrana, quid? 638.
Memnon. 604.
Memphis. 343.
Menander poëta. 639.
Menelaus. 655.
Mercuriales viri, id eſt docti. 225.
Mercurius, ejuſque inventa. 96.
meretrix eſt quaſi vorago. 523.
meretricis fictus dolor. 808.
Meſſala nobilis orator. 574. 603.
Metelli Romæ illuſtres. 619.
metuens nunquam eſt liber. 801.
Mevius malus poëta. 465.
Midas. 781.
Mileſia chlamys. 805.
Miletum urbs. Ibid.
Mimnermus poëta. 758.
mimus unde dictus? 516.
mimus id eſt fabula. 600.
Minerva craſſa & pinguis, quid? 621.
Minervâ invitâ nihil ſuſcipiendum. 906.
Minos rex. 108.
Minturnæ urbs. 549.
minui capite, quid ſit? 271.
mitulus piſciculus. 674.
Mitylene urbs. 28.
modi muſici tres præcipui, Dorius, Phrygius, Lydius. 460.
Mæcenas. 1. 84. 353. 425.
moloſſus. 454. 702.
morbus locum mutat interdum. 641.
mors parcit nemini. 22. 161. 240. 246.
mors ultima linea rerum eſt. 802.
Mucius vel Mutius juriſprudentia clarus. 754.
mullus piſcis exquiſitus. 626.
mulſum, quid? 673.
munera ſtulti à doto equo, & arbori. 657.
muræna piſcis. 717.
murex piſcis. 218. 674.
muria, quid? 678.
Antonius Muſa Auguſti medicus. 791.
mutant cœlum non animum qui trans mare currunt. 779.
Mycenæ urbs opulenta. 30.
Myrtoum mare. 5.
myrtus inſecundis. 143. & ſeq.
mytilus piſcis. Vide mitulus.

N.

Næniæ. pag 154.
nævi in re amata placent amantibus. 534.
Nævius poëta. 833.
Naiades. 341.
nardus. 192.
Naſica captator eluſus. 687.
naſo ſuſpendere adunco, quid ſit? 570.
natandi ars laudata. 36.
natura dives opis ſuæ. 524. 575.
Naturam expellas furcâ, tamen recurret. 773.
naves Antonii ingentes. 426.
naufragi tabellam & veſtes appendebant in templis. 24.
navibus & quadrigis petimus bene vivere. 779.
naumachia ludicra. 814.
illa exhibita in ſcenâ. 840.
Neapolis. 447.
nebulo unde dictus? 514.
necromantia. 529.
nectar. 253.

efaſtus dies. 198.
Neptunus. 111.
Nereus. 63.
Nereides 352.
Nero auriga & cantor in Olympicis. 373.
Neſtor. 65. *longævus.* 86.
Nilus fluv. 254. 419.
Niobe ſuperbia pœnas luit. 386.
Niphates fluvius & mons. 186.
obilitas vera. 569. & ſeq.
octiluca. 390.
omenclator ſervus. 756.
on cuivis homini contingit adire Corinthum. 806.
Noricum ferrum exquiſitum. 68.
Numa. 754.
Numantia. 194.
Numici via. 752.
Numida. 135.
Numidicum marmor. 225. 773.
Nympha. 6. 21. 117.

O.

O*Belus ὀβελὸς censura nota.* pag. 212.
Oceanus. 18. 134.
Octavius. 611.
derunt peccare boni virtutis amore. 799.
doribus olim perfuſa ſcena. 837.
Odyſſea. 737.
fficia varia. 900.
lera in conviviis etiam lautis. 620.
leum Venafranum celebre. 679. 718.
Olympica certamina. 2.
Olympus mons. 263.
maſum, quid? 685.
nyx. 411.
peram perdere. 513.
pes non dant animo quietem. Lib. 3. Od. 1.
Orbilius Horatii præceptor. 836.
rca piſcis & vas. 679.
Orcus. 687.
Oreſtes. 650.
Orion ſidus. 109. 203.
Orphaus. 907.
ryza. 652.
ſci pop. infames. 563.
Oſiris. 808.
ſtrea Lucrina optima. 435. Item *Circæa.* 675.
va initio convivii. 671. & ſeq.
va oblonga optimi ſucci. ibid.
vi albumen ſeu vitellus vinum turbidum efficit purum. 677.
b ovo uſque ad mala. 539.

P.

P*Actolus fluvius aurifer.* pag. 478.
Pacuvius Poëta. 833.
Padus ſive Eridanus fluv. 483.
palla matronarum veſtis. 526.
Pallas. 27.
panis cum ſale, veterum cibus. 633.
panis Canuſii lapidoſus. 567.
papaveris genera varia. 905.
papyrus, quid? 555.
par impar ludere. 661.
par nobile fratrum. 660.
parabilis cibus. 528.
paraſita. 326.
Parca. 161.
Paris. 62. & ſeq. 736.
Parium marmor. 80.
parochus quid? 562.
Parrhaſius pictor illuſtris. 394.
partes primas, ſecundas, tertias agere, quid? 596.
parturiunt montes, &c. 884.
Parthi. 55. 81.
Parthi mendaces. 688.
paſtillus. 520.
patagium muliebre ornamentum. 560.
pater cœna, quid? 714. *pater domus.* 708.
Patrii Dii in qualibet regione. 174.
patria caritas. 683.
patulæ aures non retinent commiſſa. 814.
pavones in cibum. 528. 624.
pavonis cauda. Ibid.
paupertas veterum Rom. 211. & ſeq.
pauperum cineres novendiales è ſepulcro eruebant venefici. 491.
Pauſias clarus pictor. 711.
pectines ſeu pectunculi piſces. 675.
pecunia donat & genus & formam, &c. 755.
Pedana regio. 746.
Pegaſus, quid propriè. 105.
Peligni pop. veneficiis infames. 493.
peloris piſcis. 674.
Penates Dii, 767.
Penelope. 73.
Pentheus. 231. *diſcerptus à matre.* 668.
peram cuique binam affinxit Æſopus. 667.
Pergama. 164.
periſcelides. 808.
perna propriè quid? 635.
Perſa. 11. 88. &c.
Perſarum luxus in conviviis. 143.
Petillius fur aureæ Jovis coronæ. 552. 603.

petoritum currus quatuor rotarum. 578.
Phaëton. 407.
Phaaces luxurioſi. 738.
pharmacopola. 316.
phaſelus. 248.
Philippei nummi. 852.
Philippi urbs, campi Philippici. 175.
Philippus orator nobilis. 764.
philtrum & miſerrum, amoris & odii potiones. 494.
phimus ſeu pyrgus aleatorium inſtrumentum. 705.
philoſophorum ſecta varia. 725.
Phocai patriam deſerentes. 482.
Phœbus. 51.
Phraates. 157.
Phryges. 66.
Picena poma laudabantur. 664. 679.
pictura cum poëſi comparatio. 904.
Pierides. 396.
Pierus mons. 261.
pila ludus. 622.
pila quatuor genera. 563.
pila palmaria ludum amabat Mæcenas. Ib.
pila ludus lippis & crudis noxius. Ibid.
pilam ſeu pilulam è bonis facere, id eſt patrimonium devorare. 517.
pileolus opulentibus proprius. 785.
Pindarus. 366.
Pirithous. 266. 393.
piſces elixi, & aſſi. 675.
placenta in deliciis. 715.
Plancus Munatius. 31.
planus, id eſt, fraudulentus. 808.
platanus. 210.
Plato. 639. 671.
Plautus. 834. 846.
Pleiades. 417.
Plotius, Varius, & Turca Æneidem emendarunt, Auguſti juſſu. 561.
Pluto, 205.
pluvia evocanda ratio. 842.
podagra. 594. 740.
pœnas dant improbi ſeriùs ocyùs. 249.
poëſeos comparatio cum pictura. 904.
poëtarum maledicentia lege repreſſa. 843. 898.
poëtarum Dramaticorum infortunia. 847. & ſeq.
poëta eximii deſcriptio. 548.
poëta debent eſſe philoſophia periti. 900.
poëta inſani habiti. 669.
poëta divites muneribus datis applauſum captabant. 821. 910.
Polemo juvenis luxuria perditus Xenocratis oratione mutatus. 662. & ſeq.
pollice utroque laudare, quid ſit? 814.
Pollio. 149. 605. &c.
Pollux. 250. 358.
Polyhymnia. 7.
Polyphemus Cyclops. 564.
polypus 470. 534.
pomi ſemina primoribus digitis ejaculari, quid & quorſum? 664.
Pompilius ſanguis, Piſones. 873. 898.
Pontificum jus. 492.
populi tumultus ad theatrum: ejuſque ſtudium ad ſpectacula. 847. & ſeq.
populus arbor Herculi ſacra. 32. 160.
porrigo capitis morbus. 650.
Porticus ſive Stoicorum ſchola. 642.
porticus ſuperba. 212.
porticus Romæ plures. 730.
poſticum. 751.
Præneſte. 260. 584. 735.
prætexta & bulla. 445. 560.
pravi docilis juventus. 628.
Priamus. 44. 63. &c.
Priapus. 432. 586.
principibus placuiſſe laus eſt maxima. 806.
principium orationis non repetendum longius. 885.
Proculeius. 155.
profani arcebantur à ſacris. 238.
Prometheus. 18. 69. 203.
proprium nihil cuiquam dedit natura. 636.
Proſerpina. 109. 200. 487. 691.
Proteus. 9. 645.
Proteo ſimilis debitor litigioſus & fraudulentus. Ibid.
ptiſanarium. 652.
publicani unde dicti? 731.
pueri concertantes Romæ, cladem Antonii præſignificarunt. 814.
pueri non cogendi ſed invitandi ad diſciplinas. 508.
pulmentaria, quid? 623.
Puppius Tragicus poëta. 730.
purpura. 225.
putare vites, cur dicamus? 485.
puteal, quid? 696.
pyramides. 359.
pyrgus. Vide *phimus.*
Pyrrha & Deucalion. 9.
Pyrrhus rex. 279.
Pythagoras. 108. 478. 671. 698.
Pythia certamina. 909.
Pythius Apollo. 68.

Q.

Quadra. pag. 807.
quadrata rotundis mutare. 733.
Quinquevir. 687.
Quintilis menſis, deinde Julius. 759.
Quirinus. 13. 251. &c.
Quirites. 4. 174.

R.

Reges Deo ſubjiciuntur. pag. 240.
Regina pecunia. 755.
Regulus. ejus encomia. 52. 268.
Remus à Romulo quâ ratione caſus? 457.
epotia. 629.
epulſa in honoribus interdum non probroſa. 247.
ex convivii. 22. 179.
Rhenus fluv. 604. 874.
Rhodanus fluv. 237.
Rhodus inſula & urbs. 28.
hombus piſcis. 435. 528. 627. &c.
hombus magicus. 488.
identem dicere verum nil vetat. 508.
Roma. 253. &c.
Romuli ſcelus luerunt Romani. 457.
omulus. 52. 211. &c.
oſcius hiſtrio. 696.
ubi urbs. 568.
ude donari, quid? 724.
udiarii. Ibid.
umex ſeu lapathum, herba. 436.
uſtica vita laus. Epod. 2. lib. 1. Epiſt. 10.
utilius lupus à Lucilio proſciſſus. 619.

S.

Sabbata triceſima. 598.
Sabelli ſeu Samnites veneficiorum periti. 489.
abini pop. 89. 434. &c.
acri libri Ethnicis noti & expilati. 233. 568.
acrificandi ritus. 656.
gum militare. 464.
l cum pane, cibus veterum. 623.
alamis Ajacis patria. 32.
alernum urbs. 791.
alii Martis ſacerdotes. 137. 139. eorum convivia ſumptuoſa. Ibid.
aliare carmen. 838.
linum. 215.
alluſtius. 522.
lum unde dicatur. 492.
Samnites, gladiatorum genus. 863.
Samos. 776.
ſapientes & philoſophi cur barbati? 642.
Sapientia prima eſt ſtultitia caruiſſe. 728.
Sappho. 201. 821.
Sardinia. 118.
Sardis urbs. 776.
ſatira unde dicta? 505. & ſeq.
ſatyra virtutes. 600. & ſeq.
Saturnalia. 638. 703.
Satyri. 6. 230. 693.
Saturnii verſus. 844.
ſcarus piſcis. 435. 624.
Scaurorum nobilis familia. 52.
ſcena odoribus perfuſa. 837.
Scipiada. 615. 619.
ſcobs in triclinio ſpargebatur. 680.
ſcombri piſces. 718.
Scopas ſtatuarius. 394.
Scorpius Zodiaci ſignum. 221.
ſcribarum Romæ officium & præmia. 560. 696.
ſcruta, ſeu frivola. 765.
ſcurra duo certantes dicteriis. Lib. 1. Sat. 5.
Scylla & Charybdis. 104.
Scytha. 80. 131. 288. 334. 501.
ſecundus heres. 687.
ſella curulis. 757.
ſeniores à juvenibus olim obſervati. 839.
ſeptem Græciæ ſapientes. 667.
ſepulcris divitum cuſtodes adhibiti contrà veneficos. 491.
Seres. 55.
Sertorii ad milites erudiendos ſolertia. 832.
ſervorum qui vendebantur vitia declarari cautum erat lege. 665. 857.
ſervi glutiones quomodo plecterentur. 794.
ſervi quidam aliis dominabantur & conſervis imperabant. 709.
ſervi eruditi carius vendebantur. 856.
ſervi agris colendis addicti. 713.
ſervus mediaſtinus. 788.
ſervus nomenclator. 756.
ſeſtertia ſeptem. 766.
ſextarius. 512.
Sextilis deinde Auguſtus. 760.
Sibyllini verſus. 406.
Sicambri pop. 369.
Sicilia. 780.
Siculæ dapes, id eſt, lautæ. 241.
Siculi tyranni. 740.
Sidonia purpura. 773.
Sidonii mercaturâ celebres. 486.
ſigna Rom. à Parthis remiſſa. 267. 421.
ſilentii laus & religio. 239. 248.

Simonides poëta. 154.
ſimplex cibus utilis, multiplex noxius. 631.
Sinueſſa urbs. 561. 749.
Sirenes. 640. 737.
Siſer olus. 714. *eo delectatus Tiberius.* Ibid.
Siſyphus. 208. 493.
Smyrna urbs. 776.
Socrates. Socratica philoſophia. 114. 325. 900.
Socratis accuſatores, damnatio, mors. 671.
Sol unde dictus? 280.
ſoleas deponebant veteres antequam menſæ accumberent. 720.
ſolſtitium. 778.
ſomni porta. 348.
ſomnia manè veriora. 604.
Sophocles. 845.
Soracte mons. 38.
ſorites. 232.
ſors propria odio eſt cui placet aliena. 787.
ſortes ex urna educendi, divinandique ratio. 594.
ſortilegi in foro & circo. 578.
Soſia Rom. bibliopola. 824. 903.
Sparta. Spartani patientiâ inclyti. 30.
Spartacus belli civilis auctor. 306. 480.
Spectaculis interrupta dramata: quæ illa? 848.
ſpondere, ſponſionis incommoda. 694.
ſquilla. 678. 717.
Staſimus poëta inſulſus. 885.
ſterilitatis cauſa. 242.
Steſichorus poëta. 399. 490.
Stoici. 459. &c.
ſtola ut & palla matronis propria. 523. 526.
ſtrix avis. 445.
Stulti celant malè ulcera incurata. 798.
ſtultitiam patiuntur opes. 412.
ſtylus ad ſcribendum. 610.
Styx. 128. 236. &c.
ſub judice lis eſt adhuc. 879.
ſuperſtitionis etymon, vis, effectus. 665.
Surrentinum vinum. 677.
Surrentum. 807.
Sylla tyrannus. 524.
Sylvani. 355. 432.
ſyncope, erepſemus. 566. *ſurrexe.* 598.
ſyrtes maritimæ. 171. 464.
ſyrtes mediterraneæ. 89.

T.

Tabellarum pictarum ſtudium olim immodicum. 711.
talentum. 658. 755.
tali, teſſera. 180.
Tanais, fluv. 261. 291. 355. &c.
Tantalus. 228. 493.
Tarentina lana & purpura. 850.
Tarentum. 111. 273. *&c.*
Tarpa judex criticus poëmatum. 603.
Tarracina, ſive Anxur. 559.
Taurus Statilius conſul. 748.
tela nova à Mario inventa. 714.
Telephus rex. 488.
Tellus porcâ placabatur. 843.
Tempe. 29. 87. 241.
tempeſtates velut Deæ templum Romæ habebant. 466.
teneras faciendi carnes quæ ratio? 672.
Terentius poëta. 519. 835.
teres atque rotundus. 710.
Terminalia. 436.
teſqua. 788.
Teucer Ajacis frater. 32. 65. 400.
Thalia. 389.
theatri gradus diſtincti. 443.
Thebæ. 29. 79. 382. &c.
Theon. Theonino dente carpere, quid? 815.
Theſeus. 393.
Theſpis. 896.
Thracia regio frigida. 98.
Thraces bibaces. 77. 102. *in bello furioſi.* 214.
Thyeſtea execrationes. 451.
Thyeſtes & Atreus. 27. 69.
thyrſus. 230.
Tiberis, fluv. 10. 35. 114. &c.
tibia qualis olim? 890.
Tibullus poëta. 125. 146.
Tibur. 75. 171.
Tigellius cantor. 516. 530. 542.
Tigris, fluv. 419.
tigris, fera. 93.
Timagenes rhetor. 820.
Tireſias vates. 682.
tirones forenſes. 519.
Titanes. 262.
Tithonus. 108.
Tityus. 296.
toral, quid? 681. 750.
Torquatus. 393. 478. 748.
trabales clavi. 132.
trabes Hymettia. 224.
Tragœdiæ origo. 896.
Tragici carminis virtus & efficacia. 850. *Ejus inventio.* 892. 896.
Trebatius Juriſc. 613. & ſeq.
Tribuni militares. 572.
tribus Romana. 757.
Triquetra, Sicilia. 698.
triclinii camera aulæis obtecta. 719.
tripodes. 394.

-riumphalis currus forma erat rotunda. 463.
riumphus. 373. 456.
Trivicum oppid. 566.
Triumviri capitales. 442.
rochus, ludus. 338.
Troia excidii cauſa prima. 252.
rophaa. 186.
Tucca Æneidos emendator cum aliis. 561.
tumultus. 69. 215.
turdorum aviaria: fimus optimus. 565. 631. 795.
Tuſculum urbs. 353. 429.
Tuſcus vicus Romæ infamis. 659.
Typhis nauclerus. 17.
tyrannis abundans Sicilia. 740.
Tyrrhenum mare. 47.
Tyrtæus poëta. 908.
Tyrus urbs. 358.

V.

VAcuna dea vacationis. pag. 775.
vades unde dicti? 507.
Valgius poëta. 611.
vappa unde dicatur? 518.
Varius poëta. 25. 561. &c.
Varro Atacinus poëta. 606.
vatum carmina vetuſtiſſima, & vaticinia. 830.
vectigalia Romæ diverſa. 731.
Velabrum. 659.
Velia urbs. 791.
Venafranum oleum. 679. 718.
Venafrum. 172.
veneficarum crudelitas. Epod. 5. & 17. lib. 1. Sat. 8.
ventrem laxant conchylia, vinum Coum, &c. 674.
Venucula uva. 679.
Venus in talis ac teſſeris, quid? 180.
Venuſium Horatii patria. 111; 616.
verbena. 81. 406.
verbum ſemel emiſſum volat irrevocabile. 814.
Vergiliæ ſeu Pleiades. 417.
verſus inepti deſtinantur involvendo piperi. &c. 855.
à vertice ad imos talos pulcher. 856.
Vertumnus Deus. 704.
veru cenſura nota. 912.
Veſtales. 11.
veſtes ſubſtricta, item fuſa. 588.
veſtium differentia, pro matronis, libertinis, &c. lib. 1. Sat. 2.
Via Appia. 442. 557. 754.
via ſacra. 456. 591.
vicarius ſervus. 709.
vicus Tuſcus Romæ infamis. 659.
vilis amicorum annona. 783.
Villa Horatii. 28. 226. 302. 312. 429. 796.
villicus. 786.
vina quædam ſub dio relinquebantur. 677.
vindicta prætoris virga. 709.
vini cadis inſcriptio apponebatur. 83. 160.
vini condendi & condiendi ratio. 83.
vini moderatè ſumpti effecta: & contrà. 76.
vinum auſterum melle mitigabatur. 623.
vinum Coum laxat ventrem. 674.
vinum optimum è vite arbori annexâ. 431.
Virgilio quæ exprobrarentur. 533.
Virgilius. 16. 95. 410. &c.
virtus eſt vitium fugere. 728.
virtus repulſæ neſcia. 247.
virtus poſt nummos. 729.
virtus eſt medium vitiorum. 809.
virtutis inſignia. 247.
virtutem an doctrina, an natura donet? 816.
vitæ brevitas. Lib. 1. Od. 11.
vitiis ſine naſcitur nemo. 536. v. 12.
in vitium ducit culpæ fuga; ſi caret arte. 875.
vitis annexa arbori vinum profert excellens. 431.
Ulubræ opp. 779.
Ulyſſes. 682. & ſeq.
Ulyſſis comites in porcos mutati. 489. 738.
umbilicus in libro, quid? 475.
ad umbilicum perducere. Ibid.
umbræ in conviviis. 715.
Umbria Italiæ regio. 676.
unguenta in conviviis. 143. &c.
urbes maritimæ hyeme tepidiores, æſtate frigidæ. 761.
urna judiciaria. 617.
urtica in cibum. 780.
uſura legibus damnata. 430. 518.
uſus in linguis ſummum jus habet. 878.
Utica urbs. 825.
utroque pollice laudare, quid? 814.
uva paſſa. 679.
Vulcanus. 21. 264. 566.
vulva ſuilla in deliciis. 795.

Z.

ZEphyri unde dicti? pag. 241.
Zethus & Amphion fratres. 812.

FINIS.

ERRATA.

PAg. 18. lin. 2. quid. *leg.* qui. pag. 114. lin. 3. at. *leg.* ad. pag. 120.
not. 28. Fatebor quod res eſt. Ego candidi, &c. *Corrige ſic.* Fatebor qu
res eſt, ego candidi, &c. pag. 272. lin. 1. laborantes. *leg.* labantes. pag. 3
l. 9. Andromadæ. *leg.* Andromedes. pag. 420. Od. 15. verſu 1. præmia.
prælia. pag. 447. l. 1. prominerent. *leg.* promineret. pag. 471. l. 4. nec. *leg.*
pag. 486. l. 10. terret. *leg.* torret. pag. 518. l. 7. quiſquis. *leg.* quiſque. pag. 5
l. 3. egreſſus. *leg.* egreſſum. pag. 970. annot. 209. Penei flu. *leg.* Peneum

HW 2LOA F